Uumeleembaa Buŋa Tere Soomoŋgo Gbilia

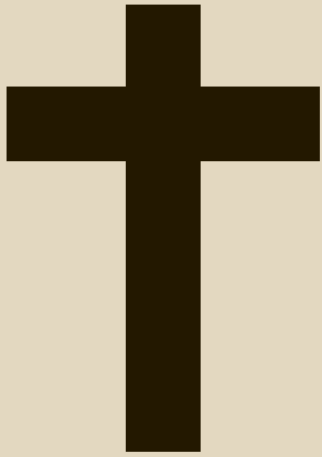

The New Testament and portions of the Old Testament in the Borong Language of Papua New Guinea

Uumeleembaa Buŋa Tere Soomoŋgo Gbilia
The New Testament and portions of the Old Testament in the Borong Language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47

Contents

Matyuu 1
Maak 80
Luuk 126
Jon 205
Aposol 266
Room 344
1 Korint 383
2 Korint 418
Galesia 445
Efesus 459
Filipai 473
Kolosi 483
1 Tesalonaika 493
2 Tesalonaika 501
1 Timoti 506
2 Timoti 518
Taitus 527
Filemon 533
Hibruu 535
Jeims 564
1 Piito 574
2 Piito 586
1 Jon 594
2 Jon 603
3 Jon 605
Juuda 607
Aisisaaŋ 611

Matyuu
Oligaa Buŋa Matyuunoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanoŋ kaleŋ. Qata moŋ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawoŋ ii meŋ laligoro Jiisasnoŋ kaŋ oono uuta meleema gowoko 12 yoŋoo batugianoŋ laligoro.

Oligaa Buŋa koi Jiisaswaa kania iyaŋaa kanagesouruta Juuda yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ oŋomambaajoŋ ama ooro. Qaa kota waŋa ii kokaeŋ, “Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe Tonana ano Kiŋ Poŋnana kolooja.” Juuda ejemba yoŋoojoŋ qaa ii mende sokono uugianoŋ boliro amamaagi. Kawaajoŋ Matyuunoŋ Jiisas gawoŋaa kania ii asuganoŋ jeŋ asariŋ tororo kuma oŋono. Soomoŋgo Walaganoŋ hamoqeqewaa soomoŋgo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaajoŋ ama asuganoŋ asugiŋ qebulugoŋ hoŋawo koloodabororo. Hamoqeqe Toya ii Hibruu qaanoŋ Mesaia ano Griik qaanoŋ Kraist.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋ bakaya karooŋ meŋ laligoro: Iinoŋ Oligaa Buŋa ejemba kuma oŋoma uugia iikanoŋ kuuŋ omejiilaŋ konjoma oŋoma jigia meŋ qeaŋgoŋ laligoro. Kaeŋ meŋ keno aŋgoleto kolooro laligoŋ maripooŋ gerenoŋ uma komuro roŋ koŋgi mombo waaro. Iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa kania qendeema nonono. Kaeŋ ano anana letoma Anutuwaa meraboraaŋa koloowombaa kania kolooro. Jiisaswaanoŋ qaaya waŋa 5 ii kokaeŋ: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaeŋ:

Jiisaswaa ambosakoŋuruta ano kolokolooya 1.1–2.23
Jon Oomulu ejanoŋ uuwaa gawoŋ mero 3.1-12
Jiisas oomulu mero Satanoŋ aŋgobato meŋ muro 3.13–4.11
Jiisasnoŋ Galili uutanoŋ qenjaaro gawoŋ mero 4.12–18.35
Jiisasnoŋ Galili mesaoŋ Jerusalem keno 19.120.34
Sonda konoga Jerusalem laligoŋ komuro 21.1–27.66
Koomunoŋga waama laligoŋ Siwenoŋ uro 28.1-20

Jiisas Kraistwaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia
Luuk 3.23-38

1 Jiisas Kraistwaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia ii kokaeŋ: Aabrahambaa gbili moŋ Deiwid. Deiwidwaa gbili moŋ Jiisas.

2 Aabrahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremuŋuruta. 3 Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemuŋgara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram. 4 Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon. 5 Salmombaa meria Boaz, nemuŋa kantri mombaa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemuŋa kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa meria Jesi. 6 Jesiwaa meria kiŋ Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemuŋa wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda kiŋ kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta kolooŋ laligogi.

7 Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa. 8 Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria

Jehoram. Jehorambaa meria Usia. 9 Usiawaa meria Jootam. Jootambaa
meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia. 10 Hezekiawaa meria Manase.
Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia. 11 *Joosiawaa
merauruta Jekonia ano iwaa daremuŋuruta. Kambaŋ iikanoŋ Babilon
yoŋonoŋ Israel kanageso uŋuaŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo
tani kaaŋa weleŋqeqegiaga laligogi.
12 Babilon kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligoŋ iikanoŋ Jekoniawaa
meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel. 13 Jerubaabelwaa
meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor.
14 Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria
Eliud. 15 Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa
meria Jeikob. 16 Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianoŋ
Jiisas merota qata Kraist Hamoqeqe Toya jeŋkejoŋ.
17 Kambaŋ Aabrahambaanoŋga kanaiŋ laligoŋ kougi kiŋ Deiwid
kolooroti, isi iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii 14. Mombo kiŋ Deiwidwaanoŋga
kanaiŋ laligoŋ kougi Israel kanageso uŋuaŋgi Babilon kema ka-
puare miri laaligo tani kaaŋa laligogiti, isi iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii
kaaŋagadeeŋ 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligogiti,
kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ laligoŋ kougi Kraist kolooroti, isi iyoŋoo
jaŋgo areŋgia ii kaaŋagadeeŋ 14.

Jiisas Kraist ii kokaeŋ kolooro:
Luuk 2.17

18 *Jiisas Kraist koloorotiwaa sunduya ii kokaeŋ: Iwaa nemuŋa
Maria ii Joosefwaa buŋaga laligoŋ mende mindiriŋ aoŋ laligori kambaŋ
iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ meŋ letoma muro korowo laligoro kania
mokoloogi. 19 Kaeŋ mokoloogi eja buŋaya Joosef iinoŋ laaligo dindiŋa
laligorotiwaajoŋ Mariawaa kanianoŋ asuganoŋ asugiro gamuyawo
koloowaatiwaajoŋ togoro. Kaeŋ togoŋ uutanoŋ ii oloŋ mesaomambaa
momo areŋa ano.
20 Kaeŋ romoŋgoŋ ero Pombaa gajoba moŋnoŋ gaonoŋ asugiŋ muŋ
kokaeŋ ijoro, “Joosef Deiwidwaa gbili, Uŋa Toroyanoŋ mono Maria meŋ
letoma muro koroyawo laligoja. Kawaajoŋ gii mono ii wama miriganoŋ
kaŋ embaga koloowaatiwaajoŋ toroko mende moba. 21 *Marianoŋ koko
meraga mewaa. Eja iikanoŋ kanagesoya siŋgisoŋgogianoŋga hamo qeŋ
oŋono solaŋaniwuya. Kawaajoŋ giinoŋ mono qata Jiisas qaba.” Kaeŋ
ijoro.
22 Poŋnoŋ gejatootoo eja moŋ sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ
hoŋawo koloowaatiwaajoŋ iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii
kokaeŋ, 23 *“Emba saraŋ jumuŋa moŋnoŋ koroyawo kolooŋ mera ejaga
mero qata Imanuel qabuya.” Qa iikawaa kania ii kokaeŋ, “Anutunoŋ
ananawo laligoja.”
24 Joosefnoŋ uuta tooro waama Pombaa gajobanoŋ jeŋ kotoŋ muroti,
iikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajoŋ wama mirianoŋ keni.
25 *Kema laligorito, kambaŋ biiwianoŋ iikanoŋ motooŋ mende eri kema
meria mero Joosefnoŋ qata Jiisas qaro. Mera mero iikawaa gematanoŋ
loemba laligori. Kiaŋ.

---

* **1:11:** 2 Kiŋ 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20 * **1:18:** Luuk 1.27 * **1:21:** Luuk 1.31
* **1:23:** Ais 7.14 * **1:25:** Luuk 2.21

2

Momakooto eja weeŋ koukoutanoŋga kagi.

1 Jiisasnoŋ eja poŋ Herodwaa kambanoŋ Judia prowinswaa taoŋa
moŋ qata Betlehem kanoŋ kolooro. Kolooroti, kambaŋ kanoŋ
seŋgelaowaa momo eja weeŋ koukoutanoŋga Jerusalem sitinoŋ kagi.
2 Kaŋ kokaeŋ qisigi, "Juuda oŋoonoŋ eja poŋ koloowaati, mera ii koloon
dakanoŋ eja? Nono weeŋ koukoutanoŋ laligoŋ iwaanoŋ widi asugiro
iima kania kaeŋ moma waeya meŋ mepeseewombaajoŋ kajoŋ."
3 Kaeŋ qisigi eja poŋ Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti,
iyoŋonoŋ korebore qaa ii moma aarugi. 4 Aarugi kiŋ Herodnoŋ qaa ama
kanagesowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano Kana qaawaa boi kuuya koma
horoŋ oŋono kagi. Kaŋ ajoroogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Hamoqeqe Toya
Kraistnoŋ mono dakanoŋ koloowaatiwaajoŋ jegita eja?"
5 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleema mugi, "Iinoŋ Judia prowinswaa taoŋ
qata Betlehem iikanoŋ koloowaa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja
Maikanoŋ kokaeŋ oorota eja,

6 *'Oo Betlehem kanageso Juuda gomanoŋ laligojuti, oŋoo batu-
gianoŋga poŋ somata koloon neenaa Israel kanageso mindiŋgoŋ
kalaŋ koma nonombaa.
Kawaajoŋ oŋo Juuda gomambaa jotamemeya yoŋoo batugianoŋ
laligogi qabuŋagianoŋ kamaaŋqeqeta mende toontoon
koloowaa.' "

7 Kaeŋ meleema mugi momakooto eja ii oloŋ oŋoono kagi kokaeŋ
qisiŋ oŋono, "Widia ii naa kambanoŋ asugiro kanaiŋ iigi?" Iikawaa
kania tororo momambaajoŋ moma kaeŋ qisiŋ oŋono. 8 Iikawaa qaaya
moma wasiŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, "Oŋo mono Betlehem kema mera
ii tororo qisiŋ mokoloon iikanondeeŋ buju qaa aŋgi noonoŋ kawa.
Niinoŋ ii moma kaaŋiadeeŋ kema ii waeya meŋ mepeseeŋ mumaŋa."
9 Kiŋnoŋ kaeŋ iŋiijoŋgoŋ jeŋ kotoŋ oŋono moma kananoŋ keŋgi.
Kema widi weeŋ koukoutanoŋ laligoŋ iigiti, iikanoŋ waŋgianoŋ
waladeeŋ keno kosiŋ otaaŋ Betlehem kema miri koko mera eroti,
iikanoŋ nano. 10 Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi.
11 Korisoro moma miri uutanoŋ uma mera ano nemuŋa Maria iriigi. Ii
iriima simiŋ kuma usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ mugi. Mepeseeŋ muŋ
wayaŋgesogia qeŋgama iikanoŋga goul, jiniŋ paora ano sanda qata mor
ii unjuma kaleŋ mugi.
12 Gomantiiŋa moŋ egi Anutunoŋ gaonoŋ asugiŋ kiŋ Herodwaanoŋ
mombo mende kembutiwaajoŋ qotogoŋ oŋono. Kawaajoŋ kana
moŋgeŋ iyaŋgiaa gomaŋ baloŋgianoŋ eleema keŋgi. Kiaŋ.

Herodwaajoŋ asaŋgoŋ Joosef embameria Iijipt keŋgi.

13 Momakooto eja yoŋonoŋ keŋgi Joosefnoŋ gaoŋ iiro Pombaanoŋ
gajoba moŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, "Herodnoŋ mera qero ko-
muwaatiwaajoŋ moŋgama mubaa. Kawaajoŋ mono waama mera ano
nemuŋa uruama oloŋ koma Iijipt kantrinoŋ kembu. Iikanoŋ kema
laligogi kanageŋ niinoŋ kawutiwaa kambaŋ jemaŋati, iikanoŋ mono
eleema kawu."
14 Kaeŋ ijoro waama gomantiiŋa iikanondeeŋ koko mera ano nemuŋa
uruama Iijipt keŋgi. 15 *Iijipt kema laligogi kiŋ Herodnoŋ komuro

* **2:6:** Mai 5.2 * **2:15:** Hoos 11.1

kambaŋ iikanondeeŋ eleema kagi. Wala Poŋnoŋ gejatootoo eja Hoosea sololooro qaa kokaeŋ jerota eja, “Niinoŋ merana oombe Iijipt gomaŋ mesaoŋ karo.” Gejatootoo qaa iikanoŋ mono kaeŋ asugiro hoŋawo kolooro. Kiaŋ.

Mera Betlehem gomanoŋ uŋugi komugi.

16 Momakooto eja yoŋonoŋ Juuda gomaŋ oloŋ mesaoŋ keŋgi Herodnoŋ iikawaa kania iima “Tiligoŋ noŋgi,” jeŋ iriŋa mamaga soono jeŋkooto kokaeŋ ano, “Manjaqeqe eja, oŋo Betlehem ano gomaŋ kuuya ii liligoŋ raji, iikanoŋ kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanoŋ koloojuti, ii mono kuuya uŋugi komuwu.” Momakooto eja widi asugirotiwaa kambaŋaajoŋ tororo qisiŋ oŋono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajoŋ jeŋkooto ii ano. 17 Gejatootoo eja Jeremaianoŋ qaa moŋ jerota eji, iikanoŋ mono kaeŋ asugiro hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

18 *“Betlehem kosianoŋ gomaŋ moŋ qata Rama iikanoŋga saagujugia mogi qama silama amburereŋ somata meju.
Reizel embawaa gbiliuruta yoŋonoŋ gbiliurugia qaoŋgi saaju.
Kawaajoŋ saagi uluŋkoleŋ meŋ oŋombombaajoŋ aŋgi uukonduŋkonduŋgadeeŋ momakeju.” Kiaŋ.

Iijipt mesaoŋ Joosef embameria Nazaret eleeŋgi.

19 Joosefnoŋ Iijipt laligoro kiŋ Herodnoŋ komuro iikanondeeŋ Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ gaonoŋ asugiŋ muŋ 20 kokaeŋ ijoro, “Mera qegi komuwaatiwaajoŋ emboŋgiti, iyoŋonoŋ mono komudaborogi. Kawaajoŋ mono waama mera nemuŋawo uruama eleema Israel gomanoŋ kembu.” 21 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ waama mera nemuŋawo uruama eleema Israel gomanoŋ keŋgi.

22 Kananoŋ kema qaa kokaeŋ moro, “Herodwaa meria Arkelausnoŋ maŋaa kitianoŋ Judia prowins galeŋ koma laligoja.” Kaeŋ moma iikanoŋ kemambaajoŋ toroko moro. Moma laligoro Anutunoŋ gaonoŋ Galili prowinsnoŋ kembutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro waama iikanoŋ keŋgi. 23 *Galili prowinsnoŋ keuma taoŋ qata Nazaret iikanoŋ laligogi. Kaeŋ laligogi gejatootoo eja yoŋonoŋ Hamoqeqe Toyaajoŋ qaa jegiti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ, “Iwaa qata ii Nazaret ejaga qama laligowuya.” Kiaŋ.

3

Jon Oomulu ejanoŋ Jiisaswaa kana meleuro.
Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

1 Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ Judia prowinswaa baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ ejemba uugia Buŋa qaanoŋ kuuŋ kokaeŋ iŋijoŋ laligoro, 2 *“Siwe Toyanoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Kawaajoŋ mono uugia meleema iikanoŋ keubu.” 3 *Jombaajoŋ gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ jeŋ ooro,

“Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qaa otoŋa kokaeŋ mobuya,
‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.’ ”

---

* **2:18:** Jer 31.15 * **2:23:** Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45 * **3:2:** Mat 4.17; Maak 1.15 * **3:3:** Ais 40.3

4 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memetaga ano batuyanoŋ iiŋkasa oro selianoŋ memetaga ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaaŋ ano duuyaa moroŋ apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga. 5 Jonoŋ gawoŋa mero ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaŋ tosaaŋa kuuya yoŋoonoŋga iwaanoŋ horoŋ kagi. Kaaŋiadeeŋ Jordan apu leelee gomaŋ kuuya rama keŋgiti, iikanoŋa kagi. 6 Kaŋ kouma siŋgisoŋgogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ oŋono.

7 *Meŋ oŋonoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kagi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uugia mende meleeŋgi Anutuwaa iriŋanoŋ mono soono iroŋa meleema oŋomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma koi kaju? 8 Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagia mesaoŋ uugia meleeŋgi hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu.

9 *Uugianoŋ mondomondo qaa kokaeŋ jewombaajoŋ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ Aabrahambaa gbiliga laligoniŋ Anutunoŋ mende tiwilaaŋ nonombaa.’ Kaeŋ jeŋ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende kolooŋkeja. Niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa, Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono letoma Aabrahambaa gbiliuruta kolooŋ Anutu mepeseeŋkebuto, oŋo nomaeŋ?

10 *Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono oŋo gere kaaŋa kono kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa ii jeta suŋa ama gere kanianoŋ ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa iroŋa meleema oŋombaa.

11 Niinoŋ oŋo uugia meleembutiwaajoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutaga ii mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaanoŋ kana esuya ilaaŋ muŋ gesonoŋ mouma besaamambaajoŋ amamaamaŋa. Iinoŋ mono Uŋa Toroya uugianoŋ ano gere bolaŋanoŋ koma konjoratiŋ oŋono iikaaŋa kanoŋ mulu meŋ oŋombaa.

12 Iinoŋ hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosoŋ korereŋgoŋ gosiwaa. Gosiŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianoŋ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemeŋ gere tetegoya qaa kanoŋ jewaa.” Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Galili prowins mesaoŋ Jordan apu bereŋanoŋ Jombaanoŋ kaŋ oomulu meŋ mubaatiwaajoŋ qisiro. 14 Qisiroto, Jonoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ saanoŋ nii oomulu meŋ nonagato, giinoŋ siŋgisoŋgo mende ama mono nomaembaajoŋ noonoŋ kajaŋ?”

15 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Kambaŋ kokaamba ii saanoŋ amba. Kaeŋ anjoti, iikanoŋ Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa

* **3:4:** 2 Kiŋ 1.8 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:9:** Jon 8.33 * **3:10:** Mat 7.19

otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hoŋa kolooro sokombaa.” Kaeŋ meleeno Jonoŋ moro sokono uumotooŋ ano.
16 Uumotooŋ ama oomulu meŋ muro tegoro iikanondeeŋ apunoŋga kouro kokaeŋ asugiro: Sombinoŋ aantano Jiisasnoŋ uuŋ iiro Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa kolooŋ Jiisaswaa waŋanoŋ kamaaŋ mero. 17 *Kamaaŋ mero Siwenoŋga aro moŋ kokaeŋ kolooro, “Iinoŋ mono neenaa komunjua meranaga koloojiwaajoŋ kerana qeaŋgoro iimasiiŋa mojeŋ.” Kiaŋ.

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

4

1 *Kawaa gematanoŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas kuuŋ wasiŋ muro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato meŋ mubaatiwaajoŋ ama keno. 2 Kanoŋ kema gomantiiŋa asaga 40 Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋ nenewaa komuro. 3 Nenewaa komuro omejiilaŋ waŋgia qata aŋgobato Toya iinoŋ asugiŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojaŋi eeŋ, gii mono esuŋga qendeema jamo koi jeŋ kotona letoma bered kolooro newa.”
4 *Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Nenenondeeŋ ejemba laaligo mende nonomakejato, Anutuwaa jetanoŋga qaa kaŋkeji, ii kuuya teŋ koniŋ iikanoŋ mono nunuagiro kotiiŋ laligowoŋa’.”
5 Kaeŋ ijoro Kileŋaa Toyanoŋ Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanoŋ kema jiwowoŋ jigowaa waareŋanoŋ eu uma ano nano. 6 *Kaeŋ nano kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojaŋi eeŋ, mono kokanoŋga luguŋ emu kemeba. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

‘Anutunoŋ goojoŋ ama gajobauruta jeŋ kotoŋ oŋono saanoŋ kobibi-
igi kemeŋ jamonoŋ kanaga mende guŋ mijimiji ambaa.’

Kawaajoŋ kemeŋ mende tiwilaaŋ gombaa.”
7 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ eja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga mende aŋgobato meŋ muba.” ’
8 Kaeŋ meleeno Kileŋaa Toyanoŋ mombo wama baaŋa koriga paloŋpaloŋ moŋnoŋ uma namo kuuya yoŋoo kantri totoŋa totoŋa ano yoŋoo esuhina iwoigia damugiawo kuuya qendeema muro. 9 Qendeema muŋ kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ simiŋ kuma noma waena meŋ mepeseeŋ nombagati eeŋ, niinoŋ ilawoila kuuya koi mono togoŋ gombe buŋa qeŋ aoŋ galeŋ koma oŋomba.”
10 *Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga, ii motooŋgo simiŋ kuma muŋ waeya meŋ mepeseewa.” ’
11 Kaeŋ meleeno Kileŋaa Toyanoŋ iikanondeeŋ Jiisas mesaoŋ togoro. Kaeŋ kolooro gajoba yoŋonoŋ kaŋ Jiisas ilaaŋ mugi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanaiŋ Galili uutanoŋ uuwaa gawoŋ mero.
Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

---

* **3:17:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35 * **4:1:** Hib 2.18; 4.15 * **4:4:** Dut 8.3 * **4:6:** Ond 91.11-12 * **4:7:** Dut 6.16 * **4:10:** Dut 6.13

12 *Kawaa gematanoŋ Jon Oomulu eja kapuare mirinoŋ* aŋgi raro
Jiisasnoŋ ii moma Judia prowins mesaoŋ Galili keno. 13 *Kema prowins
iikanoŋ keuma gomaŋa Nazaret mesaoŋ Kaperneam kema laligoro.
Kaperneam taoŋ ii Zebulun ano Naftali gomanoŋ Galili apu aŋgoŋ
kooroŋanoŋ eja. 14 Iikanoŋ laligoŋ gawoŋa mero Anutunoŋ qaa moŋ
gejatootoo eja Aisaia sololooro jeroti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii
kokaeŋ,

15 *"Ejemba Zebulun ano Naftali gomanoŋ Jordan leegeŋanoŋ
laligogi batugianoŋ kana somata kowe waageŋ kema nanji, ii
Juuda qaagoto, tuuŋ tosianoŋ Galili prowinsnoŋ laligojuti,
16 kanageso yoŋonoŋ paŋgamanoŋ laligoŋ asasaga somata iibuya.
Koomunoŋ ejemba ii aŋgoŋ koma oŋono paŋgamaŋ gomanoŋ
laligojuti, iyoŋoojoŋ mono gomaŋ weŋgeraŋ suluwaa."

17 *Jiisasnoŋ Kaperneam laligoŋ kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ Buŋa
qaa jeŋ asariŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, "Siwe Toyanoŋ
bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋa mono kaŋ kuuja. Kawaajoŋ mono
siŋgisoŋgo laaligogia mesaoŋ uugia meleembu." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 Kaeŋ jeŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu aŋgoŋ goraayanoŋ metetereeŋ
kema daremuŋ woi Saimon qata moŋ Piito ano koga Andruu iri-
iro. Yoronoŋ sora hooro ejaga laligoŋ misagara apu aŋgonoŋ sora
horowowaajoŋ giliŋ laligori. 19 Jiisasnoŋ iriima kokaeŋ irijoro, "Ejawoi,
oro mono nii notaaŋ kari kuma orombe ejemba sora kaaŋa horoŋ
oŋombao." 20 Kaeŋ irijoro iikanondeeŋ misagara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas
otaaŋ keni.

21 Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqeŋ kema mombo daremuŋ woi
Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon iriiro. Yoronoŋ maŋgara Zebediwo
waŋgonoŋ rama misagia meagoŋ somoŋgoŋ laligogi iŋiima oroono.
22 Kaeŋ iŋiima oroono iikanondeeŋ waama waŋgo ano maŋgara mesaoŋ
kanaiŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kuma oŋoma meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Luuk 6.17-19

23 *Jiisasnoŋ kema Galili prowins uutanoŋ kuuya liligoŋ qamakooli
mirigianoŋ uma bentotombaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ
kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ ama batugianoŋ ejemba ji ano jepajerepa
kania kania iŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro.

24 Kaeŋ meŋ laligoro Jiisaswaa Buŋayanoŋ seiŋ Siria kantri uutanoŋ
sokoma tuma keno. Kaeŋ tuma keno ii moma ji ejemba kuuya uŋuama
iwaanoŋ kagi. Tosianoŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania iŋiro laligogi.
Tosianoŋ omejiilanoŋ uugianoŋ kemero qaamuuŋ me kokojinjimbo
laligogi. Tosianoŋ tama kamaaŋ uŋuro pipinjo motoŋ sembeŋ aoŋ
laligogi. Tosianoŋ selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaaŋa kaaŋa
yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kagi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

---

* **4:12:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **4:12:** Kiŋ Herodnoŋ emba moŋ oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ ii kawaajoŋ jeŋ muro iriŋa soono jero opotoro yoŋonoŋ Jon somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ aŋgi raro. * **4:13:** Jon 2.12 * **4:15:** Ais 9.1-2 * **4:17:** Mat 3.2 * **4:23:** Mat 9.35; Maak 1.39

25 Kaeŋ ama oŋono iigitiwaajoŋ ejemba kanageso somata yoŋonoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ kagi. Tuuŋlelembe ii Galili prowins ano Ten-Taoŋ distriknoŋga kagi. Tuuŋ tosianoŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaŋ tosianoŋga kagi. Tuuŋ tosianoŋ Jordan apu leegeŋga kagi. Kiaŋ.

5

Jiisasnoŋ baaŋanoŋ nama kuma oŋono.

1 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata iŋiima baaŋanoŋ uma raro gowokourutanoŋ kouma liligoŋ mugi. 2 Liligoŋ mugi kanaiŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuma oŋoma kokaeŋ jero:

Daeŋ yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?

3 “Daeŋ yoŋonoŋ iyaŋgiaajoŋ Anutuwaa jaanoŋ kamaaŋqeqeta kaaŋa mojuti, iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

4 *Daeŋ yoŋonoŋ jiŋgeŋ qama saajuti, Anutunoŋ ii uluŋkoleŋ oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

5 *Daeŋ yoŋonoŋ gumbonjonjoŋ laligoŋkejuti, Anutunoŋ namo koi ii yoŋoo buŋa qeŋ oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

6 *Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ koma ii nene ano apuwaa kaaŋa komuŋ qenjeŋ qeŋ laligojuti, Anutunoŋ mono siiŋgia ii uŋuagiwaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

7 Daeŋ yoŋonoŋ tosaaŋa kiaŋkomuŋ oŋomakejuti, Anutunoŋ ii kiaŋkomuŋ oŋombaatiwaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

8 *Daeŋ yoŋoo uugianoŋ soraaya kolooji, iyoŋonoŋ saanoŋ Anutu iibuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

9 Daeŋ yoŋonoŋ luae qeŋkejuti, iyoŋoo qagia ii Anutuwaa meraboraaŋa qabuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

10 *Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋanijutiwaajoŋ sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

11 *Ejembanoŋ oŋo noojoŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianoŋ kuuŋ qoloŋmoloŋgoŋkejuti, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

12 *Mobu, Anutunoŋ tawagia uuta Siwe gomanoŋ ano ejiwaajoŋ mono otokoriaŋ maama korisoro qaganoŋ laligowu. Ii kokaembaajoŋ: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaaŋiadeeŋ ama oŋoŋgi oŋonoŋ iyoŋoo gemagianoŋ asugiŋ iyoŋowo ororoŋ laligoju.” Kiaŋ.

Oŋo balombaa sii ano kiwa kaaŋa kolooju.
Maak 9.50; Luuk 14.34-35

13 Jiisasnoŋ jero, “Oŋo baloŋ ejemba yoŋoo sii tani koloojuto, sii naaŋanoŋ titiikota koloowaati eeŋ, ii mono nomaeŋ meagoniŋ mombo aiŋawo koloonaga? Iikawaa kania moŋ qaago. Toroqeŋ iwoi moŋ

* **5:4:** Ais 61.2 * **5:5:** Ond 37.11 * **5:6:** Ais 55.1-2 * **5:8:** Ond 24.3-4 * **5:10:** 1 Piito 3.14 * **5:11:** 1 Piito 4.14 * **5:12:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52

aniŋ mende sokombaato, ii kikisi kaaŋa giligi kemero ejembanoŋ ii kanagianoŋ riimemelaawuya.

14 *“Oŋo baloŋa baloŋa yoŋoo kiwa kaaŋa koloon laligoju. Siti moŋ baaŋanoŋ uma megi raji, iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ramambaajoŋ amamaaŋkeja. 15 *Moŋnoŋ kiwa ootiriŋ monjoŋ baatanoŋ mende ambaato, kiwawaa duŋ rarayanoŋ ano rabaa. Kaeŋ rama asariro ejemba miri uutanoŋ rajuti, mono kuuya iyoŋoo jaagia kuuro asasaga iimakebuya.

16 *“Kaaŋiadeeŋ mono oŋoo asasagagia qendeeŋgi ejemba batugianoŋ asariro iimakebu. Ejembanoŋ nanamemeŋgia awaa iima kawaajoŋ Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, mono ii mepeseeŋ muŋ laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Kana qaawaa kania kuma oŋono.

17 “Niinoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere ii qewagomambaajoŋ ama mende kaŋ laligojeŋ. Iikaeŋ tondu mende romoŋgowu. Niinoŋ qewagomambaajoŋ qaagoto, qaa ii teŋ kondaborowe iikawaa hoŋanoŋ pondaŋ koloowaatiwaajoŋ ama kaŋ laligojeŋ. 18 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Mooseswaa Kana qaanoŋ tere melaaziliŋ moŋ me kirifi ooŋ-oombaa jimbolaŋa motooŋgo ii mende totooŋ aliwaato, qaa kuuya ii wala hoŋgiawo kolooro Siwe namo yoronoŋ goroŋ qewaota.

19 “Kawaajoŋ moŋnoŋ Kana qaawaa jeŋkooto melaada iikawanoŋga qaa moŋ koloŋaniŋ ejemba kaeŋ kuma oŋomakeji, iinoŋ Siwewaa bentotoŋanoŋ keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaeŋ qabuto, moŋnoŋ ii teŋ koma otaaŋ ejemba kaeŋ kuma oŋomakeji, iinoŋ Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keuro qata Somatanana qabuya.

20 “Niinoŋ iikawaa so kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoo nanamemeŋgia solaŋa kanoŋ mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo siligia kaaŋa ororoŋ koloowabo. Siligianoŋ yoŋoo sili mamaga mende uuguwaati eeŋ, oŋonoŋ mono Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ mende keubuya.” Kiaŋ.

Yoŋ kazi ano uŋugi koomuwaa kania.

21 *Jiisasnoŋ toroqeŋ jero, “Oŋonoŋ wala eeŋanoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Ejemba moŋ mende qegi komuwa,’ ano ‘Moŋnoŋ kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowuya.’

22 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ aliawo aŋgowowo ama iriŋa soono yoŋ kazi anji, ii mono kaaŋagadeeŋ distrikwaa qaa jakeyanoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowutiwaa so kolooja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ alia jejewili qaanoŋ jeŋ boliŋ ‘Gii nekoŋa uuga qaa koloojaŋ,’ jeji, ii mono kantriwaa jigo kaunsol yoŋoo jaagianoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowutiwaa so kolooja. Moŋnoŋ alia qaa saganoŋ jeŋ boliŋ ‘Gii aŋgonjoragawo koloojaŋ,’ jeji, iinoŋ mono gere sianoŋ kemebaatiwaa so koloowaa.

23 “Kawaajoŋ giinoŋ mamatewoo nanduŋga meŋ kaŋ alatanoŋ amambaajoŋ ana iikanoŋ qaa kokaaŋanoŋ momoganoŋ kounaga: Alagaa uutanoŋ qaa ero iinoŋ kazi ama gomambaajoŋ moja. Qaa kaaŋa

* **5:14:** Jon 8.12; 9.5 * **5:15:** Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33 * **5:16:** 1 Piito 2.12 * **5:18:** Luuk 16.17 * **5:21:** Eks 20.13; Dut 5.17

romoŋgowagati eeŋ, 24 kaleŋga ii mono alata baatanoŋ ama wala alagaanoŋ kema iwo qaagara jeŋ solaŋaniŋ uumotooŋ ama iikawaa gematanoŋ mombo kaŋ mamatewoo nanduŋga Anutuwaajoŋ amba.
25 “Kereganoŋ seleganoŋ kuuŋ qaa jakeyanoŋ horoŋ gomambaajoŋ ano komitiwaanoŋ kema kana somatanoŋ iikanoŋ mono kaparaŋ koma uumotooŋ ama qaagara jeŋ solaŋaniwao. Kaeŋ mende ambaoti eeŋ, kereganoŋ saanoŋ oroŋ gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanoŋ keuna moma jero opotorowaa boronoŋ kena kapuare mirinoŋ goombabo.
26 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Gii iikanoŋ wantaaga kuuya ambaatiwaa so osiŋ rabaga. Toiyaga konoga kaaŋagadeeŋ andoboroŋgo mono wantaaga meŋ kamaawaga.” Kiaŋ.

Sero yoŋgorowaa kania

27 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Serowiliŋ mono mende amba.’
28 Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ serowaa siiŋ kombombaŋaa qaganoŋ emba uuŋ iiji, iinoŋ mono uutanoŋ iwo serowiliŋ anja.
29 *“Jaaga dindiŋganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma gilina kemba. Sele kitiga moŋnoŋ tiwilaaro kaaŋanoŋ Siwenoŋ una sokombaato, sele busuga jumuŋa laligona hagogi gere sianoŋ kemeŋ tiwilaawabo. 30 *Boro dindiŋganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ gilina kemba. Sele kitiga moŋnoŋ tiwilaaro Siwenoŋ una sokombaato, sele busuga jumuŋa laligoŋ gere sianoŋ kemeŋ tiwilaawabo.” Kiaŋ.

Loemba mesaoŋ aoaowaa kania

31 *“Qaa moŋ kokaeŋ jegita eja, ‘Moŋnoŋ embia mesaowaati, iinoŋ mono mesaoŋ aoaowaa papiaya ooŋ embia muba.’ 32 *Kaeŋ jegita ejato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ embia oloŋkalu ano mesaonagato, kania mombaajoŋ embia mesaowaati, iikaaŋa kanoŋ mono embianoŋ oloŋkalu ambaatiwaajoŋ kondooŋ siŋgisoŋgowaa qaayawo koloonaga. Kaeŋ kolooro eja mombo mero eja dologa iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ oloŋkalu ambaa.” Kiaŋ.

Qaagia jojopaŋ qaanoŋ mende jeŋ kotiiwu.

33 *“Qaa moŋ ii kaaŋagadeeŋ wala eeŋanoŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Qaagia jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajoŋ iwoi amboŋatiwaa qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ somoŋgogiti, ii mono otaagi hoŋawo koloowa.’
34 *“Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Qaagia mono jojopaŋ qaanoŋ mende totooŋ jeŋ kotiiwu. Siwe ii Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋa koloojiwaajoŋ ama qaa kokaeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Siwe Toyanoŋ saanoŋ iroŋa meleeno qananoŋ ubaa.’
35 *“Namo ii Anutuwaa kaniaa doya koloojiwaajoŋ ama qaa kokaeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, namonoŋ saanoŋ qeŋ turuŋ nomba.’ Jerusalem ii Kiŋ Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajoŋ

* **5:27:** Eks 20.14; Dut 5.18 * **5:29:** Mat 18.9; Maak 9.47 * **5:30:** Mat 18.8; Maak 9.43 * **5:31:** Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4 * **5:32:** Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11 * **5:33:** Lew 19.12; Jaŋ 30.2; Dut 23.21 * **5:34:** Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22 * **5:35:** Ais 66.1; Ais 48.2

ama qaa koi kaaŋa ii kaaŋagadeeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Kiŋ Somata iinoŋ saanoŋ qemasologenaa iroŋa meleeno qananoŋ ubaa.’ 36 Gii waŋ juga injaŋa mena taaŋa koloowaatiwaajoŋ amamaawaga ano waŋ juga taaŋa mena injaŋa koloowaatiwaajoŋ amamaawaga. Kawaajoŋ qaa kokaeŋ mende jewa, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Anutunoŋ saanoŋ waŋnaa juya mundanoŋ qero utegowaa.’ 37 Jojopaŋ qaa mende jewuto, ooŋ-qaawaajoŋ mono ‘Ooŋ!’ jewu ano qaagowaajoŋ ‘Qaago!’ jewu. Qaa dindiŋa iikanoŋ qaa iwoi toroqewuti, ii mono Kileŋaa Toyanoŋ sololooŋ oŋono koloowaa.” Kiaŋ.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.
Luuk 6.29-30

38 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Moŋnoŋ jaaga qisigowaati, gii mono iroŋa meleema iwaa jaaya qisigowa. Moŋnoŋ jega qemburatiwaati, gii mono iroŋa meleema iwaa jeta qemburatiwa.’

39 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ bologa ama oŋombaati, ii mono mende qetegoŋ tuarenjeŋ ama mubu. Kaeŋ qaagoto, uruŋga dindiŋa qetaaliwaati eeŋ, mono uruŋga lee kaaŋagadeeŋ qetaaliwaatiwaajoŋ meleemba. 40 Moŋnoŋ ‘Selekopaaga memaŋa,’ jeŋ qaanoŋ goomambaajoŋ moji eeŋ, mono mesaoŋ malekuga qaga kaaŋagadeeŋ muna buŋa qeŋ aowa.

41 “Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ gesoya kilomiita motooŋgowaa so elaaŋ kembagatiwaajoŋ kuuŋ gombaati eeŋ, mono saanoŋ teŋ koma kilomiita woiwaa so elaaŋ iwo kemba. 42 Moŋnoŋ goonoŋ iwoi mombaajoŋ qisiŋ gombaati, ii mono muba. Moŋnoŋ ‘Iwoi nona kitia era meleemaŋa,’ jeŋ qisiŋ gombaati, ii mono gema mende qeŋ muba. Kiaŋ.

Kaziuruga mono uuganoŋ jopagoŋ oŋomba.
Luuk 6.27-28, 32-36

43 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Ejemba kosogianoŋ laligoŋ alaurugia koloojuti, ii jopagoŋ oŋomakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama oŋoma laligowu.’

44 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Oŋo mono kaziurugia jopagoŋ oŋoma nama sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ mono qama kooliŋ laligowu. 45 Kaeŋ amakebuti eeŋ, iikaaŋa kanoŋ Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, mono iwaa kania qendeema meraboraaŋa kolooŋ laligowuya. Iwaa kania ii kokaeŋ: Iinoŋ weeŋa mende aŋgoŋ kono kouma ejemba awaa ano bologa kaaŋagadeeŋ meŋ asariŋ oŋomakeja ano koŋ anota ejemba dindiŋa ano doogoya yoŋoo nene gawoŋgia kaaŋagadeeŋ bedu meŋkeja.

46 “Oŋonoŋ mono nona gomambaa tania uuguŋ Anutuwaa kania qendeema aoŋkebu. Takis tiliqiligiawo megi sisigia meŋkejuti, iyoŋonoŋ alaurugianoŋ jopagoŋ oŋoŋgi ii meleema jopagoŋ oŋomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Oŋo yoŋoo sili iikayadeeŋ otaaŋ aoŋkebuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa moŋ mende kolooro iinoŋ siligiaa tosaya mende oŋono tawa moŋ mende buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ mono ejemba korebore jopagoŋ oŋoma laligowu.

47 “Uumeleembaa gadokopa ejembanoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ joloŋgia jeŋ aoŋ laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Oŋo yoŋoo so alaurugia oŋoo batugianoŋga joloŋgia jeŋ aoŋkebuti eeŋ, iikanoŋ

* **5:38:** Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21 * **5:43:** Lew 19.18

mono gadokopa ejemba kaaŋa kolooju. Gadokopa ejemba yoŋoo siligia
mono uuguŋ awaa soro koloоŋ laligowu? 48 *Oŋoo Siwe Maŋgianoŋ
akadamu soro kolooji, oŋonoŋ mono iikawaa so akadamu sorogiawo
koloоŋ laligowu.” Kiaŋ.

6

Memeqemeaŋ ejemba ii kaleŋ oŋomakebu.

1 *Jiisasnoŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Mono kokaembaajoŋ galeŋ meŋ
aoŋ laligowu: Nanamemeŋgia solaŋa dindiŋa ii ejembanoŋ iima
oŋoojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ ama mende amakebu. Kaeŋ amakebuti
eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwenoŋ laligoji, iinoŋ mono siligiaa tosaya mende
oŋono tawa mende buŋa qeŋ aowuya.
2 “Kawaajoŋ memeqemeaŋ ejemba kaleŋ oŋomanjeŋ ii qenjaaronoŋ
komaŋ romombo uuŋ qele ambutiwaajoŋ mende amba. Uumeleembaa
ejemba seleseleya yoŋonoŋ ejembanoŋ meŋ biwiiŋ oŋombutiwaajoŋ
moma qamakooli mirinoŋ ano kana somatanoŋ kema ejemba iŋiima
kaeŋ amakeju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu,
Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe
Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
3 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, memeqemeaŋ ejemba kaleŋ
oŋomanjeŋ boro dindiŋganoŋ nomaeŋ anji, boro qaniganoŋ ii mende
moba.* 4 Kaleŋga iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ero Maŋganoŋ nanamemeŋ
aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.” Kiaŋ.

Qamakooli gawombaa kania kokaeŋ:
Luuk 11.2-4

5 *“Kawaajoŋ Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa
ejemba seleseleya yoŋoo so mende ambu. Yoŋonoŋ ejembanoŋ
iŋiibutiwaajoŋ moma siiŋgianoŋ qamakooli mirinoŋ ano kana sosoonoŋ
nama qama kooliŋkeju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe
Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
6 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaa qama koolimanjeŋ mono
geeŋgaa miri uuta melaanoŋ uma nagu koma Maŋga aasaŋgoyanoŋ
laligoji, ii qama kooliŋ muba. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemeŋ
aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.
7 “Qama kooliwuti, iikanoŋ mono uumeleembaa gadokopa ejemba
yoŋoo tani kaaŋa† qaa julujulu ii mende jeŋ laligowu. Yoŋonoŋ
qaa je seiseiya jegi Anutunoŋ iikawaajoŋ ama geja ama moma
oŋombaatiwaajoŋ romoŋgoŋkeju. 8 Mono kokaembaajoŋ yoŋoo so
mende koloоŋ laligowu: Oŋo naa iwoiwaajoŋ amamaaŋ mozoqozoroŋ
anjuti, Maŋgianoŋ ii mende qama kooligi waladeeŋ modaboroŋkeja.
9 Mono kokaeŋ qama kooliŋkebu:
Nonoo Maŋnana, gii Siwenoŋ laligojaŋ. Goo qaga mono toroya ewa.
10 Mono galeŋ koma nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa.

---

* **5:48:** Lew 19.2; Dut 18.13 * **6:1:** Mat 23.5 * **6:3:** Boroga qaniganoŋ ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Ii mono aasaŋgoyanoŋ ana komunjua alaganoŋ kaaŋagadeeŋ ii mende moba. Anutunoŋ sololooŋ gono gawoŋ awaa afaaŋgoŋ meŋkejaŋi, ii mono geeŋgo duduuŋkejaŋ. * **6:5:** Luuk 18.10-14 † **6:7:** Waba kantri yoŋonoŋ Anutu mende moma muŋ beŋsakoŋgia morota morota qama kooliŋ qaa omaya julujulu ii tondu jeŋ laligoju.

Goo uusiiŋga Siwenoŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ kaaŋiadeeŋ koloowa.
11 Ketewaa nenenana ii mono sonananoŋ nonomba.
12 Tosia yoŋoonoŋ tosa nonoonoŋ eji, nono ii mesaoŋ oŋonjoŋi eeŋ, gii mono iikawaa so nonoonoŋ tosa soŋgbama nonomba.
13 Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nunuwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma nonoma Kileŋaa Toyaa borianoŋga‡ metogoŋ nonomba. (Gii geeŋgo bentotoŋ Toya, ku-usuŋ Toya ano asamararaŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligona ano tetegoya qaa laligoŋ ubaga. Ii oŋanoŋ.)
14 *Oŋo ejemba yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowuti eeŋ, Siwe Maŋgianoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa. 15 Mesaowaato, ejemba yoŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowuti eeŋ, Maŋgianoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowaa. Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligo ii kokaeŋ amakebu:
16 “Nene siŋgi laligowuti, iikanoŋ mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaaŋa kubosobosole mende ama laligowu. Yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋkejuti, ejembanoŋ ii iibutiwaajoŋ ama ziliŋzoloŋ ama jaasewaŋgianoŋ saabesaabe kolooŋkeja. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
17 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaajoŋ nenewaa siŋgi laligoŋ kanoŋ mono tonoŋ gbabulunoŋ me saifenoŋ jaasewaŋga soŋgbama waŋ juga qeŋ laligowa. 18 Kaeŋ ama nenewaa siŋgi laligona ejembanoŋ qaagoto, Maŋga aasaŋgoyanoŋ laligoji, iinoŋ ii iibaa. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa. Kiaŋ.

Iwoi sewaŋa somata ii mono Siwenoŋ meŋ kululuuwu.
Luuk 12.33-34
19 *“Moneŋ hina iwoi ii mono namonoŋ eŋ oŋombaatiwaajoŋ mende meŋ kululuuwu. Kaeŋ meŋ kululuugi kanoŋ dumunjaŋ gejalolonoŋ ii kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) meŋ boliro kikekakasililiŋ yoŋonoŋ miri qosoma uma yoŋgoro meŋkeju.
20 “Namonoŋ qaagoto, Anutuwaa uusiiŋa teŋ koŋgi qabuŋagianoŋ somariiwaatiwaajoŋ mono kaparaŋ komakebu. Kaeŋ aŋgi maa suaŋgia qaita moŋ ii Siwe gomanoŋ ero gureŋ dumunjanoŋ ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) ii mende meŋ boliwuya. Kikekakasililiŋ yoŋonoŋ eu uma miri qosoma iwoi yoŋgoro mende mewuya. 21 Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanoŋ miri moŋgeŋ ero giinoŋ mono uuga kaaŋagadeeŋ iikanoŋ qokotaaŋ laligowaga. Kiaŋ.

Selewaa asasaga ii jaanana.
Luuk 11.34-36
22 “Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajoŋ ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ boliji eeŋ, iikanoŋ mono tooŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganoŋ saanoŋ uuganoŋ meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganoŋ laligowaga.

---

‡ **6:13:** “Bologa Toyaa borianoŋga metogoŋ nonomba,” tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleenju: bologanoŋga metogoŋ nonomba. * **6:14:** Maak 11.25-26 * **6:19:** Jei 5.2-3

23 “Asasaganoŋ laligowaato, siiŋ kombombaŋa bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga meŋ boliŋ asasaga kojaŋgiji eeŋ, iikanoŋ selewaa laaligoga kuuya kaaŋagadeeŋ meŋ tiiro paŋgamaŋ uutanoŋ umbuqumbiaŋ laligowaga. Kaeŋ kolooro paŋgamanoŋ uugaa asasaga kojaŋgiro tiiji eeŋ, geeŋgaa paŋgamanoŋ mono ‘Yei!’ damubiribiriawo kolooja. Kiaŋ.

Anutuga me moneŋga moma laariwaga?
Luuk 16.13; 12.22-31

24 “Moŋnoŋ poŋ woi weleŋ qeŋ oromambaajoŋ amamaaŋkeja. Moŋnoŋ kaeŋ amambaajoŋ moji, iinoŋ mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanoŋ jopagowaa. Mombaanoŋ qokotaaŋ moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajoŋ oŋonoŋ Anutu ano moneŋ hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Kiaŋ.

Anutu moma laariŋ majakaka mende mobu.

25 “Kaeŋ kolooro niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo namonoŋ laligowutiwaa majakakaya ii kokaeŋ jeŋ mende mobu, ‘Mono naa iwoiga aŋguŋ aoŋ newonaga ano naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?’ Jaagiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro nenenoŋ iikawaa qereweŋa kolooja. Selegiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro opo surunoŋ iikawaa qereweŋa kolooja. Mono ii romoŋgowu.

26 “Kanakeewaŋ kooŋa kooŋa ii mono iŋiibu. Yoŋonoŋ nene kota mende qosoma kororooŋkeju. Dumuŋ hoŋa ii mende kotoŋ kowi mirigianoŋ mende meŋ kululuuŋkeju. Ii qaago totooŋ ano oŋoo Siwe Maŋgianoŋ mono kileŋ ii uŋuagiŋkeja. Oŋo kooŋ yoŋoo so qaagoto, oŋoo sewaŋgianoŋ mono kooŋ sewaŋgia uŋuuguŋ uuta kolooja me qaago? Mono ii romoŋgogi kemba.

27 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ namonoŋ laligowaatiwaa kambaŋa ii weeŋ motooŋgowaa so meŋ toroqewaa me qaago? Ii qaago totooŋ!§ 28 Opo surugiaajoŋ mono nomaembaajoŋ majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombembaa japu jariŋ juraya somariiŋkejuti, mono ii uuŋ iŋiibu. Yoŋonoŋ opo surugiaajoŋ beweso mende loŋgbamakeju ano gawoŋ tosaaŋa mende meŋkeju.

29 *“Ii kileŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Kiŋ Solomonoŋ goul silwaya qeragoŋ asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leiŋ firindua me jura mombaa so iimasiiŋsiiŋawo mende kolooro. 30 Sombembaa japu jariŋ juraya tooŋ kete kosonananoŋ ero woraŋ koŋgi kamaaro meŋ kululuuŋ giliŋ oogi jewaato, ii kileŋ Anutunoŋ ii awaagadeeŋ menjereŋgoŋkeja. Kawaajoŋ iinoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ saanoŋ esuuŋ oŋombaa. Oŋonoŋ japu jariŋ jurayaa so qaago. Anutunoŋ kalaŋ koma oŋomambaajoŋ moma iikawaajoŋ siiŋa uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarigianoŋ mono naambaajoŋ eeŋ toontooŋ melaada kolooja?

31 “Kaeŋ kolooro oŋo mono laaligogiaa majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimooŋ kokaeŋ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?’

32 “Ii kokaembaajoŋ: Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ iwoi kuuya ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma uugere momakeju. Oŋonoŋ iwoi kuuyaajoŋ memeqemeaŋ meŋ osiŋkejuti, oŋoo Siwe Maŋgianoŋ

§ **6:27:** Tosianoŋ jawo 27 ii kokaeŋ meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ selia wan fiitwaa so toroqeŋ meŋ korimambaajoŋ amamaawaa. * **6:29:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

mono ii modaboroja. 33 Iikawaa uugereya mende mobuto, wala
mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma iwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ
kaparaŋ komakebu. Uugia iikanoŋ aŋgi ero iinoŋ mono galeŋ koma
oŋoma iwoi iikaaŋa kuuya ii kaaŋiadeeŋ oŋombaa.
34 “Kaeŋ ama oŋononoŋ mono woraŋ laligowutiwaa majakakaya
ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaajoŋ.
Weeŋ motomotoombaa majakakagia mono aŋa aŋa bosiniŋ sogianoŋ
koloowaa.” Kiaŋ.

7

Jenteego toya kaaŋa mende koloowu.
Luuk 6.37-38, 41-42

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ qaagia gosiŋ jeŋ tegoro
kamaawubotiwaajoŋ mono tosaaŋa yoŋoo qaagia mende gosiŋ jeŋ
tegowu. 2 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Oŋononoŋ tosaaŋa yoŋoo qaagia
gosiŋ jeŋ tegowuti, Anutunoŋ mono keda motooŋgonondeeŋ oŋoaŋgiaa
qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. Oŋononoŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ jeŋkooto ama meŋ
uma kamaaŋ gosiŋ oŋomakejuti, Anutunoŋ mono iikawaa so oŋoaŋgia
ama oŋono uma kamaaŋkebuya.
3 “Gii alagaa jaanoŋ godomaruru melaada iijanto, geeŋgaa jaaganoŋ
gere tapia somata eji, ii mono naambaajoŋ mende iima kotojaŋ? 4 Me
nomaembaajoŋ ama afaaŋgoŋ alaga kokaeŋ ijojaŋ, ‘Alana moba, nii
saanoŋ jaaganoŋga godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaeŋ afaaŋgoŋ
jejanto, gere tapia somata ii geeŋgaa jaaganoŋ eja.
5 “Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geeŋgaa
jaaganoŋga gere tapia somata meŋ giliwa. Ii meŋ giliŋgo tororo
iima kotoŋ alagaa jaanoŋga godomaruru melaada ii saanoŋ itagona
kamaawaa. 6 Iwoiwaajoŋ mogi tak-kootoya qaita moŋ kolooji, ii mono
kasu mende oŋombu. Maa damandaŋ qeqeta ii mono bao bagianoŋ
mende giligi kemba. Kaeŋ ambuti eeŋ, iyoŋononoŋ mono ii kanagianoŋ
tilalaaŋ oŋoma mombo meleema oŋoaŋgia iŋiŋ kitomitoŋ oŋombubo.
Kiaŋ.

Mono qisiŋ moŋgama Anutuwaa nagunoŋ qeŋkebu.
Luuk 11.9-13

7 “Mono Anutu qama kooliŋkebu. Qama kooligi gosiŋ iwoi oŋombaa.
Mono iwoiwaa Anutuwaanoŋ borojaŋ meŋ moŋgamakebu. Ii moŋgaŋgi
qendeeno iwoi mokoloowuya. Mono nama nagunoŋ qeŋkebu. Qegi
nagu horoŋ oŋombaa. 8 Moŋnoŋ Anutu qama kooliŋkeji, Anutunoŋ
mono iwaa kitia meleeno buŋa qeŋ aowaa. Iwoiwaa moŋgamakeji,
iinoŋ mono iwoi mokoloowaa. Nagunoŋ qeŋkejiwaajoŋ mono nagu
horoŋ mubaa.
9 “Mobu, ejemba oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ anaga: Merianoŋ
bisketwaajoŋ qisiro jamo mubaa? 10 Me merianoŋ sorawaajoŋ qisiro
qato mubaa?
11 “Kaeŋ kolooro oŋo ejemba bologa koloon kileŋ kaleŋ awaa awaa
meraboraurugia oŋombombaa so koloojuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe
gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono kaleŋa nomaeŋ aŋgoŋ konaga? Iwaa
uutaa nanamemeŋa ii nunuuguŋ qaita moŋ kolooja. Kawaajoŋ oŋo

* **7:2:** Maak 4.24

iwoi awaawaajoŋ qama kooliŋ qisiŋ mubuti eeŋ, iinoŋ mono siiŋanoŋ ii oŋombaa.

12 *"Kawaajoŋ ejembanoŋ oŋo iwoi kuuya ama oŋombutiwaajoŋ momakejuti, iikawaa so mono ii kaaŋagadeeŋ ama oŋomakebu. Kaeŋ aŋgi Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoo Buju Tere qaagia iikanoŋ mono hoŋgiawo kolooro mindimindiri kanianoŋ asuganoŋ koloowaa. Kiaŋ.

Mono kiropo nagu goŋgoŋa kotoŋ kembu.
Luuk 13.24

13 "Gere sianoŋ kemebombaa kania ii afaaŋgoya ano naguya ii laaŋania. Ejemba seiseiyanoŋ nagu ii kotoŋ kana ii metetereeŋ kembuya. Kawaajoŋ oŋo mono kiropo nagu goŋgoŋa kotoŋ iikawaa uutanoŋ kembu.

14 "Laaligo kombombaŋanoŋ keukeutaa kania ii opopoŋgoya osiqosiawo ano naguya ii goŋgoŋa. Ejemba afaaŋgoyanoŋ nagu ii mokoloowuya. Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima moma kotowu.
Luuk 6.43-44

15 "Gejatootoo ejemba takapolakaya yoŋonoŋ lamawaa sele esuya mouma oŋoonoŋ kaŋkejuto, uugianoŋ kasu kawalia kaaŋa kolooju. Kawaajoŋ oŋo mono yoŋoojoŋ ama toogia moma galeŋ meŋ aoŋ laligowu. 16 Gawoŋgiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanoŋ moma kotowu. Nejoŋ hoŋa ii kasuneselanoŋ kolooŋkeja me qaago? Waruŋ hoŋa ii kowororonoŋ kolooro meŋ kululuuŋkejoŋ me qaago? Qaago!

17 "Kawaa so gere awaa kuuya yoŋonoŋ hoŋgia awaa kuuŋkejato, gere bologanoŋ mono hoŋgia bologa kuuŋkeja. 18 Gere awaanoŋ hoŋa bologa kuumambaajoŋ amamaaŋkeja ano gere bologanoŋ hoŋa awaa kuumambaajoŋ amamaaŋkeja.

19 *"Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono galeŋanoŋ kotoŋ meŋ gerenoŋ giliro kemebuya. 20 *Iikawaa so ejemba yoŋoo gawoŋgiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanoŋ moma kotowuya. Kiaŋ.

Gowoko hoŋaa kania
Luuk 13.25-27

21 "Noo Siwe maŋnaa uusiiŋa teŋ komakeji, iinoŋ mono iwaa bentotonoŋ keubaa. Mamaga yoŋonoŋ noojoŋ 'Poŋ, Poŋ!' eeŋ qama jeŋkejuto, kuuya yoŋonoŋ Siwewaa bentotonoŋ mende keubuya.

22 "Jenteegowaa kambaŋ somata iikanoŋ mamaga yoŋonoŋ kaŋ noojoŋ kokaeŋ nijowuya, 'Oo Poŋ Poŋ, nononoŋ mono goo qaganoŋ iwoi koloowaatiwaa gejatootoo qaa waladeeŋ jeŋ laligoniŋ. Nononoŋ mono goo qagaa esuŋanoŋ omeya omeya oŋotaaŋ laligoniŋ. Goo qaganoŋ mono nemuŋ koma nonono aŋgoleto esuŋmumugiawo mamaga meŋ laligoniŋ. Ii duduujaŋ me?' 23 *Kaeŋ nijogi kambaŋ kanoŋ kaniagia asuganoŋ kokaeŋ iŋijowe mobuya, 'Niinoŋ kambaŋ moŋnoŋ oŋo mende moma oŋombe. Ejemba jeulalaŋ aaŋa, oŋo mono nomesaoŋ togowu.' Kiaŋ.

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapiroŋa
Luuk 6.47-49

---

* **7:12:** Luuk 6.31 * **7:19:** Mat 3.10; Luuk 3.9 * **7:20:** Mat 12.33 * **7:23:** Ond 6.8

24 “Kaeŋ koloojiwaajoŋ daeŋ yoŋonoŋ noo qaa jena jejeŋi, ii moma
iikawaa so teŋ koma meŋkejuti, niinoŋ kuuya iyoŋoo kaniagia qen-
deema momakooto ejawaa so ama kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ miria jamo
kowonjiŋ qaganoŋ mero. 25 Kaeŋ mero koŋuru kambanoŋ koŋ rombuŋ
giliŋ kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata
waama miri sopayanoŋ kuuroto, miri ii jamo kowonjiŋ qaganoŋ mero
nanotiwaajoŋ ama mende kuno.
26 “Daeŋ yoŋonoŋ noo qaa jena jejeŋi, ii moma iikawaa so mende teŋ
koma meŋkejuti, niinoŋ kuuya iyoŋoo kaniagia qendeema eja nekoŋaa
so ama kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ miria sakasiŋ baŋare qaganoŋ mero.
27 Kaeŋ mero koŋuru kambanoŋ koŋ rombuŋ giliŋ kamaaro apu luguro
musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanoŋ kuuro
gororoŋgoŋ kamaaro.” Kiaŋ.

Ejembanoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ waliŋgogi.

28 *Jiisasnoŋ qaa ii jedabororo ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mogi
kuma oŋonoti, tani iikawaajoŋ aaruŋ waliŋgogi. 29 Iinoŋ yoŋoo Kana
qaawaa boiurugiaa tani mende kuma oŋonoto, ku-usuŋ Toya kolooji-
waa so ejemba kuma oŋono moma tani kawaajoŋ waliŋgogi newogia
tegoro. Kiaŋ.

8

Jiisasnoŋ eja moŋ manimbayawo meŋ solaŋaniro.
Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

1 Jiisasnoŋ baaŋa ii mesaoŋ kamaaro kanageso tuuŋlelembe so-
matanoŋ gematanoŋ otaagi. 2 Kaeŋ kagi kanoŋ eja manimbayawo
moŋnoŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa wosoyanoŋ kemeŋ kokaeŋ ijoro, “Oo
Poŋ, giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono
nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”
3 Kaeŋ ijoro boria boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii amambaajoŋ
mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.” Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ
solaŋaniro awaa kolooro. 4 *Solaŋaniro kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Moba,
kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena moba. Qaagoto, mono jigo
gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano Mooseswaanoŋ
jeŋkootoya otaaŋ solaŋanijaŋiwaa daŋgiseŋ nanduŋa ama siimoloŋ
oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.
Luuk 7.1-10

5 Jiisasnoŋ Kaperneam taonoŋ kouro Room kawali galeŋ moŋnoŋ
iwaanoŋ kaŋ qama kooliŋ kokaeŋ ijoro, 6 “Oo Poŋ, noo gawoŋ ejanaa
seliaa bakayanoŋ koomuya kolooro siimbobolo kanjaŋawo moma miri-
noŋ eja.”
7 Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero moro, “Niinoŋ mono kema ii meŋ
qeaŋgomaŋa.” 8 Ii moma kokaeŋ meleema ijoro, “Oo Poŋ, nii kaandiaga
laligowe noo miri waareŋanoŋ gualeembaatiwaajoŋ gamuna mojeŋ.
Kawaajoŋ qaa jeganondeeŋ jena weleŋ ejananoŋ qeaŋgowaa.
9 Ii kokaembaajoŋa: Nii neeno kaaŋagadeeŋ galenaa ku-usuŋ
baatanoŋ ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananoŋ manjaqeqe eja laligogi
ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga mombaajoŋ ‘Kemba,’ jeŋ kotowe

* **7:28:** Maak 1.22; Luuk 4.32 * **8:4:** Lew 14.1-32

iinoŋ kembaa. Mombaajoŋ ‘Kawa,’ jeŋ kotowe iinoŋ kawaa ano weleŋ ejana mombaajoŋ ‘Gawoŋ koi mewa,’ jewe iinoŋ ii mewaa.”
10 Jiisasnoŋ qaa ii moma waliŋgoŋ ejemba otaaŋ kagiti, iyoŋoonoŋ eleema kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Israel kanageso batugianoŋ kaaŋagadeeŋ momalaari somata kaaŋa ii mombaa uutanoŋ mende mokoloowe.
11 *Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba tuuŋ somasomatanoŋ mono weeŋ koukoutanoŋga ano weeŋ kemekemetanoŋga kaŋ Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yoŋowo nembanene neŋ korisoro ama laligowuya. 12 *Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuto, bentotombaa meraboraaŋa ii mono oŋomesaoŋ hagoŋ oŋoŋgi paŋgamanoŋ seleeŋgeŋ kemebu. Iikanoŋ laligowuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.”
13 Kaeŋ iŋijoŋ kawali galeŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono miriganoŋ kemba. Momalaarigaa hoŋa mono koloon gomba.” Kaeŋ ijoro weleŋ ejianoŋ mono aua iikanondeeŋ qeaŋgoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

14 Jiisasnoŋ Piitowaa mirinoŋ kema Piitowaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero iiro. 15 Ii iima borianoŋ oosiriro selegereya mesaoro waama kanaiŋ Jiisas nene ooŋ wagiro.
16 Kaeŋ laligogi gomaŋ tiiro kanoŋ ejembanoŋ alaurugia omegiawo ii mamaga uŋuama iwaanoŋ kagi. Kagi ome ii qaayanoŋ jeŋ konjoma oŋono kouma keŋgi ano ji ejemba kuuya ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
17 *Iikaaŋ ano Anutunoŋ qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoŋ ano jerota eji, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,
“Iinoŋ ananaanoŋ ji wijinana mero qaganoŋ uro bosino.” Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya
Luuk 9.57-62

18 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata liligoŋ mugi iŋiima kambaŋ kanoŋ gowokouruta yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keubombaajoŋ jeŋ kotoro. 19 Kana qaawaa boi moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, “Boi, gii daeŋ daeŋ kembagati, niinoŋ mono iikanoŋ gii gotaaŋ kamaŋa.”
20 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Duuyaa kasuya yoŋonoŋ jamo kobaagianoŋ egi kanakeewambaa kooŋa yoŋonoŋ saraŋ bambaŋgianoŋ laligoŋkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono dakanoŋ kema waŋa naa qembonoŋ qeŋ laariŋ haamo menaga?”
21 Kaeŋ ijoro gowoko yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii saanonto, maŋnanoŋ komumambaa anjiwaajoŋ mono jena wala kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.” 22 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yoŋonoŋ qamogia koomuya ii saanoŋ roŋ kombuto, giinoŋ mono kaŋ nii notaawa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

23 Jiisasnoŋ kema waŋgo uutanoŋ uro gowokouruta yoŋonoŋ otaaŋ iwo motooŋ keŋgi. 24 Keŋgi raidimboŋ somatanoŋ obabaŋkota apu aŋgonoŋ kolooŋ giliro. Giliro sirinoŋ waŋgo uutanoŋ kemeŋ saa

* **8:11:** Luuk 13.29 * **8:12:** Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28 * **8:17:** Ais 53.4

qemambaajoŋ anoto, Jiisasnoŋ gaoŋ ero. 25 Gaoŋ ero gowokouruta yoŋonoŋ kema mindiiŋ ijogi, “Hei Poŋ, mono ilaaŋ nonomba. Nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ.”

26 Kaeŋ ijogi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oo oŋo momalaarigia melaada, mono naambaajoŋ toroko momo eja kolooju?” Kaeŋ iŋijoŋ waama musu ano siri jeŋ kotoŋ orono sirinoŋ goroŋ qeŋ ero.

27 Kaeŋ kolooro awawaliŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kiaŋ.

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgori.
Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

28 Kaeŋ kolooro apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gadara yoŋoo gomanoŋ keuro. Iikanoŋ keuma eja omegarawo woi yoronoŋ qasirinoŋga kaŋ Jiisas mokoloori. Yoronoŋ iriŋsoŋsooŋ eja uugeregarawo koloori kuuyanoŋ kana iikanoŋ kembombaajoŋ amamaagi. 29 Yoronoŋ Jiisas mokolooŋ silama kokaeŋ qama gigilaari, “Ae! Gii Anutuwaa Meria koloojaŋ. Gii mono nomaeŋ ama nonomambaajoŋ kajaŋ? Siimbobolo momo kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuro waladeeŋ ii geriawo ama nonomambaajoŋ koi kajaŋ me?”

30 Iikanondeeŋ koriganoŋ qaagoto, kosogianoŋ kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanoŋ kuluuma laligogi. 31 Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ Jiisas welema mugi, “Giinoŋ nono konjoma nonombagati eeŋ, mono wasiŋ nonona saanoŋ bao tuuŋ yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa.”

32 Welema mugi Jiisasnoŋ “Mono kema kemebu,” jeŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono iikanondeeŋ eja uugaranoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi bao tuuŋ jumuŋa yoŋonoŋ mono luguŋ newonewoyanoŋ (siasiayanoŋ) kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komudaborogi.

33 Komudaborogi bao galeŋ yoŋonoŋ koko koma unjurama taonoŋ kema qaa bujugia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroonoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya kaaŋagadeeŋ iŋijogi. 34 Iŋijogi moma taoŋ ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ mesaoŋ Jiisas mokolooŋ iibombaajoŋ kagi. Kaŋ iima Jiisasnoŋ yoŋoo mindimindiri sopa gomaŋ mesaoŋ kembaatiwaajoŋ welema mugi. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya meagoro.
Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

1 Jiisasnoŋ waŋgo uutanoŋ uma mombo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma iyaŋaa taonoŋ keno. 2 Kambaŋ kanoŋ eja tosianoŋ alagia sele bakaya koomuya tambomaeenoŋ eroti, ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaeŋ kaŋ Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaeŋ ijoro, “Merana, niinoŋ goo siŋgisoŋgoga mesaojeŋ. Kawaajoŋ mono kotiiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiiŋ laligowa.”

3 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi tosianoŋ nama uugianoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Eja koi kanoŋ mono Anutu mepaqepae ama muja.”

4 Kaeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ roromoŋgogia ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ qaa bologa uugianoŋ romoŋgoju? 5 Niinoŋ ‘Siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ jejeŋi, qaa ii mono afaaŋagadeeŋ

jejetaga. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ qaa ii afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ ijomambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii lombotawo jejetaga kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, ii mono asuganoŋ asugiro iibu.

6 Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ umbuqumbuyaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu.” Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuyaa jaayanoŋ iima ijoro, “Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”

7 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ waama mirianoŋ keno. 8 Kaeŋ kolooro ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Anutu mepeseeŋ mugi. Baloŋ ejawaajoŋ ku-usuŋ kaaŋa murotiwaajoŋ Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

9 Jiisasnoŋ iikanondeeŋ kema takis ofis uugumambaajoŋ ano iikanoŋ eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ kawa.” Kaeŋ ijoro waama takis gawoŋ mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ keno.

10 *Kema Matyuuwaa mirinoŋ kema nene neŋ ragiti, kambaŋ iikanoŋ takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo eja mamaganoŋ kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋowo rama nene motooŋ negi. 11 Kaeŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ii iima Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Oŋoo boigianoŋ mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

12 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju. 13 *Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa koloojuti, ii qaago. Kawaajoŋ qaa kokawaa kania mono kema kuma aoŋ mobu, ‘Niinoŋ siimoloŋ oowombaajoŋ qaagoto, kiaŋkomuŋ aowombaa siiŋa mojeŋ.” ’ Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

14 Kambaŋ kanoŋ Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Nononoŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi mamaga laligoŋkejoŋ. Geeŋgaa gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ nene siŋgi mende laligoju?”

15 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ, nono naa kambanoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋagia kolooŋ yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe yoŋonoŋ kawaajoŋ ainjoloŋ aisooŋ rama nene siŋgi laligowombaajoŋ amamaaŋkeju. Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.

* **9:10:** Luuk 15.1-2 * **9:13:** Mat 12.7; Hoos 6.6

16 (Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaeŋ iŋijomaŋa:) Moumou walaga jurano moŋnoŋ opo gbilia mende sooŋgbaŋa motoŋ iikanoŋ opo jakaŋa mende ama uumbinaaŋkeja. Opo jakaŋa gbilia kaaŋanoŋ mono waziiŋ moumou walaga hororo mombo riiro ootanoŋ somariiŋ boliqoliwabo.

17 Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ memeta kanoŋ mende kosoro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono somariiŋ taru qenjumenjurama molaaro namonoŋ kamaaŋ sooro taruyanoŋ kileqileewubo. Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeeŋ molaaniŋ kemero sokombaa. Kaeŋ aniŋ yoronoŋ awaa koloowao. (Kaaŋiadeeŋ apu awaa ii konoŋ qamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowabotiwaajoŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋiadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) Kiaŋ.”

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

18 Jiisasnoŋ qaa ii iŋijoro qaa galeŋ moŋnoŋ kouma Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Noo borana keteda koi komujato, mono kaŋ boroganoŋ selianoŋ oosirina gbiliŋ toroqeŋ laligowa.” 19 Qama kooliŋ muro waama gowokouruta yoŋowo ii otaaŋ keŋgi.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

20 Keŋgi kambaŋ iikanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kaŋ malekuyaa kiti susuya oosiriro. 21 Ii oosiriŋ iyaŋaajoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimooŋ malekuyanondeeŋ boroŋa moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanoŋ qeaŋgomaŋa.”

22 Kaeŋ jeŋ oosiriro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ eleema ii iima kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono kotiiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiiŋ laligowa.” Kaeŋ ijoro moma aua iikanondeeŋ qeaŋgoro.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

23 Toroqeŋ keŋgi Jiisasnoŋ qaa galembaa mirinoŋ uma ejemba jiŋgeŋ qama awelo uugiti ano ejemba tuuŋ guju giligiti, ii iŋiima kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, 24 “Mono seleeŋgeŋ kembu. Emba melaanoŋ mende komujaato, gaoŋga eja.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi jonoŋsisi kaaŋa kolooro jomoma mugi.

25 Jomoma mugito, ejemba tuuŋ somata ii iŋijoro seleeŋgeŋ keŋgi emba melaa iikawaa ee miri uutanoŋ uma borianoŋ mero waaro. 26 Waaro iikawaa buju qaayanoŋ seiŋ mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jaagoo eja woi meŋ qeaŋgoŋ orono.

27 Jiisasnoŋ gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ kemambaajoŋ keno eja jaagoo woiyanoŋ otaaŋ gematanoŋ kaŋ kokaeŋ qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono kiaŋkomuŋ noromba.”

28 Kaeŋ qari miri mombaa uutanoŋ uro jaagoo eja yoronoŋ Jiisas-
waanoŋ kari kokaeŋ qisiŋ orono, “Jaagara meŋ toomambaa ku-usuŋa
noonoŋ eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisiŋ orono kokaeŋ meleema
muri, “Poŋnara, ii saanoŋ moma laarijo.” 29 Kaeŋ meleema muri jaa
dawogaranoŋ oosiriŋ irijoro, “Momalaarigaraa so mono koloowa.”
30 Kaeŋ irijoro jaagaranoŋ tooro. Kaeŋ kolooro galeŋ meme qaa
kotakota oroma kokaeŋ irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono moŋ
mende jeri mobu.” 31 Kaeŋ irijoroto, yoronoŋ mesaoŋ kema iikawaa
bujuya jeŋ seiri mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qaamuuŋ moŋ meŋ qeaŋgoro.

32 Jaagara tooro keni qaamuuŋ eja moŋ ii wama Jiisaswaanoŋ kagi.
33 Kagi Jiisasnoŋ omeya konjono eja qaamuuŋ iinoŋ qaa jero ejemba
tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ jegi, “Tani koi kaaŋa ii Israel uutanoŋ
wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende iiniŋ. Qaago. Keteda koi jaa
morotaga iijoŋ.”
34 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ jegi,
“Iinoŋ mono omejiilaŋ yoŋoo poŋgiaa esuŋanoŋ ome oŋotaaŋkeja.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanageso yoŋoojoŋ wosoya moro.

35 *Jiisasnoŋ kema gomaŋ ano taoŋ so liligoŋ ejemba qamakooli
mirigianoŋ kuma oŋoma bentotombaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ iikanoŋ
uugia kuuŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania meŋ qeaŋgoŋ oŋoma
laligoro. 36 *Kaeŋ laligoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa iŋiiro lama galeŋgia qaa
taniŋaeŋ deeŋqeema iliŋwaliŋ qeŋ qeqelala laligogi yoŋoojoŋ wosoya
moro.
37 *Kaeŋ iŋiima gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Anutuwaa gawonoŋ
nene hoŋa mamaga osasaaŋ momogoŋ ejato, ii meŋ kululuuyaa gawoŋ
meme ejembanoŋ mono afaaŋgia laligoju. 38 Kawaajoŋ nene hoŋa
masuqeqetaa Poŋanoŋ gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋombaatiwaajoŋ
mono qama kooliŋ laligowu. Qama kooliŋ mugi gawoŋ ejemba asugiŋ
hoŋa ii meŋ kululuuwu.” Kiaŋ.

10

Aposol 12 yoŋoo qagia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 oŋoono iwaanoŋ kagi omejiilaŋ konjoma
oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono. Kaaŋagadeeŋ ji wiji qenjeŋmanjeŋ kania
kania meŋ qeaŋgowutiwaa ku-usuŋa oŋono. 2 Wasiwasi eja aposol 12
yoŋoo qagia ii kokaeŋ: Mutuya ii Saimon, qata moŋ Piito qagi ano iwaa
koga Andruu. Kawaa gematanoŋ Jeims ano koga Jon, maŋgara qata
Zebedi.
3 Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims
Alfiuswaa meria ano Lebeus qata moŋ Tadius, 4 Saimon Zelot-politik
ejaga* ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoŋ kanageŋ Jiisas memelolo
meŋ muro.

---

* **9:34:** Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 * **9:35:** Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44 * **9:36:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34 * **9:37:** Luuk 10.2 * **10:4:** Nesenel paati Zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

5 Jiisasnoŋ eja 12 ii wasiŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma iŋijoro,
"Oŋo waba kantriwaa ejemba yoŋoonoŋ mende kembu. Kaaŋagadeeŋ
Samaria prowins yoŋoo taoŋgia moŋnoŋ mende kembu. 6 Iikanoŋ
mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyoŋoonoŋ
kembu. Ii gawoŋgia mutuya. 7 *Daeŋ daeŋ kembuti, iikanoŋ mono
Buŋa qaa kokaeŋ iŋijoŋ jeŋ asariwu, 'Siwewaa bentotonoŋ mono kosere
kaja. Mono iikawaa uutanoŋ keubu.'

8 "Ejemba jigiawo mono meŋ qeaŋgoŋ oŋoma koomuya ii meŋ gbiliŋ
oŋoma laligowu. Ejemba manimbagiawo ii mono meŋ solaŋaniŋ oŋoma
omejiilaŋ ii konjoma oŋoma laligowu. Anutunoŋ iwoi kaleŋ oŋonoti, ii
mono toroqeŋ kaleŋ oŋoma laligowu.

9 "Kana kembutiwaajoŋ soojaakota goul me silwa me aeŋ kopanoŋ
memeta ii mono irimuŋ kasagianoŋ mende somoŋgowu. 10 *Ejembanoŋ
gawoŋ meme ejemba oŋoo laaligogia naŋgowutiwaa so kolooju. Kawaa-
joŋ kana kembuti, iwoi koi mende meŋ kembu: geso mende, maleku
samoŋa mendeto, motooŋgo mewu, kana esu mende ano taa gbaru
mende mewu.

11 "Kema taoŋ me gomaŋ dakanoŋ keubuti, iikanoŋ mono moronoŋ
eja geria qabuŋayawo kolooji, iikawaajoŋ qisigi miri oŋombuti, mono
iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ meŋ taoŋ ii mesaoŋ kana kembu. 12 Miri
moŋnoŋ uma luaenoŋ yoŋowo ewaatiwaa jewu. 13 Kaeŋ jegi luaegia
aŋgoŋ kombutiwaa so koloojuti eeŋ, luaegianoŋ mono iyoŋoo qagianoŋ
ubaato, ii aŋgoŋ kombutiwaa so mende koloojuti eeŋ, luaegianoŋ mono
eleema oŋoaŋgiaanoŋ kawaa.

14 *"Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ oŋoma qaa-
gia mende mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu,
'Nono oŋoo gomanoŋ kaniŋ sububuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji,
ii mono riiŋ konjoratiniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa.' Kaeŋ
jeŋ saanoŋ gomaŋ me taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ kembu. 15 *Niinoŋ
qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kambaŋ somatanoŋ
qemasologeŋgiaa iroŋa meleeno taoŋ iikawaa qaganoŋ ubaati, so
iikanoŋ mono Sodom ano Gomora gomaŋ yoŋoo so uuguŋ toroqeŋ
oŋombaa. (Sodom Gomora yoŋonoŋ bologa kanjaŋawo meŋ uugia
mende meleeŋgi Anutunoŋ gerenoŋ kondeema oŋooro.) Kiaŋ.

Kema gawoŋ megi sisiwerowero koloowaa.
Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 *"Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianoŋ
kemegi luguŋ iŋiwubo, niinoŋ oŋo iikawaa tani kaaŋa wasiŋ oŋombe
kembu. Kawaajoŋ mono mokoleŋ† kaaŋa momakooto qaganoŋ galeŋ
meŋ aoŋ laligoŋ kewo kaaŋa ejemba bonjoŋa koposowaa qaagia qaa

---

* **10:7:** Luuk 10.4-12 * **10:10:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:14:** Apo 13.51
* **10:15:** Mat 11.24; Jen 19.24-28 * **10:16:** Luuk 10.3 † **10:16:** Mokoleŋ ano raskol yoŋonoŋ asuganoŋ manja qegi uulaŋawo mokoloon somoŋgoŋ oŋombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwaajoŋ gowoko nononoŋ maslim, komyunist ano tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ qanana misinari ii asuganoŋ mende jeŋkejoŋ. Momakooto ii awaa.

laligowu. 17 *Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakegianoŋ ama oŋoma qamakooli mirigianoŋ qaa gawoŋgia meŋ ooli waayawonoŋ oŋootiwuya. Kawaajoŋ ejemba kaaŋa yoŋoojoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
18 "Tosianoŋ noojoŋa ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi eja geria ii ano waba kantri kanageso yoŋonoŋ ii mobuya. 19 Ii mobuto, qaa jakeyanoŋ ama oŋoŋgi nambuti, kambaŋ kanoŋ naa qaaga nomaeŋ jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ oŋombaa. 20 Oŋoaŋgiaa uugiaajoŋga qaa mende jewuyato, Amagiaa Uŋa Toroyanoŋ mono uugia sololooro qaa jewuya.
21 *"Uumeleembaa gadokopa moŋnoŋ daremuŋanoŋ uuta meleenotiwaajoŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ aŋgi qegi komuwaa. Kaaŋagadeeŋ maŋ moŋnoŋ meraborata memelolo mero komuwaa ano merabora yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya. 22 *Noo qanaajoŋ ama kantria kantria yoŋonoŋ kuuya kazi ama oŋoŋgi laligowuto, moŋnoŋ kaparaŋ koma kambaŋ tegowaatiwaa so kotiiŋ boŋ qeŋ nambaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.
23 "Taoŋ moŋnoŋ sisiwerowero ama oŋombuti, ii mono kok koma taoŋ moŋgeŋ kembu. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo Israel taoŋa taoŋa mende liligodaborogi Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ eleema kawaa. 24 *Gowoko moŋnoŋ boiya uuguŋ momoyawo mende kolooja ano weleŋqeqe moŋnoŋ somataya uuguŋ gawombaa momo mende meŋ laligoja.
25 *"Gowokonoŋ boiya kaaŋa momoyawo kolooro sokombaa ano weleŋqeqenoŋ somataya kaaŋa gawombaa momo meŋ laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jeŋ boliŋ qata Iimolaŋ‡ qajuti eeŋ, iwaa embameraaŋuruta yoŋoo qagia mono afaaŋagadeeŋ iikaaŋ qamakebuya. Kiaŋ.

Qaagiaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
Luuk 12.2-7

26 *"Ejembanoŋ iwoi unuŋ megi eji, ii kuuya mono kotuŋgi asuganoŋ koloowaa. Kaaŋiadeeŋ qaa aasaŋgoya eji, ii kuuya mono iŋisaaŋgi moma kotowuya. Kawaajoŋ ejemba yoŋoojoŋ toroko mende moma laligowu. 27 Niinoŋ qaa paŋgamanoŋ oloŋ jemaŋati, ii mono asasaganoŋ jewu. Qaa saŋe aŋgi gejagianoŋ kemero mobuti, ii mono sombenoŋ asuganoŋ jewu. Kawaajoŋ mono qaagiaajoŋ galeŋ meŋ laligowu.

Morowaajoŋ toroko moniŋ sokombaa.

28 "Tosianoŋ selegia qeŋ komuwuyagato, uŋagia qeŋ komuwombaajoŋ amamaawuyati, iyoŋoojoŋ toroko mende moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegeŋa koi: Moŋnoŋ ku-usuŋ meŋ uŋa ano sele kaaŋgadeeŋ tiwilaaŋ orono gere sianoŋ kemebaoti, iwaajoŋ mono toroko moma laligowu. 29 Tosianoŋ arioŋ (me wilisi) woi moneŋ kota

* **10:17:** Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15 * **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16 * **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17 * **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 ‡ **10:25:** Juuda yoŋoonoŋ Iimolaŋ qata Beelzebul. Ii omejiilaŋ yoŋoo somatagia. Matyuu 9.34 kanoŋ Jiisaswaajoŋ qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajoŋ qa bologa kania kania qamakebu. * **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17

motooŋgodanoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuto, iridogi Maŋgianoŋ ‘Ooŋ!’ mende jero iyoroonoŋga motooŋgonoŋ balonoŋ mende kamaawaa.
30 “Anutunoŋ kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaaŋagadeeŋ weeŋgodaboroŋ jaŋgogia moja. 31 Ejemba oŋoo sewaŋgia ii arioŋ wilisi mamaga uŋuuguŋ uuta kolooja. Kawaajoŋ mono toroko mende moma laligowu. Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?
Luuk 12.8-9
32 “Kaeŋ kolooro moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokoloon nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanoŋ laligojiwaa jaanoŋ jokoloomaŋa. 33 *Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanoŋ laligojiwaa jaanoŋ qakoomaŋa.” Kiaŋ.

Jiisaswaajoŋ luae qaagoto, kazi koloowaa.
Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27
34 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kokaeŋ mende romoŋgowu: Jiisasnoŋ luae qemambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Niinoŋ luae qemambaajoŋ qaagoto, noojoŋ ama juma deeŋgi manjawaa soo somatanoŋ aowuya.
35 *“Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananoŋ ejemba uugia kuuro meleeŋgitiwaajoŋ ama kokaeŋ koloowaa: ‘Maŋ mera yoronoŋ juma kerekere ani nemuŋ bora yoronoŋ riitama aori eŋaronoŋ eŋaroya qetama aoŋ deembaota. 36 Ejemba iyaŋgiaa sumaŋurugianoŋ mono kereurugia koloowuya.’
37 “Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma nemuŋa me maŋa jegeŋa ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa. Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma meria me borata jegeŋa ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa. 38 *Sisigia megi moŋnoŋ nii notaaŋ siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende jojoriwaati, ii noonoŋ mende sokombaa.
39 *“Moŋnoŋ iyaŋaa laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanoŋ mono soowaa. Moŋnoŋ noojoŋ ama laaligoya qeleeno soowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ laaligo mokoloowaa.” Kiaŋ.

Anutunoŋ gawoŋgiaa tawaya oŋombaa.
Maak 9.41
40 *Jiisasnoŋ jero, “Moŋnoŋ oŋo mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii mirianoŋ koma horoŋ mubaa. 41 Moŋnoŋ gejatootoo ejemba moŋ gejatootoo gawoŋaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono gejatootoo ejembawaa tawaya buŋa qeŋ aowaa. Moŋnoŋ ejemba solaŋa moŋ solaŋa koloojiwaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono ejemba solaŋaa tawaya buŋa qeŋ aowaa.
42 “Moŋnoŋ merabora koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ noo gowokona koloojiwaajoŋ ama apu saŋgoŋa qambiawo newaatiwaajoŋ mubaati, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋa

* **10:33:** 2 Tim 2.12 * **10:35:** Mai 7.6 * **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23 * **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25 * **10:40:** Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naŋgoŋ oŋombuti, iyoŋonoŋ mono tawa mewuya.” Kiaŋ.

11

Jombaanoŋ gowoko woi Jiisaswaanoŋ kari.
Luuk 7.18-35

1 Jiisasnoŋ jeŋkooto qaaya kaaŋ gowokouruta 12 oŋono tegoro gomaŋ ii mesaoŋ toroqeŋ Galili prowinswaa taoŋ tosianoŋ kema Buŋa qaa kuma oŋoma iikanoŋ uugia kuuŋ laligoro.

2 Kambaŋ kanoŋ Jon Oomulu ejanoŋ kapuare mirinoŋ rama Kraistnoŋ gawoŋ kaeŋ meroti, ii moma gowokowoita woi wasiŋ orono Jiisaswaanoŋ keni. 3 Kokaeŋ qisiŋ mubaotiwaajoŋ wasiŋ orono kema jeri, “Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa?”

4 Kaeŋ qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaeŋ ijori moba: 5 *Jaagoo yoŋonoŋ jaagia uuŋ iigi meendaŋgoya yoŋonoŋ kana kema kagi manimbagiawo yoŋonoŋ solaŋanigi gejaduu yoŋonoŋ qaa mogi koomugiti yoŋonoŋ gbiliŋ waagi kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju. 6 Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanoŋ mende boliro gema nuwaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”

7 Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yoronoŋ keni Jiisasnoŋ kanaiŋ Jombaa kania ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ asariro, “Oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ naama iibombaajoŋ keŋgi? Haamonoŋ bowo utugoŋ metano waŋsaŋ-waŋsaŋ amakeji, oŋo eja iikaaŋa kaya iibombaajoŋ keŋgi me? 8 Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajoŋ me? Mobu, ejemba malekugia iimasiiŋsiiŋawo moumakejuti, iyoŋonoŋ mono kiŋ yoŋoo jiŋkaroŋ mirigianoŋ laligoju. Ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qaago.

9 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Gejatootoo eja moŋ iibombaajoŋ me? Oŋanoŋ, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Eja iigiti, iinoŋ mono gejatootoo ejemba tosaaŋa uŋuuguŋ qaita moŋ kolooja. 10 *Iwaa kania ii wala eeŋanondeeŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Moba, niinoŋ qelena gajoba moŋ wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kana meleuro giinoŋ mono iwaa gematanoŋ namonoŋ emu kemebaga.’

11 “Qaa kaeŋ ejato, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embanoŋga merabora koloogiti, kuuya iyoŋoo batugianoŋ Jonoŋ mono kuuya uŋuuguŋ qabuŋayawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keuma Anutuwaa qabuŋaya mokolooŋkejuti, iyoŋoo batugianoŋ kamaaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.

12 *“Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ Siwewaa bentotoŋa geriawo tuarenjeŋ ama manja qeŋkejuto, kileŋ uulaŋawo kema somariiŋkeja. Manja geregiawo qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono bentotoŋ ii iyaŋgiaajoŋ horoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju. 13 Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanoŋ ano gejatootoo ejemba kuuya yoŋoo Buju Terenoŋ oogi weeŋgoŋ laligoŋ kouniŋ Jonoŋ koloon hoŋa asuganoŋ iŋisaano. 14 *Qaa koi moma aŋaliŋ aŋgoŋ kombombaajoŋ mojuti

* **11:5:** Ais 35.5-6; 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Luuk 16.16 * **11:14:** Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13

eeŋ, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jonoŋ mono ii kolooja. 15 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji, iinoŋ mono qaa ii geja ama moma kotowa.

16 “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naa iwoiwo so ama oŋombenaga? Yoŋonoŋ naamade kaaŋa kolooju. Yoŋonoŋ maaket sombenoŋ rama qaa jomo meŋ tondu qama kokaeŋ jeŋkeju,

17 ‘Nono rii gbawe meŋ awelo uuniŋ oŋo mende orogi.
Nono jiŋgeŋ qaniŋ oŋo mende saagi.’

18 “Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ nene siŋgi laligoŋ wain apu mende nero iwaajoŋ jeŋkeju, ‘Ome moŋnoŋ uutanoŋ kemero laligoja.’

19 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋ nembanene neŋ korisoro ano iwaajoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Mobu, iinoŋ baonoŋ newageeŋ nene qozozoŋgoŋ neŋ wain apu suulaŋ neŋ takis eja tiliqiligiawo ano bologa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’ Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo nanamemeŋgiaa hoŋanoŋ mono momakootogianoŋ sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ taoŋ 3 yoŋoojoŋ ‘Yei wosobiri!’ jero.
Luuk 10.12-15

20 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ kanaiŋ taoŋ tosaaŋa temboma oŋono. Taoŋ tosaaŋa iikanoŋ aŋgoletoya ku-usuŋawo seiseiya mero kolooroto, kileŋ uugia mende meleeŋgi. Kawaajoŋ ii temboma kokaeŋ jeŋ oŋono, 21 *“Oo Korazin toya, niinoŋ oŋoojoŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ ano Betsaida toya, oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Niinoŋ yoŋoonoŋ kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-usuŋawo kolooroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii waba gomanoŋ Taia ano Saidon sitinoŋ koloonagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kambaŋ koriga uugia meleembombaa kaisareya qendeema resa ano too ariŋ saabuyaga.

22 “Saabuyagato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kanageŋ Korazin ano Betsaida yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata kanoŋ ii mono Taia ano Saidon iyoŋoo siimbobolo soya uuguŋ mobuya.

23 *“Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ oŋo saanoŋ metaama oŋono Siwe gomanoŋ ubuyaga me qaago? Qaago totooŋ! Oŋo mono koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemebuya. Niinoŋ yoŋoonoŋ kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-usuŋawo mewe kolooroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii Sodom taonoŋ koloonagati eeŋ, taoŋ iikanoŋ mono kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nanaga.

24 *“Nanagato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kanageŋ Kaperneam oŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata kanoŋ mono Sodom yoŋonoŋ siimbobolo iikawaa soya uuguŋ mobuya.” Kiaŋ.

Lombogiawo oŋonoŋ mono noonoŋ kaŋ haamo mewu.
Luuk 10.21-22

25 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Amana, giinoŋ Buŋa qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyoŋoonoŋ mesaŋgonato, ejemba iyaŋgiaajoŋ moma kamaaŋ merabora kaaŋa poumapou laligojuti, ii mono iyoŋoonoŋ iŋisaana moma asariju.

* **11:21:** Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **11:23:** Ais 14.13-15; Jen 19.24-28 * **11:24:** Mat 10.15; Luuk 10.12

Kawaajoŋ niinoŋ Siwe namowaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ. 26 Oo Amana, gii geeŋgo kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.
27 *“Amananoŋ mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋa kolooro. Amananoŋ Meriaa kania aŋodeeŋ moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ Merianoŋ Amayaa kania moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeeŋ ii moja ano ejemba meweeŋgoŋ oŋoma yoŋoojoŋ ii iŋisaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.
28 “Gawoŋ meŋ uulombogiawo laligojuti, oŋo kuuya mono noonoŋ kagi uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe haamo mewu. 29 *Noonoŋ qaqaŋ ii mono sawiŋgianoŋ ama aŋgowu ano niinoŋ nanamemena kuma oŋombe ii mono moma sororogoŋ laligowu. Niinoŋ uuna meŋ kamaaŋ ama gumbonjonjoŋ ejaga koloojeŋiwaajoŋ mono saanoŋ uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe haamo mokoloowuya. 30 Noonoŋ qaqaŋ meŋ aŋgogi sogianoŋ kolooja ano lombo oŋombe bosimbuti, iikanoŋ mono afaaŋa kolooja.” Kiaŋ.

12

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

1 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ kanaiŋ borogianoŋ kuma negi. 2 Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ ii iima Jiisas kokaeŋ ijogi, “Moba, goo gowokouruganoŋ mono Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?”
3 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro iwoi aŋgiti, ii weeŋgogi me qaago? 4 *Iinoŋ Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋanoŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Iinoŋ ano iwaa kerasuru-urutanoŋ ii newubotiwaa soŋgo eroto, ii kileŋ negi. 5 *Kaaŋiadeeŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Sabat kendonoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama gawoŋ meŋ gawoŋ mewutiwaa soŋgo uuguŋ kileŋ qaagiawo mende kolooŋkeju. Qaa ii Kana qaanoŋ weeŋgogi me qaago?
6 “Ii weeŋgogi, kaeŋ mojento, niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Koi nanji, iinoŋ mono jiwowoŋ jigo uuguŋ uuta kolooja. 7 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Niinoŋ siimoloŋ oowutiwaajoŋ qaagoto, batugianoŋ kiaŋkomuŋ aowutiwaajoŋ mojeŋ.” Oŋo qaa iikawaa kania mobuyagati eeŋ, ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono tondu mende jeŋ tegowuyaga.
8 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa Poŋa kolooja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya meŋ qeaŋgoro.
Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

---

* **11:27:** Jon 3.35; 1.18; 10.15 * **11:29:** Jer 6.16 * **12:1:** Dut 23.25 * **12:3:** 1 Sml 21.1-6 * **12:4:** Lew 24.9 * **12:5:** Jaŋ 28.9-10 * **12:7:** Mat 9.13; Hoos 6.6

9 Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ qamakooli mirigianoŋ uro. 10 Iikanoŋ
eja boria soosoolia moŋ raro. Ejembanoŋ Jiisas qaa jakeyanoŋ ama
mubombaajoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Eja Sabat kendonoŋ meagoŋ Kana
qaa uuguwoŋa me qaago?”
11 *Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ
kolooja: Eja mombaanoŋ lama motooŋgonoŋ Sabat kendonoŋ roŋnoŋ
kemebaati eeŋ, iinoŋ ii mende meŋ hororo koubaa? 12 Ejawaa se-
waŋanoŋ mono lamawaa sewaŋa mamaga uuguji, mono ii romoŋgowu.
Kawaajoŋ Sabat kendonoŋ gawoŋ awaa meŋ kaaŋanoŋ Kana qaa
mende uuguwoŋa.”
13 Kaeŋ meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaeŋ
ijoro qetetereero wala anoti, iikawaa so awaa kolooŋ boria alia
kaaŋa kolooro. 14 Kaeŋ kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋonoŋ seleeŋgeŋ kema ajoajoroo ama Jiisas nomaeŋ ama qeniŋ
komuwaatiwaa qaa jeŋ moŋgaŋgi. Kiaŋ.

Anutuwaa gawoŋ meme eja tak-kootoya ii kokaeŋ:
15 Jiisasnoŋ qaagia ii iima kotoŋ iikanondeeŋ gomaŋ ii mesaoŋ
moŋgeŋ keno. Keno mamaganoŋ iwaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi
yoŋoo batugianoŋ ji ejemba kuuya meŋ qeaŋgoŋ oŋono. 16 Ii meŋ
qeaŋgoŋ oŋoma kania asuganoŋ jewubotiwaajoŋ kotakota qotogoŋ
oŋono. 17 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro qaa
moŋ jeroti, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ jerota eja,

18 *“Iibu, koi mono noo gawoŋ ejana kolooro ii meweeŋgoŋ mube.
Niinoŋ wombo alana iwaajoŋ mobe kerana qeaŋgoro uunanoŋ
iwaajoŋ aisooŋkejeŋ.
Niinoŋ Uŋana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajoŋ wasiwe ke-
mero iinoŋ qaa dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkejeŋiwaa Buŋa qaaya
iŋisaama jeŋ seiro kantria kantria yoŋoonoŋ kembaa.
19 Iinoŋ aŋgowowo mende ama qaa tokoroŋkota mende qamake-
baa.
Ejemba moŋnoŋ iwaa qa otoŋa ii rooŋqeqe kananoŋ mende mobaa.
20 Bowo ologogiti, iinoŋ ii mende qosombaa.*
Lambewaa wikyanoŋ jeŋ kotoŋ sokoya kolooro bolaŋanoŋ jeŋ bobo
amakeji, iinoŋ ii mende qebugowaa.
Gawoŋa kaeŋ meŋ ejembanoŋ qaa dindiŋa otaawutiwaajoŋ manja
qeŋ laligoro qaa iikanoŋ haamo ano otokoriaŋ ambuya.
21 Kantria kantria yoŋonoŋ mono iinoŋ ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ
mamboma joroŋqoroŋgia iwaa qatanoŋ ama laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uguŋ qero kamaaja.
Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23
22 Omenoŋ eja moŋ qaamuuŋ meŋ muro jaaya gooro moto laligoroti,
ii wama Jiisaswaanoŋ kagi. Jiisasnoŋ ii meŋ qeaŋgoro omeya kouma
keno neselaŋa lolooro mombo qaa jeŋ uuŋ iiro. 23 Uuŋ iiro ejemba
tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iima aaruŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mono Deiwidwaa
gbilia kolooja me?”

---

* **12:11:** Luuk 14.5 * **12:18:** Ais 42.1-4 * **12:20:** Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajoŋ jeja. Ejembanoŋ moŋ qeŋ jaabamagege ama mugi momalaarianoŋ jaŋgoŋ qaomambaajoŋ anji, Jiisasnoŋ ii meŋ qeaŋgowaa.

24 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ii moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mombaa ku-usunoŋ qaagoto, omejiilaŋ yoŋoo Poŋgia Iimolaŋ iwaa esuŋnoŋ ome oŋotaaŋkeja.”
25 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia modaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kantri daeŋ yoŋoo galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono tiwilaaŋ aogi kantrigianoŋ boliŋ saoyagadeeŋ koloon qeqelalaŋ ewaa. Kaaŋagadeeŋ siti me gomaŋ mombaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya.
26 “Mobu, Satanoŋ mono alia Satan moŋ otaanagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuyaga. Kaeŋ kolooro galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia mewombaajoŋ amamaagi ometotoŋgianoŋ mono nomaeŋ nanaga?
27 “Mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ konjoma oŋombenagati eeŋ, oŋoo alaurugianoŋ mono morowaa esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono qaagia hoŋa me qaagoti, ii gosiŋ jeŋ tegowu.† 28 Ii jeŋ tegowuto, Anutuwaa kuusunoŋ noo boro susuna sololooro omejiilaŋ oŋotaaŋkejeŋi eeŋ, Anutuwaa bentotonoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ kuuja. 29 Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria waladeeŋ mende somoŋgowaati eeŋ, iinoŋ mono nomaeŋ mirianoŋ uma qeŋgama esuhinaya menaga? Waladeeŋ ii somoŋgoro rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya tagoŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so niinoŋ kaaŋagadeeŋ Satan somoŋgoŋ gematanoŋ omeya oŋotaaŋkejeŋ.)
30 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ nomakeja. Moŋnoŋ ejemba noo qanoŋ ajoroowutiwaajoŋ mende horoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema oŋomakeja. 31 Kawaajoŋ niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Ejemba siŋgisoŋgo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunoŋ saanoŋ mesaoŋkejato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende mesaowaa. Qaago totooŋ!
32 *“Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa mepaegoŋ qaa jewaati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegoŋ qaa iwoi jewaati, iwaa siŋgisoŋgoya ii Anutunoŋ namonoŋ laligowaatiwaa so me koomu gematanoŋ kanoŋ mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.
Luuk 6.43-45

33 *“Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ mojoŋ. Kawaajoŋ mono gere galeŋ koŋgi awaa kolooro hoŋa awaa koloonkebaa me gere meŋ boligi hoŋa bologa koloonkebaa. 34 *Eja uutanoŋ iwoi saa qeŋ eji, ii mono buutanoŋ asuganoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ oŋoaŋgio qatowaa merauruta kolooju. Bologa kaaŋ kolooŋ mono nomaeŋ qaa awaa jewuyaga? 35 Eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa morianga eji, iinoŋ mono awaa ii

---

* **12:24:** Mat 9.34; 10.25 † **12:27:** Iyaŋgiaa sele galeŋurugianoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa esuŋnoŋ konjoma oŋoŋgi niinoŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajoŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya otaaŋkeja? Yoŋonoŋ me niinoŋ? * **12:30:** Maak 9.40 * **12:32:** Luuk 12.10 * **12:33:** Mat 7.20; Luuk 6.44 * **12:34:** Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45

asuganondeeŋ jeŋkeja. Eja bologaa uu kowianoŋ iwoi bologaa morianga eji, iinoŋ mono bologa ii asuganoŋ jeŋkeja.

36 “Kaeŋ jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejembanoŋ soŋgo waleema qaa je omaya omaya jewuti, iyoŋonoŋ mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ Anutuwaajoŋ jeŋ asarigi gosiwaa. 37 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ mono qaa jega gosiŋ iikawaa so qaaga jeŋ tegoro solaŋaniwaga me qaagawo kolooŋ lombo mokoloowaga. Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoletowaajoŋ kaparaŋ koma weleŋgi.
Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

38 *Kambaŋ kanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ ijogi, “Boi, gii saanoŋ aŋgoleto moŋ mena ii iibombaajoŋ mojoŋ.”

39 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema oŋono, “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii tuuŋ somata bologa kolooŋ serowiliŋ amakeju. Yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseyaajoŋ kaparaŋ komakejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanoŋ mono koloodabororo. Anutunoŋ aiwese morota moŋ mende ama oŋombaa. 40 *Joonanoŋ gomamboria karooŋ kowe osombaa (gajugaju) tomeŋanoŋ laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ gomamboria karoombaa so baloŋ uutanoŋ ewaa.

41 *“Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianoŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeeŋ uugia meleeŋgito, mobu, niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Joonawaa nanamemeŋa uuguŋ amakejeŋ. Kaeŋ amakejento, oŋo kileŋ telambelaŋ ama nomakeju. Kawaajoŋ Niiniwe ejembanoŋ jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambu. Motooŋ nama Niiniwe yoŋonoŋ qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwuya, ‘Oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yoŋonoŋ kaeŋ jegi nanamemeŋgianoŋ oŋoaŋgiaa kaniagia iŋisaaŋgi gamugia mobuya.

42 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ kerugeŋ momakooto uuta somata ii kiŋ Solomon muro Saut waageŋga kantri mombaa kwiin embanoŋ Solomombaa momakootoya momambaajoŋ siiŋa moro. Siiŋa moma gomaŋ goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kambaŋ kokaamba niinoŋ batugianoŋ kolooŋ nama Anutuwaanoŋ momakooto uuta meŋ kajeŋi, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, oŋo kileŋ telambelaŋ ama noma tompiŋ laligogi mende sokonja. Kawaajoŋ Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ oŋoma qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kambaŋ iikanoŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwaa, ‘Oŋo Jiisas telambelaŋ ama

* **12:38:** Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16 * **12:39:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **12:40:** Jon 1.17 * **12:41:** Jon 3.5 * **12:42:** 1 Kiŋ 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

mugi Anutunoŋ ironŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.' Iinoŋ kaeŋ jero oŋonoŋ siligia gosiŋ oŋoaŋgiaajoŋ gamugia mobuya. Kiaŋ.

Ome yoŋonoŋ eja uutanoŋ eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.
Luuk 11.24-26

43 "Omenoŋ eja uutanoŋga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ liligoŋ laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloowaa. 44 Ii mende mokoloon mojoya tiiro kokaeŋ jewaa, 'Mirina mesaoŋ kaweti, iikanoŋ mono mombo eleemaŋa.' Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjereŋgoro eroti, ii gbameŋa ero mokoloowaa.

45 "Kaeŋ mokoloon kema omejiilaŋ tosaaŋa 7 uŋuambaa. Omejiilaŋ 7 ii iyaŋa uuguŋ bologa totooŋ kolooju. Iinoŋ ii uŋuano kaŋ miri ii uma iikawaa uutanoŋ laligowuya. Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanageŋ boliqolidaborowaa. Ejemba tuuŋ somata bologa koi kete namonoŋ laligojuti, oŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ kaeŋ koloowaa." Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

46 Jiisasnoŋ toroqeŋ ejemba tuuŋ qaa iŋijoŋ laligoro nemuŋkoganoŋ kaŋ seleeŋgeŋ nama iwo qaa jewombaajoŋ mogi. 47 Mogi moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, "Moba, goo nemuŋkoganoŋ mono seleeŋgeŋ nama giwo qaa jewombaajoŋ moju."

48 Qaa ii ijoroto, iwaajoŋ meleema kokaeŋ jero, "Noo nemuna ii moronoŋ? Noo kouruna ii moronoŋ?" 49 Kaeŋ jeŋ boria gowokouruta yoŋoonoŋ baageŋ boraama jero, "Iibu, noo nemuna ano kouruna hoŋa mono koi. 50 Daeŋ yoŋonoŋ noo Siwe Maŋnaa uusiiŋa teŋ komakejuti, kuuya iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano naaŋkouruna kolooju." Kiaŋ.

13

Qosomakororoo ejawaa sareqaa.
Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

1 Kambaŋ iikanondeeŋ Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ raro. 2 *Raro ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgonoŋ uma raro. Raro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi.

3 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kokaeŋ jero, "Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno. 4 Kema qosoma kororooro kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.

5 "Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kanoŋ namo mamaga mende mokoloogi. Namo dusiita qaa erotiwaajoŋ kuragagia uulaŋawo kougi. 6 Kougito, weeŋnoŋ kouma iŋiima jeŋ kotoŋ oŋono tiigia qaagotiwaajoŋ sooliŋ gororoŋgogi.

7 "Kota tosianoŋ kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi iikanoŋ kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi. 8 Kaeŋ jaŋgoŋ qaonoto, kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma tosaaŋa kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloon seigi. 9 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa." Kiaŋ.

---

* **13:2:** Luuk 5.1-3

Jiisasnoŋ naambaajoŋ sareqaa jero.
Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

10 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ kaŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono
naambaajoŋ ejemba yoŋoo qaa jemanjeŋ sareqaanoŋ ama jeŋkejaŋ?”
11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Ii kokaembaajoŋ: Siwewaa
bentotonoŋ keuma laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ
iŋijowe moma kotojuto, iyoŋoonoŋ ii kaeŋ qaago.
12 *“Kawaa kania ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anu-
tunoŋ mono ii toroqeŋ muro koma gbiliŋ morianŋawo laligowaato,
moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji, Anutunoŋ mono momoya melaa eji,
ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa.
13 “Ejemba yoŋoo qaa jemanjeŋ kokaembaajoŋ sareqaanoŋ ama
jeŋkejeŋ: Yoŋonoŋ iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende
iima kotowuya. Iyaŋgiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ
mende moma asariwuya. 14 *Gejatootoo eja Aisaianoŋ waladeeŋ qaa
moŋ jeŋ ooroti, iikanoŋ ejemba kaaŋa yoŋoojoŋ hoŋawo kolooŋkeja.
Qaa ii kokaeŋ,

‘Qaa moma bimbimgoŋgo kania kileŋ mende moma asariwuya.
Iwoi iima bimbimgoŋgo kania kileŋ mende iima kotowuya.
15 Ejemba tuuŋ somata koi yoŋoo uugianoŋ mono kotakota gojoma eja.
Gejagianoŋ qaa moma bimbimgoŋgo jaagia komujulaaŋ laligoju.
Kaeŋ mende ambuyagati eeŋ, mono jaagianoŋ iwoi iima kotoŋ
gejagianoŋ qaa moma uugianoŋ kania moma asariŋ uugia
meleeŋgi niinoŋ ii saanoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga.’

16 *“Qaa kaeŋ ejato, oŋoo jaagianoŋ iwoi iima kotojiwaajoŋ mono
simbawoŋawo kolooju. Gejagianoŋ qaa moma kotojiwaajoŋ mono
simbawoŋawo kolooju. 17 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa:
Gejatootoo ejemba ano Anutuwaanoŋ ejemba solaŋa mamaganoŋ oŋo
iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii mende iigi. Oŋo
qaa koi mojuti, yoŋonoŋ ii mobombaajoŋ uuqeeaŋgo somata moma
laligogito, ii mende mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

18 “Qosomakororoo ejawaa sareqaa jejeŋi, iikawaa kania ii mono geja
ama mobu. 19 Nene kota qosoma kororooro kana goraayanoŋ kemeŋ
konoti, ii kokaeŋ: Moŋnoŋ bentotombaa Buŋa qaaya moma kania
mende moma asariro Kileŋaa Toyanoŋ kaŋ uutanoŋ kota komogiti,
ii qetegowaa. 20 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ konoti,
ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma ii iikanondeeŋ
uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakeju.
21 “Kaeŋ amakejuto, uugianoŋ tiita mende eŋ oŋombaato, kambaŋ
torodaamoŋgadeeŋ nama kotiiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajoŋ ama
kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kambaŋ iikanondeeŋ mono tama
uŋuwaa. 22 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti,
ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemejato, balonoŋ
laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya kolooŋ
bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajoŋ koposoŋgogi siiŋ
kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa

* **13:12:** Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26 * **13:14:** Ais 6.9-10 * **13:16:** Luuk 10.23-24

qaa bibiloko meŋ muŋkeja. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.
23 “Nene kota namo awaanoŋ qosono kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama moma moma asariŋ pondaŋ nama hoŋgia mokolooŋkeju. Tosianoŋ qaa je motooŋgonoŋga kota 30 mokolooŋkeju. Tosianoŋ hoŋgia 60, tosianoŋ qaa kota motomotooŋ yoŋoo hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Qiŋqiliwaa sareqaa
24 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Siwewaa bentotoŋaa kania ii eja kokaaŋaa so ama jemaŋa. Iinoŋ gawoŋanoŋ kema nene kota awaa qosoma kororooro. 25 Qosoma kororooroto, gomantiiŋanoŋ egi kanoŋ kere ejanoŋ kaŋ wiit dumuŋ batugianoŋ kanoŋ qiŋqiliwaa kota qosoma kororooŋ mesaoŋ keno. 26 Wiit dumuŋ kotanoŋ juma waama uma hoŋa asugiroti, kambaŋ iikanoŋ qiŋqilinoŋ kaaŋagadeeŋ asuganoŋ asugiro.
27 “Asuganoŋ asugiro weleŋqeqeurutanoŋ ii iima gawoŋ toyaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, ‘Somatanana, gawoŋganoŋ nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qiŋqiliwaa kota ii mono daaŋkaya iikanoŋ asugija?’
28 “Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, ‘Kere ejanoŋ ii qosoma kororooro.’ Kaeŋ iŋijoro weleŋqeqe yoŋonoŋ kokaeŋ jegi, ‘Nono saanoŋ kema qiŋqili ii qonjoma meŋ kululuuwoŋatiwaajoŋ mojaŋ me qaago?’ 29 Kaeŋ jegito, kokaeŋ iŋijoro, ‘Qaago! Oŋo qiŋqili qonjoma meŋ kululuuŋ iikanoŋ dumuŋ tosaaŋa ii kaaŋagadeeŋ qonjombubo.
30 “Mono mesaogi motooŋ somariiŋ hoŋa memeyaa kambaŋa kaŋ kuuro niinoŋ kambaŋ iikanoŋ dumuŋ kuŋkuŋ ejemba ii kokaeŋ iŋijomaŋa: Mono wala qiŋqili meŋ kululuuŋ aŋgi jewaatiwaajoŋ boraŋgoŋ kasanoŋ somoŋgowu. Ii somoŋgoŋgo mono wiit dumuŋ hoŋa ii meŋ kululuuŋ meŋ kaŋ noo kowi mirinoŋ ambu.” ’ Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19
31 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, “Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ: Eja moŋnoŋ nejoŋ kota meŋ aŋaa gawoŋ namoyanoŋ kema ano. 32 Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyoŋoo kamaaŋqeqetagia koloojato, juma waama logoya kuuya uŋuuguŋ somariiŋ gere koloowaa. Kaeŋ kolooŋ nano kanakeewambaa kooŋa kooŋa kouma haigia gere iikawaa borianoŋ amakeju.” Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa
Luuk 13.20-21
33 Jiisasnoŋ duŋanoŋ mombo sareqaa moŋ kokaeŋ jero: “Siwewaa bentotoŋa ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaeŋ kolooja: Emba moŋnoŋ bered oomanjeŋ yiist meŋ flaua konde karooŋ kanoŋ mindiriŋ meleŋqeleeŋ ama kema raro korebore somariiro.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ nomaembaajoŋ sareqaaya qaaya jero?
Maak 4.33-34
34 Jiisasnoŋ qaa kuuya ii kanageso yoŋoojoŋ sareqaanoŋ jero. Sareqaaya qaa kaeŋ qaa moŋ mende iŋijoro. 35 *Kaeŋ kolooro Anutunoŋ

* **13:35:** Ond 78.2

gejatootoo eja moŋ sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Iinoŋ qaa ii kokaeŋ jero eja,

"Noo buunanoŋ mono afaaŋgoro sareqaaya qaaya jemaŋa.
Anutunoŋ namo mokolooro asugiroti, kambaŋ iikanondeeŋ qaa aasaŋgoyanoŋ ero laligoŋ kouniŋi, niinoŋ mono qaa ii asuganoŋ jeŋ iŋisaamaŋa." Kiaŋ.

Qiŋqiliwaa sareqaawaa kania

36 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ ejemba tuuŋ somata oŋomesaoŋ miri uutanoŋ uro. Uro gowokourutanoŋ iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muŋ ijogi, "Qiŋqili nene gawonoŋ asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jeŋ asariŋ nonomba."

37 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema iŋijoro, "Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono nene kota awaa awaa qosoma kororooŋkeja. 38 Nene gawoŋ ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa meraboraaŋa oŋoojoŋ jejeŋ ano qiŋqili ii eja bologaa meraboraaŋa yoŋoojoŋ jejeŋ. 39 Kerenoŋ ii qosoma kororooroti, ii Kileŋaa Toyaajoŋ jejeŋ. Dumuŋ kuŋkuŋ kambaŋa ii namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumuŋ kuŋkuŋ ejemba ii Siwe gajoba yoŋoojoŋ jejeŋ.

40 "Qiŋqili meŋ kululuuŋ gerenoŋ aŋgi jewaati, iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanoŋ koloowaa. 41 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono gajobauruta wasiŋ oŋono kaŋ qaa areŋ bologa Kraistwaa bentotoŋ uutanoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ kondooŋkeji, ii qewagoŋ mindiŋgowu ano ejemba jeulalaŋa kuuya ii kululuuŋ oŋombuya.*

42 "Kaeŋ mindiŋqindiŋ ama ejemba ii hagoŋ oŋoŋgi gere tombo taŋururuŋ jeŋ eji, iikanoŋ kemebuya. Iikanoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya. 43 Kambaŋ iikanoŋ ejemba solaŋa yoŋonoŋ mono weeŋ kaaŋa kolooŋ Maŋgiaa bentotoŋ uutanoŋ asariŋ laligoŋ ubuya. Moŋnoŋ uugejiawo laligoji, iinoŋ mono qaa ii geja ama moma kotowa. Kiaŋ.

Maa suaŋ mesamesaŋgoyaa sareqaa

44 "Siwewaa bentotoŋa ii maa damandaŋ sewaŋa uuta iikawaa so kokaeŋ kolooja: Ii gawonoŋ mesaŋgogi ero eja moŋnoŋ ii mokoloon aŋaliŋ aŋgoŋ koma mombo namonoŋ mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ iikawaajoŋ aisooŋ kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanoŋ gawoŋ baloŋ ii sewaŋa mero." Kiaŋ.

Soroŋ kotaa sareqaa

45 "Siwewaa bentotoŋa ii stua ejawaa so ama sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ soroŋ kota moŋgama laligoro. 46 Moŋgama laligoŋ soroŋ kota motooŋgo sewaŋa somata ii mokoloon kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanoŋ soroŋ kota ii sewaŋa mero." Kiaŋ.

Misa hoorowaa sareqaa

47 "Siwewaa bentotoŋa ii misawaa so ama sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Ii apu aŋgonoŋ giligi kemero sora tanigia kania kania kemegi

* **13:41:** Qaa areŋ (ideology) bologa ii ŋaa (yaweŋ) gawoŋ momo, komyunist, maslim ano momo areŋ tosaaŋa ii ejemba somoŋgoŋ oŋoŋgi osigi laaligogianoŋ boliŋ sooŋkeji, gajoba yoŋonoŋ mono ii kuuya qewagoŋ mindiŋgowuya.

oŋoma meŋ kululuuro. 48 Meŋ kululuuro saa qero ejembanoŋ ii horogi goraayanoŋ kouro kamaaŋ rama sora awaa gosiŋ kondenoŋ meŋ kululuugito, soro bologa ii giligi keno. 49 Qaa iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanoŋ koloowaa. Siwe gajoba yoŋonoŋ kaŋ ejemba bologa ii solaŋa yoŋoonoŋga gosiŋ oŋombu. 50 Gosiŋ oŋoma ejemba bologa ii giligi gere tombo taŋururuŋ jeŋ eji, iikanoŋ kemebuya. Kanoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya." Kiaŋ.

Qaa kota walaga ano gbilia

51 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Qaa kuuya jejeŋi, ii moma asariju me qaago?" Qisiŋ oŋono meleema "Ooŋ!" ijogi. 52 "Ooŋ!" ijogi kokaeŋ iŋijoro, "Miri toyanoŋ miriaa kowianoŋga hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa gowokouruta koloogiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ uugiaa kowianoŋga qaa akadamugiawo doŋgoga ano qaa awaa soro walaga unjuma jeŋkeju." Kiaŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

53 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ keno. 54 Kema neŋsoomari taoŋanoŋ keuma qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono aaruŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Yei, gejajuju! Iinoŋ momakooto koi ano aŋgoleto ku-usuŋawo ii mono daeŋkaya meja? 55 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoŋqeqe ejawaa meriaga. Nemuŋaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef, Saimon ano Juuda. Ii saanoŋ mojoŋ. 56 Naaŋurutanoŋ kuuya batunananoŋ koi laligoju. Kawaajoŋ iwoi kuuya koi mono daeŋkaya meŋ kaŋ anja?"

57 *Nazaret yoŋonoŋ kaeŋ jegi uugianoŋ boliro iikanoŋ osigi. Osigito, Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Gejatootoo eja ii iyaŋaa taonoŋ ano iyaŋaa mirinoŋ jejewili ama muŋkejuto, gomaŋ tosianoŋ iikaaŋa qaago." 58 Kaeŋ iŋijoro momalaarigianoŋ mende kolooro yaŋgiseŋgiaajoŋ ama aŋgoleto ku-usuŋawo ii iikanoŋ mamaga mende mero. Kiaŋ.

14

Jombaa aroya kotogi komuro.
Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

1 Kambaŋ kanoŋ baloŋ bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herod iinoŋ Jiisaswaa bujuya moro. 2 Ii moma weleŋqeqeuruta ii kokaeŋ iŋijoro, "Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinoŋ mono koomunoŋga waama gawoŋ mero aŋgoleto ku-usuŋawo kolooŋkeju." Majakaka moma kaeŋ iŋijoro.

3 *Ii kokaembaajoŋa jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia Herodias oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ kiŋ jeŋ muro opotoro wasiŋ oŋono kema Jon meŋ somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi. 4 *Jonoŋ Herodwaajoŋ qaa kokaeŋ jero, "Gii qamboga meŋ laligoŋ Kana qaa uugujaŋ." 5 Kaeŋ jero Herodnoŋ Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yoŋonoŋ Jombaajoŋ mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaajoŋ kanageso yoŋoojoŋ toroko moro.

---

* **13:57:** Jon 4.44 * **14:3:** Luuk 3.19-20 * **14:4:** Lew 18.16; 20.21

6 Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambaŋanoŋ karo somataurutanoŋ ajorooŋ ragi Herodiaswaa boratanoŋ yoŋoo jaagianoŋ danis ano Herodnoŋ iikawaa iimasiiŋa mamaga moro. 7 Kawaajoŋ emba saraŋ iikanoŋ naa iwoiwaajoŋ qisinaga, kiŋnoŋ ii togoŋ mumambaajoŋ qaa somoŋgoŋ qaaya ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiro. 8 Kaeŋ jeŋ kotiiro nemuŋanoŋ emba saraŋ ii kuuŋ muro kokaeŋ ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ nomba.”

9 Kaeŋ ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosobiri moroto, jojopaŋ qaaya jero somataurutanoŋ ii mogiti, iyoŋoo jaagianoŋ kamaaŋ qewabotiwaajoŋ ama Jombaa waŋa mubutiwaajoŋ jeŋ kotoro. 10 Kaeŋ jeŋ kotoŋ opotoroya moŋ wasiŋ jero, “Gii mono kapuare mirinoŋ kema Jombaa aroya kotoŋ waŋa meŋ kawa.” 11 Kaeŋ jero Jombaa waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro meŋ kema nemuŋa muro. 12 Jombaa gowokourutanoŋ iikawaa bujuya moma kema qamoya meŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ ama roŋ koŋgi. Roŋ koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

13 Jiisasnoŋ Jombaa sunduya moma gomaŋ ii mesaoŋ waŋgonoŋ uma baloŋ gbameŋa moŋnoŋ iyaŋgiodeeŋ laligowombaajoŋ keŋgi. Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma taoŋ ano gomaŋgia mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ baloŋ kana keŋgi. 14 Keŋgi Jiisasnoŋ waŋgonoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ somata iŋiima yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma batugianoŋ ji iŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

15 Kaeŋ ama laligoro mare kolooro gowokourutanoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Boi, nono baloŋ gbameŋa kokanoŋ laligoniŋ weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ anja. Kawaajoŋ gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋa gomaŋa kanoŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu.”

16 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Yoŋonoŋ saanoŋ kokanoŋ rabu. Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu.” 17 Kaeŋ iŋijoro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaaŋ meŋ laligojoŋ.” 18 Kaeŋ jegi iŋijoro, “Mono ii meŋ kaŋ nombu.”

19 Kaeŋ iŋijoŋ ejemba tuuŋ somata ii jiiro lolonoŋ kamaaŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema oŋoŋgi. 20 Mendeema oŋoŋgi ejemba korebore neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia reremoŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. 21 Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

22 Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Oŋo mono waŋgonoŋ uma waladeeŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ kambaŋ biiwianoŋ ejemba tuuŋ koi oŋoombe keŋgigo kamaŋa.” 23 Kaeŋ jeŋ ejemba oŋoono keŋgi baaŋanoŋ uma aŋodeeŋ laligoŋ qama kooliro. Qama kooliŋ laligoro mare kolooro baaŋanoŋ yaŋabuju raro. 24 Raro waŋgogianoŋ apu aŋgoŋ biiwianoŋ

koriganoŋ keno haamonoŋ keŋgiti, iikaaŋ baageŋga qeŋ karo sirinoŋ waŋgo kuuŋ giliro keqelaŋ kema karo.
25 Kaeŋ ano gomaŋ aworaŋgoro (3-6 kilok) iikanondeeŋ Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ gowokouruta yoŋoonoŋ karo. 26 Kaŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ karo gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ toroko moma jeneŋgia ororo “Kowe Soŋgorinoŋ kaja,” jeŋ sombugia moma qama qa gigilaagi.
27 Qama qa gigilaagito, Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qaa jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.” 28 Kaeŋ iŋijoro moma Piitonoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ Poŋga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ jena niinoŋ apu qaganoŋ riiŋ riiŋ goonoŋ kamaŋa.”
29 Jiisasnoŋ ii moma “Saanoŋ kawa,” ijoro. Kaeŋ ijoro Piitonoŋ waŋgo mesaoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ kanaiŋ Jiisaswaanoŋ keno. 30 Kanaiŋ kenoto, haamonoŋ mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jeneŋa ororo kanaiŋ apu uutanoŋ kemeŋ kokaeŋ qaro, “Poŋ, mono ilaaŋ nomba!” 31 Qaro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ boria boraama Piitowaa borianoŋ meŋ kokaeŋ ijoro, “Momalaariga ii melaada. Mono naambaajoŋ uuwoi anjaŋ?”
32 Kaeŋ ijoŋ ilaaŋ muro waŋgonoŋ uri haamonoŋ goroŋ qero sirinoŋ noŋ qero. 33 Noŋ qero eja waŋgonoŋ ragiti, iyoŋonoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Oŋanoŋ, gii Anutuwaa meriaga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeaŋgo gawoŋ mero.
Maak 6.53-56

34 Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi. 35 Sakasinoŋ kemegi gomaŋ iikawaa ejembaya Jiisas moma kotoŋ mugi. Moma kotoŋ muŋ qaa aŋgi gomaŋ kuuya kosianoŋ ragiti, iikanoŋ keno bujuya moma ji ejemba kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi. 36 Kaŋ nama Jiisaswaa maleku susuyanoŋ oosiri-wombaajoŋ welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya iyoŋonoŋ mono qeaŋgodaborogi. Kiaŋ.

15

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.
Maak 7.1-13

1 Kawaa gematanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Jerusalem sitinoŋa Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, 2 “Goo gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ kana uuguŋ ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ sili mende otaaju? Yoŋonoŋ mono borogia soŋgbama hamo mende qeŋ kileŋ kanaiŋ nembanene neju?”
3 Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoaŋgio mono naambaajoŋ ambosakonana yoŋoonoŋ sili otaawombaajoŋ kana uuguŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qeŋkeju? 4 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano ‘Moŋnoŋ maŋa me nemuŋa qasuaaŋ orombaati, ii mono qegi komuwa.’
5 “Kaeŋ jeŋ kotoroto, oŋo qaa ii uuguŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ maŋaajoŋ me nemuŋaajoŋ kokaeŋ jewaa: Wosona mojeŋ. Noo naŋgonaŋgo iwoina buŋa qeŋ aonaga, ii mono Anutuwaa mamatewoo

* **15:4:** Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9

nandumbaajoŋ gosiŋ ambeta eja. Moŋnoŋ kaeŋ jeŋ maŋa me nemuŋa goda qeŋ mubaatiwaa so mende kolooja.'
6 "Kaeŋ jeŋ siligia walagaajoŋ ama Anutuwaa jojopaŋ qaaya itagogi
omaya kolooŋ jaŋgoŋ qaomakeja. Ii mende sokonja. 7 Oo uumeleem-
baa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianoŋ oŋoo kaniagia tororo
waladeeŋ iŋisaama kokaeŋ jerota eja,
8 *'Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaagadeeŋ goda
qeŋ nomakejuto, uugianoŋ mono telambelaŋ ama noma moŋgeŋ
koriganoŋ aŋgi eja.
9 "Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontooŋ meŋ mepeseeŋ nomakeju. Kana
qaa kuma oŋombonjeŋ kitianoŋ ejemba yoŋoo jeŋkootogia ii gisomaso
ama melokanjiŋkeju." ' Kaeŋ meleema oŋono.

Eja uuta ii nomaeŋ tilooja?
Maak 7.14-23
10 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo
mono qaa koi geja ama moma asariwu. 11 Ejanoŋ iwoi nero uutanoŋ
kemeŋkeji, iikanoŋ mende tilooŋ muŋkejato, iyaŋaa wombotanoŋga
qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tilooŋ muŋkeja."
12 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, "Farisii (Kana
qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qaa ii mogi uŋuro uugianoŋ boliji,
ii mojaŋ me qaago?" 13 Qisigi kokaeŋ meleeno, "Niinoŋ waro kuuya
noo Siwe Maŋnanoŋ mende komoroti, ii mono tiitawo qonjomaŋa.
14 *Kileŋ, ii mono oŋomesaowu. Yoŋonoŋ 'Ejemba jaagoo uŋuamboŋa,'
jeŋkejuto, iyaŋgiaa jaagianoŋ mono gooja. Jaagoo moŋnoŋ jaagoo alia
moŋ borianoŋ meŋ wambaati eeŋ, iyoronoŋ mono motooŋ roŋnoŋ
kemeŋ uruwaa."
15 Kaeŋ meleeno Piitonoŋ ijoro, "Sareqaa iikawaa kania mono jeŋ
asarina moboŋ." 16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, "Oo alauruna, oŋo
kaaŋagadeeŋ toroqeŋ momogia awaa mende kolooja me? 17 Ejanoŋ
iwoi kuuya nero uutanoŋ kemeŋkeji, ii korojoŋanoŋ kemeŋ seleeŋgeŋ
kamaaŋkeja. Ii moma kotoju me qaago?
18 *"Ii kamaaŋkejato, qaa uu kononŋanoŋga kouma buutanoŋga ka-
maaŋkeji, iikanoŋ mono tilooŋ muŋkeja. 19 Ejemba uu kononŋgianoŋga
iwoi koi kaaŋa kolooŋ koumakeja: Qaa bologa romoŋgoŋ oweŋ jenaŋ
meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ momakeju. Oloŋkalu ama serow-
iliŋ ambombaajoŋ momakeju. Iwoi yoŋgoro mewombaajoŋ momakeju.
Jenoŋkuukuu qaa qoloŋmoloŋgoya jewombaajoŋ momakeju. Gemaqeqe
qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajoŋ momakeju. 20 Iwoi kaaŋanoŋ mono
ejemba tilooŋ oŋomakejato, borogia mende soŋgbama nembanene
neŋkejuti, iikanoŋ eja moŋ mende tilooŋkeja." Kiaŋ.

Keinan emba moŋnoŋ kaparaŋ koma qama kooliro.
Maak 7.24-30
21 Jiisasnoŋ Genesaret gomaŋ mesaoŋ siti qagara Taia ano Saidon
yoroo distrik qata Fonisia iikawaa uutanoŋ keno. 22 Keno Keinan emba,
baloŋ iikawaa toya moŋnoŋ kaŋ Jiisas welema kokaeŋ qama ijoro, "Poŋ,
Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ nomba! Omenoŋ borana kokojinjiŋ
ama muro siimbobolo somata momakeja."

* **15:8:** Ais 29.13 * **15:14:** Luuk 6.39 * **15:18:** Mat 12.34

23 Qama ijoroto, Jiisasnoŋ qaa moŋ mende meleeno. Kaeŋ kolooro
gowokourutanoŋ kaŋ kokaeŋ kuuŋ muŋ ijogi, “Emba ii saama qama
kanananananoŋ kajiwaajoŋ mono ilaaŋ muna kemba.” 24 Kaeŋ ijogi
meleeno, “Amananoŋ Israel kanagesowaa lama soosooya iikayadeeŋ
hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama wasiŋ nonota kajeŋ.” 25 Kaeŋ meleeno
emba iikanoŋ kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ ijoro, “Poŋ, mono ilaaŋ
nomba!”
26 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Qaago, merabora
yoŋoo mirigianoŋga bered meŋ kasu oŋoniŋ mende sokombabo. Juuda
nono wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejoŋ. Niinoŋ waladeeŋ
Juuda ejemba ilaaŋ oŋombe kantri tosaaŋa oŋonoŋ mono kasu kaaŋa
mamboma laligowu.”
27 Meleema muroto, embanoŋ ijoro, “Poŋ, ii saanoŋ mojento,
kasu meria yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ togiaa nene duŋnoŋga nene
reemoŋa kamaaro neŋkeju.” 28 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo
emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajoŋ welema nonjaŋiwaa
hoŋa mono koloowaa.” Kaeŋ ijoro moma boratanoŋ aua iikanondeeŋ
qeaŋgoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba seiseiya mero qeaŋgogi.
29 Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ kaŋ Galili apu aŋgombaa goraayanoŋ
kouma baaŋanoŋ uma kamaaŋ raro. 30 Raro ejemba tuuŋlelembeyanoŋ
iwaanoŋ kaŋ ejemba koi kaaŋa uŋuaŋgi: Lokoŋ ano ejemba jaagia
googa, tosaaŋa kana borogia eraqeeraŋgoya, tosaaŋa qaamuuŋ ano
tosaaŋa ji mamaga iŋiro laligogiti, ii uŋuama Jiisaswaa kana banoŋ
oŋooŋgi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
31 Meŋ qeaŋgoŋ oŋono qaamuuŋ ejemba yoŋonoŋ qaa jegi kana
borogia eraqeeraŋgoya yoŋonoŋ qeaŋgoŋ diŋgogi lokoŋ yoŋonoŋ kana
riiŋ kema kagi jaagia dooŋgoya yoŋonoŋ jaa uuŋ iigi ejemba tuuŋ
yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 4,000 nene uŋuagiro.
Maak 8.1-10
32 Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoono iwaanoŋ kagi kokaeŋ iŋijoro,
“Niinoŋ ejemba tuuŋlelembe somata koi yoŋoojoŋ wosona mojeŋ.
Yoŋonoŋ noonoŋ kaŋ weeŋ karooŋ laligoŋ waagi nenegia qaond-
abororo iijeŋ. Kananoŋ kema laligoŋ batuyanoŋ jaagia giliro ti-
witiwilaa mokoloowubotiwaajoŋ ii eeŋ wasiŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ.
Kawaajoŋ ii nene uŋuagimambaajoŋ mojeŋ.”
33 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ meleema kokaeŋ ijogi, “Baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ kokanoŋ nononoŋ mono daeŋkayaga nembanene
mamaga mokoloon ejemba tuuŋlelembe koi uŋuagiwonaga?” 34 Ii moma
Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono
“Bered 7 ano sora melaa tosaaŋa raja,” jeŋ ijogi. 35 Ijogi Jiisasnoŋ
ejemba tuuŋlelembe ii namonoŋ kemeŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono
kemeŋ ragi.
36 Kemeŋ ragi bered 7 ano sora ii meŋ Anutu qama kooliŋ daŋgiseŋ
jeŋ motoŋ gowokouruta oŋono yoŋonoŋ ii ejemba tuuŋ so toto qeŋ
oŋoŋgi. 37 Toto qeŋ oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene
kitia mesaogi kemeroti, ii konde 7 kanoŋ meŋ kululuugi saa qero. 38 Eja
nene negiti, yoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia

ii mende megi. 39 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe oŋoono keŋgi iyaŋa waŋgonoŋ uma Magadan gomanoŋ keno. Kiaŋ.

16

Boi tosianoŋ aŋgoleto iibombaajoŋ kaparaŋ koŋgi.
Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

1 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowaatiwaajoŋ aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisigi, “Mono jena Siwenoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.” 2 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋo weeŋ kememambaajoŋ ano iikanoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Sombinoŋ ososaajiwaajoŋ woraŋ weeŋ awaa koloowaa.’

3 “Kaaŋagadeeŋ umugawodeeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Sombinoŋ ososaaro koosunoŋ totowijiwaajoŋ mono koŋ musu giliwaa.’ Kaeŋ kaeŋ jeŋ sombimbaa tania iima koŋ weembaa kania saanoŋ gosiŋkejuto, kambaŋ laligojoŋi, iikawaa aiweseya gosiwombaajoŋ mende moju. Ii mende sokonja. 4 *Ejemba tuuŋ bologa namonoŋ laligoŋ oloŋkalu amakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto, Anutunoŋ gejatootoo eja Joonawaa aiweseya oŋondabororo aiwese tosia mende toroqeŋ qendeema oŋombaa.” Kaeŋ meleema oŋomesaoŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Farisii ano Sadusii yoŋonoŋ wosokonduŋ kaaŋa kolooju.
Maak 8.14-21

5 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma samoŋ mewombaajoŋ duduugiti, ii iigi. 6 *Ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo Farisii ano Sadusii paati woi yoŋoo wosokonduŋgia ano riki sombaŋgia iikawaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. Ii awaagadeeŋ mende gosiŋ gema qegi yoŋonoŋ mono yiist kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ oŋombuya.”

7 Iŋijoro qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ kokaeŋ amiŋ mogi, “Nono bered mende meŋ kajoŋ. Kawaajoŋ jeja me nomaeŋ?” 8 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaeŋ iŋijoro, “Oo oŋo momalaarigia melaada, naambaajoŋ ‘Bered mende mejoŋ,’ jeŋ oŋoaŋgia amiŋ moju? 9 *Noo kaniana ii naambaajoŋ mende moma kotoju? Niinoŋ bered 5 ii 5,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago?

10 *“Kaaŋagadeeŋ bered 7 ii 4,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago? 11 Nii beredwaajoŋ qaa mende jejeŋi, ii nomaeŋ ama mende moma kotoju? Niinoŋ beredwaajoŋ qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yoŋoo wosokonduŋgia ano riki sombaŋgia gosiŋ gema qewutiwaajoŋ jejeŋ.” 12 Kaeŋ iŋijoro iikanondeeŋ qaayaa kania kokaeŋ moma asarigi, “Ahaa! Flaua meŋ somasomarii yiistwaa galeŋ meŋ aowombaajoŋ mende jejato, Farisii paati ano Sadusii paati yoŋoonoŋ qaa melokanjiŋ gema qewombaajoŋ jeja.” Kiaŋ.

---

* **16:1:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **16:4:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **16:6:** Luuk 12.1 * **16:9:** Mat 14.17-21 * **16:10:** Mat 15.34-38

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

13 Jiisasnoŋ Sisaria Filipai taombaa kosianoŋ kema kanoŋ gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ejembanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga koloojeŋ?” 14 *Qisiŋ oŋono meleema kokaeŋ ijogi, “Tosianoŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’ jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija koloojaŋ,’ jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.” ’

15 Kaeŋ ijogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga koloojeŋ?” 16 *Qisiŋ oŋono Saimon Piitonoŋ meleema ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaa Meria koloojaŋ.”

17 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Oo Saimon Joonawaa meria, baloŋ eja sa busuyawo moŋnoŋ qaagoto, noo Amana Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono qaa ii gii gisaano. Kawaajoŋ giinoŋ mono simbawoŋawo koloojaŋ. 18 Niinoŋ kokaeŋ gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanoŋ karanjaŋ) koloona niinoŋ karanjaŋ iikawaa qaganoŋ uumeleeŋ kanagesonaa tandoya ambe naŋgoŋ oŋona uugia meagoŋ kotiiŋ nambu. Giinoŋ ii galeŋ koma oŋona koomu Toyanoŋ ii senjoŋ gomambaa kiropo naguyanoŋ horoŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. Omejiilaŋ tosaaŋa yoŋoo ku-usuŋgianoŋ kaaŋagadeeŋ ii kondeema haamo ama oŋombombaajoŋ amamaawuya.

19 *“Niinoŋ Siwe bentotoŋaa kii meria woi gomaŋa. Gii namonoŋ siŋgisoŋgo somoŋgona iikanoŋ mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ soomoŋgoya ewaa. Gii namonoŋ siŋgisoŋgo mesaoŋ isana iikanoŋ mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ iisaŋa ewaa.” 20 Kaeŋ jeŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobubotiwaajoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ soŋgo kotakota ama oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

21 Kambaŋ kanoŋa Jiisasnoŋ kanaiŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋisaama jero, “Niinoŋ Jerusalem kema siimbobolo mamaga momaŋa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nugi komumaŋa. Komuwe weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waamaŋa.”

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ horoŋ muŋ goraayanoŋ kema kanaiŋ qotogoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Oo Poŋ, ii kambaŋ moŋnoŋ koloon gombabotiwaajoŋ Anutunoŋ mono sopa somoŋgoŋ gomba.” 23 Qotogoŋ muro eleema Piito kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaa romoŋgojaŋi, ii Anutuwaanoŋ qaaga qaagoto, baloŋ ejemba ano Satan siiŋgiaga. Gii noo kana utumambaajoŋ mona uunanoŋ bolija. Kawaajoŋ Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananoŋga togowa!” Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewaŋa

24 *Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ noo gemananoŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa bologa gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’

* **16:14:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **16:16:** Jon 6.68-69 * **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23 * **16:24:** Mat 10.38; Luuk 14.27

jeŋ sisia megi siimbobolo ii bosimakeba. Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa. 25 *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koma aŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya noojoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokolooŋ kotiiŋ laligowaa.
26 “Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uutaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totooŋ! Kuuya anana mono waŋnana somoŋgoŋ aowombaajoŋ amamaawoŋa.
27 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ motomotooŋ ananaa nanamemenana gosiŋ iroŋa me tawaya iikawaa so nonombaa. 28 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kiŋ poŋ kolooŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kiaŋ.

17

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

1 *Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon uŋuama iyaŋgia siri baaŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi.
2 Laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele tanianoŋ letoma qaita moŋ kolooro. Jaasewaŋanoŋ weeŋ jaaya kaaŋa asariro malekuyanoŋ tualalakota kolooŋ asasagawo kolooro.
3 Kaeŋ kolooro iigi Mooses ano Elaija yoronoŋ asugiŋ oŋoma Jiisaswo qaa qaa amigi. 4 Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Poŋ, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro mojoŋ. Kawaajoŋ siiŋganoŋ mojaŋi eeŋ, niinoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ memaŋa. Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ.”
5 *Kaeŋ ijoŋ nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaaŋ aoŋanoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiiŋna somatanoŋ mono iwaanoŋ eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”
6 Gowoko yoŋonoŋ qaa ii moma jeneŋgia ororo usugoŋ namonoŋ kamaaŋ keegia mamaga mogi.
7 Kaeŋ mogi Jiisasnoŋ yoŋoonoŋ kaŋ selegia oosiriŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.” 8 Qaa ii moma uuŋ waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeeŋ nano iigi. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.
9 Baaŋanoŋga roganoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba moŋ mende iŋijowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ koomunoŋga waaro iikawaa gematanoŋ ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu.”

---

* **16:25:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **16:27:** Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6 * **17:1:** 2 Piito 1.17-18 * **17:5:** Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

10 *Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ
qisiŋ mugi, “Kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa kokaeŋ ii naambaajoŋ
jeŋkeju, ‘Eja Elaijanoŋ mono waladeeŋ Siwenoŋga kamaaro Hamoqeqe
Toyanoŋ iikawaa gematanoŋ asugiwaa?” ’
11 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Elaijanoŋ waladeeŋ kamaaŋ
asugiŋ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoŋagato, 12 *niinoŋ kokaeŋ
iŋijomaŋa: Elaijanoŋ kamaaŋ asugiroto, ii iima kania mende moma
kotogito, ejembanoŋ ii aŋgiaa siiŋgia otaaŋ laŋ ama mugi. Kaaŋiadeeŋ
Siwe gomambaa Eja hoŋa kaaŋagadeeŋ laŋ ama mugi Juuda jo-
tamemeya sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ kemeŋ siimbobolo
mobaa.” 13 Elaijawaajoŋ kaeŋ jeŋ hoŋa Jon Oomulu ejawaajoŋ qaa
iŋijoroti, gowoko yoŋonoŋ ii kaeŋ moma asarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

14 Jiisas ano gowoko karooŋ yoŋonoŋ baaŋanoŋga kamaaŋ ejemba
tuuŋ yoŋoonoŋ kagi eja moŋnoŋ Jiisaswaa kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma
muŋ kokaeŋ ijoro, 15 “Poŋ, giinoŋ mono merana kiaŋkomuŋ muba. Ji
kiro tama kamaaŋ qero sembeŋ aoŋ siimbobolo mamaga momakeja.
Kambaŋ mamaga tama gerenoŋ me apunoŋ kemeŋkeja. 16 Niinoŋ
ii wama gowokouruga yoŋoonoŋ kajento, yoŋonoŋ ii meŋ qeaŋgoŋ
mubombaajoŋ amamaajuya.”
17 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balombaa ejemba yaŋgiseŋ
ano iriŋqiriŋgiawo, mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qato uŋuwe
Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Ii mono wama
noonoŋ koi kawu.” 18 Wama kagi Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoŋ
keno meranoŋ kambaŋ iikanondeeŋ qeaŋgoro.
19 Qeaŋgoro gowokourutanoŋ ii iima aŋgiodeeŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ
rama kokaeŋ qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononan-
odeeŋ otaawombaajoŋ amamaajoŋ?”
20 *Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Momalaarigianoŋ melaada koloojiwaajoŋ ii otaawombaajoŋ amamaaju. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Momalaarigiaa hoŋa ii nejoŋ kotaa so enagati eeŋ,
oŋonoŋ saanoŋ baaŋa kokawaa Toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii
mono baaŋa ii metogoŋ waama kema leegeŋ endu amba.’ Kaeŋ jeŋ
moma laarigi iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi
inaaŋ oŋono iwoi mombaajoŋ mende osiwuyaga.” 21 (Ome tania kaaŋa
ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ otaawoŋa. Iwoi morota moŋ
aniŋ mende kouma kembaa. Kiaŋ.)

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo motooŋ Galili prowins uutanoŋ
liligoŋ kananoŋ keŋgi Jiisasnoŋ qaa kota kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ
Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba yoŋoo borogianoŋ ama muro
kemebaa. 23 Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weeŋ karooŋ kolooro
mono koomunoŋga waabaa.” Gowokourutanoŋ ii moma uugianoŋ
bimooro wosobiri mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa takisya ano.

* **17:10:** Mal 4.5 * **17:12:** Mat 11.14 * **17:20:** Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2

24 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Kaperneam taonoŋ kougi jiwowoŋ
jigowaa takis meme eja yoŋonoŋ Piitowaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,
“Oŋoo boigianoŋ jiwowoŋ jigowaa takisya ambaa me qaago?”
25 Qisiŋ mugi “Ooŋ!” jero. Kawaa gematanoŋ Piitonoŋ miri uutanoŋ
uro Jiisasnoŋ qaa mutuya kokaeŋ qisiŋ muro, “Saimon, gii nomaeŋ
romoŋgojaŋ? Daeŋ yoŋonoŋ koŋkororowaa takis ano takis tosaaŋa
(custom, revenue) ii balombaa kiŋ eja poŋ yoŋoojoŋ amakeju? Kantri
toya anana me wabaya yoŋonoŋ ii aŋgi meŋ kululuuŋkeju?”
26 Kaeŋ qisiŋ muro meleema “Wabaya yoŋonoŋ,” jero. Kaeŋ jero
Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Kaeŋ amakejutiwaajoŋ kantri toya anana ii
ambombaa so mende koloojoŋ. 27 Kaeŋ koloojonto, takis mende aniŋ
eja iyoŋoo uugianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono kema kasa uupaŋga apu
aŋgonoŋ giliwa. Giliŋ sora mutuya horoŋ mewaati, mono iikawaa qaa
oota mesagoŋ moneŋ kota iikanoŋ mokoloowaga. Moneŋ kota ii eja
woi anaraa takisnaraa so. Mono ii meŋ oŋoma iikanoŋ noojoŋ ano
geeŋgaajoŋ takis amba.” Kiaŋ.

18

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

1 *Kambaŋ kanoŋ gowoko yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi,
“Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ moronoŋ uuta kolooja?” 2 Kaeŋ ijogi
merabora melaa moŋ qaro karo batugianoŋ ano nano. 3 *Nano kokaeŋ
jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Uugia mende
meleema merabora kaaŋa mende koloowuti eeŋ, oŋo mono kambaŋ
moŋnoŋ Siwewaa bentotonoŋ mende keubuya.
4 “Kawaajoŋ moŋnoŋ iyaŋa meŋ kamaaŋ aoŋ merabora kokaaŋa
koloowaati, iinoŋ mono Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ uuta kolooja.
5 Moŋnoŋ merabora koi kaaŋa moŋ noo qananoŋ koma horoŋ kalaŋ
kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa.” Kiaŋ.

Siŋgisoŋgowaa koŋgoro mono qotogowu.
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

6 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Merabora koi kaaŋa moma laariŋ
nonjuti, moŋnoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoro ama muro siŋgisoŋgo
ambaati, eja iikanoŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo
iikawaa ironja nomaeŋ muro soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ
aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi kemenagati, iikanoŋ mono
afaaŋkota koloonaga.
7 “Siŋgisoŋgowaa siipatitianoŋ mono afaaŋagadeeŋ kolooŋkeja.
Kawaajoŋ baloŋ ejemba oŋoojoŋ ‘Yei!’ wosobiri mojeŋ. Moŋnoŋ
siipatiti aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋkejato, moŋ moronoŋ tosaaŋa
koŋgoro ama oŋono siŋgisoŋgo ambuti, iwaajoŋ mono ‘Yei!’ qama
wanjinjiŋgoŋ saajeŋ. Siimbobolo uutanoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa.
8 *“Boroganoŋ me kanaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama
gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo borodomoŋ
me kanadomoŋ laligoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon oompelelen

* **17:24:** Eks 30.13; 38.26 * **18:1:** Luuk 22.24 * **18:3:** Maak 10.15; Luuk 18.17 * **18:8:** Mat 5.30

mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanageŋ gere sianoŋ giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

9 *“Kaaŋiadeeŋ jaaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma giliŋgo jaakoga motooŋgowo laligoŋ laaligo kombombaŋanoŋ keuma oompeleleŋ mokoloowagato, jaaga woiwo laligona gere siawaa gerenoŋ giligi kemebabo. Kiaŋ.

Lamanoŋ soorotiwaa sareqaa
Luuk 15.3-7

10 “Ejemba melaa koi yoŋoonoŋga moŋ meŋ kamaaŋ mububotiwaajoŋ mono galeŋgia mewu. Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Yoŋoo kokojiji gajobaurugianoŋ Siwe gomaŋ iikanoŋ noo Siwe Amanaa kosianoŋ laligoŋ jaasewaŋa suulaŋ iimakeju. Kawaajoŋ jejewili mono mende ama oŋombu. 11 (Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ejemba soogiti, ii meŋ letoma oŋono oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ kamaaro.)

12 “Oŋo qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ jinjauŋ keno toyanoŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono 99 ii baaŋanoŋ oŋomesaoŋ kema motooŋgo jinjauŋ kenoti, iikawaajoŋ moŋgama kembaa. 13 Moŋgama kema laligoŋ mokoloowaati eeŋ, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ 99 jiŋjauŋ mende keŋgiti, iyoŋoojoŋa kambaŋ iikanoŋ mamaga mende aisoowaato, motooŋgo iikawaajoŋ honombonoŋaga mende aisooŋ laligowaa. 14 Iikawaa so oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono ejemba melaa koi yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ gere sianoŋ mende kemebaatiwaajoŋ momakeja.” Kiaŋ.

Alaganoŋ siŋgisoŋgo ama gono kokaeŋ amba:

15 *“Uumeleeŋ alaganoŋ siŋgisoŋgo ama gombaati eeŋ, gii mono iwaanoŋ kema jaasewaŋ qeŋ muŋ kana soŋgiroti, ii qendeema muba. Kaeŋ ana qaaga moma baatanoŋ kembaati eeŋ, giinoŋ mono alaga haamo ama muna mombo uumotooŋgo ama laligowao. 16 *Kaeŋ ana qaaga moma iikawaa baatanoŋ mende kembaati eeŋ, giinoŋ mono toroqeŋ ala motooŋgo me woi uruama iwaanoŋ kembu. Buŋa Terewaa qaa kokawaa so mono kaeŋ amba, ‘Qaa kuuya ii ejemba woi karoonoŋ naŋgoŋ jegi kotiiwaa.’

17 “Kaeŋ aŋgi qaagia moma iikawaa baatanoŋ mende kembaati eeŋ, giinoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya ii iŋijona iwo amiŋ mobu. Amiŋ mobuto, iyoŋoo qaa baatanoŋ kaaŋagadeeŋ mende kembaati eeŋ, ii mono asuganoŋ jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaaŋa ama muŋ laligowa. Takis tiliqiligiawo megi sisigia meŋkejuti, iikawaa tani kaaŋa ii mono mesaona seleeŋgeŋ laligowaa.

Siŋgisoŋgowaa soomoŋgoya ano iisaŋa

18 *“Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋonoŋ siŋgisoŋgo namonoŋ somoŋgowuti, ii kuuya mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ soomoŋgoya ewaa ano siŋgisoŋgo balonoŋ mesaoŋ isambuti, ii kuuya mono Anutunoŋ mesaoro Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ ewaa.

---

* **18:9:** Mat 5.29 * **18:15:** Luuk 17.3 * **18:16:** Dut 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23

19 “Toroqeŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Namonoŋ oŋoonoŋga
woiyanoŋ qaa ii me ii kawaajoŋ uumotooŋ ama qama kooliwaotiwaa
qaa somoŋgowaoti, noo Maŋna Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono
ii orono buŋa qeŋ aowaota. 20 Ii kokaembaajoŋ: Ejemba woi me
karoonoŋ noo qananoŋ iikanoŋ me kanoŋ ajoroowuti, niinoŋ mono
iikanoŋ yoŋoo batugianoŋ laligomaŋa.” Kiaŋ.

Weleŋqeqe kiaŋkomuya qaa iwaa sareqaa

21 *Kambaŋ kanoŋ Piitonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qaa kokaeŋ ijoro,
“Poŋ, alananoŋ siŋgisoŋgo ama nomakeji, niinoŋ ii indiŋ dawiwaa
so mesaowe sokombaa? Indiŋa 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe
sokombaa me qaago?” 22 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ meleema muro,
“Indiŋa 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinoŋ kaeŋ
gijojeŋ. 23 Iikawaa kania ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa. Siwewaa bentotoŋa
ii kiŋ eja pombaa so ambe kokaeŋ kolooja: Kiŋnoŋ weleŋqeqeuruta
oŋoono moneŋgia galeŋ koŋgiti, iikawaa areŋ papiaya qendeeŋgi
mindiŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ kono.
24 “Kaeŋ kanaiŋ moneŋa iikawaa sunduya gosiŋ mindiŋgogi kanoŋ
eja moŋ wama kagi iwaa jaanoŋ nano. Tosaya ii 10 milyon Kina
iwaanoŋ ero. 25 Ii eroto, tosaya ii kumambaajoŋ moneŋa mende
sokono amamaarotiwaajoŋ ama somatayanoŋ nama kokaeŋ jeŋ kotoro,
‘Esuhinaya eji, ii kuuya mono sewaŋa mewutiwaajoŋ ambu. Ii ano
embameraaŋa ii kaaŋagadeeŋ mono sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgi
moneŋ karo iikanoŋ tosaya ii kumbu.
26 “Kaeŋ jeŋ kotoro weleŋqeqeyanoŋ batanoŋ kamaaŋ simiŋ
kuma usugoŋ kokaeŋ welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama
mokosiŋgoŋ mamboma nona goonoŋ tosaga kuuya ii saanoŋ kuma
gomaŋa.’ 27 Kaeŋ welema muro somatayanoŋ weleŋqeqeyaajoŋ
wosomomo ama tosaya ii kotoŋ mesaoŋ isano kamaaro. 28 Kamaaroto,
seleeŋgeŋ kema kanoŋ weleŋqeqe alia moŋ mokoloon iiro. Iwaa tosaya
ii weeŋ 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanoŋ ero. Ii iima
aroya kotakota meŋ mosoma kokaeŋ ijoro, ‘Noonoŋ tosa goonoŋ eji, ii
mono kuma nombaga me?’
29 “Kaeŋ ijoro weleŋqeqe alianoŋ batanoŋ kamaaŋ simiŋ kuma
usugoŋ kokaeŋ welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama
mokosiŋgoŋ mamboma nona goonoŋ tosaga ii saanoŋ kuma gomaŋa.’
30 “Kaeŋ ijoroto, iinoŋ ii togoŋ kema jenteego eja majistreit ijoro meŋ
somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi raro tosaya kundaborogi kamaawaa.
31 Iwoi ii kolooro weleŋqeqe alaurutanoŋ tani ii iima uugia kobooro
wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.
32 “Ii moma somatagianoŋ weleŋqeqe mutuya ii qaro jaayanoŋ karo
kokaeŋ ijoro, ‘Gii gawoŋ meme eja bologa! Gii tosaga kotoŋ mesao-
mambaajoŋ qisiŋ nona niinoŋ ii kuuya mesaoŋ gonjeŋ. 33 Niinoŋ giima
kobooŋ kiaŋkomuŋ gombe giinoŋ kaaŋagadeeŋ iikawaa so weleŋqeqe
alaga kiaŋkomuŋ muna sokonaga.’
34 “Somatayanoŋ kaeŋ ijoro iriŋa soono weleŋqeqe iikawaa qaaya
jeŋ tegoŋ kasa miriwaa galeŋ yoŋoo boronoŋ ama muro siimbobolo
mamaga moma rabaa. Iikanoŋ rama tosaya kiŋ pombaanoŋ eroti, ii

* **18:21:** Luuk 17.3-4 * **18:22:** 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa siŋgisoŋgoya ii mono suulaŋ mesaowa.

kuuya kundabororo kamaawaa. 35 Sareqaa kokawaa hoŋa ii kokaeŋ: Oŋo motomotooŋ alagiaa siŋgisoŋgoya uugianoŋ mende mesaowuti eeŋ, noo Siwe Maŋnanoŋ mono kaaŋagadeeŋ qaa iikawaa so ama oŋombaa." Kiaŋ.

19

Loemba mesaoŋ aoaowaa qaaya
Maak 10.1-12

1 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋgo Galili prowins mesaoŋ Jordan apu kotoŋ leegeŋ kema metetereeŋ kamaaŋ mombo apu ii kotoŋ Judia prowinsnoŋ karo. 2 Karo ejemba tuunlelembenoŋ otaaŋ kagi iikanoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

3 Meŋ qeaŋgoŋ oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ iwaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowaatiwaa aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, "Ejanoŋ kania ii me woiwaajoŋ embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?"

4 *Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Mokomokoloo Toyanoŋ mono kanakanaiyanoŋa ii 'Eja ano emba laligowutiwaajoŋ mokoloon oŋono.' Buŋa qaa ii weeŋgogi me qaago? 5 *Mokoloon kokaeŋ jero, 'Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiaanoŋ kema qokotaaro yoronoŋ sele motooŋgo koloon laligowao.' Qaa ii weeŋgogi me qaago? 6 Kaeŋ ama toroqeŋ woi mende koloojaoto, sele motooŋgo koloon laligowao. Anutunoŋ eja ano emba mindiriŋ oronoti, ejemba moŋnoŋ mono ii mende mendeema oromba."

7 *Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ ijogi, "Ejanoŋ mesaoŋ aoao papia ooŋ embia saanoŋ mesaowaa. Moosesnoŋ mono naambaajoŋ qaa kaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja?" 8 Kaeŋ ijogi kokaeŋ jeŋ oŋono, "Moosesnoŋ mono uugia kotiga koloorotiwaajoŋ ama embia mesaowaatiwaa qaa kaeŋ jeŋ kotoroto, kanakanaiyanoŋ kaeŋ mende ero. 9 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embianoŋ oloŋkalu mende ano kileŋ otaaŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono serowiliŋ ambaa. Moŋnoŋ emba mesamesaoya mewaati, iinoŋ mono serowiliŋ ambaa."

10 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ ijogi, "Loemba batugaranoŋ mesaoŋ aoaoawaa soŋgo kaeŋ eji eeŋ, mono loemba mende kolooniŋ sokombaa."

11 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Iikawaa qaaya kuma oŋonjeŋi, ejemba kuuyanoŋ ii iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ koma iikawaa so saanoŋ mende ambuto, Anutunoŋ qaa ii ejemba tosaaŋa yoŋoojoŋ oŋonoti, iyoŋonondeeŋ mono iikawaa so ambu. 12 Kawaa kania ii kokaeŋ: Tosianoŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋ koloon iikanoŋa kanaiŋ loemba koloowombaajoŋ mende moju. Tosianoŋ ejembanoŋ selegia kotoŋ* kondooŋ oŋoŋgi loemba koloowombaa so mende kolooju. Tosianoŋ Siwe bentotoŋaajoŋ ama loemba mende koloowombaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ qaagia ii otaaŋkeju. Moŋnoŋ qaa ii me ii moma aŋgoŋ koma otaamambaa so kolooji, iinoŋ mono iikawaa so amba." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

---

* **19:4:** Jen 1.27; 5.2 * **19:5:** Jen 2.24 * **19:7:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **19:9:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * **19:12:** Eja tuŋa koŋkombaajoŋ jeja.

13 Kambaŋ kanoŋ tosianoŋ merabora busubuusu uŋuama Jiisasnoŋ
boria waŋgianoŋ ama qama kooliwaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagito, gowoko
yoŋonoŋ ejemba ii jeŋ qewagoŋ oŋoŋgi. 14 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ
jero, “Merabora melaa ii saanoŋ oŋomesaogi noonoŋ kawu. Siwewaa
Toyanoŋ ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ
ii mende somoŋgoŋ oŋombu.” 15 Kaeŋ jeŋ boria waŋgianoŋ ama
oŋomesaoŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

16 Kambaŋ moŋnoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muro,
“Boi, niinoŋ nanamemeŋ awaa nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa
buŋa qeŋ aowenaga?” 17 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Nanamemeŋ awaa
nomaeŋ, naambaajoŋ iikaeŋ qisiŋ nonjaŋ? Motooŋgoyanoŋ mono
awaa kolooja. Laaligo kombombaŋanoŋ keumambaajoŋ mobaati eeŋ,
gii mono jojopaŋ qaa teŋ koma laligowa.”

18 *Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ jero, “Naa jojopaŋ qaawaajoŋ jejaŋ?”
Jero Jiisasnoŋ ii moma ijoro, “Mono koi: ‘Moŋ mende qena komuwa.
Serowiliŋ mono mende amba. Iwoi moŋ mono yoŋgoro mende mewa.
Jenoŋkuukuu mono mende ama muba. 19 *Nemuŋmaŋga mono goda
qeŋ oromakeba,’ ano ‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono
ejemba kuuya jopagoŋ oŋomakeba.” ’

20 Kaeŋ ijoro eja gbaworonoŋ kokaeŋ jero, “Ii kuuya mono teŋ
koma laligoŋ waabe. Naambaajoŋ mombo amamaajeŋ?” 21 Kaeŋ
jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii akadamuwo laligomambaajoŋ mobagati eeŋ,
mono kema esuhinaga sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo ejemba
wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata (maa suaŋ, milyon Kina
kaaŋa) ii Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.”

22 Kaeŋ jeroto, gbaworonoŋ qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajoŋ ama wosobiri moma jaaya bosoleero eeŋ mesaoŋ keno.
23 Mesaoŋ keno Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa
hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: ‘Yei!’ Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ
mono Siwewaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa ambuya.
24 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ
mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa
bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ osiwuya.”

25 Kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ aaruŋ tililiŋgoŋ kokaeŋ jegi,
“Oopopooŋ! Ejemba moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?”
26 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, “Ejembanoŋ ii aŋgobato
meŋ amamaaŋ osiŋkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ
amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende amamaaŋ
osiŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

27 Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaeŋ ijoro, “Moba, nononoŋ
mono iwoinana kuuya mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ. Iikawaa tawaya
mono naa iwoiga mewoŋa?” 28 *Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro
Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ jiŋkaroŋ duŋanoŋ raro asamararaŋanoŋ

---

* **19:18:** Eks 20.13-16; Dut 5.17-20 * **19:19:** Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18 * **19:28:** Mat 25.31; Luuk 22.30

asariwaati, kambaŋ qaita moŋ iikanoŋ nii notaaŋ kagiti, oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ jiŋkaroŋ duŋ 12 kanoŋ rama Israel tuuŋ 12 yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuya.

29 “Moŋnoŋ noo qanaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, daremuŋa, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraboraaŋa me gawoŋ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunoŋ mono iikawaa iroŋa uuguŋ meleema muro seiwaa. Kaeŋ seiro laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa. 30 *Kaeŋ koloowaato, mutuya oŋoonoŋga mamaganoŋ daaburuya koloogi daaburuya yoŋoonoŋga mamaganoŋ mutuya koloowuya.” Kiaŋ.

20

Wain gawoŋ meme ejemba yoŋoo sareqaa

1 Jiisasnoŋ jero, “Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ: Baloŋ toya moŋnoŋ umugawodeeŋ waama seleeŋgeŋ kema eja tosaaŋa iŋiima wain gawoŋanoŋ moneŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋono. 2 Qisiŋ oŋono ‘Saanoŋ,’ jegi weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 20) oŋombaatiwaajoŋ uumotooŋ aŋgi wasiŋ oŋono wain gawoŋanoŋ keŋgi.

3 “Keŋgi 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqeŋ kema eja tosaaŋa maaket sombeŋanoŋ eeŋ naŋgi iŋiiro. 4 Iŋiima kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono kaaŋagadeeŋ noo wain gawonanoŋ kema gawoŋ megi tawagia soyanondeeŋ oŋomaŋa.’

5 “Kaeŋ iŋijoro wain gawonoŋ keŋgi. Keŋgi 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so duŋanoŋ mombo seleeŋgeŋ kema kaaŋadeeŋ ano. 6 Kaeŋ koloon mare 5 kilok kawaa so seleeŋgeŋ keno eja tosaaŋa duŋanoŋ mombo eeŋ laŋ naŋgi iŋiiro. Iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, ‘Oŋo mono naambaajoŋ weeŋ koriga koi eeŋ laligoju?”

7 “Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, ‘Moŋnoŋ moneŋ gawoŋ mewombaajoŋ mende qisiŋ nononja. Kawaajoŋ eeŋ koi nanjoŋ.’ Meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono kaaŋagadeeŋ noo wain gawonanoŋ kema gawoŋ mewu.’ 8 *Gawoŋ megi mare kolooro wain gawoŋ toyanoŋ gawoŋ galeŋa horoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Gii mono gawoŋ meme eja oŋooma tawagia oŋomba. Tetegoya mare kolooro kajuyati, iyoŋoonoŋga kanaiŋ tawagia oŋoma kena gomaambadeeŋ kajuyati, iyoŋoonoŋ tegowa.’

9 “Kaeŋ iŋijoro mare 5 kilok gawonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ kougi weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 20) ii motomotooŋ oŋono. 10 Wala gawonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ kouma tawagia uuguŋ mewutiwaajoŋ romoŋgogito, ii motomotooŋ kaaŋagadeeŋ weeŋ motooŋgowaa tawaya oŋono. 11 Tawa motooŋgo iikayadeeŋ meŋ kanaiŋ baloŋ toyaajoŋ uugianoŋ ŋindiŋŋunduru jeŋ jeŋ muŋ kokaeŋ jegi, 12 ‘Nono weeŋ geriawonoŋ nogo ariŋ gawombaa lombota bosinjoŋato, eja ii dologo kaŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjaŋa. Yoŋonoŋ aua motooŋgowaa so gawoŋ mejuyato, giinoŋ kileŋ yoŋoojoŋ moma oŋona nonowo ororoŋ kolooju. Ii mende sokonja.’

13 “Kaeŋ jegito, yoŋoonoŋga mombaajoŋ kokaeŋ meleema jero, ‘Alana, nii giwo qaa jeŋ weeŋ motooŋgowaa tawa (Kina 20) gomambaajoŋ uumotooŋ anjota. Kawaa so tawa iikayadeeŋ gombe sokonja.

* **19:30:** Mat 20.16; Luuk 13.30 * **20:8:** Lew 19.13; Dut 24.15

Mono ii romoŋgowa. 14 Uuga iikawaajoŋ boliwaati eeŋ, mono geeŋgaa
tawaga meŋ kemba. Eja dologo gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjeŋi,
iyoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ tawa gonjeŋi, mono iikayadeeŋ oŋomambaajoŋ
mojeŋ.
15 'Neenaa moneŋnoŋ neenaa aiŋnaa so ambe sokonja me qaago?
Niinoŋ loloogendeeŋ oŋonjeŋiwaajoŋ uuganoŋ baagoŋ jaaga bosoleeja
me?" ' 16 *Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ kokaeŋ jero, "Iikawaa so konoga
yoŋonoŋ mutuya koloogi mutuya yoŋonoŋ konoga koloowuya." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa qaaya jero indiŋ karooŋ kolooro.
Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

17 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ ubombaajoŋ baloŋ kana keŋgi gowok-
ouruta 12 ii horoŋ oŋoma goraayanoŋ kema kokaeŋ iŋijoro, 18 "Mobu,
anana Jerusalem uboŋa. Iikanoŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa
memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo
borogianoŋ kembaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaa qaaya jedaboroŋ 19 waba
gawman yoŋoo borogianoŋ ama mubuya. Ama mugi mepaegoŋ ooli
waayawonoŋ qetaaliŋ taluŋgowuya. Qetaaliŋ taluŋgoŋ maripoonoŋ
qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa."
Kiaŋ.

Jeims Jon yoroo nemuŋgaranoŋ iwoiwaajoŋ weleno.
Maak 10.35-45

20 Kambaŋ kanoŋ Zebediwaa merawoita yoroo nemuŋgaranoŋ mer-
awoita yorowo Jiisaswaanoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ iwoi qaita mombaa
welemambaajoŋ jero. 21 Kaeŋ jero qisiŋ muro, "Gii naa iwoiwaajoŋa
mojaŋ?" Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, "Giinoŋ saanoŋ jeŋ kotona noo
merawoina koi yoronoŋ mono goo bentotonoŋ eu uma moŋnoŋ boro
dindiŋganoŋ ano moŋnoŋ boro qaniganoŋ rama iwoi kuuya galeŋ
kombuyaga."
22 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ jero, "Oŋo iikawaa kania
mende moma yagoŋ welenju. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oro ii
saanoŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago?" Kaeŋ jero moma "Saanoŋ
newota," ijori. 23 Ijori kokaeŋ irijoro, "Ii oŋanoŋ! Niinoŋ qambi
aasoŋawo nemaŋati, oro ii kaaŋiadeeŋ newaoto, noo boro dindinanoŋ
me qaninanoŋ moronoŋ rabaati, niinoŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so
qaago. Noo Maŋnanoŋ duŋ woi ii daeŋ yoroojoŋ mozozoŋgoroti, ii
mono yoroojoŋ orono niwo rama iwoi kuuya galeŋ komakeboŋa."
Kiaŋ.

Galeŋ hoŋanoŋ mono weleŋqeqeya kolooja.

24 Daremuŋ woi yoronoŋ kaeŋ welema muri alaurugara 10 yoŋonoŋ
ii moma uugia boliro. 25 *Kaeŋ boliroto, Jiisasnoŋ oŋoono kagi kokaeŋ
iŋijoro, "Namowaa kantria kantria yoŋoo jawiŋurugianoŋ mono eja
poŋ kaaŋa ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ
ejemba mindiŋgoŋ oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo yoŋoo kani-
agia ii saanoŋ moju. 26 *Oŋoo batugianoŋ sili iikaaŋa ewaboto, moŋnoŋ
oŋoo batugianoŋ somatagia koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono weleŋ
qeŋ oŋoma laligowa.

---

* **20:16:** Mat 19.30; Maak 10.31; Luuk 13.30 * **20:25:** Luuk 22.25-26 * **20:26:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

27 “Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ jetamemeya mutuya
laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono oŋoo newo baagianoŋ laligoŋ
weleŋqeqegia omaya koloowa. 28 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono
kaaŋagadeeŋ sili kaaŋa qendeema iyaŋa weleŋ qeŋ mubutiwaajoŋ ama
mende karoto, mono weleŋ qeŋ oŋoma ejemba kuuya oŋoo dowegia
memambaajoŋ ama kamaaŋ laaligoya qeleema mesaowaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja jaagoo woi jaagara metooro.
Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

29 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko siti mesaowombaajoŋ aŋgi
ejemba tuuŋlelembenoŋ oŋotaaŋ gemagianoŋ kagi. 30 Kaeŋ kagi eja
jaagoo woi kana goraayanoŋ rari. Rari “Jiisasnoŋ uruugumambaajoŋ
anja,” jegi moma kokaeŋ qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ
noromba!”
31 Kaeŋ qari ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ bo rabaotiwaajoŋ qotogoŋ
oroŋgito, iyoronoŋ mono kaparaŋ koma kokaeŋ qari, “Poŋ Deiwidwaa
gbili, mono kiaŋkomuŋ noromba!” 32 Kaeŋ qari Jiisasnoŋ doroŋ ama
iwaanoŋ kawaotiwaajoŋ qaro kari kokaeŋ qisiŋ orono, “Alawoina,
niinoŋ naa iwoi ama oromambaajoŋ mojao?”
33 Kaeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijori, “Poŋ, noro jaanara mombo uu-
wobaajoŋ mojo.” 34 Kaeŋ ijori Jiisasnoŋ yoroojoŋ wosoya moma jaagara
oosiriro iikanondeeŋ tooro uuŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

21

Jiisaswaajoŋ mare koŋgi Jerusalem uro.
Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Oil gere
baaŋanoŋ Betfage gomanoŋ kagi. Kaŋ gowokowoita woi wasiŋ oro-
mambaajoŋ ama 2 kokaeŋ irijoro, “Gomaŋ jaasewaŋsewaŋ raji, mono
iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma doŋgi embia kasanoŋ so-
moŋgogi nanji ano doŋgi melaa ii iikanondeeŋ mokoloon orombaota.
Ii mono isama oroma meŋ noonoŋ kawao.
3 “Aisni moŋnoŋ qaa moŋ jero kokaeŋ ijowao, ‘Poŋnaranoŋ mono
iikawaajoŋ amamaaja.’ Kaeŋ ijori doŋgi ii uulaŋawo orono koi kawao.”
4 Anutunoŋ qaa moŋ gejatootoo eja mombaa uutanoŋ anota jeroti,
iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kaeŋ kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

5 *“Oo Jerusalem ejemba Zaion baaŋa liligoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ
mono kokaeŋ iŋijogi mobu,
‘Mobu, oŋoo kiŋ poŋgianoŋ mono oŋoonoŋ asugiwaa.
Iinoŋ gumbonjonjoŋ ama doŋgi qaganoŋ rama kawaa.
Doŋgi lombo bosimakejiwaa meriaa qaganoŋ rama kawaa.” ’

6 Jiisasnoŋ gowokowoita wasiŋ orono kema qaa irijorotiwaa so ani.
7 Yoronoŋ doŋgi nemuŋmera uruama kari. Kari malekugia qetegoŋ
doŋgi qagaranoŋ aŋgi Jiisasnoŋ meriaa qaganoŋ uma raro.
8 Kaeŋ rama keno ejemba tuuŋlelembenoŋ goda qeŋ malekugia
qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi tosianoŋ gere uutanoŋ kema bo-
ria memburatiŋ kana somatanoŋ tamboŋgi. 9 *Tamboŋgi ejemba
tuuŋlelembe somata wala koma horoŋ keŋgiti ano gematanoŋ otaaŋ
kagiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qagi,

* **21:5:** Zek 9.9 * **21:9:** Ond 118.25, 26

"Hoosana! Anutu mepeseejoŋ.
Deiwidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii kotuegowa.
Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ eukanoŋ uja! Oowe oowe!"
10 Kaeŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma sitiwaa ejemba kuuyanoŋ aaruŋ gujumaju ama kokaeŋ qisigi, "Eja koi mono moroga?"
11 Qisigi ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, "Iinoŋ mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowinswaa gomaŋa Nazaretga." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22
12 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ ejemba iŋiiro hina sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa megiti, iinoŋ ii kuuya konjoma oŋono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yoŋoo jakegia metaama meleeno keŋgi. Kaaŋagadeeŋ kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, iyoŋoo duŋ raragia ii kaaŋiadeeŋ riitano keŋgi. 13 *Kaeŋ ama kokaeŋ iŋijoro, "Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, 'Noo jigonanoŋ mono qamakooli miri koloowaatiwaajoŋ qabu.' Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililiŋ yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja."
14 Kaeŋ kolooro jaagoo ama lokoŋ ejemba ii jiwowoŋ jigonoŋ iwaanoŋ kagi meŋ qeaŋgoŋ oŋono. 15 Kaeŋ kolooroto, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ aŋgoleto meroti, ii iigi ano merabora jiwowoŋ jigonoŋ qama "Hoosana! Deiwidwaa gbili oowe oowe!" jegiti, ii iŋiima uubologa mogi.
16 *Uu bologa moma kokaeŋ jeŋ mugi, "Merabora qaa qajuti, ii mojaŋ me qaago?" Jeŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, "Saanoŋ mojeŋ. Oŋo kambaŋ moŋgeŋ Buŋa qaa koi weeŋgogi me qaago,
'Giinoŋ mono merabora ano mera sayawo aju neŋkejuti, ii kuma oŋona geeŋga tororo mepeseeŋ gomakeju." '
17 Kaeŋ meleema oŋoma oŋomesaoŋ mare kolooro siti mesaoŋ Betani kema ero. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororoŋgoro.
Maak 11.12-14, 20-24
18 Eŋ umugawodeeŋ waama mombo sitinoŋ kema nenewaajoŋ komuro. 19 Nembanenewaa komuŋ kana goraayanoŋ fig gere* moŋ iima kawaa kanianoŋ keno. Kenoto, hoŋa mende mokoloooroto, qaseŋagadeeŋ iiro. Kaeŋ iima gere ii kokaeŋ jeŋ muro, "Giinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ hoŋga mombo mende ewa." Kaeŋ jeŋ tegoŋ muro fig gere iikanoŋ mono iikanondeeŋ gororoŋgoro.
20 Gororoŋgoro gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ kokaeŋ jegi, "Fig gerenoŋ mono nomaeŋ ama alanzaŋ pilitiknoŋ gororoŋgoja?" 21 *Jegi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Momalaari pondaŋ meŋ uuwoi mende ambuyati eeŋ, fig gerewaanoŋ iwoi kolooji, oŋonoŋ iikayadeeŋ mende ambuyato, koi mono kaaŋagadeeŋ saanoŋ ambuyaga: Baaŋa kokawaa toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, 'Mono baaŋa koi qetegoŋ wama waama kema kowenoŋ amba.' Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa.

* **21:13:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **21:16:** Ond 8.2 * **21:19:** Fig ii sambi gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoŋ komogi hoŋa naaŋawoga kolooro mamaga neŋkeju. * **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

22 Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aowombaa-
joŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa." Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema ejemba kuma
oŋono jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋonoŋ
iwaanoŋ kougi. Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, "Gii kokanoŋ iwoi anjaŋi, ii
mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono
moronoŋ gono?"
24 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, "Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qaa moŋ
qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema nombuti eeŋ, niinoŋ kaaŋagadeeŋ mo-
ronoŋ ku-usuŋ nono iwoi koi amakejeŋi, ii iŋijomaŋa. 25 Jonoŋ ejemba
oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya
mero? Siwe Toyanoŋ muro me baloŋ toyanoŋ mugi?" Kaeŋ meleema
oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, " 'Ku-usuŋanoŋ Siwenoŋga
asugiro,' kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ jewaa, 'Oŋo mono
naambaajoŋ Jon mende moma laariŋ mugi?' Ii mende sokonja.
26 Me 'Baloŋ ejembanoŋga asugiro,' jewoŋati eeŋ, nononoŋ mono
ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ toroko moma amamaawoŋa. Kanageso kuuya
yoŋonoŋ Jombaajoŋ 'Gejatootoo ejaga kolooja,' jeŋ laligoju." 27 Qaa kaeŋ
gosiŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ meleeŋgi, "Ii mende mojoŋ." Kaeŋ meleeŋgi
Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Kaeŋ kolooro niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi koi
amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii mende iŋijomaŋa." Kiaŋ.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

28 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, "Oŋo qaa koi kawaajoŋ
nomaeŋ romoŋgoju? Eja moŋ merawoita woi laligogi. Kambaŋ
moŋnoŋ maŋgaranoŋ meria mombaanoŋ kema kokaeŋ ijoro, 'Merana,
gii saanoŋ kete noo wain kasa gawonoŋ kema gawoŋ mewa.'
29 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, 'Nii togojeŋ.' Kaeŋ ijoroto, kanageŋ
qaaya iikawaajoŋ moma boliŋ eleema kema gawoŋ mero. 30 Kawaa
gematanoŋ maŋgaranoŋ meria mombaanoŋ kema mutu meriaajoŋ
ijoroti, qaa iikayadeeŋ ijoro. Ii ijoro qaa kokaeŋ meleema jero,
'Somatana, saanoŋ kemaŋa.' Kaeŋ jeroto, kileŋ mende keno."
31 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ qisiŋ oŋono, "Woi yoroonoŋga moronoŋ
maŋgaraa jeta teŋ kono?" Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, "Meria
mutuya iinoŋ." Kaeŋ meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ
moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana
somata emba yoŋonoŋ mono oŋo uŋuuguŋ wala Anutuwaa bentotoŋ
uutanoŋ ubuya.
32 *"Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ oŋoonoŋ kaŋ
Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwoŋatiwaa kania qendeeno oŋo iwaa qaaya
ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana
somata emba yoŋonoŋ mono ii moma laariŋ mugi. Yoŋonoŋ ii moma
laariŋ mugiti, oŋo ii iima kileŋ kanageŋ kaaŋagadeeŋ oŋoaŋgia mende
moma boliŋ aoŋ eleema ii mende moma laariŋ mugi." Kiaŋ.

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

33 *Jiisasnoŋ jero, "Sareqaa moŋ ii kokaeŋ mobu: Baloŋ toya moŋnoŋ

* **21:32:** Luuk 3.12; 7.29-30 * **21:33:** Ais 5.1-2

wain kasa gawoŋ moŋ koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligoŋ wain juu somata jamonoŋ mero. Iikanoŋ waimbaa hoŋa ama kananoŋ rijijaagi apuyanoŋ lalanoŋ kemero. Wain juu somata ii jamonoŋ meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galeŋ tosaaŋa mokoloon oŋoma kokaeŋ iŋijoro, ‘Mono gawoŋ meŋ hoŋaa bakaya oŋoaŋgia meŋ bakaya toya nii nombu.’ Kaeŋ jeŋ gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri moŋnoŋ kema laligoro.

34 “Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa gbani 5 toriro kanoŋ weleŋqeqeuruta tosia wasiŋ oŋono galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero. 35 Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii uŋuama somoŋgoŋ tosia koobinoŋ sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi tosia jamonoŋ giliŋ uŋugi komugi. 36 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja tosaaŋa toroqeŋ wasiŋ oŋono mamaga koloogito, ii kaaŋiadeeŋ horoŋ ureeŋ meŋ oŋoŋgi.

37 “Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero, ‘Neenaa merana mono goda qeŋ mubuya me nomaeŋ?’ Kaeŋ jeŋ konoga ii aŋaa meria wasiro yoŋoonoŋ keno. 38 Kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ meria iima batugianoŋ kokaeŋ amiŋ moma jegi, ‘Iinoŋ mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono meŋ qeniŋ komuro wain kasa gawoŋanoŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.’

39 “Kaeŋ jeŋ qelanjiŋ meŋ somoŋgoŋ giligi gawoŋ seleeŋgeŋ kemero qegi komuro. 40 Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma kaŋ gawoŋ galeŋ ii mono nomaeŋ ama oŋombaa?”

41 Jiisasnoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ ijogi, “Galeŋ bologa ii mono kondeema japaleleŋ meŋ oŋombaa ano gawoŋa yoŋoo boronoŋ ambaa. Yoŋonoŋ hoŋa momogowaatiwaa kambaŋanoŋ bakaya tororo muŋkebuya.” 42 *Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ iŋijoro, “Buŋa Terewaa qaa koi kambaŋ moŋgeŋ weeŋgogi me qaago,

‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti,
iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.
Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kombaa.
Poŋnoŋ tando ii kuuro jaanananoŋ iiniŋ qabuŋayawo kolooro
waliŋgoŋkejoŋ?’

43 “Kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Anutunoŋ mono bentotoŋa ii uŋuama ejemba tuuŋ moŋ oŋono yoŋonoŋ iikawaa gawoŋa megi hoŋa saanoŋ kolooŋkebaa. 44 Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoŋ joloma tama mombaa qaganoŋ kamaaŋ kombaati, ii mono kuuya qenjaŋmenjaŋgowaa.”

45 Jiisasnoŋ kaeŋ jero moma jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ sareqaaya ii moma kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Ii mono nonoojoŋa jeja.” 46 Kawaajoŋ ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋ somata yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ mogi gejatootoo ejaga kolooro. Kiaŋ.

* **21:42:** Ond 118.22-23

22

Maraŋ lombambaa sareqaa
Luuk 14.15-24

1 Jiisasnoŋ mombo kanaiŋ sareqaanoŋ qaa kokaeŋ jero, 2 “Siwewaa
bentotoŋa ii kokawaa so kolooja: Kiŋ eja Poŋnoŋ meriaajoŋ maraŋ
(agomiŋ aoao) lombaŋ areŋgoŋ mozozoŋgoro. 3 Mozozoŋgoŋ
weleŋqeqeurutа wasiŋ oŋomа kokaeŋ jero, ‘Niinoŋ ejemba tosaaŋа
maraŋ lombanoŋ kawutiwaajoŋ mojeŋ. Oŋo mono yoŋoonoŋ qele
kema kawutiwaajoŋ iŋijowu.’ Kaeŋ jero kema iŋijogito, ejemba
yoŋonoŋ ii moma kawombaajoŋ togoŋ silemale aŋgi.
4 “Kawaa gematanoŋ weleŋqeqeurutа tosaaŋа mombo wasiŋ
oŋomа kokaeŋ jero, ‘Ejemba kawutiwaajoŋ jeweti, mono iyoŋoonoŋ
kema kokaeŋ iŋijowu: Mobu, niinoŋ lombambaa nenena
mozozoŋgodaborojeŋа raja. Noo bulmakao ejia ano bulmakao tosaaŋа
uŋuaginiŋ kelegiawo koloogiti, ii uŋuŋ ooŋ qeragoniŋ iwoi kuuya mono
jojoriŋ eja. Oŋo mono maraŋ lombanoŋ kawu.’
5 “Kaeŋ jero keŋgi ejemba yoŋonoŋ qaa iikawaa geja mende aŋgito,
lolomoniŋ tondu keŋgi. Tosianoŋ nene gawoŋgiаnoŋ keŋgi tosianoŋ
koŋkororo gawoŋgiаnoŋ keŋgi. 6 Tosianoŋ kiŋ pombaa weleŋqeqeurutа
qelanjiŋ uŋuamа horoŋ ureeŋ oŋomа uŋugi komugi. 7 Komugi kiŋ
pombaa iriŋа soono manjaqeqe tuuŋа wasiŋ oŋono kema nama borosa
meme eja ii kondeema oŋomа taoŋ mirigia ii kuugi jero.
8 “Kawaa gematanoŋ kiŋnoŋ weleŋqeqeurutа ii kokaeŋ iŋijoro,
‘Maraŋ lombaŋ mozozoŋgoniŋ jojoriŋ rajato, ejemba kawutiwaajoŋ
jeweti, iyoŋonoŋ mono korisoronoŋ kakawaa so mende kolooju.
9 Kawaajoŋ oŋo mono kana aogaranoŋ ano miri sombeŋа sombeŋа
kanoŋ kema ejemba ii me ii mokolooŋ oŋombuti, ii mono maraŋ
lombanoŋ kawutiwaajoŋ jeŋ kaparaŋ koma kuuŋ oŋombu.’
10 “Kaeŋ iŋijoro weleŋqeqeurutаnoŋ mesaoŋ kana eŋ keŋgiti, iikanoŋ
kema ejemba ii me ii mokolooŋ oŋoŋgiti, ii korebore horoŋ kululuuŋ
oŋomа kagi. Mende gosiŋ oŋoŋgi ejemba awaa ano bologa kaaŋadeeŋ
kaŋ maraŋ lombaŋ miri gojoma nene duŋ liligoŋ ragi. 11 Nene duŋ
liligoŋ ragito, kiŋnoŋ ii iŋiimambaajoŋ kaŋ iikanoŋ eja moŋ maraŋ
lombambaa maleku taaŋа mende mouroti, ii iiro. 12 Eja ii iima kokaeŋ
ijoro, ‘Alana, gii maraŋ lombambaa malekuya mende mouma kileŋ
nomaembaajoŋ miri koi kawaa uutanoŋ kajaŋа?’ Kaeŋ ijoro eja iikanoŋ
qaaya bogoro oloŋ raro.
13 *“Kaeŋ raro kiŋ poŋnoŋ weleŋqeqeurutа kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono,
‘Mono eja ii meŋ kana boria somoŋgoŋ seleeŋgeŋ giligi paŋgamanoŋ
kemeba.’ Iikanoŋ laligowuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia
kigi qaro laligowuya. 14 Qaa iikawaa so Anutunoŋ ejemba seiseiyanoŋ
kawutiwaajoŋ jeroto, afaaŋgoyа yoŋonoŋ qaa ii aŋaliŋ moma aŋgoŋ
koma kaŋ Anutunoŋ tuuŋ somata meweeŋgoŋ oŋonoti, mono iyoŋoo
batugianoŋ koubuya.” Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

15 Kawaa gematanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
kema amiŋ moma Jiisas qisiŋ qaawaa timbinoŋ hororo gbadooŋ

* **22:13:** Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

mubombaajoŋ areŋa aŋgi. 16 Areŋ kaeŋ ama gowokouruta ano gawana
Herodwaa paati alauruta tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi Jiisaswaanoŋ kaŋ
kokaeŋ qisiŋ jegi, “Boi, giinoŋ eja hoŋa koloojaŋi, nono ii mojoŋ.
Giinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ
oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ kuuŋ
goŋgi mende dogoŋ somata mende esuuŋ oŋomakejanto, Anutuwaanoŋ
kana ii qaa hoŋaa so kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ Anutuwaanoŋ
qaa dindiŋa iikanoŋ uuta ano kamaaŋqeqeta motoondeeŋ kuuya jeŋ
qindiiŋ ama nonomakejaŋ. 17 Kawaajoŋ qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ
romoŋgojaŋi, ii jena moboŋ. Nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama iikanoŋ
Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”
18 Kaeŋ qisigi areŋgia qoloŋmoloŋgoya moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Oo uumeleembaa eja seleseleya, oŋo mono naambaajoŋ qaawaa
timbinoŋ ama nombombaajoŋ aŋgobato meŋ nonju? 19 Saanoŋ takis
aambaa moneŋa moŋ qendeema noŋgi iimaŋa.” Kaeŋ iŋijoro silwa
moneŋ moŋ meŋ kagi.
20 Kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Morowaa uŋayaga ano qataga ii koi
oogita eja?” 21 “Oo ii Siisa-kimbaanoŋa,” kaeŋ meleema jegi. Jegi
kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa
buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji, ii mono Anutuwaa buŋa
qewu.” 22 Kaeŋ iŋijoro iwaajoŋ mamaga waliŋgoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ
keŋgi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

23 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ‘Komugiti,
iyoŋonoŋ mende waabuya,’ jeŋ laligogi. Kambaŋ kanoŋ yoŋoonoŋga
tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muŋ jegi, 24 *“Boi, Moosesnoŋ
kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende
koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekoloon
muro dataa qa meŋ laligowaa.’ 25 Moba, kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ
7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ
komuro. Komuro koganoŋ maloya ii mero.
26 “Meŋ laligoŋ komuro koga moŋnoŋ maloya ii mero. Mero
kawaa gematanoŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeeŋ mero. Kaanondeeŋ
kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeeŋ meŋ
gbilia qaa laligoŋ komudaborogi. 27 Komudaborogi konoga malogia ii
kaaŋagadeeŋ komuro. 28 Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’
jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ
waabuyagati eeŋ, emba motooŋgo ii embagiaga megi laligorotiwaajoŋ
ama mono morowaa embiaga koloonaga?”
29 Kaeŋ qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo qaa jeŋ sooju.
Uumeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-usuŋa mende moma
kotojutiwaajoŋ mono jiŋjauŋ amakeju. 30 Oŋanoŋ, koomunoŋga waama
kambaŋ iikanoŋ loemba mende koloowuyato, gajoba yoŋonoŋ Siwe
gomanoŋ laligojuti kaaŋa kolooŋ laligowuya.
31 “Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya Anu-
tunoŋ oŋoojoŋ jeroti, oŋo ii mono weeŋgogi me qaago? Qaa ii
kokaeŋ, 32 *‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano

* **22:23:** Apo 23.8 * **22:24:** Dut 25.5 * **22:32:** Eks 3.6

Jeikobwaa Poŋga laligoŋ waama laligojeŋ.' Anutunoŋ koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga laligoja." 33 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata kaeŋ kuma oŋono moma waliŋgogi. Kiaŋ.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

34 Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas qisiŋ mugi meleema jeŋ sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ moma kaŋ ajoroogi. 35 *Yoŋoonoŋga boi moŋ Kana qaa tororo moma kotoroti, iinoŋ kaŋ Jiisas timbi ama kokaeŋ qisiŋ muro, 36 "Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanoŋ naa jojopaŋ qaa ii waŋa somata kolooja?"

37 *Qisiŋ muro meleeno, "Waŋa somata ii kokaeŋ, 'Gii uuga, uŋaga ano roromoŋgoga jumuŋa iikanoŋ mono Poŋ Anutuga jopagoŋ laligowa.' 38 Iikanoŋ mono jojopaŋ qaa waŋa ano uuta kolooja. 39 *Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaeŋ, 'Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋiadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa.' 40 Jojopaŋ qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere kuuya iikawaa waŋaga kolooja." Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

41 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kaŋ ajoroogi Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, 42 "Oŋo Kraistwaajoŋ nomaeŋ moju? Iinoŋ mono morowaa meriaga kolooja?" Kaeŋ qisiŋ oŋono meleema ijogi, "Mono kiŋ Deiwidwaa gbiliaga kolooja."

43 Ijogi moma iŋijoro, "Kaeŋ koloojato, nomaeŋ ama Uŋa Toroyanoŋ Deiwid sololoon muro iwaajoŋ 'Neenaa Poŋna,' qama kokaeŋ jero,

44 *'Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro, Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanoŋ rana niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama oŋoma goo kana baaganoŋ oŋoomaŋa.

Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi raba.'

45 Deiwidnoŋ aŋo kaeŋ jeŋ qata 'Noo Poŋna' jeja. Poŋna jeŋ mono nomaeŋ ama iwaa gbilia kaaŋgadeeŋ koloonaga?"

46 Kaeŋ iŋijoro iikawaa kitia moŋnoŋ moŋ meleemambaajoŋ amamaaŋ qaagia bogoro naŋgi. Somaŋa iikanondeeŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisas mombo qaa mombaa qisiŋ mubombaajoŋ kokodunduŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

1 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ano gowokouruta ii kokaeŋ iŋijoro, 2 "Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Mooseswaa jiŋkaroŋ duŋ raranoŋ rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganoŋ kuma oŋomakeju. 3 Kawaajoŋ qaa kuuya jeŋ kotoŋ oŋomakejuti, ii mono teŋ kombuto, nanamemeŋgia ii

* **22:35:** Luuk 10.25-28 * **22:37:** Dut 6.5 * **22:39:** Lew 19.18 * **22:44:** Ond 110.1

mono mende otaawu. Yoŋonoŋ qaa jegianoŋ jeŋ asariŋkejuto, iyaŋgio ii mende otaaŋkeju. Kawaajoŋ mono ii kaaŋa mende amakebu.
4 “Yoŋonoŋ qaaya qaaya jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ biŋawo ii ejemba sawiŋgianoŋ amago aŋgi ii aŋgowombaajoŋ bimooro jarambaraŋ amakejuto, iyaŋgio ii boro susugia melaa moŋnoŋ ilaaŋ oŋombombaajoŋ wosomomogia moŋ mende eŋkeja.
5 *“Yoŋonoŋ nanamemeŋgia kuuya ejembanoŋ iŋiibutiwaajoŋ ama meŋkeju. Baibel qaa kota (memori jawo) irimuŋ kasa bokisgia meŋ somariiŋ asuganoŋ qendeema Buŋa momogiaajoŋ awelegoŋ aoŋkeju. Malekugiaa susuyanoŋ akadamuwaa goubire somasomata meŋ mondoŋkeju.* 6 Yoŋonoŋ jejelombanoŋ duŋ rara mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju ano qamakooli mirinoŋ jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju. 7 Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ moma ‘Oo somatanana,’ qagia kaaŋ qabutiwaa siiŋa momakeju.
8 “Yoŋonoŋ kaeŋ amakejuto, motooŋgo iinoŋ oŋoo Boigia kolooro oŋo kuuyanoŋ iwaa uumeleeŋ alauruta kolooju. Kawaajoŋ oŋoo qagia boinana qabutiwaajoŋ mende mobu. 9 Motooŋgo iinoŋ Maŋgia kolooja. Iinoŋ Siwe gomanoŋ laligojiwaajoŋ baloŋ eja mombaajoŋ nonoo Maŋnana qa kaeŋ mende qabu. 10 Kraist motooŋgo niinoŋ oŋoo somatagia koloojeŋ. Kawaajoŋ oŋoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajoŋ mende mobu.
11 *“Kaeŋ qaagoto, oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ waŋa kolooji, iinoŋ mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa. 12 *Kaeŋ laligowaato, moŋnoŋ iyaŋaa uuta meŋ ubaati, Anutunoŋ mono ii meŋ kamaaŋ mubaa. Moŋnoŋ iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.

Jiisasnoŋ Farisii yoŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jero.
Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

13 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Ejemba Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keububotiwaa naguya koma somoŋgoŋkeju. Oŋoaŋgio iikawaa uutanoŋ mende keuju ano tosianoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ anjuti, oŋo ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋomakeju. 14 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajoŋ ama qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uuta meleeno oŋoo qagianoŋ ubaa.
15 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo moŋnoŋ Juuda ejemba moŋ koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma koweya koweya kotoŋ baloŋa

* **23:5:** Mat 6.1; Jaŋ 15.38; Dut 6.8 * **23:5:** Baibel memori jawo irimuŋ kasia ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianoŋ meŋ palapaŋgianoŋ me qoi kaaŋa borogianoŋ somoŋgoŋ laligogi. Malekugiaa susuyanoŋ akadamuwaa goubire bewesonoŋ meŋ mondoŋ laligogiti, ii Anutuwaa ejemba hoŋa tooŋ koloogitiwaa aiweseya kolooro. * **23:11:** Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26 * **23:12:** Luuk 14.11; 18.14

baloŋa liligoŋkeju. Kaeŋ aŋgi moŋnoŋ Juuda ananaa nanamemenoŋ qokotaawaati, ii mono kuma sooŋ mugi gere siawaa buŋa koloowaa. Oŋoaŋgia kaaŋa qaagoto, indiŋa woi oŋoaŋgia uŋuuguŋ kileqileewaa.
16 “Jaagianoŋ gooro ejemba borogianoŋ meŋ uŋuamakejuti, lombo oŋoo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaa kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa qatanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati eeŋ, iikanoŋ mende kotiiwaato, moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa iwoi goulnoŋ memeta iikawaa qatanoŋ jojopaŋ qaaya jewaati eeŋ, jojopaŋ qaa iikanoŋ mono somoŋgoŋ mubaa.’
17 “Oo jaagoo ejemba nekoŋa! Iwoi goulnoŋ memeta ano jiwowoŋ jigo woi yoroonoŋga naa iwoinoŋ uuta kolooja? Goul yaŋo kowoga mende koloojato, jiwowoŋ jigonoŋ aŋgi iikanoŋ mono ii meŋ kobooja.
18 “Qaa moŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ alatawaa qata qama qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati eeŋ, iikanoŋ mende kotiiwaato, moŋnoŋ nanduŋ mamatewoo alatanoŋ eji, iikawaa qata qama jojopaŋ qaaya jewaati eeŋ, jojopaŋ qaa iikanoŋ mono somoŋgoŋ mubaa.’
19 “Oo jaagoo ejemba! Nanduŋ mamatewoo ano alata yoroonoŋga naa iwoinoŋ uuta kolooja? Nanduŋ yaŋo kamaaŋqeqeta koloojato, alatanoŋ aŋgi iikanoŋ mono nanduŋ meŋ kobooja. 20 Kawaajoŋ moŋnoŋ alatawaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ alata ano iwoi kuuya alatanoŋ eji, mono iikawaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.
21 “Moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ mono jigo iikawaa ano iikanoŋ kotiiŋ laligoji, iwaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa. 22 *Kaaŋadeeŋ moŋnoŋ Siwewaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ ano iikanoŋ raji, iwaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.
23 *“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanoŋa motooŋgo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Daŋe, raki ano kiesopa ii kaaŋadeeŋ mendeema tenoŋga motooŋgo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uuguŋ mesaoŋkeju: Gii ejemba batugianoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ kiaŋkomuŋ aoŋ qaa pondaŋ otaaŋ laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaaŋ laligowu ano qaa melamelaa ii kaaŋagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu. 24 Jaagia gooro ejemba borogianoŋ meŋ uŋuamakejuti, oŋo jeŋgeraŋ apuwo newubotiwaajoŋ apugia saiyanoŋ gosiŋkejuto, oro somata kamel ii tondu gogoŋkeju.
25 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amanenewaa selia soŋgbama yagoŋkejuto, oŋoaŋgiaa dogo otokogia mende galeŋ koma iwoi tondu goroŋgoŋ nepaqepalo aŋgi iikanoŋ uugia saa qero laligoju.
26 “Oo jaagoo eja Kana qaawaajoŋ kaparaŋ komakejaŋi, gii mono wala qambiwaa uuta soŋgbana selianoŋ kaaŋagadeeŋ tataaŋkota koloowaa. 27 *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ

* **23:22:** Ais 66.1; Mat 5.34 * **23:23:** Lew 27.30 * **23:27:** Apo 23.3

ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ 'Yei!' jejeŋ. Oŋo qasiriwaa maripooŋa soŋgbaŋgi taaŋa koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianoŋ iimasiiŋsiiŋgiawo kaaŋa koloojuto, qasiriwaa uutanoŋ qamo sii ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaaŋanoŋ mono oŋoo uugia saa qeŋ eja.

28 "Iikawaa so oŋo kaaŋagadeeŋ ejemba jaagianoŋ oŋanoŋ dindiŋa tani kolooŋkejuto, uumeleembaa selesele tani ano qewolonoŋ mono uugia saa qero laligoju.

Bologa memewaa iroŋa
Luuk 11.47-51

29 "Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ 'Yei!' jejeŋ. Oŋo gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋkeju ano ejemba solaŋa yoŋoo jamo kobaagia menjereŋgoŋkeju. 30 Kaeŋ ama kokaeŋ jeŋkeju, 'Nononoŋ ambosakonana yoŋoo kambanoŋ laligowonagati eeŋ, mono yoŋowo mende toroqeniŋ gejatootoo ejemba yoŋoo sagianoŋ mono nonoo qanananoŋ mende unaga.'

31 "Kaeŋ jeŋ iikanoŋ oŋoaŋgio gejatootoo ejemba uŋugiti, iyoŋoo esaurugia koloojuti, mono qaa ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju. 32 Kawaajoŋ ambosakoŋgianoŋ siŋgisoŋgo kanaiŋ aŋgiti, iikawaa so oŋo mono toroqeŋ kuuya andaborowu.

33 *"Oo Farisii, oŋo mono qato melaa kaaŋa kolooju. Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebubotiwaajoŋ mono nomaeŋ umburatiŋ kembuyaga? Ii mono amamaawuya. 34 Kawaajoŋ mono mobu, niinoŋ gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kawuya. Kagi yoŋoonoŋga tosaaŋa ii uŋugi komuwuya ano tosaaŋa maripoonoŋ uŋuwuya. Tosaaŋa qamakooli mirigianoŋ ororaaŋ oŋoma qaagia jeŋ tegoŋ oolinoŋ oŋootiŋ konjoma oŋoŋgi taoŋa taoŋa kanoŋ kemakebuya.

35 *"Eja solaŋa Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanoŋa kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ Zekaraia jiwowoŋ jigo kowoga ano siimoloŋ alata yoroo batugaranoŋ qegi saya kamaaro iikanoŋ tegoro. Ejemba solaŋa yoŋoo sagia balonoŋ molaaŋ laligogiti, sa kuuya iikawaa iroŋa mono oŋoo qagianoŋ ubaa. 36 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Sagiaa iroŋa kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono oŋoo qagianoŋ uro Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono mobuya."

Jiisasnoŋ Jerusalem kanageso jopagoŋ oŋono.
Luuk 13.34-35

37 Jiisasnoŋ jero, "Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru nemuŋanoŋ meraboraaŋa eŋgaŋa baatanoŋ ama kojojooŋ oŋomakeji, niinoŋ mono iikawaa so kambaŋa kambaŋa goo kanagesouruga kotama kololooŋ oŋomambaajoŋ moma laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi. 38 *Mobu, Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeeŋ ewaa.

---

* **23:33:** Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7 * **23:35:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21 * **23:38:** Jer 22.5

39 *“Kaeŋ ewaato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Oŋo nii mombo
mende niibuya. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ niima
kokaeŋ jewuya, ‘Pombaa qatanoŋ kaŋ nononji, Anutunoŋ mono ii
kotuegoŋ muba.’ Kiaŋ.”

24

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaoŋ kamaaro gowokourutanoŋ iwaanoŋ
kaŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ miri ragiti, ii Jiisas qendeema
mugi. 2 Qendeema mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Miri kuuya ii saanoŋ
iŋiijuto, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ii mono kondeeŋgi
miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelala
saoyagadeeŋ ewaa.” Kiaŋ.

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

3 Jiisasnoŋ Oil gere baaŋanoŋ kema raro gowokourutanoŋ iyaŋgia siri
iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono
naa kambanoŋ asugiwaa ano giinoŋ kana balombaa kambaŋa tego-
mambaajoŋ ambaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa?
Ii saanoŋ ninijowa.”

4 Kaeŋ qisiŋ mugi meleema kokaeŋ jero: “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ
ano jiŋjauŋ kembubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. 5 Ejemba
mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Niinoŋ Hamoqeqe
Toya Kraist koloojeŋ.’ Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya.
6 Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa koloon kema karo momakebuya. Ii
moma jeneŋgia orowabotiwaajoŋ mono galeŋgia mewu. Iwoi kaaŋa
ii waladeeŋ koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kam-
baŋanoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.

7 “Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ
moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya. Gomaŋa
gomaŋa kanoŋ bodia bodia koloowaa ano naŋ somasomata ii qonjoma
meŋ namo meleeno kemeŋkebaa. 8 Iwoi kuuya ii emba korowonoŋ
masu kanaiŋ uŋuŋkejiwaa so. Balombaa kambaŋanoŋ mono iikawaa
so kanaiŋ tegomambaajoŋ ambaa.

9 *“Kaeŋ ambaato, kambaŋ kanoŋ tosianoŋ oŋo uugia
meleeŋgitiwaajoŋ ama gawman yoŋoo boronoŋ oŋooŋgi siimbobolo
ama oŋoma uŋugi komuwuya. Kantri kuuya yoŋonoŋ noojoŋa ama kazi
ama oŋomakebu. 10 Kambaŋ kanoŋ mamaganoŋ momalaarigia mesaoŋ
aŋgonaŋ meŋ kazi ama aowuya. 11 Gejatootoo ejemba takapolakaya
mamaganoŋ asugiŋ ejemba mamaga kilikalu meŋ oŋoŋgi jiŋjauŋ qeŋ
kemakebuya.

12 “Jeulalaŋ Toyanoŋ seiŋ ejemba galeŋ koma oŋombaatiwaajoŋ ama
uumeleeŋ ejemba seiseiya yoŋoo uugianoŋ olomooro uujopagianoŋ
looriŋ zololoŋgowaa. 13 *Moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama
laligoro balombaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ
buŋa qeŋ aowaa. 14 Anutuwaa bentotoŋaa Oligaa Buŋa koi mono
waladeeŋ namowaa kantria kantria kuuya kanoŋ jeŋ seigi kanageso so

* **23:39:** Ond 118.26 * **24:9:** Mat 10.22 * **24:13:** Mat 10.22

naŋgonaŋgo qaaya mogigo balombaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanoŋ tegowaa. Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

15 *"Gejatootoo eja Danielnoŋ kondemondeeŋ uuduuduyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa iikawaa so tosianoŋ kaŋ kondemondeeŋ ano iwoi aŋgonjorayawo ii jiwowoŋ jigo toroyanoŋ aŋgi nano iibuti, qaa koi weeŋgowagati, iinoŋ mono saanoŋ geja ama moma kotowa. 16 Kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋanoŋ kembu. 17 *Miri kosianoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono kamaaŋ geso iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba. 18 Gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ eleema mirinoŋ mende kemba.

19 "Yei! Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuya? 20 Kawaajoŋ iwoi ii koŋuru me Sabat kendombaa kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ mono qama kooliŋkebu.

21 *"Ii kokaembaajoŋ: Kambaŋ iikanoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya koloowaa. Kakasililiŋ soya kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende koloon ero. Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ kambaŋ kokanoŋ laligoŋ kouma kambaŋ biiwianoŋ moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoŋ mende kolooro ano kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mombo mende koloowaa. Kawaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu. 22 Poŋnoŋ kokojinjiŋ kambaŋ ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoŋ mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ ama weeŋ iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.

23 "Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jewuya, 'Mobu! Kraistnoŋ koi laligoja,' me 'Iibu! Hamoqeqe Toyanoŋ endu nanja.' Moŋnoŋ kaeŋ jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu. 24 Ii kokaembaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmoloŋgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugiŋ aŋgoleto ano aiwese somasomata megi letombuya. Kaeŋ letoŋgi Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii kaaŋagadeeŋ eŋkalololoŋ meŋ oŋombutiwaajoŋ aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jiŋjauŋ qewubo. Oŋo galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligogi ii amamaawuya. 25 Mobu! Niinoŋ iwoi kuuya ii mende kolooro waladeeŋ iŋijowe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

26 *"Kawaajoŋ 'Hamoqeqe Toyanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoja,' kaeŋ jegi mobuti eeŋ, iikanoŋ mono mende kembu. Me 'Mobu! Kraistnoŋ miri kawaa uutanoŋ asugiŋ raja,' kaeŋ iŋijogi ii mende moma laariwu. 27 Ii kokaembaajoŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ ii mono oobiliwaa so kokaeŋ koloowaa: Ii weeŋ koukoutanoŋga pilitik bilisik ama leegeŋ weeŋ kemekemetanoŋ sokoma asariŋ keno iijoŋi, iinoŋ mono iikawaa so asugiwaa.

28 *"Oro gisaganoŋ moŋgeŋ ewaati, mamboŋkarara yoŋonoŋ iikanoŋ

---

* **24:15:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **24:17:** Luuk 17.31 * **24:21:** Dan 12.1; Ais 7.14 * **24:26:** Luuk 17.23-24 * **24:28:** Luuk 17.37

horoŋ ajorooŋkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kiaŋ

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 *“Koŋajiliŋ kambaŋ iikanoŋ tegoro iikanondeeŋ
weeŋ jaayanoŋ injaŋ kono koiŋnoŋ umuŋ kombaa.
Seŋgelao yoŋonoŋ sombinoŋga tegoŋ kamaawuya ano
sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalololoŋ
aŋgi soowaa.
30 *Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa aiweseyanoŋ sombinoŋ
asugiro iibuya. Kambaŋ iikanoŋ namowaa kanageso kuuya yoŋonoŋ
jiŋgeŋ qama saabuya. Saama Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ sombim-
baa koosu qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo
asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya. 31 Karo iigi romoŋ qaita moŋ
uugi otoŋa kotakota mogi Siwe gajobauruta wasiŋ oŋono yoŋonoŋ
ejemba Anutunoŋ iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii baloŋ goraaya
teetee eugeŋ emugeŋ iikanoŋa kopepereeŋ oŋoma uŋuambuya. Kiaŋ

Noroŋ gerewaa sareqaa
Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 “Oŋo noroŋ gere iima tania romoŋgoŋ sareqaa koi mobu. Borianoŋ
apuyawo kolooro seŋgia loŋgogi ii iima moma kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ
kambaŋa mono dodowija.’ 33 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ aiwese iikawaa
so asugiro iima moma asariŋ kania kokaeŋ jewu, ‘Jiisasnoŋ mono
nagunoŋ dodowija.’
34 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba koi kete
namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono
iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ koloowaa. 35 Sombiŋ namonoŋ goroŋ
qewaoto, noo Buŋa qaananoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende aliwaa.
Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.
Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

36 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kawaato, naa kambanoŋ kaŋ ku-
uwaati, iikawaa weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnoŋ moŋ mende moja.
Siwe gajobanoŋ ii mende moju. Anutuwaa Merianoŋ kaaŋagadeeŋ ii
mende moja. Amanoŋ aŋodeeŋ ii moja. 37 *Wala eeŋanoŋ Nooawaa
kambaŋanoŋ ejembanoŋ laaligogia qemasologeŋ qaganoŋ laligoŋ meŋ
kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo
kawaatiwaa kambaŋanoŋ koloowaa.
38 “Apu gboulu somatanoŋ mende karo waladeeŋ iikanoŋ ejemba
nene lombaŋ ama apu kotiga neŋ embaqemba sewaŋaajoŋ aŋgi kema
karo agimiŋ aoŋ laligogi. Nanamemeŋ kaeŋ ama meŋ qemasologeŋ
laligogi Nooanoŋ waŋgo uutanoŋ uroti, weeŋ iikanoŋ tegoro. 39 *Tegoro
naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanoŋ kaŋ jinoŋa
qaa tiwilaaŋ oŋono. Kanageŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo
kawaati, kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kaaŋiadeeŋ qemasologeŋ ama
laligoŋ tiwilaawuya.

---

* **24:29:** Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13 * **24:30:** Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7 * **24:37:** Jen 6.5-8 * **24:39:** Jen 7.6-24

40 “Kambaŋ iikanoŋ eja woi gawonoŋ laligori yoroonoŋga moŋ meŋ
moŋ mesaowuya. 41 Kaaŋiadeeŋ emba woi taweŋ orasiŋ rabaoti,
iyoroonoŋga moŋ meŋ moŋ mesaowuya.
42 “Poŋnoŋ kawaatiwaa kambaŋa me auaya mende mojutiwaajoŋ
mono uugbiligbili laligowu. 43 *Gbili laligowombaa qaa koi mono
moma kotowu: Gomantiiŋanoŋ kikekakasililiŋ ejanoŋ naa kambanoŋ
me auanoŋ kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono
gbili rama miria awaagadeeŋ galeŋ mero qosoma umambaajoŋ ama-
maawaa. 44 Oŋo ‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kambaŋ kokanoŋ
mende koubaa,’ jeŋ romoŋgogi iinoŋ mono kambaŋ iikanondeeŋ
koubaa. Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.
Luuk 12.41-48

45 “Kaeŋ kolooro gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tiriŋ
kotoŋ tosaaŋa uŋuuguja? Tosianoŋ zololoŋgoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ
momakooto awaawaa qaganoŋ kaparaŋ koma pondaŋ meŋkeji, iinoŋ
mono simbawoŋawo kolooja. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima
moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii borianoŋ ano galeŋa koloowaa.
Galeŋa koloon weleŋqeqeuruta ijorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ
dindiŋanoŋ uŋuagiŋkebaa. 46 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ
eleema kaŋ iikaaŋ iima ‘Mono simbawoŋawo koloojaŋ!’ jewaa.
47 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Toyanoŋ ‘Mono
simbawoŋawo koloojaŋ!’ jeŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa.
48 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romoŋgoŋ
kokaeŋ jewaati eeŋ, ‘Poŋnaa kaka kambaŋanoŋ mono koriga eja.’
49 Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureeŋ aoŋ jejelom-
baŋ ama aisooŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkalooloŋ silemale kooloŋ
laligowaa.
50 “Kaeŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ poŋa koubaatiwaajoŋ mende
mambombaati, mono iikanondeeŋ koubaa. Kambambaajoŋ imowamo
ulumbuluŋ laligoro mono aua iikanondeeŋ kouma 51 qeŋ japaleleŋ meŋ
muŋ jeŋ kotoro uumeleembaa ejemba seleseleya kaaŋa gere sianoŋ
kemeŋ siimbobolo mobaa. Kaeŋ moma saama gigilaaŋ gobugia kigi
qaro laligowuya.” Kiaŋ.

25

Emba saraŋ 10 yoŋoo sareqaa

1 *Jiisasnoŋ jero, “Mombo kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ Siwewaa
bentotoŋa ii kokaeŋ koloowaa: Maraŋ lombaŋ kambaŋanoŋ emba
saraŋ jumuŋa ten yoŋonoŋ ‘Eja buŋawo aitoŋgowoŋa,’ jeŋ kiwagia meŋ
kananoŋ keŋgi. 2 Yoŋoonoŋga 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaaŋa
5 ii nekoŋa. 3 Nekoŋa yoŋonoŋ kiwagia megito, gere (koinsare) kelega*
mende meŋ keŋgi. 4 Momakootogiawo yoŋonoŋ kiwagia ano koinsare
kele kaarogia kaaŋagadeeŋ meŋ keŋgi. 5 Keŋgi eja buŋanoŋ uulaŋawo

* **24:43:** Luuk 12.39-40 * **25:1:** Luuk 12.35 * **25:3:** Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Gomaŋ tiiro gere susuyanoŋ opo kokosiiŋ kele iikanoŋ qenduŋgoŋ kiwa ootiriŋ kananoŋ keŋgi 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanoŋ gere ii eeŋ bubu giliwubotiwaajoŋ ii mombo oil gere kelenoŋ qenduŋgogi.

mende karo mamboŋgi kambaŋ korirotiwaajoŋ kuuya yoŋoo jaalologia bomboŋ mero usugoŋ gaoŋ egi.
6 “Gaoŋ egito, gomantiiŋa biiwianoŋ moŋnoŋ romuŋ qero qa kokaeŋ
mogi, ‘Mobu, eja buŋanoŋ mono kaja-oo! Mono iwaanoŋ kema
aitoŋgowu.’ 7 Qa ii moma emba saraŋ ten ii kuuyanoŋ waama kiwagia
meŋ meagoŋ ootirigi. 8 Ootirigi nekoŋa yoŋonoŋ emba momokooto-
giawo yoŋoonoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, ‘Nonoonoŋ kiwa bogojiwaajoŋ
oŋonoŋ mono koinsare kelega tosia nonombu.’
9 “Kaeŋ jegi momakootogiawo yoŋonoŋ meleema kokaeŋ jegi, ‘Qaago!
Ii oŋo ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajoŋ mono sii mirinoŋ
kema oŋoaŋgiaa koinsare kelegia sewaŋa mewu.’
10 “Kaeŋ jegito, yoŋonoŋ koinsare kelega sewaŋa mewombaajoŋ
kema kananoŋ laligogi eja buŋanoŋ mono iikanondeeŋ kouro. Emba
saraŋ jojoriŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ kema iwo aitoŋgoŋ maraŋ lombaŋ miri
uutanoŋ ugi nagu koŋgi. 11 *Emba saraŋ stuanoŋ keŋgiti, iyoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ kanageŋ kouma nagu qeŋ kokaeŋ qagi, ‘Poŋ Poŋ, mono
nagu metaama nonomba!’
12 “Kaeŋ qagito, kokaeŋ meleema jero, ‘Qaago! Nii oŋo mende
moma oŋonjeŋ. Qaa ii hoŋaga iŋijojeŋ.’ 13 Jiisasnoŋ sareqaa kaeŋ jeŋ
gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo nii kamambaa kambaŋa me
auaya mende mojutiwaajoŋ mono uugbiligbili laligowu.” Kiaŋ.

Moneŋ esu galeŋ koŋgitiwaa sareqaa.
Luuk 19.11-27

14 *“Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja moŋ gomaŋa mesaoŋ
koriganoŋ kantri moŋgeŋ kemambaajoŋ moma weleŋqeqeuruta
oŋoono kagi moneŋ esuhinaya galeŋ koma oŋombutiwaajoŋ jeŋ
kotoŋ oŋoma borogianoŋ ano. 15 Gawoŋ memegia gosiŋ hoŋa dawi
koloowaatiwaa so moma gawoŋ meme eja mombaajoŋ moneŋ esu
5 (Kina 20,000) muŋ moŋ moneŋ esu woi (Kina 8,000) muŋ moŋ
motooŋgo (Kina 4,000) muro. Kaeŋ galeŋ kombutiwaajoŋ mendeema
oŋoma oŋomesaoŋ keno.
16 “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoŋ iikanondeeŋ kema koŋkororo
gawoŋ mero moneŋ seiro esu 5 mombo mero. 17 Kaaŋiadeeŋ esu woi
(Kina 8,000) meroti, iinoŋ kema koŋkororo gawoŋ mero moneŋ seiro
esu woi mombo mero.
18 “Kaeŋ merito, eja moneŋ esu motooŋgo (Kina 4,000) meroti,
iinoŋ mono mesaoŋ kema baloŋ osoŋ eja poŋaa moneŋa roŋ koma
mesaŋgoro. 19 Kambaŋ koriga tegoro weleŋqeqe yoŋoo eja poŋgianoŋ
eleema kaŋ ‘Gawoŋ megitiwaa sundugia moma gosimaŋa,’ jeŋ koma
horoŋ oŋono kagi.
20 “Kaeŋ kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoŋ jaayanoŋ kouma
esu 5 mombo toroqeŋ meŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba, giinoŋ
moneŋ esu 5 nonati, niinoŋ iikawaa koŋkororoya mewe seiro esu 5
mombo kolooro meŋ kajeŋ.’
21 “Kaeŋ ijoro eja poŋanoŋ kokaeŋ meleema muro, ‘Ii awaa. Gii
gawoŋ meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa meŋ
ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ iwoi
mamaga goo boroganoŋ ambe iikawaa galeŋaga laligowa. Saanoŋ kaŋ

* **25:11:** Luuk 13.25 * **25:14:** Luuk 19.11-27

eja poŋga noo miri uutanoŋ kouma motooŋ korisoro ama laligowoŋa.’
22 Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ kouma kokaeŋ
ijoro, ‘Somatana moba, giinoŋ moneŋ esu woi nonati, niinoŋ iikawaa
koŋkororoya mewe seiro esu woi mombo kolooro meŋ kajeŋ.’
23 “Kaeŋ ijoro eja poŋanoŋ kokaeŋ meleema muro, ‘Ii awaa. Gii
gawoŋ meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa meŋ
ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ iwoi
mamaga goo boroganoŋ ambe iikawaa galeŋaga laligowa. Saanoŋ kaŋ
eja poŋga noo miri uutanoŋ kouma motooŋ korisoro ama laligowoŋa.’
24 “Kawaa gematanoŋ eja moneŋ esu motooŋgo (Kina 4,000) meroti,
iinoŋ kouma kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba, niinoŋ kaniaga kokaeŋ
moma yagowe: Eja Poŋnanoŋ mono eja kotakota geriawo kolooja.
Geeŋgo nene kota mende qosoma kororoona iikanoŋ mono kileŋ hoŋa
soonoŋ kotoŋ memambaajoŋ momakejaŋ. Dumuŋ kota mende osona
kemero iikanoŋ mono kileŋ hoŋa meŋ kululuumambaajoŋ momakejaŋ.
25 “Kaeŋ moma yagoŋ keena moma kema goo moneŋ esuga ii
namonoŋ mesaŋgowe ero. Iiba, moneŋ esu nonati, iikayadeeŋ mono
tororo koi.’ 26 Kaeŋ ijoŋ ii muroto, eja poŋanoŋ meleema kokaeŋ jeŋ
muro, ‘Gii injarere koloon weleŋqeqe bologa koloojaŋ! Gii kaniana
moma yagona: Neeno nene kota mende qosoma kororoowe iikanoŋ
mono kileŋ hoŋa soonoŋ kotoŋ memambaajoŋ momakejeŋ. Neeno
dumuŋ kota mende osowe kemero iikanoŋ kileŋ hoŋa meŋ kululu-
umambaajoŋ momakejeŋ. Noo tanina kaaŋa moma yagoŋgo mono
naambaajoŋ ama sooŋ laligona?
27 “Gii noonoŋ moneŋ ii benknoŋ ana sokonaga. Benknoŋ ana somari-
iro eleema kaweti, kambaŋ kokanoŋ ii saanoŋ susuyawo mewenaga.’
28 Toroqeŋ tosaaŋa ii iŋijoro, ‘Oŋo mono qezeŋ injarere eja kokawaa
moneŋ esuya ii wama moŋ esu 10 mokoloooti, mono ii mubu.’
29 *“Sareqaa kokawaa kania ii kokaeŋ: Daeŋ yoŋoonoŋ iwoi eji,
kuuya iyoŋoojoŋ mono toroqeŋ oŋoŋgi seiro kelemaleleŋ eŋ oŋombaa.
Kaeŋ seiwaato, mombaanoŋ iwoi moŋ mende eji, iwaanoŋ iwoi ii
mono kaaŋagadeeŋ waŋgi eeŋ toontooŋ laligowaa. 30 *Ayo, weleŋqeqe
eja omaya gawoŋaa hoŋa qaa ii mono seleeŋgeŋ hagogi paŋgamanoŋ
kemeba. Iikanoŋ kemeŋ saama gigilaaŋ gubugia kigi qaro laligowuya.”
Kiaŋ.

Jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ kokaeŋ koloowaa:

31 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ nama Siwe gajoba kuuya uŋuama
motooŋ kawuti, kambaŋ iikanoŋ Siwewaa asamararaŋanoŋ asugiro
iinoŋ Kiŋ Pombaa jiŋkaroŋ duŋnoŋ rabaa. 32 Rama jero namowaa
ejemba tuuŋ kuuya meŋ kululuuŋ oŋoŋgi iwaa jaanoŋ asugiwuya.
Asugigi lama galeŋanoŋ lamauruta meme (noniŋ) yoŋoonoŋga gosiŋ
mendeema oŋonji, iikawaa so ii mendeŋqendeeŋ ama oŋombaa. 33 Ii
ama oŋoma jero lama ii boro dindiŋanoŋ ano meme (noniŋ) ii qanianoŋ
ama oŋombuya.
34 “Kaeŋ ama oŋoŋgi Kiŋ Poŋnoŋ boro dindiŋanoŋ nambuti, ii kokaeŋ
iŋijowaa, ‘Noo Amananoŋ kotuegoŋ oŋono laligogiti, oŋo mono kawu.

---

* **25:29:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18 * **25:30:** Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28 * **25:31:** Mat 16.27; 19.28

Ama Anutunananoŋ gomaŋ kuuya mokoloon oŋonoti, kambaŋ iikanondeeŋ mono bentotoŋ oŋoojoŋ mozozoŋgoŋ merota jojoriŋ eŋ kouji, oŋo mono kaŋ ii buŋa qeŋ aoŋ laligowu.

35 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Niinoŋ nembanenenaa komuŋ laligowe oŋo neneya noma laligogi. Niinoŋ apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligowe oŋo apu noma laligogi. Niinoŋ waba koloon laligowe oŋo koma horoŋ noŋgi mirigianoŋ uma laligowe. 36 Niinoŋ sele esunaajoŋ amamaaŋ laligowe oŋo opo kereŋ noma laligogi. Niinoŋ ji niro laligowe oŋo galeŋ koma noma laligogi. Niinoŋ kapuare mirinoŋ laligowe oŋo nii niibombaajoŋ iikanoŋ kaŋ laligogi.’

37 “Kaeŋ iŋijoro ejemba solaŋa yoŋonoŋ kokaeŋ meleema muŋ jewuya, ‘Poŋ, gii mono naa kambanoŋ nembanenegaajoŋ komuna giima guagiŋ laligoniŋ? Mono naa kambanoŋ apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligona giima apu goma laligoniŋ? 38 Mono naa kambanoŋ wabaga laligona giima koma horoŋ goniŋ mirinananoŋ una laligoniŋ? Mono naa kambanoŋ sele esugaajoŋ amamaaŋ laligona giima opo kereŋ goma laligoniŋ?

39 “Mono naa kambanoŋ ji giro ena giima me kapuare mirinoŋ laligona moma gii giibombaajoŋ goonoŋ kaŋ laligoniŋ?’ 40 Kaeŋ jegi Kiŋ Poŋnoŋ meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo neenaa uumeleeŋ alauruna kamaaŋqeqeta koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ iwoi moŋ aŋgiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.’

41 “Kaeŋ jeŋ kawaa gematanoŋ boro qanianoŋ nambuti, iyoŋoonoŋ meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Maŋnanoŋ qasuaaŋ oŋono laligogiti, oŋo mono nomesaoŋ togowu. Gere sia tetegoya qaa jeŋ ubaati, mono iikanoŋ kema kemebu. Anutunoŋ ii Kileŋaa Toya ano iwaa gajobauruta yoŋoojoŋ mozozoŋgoŋ merota jojoriŋ eŋ kouja. 42 Ii kokaembaajoŋ iŋijojeŋ: Niinoŋ nembanenenaa komuŋ laligowe oŋo neneya mende noma laligogi. Niinoŋ apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligowe oŋo apu mende noma laligogi.

43 “Niinoŋ waba koloon laligowe oŋo mende koma horoŋ noŋgi mirigianoŋ mende uma laligowe. Niinoŋ sele esunaajoŋ amamaaŋ laligowe oŋo opo kereŋ mende noma laligogi. Niinoŋ ji niro ewe ano kapuare mirinoŋ laligoweto, oŋo nii niibombaajoŋ iikanoŋ mende kaŋ laligogi.’

44 “Kaeŋ iŋijoro yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ meleema muŋ kokaeŋ jewuya, ‘Poŋ, gii mono naa kambanoŋ nembanenegaajoŋ komuna me apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligona me wabaga laligona me sele esugaajoŋ amamaaŋ laligona me ji giro ena me kapuare mirinoŋ laligona nono gii mende weleŋ qeŋ goma laligoniŋ?’

45 “Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Niinoŋ qaa hoŋa kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uumeleeŋ alauruna kamaaŋqeqeta koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ iwoi moŋ mende aŋgiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi kolooja.’

46 *“Kaeŋ iŋijoro iroŋa meleema oŋono qagianoŋ uro hagoŋ oŋono kemeŋ siimbobolo kambaŋ tetegoya qaa moma laligoŋ ubuya. Kaeŋ laligoŋ ubuyato, solaŋa yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ laaligo ii kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowuya.” Kiaŋ.

* **25:46:** Dan 12.2

26

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgi.
Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

1 Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jedaboroŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro,
2 *"Weeŋ woi tegorogo pasowa kendoŋa kaŋ kuuwaa.* Oŋo ii saanoŋ
moju. Kaŋ kuuro Siwe gomambaa Eja hoŋa ii waba gawman yoŋoo
borogianoŋ aŋgi maripoonoŋ qegi komuwaa."
3 Kambaŋ kanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya
yoŋonoŋ ajoroon jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa jiŋkaroŋ
mirianoŋ ragi. 4 Kanoŋ rama nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi
komunagati, iikawaa kania moŋgama gosigi. 5 Moŋgama gosiŋ kokaeŋ
jegi, "Ejemba iriŋgia soono kareŋa kareŋa aowubotiwaajoŋ ii korisoro
kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa." Kiaŋ.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

6 Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ
solaŋaniroti, iwaa mirinoŋ uma raro. 7 *Iikanoŋ nene neŋ raro emba
moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo
qata alabasta iikanoŋ memetaga. Ii apu uuŋkoowagawo iikanoŋ saa
qeqetaga. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoŋ meŋ kaŋ apuya Jiisaswaa
waŋanoŋ qibibiriŋ moriro.
8 Moriro gowokourutanoŋ ii iima uugia boliro kokaeŋ jegi, "Ii mono
naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaja? 9 Apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajoŋ
ano moneŋ uuta kolooro ii ejemba wanaya oŋono sokonaga."
10 Jiisasnoŋ uumomogia ii iima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Emba kokawaa
uuta ii mono naambaajoŋ meŋ boliju? Iinoŋ sili awaa ama sororogoŋ
nono sokonja. 11 *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianoŋ
laligowuto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kambaŋ so mende laligomaŋa.
12 Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaajoŋ ama kelenoŋ selena
nomorija. 13 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oligaa
Buŋa koi kantri kanoŋ me kanoŋ jeŋ seigi kembaati, iikanoŋ emba koi
kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaaŋgadeeŋ jegi seiro iwaajoŋ
romoŋgoŋ laligowuya." Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋgo ano.
Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

14 Kambaŋ kanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas
Iskariot iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema 15 *kokaeŋ qisiŋ
oŋono, "Niinoŋ Jiisas memelolo meŋ muŋ borogianoŋ ambe oŋonoŋ
naa tawaga nombuya?" Qisiŋ oŋono silwa moneŋ kota 30 weeŋgoŋ
borianoŋ aŋgi. 16 Aua iikanondeeŋ kanaiŋ Jiisas kambaŋ moŋgeŋ
memelolo meŋ mumambaa kana moma moŋgama kokobimbiŋ koma
laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30

---

* **26:2:** Eks 12.1-27 * **26:2:** Pasowa ii Kiaŋkomu kendoŋ. Qaa iikawaa kania ii Niniima kobooŋ nunuuguro. Eksodus 12.15 * **26:7:** Luuk 7.37-38 * **26:11:** Dut 15.11 * **26:15:** Zek 11.12

17 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ (Sikunenenoŋ)
gowoko woi yorononŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muri, “Boi, nono
miri dakanoŋ kema pasowa lama mozozoŋgoŋ goni newaga? Aiŋga
nomaeŋ eja?”
18 Qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Oro Jerusalem sitinoŋ uma eja moŋ
mojeŋi, ii mokoloon kokaeŋ ijowao, ‘Boinoŋ jeja: Noo kambananoŋ
mono† dodowija. Niinoŋ goo mirinoŋ kaŋ gowokouruna yoŋowo
Pasowa lama newoŋa.” ’ 19 Gowoko yorononŋ Jiisasnoŋ jeŋ kotoŋ
oronoti, iikawaa so otaaŋ Pasowa lama mozozoŋgori.
20 Mare kolooro gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri
iikanoŋ kouma uma duŋ kosianoŋ rama nene mendeema negi. 21 Nene
neŋ neŋ rama Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ mono memelolo meŋ nombaa.”
22 Kaeŋ iŋijoro moma iikanondeeŋ uugianoŋ wosobiri somata kolooro
kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ ijogi, “Poŋ, mono noojoŋa jewabo?”
23 *Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Niwo bered qaaŋnoŋ qenduŋgoji,
mono iinoŋ. 24 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajoŋ qaa oogita
ejiwaa so oŋanoŋ namo mesaoŋ kembaato, moŋnoŋ ii memelolo meŋ
mubaati, iwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ qama wanjinjiŋgojeŋ. Iikawaa ironŋa
kanjaŋawonoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa. Eja ii nemuŋ koro uutanoŋga
mende asuginagati, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ munaga.” Kiaŋ.
25 Kaeŋ meleeno Juudas memelolo meŋ mubaati, iinoŋ kokaeŋ
meleema ijoro, “Boi, ii mono noojoŋa jewabo?” Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro,
“Jejaŋi, mono kiaŋ!” Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

26 Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma
kokaeŋ iŋijoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”
27 Kaeŋ iŋijoŋ wain qambi meŋ qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋoma
kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo kuuya mono qambi kokanoŋa newu. 28 *Koi
neenaa sana. Ii Anutunoŋ ejemba yoŋowo soomoŋgo areŋ ano
kotiiwaatiwaajoŋ sana molaagi kemero ejemba mamaga yoŋoo
siŋgisoŋgogia mesaowaa. 29 Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Niinoŋ wain kasawaa hoŋa koi mombo toroqeŋ mende nemaŋa.
Kanageŋ Maŋnaa bentotoŋ uutanoŋ eu raniŋ jejelombaŋ ambaati,
weeŋ iikanoŋ mono wain apu qaita moŋ ii oŋowo nemaŋa.”
30 Kaeŋ iŋijoŋ korisoro rii qama mesaoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ ugi.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.
Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

31 *Uma Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ
kokaeŋ oorota eja,
‘Niinoŋ galeŋgia qewe
lama tuuŋanoŋ deembuya.’
Iikawaa so oŋonoŋ kuuya kete gomantiiŋanoŋ uugia noojoŋ ama boliro
nomesaoŋ boratiwuya.

---

† **26:18:** Anutunoŋ Jiisas komuwaatiwaa kambaŋa anoti, iikawaajoŋ jeja. * **26:23:** Ond
41.9 * **26:28:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **26:31:** Zek 13.7

32 *Boratigi nuwuyato, niinoŋ mono koomunoŋga waama waladeeŋ
Galili prowinsnoŋ kema iikanoŋ asugiŋ oŋomaŋa
33 Kaeŋ iŋijoro Piitonoŋ meleema kokaeŋ jero, “Yoŋonoŋ kuuya
uugia goojoŋ ama boliro gomesaoŋ boratiwuti eeŋ, niinoŋ mono kileŋ
kambaŋ moŋnoŋ mende gomesaomaŋa.” 34 Jero Jiisasnoŋ ijoro, “Niinoŋ
qaa hoŋa moŋ kokaeŋ gijomaŋa: Kurunoŋ mende qaro giinoŋ kete
gomantiiŋanoŋ qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa.”
35 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Boi, kaeŋ qaagoto, nii nugi
giwo motooŋ komuworagati, ii kileŋ niinoŋ gii mende qakooma go-
maŋa.” Gowoko tosaaŋa kuuya kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ jegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36 Kaeŋ amiŋ moma kema yoŋowo urukisi moŋ qata Gezemane
iikanoŋ keugi. Keuma Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ
endu kema qama kooliwe oŋo mono kambaŋ biiwianoŋ koi rabu.”
37 Kaeŋ iŋijoŋ Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama keŋgi
Jiisasnoŋ kanaiŋ wosobiri moma konjiliŋ kolooro kana boria qetegoro.
38 Kambaŋ kanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Noo uunanoŋ mono konduŋkonduŋ
koma koujiwaajoŋ ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Oŋo mono
kokanoŋ rama niwo gbili laligowoŋa.”
39 Kaeŋ iŋijoŋ yaŋodeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ kuma
usugoŋ kokaeŋ qama kooliŋ jero, “Amana, gii iwoi moŋ mende
mololombijaŋ. Kawaajoŋ siiŋga eji eeŋ, siimbobolowaa qambia koi
kanoŋ mono noo qananoŋ ubabotiwaajoŋ nuamba. Nuambaa me
qaagoti, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so
qaago!”
40 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ gaoŋ egi iŋiima
Piito kokaeŋ ijoro, “Oŋo aua motooŋgoda niwo gbili laligowombaajoŋ
mende kotiiju me? 41 Uunananoŋ gbili laligowombaa siiŋa momake-
jonto, selenananoŋ loolooria kolooja. Kawaajoŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ
uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ gbiligbili laligowu.”
42 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema indiŋ woi kolooro kokaeŋ
qama kooliŋ jero, “Amana, siimbobolowaa qambi koi kanoŋ mende
nuuguwaati eeŋ, ii saanoŋ nemaŋato, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so
koloowa.”
43 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ merotiwaajoŋ mombo
gaoŋgadeeŋ egi iŋiiro. 44 Mombo oŋomesaoŋ leegeŋ kema qaa
iikayadeeŋ mombo jeŋ qama kooliro indiŋ karooŋ kolooro. 45 Gowoko
yoŋoonoŋ eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo toroqeŋ haamo meŋ
gaoŋgadeeŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu! Moŋnoŋ Siwe gomambaa
Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo
borogianoŋ ubaa. Iikawaa aua kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. 46 Mono
waagi kemboŋa! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono kosere koi
kaja.” Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

47 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ
qata Juudas iinoŋ tuuŋ somata moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawoŋ

* **26:32:** Mat 28.16

galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi. 48 Memelolo memambaajoŋ anoti, iinoŋ waladeeŋ yoŋowo aiwese qaa kokaeŋ somoŋgoŋ iŋijoro, “Niinoŋ eja buuta kitoŋ nemaŋati, iinoŋ mono ii kolooja. Mono ii meŋ somoŋgowu.”

49 Kaeŋ iŋijoŋ kaŋ iikanondeeŋ Jiisaswaanoŋ keuma “Kokona (Boi), uubonjoŋ!” jeŋ buuta kitoŋ nero. 50 Kitoŋ nero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Alana, gii naambaajoŋ kajaŋi, ii mono uulaŋawo amba.” Kaeŋ ijoro eja tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kouma qelanjiŋ meŋ somoŋgogi. 51 Somoŋgogi Jiisaswo laligogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ borianoŋ manjawaa soo somata horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia kotogoro kamaaro.

52 Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taaŋgeŋ mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanoŋ uŋuro komuwuya. Kawaajoŋ mono sooga kopiŋanoŋ qena kemeba! 53 Niinoŋ Amana qama kooliwe saanoŋ ilaaŋ nombaati, ii mojaŋ me qaago? Qama kooliŋ mubenagati, iinoŋ mono iikanondeeŋ gajoba manjaqeqe tuuŋ‡ 12 uuguŋ wasiŋ oŋono kaŋ ilaaŋ nombuyaga. 54 Ilaaŋ nombuyagati eeŋ, Buŋa Terewaa qaayanoŋ mono nomaeŋ hoŋawo koloonaga? Buŋa Tere qaawaa so iwoi koi kanoŋ mono asugiwaa jejetaga kolooja.”

55 *Kambaŋ iikanondeeŋ Jiisasnoŋ manjaqeqe tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ noma somoŋgowombaajoŋ kouju. Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo rama nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe mende noŋgi. 56 Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanoŋ qaa oogiti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ asugija.”

Jiisas somoŋgogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaoŋ boratiŋ umburatiŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

57 Manjaqeqe eja Jiisas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ ii wama jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa mirinoŋ keŋgi. Keŋgi Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ iikanoŋ kaŋ ajoroogi. 58 Keŋgi Piitonoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ iikanoŋ keuma jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ uro. Uma tetegoyanoŋ nomaeŋ koloowaati, ii iimambaajoŋ weleŋqeqe eja yoŋoo batugianoŋ raro.

59 Kaeŋ raroto, jigo gawoŋ galeŋ ano jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa selenoŋ kuukuu qaa nomaeŋ mondoŋ naŋgoŋ jeniŋ qegi komuwaatiwaajoŋ moŋgaŋgi. 60 Moŋgama nama mamaganoŋ waama nama qaa qoloŋmoloŋgoya Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ jegito, kileŋ kania moŋ mende mokoloogi. Mende mokoloogito, tetegoyanoŋ eja woi kouma 61 *kokaeŋ jeri, “Eja koi kanoŋ mono kokaeŋ jero mori, ‘Nii saanoŋ Anutuwaa jiwowoŋ jigoya kondeembe namonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ ii mombo metaama kuumaŋa.” ’

---

‡ **26:53:** Room yoŋoonoŋ liijon me manjaqeqe tuuŋ moŋ ii manjaqeqe eja 6,000 kawaa so kolooŋ laligogi. Kawaajoŋ manjaqeqe tuuŋ 12 yoŋoo jaŋgogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so.

* **26:55:** Luuk 19.47; 21.37 * **26:61:** Jon 2.19

62 Kaeŋ jeri jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ waama Jiisas qisiŋ muŋ
kokaeŋ ijoro, “Yoŋonoŋ goo seleganoŋ qaa kuuŋ naŋgojuti, iikawaa
kitia moŋ jewaga me qaago?” 63 Qisiŋ muro Jiisasnoŋ iwoi bologa moŋ
mende anoto, kileŋ qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawoŋ
galeŋ waŋa iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ Anutu laaligo Toyaa qatanoŋ
kokaeŋ qisiŋ kuuŋ gonjeŋ: Gii Anutuwaa Meria Kraist koloojaŋ me
qaago, ii tororo jeŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiina moboŋa.”

64 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero, “Jejaŋi, mono ii. Iito, niinoŋ kuuya oŋo
kokaeŋ iŋijowe mobu: Kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ mono ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama kanageŋ
sombimbaa koosu qaganoŋ kamaaro iibuya.”

65 *Qaa ii jero jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinoŋ malekuya menjurama
kokaeŋ jero, “Yei, maŋgaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianoŋ
qaaya naŋgowutiwaajoŋ mombo mende qisiŋ oŋomboŋa. Anutu mepae-
goji, ii keteda koi oŋoaŋgio modaboroju. 66 Kawaajoŋ oŋo mono
nomaeŋ romoŋgoju?” Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ jeŋ tegogi, “Iinoŋ mono
koomuwaa buŋa koloowa.”

67 *Kaeŋ jeŋ tegoŋ jaayanoŋ sulaapaŋ qeŋ moriŋ borogia kuma
palapaŋanoŋ qegi. Tosianoŋ uruŋanoŋ qetaaliŋ 68 kokaeŋ ijogi, “Gii
gejatootoo eja Kraist koloojaŋiwaajoŋ moronoŋ guji, mono iwaa qata
qana moboŋa.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

69 Kaeŋ kolooro Piitonoŋ seleeŋgeŋ kiropo uutanoŋ sombenoŋ
raro. Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ jero, “Gii
kaaŋagadeeŋ Galili eja Jiisaswo motooŋ laligona.” 70 Kaeŋ jeroto,
kuuya yoŋoo jaagianoŋ qakooma kokaeŋ jero, “Qaa jejaŋi, ii mono
kondanjeŋ.” 71 Kaeŋ jeŋ kiropo naguyanoŋ kemero weleŋqeqe emba
moŋnoŋ ii iima eja kosianoŋ naŋgiti, ii kokaeŋ iŋijoro, “Eja koi kanoŋ
mono kaaŋagadeeŋ Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”

72 Kaeŋ iŋijoro mombo qakooma jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ
jero, “Niinoŋ eja ii mende moma mujeŋ.” 73 Kambaŋ boroŋa moŋ
tegoro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ Piitowaanoŋ kouma kokaeŋ ijogi,
“Oŋanoŋ! Giinoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ! Galili qaa
aro jejaŋi, iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii qendeeno mojoŋ.” 74 Ii moma
kanaiŋ aŋa qasuaaŋ aoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ jero, “Nii eja ii
mende moma mujeŋ! Qaa qoloŋmoloŋgoya jewenagati eeŋ, Anutunoŋ
mono iroŋa meleema nomba.” Kaeŋ jero iikanondeeŋ kuru qaro.

75 Kurunoŋ qaro moma Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ ijoroti, ii romoŋgoro,
“Giinoŋ wala indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.” Qaa ii
romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano seleeŋgeŋ kemeŋ meduqedu meŋ
saaro. Kiaŋ.

27

Jiisas wama Pailotwaa boronoŋ aŋgi.
Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

* **26:64:** Dan 7.13 * **26:65:** Lew 24.16 * **26:67:** Ais 50.6

1 Gomaŋ ano amandiinoŋ jigo gawoŋ galeŋ kuuya ano kantriwaa
jota meme (70) yoŋonoŋ ajorooŋ Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya
amiŋ mogi. 2 Amiŋ mogi tegoro Jiisas somoŋgoŋ wama Room gawana
Pailotwaa boronoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Juudasnoŋ aroya mosono.
Apo 1.18-19

3 *Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegogi Juudas memelolo
muroti, iinoŋ ii moma moma boliŋ aoŋ silwa moneŋ kota 30 mugiti,
ii meŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋoonoŋ kema
meleema oŋoma kokaeŋ iŋijoro, 4 "Niinoŋ siŋgisoŋgo ama eja koposoya
qaa ii memelolo meŋ mube qegi komuwaa." Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ
kokaeŋ ijogi, "Ii nonoonoŋ iwoiga qaago! Ii mono geeŋgaa majakak-
aga!" 5 Kaeŋ ijogi moma silwa moneŋ kota ii meŋ giliro jiwowoŋ
jigo uutanoŋ keno. Keno aŋa mesaoŋ kema kasanoŋ jegelaaŋ aroya
mosono.
6 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ moneŋ kota ii meŋ kokaeŋ jegi,
"Moneŋ koi mono eja sayaa sewaŋaga. Kawaajoŋ ii jiwowoŋ jigowaa
moneŋ kowinoŋ ambombaa soya qaago. Kaeŋ ama Mooseswaa Kana
qaa uuguwombo."
7 Kaeŋ jeŋ amiŋ moma moneŋ iikanoŋ gbakonoŋ monjoŋ meme eja
mombaanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa megi waba ejemba yoŋoo qasi-
rigiaga kolooro. 8 Kawaajoŋ ama baloŋ koria iikawaa qata ii kambaŋ
kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ 'Baloŋ koria sayawo,' qamakeju.
9 *Gejatootoo eja Jeremaianoŋ qaa waladeeŋ jeroti, iikanoŋ mono
hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,
"Yoŋonoŋ Israel kanagesowaa jotamemegia koloon eja ii sewaŋa
mewutiwaajoŋ gosiŋ aŋgi silwa moneŋ 30 kolooroti, ii megi. Ii
ejawaa sewaŋaga.
10 Yoŋonoŋ ii meŋ iikanoŋ gbakonoŋ monjoŋ meme eja mom-
baanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa megi. Ii mono Poŋnoŋ jeŋ kotoŋ
nonotiwaa so iikaaŋ megi." Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas qisiŋ muro.
Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

11 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Pailotwaa jaanoŋ nano kokaeŋ qisiŋ
muro, "Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia koloojaŋ me qaago?" Qisiŋ
muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, "Mono geeŋgo jejaŋi, iikaaŋ." 12 Jigo
gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya (70) yoŋonoŋ qaa mamaga
Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegito, kileŋ qaa kitia moŋ mende meleeno.
13 Qaaya bogoro nano Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ ijoro, "Moba!
Yoŋonoŋ qaa mamaga goo seleganoŋ kuuŋ naŋgoŋ jejuti, ii mojaŋ me
qaago?" 14 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaa
iikawaa kitia moŋ mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoŋ
mamaga waliŋgoro. Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

15 Room gawananoŋ gbani so Pasowa korisoro kambaŋanoŋ ka-
puare mirinoŋga eja motooŋgo siiŋgiaa so qata qama qisigiti, ii isama

* **27:3:** Apo 1.18-19 * **27:9:** Zek 11.12-13

oŋomakero. 16 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas qagiti, iinoŋ kapuare mirinoŋ raro. Ii kileŋaajoŋ meŋ biwiigi laligoro.

17 Kaeŋ ano ajoroogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iyoroononŋga moroga isama oŋombe kamaawaatiwaajoŋ moju?” 18 Galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ goroŋkiki mogitiwaajoŋ ama ii gawanawaa boronoŋ aŋgi. Ii moma siiŋgiaajoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono.

19 Ii moroto, jenteegowaa jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ raro embianoŋ buju qaa moŋ kokaeŋ ano karo, “Nii kete gomantiiŋanoŋ gaoŋ moŋ iima iikanoŋ eja iikawaajoŋ ama siimbobolo mamaga mojeŋ. Kawaajoŋ eja solaŋa ii mono lombo mende muba.”

20 Qaa kaeŋ karoto, jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ejemba tuuŋ uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ iŋijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonoŋ qewutiwaajoŋ jewa. Kaeŋ qisiŋ mubu.”

21 Kaeŋ jegi gawananoŋ meleema qisiŋ oŋono, “Eja woi yoroononŋga mono moroga isama mube oŋoonoŋ kamaawaatiwaajoŋ moju?” Kaeŋ qisiŋ oŋono “Barabas!” jegi. 22 Kaeŋ jegi Pailotnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Kaeŋ jejutiwaajoŋ Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niinoŋ ii mono nomaeŋ ama mubenaga?” Kaeŋ qisiŋ oŋono yoŋonoŋ kuuya qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”

23 Kaeŋ qagi gawananoŋ jero, “Ii naambaajoŋ? Iinoŋ mono naa bologa ano?” Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ ii moma kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!” 24 *Kaeŋ qagi gejajojoŋ qegi gujubajunoŋ mombo somariiro Pailotnoŋ ii iima moma manja kareŋ koloowabotiwaajoŋ apu meŋ boria ejemba tuuŋ jaagianoŋ soŋgbama kokaeŋ iŋijoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanoŋ mono noo qananoŋ qaagoto, mono oŋoaŋgiaa qagianoŋ ubaa.”

25 Kaeŋ jero ejemba tuuŋ korebore yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Sayaa ironja mono nono ano meraboraurunana nonoo qanananoŋ ubaa!” 26 Kaeŋ meleeŋgi Pailotnoŋ Barabas isama muro yoŋoonoŋ kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonoŋ qeyayagoŋ qegi. Kaeŋ qegi maripoonoŋ qewutiwaajoŋ Room manjaqeqe eja yoŋoo borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas kuŋgulolopo ama mugi.
Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

27 Borogianoŋ ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas wama gawanawaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ keugi. Keuma manjaqeqe tuuŋ kuuya horoŋ oŋoŋgi kaŋ ajoroon Jiisas liligoŋ mugi. 28 Liligoŋ muŋ iyaŋaa sele esuya kotogoŋ maleku osoga nezoŋgbala moŋ mouma mugi. 29 Mouma muŋ somaŋ kasa lipima ila kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kemero. Kemero bowo moŋ boro dindiŋanoŋ ama simiŋ kuma muŋ goŋgeegee ama muŋ kokaeŋ ijogi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia, oowe!”

30 Qaqatete kaaŋa ama sulaapaŋ qeŋ moriŋ bowoya tagoŋ iikanoŋ waŋanoŋ qegi. 31 Mepaqepae kaaŋa ama mudaboroŋ maleku osoga nezoŋgbala ii qetegoŋ iyaŋaa sele esu mombo mouma muŋ maripoonoŋ qewombaajoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

---

* **27:24:** Dut 21.6-9

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

32 Kema kana somatanoŋ eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ
Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga. Mokolooŋ kuuŋ mugi Jiisas-
waanoŋ maripooŋ meŋ aŋgoro. 33 Jiisas kaeŋ wama baloŋ moŋ qata
Golgota ii ananaa qaanoŋ Waŋsii, iikanoŋ kema keugi. 34 *Keuma wain
apu ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ meŋ newaatiwaajoŋ
mugito, Jiisasnoŋ ii batogoŋ neŋ moma togoro.

35 *Togoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele es-
uyaa kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro iikawaa so batugianoŋ mendeema
megi. 36 Ii meŋ rama Jiisas jaagaleŋ meŋ mugi. 37 Waŋanoŋ eu
qegitiwaa kania ii kokaeŋ ooŋ qegi nano, 'Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga
koi.' 38 Kikekakasililiŋ eja woi ii iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ boro
dindiŋanoŋ, moŋ qanianoŋ leelee kaaŋ urugi.

39 *Ejemba uuguŋ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ muŋ wambe-
laaŋ kokaeŋ jegi, 40 *"Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena
balonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ mombo metaama ku-
umambaajoŋ jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa Meriaga koloojaŋi
eeŋ, mono saanoŋ geeŋga ilaaŋ aoŋ maripoonoŋga kamaawa."

41 Jigo gawoŋ galeŋ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ kokaeŋ jegi, 42 "Tosiaga
ilaaŋ oŋoma laligoroto, iyaŋa ilaaŋ aomambaajoŋ amamaaja. Iinoŋ
Israelwaa kiŋ poŋ kolooji eeŋ, mono keteda koi maripoonoŋga ka-
maaro iima ii moma laariwonaga. 43 *Iinoŋ Anutu moma laariŋ muŋ
qaqabuŋabuŋayawo laligoŋ aŋaajoŋ 'Anutuwaa meria koloojeŋ,' jero
moniŋ. Ayo, Anutunoŋ ii kambaŋ kokaamba metogoŋ mumambaajoŋ
moja me qaagoti, ii saanoŋ iiboŋa." Kaeŋ jegi. 44 Kikekakasililiŋ eja iwo
maripoonoŋ urugiti, iyoronoŋ kaaŋiadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ
muri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

45 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ kamaaŋ
baloŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano. 46 *Jiisasnoŋ
3 kilok iikanoŋ aŋaa qaanoŋ kokaeŋ qa somata qaro, "Eeli, eeli, lama
sabaktani?" Ii ananaa qaanoŋ: Anutuna, Anutuna, mono naambaajoŋ
gema nujaŋ?

47 Kaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ ii moma
jegi, "Mono Elaijawaajoŋ qaja." 48 *Iikanondeeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ
bobogariŋ kema momondo moŋ suuŋ kaaŋa ii meŋ wain apu aa-
soŋawonoŋ qenduŋgoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ Jiisaswaa
buu susuyanoŋ eu ano nero. 49 Neroto, tosianoŋ jegi, "Mono mesaogi
aŋodeeŋ namba. Elaijanoŋ kaŋ metogoro kamaawaa me qaagoti, mono
ii iiboŋa."

50 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ mombo qa somata qama sewaŋ aasoŋ
konoga horoŋ komuro. 51 *Komuro iikanondeeŋ jiwowoŋ jigowaa

---

* **27:34:** Ond 69.21 * **27:35:** Ond 22.18 * **27:39:** Ond 22.7; 109.25 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Ond 22.8 * **27:46:** Ond 22.1 * **27:48:** Ond 69.21 * **27:51:** Eks 26.31-33

uutanoŋ opo* nanoti, iikanoŋ eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro. Kaeŋ kamaaro naŋ somata mero jamo somasomata mesuno.
52 Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota aŋgiodeeŋ aantaŋgi ejembaya
soraaya komugiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ gbiliŋ waagi. 53 Waama
qasiriwaa jamo kobaagia mesaoŋ Jiisasnoŋ koomunoŋga waaroti,
iikawaa gematanoŋ Jerusalem siti toroya iikanoŋ kaŋ ejemba mamaga
asugiŋ oŋoŋgi iŋiigi.
54 Kawali galeŋ ano manjaqeqe eja iwo Jiisaswaa jaagaleŋ meŋ
laligogiti, iyoŋonoŋ naŋ mero iwoi tosia kuuya kolooroti, ii iima aaruŋ
jeneŋgia mamaga ororo toroko ama kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mono oŋanoŋ
Anutuwaa meriaga kolooja.”
55 *Emba mamaganoŋ sigeŋsigeŋ nama iwoi ii kaaŋagadeeŋ iigi.
Yoŋonoŋ Jiisas otaaŋ Galiliga kaŋ weleŋ qeŋ muŋ laligogi. 56 Yoŋoo batu-
gianoŋ Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemuŋgara
ano Zebediwaa merawoita yoroo nemuŋgara. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

57 Mare kolooro Arimatia eja qabuŋayawo moŋ qata Joosef karo.
Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisaswaa gowokoya moŋ kolooro. 58 Iinoŋ Pailot-
waanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro. Qisiro kawali
ejanoŋ ii Joosef mubutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono.
59 Jeŋ kotoŋ oŋono Joosefnoŋ kema Jiisaswaa qamoya meŋ kamaaŋ
opo taaŋanoŋ esuuro. 60 Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema aŋaa kobaa dologa
jamonoŋ uroroogi nanoti, qamoya ii iikanoŋ ano. Kaeŋ ama jamo
somata moŋ metano jamo kobaawaa qaa oota kojaŋgiro mesaoŋ keno.
61 Maria Magdalaga ano Maria alia moŋ yoronoŋ iikanoŋ jamo kobaa
jaasewaŋ qeŋ rari.

Manjaqeqe eja qasiri galeŋ megi.

62 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozoŋgoŋ eŋ waama iikanoŋ jigo
gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Pailot-
waanoŋ kema ajoroon kokaeŋ jegi, 63 *“Somatanana, eŋkalolombaa
uukuukuu eja iikanoŋ jaawo laligoroti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ
jero moniŋ, ‘Niinoŋ weeŋ karooŋ tegoro mombo gbiliŋ waamaŋa.’
Nononoŋ qaa ii romoŋgojoŋ.
64 Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ manjaqeqe ejauruga iŋijona qasirinoŋ
kema ii tororo jaagaleŋ meŋ laligogi weeŋ karooŋ tegoro mesaowu.
Kaeŋ mende galeŋ mewuyati eeŋ, gowokourutanoŋ mono kema
qamoya oloŋ meŋ mesaŋgoŋ ejemba kokaeŋ iŋijowuya, ‘Jiisasnoŋ
mono koomunoŋga waaro.’ Kaeŋ jegi tiliqili eŋkalololoŋ qaa konoga
iikanoŋ mono eŋkalololoŋ qaa mutuya uuguro kileqileewabo.” 65 Kaeŋ
jegi kokaeŋ iŋijoro, “Manjaqeqe eja koi mono saanoŋ uŋuama kema
kuuŋ oŋoŋgi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galeŋ koma
sororogowu.”
66 Kaeŋ iŋijoro qasirinoŋ kema jamo kobaawaa qaa ootanoŋ jamo
somata aŋgi kojaŋgiŋ nanoti, ii aasoya ama manjaqeqe eja kuuŋ oŋoŋgi
jaagaleŋ kotakota megi.

---

* **27:51:** Opo ii jiwowoŋ jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga totooŋ iikawaa batugaranoŋ nano. * **27:55:** Luuk 8.2-3 * **27:63:** Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

28

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ waama gomaŋ ano
Maria Magdalaga ano alia Maria moŋ yoronoŋ qasiriwaa jamo kobaa
iibotiwaajoŋ keni. 2 Keni iikanondeeŋ naŋ somata kokaembaajoŋa
mero: Pombaa gajoba moŋnoŋ Siwenoŋga kamaaŋ qasirinoŋ kaŋ qaa
ootanoŋ jamo somata qetano keno qaganoŋ raro. 3 Gajobawaa kaitania
ii pilisik kaaŋa kolooro malekuya ii koosu kaaŋa tualalakota kolooro.
4 Kaeŋ asugiro manjaqeqe eja qasiri galeŋ megiti, iyoŋonoŋ iwaajoŋ
awawaliŋ jeneŋgia ororo komuŋ torigi. 5 Kaeŋ aŋgi gajobanoŋ emba
woi ii qaa kokaeŋ irijoro, “Jiisas maripoonoŋ qegiti, oro iwaajoŋ
moŋganjaoti, ii mojeŋ. Kawaajoŋ mono toroko mende mobao. 6 Aŋo
jerotiwaa so mono koomunoŋga waaja. Kawaajoŋ koi mende eja. Mono
kaŋ duŋ eroti, ii iibao.
7 Ii iima uulaŋawo gowokouruta yoŋoonoŋ kema buju qaa koi
iŋijowao, Jiisasnoŋ koomunoŋga waaja. Mobu, iinoŋ mono waladeeŋ
Galili prowinsnoŋ kembaa. Oŋo saanoŋ iikanoŋ kema ii iibu. Mobu,
niinoŋ ii mono iŋijowe mogi.”
8 Kaeŋ irijoro uulaŋawodeeŋ qasiri mesaoŋ toroko moma kileŋ hon-
ombonoŋa mende aisooŋ buju ii meŋ gowokouruta iŋijowaotiwaajoŋ
uulaŋawo keni. 9 Uulaŋawo keni Jiisasnoŋ ii kananoŋ asugiŋ oroma “Go-
maambagara!” irijoro. Kaeŋ irijoro kosianoŋ kema usugoŋ kanianoŋ
meragoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muri. 10 Mepeseeŋ muri kokaeŋ irijoro,
“Toroko mende mobao. Mono kema kourunanoŋ Galili kembutiwaa
qaa iŋijori iikanoŋ kema nii niibuya.” Kiaŋ.

Qasiri galeŋ meme yoŋonoŋ sundugia jegi.

11 Embawoi yoronoŋ kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galeŋ
meme manjaqeqe eja tosianoŋ sitinoŋ kaŋ jigo gawoŋ galeŋ iŋiima
iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya iŋijogi. 12 Yoŋonoŋ ii moma
Juuda yoŋoo jotamemeurugia horoŋ oŋoŋgi motooŋ ajoajoroo ama
Jiisas waawaataa qaa mesaŋgowoŋatiwaa qaa areŋ mokoloon moneŋ
somata totooŋ ii manjaqeqe eja oŋoŋgi.
13 Ii oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi, “Oŋo mono qaa kokaeŋ jewu:
Nono gomantiiŋanoŋ gaoŋ eniŋ gowokourutanoŋ oloŋ kaŋ qamoya
yoŋgoro meŋ keŋgi. 14 Qaa kaeŋ jegi qaa iikanoŋ gawanawaa gejianoŋ
kemero mobaati eeŋ, lombo oŋoo qagianoŋ ubabotiwaajoŋ nononoŋ
mono uuta meŋ looriŋ meŋ kamaaŋ aniŋ majakakaya qaa laligowu.”
15 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi iikawaa so otaaŋ moneŋ meŋ kema gawoŋ
qaagia otaagi. Kaeŋ aŋgi Juuda yoŋonoŋ qaa ii batugianoŋ jeŋ seigi
moma laligogi kema kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ ii toroqeŋ jegi
momakejoŋ. Kiaŋ.

Misin gawoŋ mewoŋatiwaa jeŋkootoya
Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

16 *Gowokouruta 11 yoŋonoŋ Jerusalem mesaoŋ Galili prowin-
snoŋ kema Jiisasnoŋ baaŋanoŋ kawutiwaajoŋ iŋijoroti, iikanoŋ ugi.
17 Iikanoŋ uma Jiisas iima waeya meŋ mepeseeŋ mugito, tosianoŋ

* **28:16:** Mat 26.32; Maak 14.28

iwaajoŋ uuwoi mogi. 18 Mepeseeŋ mugi yoŋoonoŋ kaŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Siwewaa ano namowaa ku-usuŋ kuuya ii Anutunoŋ nonota noonoŋ
eja.
19 *Kawaajoŋ oŋo mono gomaŋ so kema ejemba tuuŋ kuuya kokaeŋ
iŋijoŋ oŋoŋgi noo gowokouruna koloowu: Ii mono Maŋ, Mera ano
Uŋa Toroya nonoo qanoŋ oomulu meŋ oŋombu 20 ano niinoŋ qaa
otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋombeti, ii kuuya teŋ kombutiwaajoŋ mono
kuma oŋoma laligowu. Mobu, niinoŋ mono kambaŋa kambaŋa oŋowo
laligoŋ kema laligowe namowaa kambaŋanoŋ tegowaa.” Kiaŋ.

* **28:19:** Apo 1.8

Maak
Oligaa Buŋa Maaknoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Maak nemuŋa qata Maria, maŋa qata mende mojoŋ. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Aŋaa sunduya moŋ qata mende qama boŋ 14.51-52 iikanoŋ oorota eja. Piitonoŋ ilaaŋ muro uuta meleeno Buŋa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligoŋ misin gawoŋ meŋ kema Pool mesaoŋ deeni. Deeni toroqeŋ gawoŋ meŋ laligoŋ Buŋa sundu motomotooŋ meŋ kululuuŋ metulaŋgoŋ waba kantri yoŋoojoŋ Griik qaanoŋ ooro. Jiisaswaanoŋ qaa ii Arameik. Ii "Eeli eeli lama lama sabaktani," iikawaa so.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋa nomaeŋ meŋ Anutuwaa Meria koloon ejemba ilaaŋ oŋoma laligoroti, Maaknoŋ qaa ii jeŋ asariŋ ooro. Jiisaswaanoŋ gawoŋa waŋa ii karooŋ: Buŋa kuma oŋono, omejiilaŋ konjoma oŋono ano siŋgisoŋgo mesaoŋ jia jia meŋ qeaŋgoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya: Jon ano Jiisas 1.1-13
Qenjaaro gawoŋ Galili uutanoŋ mero 1.14–9.50
Galili mesaoŋ Jerusalem keno 10.1-52
Jerusalem Sonda motooŋgo laligoŋ komuro 11.1–15.47
Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro 16.1-8
Waama kolooŋ Siwenoŋ uro 16.9-20

1 Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist ii Anutuwaa Meria kolooja. Niinoŋ iwaa Oligaa Buŋaya kanaiŋ oojeŋ.

Jonoŋ Jiisaswaa kana meleuro.
Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

2 *Anutunoŋ Siwe uutanoŋ meriaajoŋ qaa moŋ ijoro gejatootoo eja Aisaianoŋ ii oorota iwaa Buju Terenoŋ kokaeŋ eja,

"Moba. Niinoŋ qele gajobana moŋ wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kanaga meleuro giinoŋ iwaa gematanoŋ namonoŋ kemeba."

3 *"Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qata kokaeŋ mobu, 'Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.' "

4 Qaa iikawaa so eja moŋ qata Jon asugiro. qata moŋ Oomulu eja. Asugiŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ nama Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ laligoro, "Oŋonoŋ mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa." 5 Kaeŋ jeŋ laligoro Judia prowinswaa gomaŋa kuuya ano Jerusalem siti yoŋonoŋ tuuŋ tuuŋ koma horoŋ Jombaanoŋ kagi. Kaŋ kouma siŋgisoŋgogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ oŋono.

6 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memeta ano batuyanoŋ iiŋkasa oro selianoŋ memeta ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaaŋ ano duuyaa moroŋ apuya, ii neŋ laligoro. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga. 7 Jonoŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariŋ laligoro,

* **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Ais 40.3 * **1:6:** 2 Kiŋ 1.8

“Noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanoŋ mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaaŋ isamambaajoŋ gamugamu ama amamaamaŋa. 8 Niinoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, iinoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ mulu meŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

9 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Galili prowinswaa gomaŋa qata Nazaret kanoŋa Jombaanoŋ karo Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ muro. 10 Meŋ muro apunoŋga kouro iikanondeeŋ Siwenoŋ aantano Jiisasnoŋ uuŋ iiro Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa kolooŋ Jiisaswaa waŋanoŋ kamaaŋ mero. 11 *Ii iiro Siwe gomanoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro, “Giinoŋ mono neenaa komunjua merana koloona kerana qeaŋgoro giimasiiŋ moma gonjeŋ.” Kiaŋ.

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

12 Oomulu meŋ muro iikanondeeŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas kuuŋ wasiŋ muro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keno. 13 Kema weeŋ 40 kawaa so iikanoŋ laligoro omejiilaŋ waŋgia Satan iinoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligoro. Oro kawalia yoŋoo batugianoŋ laligoro Siwe gajoba yoŋonoŋ ilaaŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

14 Kanageŋ Jon kapuare mirinoŋ ooŋgi raro Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ Galili prowinsnoŋ eleema keno. Kema Anutuwaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ laligoro. 15 *Jeŋ asariŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋanoŋ mono dodowija. Anutunoŋ kambaŋ ano laligoŋ kougiti, ii keteda koi kolooja. Kawaajoŋ mono uugia meleema Oligaa Buŋa moma laariwu.” 16 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu aŋgombaa goraayanoŋ metetereeŋ kema sora hooro eja woi iriiro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yoronoŋ misagara apu aŋgonoŋ sora horowowaajoŋ giliŋ laligori. 17 Jiisasnoŋ iriima kokaeŋ irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaaŋ kari kuma orombe ejemba sora kaaŋa horoŋ oŋombao.” 18 Kaeŋ irijoro iikanondeeŋ misagara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ keni. 19 Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqeŋ kema Zebediwaa meria Jeims ano koga Jon iriiro. Yoronoŋ kaaŋiadeeŋ waŋgonoŋ rama misagara meagoŋ somoŋgoŋ rari. 20 Rari iriima iikanoŋa oroono. Oroono maŋgara Zebedi ano moneŋ gawoŋ ejauruta waŋgonoŋ oŋomesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome moŋ otaaro.
Luuk 4.31-37

21 Kaeŋ motooŋ kema Kaperneam taonoŋ keugi Sabat kendoŋ kolooro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. 22 *Kana qaawaa boi kaaŋa qaagoto, ku-usuŋ eŋ murotiwaa so kuma oŋoma nanamemeŋaa so ambutiwaajoŋ jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ ii iima aaruŋ waliŋgogi.

---

* **1:11:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22 * **1:15:** Mat 3.2 * **1:22:** Mat 7.28-29

23 Qamakooli mirigia iikanoŋ kambaŋ iikanondeeŋ eja moŋ omeyawo
raro ome iikanoŋ qata kokaeŋ qaro, 24 “Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama
ama nonomambaa anjaŋe? Mono meŋ kileeŋ nonomambaajoŋ kajaŋ
me? Nii kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-kootoya
koloojaŋ.”
25 Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro, “Gii mono qaaga
bogoro eja koi mesaoŋ togowa.”
26 Kaeŋ jeŋ muro omenoŋ eja ii utugoŋ orogoŋ muŋ qa bobolo qama
kouma mesaoŋ keno. 27 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ qisiŋ
aoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita! Koi mono naa iwoiga? Koi momo
dologa ku-usuŋawo. Iinoŋ omejiilaŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ oŋono jeta
teŋ konju.”
28 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa qabuŋayanoŋ uulaŋawo seiŋ gomaŋ
kosianoŋ rama keŋgiti, iikanoŋ kema kema Galili prowins kuuya
sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

29 Jiisasnoŋ Kaperneam oŋoonoŋ qamakooli miri mesaoŋ iikanon-
deeŋ Jeims Jon yorowo Saimon ano Andruu yoroo mirinoŋ ugi.
30 Iikanoŋ ugi Saimombaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero. Ero bujuya
ii uulaŋawo Jiisas ijogi. 31 Ijogi iwaanoŋ kema borianoŋ meŋ kobibiiro
waaro. Waaro selegereya mesaoro nene ooŋ uŋuagiro.
32 Uŋuagiro mare kolooro weeŋ jaaya kemero kanoŋ Kaperneam toya
yoŋononoŋ nama ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya uŋuama Jiisas-
waanoŋ kagi. 33 Kaperneam taonoŋga tuuŋlelembenoŋ kaŋ Saimombaa
miri naguyanoŋ ajoroogi. 34 Ajoroogi nama ejemba ji kania kania
iŋiroti, ii mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Kaaŋagadeeŋ omejiilaŋ
yoŋononoŋ Jiisaswaa kania mogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ buugia muuŋguŋ
mamaga oŋotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa Galili kuuya sokono.
Luuk 4.42-44

35 Jiisasnoŋ gaoŋ ero gomaŋ weŋgeraŋ suluro waama gomaŋ
goraayanoŋ kema yaŋasiri tiriŋ kotoŋ iikanoŋ qama kooliro. 36 Qama
kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yoŋononoŋ uulaŋawo kani-
anoŋ keŋgi. 37 Kema mokoloon kokaeŋ ijogi, “Ejemba kuuyanoŋ mono
goojoŋ moŋganju.”
38 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Gomaŋ tosia liligoŋ rama kenjuti, ii
iiju. Niinoŋ Buŋa qaa gomaŋ so jeŋ seimaŋatiwaajoŋ kamaaŋ laligojeŋ.
Kawaajoŋ mono gomaŋ liligoŋ kemboŋa.”
39 *Kaeŋ iŋijoŋ Galili prowins kuuya liligoŋ kema qamakooli miri-
gianoŋ Buŋa qaa jeŋ omeya omeya ii oŋotaaŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ manimba eja moŋ meŋ solaŋaniro.
Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

40 Jiisasnoŋ taoŋ moŋnoŋ laligoro manimba eja moŋnoŋ kaŋ simiŋ
kuma Jiisaswaa wosoyanoŋ kemeŋ kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Giinoŋ
siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ
meŋ solaŋaniŋ nomba.”

---

* **1:39:** Mat 4.23; 9.35

41 Kaeŋ qama kooliŋ muro iwaajoŋ wosoya moma boria boraama
selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii anuwaatiwaajoŋ mojeŋ. Gii mono
solaŋaniwa.” 42 Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro.
43 Solaŋaniro galeŋ meme qaa kotakota muŋ iikanondeeŋ “Saanoŋ
kemba,” ijoro. 44 *Gejanono qaa ii kokaeŋ ijoro, “Moba. Kokawaa
buju qaaya ii mono moŋ mende jena mobu. Qaagoto, mono jigo
gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano Mooseswaanoŋ
jeŋkooto otaaŋ solaŋanijaŋiwaa mamatewooya ama siimoloŋ oowa. Ii
oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.”
45 Jiisasnoŋ kaeŋ ijoroto, iinoŋ kema kileŋ kanaiŋ buju qaa ii ma-
maga jeŋ laligoro seiro. Seiro Jiisasnoŋ taoŋa taoŋa kanoŋ asuganoŋ
mombo kemambaajoŋ amamaaro. Amamaaŋ taoŋ gemagianoŋ gomaŋ
gbameŋa iikanondeeŋ laligoro. Iikanoŋ laligoro gomaŋ so iikanoŋa
ejembaya ejembaya iwaanoŋ kagi. Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

1 Kaeŋ liligoro kambaŋ tosia tegoro Jiisasnoŋ eleema mombo go-
maŋanoŋ Kaperneam karo. Karo “Mirinoŋ laligoja,” jegi mogi. 2 Ejemba
mamaganoŋ ii moma ajoroon iwaa miri nagu atapaŋanoŋ eligoŋ
sombeŋanoŋ saa qegi. Saa qegi Jiisasnoŋ nama Buŋa qaa iŋijoro.
3 Iŋijoro iikanoŋ eja moŋ sele bakaya koomuya, ii wama iwaanoŋ kagi.
Eja 4:yanoŋ ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. 4 Kagi eligoŋ naŋgitiwaajoŋ
ama Jiisaswaa kosianoŋ kema ambombaajoŋ amamaagi. Amamaaŋ
miri qaganoŋ uma Jiisaswaa waŋanoŋga waareŋ osoŋ luluuŋgi. Lu-
luuŋgi oota kolooro iikanoŋ ji eja ii demberuyawo kasanoŋ somoŋgoŋ
aŋgi kemero. 5 Kaeŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ
iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaeŋ ijoro, “Merana, niinoŋ goo
siŋgisoŋgoga mesaojeŋ.”
6 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi tosianoŋ batugianoŋ rama uu-
gianoŋ kokaeŋ romoŋgogi, 7 “Eja kokanoŋ mono nomaembaajoŋ kaeŋ
jeja. Mono Anutu mepaegoja. Anutu motooŋgonoŋ siŋgisoŋgonana
mesaoŋkejato, eja moŋnoŋ ii qaago.”
8 Uugianoŋ kaeŋ romoŋgogi Jiisasnoŋ iikanondeeŋ uutanoŋ ii moma
kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ qaa kaaŋa uugianoŋ
romoŋgoju? 9 Niinoŋ ‘Siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ ji eja kaeŋ ijojeŋi, qaa
iikanoŋ mono afaaŋagadeeŋ jejeta. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa
iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa afaaŋaa so. Niinoŋ qaa
moŋ kokaeŋ jemambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama tambomaeega meŋ
kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejeta kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa
koloowaa me qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro iibu. 10 Mobu,
namonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii mono Siwe gomam-
baa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ tiŋtuaŋ laligowubo.
Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu,” Kaeŋ jeŋ eja
sele bakaya koomuyaa jaayanoŋ iima ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono
waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo
koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ
omaya koloonaga?” 11 Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuya kokaeŋ

* **1:44:** Lew 14.1-32

ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba.”
12 Ijoro mono waama iikanondeeŋ tambomaeeya meŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ seleeŋgeŋ keno. Kaeŋ keno kuuyanoŋ waliŋgoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita! Tani koi kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende iiniŋ. Qaago! Keteda koi jaa morotaga iijoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

13 Jiisasnoŋ mombo Kaperneam mesaoŋ aŋgonoŋ kemeŋ sakasiŋ kooroŋanoŋ kema laligoro. Laligoro ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kagi Buŋa qaa kuma oŋono. 14 Kema takis ofis uugumambaajoŋ ano iikanoŋ eja qata Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ notaaŋ kawa.” Kaeŋ ijoro waama takis gawoŋ mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ keno.
15 Kema Liwaiwaa mirinoŋ kema nene neŋ ragiti, kambaŋ iikanoŋ takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo eja mamaga yoŋonoŋ kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋowo rama nene motooŋ negi. Mamaganoŋ Jiisas otaaŋ laligogi. 16 Jiisasnoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa yoŋowo rama nene negiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yoŋoonoŋ boi tosianoŋ iima Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Iinoŋ mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”
17 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju. Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa koloojuti, ii qaago.” Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

18 Kambaŋ kanoŋ Jombaanoŋ gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ nene siŋgi laligogi tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowokourugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama laligoju. Geeŋgaa gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ Anutuwaa nene siŋgi mende laligoju?”
19 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ! Nono naa kambanoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa koloon yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe yoŋonoŋ iikawaajoŋ aisooŋ ainjoloŋ rama siŋgi laligowombaa amamaaŋkeju.
20 Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.
21 “(Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaeŋ iŋijomaŋa.) Moumou walaga jurano moŋnoŋ opo gbilia mende sooŋgbaŋa motoŋ iikanoŋ opo jakaŋa mende uuŋ meŋ uumbinaaŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ,

opo jakaŋa gbilianoŋ mono waziiŋ moumou walaga ii hororo mombo riiro ootanoŋ somariiŋ boliqoliwabo. 22 Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ memeta iikanoŋ mende kosoŋ maaro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono somariiŋ taru qosono juma maaro namonoŋ kamaaŋ sooro taruyanoŋ boliqoliwubo. Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianoŋ maaniŋ kemero sokombaa. (Kaaŋiadeeŋ apu awaa ii konoŋ gbamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neniŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) Kiaŋ."

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

23 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ kanaiŋ borogianoŋ mesuma negi. 24 Kaeŋ negitiwaajoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisas kokaeŋ ijogi, "Moba, yoŋonoŋ mono naambaajoŋ Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?"

25 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, "Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro nenewaajoŋ amamaaŋ iwoi aŋgiti, ii kambaŋ moŋnoŋ weeŋgogi me qaago? 26 *Iinoŋ mono Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋanoŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii meŋ nero. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Tosianoŋ ii newubotiwaajoŋ soŋgo ero kileŋ nero. Neŋ ejauruta kaaŋiadeeŋ oŋono motooŋ negi. Kambaŋ kanoŋ eja qata Abiatar iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa gawoŋ meŋ laligoro."

27 Kaeŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, "Anutunoŋ Sabat kendoŋ ii ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ ano eja. Ii ejembanoŋ tondu jeŋ kotowutiwaajoŋ ama qaago! 28 Kaeŋ ano Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa Poŋa kaaŋagadeeŋ kolooja."

3

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya ii meŋ qeaŋgoro.
Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11

1 Jiisasnoŋ mombo qamakooli mirinoŋ uro iikanoŋ eja boria soosoolia moŋ raro. 2 Ejembanoŋ Jiisas qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ "Eja ii Sabat kendonoŋ meagowaa me qaago?" kaeŋ jeŋ Jiisaswaa jaa galeŋ meŋ ragi. 3 Megi Jiisasnoŋ eja boria soosoolia ii kokaeŋ ijoro, "Mono waama jaanananoŋ namba." 4 Kaeŋ ijoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Kana qaa otaaŋ Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa ambonaga? Saanoŋ mombaa waŋa somoŋgowoŋa me mesaoniŋ komuwaa? Moŋga me moŋga meniŋ sokombaa?" Kaeŋ jero moma qaagia bogoro ragi.

5 Qaagia bogoro ragi eleema iŋiiro uugianoŋ kotakota gojonotiwaajoŋ wosobiri moma uugerenoŋ iŋiiro. Kaeŋ iŋiima eja ii kokaeŋ ijoro, "Gii mono boroga qetetereewa." Kaeŋ ijoro boria qetetereero mombo awaa

* **2:23:** Dut 23.25 * **2:25:** 1 Sml 21.1-6 * **2:26:** Lew 24.9

kolooro. 6 Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ seleeŋgeŋ kema iikanondeeŋ gawana Herodwaa paati alauruta yoŋowo ajoajoroo ama “Jiisas nomaeŋ qeniŋ komunaga?” jeŋ qaa gawoŋ megi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

7 Kaeŋ megi Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuano apu aŋgoŋ goraayanoŋ keŋgi. Keŋgi Noot prowins qata Galili kanoŋa ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ kanianoŋ otaaŋ keŋgi. Judia prowins kanoŋa kaaŋagadeeŋ iwaanoŋ kagi. 8 Siti waŋa qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leegeŋga weeŋ koukoutanoŋ yoŋonoŋ ano weeŋ kemekemetanoŋ baageŋga taoŋ qagara Taia ano Saidon liligoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ tuuŋlelembeyanoŋ horoŋ kagi. Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ laligoroti, iikawaa bujuya moma mindiriŋ kougi. 9 *Kaeŋ kouma utama mububotiwaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Ologoŋ nombutiwaajoŋ oŋo mono waŋgo moŋ mokoloon noojoŋ kosere aŋgi raba.” 10 Kaeŋ iŋijoro ejemba seiseiya meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro. Kawaajoŋ qenjeŋmaŋjeŋ ano sele bimobimoogiawo kuuya yoŋonoŋ selianoŋ oosiriwombaajoŋ liligoŋ mamaga aoŋ memetaŋ aŋgi. 11 Omeya omeya yoŋonoŋ Jiisas iima jaasewaŋanoŋ namonoŋ kemeŋ kokaeŋ qagi, “Gii mono Anutuwaa Meria koloojaŋ!” 12 Kaeŋ qagi Jiisasnoŋ qetegoŋ oŋoma kanianoŋ asuganoŋ asugiwabotiwaajoŋ soŋgo kotakota ama oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta meweeŋgoŋ oŋono.
Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

13 Kanageŋ Jiisasnoŋ baaŋanoŋ uma iikanoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ eja oŋoono iwaanoŋ kagi. 14 Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma Buŋa qaaya jeŋ seiwutiwaajoŋ wasiŋ oŋono. 15 Wasiŋ oŋoma omejiilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono.

16 Kaeŋ ama eja 12 ii kokaeŋ kuuŋ oŋono: Piito, Jiisasnoŋ qa ii Saimon muro. 17 Jeims ano koga Jon, maŋgara qata Zebedi. Jiisasnoŋ yoroo qagara moŋ Boanerges qaro. Ii ananaa qaanoŋ Guŋparandambaa Merawoita. 18 Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,* 19 ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanoŋ kanageŋ Jiisas memelolo meŋ muro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

20 Jiisasnoŋ iikaaŋ ama oŋoma baaŋanoŋga kamaaŋ yaŋaa mirinoŋ karo. Mirinoŋ karo ejemba tuuŋ somatanoŋ mombo kouma ajoroogi nembanene newombaajoŋ amamaagi. 21 Amamaagi sakitiurutanoŋ ii moma “Uuta soodaboroja!” jegi. Jeŋ kemeŋ wambombaajoŋ keŋgi.

22 *Keŋgi Kana qaawaa boiya Jerusalemga kagiti, iyoŋonoŋ jegi, “Satambaa Iimolanoŋ mono uutanoŋ kemero laligoja. Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo waŋgia iwaa ku-usuŋanoŋ ome konjoma oŋotaaŋkeja.”

23 Kaeŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ oŋoono kagi sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Satanoŋ mono nomaeŋ alia Satan moŋ konjonaga? 24 Kantri mombaa galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama deembuti eeŋ,

* **3:9:** Maak 4.1; Luuk 5.1-3 * **3:18:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tompe ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. * **3:22:** Mat 9.34; 10.25

iyoŋonoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya. 25 Kaaŋagadeeŋ miri mombaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama deembuti eeŋ, mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya. 26 Kaaŋagadeeŋ Satambaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama tuarenjeŋ ama aowuyagati eeŋ, galeŋkoŋkoŋgiaa esuŋanoŋ kamaaro ometotoŋgianoŋ mono qaomambaa anja.
27 "Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria wala mende somoŋgowaati eeŋ, iinoŋ mono mirianoŋ uma esuhinaya qeŋgama memambaajoŋ amamaawaa. Wala ii somoŋgoro rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya kopepereedaboroŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so niinoŋ kaaŋagadeeŋ Satan somoŋgoŋ gematanoŋ omeya oŋotaaŋkejeŋ.") Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo mesamesaoya qaa
28 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa, "Ejemba somata melaa siŋgisoŋgo amakejuti, ii Anutunoŋ mesaoŋkeja. Lombotawo me afaaŋa mepaqepae ambuyagati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ soŋgbama oŋombaa.
29 *Soŋgbama oŋombaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende mesaowaa. Qaago totooŋ! Siŋgisoŋgo iikanoŋ mono qaganoŋ uro kambaŋ tetegoya qaa Anutuwaa jaanoŋ qaayawo laligowaa." Kaeŋ iŋijoro. 30 "Omenoŋ uutanoŋ kemerota laligoja," kaeŋ jegitiwaajoŋ ama kaeŋ kuma oŋono. Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkoaŋuruta.
Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21
31 Kaeŋ amiŋ mogi nemuŋkoaŋuruta yoŋonoŋ kaŋ seleeŋgeŋ nama yoŋoonoŋ kamaawaatiwaa qaa aŋgi iwaanoŋ keno. 32 Keno ejemba tuuŋ yoŋonoŋ liligoŋ muŋ rama kokaeŋ ijogi, "Moba! Goo nemuŋkoaŋuruganoŋ mono seleeŋgeŋ nama goojoŋ qisiju."
33 Ijogi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Noo nemuna ii moronoŋ ano noo kouruna ii daeŋ yoŋonoŋ?" 34 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ ejemba liligoŋ muŋ ragiti, ii uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, "Iibu! Noo nemuna ano kouruna ii mono koi. 35 Anutuwaa uusiiŋa teŋ komakejuti, iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano naaŋkoaŋuruna kolooju." Kiaŋ.

4

Qosomakororoo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8
1 *Jiisasnoŋ mombo apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ kanaiŋ kuma oŋono. Kuma oŋono ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgonoŋ uma apu aŋgoŋ qaganoŋ kema raro. Raro ejemba kuuya yoŋonoŋ aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi. 2 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kuma oŋono. Kuma oŋoma kokaeŋ jero:
3 "Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno. 4 Kema qosoma kororooro kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi. 5 Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi.

* **3:29:** Luuk 12.10 * **4:1:** Luuk 5.1-3

Kemeŋ koma iikanoŋ namo mamaga mende mokoloogi. Namo dusiita
mende erotiwaajoŋ kuragagia uulaŋawo kougi. 6 Kougito, weeŋnoŋ
kouma oŋooŋ jeŋ kotoŋ oŋono tiigia qaagotiwaajoŋ sooliŋ gororoŋgogi.
7 Kota tosianoŋ kumuntiri waayawo iikanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi
komuntirinoŋ kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi. Kaeŋ kolooro
hoŋa mende kuugi. 8 Kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi.
Kemeŋ koma kuragagia juma waama geregiaa hoŋgia awaa asugigi.
Tosianoŋ kogia 30, tosianoŋ kogia 60, tosianoŋ 100 iikawaa so kolooŋ
seigi." 9 Kaeŋ jeŋ jedabororo, "Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ
mono sareqaa koi geja ama moma kotowa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ naambaajoŋ sareqaa jero.
Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10

10 Tuuŋ somata yoŋonoŋ deema keŋgi Jiisasnoŋ yaŋodeeŋ raro.
Yaŋodeeŋ raro gowokouruta 12 ano tosaaŋa liligoŋ mugiti, ii motooŋ
sareqaa koi kawaa kanagiaajoŋ qisiŋ mugi. 11 Qisiŋ mugi kokaeŋ
meleema iŋijoro, "Anutuwaa bentotonoŋ keuma laligowoŋatiwaa qaa
aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto, seleeŋgeŋ laligojuti,
iyoŋoojoŋ ii kuuya sareqaanondeeŋ asugiŋkeja. 12 *Kaeŋ asugiro

'Iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende moma kotowuya.
Iyaŋgiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya.
Ii moma asariwuyagati eeŋ, mono saanoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaonaga.' "

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15

13 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Sareqaa iikawaa kania ii mende
moma asarijuti eeŋ, sareqaa tosaaŋa kuuya jemaŋati, ii mono nomaeŋ
moma asariwuyaga? 14 Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Qosomako-
roroo ejanoŋ Buŋa qaa qosoma kororooŋkeja. 15 Nene kota kana
goraayanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Buŋa qaa qosoma kororoogi
ejemba uugianoŋ kemeŋkejato, ii mogi Satanoŋ iikanondeeŋ kaŋ qaa
uugianoŋ qosoŋgi kemeroti, ii qetegoŋ uŋuamakeja. 16 Nene kota
qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kaaŋagadeeŋ ejemba sare-
gia moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma iikanondeeŋ uuqeeaŋgo qaganoŋ
moma aŋgoŋ komakeju. 17 Kaeŋ amakejuto, uugianoŋ tiita mende
eŋ oŋombaato, kambaŋ torodaamoŋadeeŋ nama kotiiŋ laligowuya.
Buŋa qaawaajoŋ ama kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kambaŋ
iikanondeeŋ mono tama uŋuwaa. 18 Nene kota qosono kumuntiri
waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uu-
gianoŋ kemeŋkeja. 19 Kemeŋkejato, namonoŋ laaligowaa majakakaya
ano moneŋ hina hoorowaa uugereya kolooŋ bimooŋ oŋomakeja.
Qabuŋagiawo koloowombaa koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa
tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ
muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya. 20 Nene
kota namo awaanoŋ qosono kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa:
Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama moma moma aŋgoŋ koma pondaŋ
nama hoŋgia mokoloonkeju. Tosianoŋ qaa je motooŋgonoŋga kota 30

* **4:12:** Ais 6.9-10

mokolooŋkeju. Tosianoŋ hoŋgia 60, tosianoŋ qaa kota motomotooŋ iikawaa hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Lambe ii asasaga nonombaajoŋ raja.
Luuk 8.16-18

21 *Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ jero, “Moŋnoŋ lambe me kiwa meŋ ootiriŋ monjoŋ me duŋ baatanoŋ ambaa me qaago? Ii dakanoŋ ambaa? Ii mono iikawaa duŋ rarayanoŋ asuganoŋ ambaa. 22 *Kaaŋiadeeŋ iwoi moŋ mesaŋgogi eji, ii mono asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ eja. Iwoi moŋ koma turugi eji, ii mono luluuŋgi qetumbaatiwaajoŋ ama eja. 23 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Nomaeŋ diwelopmen kolooja?

24 *Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, “Qaa mojuti, ii mono moma aŋgoŋ koma uu wombogianoŋ ama koma gbiliŋ laligowu. (Kaeŋ laligogi uugia diŋgoro roromoŋgogianoŋ somariiro moma komuwuya.) Oŋo tosaaŋa yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuti, Anutunoŋ mono jeŋkootogia motooŋgo iikawaa so oŋoaŋgiaa qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. So ii mono uuguŋ iroŋa meleema oŋombaa. 25 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro laligowaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji, Anutunoŋ mono momoya melaa eji, ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa.” Kiaŋ.

Buŋa qaa kota ii kuragawo.

26 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaanoŋ bentotoŋ ii koi kaaŋa: Eja moŋnoŋ gawonoŋ kema nene kota qosoma kororoowaa. 27 Qosoma kororooŋ kema asaga gomantiiŋa eŋ waawaa ano nene kotaa kuraga juma koumakeju. Nomaeŋ juma koumakejuti, ii aŋo mende moma kotoja. 28 Namo aŋodeeŋ nemuŋ kono hoŋa kolooŋkeja: Wala geria, kanageŋ hoŋa ano iikawaa gematanoŋ hoŋa iikawaa kota ii kuuya kolooŋ somariidaborowuya. 29 *Hoŋa somariidaboroŋ momogoro hoŋa memewaa kambaŋa kolooro weleŋqeqeuruta wasiŋ oŋono soogia kaapeŋgoya jetawo meŋ hoŋa mewombaajoŋ gawoŋanoŋ kembuya.” Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

30 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋa ii naamombo so ambonaga me naa sareqaanoŋ jeŋ asariwonaga? 31 Ii nejoŋ kotaa so kokaeŋ kolooja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota kuuya iyoŋoo kamaaŋqeqegia kolooja. Kaeŋ kolooro gawonoŋ komomakeju. 32 Komomakejuto, juma waama logoya kuuya uŋuuguŋ somariiŋ boria somasomata bororo kema kaŋkeja. Kaeŋ boroŋ keno kanakeewambaa kooŋa kooŋa yoŋonoŋ haigia iikawaa umuganoŋ amakeju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sareqaa mamaga jero.

33 Jiisasnoŋ sareqaa kaaŋa kaaŋa ii mamaga jeŋ laligoŋ Buŋa qaa iŋijoro. Moma kotogitiwaa so ii iŋijoro moma laligogi. 34 Kambaŋ so

---

* **4:21:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **4:22:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **4:24:** Mat 7.2; Luuk 6.38
* **4:25:** Mat 13.12; 25.29; Luuk 19.26 * **4:29:** Joel 3.13

qaaya kuuya ii sareqaanoŋ jeŋ laligoro. Qaaya moŋ eeŋ mende jeroto, gowokouruta yoŋowo iyaŋgiodeeŋ laligogi kambaŋ kanoŋ qaa kuuya kawaa kanagia ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25

35 Weeŋ kanoŋ mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Mono mesaoŋ aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuboŋa." 36 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ oŋomesaoŋ Jiisas waŋgi waŋgonoŋ uma raro keŋgi. Waŋgo tosaaŋa ii kaaŋagadeeŋ yoŋowo gemanoŋ gemanoŋ keŋgi. 37 Keŋgi raidimboŋ somatanoŋ obabaŋkota waaro sirinoŋ waŋgo uutanoŋ kemero waŋgo saa qemambaajoŋ ano. 38 Kaeŋ kolooro Jiisasnoŋ waŋgo tetegoyanoŋ rama qembonoŋ laariŋ gaoŋ ero. Gaoŋ ero gowokourutanoŋ kema mindiiŋ ijogi, "Hei boi! Nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ. Iikawaa majakakaya moŋ mojaŋ me qaago?"

39 Kaeŋ ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono, "Mono bogoŋ eeŋ ewao!" Kaeŋ jero haamonoŋ doŋgoro sirinoŋ goroŋ qeŋ ero. 40 Kaeŋ ama kokaeŋ jeŋ oŋono, "Oŋo naambaajoŋa toroko momo eja kolooju? Nomaembaajoŋ ama Anutu mende moma laariju? Sombugia mono eeŋ moju."

41 Jeŋ oŋono awawaliŋ qarasombugia moma amiŋ mogi, "Yei, maŋgaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao?" Kiaŋ.

5

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgoro.
Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39

1 Kaeŋ asugiro aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gerasin yoŋoo gomanoŋ keugi. 2 Keuma goraayanoŋ ugi Jiisasnoŋ waŋgo mesaoro iikanondeeŋ eja omeyawo moŋ qasirinoŋga kaŋ nama Jiisas mokolooro. 3 Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamo jamo kobaa osoŋ uroroogi egiti, iikanoŋ eŋ laligoro. Eja kuuyanoŋ kanaboria gbado (tape):noŋ somoŋgowoŋatiwaajoŋ amamaaŋ laligogi. 4 Indiŋa indiŋa kania gbadonoŋ somoŋgoŋ bineŋ qeŋ laligogito, boro bota qeŋkegiti, ii qesuma kana kasia ritoqitoŋ laligoro kuuyanoŋ ii galeŋ koma mubombaajoŋ amamaagi. 5 Amamaaŋ asaga gomantiiŋa suulaŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ me baaŋanoŋ lansaŋ eŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ qama silama selia jamonoŋ qeŋ kotomotoŋ laligoro.

6 Jiisasnoŋ korikori karo iima bobogariŋ kaŋ balonoŋ kosianoŋ kemeŋ simiŋ kuno. 7-8 Simiŋ kuno Jiisasnoŋ omeya ii kokaeŋ jeŋ mumambaajoŋ ano, "Ome bologa, gii mono eja koi mesaoŋ kemba!" Kaeŋ jemambaajoŋ ano qa jinjereŋ somata qama jero, "Ae! Jiisas, gii Anutu uutaa Meria koloojaŋ. Gii nomaeŋ ama nomambaajoŋ kajaŋ? Niinoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ welema gonjeŋ: Gii qaa somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ siimbobolo geriawo mende ama nomba."

9 Kaeŋ jero kokaeŋ qisiro, "Gii qaga moro?" Qisiro jegi, "Nono mamaga laligojoŋiwaajoŋ qanana Liijon jejoŋ." Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata. 10 Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma kokaeŋ welema mugi, "Gii nonotaawagati eeŋ, mono baloŋ kokanoŋa mende wasiŋ nonomba."

11 Kosogianoŋ maroŋa kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uu-
tanoŋ kuluuma naŋgi. 12 Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ Jiisas
welema mugi, “Giinoŋ wasiŋ nonona nono saanoŋ bao yoŋoo uugianoŋ
kemeboŋa.” 13 Welema mugi “Mono kema kemebu!” jeŋ kotoŋ
oŋono eja uutanoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi
iikanondeeŋ bao tuuŋ 2,000 kawaa so ii mono luguŋ newonewonoŋ
kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komugi.
14 Komugi bao galeŋ yoŋonoŋ kok koma taoŋ ano gomaŋ boleboole
iikanoŋ kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ iwoi
kolooroti, ii iibombaajoŋ kagi. 15 Kaŋ Jiisaswaanoŋ kouma iigi eja ome
tuuŋawonoŋ laligoroti, iinoŋ mono opo selekopaaya tororo somoŋgoŋ
rama uuta tooro roromoŋgoya kuuya asugiro iima awawaliŋ naŋgi.
16 Naŋgi bao ii nomaeŋ kemeŋ komugiti ano eja omeyawo iwaanoŋ iwoi
kolooroti, ii iigiti, iyoŋonoŋ sundu woi ii iŋijogi.
17 Iŋijogi nama Jiisasnoŋ mindimindiri gomaŋ baloŋgia mesaoŋ
kembaatiwaajoŋ welema mugi.
18 Welema mugi mesaoŋ waŋgonoŋ umambaajoŋ nano eja omeyawo
laligoroti, iinoŋ kaŋ Jiisaswo motooŋ kema laligomambaajoŋ qisiro.
19 Qisiroto, Jiisasnoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono go-
maŋganoŋ kema tinitosauruga iŋiima Poŋnoŋ aŋgoleto somata meŋ
kiaŋkomuŋ gonji, iikawaa sunduya ii iŋijona mobu.”
20 Kaeŋ ijoro mesaoŋ kema Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ
muroti, iikawaa qaaya kanaiŋ Ten-taoŋ distrik uutanoŋ jeŋ seiro
kuuyanoŋ moma waliŋgogi. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

21 Jiisasnoŋ waŋgonoŋ uma eleema aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ karo ejemba
tuuŋ mamaganoŋ iwaanoŋ kaŋ ajoroogi aŋgoŋ goraayanoŋ naŋgi.
22 Naŋgi qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ qata Jairus iinoŋ kaŋ Jiisas
iima batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma muro. 23 Simiŋ kuma muŋ kaparaŋ
koma qama kooliŋ kokaeŋ ijoro, “Borana melaanoŋ komumambaajoŋ
anja. Mono kaŋ boroga qaganoŋ ana qeaŋgoŋ toroqeŋ laligowa.”
24 Kaeŋ ijoŋ Jiisas wano motooŋ keni ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ
gemagaranoŋ kema oloqologoŋ liligoŋ oroma keŋgi. Kiaŋ.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

25 Keŋgi iikanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani
12:waa so iima ji kiro laligoro. 26 Kaeŋ laligoŋ siimbobolo mamaga
moro selegaleŋ mamaganoŋ iwaa gawoŋa megi ilailaa moŋ mende
mokoloon laligoro. Iinoŋ selegaleŋ ejemba yoŋoo tawagiaajoŋ moneŋ
hinaya kuuya giliŋ laligoroto, jia iikanoŋ mono mombo momboga meŋ
boliŋ muro laligoro. 27-28 Kaeŋ laligoŋ Jiisaswaa bujuya moma kokaeŋ
jero, “Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimooŋ malekuyagadeeŋ
boroŋa moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanoŋ qeaŋgomaŋa.” Kaeŋ
jeŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kema malekuyanoŋ
oosiriro.
29 Oosiriro saya iikanondeeŋ juguro qenjeŋmanjeŋa ii qaono selianoŋ
qeaŋgoro moro. 30 Qeaŋgoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ esuŋa moŋ kotoŋ
kenoti, ii moma ejemba tuuŋ batugianoŋ eleema qisiro, “Moronoŋ
malekuna oosirija?”

31 Kaeŋ qisiro gowokourutanoŋ kokaeŋ ijogi, “Ejemba tuuŋnoŋ ologoŋ liligoŋ goma goosiriju. Ii iima nomaeŋ ‘Moronoŋ noosirija?’ qisijaŋ?”

32 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ mombo “Moronoŋ ii anja?” jeŋ qisiŋ mokoloomambaajoŋ eleema uuŋ iŋiiro. 33 Iŋiiro emba selianoŋ aŋgoleto kolooroti, iinoŋ ii moma iikawaajoŋ toroko moma jeneŋa ororo kaŋ Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kania kuuya ijoro. 34 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Qenjeŋmaŋjeŋgaŋoŋ mono qaono saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

35 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋga moŋnoŋ qele kaŋ Jairus ijoro, “Boraga komuja! Kawaajoŋ mono boiwaa qaganoŋ lombo toroqeŋ mende amba.”

36 Ijoro Jiisasnoŋ qaa iikawaa telambelaŋ ama qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono nii moma laariŋ nomba.” 37 Kaeŋ ijoŋ ejemba tosaaŋa oŋomesaoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeeŋ uŋuano ii otaaŋ keŋgi. 38 Kema qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋ keugi ejemba tuuŋ guju megi iŋiiro. Mamaganoŋ jiŋgeŋ qama kotakota saama amburereŋ megi. 39 Iŋiima mirinoŋ uma kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ guju meŋ saaju? Bora iikanoŋ mende komujato, gaoŋga eja.”

40 Kaeŋ iŋijoro jonoŋsisi kaaŋa kolooro jomoma mugito, iinoŋ ii kuuya oŋotaaŋ borawaa nemuŋmaŋa ano tosaaŋa iwo laligogiti, iigadeeŋ uŋuano bora eroti, iikanoŋ ugi. 41 Uma Jiisasnoŋ bora ii borianoŋ meŋ ijoro, “Talita kuum.” Ii ananaa qaanoŋ Bora melaa, nii gijojeŋ: Mono waaba!

42 Kaeŋ ijoro bora gbania 12 iinoŋ mono iikanondeeŋ waama nama kema karo. Kaeŋ kolooro iima kosogia kitoŋ waliŋgogi. 43 Waliŋgogi iikawaa bujuya moŋ jegi mobubotiwaajoŋ jeŋ soŋgo kotakota ano. Ii ama bora melaa ii nembanene mugi newaatijoŋ iŋijoro. Kiaŋ.

6

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

1 Ii kolooro Jiisasnoŋ Jairuswaa gomaŋ baloŋ mesaoro gowokourutanoŋ otaaŋ iwo kema Jiisaswaa somasomarii taoŋanoŋ keugi. 2 Sabat kendonoŋ karo qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa kanaiŋ kuma oŋono. Kuma oŋono moma ejemba mamaganoŋ aaruŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, gejajuju! Iwoi kuuya koi mono daeŋkaya moma jeja? Momakootoya ii mono moronoŋ kuma muro jeja? Ano aŋgoleto kususuŋawo kaaŋa ii mono moronoŋ inaaŋ muro borianoŋ mero asugija? 3 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoŋqeqe ejiaga. Mariawaa meria ano Jeims, Joosef, Juuda ano Saimon yoŋoo dagiaga. Naaŋurutanoŋ batunananoŋ koi laligoju.” Nazaret yoŋonoŋ kaeŋ jegi uugianoŋ boliro iikanoŋ amamaagi.

4 *Amamaagi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo ejawaa sakiti ano
tinitosaurutanoŋ mono iyaŋaa taonoŋ jejewili ama muŋkejuto, gomaŋ
tosaaŋa iikanoŋ kaeŋ qaago.”
5 Kaeŋ aŋgitiwaajoŋ Jiisasnoŋ ji ejemba motomotooŋgo boria qa-
gianoŋ ama meŋ qeaŋgoŋ oŋonoto, aŋgoleto ku-usuŋawo tosaaŋa
memambaajoŋ amamaaro. 6 Kaeŋ kolooro momalaariŋgianoŋ mende
asugiro yaŋgiseŋgiaajoŋ ama aaruro. Aaruŋ oŋomesaoŋ Nazaretwaa
kosianoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6
7 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono kagi kanaiŋ woi woi kuuya
wasiŋ oŋono. Wasiŋ oŋoma omejiilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa
oŋono. 8 *Ii oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Kana kembutiwaajoŋ taa
gbarugia meŋ kembu. Iwoi tosia moŋ mende mewu. Kana samoŋgia
qaago, gesogia qaago me soojaakota ii irimuŋ kasagianoŋ mende
somoŋgowu. 9 Kana esu saanoŋ kanagianoŋ somoŋgowu. Maleku
samoŋa qaagoto, maleku motooŋgo mewu.” 10 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Kema miri daeŋ daeŋ keubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ meŋ
taoŋ ii mesaoŋ kana kembu. 11 *Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi
mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende mogi telambelaŋgia mono
kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ sububuŋ
kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono riiŋ qesaaniŋ oŋoaŋgiaanoŋ
eleema kemebaa.’ Kaeŋ jegi kaniagia solaŋa moma kotogi saanoŋ
gomaŋ me taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ kembu.”
12 Kaeŋ iŋijoro mesaoŋ kema ejemba uugia meleembutiwaa Buŋa
qaaya ii jeŋ seiŋ laligogi. 13 *Laligoŋ omejiilaŋ mamaga oŋotaaŋ ji
ejemba mamaga kelenoŋ oŋomoriŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋoŋgi. Kiaŋ.

Kiŋ Herodnoŋ toroko moro.
Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9
14 *Jiisaswaa qabuŋayanoŋ seiŋ kiŋ Herodwaa gejianoŋ kemero
moro. Ejembanoŋ kokaeŋ jegi, “Jon Oomulu ejanoŋ mono koomunoŋga
waama gawoŋa mero aŋgoleto ku-usuŋawo asugiŋkeja.”
15 Kaeŋ jegito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Ii mono Elaija.” Tosianoŋ
toroqeŋ jegi, “Ii gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ.”
16 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ ii moma kokaeŋ jero, “Jon Oomulu eja
niinoŋ jewe aroya kotogiti, iinoŋ mono koomunoŋga waama laligoja.”
Majakaka moma kaeŋ jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.
17 *Ii kokaembaajoŋa jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia Herodias
oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ kiŋ poŋ jeŋ muro kawaajoŋ opotoro
wasiŋ oŋono kema Jon meŋ somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi. 18 Jonoŋ
Herodwaa qaa kokaeŋ jero: “Gii qamboga oloŋ meŋ laligoŋ Kana qaa
uugujaŋ.”
19 Kaeŋ jero Herodiasnoŋ Jon kazi ama muŋ qegi komuwaatiwaajoŋ
moroto, iikawaa kania moŋ mende mokolooro. 20 Mende mokolooro
Jonoŋ eja solaŋa ano soraaya toroya kolooroti, Herodnoŋ ii moma

* **6:4:** Jon 4.44 * **6:8:** Luuk 10.4-11 * **6:11:** Apo 13.51 * **6:13:** Jei 5.14 * **6:14:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19 * **6:17:** Luuk 3.19-20

sopa somoŋgoŋ kokojinjiŋ koma reeŋreeŋ suluŋ muŋ Jombaajoŋ toroko moma laligoro. Kaeŋ laligoŋ Herodnoŋ Jombaa jetanoŋga qaa moroti, ii uuta kuugi qaa mamagaajoŋ uuwoiwoi moro. Ii kileŋ Jombaa qaaya momambaa siiŋ moro.

21 Kaeŋ kolooro Herodiasnoŋ Jon qemambaa kania mende mokoloon laligoro iikawaa kambaŋa awaa ii kokaeŋ kaŋ kuuro: Kiŋ pombaa kolokoloo kambaŋanoŋ karo jejelombaŋ ama jawiŋ ano kawali galeŋuruta ano Galili prowinswaa jotamemeya waŋa ii koma horoŋ oŋono kouma ragi. 22 Kouma ragi Herodiaswaa boratanoŋ miri iikawaa uutanoŋ kouma danis ano Herod ano iwo nene duŋ liligoŋ ragiti, iyoŋonoŋ iikawaa iimasiiŋa mamaga mogi. Kaeŋ mogi kiŋnoŋ emba saraŋ ii kokaeŋ ijoro, “Borana, gii naa iwoiwaajoŋ siiŋa mobagati, ii saanoŋ qisiŋ nona togoŋ gomaŋa.” 23 Kaeŋ ijoŋ qaa ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ ijoro, “Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ nombagati, ii mono saanoŋ gomaŋa. Iwoi ii me ii me prowins galeŋ koma oŋomakejeŋi, ii kaaŋiadeeŋ saanoŋ mendeema bakaya moŋ gombe galeŋgia kolooa.”

24 Kaeŋ ijoro seleeŋgeŋ kema nemuŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Nemuna, nii Kiŋnoŋ naa iwoiga nombaatiwaajoŋ qisiŋ mubenaga?”

Kaeŋ qisiŋ muro nemuŋanoŋ kokaeŋ meleeno, “Mono kema jena Jon Oomulu ejawaa aroya kotogi waŋa meŋ kaŋ nomba.”

25 Kaeŋ meleeno iikanondeeŋ miri uutanoŋ bobogariŋ kimbaanoŋ uma kokaeŋ qisiŋ ijoro, “Ama, niinoŋ siiŋ kokaeŋ mojeŋ: Giinoŋ mono jeŋ kotona Jon Oomulu ejawaa aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ ii keteda koi nomba.”

26 Kaeŋ ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosoya moroto, jojopaŋ qaaya somoŋgoro somataurutanoŋ ii mogiti, iyoŋoo jaagianoŋ kamaaŋ qewabotiwaajoŋ qiqisiya gema qemambaajoŋ moma bimooŋ mesaoro. 27 Mesaoŋ iikanondeeŋ opotoroya moŋ wasiŋ ijoro, “Gii mono kema Jombaa aroya kotoŋ waŋa meŋ kawa.” 28 Kaeŋ ijoŋ wasiro kapuare miri gbadeyanoŋ kema aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro nemuŋa muro. 29 Jombaa gowokourutanoŋ iikawaa bujuya moma kema qamoya meŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ ama roŋ koŋgi. Kaeŋ koloorotiwaajoŋ ama kiŋ Herodnoŋ kanageŋ Jiisaswaajoŋ jero, “Jonoŋ mono koomunoŋga gbiliŋ waama laligoja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

30 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroon iwoi meŋ ejemba kuma oŋoŋgiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. 31 Ijogi ejemba donoŋ donoŋ kaŋ kema aŋgi selegia tiiroto, nene newuyatiwaa kambaŋa mende kolooro. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono niwo kagi gomaŋ gbameŋanoŋ anana siri kema laligoŋ haamo melaada mewoŋa.” 32 Kaeŋ iŋijoro ejemba oŋomesaoŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ gbameŋa moŋgeŋ iyaŋgia siri laligowombaajoŋ keŋgi.

33 Keŋgi ejembanoŋ ii iima mamaganoŋ iikawaa bujuya moma taoŋ ano gomaŋ so iikanoŋa baloŋ kana bobogariŋ waladeeŋ kema iikanoŋ keugi. 34 **Keugi Jiisasnoŋ waŋgonoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ somata

* **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36 * **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

iŋiiro lama galeŋgia qaa tani iliŋwaliŋ qeŋ laligogi yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma kanaiŋ Buŋa qaa kania kania kuma oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.

35 Kaeŋ ama laligoro weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ ano gowok-
ourutanoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, “Boi. Nono gomaŋ gbameŋa
kokanoŋ laligoniŋ gomaŋ tiimambaa anja. 36 Kawaajoŋ gii saanoŋ
ejemba koi wasiŋ oŋona gomaŋ ano miri boleboole kosere rama kenjuti,
iikanoŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu.”

37 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ meleema iŋijoro, “Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii
nene uŋuagiwu.” Kaeŋ iŋijoro qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono nomaeŋ
ambonaga? Gawoŋ meme kambaŋ 200:waa sewaŋa (Kina 2,000) eja.
Moneŋ ii meŋ kema nene bered sewaŋa meŋ uŋuagiwombaajoŋ jejaŋ
me?”

38 Kaeŋ qisiŋ mugi jero, “Oŋoaŋgiaanoŋ nene bered dawi raja? Ii
kema iibu.” Kaeŋ jero gesogia qeŋgama jegi, “Bered 5 ano sora woi
iikaanda meŋ laligojoŋ.”

39 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Ejemba
kuuya, oŋo mono deema nene newombaajoŋ tuuŋ boleboole ajoroon
lolo toŋgoŋanoŋ kemeŋ rabu.” 40 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono kosere tuuŋa
tuuŋa deema ragi. Tuuŋ tosia 100 ano tosia 50 kaaŋ kaaŋ kululuuŋ
rama keŋgi. 41 Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ
uuro uro kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ
so mendeema batugianoŋ aŋgi. Sora woi ii kaaŋiadeeŋ tuuŋ kuuya
yoŋoojoŋ mendeeno. 42 Mendeeno ejemba korebore neŋgo neŋ timbiri-
igi. 43 Neŋ timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ
kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kaaŋagadeeŋ sora kitia ii
meŋ kululuugi. Kiaŋ. 44 Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Mat 14.22-33; Jon 6.15-21

45 Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ kotoŋ oŋoma
kokaeŋ jero, “Oŋo mono waŋgonoŋ uma waladeeŋ apu aŋgoŋ kotoŋ
leegeŋ Betsaida gomanoŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ kambaŋ biiwianoŋ
ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋomago kamaŋa.” 46 Kaeŋ jeŋ yeizozogia jeŋ
oŋooma baaŋanoŋ uma qama kooliro. 47 Qama kooliŋ laligoro mare
kolooro iyaŋodeeŋ baaŋanoŋ laligoro waŋgogianoŋ aŋgoŋ biiwianoŋ
keno. 48 Keno loqanoŋ qeŋ qeŋ bimbimgoŋ naŋgogi keno haamonoŋ
keŋgiti, iikaaŋ baageŋa qeŋ karo bimooro majakaka somata mogi.
Gomaŋ aaŋanoŋ (3-6 kilok) iikaaŋanoŋ Jiisasnoŋ kaeŋ iŋiima apu aŋgoŋ
qaganoŋ riiŋ riiŋ gowokouruta oŋoonoŋ kaŋ uŋuugumambaa ano.
49 Apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ karo ii iima “Kowe Soŋgorinoŋ kaja!” jeŋ
kanaiŋ qama silaŋgi. 50 Qama silama kuuyanoŋ ii iima toroko mogito,
Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qaa bonjonda jeŋ kokaeŋ iŋijoro,

“Alauruna, mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Neeno kajeŋ.
Toroko mende mobu.” 51 Kaeŋ jeŋ yoŋoonoŋ waŋgonoŋ uro haamonoŋ
goroŋ qero. Goroŋ qero jeneŋgia ororo hononga mende aarugi. 52 Wala
bered meŋ seiŋ uŋuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito,
uugianoŋ gojono kaaŋiadeeŋ aaruŋ ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeaŋgo gawoŋ mero.
Mat 14.34-36

53 Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ
sakasinoŋ kemegi. 54 Waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi ejembanoŋ
Jiisas iikanondeeŋ moma kotoŋ mugi. 55 Moma kotoŋ muŋ qaa aŋgi
meŋ bobogariŋ mindimindiri sopa gomaŋgianoŋ gomaŋ so liligogi.
Liligogi moma kanaiŋ ji ejemba demberunoŋ aŋgoŋ oŋoma Jiisasnoŋ
gomaŋ daeŋ laligorotiwaa so uŋuama kagi. 56 Gomaŋ so, taoŋ, miri me
kuuŋ mombaa uutanoŋ kenotiwaa so ji ejemba uŋuama sombeŋgianoŋ
ama oŋoŋgi. Ama oŋoma Jiisaswaa selianoŋ me malekuyaa susuyanoŋ
oosiriwombaajoŋ welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya yoŋonoŋ
mono qeaŋgodaborogi. Kiaŋ.

7

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.
Mat 15.1-9

1 Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi tosaaŋa Jerusalem
sitinoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroogi. 2 Kambaŋ
iikanoŋ Jiisaswaa gowokouruta tosaaŋanoŋ borogia mende soŋgbama
doŋhamo mende qeŋ nembanene negi iŋiima uugia boliro.

3 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Juuda ejemba tosaaŋa ku-
uya yoŋonoŋ ambosakoŋ yoŋoo siligia otaaŋ laligogi. Kawaajoŋ borogia
wala soŋgbama sororogoŋgo nembanene neŋ laligogi. 4 Kaaŋagadeeŋ
gawonoŋga me maaketnoŋga kawuti, iikanoŋ wala apu kosoŋ ariŋ
konjoratiŋgo nene oosiriŋ laligogi. Kaaŋagadeeŋ qambi, monjoŋ ano
komanene kuuya ii soŋgbama hamo qeŋ laligogi. Sili kaaŋa kaaŋa ii
mamaga otaaŋ laligogi.

5 Kawaajoŋ Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi yoŋonoŋ
Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Goo gowokouruganoŋ mono naambaa-
joŋa ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ sili mende otaaŋ borogia doŋhamo
mende qeŋ kileŋ nembanene meŋ neŋkeju.”

6 *Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, gejatootoo eja Aisaianoŋ mono oŋoo kaniagia tororo luluuma Buju Tere moŋ kokaeŋ oorota eja,

> ‘Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaagadeeŋ goda qeŋ
> nomakejuto, uugianoŋ telambelaŋ ama noma moŋgeŋ koriganoŋ
> aŋgi eja.
> 7 Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontooŋ meŋ mepeseeŋ nomakeju.
> Kana qaa kuma oŋombonjeŋ kitianoŋ ejemba yoŋoo jeŋkootogia ii
> gisomaso ama melokanjiŋkeju.’

8 Aisaianoŋ kaeŋ ooro. Oŋo mono iikawaa so Anutuwaanoŋ jojopaŋ
qaa gema qeŋ ambosakoŋurugia yoŋoo siligia otaaŋkeju. Ii mende
sokonja.”

9 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoaŋgiaa siligia walaga otaawom-
baajoŋ mono awaagadeeŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qewagoŋkeju.
10 *Iikawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro,
‘Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano ‘Moŋnoŋ maŋa me
nemuŋa qasuaaŋ mubaati, ii mono qegi komuwa.’ 11 Kaeŋ jeŋ kotoroto,
oŋo qaa ii uuguŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ nemuŋ maŋa ii kokaeŋ
irijowaa: Oo wosona mojeŋ. Noo naŋgonaŋgo iwoina buŋa qeŋ

---

* **7:6:** Ais 29.13 * **7:10:** Eks 20.12; 21.17; Lew 20.9; Dut 5.16

aowaoragati, ii Anutuwaa taha mamatewowaajoŋ gosiŋ andaborowe buŋayaa nanduŋa koloowaa. 12 Moŋnoŋ kaeŋ irijoro sokombaa jeju.' Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ mugi nemuŋ maŋa yoroojoŋ ilailaa moŋ mende toroqeŋ oromakebaa. Ii mende sokonja. 13 Yei! Kaeŋ ama oŋoaŋgiaa nanamemeŋgiaa siligia jeŋ kotoŋ iikanoŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qewagogi omaya kolooŋ jaŋgoŋ qaomakeja. Oŋo iwoi kaaŋa ii mamaga amakeju." Kaeŋ jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Eja uu ii nomaeŋ tiloo ŋ riisija?
Mat 15.10-20

14 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu. 15 Iwoi seleeŋgeŋga eja uutanoŋ kemeŋkeji, iikanoŋ tiloo ŋ mumambaajoŋ amamaaŋkejato, iyaŋaa uu wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloo ŋ muŋkeja. 16 Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa." Kiaŋ.

17 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ oŋomesaoŋ kema miri moŋnoŋ uro. Uma raro gowokourutanoŋ sareqaa iikawaa kaniaajoŋ qisigi. 18 Qisigi kokaeŋ iŋijoro, "Oo alauruna, oŋo kaaŋagadeeŋ momogia awaa mende koloojamaeŋ? Nembanene iwoi seleeŋgeŋga eja uutanoŋ kemeŋkeji, ii tiloo ŋ mumambaajoŋ amamaaŋkeja. Ii moma kotoju me qaago? 19 Ii uu wombotanoŋ mende kemeŋkejato, korojoŋanoŋ kemeŋ seleeŋgeŋ kamaaŋkeja." Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ iikanoŋ nembanene kuuya ii meŋ soraidabororo.

20 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, "Eja uu wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloo ŋ muŋkeja. 21 Ejemba uu wombogianoŋga iwoi koi kaaŋa kolooŋ koumakeja: Qaa bologa romoŋgoŋ serowiliŋ ambombaajoŋ momakeju. Iwoi yoŋgoro meŋ oweŋ jenaŋ meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ momakeju. 22 Oloŋkalu ambombaajoŋ momakeju. Meŋgo mewombaa otoko amakeju. Bidaaŋ jembooli ano aŋgomokoloŋ ambombaajoŋ momakeju. Qaa saga jeŋ uuduuduu ambombaajoŋ momakeju. Gejajuju ama goroŋooso ambombaajoŋ momakeju. Sewaŋkiki laligoŋ gemaqeqe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajoŋ momakeju. Jaba-arambaraŋ ama sili uugia qaa amakeju. 23 Iwoi bologa kuuya iikanoŋ mono ejemba uu wombogianoŋga kouma tiloo ŋ oŋomakeja." Kiaŋ.

Keinan emba moŋnoŋ kaparaŋ koma qama kooliro.
Mat 15.21-28

24 Jiisasnoŋ waama Genesaret gomaŋ mesaoŋ siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaa uutanoŋ keno. Kema gomaŋ moŋnoŋ uma bujuya moŋnoŋ mobabotiwaajoŋ buugia mejugoroto, kileŋ aasaŋgoya laligomambaajoŋ amamaaro. 25 Amamaaro iikanondeeŋ emba moŋ borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanoŋ kaŋ batanoŋ kemeŋ simiŋ kuno. 26 Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jeŋ laligoro. Nemuŋ maŋa ii Fonisiaga Siria prowins kanoŋa. Iinoŋ borataa uutanoŋga ome konjombaatiwaajoŋ welema muro. 27 Welema muro kokaeŋ ijoro, "Juuda nono wala nononanaa meraboraanana uŋuaginiŋ neŋ timbiriŋ ambuya. Kawaajoŋ merabora yoŋoo mirigianoŋga bered meŋ kasu oŋoniŋ mende sokombabo. Juuda anana wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejoŋ. Niinoŋ wala Juuda

ejemba ilaaŋ oŋombe kantri tosaaŋa oŋonoŋ mono kasu kaaŋa mamboma laligowu.”

28 Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ meleeno, “Poŋ, ii saanoŋ mojento, kasu meria yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ merabora yoŋoonoŋ nene reemoŋa nene duŋ baatanoŋ kamaaro neŋkeju.”

29 Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Qaa kaeŋ jejaŋiwaajoŋ saanoŋ moma gonjeŋ. Ome iikanoŋ mono keteda koi boraga mesaoŋ kenja. Kawaajoŋ gii saanoŋ kemba.”

30 Kaeŋ ijoro moma mirianoŋ keno omenoŋ borata mesaoro duŋanoŋ ero iiro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja moŋ meagoro.

31 Jiisasnoŋ mombo Taia siti gomaŋ mesaoŋ Saidon sitinoŋ kema uuguŋ misiŋgoŋ Ten-taoŋ gomambaa biiwia uuguŋ Galili apu aŋgoŋ kosianoŋ karo. 32 Karo gejaduu eja moŋ qaaya qaomambaajoŋ anoti, ii wama Jiisaswaanoŋ kagi. Kaŋ boria waŋanoŋ ambaatiwaajoŋ qisiŋ mugi. 33 Qisiŋ mugi eja ii wama ejemba tuuŋ ii oŋomesaoŋ moŋgeŋ keni. Kema Jiisasnoŋ boro susuya gejianoŋ ama nama mombo iyaŋaa boro susuyanoŋ sulaaŋ neselaŋanoŋ oosiriro. 34 Oosiriŋ Siwenoŋ uuro uro osoŋgombo qama kooliŋ iyaŋaa qaanoŋ “Efata,” ananaa qaanoŋ ‘Mono toowa,’ kaeŋ jero.

35 Kaeŋ jero gejawoitanoŋ toori neselaŋanoŋ lolooro qaaya awaagadeeŋ jero. 36 Jero Jiisasnoŋ iikawaa bujuya ejemba iŋijowubotiwaajoŋ qotogoŋ oŋono. Qotogoŋ oŋoma kaparaŋ kono yoŋonoŋ ii kaparaŋ koma jeŋ seiŋ laligogi. 37 Jeŋ seiŋ laligogi ejembanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Iwoi kuuya awaagadeeŋ amakeja. Gejaduu gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yoŋoo neselaŋgia isano qaa jeŋkeju.” Kiaŋ.

8

Jiisasnoŋ ejemba 4,000 nene uŋuagiro.
Mat 15.32-39

1 Kambaŋ kanoŋ ejemba tuuŋ somatanoŋ mombo ajoroogi. Nembanenegia qaa laligogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoono iwaanoŋ kagi kokaeŋ iŋijoro, 2 “Niinoŋ ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ wosona mojeŋ. Yoŋonoŋ niwo kaŋ weeŋ karooŋ laligogi nembanenegia qaondabororo iijeŋ. 3 Yoŋoonoŋga tosianoŋ koriganoŋga kaŋ laligogi niinoŋ ‘Saanoŋ gomaŋgianoŋ kembu,’ jemambo. Nene mende negi eeŋ wasiŋ oŋombe kana batuyanoŋ kema kema jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubo.”

4 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ meleema kokaeŋ ijogi. “Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kokanoŋ moŋnoŋ mono daeŋkaya nembanene kaaŋa mokoloon tuuŋlelembe koi uŋuaginaga?”

5 Kaeŋ ijogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono “Bered 7 raja,” ijogi.

6 Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ii namonoŋ kemeŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ ragi. Kemeŋ ragi bered 7 ii meŋ Anutu qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ gowokouruta oŋoma ejemba tuuŋ so batugianoŋ ambutiwaajoŋ jero. Kaeŋ jero iikawaa so aŋgi. 7 Yoŋoonoŋ sora boleboole tosia kaaŋagadeeŋ raro. Ii kaaŋiadeeŋ meŋ kotuegoŋ ejemba tuuŋ so batugianoŋ toto qeŋ oŋombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono.

8 Jeŋ kotoŋ oŋono oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene
kitia mesaogi raroti, ii konde 7 meŋ kululuugi saa qero. 9 Eja nene negiti,
iyoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Negi wasiŋ oŋono gomaŋgianoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoleto iibombaajoŋ kaparaŋ koŋgi.
Mat 16.1-4

10 Keŋgi iikanondeeŋ gowokouruta yoŋowo waŋgonoŋ uma distrik
qata Dalmanuta kanoŋ keŋgi. 11 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
tosianoŋ iikanoŋ kaŋ Jiisaswo kanaiŋ jenoŋkooli aŋgi. Qaawaa timbi-
noŋ horowombaajoŋ aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ kaparaŋ koma qisigi,
“Mono jena Siwenoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.” 12 *Kaeŋ jegi uu-
tanoŋ bimooro osoŋgoŋawo qero jero, “Oo ejemba kambaŋ kokaamba
namonoŋ laligojuti, oŋo mono naambaajoŋ Anutuwaa aiwese asugi-
waatiwaajoŋ kaparaŋ komakeju? Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Anutunoŋ aiwese kaaŋa ii mende meŋ qendeema oŋombaa.
Qaago awawi!”
13 Kaeŋ jeŋ oŋomesaoŋ mombo gowokouruta yoŋowo waŋgonoŋ uma
apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keugi. Kiaŋ.

Farisii ano Herod yoŋonoŋ woso konduŋ kaaŋa kolooju.
Mat 16.5-12

14 Iikanoŋ keuma samoŋ mewombaajoŋ duduugi bered motooŋgoda
ii waŋgonoŋ meŋ ragi. 15 *Ragi Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono,
“Oŋo Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ (Farisii) yoŋoo tomembouŋbouŋ
qaagia ano Herodwaa riki sombaŋ iikawaajoŋ mono galeŋgia mewu. Ii
awaagadeeŋ mende gosiŋ gema qewuti eeŋ, iyoronoŋ mono yiist kaaŋa
somariiŋ meŋ boliŋ oŋombaota.”
16 Jeŋ kotoŋ oŋono qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ
kokaeŋ amiŋ mogi. “Berednana qaawaajoŋ jeja me nomaeŋ?”
17 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaeŋ iŋijoro, “Naambaajoŋ
berednana qaa jeŋ amiŋ moju? Noo kaniana ii naambaajoŋ mende
moma kotoju? Ii mende moma asariju me? Uugejagianoŋ gojoma raja
me? 18 *Jaagia rajaoto, kileŋ mende iima kotoju me? Gejagia rajaoto,
kileŋ mende moma asariju me? Iwoi asugiroti, ii duduuju me qaago?
19 Niinoŋ bered 5 ii ejemba 5,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ
kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero?” Qisiŋ oŋono “Konde 12,”
ijogi.
20 Ijogi toroqero, “Niinoŋ bered 7 ii ejemba 4,000 yoŋoojoŋ motowe
iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero?” Qisiŋ
oŋono “Konde 7,” ijogi.
21 Ijogi moma jero, “Kawaajoŋ kaniana ii mono kaaŋiadeeŋ mende
moma asariju me?” Kiaŋ

Eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Betsaida taonoŋ kagi. Kanoŋ kaŋ
eja jaagoo moŋ wama Jiisaswaanoŋ kouma borianoŋ oosiriwaatiwaa-
joŋ qama kooliŋ mugi. 23 Qama kooliŋ mugi Jiisasnoŋ eja jaagoo
ii borianoŋ meŋ wama miri seleeŋgeŋ keni. Kema sulaaya sulaaŋ
jaayanoŋ ama boria waŋanoŋ ama qisiŋ muro, “Iwoi moŋ iijaŋ me
qaago?”

---

* **8:11:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **8:12:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **8:15:** Luuk 12.1 * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2; Maak 4.12

24 Qisiŋ muro jaaya uuro uro jero, “Ejemba iŋiijento, ii gere tanitani
koloogi kokoosugadeeŋ iŋiibe kema kaŋ nanju.”
25 Kaeŋ jero mombo borianoŋ jaawoita oosiriro toori tororo uuro
asariŋ kotoro iwoi kuuya awaagadeeŋ iidabororo. 26 Iidabororo wasiŋ
muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii gomaŋ moŋgeŋ mende kembato, dindiŋa
geeŋgaa gomaŋganoŋ kemba.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

27 Jiisasnoŋ Betsaida mesaoŋ gowokouruta yoŋowo Sisaria Filipai
taombaa kosianoŋ keŋgi. Kananoŋ kema gowokouruta kokaeŋ qisiŋ
oŋono, “Ejembanoŋ noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii eja moroga koloojeŋ?”
28 *Qisiŋ oŋono meleema kokaeŋ jegi, “Tosianoŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga
koloojaŋ,’ jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija koloojaŋ,’ ‘jeŋkeju ano tosianoŋ
toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ
koloojaŋ.’ ” 29 *Kaeŋ jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ
nomaeŋ jeju? Nii moroga koloojeŋ?” Qisiŋ oŋono Piitonoŋ kokaeŋ
meleeno,
“Gii Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋ.”
30 Kaeŋ meleeno kania asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobabotiwaajoŋ soŋgo
kotakota ama oŋono.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

31 Jiisasnoŋ gowokouruta kanaiŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Siwe go-
mambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa
jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono
gema qeŋ qegi komuwaa. Komuro weeŋ karooŋ tegoro koomunoŋga
waabaa.” 32 Jiisasnoŋ qaa ii mende kolatiŋ asuganoŋ jero Piitonoŋ
iikanondeeŋ horoŋ muŋ goraayanoŋ kema kanaiŋ qotogoŋ muro.
33 Qotogoŋ muro eleema gowokouruta uuŋ iŋiima Piito qotogoŋ kokaeŋ
jeŋ muro, “Gii qaa romoŋgojaŋi, ii Anutuwaanoŋ qaaga qaagoto, baloŋ
ejemba ano Satan siiŋgiaga. Kawaajoŋ Satan, gii mono keteda koi noo
jaasewananoŋga togowa.” Kiaŋ.

Kraist otaawoŋatiwaa sewaŋa.

34 *Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ ano gowokouruta oŋoono kagi qaa kokaeŋ
iŋijoro, “Moŋnoŋ noo gemananoŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono
iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa bologa gema qero sisia megi siim-
bobolo ii bisimakeba. Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii
notaaŋ kawa. 35 *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaa-
jaa laligoji, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato,
moŋnoŋ balombaa laaligoya ii nii ano noo Oligaa Buŋanaajoŋ ama
qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon
kotiiŋ laligowaa. 36 Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya
koma hororo buŋaya kendabororo uuwaa laaligoya meŋ sooŋ silemale
laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanoŋ tiwilaaro mende
sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende meŋ mubaa.

* **8:28:** Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **8:29:** Jon 6.68-69 * **8:34:** Mat 10.38; Luuk 14.27
* **8:35:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

Qaago totooŋ! 37 Anana kuuyanoŋ mono ananaa dowenana mewombaajoŋ amamaawoŋa. 38 Ejemba tuuŋa tuuŋa kambaŋ kokanoŋ balonoŋ oloŋkalu ama siŋgisoŋgo tosaaŋa ama laligoŋkeju. Moŋnoŋ iyoŋoo batugianoŋ noo qana ano noo Buŋa qaana meŋ kamaaŋ ambaati, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aarugi iinoŋ eja me emba kaaŋa mono iŋiima tiiŋ oŋombaa." Kiaŋ.

9

1 Kaeŋ iŋijoŋ kokaeŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Anutunoŋ bentotoŋa kuuro ku-usuŋanoŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi ii koloon asugiro iibuya." Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36

2 *Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama ejemba oŋomesaoŋ iyaŋgia siri baaŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi. Iikanoŋ laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele tanianoŋ letoma morota kolooro. 3 Malekuyanoŋ tualalakota asamararaŋawo kolooro. Balonoŋ opo taaŋa gbabulunoŋ (saife, omo) soŋgbamakejuti, mono ii uuguŋ taaliro. 4 Kaeŋ kolooro Elaija ano Mooses yoronoŋ asugiŋ oŋoma Jiisaswo qaa amigi. 5 Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, "Somatanana, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro mojoŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ mewoŋa: Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ." 6 Gowoko yoŋonoŋ jeneŋgia mamaga ororo Piitonoŋ "Nomaeŋ jemaŋa?" jeŋ qaa moŋgano.

7 *Qaa moŋgama nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaaŋ umugayanoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kolooro mogi, "Eja koi neenaa wombo merana kolooja. Mono iwaa qaaya moma laligowu." 8 Qaa ii moma uulaŋawo eleema uuŋ moŋgama woi ii mombo mende iriigi Jiisasnondeeŋ yoŋowo nano. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

9 Baaŋanoŋga roganoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, "Oŋono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono ejemba moŋ mende iŋijowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ koomunoŋga waaro iikawaa gematanoŋ ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu."

10 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ qaa ii uugianoŋ aŋgoŋ koma koomunoŋga waawaataa qaa iikawaa kania ii iyaŋgia qisiŋ aoŋ amiŋ mogi. 11 *Amiŋ moma Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, "Kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jeŋkeju, 'Gejatootoo eja Elaijanoŋ mono Siwenoŋga waladeeŋ kamaaŋ asugiwaa.' Ii nomaembaajoŋ jeŋkeju?"

12 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Elaijanoŋ waladeeŋ kamaaŋ asugiŋ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoŋaga koloojato, qaa moŋ koi mono naambaajoŋ oogi eja: 'Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga moro jejewili ama mubuya.' 13 Qaa woi ii ejaoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijanoŋ mono kamaaŋ asugiroto, iwaajoŋ

* **9:2:** 2 Piito 1.17-18 * **9:7:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22 * **9:11:** Mal 4.5; Mat 11.14

Buŋa qaa oogita ejiwaa so ejembanoŋ ii iyaŋgiaa siiŋgia otaaŋ tondu ama mugi.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43

14 Jiisas ano gowoko karooŋ yoŋonoŋ baaŋanoŋga kamaaŋ gowkouruta tosia yoŋoonoŋ kaŋ iwoi kokaeŋ iigi: Kana qaawaa boi tosianoŋ nama yoŋowo jenoŋkooli ano niinoŋgiinoŋ qaa jegi ejemba tuuŋlelembenoŋ liligoŋ iŋiima naŋgi. 15 Kaeŋ nama ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisas iima iikanondeeŋ aaruŋ bobogariŋ kosianoŋ kema joloŋa jegi. 16 Joloŋa jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋonoŋ naambaajoŋ yoŋowo jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ qaa jeju?”

17 Qisiŋ oŋono tuuŋgianoŋga eja moŋnoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Boi, noo merana omenoŋ buuta muuŋguŋ qaamuuŋ meŋ muro wama goonoŋ kajeŋ. 18 Iinoŋ kanoŋ me kanoŋ meŋ utugoŋ horoŋ giliro kamaaŋ qeŋ buutanoŋga kokopa kamaaro iriŋa kijoŋgoŋ selianoŋ mejugoŋkeja. Kaeŋ kolooro kaŋ goo gowokouruga welema oŋoma ome ii otaawutiwaajoŋ iŋijojento, yoŋonoŋ ii amamaajuya.”

19 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balombaa ejemba yaŋgiseŋgiawo. Mono kambaŋ dawi oŋowo qatoŋ uŋuŋ laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa. Ii mono wama noonoŋ kawu.”

20 Kaeŋ jero wama iwaanoŋ kagi. Kagi omenoŋ Jiisas iima iikanondeeŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza horoŋ tama namonoŋ qeŋ poraŋporaŋ itagoŋ sembeŋ aoŋ ero buutanoŋga kokopa kouma kamaaro. 21 Jiisasnoŋ ii iima maŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Kambaŋ dawiwaa so tani koi asugiŋ muŋ kouro?” Qisiŋ muro jero, “Ii mono melaayanondeeŋ kolooŋ muro.

22 “Ii meŋ boliŋ mumambaajoŋ indiŋa indiŋa gerenoŋ me apunoŋ metano kambaŋ mamaga kemeŋ qeŋ qeŋgadeeŋ amakeja. Kaento, iikaaŋaa ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eeŋ, mono kiaŋkomuŋ ilaaŋ noromba.”

23 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “ ‘Ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eeŋ,’ jejaŋ. Anutuwaa ku-usuŋanoŋ mono ilawoila mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Moŋnoŋ Anutu moma laariwaati, iwaanoŋ ilawoila kania kania saanoŋ kolooŋkebaa.”

24 Kaeŋ ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ qama jero, “Anutu moma laarijento, momalaarinanoŋ looloria kolooja. Momalaarina mono meŋ kotiiwa.”

25 Jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ bobogariŋ kagi iŋiima iikawaajoŋ ome ii kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaamuuŋ ano gejaduuwaa omeya, niinoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Gii mono eja koi mesaoŋ kouma kema mombo mende eleema kawa.”

26 Jeŋ muro qama silama mera ii utugoŋ uulaŋawo orogoŋ muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaaŋa kolooŋ ero mamaganoŋ ii iima “Wosoya tegoja!” jegi. 27 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano.

28 Kaeŋ nano Jiisasnoŋ miri uutanoŋ uro gowokourutanoŋ aŋgiodeeŋ rama kokaeŋ qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajoŋ amamaajoŋa?”

29 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Ome tania kaaŋa ii mono qama kooliŋ
nene siŋgi laligoŋ saanoŋ otaawoŋa. Iwoi morota moŋ aniŋ mende
kouma kembaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45

30 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ kema
Galili prowins uutanoŋ liligoŋ naa gomanoŋ laligogiti, ii moŋnoŋ
mobaatiwaajoŋ togoro. 31 Ii togoŋ gowokouruta kuma oŋomambaajoŋ
oloŋ keŋgi. Kananoŋ kema qaa kota kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ Siwe
gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba yoŋoo borogianoŋ ano kemebaa.
Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro roŋ koŋgi weeŋ karooŋ
kolooro koomunoŋga waabaa.”

32 Qaa kota kaeŋ iŋijoroto, ii mende moma asarigi ano kania nomaeŋ,
ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

33 Kaeŋ kema Kaperneam taonoŋ kougi. Kanoŋ kouma iyaŋaa miri
uutanoŋ uma gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋo kananoŋ kaŋ naa
qaaga amiŋ mojuya?”

34 *Yoŋonoŋ kananoŋ kaŋ ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ ii aŋgiodeeŋ
amiŋ moma kagi. Kawaajoŋ qisiŋ oŋono qaagia bogoro ragi. 35 *Qaa
bogoro ragi Jiisasnoŋ kemeŋ rama gowokouruta 12 oŋoono kagi kokaeŋ
iŋijoro, “Moŋnoŋ uuta laligomambaajoŋ mobaati eeŋ, iinoŋ mono
kuuya oŋoo newo baagianoŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ tosaaŋa kuuya
weleŋ qeŋ oŋomakeba.” 36 Kaeŋ iŋijoŋ naamade melaa moŋ meŋ
batugianoŋ ano nano. Nano borianoŋ meŋ tawoyanoŋ ama kokaeŋ
iŋijoro, 37 *“Moŋnoŋ naamade koi kaaŋa moŋ noo qananoŋ mirianoŋ
koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa.
Moŋnoŋ kaeŋ ama nombaati, iinoŋ niigadeeŋ qaagoto, moŋ wasiŋ
nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mindiŋgoŋ oŋono.
Luuk 9.49-50

38 Jonoŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Boi, nononoŋ eja moŋ ananawo mende
liligoŋkeji, iinoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ
nonowo mende qokotaaŋ laligoŋkejiwaajoŋ ama nono ii qotogoŋ mu-
niŋ.”

39 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, “Ii mono mende qotogoŋ mubu. Moŋnoŋ
noo qana qama aŋgoleto meji, iinoŋ mono iikawaa gematanoŋ noo
gemaqeqe qaa afaaŋkota jemambaajoŋ amamaawaa. 40 *Moŋnoŋ
mende qotogoŋ nonomakeji, iinoŋ mono ananaa areŋnoŋ laligoja.
(Kawaajoŋ noo alauruna tosia ii aŋgosisiri mende meŋ oŋombu.) 41 *Ii
mono naŋgoŋ oŋoŋgi Anutunoŋ iikawaa turuŋa oŋombaa. Moŋnoŋ
Kraistwaa qatanoŋ iwaa buŋa koloojutiwaajoŋ ama apu qambi newuti-
waa oŋombaati, Anutunoŋ mono iikawaa turuŋa meleema mubaa. Ni-
inoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naŋgoŋ oŋombuti, iyoŋonoŋ
mono turuŋa mewuya.” Kiaŋ.

---

* **9:34:** Luuk 22.24 * **9:35:** Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26 * **9:37:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 * **9:40:** Mat 12.30; Luuk 11.23 * **9:41:** Mat 10.42

Siŋgisoŋgowaa koŋgoroya mono qotogowu.
Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

42 Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Merabora koi kaaŋa moma laariŋ
nonjuti, moŋnoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoroya ama muro siŋgisoŋgo
ambaati, eja iikanoŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo
iikawaa iroŋa mono nomaeŋ muro soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowon-
jiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi menduŋgoro kemebabo,
iikanoŋ mono afaaŋa kolooŋ muro tani koloonaga. 43 *Kawaajoŋ
boroganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati eeŋ, ii
mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo borodomoŋ laligoŋ laaligo kom-
bombaŋa mokolooŋ oompeleleŋ mokoloowagato, boroga woiwo laligoŋ
kanageŋ gere sianoŋ kemebabo. Sia gereya ii kambaŋ moŋnoŋ mende
bogowaa. 44 Iikanoŋ ‘Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende
komuwuya ano je geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.’

45 “Kaaŋagadeeŋ kanaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoroya ama
gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo kanadomoŋ laligoŋ
laaligo kombombaŋa mokolooŋ oompeleleŋ mokoloowagato, kanaga
woiwo laligona gere sianoŋ giligi kemebabo. 46 Iikanoŋ ‘Doonoŋ selegia
utoqutooŋ keema kougi mende komuwuya ano je geregianoŋ kambaŋ
moŋnoŋ mende bogowaa.’

47 *“Kaaŋiadeeŋ jaaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoroya ama
gombaati eeŋ, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma giliŋgo jaako
motooŋgowo laligoŋ Anutuwaa bentotonoŋ keuma oompeleleŋ
mokoloowagato, jaakoga woiwo laligona gere sianoŋ giligi kemebabo.
48 *Iikanoŋ ‘Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende komuwuya
ano je geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.’

49 “Gere sia iikanoŋ ejemba kuuya ii sii kaaŋa gere bolanoŋ dalasisi
oŋoogi siimboboloya mobuya.

50 *“Sii ii awaa koloojato, siinoŋ naaŋa mesaowaati eeŋ, ii mono no-
maeŋ meagogi naaŋa mombo koloonaga? Oŋo kaaŋiadeeŋ uumotooŋgo
laaligowaa aiŋa mesaowubo. Kawaajoŋ Siwe siigia mesaowubotiwaa-
joŋ mono galeŋgia meŋ batugianoŋ luae qeŋ aoŋ laligowu.” Kiaŋ.

10

Loemba mesaoŋ aoaowaa qaaya
Mat 19.1-12; Luuk 16.18

1 Jiisasnoŋ waama Kaperneam gomaŋ mesaoŋ Jordan apu kotoŋ
leegeŋ kema metetereeŋ kamaaŋ mombo apu ii kotoŋ Judia prowin-
snoŋ karo. Karo ejemba tuuŋlelembenoŋ mombo iwaanoŋ ajoroogi ama
laligoroti, iikawaa so mombo kuma oŋono.

2 Kuma oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ
iwaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowombaa aŋgobato meŋ muŋ
kokaeŋ qisiŋ mugi, “Ejanoŋ embia mesaowaati eeŋ, iikanoŋ Kana qaa
uuguwaa me qaago?”

3 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Moosesnoŋ iikawaa qaaya
nomaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonota eja?”

---

* **9:43:** Mat 5.30 * **9:47:** Mat 5.29 * **9:48:** Ais 66.24 * **9:50:** Mat 5.13; Luuk 14.34-35

4 *Kaeŋ inɲijoro kokaeŋ ijogi, “Ejanoŋ mesaoŋ aoao papia ooŋgo embia
saanoŋ mesaowaa. Moosesnoŋ kaeŋ jeŋ kotorota eja.”
5 Kaeŋ ijogi kokaeŋ jeŋ oŋono, “Iinoŋ mono uugia kotigaajoŋ ama
jeŋkooto kaeŋ ooŋ oŋono. 6 *Ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ kanakanaiyanoŋ
ilawoila kuuya mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ ‘Eja ano emba
laligowutiwaajoŋ mokoloon oŋono. 7 *Kawaajoŋ ejanoŋ mono ne-
muŋmaŋa oromesaoŋ embiaanoŋ kema qokotaaro 8 yoronoŋ sele mo-
tooŋgo koloon laligowao. Kaeŋ koloon toroqeŋ woi mende koloojaoto,
sele motooŋgo koloon laligowao. 9 Anutunoŋ eja ano emba mindiriŋ
oronoti, ejemba moŋnoŋ ii mono mende mendeema oromba.”
10 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ oŋoma miri uutanoŋ uro gowokourutanoŋ
qaa iikawaajoŋ mombo qisiŋ mugi. 11 *Qisiŋ mugi kokaeŋ inɲijoro,
“Eja moŋnoŋ embia otaaŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu
serowiliŋ ambaa. 12 Kaaŋagadeeŋ emba moŋnoŋ loya otaaŋ eja moŋ
mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu serowiliŋ ambaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

13 Ejemba tosianoŋ merabora boloboolo uŋuama Jiisasnoŋ
oŋoosiriwaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagito, gowoko yoŋonoŋ ejemba ii jeŋ
qewagoŋ oŋoŋgi. 14 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ ii iima uuta boliro kokaeŋ
inɲijoro, “Merabora melaa mono oŋomesaogi noonoŋ kawu. Anutunoŋ
ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii mende
somoŋgoŋ oŋombu. 15 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ inɲijowe mobu:
Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋa ii merabora kaaŋa buŋa mende qeŋ
aowaati, iinoŋ mono iikawaa uutanoŋ keumambaa amamaawaa.”
16 Kaeŋ jeŋ tawoyanoŋ ama dooŋgoŋ oŋoma boria waŋgianoŋ ama
kotuegoŋ oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

17 Jiisasnoŋ kanaiŋ kana kemambaa ano eja moŋnoŋ bobogariŋ
iwaanoŋ karo. Kaŋ batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kokaeŋ qisiŋ muro,
“Boi awaa, niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ
aowenaga?”
18 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Noojoŋ ‘Boi awaa,’ ii naambaajoŋ jejaŋ?
Anutu motooŋgoyanoŋ awaa kolooja. Eja moŋnoŋ ii kaaŋa awaa mende
kolooja. 19 *Gii jojopaŋ qaa koi modaborojaŋ:

> ‘Moŋ mono mende qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba.
> Iwoi mono yoŋgoro mende mewa. Jenoŋkuukuu mono mende
> ama muba. Mono kalugoŋ yoŋgoro mende mewa. Nemuŋ maŋga
> mono goda qeŋ oromakeba.” ’

20 Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ jero, “Boi, ii kuuya mono gbaworo-
nanoŋga teŋ koma laligoŋ waabe.”
21 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ uuŋ iima uuwomboyanoŋ jopagoŋ muŋ kokaeŋ
ijoro, “Gii mono motooŋgonoŋ amamaajaŋ: Gii mono kema esuhi-
naga kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo ejemba wanaya
oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata totooŋ (milyon Kina kaaŋa) ii

---

* **10:4:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **10:6:** Jen 1.27; 5.2 * **10:7:** Jen 2.24 * **10:11:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * **10:15:** Mat 18.3 * **10:19:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.” 22 Jiisasnoŋ kaeŋ ijoroto, esuhinaya mamaga erotiwaajoŋ ama qaa ii moma uuta bosoleero wosobiri moma eeŋ mesaoŋ keno.

23 Mesaoŋ keno Jiisasnoŋ uuro kema karo gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oyei! Ejemba moneŋ hinagiawo yoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa kombuya.”

24 Kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ ii moma waliŋgogito, Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Guaŋuruna, ejemba daeŋ yoŋonoŋ moneŋ hinagia moma laariŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa kombuya. 25 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ amamaawuya.”

26 Kaeŋ iŋijoro moma aaruŋ tililiŋgoŋ iyaŋgiaajoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopooŋ! Ejemba moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?”

27 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, “Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ osiŋ amamaaŋkejuto, Anutunoŋ kaeŋ mende amakeja. Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende osiŋ amamaaŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa turuŋa

28 Piitonoŋ qaa ii moma meleema Jiisas kokaeŋ ijoro, “Moba, nononoŋ ilawoila kuuya mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ.”

29 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo ano Oligaa Buŋawaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, dakoga, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraborata me gawoŋ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunoŋ mono iikawaa tawaya uuguŋ meleema muro seiwaa. 30 Moŋnoŋ iwoi ii mesaoroti, Anutunoŋ mono tawaya ii 100:waa so toroqeŋ muro iyaŋaa buŋa koloowaa. Balombaa laaligonoŋ sisiwerowero uutanoŋ laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemuŋmaŋ, merabora ano gawoŋ molaleŋa ii mono kitianoŋ koloon mubaa ano kambaŋ kanageŋanoŋ laaligo komboŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa. 31 *Kaeŋ koloowaato, uuta oŋoonoŋga mamaganoŋ kamakamaata koloowuya ano kamakamaata yoŋoonoŋga mamaganoŋ uuta koloowuya.” Kiaŋ.

Komuwaatiwaa qaaya jero karooŋ kolooro.
Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34

32 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem sitinoŋ ubombaajoŋ baloŋ kana keŋgi. Jiisasnoŋ wala keno gowokourutanoŋ gematanoŋ kema waliŋgogi ano ejemba gemagianoŋ kagiti iyoŋonoŋ mono toroko mogi. Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii mombo horoŋ oŋoma kanaiŋ kuma oŋono. Iwaanoŋ iwoi koloowaati, qaa ii jeŋ asariŋ kokaeŋ iŋijoro, 33 “Mobu, anana mono Jerusalem uboŋa. Iikanoŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo borogianoŋ kemebaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegoŋ waba gawman yoŋoo borogianoŋ oombuya. 34 Ooŋgi mepaegoŋ sulaapaŋ qeŋ ooli waayawonoŋ qetaaliŋ taluŋgowuya. Qetaaliŋ taluŋgoŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋanoŋ koomunoŋga waabaa.” Kiaŋ.

* **10:31:** Mat 20.16; Luuk 13.30

Jeims Jon yoronoŋ iwoiwaajoŋ weleni.
Mat 20.20-28

35 Jiisasnoŋ kaeŋ inijoro Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon yoronoŋ
iwaanoŋ kema kokaeŋ ijori, “Boi, noronoŋ iwoi mombaajoŋ welema
gonjoti, ii norombagiwaajoŋ mojo.”
36 Ijori qisiŋ orono, “Oronoŋ naa iwoi ama oromaŋatiwaajoŋ mojao?”
37 Qisiŋ orono kokaeŋ ijori, “Giinoŋ saanoŋ jeŋ kotona noro goo
asamararanoŋ eu uma moŋnoŋ boro dindiŋganoŋ ano moŋnoŋ boro
qaniganoŋ rama iwoi kuuya galeŋ kombonaga.”
38 *Kaeŋ ijorito, Jiisasnoŋ kokaeŋ irijoro, “Oronoŋ iikawaa kania
mende moma yagoŋ welenjao. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati,
oronoŋ ii saanoŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago? Joŋkowororo
noŋgbanoŋ mulu meŋ nombuti, oronoŋ ii mewao me qaago?”
39 Irijoro moma jeri, “Ii saanoŋ mewota.”
Jeri kokaeŋ irijoro, “Ii oŋanoŋ. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati,
oronoŋ ii kaaŋiadeeŋ newaota ano joŋkowororo noŋgbanoŋ mulu meŋ
nombuti, iikanoŋ mono oro kaaŋagadeeŋ mulu meŋ orombuya. 40 Meŋ
orombuto, noo boro dindinanoŋ me qaninanoŋ moronoŋ rabaati,
niinoŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so qaago. Anutunoŋ duŋ woi ii daeŋ
yoroojoŋ mozozoŋgoroti, ii mono iyoroojoŋ orono niwo rama iwoi
kuuya galeŋ komakeboŋa.” Kiaŋ.

Galeŋ hoŋanoŋ mono weleŋqeqe kolooja.

41 Jeims Jon yoronoŋ kaeŋ weleni alauruta 10 yoŋonoŋ ii moma
kanaiŋ uubologa mogi. 42 *Kaeŋ mogito, Jiisasnoŋ oŋoono kagi
kokaeŋ inijoro, “Namowaa kantria kantria yoŋoo jawiŋgianoŋ galeŋ
koma oŋomboŋatiwaajoŋ jejuti, iyoŋonoŋ mono eja poŋ taniŋaeŋ
ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ ejemba
mindiŋgoŋ oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo kaniagia ii saanoŋ
moju. 43 *Oŋoo batugianoŋ sili iikaaŋa koloowaboto, moŋnoŋ oŋoo
batugianoŋ somatagia koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono weleŋ qeŋ
oŋoma laligowa. 44 Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ uuta
laligomambaa moji, iinoŋ mono kuuya oŋoo newo baagianoŋ laligoŋ
weleŋqeqegia omaya koloowa. 45 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono
kaaŋagadeeŋ sili kaaŋa qendeema iyaŋa weleŋ qeŋ mubutiwaajoŋ ama
mende kamaaroto, weleŋ qeŋ oŋoma ejemba kuuya oŋoo dowegia
memambaajoŋ ama kamaarota laaligoya qeleema mesaowaa.”

Bartimeus jaaya gooro metooro.
Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

46 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko sitinoŋ kagi. Kaŋ siti ii
mesaowombaajoŋ aŋgi ejemba tuuŋlelembenoŋ oŋotaaŋ gemagianoŋ
kagi. Kaeŋ kagi jaagoo eja qata Bartimeus, Timeuswaa meria iinoŋ
moneŋ ano nene mubutiwaajoŋ welema oŋoma kana goraayanoŋ raro.
47 Raro “Nazaret eja Jiisas kaja,” jegi moma kanaiŋ kokaeŋ qaro, “Jiisas
Deiwidwaa gbilia, mono kiaŋkomuŋ nomba!”
48 Kaeŋ qaro mamaganoŋ qaa bogoro rabaatiwaajoŋ qotogoŋ mugito,
iinoŋ kaparaŋ koma qaro. “Deiwidwaa gbilia, giinoŋ mono kiaŋkomuŋ
nomba!”

---

* **10:38:** Luuk 12.50 * **10:42:** Luuk 22.25-26 * **10:43:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

49 Qaro Jiisasnoŋ moma doroŋ ama kokaeŋ jero, “Saanoŋ qagi koi kawa.” Kaeŋ jero jaagoo eja ii qama kokaeŋ ijogi, “Goojoŋ qaja. Kawaajoŋ mono satiiŋ qena kamaaro waama kawa.”
50 Ii moma malekuya qetegoŋ giliŋ porasak waama nama Jiisaswaanoŋ keno.
51 Keno kokaeŋ qisiŋ muro, “Alana, niinoŋ naa iwoiga ama gomaŋatiwaajoŋ mojaŋ?” Kaeŋ qisiŋ muro jaagoo ejanoŋ jero, “Somatana, nii jaana mombo uumambaajoŋ mojeŋ.”
52 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono saanoŋ kemba.” Kaeŋ ijoro jaa kota iikanondeeŋ tooro uuŋ gemagianoŋ Jiisas otaaŋ keno. Kiaŋ.

11

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.
Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranoŋ kaŋ Oil gere baaŋanoŋ uma gowokowoita woi wasiŋ oromambaajoŋ ama 2 kokaeŋ irijoro, “Gomaŋ bagiaageŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma doŋgi melaa kasanoŋ somoŋgogi nanji, ii iikanondeeŋ mokoloowaota. Ii doŋgi sagbiliaga, eja moŋnoŋ qaganoŋ mende rarataga. Ii mono isama meŋ koi kawao. 3 Aisni moŋnoŋ ‘Naambaajoŋ kaeŋ anjao?’ jeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijowao, ‘Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaŋ jero kajota kambaŋ mende koriro mombo meleeno kawaa.” ’
4 Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono kema doŋgi sagbilia kana goraayanoŋ miri mombaa nagu qaa ootanoŋ kasanoŋ somoŋgogi nano mokoloon isani.
5 Aisni eja tosia iikanoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iriima kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Hei, nomaeŋ nambojeŋ doŋgi melaa isanjao?”
6 Kaeŋ qisiŋ oroŋgi Jiisasnoŋ irijorotiwaa so jeri moma “Saanoŋ meŋ kembao,” jegi. 7 Jegi meŋ Jiisaswaanoŋ kari malekugia qetegoŋ doŋgi melaawaa qaganoŋ aŋgi uma raro. 8 Kaaŋ rama keno ejemba jaasooŋgoyanoŋ goda qeŋ malekugia qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi tosianoŋ baloŋ korianoŋ kema gere seŋa memburatiŋ tamboŋgi.
9 *Tamboŋgi ejemba wala koma horoŋ keŋgiti ano gematanoŋ otaaŋ kagiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejoŋ. Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba. 10 Ambonana Kiŋ Deiwidnoŋ kantri totoŋ koma galeŋ koma oŋonoti, kambaŋ iikaaŋanoŋ mono mombo kaŋ nononja. Oo Anutu mono kantri totonana kotuegowa. Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ euwaa euyanoŋ uja. Oowe oowe!”
11 Kaeŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ liligoŋ ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaaŋ gowokouruta 12 yoŋowo jigo mesaoŋ Betani gomanoŋ kema egi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororoŋgoro.
Mat 21.18-19
12 Eŋ umugawodeeŋ waama gowokouruta yoŋowo Betani gomaŋ mesaoŋ keŋgi Jiisasnoŋ nenewaa komuro. 13 Nenewaa komuŋ uuro

* **11:9:** Ond 118.25-26

keno fig gere moŋ* seŋawo nano iiro. Iima “Seŋa uutanoŋ hoŋa raro mokoloon newenaga,” jeŋ fig gerewaa kanianoŋ keno. Kenoto, hoŋaa kambaŋanoŋ mende torirotiwaajoŋ seŋagadeeŋ nano iiro. 14 Kaeŋ iima gere ii kokaeŋ jeŋ muro, “Moŋnoŋ mono hoŋga mombo mende newa.”
Kaeŋ jeŋ muro qaa ii gowokourutanoŋ mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

15 Kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ ugi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ ejemba iŋiiro esuhina sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa megiti, ii kanaiŋ konjoma oŋono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yoŋoo raragia metaama meleeno keŋgi. Kaaŋagadeeŋ kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, iyoŋoo duŋ raragia ii kaaŋiadeeŋ riitano keŋgi. 16 Sombeŋ kowoga kotoŋ iwoi elaaŋ keuma kaamawaa kania ii somoŋgoro. 17 *Iikaeŋ ama kuma oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigonanoŋ mono gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋoo qamakooli miri koloowaatiwaajoŋ qabu.’ Qaa ii ejato, oŋonoŋ ii utegogi kikekakasililiŋ eja yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”
18 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ iikawaajoŋ newogia tegoro waliŋgogi. Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kana qaawaa boi yoŋonoŋ ii moma Jiisaswaajoŋ toroko moma amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii mono nomaeŋ jeniŋ qegi komunaga?”
19 Mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo siti mesaoŋ seleeŋgeŋ kema egi. Kiaŋ.

Fig gerenoŋ gororoŋgoro iigi.
Mat 21.20-22

20 Eŋ umugawodeeŋ waama kananoŋ kema fig gere ii uuguwombaajoŋ ama gere ii iigi tiitawo gororoŋgoŋ nano. 21 Nano Piitonoŋ Jiisaswaanoŋ qaa romoŋgoŋ kokaeŋ ijoro, “Somatana iiba, fig gere qasuaanati, ii mono gororoŋgoŋ nanja.”
22 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Anutu momalaariŋ ii mono pondaŋ meŋ laligowu.” 23 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, “Moŋnoŋ qaayaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ uuwoi mende moma baaŋa kokawaa toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotonaga, ‘Mono baaŋa koi qetegoŋ waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro hoŋa mono iikawaa so koloowaa. 24 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aodaborojoŋi, iikaeŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa. 25 *Oŋo nama Anutu qama kooligi moŋnoŋ aliaa koposowaajoŋ uubologa mobaati eeŋ, koposoya ii mono mesaowu. Kaeŋ ambuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa. 26 (Oŋo tosaaŋa yoŋoonoŋ siŋgisoŋgo mende mesaowuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowaa.)” Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8

---

* **11:13:** Fig ii jao gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoŋ komogi kota aiŋawo kolooro mamaga neŋ laligogi. * **11:17:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **11:23:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2 * **11:25:** Mat 6.14-15

27 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo mombo Jerusalem sitinoŋ ugi. Uma
jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema karo jigo gawoŋ galeŋ, kana
qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋonoŋ iwaanoŋ
kougi. 28 Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii kokanoŋ iwoi anjaŋi, ii mono
moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Ii mewagiwaa ku-usuŋa ii mono
moronoŋ gono?”
29 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qaa
moŋ qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema noŋgi niinoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ
ku-usuŋ nono ilawoila koi amakejeŋi, ii iŋijomaŋa. 30 Jonoŋ ejemba
oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii dakaya mero?
Siwe Toyanoŋ muro me boloŋ toyanoŋ mugi? Ii mono nijowu.”
31 Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “ ‘Ku-
usuŋanoŋ Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ
jewaa: ‘Oŋonoŋ mono naambaajoŋ Jon mende moma laariŋ mugi?’
Ii mende sokonja. 32 Me ‘Baloŋ ejemba yoŋoonoŋga asugiro,’ jew-
onaga? Ii mende sokonja.” Ejemba kuuyanoŋ Jombaajoŋ ‘Oŋanoŋ
gejatootoo ejaga kolooja,’ jegitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ
toroko moma ii jewombaajoŋ amamaagi. 33 Kawaajoŋ “Ii mende
mojoŋ,” meleeŋgi. Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ
ano niinoŋ kaaŋagadeeŋ ilawoila koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ
nonoti, ii mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

12

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19

1 *Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja moŋnoŋ
wain kasa gawoŋ moŋ koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ
liligoro. Meŋ liligoŋ wain juu somata jamonoŋ mero. Iikanoŋ
waimbaa hoŋa ama kananoŋ risuaagi apuyanoŋ lalanoŋ kemero. Wain
juu somata ii meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ meme jake
koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galeŋ
tosaaŋa mokoloon oŋoma kokaeŋ iŋijoro, ‘Mono gawoŋ meŋ hoŋaa
bakaya oŋoaŋgia meŋ bakaya toya nii nombu.’ Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ
gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri moŋnoŋ kema laligoro.
2 Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani 5) toriro
iikanoŋ weleŋqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ yoŋoonoŋ kema wain
gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero. 3 Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ
ii meŋ somoŋgoŋ koobinoŋ qeŋ otaagi bobora eleeno. 4 Kawaa
gematanoŋ weleŋ eja moŋ wasiro yoŋoonoŋ keno waŋa qosoma gamu
qeŋ mugi. 5 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ mombo wasiro keno qegi
komuro. Kaaŋiadeeŋ eja tosaaŋa mamaga wasiŋ oŋono tosia koobinoŋ
sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi. 6 Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ
qaa moŋgama jero, ‘Neenaa wombo merana motooŋgo iikayadeeŋ
laligoja. Ii mono goda qeŋ mubuya me nomaeŋ?’ Kaeŋ jeŋ konoga kiaŋ
meria wasiro yoŋoonoŋ keno. 7 Kenoto, karo iima batugianoŋ kokaeŋ
jegi, ‘Iinoŋ mono borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono
meŋ qeniŋ komuro wain kasa gawoŋ kokanoŋ mono ananaa buŋa
koloowaa.’ 8 Kaeŋ jeŋ qelanjiŋ meŋ somoŋgoŋ qegi komuro qamoya
gawoŋ sopa seleeŋgeŋ hagogi kemero.

* **12:1:** Ais 5.1-2

9 “Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma mono nomaeŋ ambaa? Iinoŋ
mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa ano gawoŋ galeŋ
dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa ii yoŋoo borogianoŋ ambaa.
10 *Buŋa Terenoŋ qaa koi weeŋgogi me qaago?
‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti,
iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi. Iikanoŋ
riiro mirinoŋ mono riima kamaaŋ kombaa.
11 Poŋnoŋ tando ii kuuro jaanananoŋ iiniŋ
qabuŋayawo kolooro waliŋgoŋkejoŋ.” ’
12 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro galeŋ yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma
asariŋ kokaeŋ jegi. “Sareqaa ii mono nonoojoŋa jeja.” Kawaajoŋ ii
meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ toroko
moma amamaaŋ mesaoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

13 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Farisii ano gawana Herodwaa paati
alauruta tosia wasiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijogi, “Oŋo mono Jiisaswaanoŋ
kema qisiŋ qaawaa timbinoŋ horoŋ gbadooŋ mubu.” Kaeŋ iŋijogi
Jiisaswaanoŋ kagi. 14 Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, “Boi, giinoŋ
eja hoŋa koloojaŋi, nono ii mojoŋ. Giinoŋ ejemba tosia mende
iŋisosorooŋ tosia mende qetama oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ
nonomakejaŋ. Kawaajoŋ kuuŋ goŋgi mende dogoŋ somata mende
esuuŋ oŋomakejanto, Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋa otaaŋ kuma
nonomakejaŋ. Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa dindiŋa iikanoŋ uuta ano ka-
maaŋqeqeta motoondeeŋ kuuya jeŋ mindiŋgoŋ nonomakejaŋ. Kawaa-
joŋ nono siisa-kimbaajoŋ takis ama iikanoŋ Mooseswaa Kana qaa
soŋgiwoŋa me qaago? Ii aniŋ sokonja me qaago?”
15 Kaeŋ ijogi areŋgia qoloŋmoloŋgoya ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Oŋo naambaajoŋ qaawaa timbinoŋ ama nombombaajoŋ aŋgobato
meŋ nonju? Saanoŋ silwa moneŋ moŋ meŋ kagi iimaŋ.”
16 Kaeŋ iŋijoro ii meŋ kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono. “Morowaa uŋayaga
ano qataga ii koi oogita eja?” “Ii Siisa-kimbaa.” Kaeŋ meleema jegi.
17 Jegi kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii
mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji, ii mono
Anutuwaa buŋa qewu.” Kaeŋ iŋijoro iwaajoŋ mamaga waliŋgogi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

18 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ “Komugiti,
iyoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisas-
waanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, 19 *“Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ
nononota eja,
‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuŋ maloya eeŋ
mesaoro koganoŋ saanoŋ maloya ii meŋ gbili mekoloon muro
dataa qa meŋ laligowaa.’
20 “Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ
emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro. 21 Komuro koganoŋ
maloya ii meŋ laligoŋ kaaŋagadeeŋ gbilia qaa eeŋ komuro. Komuro

* **12:10:** Ond 118.22-23 * **12:18:** Apo 23.8 * **12:19:** Dut 25.5

koga moŋ iwaa gematanoŋ iikanoŋ emba iikayadeeŋ meŋ laligoŋ eeŋ komuro. 22 Kaaŋadeeŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaaŋiadeeŋ komuro. 23 Giinoŋ 'Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,' jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motooŋgo ii embagiaga megi laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?"

24 Kaeŋ qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo qaa jeŋ sooju. Uumeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-usuŋa mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiŋjauŋ amakeju. 25 Oŋanoŋ, koomunoŋga waama kambaŋ iikanoŋ loemba mende koloowuyato, gajoba yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti kaaŋa kolooŋ laligowuya. 26 *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Mooseswaa Buknoŋ kokaeŋ eja: Somaŋ bambanoŋ gere bolaŋ asugiŋ mende jeŋ kotoroti, oŋo sundu ii weeŋgogi me qaago? Anutunoŋ iikanoŋ Mooses kokaeŋ ijoro,

'Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligoŋ waama laligojeŋ.'

27 "Isi wanjale karooŋ yoŋonoŋ Anutuwo laligoŋ kotiiŋ ubuya. Anutunoŋ koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga kolooja. Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ paati) oŋo mono qaa mamaga moma sooŋkeju." Kaeŋ meleeno.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 *Jiisasnoŋ Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋowo amiŋ moma jeŋ sororogoŋ meleema oŋonoti, ii kana qaawaa boi eja moŋnoŋ moro. Iikaaŋ moma jaasewaŋanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ muro, "Jojopaŋ qaa kuuya iikanoŋga waŋa somata ii nomaeŋ?"

29 *Qisiŋ muro meleeno, "Waŋa somata ii kokaeŋ,

'Israel kanageso mobu! Anutunoŋ motooŋgo ananaa Poŋnana kolooja. Beŋsakoŋ iwoi moŋnoŋ qaago.

30 Kawaajoŋ uugabaga, uŋaga, roromoŋgoga ano ku-usuŋga kuuya, iikanoŋ mono Poŋ Anutuga uunoŋ jopagoŋ muŋ laligowa.'

31 *"Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaeŋ,

'Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa,'

Jojopaŋ qaa moŋnoŋ mono qaa woi ii mende uruuguja."

32 *Jiisasnoŋ Kana qaawaa boiyaajoŋ kaeŋ meleeno ijoro, "Boi, gii qaa dindiŋa jejaŋ. Anutunoŋ motooŋgo kolooja. Beŋsakoŋ iwoi moŋnoŋ qaago. 33 *Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usuŋga kuuya, iikanoŋ mono Poŋ Anutuga uujopagoŋ muŋ laligowa. Ano geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa. Jojopaŋ qaa woi iikanoŋ waŋa somata koloojao. Ii teŋ kombagi, iikanoŋ mono siimoloŋ kuuya ano nanduŋ mamatewoo tosia uŋuuguja." 34 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ uuroromoŋgoya moro sokono kokaeŋ ijoro, "Gii Anutuwaa bentotonoŋ keumambaa dodowijaŋ."

---

* **12:26:** Eks 3.6 * **12:28:** Luuk 10.25-28 * **12:29:** Dut 6.4-5 * **12:31:** Lew 19.18 * **12:32:** Dut 4.35 * **12:33:** Hoos 6.6

Kaeŋ amiŋ mori ejemba kuuya yoŋonoŋ Jiisas toroqeŋ qisiŋ mubombaajoŋ kokodunduŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

35 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama Buŋa qaa kuma oŋoma kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Kraistnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooji, kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa ii nomaembaajoŋ jeŋkeju? 36 *Deiwidnoŋ aŋo Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ muro kokaeŋ jero,

‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro: Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanoŋ rana niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama oŋoma goo kana baaganoŋ ama oŋomaŋa. Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi rabaga.’

37 Deiwidnoŋ aŋo kaeŋ jeŋ qata ‘noo Poŋna jeja.’ Poŋna jeŋ mono nomaeŋ ama iwaa gbiliga kaaŋagadeeŋ koloonaga?” Kaeŋ jero ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ Jiisaswaa qaayaa siiŋa moma geja aŋgi. Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa.
Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

38 Jiisasnoŋ kuma oŋoma toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono kana qaawaa boiya yoŋoojoŋ galeŋ meŋ laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema oŋombombaajoŋ momakeju ano maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju. 39 Qamakooli miri jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju ano jejelombanoŋ duŋ jaaya iikanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju. 40 Yoŋonoŋ malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajoŋ qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uutaga meleeno qagianoŋ ubaa.” Kiaŋ.

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.
Luuk 21.1-4

41 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nanduŋ katapa somataa gematanoŋ raro ejembanoŋ moneŋ iikanoŋ aŋgi kemero uuŋ iŋiiro. Ejemba qabuŋa ano esuhinagiawo mamaga yoŋonoŋ kouma kina moneŋ mamaga aŋgi kemero. 42 Aŋgi kemero malo wanaya moŋnoŋ kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaaŋa ano kemero. 43 Jiisasnoŋ ii iima gowokouruta koma horoŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Malo wanaya koi kanoŋ nanduŋ anji, ii mono tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ iwoi katapanoŋ aŋgi kemeji, iikawaa soya uuguŋ anja. 44 Kuuya yoŋonoŋ moneŋgia mamaga eŋ oŋono kitiagadeeŋ anjuto, emba koi kanoŋ mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboroŋ eeŋ totooŋkota laligowaa.” Kiaŋ.

13

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaoŋ kamaaro gowokouruta yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Boi iiba! Jigowaa totoŋ uutanoŋ miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomatanoŋ meŋ kaiterenoŋ menjereŋgogita awaasari nanja.”

---

* **12:36:** Ond 110.1

2 Jiisasnoŋ ii moma qaa kokaeŋ meleeno, “Jigowaa totoŋ uutanoŋ
miri somata waaŋgiawo kuuya koi iŋiijanto, ii mono kondeeŋgi miriwaa
jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelala qeŋ
saoyagadeeŋ ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

3 Kaeŋ jero Oil gere baaŋanoŋ uma leegeŋ endu jiwowoŋ jigonoŋ
nanoti, ii iima ragi. Iikanoŋ rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu
yoŋonoŋ Jiisas iyaŋagadeeŋ horoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, 4 “Boi, qaa jejaŋi,
iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ asugiwaa ano iwoi kuuya ii kanaiŋ
asugidaborowaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa? Ii
saanoŋ jena moboŋa.”
5 Kaeŋ qisiŋ mugi kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ
ano jiŋjauŋ qeŋ kembubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.
6 “Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Niinoŋ
Kraist koloojeŋ.’ Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya. 7 Oŋo
manjawaa bujuya ano otoŋa kolooro momakebuya. Ii moma jeneŋgia
mende oroŋkeba. Iwoi kaaŋa ii walagadeeŋ koloowaatiwaa jejeta.
Ii koloowaato, namowaa kambaŋanoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo
mende tegowaa. 8 Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya.
Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ
waabuya. Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata meŋ namo qonjoma
meleeno kemeŋkebaa. Kaaŋagadeeŋ bodi gomaŋa gomaŋa asugiŋ
eŋ ubaa. Iwoi kaaŋa ii emba korowonoŋ masu kanaiŋ uŋuŋkejiwaa
so. Namowaa kambaŋanoŋ mono iikawaa so kanaidaboromambaajoŋ
ambaa.
9 *“Kaeŋ koloowaato, oŋo galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligowu.
Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakeyanoŋ oŋooma qamakooli mirigianoŋ
qaa gawoŋ meŋ koobinoŋ uŋuwuya. Tosianoŋ noojoŋ ama uŋuaŋgi
kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewaŋgianoŋ
nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi mobuya. 10 Oligaa
Buŋa koi mono waladeeŋ namonoŋ kantria kantria kuuya yoŋoojoŋ
jeŋ seidaborogigo namowaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanoŋ tegowaa.
11 Horoŋ uŋuama qaa jakeyanoŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanoŋ
qaa nomaeŋ jewonagati, iikawaa majakakaya ii waladeeŋ mende
mobu. Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ qaa oŋombaati, mono ii jewu.
Oŋoaŋgiaa uugiaajoŋ qaa mende jewuto, Uŋa Toroyanoŋ mono uugia
sololooro qaa jewuya. 12 Uumeleembaa motoya moŋnoŋ daremuŋa
uuta meleenotiwaajoŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ ooŋgi qegi
komuwaa. Kaaŋagadeeŋ ama moŋnoŋ meraboraaŋa memelolo mero
komuwaa ano meraboraaŋa yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia qetama oŋoma
jegi uŋugi komuwuya. 13 *Kantria kantria yoŋonoŋ noo qanaajoŋ
ama kazi ama oŋoŋgi laligowuyato, moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ
boŋ qeŋ nama laligoro namowaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinoŋ mono
oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

14 *“Kanageŋ tosianoŋ kaŋ kondemondeeŋ ama iwoi aŋgonjorayawo

* **13:9:** Mat 10.17-20; Luuk 12.11-12 * **13:13:** Mat 10.22 * **13:14:** Dan 9.27; 11.31; 12.11

jigonoŋ mende aambaa so ii alatanoŋ aŋgi nano iibuti, kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋanoŋ kembu. Qaa koi weeŋgowaati, iinoŋ mono saanoŋ geja ama moma kotowa. 15 *Miri kosianoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono kamaaŋ iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba. 16 Gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ eleema mirinoŋ mende kemba. 17 Yei! Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuyaga. 18 Kawaajoŋ iwoi ii koŋ haamo kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ qama kooliŋkebu. 19 *Kambaŋ iikanoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgia koloowaa. Kakasililiŋ soya kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende koloоŋ ero. Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloooroti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ kambaŋ kokaamba laligoŋ waama kambaŋ biiwianoŋ moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoŋ mende kolooro ano kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mende koloowaa. Kawaajoŋ mono qama kooliŋ laligoŋkebu. 20 Poŋnoŋ koŋajiliŋ kambaŋ ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoŋ mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ ama weeŋ iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.

21 “Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Mobu! Kraistnoŋ koi laligoja,’ ano ‘Iibu! Hamoqeqe Toyanoŋ endu nanja.’ Moŋnoŋ kaeŋ jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu. 22 Ii kokaembaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmoloŋgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugiŋ aŋgoleto ano aiwese jaamorota megi letombuya. Kaeŋ letoŋgi Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii kaaŋagadeeŋ eŋkalololoŋ meŋ oŋombutiwaa aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jiŋjauŋ qewubo. Oŋonoŋ galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligogi ii amamaawuyaga. 23 Niinoŋ iwoi kuuya ii mende kolooro waladeeŋ kuuya iŋijowe moju. Ii wala jejeŋiwaajoŋ ii mono uuwombogianoŋ ama galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.” Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

24 *“Kakasililiŋ ii tegoro kambaŋ iikanondeeŋ weeŋ jaayanoŋ injaŋ kono koiŋnoŋ umuŋ kombaa. 25 *Seŋgelao yoŋonoŋ sombinoŋga tegoŋ kamaawuya ano sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalololoŋ aŋgi soowaa. 26 *Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya. 27 Kaŋ Siwe gajobauruta wasiŋ oŋono yoŋonoŋ ejemba Anutunoŋ iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii baloŋ goraaya leelee, eugeŋ emugeŋ iikanondeeŋ kopepereeŋ oŋombuya.” Kiaŋ.

Noroŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33

28 “Oŋo mono noroŋ gere iima tania romoŋgoŋ sareqaa koi mobu. Borianoŋ apuyawo kolooro seŋgia loŋgogi ii iima moma kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋ dodowija.’ 29 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ aiwese iikawaa so

* **13:15:** Luuk 17.31 * **13:19:** Dan 12.1; Ais 7.14 * **13:24:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12 * **13:25:** Ais 34.4; Joel 2.10; Ais 6.13 * **13:26:** Dan 7.13; Ais 1.7

kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaeŋ jewu, ‘Jiisasnoŋ mono
nagunoŋ dodowija.’ 30 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Ejemba koi kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi
kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ koloowaa 31 Sombiŋ
ano namo yoronoŋ goroŋ qewaotato, noo Buŋa qaananoŋ mono mende
aliwaa.” Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.
Mat 24.36-44

32 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ naa kambanoŋ kawaati, iikawaa
weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnoŋ moŋ mende moja. Siwenoŋ gajoba
yoŋonoŋ ii mende moju. Anutuwaa Merianoŋ kaaŋiadeeŋ ii mende
moja. Ama aŋodeeŋ ii moja. 33 Naa kambanoŋ asugiwaati, ii mende
mojutiwaajoŋ oŋonoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ uugbiligbili laligowu. 34 *Ii
sareqaa kokawaa so eja: Eja moŋnoŋ gomaŋa mesaoŋ kantri moŋgeŋ
keno. Kemambaajoŋ ama galeŋuruta iwoi kuuya jeŋ kotoŋ oŋoma
naguwaa kiiya meria borogianoŋ ama usuŋa oŋono. Ku-usuŋa oŋoma
weleŋqeqeuruta motomotooŋ gawoŋgia oŋono. Oŋoma laligoŋ nagu
galeŋa kaaŋagadeeŋ uugbiligbili laligowaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro.
35 Miri toyanoŋ naa kambanoŋ eleema kawaati, ii mende moju. Mare
me gomantiiŋa ruuŋanoŋ kawaa me? Weŋgeraŋ suluro kawaa me?
Weeŋ kouro kawaa me? Iikawaa so oŋo ii mende mojutiwaajoŋ
ama mono uugbiligbili laligowu. 36 Oŋonoŋ gaoŋ egi uulaŋawo kaŋ
kaeŋ mokoloon oŋombabo. 37 Oŋo mono uugbiligbili laligowu. Qaa ii
gowokouruna oŋoojoŋ jejeŋi, ii kaaŋagadeeŋ alauruna kuuya oŋoojoŋ
motooŋ jejeŋ: Oŋo mono uugbiligbili laligowu.” Kiaŋ.

14

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

1 *Pasowa kendoŋ* ano bered yiistya qaa iikawaa kendoŋa toriri.
Weeŋ woi tegoro kanoŋ kanaiwombaa ani jigo gawoŋ galeŋ ano Kana
qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroogi. Ajoroon nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ
meŋ qegi komunaga, iikawaa kania moŋgama jeŋ gosigi. 2 Moŋgama
gosiŋ kokaeŋ jegi, “Ejemba iriŋgia soono kareŋa kareŋa koloowaboti-
waajoŋ ii korisoro kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa.”
Kaeŋ jegi.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

3 *Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ
solaŋaniroti, iwaa mirinoŋ uma raro. Iikanoŋ nene neŋ raro emba
moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo
qata alabasta iikanoŋ memeta. Ii apu uŋkoowagawo hoŋa qata naad
iikanoŋ saa qeŋ raro. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoŋ meŋ kaŋ lalu aroya
kotoŋ apuya Jiisaswaa waŋanoŋ qibibiriŋ moriro. 4 Moriro eja ragiti,
iyoŋoonoŋga tosianoŋ uugia boliro iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ mogi,
“Naad apu ii mono naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaja? 5 Naad apu kelegawo

---

* **13:32:** Mat 24.36 * **13:34:** Luuk 12.36-38 * **14:1:** Eks 12.1-27 * **14:1:** Kantri qata Iijipt kanoŋ Pombaa gajobanoŋ sa iima kobooŋ uŋuuguroti, kendoŋ iikawaa qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa. Eks 12.15 * **14:3:** Luuk 7.37-38

ii sewaŋa mewutiwaajoŋ anagati eeŋ, saanoŋ weeŋ 300:waa tawaya uugunaga. Ii ejemba wanaya oŋono sokonaga." Kaeŋ jeŋ emba ii jeŋ mugi.

6 Jeŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Emba koi mono mende jeŋ mubu. Naambaajoŋ uuta meŋ boliju? Iinoŋ sili awaa ama sororogoŋ nono sokonja. 7 *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianoŋ laligogi awaa ama oŋomboŋatiwaajoŋ moma ii saanoŋ kambaŋ so ambuyato, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kambaŋ so mende laligomaŋa. 8 Iinoŋ ii iyaŋaa nanamemeŋaa so ama nonja. Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaajoŋ saanoŋ waladeeŋ selena kelenoŋ nomorija. 9 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanoŋ me kanoŋ jeŋ seigi kembaati, iikanoŋ emba koi kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya ii kaaŋgadeeŋ jegi seiro iwaajoŋ romoŋgoŋ laligowuya." Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaa uumotooŋ ano.
Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6

10 Gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot iinoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ ama jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ keno. 11 Yoŋoonoŋ kema qaaya jero ii moma uugia qeaŋgoro sewaŋa moneŋ mubombaajoŋ qaa somoŋgogi. Qaa somoŋgogi Jiisas kambaŋ moŋgeŋ memelolo meŋ mumambaa kana moŋgama kokobimbiŋ qeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30

12 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ (Siikunenenoŋ) siligia otaaŋ pasowa lama moŋ qeŋ ooŋkegi. Kawaajoŋ Jiisaswaa gowokourutanoŋ ijogi, "Boi, nono miri dakanoŋ kema pasowa lama goojoŋ mozozoŋgoŋgo newoŋa? Siiŋga nomaeŋ eja?"

13 Kaeŋ ijogi gowokowoita woi kokaeŋ jeŋ wasiŋ orono, "Oro Jerusalem sitinoŋ uri eja moŋ apu monjoŋ qindiiŋ karo mokoloowaota. Mokoloon ii saanoŋ otaaŋ kembao. 14 Keni mirinoŋ uro iikawaa toya kokaeŋ ijowao, 'Boinoŋ kokaeŋ jeja: Saanoŋ miri uuta moŋ jeŋ tegoŋ nonona iikanoŋ uma gowokouruna yoŋowo pasowa lama newoŋa.' 15 Kaeŋ ijori toyanoŋ miri qaganoŋ eu uma uuta somata moŋ qendeema orombaa. Iikanoŋ duŋ rara iwoi mozozoŋgogita raja. Ii qendeema orono iikanoŋ mono lama qeŋ oowao."

16 Kaeŋ jero gowokowoitanoŋ mesaoŋ sitinoŋ uma Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa so mokoloon nama lama qeŋ ooŋ mozozoŋgori.

17 Gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri iikanoŋ kougi. 18 *Kouma uma duŋnoŋ rama nene negi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋ niwo nene neŋ raji, iinoŋ mono memelolo meŋ nombaa."

19 Kaeŋ iŋijoro moma uugianoŋ wosobiri moma kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ jegi, "Noojoŋa jewabo?"

20 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, "12 oŋoonoŋga moŋ niwo bered qaaŋnoŋ qenduŋgoji, iinoŋ. 21 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajoŋ qaa oogita ejiwaa so namo mesaoŋ kembaa. Kembaato, memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ 'Yei wosobiri!' jeŋ wanjinjiŋgojeŋ. Anutunoŋ mono

* **14:7:** Dut 15.11 * **14:18:** Ond 41.9

iroŋa uuta meleema mubaa. Eja ii nemuŋaa goroŋ uutanoŋga mende koloonagati, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ munaga." Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

22 Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ jero, "Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu."
23 Kaeŋ jeŋ wain qambi meŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋono kuuyanoŋ qambi iikanoŋga negi. 24 *Negi kokaeŋ iŋijoro, "Koi neenaa sana. Koi Anutunoŋ ejemba yoŋowo soomoŋgo areŋ ano kotiiwaatiwaajoŋ sana maagi ejemba mamaga hamo qeŋ oŋombaa. 25 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ wain kasawaa hoŋa kokanoŋ mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ eu raniŋ jejelombaŋ ambaati, weeŋ iikanoŋ mono wain apu qaita moŋ ii nemaŋa."
26 Kaeŋ jero korisoro rii qama mesaoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ ugi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaa jero.
Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

27 *Uma Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja,
'Niinoŋ galeŋgia qewe lama tuuŋanoŋ deembuya.'
Iikawaa so oŋononŋ kuuya uugia boliro nomesaoŋ boratiwuya.
28 *Boratigi nuwuyato, niinoŋ mono koomunoŋga waama wala Galili prowinsnoŋ kema iikanoŋ asugiŋ oŋomaŋa."
29 Kaeŋ iŋijoro Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, "Yoŋononŋ kuuya uugia boliro gomesaoŋ boratiwuti eeŋ, niinoŋ mono kileŋ iikaaŋ mende amaŋa."
30 Ijoro Jiisasnoŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ gijowe moba: Kurunoŋ indiŋ woi mende qaro giinoŋ kete gomantiiŋanoŋ qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa."
31 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ kaparaŋ koma kotikotii ano, "Boi, kaeŋ qaagoto, nii nugi giwo motooŋ komuworagati, ii kileŋ niinoŋ gii mende qakooma gomaŋa." Gowoko tosaaŋa kuuyanoŋ qaa iikayadeeŋ jegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

32 Kaeŋ amiŋ moma kema urukisi moŋ qata Gezemane iikanoŋ keugi. Keuma gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ endu kema qama kooliwe oŋo mono kambaŋ biiwianoŋ koi rabu." 33 Kaeŋ iŋijoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama keŋgi. Keŋgi Jiisasnoŋ kanaiŋ konjiliŋ kanjaŋawo moro kana boria qetegoro. 34 Kaeŋ ama kokaeŋ iŋijoro, "Noo uunanoŋ mono konduŋkonduŋ koma waajiwaajoŋ ama wosobiri mobe komukomuyawo ama nonja. Oŋononŋ mono kokanoŋ rama niwo gbili laligowoŋa."
35 Kaeŋ iŋijoŋ aŋodeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ kuma usugoŋ siimbobolo kambaŋa ii Maŋaa jetaa so uuguwaatiwaajoŋ qama kooliro. 36 Qama kooliŋ jero, "Aba Amana, gii iwoi moŋ mende meŋ bimbiŋgoŋkejaŋ. Kawaajoŋ siimbobolowaa qambia koi mono nuamba.

---

* **14:24:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **14:27:** Zek 13.7 * **14:28:** Mat 28.16

Nuanagati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono geeŋgaa uusiiŋga otaaŋ koloowa."
37 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ gaoŋ egi iŋiima Piito
kokaeŋ ijoro, "Saimon, gii gaoŋ ejaŋ me? Gii aua motooŋgoda gbili
laligomambaajoŋ mende kotiijaŋ me? 38 Uunananoŋ gbili laligowom-
baa siiŋa momakejonto, selenananoŋ looloori a kolooja. Kawaajoŋ
aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ uugbiligbili
laligowu."
39 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema qaa iikayadeeŋ mombo jeŋ
qama kooliro. 40 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ mero mombo
gaoŋgadeeŋ egi iŋiiro. Gaonoŋga waama qaa meleembom-baajoŋ
oŋopopo qegi.
41 Jiisasnoŋ keno indiŋ karooŋ kolooro eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro,
"Oŋo toroqeŋ haamo meŋ gaoŋgadeeŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu!
Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman
eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ubaati, iikawaa aua kam-
baŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Oŋoo gaoŋ ee kambaŋgia mono tegoja.
42 Mono waagi kemboŋ. Mobu! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono
kosere koi kaja." Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

43 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga
moŋ qata Juudas iinoŋ tuuŋ moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawoŋ
galeŋ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ
oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi. 44 Memelolo
memambaa anoti, iinoŋ wala yoŋowo aiwese qaa kokaeŋ somoŋgoŋ
iŋijoro, "Niinoŋ eja buuta kitoŋ nemaŋati, ii iima 'Mono ii!' jeŋ meŋ
somoŋgoŋ tororo galeŋ koma kembu."
45 Kaeŋ jeŋ kaŋ iikanondeeŋ Jiisaswaanoŋ keuma "Oo kokona!
(Boina!)" jeŋ buuta kitoŋ nero. 46 Kitoŋ nero iima Jiisas qelanjiŋ
meŋ somoŋgogi. 47 Somoŋgogi kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ
manjawaa soo somata horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya
qeŋ gejia kotogoro kamaaro. 48 Jiisas somoŋgogi qaa kokaeŋ iŋijoro,
"Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma man-
jawaa soo somata ano wasa meŋ noma somoŋgoŋ nombombaajoŋ
kaju. 49 *Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo nama Buŋa qaa
kuma oŋoma laligowe mende noŋgito, iwoi koi mono Buŋa Terewaa
qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kolooja. 50 Jiisas somoŋgogi
gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaoŋ boratiŋ oloŋ koma keŋgi. Kiaŋ.

Sagbili moŋnoŋ oloŋ koma keno.

51 Eja gbaworo moŋnoŋ opoqiisia taaŋa kokosiiŋ Jiisaswaa
gematanoŋ otaaŋ keno. Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetataŋ
megi. 52 Mewombaajoŋ amamaaŋ opoqiisia qetegogi lalaŋ oloŋ koma
keno. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

53 Jiisas somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa jiŋkaroŋ mirinoŋ
keŋgi. Keŋgi jigo gawoŋ galeŋ kuuya, kantriwaa jotamemeya ano

* **14:49:** Luuk 19.47; 21.37

Kana qaawaa boi yoŋonoŋ iikanoŋ kema ajoroogi. 54 Keŋgi Piitonoŋ
sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa jiŋkaroŋ mirinoŋ keuma
miriaa kiropo uutanoŋ uro. Uma weleŋqeqe eja yoŋoo batugianoŋ
gere kosianoŋ rama konano. 55 Kaeŋ raroto, jigo gawoŋ galeŋ ano
jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa selenoŋ kuukuu qaa nomaeŋ jeŋ
naŋgoniŋ qegi komuwaatiwaajoŋ jeŋ moŋgaŋgito, iikawaa kania moŋ
mende mokoloogi. 56 Moŋgama nama mamaganoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya
selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ jegito, qaagianoŋ kania motooŋgo mende
kolooro.
57 Kaeŋ aŋgi tosianoŋ waama nama qaa qoloŋmoloŋgoya selianoŋ
kuuŋ naŋgoŋ kokaeŋ jegi, 58 *“Iinoŋ kokaeŋ jero moniŋ, ‘Niinoŋ ji-
wowoŋ jigo boronoŋ memeta koi kondeembe namonoŋ kamaaro weeŋ
karoombaa uutanoŋ jigo qaita moŋ boronoŋ memeta qaago ii meŋ
waama kuumaŋa.” ’ 59 Kaeŋ jegito, kileŋ qaagianoŋ kania motooŋgo
mende kolooro.
60 Kaeŋ mende kolooro jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ waama jaasewaŋ
qeŋ oŋoma nama Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Yoŋonoŋ goo seleganoŋ
qaa kuuŋ naŋgojuti, iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”
61 Kaeŋ ijoro iwoi bologa moŋ mende anoto, kileŋ kitia moŋ mende
meleema qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawoŋ galeŋ
waŋanoŋ mombo kokaeŋ qisiŋ muro, “Anutu mepeseeŋ mumakejoŋi,
gii iwaa Meria Kraist koloojaŋ me qaago?”
62 *Qisiŋ muro “Ooŋ” jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Siwe gomambaa Eja
hoŋanoŋ mono ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama era sombimbaa
koosu qaganoŋ kamaaro iibuya.”
63 Qaa ii iŋijoro jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ malekuya menjurama
kokaeŋ jero, “Yei, maŋgaa siita! Tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ
mombo mende qisiŋ oŋomboŋa. 64 *Anutu mepaegoji, ii mono oŋoaŋgio
modaboroju. Kawaajoŋ mono oŋo nomaeŋ moju?” Kaeŋ jero yoŋonoŋ
kuuya Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegogi.
65 Kaeŋ jeŋ tegoŋ tosianoŋ kanaiŋ sulaapaŋ qeŋ jaasewaŋa es-
uuŋ boro kuma qeŋ kokaeŋ ijogi, “Moronoŋ guji, ii saanoŋ jena
moboŋa.” Jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisas
meŋ uruŋanoŋ qetaaligi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

66 Kambaŋ iikanoŋ Piitonoŋ kiropo uutanoŋ sombenoŋ laligoro. Emu
laligoro jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqe emba moŋnoŋ iikanoŋ
kouro. 67 Kouma Piitonoŋ gere konama nano iigigiiŋ kokaeŋ jero, “Gii
mono kaaŋagadeeŋ Nazaret eja Jiisaswo laligona.”
68 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaeŋ jero, “Qaa jejaŋi, ii kondan-
jeŋ.” Kaeŋ jeŋ kiropo naguyanoŋ kemeŋ nano kuru qaro.
69 Nagunoŋ kemero weleŋqeqe emba moŋnoŋ ii iikanoŋ mombo iima
eja kosianoŋ naŋgiti, ii kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja koi kanoŋ mono
yoŋoonoŋga moŋ kolooja.”
70 Kaeŋ iŋijoroto, iinoŋ mombo qakoono. Qakoono kambaŋ boroŋa
moŋ tegoro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ mombo Piitowaajoŋ

* **14:58:** Jon 2.19 * **14:62:** Dan 7.13 * **14:64:** Lew 24.16

kokaeŋ jegi, “Giinoŋ Galili ejaga moŋ koloojaŋiwaajoŋ mono hoŋanoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.”

71 Ii moma kanaiŋ aŋa qasuaaŋ aoŋ jopaŋgoŋ jeŋ kotiiŋ jero, “Eja qaaya jejuti, niinoŋ ii mende moma mujeŋ. Qaa qoloŋ-moloŋgoya jewenagati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa meleema nomba.”

72 Kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ kurunoŋ qaro indiŋ woi kolooro. Kurunoŋ qaro Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ ijoroti, Piitonoŋ ii romoŋgoro, “Giinoŋ indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qaro indiŋ woi koloowaa.” Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano silama saaro. Kiaŋ.

15

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

1 Gomaŋ ano amandiinoŋ jigo gawoŋ galeŋ, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yoŋonoŋ qaa jake uutaa ajoajoroo ama Jiisaswaa qaa jeŋ tegogi. Jeŋ tegogi Jiisas somoŋgoŋ wama kema gawana Pailotwaa boronoŋ aŋgi. 2 Room gawana iinoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋgia koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono geeŋgo jejaŋi, kaeŋ.”

3 Jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ qaa mamaga Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegi. 4 Jegi Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ ijoro, “Moba! Yoŋonoŋ qaa mamaga goo seleganoŋ kuuŋ jejuti, giinoŋ iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”

5 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaa kitia mombo mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoŋ waliŋgoro. Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaa jeŋ tegoro.
Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

6 Gbani so pasowa kendoŋ kambaŋanoŋ gawananoŋ kapuare mirinoŋga eja moŋ qata qama qisigiti, ii silia otaaŋ isama oŋomakegi. 7 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas ii kapuare mirinoŋ raro. Iinoŋ kikekakasililiŋ eja tosaaŋa yoŋowo kareŋ giliŋ eja moŋ qegi komuroti, iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ oŋooŋgi. 8 Kaeŋ aŋgi kanageso yoŋonoŋ gawanawaa jiŋkaroŋ miri sombeŋanoŋ eu uma nama kanaiŋ ama laligorotiwaa so ambaatiwaajoŋ qisiŋ mugi. 9 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Juuda oŋoo kiŋgiaga isambe kamaawaatiwaajoŋ moju me?” 10 Jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ goroŋooso mogitiwaajoŋ ama ii gawanawaa boronoŋ ooŋgi. Ii moma siiŋgia momambaajoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono.

11 Qisiŋ oŋono jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ejemba tuuŋ uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ jegi, “Jiisas mesaoŋ Barabas isamba! Mono kaeŋ qisiŋ mubu.” 12 Kaeŋ jegi mombo meleema qisiŋ oŋono, “Kaeŋ jejutiwaajoŋ Juuda oŋoo kiŋgia qata kaeŋ qamakejuti, niinoŋ mono ii nomaeŋ ama mubenaga?”

13 Kaeŋ qisiŋ oŋono mombo qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”

14 Kaeŋ qagi Pailotnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ii naambaajoŋ? Iinoŋ mono naa bologa ano?” Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ ii moma kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”

15 Kaeŋ qagi Pailotnoŋ ejemba tuuŋ somata siiŋgiaa so amambaajoŋ
moma Barabas isama oŋono kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonoŋ
qeyayagoŋ qegi. Kaeŋ qegi maripoonoŋ qewutiwaajoŋ ii Room man-
jaqeqe eja yoŋoo borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas kuŋgulolopo ama mugi.
Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

16 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas wama kema gawanawaa jiŋkaroŋ
miriwaa kiropo uutanoŋ keugi. Keuma manjaqeqe tuuŋ somata kuuya
horoŋ oŋoŋgi iikanoŋ kagi. 17 Kaŋ maleku osoga nezoŋgbala ii Jiisaswaa
selianoŋ mouma muŋ somaŋ kasa lipima ila kaaŋa waŋanoŋ koŋgi
kemero. 18 Kaeŋ kemero kanaiŋ waeya meŋ joloŋa jegi, “Oowe oowe!
Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia, oowe!” 19 Qaqatete kaeŋ ama jegi bowonoŋ
waŋanoŋ qeŋ sulaapaŋ qeŋ simiŋ kuma muŋ usugoŋ mepeqepesee
qoloŋmoloŋgoya meŋ mugi. 20 Mepaqepae kaeŋ ama mudaboroŋ
maleku osoga nezoŋgbala ii qetegoŋ iyaŋaa sele esu mouma muŋ
maripoonoŋ qewombaajoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

21 *Kema kana somatanoŋ eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ
Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga ano Aleksander ano Ruufus
yoroo maŋgaraga. Iinoŋ gawonoŋga kouro kuuŋ mugi Jiisaswaanoŋ
maripooŋ meŋ aŋgoro. 22 Jiisas kaeŋ wama gomaŋ moŋ qata Golgota
ii ananaa qaanoŋ Waŋsii, iikanoŋ kema keugi. 23 Keuma wain apu
ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ mugito, Jiisasnoŋ ii
togoro. 24 *Togoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano kiaweŋ megi
jaŋgoya kolooro Jiisaswaa sele esuya motomotooŋ batugianoŋ iikawaa
so mendeema megi. 25 Gomaamba 9 kilok iikanoŋ maripoonoŋ qegi.
26 Maripoonoŋ qeŋ waŋanoŋ eu qegitiwaa kania kokaeŋ ooŋ qegi,
“Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.” 27 Kikekakasililiŋ eja woi kaaŋagadeeŋ
iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ boro dindiŋanoŋ moŋ qanianoŋ leelee
kaeŋ urugi. 28 *(Anutuwaa Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Ii
gosiŋ kikekakasililiŋ eja kaaŋa romoŋgoŋ yoŋoo batugianoŋ aŋgi.” Qaa
iikaeŋ kanoŋ hoŋawo kolooro.)

29 *Ejemba uuguŋ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ muŋ wambe-
laaŋ kokaeŋ jegi, “Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena
namonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ mombo metaama ku-
umambaajoŋ jena. Oo, gii eja awaa soro! 30 Mono geeŋga ilaaŋ aoŋ
maripoonoŋga kamaawa.”

31 Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
batugianoŋ mepaqepae ama muŋ jegi, “Tosiaga ilaaŋ oŋoma laligoroto,
iyaŋa ilaaŋ aomambaajoŋ amamaaja. 32 Iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist
ano Israelwaa kiŋ kolooji eeŋ, mono keteda koi maripoonoŋga kamaaro
iima ii moma laariwonaga.” Kaeŋ jegi.

Eja iwo maripoonoŋ urugiti, iyoronoŋ kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa
tokoroŋkota jeŋ muri. Kiaŋ.

---

* **15:21:** Room 16.13 * **15:24:** Ond 22.18 * **15:28:** Ais 53.12 * **15:29:** Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19

Jiisasnoŋ komuro.
Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

33 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro iikanoŋ gomaŋ kuuya paŋgamaŋ meŋ sokoma ero kema aua karoombaa so kolooro. 34 *Jiisasnoŋ 3 kilok iikanoŋ aŋaa qaanoŋ kokaeŋ qa somata qaro, “Eeli eeli lama sabaktani?” Ii ananaa qaanoŋ: Anutuna, Anutuna mono naambaajoŋ gema nujaŋ?

35 Kaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ ii moma jegi, “Mobu! Mono Elaijawaajoŋ qaja.” 36 *Yoŋoonoŋga moŋnoŋ bobogariŋ kema momondo moŋ suuŋ taniŋeeŋ ii meŋ wain apu aasoŋawonoŋ qenduŋgoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ Jiisaswaa buu susuyanoŋ eu ano nero jero, “Mono mesaogi aŋodeeŋ namba. Elaijanoŋ kaŋ motogoro kamaawaa me qaago, mono ii iiboŋa.”

37 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ qa somata qama wosoya goroŋ qero komuro.

38 *Komuro iikanondeeŋ jiwowoŋ jigowaa uutanoŋ opo nanoti, iikanoŋ mono eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro. 39 Kawali galenoŋ maripooŋ jaasewaŋ qeŋ nama Jiisasnoŋ wosoya goroŋ qero komuroti, ii iima kokaeŋ jero, “Eja koi kanoŋ mono oŋanoŋ Anutuwaa meriaga kolooja.”

40 *Emba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ sigeŋsigeŋ nama iwoi ii iigi. Yoŋoo batugianoŋ Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemuŋgara ano Salome yoŋonoŋ motooŋ naŋgi. 41 Yoŋonoŋ Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ laligoro iikanoŋ ii otaaŋ weleŋ qeŋ muŋ laligogi. Kaaŋagadeeŋ emba tosaaŋa mamaga Jiisaswo Jerusalem sitinoŋ uma kagiti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kosianoŋ naŋgi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

42 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozoŋgogi Sabat kendonoŋ kanaimambaajoŋ dodowiro mare koloon karo. 43 Nemuŋgawoŋ iikanoŋ Arimatia toya, eja waaŋawo qata Joosef iinoŋ karo. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Anutu bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoro. Iinoŋ Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya moŋ koloon Sabat kendonoŋ kanaimambaa anotiwaajoŋ ama toroko yakariŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro. 44 Qisiro “Oŋanoŋ komuja me qaago?” jeŋ romoŋgoŋ kawali galeŋa jero karo “Jiisasnoŋ kambaŋ koriga me toroga komuja,” jeŋ qisiŋ muro. 45 Qisiŋ muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jeŋ tegoŋ muro. 46 Jeŋ tegoŋ muro opo taaŋa sewaŋa meŋ kema qamoya maripoonoŋga qetegoŋ meŋ kamaaŋ oponoŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa uroroogi duŋ eroti, iikanoŋ ano. Ama jamo somata moŋ metano kobaa qaa oota kojaŋgiro. 47 Dakanoŋ anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemuŋa yoronoŋ nama iiri. Kiaŋ.

16

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

* **15:34:** Ond 22.1 * **15:36:** Ond 69.21 * **15:38:** Eks 26.31-33 * **15:40:** Luuk 8.2-3

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro iikanoŋ Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa
nemuŋa ano Salome yoŋonoŋ “Jiisaswaa qamoya kema moriwoŋa,” jeŋ
jiniŋ marae uŋkoowagawo sewaŋa megi. 2 Meŋ eŋ Sonda umugawodeeŋ
waama gomaŋ ano weeŋ jiliŋjolaŋ kouro qasirinoŋ keŋgi. 3 Kema amiŋ
moma jegi, “Qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata raji, ii mono moronoŋ
qetambaa?” 4 Kaeŋ jeŋ uugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono
qetaŋgi kema ero. 5 Qasiriwaa jamo qaa oota kaeŋ aantama nano
uutanoŋ ugi. Ugi dindiŋgiaageŋ eja gbaworo moŋ malekuya koriga
taaŋa raro iigi. Kaeŋ iima mamaga awawaligi.
6 Awawaligito, kokaeŋ iŋijoro, “Mono toroko mende mobu. Oŋo
Nazaret eja Jiisaswaajoŋ moŋganju. Ii maripoonoŋ qegito, iinoŋ mono
gbiliŋ waaja. Kawaajoŋ koi mende eja. Iibu! Duŋa koi, iikanoŋ
sulugi ero. 7 *Kawaajoŋ mono kema Piito ano gowokouruta kuuya
buju kokaeŋ iŋijowu, ‘Iinoŋ mono jeta meŋ oŋoma waladeeŋ Galili
prowinsnoŋ kembaa. Oŋo kaaŋagadeeŋ iikanoŋ kema qaaya jerotiwaa
so ii iibu.” ’
8 Kaeŋ iŋijoro aaruŋ jeneŋgia ororo jamo ootanoŋga kamaaŋ bobog-
ariŋ keŋgi. Sombugia mogitiwaajoŋ qaa moŋ mende jegito, qaagia
bogoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaanoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

9 Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaa uutanoŋga omejiilaŋ 7 oŋotaaro
laligoro. Jiisasnoŋ koomunoŋga waama Sonda gomaamba amandiinoŋ
wala Maria ii asugiŋ muro. 10 Asugiŋ muro alaurutanoŋ Jiisaswo
laligoŋ kouma kambaŋ iikanoŋ jiŋgeŋ qama saagiti, Marianoŋ mono
iyoŋoonoŋ kema bujuya iŋijoro. 11 Iŋijoroto, Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoro
Marianoŋ iiroti, ii mende moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ alawoita yoroonoŋ asugiro.
Luuk 24.13-35

12 Kawaa gematanoŋ alawoitanoŋ Jerusalem siti mesaoŋ gomaŋ
moŋnoŋ kembojoŋ kananoŋ keni Jiisasnoŋ kaitania meleema asugiŋ
orono. 13 Yoronoŋ kaaŋagadeeŋ kema bujuya ii alauruta iŋijorito,
yoŋonoŋ ii kaaŋagadeeŋ mende moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

14 Kanageŋ gowokouruta 11 yoŋonoŋ ajoroon nene neŋ ragi
yoŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ asugiro. Asugiŋ uugia kotiirotiwaajoŋ tem-
boma koomunoŋga waaro iigiti, iinoŋ bujuya iŋijogi ii mende moma
laarigitiwaajoŋ ii jeŋ oŋono. 15 *Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono
kantri so kema gomaŋa gomaŋa liligoŋ ejemba laligoŋ kenjutiwaa so
Oligaa Buŋana jeŋ asarigi mobu. 16 Moŋnoŋ Anutu moma laariro
oomulu meŋ mugi uuta meleembaati, iinoŋ mono letoma Siwewaa
buŋa koloowaa. Moŋnoŋ mende moma laariŋ yaŋgiseŋ laligowaati,
Anutunoŋ mono iwaa qaa jeŋ tegoro gere siawaa buŋa koloowaa.
17 Moma laariŋ noma laligowuti, ii aiwese meŋ oŋombe kaniagia kokaeŋ
koloowaa: Yoŋonoŋ noo qanoŋ omejiilaŋ oŋotaawuya. Kantri tosia

* **16:7:** Mat 26.32; Maak 14.28 * **16:15:** Apo 1.8

yoŋoonoŋ qaa jeŋ laligowuya. 18 Mokoleŋ borogianoŋ meŋ metaambuya. Nombeŋ warabe apu iwoi negi iikanoŋ mono mende meŋ boliŋ oŋombaa. Borogia ji ejemba qagianoŋ aŋgi qeaŋgowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro.
Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

19 *Poŋ Jiisasnoŋ qaaya kaeŋ iŋijoro Anutunoŋ wano Siwenoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ rama laligoja. 20 Eu laligojato, gowokourutanoŋ mesaoŋ gomaŋ baloŋ so kema Buŋa qaaya jeŋ seiŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Poŋnoŋ yoŋowo gawoŋ meŋ inaaŋ oŋono aŋgoleto asugiro qaagianoŋ kotiiro. Kiaŋ.

* **16:19:** Apo 1.9-11

Luuk
Oligaa Buŋa Luuknoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Uumeleeŋ yoŋonoŋ miti dologa mende meŋ kajuti, dokta Luuknoŋ ii eja uuta Tiofiluswaajoŋ qendeemambaajoŋ ama Oligaa Buŋa koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yoŋoonoŋga moŋ qaagoto, Griik ejaga kolooŋ ji ejemba meŋqeeaŋgo gawonoŋ laligoro. Luuknoŋ Jiisaswaa kania woi ii kokaeŋ qendeema nononja: 1) Anutunoŋ Hamoqeqe Toya wasimambaa qaa somoŋgoroti, ii Israel iyoŋoonoŋ kolooro, 2) Iinoŋ kantria kantria meŋ qeaŋgoŋ nonomambaajoŋ karo. Pombaa Uŋa Toroyanoŋ Jiisas oono “Ejemba kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa” jeŋ asariŋ laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajoŋ memeqemeaŋ ama laligogiti, Jiisasnoŋ iyoŋoojoŋ majakaka moma ilaaŋ oŋoma laligoro. Luuknoŋ sundu kaaŋa seiseiya areŋgoŋ oodabororo. Luuknoŋ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnoŋ wala namonoŋ kamaaro ano tetegoyanoŋ namo mesaoŋ Siwenoŋ uro. Kawaajoŋ korisoro seiseiya ii boŋ 1-2 ano boŋ 24 iikanoŋ eja. Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro Buŋa gawoŋ meŋ seigi momalaari tuuŋnoŋ somariiŋ somariiŋ keno. Luuknoŋ iikawaa sunduya ii buk qata “Aposol gawoŋ meme,” iikanoŋ oorota eja.

Luuknoŋ Oligaa Buŋa ooroti, iikawaa qaa waŋa ii kokaeŋ sokoma ano eja: Qamakooli gawoŋ megi hoŋa kolooro. Uŋa Toroyanoŋ ejemba sololooŋ oŋono laligogi. Emba yoŋonoŋ Jiisaswo gawoŋ mamaga naŋgoŋ megi. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ laligoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaeŋ:

Buk kokawaa kania Luuknoŋ ooro boŋ 1.1-4
Jon Oomulu eja ano Jiisas kolooŋ somariiri 1.5–2.52
Jon Oomulu ejanoŋ Anutuwaa gawoŋ mero 3.11-20
Jiisas oomulu meŋ muro aŋgobato mokolooro 3.21–4.13
Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋa Galili prowinsnoŋ mero 4.14–9.50
Galili mesaoŋ kana kema Jerusalem keuro 9.51–19.27
Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28–23.56
Waama asugiŋ oŋoma Siwenoŋ uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yoŋonoŋ sundu tosia mende oogiti, ii Luuknoŋ iyaŋodeeŋ ooro bakaya 2 ano 6 iikanoŋ eja. Sundu tosia ii kokaeŋ: Gajoba yoŋonoŋ rii qagi. Lama galeŋ yoŋonoŋ Jiisas kolooro kaŋ iigi. Jiisasnoŋ melaadianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uro. Samaria ejanoŋ gbilibuuruŋ eja kiaŋkomuŋ muro ano qewoloŋ ejanoŋ siŋgisoŋgonoŋ kemeŋ sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknoŋ tere Tiofiluswaa ooro.

1 Gejatootoo ejembanoŋ Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi
iikawaa hoŋa batunananoŋ asugiroti, ejemba mamaganoŋ kawaa
sunduya kanaiŋ oogi. 2 Iwoi hoŋa ii batunananoŋ asugiro tosianoŋ ii
kanakanaiyanoŋga kanaiŋ kouma iyaŋgiaa jaagianoŋ iima moma ya-
gogiti, yoŋonoŋ iikawaa so kawaa bujuya toroqeŋ jeŋ seigi gejananoŋ

kemeŋ ananaa buŋa kolooro. Ejemba kaaŋa yoŋonoŋ Buŋa ii kanaiŋ papianoŋ ooŋ areŋgogita eja.
3 Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi kuuya asugiŋ kouroti, ii tororo qisiŋ oŋombe kanianoŋga kanaiŋ jegi moma kotojeŋ. Oo Tiofilus niinoŋ goojoŋ mobe uuta koloojaŋ. Niinoŋ giwo qaa amiŋ mobotiwaajoŋ mobe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeeŋ areŋgoŋ oojeŋ. 4 Buŋa qaa hoŋa kuma goŋgi mojaŋi, giinoŋ iikawaa kania weeŋgoŋ korebore moma komuwa. Kiaŋ.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

5 *Judia prowinswaa kiŋ qata Herod iwaa kambaŋanoŋ eja moŋ qata Zekaraia laligoro. Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ laligoŋ Abaiawaa gawoŋ areŋnoŋ nano. Embia qata Elisabet iinoŋ kaaŋagadeeŋ jigo gawoŋ galeŋ Aarombaa gbili moŋ kolooro. 6 Yoronoŋ Anutuwaa jaanoŋ laaligo dindiŋa laligoŋ Pombaa jojopaŋ qaa ano jeŋkooto ii kuuya tororo otaaŋ koposowaa qaagara qaa laligori. 7 Laligorito, Elisabetnoŋ kopimbaajoŋ gbiligara qaa laligoŋ ejemba waŋa koloori.
8 Kambaŋ moŋnoŋ Abaiawaa gawoŋ areŋ kambaŋanoŋ karo Zekaraianoŋ jigonoŋ galeŋ gawoŋ mewaatiwaajoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ kouro. 9 Kouro jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ kaiyakagia otaaŋ batugianoŋ gawoŋ mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanoŋ uma jiniŋ moroŋawo ooro. 10 Jiniŋ marae ooŋooŋ kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iinoŋ iwoi moroŋawo ii ooro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ jiwowoŋ jigo seleeŋgeŋ mamboma Anutu qama kooliŋ ragi.
11 Jiniŋ ooro moroŋanoŋ pumpuŋgoŋ miri uuta sokono kanoŋ Pombaa gajoba moŋnoŋ alatanoŋ eu asugiŋ muŋ boria dindiŋaageŋ nano. 12 Nano Zekaraianoŋ iima aaruŋ toroko moro. 13 Toroko moroto, gajobanoŋ kokaeŋ ijoro moro, “Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunoŋ qamakooliga modaboroja. Kawaajoŋ embaganoŋ koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinoŋ qata Jon qaba.
14 Meraga kolooro uuganoŋ iwaajoŋ qeaŋgoro aisoona ejemba mamaganoŋ korisoro mobuya. 15 *Ii nemuŋaa goroŋ uutanoŋ raro Uŋa Toroyanoŋ iikanondeeŋ kanaiŋ uuta saa qero somariiŋ wain me apu kotiga ii mende neŋ Pombaa kooroŋanoŋ eja uuta koloon laligowaa.
16 Kaeŋ laligoŋ Israel ejemba mamaga uugia meleeno Poŋgia Anutuwaanoŋ eleembuya. 17 *Anutuwaa Uŋanoŋ gejatootoo eja Elaija inaaro ku-usuŋ qaganoŋ gawoŋ meroti, iinoŋ mono iikawaa so waladeeŋ keno Poŋnoŋ gematanoŋ kawaa. Iinoŋ kema kanageso uu kuuŋ oŋono Poŋnoŋ kawaatiwaajoŋ jojoriŋ nambuya. Maŋ ano merabora juma deeŋgi uukuukuu meŋ oŋono mombo metulaŋgoŋ aowuya ano qootogo ejemba ii dindiŋa yoŋoo momo areŋnoŋ keubuya.”
18 Siwe gajobanoŋ kaeŋ ijoro Zekaraianoŋ jero, “Embanawo noronoŋ ejemba waŋa koloojotiwaajoŋ qaaganoŋ mono nomaeŋ hoŋawo koloonaga?”
19 *Kaeŋ jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinoŋ Anutuwaa wambusooŋanoŋ nambe wasiŋ nono buju awaa koi meŋ kaŋ gijowe mojaŋ. 20 Noo qaa jena hoŋawo koloowaati, giinoŋ ii jewe mende moma laarijaŋiwaajoŋ qaaga mono muuŋgoro nekoŋ laligowa. Kaeŋ laligona

* **1:5:** 1 Hist 24.10 * **1:15:** Jaŋ 6.3 * **1:17:** Mal 4.5-6 * **1:19:** Dan 8.16; 9.21

buju qaa kokawaa hoŋa koloowaatiwaa kambaŋa kaŋ kuuro iikanoŋ neselaŋga lolooro qaa mombo jewaga."
21 Kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ ejembanoŋ mamboma rama Zekaraianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ eu kambaŋ koriga nanotiwaajoŋ uugianoŋ motoqoto mogi. 22 Kaeŋ ama ragi seleeŋgeŋ kamaaŋ qaa jemambaajoŋ amamaaro moma asariŋ kokaeŋ jegi, "Iinoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama jaaya meleeno Siwenoŋga uŋa moŋ iija." Kaeŋ jegi borianondeeŋ kaisare ama oŋoma nekoŋ kolooŋ laligoro.
23 Kaeŋ laligoŋ jigo gawoŋ meme kambaŋanoŋ tegoro eleema mirianoŋ keno. 24 Weeŋ tosia tegoro Elisabetnoŋ koro ama koiŋ 5 kawaa so mirinoŋ asaŋgoŋ kokaeŋ jeŋ rama laligoro, 25 "Merana qaawaajoŋ ejembanoŋ meŋ kamaaŋ noŋgi Poŋnoŋ wambusooŋ qeŋ noma iikawaa lombota meŋ giliŋ kiaŋkomuŋ nonja." Kiaŋ.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

26 Elisabetnoŋ koro anotiwaa koiŋa 6 kolooro Anutunoŋ gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomaŋa moŋ qata Nazaret kanoŋ kamaaro. 27 *Kamaaŋ emba saraŋ jumuŋa qata Maria iwaanoŋ keno. Iinoŋ eja qata Joosef iwaa emba buŋaga laligoro. Joosefnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbilia moŋ kolooro. 28 Gajobanoŋ Mariawaanoŋ kema kokaeŋ ijoro, "Oo Maria, weeŋga awaa. Poŋnoŋ kaleŋmoriaŋ goma giwo namba."
29 Kaeŋ ijoroto, Marianoŋ joloŋ iikawaajoŋ mamaga aaruŋ kania moŋgama motoqoto moro. 30 Motoqoto moro kokaeŋ ijoro, "Maria, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ gono iwaa jaanoŋ sokonjaŋ. Kawaajoŋ toroko mende moba. 31 *Moba, giinoŋ koro ama koko meraga mewaga. Meŋ qata Jiisas qaba. 32 *Jiisas iinoŋ somariiŋ eja qabuŋayawo kolooro qata 'Uuta somataa Meria,' qagi laligowaa. Kaeŋ laligoro Poŋ Anutunoŋ amboya kiŋ Deiwidwaa jiŋkaroŋ duŋ muro ejemba galeŋ koma oŋoma laligowaa. 33 Jeikobwaa kanageso yoŋoo kiŋgia kolooŋ tetegoya qaa galeŋ koma oŋoma laligowaa. Bentotoŋa iikanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende qaombaa."
34 Gajobanoŋ kaeŋ ijoro Marianoŋ jero moro, "Yei! Nii ejawaa kania mende mojeŋ. Kawaajoŋ qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono nomaeŋ koloowaa?"
35 Kaeŋ jero moma meleeno, "Uŋa Toroyanoŋ mono aŋgoŋ koma gono Anutu uuta somataa esuŋanoŋ sokoma turuŋ gombaa. Kawaajoŋ mera mewagati, iinoŋ toroya kolooro ejembanoŋ qata 'Anutuwaa Meria,' jeŋ qamakebuya. 36 Moba. Tinitosaga Elisabet iinoŋ kaaŋagadeeŋ 'Kopiŋ laligoŋ mera memambaajoŋ amamaaja,' jegito, kileŋ emba waŋa kolooŋ kambaŋ kokaamba koko merawaa koroyawo kolooro koiŋa 6 kolooja. 37 *Anutunoŋ iwoi moŋ amambaajoŋ jeŋ ii mende amamaaŋkeja."
38 Kaeŋ jero Marianoŋ ijoro, "Moba, niinoŋ Pombaa weleŋqeqe emba koloojeŋ. Kawaajoŋ qaa jejaŋi, iikawaa so saanoŋ kolooŋ nomba." Kaeŋ ijoro Siwe gajobanoŋ mesaoŋ keno. Kiaŋ.

Marianoŋ Elisabetwaanoŋ kusu kema iiro.

---

* **1:27:** Mat 1.18 * **1:31:** Mat 1.21 * **1:32:** 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7 * **1:37:** Jen 18.14

39 Marianoŋ ii moma kambaŋ koriga mende kolooro waama uu-
laŋawo jojoriŋ gomaŋ baaŋanoŋ uma Judia prowinswaa taoŋa moŋnoŋ
keno. 40 Kema Zekaraiawaa mirinoŋ uma embia Elisabet iima aisooŋ
joloŋa jero. 41 Joloŋa jero iikanondeeŋ moro koko meranoŋ goroŋ
uutanoŋ luguŋ uma kamaaro Uŋa Toroyanoŋ Elisabetwaa uuta saa
qero.
42 Saa qero qa somata qama kokaeŋ jero, “Oo alana, Anutunoŋ
kotumotueya uuta ama gono emba batunananoŋ laligowaga ano mera
mewagati, ii kaaŋiadeeŋ kotuegoŋ mubaa. 43 Nomaembaajoŋ Poŋnaa
nemuŋanoŋ kaŋ niiro kaeŋ kolooŋ nonja? 44 Moba, gii jolona jena qaa
aroga gejananoŋ kemero meranoŋ goronanoŋ kaaŋagadeeŋ korisoro
qaganoŋ luguŋ uma kamaaja. 45 Poŋnoŋ buju qaaya jero moma iikawaa
hoŋa asugiwaati, ii moma laarijaŋiwaajoŋ goojoŋ mobe simbawoŋawo
koloojaŋ.” Kiaŋ.

Marianoŋ korisoro rii qaro.

46 *Marianoŋ qaa ii moma kokaeŋ jero,
“Ii-ia! Noo uu kononanoŋ mono jinoŋa qaa Poŋ mepeseeja.
47 Noo uŋananoŋ Anutu, Hamoqeqe Tonaajoŋ aisooŋ koriaŋ maaja.
48 *Niinoŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqeta laligojento, Anutunoŋ
kileŋ ba koma kiaŋkomuŋ nonja.
Moba, ejemba tuuŋa tuuŋa kete kanaiŋ koloowuti, yoŋonoŋ mono
noojoŋa ‘Simbawoŋawo!’ jeŋ mepeseeŋ noma laligowuya.
49 Ku-usuŋ Toyanoŋ mono aŋgoleto uuta meŋ nono laligojeŋ.
Iwaa qata ii Toroya.
50 Ejemba kete namonoŋ laligojuti ano kanageŋ kolooŋ seiwuti,
iyoŋoo batugianoŋ isi daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jeta uuguwubotiwaa toroko mobuti, iwaa kiaŋkomuyanoŋ mono yoŋowo pondaŋ
ewaa.
51 Anutunoŋ borianoŋ aŋgoleto meŋ iikanoŋ usuŋa
qendeema nonono iiniŋ.
Ejemba iyaŋgia meŋ biwiiŋ aoŋ sewaŋpiriŋ laligojuti, Anutunoŋ
mono ii kondeema oŋono simbiriŋsambaraŋ kolooŋ laligoju.
52 *Kiŋ poŋa poŋa jiŋkaroŋ duŋgianoŋ rama ejemba galeŋ
koma oŋoma laligogiti, Anutunoŋ ii iikanoŋa qetegoŋ utama oŋono
kamaagi.
Kamaagito, kamaaŋqeqeta iiga mono meŋ uma oŋono.
53 Ejemba iwoiwaa memeqemeyaŋ ama laligogiti, iyoŋoo uugia mono
iwoi awaa awaanoŋ saa qeroto,
ejemba qaqabuŋagiawo ii wasiŋ oŋono borogia bobora eeŋ keŋgi.
54-55 *Anutunoŋ ambosakoŋurunana metogoŋ uŋuano Israel koloogi
nono
toroqeŋ Anutuwaa weleŋqeqeuruta laligojoŋ.
Anutunoŋ wala eeŋanoŋ jojopaŋ qaaya kokaeŋ jeŋ somoŋgoŋ
nonono, ‘Niinoŋ Aabram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa laligoŋ
uma laligowuti, ii kiaŋkomuŋ oŋoma laligomaŋa.’
Kaeŋ jeŋ qaaya ii mende duduuŋ laligoŋ kouro.
Qaagoto, iinoŋ mono qaa jeta ii otaaŋ laligoŋ kete baagoŋ nono-
mambaajoŋ kaja.”

---

* **1:46:** 1 Sml 2.1-10 * **1:48:** 1 Sml 1.11 * **1:52:** Job 5.11; 12.19 * **1:54-55:** Jen 17.7

Marianoŋ kaeŋ jero.
56 Marianoŋ koiŋ karooŋ kawaa so Elisabetwo laligoŋ mombo mirianoŋ eleeno. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ kolooro.
57 Elisabetwaa mera meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro koko meraga mero. 58 Koko meraga mero miri kosianoŋ laligogiti ano tinitosauruta yoŋonoŋ Poŋnoŋ kiaŋkomu uuta qendeema muroti, ii moma asariŋ iwo motooŋ korisoro aŋgi.
59 *Korisoro ama weeŋ 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianoŋ kotowutiwaajoŋ ajoroogi. Ajorooŋ maŋaa qata Zekaraia ii wase meŋ muwombaajoŋ jegi. 60 Jegito, nemuŋanoŋ jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qaboŋa.”
61 Jero kokaeŋ ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yoŋoonoŋga mombaa qata kaeŋ mende eja.” 62 Kaeŋ ijogi nama maŋanoŋ iwaa qata qabaatiwaa qisiŋ borogianoŋ kaisare aŋgi.
63 Kaisare aŋgi tafewaajoŋ qisiro mugi iikanoŋ tere kokaeŋ ooro, “Qata ii Jon.” Kaeŋ ooro iikawaajoŋ kuuya aaruŋ tililiŋgogi. 64 Aaruŋ tililiŋgogi iikanondeeŋ buuta afaaŋgoro neselaŋa lolooro qaa jeŋ Anutu mepeseero. 65 Mepeseero alaurugia kuuya yoŋonoŋ qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi kolooroti, iikawaa bujuya amiŋ mogi seiŋ Judia baaŋa gomaŋ kuuya sokono.
66 Bujuya amiŋ mogi kuuyanoŋ ii moma uu kononŋgianoŋ ama aŋgoŋ koŋgi. Poŋnoŋ ku-usuŋa kokosaposapo qaganoŋ maaro laligoroti, iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Mera koi kanoŋ somariiŋ mono naa iwoiga moŋ nomaeŋ ama menaga?” Kiaŋ.

Zekaraianoŋ gejatootoo qaa jero.
67 Kaeŋ jegi Uŋa Toroyanoŋ maŋa Zekaraiawaa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaeŋ jero,
68 “Nono Israel nonoonoŋ Poŋ Anutu mepeseewoŋa. Ii-ia!
Iinoŋ mono kanagesouruta ba koma nonoma dowenana memambaajoŋ jojoriŋ kawaa.
69 Anutunoŋ weleŋ ejia kiŋ Deiwidwaa kanageso nonoo batunananoŋga eja ku-usuŋawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga koloowaa.
70 Monowaa monoyanoŋga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya
ii sololooŋ oŋono qaa je kokaeŋ jeŋ laligogi,
71 ‘Niinoŋ mono kereurugia yoŋoo esuŋgia qewe kamaaro oŋoo sewaŋgia somoŋgomaŋa.
Daeŋ yoŋonoŋ kazi ama oŋombuti, niinoŋ mono kuuya iyoŋoo borogianoŋga metogoŋ sopa somoŋgoŋ oŋomaŋa.’
72 Qaa kaeŋ jeŋ beŋurunana kiaŋkomuŋ oŋoma yoŋowo soomoŋgo
areŋ tania moŋ somoŋgoroti, ii romoŋgoŋ otaaro hamoqeqewaa hoŋa asugiwaa.
73 Soomoŋgo qaa ii beŋnana Aabrahambaajoŋ jeŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiirota eja.
74 Soomoŋgo qaa iikawaa hoŋa kokaeŋ:
Iinoŋ nono kereurunana yoŋoo borogianoŋga metogoŋ nonono yoŋoojoŋ toroko mende moma weleŋa qeŋ muŋ laligowoŋa.
75 Iinoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ iwaa jaanoŋ soraaya kolooŋ

* **1:59:** Lew 12.3

laaligonana hoŋa dindiŋa kaeŋ laligoŋ komuwoŋa.
76 *Oo kokona Jon, giinoŋ somariiŋ laligoŋ waladeeŋ kema ejemba
uugia mindiŋgoŋ iikaaŋ ama Pombaa kania meleuna kawaa.
Kawaajoŋ qaga ‘Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,’ kaeŋ qagi
laligowaga.
77 Kaeŋ laligoŋ hamoqeqe Toyaa kania ii Anutuwaa kanagesouruta
kuma
oŋona ii moma kotoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia
soŋgbama mesaowaa.
78 Anutunananoŋ uutanoŋ jopagoŋ kiaŋkomuŋ nonomakeja.
Kaeŋ ama ba koma nonoma widia eukanoŋa ano bilikbilik anja.
Kawaajoŋa nononoŋ mono weŋgeraŋ suluro asuganoŋ asariwom-
baa anjoŋ.
79 *Nono paŋgamanoŋ tiŋtuaŋ raniŋ koomuwaa kondomondo
Toyanoŋ aŋgoŋ koma nonomakejato, weeŋ jiliŋjolaŋ kouma
qanananoŋ kuuŋ meŋ asariŋ nonombaa.
Meŋ asariŋ nonono luaewaa kania asuganoŋ asugiro iima iikanoŋ
keuma riiŋ namboŋa.” Zekaraianoŋ kaeŋ jero.
80 Mera Jon iinoŋ somariiŋ waaro Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ
muro Anutuwaa qele eja kotakota kolooro. Kaeŋ kolooŋ baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoro kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Israel kanageso
yoŋoo jaagianoŋ asuganoŋ asugiŋ qenjaaro gawoŋa kanaiŋ mero.
Kiaŋ.

2

Jiisas Betlehem taonoŋ kolooro.
Mat 1.18-25
1 Jon Oomulu ejanoŋ kolooro kambaŋ kanoŋ Siisa-kiŋ Oogastus
iinoŋ Room sitinoŋ gomaŋa gomaŋa galeŋ koma oŋono. Galeŋ koma
oŋoma takis kanaiŋ mewutiwaajoŋ gawmambaa jeŋkooto ano gomaŋa
gomaŋa kuuya yoŋonoŋ ajoroogi kuskus (sensus eja) yoŋonoŋ qagia
papianoŋ ooŋ areŋgogi.
2 Areŋ gawoŋ ii kambaŋ mutuyaga megi. Megiti, kambaŋ iikanoŋ
eja qata Kwirinius iinoŋ Siria prowinswaa gawana laligoŋ galeŋ koma
oŋono. 3 Oogastusnoŋ jeŋkooto ano ejemba korebore horoŋ keuma
qagia areŋnoŋ oowutiwaajoŋ iyaŋgiaa kolokoloo gomaŋgia waŋa so
keŋgi.
4 Galili prowinswaa taoŋ qata Nazaret iikanoŋ eja qata Joosef laligoro.
Iwaa amboya ii kiŋ Deiwid. Kiŋ Deiwidwaanoŋ taoŋ qata Betlehem
ii Judia prowinsnoŋ ero. Kawaajoŋ Joosefnoŋ Nazaret mesaoŋ uma
kemeŋ Betlehem keno. 5 Kemaŋ jero kambaŋ kanoŋ emba buŋaya qata
Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aima ŋaoŋ qagara oowutiwaajoŋ
motooŋ keni.
6 Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambaŋanoŋ kaŋ
kuuro. 7 Kaŋ kuuro qenjaaro ee mirinoŋ keuma iikawaa uutanoŋ
tintiŋa moŋ mende mokoloori. Kawaajoŋ bao bulmakao mirianoŋ uma
rari. Rama iikanoŋ mutu meria meŋ oponoŋ esuuŋ bulmakao juuyanoŋ
ano kemeŋ ero. Kiaŋ.

---

* **1:76:** Mal 3.1 * **1:79:** Ais 9.2

Lama galeŋ yoŋonoŋ Siwe gajoba iŋiigi.

8 Betlehem taoŋ gomaŋ kanoŋ eja tosianoŋ gomantiiŋa so baloŋ koria
iikanoŋ kema lama tuuŋgia galeŋ koma oŋoma laligogi. 9 Kaeŋ laligogi
gomantiiŋa kanoŋ Pombaa gajoba moŋnoŋ kosogianoŋ asugiŋ oŋono.
Asugiŋ oŋono Pombaa asamararaŋanoŋ liligoŋ oŋoma asariro sombu-
gia moma jeneŋgia ororo. 10 Jeneŋgia ororoto, Siwe gajobanoŋ iŋijoro,
“Mono geja ambu! Niinoŋ korisoro Buŋa somata ejemba korebore
yoŋoojoŋ meŋ kajeŋ, ii iŋisaama oŋomaŋa. Kawaajoŋ jeneŋgia mono
mende orowa. 11 Buŋa ii kokaeŋ: Oŋoo Hamoqeqe Togianoŋ keteda koi
kolooja. Iinoŋ kiŋ Deiwidwaa taonoŋ kolooŋ Poŋ qata Kraist kolooja.
12 Qaa iikawaa aiweseya ii kokaeŋ: Oŋo mono kema mera sayawo
oponoŋ esuuŋ bulmakao juuyanoŋ aŋgi eji, ii mokoloowu.”

13 Gajobanoŋ kaeŋ jero iikanondeeŋ gajoba tuuŋ somatanoŋ Si-
wenoŋga asugiŋ iwo aitoŋgoŋ Anutuwaa mepemepesee rii qama
kokaeŋ jegi,

14 “Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ Siwenoŋ eukanoŋ uja.
Iinoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ uuqeeaŋgo
moma balonoŋ luae ama oŋonja.” Kiaŋ.

Lama galeŋ yoŋonoŋ kema Jiisas iigi.

15 Gajoba yoŋonoŋ oŋomesaoŋ Siwenoŋ eleema ugi lama galeŋ
yoŋonoŋ aŋgio kokaeŋ jegi, “Ayo, Betlehem kanoŋ iwoi kolooro Poŋnoŋ
iikawaa qaaya jero mojoŋi, nono mono ii kema iiboŋa.”

16 Kaeŋ jeŋ esuŋgiagadeeŋ kema Maria Joosef ano mera sayawo
bulmakao juuyanoŋ eroti, mokoloon iigi. 17 Iima nama gajobanoŋ
merawaa qaa jero moma kagiti, ii iŋisaama jeŋ asarigi. 18 Jeŋ asarigi
mogiti, iyoŋonoŋ korebore aaruŋ waliŋgogi.

19 Waliŋgogito, Marianoŋ qaa kuuya ii uu kononŋanoŋ ama duŋguŋ
somoŋgoŋ kania romoŋgoŋ laligoro. 20 Waliŋgogito, iwoi kuuya Siwe
gajobanoŋ jerotiwaa so asugiroti, ii lama galeŋ yoŋonoŋ iima moma
kawaajoŋ Anutuwaa korisoro rii qama mepeseegi. Mepeseeŋ mesaoŋ
eleema keŋgi. Kiaŋ.

Mera qata Jiisas qagi.

21 *Jiisas kolooro Sonda motooŋgo kawaa so tegoro Anutuwaa ai-
weseya selianoŋ kotowombaa kambaŋa karo qata Jiisas qagi. Siwe
gajobanoŋ qa ii waladeeŋ qama murogo kambaŋ iikanondeeŋ ne-
muŋaa goroŋ uutanoŋa kolooro. Kiaŋ.

Jiisas wama Anutuwaa buŋa aŋgi.

22 *Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ eja, “Embanoŋ koko meria
mutuya meŋ weeŋ 40 kuuŋanoŋ laligoro tegoro suru guluga koma
konjoratiŋ muŋ oŋo mono jiwowoŋ jigonoŋ uma mera ii Pombaa
jaanoŋ aŋgi iwaa buŋa koloowaa.” Kawaajoŋ kambaŋ ii kaŋ kuuro
Joosef Maria yoronoŋ qaa ii teŋ koma Jiisas wama Pombaa buŋa
koloowaatiwaajoŋ Jerusalem uri.

23 *Pombaa Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Mera mutuya kuuya
ii mono qegi Pombaa buŋa soraaya koloowuya.” Yoronoŋ qaa ii otaari.
24 Kaaŋagadeeŋ Pombaa Kana qaanoŋ jeŋkooto qaa ejiwaa so kewo me

* **2:21:** Lew 12.3; Luuk 1.31 * **2:22:** Lew 12.6-8 * **2:23:** Eks 13.2, 12

kewosusu kooŋ woi ii siimoloŋ oowaotiwaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma keni.
25 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinoŋ
uuta jumuŋa Anutuwaanoŋ qokotaaŋ uumeleembaa komagbiligbili
ano Uŋa Toroyanoŋ iwo nano Hamoqeqe Toyanoŋ Israel uutanoŋ asugi-
waatiwaajoŋ mamboma laligoro. 26 Mamboma laligoro Uŋa Toroyanoŋ
qaa kokaeŋ isaano, “Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala
iimago koomuwagatiwaa siimboboloya mobaga.” 27 Nemuŋmaŋanoŋ
Mooseswaa Kana qaa otaaŋ Jiisas wama jiwowoŋ jigonoŋ uri. Uri
Uŋa Toroyanoŋ Simeon sololooro kambaŋ iikanondeeŋ kaaŋagadeeŋ
jigonoŋ uro. 28 Uma mera ii iima meŋ dooŋgoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ
jero,

Simeombaa korisoro rii

29 “Oo Poŋ, kete weleŋ ejaganoŋ saanoŋ kema uuluaenoŋ laligoŋ
komuwaa.
30 Goo qaaga eji so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananoŋ
iima simbawoŋawo mojeŋ.
Kawaajoŋ saanoŋ kema komumaŋa.
31 Giinoŋ hamoqeqe gawombaa kania mozozoŋgoŋ kantri kuuya
yoŋoojoŋ iŋisaama oŋona ii iima moma kotowu.
32 *Giinoŋ Hamoqeqe Toyaa asasaga iŋisaana waba kantri yoŋoo
uugia kuuro asariwu
ano qabuŋaganoŋ geeŋgaa kanagesoga Israel nonoo batunananoŋ
kaaŋiadeeŋ somariiwaa.”

Simeombaanoŋ gejatootoo qaa

33 Simeonoŋ merawaajoŋ qaa kaeŋ jero nemuŋmaŋanoŋ moma kiko
ama waliŋgori. 34 Waliŋgori kotuegoŋ oŋoma nemuŋa Maria kokaeŋ
ijoro,
“Moba, Anutunoŋ mera koi kuuŋ ano Israel ejemba seiseiyanoŋ ii
gema qeŋ kamaaŋ uŋuro
mamaganoŋ uugia meleema qeaŋgowuya.
Anutu aŋo ii ano aiwese kolooro mamaganoŋ ii toropere jeŋ
mubuya.
35 Toropere jeŋ mugi uumomogia aasaŋgoya ii kaeŋ asuganoŋ
asugiwaa.
Geeŋgaa uuganoŋ kaaŋagadeeŋ wosobiri kolooro iikanoŋ soo sulu-
tuk aaŋa kaaŋa uuga kuuŋ qosombaa.” Kiaŋ.

Ana embawaanoŋ gejatootoo qaa

36 Jerusalem kanoŋ gejatootoo emba waŋa moŋ qata Ana laligoro.
Iwaa isia qata Aser, maŋa qata Fanuel. Emba kanoŋ saraŋanoŋ eja
meŋ laligoro gbani 7 motooŋ laligori. 37 Laligori loya komuro malo
kolooŋ laligoŋ kouro kambaŋ iikanoŋ gbania 84 kolooro. Iinoŋ kambaŋ
so jiwowoŋ jigonoŋ uma ii weeŋ moŋ mende mesaoroto, gomantiiŋa
asasaga Anutuwaajoŋ nene siŋgiŋ laligoŋ qama kooliŋ waeya meŋ
mepeseeŋ laligoro.
38 Iinoŋ kambaŋ iikanondeeŋ kouma mera ii iima Anutu mepeseero.
Anutunoŋ Jerusalem ejemba dowegia mewaatiwaajoŋ mamboma lali-
gogiti, kuuya iyoŋoojoŋ mera iikawaa kania jeŋ asariro mogi. Kiaŋ.

* **2:32:** Ais 42.6; 49.6; 52.10

Jiisaswo Nazaret eleeŋgi.

39 *Joosef Maria yoronoŋ Poŋnoŋ areŋa jeŋ kotoro Kana qaanoŋ eji,
ii kuuya ani tegoro Galili prowinsnoŋ eleema taoŋgara Nazaret kanoŋ
keni. 40 Meranoŋ somariiŋ waama kotiiŋ momakootoyanoŋ asugiŋ saa
qero Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ turuŋ muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowoŋ jigonoŋ ugi.

41 *Jiisaswaa nemuŋmaŋanoŋ gbani so kiaŋkomu* kendoŋ kam-
baŋanoŋ Jerusalem sitinoŋ uma kemakegi. 42 Kaeŋ laligoŋ Jiisas gbania
12 kolooro siligia amakejutiwaa so kambaŋa kaŋ kuuro kaaŋagadeeŋ
uma keŋgi. 43 Kema laligoŋ kendoŋ kambaŋ iikanoŋ tegoro eleema
mirigaranoŋ keni. Kenito, mera gbaworo Jiisasnoŋ Jerusalem raro
nemuŋmaŋanoŋ ii mende moma kotori. 44 “Iinoŋ ejemba tuuŋlelembe
yoŋowo kenja,” jeŋ weeŋ motooŋgowaa so kana kema sakiti ano alau-
rugara yoŋoo uugianoŋ qama moŋgani. 45 Qama moŋganito, mende
mokoloon mombo eleema Jerusalem kema moŋgani.

46 Moŋgama laligori weeŋ karooŋ tegoro jiwowoŋ jigonoŋ uma
iikanoŋ mokoloori. Mokoloori eja somata yoŋoo batugianoŋ raro.
Raro kuma mugiti, ii moma qisiŋ oŋoma raro. 47 Rama Buŋa qaawaa
kania tororo moma asariŋ dindiŋagadeeŋ meleeno korebore yoŋonoŋ
ii moma waliŋgogi. 48 Nemuŋmaŋanoŋ iima aaruŋ nemuŋanoŋ ijoro,
“Merana, gii nomaembaajoŋ kaeŋ ama noronjaŋ? Moba, maŋgawo
noro goojoŋ majakaka moma qama moŋgama laligori.”

49 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema orono, “Oro mono naambaajoŋ nii
moŋgama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinoŋ rabe sokonji, ii mojao
me qaago?” 50 Kaeŋ meleema oronoto, yoronoŋ qaa jeroti, iikawaa
kania ii mende moma asariri.

51 Mende moma asaririto, kileŋ waama yorowo eleema Nazaret
taonoŋ kema nemuŋmaŋa teŋ koma oroma laligoro. Jiisasnoŋ qaa
jeroti, nemuŋanoŋ ii kuuya moma uu konoŋanoŋ ama somoŋgoŋ aŋgoŋ
kono. 52 *Jiisasnoŋ laligoŋ somariiro gbania uro momakootoya asariŋ
seiro Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa muro kotiiŋ ejemba ano Anutu yoŋoo
jaagianoŋ sokoma oŋono. Kiaŋ.

3

Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

1 Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ gawoŋa kanairo. Kambaŋ kanoŋ Siisa-
kiŋ qata Taiberius iinoŋ Room sitinoŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa mindiriŋ
gbani 15 eja poŋ kolooŋ toroqeŋ galeŋ koma oŋono laligogi. Galeŋ koma
oŋomambaajoŋ gomaŋa gomaŋa Israel liligoŋ ejuti, ii mosoŋgi bakaya 4
kolooro yoŋoo kiŋgia 4 ii kokaeŋ kuuŋ oŋoŋgi:

Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisanias. Pontius Pailot ii Judia
prowinswaa gawanagia laligoro. Kiŋ Herodnoŋ Galili prowins galeŋ
koma oŋono ano data Filipnoŋ Ituria ano Trakonitis prowins woi yoŋoo
poŋgiaga laligoro ano Lisanias iinoŋ Abilene gomaŋ meŋ laligoro.

---

* **2:39:** Mat 2.23 * **2:41:** Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * **2:41:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba iŋiima koboon uŋuuguroti, kiaŋkomu kendoŋ iikawaa qata moŋ Pasowa. * **2:52:** 1 Sml 2.26; Gba 3.4

2 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa woi laligori, qagara Anas ano Kaiafas. Kambaŋ kanoŋ Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ baloŋ qararaŋkoŋ-koŋanoŋ laligoro Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kolooro moro. 3 Anutuwaa Buŋa moma kema Jordan apu bereŋaa kosianoŋ gomaŋ so liligoŋ laligoro. Liligoŋ laligoŋ Buŋa qaanoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, “Oŋo mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa.”

4 *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianoŋ oorota iwaa Buju Terenoŋ kokaeŋ eja,

“Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qata kokaeŋ mobu,
‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.
5 Kana dondooŋa kuuya mono qeŋ riigi dindiŋa koloowa.
Baaŋa wanjaleya kuuya ii mono qetegoŋ koma qeleleegi koria koloowa.
Kana misiqisiawo ii mono meagogi diŋgowa.
Haamonoŋ kana kuno simbiriŋsambaraŋ eji, ii mono kotoŋ meleugi solaŋaniwa.
6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ ii iima moma kotowuya.”

7 *Jonoŋ kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uugia mende meleeŋgi Anutuwaa iriŋa soono iroŋa meleema oŋomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma koi kaju?

8 *“Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagianoŋga eleeŋgi hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu. Uugianoŋ mondomondo qaa kokaeŋ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ Aabrambaa gbiliga laligoniŋ Anutunoŋ mende tiwilaaŋ nonombaa.’ Kaeŋ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende amakeju. Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono letoma Aabrambaa gbiliuruta kolooŋ Anutu mepeseeŋkebuto, oŋo mono nomaeŋ?

9 *“Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono oŋo gere kaaŋa kono kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa mono jeta suŋa ama gere kanianoŋ ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa iroŋa meleema oŋombaa.”

10 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kawaajoŋ nono mono nomaeŋ aniŋ sokombaa?”

11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Moŋnoŋ maleku woi meŋ laligoji, iinoŋ mono yoroonoŋga moŋ ii malekuya qaa ii mubaa ano daeŋ yoŋonoŋ nenegiawo laligojuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ nenegia qaa yoŋoojoŋ mendeema oŋombu.”

12 *Takis meme eja tosianoŋ kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kaŋ qisiŋ mugi, “Boi, nononoŋ mono nomaeŋ aniŋ

* **3:4:** Ais 40.3-5 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:8:** Jon 8.33 * **3:9:** Mat 7.19 * **3:12:** Luuk 7.29

sokombaa?” 13 Qisiŋ mugi iŋijoro, “Gawmanoŋ takiswaa jaŋgoya jeŋ
kotoŋ oŋonota eji, so ii mono mende uuguŋ mewu.”
14 Manjaqeqe eja tosianoŋ kaaŋagadeeŋ qisiŋ mugi, “Nonoto?
Nononoŋ nomaeŋ aniŋ sokombaa?” Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Mom-
baanoŋ monembaajoŋ kuuŋ ubeqube ama luluuma mende ambuto,
oŋoaŋgiaa tawagia meŋkejuti, iikawo mono uumotooŋ ama bonjoŋ
laligowu.” 15 Ejemba kuuya yoŋonoŋ “Jonoŋ Hamoqeqe Toya Kraist
koloowabo,” kaeŋ jeŋ uugianoŋ romoŋgogi. Kawaa kania mobombaa-
joŋ geja qeŋ qeŋ laligogi.
16 Kaeŋ aŋgi Jonoŋ ii kuuya kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ apu tooŋnoŋ mulu
meŋ oŋonjento, eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa
uutanoŋ mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ
niinoŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaaŋ isamambaajoŋ amamaamaŋa.
Iinoŋ mono Uŋa Toroya uugianoŋ ano gere bolaŋanoŋ koma konjoratiŋ
oŋono iikaaŋa kanoŋ mulu meŋ oŋombaa. 17 Iinoŋ hoŋa ano kaawoya
mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosoŋ korereŋgoŋ gosiwaa.
Gosiŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianoŋ ambaato, kaawoya ano bu-
laaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemeŋ tetegoya qaa jewaa.”
18 Qaa kaaŋa kaaŋa mamaga toroqeŋ jeŋ uugia kuuŋ Oligaa Buŋa
ejemba tuuŋlelembe ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. 19 *Laligoroto, gomaŋ
bakayaa kiŋ poŋa Herodnoŋ dataa embia qata Herodias ii oloŋ mero
ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jonoŋ iŋisaama asuganoŋ jeŋ
muro. 20 Jeŋ muro kileŋaya moŋ toroqeŋ ama Jombaanoŋ gawoŋa
riijugoŋ kawali galeŋa jero Jon meŋ kapuare mirinoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

21 Jonoŋ ejemba kuuya oomulu meŋ oŋoma Jiisas kaaŋagadeeŋ
oomulu meŋ muro. Meŋ muro qama kooliro iikanondeeŋ sombinoŋ
aantano. 22 *Aantano Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa
kolooŋ Jiisaswaa qaganoŋ kamaaro. Kaeŋ kamaaro Siwenoŋga qa aro
moŋ kokaeŋ kolooro, “Giinoŋ neenaa komunjua meranaga koloona
kerana qeaŋgoro giimasiiŋ moma gonjeŋ.” Kiaŋ.

Jiisaswaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia
Mat 1.1-17

23 Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro
hamoqeqe gawoŋa kanaiŋ meŋ laligoro. Meŋ laligoro Joosefwaa
meriaga kolooji, ejembanoŋ kaeŋ romoŋgogi. Jiisas maŋa Joosef, asaya
qata Heli. 24 Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai maŋa
Melki, asia Janai, amboya Joosef, 25 jariria Matatias. Matatias maŋa
Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai. 26 Nagai maŋa Mat,
asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek maŋa Jooda, 27 asia
Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel. Zerubaabel maŋa Sealtiel,
asia Neeri.
28 Amboya Melki, jariria Adi. Adi maŋa Koosam, asia Elmadam,
amboya Eer, 29 jariria Joosua. Joosua maŋa Eliezer, asia Joorim, amboya
Matat, jariria Liwai. 30 Liwai maŋa Simeon, asia Juuda, amboya Joosef,
jariria Joonam. Joonam maŋa Eliakim, 31 asia Melea, amboya Mena,

* **3:19:** Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * **3:22:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

jariria Matata. Matata maŋa Naatan, asia Deiwid, 32 amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed maŋa Boaz, asia Salmon, amboya Naason.
33 Jariria Aminadab. Aminadab maŋa Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria Perez. Perez maŋa Juuda, 34 asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham maŋa Teera, asia Naahor, 35 amboya Seruk, jariria Reu. Reu maŋa Pelek, asia Eber, amboya Seela, 36 jariria Kainan. Kainan maŋa Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek. 37 Laamek maŋa Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel maŋa Keenan 38 asia Enos, amboya Seet, jariria Aadam. Aadam ii Anutunoŋ mero kolooro. Kiaŋ.

4

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

1 Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero Jordan apunoŋga eleeno wama baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keno. 2 Kema kanoŋ laligoro Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligoro weeŋ 40 tegoro. Kambaŋ 40 kanoŋ nene moŋ mende neŋ laligoro tegoro neneyaajoŋ komuro.
3 Neneyaa komuro Kileŋaa Toyanoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa meriaga koloojaŋi eeŋ, ii mono qendeema jamo koi jeŋ kotona letoma bered kolooro newa.”
4 *Ijoro meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, ‘Nenenondeeŋ ejemba laaligo mende nonomakeja.’ ”
5 Meleeno Satanoŋ wama baaŋa koriga moŋnoŋ uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulaŋawo qendeema muro. 6 Qendeema muŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ kantri kuuya ii galeŋ koma oŋomambaa kusuŋa ano esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanoŋ aaŋaga eja. Kawaajoŋ ii neenaa aiŋnaanoŋ moroga mumanjeŋ saanoŋ ii mumaŋa. Kawaajoŋ iwoi kuuya koi mono goo boroganoŋ amaŋa. 7 Kawaajoŋ gii waena meŋ mepeseeŋ nombaati eeŋ, ii kuuya mono goo buŋaga koloodaborowaa.”
8 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, ‘Gii mono Poŋ Anutugaa waeya meŋ mepeseeŋ ii motooŋgo weleŋ qeŋ muŋ laligowa.’ ”
9 Meleeno Satanoŋ Jiisas mombo wama Jerusalem sitinoŋ kema jiwowoŋ jigowaa waareŋanoŋ eu uma kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa meria koloojaŋi eeŋ, mono kokainoŋga luguŋ emu kemeba. 10 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Anutunoŋ gajobauruta jeŋ kotoŋ oŋono saanoŋ galeŋ koma sopa somoŋgoŋ gombu,’ 11 *ano qaa moŋ ii kokaeŋ, ‘Yoŋonoŋ borogianoŋ ama nonoŋgoliŋ goŋgi kemeŋ jamonoŋ kanaganoŋ guŋ mijimiji mende ambaa.’ ” Kawaajoŋ saanoŋ kemeŋ mende tiwilaaŋ gombaa.
12 *Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Qaago! Anutunoŋ jeja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga aŋgobato mende meŋ muba.’ ”
13 Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaoŋ keno. Kiaŋ.

---

* **4:4:** Dut 8.3 * **4:8:** Dut 6.13 * **4:10:** Ond 91.11 * **4:11:** Ond 91.12 * **4:12:** Dut 6.16

Jiisasnoŋ kanaiŋ hamoqeqe gawoŋ mero
Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

14 Jiisasnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋa mesaoro Uŋa Toroyaa kuusuŋanoŋ iwo nano Galili prowinsnoŋ eleeno. Eleeno qaa bujuyanoŋ seiŋ gomaŋ miri liligoŋ rama keŋgiti, ii kuuya sokoma keno. 15 Sokono gomaŋa gomaŋa liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono mogiti, kuuya iyoŋonoŋ aisooŋ mepeseeŋ mugi. Kiaŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

16 Jiisasnoŋ eleema somasomarii taoŋa Nazaret kanoŋ keno. Sonda kendonoŋ karo amakejiwaa so qamakooli mirinoŋ uma Buŋa Tere weeŋgoŋ oŋomambaajoŋ waaro. 17 Waaro gejatootoo eja Aisaiawaa Buju Tere mugi metuma qaa batuya kokaeŋ oogita eji, ii mokolooro:

18 *"Pombaa Uŋa Toroyanoŋ noo uunanoŋ kemeŋ gawoŋ memewaajoŋ
bedu meŋ noma ejemba
kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ. Iinoŋ wasiŋ
nono qaa kokaeŋ jeŋ seiŋkejeŋ:
Bologanoŋ gbadooŋ oŋono laligojuti, Anutunoŋ mono ii isama metogoŋ
oŋono laligowu.
Anutunoŋ jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uuŋ iibuya.
Kike taribari ama menduŋgoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi laligojuti, Anutunoŋ mono ii metogoŋ oŋono siiseweweya qaa laligowuya.
19 Poŋnoŋ hamoqeqewaa gbani awaa ano kaŋ kuuwaati, niinoŋ
iikawaa qeleyaga kaŋ ii jeŋ asariŋkejeŋ."

20 Qaa kaeŋ weeŋgoŋ tere pipipipiiya ii pipiiŋ galeŋa muŋ kamaaŋ raro. Raro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya dorondoŋ ama jaasapo iigigiigi. 21 Iigigiigi kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, "Buju Terewaa qaa koi weeŋgowe gejagianoŋ kemero mojuti, iikawaa hoŋa mono kete koi asugija."

22 Kaeŋ iŋijoro kaleŋmoriaŋ qaaya qaaya buutanoŋga kamaaro kuuyanoŋ ii moma waliŋgoŋ jeŋ sororogoŋ muŋ qaa iikawaa jeŋkelekeleya ii kokaeŋ jegi, "Eja koi Joosefwaa meriaga me?"

23 Jegi kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo kambaŋa kambaŋa gbaqoosoŋ qaa koi jeŋkeju, 'Meŋqeeaŋgo eja gii mono geeŋga meŋ qeaŋgoŋ aowa.' Oŋo gbaqoosoŋ qaa ii keteda koi nijowombaajoŋ mojuti, ii mojeŋ. Ii jeŋ kokaeŋ jewuyaga, 'Gii Kaperneam taonoŋ kema aŋgoleto uuta mena bujuya moniŋi, iikawaa so mono geeŋgaa gomanoŋ koi kaaŋagadeeŋ mewa.' " 24 *Kaeŋ jeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Gejatootoo ejemba moŋ iyaŋaa somasomarii taonoŋ mende moma uma mubuya.

25 *"Niinoŋ qaa hoŋaboŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijawaa kambanoŋ Anutunoŋ Siwe naguya kono gbani karooŋ ano koiŋ 6 kawaa uutanoŋ koŋ mende kiro bodi somata kolooro namo kuuya sokono. Kambaŋ kanoŋ emba malo mamaga Israel uutanoŋ laligogi. 26 *Mamaga laligogito, Anutunoŋ Elaija yoŋoonoŋga mombaanoŋ kembaatiwaajoŋ mende wasiroto, waba baloŋ Saidombaa gomaŋ qata Sarefat iikanoŋ

* **4:18:** Ais 61.1-2 * **4:24:** Jon 4.44 * **4:25:** 1 Kiŋ 17.1 * **4:26:** 1 Kiŋ 17.8-16

emba malo motooŋgoya iwaanoŋ wasiro keno. 27 *Gejatootoo eja
Elisawaa kambanoŋ manimbanoŋ Israel eja mamaga turuŋ oŋono
laligogito, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende solaŋaniro. Qaagoto, waba
baloŋ Siriaga eja qata Naeman ii motooŋgonoŋ mono Elisawaa qaaya
moma laariŋ solaŋaniŋ qeaŋgoro."
28 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya
qaa ii moma iriŋgia soono uuduuduu kolooŋ oŋono. 29 Uuduuduu
kolooŋ oŋono waama Jiisas konjoma otaagi taoŋ seleeŋgeŋ keno.
Taoŋgia ii baaŋaa sia kosianoŋ megi nanoti, mono iikanoŋ hagogi
kemebaatiwaajoŋ keŋgi. 30 Keŋgito, batugianoŋ qendeema oŋomesaoŋ
keno. Kiaŋ.

Kaperneam taonoŋ ome moŋ konjono.
Maak 1.21-28

31 Jiisasnoŋ Galili prowins uutanoŋ Kaperneam taonoŋ kamaaŋ
keuma Sabat kendonoŋ ejemba tuuŋ kuma oŋono. 32 *Kuma oŋono
qaayanoŋ ku-usuŋawo kolooro jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ ii
iima aaruŋ waliŋgogi.
33 Qamakooli miri iikanoŋ eja moŋ omeyawo raro. Raro omeyanoŋ
tereŋgoŋ silama qa kokaeŋ qaro, 34 "Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaeŋ
ama nonomambaajoŋ anjaŋe? Mono tiwilaaŋ nonomambaajoŋ kajaŋ
me? Nii kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-kootoya
koloojaŋ."
35 Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro, "Gii mono qaaga
bogoro eja koi mesaoŋ togowa." Kaeŋ jeŋ muro omenoŋ eja ii meŋ giliro
tama batugianoŋ namonoŋ kemero qeŋ mizimizi mende totooŋ kolooŋ
kouma mesaoŋ keno.
36 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ batugianoŋ amiŋ moma
kokaeŋ jegi, "Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinoŋ mono esuŋmumu qaganoŋ
ome jeŋ kotoŋ oŋono teŋ koma kouma kenju." 37 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa
qabuŋayanoŋ seiŋ gomaŋ kuuya kosere rama keŋgiti, iikanoŋ kema
sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

38 Jiisasnoŋ waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaoŋ Saimon
Piitowaa mirinoŋ uro. Uro Saimombaa seuŋanoŋ selegere ji uuta kiro
ero. Ero iwaajoŋ ama Jiisas qama kooliŋ mugi. 39 Qama kooliŋ mugi
kema usugoŋ kemeŋ selegere jeŋ kotoŋ muro mesaoro iikanondeeŋ
waama nene ooŋ uŋuagiro.
40 Weeŋ jaaya tegoŋ kemero kanoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ alaurugia
ji kania kania kanoŋ iŋiro egiti, ii kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi.
Kagi boria kuuya yoŋoo qagianoŋ aŋa aŋa ano qeaŋgodaborogi. 41 Ome
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba mamaga yoŋoo uugianoŋga kouma
silama kokaeŋ qagi, "Gii Anutuwaa meria koloojaŋ."
Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iyoŋonoŋ ii mogitiwaajoŋ
Jiisasnoŋ jeŋ oŋoma buugia muuŋguŋ oŋotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa ii Galili sokono.
Maak 1.35-39

---

* **4:27:** 2 Kiŋ 5.1-14 * **4:32:** Mat 7.28-29

42 Jiisasnoŋ gaoŋ ero gomaŋ weŋgeraŋ suluro waama iyaŋa tiriŋ kotoŋ kemeŋ goria moŋnoŋ keno. Kenoto, ejemba yoŋonoŋ iwaaŋ muŋ kema mokoloon mende oŋomesaoŋ kembaatiwaajoŋ batogoŋ aŋgoŋ koma mugi. 43 Aŋgoŋ koma mugito, kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Anutu bentotoŋaa Oligaa Buŋa ii taoŋ tosia yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋombe sokombaa. Anutunoŋ mono iikawaajoŋ wasiŋ nono.”

44 Kaeŋ jeŋ kema Galili prowins liligoŋ qamakooli mirigianoŋ Buŋa qaanoŋ uu kuuŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ.

5

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

1 *Kambaŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ Genesaret apu aŋgoŋ goraayanoŋ nano ejembanoŋ kaŋ tuuŋ tuuŋ koma Anutuwaa Buŋa qaa mobombaajoŋ oloqologoŋ liligoŋ mugi. 2 Liligoŋ mugi nama waŋgo woi kowe goraayanoŋ rari iriiro. Sora hooro yoŋonoŋ waŋgo ii mesaoŋ kemeŋ misagia qeesaaŋ soŋgbaŋgi. 3 Waŋgo moŋ ii Saimombaanoŋa. Jiisasnoŋ iikanoŋ uma toya kokaeŋ qisiŋ muro, “Giinoŋ mono naŋgona boroŋa moŋ nuama apunoŋ baageŋ kemba.” Qisiŋ muro naŋgoro keno waŋgonoŋ rama ejemba tuuŋlelembe kuma oŋono.

4 Kuma oŋono tegoro Saimon ijoro, “Giinoŋ mono waŋgo koi naŋgona apu aŋgoŋ biiwianoŋ keno alauruga yoŋowo misagia sorawaajoŋ giligi kemeba.”

5 *Ijoro Saimonoŋ meleeno, “Somatana, nono gomantiiŋa koriga misa giliŋ bimbimgoŋ hoŋa moŋ mende mejoŋa. Qaagoto, giinoŋ jeŋ kotojaŋiwaajoŋ mono kileŋ kema giliniŋ kemebaa.” 6 *Kaeŋ meleeno jerotiwaa so aŋgi sora ambembo misagianoŋ kemegi misanoŋ boratiwombaa aŋgi. 7 Kaeŋ aŋgi alaurugia waŋgo moŋnoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ kaŋ ilaaŋ oŋombutiwaa boro kaka koŋgi kagi. Kagi waŋgo woi ii soranoŋ saa qegi nemotoŋ tagori.

8-9 Sora honombonoŋa mende meŋ iima iikawaajoŋ kuuyanoŋ waliŋgogi. Waliŋgoŋ Saimon Piitonoŋ ii iima Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma ijoro, “Oo Poŋ, nii siŋgisoŋgo ejaga koloojeŋi-waajoŋ mono nomesaoŋ kemba.” 10 Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebediwaa merawoita yoronoŋ kaaŋagadeeŋ newogara tegoro waliŋgori. Saimonoŋ qaa ii ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanoŋ ejemba ii sora kaaŋa horoŋ oŋona giwo toroqegi laligowuya.”

11 Kaeŋ ijoro waŋgogia horoŋ kouma sakasinoŋ ama ilawoilagia kuuya mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja manimbayawo moŋ meŋ solaŋaniro.
Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

12 Jiisasnoŋ taoŋ moŋnoŋ laligoro kanoŋ eja moŋ selia manimbanoŋ meŋ bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianoŋ simiŋ kuma kemeŋ kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Oo Poŋ, giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”

13 Kaeŋ jero boria boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii amambaajoŋ mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.” Kaeŋ jero manimbaya ii iikanondeeŋ

* **5:1:** Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1 * **5:5:** Jon 21.3 * **5:6:** Jon 21.6

solaŋaniro. 14 *Solaŋaniro kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muŋ Mooseswaanoŋ jeŋkootoya otaaŋ solaŋanijaŋiwaa daŋgiseŋ nanduŋa ama siimoloŋ oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.”

15 Kaeŋ ijoroto, ii kileŋ Jiisaswaa qabuŋaya jeŋ seiro gomaŋ so asariŋ keno. Kenotiwaa so ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ qaaya mobombaajoŋ ano jigia meŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ iwaanoŋ kaŋ ajoroogi. 16 Kagito, Jiisasnoŋ oŋomesaoŋ baloŋ qararaŋkoŋ-koŋanoŋ kema laligoŋ qama kooliro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

17 Jiisasnoŋ weeŋ moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Galili ano Judia prowinswaa gomaŋa gomaŋa ano Jerusalemga kaŋ ejemba tuuŋlelembe batugianoŋ ragi. Pombaa ku-usuŋanoŋ Jiisas nemuŋ koma muro ejemba jigia mero qeaŋgogi.

18 Kambaŋ kanoŋ eja tosianoŋ alagia sele batuya koomuya ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaŋ kotoŋ Jiisaswaa kosianoŋ miri uutanoŋ uma ambombaajoŋ batogogi. 19 Batogogito, ejemba tuuŋlelembenoŋ ologoŋ naŋgitiwaajoŋ kuuŋ papaŋgoŋ miri uutanoŋ ubombaa kana moŋ mende mokoloon meŋ miri qaganoŋ ugi. Uma waareŋ jamonoŋ memeta ii osoŋ luluuŋgi oota kolooro ji eja demberuyawo kasanoŋ somoŋgoŋ iikanoŋ aŋgi ejemba batugianoŋ Jiisaswaa batanoŋ kemero. 20 Kaaŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaeŋ ijoro, “Alana, niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaojeŋ.”

21 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ ii moma kanaiŋ kokaeŋ jeŋ romoŋgogi, “Eja koi moroga? Iinoŋ mono Anutu mepaegoŋ mepaqepae anja. Anutu motooŋgonoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋkejato, eja moŋnoŋ ii qaago.”

22 Kaeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ uugia iima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Tosaaŋa oŋo uugianoŋ naambaajoŋ qaa jejeŋi, iikawaajoŋ mamaga romoŋgoju? Ii mende sokonja. 23 ‘Niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ jejeŋi, qaa iikanoŋ mono afaaŋagadeeŋ jejetaga. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ jemambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejetaga kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro iibu.

24 Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ tiŋtuaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu.” Kaeŋ jeŋ eja sele batuya koomuya ii ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”

25 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ jaagianoŋ waama tambomaeeya eroti, ii meŋ Anutu mepeseeŋ mesaoŋ mirianoŋ keno. 26 Kaeŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ waliŋgoŋ sombugia moma Anutu mepeseeŋ jegi, “Yei! Kete iwoi awaa soroga iijoŋ.” Kiaŋ.

---

* **5:14:** Lew 14.1-32

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

27 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Kaperneam mesaoŋ kema takis ofis
uugumambaajoŋ ano kanoŋ takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro,
"Gii mono noo gemananoŋ kawa." 28 Kaeŋ ijoro gawoŋa kuuya mesaoŋ
waama Jiisaswaa gematanoŋ keno.
29 Kema Jiisas mirianoŋ koma horoŋ iwaajoŋ jejelombaŋ somata
mozozoŋgoro. Mozozoŋgoŋ takis meme tiliqiligiawo ano alauruta
tosaaŋa horoŋ oŋono tuuŋ somatanoŋ yoŋowo rama nembanene negi.
30 *Kaeŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yoŋoonoŋ boi
yoŋonoŋ ii iima ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ
oŋoŋgi, "Ae! Oŋo mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano
siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja."
31 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, "Ejemba jigia
qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono
doktawaanoŋ kemakeju. 32 Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba uugia meleem-
buti oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa
koloojuti, ii qaago."

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

33 Ejemba tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qisigi, "Jon Oomulu ejawaa
gowokouruta nononoŋ kambaŋ mamaga Anutuwaajoŋ nene siŋgi
laligoŋ qamakooli ajoajoroo koriga amakejoŋ. Farisii (Kana qaawaa
kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowokourugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama laligojuto,
geeŋgaa gowokouruganoŋ mono pondaŋ nene apu neŋkeju."
34 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, "Oŋanoŋ! Nono naa kam-
banoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa
gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii
togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa
kolooŋ yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe nene siŋgi
laligowombaajoŋ jegi yoŋonoŋ ainjoloŋ aisooŋ rama siŋgi laligowom-
baajoŋ amamaaŋkeju. 35 Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nu-
ano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi
laligoŋkebuya.
36 "Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orom-
bombaajoŋ amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata moŋ ii kokaeŋ
iŋijomaŋa: Moumou walaga jurano moŋnoŋ moumou gbilia motoŋ
opo jakaŋa kanoŋ mende ama uumbinaaŋkeja. Kaaŋ anagati eeŋ,
opo jakaŋa gbilianoŋ mono walagawo ororoŋ mende koloon ii horoŋ
menjurano boliqoliwabo.
37 "Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga
lama selianoŋ memeta iikanoŋ mende kosoŋ maaro kemeŋkeja. Kaeŋ
anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono somariiŋ taru qenjumenjurama
molaaro namonoŋ kamaaro taruyanoŋ kileqileewubo.
38 "Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeeŋ molaaniŋ kemero
sokombaa. (Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ apu awaa ii konoŋ qamoganoŋ mende
kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo
kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowaboti-waajoŋ apu awaa ii konoŋ

* **5:30:** Luuk 15.1-2

awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋ*aga*deeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋ*a* gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) 39 Moŋnoŋ wain apu walaga mepeseeŋ neŋ laligoŋkeji, iinoŋ wain apu gbilia nemambaajoŋ siiŋ*a* mende moma mojotiitii amakeja." Kiaŋ.

6

*Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋ*a* kolooja.*
Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

1 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokouru-tanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋ*a* motomotooŋ borogianoŋ kuma osasaaŋ negi. 2 Kaeŋ negitiwaajoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) tosianoŋ ii iima kokaeŋ iŋijog*i*, "Oŋo mono naambaajoŋ Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoy*a* uuguju?"

3 *Kaeŋ iŋijogito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro iwoi aŋgiti, ii weeŋgog*i* me qaago? 4 *Iinoŋ Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋ*a*noŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋ*a*noŋ tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Iinoŋ ano iwaa kerasuru-urutanoŋ ii newubotiwaajoŋ soŋgo eroto, ii kileŋ negi."

5 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Siwe gomambaa Eja hoŋ*a*noŋ mono Sabat kendombaa Poŋ*a* kolooja." Kiaŋ.

*Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoy*a* meŋ qeaŋgoro.*
Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

6 Jiisasnoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ qamakooli mirinoŋ uma Buŋ*a* qaa kuma oŋono. Iikanoŋ eja moŋ boria dindiŋ*a* sooliro raro. 7 Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas iima qaa jakeyanoŋ ama mubombaa kania moŋg*ama* "Eja ii Sabat kendonoŋ meagowaa me qaago?" kaeŋ jeŋ jaa galeŋ meŋ ragi. 8 Ragito, Jiisasnoŋ roromoŋgogi*a* ii moma kotoŋ eja boria soosoolia ii kokaeŋ ijoro, "Mono waama jaanananoŋ namba." Kaeŋ ijoro waama nano.

9 Nano Jiisasnoŋ kaeŋ jero, "Kana qaa otaaŋ Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa amboŋ*a*? Saanoŋ mombaa waŋ*a* somoŋ-gowoŋ*a* me mesaoniŋ tiwilaawaa. Nomaeŋ aniŋ sokombaa? Ii qisiŋ oŋombe jewu." 10 Kaeŋ jeŋ eleqeleema korebore iŋiid*a*boroŋ eja ii ijoro, "Gii mono boroga qetetereewa." Kaeŋ ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.

11 Awaa kolooroto, galeŋ yoŋonoŋ iriŋgi*a* mamaga soono "Jiisas nomaeŋ ama muboŋ*a*?" jeŋ iyaŋgi*a* amiŋ mogi. Kiaŋ.

Gowokouruta 12 meweeŋgoŋ oŋono.
Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

12 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ baaŋ*a*noŋ qama koolimambaajoŋ uma gomantiiŋ*a* koriga ii Anutu qama kooliŋ muŋ laligoro gomaŋ ano. 13 Gomaŋ ano gowokouruta oŋoom*a* yoŋoonoŋg*a* 12 meweeŋgoŋ oŋom*a* wasiwasi eja aposol qa ii oŋono.

---

* **6:1:** Dut 23.25 * **6:3:** 1 Sml 21.1-6 * **6:4:** Lew 24.9

14 Qagia ii kokaeŋ qaro: Saimon, Jiisasnoŋ qata Piito muro, iwaa koga
Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu, 15 Matyuu, Tomas, Jeims
Alfiuswaa meria ano Saimon qata moŋ Tompe eja qagi.* 16 Juudas
Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoŋ kanageŋ
memelolo ejaga kolooro.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 4.23-25

17 Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo baaŋanoŋga kamaaŋ baloŋ ko-
rianoŋ kema naŋgi. Naŋgi gowoko tuuŋ somata ano ejemba
tuuŋlelembe yoŋonoŋ iwaajoŋ ajoroon mamboŋgi. Yoŋonoŋ "Buŋaya
jero moniŋ jinana meŋ qeaŋgowaa," jeŋ iikawaajoŋ Judia prowins
kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanoŋga Taia ano Saidon taoŋ
iikanoŋa kaŋ ajoroogi. 18 Omejiilanoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋonoti,
iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋ qeaŋgogi. 19 Ku-usuŋanoŋ iwaanoŋga kotoŋ
yoŋoonoŋ uro kuuya meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Kawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ
Jiisas oosiriwombaajoŋ janjariŋ riigi. Kiaŋ.

Simbawoŋawo ano gejajuju aambaa qaaya
Mat 5.1-12

20 Jiisasnoŋ gowokouruta otaama iŋiima kokaeŋ iŋijoro,
"Anutuwaa bentotoŋ ii wanaya oŋoo buŋaga. Kawaajoŋ wanaya
oŋo mono simbawoŋawo kolooju.
21 Kambaŋ kokaamba nenewaa kaaŋa komuŋ qenjeŋ qeŋ laligojuti,
Anutunoŋ mono siiŋgia ii uŋuagiwaa. Kawaajoŋ oŋo mono
simbawoŋawo kolooju. Kambaŋ kokaamba saajuti, oŋonoŋ mono
korisoro ama jomo jomowu. Kawaajoŋ wosobiri laligojuti, oŋo
mono simbawoŋawo kolooju.
22 *"Ejembanoŋ oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ ama kazi
ama yakariŋ selianoŋ kuuŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma
kasu seibolo kaaŋa qagia kotoŋ kondeembuti, oŋo mono simba-
woŋawo kolooju.
23 *Ambosakoŋurugianoŋ iikawaa so gejatootoo ejemba yoŋoojoŋ
ama oŋoma laligogi. Mobu! Anutunoŋ tawagia uuta Siwe
gomanoŋ anota eja. Kawaajoŋ kaeŋ ama oŋoŋgi kambaŋ iikanoŋ
mono aisooŋ otokoriaŋ maabu.
24 Oŋo simbawoŋawo laligojuto, qabuŋa esuhinagiawo oŋo laaligo
siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajoŋ niinoŋ
oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ 'Oo yei!' jejeŋ.
25 Kambaŋ kokaamba neŋ timbiriŋ ama laligojuti, oŋo mono
wosogia iŋiro bodi laligowuya. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama
wanjinjiŋgoŋ 'Oo yei!' jejeŋ. Kambaŋ kokaamba korisoro ama
jomo jomojuti, oŋo mono amburereŋ meŋ saabuya. Kawaajoŋ
niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ 'Oo yei!' jejeŋ.
26 "Ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba takapolakaya jeŋ
mepeseeŋ oŋoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama oŋoŋgi
niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ 'Oo yei!' jejeŋ." Kiaŋ.

---

* **6:15:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. * **6:22:** 1 Piito 4.14 * **6:23:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52

Kereuruga mono jopagoŋ oŋomba.
Mat 5.38-48; 7.12a

27 “Bologa ama oŋombuyato, oŋo qaana moma laligojuti, niinoŋ
oŋoojoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Mono kereurugia uugianoŋ jopagoŋ
oŋoma laligowu. Daeŋ yoŋonoŋ kazi ama oŋonjuti, ii mono awaagadeeŋ
ama oŋoma laligowu.
28 “Daeŋ yoŋonoŋ qasuaaŋ jiriŋgoŋ oŋonjuti, ii mono kobibiiŋ kotue-
goŋ oŋombu. Horoŋ ureeŋ ama oŋonjuti, iyoŋoojoŋ mono Anutuwaa
qama kooliwu.
29 “Moŋnoŋ uruŋga lee qetaaliro leegeŋ kaaŋagadeeŋ meleema muba.
Moŋnoŋ malekuga qaga guama opoga duta kaaŋgadeeŋ memambaajoŋ
moro giinoŋ mono ii mende aŋgoŋ komba.
30 “Iwoiwaa welema goŋgi ii mono kuuya oŋomba. Moŋnoŋ goo
hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiwaajoŋ mende kaparaŋ
koma qisiwa. 31 *Ejembanoŋ oŋo iwoi ama oŋombutiwaa momakejuti,
iikawaa so mono yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋomakebu.
32 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ alaurugianoŋ jopagoŋ oŋoŋgi
kitia meleema jopagoŋ oŋoma mepeseeŋ aoŋkeju. Oŋo iikawaa so
balombaa tania otaaŋkejuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa mende kolooro
mono nomaeŋ oŋo mepeseeŋ oŋonaga? Alaurugia ano kereurugia ii
mono motooŋ jopagoŋ oŋoŋgi tawa oŋono oyaŋboyaŋ koloowuya.
33 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ alaurugianoŋ iwoi awaa ama
oŋoŋgi kitia meleema oŋoma ala meŋ aoŋ mepeseeŋ aoŋkeju. Oŋo
iikawaa so ama balombaa tania otaaŋkejuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa
mende kolooro oŋo mende mepeseeŋ oŋombaa.
34 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ moneŋ iwoi ii siŋgisoŋgo ejemba
tosaaŋa yoŋoojoŋ oŋoma kitia iikayadeeŋ meleema oŋombutiwaajoŋ
kaparaŋ komakeju. Ii balombaa nanamemeŋa. Oŋo tosianoŋ tosagia
meleema oŋombutiwaa mamboŋgi Anutunoŋ mono nomaeŋ mepeseeŋ
oŋonaga? Tosianoŋ tosagia mende meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono
kitia ii meleema tawa oŋombaa.
35 “Oŋo mono Siwe Toyaa nanamemeŋa ama meŋ laligowu. Baloŋ
ejembanoŋ bologa ama daŋgiseŋ mende jeŋkejuto, Anutunoŋ kileŋ
ii awaa ama oŋomakeja. Kawaajoŋ oŋo mono kereurugia uugianoŋ
jopagoŋ awaagadeeŋ ama oŋoma moneŋ iwoi oŋoma iikawaa kitia
moŋ meleema oŋombutiwaajoŋ mende moma mambombu. Kaeŋ
ama laligogi tawagianoŋ seiŋ uuta kolooro Anutu uutaa meraboraaŋa
kolooŋ laligowuya.
36 “Siwe Maŋgianoŋ korebore kiaŋkomuŋ oŋomambaajoŋ moji, oŋo
mono iikawaa so ejemba kuuya kiaŋkomuŋ oŋoma laligowu.” Kiaŋ.

Jenteego toya kaaŋa mende koloowu.
Mat 7.1-5

37 “Ejemba tosia yoŋoo qaagia ii mende gosiŋ jeŋ tegowu. Ii mende jeŋ
tegoŋ oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoaŋgia kaaŋagadeeŋ mende jeŋ tegoŋ
oŋombaa. Oŋo tosia yoŋoo siŋgisoŋgogiaa iroŋa ii mende meleema
oŋombu. Ii mende meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoaŋgiaa
siŋgisoŋgogiaa iroŋa ii kaaŋagadeeŋ mende meleema oŋombaa. Oŋo
mono tosia yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowu. Ii mesaogi Anutunoŋ
oŋoaŋgiaa siŋgisoŋgogia kaaŋagadeeŋ soŋgbama mesaowaa.

* **6:31:** Mat 7.12

38 “Oŋo ejemba tosia yoŋoo iwoi ama oŋoŋgi Anutunoŋ mono iikawaa
so gosiŋ iwoi ii meleema oŋo kaaŋiadeeŋ ama oŋombaa. Kawaajoŋ oŋo
mono iwoi kaleŋ oŋomakebu. Kaeŋ oŋoŋgi Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ
kaleŋ oŋomakebaa. Oŋanoŋ, Anutunoŋ ii kalembone mende moma
ilaaŋ oŋomakebaa. Anutunoŋ gosiŋ oŋo iwoi oŋoŋgiti, iikawaa soya ku-
uya meŋ qambinoŋ maaro qaa ootanoŋ kouro utugoro ororoŋ kolooro
menduŋgoro kemero toroqeŋ qaganoŋ maaro soya uuguŋ qeqelalaŋ
kamaaro ii mono gesogianoŋ mouma oŋombaa.” Anutuwaa kania ii
kaaŋia.

Ejembanoŋ aŋgiaa kanagia iima mobu.

39 *Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Jaagoo ejemba moŋnoŋ
jaagoo alia moŋ saanoŋ borianoŋ meŋ wambaa me qaago? Kaeŋ
kembaoraga mono motooŋ roŋnoŋ kemeŋ urunaga. 40 *Gowokonoŋ
boiya mende uuguja. Boigianoŋ momo kuuya tororo kuma oŋono
moma komuwuti, kuuya iyoŋonoŋ mono boigia kaaŋa koloowuya.
41 “Gii naambaajoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru melaada iijanto,
geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii nomaeŋ mende iima kotojaŋ?
42 Geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii mende iima kotoŋ
nomaembaajoŋ alagaajoŋ kokaeŋ jenaga, ‘Alana moba! Jaaganoŋ
eugeŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagowe kamaawaa.’ Oo
uumeleembaa selesele eja, gii mono wala geeŋgaa jaaganoŋga gere
tapia somata ii meŋ giliwa. Ii meŋ giliŋgo tororo iima kotoŋ alagaa
jaayanoŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagona kamaawaa.” Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.
Mat 7.16-20; 12.33-35

43 “Gere awaa moŋnoŋ hoŋa bologa mende kuuŋkeja. Kaaŋiadeeŋ
gere bologa moŋnoŋ hoŋa awaa mende kuuŋkeja. 44 *Jao kota ii
kasuneselanoŋ kolooro mewombaajoŋ amamaaŋkejoŋ ano muli hoŋa
ii kowororonoŋ kolooro qetegowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Iikawaa so
gerewaa hoŋa iima gosiŋ mono kania moma kotowu.
45 *“Eja uutanoŋ iwoi saa qero eji, ii mono buutanoŋ asuganoŋ
jeŋkeja. Kawaajoŋ eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa
eji, iinoŋ mono awaa ii asuganondeeŋ jeŋkeja. Eja bologaa uu
kowianoŋ iwoi bologa eji, iinoŋ mono bologa ii asuganoŋ jeŋkeja.”
Kiaŋ.

Miri tando kotakota ano loolooria
Mat 7.24-27

46 “Oŋo noojoŋ ‘Poŋ Poŋ!’ qa ii mono naambaajoŋ qamakejuto, niinoŋ
iwoi mewutiwaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mende teŋ koma meŋkeju.
47 “Daeŋ yoŋonoŋ noonoŋ kaŋ qaana moma teŋ koma mejuti, niinoŋ
iyoŋoo kaniagia qendeema sareqaanoŋ jemaŋa. 48 Iinoŋ motoŋqeqe eja
kokawaa so kolooja: Eja iikanoŋ miri memanjeŋ roŋ koriga osoŋ kemeŋ
tandoya jamo kowonjiŋ (simeŋ) qaganoŋ kuuŋ meŋ kotiiro nano.
Kaeŋ nano koŋuru kambanoŋ apu gboulu somata qeŋ miri batuyanoŋ
kuuroto, awaagadeeŋ meŋ mejugoro nanotiwaajoŋ kumambaajoŋ qeŋ
bimbimgoro kotiiŋ nano. 49 Qeŋ bimbimgoroto, moŋnoŋ qaana moma
mende teŋ koma meji, iinoŋ mono motoŋqeqe eja kokawaa so kolooja:

* **6:39:** Mat 15.14 * **6:40:** Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20 * **6:44:** Mat 12.33 * **6:45:** Mat 12.34

Iinoŋ miri memanjeŋ tandoya mende osoŋ komoma namo qaganoŋ teku manjagadeeŋ ama mero. Mero nano koŋuru kambanoŋ apu gboulu somata qeŋ miri batuyanoŋ kuuro miri ii iikanondeeŋ kuno ororoŋgoŋ kamaaro.” Kiaŋ.

7

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.
Mat 8.5-13

1 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe batugianoŋ laligoŋ Buŋa qaaya kuuya
ii iŋijoŋ oŋomesaoŋ Kaperneam taonoŋ kouro. 2 Iikanoŋ Room kawali
galeŋ mombaa gawoŋ ejianoŋ ji kiro komumambaa ano. Galeŋanoŋ
iwaajoŋ moro uuta kolooro.
3 Kawaajoŋ Jiisaswaa bujuya moma Juuda yoŋoo jotamemeya
tosaaŋa wasiŋ oŋono Jiisaswaanoŋ kema kokaeŋ qisigi, “Mono kaŋ
weleŋ ejia meŋ qeaŋgowa.” 4 Kema Jiisaswaanoŋ keuma kaparaŋ
koma qama kooliŋ jegi, “Somatanana, kawali galeŋ iikanoŋ mono
ilaaŋ mubaatiwaa so awaa soro kolooja. Kawaajoŋ mono kawa.”
5 Moba, iinoŋ Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojoŋ siiŋ ano ‘Qamakooli
mirinana mewoŋa,’ jeniŋ waba iinoŋ moneŋ ano megi.”
6 Kaeŋ jegi moma yoŋowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria
dodowiro iinoŋ alauruta wasiŋ oŋoma Jiisaswaajoŋ qaa kokaeŋ ano,
“Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri waareŋanoŋ gualeembaati-
waajoŋ gamuna mojeŋ. Kawaajoŋ mono mende aoŋ komuŋ kawa.
7 Nii neenaa mobe kamaaŋqeqeta koloojiwaajoŋ goonoŋ kamambaa
so mende mojento, qaa jegagadeeŋ jena weleŋ ejananoŋ qeaŋgowaa.
8 Ii kokaembaajoŋ: Nii neeno kaaŋagadeeŋ galenaa ku-usuŋ baatanoŋ
ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananoŋ manjaqeqe eja laligogi ii jeŋ
kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga mombaajoŋ ‘Kemba!’ jeŋ kotowe iinoŋ
kembaa. Mombaajoŋ ‘Kawa!’ jeŋ kotowe iinoŋ kawaa ano weleŋ ejana
mombaajoŋ ‘Gawoŋ koi mewa!’ jewe iinoŋ ii mewaa.”
9 Jiisasnoŋ qaa ii moma kawali galembaajoŋ waliŋgoŋ ejemba tuuŋ
otaaŋ kagiti, iyoŋoonoŋ eleema kokaeŋ jero, “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Israel kanageso batugianoŋ kaaŋagadeeŋ momalaari somata
kaaŋa ii mombaa uutanoŋ mende mokoloowe.”
10 Kaeŋ jero kawali galembaa qele ejaurutanoŋ eleema mirinoŋ
keuma weleŋ eja mokoloon iigi qeaŋgoŋ raro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ malo mombaa meria meŋ gbiliro.

11 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ taoŋ qata Nain kanoŋ keno gowokou-
ruta ano ejemba tuuŋlelembenoŋ otaaŋ keŋgi. 12 Iikanoŋ taoŋ kiropo
naguya dodowiro qamo moŋ aŋgoŋ kagi. Malo mombaa meriaga
motooŋgonoŋ komuro taombaa ejemba tuuŋ somatanoŋ ajoroon roŋ
kombombaajoŋ kagi.
13 Poŋnoŋ malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.” 14 Kaeŋ
jeŋ kema bokis aŋgoŋ kagiti, ii jero doroŋ aŋgi bokis oosiriŋ kokaeŋ jero,
“Eja gbaworo, mono waaba. Niinoŋ gii kaeŋ gijojeŋ.” 15 Kaeŋ jero qamo
kanoŋ gbiliŋ waama kanaiŋ qaa jero. Qaa jero Jiisasnoŋ ii nemuŋa muŋ
kembaotiwaajoŋ jero.
16 Ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima qarasombugia moma Anutu mepe-
seeŋ jegi, “Gejatootoo eja somata moŋnoŋ mono batunananoŋ asugiŋ

laligoja.” Tosianoŋ jegi, “Anutunoŋ kanagesoya ba koma nonono laligojoŋ.”
17 Iwaa buju qaa ii seiŋ Judia prowins kuuya so koma gomaŋa gomaŋa leelee kanoŋ kema tegoro. Kiaŋ.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanoŋ kari.
Mat 11.2-19

18 Jon Oomulu ejanoŋ kapuare mirinoŋ raro gowokourutanoŋ iwoi kuuya ii kolooroti, iikawaa sunduya ijogi. 19 Ijogi moma gowokowoita woi oroono kari Pombaanoŋ kema kokaeŋ qisiŋ mubaotiwaajoŋ wasiŋ orono, “Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa.”
20 Wasiŋ orono Jiisaswaanoŋ keuma ijori, “Jon Oomulu ejanoŋ kokaeŋ qisiŋ gombojoŋ wasiŋ norono kajo, ‘Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa.’ ”
21 Jiisasnoŋ kambaŋ iikanondeeŋ ejemba mamaga ji wiji lokoŋ ano omejiilaŋgiawo (isinabisina) ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro uuŋ iigi. 22 *Jombaa gowokowoitanoŋ keuma qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaeŋ ijowao: Jaagia googa yoŋonoŋ uuŋ iiju. Meendaŋgoya yoŋonoŋ kana kema kaju. Manimbagiawo yoŋonoŋ solaŋaniju. Gejaduu yoŋonoŋ qaa moju. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waaju. Kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju. 23 Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanoŋ mende boliro gema mende nuwaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”
24 Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yoronoŋ keni Jiisasnoŋ kanaiŋ Jombaa kania ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ asariro, “Oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kanoŋ naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Haamonoŋ bowo utitiiŋ metano kema kaŋkeji, oŋo eja iikaaŋa iibombaajoŋ keŋgi me?
25 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajoŋ me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiiŋsiiŋawo mouma kema kaŋ siiseweweya qaa laligojuti, iyoŋonoŋ mono kiŋ yoŋoo jiŋkaroŋ mirigianoŋ laligoju. Ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qaago.
26 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Gejatootoo eja moŋ iibombaajoŋ me? Oŋanoŋ, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Eja iigiti, iinoŋ mono gejatootoo ejemba tosaaŋa uŋuuguŋ qaita moŋ kolooja. 27 *Iwaa kania ii waladeeŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Moba, niinoŋ qelena gajoba moŋ wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kana meleuro giinoŋ mono iwaa gematanoŋ namonoŋ emu kemeba.’ 28 Qaa kaeŋ ejato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embanoŋga meraurugia kuuya megiti, iyoŋoo batugianoŋ Jonoŋ mono kuuya uŋuuguŋ qabuŋayawo nanja. Nanjato, Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma Anutuwaa qabuŋaya mokolooŋkejuti, iyoŋoo batugianoŋ kamaaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.
29 *“Ejemba kanageso kuuya ano yoŋoo batugianoŋ takis meme yoŋonoŋ kaaŋgadeeŋ Jombaa Buŋa qaaya mogi oomulu meŋ

* **7:22:** Ais 35.5-6; 61.1 * **7:27:** Mal 3.1 * **7:29:** Mat 21.32; Luuk 3.12

oŋonotiwaajoŋ Jiisaswaa Buŋa qaaya moma jeŋ qeleema jegi, “Ahaa! Anutuwaa kana dindiŋa jeŋ asarija.” Kaeŋ jeŋ uugia meleeŋgi. 30 Kaeŋ meleeŋgito, Jonoŋ Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende meŋ oŋonotiwaajoŋ yoŋonoŋ Anutuwaa areŋa mende teŋ koma Buŋaya gema qeŋ silemale aŋgi.

31 “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naamombo so ama oŋombenaga? Yoŋoo siligia ii nomaeŋ? 32 Yoŋonoŋ naamade kaaŋa kolooju. Yoŋonoŋ maaket sombenoŋ rama qaa jomo meŋ tondu qama kokaeŋ jeŋkeju, ‘Nono awelo uuniŋ oŋo rii gbawe mende orogi. Nono jiŋgeŋ qaniŋ oŋo mende toroqeŋ saagi.’ 33 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ nene siŋgiŋ laligoŋ wain apu mende nero oŋo iwaajoŋ jeŋkeju, ‘Ome moŋnoŋ uutanoŋ kemerota laligoja.’

34 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋ nene neŋ korisoro aŋgi oŋonoŋ jeŋkeju, ‘Mobu, iinoŋ baonoŋ newageeŋ nene qozozoŋgoŋ neŋ wain apu mamaga neŋ takis eja tiliqiligiawo ano kileŋa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’ 35 Korebore Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo nanamemeŋgiaa hoŋanoŋ mono momakooto-gianoŋ sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo embanoŋ Jiisaswaa kania kele moriro.

36 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ Jiisas ii iyaŋaa mirianoŋ kaŋ nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianoŋ uma nene duŋnoŋ raro. 37 *Taoŋ kanoŋ siŋgisoŋgo emba moŋ laligoro. Iinoŋ Jiisas Farisii ejawaa mirinoŋ uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele uŋkoowayawo maaro jamo kaaro moŋ saa qeroti, ii meŋ uma karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta iikanoŋ memetaga.

38 Uma kaŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ rama kanaiŋ saaro jauŋanoŋ riima kemeŋ kanianoŋ moriro. Moriro waŋ juyanoŋ kereŋ, selemooto meŋ kotoro toboriro kania buutanoŋ kitoŋ neŋ kele uŋkoowayawonoŋ moriro. 39 Moriroto, Farisii ejanoŋ Jiisas koma hororoti, iinoŋ ii iima uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoro, “Emba koi siŋgisoŋgoyawoga. Eja koi kanoŋ gejatootoo ejaga laligonagati eeŋ, iinoŋ mono emba kanianoŋ oosirijiwaa kania moma kotonaga.”

40 Jiisasnoŋ ii moma kotoŋ kokaeŋ meleema jero, “Saimon, niinoŋ qaa moŋ jemambaajoŋ mojeŋ.” Jero ijoro, “Boi, saanoŋ jena momaŋa.”

41 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ejemba woinoŋ benknoŋ kema kiti ambowaa moneŋ galeŋaa qisiri. Moŋnoŋ weeŋ 500:waa tawaya (Kina 5,000), moŋnoŋ weeŋ 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono. 42 Oroma kanageŋ kitigara kumbao jero moneŋgara qaono amamaari. Amamaari benk galeŋanoŋ kitigara qetegoŋ kotoŋ mesaoŋ orono. Mesaoŋ orono iyoroonoŋga moronoŋ ii uutanoŋ mamaga jopagoŋ muŋkeja?”

43 Kaeŋ qisiro Saimonoŋ kokaeŋ meleeno, “Noo momonoŋ kiti somata kotoŋ mesaoŋ muroti, iinoŋ.” Kaeŋ meleeno jero, “Gii qaa tororo gosiŋ jejaŋ.”

44 Kaeŋ jeŋ embawaanoŋ eleema kokaeŋ ijoro, “Emba koi iiba. Niinoŋ miriganoŋ koube giinoŋ kanana soŋgbamambaajoŋ apu moŋ mende nonjanto, emba koi kanoŋ mono kanana jauŋanoŋ moriŋ waŋ

* **7:37:** Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3

juyanoŋ selemooto meŋ kotoro toborija. 45 Giinoŋ buuna mende
kitoŋ nejanto, emba koi kanoŋ mono mirinoŋ koube iikanondeeŋ
kaparaŋ koma kanana kitoŋ neŋ laligoja. 46 Giinoŋ waŋna kele mende
morijanto, emba koi kanoŋ mono kele uŋkoowayawonoŋ kanananoŋ
nomorija. 47 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ jewe moba: Anutunoŋ emba
kokawaa siŋgisoŋgoya mamaga ii mesaoŋ soŋgbano kawaajoŋ uutanoŋ
nii mamaga jopagoŋ nonja. Moŋnoŋ siŋgisoŋgo melaada moŋ ano
Anutunoŋ siŋgisoŋgoya melaada mesaoro iinoŋ uutanoŋ boroŋa moŋ
iigadeeŋ jopagoŋ nomakeja."
48 Kaeŋ jeŋ emba ii kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ goo siŋgisoŋgoga soŋgbama
mesaojeŋ."
49 Kaeŋ jero eja motooŋ nene neŋ ragiti, iyoŋonoŋ kanaiŋ iyaŋgiodeeŋ
kokaeŋ jegi, "Siŋgisoŋgo soŋgbama mesaoji, iinoŋ mono moro ejaga
koloomambaa moja?"
50 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ embawaajoŋ jero, "Momalaariganoŋ mono
hamo qeŋ gonja. Saanoŋ luaenoŋ kemba." Kiaŋ.

8

Emba tosianoŋ Jiisas naŋgoŋ keŋgi.

1 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ liligoŋ taoŋa taoŋa ano gomaŋa go-
maŋa kanoŋ kema Anutuwaa bentotombaa kania jeŋ asariŋ Oligaa
Buŋa qaanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligoro. Gowokouruta 12 yoŋonoŋ
iwo motooŋ keŋgi. 2 *Kaaŋagadeeŋ emba tosianoŋ iwo keŋgi. Emba
ii wala ji iŋiro omenoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋono laligogi Jiisasnoŋ meŋ
qeaŋgoŋ oŋono. Emba ii kokaeŋ: Magdalaga emba moŋ qata Maria
qagi. Jiisasnoŋ iwaa uutanoŋga ome 7 oŋotaaro kouma keŋgi. 3 Emba
moŋ qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinoŋ kiŋ Herodwaa jiŋkaroŋ
miri kanoŋ gawmambaa moneŋ galeŋaga laligoro. Emba moŋ qata
Susana. Yoŋonoŋ ano emba tosaaŋa mamaga yoŋonoŋ iyaŋgiaa moneŋ
esuhinagianoŋ Jiisas ano gowokouruta kananoŋ galeŋ koma naŋgoŋ
oŋoŋgi. Kiaŋ.

Qosomakororoo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Maak 4.1-9

4 Ejembanoŋ taoŋ so kanoŋa horoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ tuuŋlelembenoŋ
ajoroogi Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero:
5 "Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ keno. Kema
qosono kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi
ejembanoŋ riiŋ rikotaagi kanakeewaŋaa (warawen) kooŋa kooŋa
kouma ii nedaborogi. 6 Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi.
Kemeŋ koma kanoŋ namo apuyawo mende mokoloon kuragagia kouma
sooliŋ gororoŋgogi.
7 "Kota tosianoŋ komuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi
iikanoŋ ororoŋ kouma uŋuuguŋ qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi. 8 Kota
tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma juma waama
hoŋgia awaa koloon handewaa so koloon seigi."
Qaa ii jedaboroŋ qa somata kokaeŋ qaro, "Moŋnoŋ uugejiawo laligoji
eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa." Kiaŋ.

* **8:2:** Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

Jiisasnoŋ nomaembaajoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

9 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ sareqaa kokawaa kaniaajoŋ Jiisas
qisiŋ mugi. 10 *Qisiŋ mugi jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ keuma
laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto,
tosaaŋa yoŋoojoŋ ii sareqaanoŋ jewe momakeju. Kaeŋ moma iyaŋgiaa
jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende iima kotowuya. Iyaŋgiaa
gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya.”

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

11 “Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Kota qosoma kororooji, ii
Anutuwaanoŋ Buŋa qaa. 12 Nene kota kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgiti,
ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ Buŋa qaa mojuto, ii mogi Kileŋaa Toyanoŋ
kaŋ uugia meleema Siwewaa buŋa koloowubotiwaajoŋ qaa kota ii uu-
gianoŋga qetegoŋ uŋuamakeja. 13 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ
kemeŋ koŋgiti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma ii
uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakejuto, uugianoŋ kemeŋ tiigia
mende megitiwaajoŋ kambaŋ torodaamo-ŋadeeŋ moma laariŋ laligogi
aŋgobatowaa kambaŋanoŋ mono tama uŋuwaa.
14 “Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii
kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemeŋkejato, balonoŋ
laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya koloon
bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajoŋ koposoŋgogi siiŋ
kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa
qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya)
koloowuya. 15 Kaento, nene kota namo awaanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii
ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama mogi uugia awaa
gbiŋgbaoŋa qaa iikanoŋ kemero soowabotiwaajoŋ mokosiŋgoŋ ka-
paraŋ koma galeŋ koŋgi hoŋgia awaa awaa mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Iwoi aasaŋgoya kuuya ii asuganoŋ koloowaa.
Maak 4.21-25

16 *“Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ monjonoŋ mende koma turuwaa
me duŋ baatanoŋ mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa duŋ qaganoŋ
ano rabaa. Rama asariro tosianoŋ miri uutanoŋ ubombaajoŋ mojuti,
yoŋonoŋ iikawaa asasaga iima saanoŋ ubuya.
17 *“Kaaŋiadeeŋ uunananoŋ iwoi moŋ mesaŋgoniŋ aasaŋgoyanoŋ eji,
ii mono asuganoŋ koloowaa. Iwoi moŋ koma turuniŋ eji, ii mono
luluuŋgi asuganoŋ ewaa.
18 *“Kawaajoŋ Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianoŋ ama
romoŋgoŋ koma gbiliŋ laligowu. Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji,
Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro somariiwaato, moŋnoŋ momakootoya
qaa laligojato, ‘Kawo laligojeŋ,’ jeji, Anutunoŋ mono momoya melaa ii
kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa.” Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta.
Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

---

* **8:10:** Ais 6.9-10 * **8:16:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **8:17:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **8:18:** Mat 25.29; Luuk 19.26

19 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ laligoro nemuŋ kourutanoŋ ii iibombaajoŋ kagito, ejemba tuuŋ somatanoŋ ologoŋ eligogitiwaajoŋ kosianoŋ kembombaajoŋ amamaagi. 20 Amamaaŋ naŋgi moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Goo nemuŋkoaŋga mono seleeŋgeŋ nama gii giibombaajoŋ moju.”

21 Ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema iŋijoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buŋa qaa moma teŋ koma koma gbiliŋkejuti, iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Weeŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Mono mesaoŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuboŋa.” Kaeŋ jero waŋgonoŋ motooŋ uma apu aŋgoŋ qaganoŋ keŋgi. 23 Kema opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keŋgi Jiisasnoŋ gaoŋ ero. Ero haamo raidimboŋ apu aŋgonoŋ giliŋ siri qindiiro waŋgo uutanoŋ kemero. Kemeŋ saa qemambaajoŋ ano tiwilaawombaajoŋ aŋgi.

24 Tiwilaawombaajoŋ ama gowokourutanoŋ kema mindiiŋ ijogi, “Poŋ Somatanana, mono nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ.” Kaeŋ ijogi uuta tooro musu ano apu aŋgombaa siria kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono esuŋgaranoŋ kamaaro goroŋ qeŋ ero.

25 Kaeŋ kolooro iŋijoro, “Oŋoo momalaarigia ii dakanoŋ?” Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ awawaliŋ qarasombugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe siri jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kiaŋ.

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgoro.
Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

26 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo toroqeŋ opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema apu aŋgoŋ kotoŋ Galili prowins leegeŋ Gerasa gomanoŋ keugi. 27 Iikanoŋ keuma sakasinoŋ uro eja omeyawo moŋ taonoŋga kaŋ Jiisas mokolooro. Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamowaa jamo kobaa osoŋ uroroogi egiti, iikanoŋ eŋ laligoro. Kambaŋ koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanoŋ mende eŋ laligoro.

28-29 Omenoŋ kambaŋ koriga horoŋ ureeŋ muro eja mamaganoŋ boria bota qeŋ kania gbadonoŋ (tapenoŋ) somoŋgoŋ galeŋ koma laligogito, tapeya ii hororo riiqiiro omenoŋ kuuro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ laligoro. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ omeya ii kokaeŋ jeŋ kotoŋ mumambaajoŋ ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaoŋ kemba.” Kaeŋ jemambaajoŋ ano Jiisas iima silama namonoŋ kosianoŋ kemeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojaŋ. Gii mono nomaeŋ ama nomambaajoŋ koi kajaŋ? Niinoŋ welema gonjeŋ: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

30 Kaeŋ qaro kokaeŋ qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilaŋ mamaga uutanoŋ kemeŋ laligogitiwaajoŋ “Qanana Liijon jejoŋ,” jegi. Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata. 31 Kaeŋ jeŋ Jiisas kokaeŋ welema mugi, “Gii nonotaaŋ ome roŋ dusiita qaa iikanoŋ kemebombaajoŋ mende jeŋ kotoŋ nonomba.”

32 Kosogianoŋ maroŋa kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanoŋ kuluuma laligogi. Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ welema mugi, “Gii saanoŋ jena nono bao yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa.” Welema mugi “Mono kema kemebu,” jeŋ kotoŋ oŋono. 33 Jeŋ kotoŋ oŋono

eja uutanoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi bao tuuŋ yoŋonoŋ luguŋ newonewonoŋ kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komugi.
34 Iikaeŋ kolooro bao galeŋ yoŋonoŋ ii iima taoŋ ano gomaŋ boleboole
kanoŋ kok koma unjurama kema buju qaa ii jegi. 35 Jegi moma
ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaajoŋ kagi. Kaŋ
Jiisaswaanoŋ kouma eja uutanoŋga omenoŋ kougiti, iinoŋ Jiisaswaa
kanianoŋ raro mokoloogi. Opo selekopaaya tororo somoŋgoŋ uuta
tooro roromoŋgoya kuuya asugiro iima awawaligi. 36 Eja omeyawo
iinoŋ nomaeŋ qeaŋgoroti, ii iigitinoŋ iŋijogi.
37 Iŋijogi moma mamaganoŋ awawaliŋ qarasombugia mogi.
Kawaajoŋ Gerasa gomambaa ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ
Jiisasnoŋ oŋomesaowaatiwaajoŋ welema mugi. Welema mugi
eleema kemambaajoŋ waŋgonoŋ umambaa ano. 38 Umambaa
ano eja uutanoŋga ome kougiti, iinoŋ kaŋ Jiisaswo motooŋ kema
laligomambaajoŋ qisiro. Kaeŋ qisiroto, Jiisasnoŋ qotogoŋ wasiŋ muŋ
kokaeŋ ijoro,
39 “Gii mono eleema miriganoŋ kema Anutunoŋ aŋgoleto somaso-
mata meŋ gonoti, iikawaa sunduya jena mobu.” Kaeŋ ijoro kema
Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ muroti, iikawaa qaaya ii taoŋ
uutanoŋ liligoŋ gomaŋ so jeŋ seiro. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Mat 9.18-26; Maak 5.21-43
40 Ejemba kuuya Jiisaswaajoŋ mamboŋgi eleema karo tuuŋa tuuŋa
koma aisooŋ horoŋ mugi. 41 Qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ
qata Jairus iinoŋ kaŋ Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma mirianoŋ
kawaatiwaajoŋ qama kooliŋ muro. 42 Merauruta qaato, borata guaŋ
motooŋgo gbania 12:waa so laligoŋ komumambaajoŋ ano. Jiisas koma
horoŋ mugi keno ejembanoŋ leelee ologoŋ utama mugi. Kiaŋ.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.
43 Utama muŋ keŋgi kanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ
koiŋsa gbani 12 kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinoŋ selegaleŋ yoŋoo
tawagia moneŋ hinaya kuuya giliŋ laligoro selegaleŋ kuuyanoŋ meŋ
qeaŋgowombaajoŋ amamaagi. 44 Emba kanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ
kema malekuyaa kiti susuya oosiriro iikanondeeŋ saya juguro.
45 Jiisasnoŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ noosirija?” Kaeŋ jeroto, ejemba
kuuyanoŋ ii qakooŋgi Piitonoŋ ijoro, “Somatana, ejemba tuuŋnoŋ
ologoŋ utama aoŋ kaŋ goosiriju.”
46 Ijoro Jiisasnoŋ jero, “Qaago, moŋnoŋ noosiriro esuŋna moŋ keno
mojeŋ.” 47 Kaeŋ jero embanoŋ “Kaniana mokolooja,” jeŋ jeneŋa ororo
kaŋ Jiisaswaa batanoŋ simiŋ kuma jiaa kania ano oosiriŋ iikanondeeŋ
qeaŋgoroti, iikawaa kania asuganoŋ jero ejemba tuuŋ kuuyanoŋ mogi.
48 Mogi Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ
qeaŋgoŋ gonja. Saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.
49 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋga
moŋnoŋ weleŋ kaŋ Jairus ijoro, “Boraganoŋ komuja! Kawaajoŋ mono
boiwaa qaganoŋ lombo toroqeŋ mende amba.”

50 Ijoroto, Jiisasnoŋ qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galeŋ
kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono uumotooŋ ama nii moma
laariŋ nona boraganoŋ qeaŋgowaa.”
51 Kaeŋ ijoŋ iwaa mirinoŋ kema ejemba tosaaŋa oŋomesaoŋ Piito,
Jon, Jeims ano borawaa nemuŋmaŋa iigadeeŋ uŋuano iyaŋgiodeeŋ miri
uutanoŋ ugi. 52 Ugi ejemba kuuyanoŋ jiŋgeŋ qama saama ambureren
megito, Jiisasnoŋ jero, “Iinoŋ mende komujato, gaoŋga eja. Kawaajoŋ
mono saa mesaowu.”
53 Kaeŋ jero jonoŋsisi kaaŋa kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma
jomoma mugi. 54 Jomoma mugito, bora ii borianoŋ meŋ qama
ijoro, “Borana, mono waaba.” 55 Kaeŋ ijoro kokoosuyanoŋ eleeno
iikanondeeŋ waama nano. Nano nene mugi newaatiwaajoŋ jero.
56 Nemuŋmaŋanoŋ ii iima waliŋgorito, Jiisasnoŋ iwoi kolooroti, iikawaa
bujuya moŋ jegi mobubotiwaajoŋ soŋgo ama oŋono. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono ajoroogi omejiilaŋ kuuya
konjoma oŋombutiwaajoŋ ama ji wiji meŋ qeaŋgowutiwaajoŋ ku-usuŋa
esuŋmumuyawo oŋono. 2 Ku-usuŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ wasiŋ oŋono,
“Oŋo mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jeŋ asariŋ
oŋoma ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligowu.” 3 *Wasiŋ oŋoma
iŋijoro, “Oŋo kana kembutiwaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ kembu, taa
gbaru mende, geso mende, kana samoŋ mende ano soojaakota mende.
Maleku samoŋa mendeto, motooŋgo mewu.
4 “Kema mirinoŋ daeŋ daeŋ keubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ
gawoŋ meŋ taoŋ ii mesaoŋ kana kembu. 5 Kema laligoŋ miri moŋnoŋ
keugi mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende mogi telambelaŋgia
mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ sub-
ubuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono qesaaniŋ oŋoaŋgiaanoŋ
eleema kemebaa.’ Kaeŋ jegi kaniagia solaŋa moma kotogi saanoŋ taoŋ
ii mesaoŋ toroqeŋ kembu.”
6 Kaeŋ iŋijoro mesaoŋ kema gomaŋa gomaŋa liligoŋ miri so Oligaa
Buŋa jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Herodnoŋ Jiisaswaajoŋ sisau ano.
Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

7 *Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabuŋayanoŋ seiŋ baloŋ bakayaa
(Galili prowinswaa) kiŋ Herodwaa gejianoŋ kemero moro. Ejemba
tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Jon Oomulu ejanoŋ mono koomunoŋga waama
laligoja.” Kawaajoŋ kiŋnoŋ qaawaa moŋgama sisau ano. 8 Anoto,
tosianoŋ jegi, “Elaijanoŋ mombo asugiŋ laligoja.” Tosianoŋ toroqeŋ
jegi, “Gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ mono gbiliŋ waama
laligoja.” 9 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ kokaeŋ jero, “Jon Oomulu
eja ii niinoŋ jewe aroya kotogito, mombaa qaaya kaeŋ jegi mojeŋi,
ii mono moronoŋ?” Kaeŋ jeŋ Jiisas iimambaajoŋ kaparaŋ koma
jejeromoŋromoŋ ano. Kiaŋ.

---

* **9:3:** Luuk 10.4-11; Apo 13.51 * **9:7:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

10 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi uŋuama ejemba qenjaaro sombeŋgia mesaoŋ taoŋ qata Betsaida kawaa kosianoŋ iyaŋgia siri gbameŋanoŋ laligowombaajoŋ keŋgi. 11 Keŋgito, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma Jiisas gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Kema Jiisas-waanoŋ kagi koma horoŋ oŋoma Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

12 Kaeŋ ama laligoro weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ ano. Kaeŋ kolooro gowoko 12 yoŋonoŋ kaŋ Jiisas kokaeŋ ijogi, “Nono baloŋ gbameŋa koi kanoŋ laligojoŋiwaajoŋ gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋ miri kosere kosere rama kenjuti, iikanoŋ kema eemiri ano nembanene mokoloowu.”

13 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ iŋijoro, “Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu.” Kaeŋ iŋijoro meleeŋgi, “Nono bered 5 ano sora woi iikayadeeŋ meŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ nomaeŋ ambonaga? Nono saanoŋ kema ejemba tuuŋ koi kuuya yoŋoojoŋ nene sewaŋa mewonaga me? 14 (Yoŋonoŋ eja 5,000:baa so laligoju.)” Kaeŋ meleeŋgi gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oŋonoŋ mono ejemba iŋijoŋ mendeema oŋoŋgi tuuŋ so 50:waa so nene newombaajoŋ ajoroon kamaaŋ rabu.”

15 Iŋijoro iikaeŋ ama mendeema oŋoŋgi ejemba kuuyanoŋ kamaaŋ tuuŋa tuuŋa rama keŋgi. 16 Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoro. Kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianoŋ aŋgi. 17 Batugianoŋ aŋgi korebore neŋ neŋ timbiriŋgogi. Nene kitia reemoŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

18 Kambaŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ iyaŋodeeŋ gomaŋ moŋgeŋ qama kooliro gowokourutanoŋ iwo laligogi qisiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Ejembanoŋ noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga koloojeŋ?”

19 *Iŋijoro meleema kokaeŋ jegi, “Tosianoŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’ jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija koloojaŋ,’ jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ koomunoŋga waama laligojaŋ.’ ”

20 *Kaeŋ jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ nomaeŋ jeju? Nii moroga koloojeŋ?” Qisiŋ oŋono Piitonoŋ meleema ijoro, “Gii Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Mat 16.20-28; Maak 8.30–9.1

21 Kaeŋ qisiŋ oŋono kania asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobutiwaajoŋ soŋgo kotakota ama oŋono. 22 Jiisasnoŋ jero, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono gema qeŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.” Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewaŋa.

---

* **9:19:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **9:20:** Jon 6.68-69

23 *Jiisasnoŋ ejemba kuuya ii qaa kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ noo
gemananoŋ notaaŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa
siiŋ kombombaŋa bologa gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’ jeŋ sisia
megi siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so
mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa.
24 *“Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligoji,
iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ
balombaa laaligoya noojoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono
laaligo hoŋaa kania mokoloon kotiiŋ laligowaa.
25 “Moŋnoŋ baloŋa baloŋa iyoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo
buŋaya kendabororo uutaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro
Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere sianoŋ kemeŋ uŋayanoŋ tiwilaaro
mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende ama
mubaa. Qaago totooŋ!
26 “Moŋnoŋ noo qana ano Buŋa qaana meŋ kamaaŋ anji, ii Siwe
gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ
Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi iyoŋoonoŋ, aŋaa ano Maŋaa
asamararaŋgia iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ eja me emba kaaŋa
mono iima tiiŋ mubaa. 27 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Anutuwaa bentotoŋaa
hoŋanoŋ koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa
siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

28 *Qaa ii iŋijoro weeŋ 8:waa so tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jon ano Jeims
uŋuama baaŋanoŋ uma Anutu qama kooliro. 29 Qama kooliro iikanoŋ
jaasewaŋaa kaitanianoŋ letoma qaita moŋ kolooro. Malekuyanoŋ tu-
alalakota koloon kokobilibiliawo asariro. 30 Iikanondeeŋ iigi eja woinoŋ
asugiŋ Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses ano Elaija. 31 Asamararaŋ
uutanoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa kokaeŋ amiŋ mogi, “Anutunoŋ Jiisas siim-
bobolo moma komuwaati-waajoŋ wasiro kamaaŋ uulaŋawo Jerusalem
sitinoŋ keno areŋ iikanoŋ hoŋawo koloodaborowaa.”
32 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ alawoita yorowo jaagianoŋ bimooro
gaoŋ egi. Egito, gaononga uugia tooro jaagia uuŋ Jiisaswaa asamara-
raŋa ano eja woi iwo naniti, ii iŋiigi. 33 Iŋiigi nama Jiisas mesaowoti-
waajoŋ ani Piitonoŋ Jiisas ijoro, “Somatanana, nononoŋ koi kanoŋ ker-
aqeeaŋgo mojoŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ mewoŋa:
Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ.” Piitonoŋ
kaeŋ ijoroto, iyaŋaa qaayaa kania ii mende moma kotoro.
34 Kaeŋ jeŋ nano kokolo moŋnoŋ kamaaŋ aoŋanoŋ esuuŋ oŋono koosu
uutanoŋ laligoŋ awawaliŋ jeneŋgia ororo. 35 *Jeneŋgia ororo naŋgi
koosu uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa
meranaga. Ii ejemba hamo qeŋ oŋomambaajoŋ meweeŋgoŋ mube.
Mono iwaa qaaya moma laligowu.”
36 Qa aro iikanoŋ kamaaro moma gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ uuŋ
Jiisasnondeeŋ nano iigi. Baaŋanoŋ iwoi iigiti, iikawaa bujuya ii kambaŋ

---

* **9:23:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **9:24:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **9:28:** 2 Piito 1.17-18 * **9:35:** Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

iikanoŋ mende jeŋ qaagia bogoro laligogi moŋnoŋ moŋ mende moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

37 Eŋ waagi Jiisasnoŋ gowokouruta karooŋ yoŋowo baaŋanoŋga kamaaŋ roganoŋ ejemba tuuŋlelembe iŋiigi. 38 Iŋiigi ejemba tuuŋnoŋga eja moŋnoŋ qama kokaeŋ ijoro, “Boi, noo merana guaŋga koloojiwaajoŋ mono kaŋ ii iiba. Kawaajoŋ qama kooliŋ gonjeŋ. 39 Moba, ome moŋnoŋ ii menduŋgoro iikanondeeŋ qa gigilaaro utugoŋ muro wolaza hororo buutanoŋga kokopa kamaaŋkeja. Ome iikanoŋ horoŋ ureeŋ muŋ kambaŋ mamaga mende mesaoŋkeja. 40 Kaeŋ kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajoŋ welema oŋonjento, yoŋonoŋ ii amamaaju.”

41 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema muŋ jero, “Yei, balombaa ejemba yaŋgiseŋ ano iriŋqiriŋgiawo, niinoŋ mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qatoŋ uŋuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao.”

42 Mera ii wama karo kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ omenoŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza hororo. Kaeŋ kolooroto, Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoro mera meŋ qeaŋgoŋ maŋa muro. 43 Anutuwaa ku-usuŋa somatanoŋ kaeŋ asugiro kuuyanoŋ ii iima newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiisasnoŋ iwoi kuuya ii meroti, iikawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ waliŋgogi Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ gowokouruta qaa kota kokaeŋ iŋijoro, 44 “Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ama muro kemebaa.” 45 Qaa kota ii iŋijoroto, ii mende moma kotogi. Anutunoŋ ii koma tururo aasaŋgoyanoŋ ero ii mende moma asarigi ano kania nomaeŋ, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

46 *Gowoko nonoonoŋga ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ qaa ii romoŋgogi. 47 Ii romoŋgogito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia moma kotoŋ naamade melaa moŋ meŋ kooroŋanoŋ ano nano. 48 *Nano kokaeŋ iŋijoro, “Kuuya oŋoonoŋga moŋnoŋ kamaaŋqeqeta konoga kolooji, iinoŋ mono uuta kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ naamade koi noo qananoŋ mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa.” Kiaŋ.

Moŋnoŋ kerega qaago, iinoŋ mono alaga kolooja.
Maak 9.38-40

49 Kambaŋ kanoŋ Jonoŋ kanaiŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Somatana, eja moŋnoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende liligoŋ laligojiwaajoŋ nono ii qotogoŋ muniŋ.”

---

* **9:46:** Luuk 22.24 * **9:48:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

50 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii mende qotogoŋ mubu. Moŋnoŋ mende qotogoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono oŋoaŋgiaa areŋnoŋ laligoja. (Kawaajoŋ oŋo mono noo alauruna tosaaŋa ii aŋgosisiri meŋ oŋombubo.)” Kiaŋ.

Samaria gomaŋ moŋ yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

51 Jiisasnoŋ Siwenoŋ umambaajoŋ ano. Kawaa kambaŋa torijiwaajoŋ Jiisasnoŋ nama “Jerusalem sitinoŋ kemaŋa,” jeŋ jeŋ kotiiŋ kanaiŋ kananoŋ keno. 52 Kema qele waladeeŋ ano wala keŋgi. Kananoŋ kema laligoŋ Samaria prowinswaa gomaŋ moŋnoŋ keuma “Jiisas kawaatiwaajoŋ mozoqozojoŋ amboŋatiwaajoŋ kajoŋ,” jegi. 53 Jegito, Samaria yoŋonoŋ Juuda ano Jerusalem jejewili ama oŋomakegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ “Nii Judia prowinsnoŋ Jerusalem jigo waageŋ kemaŋa,” jerotiwaajoŋ miri aŋgoŋ koma yeizozogia mende iŋijogi. 54 *Kaeŋ aŋgi gowokowoita Jeims ano Jon yorononŋ ii iima jeri, “Oo Poŋ, sombinoŋga gere kamaaŋ oŋooro qaombuyaga, kaeŋ qama kooliwombaajoŋ mojaŋ me qaago?”

55 Kaeŋ jerito, Jiisasnoŋ eleema temboma jeŋ orono. 56 Kanoŋa toroqeŋ gomaŋ moŋnoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.
Mat 8.18-22

57 Kananoŋ keŋgi eja moŋnoŋ kaŋ Jiisas ijoro, “Gii daeŋ daeŋ kembaati, niinoŋ mono iikanoŋ gii gotaaŋ kamaŋa.”

58 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Duuyaa kasu yoŋonoŋ jamo diiŋgianoŋ egi kanakeewaŋ kooŋ yoŋonoŋ haigia meŋ laligoŋkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono daeŋgeŋ kema waŋa naa qembonoŋ laariŋ haamo menaga?”

59 Jiisasnoŋ eja mombaajoŋ ijoro, “Gii mono kaŋ nii notaawa.” Ijoroto, kokaeŋ meleeno, “Poŋ, ii saanonto, maŋnanoŋ komumambaajoŋ anja. Kawaajoŋ mono wala jena kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”

60 Kaeŋ meleenoto, Jiisasnoŋ qaaya meleema ijoro, “Mesaowa! Koomuya yoŋonoŋ qamogia koomuya ii saanoŋ roŋ kombuto, giinoŋ mono kema Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.”

61 *Mombo eja moŋnoŋ kouma ijoro, “Poŋ, niinoŋ gii gotaamambaa siiŋa mojento, moba, gii saanoŋ jena wala mirinoŋ kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”

62 Ijoroto, Jiisasnoŋ meleeno, “Moŋnoŋ baloŋ meenjaŋgowaa kinoŋ ii hoos gematanoŋ somoŋgoŋ borianoŋ kinoŋ maayanoŋ meŋ nano keno mombo eleema gematanoŋ uuji, iinoŋ mono Anutuwaa bentotononŋ keuma gawoŋa mewaatiwaa so mende kolooja.” Kiaŋ.

10

Jiisasnoŋ gowoko 72 wasiŋ oŋono keŋgi.
Mat 9.37-38; 10.7-16

1 Kawaa gematanoŋ Poŋnoŋ gowoko tosaaŋa 72* ii meweeŋgoŋ oŋono. Aŋo “Taoŋa taoŋa gomaŋa gomaŋa kemaŋa,” jeŋ kanoŋ woi woi metogoŋ wala wasiŋ oŋono. 2 *“Wasiŋ oŋomaŋa,” jeŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Anutuwaa gawononŋ nene hoŋa mamaga momogoŋ ejato, ii meŋ

* **9:54:** 2 Kiŋ 1.9-16 * **9:61:** 1 Kiŋ 19.20 * **10:1:** Tosianoŋ weeŋgoŋ 70 jeju. Tosianoŋ 72 jeju. * **10:2:** Mat 9.37-38

kululuuwombaajoŋ gawoŋ meme ejemba anana afaaŋanoŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ mono nene hoŋa masuqeqetaa Poŋa qama kooliŋ mugi gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋono hoŋa meŋ kululuuwu.

3 *"Oŋo mono kembu. Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia
yoŋoo batugianoŋ kemegi luguŋ iŋiwuboti, niinoŋ oŋo iikawaa tani
kaaŋa wasiŋ oŋombe kembu. 4 *Oŋo moneŋ irimuŋ kasa me geso moŋ
me kana esu ii mende meŋ kembu. Kema kananoŋ ejemba iŋiima
jeŋkelekele ama yeizozogia mende jewu.
5 "Kema miri moŋnoŋ uma wala kokaeŋ iŋijowu, 'Anutunoŋ mono
miri koi kanoŋ luae qero bonjoŋ laligowu.' 6 Kaeŋ jegi moŋnoŋ luae
aŋgoŋ komambaa so kolooji eeŋ, luaegianoŋ mono iwaa qaganoŋ
ubaato, moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ kombaati eeŋ, luaegianoŋ mono
eleema oŋoaŋgiaa qagianoŋ ubaa. 7 *Miri ubuti, mono iikanondeeŋ
laligoŋ gawoŋ mewu. Ejembanoŋ gawoŋ meme ejemba laaligogia
naŋgowutiwaa so kolooju. Kawaajoŋ yoŋonoŋ nene ano apu oŋombuti,
ii mono newu. Miri tosianoŋ lansaŋ mende ewu. Miri sueŋ mende
kema kawu.
8 "Taoŋ iikanoŋ me iikanoŋ keugi koma horoŋ nene oŋombuti, ii
mono newu. 9 Neŋ tosianoŋ kanoŋ ji iŋiro ewuti, ii mono meŋ qeaŋgoŋ
oŋombu. Kaeŋ ama kokaeŋ jegi mobu, 'Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono
kosere karo iikawaa uutanoŋ keubu.' 10 *Kaeŋ ambuto, taoŋ moŋnoŋ
keugi gema uŋuwuti, iikanoŋ mono maaketnoŋ me sombenoŋ kema
kokaeŋ jegi mobu,
11 'Nono oŋoo taonoŋ kaniŋ sububuŋ iwoi kana tambonananoŋ
mokotaaji, ii mono riiŋ konjoratiniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa.
Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwaa bentotoŋanoŋ
mono kosogianoŋ asugija.' 12 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ
kambaŋ somatanoŋ qemasologeŋgiaa iroŋa meleeno taoŋ iikawaa
qaganoŋ ubaati, so iikanoŋ mono Sodom yoŋoo siimbobolo soya uuguŋ
toroqeŋ oŋombaa."†

Jiisasnoŋ taoŋ 3 yoŋoojoŋ 'Yei wosobiri!' jero.
Mat 11.20-24

13 *"Oo Korazin toya, niinoŋ oŋoojoŋ 'Yei!' jeŋ saajeŋ ano Betsaida
toya, oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ 'Yei!' jeŋ saajeŋ. Niinoŋ yoŋoonoŋ kembe
qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-usuŋawo asugiroto, uugia kileŋ
mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii waba balonoŋ Taia ano Saidon sitinoŋ
asuginagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kambaŋ koriga uugia meleembombaa-
joŋ kaisareya qendeema resanoŋ lumu aoŋ too ariŋ saabuyaga.
14 "Saabuyagato, Anutunoŋ kanageŋ Korazin ano Betsaida yoŋoo
qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata
iikanoŋ ii mono Taia ano Saidon yoŋoo siimbobolo soya uuguŋ mobuya.
15 *Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ oŋo saanoŋ metaama oŋono Siwe
gomanoŋ ubuyaga me qaago? Qaago totooŋ! Oŋo mono koomuwaa
senjoŋ gomanoŋ kemebuya.

---

* **10:3:** Mat 10.16 * **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5 * **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:10:** Apo 13.51 * **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yoŋonoŋ bologa kanjaŋawo meŋ laligoŋ uugia mende meleeŋgi Anutunoŋ gerenoŋ kondeema oŋono. * **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15

16 *“Moŋnoŋ qaagia mobaati, iinoŋ mono noo qaana mobaa. Moŋnoŋ
gema uŋuwaati, iinoŋ mono nii gema nuwaato, moŋnoŋ nii gema
nuwaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii gema qewaa.” Kiaŋ.

Gowoko 72 yoŋonoŋ eleema aisoogi.

17 Gowoko 72‡ yoŋonoŋ laligoŋ eleema kaŋ aisooŋ kokaeŋ jegi, “Poŋ,
nono goo qaganoŋ omejiilaŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
qaanana baatanoŋ kema togoŋ keŋgi.”
18 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleeno, “Niinoŋ Satan aagogi Siwenoŋga
luguŋ oobili kaaŋa hagoŋ kemero iibe. 19 *Mobu, niinoŋ ku-usuŋ
oŋombe oŋo saanoŋ mokoleŋ, soromaaŋ, kuaŋkuaŋ ano kerenanaa
esuŋmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajoŋ
iwoi moŋnoŋ uŋuŋ mizimizi mende mewaa.
20 “Kawaajoŋ omejiilaŋ yoŋonoŋ qaagia baatanoŋ kenjuto, kileŋ
oŋoonoŋ korisoro waŋa ii iikawaajoŋ mende aisoowu. Oŋoo qagia Siwe
gomanoŋ oogi Anutuwaa buknoŋ eji, iikawaajoŋ mono honombonoŋga
qaa aisoowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ aisooŋ Anutu mepeseero.
Mat 11.25-27; 13.16-17

21 Kambaŋ kanoŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas inaaŋ muro aisooŋ qaa
kokaeŋ jero, “Oo Amana, giinoŋ Buŋa qaaga momakooto ejemba momo
somata megiti, iyoŋoonoŋ mesaŋgonato, ejemba merabora kaaŋa
iyaŋgiaajoŋ mogi poumapou kolooji, ii mono ii iŋisaana moma asariju.
Kawaajoŋ niinoŋ Siwe gomambaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ. Oo
Amana, gii geeŋgo kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.
22 *“Amananoŋ mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋagaa kolooro.
Amananoŋ meriaa kania aŋodeeŋ moma yagoro moŋnoŋ ii mende
moja. Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ Amayaa kania mende moma yagoro
Merianondeeŋ ii moja ano ejemba meweeŋgoŋ oŋoma yoŋoojoŋ ii
iŋisaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.”
23 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ gowokouruta yoŋoonoŋ eleema iyaŋgiodeeŋ
oloŋ kokaeŋ iŋijoro, “Daeŋ yoŋonoŋ oŋo iwoi iijuti, ii iima mono
jaagiaajoŋ ama simbawoŋawo kolooju. 24 Iikawaa kania ii kokaeŋ:
Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu, Gejatootoo ejemba ano kiŋ eja poŋ
mamaganoŋ oŋo iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii
mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, iyoŋonoŋ ii mobombaajoŋ awelegoŋ
laligogito, ii mende mogi.” Kiaŋ.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

25 *Kana qaawaa boi moŋnoŋ waama Jiisas timbi ama kokaeŋ qisiŋ
muŋ ijoro, “Boi, niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa
tetegoya qaa buŋa qeŋ aowenaga?” 26 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema
qisiro, “Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa nomaeŋ oogita eja? Iikawaa
kania ii nomaeŋ?” 27 *Qisiro meleema jero, “ ‘Gii uugabaga, uŋaga, ku-
usuŋga ano roromoŋgoga jumuŋa iikanoŋ mono Poŋ Anutuga jopagoŋ

---

* **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20 ‡ **10:17:** Tosianoŋ weeŋgoŋ 70 jeju. Tosianoŋ 72 jeju. * **10:19:** Ond 91.13 * **10:22:** Jon 3.35; 10.15 * **10:25:** Mat 22.35-40; Maak 12.28-34 * **10:27:** Lew 19.18; Dut 6.5

laligowa,' ano 'Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋiadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa'."
28 *Jero Jiisasnoŋ meleeno, "Dindiŋa meleenjaŋ. Ii teŋ koma laaligo kombombaŋaa buŋa koloowaga." 29 Kaeŋ meleenoto, Kana qaawaa boinoŋ 'Ii teŋ koma solaŋa koloojeŋ,' kaeŋ romoŋgoŋ kaniaya qendeemambaajoŋ moma Jiisas ijoro, "Ejemba batugianoŋ laligoŋ koubeti, iyoŋoonoŋa mono morowaajoŋ jejaŋ? Nii mono moroga mende jopagoŋ mubenaga?"

Samaria ejanoŋ gbilibuuruŋ eja kiaŋkomuŋ muro.

30 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema jero, "Eja moŋnoŋ Jerusalem siti mesaoŋ Jeriko gomanoŋ kemeŋ kananoŋ kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ kemero megi. Meŋ hina iwoiya wama opoya qetegoŋ gbilibuuruŋ qeŋ giliŋ keŋgi komumambaajoŋ ama ero. 31 Eŋ mambono jigo gawoŋ galeŋ moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema iima iima sisiriiŋ kana leegeŋga kema uuguŋ keno. 32 Keno mambono jigo gawoŋ eja (Liwait) moŋnoŋ iikanoŋ kouma iima kaaŋiadeeŋ iima sisiriiŋ uuguŋ keno. 33 *Kenoto, Samaria prowinswaa eja§ moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema eroti, iikanoŋ keuma iima wosoya moma iima kobooro.

34 "Iima kobooŋ kosianoŋ kemeŋ wijia kele ano wain apuyanoŋ moriŋ esuuro. Wijia esuuŋ meŋ kobibiiŋ doŋgiya qaganoŋ ama wama qenjaaro ee mirinoŋ kema ama kalaŋ koma muro. 35 Kalaŋ koma muŋ eŋ waama umugawodeeŋ weeŋ woiwaa tawaya (Kina 20) unjuma qenjaaro miriwaa toya muŋ ijoro, 'Eja koi mono kalaŋ koma muŋ laligona moneŋ gonjeŋi, ii mende sokoma uuguwaati eeŋ, ii mono eleema kaŋ kanoŋ toroqeŋ gomaŋa.' 36 Eja karooŋ kaniagia kaeŋ qendeeŋgi. Eja kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ kemeroti, iwaa alia moronoŋ kolooro? Yoŋoonoŋga morowaajoŋ mona, ii uukaleŋ muro?"

37 Qisiŋ muro meleeno, "Kiaŋkomuŋ muroti, iinoŋ." Kiaŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro moro, "Gii mono kema kaaŋiadeeŋ ama laligowa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Marta Maria yorowo kusu raro.

38 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo kananoŋ keŋgi Poŋgianoŋ gomaŋ moŋnoŋ keuro. Keuro emba moŋ qata Marta iinoŋ koma horoŋ muro mirianoŋ uro. 39 Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinoŋ Poŋ iima kosianoŋ kamaaŋ rama Buŋa qaa jeroti, ii geja ama awutambaŋa koma moro. 40 Moroto, Martanoŋ lombaŋ gawonoŋ hororo kema kaŋ amaqamamaa ama Jiisaswaajoŋ ijoro, "Poŋ, konanoŋ nomesaoro neenodeeŋ weleŋ gawoŋ mewe mona sokonja me qaago? Kawaajoŋ mono Maria jena kaŋ ilaaŋ nomba."
41 Ijoro Poŋnoŋ meleema ijoro, "Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajoŋ majakaka ano motoqoto moma koroboro laligoŋ geriawo ama nanjaŋ. 42 Kaeŋ nanjanto, majakaka motooŋgo moŋ meŋ meŋ kotiiniŋ sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajoŋ mende amamaajoŋ. Marianoŋ gosiŋ uuwaa teeya meagoŋ aomambaajoŋ meweeŋgoŋ simbawoŋawo kolooja. Laaligowaa bakaya awaa ii moŋnoŋ moŋ mende wambaa." Kiaŋ.

---

* **10:28:** Lew 18.5 * **10:33:** 2 Hist 28.15 § **10:33:** Juuda yoŋonoŋ Samaria ejemba jejewili ama oŋoma laligogi. * **10:38:** Jon 11.1

11

Jiisasnoŋ qamakooliwaa kania kuma oŋono.
Mat 6.9-13; 7.7-11

1 Jiisasnoŋ gomaŋ moŋnoŋ qama kooliŋ laligoro tegoro gowokouruta
yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ, Jon Oomulu ejanoŋ gowok-
ouruta qamakooliwaa kania kuma oŋonoti, gii mono kaaŋiadeeŋ nono
kuma nonomba.”
2 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono qama kooliwonjeŋ
kokaeŋ jewu:
Ama, geeŋgaa qaganoŋ mono toroya ewa. Mono galeŋ koma
nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa. (Goo uusiiŋga Siwenoŋ teŋ
komakejuti, ii mono namonoŋ kaaŋagadeeŋ koloowa.)
3 Gii mono weeŋ so nembanene sonananoŋ nonomba.
4 Tosianoŋ siŋgisoŋgo ama nonoŋgiti, nono kuuya iyoŋoo
siŋgisoŋgogia ii mesaojoŋi eeŋ, gii mono iikawaa so nonoonoŋ
siŋgisoŋgo soŋgbama nonomba.
Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nunuwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma
nonoma Kileŋaa Toyaa borianoŋga metogoŋ nonomba.”*
5 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoonoŋga moŋnoŋ gomantiiŋaa
ruuŋanoŋ aliaa mirinoŋ kema mindiiŋ kokaeŋ ijowaa, ‘Alana, bered ka-
rooŋ nona kitia era meleema gomaŋa. 6 Alana moŋnoŋ kananoŋ laligoŋ
noonoŋ kouro nenena qaagotiwaajoŋ wagimambaajoŋ moŋganjeŋ.’
7 Kaeŋ ijoro alianoŋ miri uutanoŋga kokaeŋ meleema ijowaa, ‘Gii gaoŋ
gbili qeŋ nononjaŋ. Nii nagu koma qaqaŋ suluwe meraboraurunanoŋ
niwo tambomaeenana tamboma gaoŋ ejoŋ. Kawaajoŋ waama ii
gomambaajoŋ amamaajeŋ.’ 8 Kaeŋ jewaato, niinoŋ iŋijowe mobu:
Miri toyanoŋ alia koloojiwaajoŋ ama mende waama mubaato, ii kileŋ
kaparaŋ koma jeŋ nanjiwaajoŋ ii saanoŋ waama qisijiwaa so kuuya
mubaa.
9 “Niinoŋ iikawaa bakaya ii kokaeŋ iŋijowe mobu: Mono Anutu qama
kooliwu. Qama kooligi iwoi oŋombaa. Anutuwaanoŋ mono iwoiwaa
borojaŋ meŋ moŋgambu. Ii moŋgaŋgi qendeeno mokoloowuya. Nama
nagunoŋ qewu. Qegi nagu tama oŋombaa. 10 Moŋnoŋ Anutu qama
kooliŋkeji, iinoŋ mono iikawaa kitia buŋa qeŋ aowaa. Iwoiwaa
moŋgamakeji, iinoŋ mono iwoi mokoloowaa. Nagunoŋ qeŋkejiwaajoŋ
mono nagu horoŋ mubaa.
11 “Maŋuruna oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ kolooja: Merianoŋ so-
rawaajoŋ qisiro kitianoŋ qato mubaa 12 me kuru kotaajoŋ qisiro
kuaŋkuaŋ mubaa? 13 Kawaajoŋ oŋo ejemba bologa kolooju ano
kileŋ kaleŋ awaa awaa ii meraboraurugia oŋombombaajoŋ mojuti
eeŋ, Siwe Maŋnananoŋ mono kaleŋa nomaeŋ aŋgoŋ konaga? Iwaa
uutaa nanamemeŋa ii nunuuguŋ qaita moŋ kolooja. Kawaajoŋ Uŋa
Toroyaajoŋ qama kooliŋ qisiŋ mubuti eeŋ, iinoŋ mono siiŋanoŋ Uŋa
ii wasiro uugianoŋ kemebaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

14 Omenoŋ eja moŋ qaamuuŋ meŋ muro moto laligoro Jiisasnoŋ
omeya ii otaaro kouma keno neselaŋa lolooro mombo qaa jero. Qaa jero

* **11:4:** Tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleema jeŋkeju: kileŋanoŋga metogoŋ nonomba.

ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgogi. 15 *Waliŋgogito, yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mono omejiilaŋ yoŋoo poŋgia Iimolaŋ iwaa ku-usunoŋ ome oŋotaaŋkeja.”

16 *Kaeŋ jegi tosianoŋ Jiisas qaawaa timbinoŋ horowombaajoŋ iijoŋgoŋ kokaeŋ qisigi, “Gii mono jeŋ kotona sombinoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.” 17 Qisigito, iinoŋ uu roromoŋgogia modaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kantri daeŋ yoŋoo galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono tiwilaaŋ aogi kantrigianoŋ boliŋ saoyagadeeŋ ewaa. Kaaŋagadeeŋ miri mombaa kanageso yoŋonoŋ jumbuti, mirigianoŋ mono qeqelalaŋ ewaa.

18 “Mobu! Satambaa kanageso yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia mewombaajoŋ amamaagi ometotoŋgianoŋ mono nomaeŋ nanaga? Oŋo noojoŋ kokaeŋ jeju: Iinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ oŋotaaŋkeja. 19 Kaeŋ jejuto, mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ konjoma oŋombenagati eeŋ, oŋoo alaurugianoŋ mono morowaa esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono qaagia hoŋa me qaago, ii gosiŋ jeŋ tegowu.† 20 Ii jeŋ tegowuto, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ noo boro susuna sololooro ome oŋotaaŋkejeŋi eeŋ, Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ kuuja.

21 “Eja kotiga Iimolaŋ iinoŋ‡ tiwo wasayawo gomaŋ miria agokayaŋ kono esuhinayanoŋ mono saanoŋ ewaa. 22 Kaeŋ ewaato, eja kotakota totooŋ Uŋa Toroya iinoŋ luguŋ kaŋ qeŋ haamo ama muŋ tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagoŋ esuhinaya qeŋgama meŋ kema alauruta mendeema oŋombaa.

23 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ nomakeja. Moŋnoŋ ejemba noo qananoŋ ajoroowutiwaajoŋ mende horoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema oŋomakeja.” Kiaŋ.

Omejiilanoŋ eja uutanoŋ eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.
Mat 12.43-45

24 “Omenoŋ eja uutanoŋga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ liligoŋ laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloon mojoya tiiro kokaeŋ jewaa, ‘Mirina mesaoŋ kajeŋi, iikanoŋ mono mombo eleemaŋa.’ 25 Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjereŋgoro eroti, ii kaaŋiadeeŋ ero mokoloowaa. 26 Kaeŋ mokoloon kema omejiilaŋ tosaaŋa 7 uŋuambaa. Omejiilaŋ 7 ii iyaŋa uuguŋ bologa totooŋ kolooju. Iinoŋ ii uŋuano kaŋ miri ii uma iikawaa uutanoŋ laligowuya. Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanageŋ bolidaborowaa.” Kiaŋ.

Daeŋ yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?

27 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ laligoro ejemba tuuŋ batugianoŋga emba moŋnoŋ qama Jiisas kokaeŋ ijoro moro, “Kokona, embanoŋ koro ama meŋ goma aju guagiroti, niinoŋ iwaa mobe simbawoŋawo kolooja.” 28 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Ii jejanto, niinoŋ kokaeŋ

---

* **11:15:** Mat 9.34; 10.25 * **11:16:** Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11 † **11:19:** Iyaŋgiaa sele galeŋurugianoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa ku-usunoŋ konjoma oŋoŋgi niinoŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajoŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya otaaŋkeji, ii ejembanoŋ gosiŋ jeŋ tegowu. ‡ **11:21:** Eja kotiga ii Satan. * **11:23:** Maak 9.40

jemaŋa: Ejemba Anutuwaa qaawaajoŋ geja ama moma teŋ koma koma gbiliŋkejuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju." Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoletowaajoŋ kaparaŋ koma weleŋgi.
Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

29 *Ejemba tuuŋnoŋ ajoroogi somariiro Jiisasnoŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero, "Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii kanageso tuuŋ bologa. Yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseyaajoŋ kaparaŋ komakejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanoŋ koloodabororo. Anutunoŋ aiwese morota moŋ mende ama oŋombaa. 30 *Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Joona wasiro Niiniwe yoŋoo batugianoŋ kema Anutuwaa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋ kokawaa batugianoŋ asugiŋ uugia meleembutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma aiwesegiaga koloowaa.

31 *"Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala eeŋanoŋ momakooto uuta somata ii kiŋ Solomon muro Saut waageŋga kantri mombaa kwiin embanoŋ Solomombaa momakootoya momambaajoŋ siiŋa moro. Siiŋa moma namo goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kambaŋ kokaamba niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Anutuwaanoŋ momakooto uuta meŋ kajeŋi, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, oŋo kileŋ telambelaŋ ama noma tompiŋ naŋgi mende sokonja.

"Kawaajoŋ Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ oŋono qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kambaŋ iikanoŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwaa, 'Oŋo Jiisas telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.' Iinoŋ kaeŋ iŋijoro silia gosiŋ oŋoaŋgiaajoŋ gamugia mobuya.

32 *"Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianoŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeeŋ uugia meleeŋgito, mobu, niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Joonawaa nanamemeŋa uuguŋ amakejeŋ. Kaeŋ amakejento, oŋo kileŋ telambelaŋ ama nomakeju.
Kawaajoŋ Niiniwe ejembanoŋ jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambu. Motooŋ nama Niiniwe yoŋonoŋ qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwu, 'Oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.' Niiniwe yoŋonoŋ kaeŋ jegi nanamemeŋ-gianoŋ oŋoaŋgiaa kaniagia iŋisaaŋgi gamugia mobuya." Kiaŋ.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaajoŋ eja.
Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

33 *"Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ kowi waŋgoŋanoŋ me monjonoŋ mende ambaato, ii mono kawaa duŋ raranoŋ ambaa. Kaeŋ ano tosianoŋ miri uutanoŋ ubombaajoŋ mojuti, yoŋonoŋ iikawaa asasaga iima saanoŋ ubu. 34 Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajoŋ ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ boliji eeŋ, iikanoŋ mono tooŋ asaridabororo

* **11:29:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **11:30:** Joona 3.4 * **11:31:** 1 Kiŋ 10.1-10; 2 Hist 9.1-12
* **11:32:** Joona 3.5 * **11:33:** Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

Anutuwaa asasaganoŋ saanoŋ uuganoŋ meŋ asariro laaligoga kuuya
asasaganoŋ laligowaa. Asasaganoŋ laligowaato, siiŋ kombombaŋa
bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga meŋ boliŋ asasaga kojaŋgiji eeŋ,
iikanoŋ selewaa laaligoga kaaŋagadeeŋ meŋ tiiro paŋgamaŋ uutanoŋ
tiŋtuaŋ laligowaa.
35 "Kaeŋ kolooro moba, paŋgamanoŋ uugaa asasaga kojaŋgiro tiiwaboti-
waajoŋ mono tooga moma galeŋ meŋ aowa. 36 Kaeŋ ana Anutuwaa
asasaganoŋ uuga kuuya sokono waŋgoŋa moŋ mende tiiji eeŋ, goo
seleganoŋ mono kaaŋagadeeŋ asombilibiliawo kolooŋ jaasewaŋganoŋ
asarija. Kiwa somatanoŋ seleganoŋ kuuŋ kokobilibiliawo meŋ asariŋ
gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asasaganoŋ andaboroŋ
laligowaa." Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele taniwaajoŋ 'Yei!' jero indiŋ 6 kolooro.
Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

37 Jiisasnoŋ qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ)
eja moŋnoŋ kokaeŋ jeŋ koma horoŋ muro, "Gii saanoŋ noo mirinoŋ
uma rama nene newoŋa." Kaeŋ jero kema uma nene nemambaajoŋ
raro. 38 Wala boria mende soŋgbama kamaaŋ raroto, Farisii ejanoŋ
sili ii iima waliŋgoro. 39 Waliŋgoro Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, "Oo Farisii
oŋo mono oŋanoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amanenewaa
selia soŋgbama yagoŋkejuto, oŋoaŋgiaa uugianoŋ mono tilooja. Ii mono
dogo, otoko ano nepaqepalo iikanoŋ saa qero laligoju.
40 "Oo oŋo, uugia qaa. Moŋnoŋ selia kuuya mokolooroti, iinoŋ mono
uuta kaaŋagadeeŋ mokolooro me qaago? Oŋo mono naambaajoŋ uu-
giaa gawombaajoŋ ataqataŋ anju? Ii mende sokonja. 41 Kawaajoŋ iwoi
qambi, amanenenoŋ raji, ii mono kaleŋgia ejemba wanaya oŋombu.
Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono oŋoonoŋ iwoi kuuya mono
soraaya ewaa." Kiaŋ.
42 *"Oo Farisii ejemba, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama
wanjinjiŋgoŋ 'Yei!' jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya
10:noŋga motooŋgo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Daŋe, supe ano logoya
kania kania ii kaaŋagadeeŋ mendeema tenoŋga motooŋgo ii Anutuwaa
buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi
mono uuguŋ mesaoŋkeju: Gii Anutu uu konoŋganoŋ jopagoŋ muŋkeba
ano ejemba batugianoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowa. Qaa
waŋa ii mono kaparaŋ koma otaaŋ laligowu ano qaa melamelaa ii
kaaŋagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu.
43 "Oo Farisii, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjin-
jiŋgoŋ 'Yei!' jejeŋ. Oŋo qamakooli mirinoŋ duŋ rara mutuyanoŋ
jegeŋjegeŋ rabombaa siiŋa momakeju. Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba
iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju. 44 Oo oŋo, lombo qagianoŋ
ubaatiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ 'Yei!' jejeŋ. Oŋo qasiri qagia qaa
iikawaa so kolooju. Ejembanoŋ qamo moroŋawo dakanoŋ eji, ii mende
moma qagianoŋ lansaŋ riiŋ iwoi doŋqiziziŋawo oosiriŋ tilooŋkeju."
Kiaŋ.
45 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Kana qaawaa boi yoŋoonoŋga moŋnoŋ
moma meleema kokaeŋ ijoro, "Boi, gii qaa kaeŋ jeŋ nono kaaŋagadeeŋ
gamu qeŋ nononjaŋ."

---

* **11:42:** Lew 27.30

46 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Kana qaawaa boi, oŋoo qagianoŋ kaaŋ*aga*deeŋ lombo ubaatiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaawaa qaa jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ lombotawo ii ejemba qagianoŋ amago ama aŋgi ii aŋgowomb*aa*joŋ bimooŋ oŋono aoŋoroŋkejuto, oŋo*a*ŋgio ii boro susugianoŋ boroŋ*a* moŋ ilaaŋ oŋombomb*aa*joŋ wosomomogia moŋ mende eŋkej*a*.

47 “Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋ menjereŋgoŋkejuto, oŋo*a*ŋgi*aa* ambosakoŋuru-gi*a*noŋ mono ii uŋugi komugi. 48 Oŋo*a*ŋgi*aa* ambosakoŋurugi*a*noŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi oŋonoŋ iyoŋoo qasirigianoŋ kuuŋ meŋ simeŋ meŋkeju. Kaeŋ meŋ iikanoŋ ambosakoŋurugi*a* yoŋoo nanamemembaajoŋ wambelaaŋ qaagia naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋ*a* nanju.

49 “Kawaajoŋ Anutu, momakooto Toya iinoŋ kokaeŋ jeja, ‘Niinoŋ gejatootoo ejemba ano aposol wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kawuya. Kagi iyoŋoonoŋg*a* tosaaŋ*a* ii uŋugi komuwuya ano tosaaŋ*a* sisiwerowero ama oŋombuy*a*.’

50 “Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ kanaiŋ gejatootoo ejemba uŋugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa iroŋ*a* kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya. 51 *Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanoŋ*a*deeŋ kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ Zekaraia siimoloŋ alata ano jiwowoŋ jigo kowoga yoroo batugaranoŋ qegi saya kamaaro iikanoŋ tegoro. Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Sagiaa iroŋ*a*noŋ mono ejemba kete laligojuti, oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.

52 “Oo Kana qaawaa boi oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo Anutuwaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba uŋu*a*m*a* aŋgoŋ koma oŋom*a*keju. Oŋo*a*ŋgio iikawaa uutanoŋ mende keugi ano tosianoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ anjuti, oŋonoŋ ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋom*a* laligogi.”

53 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ mesaoŋ keno Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ kanaiŋ qaa geriawo jeŋ muŋ qaa kania kania jewaatiwaajoŋ mamaga qisiŋ mugi. 54 Qisiŋ mugi buutanoŋg*a* qaa moŋ qiwitigoro iikanoŋ kokosiiro qaawaa timbinoŋ horowombaajoŋ emboŋgi. Kiaŋ.

12

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Mat 10.26-27

1 *Jiisasnoŋ qaaya jero kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ ejemba tauseŋ*a* tauseŋ*a* iwaanoŋ ajoroon oloqologoŋ utaqutama aoŋ naŋgi. Kaeŋ ama naŋgi kanaiŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Iwoi jegeŋ*a* koi: Oŋo mono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo uumeleembaa selesele nanamemeŋg*iaa*joŋ galeŋg*ia* mewu. Ii wosokonduŋ kaaŋ*a* kolooja. Ii mende mesaowuti eeŋ, iikanoŋ mono yiist kaaŋ*a* somariiŋ meŋ boliŋ oŋomb*aa*.

2 *“Ejembanoŋ iwoi unuŋ megi eji, ii kuuya mono kotuŋgi asuganoŋ koloowaa. Kaaŋi*a*deeŋ qaa mesaŋgogi eji, ii kuuya mono iŋis*aa*ŋgi moma kotowuya. 3 Kawaajoŋ oŋo mono qaagiaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ

* **11:51:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21 * **12:1:** Mat 16.6; Maak 8.15 * **12:2:** Maak 4.22; Luuk 8.17

laligowu. Oŋo qaa paŋgamanoŋ oloŋ jewuti, ii mono asasaganoŋ jegi mobu. Oŋo miri uutanoŋ waŋgoŋa moŋgeŋ saŋenoŋ gejagianoŋ jewuti, ii mono sombenoŋ asuganoŋ jeŋ asariwu." Kiaŋ.

Morowaajoŋ toroko moniŋ sokombaa.
Mat 10.28-31

4 "Alauruna niinoŋ oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ selegia qeŋ komuŋ iikawaa gematanoŋ iwoi moŋ toroqeŋ ambombaajoŋ amamaawuti, iyoŋoojoŋ mono toroko mende moma laligowu. 5 Ii qaagoto, morowaajoŋ toroko mogi sokombaati, niinoŋ ii qendeema oŋomaŋa. Moŋ moronoŋ ku-usuŋ meŋ uŋuro komugi riitama oŋono gere sianoŋ kemebuti, iwaajoŋ mono toroko moma laligowu. Oŋoojoŋ qaa ii mombo jejeŋ: Iwaajoŋ mono toroko moma laligowu.

6 "Tosianoŋ (arioŋ, wilisi) 5 ii toiya woinoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuto, Anutunoŋ iyoŋoonoŋga motooŋgowaajoŋ mende duduuro. 7 Anutunoŋ kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaaŋagadeeŋ weeŋgodaboroŋ jaŋgogia moja. Ejemba oŋoo sewaŋgia ii wilisi mamaga uŋuuguŋ uuta kolooja. Kawaajoŋ toroko mono mende moma laligowu." Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?
Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

8 "Niinoŋ qaa moŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokoloon nombaati, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianoŋ jokoloowaa. 9 Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianoŋ qakoomaŋa.

10 *"Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa qetama qaa jewaati, Anutunoŋ siŋgisoŋgoya ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iwaa siŋgisoŋgoya ii Anutunoŋ mende mesaowaa.

11 *"Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakegianoŋ oŋooŋgi qamakooli mirigianoŋ me kiap gawana ano kantria kantria yoŋoo eja poŋ yoŋoo jaanoŋ nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaagiaa kitia naa qaaga nomaeŋ meleema jewoŋati, iikawaa majakakaya mono mende mobu. 12 Ii kokaembaajoŋ: Oŋo qaa jewuti, ii Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ kuma oŋono jewuya." Kiaŋ.

Eja otokoyaa sareqaa

13 Ejemba tuuŋ batugianoŋga eja moŋnoŋ Jiisaswaa jero, "Boi, maŋnaranoŋ komuro gii mono danaa jena maŋnaraanoŋ borosamoya mendeema nomba."

14 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, "Oo eja, moronoŋ oroo jenteego togara koloomambaajoŋ kuuŋ nonota baloŋgara mendeembenaga?" 15 Kaeŋ jeŋ qaa kokaeŋ toroqero, "Esuhina tiwomalekugianoŋ afaaŋagadeeŋ me kelemaleleŋ enagati eeŋ, kileŋ laaligogiaa kania ii iikanoŋ mende eja. Laaligogia mende gosiŋ moneŋ esuhinanoŋ mondowuti eeŋ, mono tiwilaawu. Kawaajoŋ meŋgo mewombaa otoko (greed) kuuyawaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu."

16 Kaeŋ jeŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, "Eja qaqabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ baloŋanoŋ nene gawoŋa mero toomoriaŋ somata

* **12:10:** Mat 12.32; Maak 3.29 * **12:11:** Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

kolooro. 17 Ii kolooro uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jero, ‘Noo kowi
mirina ii melaada. Kawaajoŋ dumuŋ gesoya gesoya, amu tuuŋa tuuŋa,
yagoŋ boraŋa boraŋa ii mono dakanoŋ meŋ kululuuwenaga? Mono
nomaeŋ amaŋamaeŋ?’ 18 Kaeŋ jeŋ jero, ‘Mono kokaeŋ amaŋa: Nii kowi
mirina kondeema kitianoŋ kowi miri somasomata memaŋa. Ii meŋ
nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanoŋ meŋ kululuuwe
rabaa. 19 Kanoŋ raro neenaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Oo gii simbawoŋawo!
Toomorianga mono afaaŋa qaa eŋ gonja. Kawaajoŋ mono nene neŋ
aisooŋ gbania gbania siiseweweya qaa haamo meŋ osoŋ laligowa.’
20 Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ kokaeŋ ijoro moro, ‘Oo gii, uuga qaa! Niinoŋ
kambaŋga ama jeŋ tegoŋ uŋa kokoosoga gomantiiŋa kokanoŋ guambe
komuwaga. Komuna ilawoila kuuya buŋa qeŋ aoŋ laligonati, ii mono
morowaa buŋaya koloowaamaeŋ?’

21 “Moŋnoŋ iyaŋaajoŋ tiwomaleku maa suaŋ iwoi meŋ kulu-
luuŋkejato, Anutuwaa kooroŋanoŋ uuwaa toomorianga mende eŋ muji,
iwaajoŋ mono lombo somata kaeŋ koloowaa.” Kiaŋ.

Anutu moma laariŋ majakaka mende mobu.
Mat 6.25-34

22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ koloowaato, niinoŋ
oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo balonoŋ laligowutiwaa majakakaya ii
kokaeŋ jeŋ mende mobu: Nono mono naa iwoiga meŋ newonaga ano
naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga? 23 Selegiawo laligojuti, iikanoŋ
iwoi hoŋa kolooro opo selekopaanoŋ mono iikawaa qereweŋa kolooja.
Jaagiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro nenenoŋ mono iikawaa
qereweŋa kolooja.

24 “Mono aoao kooŋ iŋiibu: Yoŋonoŋ nene kota mende qosoma
kororooŋkeju. Dumuŋ hoŋa mende kotoŋ kowi mirigianoŋ mende
meŋ kululuuŋkeju. Sii soloŋgia ii qetegoŋ (stua) nene mirinoŋ mende
amakeju ano Anutunoŋ ii kileŋ uŋuagiŋkeja. Ejemba oŋoo sewaŋgia ii
kooŋ sewaŋgia uŋuuguŋ uma eja. Mono ii romoŋgogi kemba.

25 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ namonoŋ
laligowaatiwaa kambaŋa ii weeŋ motooŋgowaa so meŋ toroqewaa me
qaago? Ii qaago totooŋ!*

26 “Iwoi melaada kaaŋa ambombaajoŋ amamaawuti eeŋ, iwoi
tosaaŋa kuuyaajoŋ mono nomaembaajoŋ majakaka mobuyaga?
27 *Oŋo mono japu jariŋ juraya akadamugiawo ii iŋiibu: Yoŋonoŋ
opo surugiaajoŋ beweso mende loŋgbamakeju. Gawoŋ iwoi tosaaŋa
mende meŋkeju ano ii kileŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Kiŋ Solomonoŋ
goul silwaya qeragoŋ malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto,
iwaa malekuya ii taalimba leiŋ firinduawaa so iimasiiŋsiiŋawo mende
kolooro.

28 “Japu jariŋ juraya tooŋ ii kete namonoŋ kosonananoŋ raro woraŋ
koŋgi kamaaro giliŋ meŋ kululuuŋ kuugi jewaa. Ii kileŋ Anutunoŋ ju-
raya kaaŋa moŋ ii kaaŋiadeeŋ awaagadeeŋ menjereŋgoŋkeja. Kawaa-
joŋ iinoŋ mono oŋo kaaŋagadeeŋ saanoŋ esuuŋ oŋombaa. Oŋo japu
jariŋ jurayaa so mende kolooju. Anutunoŋ kalaŋ koma oŋomambaajoŋ

---

* **12:25:** Tosianoŋ kokaeŋ meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ selia wan fiitwaa so toroqeŋ meŋ korimambaajoŋ amamaawaa. * **12:27:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

moji, siiŋa iikanoŋ mono iwoi kuuya uŋuuguŋ uja. Oo ejemba, momalaarigianoŋ mono naambaajoŋ melaada kolooja?

29 “Kaeŋ kolooro oŋo kaaŋagadeeŋ laaligogiaajoŋ majakaka mende
mobu. Ii moma bimooŋ kokaeŋ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga
newonaga?’ Kaeŋ jeŋ uugia iikanoŋ mende ama uukamakamaa kolooŋ
uugere mokoloowubo. 30 Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ
iwoi kaaŋa kuuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma uugere
amakeju. Ii amakejuto, oŋo nene opo iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ meŋ
amamaajuti, Maŋgianoŋ mono ii modaboroja. 31 Iikawaa uugereya
mende ambuto, mono Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ kaparaŋ
komakebu. Uugia iikanoŋ aŋgi ero iinoŋ mono galeŋ koma oŋoma iwoi
kaaŋa ii kaaŋiadeeŋ toroqeŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Buŋanana Siwenoŋ me namonoŋ meŋ kululuuniŋ sokonja?
Mat 6.19-21

32 “Oo noonoŋ tuuŋ melaada, Maŋgianoŋ bentotoŋ oŋomambaajoŋ
mojiwaajoŋ mono toroko mende moma laligowu. 33 Balombaa moneŋ
hinaya ii kaparaŋ koma qeragowubo. Kawaajoŋ iwoi eŋ oŋonji, ii mono
sewaŋaajoŋ ama moneŋ horoŋ bakaya ejemba wanaya kaleŋgiaajoŋ
oŋombu. Kaeŋ aŋgi qabuŋagia maa suaŋ kaaŋa ii Siwe gomanoŋ eŋ seiŋ
mende qaombaa. Moneŋ gesogia qaita moŋ ii Siwe gomanoŋ mende
boliwu. Gureŋ dumunjaŋ ano yoŋgoro meme yoŋonoŋ mono eu uma
iwoi meŋ boliwombaajoŋ amamaawuya.

34 “Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanoŋ miri moŋgeŋ ero
giinoŋ mono uuga kaaŋagadeeŋ iikanoŋ qokotaaŋ laligowaga.” Kiaŋ.

Uugbili laligoŋ gawoŋ megi sokombaa.

35 *“Oŋo mono Anutuwaa gawoŋa mewombaajoŋ jojoriŋ opo surugia
somoŋgoŋ yagoŋ akadamugiawo nama uugiaa kiwayanoŋ ootirigi jero
laligowu. 36 *Ii kokawaa so: Miri toya moŋ ii ejemba maraŋ (agomiŋ
aoao) lombanoŋ kaŋ aisoowombaajoŋ horoŋ mugi keno. Kanoŋ keno
meraurutanoŋ mirinoŋ rama eleembaatiwaajoŋ jaagianoŋ seleeŋgeŋ
uuŋ kisi-kasu jeŋ kaparaŋ koma mambonju. Mamboma laligogi iinoŋ
kambaŋ kanoŋ me kanoŋ kouma nagunoŋ qenaga, yoŋonoŋ mono
iikanondeeŋ nagu horogi koubaa. Oŋo mono mera iyoŋoo so kolooŋ
jojoriŋ laligowu.

37 “Poŋnoŋ eleema karo gawoŋ memeuruta tosianoŋ uugbili laligogi
kaeŋ mokoloon oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ kouma ajoroon
oŋoma nene duŋnoŋ ano ragi nene uŋuagi mambaajoŋ jojoroŋ aoŋ
weleŋ qeŋ oŋombaa. 38 Iinoŋ ruuŋanoŋ me gomaŋ aworaŋgoro kanoŋ
eleeno tosianoŋ uugbili laligogi mokoloon oŋombaati, iyoŋonoŋ mono
simbawoŋawo kolooju.

39 *“Gbili laligowombaajoŋ qaa koi mono saanoŋ romoŋgowu:
gomantiiŋa ano kikekakasililiŋ ejanoŋ naa kambanoŋ me auanoŋ
kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono gbili laligoŋ
miria saanoŋ galeŋ mero qosoma umambaajoŋ amamaawaa. 40 Oŋo
‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba mende koubaa,’ jeŋ

---

* **12:35:** Mat 25.1-13 * **12:36:** Maak 13.34-36 * **12:39:** Mat 24.43-44

romoŋgowuti, iinoŋ mono kambaŋ iikanondeeŋ koubaa. Kawaajoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ jojoriŋ laligowu.” Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.
Mat 24.45-51

41 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Piitonoŋ qisiro, “Poŋ, gii sareqaa koi ii nonoojoŋ me ejemba tosaaŋa kuuya yoŋoojoŋ kaaŋgadeeŋ jejaŋ?”
42 Kaeŋ qisiro Poŋnoŋ jero, “Gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tiriŋ kotoŋ tosaaŋa uŋuuguja? Tosianoŋ zololoŋgoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa qaganoŋ kaparaŋ koma pondaŋ meŋkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianoŋ ano galeŋa koloowaa. Galeŋa koloon weleŋqeqeuruta ijorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ dindiŋanoŋ uŋuaginkebaa. 43 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ kaaŋ iima ‘Mono simbawoŋawo koloojaŋ!’ jewaa.
44 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Toyanoŋ simbawoŋawo ijoŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa. 45 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jewaati eeŋ, ‘Poŋnaa kaka kambaŋanoŋ koriga eja.’ Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureeŋ jejelombaŋ ama aisooŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkalololoŋ silemale ama laligowaa. 46 Kaeŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ Poŋa koubaatiwaajoŋ mende mambombaati, mono iikanondeeŋ koubaa. Kambaŋaajoŋ imowamo ulumbuluŋ laligoro mono aua iikanondeeŋ kouma qeŋ japaleleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoro qaaqootogo ejemba kaaŋa gere sianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa.
47 “Gawoŋ meme moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa moma yagoroto, qaa areŋa ijorotiwaa so joroŋqoroŋ mende meŋ aoŋ gawoŋa meŋ laligoroti, Poŋanoŋ iikawaa iroŋa jero somoŋgoŋ oolinoŋ indiŋ mamaga qeyayagoŋ qewuya. 48 Kaeŋ qewuyato, gawoŋ meme eja moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa mende moma yagoŋ iwoi ama mero iroŋa saanoŋ jegi oolinoŋ qewutiwaa so kolooji, Poŋnoŋ iikawaa iroŋa jero afaaŋa qewuya. Anutunoŋ mombaajoŋ iwoi mamaga muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa mamaga koloowaatiwaajoŋ mambombaa. Anutunoŋ mombaajoŋ iwoiwaa waroga seiseiya muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa seiseiya kolooro meleema mubaatiwaajoŋ qisiwaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gere bolaŋ meŋ kamaaro deeno.
Mat 10.34-36

49 “Niinoŋ namonoŋ gere ama uulaŋgowe jeŋ kema kawaatiwaajoŋ kamaawe uusiiŋna mono iikawaa bolaŋanoŋ jedaborowaatiwaajoŋ eja.
50 *Ejato, ii ‘Gere ama uulaŋgomaŋa,’ jewe siimbobolo mamaga joŋ kowororo kaaŋa ii noo qananoŋ uma turuŋ nomambaajoŋ ambaa. Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ mulu qaita moŋ meŋ nombaa. Oo nii konjiliŋ somata moma laligowe mulu meŋ nono iikanoŋ tegowaa. 51 Kokaeŋ romoŋgowubo: Jiisasnoŋ luae qemambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ luae qemambaajoŋ qaagoto, noojoŋ ama juma deeŋgi boŋ jawo koloowaa.
52 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananoŋ ejemba uugia kuuro meleeŋgitiwaajoŋ kambaŋ kokaamba kanaiŋ kokaeŋ koloowaa:

* **12:50:** Maak 10.38

Miri mombaa uutanoŋ ejemba 5 yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuya. Leegeŋ karooŋ yoŋonoŋ woi yorowo aŋgowowo aŋgi leegeŋ woi yoronoŋ karooŋ yoŋowo deendeeŋ ama laligowuya.
53 *Maŋmera yoronoŋ juma kerekere ani nemumbora yoronoŋ riitama
aori eŋaroyanoŋ eŋaroya qetama aoŋ deembaota." Kiaŋ.

Kambaŋ laligojoŋi, ii moma gosiwu.
Mat 16.2-3
54 Jiisasnoŋ toroqeŋ ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, "Weeŋ ke-
mekemetanoŋ gomaŋ bulugoŋ koosu umuŋ kono oŋo ii iima iikanon-
deeŋ 'Koŋ kawaa,' jeŋkeju. Kaeŋ jegi koŋ kawaa. 55 Saut waageŋga
haamo giliro iima moma kokaeŋ jeŋkeju, 'Gomaŋ geriawo koloowaa.'
Kaeŋ jegi iikawaa so koloowaa. 56 Oo uumeleembaa ejemba seleseleya,
oŋo sombiŋ namowaa tanigara iima koŋ weembaa kanagara saanoŋ
gosiŋkejuto, kambaŋ koi laligojoŋi, iikawaa kania mende gosiŋ moma
kotogi mende sokonja." Kiaŋ.

Aŋgowowogia mindiŋgogi solaŋaniwaa.
Mat 5.25-26
57 "Oŋo 'Iwoi dindiŋa ii nomaeŋ amboŋa,' jeŋ kawaa kania ii no-
maembaajoŋ ama oŋoaŋgio mende gosiŋ jeŋ tegoŋkeju? Ii mende
sokonja. 58 Kereganoŋ seleganoŋ qaa ama qaa jakeyanoŋ horoŋ go-
mambaajoŋ ano jenteego galembaanoŋ kema kana nemuŋanoŋ iikanoŋ
mono kaparaŋ koma uumotooŋgo ama qaagara jeŋ solaŋaniwao. Kaeŋ
mende ambaoti eeŋ, kereganoŋ saanoŋ ororaaŋ gono (jas, majistreit)
jenteego toyaa jaanoŋ keuna moma jero opotorowaa borianoŋ ke-
mena kapuare mirinoŋ goombabo. 59 Niinoŋ kokaeŋ jewe moba, Gii
kanoŋ tawaga kuuya ambaatiwaa so osiŋ rabaga. Toiyaga konoga
kaaŋagadeeŋ andaboroŋgo mono wantaaga meŋ kamaawaga." Kiaŋ.

13

Uugia meleembu me komuŋ tiwilaawu.
1 Kambaŋ iikanondeeŋ tosianoŋ kouma Jiisas sundu kokaeŋ ijogi
moro, "Galili ejemba tosianoŋ Jerusalem jigonoŋ siimoloŋ oogi gawana
Pailotnoŋ jero kawali galeŋurutanoŋ kanoŋ uma uŋuŋ komugi sagia
kamaaŋ lama bulmakao sagiawo melokanjiŋ ero."
2 Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo iikawaajoŋ kokaeŋ ro-
moŋgowubo: Galili ejemba yoŋonoŋ Galili ejemba tosaaŋa kuuya
uŋuuguŋ siŋgisoŋgo ama laligogitiwaajoŋ siimbobolo ii mogi. 3 Kaeŋ
qaagoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti
eeŋ, oŋo kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ tiwilaadaborowu. 4 Me gomaŋ
qata Siloam kanoŋ miri koriga moŋnoŋ kamaaŋ koma ejemba 18
turuŋ oŋono komugiti, oŋo iyoŋoojoŋ kokaeŋ romoŋgowubo: Yoŋonoŋ
Jerusalem kanageso tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgo ama qaa-
giawo laligogi. 5 Qaagoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uugia
mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ tiwilaad-
aborowuya." Kiaŋ.

Muli gere gorosoŋaa sareqaa
6 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, "Eja moŋnoŋ muli gere komoro
gawoŋanoŋ kouma nano kawaa hoŋa moŋgamambaajoŋ kenoto, moŋ

* **12:53:** Mai 7.6

mende mokolooro. 7 Mende mokolooŋ gawoŋ galeŋaajoŋ jero, ‘Moba, niinoŋ muli gere kokawaa hoŋa gbani karoombaa so kaŋ moŋgambeto, moŋ mende mokoloowe. Kawaajoŋ ii mono naambaajoŋ toroqeŋ namowaa kelega eeŋ horowabo. Kawaajoŋ ii mono koma gilina kemba.’ 8 Toyanoŋ kaeŋ jeroto, galenoŋ meleema ijoro moro, ‘Oo eja poŋna, ii saanoŋ mesaona gbani koi mombo namba. Niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kokaamba kanoŋ kinoŋnoŋ namo osoŋ qidigoŋ isombasoŋ ama liligowe kelegawo koloowaa. 9 Niinoŋ kaeŋ ambe gbani gematanoŋ iikawaa hoŋa saanoŋ koloonaga. Ii mende koloowaati eeŋ, ii saanoŋ komba.’ ”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ emba moŋ meŋ qeaŋgoro.

10 Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ qamakooli miri moŋnoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. 11 Kanoŋ emba moŋ raro. Omenoŋ gbani 18 kawaa so meŋ looriŋ muro gemata miligoro qetetereemambaajoŋ amamaaŋ rama laligoro. 12 Jiisasnoŋ emba ii iima oono karo kokaeŋ ijoro, “Emba, isinabisina jiganoŋ mono gomesaoro awaa koloojaŋ.” 13 Kaeŋ jeŋ boria waŋanoŋ ano iikanondeeŋ qetetereeŋ Anutu mepeseeŋ muro.

14 *Mepeseeŋ muroto, Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ emba ii meŋ qeaŋgoroti, qamakooli miriwaa galeŋanoŋ ii iima kawaajoŋ moro boliro qaa kanaiŋ ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ jero, “Gawoŋ memewaa kambaŋ 6 eji, iikanoŋ mono kaŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ jewu. Ii Sabat kendonoŋ qaago.”

15 Kaeŋ jeroto, Poŋnoŋ meleema kokaeŋ jero, “Oo uumeleembaa selesele ejemba, oŋo kuuya bulmakao ejiaga me doŋgigiaga ii Sabat kendonoŋ mirinoŋga isama uŋuaŋgi apunoŋ kema neŋkeju me qaago? Oŋoonoŋga moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ koma oŋomakeja. 16 Mobu! Emba koi kanoŋ Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanoŋ somoŋgoŋ muro gbani 18:baa so laligoro niinoŋ kasia ii Sabat kendonoŋ isambe sokoma oŋonja me qaago?” 17 Kaeŋ jero tuarenjeŋuruta kuuya yoŋonoŋ gamugia mogi ano ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ aŋgoleto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma aisoogi. Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32

18 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋaa kania ii nomaeŋ? Ii naamombo so ambenaga? 19 Ii nejoŋ kotaa so kokaeŋ kolooja: Eja moŋnoŋ ii meŋ gawoŋanoŋ kema komoro waama somariiŋ gere kolooro. Gere kolooro kanakeewaŋ kooŋa kooŋa yoŋonoŋ haigia gere iikawaa borianoŋ aŋgi.” Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa
Mat 13.33

20 Jiisasnoŋ mombo sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋa ii naa iwoiwo so ambenaga? 21 Ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaeŋ kolooja: Emba moŋnoŋ ‘Bered oomaŋa,’ jeŋ yiist meŋ flaua konde karooŋ kanoŋ mindiriŋ meleŋqeleeŋ ama ano rama korebore somariiro.” Kiaŋ.

Mono nagu goŋgoŋanoŋ janjariŋ riiŋ keubu.
Mat 7.13-14, 21-23

* **13:14:** Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

22 Jiisasnoŋ kema taoŋa taoŋa ano gomaŋa gomaŋa kanoŋ Buŋa qaa
kuma oŋoma kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ baageŋ keno. 23 Keno
moŋnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, uugia meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ
oŋono letombuti, ii ejemba afaaŋgoya me nomaeŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ
iŋijoro,
24 “Oŋo mono nagu goŋgoŋanoŋ keubombaajoŋ janjariŋ riiŋ
aoŋorowu. Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba mamaganoŋ
Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ batogowuto, ii
amamaawuya. 25 Kanageŋ miri toyanoŋ waama nagu konogo oŋo
kambaŋ iikanoŋ kanaiŋ seleeŋgeŋ nama nagunoŋ qeŋ kokaeŋ jewuya,
‘Poŋ, mono nagu horoŋ nonomba.’ Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijowaa,
‘Nii mende moma oŋonjeŋ. Oŋo daaŋkaya, ii mende mojeŋ.’ 26 Kaeŋ
iŋijoro oŋo iikanondeeŋ kanaiŋ kokaeŋ jewuya, ‘Nononoŋ mono giwo
ainjoloŋ rama nene neniŋ. Giinoŋ mono liligoŋ nonoo sombenoŋ Buŋa
kuma nonona.’ 27 *Kaeŋ jewuyato, iinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowaa, ‘Oŋo
mono dakaya, nii mende moma oŋonjeŋ. Kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Bologa meme kuuya, oŋo mono nomesaoŋ togowu.’
28 **“Togogi iikanoŋ Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba
kuuya yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ naŋgi iŋiibuto, oŋoaŋgia
hagoŋ oŋoŋgi seleeŋgeŋ nambuya. Kaniagia kaeŋ mokoloon saama
gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya. 29 Ejembaya ejembaya ii weeŋ
koukoutanoŋga ano kemekemetanoŋga ano leelee Noot Saut iikanoŋa
kaŋ Anutuwaa bentotonoŋ keuma duŋ raragia meŋ nembanene neŋ
korisoro ama laligowuya. 30 *Kaeŋ laligowuto, mobu! Konoga
yoŋoonoŋga tosianoŋ mutuya koloowuya ano mutuya yoŋoonoŋga
tosianoŋ konoga koloowuya.” Kiaŋ.

Kiŋ Herodnoŋ kasu sooŋa kawaa so kolooja.
Mat 23.37-39
31 Kambaŋ iikanondeeŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Kiŋ Herodnoŋ guro ko-
muwaatiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ mono gomaŋ koi mesaoŋ kemba.”
32 Jegi kokaeŋ meleema oŋono, “Oŋo mono duuyaa kasu sooŋa ii
kokaeŋ jegi moba, ‘Moba! Niinoŋ kete ano woraŋ ome oŋotaamaŋa ano
ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligomaŋa. Kemaŋati, indigeŋ mono
iikanoŋ keuma gawona metogomaŋa.’ 33 “Gejatootoo ejemba seiseiya ii
Jerusalem sitinoŋ uŋugi komugi. Gomaŋ tosianoŋ mende toroqeŋ uŋugi
komuŋkeju, iikawaa tanitani eja iijeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ kete ano woraŋ
indigeŋ kana kema laligomaŋa. Jerusalem keube nugi komumaŋati
eeŋ, mono iyoŋoonoŋ kaiyakagiaga ii toroqeŋ ambu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jerusalem sitiwaajoŋ saaro.
Mat 23.37-39
34 Jiisasnoŋ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba
uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii
jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru nemuŋanoŋ merauruta eŋgaŋa
baatanoŋ ama kojojooŋ oŋomakeji, niinoŋ iikawaa so kambaŋa kam-
baŋa goo kanagesouruga suuŋgoŋ kololooŋ oŋomambaajoŋ moma
laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi. 35 *Mobu! ‘Anutunoŋ mono jigo

* **13:27:** Ond 6.8 * **13:28:** Mat 22.13; 25.30 * **13:28:** Mat 8.11-12 * **13:30:** Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31 * **13:35:** Ond 118.26; Jer 22.5

mirigia gema qero saoyagadeeŋ ewaa.’ Kaeŋ ewaato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Oŋo nii mombo mende niibuyato, kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ niima kokaeŋ jewuya, ‘Pombaa qatanoŋ kaŋ nononji, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.’ Kiaŋ.”

14

Jiisasnoŋ ji eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Jiisasnoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo jotamemeya mombaa mirianoŋ uma nene nero. Neŋ raro tosianoŋ galeŋ meŋ itiigi. 2 Iikanoŋ iwaa jaasewaŋanoŋ ji eja moŋ kana boria apunoŋ ologoŋ somariiro raro. 3 Jiisasnoŋ ii iima kanaiŋ Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisiŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Sabat kendononŋ eja meŋ qeaŋgoŋ muŋ iikaaŋa kanoŋ Kana qaa uuguwoŋa me qaago?”

4 Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ goroŋ qeŋ ragi. Ragi borianoŋ eja ii oosiriŋ meŋ qeaŋgoŋ wasiro keno. 5 *Keno kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoonoŋga mombaanoŋ mera me bulmakao ejia ii Sabat kendonoŋ apu roŋnoŋ kemebaati eeŋ, ii mono uulaŋawo horogi koubaa. Moronoŋ ii mende hororo kounaga?” 6 Kaeŋ qisiŋ oŋono kawaa kitia meleembombaa bimooŋ qaagia bogoro ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sele meŋ-uu ii qetano.

7 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejanoŋ ejemba nenewaajoŋ koma horoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ duŋ jaayanoŋ eu metogoŋ ragiti, Jiisasnoŋ ii iima kawaajoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, 8 *“Moŋnoŋ gii maraŋ (agomiŋ aoao) lombambaanoŋ koma horoŋ gono iikanoŋ kema duŋ jegeŋa mende meŋ raba. Kaeŋ ambagati eeŋ, tosaaŋa koma horoŋ oŋonoti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ gii guuguŋ qabuŋayawo koloowabo.

9 “Iinoŋ kouro lombaŋ toyanoŋ goonoŋ kaŋ kokaeŋ jenaga, ‘Gii duŋ koi mesaona uuta iinoŋ raba.’ Kaeŋ jewaati eeŋ, gii mono waama baatanoŋ emu kamaaŋ duŋ meŋ rama gamuga senjombo mobabo. 10 Kaeŋ qaagoto, moŋnoŋ koma horoŋ gombaati, gii saanoŋ duŋ simiŋanoŋ emu kema raba. Kaeŋ rana lombaŋ toyanoŋ kouma giima jewaa, ‘Alana, gii saanoŋ kaŋ duŋ jegeŋanoŋ eu kema raba’. Kaeŋ jero giinoŋ ejemba giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyoŋoo jaagianoŋ qabuŋagawo koloowaa. 11 *Ii kokaembaajoŋa: Iyaŋgiaa uugia meŋ ubuti, Anutunoŋ ii kuuya meŋ kamaaŋ oŋombaa. Moŋnoŋ iyaŋa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.”

12 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejanoŋ ejemba koma horoŋ oŋono lombanoŋ ragi Jiisasnoŋ lombaŋ toya eleema iima kokaeŋ ijoro, “Gii weembaa me gomantiiŋaa lombaŋ moŋ ooŋ iikanoŋ geeŋgaa alauruga me daremuŋuruga ii mende koma horoŋ oŋomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabuŋagiawo ii mende koma horoŋ oŋomba. Kaaŋa lombambaajoŋ koma horoŋ oŋonati, ii kaaŋiadeeŋ koma horoŋ goma tosaga ii metogoŋ goŋgi tegowaa. Kaeŋ ambaati eeŋ, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya mende gombaa.

13 “Kaeŋ qaagoto, lombaŋ mozozoŋgoŋ oowagati, gii mono ejemba kamaaŋqeqeta ii koma horoŋ oŋomba. Ejemba wanaya, lokoŋ ano

* **14:5:** Mat 12.11 * **14:8:** Gba 25.6-7 * **14:11:** Mat 23.12; Luuk 18.14

jaagoo koloojuti, mono ii oŋoona sokombaa. 14 Ii koma horoŋ oŋona
yoŋonoŋ tosa metogoŋ gombombaajoŋ amamaagi gii iikawaajoŋ sim-
bawoŋawo kolooŋ laligowaa. Tosagia ii eeŋ ero laligona solaŋa yoŋonoŋ
koomunoŋga waagi kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ aŋo ii goojoŋ metogoŋ
gombaa." Kiaŋ.

Lombaŋ ano mondomondo qaa jeŋ togogi.
Mat 22.1-10

15 Jiisasnoŋ kaeŋ jero nene neŋ ragi yoŋoonoŋga moŋnoŋ ii moma
kokaeŋ ijoro, "Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma nene neŋ
rabaati, niinoŋ iwaajoŋ simbawoŋawo jeŋeŋ."

16 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, "Eja moŋnoŋ gomantiiŋaa lombaŋ
somata mozozoŋgoŋ ooŋ ejemba mamaga horoŋ oŋoŋgi kawutiwaajoŋ
jero. 17 Lombaŋ kambaŋa kaŋ kuuro weleŋqeqeya moŋ wasiro koma
horoŋ oŋomambaajoŋ ijoroti, iinoŋ yoŋoonoŋ kema jero mogi, 'Iwoi ku-
uya mozozoŋgodaboroniŋ eja. Kawaajoŋ mono saanoŋ kawu.' 18 Kaeŋ
iŋijoroto, ii moma yoŋonoŋ korebore kanaiŋ iwoi tosianoŋ mondoŋ
togogi. Eja mutuyanoŋ jero, 'Nii molaleŋ moŋ sewaŋa mewetiwaajoŋ
iikanoŋ kema iimambaajoŋ mojeŋ. Iikanoŋ somoŋgoŋ nonja. Kawaa-
joŋ saanoŋ kema ijona mende moma boliŋ nomba.' 19 Eja moŋnoŋ
jero, 'Nii bulmakao ejia 10 sewaŋgia meweti, ii qaqanoŋ somoŋgowe
kinoŋ horogi kema gawoŋ batogoŋ menjaŋgomaŋa. Iikanoŋ somoŋgoŋ
nonjiwaajoŋ saanoŋ ijona mende moma boliŋ nomba.' 20 Moŋnoŋ
toroqeŋ kokaeŋ jero, 'Nii emba woranda koi sewaŋa mewetiwaajoŋ
kamambaajoŋ amamaajeŋ.'

21 "Kaeŋ jegi weleŋqeqenoŋ eleema eja poŋa buju ii ijoro. Ijoro moma
uuta gere jero weleŋqeqeya kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, 'Gii mono alan-
zaŋ qenjaaro sombenoŋ ano kananoŋ kema ejemba kamaaŋqeqeta,
wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokoŋ ejemba ii mono uŋuana
lombaŋ miri uutanoŋ koi kawu.' 22 Jeŋ kotoŋ murotiwaa so andaboroŋ
kaŋ kokaeŋ ijoro, 'Poŋna, jeŋ kotoŋ nonjaŋiwaa so anjento, duŋ tintiŋa
mombo kaaŋiadeeŋ raja.'

23 "Kaeŋ ijoro eja poŋnoŋ jero, 'Gii mono rooŋqeqe ano kuuŋgianoŋ
kema ejemba rama kenjuti, ii kaparaŋ koma kuuŋ oŋona lombaŋ miri
uutanoŋ kouma saa qewu. 24 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba
wala koma horoŋ oŋomambaajoŋ jeweti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ noo
lombanoŋ mende kouma nembanene neŋ naaŋa mobaa.' " Kiaŋ.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania
Mat 10.37-38

25 Jiisasnoŋ keno ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ otaaŋ keŋgi eleema
kokaeŋ iŋijoro, 26 *"Moŋnoŋ niwo kaŋ laligomanjeŋ nii gogoraageŋ
ama noma nemuŋmaŋa, embameria, daremuŋa, naambeeta ano
iyaŋaa laaligoya kaaŋagadeeŋ jegeŋ ama jopagoŋkeji, iinoŋ mono noo
gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa. 27 *Sisigia megi moŋnoŋ
nii notaaŋ siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende
jojoriwaati, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa.

28 "Oŋoonoŋga moŋnoŋ miri koriga memambaajoŋ moji eeŋ, iinoŋ
mono wala kamaaŋ rama moneŋa miri medaborowaatiwaa so kolooja
me qaagoti, iikawaa kania gosiŋ iima kotowaa. 29 Kaeŋ mende ama miri

* **14:26:** Mat 10.37 * **14:27:** Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

tandoya komoma medaboromambaajoŋ kotikotiiya mende eŋ muro mesaoro eeŋ nano ejemba kuuya ii iima kanaiŋ jeŋ mepaqepae ama mububo. 30 Kaeŋ ama muŋ kokaeŋ jewubo, ‘Eja ii kanaiŋ miria meroto, ii medaboromambaajoŋ mende kotiiro.’ Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosiŋ moma kotowa.” Kiaŋ.

31 Jiisasnoŋ qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jero, “Kaaŋagadeeŋ kiŋ eja poŋ moŋnoŋ kiŋ mombo aroŋ qeŋ ‘Manja qewoŋa,’ jeŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ uulaŋawogadeeŋ kere mende ama mubaato, wala jawiŋuruta horoŋ oŋono ajoroon rama qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ amiŋ mobuya, ‘Ananaanoŋ ejaurunana 10,000 laligojoŋ ano leegeŋ kereurunana ii 20,000 laligoju. Eja poŋgianoŋ ii uŋuama kagi iŋiima saanoŋ kotiiŋ uŋuwoŋa me qaago?’ 32 ‘Mende kotiiwoŋa,’ jewuti eeŋ, iinoŋ kere kiŋnoŋ koriganoŋ karo iikanondeeŋ jotamemeuruta wasiŋ oŋono iwaanoŋ kema luae qewombaajoŋ gejanono amiŋ mobuya. 33 Kaaŋagadeeŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi kuuya eŋ muji, ii jegeŋa ambaati, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa. Kawaajoŋ mono niiga jegeŋa nooŋgi sokombaa.” Kiaŋ.

Sii naaŋa qaa ii iwoi omaya totooŋ.
Mat 5.13; Maak 9.50

34 “Sii ii awaa koloojato, siiŋa mesaowaati eeŋ, ii mono nomaeŋ meagoniŋ mombo siiŋawo koloonaga? 35 Kikisi omaya ii baloŋ kelegawo koloowaatiwaajoŋ meŋ kululuuŋ isombasoŋ amakejonto, sii naaŋa qaa ii iwoi mombaajoŋ mende sokombaa. Qaago! Ii mono eeŋ namonoŋ giliniŋ kemeŋ eeŋ toontooŋ ewaa. (Gii kaaŋiadeeŋ noo gowokona koloon batuyanoŋ kotoŋ nomesaowagati eeŋ, mono iwoi omaya koloowaga.) Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa ii moma kotowa.” Kiaŋ.

15

Lamanoŋ soorotiwaa sareqaa
Mat 18.12-14

1 *Takis tiliqili ama megiti ano siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa ii jaasooŋgoyanoŋ Jiisaswaa Buŋa qaaya mobombaajoŋ kagi. 2 Kaeŋ kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ uugia boliro ŋindiŋ-ŋunduru qaa kokaeŋ jegi, “Eja kanoŋ siŋgisoŋgo ejemba uŋuama yoŋowo rama nene neja.” 3 Kaeŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro,

4 “Oŋoonoŋga mombaa lamauruta 100 laligogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ soon jiŋjauŋ keno toyanoŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono 99 ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ oŋomesaoŋ kema motooŋgo jiŋjauŋ kenoti, iikawaajoŋ moŋgama kema laligoŋ mokolooro tegowaa. 5 Mokoloon uukoisoro ama sawiŋanoŋ ama bosima kawaa. 6 Mirinoŋ kaŋ alauruta ano tosaaŋa kosere laligojuti, ii oŋoono ajoroogi kokaeŋ iŋijowaa, ‘Lamana sooroti, ii mokoloojeŋatiwaajoŋ mono kagi niwo korisoro amboŋa’ 7 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iikawaa so siŋgisoŋgo eja motooŋgonoŋ uuta meleembaati, iwaajoŋ Siwe gomanoŋ korisoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyaŋgiaa jaagianoŋ solaŋa dindiŋa koloon uugia meleembombaajoŋ mende moma laligojuti, iyoŋoojoŋ korisoro kaaŋa mende koloowaa.” Kiaŋ.

* **15:1:** Luuk 5.29-30

Moneŋ kota soorotiwaa sareqaa

8 “Kaaŋagadeeŋ emba moŋnoŋ silwa moneŋ kota 10 meŋ laligoro
yoŋoonoŋga motooŋgonoŋ kemeŋ sooro nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono
kiwa ootiriŋ kaparaŋ koma miri usuma moŋgambaa. Moŋgama laligoŋ
mokolooro tegowaa. 9 Ii mokolooŋ emba alauruta ano emba tosaaŋa
kosere laligojuti, ii oŋoono ajoroogi kokaeŋ iŋijowaa, ‘Noonoŋ silwa
moneŋ kota motooŋgonoŋ sooroti, ii mokoloojeŋatiwaajoŋ mono kagi
niwo korisoro amboŋa.’ 10 Iikawaa so niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Siŋgisoŋgo ejemba moŋnoŋ uuta meleeno Anutuwaa gajobauruta
yoŋonoŋ iwaajoŋ korisoro uuta ambuya.” Kiaŋ.

Qewoloŋ ejanoŋ uuŋgonjaŋ ama uuta meleeno.

11 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Eja mombaa merawoita woi laligori. 12 Koganoŋ maŋaajoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Amana, gii mono moneŋ esuhinaga mendeema bakaya nomba.’ Kaeŋ ijoro maŋgaranoŋ ilawoilaya
kuuya sogaranoŋ mendeema orono. 13 Ii orono meria melaanoŋ gomaŋ
boria woi karooŋ laligoŋ hina iwoiya kuuya ii kololooŋ meŋ kantri
moŋgeŋ keno. Iikanoŋ kema iyaŋaa jaajaa kana somata emba yoŋowo
bao kasu kaaŋa paŋgamaŋ laaligo laligoŋ moneŋ hinaya gilidabororo.
14 “Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata koloon baloŋ kuuya ii
sokono. Iinoŋ kambaŋ kanoŋ kanaiŋ tapekokoro koloon memeqemeaŋ ama amamaaro. 15 Amamaaŋ kantri iikawaa toya mombaanoŋ
kema gawombaajoŋ qisiŋ muro wasiro iwaa bao sopanoŋ kemeŋ bao
galeŋgiaga laligoro. 16 Iikanoŋ laligoro bao yoŋonoŋ sako kota negi
iima ‘Saanoŋ ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ
mende muro.
17 “Kaeŋ laligoŋ uuta tooro kokaeŋ jero, ‘Maŋnaa gawoŋ ejemba
naa afaaŋa yoŋonoŋ gawoŋ megi sewaŋa oŋono nene neŋ timbiriŋgoŋ
laligojuto, niinoŋ kokanoŋ koŋkorara bodi laligoŋ komumambaajoŋ
anjeŋ. 18 Nii mono waama maŋnaanoŋ eleema kema kokaeŋ ijomaŋa,
‘Ama, nii siŋgisoŋgo ama iikanoŋ gii ano Siwe Toya qaagara qotogoŋ
qagara meŋ boliwe. 19 Kawaajoŋ giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’
jewagatiwaa so mende koloojeŋ. Gii saanoŋ jena weleŋqeqega moŋ
koloomaŋa.’
20 “Kaeŋ jeŋ waama maŋaanoŋ keno. Kema miri dodowiro
maŋanoŋ korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboon
esuŋagadeeŋ qiqigoŋ kema kema aroyanoŋ giliro kemero buuta kitoŋ
neŋ ‘Merana, oowe oowe!’ jero. 21 Kaeŋ anoto, merianoŋ ijoro, ‘Maŋna,
nii siŋgisoŋgo ama iikanoŋ gii ano Siwe Toya qaagara qotogoŋ qagara
meŋ boliwe. Kawaajoŋ giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’ jewagatiwaa
so mende koloojeŋ.’
22 “Kaeŋ ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ weleŋqeqeuruta kokaeŋ iŋijoro,
‘Oŋo mono uulaŋawo maleku akadamuyawo moŋ meŋ kaŋ mouma
mubu. Ilawage aroyanoŋ koma menjereŋgoŋ muŋ kana esu kanianoŋ
mouma mubu. 23 Kaaŋagadeeŋ sopanoŋ kema bulmakao doŋa kelegawo moŋ meŋ kaŋ qeŋ oogi neŋ korisoro amboŋa. 24 Merana koi
komuŋ tagoroti, iinoŋ mono mombo gbiliŋ kaja. Iinoŋ mono soorogo
Anutunoŋ mombo mokolooro asugija.’ Kaeŋ iŋijoro kanaiŋ korisoro
aŋgi.
25 “Korisoro aŋgito, datanoŋ gawonoŋ laligoŋ eleema miri dodowiŋ
kanoŋ rii gbawe qama oroŋ aisoogiti, iikawaa otoŋa moro. 26 Ii

moma weleŋ mera moŋ qaro karo ‘Ii nomaembaajoŋ anju?’ jeŋ qisiŋ muro. 27 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, ‘Koganoŋ luluuŋkota eleema karo maŋganoŋ ii mombo aŋaliŋ ba koma muŋ iikawaajoŋ iŋijoro bulmakao doŋa kelegawo qeŋ ooŋ aisooju.’

28 “Kaeŋ ijoro iriŋa soono mirinoŋ umambaajoŋ togoro. Togoroto, maŋanoŋ ii moma seleeŋgeŋ kamaaŋ uuluae qaa bonjoŋanoŋ jeŋ meŋ loorin muro. 29 Meŋ loorin muroto, iinoŋ meleema kokaeŋ ijoro, ‘Maŋna, niinoŋ gbani mamaga weleŋga qeŋ laligoŋ jeŋkootoga kambaŋ moŋnoŋ mende uuguŋ laligoweto, kileŋ giinoŋ kambaŋ moŋnoŋ meme (noniŋ) melaa moŋ alauruna yoŋowo korisoro ambombaajoŋ mende nona. 30 Mende nonato, meraga koi kanoŋ kana somata emba yoŋowo laligoŋ moneŋ hinaga tiwilaaŋ kouro giinoŋ mono iwaajoŋ ama iŋijona bulmakao doŋa kelegawo qeŋ ooju.’

31 “Ijoro maŋanoŋ kokaeŋ meleema jero, ‘Merana, gii kambaŋ so neenawo laligoŋkejaŋ. Kawaajoŋ neenaa buŋana kuuya ii mono goo buŋaga kaaŋgadeeŋ kolooja. 32 Kaaŋgadeeŋ koloojato, koga koi kanoŋ komuŋ tagoroto, mombo gbiliŋ eleema kaja. Iinoŋ soodabororoto, Anutunoŋ ii mombo mokolooja. Kawaajoŋ keteda koi nene korisoro aniŋ sokonja.’ ” Kiaŋ.

16

Esuhina galeŋ tiliqiliawowaa sareqaa

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Eja qabuŋayawo mombaa esuhina galeŋa moŋ laligoro. Tosianoŋ kaŋ eja qabuŋayawo ii qaa kiisaŋ ijogi, ‘Iinoŋ goonoŋ moneŋ hinaga kondeema tondu giliŋ laligoja.’ 2 Ii moma galeŋ ii jero karo jeŋ muro, ‘Nii goojoŋ buŋa bologa jegi mojeŋ. Gii noo miri ano esuhinana mombo galeŋ kombagatiwaa so mende koloojaŋ. Kawaajoŋ ii nomaeŋ galeŋ koma laligona, iikawaa lopoya jeŋ asariŋ nomba.’ 3 Kaeŋ jero uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoro, ‘Miri toyanoŋ galeŋkoŋkoŋ gawona nuano nomaeŋ amaŋamaeŋ? Esuŋna mende sokonjiwaajoŋ baloŋ osomambaajoŋ amamaajeŋ ano jejewelenweleŋ eja laligomambaajoŋ gamuna mojeŋ. 4 Iinoŋ galeŋkoŋkoŋ gawona nuambaati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ ambe tosianoŋ mirigianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma nombuyaga? Ahaa! Kana moŋ romoŋgojeŋ.’

5 “Kaeŋ jeŋ ejemba toyanoŋ tosa ama oŋonoti, ii kuuya aŋa aŋa horoŋ oŋono kagi. Mutuyanoŋ karo ii kokaeŋ ijoro, ‘Tonaanoŋ tosa goonoŋ dawi eja?’ 6 Kaeŋ qisiro jero, ‘Oil dram 100 mewe.’ Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno, ‘Gii tosa papiaga meŋ koi rama uulaŋawo utegoŋ 50 oona ewa.’ 7 Kaeŋ jeŋ eja moŋ qisiŋ muro, ‘Ano gii? Goonoŋ tosa dawi eja?’ Qisiro kokaeŋ jero, ‘Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaeŋ jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga meŋ iikanoŋ 16,800 kilogram kaeŋ oona ewa.’

8 “Kaeŋ kolooro miri toyanoŋ moma jeŋqeeaŋgo qaa kokaeŋ jero, ‘Galenanoŋ tiliqili qaganoŋ iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’ ” Poŋ Jiisasnoŋ sundu kaeŋ jeŋ toroqeŋ jero, “Paŋgamambaa nanamemeŋ otaaŋkejuti, iyoŋoo momakootogia ii ejemba tosaaŋa kete laligojuti, ii tiliqili ama oŋombutiwaa so ejato, Anutuwaa asasaganoŋ laligojuti, yoŋoo momakootogia ii iikawaa baatanoŋ kolooja.

9 “Kawaajoŋ kokaeŋ jewe mogi: Tosianoŋ balombaa moneŋ hinanoŋ ejemba tiligoŋ oŋomakejuto, oŋonoŋ mono iikanoŋ meŋ alaurugia

mokoloon oŋombu. Ii mokoloon oŋoŋgi balombaa iwoinoŋ qaombaati, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ koma horoŋ oŋono laaligo kombombaŋaa gomanoŋ keuma tetegoya qaa laligowu.
10 “Moŋnoŋ iwoi melaada meŋ kaparaŋ koma tororo galeŋ konji, iinoŋ mono iwoi somata kaaŋagadeeŋ tororo galeŋ kombaa. Moŋnoŋ iwoi melaada galeŋ koma gijigaju anji, iinoŋ mono iwoi somata ii kaaŋagadeeŋ galeŋ kombaatiwaajoŋ jeniŋ gijigaju ambaa. 11 Balombaa moneŋ hinaya borogianoŋ aŋgi ii pondaŋ mende galeŋ koŋgi hoŋa mende kolooroti eeŋ, moŋnoŋ mono iwoi buŋaya uuta hoŋa ii borogianoŋ mende ambaa. 12 Oŋo tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoi ii pondaŋ mende galeŋ koŋgi hoŋa mende kolooroti eeŋ, oŋoaŋgiaa uugiaa buŋa hoŋa ii moronoŋ moŋ oŋonaga?
13 *“Weleŋqeqe moŋnoŋ poŋ woi weleŋ qeŋ oromambaajoŋ amamaaŋkeja. Moŋnoŋ kaeŋ amambaajoŋ moji, iinoŋ mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanoŋ jopagowaa. Mombaanoŋ qokotaaŋ moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajoŋ oŋonoŋ Anutu ano moneŋ hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombombaajoŋ amamaawu.” Kiaŋ.

Monembaa uugere ambubotiwaa qambaŋmambaŋ qaa
Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

14 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ monembaa naaŋ mamaga eŋ oŋono laligogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegoŋ mugi. 15 Mepaegoŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Farisii oŋonoŋ mono ejemba jaagianoŋ solaŋa kaaŋa qendeema oŋombombaajoŋ geriawo amakejuto, Anutunoŋ uugiaa kania moma kotodaboroja. Ejemba jaagianoŋ iwoi mombaajoŋ mogi uuta kolooji, ii Anutunoŋ iiro arokuukuuyawo koloonkeja.
16 *“Bentotombaa kania ii Mooseswaanoŋ Kana qaanoŋ ano gejatootoo ejemba yoŋoo Buju Terenoŋ oogi weeŋgoŋ laligoŋ waaniŋ Jonoŋ asugiŋ hoŋa asuganoŋ iŋisaano. Kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ qaa ii jeŋ seiŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubutiwaajoŋ ejemba uugia kuuŋkejoŋ. Ejemba kuuyanoŋ mono janjariŋ riiŋ kaparaŋ koma bentotoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ amakeju. 17 *Siwe balonoŋ goroŋ qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolaŋa motooŋgo ii kambaŋ moŋgeŋ mende totooŋ aliwaa. Kiaŋ.
18 *“Eja moŋnoŋ embia mesaoŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu ambaa. Eja moŋnoŋ emba loyanoŋ mesaoroti, ii mewaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ oloŋkalu ambaa.” Kiaŋ.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

19 “Eja qabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ opo maleku nezoŋgbala osoga akadamuyawo mouma laligoŋ kambaŋ so neŋkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro. 20 Kaeŋ laligoroto, iwaa miri naguya kosianoŋ eja wanaya moŋ qata Lazarus eŋ laligoro. Wiji nombonoŋ selia so koma raro. 21 Wosoya ano gbadonoŋ eŋ eja poŋ qereweŋaa nene duŋnoŋga nene kera reemoŋa kamaaro ii nemambaajoŋ moro. Moma ero kasu yoŋonoŋ kouma wiji nomboŋa bojoŋ laligogi.
22 “Kaeŋ laligoŋ wanaya iinoŋ komuro. Komuro Siwe gajoba yoŋonoŋ wama uma oyaŋboyaŋ gomanoŋ aŋgi Aabrahambaa kooroŋanoŋ raro.

* **16:13:** Mat 6.24 * **16:16:** Mat 11.12-13 * **16:17:** Mat 5.18 * **16:18:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

Eja qabuŋayawo iinoŋ kaaŋiadeeŋ komuro roŋ koŋgi. 23 Roŋ koŋgi koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemero jeŋ sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus Aabrahambaa kooroŋanoŋ koriganoŋ endu raro iriiro. 24 Iriima silama qama jero, ‘Oo amana Aabraham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanoŋ nooro kokanoŋ koŋajiliŋ uuta moma nanjeŋ. Kawaajoŋ mono Lazarus wasina kema koso susuyanoŋ apunoŋ qeesaaŋ kaŋ neselananoŋ moriro olomoowa.’

25 “Kaeŋ jeroto, Aabrahamnoŋ meleeno, ‘Merana, mono koi romoŋgona keno. Giinoŋ namonoŋ laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnoŋ namonoŋ laaligoya qenjeŋmaŋjeŋ ama laligoro. Kaeŋ laligoroto, kambaŋ kokaamba uluŋkoleŋ ama muniŋ rajato, giinoŋ siimbobolo moma koŋajiliŋ qaganoŋ nanjaŋ. 26 Kaeŋ laligojoŋ ano toroqeŋ kokaeŋ jejeŋ: Anutunoŋ nono ano oŋo batunananoŋ mendeema jawo ama kotiiro eja. Kawaajoŋ tosianoŋ jawo qisigoŋ nonoonoŋga oŋoonoŋ koubombaajoŋ mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaaŋagadeeŋ leegeŋ endu laligojuti, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nonoonoŋ koubombaajoŋ osiwuya.’ 27 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, ‘Amana, kaeŋ kolooro kokaeŋ welema gonjeŋ: Giinoŋ mono Lazarus wasina maŋnaa mirinoŋ kemba. 28 Miri iikanoŋ daremuŋuruna 5 laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ senjoŋ gomaŋ koi kanoŋ kamaaŋ siimbobolo somata mobubo. Kawaajoŋ mono jena kema gejatootoo qaa iŋijoro mobu.’

29 “Kaeŋ welenoto, Aabrahamnoŋ jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere ii yoŋoo buŋaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’ 30 Kaeŋ jero kokaeŋ jero, ‘Oo ama Aabraham, kaeŋ qaagoto, koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ yoŋoonoŋ kenagati eeŋ, yoŋonoŋ mono uugia meleembuyaga.’ 31 Jero Aabrahamnoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Yoŋonoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoo qaawaajoŋ geja mende anjuti eeŋ, kaaŋiadeeŋ koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ waama qaa jenagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kileŋ Anutu mende moma laariŋ mubuyaga.’ ” Kiaŋ.

17

Siŋgisoŋgowaa koŋgoro mono qotogowu.
Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ iŋijoro, “Bologaa siipatitianoŋ mono afaaŋkota koloonkeja. Moŋnoŋ siipatiti aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋkejato, moŋ moronoŋ tosaaŋa koŋgoro ama oŋono siŋgisoŋgo ambuti, iwaajoŋ mono tereŋgoŋ ‘Yei!’ qama wanjinjiŋgojeŋ. Siimbobolo uutanoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa. 2 Iinoŋ ejemba melaa iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoro ama muro siŋgisoŋgo ambaati, eja iikanoŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa ironja nomaeŋ muro soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi kemenagati, iikanoŋ mono afaaŋkota koloonaga.

3 *“Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Alaga moŋnoŋ siŋgisoŋgo anji, ii mono jeŋ mindiŋgoŋ muba. Jeŋ mindiŋgoŋ muna moma boliŋ aoŋ wosoya mobaati eeŋ, gii mono siŋgisoŋgoya mesaoŋ muba. 4 Weeŋ mombaa uutanoŋ siŋgisoŋgo 7 ama boliŋ goma

* **17:3:** Mat 18.15

ambeŋa 7 goonoŋ eleema kokaeŋ jewaa, ‘Alana, nii siŋgisoŋgo anjeŋiwaajoŋ moma boliŋ aojeŋ.’ Kaeŋ jewaati eeŋ, gii mono siŋgisoŋgoya ii mesaoŋ muba.” Kaeŋ.

Momalaariwaa hoŋa ii ku-usuŋawo.
Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

5 Aposol yoŋonoŋ Pombaajoŋ jegi, “Momalaarinana mono toroqeŋ meŋ kotiiwa.” 6 Kaeŋ jegi Poŋnoŋ meleeno, “Momalaarigiaa hoŋa ii nejoŋ kotaa so enagati eeŋ, oŋonoŋ saanoŋ numuzu gere* koi kawaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono tiigawo joloma waama luguŋ kowenoŋ kemeŋ geeŋga komoma aoŋ namba.’ Kaeŋ jeŋ moma laarigi gere iikanoŋ mono qaagia teŋ kombaa.” Kiaŋ.

Weleŋqeqe awaa ii nomaeŋ?

7 “Oŋoonoŋga mombaa gawoŋ ejanoŋ bulmakao meŋ gawonoŋ kema kinoŋ hororo baloŋ mosombaa me lama galeŋgiaga laligowaa. Laligoŋ mirinoŋ kouro iikanoŋ toyanoŋ kokaeŋ jero mobaa me qaago, ‘Gii mono mirinoŋ kouma rama nenega newa.’ 8 Kaeŋ qaago! Iinoŋ mono kokaeŋ jewaa: ‘Gii mono apu ariŋ meagoŋ aoŋ gomantiiŋaa nenena ooŋ ama nona nemaŋa. Kawaa gematanoŋ geeŋgaa nenega ooŋ newa.’ 9 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro gawoŋ ejianoŋ jerotiwaa so gawoŋa medabororo sokono galeŋanoŋ kawaajoŋ mepeseeŋ mubaa me qaago? Qaago! 10 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja. Galeŋgianoŋ iwoi kuuya jeŋ kotoŋ oŋonoti, oŋo ii andaboroŋ kanoŋ mono kokaeŋ jewu, ‘Nono gawoŋ ejemba tooŋa laligojoŋ. Galenananoŋ iwoiwaajoŋ jeroti, mono iigadeeŋ meŋ kajoŋiwaajoŋ mepemepesee moŋgambombaajoŋ amamaajoŋ.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 10 selegia meŋ solaŋaniro.

11 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ kemambaajoŋ Galili ano Samaria prowins woi yoroo batugaranoŋ kana eroti, iikanoŋ keno. 12 Kananoŋ kema gomaŋ moŋnoŋ keuro eja 10 selegia manimbayawo yoŋonoŋ mokoloon iima korikori endu naŋgi. 13 Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas, mono kiaŋkomuŋ nonomba!”

14 *Qama jegi iŋiima kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo mono jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema selegia qendeema oŋombu.” Kaeŋ iŋijoro teŋ koma kananoŋ keŋgi selegianoŋ iikanoŋ solaŋaniŋ awaa kolooro. 15 Awaa kolooroto, 10 yoŋoonoŋga moŋnoŋ selia solaŋaniro iima eleema kaŋ Anutu kotakotagadeeŋ qama mepeseero. 16 Mepeseeŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ usugoŋ simiŋ kuma ‘Daŋgiseŋ!’ jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yoŋonoŋ Samaria prowinswaa ejemba yoŋoojoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro laligogi.

17 Daŋgiseŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Ii saanoŋ anjanto, eja kuuya 10 oŋoo selegianoŋ mono solaŋanidabororo me? Eja 9 yoŋonoŋ mono daeŋ laligoju? 18 Eja wabaya giinoŋ geeŋgodeeŋ eleema kaŋ Anutu mepeseejanto, eja 9 yoŋonoŋ mono kema lolomoniŋ kenju.” 19 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ ijoro moro, “Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Kawaajoŋ saanoŋ waama kemba.” Kiaŋ.

---

* **17:6:** Jiisasnoŋ mulberi gere moŋ qendeeno. Gere ii numuzu kaaŋaga, kota kowororo kota kaaŋa neneyaga. * **17:14:** Lew 14.1-32

Anutuwaa bentotoŋa ii nomaeŋ koloowaa?
Mat 24.23-28, 37-41

20 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muŋ jegi, “Anutuwaa bentotoŋ ii mono naa kambanoŋ asugiwaa?” Jegi moma meleema kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono jaanananoŋ iibombaa so mende asugiwaa. 21 Mobu! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianoŋ uugianoŋ asugiŋ eja. Kawaajoŋ ii kokanoŋ me endukanoŋ eji, kaeŋ jewombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.”

22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro mogi, “Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa gawoŋ meme weeŋa yoŋoonoŋga moŋ iibombaa siiŋa mobuto, ii mombo iibombaajoŋ amamaawuya. 23 Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jegi mobu, ‘Mobu! Hamoqeqe Toyanoŋ mono endu laligoja. Mobu! Mono koi asugija.’ Kaaŋ kaaŋ jegi ii iibombaajoŋ iikanoŋ uulaŋawo mende luguŋ kembu. 24 Ii kokaembaajoŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ ii oobiliwaa so kokaeŋ koloowaa: Ii siwe leegeŋga uulaŋawo bilisik ama asariŋ leegeŋ sokoma kenji, iinoŋ mono iikawaa so asugiwaa. 25 Kanageŋ kaeŋ koloowaato, wala ejemba kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ eja ii yakariŋ gema qeŋ mugi siimbobolo somata mobaa.

26 *“Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ laaligogia qemasologeŋ qaganoŋ laligoŋ tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaatiwaa kambaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ asugiwaa. 27 *Nooawaa kambaŋanoŋ nene lombaŋ ama apu kotiga neŋ embaqemba sewaŋaa aŋgi kema karo agimiŋ aogi. Nanamemeŋ kaeŋ ama meŋ qemasologeŋ laligogi Nooanoŋ waŋgo uutanoŋ uroti, weeŋ iikanoŋ tegoro. Tegoro apu gboulu somatanoŋ kaŋ ejemba qaa roŋ koma oŋono apu nemotoŋ komugi.

28 *“Lootwaa kambaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ qemasologeŋ laligogi kaaŋiadeeŋ kolooro. Ejembanoŋ nene lombaŋ ama apu gisi neŋ gawoŋ koma komoma jigo mirigia meŋ qetegoŋ nene sii miri ama iwoi sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi iwoi tosia sewaŋa meŋ laligoŋkegi. 29 Kaeŋ ama meŋ laligogito, Lootnoŋ Sodom gomaŋ mesaoŋ keno weeŋ iikanondeeŋ gere ano jamo qara geriawo ii mono koŋ kaaŋa sombinoŋga kamaaŋ ejemba jinoŋa qaa oŋooro komugi. 30 Kanageŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kaaŋiadeeŋ qemasologeŋ ama laligoŋ tiwilaawuya.

31 “Weeŋ iikanoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono hina iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba me gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ mirianoŋ mende eleema kawa. 32 Loot embianoŋ meleema gematanoŋ uuŋ komuŋ jamo karanjaŋ kolooroti, mono ii romoŋgowu. 33 *Moŋnoŋ laaligoya siiseweweya qaa iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligomambaajoŋ moji, iwaa laaligoyanoŋ mono soowaato, moŋnoŋ laaligoya noojoŋ ama qeleema mesaowaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon oyaŋboyaŋ laligowaa.

34 “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: gomantiiŋa iikanoŋ eja woi duŋnoŋ motooŋ ewaoti, iyoroonoŋga moŋ wama moŋ mesaowuya.

* **17:26:** Jen 6.5-8 * **17:27:** Jen 7.6-24 * **17:28:** Jen 18.20–19.25 * **17:33:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

35 Kaaŋagadeeŋ emba woi ii motooŋ taweŋ orasiŋ rabaoti, iyoroonoŋga
moŋ wama moŋ mesaowuya." 36 (Eja woi nene gawonoŋ laligowaoti,
iyoroonoŋga moŋ wama moŋ mesaowuya.)
37 Jiisasnoŋ kaeŋ jero gowokourutanoŋ meleema ijogi, "Oo Poŋ,
ii dakanoŋ koloowaa?" Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro mogi, "Oro gis-
aganoŋ moŋgeŋ baageŋ ero mamboŋkararanoŋ mono iikanoŋ horoŋ
ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa." Kiaŋ.

18

Malonoŋ kaparaŋ koma weleno eja somatanoŋ ilaaro.

1 "Oŋo mono kambaŋ so Anutu qama kooliŋ qelokoli mende ama
laligowu." Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ iikawaa sareqaaya kokaeŋ iŋijoro mogi,
2 "Taoŋ moŋnoŋ qaa jenteego eja moŋ laligoro. Iinoŋ ejemba yoŋonoŋ
qaa jeŋ mubutiwaajoŋ gamuya mende moma iyaŋaa jaajaa laligoŋ
Anutuwaa jeta uugumambotiwaajoŋ toroko mende moro. 3 Taoŋ kanoŋ
malo emba moŋ laligoro. Iinoŋ suulaŋ qaa jenteego eja iikanoŋ kema
kokaeŋ jeŋ laligoro, 'Moŋnoŋ niwo aŋgowowo anjiwaajoŋ giinoŋ mono
ilaaŋ nonaga.'
4 "Kaeŋ jero kambaŋ koriga ii moma gema qeŋ laligoroto, kanageŋ
uutanoŋ kokaeŋ jero, 'Niinoŋ ejemba yoŋoo qaagiaajoŋ gamuna mende
moma neenaa jaajaa laligoŋ Anutuwaa jeta uugumambotiwaajoŋ
toroko mende momakejeŋ. 5 Kaeŋ laligojento, malo koi kanoŋ mono
qaasoso pondaŋ jeŋ noma kaŋkejiwaajoŋ mojona tiiro saanoŋ ilaaŋ
mube qaaya tegowaa. Mende ilaaŋ mubenagati eeŋ, iinoŋ mono
kanasoso karo mojotiitiiya momambo.' "
6 Poŋnoŋ sundu ii medaboroŋ jero, "Jenteego eja doogoyanoŋ qaa
jeroti, mono iikawaajoŋ geja ama kania romoŋgowu. 7 Anutunoŋ
ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ gomantiiŋa asasaga
ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ qama kooligi Anutunoŋ mono yoŋoo qaagia
gosiŋ jeŋ tegoro awaa koloowu. Ilaaŋ oŋomambaajoŋ jeŋ silemale
mende ama kambaŋ mende konjoratiro ubaa. Ii qaago totooŋ! 8 Niinoŋ
kokaeŋ iŋijowe mogi: Anutunoŋ mono kambaŋ mende koriro qaagia
gosiŋ jeŋ tegoro awaa koloowuya. Mono alanzaŋ ilaaŋ oŋomakejato,
ii kileŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ eleema kaŋ ejemba gosiŋ
oŋombaati, kambaŋ iikanoŋ momalaari hoŋa mokoloowaa me qaago?"
Kiaŋ.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

9 Ejemba tosianoŋ iyaŋgiaajoŋ mogi uro solaŋa dindiŋa koloojoŋ jeŋ
tosaaŋa mogi kamaaŋqeqeta kolooro. Jiisasnoŋ ii iŋiima sareqaa moŋ
kokaeŋ iŋijoro mogi, 10 "Eja woiyanoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma qama
kooliri. Moŋnoŋ Farisii ano moŋnoŋ takis meme ejaga.
11 "Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) iinoŋ nama aŋodeeŋ
kokaeŋ qama kooliro, 'Oo Anutu, ejemba tosianoŋ uugia dogoro kalu-
goŋ serowiliŋ amakejuti, nii ii kaaŋa mende laligojeŋ me takis meme
endu nanji, nii iwaa so kaaŋagadeeŋ mende laligojeŋ. Kawaajoŋ
daŋgiseŋ jeŋ gonjeŋ. 12 Niinoŋ sonda so somaŋa woi nenewaa siŋgi
laligoŋkejeŋ. Niinoŋ moneŋ hinana kuuya mendeema 10:noŋga mo-
tooŋgo Anutuwaa buŋaya qeŋkejeŋ.'

13 “Kaeŋ qama kooliroto, takis meme iinoŋ waŋgoŋa moŋnoŋ
nama Siwenoŋ eu uumambaajoŋ gamuya moma borianoŋ jaaya
esuuŋ kokaeŋ qama kooliro, ‘Oo Anutu, siŋgisoŋgo eja nii mono
kiaŋkomuŋ nomba.’ 14 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ mono
Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniŋ mirianoŋ eleenoto, Farisii (Kana qaawaa
kaparaŋkoŋkoŋ) iinoŋ kaeŋ qaago. Daeŋ yoŋonoŋ iyaŋgiaa uugia meŋ
ubuti, Anutunoŋ mono ii kuuya meŋ kamaaŋ oŋombaato, moŋnoŋ
iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

15 Ejemba tosianoŋ merabora busubuusu kaaŋagadeeŋ uŋuama Ji-
isasnoŋ borianoŋ oosiriŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi. Kagito,
gowoko yoŋonoŋ ii iima jeŋ qotogoŋ oŋoŋgi. 16 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ
merabora ii koma horoŋ oŋono kagi kokaeŋ jero, “Merabora melaa
ii saanoŋ oŋomesaogi noonoŋ kawu. Anutunoŋ ejemba kaaŋa ii
bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii mende somoŋgoŋ oŋombu.
17 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa
bentotoŋa ii merabora kaaŋa buŋa mende qeŋ aowaati, iinoŋ mono
iikawaa uutanoŋ keumambaajoŋ amamaawaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Galeŋkoŋkoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muro,
“Boi awaa, niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ
aowenaga?”

19 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Gii noojoŋ ‘Boi awaa’, ii naambaajoŋ
jejaŋ? Anutu motooŋgonoŋ awaa kolooja. Eja moŋnoŋ ii kaaŋa
awaa mende kolooja. 20 *Gii jojopaŋ qaa koi modaborojaŋ: ‘Serowiliŋ
mono mende amba. Moŋ mono mende qena komuwa. Iwoi mono
yoŋgoro mende mewa. Moŋ jenoŋkuukuu mono mende ama muba.
Nemuŋmaŋga mono goda qeŋ oromakeba.’ ”

21 Kaeŋ jeroto, galeŋkoŋkoŋ ejanoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii kuuya mono
gbaworonanoŋga teŋ koma laligoŋ waabe.” 22 Ijoro Jiisasnoŋ moma
kokaeŋ ijoro, “Gii tani motooŋgonoŋ amamaajaŋ: Gii mono kema
esuhinaga kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo mendeema
ejemba wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata (maa suaŋ,
milyon kina kaaŋa) ii Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ
kawa.” 23 Kaeŋ ijoroto, eja iikanoŋ kindimbiri laligorotiwaajoŋ ama qaa
ii moma wosobiri mokolooŋ jaaya bosoleero eeŋ mesaoŋ keno.

24 Wosobiri mokolooro Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ jero, “Yei! Ejemba
moneŋ hinagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bi-
mooŋ kupukapa ambuya. 25 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata
kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba
qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ
bimooŋ osiwuya.”

26 Qaa ii jeroti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopooŋ! Ejemba moronoŋ
mono Siwewaa buŋa koloonaga?” 27 Kaeŋ jegi kokaeŋ meleeno,

* **18:14:** Mat 23.12; Luuk 14.11 * **18:20:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

“Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ amamaaŋ osiŋkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende amamaaŋ osiŋkeja.”

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

28 Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaeŋ jero, “Moba, nononoŋ mono miri balonana mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ.” 29 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, —ii miri baloŋa, embameria, daremuŋa me nemuŋmaŋa —ii oŋomesaoro 30 Anutunoŋ mono kitia toroqeŋ uuguŋ tawaya meleema muro ii namowaa laaligonoŋ mewaa ano laaligo kanageŋanoŋ laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aoŋ laligowaa.”

Jiisasnoŋ komuwaatiwaa qaaya jero karooŋ kolooro.
Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

31 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii horoŋ oŋono kagi kokaeŋ iŋijoro, “Mobu, nono Jerusalem uboŋa. Gejatootoo ejembanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ qaa kuuya oogiti, ii mono hoŋawo koloodaborowaa. 32 Moŋnoŋ ii memelolo meŋ muro waba gawman yoŋoo borogianoŋ kemebaa. Yoŋonoŋ jejewili ama mepaegoŋ qaa tokoroŋkota jeŋ muŋ sulaapaŋ qewuya. 33 Sulaapaŋ qeŋ ooli waayawonoŋ ootiŋ taluŋgoŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.”

34 Kaeŋ iŋijoroto, gowoko yoŋonoŋ qaa ii mende totooŋ moma asarigi. Qaa iŋijoroti, ii aasaŋgoyanoŋ ero ii mende moma kotogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja jaagoo mombaa jaaya metooro.
Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

35 Jiisasnoŋ kema Jeriko gomaŋ dodowiro eja jaagoo moŋnoŋ nene moneŋ mubutiwaajoŋ welema kana goraayanoŋ raro. 36 Raro ejemba tuuŋlelembe kananoŋ uuguŋ keŋgi otoŋgia moma “Naa iwoi kolooja?” jeŋ qisiŋ oŋono.

37 Qisiŋ oŋono kokaeŋ jegi, “Jiisas, Nazaret ejanoŋ mono kananoŋ kaŋ guugumambaajoŋ anja.”

38 Jegi kokaeŋ qaro, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!”

39 Kaeŋ qaro ejemba wala keŋgiti, iyoŋonoŋ bo rabaatiwaajoŋ qotogoŋ mugito, iinoŋ kaparaŋ koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!”

40 Qa gigilaaro Jiisasnoŋ doroŋ ama kokaeŋ jeŋ kotoro, “Ii mono borianoŋ meŋ noonoŋ kawu.” Jeŋ kotoro meŋ kosere kougi kokaeŋ qisiŋ muro,

41 “Alana, gii mono naa iwoi gomaŋatiwaajoŋ mojaŋ?” Qisiŋ muro ijoro, “Poŋ! Nii jaana mombo uumambaajoŋ mojeŋ.”

42 Ijoro Jiisasnoŋ moma kokaeŋ ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja.”

43 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ jaaya tooro tororo uuŋ Anutu mepeseeŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keno. Ejemba kuuya yoŋonoŋ iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

19

Zakiusnoŋ uuta meleeno.

1 Jiisas Jeriko taonoŋ kouma kotoŋ kemambaajoŋ ano. 2 Iikanoŋ
eja moŋ qata Zakius laligoro. Iinoŋ eja qabuŋayawo kolooŋ takis
meme yoŋoo jotamemegiaga laligoro. 3 Iinoŋ Jiisaswaa kaitania iimam-
baa siiŋa moroto, eja torodaamombaajoŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ
nama akakariŋ amamaaro. 4 "Jiisasnoŋ koi kaŋ nunuuguwaa," jegi
moma iimambaajoŋ bobogariŋ kema ejemba uŋuuguŋ Sikamore gere*
qaganoŋ uma raro. 5 Raro Jiisasnoŋ kanoŋ keuma jaayanoŋ uuro uro
iima kokaeŋ ijoro, "Zakius, gii mono uulaŋawo kamaawa. Nii kete goo
mirinoŋ kawe motooŋ rabota."
6 Kaeŋ jero uulaŋawo kamaaŋ aisooŋ koma horoŋ muro mirianoŋ
keni. 7 Keni ejemba kuuyanoŋ ii iima ŋindiŋ-ŋunduru ama kokaeŋ jegi,
"Mono naambaajoŋ siŋgisoŋgo eja kaaŋaa mirinoŋ uma raja?"
8 Kaeŋ jegito, Zakiusnoŋ ejemba batugianoŋ asuganoŋ waama
nama Poŋ kokaeŋ ijoro, "Poŋ moba, niinoŋ tiwomalekuna bii-
wianoŋ mendeema leeya ejemba wanaya yoŋoojoŋ oŋomaŋa ano daeŋ
yoŋoonoŋ ilawoila moŋ so uuguŋ tiliqili ama wambeti, ii mono ambeŋa
4:waa so toroqeŋ meleema oŋomaŋa."
9 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ iwaa kaniaajoŋ kokaeŋ jero, "Anutunoŋ kete
miri kokawaa toya hamo qeŋ muro letonja. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Aabra-
hambaa gbiliuruta yoŋoo batugianoŋ laligoja. 10 *Siwe gomambaa Eja
hoŋanoŋ mono ejemba soogiti, ii moŋgama hamo qeŋ oŋomambaajoŋ
ama kamaaro." Kiaŋ.

Moneŋ esu 10 mendeema oŋonotiwaa sareqaa.
Mat 25.14-30

11 *Jiisasnoŋ kaŋ Jerusalem siti dodowiŋ qaaya jero ejemba ii mogiti,
iyoŋonoŋ kokaeŋ romoŋgogi, "Anutuwaa bentotoŋaa hoŋanoŋ mono
uulaŋawo asugiwaa." Kaeŋ romoŋgogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ
kokaeŋ jero, 12 "Eja qabuŋayawo moŋnoŋ kokaeŋ jero, 'Nii mirina
mesaoŋ kantri moŋnoŋ koriganoŋ kembe iikanoŋ nii eja poŋ kuuŋ
noŋgi laligoŋ eleema kamaŋa.' 13 Kaeŋ gomaŋ koriganoŋ kemambaajoŋ
jeŋ gawoŋ ejauruta 10 oŋoono kagi moneŋ esu 10 mendeema oŋoma
kokaeŋ iŋijoro, 'Niinoŋ kema laligoŋ kanageŋ eleema kamaŋa. Oŋonoŋ
kambaŋ biiwianoŋ moneŋ kokanoŋ koŋkororo gawoŋ meŋ ii meŋ
seiwu.' 14 Kaeŋ jeŋ kenoto, kanagesourutanoŋ kazi ama muŋ kokaeŋ
jegi, 'Nono eja koi kanoŋ ananaanoŋ eja poŋ koloon galeŋ koma
nonombaatiwaajoŋ togojoŋ.' Kaeŋ jeŋ weleŋ eja tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi
gematanoŋ kema buju ii ijogi.
15 "Kaeŋ ijogito, kileŋ kantri kenoti, iyoŋonoŋ ii eja poŋ kuuŋ mugi
iyaŋaa prowinsnoŋ mombo eleema karo. Kaŋ gawoŋ ejauruta moneŋ
esu oŋonoti, ii jero iwaa jaanoŋ kougi. Motomotooŋ yoŋonoŋ koŋkororo
gawoŋ meŋ moneŋ meŋ seigi dawi kolooroti, ii qendeeŋgi iimambaajoŋ
qisiŋ oŋono. 16 Gawoŋ eja mutuyanoŋ jaanoŋ kouma jero, 'Poŋ, niinoŋ
moneŋ esuga meŋ seiwe toroqeŋ mombo esu 10 mokoloowe.'
17 "Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, 'Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja awaga.
Gii iwoi melaada meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro.
Kawaajoŋ niinoŋ taoŋ gomaŋ 10 mindiriŋ goo boroganoŋ ambe iyoŋoo
galeŋgiaga laligowa.' 18 Kaeŋ ijoro gawoŋ eja alianoŋ jaayanoŋ kouma
kokaeŋ ijoro, 'Poŋ, niinoŋ goonoŋ moneŋ esuga meŋ seiwe toroqeŋ

* **19:4:** Sikamore ii kowa kaaŋaya, kota neneyaga. * **19:10:** Mat 18.11 * **19:11:** Mat 25.14-30

mombo esu 5 mokoloowe.’ 19 Kaeŋ ijoro ii kaaŋagadeeŋ kokaeŋ ijoro,
‘Ii awaa. Niinoŋ taoŋ gomaŋ 5 mindiriŋ goo boroganoŋ ambe iyoŋoo
galeŋgiaga laligowa.’
20 “Mombo moŋnoŋ kouma ijoro, ‘Poŋ iiba. Goo moneŋ esuga koi. Ii
oponoŋ esuuŋ loloŋgowe ero. 21 Giinoŋ eja geriawo koloojaŋiwaajoŋ
ama goojoŋ keena moma laligowe. Gii geeŋgo hina iwoi kowinoŋ
mende anati, ii kileŋ memambaajoŋ momakejaŋ. Gii geeŋgo nene kota
mende komona kolooroti, iikawaa hoŋa ii kileŋ kotoŋ memambaajoŋ
momakejaŋ.’
22 “Kaeŋ ijoro meleema kokaeŋ jeŋ muro, ‘Gii gawoŋ eja bologa.
Geeŋgo qaa jejaŋi, niinoŋ iikawaa so gosiŋ goma iroŋa meleema
gomaŋa. Nii eja geriawo koloojeŋ. Neeno iwoi kowinoŋ mende ama ii
memambaajoŋ momakejeŋ. Neeno nene kota mende komoma iikawaa
hoŋa ii kileŋ kotoŋ memambaajoŋ momakejeŋ. Ii saanoŋ moma
laligona. 23 Gii kaniana kaeŋ momago mono naambaajoŋ moneŋ esuna
ii benknoŋ mende ana somariiro. Ii koŋkororo gawonoŋ anagati eeŋ,
iikanoŋ mono seiro niinoŋ kaŋ susuyawo mewenaga.’
24 “Kaeŋ jeŋ muŋ eja kosianoŋ naŋgiti, ii kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo
mono iwaa borianoŋga moneŋ esuya ii wama esu 10 mokolooroti, ii
mubu.’ 25 Iŋijoro moma kokaeŋ ijogi, ‘Poŋ, iwaanoŋ moneŋ esu 10 ii
edaboroja.’ 26 *Kaeŋ ijogi meleema jero, ‘Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Ejemba iwoi eŋ oŋono gawoŋa meŋkejuti, kuuya iyoŋoojoŋ Anutunoŋ
ii toroqeŋ oŋono seiwaato, mombaanoŋ iwoi melaada moŋ ero gawoŋa
mende meŋkeji, Anutunoŋ mono ii kaaŋagadeeŋ wano eeŋ toontooŋ
laligowaa.’ 27 Kaeŋ jejento, kereurunanoŋ niinoŋ eja poŋ kolooŋ galeŋ
koma oŋomaŋatiwaajoŋ togogiti, ii mono uŋuama kagi iŋiima jeŋ kotowe
uŋugi komuwuya.’ ” Kiaŋ.

Jiisaswaajoŋ mare koŋgi Jerusalem uro.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19

28 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ umambaajoŋ
wala keno. 29 Kema Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranoŋ kaŋ
baaŋa qata Oil gere baaŋa qamakejuti, iikanoŋ uma gowokowoita woi
wasiŋ orono. Wasiŋ oromambaajoŋ ama 30 kokaeŋ irijoro, “Gomaŋ
jaasewaŋgaranoŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma
doŋgi melaa kasanoŋ somoŋgogi nanji, ii mokoloowao. Doŋgi ii
dologaga, eja moŋnoŋ qaganoŋ mende rarayaga. Ii mono isama meŋ
koi kawao. 31 Aisni moŋnoŋ ‘Ii naambaajoŋ isanjao?’ jeŋ qisiŋ orono
kokaeŋ ijowao, ‘Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaja.’ ”
32 Kaeŋ wasiŋ orono kema ijorotiwaa so mokoloori. 33 Mokoloon
doŋgi melaa isambowaajoŋ ani toya yoŋonoŋ irijogi, “Hei! Doŋgi melaa
ii naambaajoŋ isanjao?”
34 Irijogi kokaeŋ meleeni, “Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaja.”
35 Kaeŋ meleema meŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ malekugia qetegoŋ doŋgi
qaganoŋ tamboma jegi Jiisasnoŋ uma raro. 36 Kaeŋ rama keno
ejemba tuunlelembe yoŋonoŋ goda qeŋ opo malekugia qetegoŋ kana
somatanoŋ tamboŋgi.
37 Tamboŋgi kema Jerusalem dodowiŋ Oil gere baaŋaa roganoŋ
kemero gowoko tuuŋ kuuyanoŋ kanaiŋ aisooŋ aŋgoleto kuuya ku-usuŋ

* **19:26:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

qaganoŋ mero iigiti, iikawaajoŋa qa somata qama Anutu mepeseeŋ muŋ 38 *kokaeŋ jeŋ qagi, “Anutu mepeseejoŋ. Kiŋ Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii kotuegowa. Luaega ano qabuŋaga mepeseeniŋ Siwe eukanoŋ uja. Oowe oowe!”

39 Kaeŋ qagi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ nama kokaeŋ jeŋ mugi, “Boi, mono gowokouruga jeŋ oŋomba.” 40 Kaeŋ jeŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Yoŋonoŋ goroŋ nambuyagati eeŋ, jamo yoŋonoŋ mono silama qabuyaga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jerusalem sitiwaajoŋ saaro.

41 Jiisasnoŋ Jerusalem dodowiŋ siti ii iima saaro. 42 Saama kokaeŋ jero, “Oŋoonoŋ luae mono nomaeŋ koloonaga! Oŋo iikawaa kania weeŋ kokanoŋ moma kotogi sokonagato, kambaŋ kokaamba ii jaagia mende toojiwaajoŋ ama aasaŋgoyanoŋ eja. 43 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ kere yoŋonoŋ kouma kiropo kotakotanoŋ siti koi kuuŋ liligoŋ leelee eu emu gbaŋ ama emboma kakasililiŋ ama oŋombuya. 44 Anutunoŋ wambusooŋ koma oŋoono oŋo kambaŋ waŋa ii mende moma kotoŋ telambelaŋ ama Anutu gema qeŋ tondu laligoŋ koujuti, iikawaajoŋ kere yoŋonoŋ kondemondeeŋ oŋoŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende nambaato, siti koi kanoŋ mono qeqelalaŋ ewaa. Yoŋonoŋ jigo mirigia kondeema meraboraurugia siti uutanoŋ laligojuti, ii uŋuŋ ureewuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22

45 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema hina sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgiti, ii kanaiŋ konjoma oŋono kamaagi. 46 *Konjoma oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigonanoŋ mono qamakooli mirigiaga koloowa.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililiŋ yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”

47 *Jiisasnoŋ kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoroto, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroon kantri jigo kaunsol yoŋowo amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii mono nomaeŋ jeniŋ qegi komunaga?” 48 Kaeŋ jegito, ejemba tuuŋ somata kuuya yoŋonoŋ iwo qokotaaŋ Buŋaya geja ama momakegi. Kawaajoŋ “Mono nomaeŋ amboŋato?” jeŋ kana moŋ mende mokoloogi. Kiaŋ.

20

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba tuuŋ kuma oŋoma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kambaŋ moŋnoŋ kaeŋ ano jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋowo Jiisaswaa jaanoŋ kougi. 2 Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii koi kanoŋ iwoi anjaŋi, ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono? Ii mono jena moboŋ.”

* **19:38:** Ond 118.26 * **19:46:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **19:47:** Luuk 21.37

3 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qisiŋ
oŋombe ii meleema nijowu. 4 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma
laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya mero? Siwe Toyanoŋ
muro me baloŋ toyanoŋ mugi?”
5 Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “ ‘Ku-
usuŋanoŋ Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ
jewaa, ‘Kaeŋ kolooro oŋonoŋ ii mono naambaajoŋ mende moma laariŋ
mugi? Ii mende sokonja.’ 6 Kanageso kuuya yoŋonoŋ Jombaajoŋ
‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jeŋ ii kotakota moma laariŋ laligoju. Kawaa-
joŋ ‘Baloŋ ejembanoŋa asugiro,’ jewoŋati eeŋ, yoŋonoŋ mono iriŋgia
soono jamonoŋ nunuwuya.” 7 Qaa kaeŋ gosiŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Ku-
usuŋanoŋ daeŋkaya asugiroti, nono ii mende mojoŋ.”
8 Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro niinoŋ
kaaŋagadeeŋ iwoi koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii
mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa, yoŋoo sareqaa
Mat 21.33-46; Maak 12.1-12

9 *Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja moŋnoŋ
wain kasa gawoŋ koma komoro. Koma komoma gawoŋ galeŋ tosaaŋa
mokoloon oŋoma jero gawoŋa meŋ hoŋaa bakaya iyaŋgia meŋ bakaya
toya mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ama oŋomesaoŋ
kantri moŋnoŋ kema kambaŋ koriga laligoro.
10 “Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani 5) toriro
kanoŋ weleŋqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ yoŋoonoŋ kema wain
gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero. Jeroto, gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ
ii koobinoŋ qeŋ otaagi boria bobora eleeno. 11 Kawaa gematanoŋ weleŋ
eja moŋ wasiŋ muro kenoto, ii kaaŋagadeeŋ koobinoŋ qeŋ gamu qeŋ
muŋ otaagi boria bobora eleeno. 12 Eleeno gawoŋ toyanoŋ weleŋ eja
moŋ mombo wasiro keno ambeŋ karooŋ kolooroto, ii kaaŋagadeeŋ
sagorogoro qeŋ gawoŋ sopa seleeŋgeŋ hagogi kemero.
13 “Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero, ‘Mono nomaeŋ
amaŋato? Neenaa komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda
qewuya me nomaeŋ?’ 14 Kaeŋ jeŋ meria wasiro kenoto, wain gawoŋ
galeŋ yoŋonoŋ ii iima batugianoŋ kokaeŋ amiŋ moma jegi, ‘Iinoŋ mono
borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qeniŋ komuro wain kasa
gawoŋ koi kanoŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.’ 15 Kaeŋ jeŋ hagogi
gawoŋ seleeŋgeŋ kemero qegi komuro. Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma
mono nomaeŋ ama oŋombaa?
16 Iinoŋ mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa ano gawoŋ
galeŋ dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa yoŋoo borogianoŋ
ambaa.” Jiisasnoŋ sareqaa kaeŋ iŋijoro moma jegi, “Ii mende sokonja.
Yamageŋ (kozigeŋ)!” 17 *Jegito, Jiisasnoŋ ii tororo iŋiima kotoŋ kokaeŋ
jero, “Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja,

‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti,
iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.
Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kombaa.’ Qaa
iikawaa kania ii nomaeŋ?

---

* **20:9:** Ais 5.1 * **20:17:** Ond 118.22

18 Kawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ ritataŋgoŋ
kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoŋ
joloma tama mombaa qaganoŋ kamaaŋ kombaati, ii mono kuuya
qenjaŋmenjaŋgowaa."
19 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ
qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, "Sareqaa ii mono ananao-
joŋ jeja." Kawaajoŋ ii kambaŋ iikanondeeŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ
mogito, ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

20 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaagaleŋ megi. Kaeŋ meŋ
qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinoŋ hororo gbadooŋ mubutiwaa-
joŋ ama eja tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi iwaanoŋ kagi. Opotoro ano gawana
yoŋoo borogianoŋ ama mubombaajoŋ moma Buŋa qaa awaa jeje
taniŋaaŋ ama qisiŋ qaayaajoŋ geja aŋgi.
21 Areŋ kaeŋ ama qisiŋ muŋ kokaeŋ jegi, "Boi, nono goo kanaga
mojoŋ. Giinoŋ qaa dindiŋa jeŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ ejemba
tosaaŋa mende iŋisosorooŋ tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejanto, so
motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kaeŋ ama Anutuwaanoŋ kana ii qaa
hoŋa otaaŋ kuma nonomakejaŋ. 22 Kawaajoŋ nono Siisa-kimbaajoŋ
takis ama kaeŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?"
23 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ aŋgomokoloŋ areŋgia moma kotoŋ kokaeŋ
iŋijoro, 24 "Saanoŋ silwa moneŋ moŋ qendeema noŋgi iimaŋa. Mo-
rowaa uŋayaga ano qataga ii kanoŋ oogita eja?" "Oo, ii Siisa-
kimbaanoŋ," kaeŋ meleema jegi.
25 Jegi kokaeŋ iŋijoro, "Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo
ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo ii mono
Anutuwaa buŋa qewu." 26 Jiisasnoŋ kaeŋ jerotiwaajoŋ ejemba tuuŋ so-
mata yoŋoo jaagianoŋ qaawaa timbinoŋ ama mubombaajoŋ amamaaŋ
qaayaajoŋ waliŋgoŋ qaagia bogoro naŋgi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

27 *Sadusii boi paati yoŋonoŋ "Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,"
jeŋ laligogi. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaa jaanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ
muŋ 28 *jegi, "Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, 'Eja moŋ
emba mero merabora mende koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya
meŋ laligoŋ gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowa.'
29 "Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ
emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro. 30 Komuro koganoŋ
maloya ii mero. 31 Kawaa gematanoŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeeŋ
mero. Kaandeeŋ kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo
iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi. 32 Komudaborogi
konoga malogia ii kaaŋagadeeŋ komuro. 33 Giinoŋ 'Komugiti, iyoŋonoŋ
gbiliŋ waabuya,' jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7
kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motoondeeŋ ii embagiaga megi
laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?"
34 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Kambaŋ kokaamba namo
koi kanoŋ ejemba loemba koloon laligoŋkeju. 35 Laligoŋkejuto, ejemba

* **20:27:** Apo 23.8 * **20:28:** Dut 25.5

uugia meleeŋgi Anutunoŋ iima moro sokono koomunoŋga waama
gomaŋ baloŋ qaita moŋ eukanoŋ keuma laligowuti, iyoŋonoŋ iikanoŋ
mende agimiŋ aowuya.
36 “Kawaa kania ii kokaeŋ: Uumeleeŋ ejemba gbiliŋ koomunoŋga
waabuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Yoŋonoŋ Siwe
gajoba kaaŋa kolooŋ mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligoŋ
ubuya. 37 *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Moos-
esnoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ jero. Somaŋ bambanoŋ gere bolaŋ kolooŋ
mende jeŋ kotoroti, iinoŋ ii iima sunduya ooro iikanoŋ qaa kokaeŋ
eja, ‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa
Poŋga laligoŋ kouma laligojeŋ.’ 38 Isi wanjale karooŋ yoŋonoŋ Anu-
tuwo laligoŋ kotiiŋ ubuya. Kuuya kotiiŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono
laaligogia Anutuwaajoŋ laligoju. Kawaajoŋ Anutunoŋ koomuya yoŋoo
Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga
kolooja.”
39 Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Kana qaawaa boi tosianoŋ meleema
kokaeŋ ijogi, “Boi, ii qaa dindiŋa jejaŋ.” 40 Kaeŋ jeŋ qaa moŋ mombo
qisiŋ mubombaajoŋ kokobimbiŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

41 Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kraistnoŋ Kiŋ Deiwidwaa gbilia
kolooji, tosianoŋ qaa ii nomaembaajoŋ jeŋkeju? 42 *Deiwidnoŋ aŋo qaa
kokaeŋ jero Ondino Terenoŋ (Buk song, Psalm) eja,

‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro, Giinoŋ mono kaŋ noo
boro dindinanoŋ rana
43 niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama
oŋoma goo kana baaganoŋ ama oŋomaŋa.
Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi raba.’
44 Deiwidnoŋ kaeŋ jeŋ qata ‘Noo Poŋna’ jeja. ‘Poŋna’ jeŋ mono nomaeŋ
ama iwaa gbiliga kaaŋgadeeŋ koloonaga?” Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

45 Jiisasnoŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ somata
kuuya ii mogi, 46 “Kana qaawaa boi yoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ
aoŋ laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema
oŋombombaajoŋ momakeju. Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi
joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju. Kaaŋagadeeŋ qamakooli mirinoŋ
jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju ano jejelombanoŋ duŋ
rara mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju. 47 Yoŋonoŋ malo
yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia
koloowaatiwaajoŋ qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ
qeŋkeju. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uuta meleeno
qagianoŋ ubaa.” Kiaŋ.

21

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.
Maak 12.41-44

---

* **20:37:** Eks 3.6 * **20:42:** Ond 110.1

1 Jiisasnoŋ nama uuro keno ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ nanduŋgia
ii nanduŋ katapanoŋ aŋgi kemero. 2 Aŋgi kemero emba malo wanaya
moŋnoŋ kaŋ soojaakota osoga woi ano kemeroti, ii kaaŋagadeeŋ iiro.
3 Ii iima kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Malo wanaya koi kanoŋ nanduŋ anji, ii mono tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ
anja. 4 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kuuya yoŋonoŋ moneŋ somata eŋ oŋono
kitiagadeeŋ anjuto, emba koi kanoŋ eŋ laligojiwaa so iwoiya kuuya
andaboroŋ eeŋ toontooŋ laligowaa.” Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

5 Jerusalem jiwowoŋ jigo ii jamo iimasiiŋsiiŋawo ano kaleŋa
kaleŋa Anutuwaajoŋ aŋgiti, iikanoŋ menjereŋgogi akadamuyawo eroti,
gowoko tosianoŋ ii iima amiŋ mogi Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, 6 “Miri
koi iijuti, ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa
qaganoŋ mende ewaato, qeqelalaŋ saoyagadeeŋ ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

7 Kaeŋ iŋijoro qisiŋ mugi, “Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono naa
kambanoŋ koloowaa ano koloomambaajoŋ ambaati, iikawaa aiwe-
seyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa?”

8 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ ano jiŋjauŋ qeŋ
kembutiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Ejemba mamaganoŋ
asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ iŋijowuya, ‘Niinoŋ Kraist koloojeŋ,’ ano,
‘Kambaŋ mono torija.’ Kaeŋ iŋijowuyato, oŋonoŋ mono iyoŋoo gema-
gianoŋ mende kembu. 9 Manja kareŋa kareŋa kooloŋ kema karo
otoŋa mobuyato, jeneŋgia mono mende orowa. Iwoi ii waladeeŋ
koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambaŋanoŋ mono
iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.”

10 Kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero mogi, “Kantri moŋnoŋ kantri moŋ
uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ
qeŋ aowombaajoŋ waabuya. 11 Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata
qonjoma meŋ namo meleeno kemeŋkebaa. Kaaŋagadeeŋ bodia bodia
kooloŋ uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasooŋgo komuŋkebu.
Sombinoŋ aiwese somata jaamorota morota iŋiima aaruŋ toroko mo-
makebuya.” Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaajoŋ kere koloowaa.
Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

12 “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigeŋ tosianoŋ oŋo uugia
meleeŋgitiwaajoŋ ama uŋuama somoŋgoŋ sisiwerowero ama oŋombu.
Tosianoŋ horoŋ oŋoma qamakooli mirigianoŋ qaa gawoŋgia meŋ jeŋ
tegogi kapuare miria miria kanoŋ oŋoombuya. Tosianoŋ noo qanaa-
joŋ ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo
jaasewaŋgianoŋ nambuya. 13 Kaeŋ nama noo kaniana saanoŋ naŋgoŋ
iŋijowu. 14 *Qaa jakeyanoŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaa
nomaeŋ jewonaga, iikawaa majakakaya waladeeŋ mende mobu. Qaa
ii mono uu wombogianoŋ aŋgi ewa.

15 “Ii kokaembaajoŋ: Niinoŋ oŋowo nama momakooto oŋoma bu-
ugia meŋ afaaŋgomaŋa. Uuafaaŋgadeeŋ laligogi tuarenjeŋurugia

* **21:14:** Luuk 12.11-12

yoŋoonoŋga moŋnoŋ momakooto ii qotogoŋ qaagia qewagoŋ meŋ kamaaŋ oŋombombaajoŋ amamaawaa. 16 Oŋoaŋgiaa nemuŋmaŋ, daremuŋ, tinitosa ano alaurugia yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ aŋgonaŋ meŋ oŋoŋgi oŋoonoŋga tosaaŋa uŋugi komuwuya. 17 Kantri kuuya yoŋonoŋ noo qanaajoŋ ama kazi ama oŋoŋgi laligowuya.

18 “Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kalaŋ koma oŋombe waŋgiaa juya moŋnoŋ mende soowaa. 19 Oŋo kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama iikanoŋ mono haamo ama oyaŋboyaŋ laaligo buŋa qeŋ aowuya.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

20 “Kanageŋ manjaqeqe tuuŋ yoŋonoŋ kouma Jerusalem siti liligoŋ gbaŋ ambuti, oŋo ii iima kambaŋ iikanoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu, ‘Siti waŋa kondemondeembutiwaa kambaŋaŋoŋ mono kaŋ kuuja.’ 21 Kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋaŋoŋ kembu. Sitinoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono siti mesaowu. Siti seleeŋgeŋaŋoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono sitinoŋ mende kembuya.

22 *“Ii kokaembaajoŋ: Buŋa Terenoŋ gejatootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono hoŋawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ siŋgisoŋgogiaa iroŋa meleema qagianoŋ ano ubaa. 23 Anutunoŋ Israel kanageso siŋgisoŋgogiaajoŋ iriŋa soono kazia qendeema oŋono namonoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuyaga? Kawaajoŋ ‘Yei!’ qama wanjinjiŋgojeŋ.

24 “Kondeŋmondeeŋ iikanoŋ ejemba tosaaŋa ii manjawaa soo somatanoŋ uŋugi komuwuya. Tosaaŋa kasa gbadooŋ oŋoma uŋuaŋgi kantri kuuya yoŋoo batugianoŋ keubuya. Keugi waba kantri yoŋonoŋ kouma Jerusalem riimemeaaŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ kambaŋgia tooŋ qero raji, iikanoŋ kaŋ kuuro mesaowuya.” Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

25 *“Weeŋ ano koiŋ jaagaranoŋ ano seŋgelao iikanoŋ aiwese morota morota asugiwaa. Kowenoŋ siri qegi otoŋ somata koloonkejiwaajoŋ namowaa kantri kuuya yoŋonoŋ doomoroŋgia keno koŋajiliŋ moma laligowuya. 26 Kaeŋ laligogi sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalololoŋ aŋgi soowaa. Kawaajoŋ gomaŋa gomaŋa kanoŋ lombo bologa totooŋ koloowaatiwaajoŋ laligoŋ toroko moma uugia duuro jaagiili ambuya.

27 *“Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya. 28 Kaeŋ kawaato, iwoi ii kanaiŋ koloowaati, oŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ Siwenoŋ ubombaa kambaŋgianoŋ toriwaatiwaajoŋ mono waŋgia meŋ waama uugia meŋ kululuuŋ awasaŋkaka nambu.” Kiaŋ.

Taoŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

---

* **21:22:** Hoos 9.7 * **21:25:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13 * **21:27:** Dan 7.13; Ais 1.7

29 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono taoŋ ano gere
tosaaŋa ii iŋiima tanigia mobu. 30 Gere ii seŋgia loŋgogi ii iima iikawaa
kania oŋoaŋgio moma asariŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋa mono
dodowija.’ 31 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ qaa jejeŋi, iikawaa hoŋanoŋ kolooro
iima moma asariŋ mono kania kokaeŋ jewu, ‘Anutuwaa bentotoŋaa Eja
hoŋanoŋ mono uulaŋawo dodowiŋ kawaa.’
32 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba kete na-
monoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono
iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ asugiwaa. 33 Siwe namonoŋ goroŋ
qewaoto, noo Buŋa qaananoŋ mono mende aliwaa.” Kiaŋ.

Uugbili mesaoŋ koomuya laligowombo.
Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

34-35 “Kambaŋ somata iikawaa lombotanoŋ ejemba kuuya namonoŋ
laligowuti, iyoŋoo qagianoŋ kaeŋ koloon ubaa. Kawaajoŋ iikanoŋ
pilitik kaŋ siwa kaaŋa qeragoŋ oŋombabo. Kawaajoŋ namonoŋ
laaligowaa majakakayanoŋ qagianoŋ uro jejelombaŋ ama apu kotiga
neŋ eŋkalolon ama uugia bimoowabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ
laligowu.
36 “Kawaajoŋ mono kambaŋ so uugbili laligoŋ qama kooliŋ laligowu.
Kaeŋ laligogi esuŋ oŋono iwoi kuuya ii koloowaati, iikawaa uutanoŋga
kok koma mono Siwe gomambaa Eja hoŋaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka
nambuya.” Kiaŋ.
37 *Kambaŋ iikanoŋ Jiisasnoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ nama Buŋa
qaa kuma oŋono gomaŋ mare kolooro mesaoŋ baaŋa qata Oil gere
baaŋa qamakejoŋi, iikanoŋ uma eŋ laligoro. 38 Kaeŋ laligoro ejemba
tuuŋ kuuya yoŋonoŋ weeŋ so umugawodeeŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma
Buŋaya jero mobombaajoŋ iwaanoŋ kaŋ laligogi. Kiaŋ.

22

Jiisas qeniŋ komuwaa jeŋ aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

1 *Kaeŋ laligogito, bered yiistya qaa iikawaa korisoroya, qata Pasowa
kendoŋ jeŋkejoŋi, ii toriro.* 2 Toriro iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano
Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ toroko mogitiwaajoŋ
ama iyaŋgiodeeŋ ajorooŋ “Nomaeŋ aniŋ qegi komunaga?” jeŋ kana
moŋgama amigi.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋ ano.
Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

3 Kambaŋ kanoŋ Satanoŋ Juudaswaa uutanoŋ kemero. Juudas ii
Jiisaswaa gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ. Kariot gomanoŋga karoti-
waajoŋ qata moŋ Iskariot qagi. 4 Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jigowaa
kiropo galeŋ waŋa yoŋoonoŋ kema Jiisas memelolo meŋ borogianoŋ
amambaa qaaya iŋijoro. 5 Yoŋonoŋ ii moma “Ayo!” jeŋ uugianoŋ
qeaŋgoro sewaŋa moneŋ mubombaajoŋ qaa somoŋgogi. 6 Qaa so-
moŋgogi Juudasnoŋ Jiisas oloŋ memelolo meŋ borogianoŋ amambaa
kana moŋgama kokobimbiŋ koma laligoro. Kiaŋ.

---

* **21:37:** Luuk 19.47 * **22:1:** Eks 12.1-27 * **22:1:** Pasowa ii ananaa qaanoŋ niniima
kobooŋ nunuuguro. Eksodus 12.15

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

7 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ moŋnoŋ Pasowa lama
qeŋ ooŋkegiti, kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro. 8 Jiisasnoŋ Piito ano Jon
kokaeŋ irijoŋ wasiŋ orono, “Oro mono kema Pasowa lama mozozoŋgori
newoŋa.”
9 Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono qisiŋ muri, “Ii dakanoŋ kema mozo-
zoŋgowota?”
10 Qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Mobao, oro sitinoŋ keuri eja moŋ apu
monjoŋ qindiima karo mokoloowaota. Mokoloon ii otaaŋ kema miri
ubaati, mono iikanoŋ ubao. 11 Uma miri toya kokaeŋ ijowao, ‘Boinoŋ
goojoŋ jeja: Ala miriga daeŋ? Nononoŋ saanoŋ iikawaa uutanoŋ kaŋ
gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa?’ 12 Kaeŋ ijori moma miri
qaganoŋ eu uma uuta somata moŋ qendeema orombaa. Iikanoŋ duŋ
rara iwoi mozozoŋgogita raja. Ii qendeema orono iikanoŋ mono lama
qeŋ oowao.”
13 Kaeŋ jeŋ wasiŋ orono kema Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa so
mokoloon nama lama qeŋ ooŋ mozozoŋgori. Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

14 Nene kambaŋanoŋ karo Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo nene
newombaajoŋ kamaaŋ ragi. 15 Ragi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Pasowa
lama koi oŋowo newombaajoŋ siiŋ mamaga moma laligowe. Nene koi
neŋgo mono siimbobolo momaŋa. Iikawaa kambaŋanoŋ torija. 16 Ii
torijiwaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ Pasowa lama namonoŋ koi
kanoŋ toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ nene samoŋ kokawaa hoŋa
qaita moŋ asugiwaati, ii Anutuwaanoŋ bentotoŋ uutanoŋ eukanoŋ
nemaŋa.”
17 Kaeŋ iŋijoŋ wain qambi meŋ kotuegoŋ kokaeŋ jero, “Mono koi meŋ
oŋoaŋgio aŋgun aoŋ newu. 18 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Nii wain
kasawaa hoŋa koi kanoŋ mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Mombo
nemaŋati, ii Anutuwaanoŋ bentotoŋ asugidabororo iikanoŋ nemaŋa.”
19 Kaeŋ jeŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Koi
neenaa busunaga. Ii oŋoojoŋ ama togoŋ oŋonjeŋ. Ii neŋ mono nii
romoŋgoŋ nomakebu.” 20 *Ii oŋono negi wain qambi kaaŋiadeeŋ meŋ
kokaeŋ jero, “Qambi koi ii soomoŋgo areŋ doŋgogaa qambiaga kolooja.
Niinoŋ hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama sana molaama komumaŋa. Sa
iikanoŋ mono Anutuwaanoŋ soomoŋgo areŋa ii meŋ kotiiwaa.
21 *“Kaeŋ koloojato, mobu, memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono
motoon koi nene neŋ rajoŋ. 22 Oŋanoŋ, Anutunoŋ jeŋ kotorotiwaa so
Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono namo mesaoŋ kembaa. Kembaato,
memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’
jejeŋ. Anutunoŋ mono iroŋa uutaga meleema mubaa.”
23 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ kanaiŋ batugianoŋ amiŋ qisiŋ aoŋ jegi,
“Nonoonoŋga mono moronoŋ memelolo meŋ munaga?” Kiaŋ.

Gowoko yoŋonoŋ batugianoŋ niinoŋgiinoŋ aŋgi.
Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

* **22:20:** Jer 31.31-34 * **22:21:** Ond 41.9

24 *"Gowoko nonoonoŋga moronoŋ jotamemeya waŋa kolooja?"
kaeŋ jegi kawaajoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ jenoŋkooli aŋgi. 25 *Iikaeŋ
aŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Namowaa kantria kantria yoŋoo
kiŋgianoŋ mono eja poŋ kaaŋa koloon galeŋ koma oŋomakeju. Yoŋoo
poŋ qerewena jawiŋgianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ kanagesogia mindiŋgoŋ
oŋoŋgi weleŋ qeŋ oŋoma 'Eja awaa!' jeŋ mepeseeŋ oŋomakeju.
26 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ mono iikawaa so mende ambu. Oŋoo
batugianoŋ moŋnoŋ somatagia kolooji, iinoŋ mono kamaaŋqeqeta
kaaŋa koloon laligowa. Jotamemeya waŋanoŋ mono weleŋqeqe kaaŋa
koloon laligowa.
27 *"Moŋnoŋ rama nene nero moŋnoŋ nene koma muŋ kema kaŋkeji,
iyoroonoŋga uuta ii moronoŋ? Oŋanoŋ, 'Rama nene neji, iinoŋ mono
uuta kolooja.' Kaeŋ iŋijoŋkejuto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ weleŋqeqe
kaaŋa koloon laligojeŋ.
28 "Kaeŋ laligowe aŋgobato meŋ noŋgi konjiliŋ qarasombuyawowaa
uutanoŋ keube oŋo kileŋ kaparaŋ koma niwo qokotaaŋ laligoŋ kouju.
29 Maŋnanoŋ jeŋ kotoŋ nono niinoŋ iwaa bentotoŋa ku-usuŋ qaganoŋ
galeŋ komakejeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ toroqeŋ jeŋ kotoŋ oŋombe
oŋo kaaŋagadeeŋ ku-usuŋ qaganoŋ ejemba kiŋ kaaŋa galeŋ koma
oŋomakebuya. 30 *Kawaajoŋ oŋo saanoŋ noo bentotonanoŋ keuma
nene duŋna liligoŋ rama apu ano nene neŋ laligowuya ano eja poŋ
raranoŋ rama Israel kanageso tuuŋ 12 yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoŋ
oŋombuya." Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

31 Jiisasnoŋ jero, "Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanoŋ wiit
dumuŋ kota juunoŋ ama utugoro kaawoya deema kamaaŋkeji, Satanoŋ
mono iikawaa so oŋonoŋ looriŋ iwaa borianoŋ kemebutiwaajoŋ utugoŋ
aŋgobato meŋ oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma jojorija. 32 Jojorijato,
goo momalaariganoŋ zolololoŋgoŋ jaŋgoŋ qaombabotiwaajoŋ niinoŋ
goojoŋ qama kooliŋ laligowe. Kawaajoŋ kambaŋ moŋgeŋ uuga mombo
meleema noonoŋ kawagati, iikanoŋ mono uumeleeŋ alauruga naŋgoŋ
meŋ kotiiŋ oŋomba."
33 Kaeŋ jero Saimonoŋ meleeno, "Poŋ, niinoŋ mono giwo kapuare
mirinoŋ kembotiwaajoŋ ano motooŋ komuwotiwaajoŋ jojoriŋ laligo-
jeŋ."
34 Kaeŋ meleenoto, Jiisasnoŋ ijoro, "Piito, niinoŋ kokaeŋ gijowe moba:
Kurunoŋ kete mende qaro giinoŋ waladeeŋ "Ii mende moma mujeŋ,"
jeŋ nii qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa.

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeeŋ meŋ kembu.

35 *Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Niinoŋ oŋo wala
gesogia qaa, moneŋ gesogia qaa, kana esugia qaa kaeŋ wasiŋ oŋombe
keŋgiti, kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ amamaagi me qaago?" Qisiŋ
oŋono "Iwoi mombaajoŋ mende amamaaniŋ," ijogi.
36 Ijogi kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, "Wala kaeŋ aŋgito, kambaŋ kokaamba
mombaanoŋ geso ano moneŋ geso qaŋa eji, ii mono meŋ besaaŋ

* **22:24:** Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 * **22:25:** Mat 20.25-27; Maak 10.42-44 * **22:26:** Mat 23.11; Maak 9.35 * **22:27:** Jon 13.12-15 * **22:30:** Mat 19.28 * **22:35:** Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4

laligowa. Manjawaa soo somata ii mombaanoŋ mende eji, iinoŋ mono malekuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ama moneŋ mokoloon soo ii sewaŋa mewa. 37 *Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutuwaa qaanoŋ noojoŋ jegita eji, qaa kuuya ii mono hoŋawo koloodaborowaa. Iikawaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuumambaajoŋ anja. Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ oogita eja, 'Iinoŋ bologa meme yoŋoo tuuŋnoŋ ewaa, jegi.' Kawaajoŋ jejeŋ: Qaa iikawaa hoŋa ii noonoŋ koloodaborowaa."

38 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ ijogi, "Poŋ iiba, manjawaa soo somata woi koi rajao." Kaeŋ ijogi "Ii sokonja," jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Mat 26.36-46; Maak 14.32-42

39 Jiisasnoŋ miri mesaoŋ silia otaaŋ Oil gere baaŋanoŋ uro gowokourutanoŋ gematanoŋ keŋgi. 40 Uma iikanoŋ keuma kokaeŋ iŋijoro, "Aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qamakooli gawoŋ mewu."

41 Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ jamo gilíniŋ kemakeji, iikawaa so kema simiŋ kuma qama kooliro 42 Qama kooliŋ kokaeŋ jero, "Amana, giinoŋ uusiiŋga mojaŋi eeŋ, siimbobolowaa qambia koi kanoŋ mono noo qananoŋ ubabotiwaajoŋ nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago." 43 Kaeŋ qama kooliro gajoba moŋnoŋ Siwenoŋga asugiŋ meŋ kotiiŋ muro. 44 Meŋ kotiiŋ muro konjiliŋ uuta moma mono kaparaŋ koma uuta meŋ kululuuŋ qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalaŋ kaaŋa riiŋ namonoŋ kamaaro.

45 Qama koolidaboroŋ waama gowokouruta yoŋoonoŋ keno. Kema mokoloon iŋiiro wosobirinoŋ meŋ kamaaŋ oŋono gaoŋ egi. 46 Egi iŋijoro, "Mono naambaajoŋ gaoŋgadeeŋ eju? Mono waama aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooligi." Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

47 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ eja tuuŋ kougi. Gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ jeta meŋ oŋoma Jiisaswaanoŋ kouma buuta kitoŋ nero. 48 Kitoŋ neroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, "Juudas, gii buuna kitoŋ neŋ iikaaŋa kanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ mujaŋ me?"

49 Kaeŋ kolooro tosianoŋ Jiisas liligoŋ muŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iwoi koloomambaajoŋ ano ii iima jegi, "Poŋ, nono manjawaa soo somatanoŋ uŋuwoŋa me?" 50 Kaeŋ jeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia dindiŋa kotogoro kamaaro.

51 Kamaaroto, Jiisasnoŋ meleema "Mono mesaowu!" jeŋ weleŋqeqewaa gejia kotoroti, ii oosiriro qeaŋgoro.

52 Qeaŋgoro nama jigo gawoŋ galeŋurugia, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) waŋa ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas mewombaajoŋ kougiti, ii kokaeŋ iŋijoro, "Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ kouju. 53 *Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo laligowe oŋonoŋ borogia

* **22:37:** Ais 53.12 * **22:53:** Luuk 19.47; 21.37

boraama nii mende noŋgi. Ii qaagoto, keteda koi paŋgamambaa kuusuŋanoŋ haamo ama asuganoŋ kolooro oŋoo kambaŋgianoŋ kaŋ kuuja." Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

54 Kaeŋ kolooro manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa mirinoŋ keŋgi. Keŋgi Piitonoŋ gemagianoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ keno. 55 Iikanoŋ kema jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ kemeŋ sombeŋ biiwianoŋ gere ooŋ motooŋ ragi. Piitonoŋ kaaŋiadeeŋ yoŋoo batugianoŋ raro. 56 Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ Piitonoŋ gere kosianoŋ raro iigigiiŋ kokaeŋ jero, "Eja koi kanoŋ mono kaaŋagadeeŋ iwo laligoro."

57 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaeŋ ijoro, "Embada, niinoŋ ii mende moma mujeŋ."

58 Kaeŋ ijoŋ raro mende koriro eja moŋnoŋ ii iima ijoro, "Gii kaaŋagadeeŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ." Kaeŋ ijoroto, Piitonoŋ meleeno, "Alana, nii qaago."

59 Aua motooŋgowaa so tegoro moŋnoŋ qaa ii mombo kaparaŋ koma jero, "Eja koi kanoŋ kaaŋagadeeŋ oŋanoŋ iwo laligoro. Iinoŋ mono Galili ejaga kolooja."

60 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ meleeno, "Ejada, qaa jejaŋi, niinoŋ ii kondanjeŋ." Kaeŋ meleema jeŋ nano iikanondeeŋ kurunoŋ qaro.

61 Qaro Poŋnoŋ eleema Piito uuŋ iiro iikanondeeŋ qaaya kokaeŋ jeroti, ii romoŋgoro, 'Gii kete indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.' 62 Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano seleeŋgeŋ kemeŋ meduqedu meŋ saaro. Kiaŋ.

Jiisas jeŋ jonoŋsisi ama mugi.
Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

63 Manjaqeqe eja Jiisas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama muŋ nama qewagogi. 64 Qewagoŋ jaasewaŋa esuuŋ qisiŋ ijogi, "Gii gejatootoo ejaga koloojaŋiwaajoŋ moronoŋ guji, mono iwaa qata qaba!" 65 Kaeŋ jeŋ mamaga tereŋgoŋ mepaegoŋ jeŋ qetama mugi. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

66 Jeŋ qetama muŋ laligogi gomaŋ ano kantriwaa jotamemeya ano jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajorooŋ Jiisas wama Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ aŋgi.

67 Iikanoŋ aŋgi ijogi, "Giinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋi eeŋ, ii mono asuganoŋ paŋ jena mobonga." Kaeŋ ijogi meleeno, "Ii iŋijowenagato, ii mono mende moma laariwuya. 68 Me qisiŋ oŋombenagato, ii mono mende meleema nombuya. 69 Kaeŋ mojento, kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ mono Anutu, ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama laligowaa."

70 Kaeŋ meleeno iikanondeeŋ korebore yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qisigi, "Oŋanoŋ, gii Anutuwaa meriaga koloojaŋ me qaago?" Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleema oŋono, "Ii koloojeŋiwaa qaaya mono oŋoaŋgio jeju." 71 Meleema oŋono jegi, "Aŋo kuakua qeŋ komuwaatiwaa naŋgonaŋgo qaaya mono iyaŋaa jetanoŋ jero modaborojoŋ. Kawaajoŋ

tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ mono naambaajoŋ mombo qisiŋ oŋombonaga?" Kiaŋ.

23

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

1 Kaeŋ jeŋ tuuŋ kuuya yoŋonoŋ waama Jiisas wama kema gawana
Pailotwaanoŋ keŋgi. 2 Iwaanoŋ kema kanaiŋ selianoŋ qaa kuuŋ kokaeŋ
jegi, "Eja kokawaa kania ii kokaeŋ iima moniŋ: Iinoŋ ejemba kuuŋ
oŋono eŋkalololoŋ kolooro kareŋ aoŋkeju. Nono Siisa-kimbaa takis
mende amboŋatiwaajoŋ soŋgo amakeja. Iyaŋaajoŋ 'Nii Hamoqeqe Toya
Kraist ano kiŋ koloojeŋ,' kaeŋ jeŋkeja."
3 Kaeŋ jegi Pailotnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, "Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo
kiŋ poŋgiaga koloojaŋ me qaago?" Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema jero,
"Mono geeŋgo jejaŋi, kiaŋ."
4 Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro,
"Niinoŋ eja kokawaa qinjita moŋ mende mokoloojeŋ."
5 Kaeŋ iŋijoro mombo kaparaŋ koma kuuŋ jegi, "Iinoŋ mono ejemba
tuuŋ kuuŋ oŋoma Buŋa qaaya Galili prowinsnoŋ kanaiŋ kuma oŋoma
baloŋ sokoma kaŋ Judia prowins kokanoŋ kaaŋagadeeŋ ii jeŋ seiŋkeja."
6 Kaeŋ jegi moma qisiŋ oŋoma jero, "Ii Galili ejaga kolooja me qaago?"
7 Kaeŋ jero "Mono ii!" jegi moma Herodnoŋ Galili ano prowins tosaaŋa
mindiriŋ galeŋ koma oŋoma kambaŋ iikanondeeŋ Jerusalem sitinoŋ
kaŋ laligoroti, iikawaajoŋ Pailotnoŋ jero Jiisas Herodwaanoŋ wama
keŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kiŋ Herodwaa jaanoŋ nano.

8 Herodnoŋ Jiisaswaa sunduya moma mono kambaŋ koriga iimam-
baajoŋ siiŋ moma laligorotiwaajoŋ ii iima uutanoŋ mamaga qeaŋgoro.
Jiisasnoŋ aŋgoleto moŋ mero iimambaajoŋ ama mamboma laligoro.
9 Kawaajoŋ qiqisi mamaga Jiisas qisiŋ muro. Ii qisiŋ muroto, Jiisasnoŋ
kitia moŋ mende meleeno.
10 Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nama selenoŋ
kuukuu qaa geriawo jeŋ mugi. 11 Herodnoŋ manjaqeqe ejauruta
yoŋowo Jiisas meŋ kamaaŋ ama jejewili ama mepaqepae meŋ mugi.
Kaeŋ ama maleku akadamuyawo moŋ mouma mugi nano wasiro
mombo gawana Pailotwaa jaanoŋ keno. 12 Wala Pailot ano Herod
yoronoŋ kerekere ama aoŋ laligorita kambaŋ iikanoŋ ala-ala koloori.
Kaeŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39–19.16

13 Jiisasnoŋ karo gawana Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano galeŋkoŋkoŋ
ejauruta ano ejemba tuuŋ horoŋ oŋono ajoroogi. 14 Ajoroogi kokaeŋ
iŋijoro, "Oŋo eja koi kokaeŋ jeŋ noonoŋ wama kaju, 'Iinoŋ ejemba tuuŋa
tuuŋa kuuŋ oŋono eŋkalololoŋ amakeju.' Mobu! Oŋo qaa selianoŋ kuu-
juti, niinoŋ iikawaa kania oŋoo jaagianoŋ gosiŋ kokaeŋ mokoloojeŋ:
Oŋo eja kokawaa selianoŋ qaa kuuya kuujuti, ii niinoŋ koposoya moŋ
mende mokoloojeŋ. 15 Herodnoŋ qaa kaaŋiadeeŋ jeŋ wasiro mombo
nonoonoŋ kaja. Mobu, iinoŋ iwoi qinjitawo moŋ mende ano. Kawaajoŋ
koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ amamaaya koloowaa. 16 Kawaajoŋ

niinoŋ jewe manjaqeqe eja yoŋonoŋ oolinondeeŋ qegi isambe kamaawaa.” 17 (Pailotnoŋ gbani so Pasowa korisoro kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo isama oŋomakero.)

18 Kaeŋ iŋijoro koreboreyanoŋ silama qama jegi, “Iiga mono yamageŋ (kozigeŋ)! Barabas mono isama nonomba!” 19 Barabasnoŋ sitinoŋ kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga koloon eja moŋ qero komuroti, iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi raro.

20 Pailotnoŋ Jiisas isamambaajoŋ moma qaa mombo jero. 21 Jeroto, yoŋonoŋ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoonoŋ qewu! Mono maripoonoŋ qewu!”

22 Qa gigilaagi iinoŋ qaa indiŋ karooŋ kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ mono naa bologaga ano? Niinoŋ iwaanoŋ koposo moŋ mende mokoloowe koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja. Kaeŋ kolooro niinoŋ jewe manjaqeqe eja yoŋonoŋ oolinondeeŋ qegi isama mube kamaawaa.”

23 Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ jaba ama kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ qagi, ‘Jiisas mono maripoonoŋ qegi komuwa.’ Kaeŋ qama Pailotwaanoŋ qaa ii qewagogi. 24 Qewagogi Pailotnoŋ qaagiaa baatanoŋ kema qaa kaparaŋ koma jegiti, iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro. 25 Jeŋ tegoŋ “Barabas kamaawa!” jeŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ ii isama muro kamaaro. Ii kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga koloon eja moŋ qero komurotiwaajoŋ kasa mirinoŋ ooŋgi raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siiŋgia otaaŋ ama mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

26 Pailotnoŋ Jiisas borogianoŋ ano wama kana somatanoŋ kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ gawonoŋga kouro jeŋ kotoŋ muŋ Jiisaswaa maripooŋa meŋ iwaa sawiŋanoŋ aŋgi aŋgoŋ otaaŋ keno.

27 Kaeŋ keno ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ luluuma gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Yoŋoo batugianoŋ emba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ jiŋgeŋ qama saama keŋgi.

28 Saama keŋgi Jiisasnoŋ eleema iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo Jerusalem emba, oŋo mono noojoŋ mende saabu. Noojoŋ qaagoto, oŋoaŋgia ano meraboraurugia yoŋoojoŋ mono saabu. 29 Mobu! Kanageŋ kambaŋ moŋ karo iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Emba aruŋa ii simbawoŋawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawoŋawo kolooju. Merabora aju oŋoma mende dooŋgogiti, ii simbawoŋawo.’ 30 *Kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kanaiŋ baaŋa Toya ii kokaeŋ welema oŋombuya, ‘Oŋo mono baaŋa ii jegi bagoŋ qanananoŋ ubu.’ Ano seŋ sia Toya ii kokaeŋ welema oŋombuya, ‘Oŋo mono kobaagianoŋ mesaŋgoŋ nonombu.’

31 “Niinoŋ Anutuwaanoŋ gere gbiligbili koloojeŋ ano noojoŋ kileŋ kokaeŋ ama nonju. Oŋo gere koomuya siŋgisoŋgogiawo eja sii qeŋ nanju. Kawaajoŋ Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono gerenoŋ oŋooro siimbobolo uuta mobuya.”

32 Bologa meme woi ii kaaŋagadeeŋ Jiisaswo motooŋ uruwombaajoŋ uruama keŋgi. 33 Kema gomaŋ qata Waŋsii qajuti, iikanoŋ keuma Jiisas

* **23:30:** Hoos 10.8; Isa 6.16

maripoonoŋ qegi. Qeŋ bologa meme woi ii motooŋ moŋ dindiŋanoŋ moŋ qanianoŋ leelee kaeŋ urugi. 34 *Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ jero, “Amana, yoŋonoŋ iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaajoŋ mono siŋgisoŋgogia mesaoŋ oŋomba.”

Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajoŋ kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro iikawaa so ii mendeema megi.

35 *Kaeŋ aŋgi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ nama ii uuŋ iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Anutunoŋ meweeŋgoŋ muro Hamoqeqe Toya Kraist kolooji eeŋ, tosaaŋa ilaaŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ mono iyaŋa ilaaŋ aowa.”

36 *Manjaqeqe eja yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qaa goŋgeegee jeŋ mepaegoŋ kosianoŋ kema wain apu aasoŋawo qeesaaŋ meŋ uma muŋ 37 kokaeŋ ijogi, “Gii Juuda yoŋoonoŋ kiŋ poŋga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ geeŋga ilaaŋ aowa.”

38 Waŋanoŋ eu tere moŋ kokaeŋ ooŋ qegi nano, “Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.”

39 Kikekakasililiŋ eja woi motooŋ mondoŋ oroni naniti, iyoroonoŋga moŋnoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota Jiisas jeŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋi eeŋ, mono geeŋga ilaaŋ aoŋ noro kaaŋagadeeŋ ilaaŋ noromba.”

40 Kaeŋ ijoroto, alianoŋ jeŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii godaqeqega qaa. Gii Anutuwaajoŋ kaaŋagadeeŋ keega mende mojaŋ me? Yoŋonoŋ jeŋ tegoŋ siimbobolo ororoŋ nonoŋgi bosinjoŋ. 41 Anara oŋanoŋ koposo anitiwaajoŋ iroŋa soyanoŋ meleema ama noroŋgi siimbobolo mojo. Ii mojoto, eja koi kanoŋ bologa moŋ mende ano ii kileŋ tiwilaaju.” 42 Kaeŋ jeŋ ijoro, “Jiisas, gii bentotoŋgaa uutanoŋ keubagati, iikanoŋ mono nii romoŋgoŋ nomba.”

43 Ijoro ii kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa gijowe moba: Giinoŋ mono kete niwo oyaŋboyaŋ gomanoŋ uma laligowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

44 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro weeŋ jaaya bulugoro paŋgamanoŋ kamaaŋ gomaŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano. 45 *Kambaŋ iikanoŋ jiwowoŋ jigo uutanoŋ opo nanoti, iikanoŋ mono eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro. 46 *Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ kotakota qama kokaeŋ jero, “Amana, nii kokoosuna goo boroganoŋ anjeŋ.” Kaeŋ jeŋ sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ komuro.

47 Komuro iwoi kolooroti, kawali galenoŋ ii iima Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jero, “Iinoŋ mono oŋanoŋ eja solaŋaga kolooja.”

48 Ejemba tuuŋ kuuya ii iibombaajoŋ kaŋ ajoroogiti, iyoŋonoŋ iwoi ii kolooro iima wosogia juno waŋ giliŋ motomotooŋ mirigianoŋ keŋgi. 49 *Keŋgito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyoŋonoŋ sigeŋsigeŋ nama ii uuŋ iigi. Emba tosianoŋ Jiisas otaaŋ Galiliga kagiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nama ii iigi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

* **23:34:** Ond 22.18 * **23:35:** Ond 22.7 * **23:36:** Ond 69.21 * **23:45:** Eks 26.31-33 * **23:46:** Ond 31.5 * **23:49:** Luuk 8.2-3

50-51 Juuda yoŋoonoŋ taoŋ qata Arimatia iikanoŋa eja awaa
qabuŋayawo qata Joosef iinoŋ kaaŋagadeeŋ karo. Iinoŋ Anutu
bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoro. Iinoŋ Juuda
yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya laligoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ
somoŋgoŋ aŋgiti, iikawaa uumotooŋ mende ano.
52 Iinoŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro.
53 Qisiŋ uma qamoya maripoonoŋga metegoŋ meŋ kamaaŋ opo
taaŋanoŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa moŋ
ururooŋ qamo moŋ kanoŋ mende aŋgiti, iikanoŋ Jiisaswaa qamoya ii
ano. 54 Sabat kendoŋ rarawaa iwoiya mozozoŋgogiti, (nemuŋgawoŋ)
iikawaa weeŋa jaayanoŋ kememambaa ano.
55 Kememambaajoŋ ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti, iyoŋonoŋ
Joosefwaa kanianoŋ qasirinoŋ kema iinoŋ Jiisaswaa qamoya meŋ jamo
kobaanoŋ anoti, ii iigi. 56 *Iikanoŋa eleema mirinoŋ kema jiniŋ sambori
uŋkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanoŋ moriwom-
baajoŋ mozozoŋgogi. Mozozoŋgogito, Moosesnoŋ Kana qaanoŋ Sabat
kendombaajoŋ jeŋ kotoro eroti, ii otaaŋ haamo meŋ eeŋ ragi. Kiaŋ.

24

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ gomaŋ ano emba
yoŋonoŋ waama jiniŋ marae uŋkoowagawo mozozoŋgogiti, ii meŋ
qasirinoŋ keŋgi. 2 Kema moŋnoŋ qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata
qetano kenoti, ii iigi. 3 Ii iima jamo kobaawaa uutanoŋ ugito, Poŋ Jiisas-
waa qamoya mende mokoloogi. 4 Kawaajoŋ uugia uma kamaaro moma
naŋgi eja woi malekugara taaŋa kokobilibiliawo yoronoŋ bagianoŋ
nani iriigi.
5 Ii iriima awawaliŋ balonoŋ kemeŋ adaragogi kokaeŋ iŋijori, “Jaawo
kotiiŋ laligoji, ii mono nomaembaajoŋ koomuya yoŋoo batugianoŋ
moŋganju? 6 *Iinoŋ koi mende ejato, mono gbiliŋ waaja. Galili
prowinsnoŋ laligoŋ qaa iŋijoroti, ii mono romoŋgowu: 7 Iinoŋ kokaeŋ
jero, ‘Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman
eja sisiwerowerogiawo yoŋoo boronoŋ keno maripoonoŋ qegi komuŋ
weeŋ karooŋ kolooro gbiliŋ waabaa.’ ”
8 Kaeŋ jeri qaaya ii momogianoŋ keuro romoŋgogi. 9 Kaeŋ romoŋgoŋ
qasirinoŋga eleema kaŋ iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii
gowoko 11 ano tosaaŋa kuuya ii iŋijogi. 10 Qaa ii iŋijogiti, ii Maria
Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemuŋa ano emba tosaaŋa
yoŋowo laligogiti, iyoŋonoŋ ii kaŋ aposol ii iŋijogi.
11 Buju qaa ii iŋijogito, ii mogi qaa omayaaŋ kolooro ii mende
moma laarigi. 12 Mende moma laarigito, Piitonoŋ waama bobogariŋ
qasirinoŋ kema jamo kobaawaa uutanoŋ uuro keno opo taaŋa esuugiti,
iikayadeeŋ raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti, ii aŋodeeŋ romoŋgoŋ
waliŋgoŋ mirinoŋ eleeno. Kiaŋ.

Gowoko woiyanoŋ Emeus kananoŋ keni.
Maak 16.12-13

* **23:56:** Eks 20.10; Dut 5.14 * **24:6:** Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

13 Weeŋ iikanondeeŋ Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga woiyanoŋ
Jerusalem siti mesaoŋ gomaŋ qata Emeus sewen mail kanoŋ kembojoŋ
keni. 14 Kananoŋ kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyaŋgarodeeŋ amiŋ
mori. 15 Ii amiŋ moma kania jeŋ bimooŋ keni Jiisasnoŋ aŋo kosoga-
ranoŋ keuro motooŋ keŋgi. 16 Keŋgito, jaagara kojaŋgiro ii mende iima
kotori. 17 Mende iima kotori kokaeŋ irijoro, “Oro aŋgarodeeŋ naa qaaga
kananoŋ amiŋ moma kajao?” Kaeŋ irijoro doroŋ ama wosobiri jaajaa
uuŋ iima nani.

18 Iima nama yoroonoŋga moŋ qata Kliopas iinoŋ kokaeŋ qisiŋ muro,
“Pasowa kendonoŋ iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanoŋ moju.
Gii motooŋgonoŋ wabaga koloon ii mende mojaŋ me?”

19 Qisiŋ muro “Ii naama?” jero moma kokaeŋ ijori, “Nazaret eja Jiisas-
waanoŋ iwoi kolooroti, mono ii. Iinoŋ gejatootoo ejaga laligoŋ Anutu
ano ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ nanamemeŋ ku-usuŋawo ama qaa
kotakota jeŋ laligoro. 20 Kaeŋ laligoro ananaa jigo gawoŋ galenana
ano galeŋkoŋkoŋ ejaurunananoŋ ii wama gawanawaa boronoŋ aŋgi
komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro maripoonoŋ qegi komuro. 21 Iinoŋ Israel
kanagesonana kasanoŋga isama dowenana mewaatiwaajoŋ mamboma
jejeromoŋromoŋ ama laligoninto, ‘Yei!’ Ii mono qegi komujaa. Iwoi ii
kolooro laligoŋ kouniŋ kete somaŋa karooŋ koloodaboroja.

22 “Ii mende sokono kete nonoonoŋga emba tosianoŋ qaanoŋ kuuŋ
waliŋgoŋ nonoŋgi laligojoŋ. Yoŋonoŋ gomaamba amandiinoŋ qasiri-
noŋ kema 23 qamoya mende mokoloon eleema kokaeŋ jejuya, ‘Nono
Siwe gajoba woiwaa jaameleeŋ uŋa iiniŋ yoronoŋ ‘Jiisasnoŋ gbiliŋ
laligoja,’ jeri mojoŋ. 24 Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyoŋoonoŋga
tosianoŋ qasirinoŋ kema emba yoŋonoŋ qaa jejuyati, iikawaa so ero
iijuya. Roŋ gbameŋa iijuyato, iyaŋa mende iijuya.”

25 Qaa ii moma kokaeŋ irijoro, “Yei! Oŋo gejatootoo yoŋonoŋ qaa
jegiti, ii kuuya mono naambaajoŋ ataqataŋ ama ajojooŋ gaonjaajaa
laligoŋ mende moma laariju? 26 Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ siimbobolo
kaaŋa momago iyaŋaa asamararaŋ uutanoŋ ubaa. Iikawaa so oogita
eja me qaago?” 27 Kaeŋ irijoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya
yoŋonoŋ qaa jegiti, iikanoŋa kanaiŋ iyaŋaa qaa kuuya oogita eji,
iikawaa kania jeŋ asariŋ orono.

28 Jeŋ asariŋ oroma kema gomaŋ kembojoŋ jeŋ keniti, ii dodowiŋ
kanoŋ toroqeŋ kemambaajoŋ moro. 29 Kaeŋ moroto, yoronoŋ kaparaŋ
koma kokaeŋ ijori, “Gomaŋ mare kolooro weeŋ jaayanoŋ kememam-
baajoŋ anja. Kawaajoŋ saanoŋ norowo rama ewa.” Kiaŋ ijori yorowo
mirinoŋ uma ragi. 30 Rama yorowo nene newombaajoŋ ama bered meŋ
kotuegoŋ motoŋ oromambaajoŋ ano iwoi kokaeŋ kolooro:

31 Iikanondeeŋ jaagaranoŋ tooro iima kotori ayayooga kono mombo
mende iiri. 32 Kaeŋ kolooro aŋgarodeeŋ kokaeŋ amiŋ mori, “Kana
somatanoŋ Buŋa Terewaa qaa jeŋ kania jeŋ asariŋ noronji, kambaŋ
iikanondeeŋ mono uunaranoŋ gere jejiwaa so mojo.”

33 Kaeŋ jeŋ iikanondeeŋ waama Jerusalem sitinoŋ eleema keuma
gowokouruta 11 ano alaurugia yoŋowo ajoroon ragiti, ii mokoloon
oŋoni. 34 Mokoloon oŋoni kokaeŋ iŋijori, “Poŋnoŋ mono hoŋa waama
Saimombaanoŋ asugijaa.”

35 Kaeŋ iŋijori iyaŋgoro kananoŋ iwoi kolooro ano bered motoroti,
kambaŋ iikanoŋ uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya meŋ
oŋoni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko tuuŋa asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

36 Gowokouruta yoŋononoŋ qaa ii amiŋ moma ragi iikanondeeŋ Jiisas
aŋo batugianoŋ asugiŋ nama kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, luaenoŋ mono
oŋowo ewa!”
37 Kaeŋ iŋijoro toroko moma jeneŋgia ororo “Ome kokoosuga iijoŋ,”
iikaaŋ romoŋgogi. 38 Kaeŋ romoŋgogito, kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo nomaem-
baajoŋ aaruŋ momo kaaŋa uugianoŋ kolooja? 39 Nii neeno koi laligojeŋ.
Ii mono aŋgio kana borona uuŋ iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia
qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosiriŋ niima kotowu.”
40 Kaeŋ iŋijoŋ kana boria qendeema oŋono. 41 Qendeema oŋonoto, ii
korisorogiaajoŋ kileŋ mende moma laariŋ waliŋgoŋ ragi kokaeŋ qisiŋ
iŋijoro, “Nembanenegia moŋ koi raja me qaago?” 42 Kaeŋ qisiŋ iŋijoro
sora jejetaa kitia moŋ mugi. 43 Mugi meŋ nero iigi.
44 Nero iigi kokaeŋ iŋijoro, “Nii oŋowo laligoŋ kambaŋ kanoŋ qaa
iŋijowe mogiti, iikawaa hoŋa ii kambaŋ kokanoŋ kolooro iiju. Niinoŋ
kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo qaa ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo
eja yoŋoo Buju Tere ano Ondino (Buŋa rii) buknoŋ oogita eji, ii kuuya
mono hoŋawo koloodaborowaa.”
45 Kaeŋ iŋijoŋ iikanondeeŋ Buŋa Terewaa kania moma kotowuti-
waajoŋ uugia metooro. 46 Metooŋ kokaeŋ iŋijoro, “Qaa kokaeŋ oogita
eja: Kraistnoŋ siimbobolo moma komuŋ somaŋa karooŋ kolooro
koomunoŋga waabaa. 47 Kawaajoŋ oŋononoŋ mono Jerusalem sitinoŋ
kanaiŋ Buŋa qaa noo qananoŋ jeŋ asariŋ kantri kuuya sokoma kema
uukuukuu meŋ oŋomakebu. Daeŋ yoŋononoŋ uugia meleembuti, Anu-
tunoŋ mono iyoŋoo siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa.
48 “Qaa ii hoŋawo kolooro ano koloowaati, oŋo ii kolooro iima naŋgoŋ
jeŋ daŋgunu kaaŋa nambu. 49 *Mobu! Maŋnanoŋ kaleŋ oŋombaatiwaa
qaa somoŋgoroti, niinoŋ ii wasiwe uugianoŋ kemebaa. Eukanoŋa
ku-usuŋ ambe qagianoŋ ubaa. Oŋo mono siti koi kanoŋ iikawaajoŋ
mamboma rama laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro.
Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

50 *Jiisasnoŋ qaaya jedaboroŋ gowokouruta uŋuama kema Betani
gomaŋ kosianoŋ keuma iikanoŋ boria metaama kotuegoŋ oŋono.
51 Kotuegoŋ oŋono iikanondeeŋ Anutunoŋ wano oŋomesaoŋ Siwenoŋ
uro. 52 Uro korisoro somata moma usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muŋ
Jerusalem eleeŋgi. 53 Eleema suulaŋ jiwowoŋ jigonoŋ laligoŋ Anutu
mepeseeŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

---

* **24:49:** Apo 1.4 * **24:50:** Apo 1.9-11

Jon
Oligaa Buŋa Jonoŋ Ooro.
Jeŋ-asa-asari

Jonoŋ iyaŋaa qata Oligaa Buŋa kokanoŋ asuganoŋ mende ooroto, iyaŋaajoŋ kokaeŋ jeja, “Gowoko Jiisasnoŋ uutanoŋ jopagoŋ muroti.” (19.26) Jonoŋ uujopa uukalembaa qaaya ii kaparaŋ koma jeŋkeja. Jonoŋ Oligaa Buŋa koi ii ejembanoŋ qaa kokaeŋ moma kotowutiwaajoŋ (20.31) ooro, “Jiisas Kraist ii baloŋ ejagadeeŋ mende laligoroto, oŋanoŋ Anutuwaa Meria ano Hamoqeqe Toya kolooja. Oŋo mono ii moma laariŋ iikanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloowu.” Jiisasnoŋ wala Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa jetaga laligoro. (1.1) Kaeŋ laligoŋ namo ejaga kolooŋ esuŋmumuya ano momoya ii aiwese aŋgoleto meŋ iikanoŋ qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jeŋ asariro tosianoŋ uugia meleeŋgi tosianoŋ kileŋ yaŋgiseŋ aŋgi.

Jiisasnoŋ kokaeŋ kolooja, jero: Hamoqeqe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe gomaŋ eukawaa buŋaga (8.23), beŋsakoŋ tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galeŋ awaa (10.11), Anutuwaa Meria (10.36), Poŋ ano Boi (13.13), koomunoŋga waawaataa Toya ano laaligo kombombaŋaa Toya (11.25), kana hoŋa, qaa hoŋa ano laaligo kombombaŋa (14.6), wain gere hoŋa (15.1), tere waŋa mutuya ano tetegoya A ano Z (Ais 1.8), Mutuya ano Konoga (Ais 1.17) ano kaaŋ kaaŋa.

Jiisasnoŋ gowokouruta oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoroti, gejanono qaa konoganoŋ (Boŋ 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naaŋawo. Koomunoŋga waamago Piito meŋ kotiiwaatiwaajoŋ kokaeŋ qisiro: “Nii jopagoŋ nonjaŋ me qaago? Kaeŋ koloojaŋi, kiaŋ mono alauruna kalaŋ koma oŋomba.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-18
Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51
Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋ mero 2.1–12.50
Tetegoyanoŋ Jerusalem kaŋ laligoŋ komuro 13.1–19.42
Gbiliŋ waama alauruta kolooŋ oŋono 20.1-31
Galili kaŋ gowokouruta kolooŋ oŋono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

1 Kanakanaiyanoŋ monowaa monoyanoŋga qaa je laligoro. Iinoŋ laaligowaa kania naŋgoŋ jeŋ waama laligoro. Qaa je iinoŋ Anutuwaa kooroŋanoŋ laligoŋ waaro ano aŋo beŋsakoŋ Anutugadeeŋ kolooja. 2 Qaa je iinoŋ kanakanaiyanoŋ Anutuwaa kooroŋanoŋ laligoro. 3 Iwaa kooroŋanoŋ laligoŋ ilaaŋ muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi moŋ mende ilaaŋ munaga, ii mende koloonaga. 4 Qaa je iinoŋ laaligowaa bemunjaleya kolooja. Iwaanoŋ laaligo kombombaŋa iikanoŋ ejemba meŋ asariŋ oŋono iima laligoŋ waagi. 5 Asasagayanoŋ paŋgamaŋ uutanoŋ asariŋkejato, paŋgamanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ asasagaa kania ii mende moma asariŋ laligoŋ kougi. Kiaŋ.

6-7 *Anutunoŋ ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajoŋ moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asugiŋ kaŋ asasagaa kania iŋisaama naŋgoŋ jeŋ laligoro. 8 Jon aŋo asasaga ii mende kolooŋ laligoroto, iinoŋ asasagaa kania ii naŋgoŋ jeŋ laligoro. 9 Asasaga oŋaboŋa iinoŋ ejemba gomaŋ so meŋ asariŋ nonomakeji, iinoŋ namonoŋ asugimambaajoŋ ano.

10 Iinoŋ kanakanaiyanoŋ gomaŋa gomaŋa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemuŋ koma oŋono koloogi. Koloogi aŋo batugianoŋ laligoŋ kouroto, baloŋ ejembanoŋ kileŋ ii mende moma kotoŋ muŋ tompiŋ laligogi. 11 Kaeŋ tompiririŋ laligogi iyaŋaa gomaŋ mirianoŋ karo kanagesourutanoŋ zizi togoŋ telambelaŋ ama gema qeŋ mugi. 12 Kaeŋ aŋgito, daeŋ yoŋonoŋ koma horoŋ muŋ qabuŋaya moma moma laarigiti, iinoŋ mono kuuya iyoŋoojoŋ kana meleuro kokaeŋ kolooro: Aŋo nemuŋ koma kuusuŋ oŋono kolokoloo doŋgoga kolooŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloogi. 13 Anutuwaa uusiiŋanoŋ nemuŋ koma oŋono koloogi. Namo ejanoŋ siiŋa otaaŋ embiawo qaa somoŋgoro koro ama mera mero kolooji, iyoŋonoŋ kana kaaŋa iikanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa mende koloogi. Kiaŋ.

14 Qaa je iinoŋ eja sele busuwo kolooŋ batunananoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoro akadamuya uuŋ iima laligoniŋ. Maŋanoŋ Meria motooŋgowaajoŋ akadamuya kuuya ama aoŋ koma muro qaita moŋ laligoji, iinoŋ mono iikawaa so kaleŋmoriaŋanoŋ uuta saa qero akadamuyawo kolooŋ kambaŋ so qaa hoŋ toontooŋa jeŋ laligoro.

15 Jonoŋ eja iikawaa kania naŋgoŋ kokaeŋ qama jeŋ laligoro, “Niinoŋ mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolooja. Kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ wala laligoro. Kawaajoŋ iwaa qabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta kolooja.” Jon Oomulu ejanoŋ kaeŋ jeŋ laligoro.

16 Kaleŋmoriaŋanoŋ eja iikawaa uuta saa qero akadamuyawo laligoroti, iinoŋ mono iikawaa so kotuegoŋ nonoma laligoro. Kotumotueya ii kambaŋa kambaŋa maaro kuuya nonoo qanananoŋ uro laligoniŋ. 17 Moosesnoŋ Kana qaanana nemuŋ kono kolooroto, Jiisas Kraistnoŋ qaa hoŋa ninisaama Anutuwaa kaleŋmoriaŋa nemuŋ kono asuganoŋ kolooro. 18 Namo eja moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiro. Meria motooŋgonoŋ Maŋaa wosoyanoŋ laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono namonoŋ kamaaŋ kania ninisaano moniŋ. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ iyaŋaa kania jeŋ asariro.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

19 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jiwowoŋ jigowaa weleŋqeqe tosaaŋa Jerusalem sitinoŋga wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi. Kaŋ qisiŋ muŋ jegi, “Gii naa ejaga koloojaŋ? Kaniaga nomaeŋ?” Kaeŋ jegi kaniaya iŋisaama iŋijoro.

20 Kaniaya mende qakoonoto, asuganoŋ kokaeŋ jokolooro, “Niinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojeŋ.”

21 *Kaeŋ jokolooro kaparaŋ koma qisiŋ mugi, “Gii mono eja moroga koloojaŋ? Gii Elaija koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ mugi “Qaago!” jero. “Gii gejatootoo eja moŋ koloojaŋ me qaago?” Kaeŋ qisigi “Kaaŋ qaago!” meleeno.

---

* **1:6-7:** Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2 * **1:21:** Dut 18.15, 18; Mal 4.5

22 Meleeno qisigi, “Gii moroga koloojaŋ? Wasiŋ nonoŋgi kajoŋi,
iyoŋoojoŋ mono nomaeŋ meleema iŋijowonaga? Gii geeŋgaa kaniaga
nomaeŋ jeŋ asariwaga?”
23 *Qisigi kokaeŋ iŋijoro,
“Gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, ‘Nii gajoba
kolooŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ kokaeŋ qamakejeŋ:
Poŋnoŋ kawa-oo!
Kawaajoŋ oŋo mono uugia mindiŋgoŋ kania meleuŋ meagowu.’ Nii
kawaa qele gajobaya koloojeŋ.”
24 Eja wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) ejaga koloogi. 25 Yoŋonoŋ mombo kokaeŋ jeŋ qisiŋ mugi,
“Gii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojaŋ ano Elaija me gejatootoo
eja yoŋoonoŋga moŋ mende koloojaŋi, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ
ejemba oomulu meŋ oŋomakejaŋ?”
26 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ apu tooŋnoŋ
oŋomoriŋkejento, eja moŋ oŋo mende moma kotojuti, iinoŋ koi batu-
gianoŋ nanja. 27 Eja moŋ noo gemananoŋ kawaatiwaajoŋ jeŋ laligoweti,
iinoŋ mono ii kolooja. Iinoŋ kaŋ nii nuuguŋ somatana koloon
laligowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kosianoŋ kema wayaŋgesoya besaaŋ
kana esuyaa kasia isamambaa amaqamamaa amaŋa.” 28 Jonoŋ Jordan
apu leegeŋanoŋ gomaŋ qata Betani iikanoŋ laligoŋ ejemba oomulu meŋ
oŋoma laligoro. Iwoi ii iikanoŋ kolooro. Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisaswaajoŋ “Anutuwaanoŋ lama meriaga,” jero.

29 Ii kolooro gomaŋ ano Jonoŋ Jiisas sigeŋsigeŋ karo iima jero, “Iigi,
eja ii Anutuwaanoŋ lama meriaga. Iinoŋ mono baloŋa baloŋa ananaa
siŋgisoŋgonana koma konjoratiro solaŋaniwoŋa. 30 Niinoŋ mombaajoŋ
qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolooja. Kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo
gemananoŋ eja moŋ kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ walagadeeŋ
laligoŋ waaro. Kawaajoŋ iwaa qabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta
kolooja. 31 Niinoŋ ii wala mende moma kotoweto, Anutunoŋ kaniaya
Israel ejemba nono ninisaano moboŋatiwaajoŋ moja. Ii moma nii wasiŋ
nono kaŋ oomulu meŋ oŋomakejeŋ.”
32 Jonoŋ kaeŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nama naŋgoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Uŋa Toroyanoŋ mono Siwenoŋga kamaaŋ kewo kooŋ kaaŋa iwaa
waŋanoŋ kamaaŋ koma raro iibe. 33 Niinoŋ ii wala mende moma
kotoŋ laligoweto, moŋnoŋ ejemba oomulu meŋ oŋomaŋatiwaajoŋ
wasiŋ nonoti, iinoŋ kokaeŋ nijoro, ‘Uŋa Toroyanoŋ mombaa waŋanoŋ
kamaaŋ koma raro iibagati, iinoŋ mono Uŋa Toroya ejemba uugianoŋ
ama iikanoŋ mulu meŋ oŋombaa.’ 34 Niinoŋ ii iibetiwaajoŋ ama
kaniaya kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ, ‘Iinoŋ Anutuwaa Meria kolooja.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.

35 Kaeŋ iŋijoro gomaŋ ano Jonoŋ mombo apu goraayanoŋ iikanon-
deeŋ keno gowokouruta yoŋoonoŋga woinoŋ iwo motooŋ naŋgi.
36 Naŋgi Jiisasnoŋ iikanoŋ uŋuuguŋ kenoti, ii tororo uuŋ iigigiiŋ jero,
“Eja ii mono iibao. Iinoŋ Anutuwaanoŋ lama meriaga kolooja.”
37 Kaeŋ jero gowoko woi yoronoŋ qaa ii moma Jiisaswaa gematanoŋ
keni. 38 Keni Jiisasnoŋ eleema gematanoŋ kariti, ii iriima kokaeŋ
qisiŋ orono, “Oro moroga moŋgama kajao?” Iikaeŋ moma meleema

* **1:23:** Ais 40.3

ijori, “Somatanara, gii miri dakanoŋ eŋ laligojaŋ?” (Juuda yoŋonoŋ ‘Somatanana’ qaa ii boiwaajoŋ jeŋkegi.)

39 Kaeŋ ijori meleeno, “Mono kaŋ iibao!” Kaeŋ meleeno weeŋ jaaya eleeno 4 kilok kawaa so kolooro. Weeŋ jaaya meleeno iikanoŋ motooŋ kema miri dakanoŋ eŋ laligoroti, ii iigi. Ii iima kanoŋ iwo laligori gomaŋ siŋsiŋgoŋ tiiro mesaoŋ kari.

40 Jonoŋ qaa jero gowoko woita moma Jiisaswaa gematanoŋ keniti, iyoroonoŋga mombaa qata Andruu, dataa qata Saimon Piito. 41 Andruu iinoŋ wala data Saimon mokolooŋ kokaeŋ ijoro moro, “Noro mono Hamoqeqe Toya mokoloojota.” Hamoqeqe Toya ii Griik qaanoŋ Kraist. 42 Kaeŋ jeŋ data wama Jiisaswaanoŋ keni. Keni Jiisasnoŋ Saimon tororo uuŋ iigigiiŋ jero, “Gii Saimon, Jombaa meria koloojanto, niinoŋ qaga Siifas qabe ewaa.”* Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono.

43 Gomaŋ ano Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ kemambaajoŋ kema kananoŋ eja qata Filip mokolooŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono nii notaaŋ kawa!” 44 Filipnoŋ Andruu ano Piito yorowo gomaŋgia motooŋa. Taoŋgia qata Betsaida.

45 Filipnoŋ eja qata Natanael mokolooŋ kokaeŋ ijoro, “Moosesnoŋ eja mombaajoŋ Kana qaanoŋ oorota gejatootoo yoŋonoŋ toroqeŋ oogita eji, nono mono eja ii mokoloojoŋa. Eja ii qata Jiisas, maŋaa qata Joosef, gomaŋa qata Nazaret.”

46 Natanaelnoŋ ii moma waliŋgoŋ jero, “Oo Nazaret! Ii gomaŋ qandayaga. Iikanoŋa iwoi awaa moŋ koloowaatiwaa so qaago.” Kaeŋ jero Filipnoŋ ijoro, “Mono kaŋ geeŋgo iima kotowa!”

47 Kaeŋ ijoro moma Jiisaswaanoŋ kaŋ kouro iima iwaajoŋ qaa kokaeŋ jero, “Iibu! Eja koi kanoŋ mono Israel eja hoŋa kolooja. Uutanoŋ gbiŋgbaoŋ qolomoloŋgoya qaa.”

48 Kaeŋ jero Natanaelnoŋ qisiŋ muŋ jero, “Gii mono nomaeŋanoŋ nii moma kotoŋ nonjaŋ?” Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Gii fig gere† umuganoŋ rana giima kotowe. Wala giima kotowego Filipnoŋ kawaa gematanoŋ giima goono.”

49 Kaeŋ ijoro Natanaelnoŋ meleema ijoro, “Oo Somatana, gii mono oŋanoŋ Anutuwaa Meria koloojaŋ. Gii Israel nonoonoŋ eja Poŋga laligojaŋ.”

50 Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Nii wala kokaeŋ jejeŋ, ‘Gii fig umuganoŋ rana giibe.’ Kaeŋ jeŋ asugijeŋiwaajoŋ moma laariŋ nonjaŋ. Anutuwaanoŋ ku-usuŋ koi iima mojaŋi, ii mono iwoi melaada kolooja. Hoŋa somata ii mono kanageŋ iima moma laligowaga.”

51 *Kaeŋ ijoŋ toroqeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋ tooŋa moŋ kokaeŋ jewe moba: Kanageŋ noo gowokouruna koloogi kotoŋ kondooŋ oŋombe jaameleeŋ uŋa kokaeŋ iibuya: Siwe nagunoŋ tano Anutuwaa gajobaurutanoŋ asugiŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋaanoŋ uma kamaaŋ aŋgi iŋiibuya.” Kiaŋ.

---

* **1:42:** Siifas ii Griik qaanoŋ Piito, ananaa qaanoŋ jamo karanjaŋ. † **1:48:** Fig ii sambi kaaŋaya. Ii gawoŋgianoŋ komogi kota naaŋawo kolooro kambaŋ mamaga neŋ laligoju.

* **1:51:** Jen 28.12

2

Jiisasnoŋ apu meŋ letono wain kolooro.

1 Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono weeŋ karooŋ tegoro laligogi moŋnoŋ agomiŋ aoaowaa maraŋ lombaŋ ano ajoroogi. Ii Galili prowinswaa gomaŋ qata Kaana iikanoŋ aŋgi. Jiisaswaa nemuŋanoŋ kanoŋ motooŋ kema ragi. 2 Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kaaŋagadeeŋ horoŋ oŋoŋgi lombanoŋ motooŋ ragi. 3 Iikanoŋ ragi wain apunoŋ qaono Jiisaswaa nemuŋanoŋ meria ijoro, “Yoŋoonoŋ wain apu qaonja.”

4 Kaeŋ ijoro kokaeŋ ijoro, “Nemuna, ii nomaeŋ amaŋatiwaajoŋ jejaŋ? Jeŋ kotoŋ nonjaŋ me? Noo aŋgoleto meme kambananoŋ mende kaŋ kuuro laligojeŋ.”

5 Kaeŋ jero moma weleŋqeqeurut*a* kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ iwoi mombaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋombaati, ii mono otaaŋ ambu.”

6 Juuda yoŋonoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ Kana qaagia otaaŋ borogia soŋgb*a*m*a* laligoŋkegi. Iikawaa so miri iikanoŋ koworaŋeŋ somata 6 raro. Koworaŋeŋ motomotooŋ ii apu konoŋ 8 me 12 iikanoŋ kemeŋ saa qenagiwaa soga ragi.

7 Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono apu kosoŋ kaŋ maagi koworaŋeŋ koi saa qewa.” Kaeŋ jero moma jerotiwaa so aŋgi. 8 Koworaŋeŋ ii saa qegi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Mono apu qaga kosoŋ meŋ kema lombaŋ galeŋ mubu.” Jeŋ kotoŋ oŋono meŋ keŋgi.

9 Kosoŋ keŋgito, galenoŋ apu letoma wain kolooroti, ii neŋ naaŋ*a* moma daeŋk*a*y*a* meŋ kagiti, ii mende moma asariŋ aaruro. Aaruroto, weleŋqeqe apu kosogiti, iyoŋonoŋ ii moma jegi galenoŋ maraŋ lombaŋ toya oono karo. 10 Karo kokaeŋ ijoro, “Maraŋ kambaŋanoŋ kuuya yoŋonoŋ wain apu awaa ii wala meŋ kaŋ oŋom*a*keju ano ii neŋ eŋk*a*lol*o*ŋ meŋ aogigo wain apu naaŋ*a* qaa ii kanageŋ oŋom*a*keju. Giinoŋ wain apu awaa ii wala aŋgoŋ koma mende oŋom*a* ketego koi kambaŋ uuguŋ meŋ kajaŋ. Ii sili morota moŋ anjaŋ.”

11 Jiisasnoŋ aŋgoleto mutuya koi ii Galili prowinswaa gomaŋ*a* qata Kaana iikanoŋ mero. Ii meŋ iikanoŋ ku-usuŋ*a* asuganoŋ iŋis*aa*no. Kaeŋ iŋis*aa*no gowokourutanoŋ moma laariŋ mugi.

12 *Jejelombanoŋ laligogi tegoro Jiisaswaa nemuŋko*aa*ŋ*a* ano gowokouruta yoŋonoŋ gomaŋgi*a*noŋ Kaperneam keŋgi. Iikanoŋ kema somaŋ*a* tosia toroqeŋ laligogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

13 *Kambaŋ kanoŋ Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendoŋ kambaŋ*a* dodowiro. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima koboon nunuuguroti,* iikawaajoŋ aisoowombaajoŋ aŋgi Jiisasnoŋ kaaŋagadeeŋ gomaŋ*a* mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ uro. 14 Sitinoŋ uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keuma iwoi kokaeŋ mokolooro: Ejemba bulmakao ejia, lama ano kewo kooŋ ii sewaŋ*a* mewutiwaajoŋ aŋgi ano tosianoŋ moneŋ utekute ambombaajoŋ ragiti, ii iŋiiro.

15 Ii iŋiim*a* kasanoŋ tape (qoilomu) miziziiŋ iikanoŋ oŋootiŋ uŋuro. Uŋuŋ ejemba ii kuuya konjoma oŋom*a* lama bulmakaogiawo jiwowoŋ

* **2:12:** Mat 4.13 * **2:13:** Eks 12.1-27 * **2:13:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, iikawaa korisoroya ii Kooŋ qaanoŋ Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15

jigonoŋga oŋotaaro. Utekute ejemba yoŋoonoŋ soojaakota qewagoro kamaaro peragia metama maaro keno. 16 Kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, ejemba ii kokaeŋ jeŋ oŋono, “Iwoi ii mono meŋ togoŋ seleeŋgeŋ kembu. Oŋo noo Maŋnaa jiwowoŋ jigo koi mono naambaajoŋ utegogi koŋkororo miri kaaŋa kolooja?”

17 *Kaeŋ jeŋ oŋono Buŋa qaa moŋ gowoko yoŋoo momogianoŋ kouro romoŋgogi. Qaa ii kokaeŋ oogita eja, “Noo uunanoŋ goonoŋ jigo ii kowoga ewaatiwaajoŋ kaparaŋ kombe iikanoŋ uunanoŋ neqaŋ gere kaaŋa jero majakaka iikanoŋ ji mokolooŋkejeŋ.”

18 Ii konjoma oŋono Juuda jotamemeya yoŋonoŋ temboma waama Jiisaswaanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono naa aŋgoleto moŋ ana ku-usuŋga iiniŋ sokoma nononogo tere kaaŋa anaga?”

19 *Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Oŋonoŋ jiwowoŋ jigo koi kondeeŋgi namonoŋ kamaaro niinoŋ ii weeŋ karoombaa uutanoŋ metaama kuumaŋa.”

20 Meleema oŋono kokaeŋ ijogi, “Gbani 46:waa uutanoŋ jiwowoŋ jigo koi meŋ laligoŋ medaborogita nanja ano giinoŋ ii weeŋ karoombaa uutanoŋ mono nomaeŋ ama metaama kuunaga?”

21 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ jigowaa qaa ii iyaŋaa seliaa sareaga jero. 22 Jiisasnoŋ kanageŋ koomunoŋga waaro sareqaa jeroti, ii kambaŋ iikanoŋ gowokouruta yoŋoo roromoŋgogianoŋ kaŋ kono moma asarigi. Ii romoŋgoŋ Jiisasnoŋ qaa jeroti, ii ano Buŋa qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kananana modaboroja.

23 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ kiaŋkomu kendombaa kambaŋanoŋ laligoŋ aŋgoleto ku-usuŋawo meroti, ii ejemba mamaganoŋ iima qata moma laariŋ iwaanoŋ rapiŋgogi. 24 Rapiŋgogito, Jiisasnoŋ ejemba kuuya yoŋoo kanagia moma kotodabororo. Kawaajoŋ ejemba kuuya mende moma laaridaboroŋ oŋoma qaagiaa baatanoŋ mende kema laligoro. 25 Ejemba uugianoŋ qaa iwoi eroti, Jiisas moŋnoŋ ejemba uugiaa kania ii isaama qendeema mubaatiwaa so mende kolooro. Mono aŋo ii moma kotoro. Kiaŋ.

3

Jiisasnoŋ Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.

1 Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianoŋ jotamemeya eja moŋ qata Nikodeemus laligoro. Iinoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnoŋ nano. 2 Iinoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kouma kokaeŋ ijoro, “Somatana, gii aŋgoleto meŋkejaŋi, ii eja moŋnoŋ Anutu iwo mende nano aŋodeeŋ memambaa amamaaŋkeja. Kawaajoŋ gii Anutunoŋ nemuŋ koma gono boi koloojaŋ, iikaeŋ mojoŋ.”

3 Kaeŋ jero kokaeŋ jeŋ meleema muro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Moŋnoŋ Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga mende koloowaati eeŋ, iinoŋ mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma iimambaa amamaawaa.”

4 Meleema muro kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ ejemba waŋa koloon laligoŋgo kolokoloo doŋgoga ii mono nomaeŋ koloonaga? Iinoŋ

* **2:17:** Ond 69.9 * **2:19:** Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

mono nemuŋ goroŋ uutanoŋ keuro mombo koro ama memambaa amamaawaa.”
5 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ
jewe moba: Moŋnoŋ oomulu meŋ mugi Uŋa Toroyanoŋ uutanoŋ ke-
mero iikanoŋ kolokoloo doŋgoga mende kolooji eeŋ, iikaaŋanoŋ mono
Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keumambaa amamaawaa. 6 Balombaa
nemuŋmaŋ oŋoonoŋga merabora koloojuti, ii balombaa merabo-
raaŋaga. Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nemuŋ kono merabora kolooŋkejuti,
ii mono Siwewaa meraboraaŋaga.
7 “Kawaajoŋ oŋo kolokoloo doŋgoga Anutuwaanoŋga mende
koloowuyati, ii mono mende sokonja. Qaa ii jewe iikawaajoŋ mono
mende aaruwa. 8 Haamonoŋ aŋaa jaajaa laŋ giliro otoŋa momakejanto,
ii dakaya qeŋ kaŋkeji ano dakaaŋ baageŋ qeŋ kemakeji, giinoŋ iikawaa
kania mende moma asarijaŋ. Uŋa Toroyanoŋ ejemba nemuŋ koma
oŋono kolokoloo doŋgoga koloogiti, kuuya iyoŋoo kaniagia mono
haamo kawaa so kolooja.”
9 Kaeŋ meleeno Nikodeemusnoŋ kiko qeŋ kokaeŋ jero, “Ii mono
nomaeŋ koloonaga?”
10 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii Israel kanageso kuma nonomakejaŋ
ano kileŋ qaa iikawaa kania mende moma asarijaŋ. Ii mende sokonja.
11 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Nononoŋ naama
moma kotojoŋi, ii jeŋ iŋisaamakejoŋ ano naama jaanananoŋ iima
mojoŋi, ii naŋgoŋ jeŋkejoŋ. Kaeŋ amakejonto, oŋonoŋ kileŋ Buŋa
qaanana ii mende moma aŋgoŋ komakeju.
12 “Balombaa iwoiya jaanoŋ ii-iita kawaa qaaya jewe moma mende
moma laariŋ nonjuti eeŋ, niinoŋ Siwewaa iwoiya mende ii-iita kawaa
kania iŋijowe ii mono nomaeŋ moma laariwuya? 13 Balombaa eja
moŋnoŋ Siwenoŋ mende uroto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ Siwe
gomanoŋ laligoŋ kamaaŋ kolooŋ asugiroti, iinoŋ mono eleema Siwenoŋ
ubaa.
14 *“Anutunoŋ Mooses baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ jeŋ kotoro kopa
aenoŋ mokoleŋ uŋaya meŋ toonoŋ kosigoro nanoti, iikawaa so Siwe
gomambaa Eja Hoŋa ii kosigogi uma nambaa. 15 Ejemba ii moma laariŋ
mujuti, iyoŋonoŋ kuuya laaligo kombombaŋa mokoloon laligowutiwaa-
joŋ ama eu ubaa.
16 “Iikawaa kania ii kokaeŋ: Ejemba ii moma laariŋ muŋkejuti,
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ tiwilaawaabotiwaajoŋ Anutunoŋ baloŋ so jinoŋa
qaa jopagoŋ nonono. Anana kuuya letoma laaligo kotigaa buŋa
koloowoŋatiwaajoŋ ama Meria motooŋgo soro ii nonono. 17 Ejemba
gomaŋ so laligoŋ kenjoŋi, Anutunoŋ Meria ananaa qaanana jeŋ
tegowaatiwaajoŋa qaagoto, Merianoŋ hamo nunuro kantri so letoma
oyaŋboyaŋ koloowoŋatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro.
18 “Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariji, Anutunoŋ iwaa qaa jeŋ
tegoro mende tiwilaawaato, moŋnoŋ Jiisas mende moma laariŋ muji,
Anutunoŋ iwaa qaa jeŋ tegoro laligoja. Anutuwaa Meria motooŋgowaa
qata mende moma laarijiwaajoŋ ama gere siawaa buŋa koloowaa.
19 Anutunoŋ baloŋ ejemba qaanana jeŋ tegoŋkeji, iikawaa kania
ii kokaeŋ: Asasaganoŋ namonoŋ kamaaŋ kolooroto, ejembanoŋ
nanamemeŋ bologa bologa ama meŋ laligogi. Kaeŋ laligoŋ Anutuwaa

* **3:14:** Jaŋ 21.9

asasaga togoŋ uugia paŋgamambaa nanamemenoŋ laŋ somoŋgoŋ laligoŋ kougi.
20 “Kuuya nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa
asasaga togoŋ gema qeŋkeju. Anutunoŋ nanamemeŋgia bologa bologa
ii iŋisaama jeŋ oŋono gamugia mobubotiwaajoŋ toroko momakeju. Ii
moma asasagaa uutanoŋ mende keumakeju. 21 Mende keumakejuto,
moŋnoŋ qaa hoŋa otaaŋ laligoji, iinoŋ saanoŋ asasagayaa uutanoŋ
keubaa. Anutunoŋ sololooŋ muro nanamemeŋa ama meŋ laligoroti,
iikawaajoŋ nanamemeŋa iikanoŋ asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moja.”
Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jedaboroŋ nama gowokouruta uŋuama Jerusalem
siti mesaoŋ Judia prowinswaa gomaŋ gematanoŋ keŋgi. Iikanoŋ
kema gowokouruta yoŋowo sonda tosia toroqeŋ laligoŋ ejemba oomulu
meŋ oŋoma laligoro. 23 Jiisasnoŋ kaeŋ laligoroto, Jonoŋ kaaŋagadeeŋ
gomaŋ qata Salim kawaa kosianoŋ laligoro. Gomaŋ qata Ainon kanoŋ
apu mamaga ero ano ejembanoŋ Jombaanoŋ kouma oomulu meŋ
oŋombatiwaajoŋ qisigi afaaŋgoŋ meŋ oŋoma laligoro. 24 *Kambaŋ
iikanoŋ Jon ii kapuare mirinoŋ mende ooŋgi raro.
25 Juuda yoŋonoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ borogia soŋgbama
laligoŋkegi. Kawaajoŋ Jombaa gowokouruta yoŋonoŋ Juuda eja mombo
qaa iikawaa niinoŋgiinoŋ jeŋ kanaiŋ jenoŋkooli aŋgi. 26 Kaeŋ aŋgi
bimooro Jombaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, “Somatanana moba, eja Jordan
apu leegeŋanoŋ giwo laligoro geeŋgo kaniaya naŋgoŋ jenati, iinoŋ
ejemba oomulu meŋ oŋono tuuŋ somasomatanoŋ mono iwaanoŋ
kemakeju.”
27 Jonoŋ ii moma kokaeŋ meleeno, “Anutunoŋ eja mombaajoŋ iwoi
moŋ Siwenoŋga mende ama munagati eeŋ, iinoŋ mono ii buŋa qeŋ
aomambaa amamaawaa. 28 *Iwo laligoŋ kokaeŋ jewe, ‘Nii Hamoqeqe
Toya Kraist mende koloojento, Anutunoŋ wasiŋ nono wala kajeŋa iinoŋ
gemananoŋ kawaa.’ Niinoŋ qaa ii jeweti, oŋo ii saanoŋ oŋoaŋgio
naŋgoŋ jeŋ laligowuyatiwaa so kolooju. 29 Iikawaa sareya ama kokaeŋ
jemaŋa: Eja moŋnoŋ emba buŋaŋawo koloon emba memambaajoŋ
korisoro qaa jeŋ seiŋ laligoja. Kaeŋ laligoro eja alianoŋ kosianoŋ nama
korisoro qaayaa aroya moma iwaajoŋ jinoŋa qaa aisooŋkeja. Kawaa so
niinoŋ Jiisaswaa alia koloon iwaajoŋ aisoowe korisoro iikanoŋ keteda
koi uuna saa qero laligojeŋ. 30 Jiisaswaa qabuŋaŋanoŋ somariiŋ seiro
Jon noonoŋ waziiro sokombaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwenoŋga kamaarotiwaa kania jero.

31 “Moronoŋ eukanoŋa kamaaroti, iinoŋ ejemba kuuya uŋuuguŋ
uuta kolooja. Moŋnoŋ namonoŋ asugiŋ namowaa buŋa kolooja ano
namonoŋ laaligowaa qaaya jeŋkeja. Siwenoŋga kamaaŋ karoti, iinoŋ
mono kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja. 32 Iinoŋ iwoi iima moma kotoŋ
laligoroti, iikawaa kania jeŋ naŋgoŋ daŋgunu kaaŋa nanja. Kaeŋ
nanjato, naŋgonaŋgo qaaya ii ejemba moŋnoŋ moŋ mende moma
aŋgoŋ konja.

* **3:24:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20

33 “Ejemba moŋnoŋ naŋgonaŋgo qaaya moma aŋgoŋ konji, iinoŋ
Anutu oŋaboŋa koloojiwaa qaaya meŋ kotiiro powowoŋ koloowaa.
34 Anutunoŋ qele ejia wasiŋ Uŋaya Toroya dogo qaganoŋ qaagoto,
kelemaleleŋ muŋkeja. Kawaajoŋ qele ejianoŋ mono Anutuwaanoŋ
qaa hoŋa ii iŋisaama jeŋkeja. 35 *Maŋanoŋ Meria uunoŋ jopagoŋ
muŋkejiwaajoŋ ama iwoi kuuya buŋa qeŋ muŋ borianoŋ ano eja.
36 “Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariŋ uuta meleenji, iinoŋ mono
mombo letoma laaligo kotigaa buŋa kolooja. Moŋnoŋ Meriaa qaaya
mende teŋ komakeji, Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ mono iwaa qaganoŋ
uma pondaŋ nano laaligo kotigaa kania mende iima kotoŋ eeŋ laŋ
laligoja.” Kiaŋ

4

Jiisasnoŋ Samaria emba mombo qaa amiri.

1 Jiisasnoŋ ejemba kaeŋ kuma oŋono gowokouruta koloogi oomulu
meŋ oŋoma iikanoŋ Jon Oomulu eja uuguŋ haamo ama laligoroti,
qaa ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gejagianoŋ kemero
mogi. Yoŋonoŋ ii mogiti, buju ii jegi seiŋ Pombaa gejianoŋ kemero
moro. 2 Jiisasnoŋ aŋo ejemba mende oomulu meŋ oŋonoto, iinoŋ jero
gowokourutanoŋ ii aŋgi. 3 Ii moma Judia prowins mesaoŋ eleema
mombo Galili prowins waageŋ keŋgi. 4 Kana kaeŋ kema Samaria
prowinsnoŋ keuma uuguŋ keŋgi.

5 *Uuguŋ kema Samaria prowinswaa taoŋ moŋ qata Sikar iikanoŋ
keuro. Sikar taoŋ ii Jeikobnoŋ baloŋ bakaya moŋ meria Joosef muroti,
iikawaa kosianoŋ eja. 6 Jeikobwaanoŋ apu roŋ koriga ii Sikar taonoŋ
nanja. Jiisasnoŋ kana karotiwaajoŋ ama selia bimooro weeŋ jiji kolooro
apu roŋ iikanoŋ keuma kosianoŋ kamaaŋ raro.

7 Apu roŋ kosianoŋ raro Samaria emba moŋnoŋ apu kosomambaajoŋ
karo. Karo Jiisasnoŋ iima kokaeŋ ijoro, “Gii saanoŋ apu nona newe-
naga.” 8 Kambaŋ kanoŋ gowokourutanoŋ nene sewaŋa mewombaajoŋ
ii mesaoŋ taonoŋ keŋgi iyaŋgarodeeŋ nani.

9 *Juuda ejembanoŋ Samaria prowins sureeŋ oŋoma yoŋowo ain-
joloŋ mende laligoŋkegi ano pake motooŋgonoŋ apu mende kosoŋ
laligoŋkegi. Kawaajoŋ iyaŋgarodeeŋ nani kanoŋ emba iinoŋ kokaeŋ
ijoro, “Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembaajoŋ ‘Apu
nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ nonjaŋ?”

10 Jiisasnoŋ qiqisi ii moma kokaeŋ meleema muro, “Gii Anutu
kaleŋaa kania moma kotona sokonaga. Moronoŋ ‘Apu nona newenaga,’
jeŋ qisiŋ gonji, iwaa kania moma asarinagati eeŋ, ii mono qisina
laaligowaa apuya gonaga.”

11 Kaeŋ ijoro kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, apu kosomaŋatiwaa pakeya
moŋ mende raja ano apu roŋ koi kanoŋ mono koriga kolooja. Kawaajoŋ
laaligowaa apuwaajoŋ jejaŋi, ii mono daaŋkaya mokoloonaga? 12 Beŋ
isinana Jeikobnoŋ apu roŋa koi nonono. Iinoŋ wala aŋo ano iwaa
gematanoŋ meraurutanoŋ koi kaŋ apu kosoŋ neŋ laligoŋkegi ano
bulmakao tuuŋa tuuŋa apu oŋoŋgi neŋ laligoŋkegi. Gii Jeikob uuguŋ
uuta kolooŋ ejemba apu meŋ seiŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ me?”

---

* **3:35:** Mat 11.27; Luuk 10.22 * **4:5:** Jen 33.19; Joos 24.32 * **4:9:** Esr 4.1-5; Neh 4.1-2

13 Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Ejemba kuuyanoŋ
apu koi neŋgo mombo apuwaa newombaajoŋ momakebuya. 14 Kaeŋ
laligowuto, niinoŋ mombaajoŋ apu mumaŋati, iinoŋ ii neŋgo kambaŋ
moŋnoŋ apuwaa mombo mende mobaa. Kaeŋ qaagoto, apu mumaŋati,
ii mono iwaa uutanoŋ letoma laaligowaa apu jaaya jujuguya qaa
kolooro laligowaa. Ujuŋgoŋ kouma laaligo kombombaŋa tetegoya qaa
ii muŋkebaa.”
15 Kaeŋ meleeno embanoŋ jero, “Oo somatana, gii mono apu ii
nona nemaŋ. Ii neŋgo kambaŋa kambaŋa mombo apuwaa moma apu
kosomambaajoŋ koi kanasoso mende riiwenaga.”
16 Kaeŋ jero kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii mono kema loga wama koi
kawao.”
17 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro “Nii lona qaa,” jeŋ meleeno. Meleeno kokaeŋ
ijoro, “Gii ‘Lona qaa,’ qaa ii oŋanoŋ jejaŋ. 18 Gii wala eja 5 oŋoma
laligona ano kete moŋ mena rajaoti, iinoŋ goo loga mende kolooja. Qaa
jejaŋi, ii hoŋ tooŋaga.”
19 Embanoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, “Somatana, gii mono gejatootoo
eja qaita moŋ koloojaŋ. Niinoŋ taniga kaeŋ giima kotojeŋ. 20 Nonoo
ambosakoŋurunananoŋ baaŋa qendeema kokanoŋ uma simiŋ kuma
qama kooliŋ laligogito, Juuda oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Samaria oŋo
mono Jerusalem sitinoŋ uma jiwowoŋ jigonoŋ usugoŋ qama kooligi
sokombaa.’
21 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, “Oo emba, kambaŋ moŋ kaŋ
kuuwaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ Ama waeya meŋ mepesee-wombaajoŋ
baaŋa kokanoŋ me Jerusalem kanoŋ mende uma laligowuya. Gii
qaa ii moma laarina sokombaa. 22 Samaria oŋo Anutuwaa kania
tororo mende moma kotoŋ kileŋ iwaa waeya tondu meŋ mepeseeŋkeju.
Hamoqeqewaa kania ii Juuda nonoo batunananoŋ asuganoŋ kolooŋ
eja. Kawaajoŋ Juuda nononoŋ Anutunanaa kania moma kotoŋ waeya
meŋ mepeseeniŋ sokonja.
23 “Kileŋ kambaŋ moŋ kokaeŋ koloowaa: Kambaŋ iikanoŋ Uŋa
Toroyanoŋ ejemba sololooŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ Ama waeya
meŋ oŋanoŋ mepeseeŋ laligowu. Maŋnananoŋ ejemba kaaŋa moŋgama
oŋoma asugiwutiwaajoŋ siiŋa moma laligoja. Kambaŋ morota iikanoŋ
mono kaŋ kuuŋ kete koi eja. 24 Anutunoŋ Uŋaga kolooja. Kawaajoŋ Uŋa
iikawaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ
sololooŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ mepeseeŋ laligowu.”
25 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ kotoro embanoŋ ijoro, “Hamoqeqe Toya qata
Kraist qajuti, iinoŋ asugimambaajoŋ anja, ii mojeŋ. Iinoŋ kawaati,
kambaŋ iikanoŋ mono qaa kuuya ninisaano iima moboŋa.”
26 Jiisasnoŋ qaa ii moma kania kokaeŋ isaano, “Giwo koi nama qaa
amiŋ mojoti, niinoŋ mono iikaya koloojeŋ.” Kiaŋ.

Gowoko yoŋonoŋ kaŋ yorowo toroqegi.

27 Kaniaya isaano gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ eleema kagi. Kaŋ
embawo qaa amiŋ mori, ii iima waliŋgogito, moŋnoŋ kokaeŋ mende
qisiro, “Gii nomaembaajoŋ iwo qaa qaa anjao?” me “Gii naama
gombaatiwaajoŋ mojaŋ?” Kaeŋ qisiwombaajoŋ mogito, kuuyanoŋ
kokodunduŋ koma ragi.
28 Kaaŋ ragi embanoŋ apu pakeya mesaoŋ eleema taonoŋ kema
ejemba kokaeŋ iŋijoro mogi, 29 “Mobu! Niinoŋ eja moŋ mokoloowe iwoi

kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojeŋ. Kawaajoŋ iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo. Mono oŋoaŋgio kaŋ eja ii iibu.” 30 Qaa ii moma taoŋ mesaoŋ luluuma horoŋ Jiisaswaanoŋ keŋgi.
31 Gowoko yoŋonoŋ kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ Jiisas kuuŋ muŋ kokaeŋ ijogi, “Somatanana, nene newa.”
32 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ nenena qaita moŋ meŋ laligojeŋi, oŋonoŋ iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago.”
33 Kaeŋ iŋijoro iyaŋgia qisiŋ aoŋ kokaeŋ jegi, “Moŋnoŋ nene moŋ meŋ kaŋ mujaa me nomaeŋ?”
34 Kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, “Wasiŋ nono kaweti, niinoŋ iwaa jeta teŋ koma gawoŋa meŋ sororogoŋkejeŋi, iinoŋ noo neneana kolooja. 35 Oŋonoŋ qaa kokaeŋ jewubo, ‘Koiŋ 4 tegoro oliŋ-izizii kambaŋanoŋ toriwaa.’ Mobu, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jejeŋi, moma geja ambu: Gawoŋ boŋa boŋa yoŋoo hoŋgianoŋ mumugodabororo qeŋmemetaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Oŋo mono uugiaa jaayanoŋ meleeno uugi keno ii iima kotowu. 36 Tosianoŋ wala qaa kota qosoma kororooŋ laligogi hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba asugiro tosianoŋ ii meŋ kululuuŋ tawagia megi ejembaya ejembaya laaligo kotigaa buŋa kolooŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋa qeŋmeme yoŋonoŋ qosomakororoo ejemba yoŋowo ajoroon motooŋ jejelombaŋ ama aisooŋ oyaŋboyaŋawo mobuya.
37 ‘Moŋnoŋ kota qosoma kororooro moŋnoŋ hoŋa qeŋ meji,’ qaa kaeŋ jeŋkejuti, ii qaa hoŋaga. Ii Anutuwaa gawoŋ memewaa kania iŋisaanja. 38 Niinoŋ oŋo wasiŋ oŋombe gawoŋ qaita moŋnoŋ oŋoaŋgio iwoi kota mende komogiti, mono gawoŋ iikanoŋ kema hoŋa qeŋ mewu. Tosianoŋ wala selegia qeŋ gawoŋ meŋ laligogi oŋonoŋ yoŋoo gemagianoŋ kema gawoŋ megitiwaa hoŋa mokoloon qeŋ meŋkebu. Niinoŋ kaeŋ wasiŋ oŋonjeŋ.” Kiaŋ

Samaria ejemba mamaganoŋ uugia meleeŋgi.

39 Samaria embanoŋ qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Niinoŋ eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinoŋ iikawaa kania nisaama jero mojeŋ.” Kaeŋ jerotiwaajoŋ ama Samaria ejemba mamaganoŋ Sikar taoŋ kanoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi. 40 Moma laariŋ muŋ iwaanoŋ kaŋ yoŋowo toroqeŋ laligowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qisigi weeŋ woiwaa so toroqeŋ kanoŋ laligoro.
41 Kaeŋ laligoŋ qaa jeŋ laligorotiwaajoŋ ama mamaganoŋ Jiisas moma laariŋ toroqegi tuuŋgia somariiro. 42 Toroqeŋ emba ii kokaeŋ ijogi, “Eja koi kanoŋ oŋanoŋ gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja. Nononoŋ ii goo qaawaajoŋadeeŋ mende toroqeŋ moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotojoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa meria meŋ qeaŋgoro.

43 Jiisasnoŋ Samaria laligoro weeŋ woi tegoro oŋomesaoŋ Galili prowinsnoŋ keno. 44 *Jiisas aŋo kambaŋ moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Gejatootoo ejemba moŋnoŋ iyaŋaa gomaŋ balonoŋ laligoro iwaajoŋ mende mogi uro goda mende qeŋ muŋkeju.”
45 *Kaeŋ jeroto, kileŋ kambaŋ kanoŋ aŋaa prowinsnoŋ Galili kouro iikanoŋ kaaŋagadeeŋ tosianoŋ joloŋa jegi. Yoŋonoŋ kianŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma Jiisasnoŋ kendoŋ kambaŋanoŋ aŋgoleto

* **4:44:** Mat 13.57; Maak 6.4; Luuk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23

meroti, ii kuuya iima mogi. Kawaajoŋ kambaŋ iikanoŋ saanoŋa koma horoŋ mugi.

46 *Galili prowins yoŋonoŋ koma horoŋ mugi gomaŋ qata Kaana wala
kanoŋ apu meŋ letono wain kolooroti, iikanoŋ mombo karo. Taoŋ qata
Kaperneam kanoŋ kimbaa kawali galeŋ moŋ laligoro. Iwaa merianoŋ
ji kiro ero.
47 Eŋ komumambaajoŋ ano. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ Judia prowins
mesaoŋ Galili uutanoŋ karoti, iinoŋ iikawaa bujuya moma Jiisas-
waanoŋ kema kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii saanoŋ kaŋ merana meŋ
qeaŋgoŋ mubaga.” 48 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Oŋo nii eeŋ mende
moma laariŋ nombutiwaa so koloojuti, ii mende sokonja. Niinoŋ
aŋgoleto aiwese mewe iimago mono afaaŋgoŋ nii moma laariŋ noma
uugia meleembuyaga.”
49 Kaeŋ ijoroto, kawali galenoŋ kokaeŋ ijoro, “Somatana, merananoŋ
komuwabotiwaajoŋ mono uulaŋawo kawa.”
50 Kaeŋ ijoro meleema muro, “Meraganoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa.
Kawaajoŋ mono saanoŋ eleema kemba.” Kaeŋ meleema muro iinoŋ ii
moma laariŋ eleema keno. 51 Kananoŋ keno weleŋqeqeurutanoŋ kaŋ
mokolooŋ kokaeŋ ijogi, “Meraganoŋ mono qeaŋgojaa.”
52 Kaeŋ ijogi qisiŋ oŋoma jero, “Naa kambanoŋ kanaiŋ qeaŋgojaa?”
Kaeŋ jero ijogi, “Woraŋ mare wan kilok kanoŋ sele gereya mesaojaa.”
53 Ijogi momoya kokaeŋ kolooŋ asariro: Ahaa! Jiisasnoŋ “Meraganoŋ
mono qeaŋgoŋ laligowaa,” jeroti, mono aua iikanondeeŋ qeaŋgojaa.
Qaa ii moma asariŋ ii ano sumaŋuruta kuuya yoŋonoŋ uugia meleema
Jiisas moma laariŋ mugi.
54 Jiisasnoŋ Judia mesaoŋ Galili prowins uutanoŋ kaŋ aŋgoleto moŋ
koi mero indiŋa woi kolooro. Kiaŋ.

5

Jiisasnoŋ Betesda aŋgoŋ teru goraayanoŋ eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ Juuda yoŋoo kendoŋ somata moŋ toriro
Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ uro. 2 Jerusalem sitiwaa kiriponoŋ nagu
moŋ ii lama oŋoojoŋ ero. Kawaa kosianoŋ aŋgoŋ teru moŋ qata Hibruu
qaanoŋ Betesda qagiti, ii ero. Iikawaa goraayanoŋ haamo miri koriga
somata 5 naŋgi. 3 Haamo miri 5 iikawaa uutanoŋ ji ejemba tuuŋ
somata eŋkegi. Tosianoŋ jaagia gooro ragi. Tosianoŋ kanaborogia
meendaŋgoyaga egi. Tosianoŋ bakagia koomuyaga egi.*
4 Kambaŋ tosaaŋanoŋ Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ kamaaŋ aŋgoŋ
terunoŋ rinjanjaŋgoro oroŋkero. Apunoŋ ororo kambaŋ iikanondeeŋ
moŋnoŋ wala aŋgoŋ terunoŋ kemeŋkero jia ii me ii iikanoŋ mono
qeaŋgoŋkero. Kawaajoŋ mamboma ragi. 5 Iikanoŋ eja moŋ gbani
38:waa so ji kiro eŋkero. 6 Iikanoŋ ero Jiisasnoŋ kouma iima kambaŋ
koriga totooŋ ji kiro eŋ laligoroti, ii moma kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii
qeaŋgomambaajoŋ mojaŋ me qaago?”
7 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, apunoŋ oroŋ otoŋ aoro alana
moronoŋ mono aŋgoŋ terunoŋ noma noonaga? Alana kaaŋa moŋ

* **4:46:** Jon 2.1-11 * **5:3:** Yoŋonoŋ apu aŋgonoŋ eligoŋ orowaajoŋ mamboma ramakegi. Tosianoŋ qaa ii jawo 3:waa tetegoyanoŋ ama ooju.

mende laligoja. Neeno kemambaajoŋ moma batogoŋ laligoweti, kambaŋ iikanondeeŋ tosaaŋa yoŋoonoŋga moŋnoŋ nii nuuguŋ kemeŋkeju.”
8 Meleema muro Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono waama tambomaeega meŋ kemba.” 9 Kaeŋ ijoro moma iikanondeeŋ qeaŋgoŋ tambomaeeya meŋ keno. Kenoto, iwoi ii Sabat kendonoŋ kolooro. 10 *Iikawaajoŋ Juuda yoŋonoŋ eja qeaŋgoroti, ii kokaeŋ ijogi, “Kete Sabat kendoŋ kolooja. Kawaajoŋ tambomaeega meŋ aŋgoŋ kana mende sokonja.”
11 Ijogi kokaeŋ meleeno mogi, “Meagoŋ nonji, iinoŋ kokaeŋ jeŋ tegoŋ nonja, ‘Gii mono waama tambomaeega meŋ kemba’.”
12 Ii moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Eja moronoŋ goojoŋ ‘Tambomaeega meŋ kemba,’ jejaa?”
13 Qisiŋ mugito, Jiisasnoŋ meŋ qeaŋgoro ejemba tuuŋ somatanoŋ ologogi yoŋoo batugianoŋga iliŋoloŋ koma keno. Kawaajoŋ moronoŋ ii ama muroti, ii mende moma tompiririŋ qeŋ nano.
14 Iikawaa gematanoŋ jiwowoŋ jigo totoŋ uutanoŋ uro Jiisasnoŋ iikanoŋ mokoloon muŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Moba, gii qeaŋgojaŋa. Kawaajoŋ tiwitiwilaa seiyawo bologa moŋ koloon gombabotiwaajoŋ mono siŋgisoŋgo mombo mende toroqeŋ ama laligowa.”
15 Eja qeaŋgoroti, iinoŋ Jiisas iima kotoŋ kema Juuda jotamemeya ii kokaeŋ iŋijoro, “Eja meŋ qeaŋgoŋ nonoti, iwaa qata Jiisas.” 16 Ii moma Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ gawoŋ kaaŋa meroti, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ iikawaajoŋ ama sisiwerowero ama muŋ laligogi. 17 Kaeŋ laligogito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, “Noo Amananoŋ suulaŋ gawoŋ meŋkeja ano niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii meŋkejeŋ.”
18 Kaeŋ meleema oŋoma ejemba Sabat kendombaa qaa tosaaŋa toroqeŋ aŋgi Jiisasnoŋ ii nanamemeŋanoŋ qewagoŋ yoŋoo jaagianoŋ siŋgisoŋgo ano. Siŋgisoŋgo ii toroqeŋ Anutuwaajoŋ ‘Amana!’ jeŋ Anutu tani kaaŋa laligojiwaa so koloon iyaŋa meŋ uma aoro. Juuda ejemba yoŋonoŋ iwoi woi iikawaajoŋ ama moma koboon kaparaŋ koma Jiisas qewombaajoŋ jeŋ kotiigi. Kiaŋ.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usuŋa ii Jiisaswaanoŋ eja.

19 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa toon moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Meranoŋ iyaŋaa uutaajoŋ iwoi moŋ mende meŋkejato, Maŋanoŋ iwoi meŋkeji, Merianoŋ mono ii kaaŋiadeeŋ meŋkeja. Kawaajoŋ Maŋanoŋ iwoi mero iimakeji, iinoŋ mono iikayadeeŋ meŋkeja. 20 Maŋanoŋ Meria uunoŋ jopagoŋ muŋ laligoŋ aŋo gawoŋ meŋkeji, ii kuuya qendeema muŋkeja. Kawaajoŋ aŋgoleto iima laligojuti, ii iwoi kamaaŋqeqeta. Iikawaa hoŋa ii kanageŋ qendeema oŋono iima newogia tegoro waliŋgoŋ laligowuya.
21 “Moŋ kokaembaajoŋ waliŋgowu: Amanoŋ ejemba koomuya oŋomindiiro gbiliŋkeju. Merianoŋ mono iikawaa so kaaŋiadeeŋ ejemba koomuya moroga gbiliwutiwaa moji, ii mono oŋomindiiro gbiliŋkeju. 22 Kaaŋiadeeŋ Amanoŋ mombaa qaaya mende jeŋ tegoŋkejato, jenteego gawombaa ku-usuŋa kuuya ii kokaembaajoŋ Meriaa borianoŋ anota eja:
23 “Ejemba Ama goda qeŋ muŋkejuti, iikawaa so kuuyanoŋ Meria goda qeŋ mubutiwaajoŋ moja. Amanoŋ Meria wasiŋ muro. Kawaajoŋ moŋnoŋ Meria mende goda qeŋ muji, iinoŋ mono Ama kaaŋagadeeŋ

* **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

goda mende qeŋ muja. 24 Kawaajoŋ niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana moma nii wasiŋ nonoti, ii moma laariŋ muji eeŋ, iinoŋ mono laaligo kotigaa buŋa kolooja. Niinoŋ qaaya jeŋ tegowe gere siawaa buŋa mende koloowaa. Koomu kotigaa leeya mesaoŋ jawo waleema laaligo kotigaa leegeŋ keuma laligoŋ ubaa.

25 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Kambaŋ qaita moŋ kawaati, ii mono noojoŋ ama kaŋ kuudaboroja. Kambaŋ iikanoŋ siŋgisoŋgo ama uunoŋ koomuya koloojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa Merianoŋ qaro qaa aroya mobu. Ii moma teŋ kombuyati, iyoŋonoŋ mono gbiliŋ kotiiŋ laligowu. 26 Ii kokaembaajoŋ: Ama aŋo laaligo kombombaŋa kondooŋkeji, iikawaa so laaligo gbiliŋ kotiiwaatiwaa ku-usuŋa ii Meria muro iinoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba meŋ gbiliŋ oŋomakeja. 27 Iinoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa laligojiwaajoŋ ama Amanoŋ ejemba qaagia jeŋ tegowaatiwaa ku-usuŋa kaaŋagadeeŋ iwaa boronoŋ ano iwaa buŋa kolooro.

28 “Niinoŋ qaa kota jejeŋi, iikawaajoŋ mono mende aaruwu. Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ kuuya qasirinoŋ ejuti, yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qa qabaati, ii mobuya. 29 *Qata ii moma waama asuganoŋ asugigi nanamemeŋ awaa ama laligogiti, iyoŋonoŋ laaligo kotiganoŋ keubuto, nanamemeŋ bologa ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoo qaagia jeŋ tegowe koomu kotigaa buŋa koloowuya. 30 Niinoŋ neenaa uunaajoŋ iwoi moŋ neeno ama memambaajoŋ amamaaŋkejeŋ. Nii Amawaa jetanoŋga qaa momakejeŋi, mono iikawaa so ejemba qaagia jeŋ tegoŋ oŋomakejeŋ. Neenaa uunaajoŋ tondu mende meŋkejento, wasiŋ nonoti, mono iwaa qaaya otaaŋkejeŋ. Kawaajoŋ jenteego qaana jeŋkejeŋi, ii mono soyanoŋgadeeŋ koloonkeja.” Kiaŋ.

Tosianoŋ Jiisaswaa kaniaya naŋgoŋ jegi.

31 “Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jewenagati eeŋ, qaana iikanoŋ saanoŋ mende kotiinaga. 32 Alana moŋnoŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋkeja. Iinoŋ noojoŋ qaa jeŋkeji, iikanoŋ mono kotiiŋ hoŋawo kolooja, ii mojeŋ. 33 *Oŋo jotamemeya wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi qaa hoŋaa so noo kaniana iŋisaama jeŋ naŋgoro.

34 “Jeŋ naŋgoroto, niinoŋ namo ejawaa naŋgonaŋgo qaaya ii moma mende mobe uja. Mende ujato, Jombaa naŋgonaŋgo qaawaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mono oŋo kambaŋ kokaamba letoŋgi Anutunoŋ waŋgia somoŋgowaatiwaajoŋ ama jeŋkejeŋ. 35 Jonoŋ kiwa somata koloon awaagadeeŋ jeŋ asariroto, oŋo kambaŋ koriga qaagoto, kambaŋ torodaamoŋ iwaa asasaganoŋ tondu aisoowombaajoŋ siiŋa mogi.

36 “Jonoŋ noo kaniana torodaamoŋ iŋijoro mogito, moŋnoŋ ii naŋgoŋ jeŋkeji, iwaa qaayanoŋ mono Jombaanoŋ naŋgonaŋgo qaa uuguja. Neenaa Amananoŋ gawoŋa nono mewe hoŋa koloonkeja. Hoŋa iikanoŋ mono kaniana kokaeŋ naŋgoŋ iŋisaamakeja: Amanoŋ wasiŋ nono iwaa jeta memeya koloojeŋ. 37 *Amanoŋ wasiŋ nono kamaaweti, iinoŋ kaniana naŋgoŋ jeŋ laligoro. Oŋo kambaŋ moŋnoŋ iwaa qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi. 38 Iinoŋ moroga wasiro kamaaroti, oŋo ii mende moma laariŋ muju. Kawaajoŋ iwaa qaayanoŋ mono oŋoo uugianoŋ mende eja.

---

* **5:29:** Dan 12.2 * **5:33:** Jon 1.19-27; 3.27-30 * **5:37:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

39 “Oŋo laaligo kotigaa kania ii Buŋa Terenoŋ eŋ oŋonja, iikaeŋ romoŋgoŋ ii weeŋgoŋ uu konoŋgianoŋ ama Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ moju. Kaeŋ mojuto, tereya tereya kuuya yoŋonoŋ mono noo kaniana naŋgoŋ iŋisaamakeju. Ii moma yagoju me qaago? 40 Naŋgonaŋgo qaa mamaga ejato, oŋo laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowombaajoŋ noonoŋ kawombaajoŋ togoŋkeju.

41 Balonoŋ ejemba yoŋonoŋ qabuŋa noŋgi somariiwaatiwaajoŋ mende mambonjeŋ. Ii noŋgi mobe mende uro laligojeŋ. 42 Kaeŋ laligojento, oŋoo kaniagia ii kokaeŋ eji, ii mojeŋ: Oŋo uugia Anutuwaanoŋ qaago totooŋ somoŋgoŋ uujopa mende ama muŋ laligoju. 43 Niinoŋ Amanaa qata qama kawe oŋo gema nuŋkejuto, moŋnoŋ iyaŋaa qata qama kawaati, oŋo mono ii saanoŋ moma aŋgoŋ koma horoŋ mubu.

44 “Oo oŋo oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋ qabuŋagia somariiwaatiwaa mogi umakeja. Umakejato, beŋ motooŋgonoŋ Anutu hoŋa kolooji, iinoŋ qabuŋa oŋombaatiwaajoŋ kaparaŋ mende komakeju. Kaeŋ ama akadamugiawo koloowutiwaajoŋ mende janjariŋ riiŋ nanju. Kawaajoŋ nomaeŋ nii moma laariŋ nombuyaga? Ii mono amamaawuyaga.

45 “Niinoŋ oŋo ‘Amawaa jaasewaŋanoŋ qaa jakeyanoŋ ama oŋomaŋa,’ kaeŋ mobubo. Oŋo Mooseswaa qaawaa jejeromoŋromoŋ ama Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ mamboma laligojuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi Mooses aŋo Anutuwaa qaa jakeyanoŋ oŋooma qaa selegianoŋ kuuŋ oŋono gamugia mobuya.

46 “Ii kokaembaajoŋ: Moosesnoŋ noo kaniana jeŋ asariŋ Buŋa Terenoŋ oorota eja. Kawaajoŋ Mooses moma laariŋ mubuyagati eeŋ, mono nii moma laariŋ nombuyaga. 47 Kaanto, Mooseswaanoŋ tere ii mende moma laariŋ teŋ konjutiwaajoŋ mono noonoŋ qaa ii nomaeŋ moma laariwuyaga? Ii kupukapayawo koloowabo.” Kiaŋ.

6

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

1 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Galili apu aŋgoŋ, qata moŋ Taiberias apu aŋgoŋ ii kotoŋ leegeŋ keuro. 2 Ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono aŋgoleto kolooro iigitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋlelembe jaasooŋgoyanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ kagi. 3 Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuama baaŋanoŋ uma ragi.

4 Kambaŋ kanoŋ Juuda nonoonoŋ kianŋkomu kendonoŋ toriro.* 5 Jiisasnoŋ jaa uuro keno ejemba tuuŋlelembe jaasooŋgoyanoŋ iwaanoŋ kougiti, ii iŋiima Filipwaajoŋ jero, “Nono nembanene daeŋkaya sewaŋa meniŋ tuuŋ somata kaaŋa neŋ timbiriŋgogi sokonaga?” 6 Iwoi amambaa anoti, ii aŋo moroto, qaa ii Filip aŋgotete ama muŋ ijoro.

7 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Nene bered weeŋ 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikanoŋ sewaŋa meŋ mendeeniŋ kuuya yoŋonoŋ kitiagadeeŋ negi kileŋ mende sokoma oŋonaga.”

8 Kaeŋ meleeno gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ qata Andruu, Saimon Piitowaa koganoŋ kokaeŋ ijoro, 9 “Mera melaa moŋ koi kanoŋ raja. Iwaanoŋ baali† bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaaŋa

* **6:4:** Anutunoŋ wala eeŋanoŋ iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, Juuda yoŋonoŋ kawaajoŋ gbani so kambaŋ ama aisooŋkeju. Kooŋ qaanoŋ qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15 † **6:9:** Baali ii dumuŋ, wiit, out ano yagoŋ yoŋoo alagia moŋ.

ii mende sokombuya.”
10 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ iŋijoro, “Oŋo mono ejemba tuuŋ koi jeŋ
mendeema oŋoŋgi nene newombaajoŋ kamaaŋ rabu.” Baloŋ kanoŋ
kegbaŋ lolo mamaga ero. Kawaajoŋ eja jaŋgogia 5,000:waa so yoŋonoŋ
namonoŋ kamaaŋ ragi.
11 Kamaaŋ ragi Jiisasnoŋ bered ii meŋ daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ
ejemba ragiti, ii mendeema oŋono ano sora ii kaaŋagadeeŋ mendeema
siiŋgianoŋ jegitiwaa so oŋono. 12 Mendeema oŋono neŋ timbiriŋgogi Ji-
isasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Nene kitia tiwilaawabotiwaajoŋ
ii mono meŋ kululuuwu.” 13 Kaeŋ iŋijoro baali bered 5 iikanoŋa neŋ
kitia reremoŋa mesaogi raroti, ii meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ
saa qero.
14 Jiisasnoŋ aŋgoleto kaeŋ mero ejembanoŋ iima waliŋgoŋ jegi,
“Gejatootoo eja namonoŋ asugiwaatiwaajoŋ jegiti, iinoŋ mono oŋanoŋ
ii kolooja.” 15 Kaeŋ jeŋ Jiisaswaajoŋ otokoriaŋ maama kiŋ poŋgia
koloowaatiwaajoŋ romoŋgogi. Romoŋgoŋ kaŋ liligoŋ muŋ waliŋgoŋ
kiŋ kuuŋ mubombaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi moma kotoŋ iŋiima togoŋ
oŋomesaoŋ mombo baaŋanoŋ uma aŋodeeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Mat 14.22-33; Maak 6.45-52
16 Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋonoŋ apu
aŋgoŋ goraayanoŋ kemegi. 17 Kemeŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ ii mesaoŋ
apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Kaperneam gomaŋ baageŋ keŋgi. Keŋgi gomaŋ
tiiro Jiisasnoŋ kileŋ yoŋoonoŋ mende asugiro. 18 Keŋgi haamo kotakota
qero apu aŋgonoŋ geriawo qindiima uma kamaaro.
19 Uma kamaaro loqanoŋ qeŋ naŋgoŋ 5 me 6 kilomiita kawaa so keŋgi
Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ waŋgo kosianoŋ karo iima aaruŋ
toroko mogi. 20 Kaeŋ mogi kokaeŋ iŋijoro, “Neeno kajeŋ. Toroko mende
mobu.” 21 Kaeŋ iŋijoro Jiisasnoŋ waŋgonoŋ ubaatiwaajoŋ ijogi uro.
Uro waŋgogianoŋ iikanondeeŋ uulaŋawo uŋuama baloŋ goraayanoŋ
kembombaa aŋgiti, iikanoŋ keugi. Kiaŋ.

Ejemba yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ uuŋ moŋgama bimbimgogi.
22 Iikanoŋ keugi gomaŋ ano ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ apu
aŋgoŋ leegeŋ toroqeŋ laligoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Woraŋ waŋgo mo-
tooŋgonoŋ raro iiniŋ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo waŋgo iikanoŋ
mende uma kenjaa. Jiisas ooma aŋgiodeeŋ keŋgi. Waŋgo morota moŋ
mende iiniŋ. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ mombo koi laligoja.”
23 Kaeŋ romoŋgoŋ tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Waŋgo motooŋgonoŋ
keŋgito, oŋanoŋ, Taiberias taonoŋa waŋgo tosaaŋa kagi. Waŋgo ii
Poŋnoŋ beredwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ qama kooliro neŋ raniŋi, mono
gomaŋ iikawaa kosianoŋ kagita Jiisasnoŋ waŋgo iyoŋoonoŋga moŋnoŋ
uma keno me nomaeŋ?” 24 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kaeŋ jeŋ Jiisas
ano gowokouruta kanoŋ mende mokoloon oŋoŋgi. Kaeŋ iima moma
kaaŋiadeeŋ waŋgonoŋ uma Kaperneam taonoŋ kema Jiisas moŋgaŋgi.
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ laaligo kotigaa neneya kolooja.
25 Ejembanoŋ Jiisas moŋgama apu aŋgoŋ leegeŋ luaŋgeŋ baageŋ
mokoloon iima kokaeŋ ijogi moro, “Oo Somatanana, gii mono naa
kambanoŋ koi kajaŋa?”

26 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ
kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo aŋgoleto mewe iigitiwaajoŋ ama nii mende
moŋgama nonjuto, nene bered kotuegowe neŋ timbiriŋgogiti, mono
iikawaajoŋ nii notaaŋ koi kaju. 27 Nene aliwaati, ii mokoloowombaajoŋ
janjariŋ mende riiŋ laligowuto, uuwaa neneya laaligo kombombaŋa
oŋomakeji, mono ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu.
Ama Anutunoŋ muŋgeŋ silimbaŋa Siwe gomambaa Eja Hoŋa muro ku-
usuŋanoŋ tururo uuwaa nene oŋono oyaŋboyaŋ mokoloowu. Kaeŋ ama
laligoŋ kotiiŋ komuŋ toroqeŋ tetegoya qaa laligowu.”

28 Kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ qisiŋ mugi, “Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ
nanamemeŋ tania mono nomaeŋ aniŋ sokonaga?”

29 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Anutunoŋ eja wasiŋ muroti, oŋo ii
moma laariŋ muŋ laligowu. Nanamemeŋ iikanoŋ mono Anutuwaa
uusiiŋa otaaŋ kolooja.”

30 Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kaeŋ kolooro gii mombo naa
aŋgoletoga esuŋawo moŋ mena iima moma laariŋ gombonaga? Gii
mono naa iwoi moŋ Moosesnoŋ ano, iikawaa so ama mewaga? 31 *Buŋa
Tere moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Iinoŋ Siwenoŋga nene bered oŋono negi.’
Qaa iikawaa so ananaa ambosakoŋ yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ
kema laligoŋ nene qata “mana” neŋ laligogi ano gii mono kaniaga
Mooses uuguŋ nomaeŋ qendeenaga?‡

32 Qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo iikawaa kania saanoŋ
mende moma kotoju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Moosesnoŋ aŋgoleto Toya mende kolooro. Iinoŋ nene bered ii
Siwenoŋga mende oŋono negito, neenaa Amananoŋ mono Siwenoŋga
bered oŋaboŋa ii oŋomakeja. 33 Anutuwaanoŋ nene bered ii Siwenoŋga
kamaaŋ asugiŋ gomaŋ so ejemba laaligo kombombaŋa oŋomakeja.”

34 Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ jegi moro, “Oo Poŋ, gii kambaŋ so nene bered
ii nonona neŋ laligowoŋa.”

35 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ laaligo kombom-baŋaa
neneya koloojeŋ. Moŋnoŋ noonoŋ kaji, iinoŋ neŋ timbiriŋgoŋ wosoya
kambaŋ moŋnoŋ mende kiwaa. Moŋnoŋ nii moma laariŋ nomakeji,
iinoŋ apuwaajoŋ mende mobaa. 36 Kaeŋ anogo oŋo nii niima kotojuto,
kileŋ mende moma laariŋ nonju. Ii jewe moju. 37 Ano kileŋ Amanoŋ
ejemba tosaaŋa nomakeji, iyoŋonoŋ kuuya noonoŋ kawu. Moŋnoŋ
noonoŋ kawaati, niinoŋ mono ii mende yakarimaŋa.

38 “Niinoŋ Siwenoŋga kamaaŋ neenaa siiŋnanoŋ iwoi laŋ ama meŋ
laligomambaajoŋ mende asugiwe. Kaeŋ qaago. Wasiŋ nonoti, mono
iwaa uusiiŋa otaaŋ gawoŋ meŋ laligomambaajoŋ kamaawe.

39 “Wasiŋ nonoti, iwaa uusiiŋa ii kokaeŋ eja: Iinoŋ ejemba noo
boronanoŋ ama oŋono laligojuti, niinoŋ ii kuuya kalaŋ koma oŋoma
laligowe iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende sooŋ tiwilaawaa. Mende
tiwilaagi niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa.

---

* **6:31:** Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ‡ **6:31:** Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ Anutunoŋ gomaamba so gomaambawaa iwoi jokaŋa taaŋa ano afaaŋa aju paora kaaŋa ano namonoŋ ero iima seleeŋgeŋ sombenoŋ kema meŋ kululuuŋ kuuŋgianoŋ kaŋ bered looloria meŋ neŋkegi. Eks 16.13-36

40 “Amanaa uusiiŋanoŋ kokaeŋ eja: Tosianoŋ Meria iima moma laariŋ
mujuti, iyoŋonoŋ kuuya kambaŋ kokaamba letoma laaligo kombom-
baŋa buŋa qeŋ aoŋ laligowuya. Kaeŋ laligoŋ komugi niinoŋ ii kambaŋ
somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa.”
41 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ qaa kota moŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ laaligowaa
nene hoŋa koloon Siwenoŋa kamaaŋ asugiwe.” Kaeŋ jerotiwaajoŋ
ama Juuda jotamemeya yoŋonoŋ moma boliŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru
jeŋ jeŋ mugi. 42 Jeŋ muŋ jegi, “Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga.
Iwaa nemuŋmaŋa ii saanoŋ moma oronjonto, mono nomaembaajoŋ
‘Siwenoŋa kamaaŋ asugiwe,’ jeja?”
43 Kaeŋ jegi moma kokaeŋ meleeno, “Uugianoŋ mono mende ŋindiŋ-
ŋunduru jeŋ jeŋ nombu. 44 Ama nii wasiŋ nonoti, iinoŋ ejemba
mende horoŋ oŋonji eeŋ, oŋoonoŋga moŋnoŋ noonoŋ kamambaajoŋ
amamaawaa. Hororo kanagi eeŋ, niinoŋ ii mono kambaŋ somatanoŋ
oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ mumaŋa.
45 *“Gejatootoo yoŋoo Buju Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,
‘Anutunoŋ ii kuuya kuma oŋono mobu.’ Amanoŋ ejemba kuma
oŋono qaa moma uu konoŋgianoŋ ama laligojuti, iyoŋonoŋ mono
korebore noonoŋ kawuya. 46 Ejemba moŋnoŋ Ama mende iima
laligoja. Amawaanoŋa kamaaroti, ii motooŋgonoŋ mono ii iima laligoja.
47 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ nii moma
laariŋ nonji, iinoŋ mono laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligoŋ
ubaa.
48 “Niinoŋ laaligo kombombaŋaa nene hoŋa koloojeŋ. 49 Mobu! Oŋoo
ambosakoŋurugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laligoŋ nene
qata mana neŋ laligogito, kileŋ komuŋ gisaagi. 50 Yoŋonoŋ komugito,
nene bered kambaŋ kokaamba Siwenoŋa kamaaŋ laligoji, moŋnoŋ ii
neŋ laligoŋ koomu kombombaŋa mende komuwaa.
51 “Nene bered laaligoyawo Siwenoŋa kamaaroti, ii niinoŋ koloojeŋ.
Moŋnoŋ nene ii neŋ laligowaati, iinoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ
laligowaa. Nene muŋ laligomaŋati, ii noo busuna. Gomaŋa gomaŋa
yoŋonoŋ kotiiŋ laligowutiwaajoŋ ii ama oŋomaŋa.”
52 Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ batugianoŋ
uugerenoŋ jeŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Yei! Eja koi kanoŋ mono nomaeŋ ama
busuya nonono newonaga?”
53 Ii moma jegi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋaa saya ano busuya mende
newuyati eeŋ, laaligo kombombaŋa iikanoŋ mono oŋoo uugianoŋ
mende ewaa. 54-55 Noo sananoŋ apu hoŋa kolooja ano noo busunanoŋ
nene hoŋa kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ noo sa busuna neŋkeji, iinoŋ
mono letoma laaligo kombombaŋaa buŋa koloon laligoŋ ubaa. Kaeŋ
laligoŋ komuro niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ mindiiŋ meŋ gbiliŋ
mumaŋa.
56 “Moŋnoŋ noo sa busuna neŋkeji, iinoŋ mono niwo qokotaaŋ
namakeja ano niinoŋ iwo namakejeŋ. 57 Amanoŋ Laaligo Toya
koloon wasiŋ noma wona koloon nemuŋ koma nono kotiiŋ laligo-
jeŋ. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ nii neŋ nomakeji, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ
iwaa wota koloon nemuŋ koma mube saanoŋ kotiiŋ laligowaa.

* **6:45:** Ais 54.13

58 Nene hoŋa Siwenoŋa kamaaroti, ii niinoŋ koloojeŋ. Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ Anutuwaanoŋ nene neŋ laligoŋ komugito, kambaŋ kokaamba oŋoonoŋga moŋnoŋ bered koi neŋ laligowaati, iinoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ laligowaa."
59 Jiisasnoŋ Kaperneam taombaa qamakooli mirianoŋ nama qaa ii jeŋ kuma oŋono. Kiaŋ.

Gowoko mamaganoŋ uugia boliro Jiisas mesaogi.

60 Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga mamaganoŋ qaa ii moma jegi, "Qaa je jeji, iikanoŋ mono qaa kota lombotawo kolooja. Ii moniŋ uunananoŋ bimooŋ bolidaboroja. Kawaajoŋ ii mombo mobombaajoŋ mojonana tiijiwaajoŋ ii mono mesaowoŋa."
61 Gowoko yoŋonoŋ Jiisaswaa qaawaajoŋ moma boliŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ mugi Jiisasnoŋ ii uutanoŋ moma kokaeŋ jero mogi, "Qaa jejeŋi, ii moma boliju me qaago? 62 Qaa iikawaajoŋ moma bolijuti eeŋ, kanageŋ mono nomaeŋ koloonaga? Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ wala gomaŋ laligoŋ kouroti, eukanoŋ mombo eleema uro iibuti eeŋ, kambaŋ iikanoŋ mono nomaeŋ mobuya?
63 "Uŋa Toroya iinoŋ ejemba meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Oŋo namo embawaanoŋa kooloŋ busugiawo koloojuto, kolokoloo doŋgoganoŋ mende kooloŋ oŋoaŋgiaa esuŋgianoŋ eeŋ letoma Siwewaa buŋa mende kolooju. Ii qaago totooŋ. Uŋa Toroyanoŋ laaligo kombombaŋa oŋonji, niinoŋ qaa kota ii jeŋ asariwe moma laligogi. 64 Kaeŋ moma laligogito, oŋoonoŋga tosianoŋ kileŋ nii mende moma laariŋ noma laligoju." Daeŋ yoŋonoŋ mende moma laariŋ mugiti ano moronoŋ kanageŋ memelolo meŋ mubaati, Jiisasnoŋ ii kanakanaiyanoŋga moma kouro. Iikawaajoŋ qaa kaeŋ jero.
65 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ jero, "Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Noo Amananoŋ ejemba moŋ mende inaaŋ muji eeŋ, iinoŋ mono noonoŋ kamambaajoŋ amamaawaa."
66 Qaa iikawaajoŋ ama gowoko iyoŋoonoŋga mamaganoŋ piriri ama ziriŋziriŋ kooloŋ mesaoŋ iwo mende toroqeŋ kema kagi. 67 Kawaajoŋ Jiisasnoŋ gowoko 12 ii kokaeŋ iŋijoro, "Oŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ nomesaoŋ kembombaajoŋ moju me qaago?"
68 *Kaeŋ jero Saimon Piitonoŋ meleeno, "Oo Poŋ, nononoŋ mono morowaanoŋ kembonaga? Laaligo kombombaŋaa Buŋa qaaya ii mono goonoŋ eja. 69 Giinoŋ Anutuwaanoŋ eja soraaya koloojaŋi, nononoŋ ii moma laariŋ moma asariŋ laligojoŋ."
70 Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ moma iŋijoro, "Niinoŋ eja 12 oŋo meweeŋgoŋ oŋombe ano oŋoonoŋga moŋnoŋ bologaa waŋa kolooja."
71 Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinoŋ gowoko 12 yoŋoo batugianoŋ laligoŋ kanageŋ memelolo meŋ muro. Jiisasnoŋ qaa ii iwaajoŋ moma iŋijoro. Kiaŋ.

7

Jiisasnoŋ kouruta yoŋowo qaa amiŋ mogi.

1 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas qewombaajoŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ Judia prowins uutanoŋ kema kamambaajoŋ togoro. Kawaajoŋ Judia mesaoŋ Galili prowins uutanoŋ kema liligoŋ laligoro

* **6:68:** Mat 16.16; Maak 8.29; Luuk 9.20

koiŋ tosaaŋa tegoro. 2 *Ii tegoro Juuda yoŋoonoŋ kendoŋ moŋ qata
teuteuhalihali kawaa kambaŋanoŋ toriro.*
3 Kawaajoŋ Jiisaswaa kourutanoŋ kokaeŋ ijogi, “Gii kokanoŋ
laligoŋ aŋgoleto meŋkejaŋi, ii gowokouruganoŋ kaaŋagadeeŋ iima
kotowutiwaajoŋ gii mono gomaŋ koi mesaoŋ Judia kena sokombaa.
4 Moŋnoŋ aŋo asuganoŋ asugimambaajoŋ momakeji, iinoŋ iwoi moŋ
aasaŋgoyanoŋ mende meŋkeja. Aŋgoleto kaaŋa meŋkejaŋi-waajoŋ
mono ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋoo jaagianoŋ kema asugiŋ kaniaga
iŋisaamba.” 5 Kourutanoŋ mende moma laariŋ muŋ tompiŋ laligogi-
tiwaajoŋ ama kaeŋ laŋ ijogi.
6 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ uuwaa gawoŋ asuganoŋ
memaŋatiwaa kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuro laligojento, oŋoo kam-
baŋgianoŋ mono suulaŋ kembutiwaa so eja. 7 Baloŋ ejembanoŋ kazi
ama oŋombombaajoŋ amamaaŋkejuto, niinoŋ iyoŋoo nana-memeŋgia
bologa iŋisaama naŋgoŋ jewe mojutiwaajoŋ mono nii kazi ama no-
makeju. 8 Kemaŋatiwaa kambananoŋ mende kaŋ kuuja. Kawaajoŋ
niinoŋ korisoro kendoŋ kokanoŋ mende umaŋa. Niinoŋ mirinoŋ rabe
oŋonoŋ saanoŋ kema uma aisoowu.” 9 Qaa kaeŋ iŋijoŋ Galili prowins
uutanoŋ toroqeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ teuteuhalihali korisoronoŋ laligoro.

10 Jiisaswaa kourutanoŋ teuteuhalihali kendombaajoŋ keŋgito, aŋo
mirinoŋ rama kanageŋ asuganoŋ qaagoto, asaŋgoŋ kema Jerusalem
uro. 11 Juuda yoŋoo jotamemeurugianoŋ korisoro kambaŋanoŋ Jiisas-
waa jaaya moŋgama qisiqisi ama kokaeŋ jegi, “Eja ii dakanoŋ raja?”
12 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ batugianoŋ Jiisaswaajoŋ saŋe qaa mamaga
jegi. Tosianoŋ “Eja ii awaa soro,” jegito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Qaago!
Iinoŋ mono ejemba tuuŋlelembe eŋkalooloŋ ama meŋ oŋono kaamaa
kolooŋkeju.” 13 Kaaŋ kaaŋ laŋ jegito, Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ
toroko moma laligogitiwaajoŋ moŋnoŋ iwaa qaaya asuganoŋ mende
jero. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ aŋaa kania ejemba kuma oŋono.

14 Kendoŋ korisoro biiwianoŋ laligogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo totoŋ
uutanoŋ uma kanaiŋ ejemba kuma oŋono. 15 Kuma oŋono Juuda
yoŋonoŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Eja koi momo jake uutanoŋ mende
uma kileŋ Buŋa Terewaa kania nomaeŋ moma sororogoja?” Kaeŋ jeŋ
waliŋgogi.
16 Waliŋgogi kokaeŋ iŋijoro mogi, “Momo Buŋa jeŋkejeŋi, niinoŋ
iikawaa Toya mende koloojeŋ. Neeno qaagoto, wasiŋ nonoti, niinoŋ
mono iwaa momoya meŋ kaŋ jeŋkejeŋ. 17 Ejemba moŋnoŋ Anutuwaa
uusiiŋa otaaŋ ama memambaajoŋ moji, iinoŋ momo qaa jewe iikawaa
Toya moronoŋ kolooji, ii moma kotowaa. Anutunoŋ Buŋaya noo
uunanoŋ ano asugija me neenaa uunaajoŋ qaa laŋ jeŋkejeŋ?
18 “Moŋnoŋ iyaŋaa uutaanoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ aŋo
qabuŋayawo koloomambaajoŋ moja. Kaeŋ mojato, wasiwasi eja moŋ
toyanoŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ konji, iinoŋ mono

* **7:2:** Lew 23.34; Dut 16.13 * **7:2:** Teuteuhalihali ii kokaeŋ: Wain gawoŋgianoŋ kema gere
seŋa meŋ kuuŋ qeŋ iikanoŋ eŋ weeŋ 8 aisooŋ kendoŋ rama laligogi. Weeŋ konoganoŋ korisoro
uuta aŋgi. Wala eeŋanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 kawaa so opo kuuŋgianoŋ eŋ kaŋ
laligogiti, ii romoŋgoŋ aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

jotamemeya hoŋaboŋa gbiŋgbaoŋa qaa kolooja. 19 Moosesnoŋ Kana
qaa ama oŋonota ii eja me qaago? Ii ejato, oŋoonoŋga moŋnoŋ ii
mende teŋ koma otaaŋkeja. Oŋo mono naambaajoŋ kaparaŋ koma nii
nuwombaajoŋ romoŋgoju?"
20 Kaeŋ iŋijoro moma ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, "Ome-
jiilanoŋ mono uuganoŋ kemeŋ nanja. Moronoŋ kaparaŋ koma gii
gumambaajoŋ romoŋgoja?"
21 Kaeŋ meleeŋgi iŋijoro mogi, "Niinoŋ aŋgoleto motooŋgo mewe
oŋo korebore aaruŋ kiko qeju. 22 *Moosesnoŋ selegianoŋ Anutuwaa
aiwese kotowombaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonoti, oo Moosesnoŋ ii wala mende
jeŋ kotoroto, ambosakoŋurunana yoŋonoŋ ii kanaiŋ meŋ laligogi sili ii
nonoonoŋ karo Sabat kendonoŋ kaaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋkeju.
23 *"Anana Mooseswaa Kana qaa waleeniŋ siŋgisoŋgo koloowa-
botiwaajoŋ kotakota mojoŋ. Ii mojonto, qaa ii qetama Sabat kendonoŋ
kaaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋ kileŋ oŋoaŋgia mende jeŋ aoŋ silemale
laligoju. Kaeŋ laligojuto, niinoŋ eja jumuŋa Sabat kendonoŋ meŋ
qeaŋgoŋ mubeti, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ nii yoŋ jeŋ nonju?
24 Oŋo ejemba selegia iikayadeeŋ iima iikaaŋa kanoŋ bakasasaŋ gosiŋ
qaa laŋ jeŋ tegoŋkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaoŋ uugia tororo
moma gosiŋ qaa hoŋagadeeŋ jeŋ tegowu." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja me qaago?

25 Jerusalem toya yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jegi, "Eja kaparaŋ
koma qewombaajoŋ romoŋgojuti, iinoŋ mono ii me? 26 Iibu, iinoŋ
ejemba jaagianoŋ asuganoŋ qaa jero mende jeŋ muju. Kawaajoŋ eja koi
kanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, qaa ii hoŋa galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoo
gejagianoŋ kemero moju me qaago? 27 Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ
kawaatiwaajoŋ jeŋ kouma laligogiti, iinoŋ 'Daeŋkaya koloowaati, ii
moŋnoŋ moŋ mende mobaa,' jejuto, eja koi kanoŋ daeŋkaya kolooroti,
ii saanoŋ mojoŋ."
28 Kaeŋ amiŋ mogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ nama
aroya meŋ metaama kuma oŋoma qaa kokaeŋ jero, "Oŋo noojoŋ kokaeŋ
jeju, 'Eja ii moma muŋ gomaŋa dakanoŋga ii saanoŋ mojoŋ.' Neenaa
ku-usuŋ qaganoŋ mende kolooŋ nanjeŋ. Wasiŋ nonoti, iinoŋ wasiwasi
Toya hoŋa kolooro ii mende moma kotoŋ muŋ laligoju. 29 Iinoŋ wasiŋ
nono iwaanoŋga kamaawetiwaajoŋ ii saanoŋ moma mujeŋ."
30 Kaeŋ jero ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, kambaŋanoŋ mende
kaŋ kuurotiwaajoŋ ama moŋnoŋ selianoŋ mende mero. 31 Kaeŋ mog-
ito, ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga mamaganoŋ moma laariŋ muŋ
kokaeŋ jegi, "Kraistnoŋ kawaati, iinoŋ mono eja koi uuguŋ aŋgoleto
meŋ laligowaa me nomaeŋ? Kaeŋ taniŋaaŋ kolooja." Kiaŋ.

Jiisas meŋ somoŋgowutiwaajoŋ nagu galeŋ wasiŋ oŋoŋgi kagi.

32 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ kaeŋ niinoŋgiinoŋ jeŋ
jenoŋkooli aŋgiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
mogi. Ii moma jigo gawoŋ galeŋ yoŋowo nama kiropo galeŋ (sikiriti)
tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi meŋ somoŋgowombaa kagi. 33 Kagi Jiisasnoŋ
kokaeŋ jero, "Niinoŋ oŋowo kambaŋ torodaamoŋ toroqeŋ laligomaŋa.
Ii laligoŋgo oŋomesaoŋ wasiŋ nono kamaawetiwaanoŋ eleema umaŋa.

* **7:22:** Jen 17.10; Lew 12.3 * **7:23:** Jon 5.9

34 Ube iwaaŋ noma laligowuto, nii mende mokoloоŋ nombuya. Niinoŋ
goмaŋ laligomaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya."
35 Kaeŋ jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ batugianoŋ kokaeŋ amigi,
" 'Nono mokoloоŋ mubombaajoŋ amamaawoŋa,' jeja. Iikawaajoŋ
mono dakanoŋ umambaajoŋ jeja? Juuda ejemba tosianoŋ deema kantri
tosianoŋ kema Griik yoŋoo batugianoŋ laligojuti, mono iyoŋoonoŋ
kema Griik ejemba kuma oŋomambaajoŋ moma jeja me? 36 Qaa
kokaeŋ jeja, 'Iwaaŋ noma laligowuto, nii mende mokoloоŋ nombu,'
ano qaa moŋ kokaeŋ jeja, 'Niinoŋ goмaŋ laligomaŋati, oŋo iikanoŋ
kawombaajoŋ amamaawuya.' Qaa woi yoroo kanagara nomaeŋ?"

Laaligo kotigaa apuyanoŋ mono jaaya tooŋ koubaa.

37 *Kaeŋ amigito, kendoŋ aisoogiti, iikawaa weeŋ konoga somata
kanoŋ kaŋ kuuro Jiisasnoŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jero,
"Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, iinoŋ mono noonoŋ kaŋ newa. 38 *Buŋa
Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, 'Moŋnoŋ nii moma laariŋ
nonji, iwaa uutanoŋga laaligo kotigaa apuyanoŋ mono tooŋ sasagoŋ
koumakebaa.' " 39 Kaeŋ jeroto, qaa ii Uŋa Toroyaajoŋ sare ama kokaeŋ
jero, "Daeŋ oŋonoŋ nii moma laariŋ nonjuti, oŋonoŋ mono Uŋa Toroya
buŋa qeŋ aoŋ laligowuya." Anutunoŋ Jiisas namonoŋ laligorotiwaa so
Siwewaa asamararaŋa mende muro laligoro. Iikawaajoŋ Uŋa Toroya
mende wasiro kamaaŋ uugianoŋ kemero eeŋ laligogi. Kiaŋ.

Ejemba batugianoŋ deendeeŋ kolooro laligogi.

40 Jiisasnoŋ kaeŋ jero ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga tosianoŋ
qaa ii moma kokaeŋ jegi, "Eja koi kanoŋ mono oŋaga gejatootoo eja
asugiwaatiwaajoŋ jegiti, mono ii kolooja."
41 Tosianoŋ jegi, "Iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja." Kaeŋ jegito,
tosianoŋ qewagoŋ jegi, "Kraistnoŋ mono nomaeŋ Galili prowinsnoŋga
kanaga? Ii mende sokonja. 42 *Buŋa Terenoŋ kokaeŋ jeja, 'Kiŋ
Deiwidnoŋ Judia prowinswaa taoŋ melaa Betlehem kanoŋ laligoroti,
Kraistnoŋ iikanoŋa koloоŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga moŋ
koloowaa.' " 43 Kaaŋ kaaŋ laŋ jegi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ
ama juma deeŋgi. 44 Yoŋoonoŋga tosianoŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ
mogito, moŋnoŋ selianoŋ mende mero. Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋonoŋ Jiisas mende moma laariŋ mugi.

45 Jiwowoŋ jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ eleema jigo gawoŋ
galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoonoŋ kagi kokaeŋ
jeŋ oŋoŋgi, "Oŋo naambaajoŋ ii mende meŋ kaju?"
46 Jeŋ oŋoŋgi kokaeŋ meleeŋgi, "Eja iikanoŋ qaa jeŋkeji, moŋnoŋ
kambaŋ moŋnoŋ qaa tania kaaŋa mende jero."
47 Kaeŋ meleeŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
qisiŋ jeŋ oŋoŋgi, "Oŋo kaaŋiadeeŋ eŋkalololoŋ meŋ oŋono laligoju me?
48 Galeŋkoŋkoŋ eja nonoonoŋga moŋnoŋ mono ii mende moma laariŋ
muro. Ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) nonoonoŋga moŋnoŋ
moŋ uuta iwaanoŋ baageŋ meleeno me qaago? 49 Kaeŋ qaago to-
toonto, ejemba tuuŋlelembe Mooseswaa Kana qaa mende moma kotoŋ
Jiisaswaa qaa moma gadokopa qaa laŋ jeŋkejuti, iyoŋoonoŋ qaa seŋa ii
mesaowoŋa! Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ oŋono tiwilaawuya."

* **7:37:** Lew 23.36 * **7:38:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **7:42:** 2 Sml 7.12; Mai 5.2

50 *Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoŋ karo
qambaŋmamboŋ qaa muroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ iyoŋoonoŋga moŋ
koloon batugianoŋ rama kokaeŋ iŋijoro, 51 “Eja moŋnoŋ siŋgisoŋgo
anoti, ii mende qisiniŋ jero momago kileŋ gosiniŋ sokonja me qaago?
Mende gosiŋ qaaya eeŋ laŋ jeŋ tegowoŋati eeŋ, mono anono Kana
qaanana qewoŋa me? Ii mende sokombaa.”
52 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleema mugi, “Gii kaaŋagadeeŋ Jiisas
kaaŋa meleema Galili qanda ejaga koloojaŋ me? Galili prowinsnoŋga
gejatootoo eja moŋ mende koloowaati, ii mojoŋ. Kaya ii geeŋgo Buŋa
Tere weeŋgoŋ kania moŋgama moma kotowa.” 53 Kaeŋ jenoŋkooli ama
juma deema mirigianoŋ keŋgi. Kiaŋ.

8

Emba moŋnoŋ serowiliŋ ano mokoloogi.

1 Mirigianoŋ keŋgito, Jiisasnoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ uro. 2 Uma eŋ
gomaŋ ano umugawodeeŋ mombo eleema jiwowoŋ jigonoŋ uro ejemba
tuuŋ kuuya kaŋ liligoŋ mugi kamaaŋ rama kuma oŋono.
3 Kuma oŋono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ emba moŋ wama iwaanoŋ kagi. Emba iinoŋ
serowiliŋ mero iikawaajoŋ meŋ somoŋgogiti, ii wama tuuŋ jaagianoŋ
aŋgi. 4 Jaagianoŋ ama Jiisaswaajoŋ jegi, “Boi, emba koi kanoŋ oloŋkalu
ama mero mono iikanondeeŋ mokoloon meŋ kajoŋ. 5 *Mooseswaa
Kana qaanoŋ emba kaaŋa ii jamonoŋ giliŋ qeniŋ komuwaatiwaajoŋ jeŋ
kotoŋ nononota eja. Kaeŋ ejato, giinoŋ iwaajoŋ nomaeŋ jewaga?”
6 Kaeŋ jeŋ iikanoŋ mondoŋ Jiisas qaawaa timbinoŋ horoniŋ ama-
maaro kania mokoloon qaa jakeyanoŋ ama qewombaajoŋ jegi. Kaeŋ
jegi usugoŋ kamaaŋ borianoŋ tere moŋ namonoŋ ooro.
7 Ooroto, toroqeŋ kaparaŋ koma qisiŋ mugi hak otaama waama
dindiŋa nama kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋoonoŋga moŋnoŋ siŋgisoŋgo
moŋ mende ama laligoji, iinoŋ mono saanoŋ jamo mutuya meŋ giliŋ
qewaa.” 8 Kaeŋ iŋijoro mogi mombo usugoŋ kamaaŋ tere mombo
namonoŋ ooro.
9 Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikanoŋ oŋoma somoŋgoro iyaŋgia
siŋgisoŋgogia gamuyawo aŋgiti, ii Anutunoŋ qendeema iyaŋgiaa
uugianoŋ naŋgoŋ jero isiŋosoŋgia qaono. Iikanoŋ qaono qaa bok naŋgi
waŋgianoŋ wala oŋomesaoŋ keno iwaa qerewenanoŋ gematanoŋ keno
tosaaŋa motomotooŋ yoŋonoŋ kokomomola meŋ kuuya kendaborogi.
Konoganoŋ keno Jiisasnoŋ penjoŋ kuuŋ raro embanoŋ yaŋodeeŋ iwo
nano. 10 Jiisasnoŋ otaama waama dindiŋa nama emba ii iima kokaeŋ
ijoro, “Emba, gii qaa jakeyanoŋ ama gombombaajoŋ jejuti, iyoŋonoŋ
mono daeŋgeŋ gii geeŋga nii neena kenju? Yoŋoonoŋga moŋnoŋ nama
gii komuwagatiwaa qaaya mende jeŋ tegoja me?”
11 Ijoro moma meleeno, “Oo Poŋ, moŋnoŋ mende jeŋ tegoŋ nonja.”
Kaeŋ meleeno ijoro, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ gii mende jeŋ tegoŋ gonjeŋ.
Gii mono keteda koi kanaiŋ siŋgisoŋgo mombo mende ama laligowa.”
Kiaŋ.

Gomaŋ so ananaa asasaganana ii Jiisas.

---

* **7:50:** Jon 3.1-2 * **8:5:** Lew 20.10; Dut 22.22-24

12 *Jiisasnoŋ qaa mombo toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Niinoŋ
ejemba gomaŋa gomaŋa rama kenjuti, oŋoo asasagagia koloojeŋ.
Moŋnoŋ nii notaaŋ kawaati, iinoŋ mono paŋgamanoŋ umbuqumbulaŋ
mende kuuŋ laligowaato, laaligo kotigaa asasaga iikawaa uutanoŋ
laligowaa.”
13 *Kaeŋ iŋijoro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
kokaeŋ ijogi, “Geeŋgodeeŋ kaniaga naŋgoŋ jeŋ asariŋkejaŋi, iikaaŋa ii
mende sokonja. Qaago.”
14 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ daakaya kamaaŋ kaweti ano
dakanoŋ kema umaŋati, ii modaborojeŋ. Kawaajoŋ neeno kaniana
naŋgoŋ jeŋ asariŋkejeŋi, qaa ii mono saanoŋ sokonja. Ii sokonjato, oŋo
noo kaniana ii oŋanoŋ mende moma kotoju. 15 Oŋonoŋ ejemba selegia
iikayadeeŋ iima iikaaŋa kanoŋ bakasasaŋ gosiŋ oŋoma qaagia tondu
jeŋ tegoŋkejuto, niinoŋ ejemba mombaa qaaya mende jeŋ tegoŋkejeŋ.
16 “Nii neenodeeŋ mende laligojento, Ama wasiŋ nono kaweti, iinoŋ
mono niwo nano laligojo. Iikawaajoŋ mombaa qaaya jeŋ tegowenagati
eeŋ, ii mono dindiŋagadeeŋ gosiŋ soyanoŋ jeŋ tegowenaga. 17 *Woinoŋ
qaa moŋ uumotooŋ ama naŋgoŋ jeri kotiiŋkeja. Qaa ii oŋoo Kana
qaanoŋ kaaŋagadeeŋ oogita eja.
18 “Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jeŋkejeŋ ano Ama wasiŋ nonoti,
iinoŋ kaaŋagadeeŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ woi koloojo
iikanoŋ saanoŋ kotiiŋ sokondaboroja.”
19 Jiisasnoŋ kaeŋ jero moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Goo Maŋga ii
dakanoŋ laligoja?” Qisiŋ mugi meleeno, “Oŋo nii ano Maŋna noroo ka-
nianara mende moma laligoju. Oŋo noo kaniana moma kotowuyagati
eeŋ, mono noo Maŋna kaaŋagadeeŋ moma mubuyaga.”
20 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa nanduŋ duŋ kosianoŋ nama ejemba
kuma oŋoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuroti-
waajoŋ ama moŋnoŋ ii mende meŋ somoŋgoro. Kiaŋ.

“Dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya.”

21 Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, “Niinoŋ
oŋomesaoŋ kema laligowe oŋo nii moŋgama noma laligowuya ano
siŋgisoŋgo aŋgiti, iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa
komuwu. Iikawaajoŋ dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ
amamaawuya.”
22 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii moma jegi, “Kokaeŋ jeja, ‘Dakanoŋ
umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya.’ Qaa ii nomaeŋ? Aro
aomambaajoŋ jeja me?”
23 Kaeŋ jegi iŋijoro, “Oŋo namo kokawaa toya kolooŋ laligojuto,
niinoŋ gomaŋ baloŋ eukawaa buŋaga koloojeŋ. Oŋonoŋ balonoŋ
koloon namo kokawaa buŋa koloon laligojuto, niinoŋ waladeeŋ namo
koi kanoŋ mende koloowe. 24 Mende koloon laaligowaa kania kambaŋ
so laligoŋ koubeti, niinoŋ mono ii koloojeŋ. Noojoŋ kaeŋ mende moma
laarijuti eeŋ, mono siŋgisoŋgo aŋgiti, ii mende mesaoŋ iikanoŋ qoko-
taaŋ nama koomu kombombaŋa komuwuya. Kania iikawaajoŋ ama
kokaeŋ iŋijowe moju, ‘Oŋo siŋgisoŋgo aŋgiti, mono iikanoŋ qokotaaŋ
nama koomu kombombaŋa komuwuya’. Qaa ii oŋanoŋ.”

* **8:12:** Mat 5.14; Jon 9.5 * **8:13:** Jon 5.31 * **8:17:** Dut 19.15

25 Qaa ii moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono moroga koloojaŋ?”
Qisiŋ mugi meleeno, “Kaniana iŋisaambe modaborojuti, niinoŋ mono ii
koloojeŋ. 26 Niinoŋ oŋoojoŋ qaa mamaga saanoŋ toroqeŋ jewenaga ano
siŋgisoŋgo mamaga aŋgiti, iikawaa qaaya saanoŋ jeŋ tegowenagato,
wasiŋ nonoti, iinoŋ mono noo wasiwasi Tona hoŋa kolooja. Iinoŋ qaa
jero iwaanoŋga moma kouma laligojeŋi, niinoŋ mono qaa ii asuganoŋ
jewe gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ momakebuya.”
27 Kaeŋ meleenoto, Amawaajoŋ qaa toroqeŋ jeroti, iyoŋonoŋ ii mende
moma asarigi. 28 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ laaligowaa
kania kambaŋ so laligoŋ koubeti, mono ii koloojeŋ. Iikawaa kania ii
kanageŋ saanoŋ moma asariwuya. Niinoŋ iwoi moŋ neenaa esunanoŋ
me neenaa uunaajoŋ mende amakejento, Amananoŋ qaa kuma noma
laligoroti, mono iikawaa so qaa jena koi jeŋkejeŋ. Qaa kota woi
iikawaa kania ii kanageŋ moma asariwuya. Oŋo Siwe gomambaa Eja
Hoŋa kosigogi eu uma komuwaati, kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ moma
asariwuya.
29 Wasiŋ nonoti, iinoŋ mono niwo nano laligojo. Nanamemeŋ moro
sokoma muŋkeji, niinoŋ mono suulaŋ ii amakejeŋ. Kawaajoŋ iinoŋ
mende nomesaoro neenodeeŋ mende laligojeŋ.”
30 Qaa kaeŋ jerotiwaajoŋ ama ejemba mamaganoŋ uugia meleema
Jiisas moma laariŋ mugi. Kiaŋ.

Aabrahambaa gbiliuruta qoloŋmoloŋgoya ano Jiisas.

31 Jiisasnoŋ Juuda ejemba tosianoŋ moma laariŋ mugiti, iyoŋoojoŋ
qaa kokaeŋ iŋijoro, “Noo Buŋa qaananoŋ uugianoŋ kemero kanoŋ
qokotaaŋ silia qeŋ nanjuti eeŋ, mono oŋanoŋ noo gowokouruna
kolooju. 32 Kaeŋ laligoŋ qaa hoŋaa kania moma kotogi Buŋa qaa
hoŋanoŋ oŋo bologagiaa kasanoŋga isama oŋono solaŋa (frii) koloon
laligowuya.”
33 *Kaeŋ jero moma meleema kokaeŋ jegi, “Nono Aabrahambaa
gbiliuruta laligoŋ kanageso walaga koloojoŋ. Kawaajoŋa eja moŋnoŋ
kasa gbado meŋ nonono laligojoŋiwaajoŋ jejaŋi, ii qaago. Nono mono
kambaŋ moŋnoŋ kamaaŋqeqeta kaaŋa mende koloon laligoniŋ. Ano
gii nomaembaajoŋ ama kokaeŋ jejaŋ, ‘Kasanoŋga isama oŋono solaŋa
koloon laligowuya’? Qaa ii mende sokonja.”
34 Kaeŋ jegi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ qaa hoŋa toon
moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Siŋgisoŋgo anjuti, kuuya iyoŋonoŋ
siŋgisoŋgowaa weleŋqeqe omaya tawagia qaa laligogi iikawaa kasanoŋ
kokosiiŋ oŋomakeja. 35 Kokosiiŋ oŋomakejato, weleŋqeqenoŋ toyaa miri
uutanoŋ kambaŋ so mende laligoŋ ubaa. Iyaŋaa Merianoŋ saanoŋ
mirianoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligowaa.
36 “Merianoŋ bologaa kasanoŋga isama oŋono solaŋaniwuti eeŋ,
oŋonoŋ mono oŋanoŋ kasa gbadoya qaa solaŋa (frii) koloon laligowuya.
37 Oŋo Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mojento, bologanoŋ uugia
gojonjiwaajoŋ noo Buŋa qaananoŋ qososoniŋ oŋoma kondondoŋgoŋ
kamaaŋkeja. Kania kawaajoŋ mono kaparaŋ koma nii nuwombaajoŋ
moju. 38 Niinoŋ Amanaa kooroŋanoŋ laligoŋ iwoi iima laligoŋ koubeti,
iikawaa qaayaga jeŋkejeŋ. Oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ maŋgianoŋ qaa
iŋijoroti, iikawaa so amakeju.”

---

* **8:33:** Mat 3.9; Luuk 3.8

39 Jiisasnoŋ kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ jegi moro, “Aabrahamnoŋ mono ananaa asa-ambonana kolooja.” Kaeŋ jegi moma jero, “Oŋo Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati eeŋ, mono iwaanoŋ nanamemeŋ otaagi sokonaga. 40 Iikawaa tania kokaeŋ kolooja: Niinoŋ Anutuwaa jetanoŋga qaa moma iikawaa so qaa oŋaboŋa ii jewe momakeju. Kambaŋ kokaamba oŋo kaparaŋ koma eja nii nuwombaajoŋ mojuto, Aabrahamnoŋ kaaŋa mende ano. 41 Oŋoaŋgiaa maŋurugiaa nanamemeŋgia iikayadeeŋ otaaŋ laligoju.” Kaeŋ jero ijogi, “Serowiliŋ kananoŋ kolooŋ maŋnana qaa (gua mera) mende koloojonto, Maŋnanawo laligojoŋ. Anutu iyaŋa motooŋgonoŋ mono maŋ koma nononja.” Kiaŋ.

“Oŋo Kileŋaa Toyaa buŋa kolooju,” jero.

42 Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ aŋo maŋ koma oŋonagati eeŋ, niinoŋ iwaanoŋga kamaaŋ koloowetiwaajoŋ mono saanoŋ nii uu jopagoŋ nombuyaga. Neenaa esuŋnoŋ nemuŋ kono mende koloowetо, Anutunoŋ wasiŋ nono kamaaŋ laligojeŋ. 43 Qaa jeŋkejeŋi, ii naambaajoŋ moma asariwombaajoŋ bimooŋkeju? Noo qaananoŋ uugia undeenjiwaajoŋ ii moma kotowombaajoŋ mojogia tiiro zizi togoŋkeju. Kawaajoŋa ii moma asariwombaajoŋ amamaaŋkeju?

44 “Mono maŋgia Bologa Toyaa buŋa kolooju. Siiŋgia kombombaŋanoŋ mono maŋgiaa siiŋa bologa otaawutiwaajoŋ eja. Iinoŋ kanakanaiyanoŋga ejemba uŋugi koomu ejaga koloon kouma laligoja. Qaa hoŋanoŋ uutanoŋ mende nanjiwaajoŋ ama qaa hoŋa uuguŋ siliqalu nanja. Qolomoloŋ jeje ejaga koloon qolomoloŋ jejewaa waŋ koloojiwaajoŋ qolomoloŋ jeŋkeji, ii mono aŋaa uutaajoŋ jeŋkeja.

45 “Iinoŋ qolomoloŋ jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, oŋo iikawaajoŋ nii mende moma laariŋ nomakeju. 46 Oŋo kuuyanoŋ noo kaniana kokaeŋ qendeembombaa amamaaŋkeju: Iinoŋ siŋgisoŋgo ano qaayawo laligoja. Kaniana iikaya moŋganjuto, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, ii mono naambaajoŋ mende moma laariŋ nonju?

47 “Moŋnoŋ Anutuwaa buŋa kolooji, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ qaa geja ama momakeja. Oŋo Anutuwaa buŋa mende koloojutiwaajoŋ ama qaa ii mende moma asariŋkeju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ nomaeŋ jokolooro?

48 Jiisasnoŋ Juuda ejemba yoŋoo kanagia iŋisaano kitia meleema kokaeŋ ijogi, “Gii Samaria prowinswaa siliqalu ejaga koloona omenoŋ uuganoŋ kemero laligojaŋ. Kaeŋ jeniŋ sokonja me qoloŋgojoŋ, ii saanoŋ geeŋgo jena moboŋ.”

49 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Omenoŋ uunanoŋ mende kemero laligojeŋ. Nii Amanagadeeŋ goda qeŋ muŋ laligowe oŋonoŋ kileŋ nii gamu qeŋ nomakeju. 50 Kaeŋ amakejuto, neeno qabuŋanawo koloomambaajoŋ janjariŋ mende riiŋkejeŋ. Motooŋgonoŋ kaaŋ koloomambaajoŋ manjaya qeŋ laligoja. Eja iinoŋ motooŋgo gosiŋ noma ‘sokonjaŋ,’ jeŋ jeŋ tegoŋ nomakeja. 51 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.”

52 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ komugi ano giinoŋ kileŋ kokaeŋ jena sisau kolooja, ‘Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ

koma otaaŋkeji, iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.' Kaeŋ jejaŋiwaajoŋ gii ome moŋnoŋ uuganoŋ kemero laligojaŋ. Ii keteda koi saanoŋ moma asarijoŋ. 53 Nonoo beŋnana Aabraham komuroti, giinoŋ mono ii uuguŋ iwaa somataya koloojaŋ me? Gejatootoo yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ komugi. Gii geeŋgaajoŋ mona uro 'Somata moroga koloojeŋ?' jeŋ mojaŋ?"

54 Kaeŋ jegi moma kokaeŋ meleeno, "Neenaajoŋ mobe uro Anutuwaa akadamuya ii neeno buŋa qeŋ aowenagati eeŋ, qabuŋana ii mono kikisi kaaŋa koloonaga. Amananoŋ iyaŋaa akadamuya nonotiwaajoŋ ama qabuŋanawo koloon laligojeŋ. Oŋonoŋ iwaajoŋ 'Nonoo beŋnana Anutu kolooja,' jeju. 55 Oŋonoŋ kania ii saanoŋ mende moma kotoŋkejuto, niinoŋ ii saanoŋ moma mujeŋ. 'Ii mende moma mujeŋ,' jewenagati eeŋ, mono oŋo kaaŋa tiliqili eja koloowenaga. Nii eja kaaŋa mende koloojento, ii saanoŋ moma mujeŋ ano iwaa qaaya teŋ komakejeŋ. 56 Oŋoo beŋgia Aabrahamnoŋ nii namonoŋ kamaaŋ laligomaŋatiwaajoŋ mamboma kambaŋ ii iimambaajoŋ uu korisoro moma laligoro. Kambaŋ kokaamba Siwenoŋ laligoŋ kotiiro niinoŋ asugiwe noo kambana ii iima kawaajoŋ aisooro."

57 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kokaeŋ jegi moro, "Gbaniga 50 mende uguŋ iikawaa baatanoŋ laligojaŋ ano 'Aabraham iibe,' jena mende sokonja."

58 Ii moma iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Aabrahamnoŋ mende kolooro niinoŋ mono kambaŋ kanoŋ laligowe."

59 Kaeŋ jero moma jamonoŋ giliŋ qewombaajoŋ jamo amboraŋgoŋ megito, Jiisasnoŋ asaŋgoŋ jiwowoŋ jigowaa tooŋa mesaoŋ oloŋ koma keno. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ eja jaagoo moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kana kema eja moŋ nemuŋaa goroŋ uutanoŋga jaagoo kolooroti, ii iiro. 2 Ii iiro gowokourutanoŋ qisiŋ muŋ jegi, "Somatanana, iinoŋ mono morowaa siŋgisoŋgo-waajoŋ ama jaagoo kaaŋa kolooro? Iyaŋaa siŋgisoŋgowaajoŋa me nemuŋmaŋa yoroo siŋgisoŋgowaajoŋa?"

3 Jegi kokaeŋ meleeno, "Aŋo siŋgisoŋgo moŋ mende ano nemuŋmaŋanoŋ siŋgisoŋgo mende anito, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ iwaa laaligoyanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ kaaŋa kolooro. 4 Weeŋ asariŋ ejiwaa so mono wasiŋ nonoti, iwaanoŋ gawoŋ pondaŋ meŋ laligowoŋa. Gomaŋ tiiwaati, iikanoŋ kuuya gawoŋ mewombaajoŋ amamaawoŋa. 5 *Niinoŋ namonoŋ laligomaŋatiwaa so gomaŋa gomaŋa oŋoo asasagagia koloon asariŋ laligomaŋa."

6 Kaeŋ jeŋ balonoŋ sulaaro kemero gbakoŋ meleema eja jaagoowaa jaayanoŋ timimearo. 7 Timimeaŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, "Gii mono Siloam apu aŋgonoŋ kema jaaga soŋgbambaa." (Siloam qa ii ananaa qaanoŋ Wasiwasi eja.) Kaeŋ jeŋ kotoro kema jaaya soŋgbano tooro uuro asariro eleema mirianoŋ karo.

8 Kaeŋ karo alauruta kosianoŋ laligogiti ano tosianoŋ wala nene iwoiwaajoŋ welema oŋoma laligoro iigiti, iyoŋonoŋ ii iima jegi, "Jaagoo eja nenewaa welema rama laligoroti, eja iinoŋ me?"

* **9:5:** Mat 5.14; Jon 8.12

9 Tosianoŋ jegi, “Eja inaa ii.” Tosianoŋ jegi, “Qaago, kaitania ii kaaŋa koloojato, iinoŋ qaago.” Kaandeeŋ kaaŋ jegi aŋo jero, “Niinoŋ mono iiga koloojeŋ.”

10 Kaeŋ jero kokaeŋ qisigi, “Jaaga mono nomaeŋ ana tooja?”

11 Qisigi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Eja qata Jiisas qamakejuti, iinoŋ sulaaro baloŋ gurujuyanoŋ kemero meleema jaananoŋ timimeaŋ jeŋ kotoŋ kokaeŋ jero, ‘Gii mono Siloam apu aŋgonoŋ kema jaaga soŋgbambaa.’ Kaeŋ jero apu iikanoŋ kema jaana soŋgbambe tooro uuwe asariro.”

12 Kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ qisigi, “Eja ii dakanoŋ laligoja?” Qisiŋ mugi “Mende mojeŋ,” jero. Kiaŋ.

Farisii yoŋonoŋ jaaya toorotiwaajoŋ qiqisi aŋgi.

13 Eja jaagoo laligoroti, iinoŋ “Mende mojeŋ,” jero ejembanoŋ ii wama Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoonoŋ keŋgi. 14 Jiisasnoŋ sulaayanoŋ baloŋ gurujuyawonoŋ meleema jaayanoŋ timimeaŋ metooroti, ii mono Sabat kendoŋ kambaŋanoŋ mero. 15 Kawaajoŋ Farisii yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Jaaga mono nomaeŋ ana tooja?” Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Eja iikanoŋ mono sulaayanoŋ baloŋ gurujuyawonoŋ meleema jaananoŋ timimearo kema jaasewana soŋgbama jaana uuwe asarija.”

16 Kaeŋ meleema oŋono Farisii yoŋoonoŋga tosianoŋ jegi, “Eja iikanoŋ Sabat kendoŋ kotogoji, iikawaajoŋ mono Anutuwaanoŋ ejaga mende kolooja.” Tosianoŋ jegi, “Kaaŋ qaago! Eja doogoya moŋnoŋ mono nomaeŋ ama aŋgoleto kaaŋa memambaajoŋ kotiinaga?” Kaaŋ kaaŋ jeŋ iyaŋgia juma deeŋgi.

17 Kaeŋ deema eja jaagoo iikawanoŋ mombo eleema kaŋ jegi, “Jaaga metooroti, iwaajoŋ mono nomaeŋ jewaga?” Kaeŋ jegi “Gejatootoo ejaga kolooja,” jero.

18 Kaeŋ jero jaaya hoŋaga goorota tooro uuroti, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii mende moma laarigi. Mende moma laariŋ uuwoi nama nemuŋmaŋa horoŋ oroŋgi kari. 19 Kari kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Eja koi oroo meragaraga me qaago? ‘Jaagoo kolooro,’ jejaoto, nomaeŋ ama keteda koi jaaya uuŋ iija?”

20 Qisiŋ oroŋgi kokaeŋ meleeni, “Eja koi noroo meranaraga kolooja ano jaagoo kolooroti, ii saanoŋ mojo. 21 Ii mojoto, nomaeŋ ama keteda koi jaaya tooro uuŋ iiji, ii mende mojo. Moronoŋ jaaya metooro uuji, noro kaaŋagadeeŋ mende mojo. Kokoga qaago, mono somariiŋ gowia jorak-aaŋaga ano momakootoyawo kolooja. Kawaajoŋ mono iyaŋaajoŋ qisigi kaniaya saanoŋ jewaa.”

22 Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ toroko moma kaeŋ iŋijori. Yoŋonoŋ batugianoŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ uumotooŋgo ama naŋgi, “Moŋnoŋ ‘Jiisas Hamoqeqe Toya Kraist kolooji,’ kaeŋ jeŋ asugiwaati eeŋ, ii mono qamakooli miri tuuŋ somatanoŋga konjoma muboŋa.” 23 Qaa kawaajoŋ ama kokaeŋ iŋijori, “Kokoga qaago, ii uugejiawo. Kawaajoŋ mono iyaŋa qisiŋ mubu.”

24 Kawaajoŋ eja jaagoo laligoroti, ii mombo horogi karo kokaeŋ jegi moro, “Eja ii siŋgisoŋgo ejaga kolooja, ii mojoŋ. Iikawaajoŋ mono Anutuwaa qabuŋaya mepeseena akadamuyawo kolooro sokombaa.”

25 Ii moma kokaeŋ meleeno, “Siŋgisoŋgo ejaga kolooja me qaago,
niinoŋ ii mende mojeŋ. Motooŋgo kokaeŋa kaya mojeŋ: Niinoŋ jaagoo
laligoweto, keteda koi kanoŋ saanoŋ uuŋ iijeŋ.”
26 Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiŋ mugi, “Naa iwoiga ama gonja? Jaaga
mono nomaeŋ metooja?”
27 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ mono meleema
oŋonjento, oŋonoŋ qaa jejeŋati, ii mende mojuya. Naambaajoŋ ii oŋa
kosiga mombo jewe mobombaajoŋ kaparaŋ konju? Oŋonoŋ mono
kaaŋagadeeŋ iwaa gowokouruta koloowombaajoŋ moju me qaago?”
28 Kaeŋ meleema oŋono mepaqepae ama uuqeqe qaa tokoroŋkota
kokaeŋ jeŋ mugi, “Gii mono iwaa gowokoyaga koloojanto, nononoŋ
Mooseswaa gowokourutaga laligojoŋ. 29 Anutunoŋ Mooses Buŋa qaa
muroti mojonto, eja iikanoŋ mono iikanoŋa me kanoŋa kolooroti, ii
mende mojoŋ.”
30 Kaeŋ jegi qaa kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ dakaya kolooroti, oŋo
iikawaajoŋ kaaŋiadeeŋ tompiririŋ ama kiko qejutiwaajoŋ moma
waliŋgojeŋ. Oŋanoŋ waliŋgojento, kileŋ noo jaana metooro saanoŋ
uuŋ iijeŋ. 31 Ejemba doogoya yoŋonoŋ Anutu qama kooligi mende
moma oŋomakeja, ii mojoŋ. Ii mojonto, moŋnoŋ Anutu goda qeŋ
muŋ uusiiŋa otaaŋkeji, iwaanoŋ qamakooli mono geja ama momakeja.
32 Moŋ jaagoo kolooro moŋnoŋ kaŋ jaaya metooroti, sundu kaaŋa ii
walagadeeŋ mende moma laligoniŋ. Siwe balonoŋ koloori, kambaŋ
iikanoŋa kanaiŋ kouma kete laligojoŋi, iikanoŋ sundu kaaŋa moŋ
mende moniŋ. 33 Anutuwaanoŋga mende kanagati eeŋ, iinoŋ mono
iwoi kaaŋa memambaajoŋ amamaanaga.”
34 Kaeŋ jero moma kokaeŋ jeŋ mugi, “Nemuŋmaŋganoŋ siŋgisoŋgowo
laligori gii siŋgisoŋgo kuuya kawo kolooŋ somariina ano giinoŋ kete
nono kuma nonomambaajoŋ mojaŋ. Ii mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ muŋ
konjoŋgi seleeŋgeŋ kamaaro. Kiaŋ.

Uuwaa jaanoŋ gooro kematou-kantou ama laaligo.

35 Konjoŋgi seleeŋgeŋ kamaaroti, qaa iikanoŋ Jiisaswaa gejianoŋ
kemero moma eja ii mokoloon kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria
moma laariŋ mujaŋ me qaago?”
36 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema qisiro, “Oo Somatana, eja ii moronoŋ?
Ii jena momago ii saanoŋ moma laariŋ mumaŋa.”
37 Meleeno kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii kokaeŋ uuŋ niiba. Giwo qaa
jejeŋi, eja ii mono niinoŋ koloojeŋ.”
38 Ii moma jero, “Oo Poŋ, nii moma laariŋ gonjeŋ.” Kaeŋ jeŋ usugoŋ
qama kooliŋ muro.
39 Jiisasnoŋ jero, “Niinoŋ ejemba gosiŋ qaagia jeŋ tegomambaajoŋ
ama kamaaŋ namonoŋ koloowe. Noojoŋ ama tosianoŋ jaagoo koloojuti,
yoŋoo jaagia tooro saanoŋ uuŋ iima kotowuya. Tosaaŋa jaagia awaa
laligojuti, yoŋonoŋ noojoŋ ama bao jaagoo koloon laligowuya.”
40 Kaeŋ jero Farisii tosianoŋ kosianoŋ iikanoŋ nama qaa ii moma
kokaeŋ qisigi, “Wae! Nono kaaŋiadeeŋ jaagoo ejaga koloojoŋ me?
Nonoojoŋa jejaŋ me?”
41 Kaeŋ qisigi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo ‘Jaagoo koloojoŋ,’ jewuyagati eeŋ,
mono siŋgisoŋgo mende eŋ oŋonagato, kambaŋ kokaamba ‘Saanoŋ

iima kotojoŋ,' kaeŋ jeŋkejutiwaajoŋ ama siŋgisoŋgogianoŋ mono eŋ aliŋ eŋ oŋombaa." Kiaŋ.

10

Lama ano galeŋgia awaa.

1 Jiisasnoŋ galeŋ meme qaa kokaeŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ lama totoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ nagunoŋ qaagoto, sopa waleema kemejuti, yoŋonoŋ mono kikekakasililiŋ ano yoŋgoro meme ejemba kolooju. 2 Moŋnoŋ nagunoŋ keuji, iinoŋ lama yoŋoo galeŋgia kolooja. 3 Iinoŋ kouro nagu galeŋanoŋ ii iima nagu horoŋ muro kamaaŋ qaro lama yoŋonoŋ qaa aroya saanoŋ moma kotoŋkeju. Galeŋgianoŋ aŋaa lamauruta oŋooma qagia qama uŋuano totoŋgia mesaoŋ saanoŋ seleeŋgeŋ kemakeju.

4 "Aŋaanoŋ lamauruta kuuya uŋuano totoŋgia mesaoŋ seleeŋgeŋ keŋgi iinoŋ jotamemegia koloon wala keno qaa aroya moma kotojutiwaajoŋ gematanoŋ otaaŋ kemakeju. 5 Iyaŋgiaa galeŋgia saanoŋ otaaŋkejuto, waba moŋnoŋ kaŋ qaro ii mende totooŋ otaawuya. Waba yoŋoo qaa arogia mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiriŋjiriŋ ama iwaajoŋ keeta togoŋ deembuya."

6 Jiisasnoŋ qaa aasaŋgoya ii iŋijoroto, qaa iikawaa kania mende moma asariŋ kiko qegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ lama galeŋ awaa kolooja.

7 Kiko qegi toroqeŋ yoŋoojoŋ kokaeŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ lama totombaa naguya koloojeŋ. 8 Noo gemananoŋ tuuŋ galeŋ kuuya wala kagiti, iyoŋonoŋ kike ano yoŋgoro meme ejembaga koloogi. Kaeŋ koloogitiwaajoŋ lama yoŋonoŋ ii mende moma kotoŋ oŋoma laligogi.

9 "Niinoŋ motooŋgo lama totombaa naguya koloojeŋ. Daeŋ oŋonoŋ Anutuwo kotiiŋ laligowombaajoŋ jeŋ niwo qokotaaŋ laligojuti, niinoŋ mono hamo qeŋ oŋombe letombuya. Kaeŋ koloon lama totoŋ uutanoŋ uma kamaaŋ seleeŋgeŋ kema nene gomaŋa moriaŋawo mokoloonkebuya. 10 Yoŋgoro meme yoŋonoŋ naambaajoŋ kaŋkeju? Yoŋonoŋ yoŋgoro meŋ nunuŋ tiwilaaŋ nonombombaajoŋ kaŋkeju. Iwoi morota ambombaajoŋ qaago. Niinoŋ iikaaŋa mende koloojeŋ. Niinoŋ oŋo laaligo kombombaŋa mokoloon oyaŋboyaŋ laligowutiwaajoŋ kaŋ laligojeŋ.

11 Niinoŋ lama galeŋ awaa koloojeŋ. Lama galeŋ awaanoŋ mono lamauruta yoŋoojoŋ ama laaligoya qeleema oŋombaa. 12 Moŋnoŋ lama toya mende koloon tawaya mewutiwaajoŋgadeeŋ kaŋ tondu galeŋ koma oŋomakeji, ii kokaeŋ: Kasu kawalianoŋ karo iima lama oŋomesaoŋ unjurama keno kasu kawalianoŋ lama kisiyaeŋ meŋ iŋiŋ uŋuŋ mendeema oŋombaa. 13 Iinoŋ seleeŋgeŋga kaŋ sewaŋ memewaajoŋadeeŋ 'Lama galeŋ koma oŋomaŋa,' ii jetanoŋ jeŋ lama oŋoojoŋ majakaka mende moma telambelaŋ qaganoŋ tondu laligoŋ unjurama kembaa.

14-15 *"Niinoŋ lama galeŋ awaa koloojeŋ. Amananoŋ nii moma nono niinoŋ Amana moma muŋ laligojeŋ. Iikawaa so niinoŋ neenaa lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ nii moma nomakeju. Niinoŋ

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luuk 10.22

laaligona lamauruna oŋoojoŋ ama qeleema mesaomaŋa. 16 Noonoŋ lama tuuŋ tosia ii kaaŋagadeeŋ kolooŋ laligowuya. Yoŋonoŋ lama totoŋ kokawaa toya mende laligojuto, kileŋ noo qaa arona momakebuya. Niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ uŋuambe kawaa so kema kaŋkebuya. Kanageŋ tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ kululuuŋ tuuŋ somata motooŋgo kolloogi galeŋ motooŋgonoŋ galeŋ koma oŋono laligowuya.

17 Amanoŋ kokaembaajoŋa ama nii uutanoŋ jopagoŋ nomakeja: Niinoŋ laaligona mesaoŋ mombo gbiliŋ laligoŋ umaŋa. Ii Amawaa jaanoŋ sokonja. 18 Laaligona moŋnoŋ mende nuambaato, ii neeno qeleema mesaomaŋa. Amananoŋ jeŋ kotoŋ nono neeno laaligona qeleema mesaomaŋa ano iikawaa gematanoŋ mombo gbiliŋ laligoŋ umaŋa. Ku-usuŋ kaaŋa ii noonoŋ eja."

19 Jiisasnoŋ qaa ii jerotiwaajoŋ ama Juuda jotamemeya yoŋoo batugianoŋ niinoŋgiinoŋ mombo kolooro. 20 Yoŋoonoŋga mamaganoŋ kokaeŋ jegi, "Omenoŋ uutanoŋ kemerota laligoŋ kaamaa anja. Mono naambaajoŋ qaaya mobonaga? Mono mesaowoŋa."

21 Tosianoŋ jegi, "Qaa kaaŋa ii kokojinjiŋ ejawaa qaa kaaŋa qaago. Omenoŋ mono jaagoo ejemba yoŋoo jaagia nomaeŋ metoonaga?" Kaeŋ amigi.

Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

22 Wala eeŋanoŋ jiwowoŋ jigo koma konjoratiŋ naguya horogi. Ii gbani so romoŋgoŋ kendombaa aisoowombaajoŋ* Jerusalem ajoroogi. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro koŋuru kambaŋ saŋgoŋaa uutanoŋ laligogi.

23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawo qagiti, kanoŋ kema liligoro. 24 Kema liligoro Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaŋ liligoŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, "Kaniaga kolatina mono kambaŋ dawi toroqeŋ mambombom-baajoŋ mojaŋ? Gii Hamoqeqe Toya koloojaŋ me qaago, ii mono asuganoŋ jena moboŋ."

25 Kaeŋ jeŋ qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, "Nii jewe mogito, oŋo noo qaana ii mende moma laariju. Niinoŋ Amanaa qatanoŋ aŋgoleto amakejeŋi, iikanoŋ mono kaniana iŋisaama naŋgoŋ qendeema oŋomakeja. 26 Ii naŋgoŋ qendeema oŋomakejato, oŋo noo lama tuuŋ uutanoŋ mende laligojutiwaajoŋ ama qaana mende moma laariŋkeju.

27 "Niinoŋ lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ noo qaa arona moma nii notaaŋkeju. 28 Niinoŋ laaligo kombombaŋa oŋombe letoma kambaŋ moŋnoŋ mende totooŋ tiwilaawuya. Moŋnoŋ moŋ ii noo boronanoŋga mende horoŋ kondeema oŋombaa. 29 Noo Amananoŋ ii noo boronanoŋ oŋoonoti, iinoŋ kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja. Kawaajoŋ kuuyanoŋ ii noo Amanaa borianoŋga horoŋ kondeema oŋombombaajoŋ amamaawuya. 30 Nii ano Ama noronoŋ mono motooŋgo kolooŋ laligojo."

31 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mombo namonoŋga jamo amboraŋgoŋ iikanoŋ giliŋ qewombaajoŋ aŋgi. 32 Kaeŋ aŋgito, kokaeŋ jeŋ oŋono, "Amanoŋ nemuŋ koma nono aŋgoleto somata mamaga ama mewe iigiti, iyoŋoonoŋga mono naa mombaajoŋa romoŋgoŋ nii jamonoŋ giliŋ nuwombaajoŋ moju?"

---

* **10:22:** Kendoŋ qata Hanuka ii Disemba 25 kanaiŋ weeŋ 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanoŋ kiwa ootirigi asariro gere seŋa kululuuŋ rii qama korisoro aŋgi.

33 *Jeŋ oŋono Juuda yoŋonoŋ meleema jegi, “Nononoŋ aŋgoleto
somata anatiwaajoŋ ama mende jamonoŋ giliŋ guwombaajoŋ anjonto,
Anutu mepaqepae ama mujaŋiwaa iroŋa ama gomboŋa. Gii baloŋ ejaga
ano selega eeŋ meŋ uma Anutu kaaŋa koloomambaajoŋ jejaŋ.”
34 *Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema oŋono, “Buŋa Terenoŋ Kana qaa moŋ
kokaeŋ oogita eja, ‘Anutu niinoŋ jewe: Oŋo mono noo beŋsakoŋuruna
kolooju.’ 35 Buŋa Terewaa qaa ii mono mende jaŋgoŋ qaombaato,
powowoŋ ewaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaaya ano kaŋ ejemba buŋagiaga
koolooroti, Anutunoŋ yoŋoo qagia ‘beŋsakoŋuruna’ kaeŋ qama oŋono.
36 Ejemba omaya kaeŋ qama oŋonoto, Amanoŋ eja meŋ soraiŋ wasiro
namonoŋ kamaaroti, oŋonoŋ mono nomaeŋ ama iwaajoŋ kokaeŋ jeju,
‘Gii Anutu mepaqepae ama muŋ laligojaŋ.’ Niinoŋ ‘Anutuwaa meria
koloojeŋ,’ qaa kaeŋ jewe oŋonoŋ mono naambaajoŋ ii mogi mende
sokonja? Oŋo Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii qeju me?
37 “Gawoŋ meŋkejeŋi, ii iigi Amanaa nanamemembaa so mende
amakeji eeŋ, mono mende moma laariŋ nombu. 38 Amanaa
nanamemembaa so ama meŋ laligojeŋi eeŋ, kaniana kaaŋ iima mono
moma laariŋ nombu. Ii qaanaajoŋ ama mende moma laariwuyagati
eeŋ, mono aŋgoletonaajoŋ ama kileŋ moma laariŋ nombuya. Amanoŋ
niwo qokotaaŋ nanja ano niinoŋ Amawo qokotaaŋ nanjeŋi, oŋo
iikawaa kania moma sorogoŋ asariwuti-waajoŋ koi jejeŋ.”
39 Jiisasnoŋ kaeŋ jero mombo meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, boro
baagianoŋga qosoma kamaaŋ keno.
40 *Oŋomesaoŋ Jordan apu gowoya kotoŋ mombo leegeŋ kema Jonoŋ
wala oomulu meŋ oŋoma laligoroti, kanoŋ keuma kambaŋ tosaaŋa
toroqeŋ iikanoŋ laligoro. 41 Iikanoŋ laligoro ejemba mamaganoŋ
iwaanoŋ kouma iima kokaeŋ jegi, “Jonoŋ aŋgoleto motooŋgo moŋ
mende meroto, qaa kuuya eja koi kawaajoŋ jeroti, ii mono qaa hoŋa jeŋ
laligoro.” 42 Kougiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleema moma
laariŋ mugi. Kiaŋ.

11

Jiisaswaa alia Lazarusnoŋ komuro.

1 *Betani taonoŋa eja moŋ qata Lazarus iikanoŋ ji kiro ero. Maria
ano Marta daremuŋ yoronoŋ Betani taoŋ iikanoŋ laligori. 2 *Maria
iikanoŋ Poŋ apu koowayawonoŋ moriŋ waŋ juyanoŋ kania kereŋ
mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naaŋaga. 3 Lazarusnoŋ ji kiro
ero naaŋwoitanoŋ buju qaa kokaeŋ ani Jiisaswaanoŋ keno, “Poŋ moba,
wombo alaganoŋ mono ji kiro eja.”
4 Buju ii kenoto, Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ jero, “Ji iikanoŋ eja alana
komuwaatiwaajoŋ ama mende kolooŋ muro eja. Iikawaajoŋ qaagoto,
Anutuwaa Merianoŋ ii meŋ qeaŋgoro ejembanoŋ kania ii iima kotoŋ
Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ asariŋ seiro Siewewaa akadamuyawo
koloowaa. Ji ii iikawaajoŋ ama kolooŋ muro.”
5 Jiisasnoŋ Marta, iwaa koga ano naaŋgara Lazarus yoŋoojoŋ uuta ero
laligoro. 6 Kaeŋ laligoroto, kileŋ jiaa bujuya moma gomaŋ laligoroti,
iikanondeeŋ weeŋ woi toroqeŋ laligoro. 7 Ii laligoro kambaŋ ii tegoro

* **10:33:** Lew 24.16 * **10:34:** Ond 82.6 * **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luuk 10.38-39
* **11:2:** Jon 12.3

gowokouruta yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anana mono Judia prowinsnoŋ eleema kemboŋa.”

8 Kaeŋ jero meleeŋgi, “Somatanana, Juuda yoŋonoŋ indigeŋ kaparaŋ koma jamonoŋ giliŋ guwombaajoŋ aŋgi. Kawaajoŋ mombo Judia eleema kemambaajoŋ jejaŋi, ii mende sokonja.”

9 Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, moŋnoŋ kawaa asasaganoŋ kana kembaati, ii mono iwoi moŋnoŋ qeŋ mizimizi mende meŋ mubaa. Balombaa asasaganoŋ asariŋ muro saanoŋ iima kembaa. 10 Saanoŋ kembaato, moŋnoŋ kiwaya mende eŋ muro gomantiiŋanoŋ kematou-kantou kembaati, iinoŋ mono kema qeŋ mizimizi mewaa.” 11 Qaa ii jeŋgo kokaeŋ iŋijoro, “Alanana Lazarusnoŋ gaoŋ ejato, niinoŋ kema gaononga mindiiwe waabaa.”

12 Qaa ii moma kokaeŋ jegi moro, “Poŋ, oŋanoŋ gaoŋ eji eeŋ, mono saanoŋ eŋ qeaŋgowaa.”

13 Jiisasnoŋ Lazarus komurotiwaa qaa saaŋa jeroto, gowoko yoŋonoŋ ‘Gaoŋga eja,’ jeroti, iikawaa moma bimbimgoŋ qaa kania mende moma kotogi. 14 Mende moma kotogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ asuganoŋ jokoloon jero, “Lazarusnoŋ komurota eja. 15 Niinoŋ iwo mende laligowe komurotiwaajoŋ niinoŋ kema meŋ gbiliwe waaro iigi momalaariŋgianoŋ kotiiwaa. Kaeŋ kolooro oŋoojoŋ aisooŋ oyaŋboyaŋawo moma jejeŋ. Mono waagi iwaanoŋ kemboŋa.”

16 Kaeŋ jokolooro Tomas qata moŋ Sunesune qagiti, iinoŋ gowoko alauruta yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anana saanoŋ motooŋ iikanoŋ kemboŋa. Kemago iwo komuwoŋa.” Kiaŋ.

Laaligo Toyanoŋ naaŋwoita uugara meŋ saoliro.

17 Lazarusnoŋ komuŋ weeŋ 4 mono qasirinoŋ ero tegoro Jiisasnoŋ kouro bujuya kaeŋ jegi moro. 18 Betani taoŋ ii Jerusalem siti mesaoŋ 3 kilomiita kekeŋaa so kosere ero. 19 Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ Marta Maria naaŋgara komurotiwaajoŋ ‘Soŋgoŋ iriiboŋa,’ jeŋ kaŋ ragi.

20 Ragi Martanoŋ “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaoŋ kananoŋ kema mokolooroto, Marianoŋ mirinoŋ raro. 21 Kananoŋ mokoloon kokaeŋ ijoro, “Poŋ, gii kokanoŋ laligonagati eeŋ, naaŋnanoŋ mono mende komunaga. 22 Mende komunagato, giinoŋ kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ Anutuwaajoŋ iwoi mombaajoŋ qama kooliwaati eeŋ, ii kuuya saanoŋ moma gono mokoloowaga, iikaaŋ mojeŋ.”

23 Qaa ii moma Jiisasnoŋ ijoro, “Goo naaŋganoŋ mono gbiliŋ waabaa.”

24 Ii moma Martanoŋ jero, “Balombaa kambaŋ tetegoyanoŋ koomuya yoŋonoŋ waabuti, iinoŋ mono kambaŋ somata iikanoŋ gbiliŋ waabaati, ii moma yagojeŋ.”

25 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Koomunoŋga waawaataa Toya ii niinoŋ koloojeŋ. Neeno Laaligo kotigaa Toya koloojeŋ. Iikawaajoŋ moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ komuwaato, kileŋ toroqeŋ laligoŋ kotiiŋ laligowaa. 26 Moŋnoŋ moŋ namonoŋ laligoŋ moma laariŋ nombaati eeŋ, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ koomu kom-bombaŋa mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijaŋ me qaago?”

27 Martanoŋ qaa ii moma jero, “Oo Poŋ, ii moma laarijeŋ. Giinoŋ Anutuwaa Meria koloojaŋ. Hamoqeqe Toya Kraist namonoŋ asugiwaatiwaa jegiti, giinoŋ mono ii koloojaŋ. Kaeŋ moma laarijeŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ saaro jauŋanoŋ kamaaro.

28 Martanoŋ qaa kaeŋ jeŋ mirianoŋ eleema kema koga Mariawaajoŋ oloŋ jero goraayanoŋ karo ijoro, “Boinoŋ kaŋ kananoŋ nama goojoŋ endu kema iibagiwaajoŋ jeja.”

29 Kaeŋ jero Marianoŋ qaa ii moma iikanondeeŋ ii mesaoŋ Jiisaswaanoŋ keno. 30 Kenoto, Jiisasnoŋ miri sombenoŋ mende kouro endu Martanoŋ kana somatanoŋ mokoloon iiroti, iikanondeeŋ nano.
31 Juuda ejemba yoŋonoŋ Mariawo miri uutanoŋ uuta meŋ saoliwombaajoŋ ragi Marianoŋ uulaŋawo waama seleeŋgeŋ kamaaŋ keno iima kokaeŋ romoŋgoŋ jegi, “Iinoŋ mono qasirinoŋ kema saabaa.” Kaeŋ jeŋ iwaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi.

32 Marianoŋ kema Jiisas nanotinoŋ keuma iima kanianoŋ usugoŋ kamaaŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ, giinoŋ koi laligonagati eeŋ, naaŋnanoŋ mono mende komunaga.”

33 Kaeŋ jeŋ silama qama saaro Juuda ejemba iwo kaŋ naŋgoŋ motooŋ saagiti, Jiisasnoŋ ii iima basusuya kolaano jaaya kaliliŋgoro kana boria jeneŋawo ororo. 34 Jeneŋawo ororo qisiŋ oŋono, “Ii dakanoŋ aŋgi eja?” Qisiŋ oŋono jegi moro, “Poŋ, kokaeŋ kaŋ iiba!”

35 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ saaro. 36 Saaro Juuda ejemba yoŋonoŋ iima jegi, “Yei! Mono aliaajoŋ siiŋ mamaga eŋ muro laligoŋkeja’

37 Kaeŋ jegito, tosianoŋ qaa ii qeŋ kokaeŋ jegi, “Jaagoo ejemba jaagia metooŋ laligoroti eeŋ, mono saanoŋ Lazarus jero mende komunaga me?” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Lazarus meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.

38 Kaeŋ tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliiro jaaya kaliliŋgoro qasirinoŋ keno. Qasirinoŋ kema iwoi kokaeŋ iiro: Jamo oota ururooŋ qamoya iikawaa uutanoŋ ama naguya jamo somatanoŋ koma kojaŋgigi raro. 39 Ii iima kokaeŋ jero, “Mono jamo qiziziŋgogi kemba.” Kaeŋ jero eja komurotiwaa naaŋa Marta iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋna, weeŋ 4 ejiwaajoŋ mono moroŋawo kolooja.”

40 Jiisasnoŋ ii moma Martawaajoŋ kokaeŋ jero, “Gii moma laariŋ nonagati eeŋ, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ akadamuyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaeŋ gijowe me qaago?”

41 Kaeŋ jero jamo qiziziŋgogi keno Jiisasnoŋ eu uuro uro kokaeŋ jero, “Ama, gii qamakoolina mojaŋiwaajoŋ ama ‘Keraqeeaŋgo awaa!’ jeŋ gonjeŋ. 42 Gii kambaŋ so qamakoolina momakejaŋi, mojento, giinoŋ wasiŋ nona namonoŋ kamaaweti, ejemba tuuŋ somata liligoŋ noma koi nanjuti, iyoŋonoŋ ii moma moma laariwutiwaajoŋ ama qaa koi jejeŋ.”

43 Kaeŋ jeŋ aroya meŋ waama kotakota qama kokaeŋ jero, “Lazarus, gii mono waama kawa!” 44 Kaeŋ qaro eja koomuya iinoŋ gbiliŋ waama kaaro. Kana boria opo jakaŋa taaŋanoŋ esuuŋ jaasewaŋa sibenoŋ pipiiŋ somoŋgogi ero. Erota waama opo dunduŋawo karo. Kaeŋ karo Jiisasnoŋ jero, “Mono dunduŋa isaŋgi saanoŋ kemba.” Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋonoŋ Jiisas komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

45 Juuda ejemba Mariawaanoŋ kouma Jiisasnoŋ iwoi ano iigiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.
46 Moma laariŋ mugito, tosianoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) yoŋoonoŋ kema Jiisasnoŋ iwoi anoti, iikawaa sunduya iŋijogi.

47 Ii iŋijogi jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonoŋ jigo kaunsol jotamemeya horoŋ oŋoŋgi ajoroogi kokaeŋ jegi, “Eja iikanoŋ aŋgoleto ku-usuŋawo ambembo meŋkejiwaajoŋ ii mono nomaeŋ ama muniŋ sokonaga? 48 Kondiaŋgoŋ iwoi moŋ mende ama muniŋ toroqeŋ kaeŋ ama laligowaati eeŋ, mono ejemba korebore ii moma laariŋ mubuyaga. Kaeŋ aŋgi Rom gawman yoŋoo iriŋgia soono kaŋ nononana jiwowoŋ jigonana ano ejemba tuuŋ somata koi nunuaŋgi eeŋ totooŋ laligowombo.”

49 Kaeŋ jeŋ ragi yoŋoonoŋga moŋ qata Kaiafas iinoŋ gbani iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloon gawoŋ ii meŋ laligoro. Iinoŋ waama gejatootoo qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo uu momogiaa oota kaaŋiadeeŋ mende tooja. 50 Oŋo qaa koi saanoŋ mende gosiju: Nono ejemba tuuŋ somata korebore tiwilaaniŋ lombo somata qatawo koloowabo. Kawaajoŋ eja motooŋgonoŋ Juuda tuuŋ somata nonoo aiseŋnana meŋ dowenana komuro sokombaa.”

51 Iinoŋ qaa ii iyaŋaa aroyanoŋ mende kolooro jeroto, gbani iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa laligorotiwaajoŋ ama aŋo qaayaa kania mende moma gejatootoo qaa jero, “Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata nonoojoŋ ama komuro sokombaa.” Qaa ii hoŋaga jero. 52 Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojoŋadeeŋ mende komuroto, Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso baloŋ so deeŋqeema laligojoŋi, anana kaaŋagadeeŋ mindiriŋ nonono uumeleeŋ tuuŋ motooŋgo koloon laligowombaajoŋ komuro. Komuwaatiwaa qaaya ii waladeeŋ jero.

53 Weeŋ iikanondeeŋ kanaiŋ jotamemeya yoŋonoŋ ajoroon kaeŋ amiŋ moma Jiisas komuwaatiwaa qaaya jeŋ kotiiŋ areŋa aŋgi. 54 Kawaajoŋ Jiisasnoŋ toroqeŋ Juuda yoŋoo batugianoŋ asuganoŋ mende kema kaŋ laligoro. Kaeŋ qaagoto, oŋomesaoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋaa goraayanoŋ keno. Iikanoŋ kema taoŋ qata Efraim kanoŋ keuma gowokouruta yoŋowo iyaŋgiodeeŋ laligogi.

55 Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.* Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ gomaŋ so mirigia mesaoŋ koma konjoratiŋ aowombaajoŋ moma Jerusalem sitinoŋ ugi. 56 Jiisas moŋgama laligoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ nama amiŋ moma kokaeŋ qisiŋ aogi, “Jiisasnoŋ korisoro kendombaajoŋ koi kanaga me qaago? Nomaeŋ moju?”

57 Kaeŋ qisiŋ aogito, jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonoŋ jeŋkooto qaa kokaeŋ aŋgi seiro, “Moŋnoŋ Jiisaswaa eŋ raraya iima mobaati, iinoŋ mono nonoonoŋ kaŋ bujuya jero moma kema meŋ somoŋgowoŋa.” Kiaŋ.

12

Marianoŋ Jiisas kowu uŋkoowayawonoŋ moriro.
Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

1 Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima koboon nunuuguroti, iikawaa kiaŋkomu kendoŋanoŋ toriŋ weeŋ 6 tegoro kanoŋ kaŋ kuumambaajoŋ ano. Jiisasnoŋ kambaŋ kanoŋ gomaŋ qata Betani kanoŋ keno. Wala eja qata Lazarus meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoroti, mono

* **11:55:** Kendoŋ qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, iikawaajoŋ gbani so kambaŋ ama aisooŋkegi. Eksodus 12.15

iwaa mirinoŋ keuro. 2 Iikanoŋ keuro Jiisas goda qeŋ mubombaajoŋ miri moŋnoŋ nene ooŋ mozozoŋgogi. Martanoŋ ooŋ rindeema koma oŋonoto, eja Jiisaswo motooŋ rama nene negiti, Lazarusnoŋ iyoŋoo batugianoŋ raro.

3 *Kaeŋ ragi Marianoŋ kele kaaro moŋ biŋa 500 gram ii meŋ Jiisaswaanoŋ karo. Kaaro ii apu uŋkoowagawo hoŋa qata naad sewaŋa uuta somataga iikanoŋ saa qeqetaga. Iinoŋ ii meŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisas kanianoŋ qibibiriŋ moriŋ waŋ juyanoŋ motoro toboriro. Kaeŋ kolooro miri uutanoŋ ragiti, ii apuwaa moroŋanoŋ pumpuŋgoŋ sokoma ero mogi.

4 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot, kanageŋ Jiisas memelolo meroti, eja iikanoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ jero, 5 “Apu uŋkoowagawo ii mono naambaajoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ mende anja? Yei, maŋgaa siita! Ii anagati eeŋ, mono weeŋ 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so kitonaga. Ii ejemba wanaya oŋoniŋ sokonaga.” 6 Kaeŋ jeroto, qaa ii ejemba wanaya yoŋoojoŋ majakaka morotiwaajoŋ ama mende jero. Yoŋoojoŋ ama qaagoto, yoŋgoro meme ejaga laligoŋ kulukululuu moneŋ gesogia galeŋ kono moneŋ aŋgi kemero iikanoŋa kitia iyaŋaajoŋ meŋ laligoro. Mono kawaajoŋ ama ii jero.

7 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ iŋijoro, “Oŋo emba koi mono mende jeŋ mubu. Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaa kambaŋa torijiwaajoŋ saanoŋ selena apu uŋkoowayawononoŋ nomorija. 8 Ejemba wanaya ii mono kambaŋ so batugianoŋ laligoŋkejuto, niinoŋ oŋowo kambaŋa kambaŋa mende laligomaŋa.” Kiaŋ.

Lazarus qewombaa qaa somoŋgoŋ aŋgonaŋ aŋgi.

9 Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoroti, ii Juuda ejemba tuuŋ mamaganoŋ moma kanoŋ kagi. Jiisaswaajoŋgadeeŋ mende kagito, Lazarus koomunoŋga meŋ gbiliro waaroti, ii motooŋ iibombaajoŋ leelee mujoŋ horoŋ kougi. 10 Kaeŋ kougito, jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ “Lazarus kaaŋagadeeŋ qeniŋ komuwa,” jeŋ qaa somoŋgogi. 11 Juuda ejemba mamaganoŋ Lazaruswaajoŋ ama Betani kema uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kawaajoŋ qaa kaeŋ somoŋgogi. Kiaŋ.

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

12 Kaeŋ aŋgi eŋ waama iikanoŋ ejemba tuuŋlelembenoŋ kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ kouma laligogiti, iyoŋonoŋ buju qaa kokaeŋ mogi, “Jiisasnoŋ Jerusalem kamambaajoŋ kananoŋ kaja.”
13 *Qaa kaeŋ moma tombi boria seŋawo meŋ kananoŋ mokoloon iibombaajoŋ kema kokaeŋ jeŋ qagi,

“Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejoŋ. Pombaa qanoŋ kaji,
Anutunoŋ mono ii kotuegowa! Israel nonoo Kiŋ Poŋnana oowe oowe!”

14 Jiisasnoŋ doŋgi melaa moŋ mokoloon kawaa qaganoŋ uma raro. Ii gejatootoo qaa moŋ kokaeŋ oogita ejiwaa so kolooro,

15 “Oo Jerusalem ejemba Zaion baaŋa liligoŋ rajuti, oŋo mono mobu, oŋoo Kiŋ Poŋgianoŋ mono kawaa.

* **12:3:** Luuk 7.37-38; Dut 15.11 * **12:13:** Ond 118.25, 26; Zek 9.9

Doŋgi melaawaa qaganoŋ rama kawaa. Kawaajoŋ keegia mono
mende mobu.”
16 Jiisaswaa gowokourutanoŋ iwoi kolooroti, iikawaa kania wala
mende moma kotogito, kanageŋ saanoŋ moma asarigi. Jiisasnoŋ
Siwenoŋ uma asamararaŋawo laligoroti, qaa ii kambaŋ iikanoŋ ro-
moŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Ahaa! Qaa ii mono Jiisaswaajoŋa oogita eja ano
ejembanoŋ qaa iikawaa so ama mugi hoŋawo kolooro.”
17 Ejemba Jiisaswo Betani laligogiti, iyoŋonoŋ daŋgunu kaaŋa nama
bujuya jeŋ seigi. Jiisasnoŋ Lazarus qaro koomunoŋga gbiliŋ waama
qasiriwaa jamo kobaa mesaoŋ kouro ejemba tuuŋnoŋ iigiti, iyoŋonoŋ
Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ jeŋ asarigi. 18 Jiisasnoŋ aŋgoleto ii meroti,
qaa ii mogitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋ somatanoŋ luluuma koma horoŋ
mubombaajoŋ keŋgi.
19 Kaeŋ keŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Mobu. Baloŋa baloŋa ejemba
yoŋonoŋ mono luluuma horoŋ iwaa gematanoŋ kemakeju ano nono
qaa gawoŋ iikayadeeŋ meŋ bimbimgoniŋ hoŋa moŋ mende kolooja.”
Kiaŋ.

Griik ejemba tosianoŋ Jiisas moŋgaŋgi.
20 Juuda ejemba kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma
Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋoo batugianoŋ Griik ejemba
tosaaŋa motooŋ laligogi. 21 Yoŋonoŋ gowoko qata Filip iwaanoŋ kagi.
Filipnoŋ Galili prowinswaa taoŋ qata Betsaida kawaa ejaga laligoro.
Griik yoŋonoŋ iwaanoŋ kaŋ qisiŋ kokaeŋ ijogi moro, “Somatanana,
nono aiŋnananoŋ Jiisas iibombaajoŋ mojoŋ.”
22 Kaeŋ ijogi moma Andruuwaanoŋ kema qaa ii ijoro. Jero moma
motooŋ kema Jiisas jeri moro. 23 Qaa ii moma meleema kokaeŋ jero,
“Siwewaa asamararaŋanoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa iwaanoŋ mombo
asugiŋ kotoro asariwaati, iikawaa kambaŋanoŋ mono torija. 24 Niinoŋ
koomunaa sare qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Yagoŋ kota
namonoŋ mende kemeŋ jumbaati eeŋ, mono eeŋ iikayadeeŋ ewaa.
Kaeŋ eeŋ ewaato, kemeŋ jumbaati eeŋ, kuragayanoŋ mono juma
ondoŋbondoŋ waaro hoŋa mamaga sogowaa.
25 *“Kawaa so daeŋ yoŋonoŋ laaligogia iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ koma
iyaŋgiaa jaajaa siisewewеya qaa laligowombaajoŋ siiŋa momakeji,
iyoŋoo laaligogianoŋ mono soowaa. Kaeŋ soowaato, moŋnoŋ moŋ
iyaŋaa laaligoya goragora ama niijegeŋa ama nombaati, iinoŋ mono
laaligo hoŋa ondoŋbondoŋawo mokolooŋ tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ
ubaa. 26 Moŋnoŋ nii weleŋ qeŋ nomambaajoŋ jeji, iinoŋ mono nii
notaaŋ laligoro sokombaa. Welena qeŋkeji, mono nii kema kaŋ laligo-
maŋati, iikanoŋ kaaŋagadeeŋ niwo laligowaa. Moŋnoŋ niwo laligoŋ
welena qeŋ nomakeji, Amanoŋ mono ii goda qeŋ muro laligowaa.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuŋ gbiliwaatiwaa qaa saaŋa jero.
27 Jiisasnoŋ jero, “Wosona keteda koi kouma gojono bana kuuro
laligojeŋ. Mono nomaeŋ jewenaga? Qaa moŋganjeŋ. Oo Ama, gii
saanoŋ konjiliŋ aua kambaŋ kokanoŋa metogoŋ nomba. Kileŋ kokaem-
baajoŋ kaeŋ mende qama koolimaŋa: Aua koi kawaa siimboboloya

* **12:25:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

ii mokosiŋgoŋ bosimaŋiwaajoŋ ama geeŋgo qananoŋ anjaŋ. 28 Oo
Ama, gii mono geeŋgaa akadamuga ama noma qabuŋaga meŋ somari-
iwa." Kaeŋ qama kooliro Siwenoŋga qaa kokaeŋ kolooro, "Niinoŋ
akadamuna ama goma kanoŋ qabuŋana meŋ somariiwe ano toroqeŋ
meŋ somariiwe seiŋ kembaa."
29 Qaa ii kolooro ejemba tuuŋ naŋgi yoŋonoŋ ii moma jegi, "Pilisik
qendaŋ qaja." Tosianoŋ jegi, "Siwe gajoba moŋnoŋ iwaajoŋ qaa ijoro
otoŋa mojoŋ."
30 Kaeŋ kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, "Otoŋ ii noojoŋ ama mende koloo-
jato, ii oŋoojoŋ ama kolooja. 31 Kambaŋ kokaamba gomaŋa gomaŋa
ejemba nanamemeŋ bologa otaaŋkejuti, iyoŋoo gosigosi kambaŋgianoŋ
mono ba koma oŋonja. Anutunoŋ yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa
meleema oŋono qagianoŋ ubaatiwaajoŋ anja. Kambaŋ kokaamba
Anutunoŋ Kileŋaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, mono ii
konjono seleeŋgeŋ kamaawaatiwaajoŋ anja. 32 Iinoŋ kamaawaato,
noojoŋa kokaeŋ koloowaa: Ejembanoŋ balonoŋga noma kanakeewaŋ
kosigogi uma nambe kana kolooro ejemba gomaŋ so horoŋ oŋombe
luluuma noonoŋ kaŋ tuuŋ meŋ nambuya." 33 Ii koomu nomaaŋa
komuwaati, iikawaa qaa saaŋa kaeŋ iŋijoro mogi.
34 *Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma kokaeŋ ijogi, "Nono Kana qaa
weeŋgoŋ kokaeŋ mojoŋ, 'Kraistnoŋ mende komuŋ tetegoya qaa laligoŋ
uma laligowaa.' Giinoŋ naambaajoŋa kokaeŋ ninijojaŋ, 'Siwe gomam-
baa Eja Hoŋa namonoŋga meŋ kosigogi kanakeewaŋ uma nambaa.'
Siwe gomambaa Eja Hoŋa ii moronoŋ?"
35 Ii moma meleema oŋono, "Asasaganoŋ kambaŋ torodaamoŋ
mombo batugianoŋ asariŋ laligowaa. Paŋgamanoŋ qagianoŋ uma
turuŋ oŋono kawaa buŋa koloowubotiwaajoŋ mono asasaganoŋ kema
kaŋ laligowu. Asasaganoŋ eŋ oŋombaatiwaa so mono asasaganoŋ
laligowuya. Moronoŋ paŋgamanoŋ jibujabu kema kaŋkeji, mono
dakanoŋ keubaati, ii mende moja. 36 Kawaajoŋ asasaganoŋ kambaŋ
dawi oŋowo laligowaati, kambaŋ iikanoŋ ii mono uutanoŋ moma aŋgoŋ
koma laligowu. Asasagaa kanageso kolooŋ laligowutiwaajoŋ mono
asasaga ii moma laariŋ laligowu." Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ oŋomesaoŋ
asaŋgoŋ keno. Kiaŋ.

Juuda somata yoŋoo uukotiigianoŋ mende looriro.

37 Jiisasnoŋ aŋgoleto mamaga meŋ laligoro Juuda galeŋ yoŋonoŋ ii
jaagianoŋ iigito, kileŋ ii mende moma laariŋ muŋ silemale laligogi.
38 *Kaeŋ laligogi gejatootoo eja Aisaiawaanoŋ qaa moŋ ii hoŋawo
kolooro. Iinoŋ qaa ii kokaeŋ oorota eja,

"Oo Poŋ, nononoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋomakejonto,
moronoŋ ii moma laarinaga?
Poŋnoŋ ku-usuŋa ii mono morowaajoŋa isaano moma asariwaa?"

39 Hamoqeqe Toya moma laariŋ mubombaajoŋ bimooŋ amamaagiti,
Aisaianoŋ iikawaa kania moma qaa moŋ waladeeŋ kokaeŋ jeŋ oorota
eja,

40 "Iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iima kania iima kotowubo me uugianoŋ
qaa kania moma asariwubo. Ii moma asariŋ uugia meleembubo.

* **12:34:** Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14 * **12:38:** Ais 53.1; 6.10

Uugia meleeŋgi meŋ qeaŋgoŋ oŋomambo. Iinoŋ kaeŋ koloowaboti-
waajoŋ ejemba jaagia meŋ gooŋ uugia gojono laligoju.”
41 Jiisasnoŋ Siewewaa asamararanoŋ asariŋ laligoro Aisaianoŋ kaeŋ
iima kania jeŋ asariŋ qaa ii jero.
42 Jotamemeya ano galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoonoŋga mamaganoŋ
kaaŋagadeeŋ Jiisas moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa
kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qamakooli miri tuuŋnoŋga konjoma
oŋombubotiwaajoŋ ii asuganoŋ mende jokoloogi. 43 Ejembanoŋ
mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ koŋgito, Anutunoŋ mepeseeŋ
oŋombaatiwaajoŋ ii qemasologeŋ aŋgi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qaayanoŋ ejemba gosiŋ qaanana jeŋ tegowaa.
44 Tosianoŋ kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ qama kokaeŋ jero, “Moŋnoŋ moma
laariŋ nonji, iinoŋ niigadeeŋ mende moma laariŋ nonjato, moronoŋ
wasiŋ nonoti, ii kaaŋagadeeŋ moma laariŋ muja. 45 Moŋnoŋ nii niima
mono wasiŋ nonoti, ii kaaŋagadeeŋ iimakeja. 46 Ejemba moŋ nii moma
laariŋ nonji, iinoŋ mono paŋgamanoŋ qokotaaŋ laligowabo. Kawaajoŋ
niinoŋ kamaaŋ asugiŋ gomaŋa gomaŋa oŋoo asasagagiaga kolooweta
laligojeŋ.
47 “Niinoŋ kamaaŋ asugiŋ gomaŋa gomaŋa oŋoo qaagia jeŋ tegomam-
baajoŋ ama mende kaweto, ejemba baloŋ so hamo qeŋ oŋombe kam-
baŋ kokaamba letoma Siewewaa buŋa koloowuti-waajoŋ ama kaweta
laligojeŋ. Kawaajoŋ ejemba noo Buŋa qaana moma mende teŋ koma
otaaŋkejuti eeŋ, niinoŋ iyoŋoo qaagia mende jeŋ tegomaŋa. 48 Daeŋ
yoŋonoŋ jejewili ama noma Buŋa qaana mende moma aŋgoŋ konjuti,
iyoŋoo jeŋ teegogianoŋ mono kokaeŋ koloowaa: Niinoŋ Buŋa qaa
jewe mogiti, qaa iikanoŋ mono kambaŋ somatanoŋ qaagia jeŋ tegoro
siimbobolo iikawaa so mobuya.
49 “Kania kokaembaajoŋ kaeŋ koloowaa: Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ
laligoweti, ii qaa omaya qaagoto, ii neenaa ainanoŋga mende kolooro
jeŋ laligoŋ koube. Kaeŋ qaagoto, Ama wasiŋ nonoti, ii aŋo qaa
je nomaeŋ jemaŋati, iikawaa jeŋ kotoŋ nono jeŋ laligoŋ koujeŋ.
50 Amawaanoŋ jeŋkooto iikanoŋ mono oŋo laaligo kotakotanoŋ ama
oŋomakeja, ii mojeŋ. Kawaajoŋ Amananoŋ ii jemaŋatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ
nonoti, mono iikawaa so Buŋa qaa jeŋkejeŋ.” Kiaŋ.

13

Jiisasnoŋ gowoko yoŋoo kanagia soŋgbano.
1 Kiaŋkomu kendonoŋ* toriro Jiisasnoŋ kania kokaeŋ moma yagoro,
‘Namo mesaoŋ Amanaanoŋ umambaa kambaŋanoŋ mono torija.’ Kaeŋ
moma yagoŋ iyaŋaa alauruta namonoŋ laligogiti, ii uutanoŋ jopagoŋ
oŋoma laligoŋ tetegoyanoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uujopaya ii qendeema
oŋono.
2 Komuwaatiwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuumambaajoŋ ano kambaŋ
moŋnoŋ gomantiiŋaa nene newombaajoŋ ajoroon motooŋ ragi iwoi
kokaeŋ kolooro: Saimon Iskariotwaa meria qata Juudas ii Satanoŋ
sololoodabororo. Jiisas memelolo meŋ mubaatiwaa qaaya ii saŋe
anota uutanoŋ kemero moma raro. 3 Jiisasnoŋ iyaŋaa kania ii kokaeŋ

* **13:1:** Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima kobooŋ nunuuguroti, kendoŋ iikawaa qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. Eksodus 12.15

moma kotoro, ‘Amanoŋ iwoi kuuyaa ku-usuŋa ii noo boronanoŋ ano Anutuwaanoŋga kamaaŋ laligoŋ mombo iwaanoŋ umambaajoŋ anjeŋ.’
4 Kania kaeŋ moma kotoŋ nene neŋ ragitinoŋga waama malekuya kotogoŋ gawombaa opo jokaŋa moŋ meŋ batuyanoŋ kokosiiŋ somoŋgoro.
5 Ii somoŋgoŋ apu juunoŋ molaaro kemero kanaiŋ gowokouruta yoŋoo kanagia soŋgbano. Soŋgbandaboroŋ kereŋ jokaŋa (selemooto) batuyanoŋ kokosiiŋ somoŋgoroti, iikanoŋ kanagia motoro. 6 Soŋgbama kema Saimon Piitowaa kanianoŋ kouro kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ gii weleŋqeqe kamaaŋqeqeta qaago. Giinoŋ noo kanana soŋgbana mende sokombaa.”
7 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleeno, “Iwoi keteda koi anjeŋi, giinoŋ iikawaa kania kambaŋ kokaamba mende moma kotojanto, kanagenoŋ ii saanoŋ moma asariŋ laligowaga.”
8 Meleeno kokaeŋ kaparaŋ koma jero, “Gii mono noo kanana kambaŋ moŋnoŋ qaago totooŋ soŋgbambaga.” Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ gii mende soŋgbama gomaŋati eeŋ, gii mono noo gowokona toroqeŋ laligomambaajoŋ amamaawaga.”
9 Kaeŋ ijoro Saimon Piitonoŋ birindiŋ aaruŋ meleeno, “Poŋ, kawaajoŋ gii kananagadeeŋ qaagoto, borona ano waŋna ii motooŋ soŋgbamba.”
10 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ apu ariŋ karo kania kaaŋiadeeŋ soŋgbaniŋ jewoŋa qaa tataaŋkota koloowaa. Oŋo kuuya soraaya koloodaborojuto, motooŋgoyanoŋ soraaya mende kolooja.”
11 Moronoŋ memelolo meŋ mumambaajoŋ anoti, Jiisasnoŋ ii moma kawaajoŋ kokaeŋ jero, “Oŋo kuuya soraaya mende kolooju.”
12 *Kanagia soŋgbandaboroŋ malekuya mombo mouma kamaaŋ raro nene negi kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero, “Niinoŋ iwoi ama oŋonjeŋi, oŋo iikawaa kania moma asariju me qaago? 13 Oŋo noojoŋ ‘Boi!’ ano ‘Poŋ!’ kaaŋ noomakeju ano niinoŋ ii hoŋa koloojeŋ. Kawaajoŋ ii soyanoŋ jeŋkeju. 14 Niinoŋ oŋoo Poŋ Boigia kolooŋ weleŋqeqe kamaaŋqeqetaa sili meŋ kanagia soŋgbanjeŋi eeŋ, oŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ meŋ kamaaŋ aoŋ weleŋqeqe kolooŋ kanagia soŋgbama aoŋ laligogi sokombaa. Ii mono gawoŋgiaga.
15 “Niinoŋ ama qendeema oŋonjeŋi, oŋo mono iikawaa so naŋgoŋ weleŋ qeŋ aoŋ laligowu. Kaeŋ laligowutiwaajoŋ iikawaa silia niinoŋ kete qendeema oŋombe iiju. Ii romoŋgoŋ iikawaa tania otaagi sokombaa. 16 *Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Weleŋqeqenoŋ kamaaŋqeqeta kolooro toyanoŋ uuta kolooja. Gowokonoŋ boiya uuguŋ uuta koloomambaajoŋ amamaawaa. Kaaŋagadeeŋ eja poŋ moŋnoŋ gajobaya wasiro qele kema gawoŋ meŋkeji, iinoŋ mono poŋaa baatanoŋ laligoŋkeja. 17 Oŋo qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajoŋ selememe mesaoŋ alaurugia yoŋoo newo baagianoŋ kema laligowuti eeŋ, niinoŋ mono oŋoojoŋ ‘Iia simbawoŋawo!’ jemaŋa.” Kiaŋ.

Moŋnoŋ memelolo meŋ mubaatiwaa qaa waladeeŋ jero.
Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

18 *“Qaa jejeŋi, ii mono oŋo kuuya mende uŋuanja. Niinoŋ moroga meweeŋgoŋ uŋuambeti, yoŋoo kaniagia ii saanoŋ moma kotojeŋ. Kaeŋ

* **13:12:** Luuk 22.27 * **13:16:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20 * **13:18:** Ond 41.9

laligojento, Buŋa Tere moŋ iikanoŋ hoŋawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaeŋ, ‘Moŋnoŋ niwo nene motooŋ nejoti, iinoŋ mono kelebele ama gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija.’†

19 “Nii hoŋa kanageŋ koloowaatiwaa qaayaga wala jejeŋ. Kawaajoŋ hoŋa koloowaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ noo kanana moma asariŋ kokaeŋ jewuya, ‘Ahaa! Laaligowaa kania kambaŋ so laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono ii kolooja.’ Kaeŋ jeŋ moma laariŋ nombutiwaajoŋ niinoŋ qaa ii waladeeŋ asuganoŋ jewe moju.

20 *“Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ ejemba moŋ wasiwe gawoŋ memambaajoŋ karo moŋnoŋ ii koma horoji, iinoŋ mono nii kaaŋiadeeŋ koma horoŋ nombaa. Kaaŋiadeeŋ nii koma horoŋ nonji, iinoŋ moronoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa.”

21 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ wosia kouma gojoma jumambaajoŋ ano qaa iŋisaama kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ nii memelolo meŋ nombaa.”

22 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ iyaŋgia kuŋkaliliŋ uuŋ aigigiiŋ aŋa aŋa kokaeŋ romoŋgogi, ‘Mono morowaajoŋa jeja?’ Kaeŋ romoŋgoŋ uuwoi tompiririŋ ragi. 23 Tompiririŋ rama nene negi Jiisaswaa wombo gowokoyanoŋ iwaa kooroŋanoŋ raro. 24 Iinoŋ raro Saimon Piitonoŋ waŋanondeeŋ gowoko ii sare ama muŋ kokaeŋ ijoro moro, “Qaa ii morowaajoŋ jeji, ii qisiŋ muŋ jena momaŋ.”

25 Kaeŋ ijoro moma rapiŋgoŋ Jiisaswaa totoyanoŋ naŋgoŋ kokaeŋ qisiro, “Poŋ, eja ii moronoŋ?”

26 Kaeŋ qisiro meleema muro, “Bered kitia qaaŋnoŋ qenduŋgoŋ moŋ mumaŋati, iinoŋ mono ii.” Meleema muŋ bered kitia meŋ qaaŋnoŋ qenduŋgoŋ Juudas muro. Juudaswaa maŋa qata Saimon Iskariot. 27 Bered kitia ii muro Satanoŋ iikanondeeŋ Juudaswaa uutanoŋ kemero. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ ii jeŋ kotoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Iwoi ambagati, ii mono uulaŋawo amba.” 28 Qaa kaeŋ ijoroto, ii naambaajoŋ ijoroti, ii gowoko tosianoŋ motooŋ rama nene negiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende moma asariro. 29 Gowoko tosianoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Juudasnoŋ moneŋ gesowaa galeŋaga laligoroti, iikawaajoŋ kendoŋ kambaŋanoŋ iwoi amamaawoŋati, ii sewaŋa mewaatiwaajoŋ wasija me ejemba wanaya moneŋ iwoi moŋ meŋ oŋombaatiwaajoŋ jeja.”

30 Juudasnoŋ qaa ii saanoŋ moma asariŋ bered kitia ii meŋ iikanondeeŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keno gomaŋ tiiro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jojopaŋ qaa doŋgoga jeŋ kotoro.

31 Juudasnoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keno Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Keteda koi Anutunoŋ akadamuya Siwe gomambaa Eja Hoŋa ama tegoŋ muro iinoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ somariiro asugija. 32 Iinoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ somariiŋ Anutuwo qokotaaji-waajoŋ Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ iwaa qabuŋaya meŋ somariiwaa. Ii kambaŋ mende koriro meŋ somariiro asamararaŋanoŋ asugiro laligoŋ ubaa.

† **13:18:** Gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija, qaa ii Israel yoŋoonoŋ sareqaa moŋ. Kania kokaeŋ: Iinoŋ uutanoŋ qetama nonja. * **13:20:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16

33 *“Oo kokouruna, niinoŋ kambaŋ torodaamoŋ mombo oŋowo laligomaŋa. Ii laligoŋ oŋomesaowe kanageŋ moŋgama noma laligowuya. Juuda yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, ‘Nii gomaŋ kemaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya.’ Qaa iikayadeeŋ keteda koi oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jejeŋ.

34 *“Niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Niinoŋ jopagoŋ oŋoma laligoweti, oŋo mono iikawaa so jopagoŋ aoŋ laligowu. 35 Batugianoŋ uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowuti eeŋ, ejemba kuuya yoŋonoŋ iŋiima kaniagia moma kotoŋ kokaeŋ jeŋ laligowuya, ‘Ahaa! Mono Jiisaswaa gowokouruta kolooju.’ ” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaa qaa waladeeŋ jero.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

36 Saimon Piitonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, gii daeŋ kembaga?” Qisiŋ muro meleeno, “Nii dakanoŋ kemaŋati, gii iikanoŋ notaaŋ kamambaajoŋ amamaawaga. Kambaŋ kokaamba amamaawagato, kanageŋ ii saanoŋ notaaŋ kawaga.”

37 Meleeno kokaeŋ qisiro, “Poŋ, nii mono naambaajoŋ kambaŋ kokaamba gii gotaaŋ kamambaajoŋ amamaamaŋa? Niinoŋ mono laaligona goojoŋ ama qeleema mesaomaŋa.”

38 Qisiro kokaeŋ meleeno, “Gii hoŋaga laaligoga noojoŋ ama qeleema mesaomambaajoŋ jejaŋ me? Qaa ii jeganondeeŋ jejaŋ. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ gijowe moba: Kete kurunoŋ qamambaajoŋ dodowiro giinoŋ kambaŋ iikanoŋ qakooma nona indiŋa karooŋ koloowaa.” Kiaŋ.

14

Jiisasnoŋ gowokouruta uluŋkoleŋ meŋ oŋono.

1 “Uugianoŋ mono majakaka qaganoŋ wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaaŋgadeeŋ moma laariŋ noma laligowu. 2 Noo Amanaa gomaŋ waŋanoŋ miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati eeŋ, mono oŋoojoŋ qaa kokaeŋ jewenaga: Niinoŋ mono iikanoŋ uma oŋoo duŋ miri meŋ meagomaŋa.

3 “Niinoŋ wala kema uma oŋoo duŋ mirigia meŋ meagomaŋato, niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ niwo iikanoŋ motooŋ laligowombaa siiŋa mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ mono mombo eleema kaŋ uŋuambe eukanoŋ ubuya. 4 Niinoŋ gomaŋ daeŋgeŋ kemaŋati, oŋonoŋ iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kiaŋ.

Amawaanoŋ kekeŋaa kana ii Jiisas.

5 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro gowoko qata Tomas iinoŋ kokaeŋ jero, “Oo Poŋ, gii gomaŋ dakanoŋ kembaati, nononoŋ ii mende mojoŋ. Kawaajoŋ iikawaa kania ii mono nomaeŋ moma kotowonaga?”

6 Ii moma kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ Kana koloojeŋ. Niinoŋ Qaa hoŋa ano Laaligo kotakota koloojeŋ. Moŋnoŋ Amawaanoŋ keumambaajoŋ moma noonoŋ kawaati eeŋ, iinoŋ mono kana mokoloowaa. Kana morota moŋ mende raja. 7 Oŋonoŋ nii oŋanoŋ moma kotoŋ nombuyagati

* **13:33:** Jon 7.34 * **13:34:** Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

eeŋ, mono neenaa Amana kaaŋiadeeŋ moma kotoŋ mubuyaga. Oŋonoŋ kambaŋ kokaamba kanaiŋ noo Amana iima modaboroju."

8 Kaeŋ jero Filipnoŋ kokaeŋ ijoro moro, "Oo Poŋ, gii Ama qendeema nonona nononoŋ ii uuŋ iiniŋ sokoma nonombaa."

9 Ii moma Jiisasnoŋ ijoro moro, "Oo Filip, nii kambaŋ koriga totooŋ oŋowo pondaŋ laligowego niima kileŋ kanana mende moma kotojaŋ me? Moŋnoŋ nii niima kotoroti, iinoŋ mono Amana kaaŋagadeeŋ iima kotoŋ laligoja. Kawaajoŋ gii mono nomaembaajoŋ Ama qendeema nonona iibombaajoŋ jejaŋ?

10 "Niinoŋ Amawo qokotaaŋ nambe Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanji, ii moma laarijaŋ me qaago? Qaa Buŋa jewe momakejuti, niinoŋ qaa ii neenaa uunanoŋga mende meŋ jeŋkejeŋ. Qaago! Gawoŋ meŋkejeŋi, ii kaaŋagadeeŋ Amananoŋ niwo qokotaaŋ nanji, iinoŋ nemuŋ koma nono hoŋa kolooŋkeja. Kawaajoŋ gawoŋ meŋkejeŋi, ii mono iwaa gawoŋga meŋkejeŋ.

11 "Niinoŋ Amawo qokotaaŋ nambe Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanja. Oŋonoŋ mono kaeŋ moma laariŋ nombu. Qaa ii jenanoŋ jewe moma mende moma laariŋ nombuyagati eeŋ, ii mono aŋgoletona iijutiwaajoŋ ama moma laariŋ nombuya. 12 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Daeŋ yoŋonoŋ nii moma laariŋ non-juti, yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nii aŋgoleto meŋ laligoweti, iikayadeeŋ meŋkebuya. Iikaaŋadeeŋ meŋkebuya ano kambaŋ tosaaŋaŋoŋ niinoŋ meweti, iikawaa soya uuguŋ ii meŋkebuya. Niinoŋ Amawaanoŋ uma laligomaŋatiwaajoŋ ama aŋgoleto uuta somata megi asugiwuya.

13 "Amananoŋ noojoŋ ama qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ ama oŋonoŋ noo qananoŋ naa iwoiwaajoŋ qama kooliwuy-ati, niinoŋ mono ii amaŋa. Kaeŋ ambego iikanoŋ Amanaa qabuŋaya jegi somariiŋkeba. 14 Oŋonoŋ iwoi mombaajoŋ noo qananoŋ qama kooliŋ qisiŋ nombuyati eeŋ, niinoŋ mono ii amaŋa. 15 Oŋonoŋ nii uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti eeŋ, mono noo jojopaŋ qaana teŋ koma otaaŋ laligowu." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Uŋa Toroya wasimambaajoŋ jeŋ somoŋgoro.

16 "Niinoŋ Ama qama kooliŋ mube iinoŋ nemuŋ koipu Toya moŋ oŋono kamaaŋ noo kitina tetegoya qaa oŋowo laligoŋ ubaa. 17 Nemuŋ koipu Toya ii Uŋa Toroya. Iinoŋ qaa hoŋaa Toya kolooja. Uugia mende meleeŋgiti, iyoŋonoŋ ii mende iima kotoŋ mende moma muju. Kawaajoŋ yoŋonoŋ ii koma horoŋ muŋ aŋgoŋ kombombaajoŋ ama-maaŋkejuto, Uŋa iinoŋ mono oŋowo laligoja ano kanageŋ uugianoŋ kemeŋ oŋowo nambaa. Kawaajoŋ ii wabaga qaagoto, ii saanoŋ moma kotoŋ muju.

18 "Niinoŋ oŋomesaowe guaŋ mera kaaŋa mende kolooŋ laligowu. Nii mono oŋoonoŋ eleema kamaŋa. 19 Kambaŋ torodaamoŋ tegorogo baloŋ ejemba omaya yoŋonoŋ nii mombo mende niima laligowuya. Yoŋonoŋ qaagoto, uugia meleeŋgiti, oŋonoŋ nii saanoŋ niimakebuya. Niinoŋ kotiiŋ laligojeŋiwaajoŋ oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ gbiliŋ kotiiŋ laligowuya. 20 Ama, nii ano oŋo, anono motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Niinoŋ Amanawo qokotaaŋ nambe oŋonoŋ niwo qokotaaŋ naŋgi niinoŋ oŋowo qokotaaŋ nanjeŋ. Iikawaa kania ii Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ keme-baatiwaa kambaŋ kanoŋ saanoŋ moma asariwuya.

21 “Moŋnoŋ noonoŋ jojopaŋ qaana kuuya moma aŋgoŋ koma teŋ
komakeji, iinoŋ mono uutanoŋ nii jopagoŋ nomakeja. Moŋnoŋ nii
jopagoŋ nono noo Amananoŋ mono ii jopagoŋ muŋkeja ano niinoŋ
ii jopagoŋ muŋkejeŋ. Niinoŋ ii jopagoŋ kaniana isaambe moma
kotowaa.”
22 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Juudas Iskariotwaa wakaŋa Juudas iinoŋ
kokaeŋ ijoro, “Poŋ, gii nomaembaajoŋ kaniaga nonogadeeŋ nin-
isaambaga ano ejemba uugia mende meleeŋgiti, yoŋoojoŋ ii kolatiŋ
oŋomambaajoŋ jejaŋ?”
23 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema muro, “Moŋnoŋ uutanoŋ jopagoŋ
nomakeji eeŋ, iinoŋ mono noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋ laligowaa.
Kaeŋ laligoro Amananoŋ ii jopagoŋ muro Amawo noronoŋ mono
iwaa uutanoŋ kemeŋ pondaŋ iwo motooŋ laligowoŋa. 24 Moŋnoŋ nii
uutanoŋ mende jopagoŋ nomakeji eeŋ, ii mono noo Buŋa qaana mende
teŋ koma otaaŋ laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaa Buŋaga
qaagoto, Ama wasiŋ nonoti, iinoŋ ii nono jeŋkejeŋ.
25 “Niinoŋ qaa kuuya ii oŋowo pondaŋ laligoweti, kambaŋ iikanoŋ
kuma oŋoma laligowe. 26 Kaeŋ laligoweto, Amanoŋ Uŋa Toroya
noo qananoŋ wasiro kamaaŋ nemuŋ koipu Togia kolooŋ rijojooŋ
oŋomakebaa. Iinoŋ qaa kuuya kuma oŋoma niinoŋ qambaŋmambaŋ
qaa kuuya oŋombeti, ii duduuwubotiwaajoŋ koma gbiliŋ oŋomakebaa.
27 “Niinoŋ luae oŋonjeŋ. Neenaa luae soro qaita moŋ ii ambe
uugianoŋ ewaa. Balonoŋ ejemba yoŋonoŋ luae qeŋ aoŋkejuti, niinoŋ
iikawaa tani kaaŋa mende qeŋ oŋomakejento, ii uuguŋ luae qaita moŋ
oŋomakemaŋa. Kawaajoŋ uugianoŋ mono wosobiri qaganoŋ keegia
mende moma laligowu.
28 “Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu, ‘Niinoŋ oŋomesaoŋ uma laligoŋ
mombo oŋoonoŋ eleema kamaŋa.’ Oŋonoŋ uugianoŋ nii hoŋaga
jopagoŋ nombuyagati eeŋ, qaa jejeŋi, iikawaajoŋ saanoŋ aisoowuyaga.
Amanoŋ noo somatana kolooja. Kawaajoŋ nii ‘Amanaanoŋ umaŋa,’
jejeŋi, oŋonoŋ ii moma saanoŋ uukoisoro mokoloogi sokonaga. 29 Qaa
keteda koi jewe mojuti, iikawaa hoŋa era koloowaa. Hoŋa koloowaati,
oŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ romoŋgoŋ moma laariwuya. Kawaa-
joŋ ii waladeeŋ iŋijowe moju.
30 “Kambana torijiwaajoŋ oŋowo qaa mamaga mombo jemambaajoŋ
mende mojeŋ. Kileŋaa Poŋanoŋ gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, iinoŋ
mono kamambaajoŋ jojorija. Iwaa esuŋanoŋ mono haamo mende ama
noma kondondoŋgowaa. Noonoŋ kana ii iinoŋ jeŋ kotowaatiwaa so
mende eja. 31 Mende ejato, niinoŋ Ama jopagoŋ muŋkejeŋiwaajoŋ iwoi
kuuya qaa jeŋ kotoŋ nomakejiwaa so amakejeŋ. Baloŋ ejembanoŋ
noo kaniana kaya jeŋ kuma oŋoŋgi moma asariwutiwaajoŋ mojeŋ.
Kawaajoŋ mono mesaoŋ waama kagi kemboŋa.” Kiaŋ.

15

Jiisasnoŋ wain gere wanjaleya, anono boria koloojoŋ.

1 Jiisasnoŋ gowokouruta ii kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ wain gere hoŋa
koloowe noo Maŋnanoŋ wain gawombaa toya kolooja. 2 Niinoŋ
gere kaaŋa qa boronawo koloojeŋ. Gere boria kuuya hoŋgia mende
mokoloon gorosoŋa koloojuti, Amananoŋ ii kotoŋ giliŋ oŋombaa. Gere
boria kuuya noonoŋ ragi hoŋgia koloon elaaŋkejuti, Amananoŋ ii mono

koma konjoratiŋ oŋombaa. Nanamemembaa hoŋa somariiŋ qebulugoŋ seiseiyawo koloowuti-waajoŋ mono meŋ solaŋaniŋ oŋombaa.

3 “Oŋo Buŋa qaa iŋijowe iikanoŋ mono meŋ solaŋaniŋ koma konjoratiŋ oŋono soraaya kolooŋ laligoju. 4 Kawaajoŋ oŋonoŋ mono niwo qokotaaŋ nambu. Kaeŋ naŋgi niinoŋ oŋowo namaŋa. Wain boria moŋnoŋ gere batuyanoŋ mende rama tama kamaaji eeŋ, ii mono iyaŋa nemuŋ koma aoŋ hoŋa koloomambaajoŋ amamaawaa. Iikawaa so oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ niwo mende qokotaaŋ nanjuti eeŋ, mono oŋoaŋgiodeeŋ nanamemembaa hoŋa eeŋ mokoloowom-baajoŋ amamaawuya.

5 “Nii wain gere koloowe oŋonoŋ iikawaa boria kolooju. Oŋonoŋ nomesaoŋ oŋoaŋgiodeeŋ nama iwoi moŋ ambombaajoŋ amamaawuya. Kawaajoŋ moŋnoŋ niwo qokotaaŋ nano niinoŋ iwo qokotaaŋ nambe iinoŋ mono nanamemembaa hoŋa honombonoŋga mende mokolooŋ laligowaa. 6 Daeŋ yoŋonoŋ niwo mende qokotaaŋ nanjuti eeŋ, wain gere toyanoŋ mono ii gere boria kaaŋa kotoŋ oŋoma giliro seleeŋgeŋ kembuya. Kema sooligi meŋ kululuuŋ gerenoŋ giliro kemeŋ jewuya.

7 “Yoŋonoŋ jewuto, leegeŋ oŋonoŋ mono niwo qokotaaŋ nambu. Kaeŋ naŋgi noo Buŋa qaananoŋ oŋoo uugianoŋ qokotaaŋ nanji eeŋ, oŋonoŋ ii me woi buŋa qeŋ aowombaajoŋ mojuti, ii mono Ama qama kooliŋ mugi oŋombaa. 8 Oŋonoŋ noo gowokouruna kolooŋ naŋgi nanamemeŋgiaa hoŋa honombonoŋga qaa kolooŋ kamaaŋ ragi laligowuya. Kaeŋ meŋ laligowuyatiwaajoŋ Amanaa qatanoŋ mono akadamuyawo kolooŋ ewaa. 9 Amananoŋ nii jopagoŋ noma laligoroti, niinoŋ mono iikawaa so kaaŋgadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowe. Oŋo mono noo uujopa uutanoŋ nambu. 10 Niinoŋ Amanaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ koma laligoŋ kouma iwaa uujopa uutanoŋ nanjeŋ. Kawaa so oŋo noonoŋ jojopaŋ qaana meŋ teŋ koma laligowuti eeŋ, mono saanoŋ noo uujopa uutanoŋ naŋgi jopagoŋ oŋoma laligomaŋa.

11 “Niinoŋ uu korisoro oŋoonoŋ ambe kotoŋ uugia saa qeŋ ero honombonoŋa qaa aisooŋ laligowutiwaajoŋ qaa ii iŋijowe moju. 12 *Noonoŋ Kana qaa ii kokaeŋ: Niinoŋ uunanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoweti, oŋo mono iikawaa so oŋoaŋgia jopagoŋ aoŋ laligowu. 13 Moŋnoŋ alauruta yoŋoojoŋ ama aŋaa laaligoya togoŋ mesaowaati, iikanoŋ mono uujopa uuta somata kolooja. Moŋnoŋ ii uuguŋ jopagoŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. Uujopa tosaaŋa ii iikawaa kamakamaaya.

14 “Niinoŋ iwoi ambutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋi, oŋonoŋ iikawaa so amakejuti eeŋ, mono noo alauruna kolooju. 15 Weleŋqeqewaa kania kokaeŋ: Galeŋanoŋ gawoŋa nomaeŋ ama meŋkeji, ii weleŋqeqeyanoŋ mende momakeja. Kawaajoŋ oŋoo qagia ‘Weleŋqeqeuruna,’ kaeŋ mende toroqeŋ jeŋ oŋoomaŋato, Amanaanoŋga Buŋa qaa mobeti, ii kuuya mono oŋoojoŋ iŋisaambe moju. Kawaajoŋ qagia ‘Alauruna,’ kaeŋ oŋoombe sokonja.

16 “Oo alauruna, oŋonoŋ nii mende meweeŋgoŋ noŋgito, niinoŋ oŋo meweeŋgoŋ kuuŋ oŋombe nanju. Kawaajoŋ oŋonoŋ liligoŋ kema hoŋa kokaeŋ mokolooŋ pondaŋ elaagi eŋ uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajoŋ Ama qama kooliwuti, ii mono oŋono buŋagia

* **15:12:** Jon 13.34; 15.17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

koloowaa. 17 Oŋo mono batugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Niinoŋ jojopaŋ qaana kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.” Kiaŋ.

Uumeleembaa gadokopaya yoŋonoŋ oŋo kazi ama oŋombu.

18 “Balonoŋ uugia mende meleeŋgi yoŋonoŋ kazi ama oŋombuti eeŋ, mono qaa kokaeŋ moma kotowu: Yoŋonoŋ wala nii kaaŋiadeeŋ kazi ama noma laligogi. 19 Oŋo uumeleembaa gadokopa tuuŋnoŋ laligowuyagati eeŋ, tuuŋurugia yoŋonoŋ mono iyaŋgiaa alaurugia uukaleŋ ama oŋombuyaga. Ii ama oŋombuyagato, niinoŋ oŋo meweeŋgoŋ yoŋoo areŋnoŋga uŋuambe morota koloon laligoju. Yoŋoonoŋ nanamemeŋ bologa ii gema qeŋ laligojutiwaajoŋ ama kazi ama oŋomakeju.

20 *“Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijowe mogiti, ii mono uu wombogianoŋ ama romoŋgowu, ‘Weleŋqeqenoŋ kamaaŋqeqeta kolooro toyanoŋ somataya kolooja. Gowokonoŋ boiya uuguŋ uuta koloomambaajoŋ amamaawaa.’ Kawaa so tosianoŋ nii sisiwerowero ama noma laligoŋ kougiti eeŋ, tosaaŋa yoŋonoŋ mono noo munduŋuruna oŋo kaaŋiadeeŋ sisiwerowero ama oŋoma laligowuya. Yoŋonoŋ noonoŋ Buŋa qaa moma aŋgoŋ koma laligogiti eeŋ, oŋonoŋ noo qaana jeŋ seiŋ laligogi mono kaaŋiadeeŋ saanoŋ moma aŋgoŋ koma laligowuya. 21 Kaeŋ laligowuyato, nii wasiŋ nonoti, iyoŋonoŋ ii mende moma muju. Kawaajoŋ silemale qaganoŋ iwoi kania kania tondu ama oŋombuti, ii mono noo qabuŋanaajoŋ ama koloon oŋombaa.

22 “Niinoŋ yoŋoonoŋ mende kamaaŋ Buŋa qaa iŋijowe mobuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya mende moma laligowuyaga. Kaeŋ eeŋ laligowuyagato, kambaŋ kokaamba siŋgisoŋgogia modaboroŋ koma turuwombaajoŋ amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaeŋ mokoloowuyaga? 23 Moŋnoŋ nii kazi ama nonji, iinoŋ mono Amana kaaŋiadeeŋ kazi ama muja. 24 Aŋgoleto uuta somata meweti, ii moŋnoŋ moŋ oŋoo batugianoŋ mende meŋ laligoro. Niinoŋ ii mende mewenagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya ii mende moma laligowuyaga. Tompiririŋ qeŋ laligowuyagato, kambaŋ kokaamba niinoŋ ii mewe iidaboroŋgo kileŋ nii ano Amana kaaŋiadeeŋ eeŋ totooŋ kazi ama noroma laligoju.

25 *“Kaeŋ ama noroma laligogi Buŋa qaa moŋnoŋ hoŋawo kolooro. Moosesnoŋ kana qaa oŋonoti, iikanoŋ qaa ii kokaeŋ oogita eja, ‘Yoŋonoŋ eeŋ toontooŋ kazi ama noma laligogi.’ Qaa iikanoŋ mono hoŋawo kolooro.

26 Niinoŋ Amawaanoŋ uma koipu Toya wasiwe oŋoonoŋ kaŋ uugianoŋ kemeŋ naŋgoŋ oŋombaa. Uŋa Toroya iinoŋ qaa hoŋaa Toya kolooja. Iinoŋ Amawaanoŋga kamaaŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowaa. 27 Iinoŋ kaeŋ laligowaa ano oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowuya. Niinoŋ kanaiŋ uuwaa qenjaaro gawoŋ meŋ laligoweti, oŋonoŋ mono kanakanaiyanoŋga niwo laligoŋ waagi. Kawaajoŋ oŋo mono ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu. Kiaŋ.

16

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama oŋombu.

* **15:20:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 13.16 * **15:25:** Ond 35.19; 69.4

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Oŋo kamaaŋ uŋuro jiŋjauŋ qewubo.
Kawaajoŋ niinoŋ qaa ii waladeeŋ jewe moju. 2 Uugia mende meleeŋgi
iyoŋonoŋ mono qamakooli miri tuuŋgianoŋa utama oŋoŋgi seleeŋgeŋ
kamaaŋ laligowuya. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ
oŋo noojoŋa ama uŋugi komuwuya. Kaeŋ uŋuŋ kokaeŋ jewuya,
‘Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa weleŋa qeniŋ Anutuwaa uutanoŋ qeaŋgoja.’
Kuuyanoŋ kaeŋ moma sooŋ jewuya. 3 Yoŋonoŋ Ama ano nii noroo
kanianara mende moma asariŋkejutiwaajoŋ ama iikaaŋ ama oŋoma
laligowuya.
4 “Kaeŋ tompiririŋ qeŋ laligowuyato, niinoŋ qaa ii waladeeŋ iŋijowe
moju. Kawaajoŋ kambaŋ ii kaŋ kuuro qaa iikawaa hoŋa koloowaati,
oŋo kambaŋ iikanoŋ saanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Kraistnoŋ kokawaa buju
qaaya mono waladeeŋ ninijoro moniŋ.’ Neeno oŋowo laligowetiwaajoŋ
ama qaa ii kambaŋ koriga ero wala mende jewe moma kougi.” Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ gawoŋa kokaeŋ meŋkeja:

5 “Niinoŋ kambaŋ kokaamba wasiŋ nono kamaaweti, mono iwaanoŋ
umambaajoŋ ambe oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ kokaeŋ mende qisiŋ
nonja, ‘Gii daeŋ kembaga?’ 6 Qaa kaeŋ jejeŋi, oŋonoŋ ii moma kawaajoŋ
wosobirinoŋ uugia saa qero laligoju.
7 “Kaeŋ laligojuto, kileŋ niinoŋ iikawaa kitia qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Niinoŋ oŋomesaoŋ eleema umaŋati, iikawaa hoŋanoŋ
kolooŋ mono kokaeŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombaa: Niinoŋ uma koipu
Toya wasiwe oŋoonoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemebaa. Niinoŋ mende
oŋomesaoŋ ubenagati eeŋ, Toya iinoŋ mono oŋoonoŋ kamaamambaa-
joŋ amamaanaga.
8 “Koipu Toya iinoŋ kamaaŋ laaligowaa kania kokaeŋ qendeema
oŋoma laligowaa: Gomaŋ so siŋgisoŋgogia iŋisaano Anutunoŋ qaagia
jeŋ tegoro solaŋaniwu me uugia mende meleeŋgi qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa
meleema oŋombaa. Ejembanoŋ kaniagia kaeŋ iima moma kotowuya.
9 Nii mende moma laariŋ nonjutiwaajoŋ siŋgisoŋgowaa kania iŋisaano
moma kotowuya.
10 “Anutuwaanoŋ kana solaŋa ii moma sooŋ noojoŋa qaa laŋ jeŋkeju.
Kawaajoŋ iinoŋ noo kaniana iŋisaama qendeema oŋono kokaeŋ moma
kotoŋ nombuya: Niinoŋ solaŋa laligoŋ Amanaanoŋ eleema ube nii
mombo mende niima laligowuya. 11 Kilegaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma
oŋomakejato, Anutunoŋ iwaa qaaya mono jeŋ tegorota gere siawaa
Toya koloowaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaaŋagadeeŋ jeŋ
tegowaa.
12 “Niinoŋ saanoŋ qaa mamaga toroqeŋ jewenagato, ii kam-
baŋ kokaamba jewe otoŋomboraŋ ama koma gbiliwombaajoŋ ama-
maawubo. 13 Ii amamaawuboto, qaa hoŋaa Toya, Uŋa Toroya iinoŋ
kamaaŋ uugianoŋ kemeŋ qaa saŋe qero mobuya. Ii iyaŋaa uutaajoŋ
tondu mende jeŋ laligowaato, Anutuwaanoŋ qaa geja ama moji, iinoŋ
mono iikayadeeŋ jeŋkebaa ano kanageŋ iwoi koloowaati, ii waladeeŋ
iŋisaama jewaa. Iikawaajoŋ iinoŋ oŋoma qaa hoŋa kuuya iikawaa apu
aŋgoŋanoŋ menduŋgoŋ oŋono qaa hoŋaa kaniagadeeŋ riiŋ kembu.
14 “Iinoŋ mono neenaa kowinoŋa qaa meŋ jeŋ asariŋ uu kuuŋ oŋoma
laligowaa. Kawaajoŋ mono noo kanana iŋisaano niinoŋ qabuŋanawo
koloonkemaŋa. 15 Amanaanoŋ iwoi kuuya eji, ii mono noo boronanoŋ

anota eja. Iikawaajoŋ jejeŋ, ‘Iinoŋ mono neenaa kowinoŋga qaa meŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋoma laligowaa.’ Qaa ii kiaŋ.”

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

16 “Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mombo mende niibuya.
Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe
saanoŋ mombo niibu.”
17 Kaeŋ jero gowokouruta yoŋoonoŋga tosianoŋ iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ
amiŋ mogi, “Qaa kokaeŋ jeja, ‘Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii
mende niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo
mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibuya,’ ano qaa moŋ kokaeŋ
jeja, ‘Nii Amanaanoŋ umaŋa.’ Kaeŋ jero mojoŋi, qaa woi iikawaa kania
ii nomaeŋ?” 18 Kaeŋ amiŋ moma qejejaaŋ jegi, “Iinoŋ ‘Kambaŋ toroga
tegorogo,’ jejato, qaa iikawaa kania nomaeŋ? Ii naambaajoŋa jeji, ii
mende moma asarijoŋ.”
19 Kaeŋ jeŋ qisiŋ mubombaajoŋ mogi Jiisasnoŋ iŋiima kotoŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Qaa kokaeŋ jejeŋ, ‘Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mende
niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono
koloon oŋombe saanoŋ mombo niibuya,’ Oŋo mono qaa iikawaa kani-
aga moŋgama amiŋ moju me?
20 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ kembe
oŋo jiŋgeŋ qama saabuyato, uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ tondu
boruŋ meŋ korisoro ama laligowuya. Oŋo wosobiri ama laligowuy-
ato, wosobirigia iikanoŋ mono noojoŋ ama meleema korisoro ama
laligowuya. 21 Embanoŋ merabora memambaa kambaŋa kaŋ kuuro
masu qero qenjeŋ qaganoŋ merabora mejato, merabora doŋgoga
meŋ nama ii iima korisoroyaajoŋ mono siimboboloya ii duduuŋkeja.
22 Iikawaa so oŋo kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokaamba wosobiriwo laligo-
juto, niinoŋ kanageŋ mombo koloon iŋiibe oŋo saanoŋ uukoisorowo
laligowuya. Uukoisorogia ii moŋnoŋ moŋ mende uŋuambaa.
23 “Kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ nii mende qisiŋ nomb-
uto, qamakooligia Amawaanoŋ aŋgi dindiŋagadeeŋ keno afaaŋgoro
laligowuya. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo
noo qanoŋ iwoi mombaajoŋ Ama qama kooliŋ mubuti eeŋ, iinoŋ ii
mono togoŋ oŋombaa. 24 Niwo laligoŋ kagiti, oŋo kambaŋ iikanoŋ iwoi
mombaajoŋ noo qananoŋ mende qama kooliŋ laligogi. Mono Ama
qama kooliŋ laligowu. Qama kooligi saanoŋ meleema oŋombaa. Ii
oŋono korisorogianoŋ koloon seiŋ uugia saa qero laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii haamo amakeja.

25 “Qaa iŋijowe moma kaŋkejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi.
Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ qaa saaŋa ii mombo
mende qeŋ iŋijowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganoŋ
jeŋ asariŋ laligomaŋa. 26 Kambaŋ kanoŋ oŋo noo qana qama Ama
qama kooliŋ laligowu. Kawaa kania ii kokaeŋ: Oŋo qamakooli-
gia Amawaanoŋ ambombaajoŋ noonoŋ mombo mende kaŋkebuto,
oŋoaŋgio Amawaanoŋ dindiŋa qama kooliŋ laligowu. Niinoŋ oŋoo je
meŋ Amawaa mende qama koolimaŋa.
27 “Amanoŋ aŋo uutanoŋ jopagoŋ oŋoma qamakooligia kokaembaa-
joŋa moma laligowaa: Niinoŋ Anutuwaanoŋga kamaaweti, oŋo noo
kanana kaeŋ moma laariŋ pondaŋ uugianoŋ jopagoŋ noma laligoŋ

kougi kana kaeŋ kolooro qamakooligia moma laligowaa. 28 Niinoŋ
Ama mesaoŋ namonoŋ kamaaŋ laligoŋ namo mesaoŋ mombo eleema
Amanaanoŋ umaŋa.”
29 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ jegi, “Moba, qaa kete koi jejaŋi, ii saaŋa
mende qeŋ jejaŋ. Ii mono asuganoŋgadeeŋ jena saanoŋ moma asarijoŋ.
30 Nono kete kaniaga kokaeŋ moma yagojoŋ: Giinoŋ mono geeŋgodeeŋ
iwoi kuuya moma tegona moŋnoŋ moŋ qisiŋ kuma gombaatiwaajoŋ
mende amamaajaŋ. Kawaajoŋ gii Anutuwaanoŋga kamaanati, nono ii
moma laarijoŋ.”
31 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema jero, “Kete saanoŋ moma laariŋ
nonjuto, 32 mobu, kambaŋ tania moŋ kawaa ano iikanoŋ mono jaase-
waŋ qeŋ nagunoŋ nanja. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro oŋonoŋ toroko
moma nomesaoŋ deeŋqeeŋgi neenodeeŋ laligomaŋa. Kileŋ neenodeeŋ
totomiŋ mende laligomaŋato, Amananoŋ niwo laligowaa. Amanoŋ
niwo laligowaatiwaajoŋ ama neenodeeŋ totooŋkota mende laligomaŋa.
33 Oŋonoŋ toroqeŋ balonoŋ laligoŋ kakasililiŋ qaganoŋ laligowuyato,
niwo qokotaaŋ luaenoŋ laligowutiwaajoŋ moma qaa konoga koi jewe
moju. Qaagadeeŋ mende jejento, niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa
ii mono haamo ama waajambaraŋa kundaborowe kamaaro. Iikawaa-
joŋ mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu.” Kiaŋ.

17

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ Ama qama kooliro.

1-2 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ tegoŋ Siwenoŋ baageŋ uuro uro kokaeŋ
qama kooliro, “Amana, giinoŋ gomaŋ so ejemba kuuya Meraga noo
baananoŋ ama oŋona ku-usuŋ qaganoŋ Poŋ koma oŋonjeŋ. Ejembanoŋ
Meraga noo qaana saanoŋ mende gema qeŋ uuguŋ laligowuya. Giinoŋ
ejemba batugianoŋga tosaaŋa metogoŋ noo boronanoŋ oŋooma kokaeŋ
jeŋ kotoŋ nona, ‘Gii mono ii kuuya kuma oŋona laaligo kombombaŋa
mokoloon laligowu.’ Gawoŋ ii medaborowe Meraganoŋ qabuŋaga
meŋ somariiwaati-waajoŋ mono akadamuga nomba. Noo kambana ii
keteda koi kaŋ kuuro nama kaeŋ qama koolijeŋ.
3 “Laaligo kotigaa kania ii kokaeŋ: Giinoŋ motooŋgo Anutu hoŋa
koloojaŋ ano eja Jiisas Kraist nii wasiŋ nona kamaaweti, ejembanoŋ
anaraa kanianara kaeŋ moma kotowuya. Laaligo kombombaŋa kaeŋ
mokoloowuya. 4 Gawoŋ noma ‘Mewa,’ jeŋ jeŋ kotoŋ nonati, niinoŋ
ii teŋ koma meŋ laligoŋ metogojeŋ. Akadamugawo laligoŋ qabuŋaga
namonoŋ iŋisaama jeŋ seiwe akadamuyawo kolooro.
5 “Oo Ama, niinoŋ baloŋ mende kolooro Siwe gomanoŋ kanoŋ goo
kooroŋganoŋ asamararambo asariŋ laligowe. Asamararaŋ iikayadeeŋ
mono kete koi mombo ama nona asugiŋ kotoŋ nono mombo goo
kooroŋganoŋ asamararambo asariŋ laligomaŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ ama qama kooliro.

6 “Oo Amana, giinoŋ baloŋ ejemba tosaaŋa gosiŋ noo boronanoŋ
ama oŋonati, niinoŋ goo qabuŋaga ii yoŋoojoŋ iŋisaama qendeema
laligowe. Yoŋonoŋ goo buŋaga koloogi giinoŋ ii noo boronanoŋ ama
oŋona yoŋonoŋ goo Buŋa qaaga ii moma aŋgoŋ koma laligoju. 7 Giinoŋ
iwoi nonagi, ii kuuya goonoŋga kaŋkeji, iyoŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba
mono moma kotoju. 8 Giinoŋ qaa Buŋa nonati, niinoŋ ii gowokouruna

kuma oŋombe moma aŋgoŋ koma laligoju. Nii gomesaoŋ namonoŋ kamaaweti, iyoŋonoŋ ii oŋanoŋ moma yagoju. Giinoŋ wasiŋ nona asugiweti, iyoŋonoŋ ii kaaŋagadeeŋ moma laariju.

9 “Nii yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. Uumeleembaa ejemba motoya yoŋoojoŋ mende qama koolijento, kanageso noo boronanoŋ ama oŋona uugia meleema goo buŋa koloojuti, mono iyoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. 10 Ejemba kuuya noo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono goo buŋa kolooju ano ejemba goo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono noo buŋa kaaŋagadeeŋ kolooju. Neenaa akadamuna ama oŋombe iikawaa qaganoŋ nama nanamemeŋgia aŋgi noo qabuŋananoŋ somariiŋ seiŋkebaa. 11 Nii namonoŋ laaligona tegoro goonoŋ koumambaajoŋ anjento, iyoŋonoŋ toroqeŋ namonoŋ laligowuya. Oo Ama Toroya, giinoŋ qaga nona iikawaa esuŋanoŋ mono sopa somoŋgoŋ oŋona mende jumbu. Anoro motooŋgo kolooŋ laligojoti, iyoŋonoŋ iikawaa so motooŋgo kolooŋ laligowu-tiwaajoŋ qama koolijeŋ.

12 *“Niinoŋ yoŋowo namonoŋ laligoŋ koubeti, kambaŋ iikanoŋ qabuŋaga nona iikanoŋ sopa somoŋgoŋ oŋoma laligowe. Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ eja motooŋgonoŋ sooŋ gere siawaa buŋa kolooŋ siimbobolo moma laligowaa. Niinoŋ galeŋ koma oŋombetiwaajoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ mende jiŋjauŋ ama soogi. 13 Tosianoŋ mende soogito, niinoŋ keteda koi namonoŋ laligoŋ goonoŋ kamambaajoŋ kaŋ qaa koi jejeŋ: Noo uukori-soronanoŋ mono yoŋoonoŋ kotoro megi uugia saa qero aisooŋ laligowuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ. 14 Niinoŋ goo Buŋa qaa kuma oŋombe moma laligoju. Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii mende otaaŋkejeŋi, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii mende otaaŋ gema qeŋkeju. Iikawaajoŋ namonoŋ uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ kazi ama oŋomakeju.

15 “Niinoŋ namonoŋga uŋuamambaajoŋ mende qisiŋ gonjento, Kileŋaa Toyaanoŋga aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ qama koolijeŋ. 16 Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa gema qeŋ ii mende otaawe yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii gema qeŋ mende otaaŋkeju. 17 Qaa hoŋa iikanoŋ mono meŋ soraiŋ oŋono laligowu. Goo Buŋa qaaganoŋ mono qaa hoŋa toontooŋ kolooja. 18 Giinoŋ wasiŋ nona baloŋ ejemba batugianoŋ kamaaŋ gawoŋ meŋ laligoweti, niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii wasiŋ oŋombe baloŋ ejemba yoŋoo batugianoŋ deema kembuya. 19 Oo Amana, iyoŋonoŋ qaa hoŋaa so laaligogia kuuya togoŋ gombutiwaajoŋ ama ilaaŋ oŋoma neenaa laaligona kuuya togoŋ gonjeŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ uumeleeŋ ejemba kuuya ananaajoŋ qama kooliro.

20 “Oo Amana, niinoŋ gowokouruna yoŋoojoŋaadeeŋ ama mende qama koolijento, Buŋa qaa jeŋ seigi ejemba moma laariŋ nombuti, iyoŋoojoŋ ama kaaŋagadeeŋ qama koolijeŋ. 21 Ama giinoŋ niwo qokotaaŋ nana niinoŋ kaaŋagadeeŋ giwo qokotaaŋ nanjeŋ. Iikawaa so yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ anarawo qokotaaŋ nambutiwaajoŋ mojeŋ. Geeŋgo wasiŋ nona kamaaweti, namo ejembanoŋ ii moma laariwutiwaajoŋ ama yoŋonoŋ korebore motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ qama koolijeŋ. 22 Anara motooŋgo kolooŋ laligojoti, iyoŋonoŋ

* **17:12:** Ond 41.9; Jon 13.18

kaaŋiadeeŋ motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ ama akadamuga ama nonati, niinoŋ ii iyoŋoojoŋ ama oŋondaborowe.

23 “Niinoŋ iyoŋowo qokotaaŋ nambe giinoŋ niwo qokotaaŋ nanjaŋ. Iikawaa so yoŋonoŋ qaagia jeŋ somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ qama koolijeŋ. Motooŋgo kolooŋ naŋgi baloŋ ejembanoŋ kaniana kokaeŋ moma asariwuya: Giinoŋ jopagoŋ noma laligonati, iikawaa so ii kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligoŋ nii wasiŋ nona kamaawe.

24 “Oo Amana, giinoŋ namo mende mokoloonati, waladeeŋ kambaŋ iikanoŋ uuganoŋ jopagoŋ noma asamararaŋ ama nona laligoŋ koube. Kanageŋ alauruna nonati, niinoŋ iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ asamararaŋ ii iibutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ gomaŋ laligo-maŋati, yoŋonoŋ kanoŋ niwo motooŋ laligowutiwaajoŋ siiŋa mojeŋ.

25 “Oo Ama solaŋa, baloŋ ejemba uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ gii mende moma kotoŋ goma laligoŋ kougito, niinoŋ gii saanoŋgadeeŋ moma kotoŋ gonjeŋ. Geeŋgo wasiŋ nonati, noo uumeleeŋ alaurunanoŋ ii modaboroju. 26 Niinoŋ goo qaga ii jeŋ asariŋ oŋombe moma laligogi. Giinoŋ uuganoŋ jopagoŋ noma laligonati, uujopa iikanoŋ uugianoŋ ero mogi niinoŋ yoŋowo qokotaaŋ nambe laligowutiwaajoŋ mono toroqeŋ qaga jeŋ asariŋ oŋoma laligomaŋa.” Kiaŋ.

18

Jiisas meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

1 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ gowokouruta uŋuano siti mesaoŋ kemeŋ apu qata Kidron kotoŋ leegeŋ keuma urukisi moŋ eroti, iikanoŋ keŋgi. 2 Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋonoŋ suulaŋ iikanoŋ ajoroon laligoŋkegi. Kawaajoŋ Juudas memelolo meŋ mumambaajoŋ anoti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ urukisi ii saanoŋ moro.

3 Jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ jiwowoŋ jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi Juudasnoŋ ii ano gawmambaa manjaqeqe eja tuuŋ moŋ uŋuano motooŋ kagi. Yoŋonoŋ kiwa lambe ano tiwo wasagia meŋ kaŋ urukisinoŋ kougi. 4 Kougi Jiisasnoŋ iwoi kuuya kaeŋ kolooŋ mubaati, ii saanoŋ morotiwaajoŋ ama waama asuganoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋo morowaajoŋa moŋganju?”

5 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii moŋganjoŋ.” Meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, “Nii kiaŋ koi.” Juudas memelolo meme eja iinoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋowo nano.

6 “Nii kiaŋ koi.” Jiisasnoŋ qaa kaeŋ iŋijoro gemagema kema namonoŋ tama kamaaŋ uŋuro. 7 Kaeŋ aŋgi mombo qisiŋ oŋono, “Oŋo mono morowaajoŋ moŋganju?” Qisiŋ oŋono jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga moŋganjoŋ.”

8 Kaeŋ jegi meleeno, “Nii kiaŋ koi, iŋijowe mojuya. Oŋo niiga moŋgama nonjuti eeŋ, mono eja koi saanoŋ oŋomesaogi kembu.” 9 Wala qama kooliŋ gowokouruta yoŋoojoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba noo boronanoŋ ama oŋona laligojuti, niinoŋ ii kalaŋ koma oŋoma laligowe yoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende sooŋ aliro.” Qaa iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ Jiisasnoŋ jotamemeya yoŋoojoŋ qaa kaeŋ jero.

10 Kaeŋ jero Saimon Piitonoŋ manjawaa soo somata meŋ laligoroti,
iinoŋ ii kopiŋanoŋga horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋ ejia qeŋ gejia
dindiŋaagеŋ kotogoro kamaaro. Weleŋqeqe eja ii qata Malkus. 11 *Kaaŋ
ano Jiisasnoŋ Piito kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii manjawaa soo somata
ii mono mombo ana kopiŋganoŋ kemeba. Amananoŋ siimbobolowaa
qambi apu kokoŋawo noo buŋa qeroti, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ
wambusooŋ qemaŋa.” Kiaŋ.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanoŋ nano.
12 Kawali galeŋgianoŋ jero manjaqeqe eja tuuŋ ano Juuda yoŋoo nagu
galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgogi. 13 Somoŋgoŋ wama wala
jigo gawoŋ galeŋ qata Anas iwaa mirinoŋ keŋgi. Anaswaa qegaya qata
Kaiafas iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloon gbani iikanoŋ gawoŋ ii meŋ
laligoro. 14 *Kaiafasnoŋ wala Juuda ejemba yoŋoojoŋ qambaŋmambaŋ
qaa kokaeŋ jero, “Ejemba tuuŋ kuuya alidaborowombotiwaajoŋ eja
motooŋgonoŋ nonoojoŋ ama komuro sokombaa.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas kanaiŋ qakoono.
Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57
15 Jiisas meŋ keŋgi Saimon Piito ano gowoko alia moŋ yoronoŋ
gemagianoŋ keni. Kema alia iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa moma
murotiwaajoŋ ama saanoŋ afaaŋkota Jiisas otaaŋ jiŋkaroŋ miri sopa
uutanoŋ kemero.
16 Iinoŋ kemeroto, Piitonoŋ sopa seleeŋgeŋ nagunoŋ nano. Kaeŋ
nano gowoko alianoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa moma muroti, iinoŋ
seleeŋgeŋ kemeŋ nagu galeŋ emba iwo qaa ijoro nagu hororo Piito
wama sopa uutanoŋ kemeri. 17 Kemebotiwaajoŋ ani iikanoŋ weleŋqeqe
emba sopa naguya galeŋ konoti, iinoŋ Piito iima kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii
oŋanoŋ kaaŋagadeeŋ eja iikawaa gowoko yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ
me?” Kaeŋ qisiŋ muro moma “Nii qaago!” jero.
18 Weleŋ eja ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ saŋgoŋaajoŋ ama
gere aŋgi jeŋ ururoŋgoŋ ero konama naŋgi. Kaeŋ naŋgi Piitonoŋ
kaaŋagadeeŋ yoŋoo batugianoŋ kema gere konama nano. Kiaŋ.

Jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ Jiisas qisiŋ muro.
Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71
19 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa Anas iinoŋ Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ jero,
“Gii ejemba nomaeŋ kuma oŋoma gowokouruga moro moro uŋuama
laligoŋkejaŋ?”
20 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema muro, “Nii kambaŋ so asuganoŋ ejem-
baya ejembaya kuma oŋoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nononoŋ
jiwowoŋ jigonoŋ uma qamakooli mirinana so ajorooŋkejoŋi, nii mono
iikanoŋ nama kuma oŋoma laligowe. Buŋa qaa aasaŋgoya moŋ
mende jewe. 21 Niinoŋ qaa nomaeŋ ejemba kuma oŋoma laligoweti,
naambaajoŋ nii iikaeŋ qisiŋ nonjaŋ? Niinoŋ qaa jewe ejemba moma
laligogiti, iyoŋonoŋ mono qaanaa kota modaboroju. Kawaajoŋ ii qisiŋ
oŋona sokombaa.”
22 Kaeŋ meleema muroto, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) moŋnoŋ
kosianoŋ nama Jiisas uruŋanoŋ qetaaliŋ jero, “Jigo gawoŋ galeŋ

* **18:11:** Mat 26.39; Maak 14.36; Luuk 22.42 * **18:14:** Jon 11.49-50

waŋanoŋ qisiŋ gono gii qaa silia kaaŋa mono naambaajoŋ meleema mujaŋ? Godaqeqega qaa."
23 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema muro, "Qaa bologaga jewenagati, ii
nisaana sokombaato, qaa hoŋa jejeŋi eeŋ, mono naambaajoŋ nii eeŋ
nujaŋ?"
24 Kaeŋ meleema muro Anasnoŋ Jiisas wasiŋ jero gbadoya
kaaŋiadeeŋ borianoŋ raro wama jigo gawoŋ galeŋ waŋa Kaiafas
iwaanoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono indiŋ woi karooŋ kolooro.
Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

25 Saimon Piitonoŋ gere konama nano tosianoŋ qisiŋ kokaeŋ ijogi,
"Gii oŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iwaa gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ koloo-
jaŋ me qaago?" Kaeŋ ijogi qakooma "Nii qaago!" jero.
26 Piitonoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋ ejia qeŋ gejia kotegoro
kamaaroti, iwaa tinitosaya weleŋqeqe alia moŋnoŋ ii moma qisiŋ ijoro,
"Oo gii mono urukisinoŋ iwo motooŋ laligori giijeŋa me nomaeŋ?"
27 Kaeŋ ijoro Piitonoŋ mombo qakoono kambaŋ iikanondeeŋ ku-
runoŋ kanaiŋ qaro moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

28 Gomaŋ ano umugawodeeŋ Jiisas Kaiafaswaa mirinoŋga wama
kamaaŋ Room gawanawaa jiŋkaroŋ mirinoŋ keŋgi. Juuda yoŋonoŋ
uugia tiloon kokojinjiŋ koloowombotiwaajoŋ majakaka moma kokaeŋ
jegi,* "Kianjkomu kendombaa lama newombaajoŋ amamaa-wombo."
Kaeŋ jeŋ moma bimooŋ gawanawaa jiŋkaroŋ miri uutanoŋ mende ugi.
29 Kawaajoŋ gawana Pailotnoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ iŋiima kokaeŋ qisiŋ
oŋono, "Eja koi kanoŋ mono naa qinjitaga ano qaa jeŋ muŋ wama
kaju?"
30 Qisiŋ oŋono meleeŋgi, "Eja iikanoŋ kikekakasililiŋ me bologa meme
eja moŋ mende koloonagati eeŋ, nononoŋ mono eeŋ toontooŋ ii wama
goonoŋ mende kawonaga."
31 Kaeŋ meleeŋgi Pailotnoŋ iŋijoro, "Oŋo mono oŋoaŋgio qaa
jakeyanoŋ ama muŋ Kana qaagiaa so gosiŋ qaaya jeŋ tegowu." Kaeŋ
iŋijoro moma ijogi, "Nononoŋ eja moŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ
tegowombaajoŋ soŋgo ero amamaajoŋ." 32 *Juuda yoŋonoŋ kaeŋ ijogi
Jiisas aŋo koomu nomaaŋa komuwaatiwaa qaaya ii iŋisaama jeroti,
iikaaŋa kanoŋ hoŋawo kolooro.
33 Pailotnoŋ Juuda yoŋoo qaagia moma mombo jiŋkaroŋ miri uutanoŋ
uma Jiisas oono karo kokaeŋ qisiŋ muro, "Gii Juuda yoŋoonoŋ kiŋ
poŋgiaga koloojaŋ me qaago?"
34 Kaeŋ qisiŋ muro meleema kokaeŋ qisiro, "Qaa ii mono geeŋgaa
uuganoŋga jejaŋ me tosianoŋ noojoŋa qaa kaeŋ jeŋ jeganoŋ aŋgi jejaŋ?"
35 Kaeŋ qisiro Pailotnoŋ meleeno, "Yei! Nii Juuda ejaga kolooŋ
Juuda oŋoo qaagia naŋgoŋkejeŋ me? Qaago totooŋ! Nii Room gawana

* **18:28:** Room gawman yoŋoojoŋ Juuda yoŋonoŋ kokaeŋ moma laarigi: Nono Room yoŋoo jiŋkaroŋ mirinoŋ uniŋ uunana tilooro esuŋnana kamaaro kokojinjinanawo kolooŋ kianjkomu kendombaa lama toroya newombaajoŋ amamaawoŋa. Kawaajoŋ sombenoŋ seleeŋgeŋ laligogi.

* **18:32:** Jon 3.14; 12.32

laligowe geeŋgaa ejembauruga ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ mono guama kaŋ noo boronoŋ ama gonju. Giinoŋ mono naa iwoiga ana?”

36 Kaeŋ meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii baloŋ kokoinoŋ mende eja. Niinoŋ balombaa kiŋ-totoŋ mombaa kiŋ poŋa koloowe-nagati eeŋ, noo kerasuru-urunanoŋ mono saanoŋ waama noojoŋ ama manja qewuyaga. Manja qeŋ niinoŋ Juuda jotamemeya yoŋoo borogianoŋ kememambotiwaajoŋ kaparaŋ koma manja qegi nombombaajoŋ amamaawuyaga. Ii amamaawuyagato, noo kiŋ-totonaa kania ii gomaŋ moŋgeŋ eja. Nii baloŋ eja poŋ mende koloojeŋ.”

37 Qaa ii jero Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii kileŋ eja poŋ qaita moŋ koloojaŋi, ii oŋanoŋ me qaago?” Kaeŋ qisiŋ muro meleeno, “Nii eja poŋ qaita moŋ koloojeŋi, ii geeŋgo jejaŋ. Niinoŋ qaa hoŋa naŋgoŋ jeŋ asarimambaajoŋ ama namonoŋ kamaaŋ asugiwe. Kuuya yoŋonoŋ qaa hoŋaa leegeŋa laligojuti, iyoŋonoŋ mono noo qaana geja ama momakeju.”

Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegogi.
Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

38 Kaeŋ meleeno Pailotnoŋ mepaqepae ama qisiro, “Qaa hoŋa ii mono naama?” Kaeŋ qisiŋ mombo Juuda yoŋoonoŋ kemeŋ atapanoŋ nama kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ eja iikawaa qinjita moŋgama moŋ mende mokoloojeŋ. 39 “Moŋ mende mokoloojento, noo nanamemena moŋ kokaeŋ ero moju: Gbani so kiaŋkomu kendoŋ kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo oŋoojoŋ isambe kamaaŋkeji, ii moju. Kawaajoŋ Juuda oŋoo kiŋ poŋgia saanoŋ oŋoojoŋ isambe kamaanaga me qaago? Kawaajoŋ oŋo siiŋgianoŋ nomaeŋ moju?”

40 Kaeŋ iŋijoro meleema kokaeŋ qagi, “Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoonoŋ kamaawa!” Kaeŋ qagito, Barabas iinoŋ kikekakasililiŋ ejaga kolooŋ manja kareŋ moŋ qegiti, iikawaa waŋ kolooro. Kiaŋ.

19

Pailotnoŋ Jiisas maripoonoŋ komuwaa jeŋ jeŋ tegoro.

1 Silama qagi Pailotnoŋ Jiisas wama kema jero manjaqeqe eja yoŋonoŋ ooli waayawonoŋ molaaŋkota ootigi. 2 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ taluŋgoŋ mepaqepae kokaeŋ ama mugi: yoŋonoŋ Jiisas qeŋ kasa waayawo meŋ pipiiŋ ila meagoŋ waŋanoŋ koŋgi kemero maleku osoga nezoŋgbalawo ii koma mugi kemero. 3 Kaeŋ ama kosia-noŋ areŋgoŋ nama jegi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo Kiŋ Poŋgia, oowe!” Kaeŋ jeŋ uruŋanoŋ mamaga qetaaligi.

4 Kaeŋ mepaqepae ama mugi Pailotnoŋ mombo seleeŋgeŋ kemeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mobu! Niinoŋ eja ii gosiŋ qinjita moŋ mende mokoloojeŋ. Kawaajoŋ ii mombo wama oŋoo jaagianoŋ kamaawe kania kaeŋ moma kotoŋ iibuya.” 5 Kaeŋ iŋijoro Jiisasnoŋ kamaaŋ atapaŋanoŋ nano kokaeŋ iigi: Tosianoŋ kasa waawonoŋ ila pipiiŋ waŋanoŋ koma maleku osoga nezoŋgbalayawo koma mugi nano Pailotnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mono eja hoŋa koi iibu!”

6 Kaeŋ iŋijoro jigo gawoŋ galeŋ ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ ii iima qaa wowombo qama jegi, “Maripoonoŋ qegi komuwa. Maripoonoŋ qegi komuwa.” Kaeŋ jegi Pailotnoŋ jegianoŋ meŋ kokaeŋ

iŋijoro, “Niinoŋ qinjita moŋ mende mokoloojeŋ. Kawaajoŋ oŋo mono oŋoaŋgiodeeŋ ii meŋ maripoonoŋ qegi komunaga.”
7 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa ii moma kaparaŋ koma kokaeŋ jegi,
“Nonoonoŋ Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosiniŋ komuwaatiwaa so
kolooja. Iyaŋa meŋ uma ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ jeŋkeja. Kawaajoŋ
mono koomuwaa buŋa kolooro sokombaa.”
8 Kaeŋ kaparaŋ koma jegi Pailotnoŋ moma bomboŋgaoya waaro
jeneŋa ororo toroko moro. 9 Kaeŋ moma Jiisas wama mombo jiŋkaroŋ
miri uutanoŋ uma kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii daakaya?” Qisiŋ muroto,
iinoŋ kitia moŋ mende meleema qaaya bogoro nano. 10 Qaaya bogoro
nano kokaeŋ ijoro, “Gii noonoŋ qaa kitia moŋ meleembaga me qaago?
Niinoŋ jeŋ tegowe isama gombuya me maripoonoŋ gugi komuwaga.
Iikawaa ku-usuŋa ii noonoŋ eja. Kawaa kania mojaŋ me qaago?”
11 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleema muro, “Moŋnoŋ eukanoŋa
ku-usuŋ mende ama gonoti eeŋ, gii mono eja omaya laligoŋ iwoi
ama nomambaajoŋ amamaanaga. Kawaajoŋ eja moŋ moronoŋ nii
goo boronoŋ noonji, iwaa siŋgisoŋgoyanoŋ mono goonoŋ qinji uuguŋ
somata kolooja.”
12 Kaeŋ meleema murotiwaajoŋ ama Pailotnoŋ Jiisas isano ka-
maawaatiwaa kaparaŋ kono. Kaeŋ kaparaŋ konoto, Juuda yoŋonoŋ qa
gigilaaŋ kokaeŋ jegi, “Aisna kamaawaati eeŋ, mono Siisa-kimbaa alia
mende toroqeŋ kolooŋ laligowa. Moŋnoŋ neenaajoŋ moro uro ‘Kiŋ poŋ
koloojeŋ’ jeji, iinoŋ mono Siisa-kiŋ tuarenjeŋ ama muja.”
13 Kaeŋ jegi qaa ii moma jeŋ kotoro Jiisas wama seleeŋgeŋ kamaagi.
Kamaagi gawana Pailotnoŋ jake moŋ jamonoŋ ama tamboŋgi eroti,
iikanoŋ uma qaa jenteegowaa duŋ rarayanoŋ kamaaŋ raro. Jake
kawaa qata Hibruu qaanoŋ Gabata jeŋ laligogi. Ii ananaa qaanoŋ
Jake Jamonoŋ meŋ taamboŋa. 14 Kamaaŋ raroti, Juuda ejembanoŋ
weeŋ iikanoŋ kianŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ jojorigi. Weeŋ ii kolooro
weeŋ biiwia dodowiro Pailotnoŋ duŋ rarayanoŋ rama Juuda yoŋoojoŋ
kokaeŋ iŋijoro, “Iigi, oŋoo kiŋ poŋgia koi!”
15 Kaeŋ jero moma qa gigilaagi, “Qaomba! Qaomba! Maripoonoŋ
qegi komuwa!” Qa gigilaagi kokaeŋ jero, “Oŋoo kiŋ poŋgiaa qaa jeŋ
tegowe maripoonoŋ ubaatiwaajoŋ jeju me?” Kaeŋ jero jigo gawoŋ galeŋ
yoŋonoŋ meleema jegi, “Siisa-kiŋnoŋ motooŋgo kiŋ poŋnana kolooja.
Nonoonoŋ eja poŋ morota moŋ mende raja.”
16 Kaeŋ meleema jegi Pailotnoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ tegoŋ maripoonoŋ
qegi komuwaatiwaajoŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ano manjaqeqe
eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ galeŋ koŋgi.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

17 Galeŋ koŋgi iyaŋaa maripooŋa aŋo aŋgoŋ siti kotoŋ seleeŋgeŋ
kemeŋ gomaŋ moŋ qata Waŋsii qamakejuti, kanoŋ keŋgi. Waŋsii qa
ii Hibruu qaanoŋ Golgota qamakeju. 18 Iikanoŋ kema maripoonoŋ qegi
ano iwo eja woi teetee motooŋ uruŋ Jiisas batugaranoŋ aŋgi naŋgi.
19 Kaeŋ qegi Pailotnoŋ tere ooŋ jero maripoonoŋ Jiisaswaa waŋanoŋ
eu ama qegi. Tere ii kokaeŋ ooro nano, “Jiisas Nazaret toya, Juuda yoŋoo
kiŋ poŋgiaga koi.” 20 Jiisas maripoonoŋ qegiti, gomaŋ ii siti kosianoŋ
ero ano tere ii qaa karooŋ, Hibruu, Latin ano Griik qaanoŋ oogi nano.
Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ uuguŋ kema kaŋ eu uuŋ tere ii

weeŋgogi. 21 Kaeŋ ooro Juuda yoŋoo jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Pailot
kokaeŋ ijogi, “ ‘Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi,’ kaeŋ mende oowato,
kokaeŋ oowa, ‘Iyaŋaajoŋa Juuda kiŋ Poŋgiaga koloojeŋ, jero.’ ” 22 Ii
moma Pailotnoŋ qaa kokaeŋ meleeno, “Qaa oodaborojeŋiwaajoŋ ii
mono kaeŋ ewaa.”

23 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas maripoonoŋ qeŋgo opo selekopaa
ilawoilaya meŋ eja 4 batugianoŋ mendeema 4 kolooro totogianoŋ megi.
Kaeŋ megi malekuya ero megito, ii kokaembaajoŋa saanoŋ mende
mendeeŋgi: Ii kuuyagadeeŋ opo jakaŋa motooŋgonoŋ memetaga. Opo
kitia kitia mende mindiriŋ eukaya lililili uuŋ megi emu kemekemeta
ero. Kawaajoŋ ii boliwabotiwaajoŋ mendeembombaajoŋ amamaagi.
24 *Amamaaŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii motoniŋ mende sokombaa.
Kawaajoŋ saanoŋ iikawaa unju qeniŋ toya koloowaa.” Kaeŋ jeŋ unju
qegi Buŋa qaa moŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ oogita eja,

“Yoŋonoŋ opo selekopaana meŋ batugianoŋ mendeema totogianoŋ
meŋ malekunaa unju aaŋgole aŋgi moŋnoŋ haamo ambaa.”

Manjaqeqe eja yoŋonoŋ qaa iikawaa so aŋgi.

25 Jiisas maripoonoŋ qegi nano emba kokaaŋanoŋ kanianoŋ naŋgi:
Jiisaswaa nemuŋ naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria
Magdalaga. 26 Jiisasnoŋ nemuŋa ano wombo gowokoya kosianoŋ nani
iriima nemuŋaajoŋ kokaeŋ jero, “Nemuna, mono meraga koi iima kalaŋ
koma rijojooŋ laligowa.”

27 Kaeŋ jeŋ gowoko ii kokaeŋ ijoro, “Mono nemuŋga koi iima kalaŋ
koma rijojooŋ laligowa.” Kaeŋ jero moma Jiisaswaa nemuŋa kambaŋ
iikanondeeŋ wano mirianoŋ kema motooŋ laligori. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ maripoonoŋ nama komuro.
Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

28 *Jiisasnoŋ gawoŋa kuuya medabororoti, ii moma iikanoŋ Buŋa
Terewaa qaaya moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kokaeŋ jero, “Nii
apuwaajoŋ mojeŋ.”

29 Kanoŋ jua moŋ wain apu aasoŋawo iikanoŋ saa qeŋ raro. Ii raro
kowe momondo moŋ suuŋ taniŋaeŋ ii meŋ wain apunoŋ qenduŋgoŋ
sepere susuyanoŋ qesaŋgoŋ megi uro buutanoŋ aŋgi. 30 Aŋgi wain
apu aasoŋawo ii neŋ jero, “Mono tegoja.” Kaeŋ jeŋ laaligoya mesao-
mambaajoŋ aroya sigoŋ kamaaro kokoosuya kouro noŋ qero. Kiaŋ.

Jiisaswaa maroŋa wasanoŋ utoogi.

31 Jiisasnoŋ noŋ qero Juuda ejembanoŋ weeŋ iikanoŋ kiaŋkomu
kendoŋ rabombaajoŋ jojorigi. Kiaŋkomu Sabat kendoŋ ii kendoŋ
kambaŋ somata kolooro. Kawaajoŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ma-
jakaka moma kokaeŋ jegi, “Qamo yoŋonoŋ Sabat kendoŋ kambaŋanoŋ
maripoonoŋ naŋgi mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ gawana Pailotwaanoŋ
kema kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii saanoŋ jeŋ tegona kema maripoonoŋ
uŋujuyati, iyoŋoo tawo siigia kuŋgi qamogia metogoniŋ kamaawuya?”
32 Qisiŋ mugi jeŋ tegoro manjaqeqe ejanoŋ kougi. Kouma Jiisaswo
maripoonoŋ urugiti, ii uulaŋawo komuwaotiwaajoŋ wala yoroonoŋga
mombaa tawo siita kuma leegeŋ kema mombaanoŋ kaaŋiadeeŋ aŋgi.

* **19:24:** Ond 22.18 * **19:28:** Ond 69.21; 22.15

33 Kaeŋ aŋgito, Jiisaswaanoŋ kouma iigi mono komuro. Kaeŋ iima
siita mende kuŋgi. 34 Mende kuŋgito, manjaqeqe eja yoŋoo-noŋga
moŋnoŋ wasa meŋ maroŋa utooro iikanondeeŋ sa ano apu kamaaro.
35 Kaeŋ aŋgi moŋnoŋ iwoi ii jaayanoŋ iiroti, iinoŋ ii naŋgoŋ jeŋ koi
oorota ero keteda koi weeŋgoju. Qaa naŋgoŋ jeŋ oorota eji, ii mono qaa
hoŋa kolooja. Oŋo kaaŋagadeeŋ ii moma laariwuti-waajoŋ moma qaa
hoŋa mojiwaa so jeja. 36 *Iwoi ii kolooroti, ii Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ
hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kolooro. Qaa ii kokaeŋ,
"Iwaa siita mono mende kumbu."
37 *Ano Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja,
"Eja utoogiti, iyoŋonoŋ mono iwaageŋ jaagia uuŋ iibu."
Oŋo qaa woi iikawaajoŋ ama ii moma laariwu. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya jamo kobaanoŋ roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

38 Kawaa gematanoŋ Arimatia taoŋ toya qata Joosef karo. Iinoŋ
Jiisaswaa gowokoya kolooŋ laligoroto, Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ
ama toroko moma momalaaria kolatiŋ laligoro. Iinoŋ kaŋ gawana
Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya metogomambaajoŋ qisiŋ muro.
Qisiŋ muro moma jeŋ tegoro kaŋ metogoro.
39 *Eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoŋ gomantiiŋanoŋ karoti,
iinoŋ kaaŋagadeeŋ karo. Kaŋ qamo morimambaajoŋ kele koowagawo
qata mor ii repa apuyawo meleeŋgiti, ii esu moŋ biŋa 30 kilowaa so
sewaŋa meŋ kaŋ Joosef ilaaŋ muro. 40 Ilaaŋ muŋ motooŋ Jiisaswaa
qamoya metogori. Metogoŋ jiniŋ moroŋa awaa meŋ qamo selianoŋ
ama opo taaŋa iikanoŋ momosiiri. Juuda ejemba nononoŋ qamonana
kaaŋ ama mozozoŋgoŋ roŋ koma oŋomakejoŋ.
41 Jiisas maripoonoŋ qegiti, gomaŋ iikawaa leegeŋanoŋ urukisi moŋ
ero. Urukisi iikanoŋ qasiriwaa jamo kobaa dologa moŋ uroroogi nano.
Iikanoŋ qamo moŋ mende aŋgi gbameŋa ero. 42 Gbameŋa kolooŋ
kosianoŋ ero Juuda ejembanoŋ kiaŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ jojorigi
kambaŋgia toriro. Kawaajoŋ Jiisaswaa qamoya meŋ iikanoŋ ama roŋ
koni. Kiaŋ.

20

Jiisaswaa kobaa qasirianoŋ gbameŋa ero.
Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Maria Magdala emba iinoŋ Sonda umu-
gawodeeŋ weŋgeraŋ suluro qasirinoŋ keno. Kema jaaya uuro keno
jamo somata iiro iikanoŋ mono kobaa urorooya iikawaa qaa ootanoŋga
qetaŋgi kaŋ ero. 2 Kaeŋ iima iikanondeeŋ mesaoŋ uulaŋawo kema
Saimon Piito ano Jiisaswaa wombo gowokoya yoroonoŋ kaŋ kokaeŋ
irijoro, "Mono Pombaa qamoya qasirinoŋga meŋ kema dakanoŋ aŋgi
eji, ii mende mojoŋ."
3 Kaeŋ irijoro mesaoŋ qasirinoŋ keni. 4 Motooŋ bobogariŋ kenito,
gowoko alianoŋ bobogariŋ kema Piito uuguŋ wala qasirinoŋ keuro.
5 Keuma jamo kobaa urorooya iikawaa uutanoŋ mende uma qaa
ootanoŋ eeŋ akakariŋ uuro keno opoya momosigiti, iikayadeeŋ ero iiro.
6 Ii iiro Saimon Piitonoŋ kaaŋagadeeŋ gematanoŋ kouma jamo kobaa

* **19:36:** Eks 12.46; Jaŋ 9.12; Ond 34.20 * **19:37:** Zek 12.10; Ais 1.7 * **19:39:** Jon 3.1-2

uutanoŋ uma opoya momosigiti, iikayadeeŋ ero iiro. 7 Ii iiro ano waŋa opo jakaŋa moŋnoŋ momosiiŋ esuugiti, ii tosianoŋ kuma selewaa opoya kawo mende mindiriŋ aŋaso aŋgi raro iiro.

8 Kaeŋ iiro gowoko alianoŋ wala qasirinoŋ kouroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ jamo kobaa uutanoŋ uma iwoi ii iima moma laariro. 9 Jiisas gbiliŋ koomunoŋga waabaati, iyoronoŋ Buŋa Terewaa qaa kaaŋa ii waladeeŋ mende moma asariŋ tompiririŋ laligoŋ kouri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Magdala emba Mariawaanoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

10 Rama kouma iikanondeeŋ moma laariŋ eleema mirigaranoŋ keni. 11 Yoronoŋ kenito, Marianoŋ aŋodeeŋ qasiriwaa jamo kobaa qaa ootanoŋ nama saaro. Kaeŋ saama kobaa urorooya iikawaa uutanoŋ akakariŋ uuro keno. 12 Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota iriiro. Yoronoŋ Jiisaswaa qamoya eroti, iikanoŋ rari. Moŋnoŋ waŋa eroti, iikanoŋ raro moŋnoŋ kanianoŋ raro.

13 Kaeŋ rama kokaeŋ ijori, “Emba, gii naambaajoŋa saajaŋ?” Ijori moma jero, “Poŋnaa qamoya meŋ kema dakanoŋ aŋgi eji, ii mende mojeŋ.”

14 Kaeŋ jeŋ eleema Jiisasnoŋ kosianoŋ nano iiroto, kaitania ii mende iima kotoŋ haŋqaŋ qeŋ nano. 15 Haŋqaŋ qeŋ nano Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Emba, gii naambaajoŋa saajaŋ? Morowaajoŋa moŋganjaŋ?” Kaeŋ qisiŋ muro urukisi galeŋanoŋ nanja me nomaeŋ, iikaeŋ romoŋgoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, gii qamoya meŋ aŋgoŋ moŋgeŋ kema anjaŋati eeŋ, mono nijona kema memaŋa.”

16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ qata qama “Maria!” jero. Ii qama jero iwaanoŋ eleema Hibruu qaanoŋ qama “Raboni!” jero. Ii ananaa qaanoŋ “Boina!”

17 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, “Nii Amanaanoŋ mende uma koi nanjeŋ. Kawaajoŋ nii mende noosiriwato, noo kouruna yoŋoonoŋ kema buju kokaeŋ iŋijowa: Niinoŋ mono Maŋna Anutu ano oŋoo Maŋgia Anutuwaanoŋ eleema umaŋa.”

18 Kaeŋ ijoro Magdalaga emba Maria iinoŋ eleema kema gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Poŋ iibe qaa kaaŋ kaaŋ nijojaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Sonda iikanondeeŋ gomaŋ tiiro gowoko yoŋonoŋ ruuŋanoŋ ajoroon Juuda yoŋoojoŋ toroko moma miri naguya koma kii meŋ ragi. Kaeŋ ragi Jiisasnoŋ asugiŋ batugianoŋ nama kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, luae mono oŋowo raba!” 20 Kaeŋ jeŋ borowoita ano maroŋa qendeema oŋono iima korisoronoŋ uugia saa qero. 21 Saa qero mombo kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, luae mono oŋowo raba! Amanoŋ nii wasiŋ nono kaaŋiadeeŋ niinoŋ oŋo wasiŋ oŋonjeŋ.”

22 Kaeŋ jeŋ buu aasoŋa uulaŋgoŋ jero, “Mono Uŋa Toroya mewu. 23 *Oŋo ejemba siŋgisoŋgogia mesaowuyati eeŋ, ii mono Anutuwaa jaanoŋ solaŋanidaborowaa. Ejemba siŋgisoŋgogia mende mesaowuti eeŋ, ii mono Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Tomas asugiŋ muro.

* **20:23:** Mat 16.19; 18.18

24 Jiisasnoŋ gowokouruta kaeŋ asugiŋ oŋonoto, gowoko 12
yoŋoonoŋga moŋ qata Tomas, qata moŋ Didimus qagiti, iinoŋ kambaŋ
kanoŋ batugianoŋ mende laligoro. 25 Tomasnoŋ karo gowoko tosianoŋ
“Nono Poŋ iijoŋa,” jegi moma kokaeŋ jero, “Jaananoŋ biriŋ lopoya
borianoŋ iima boro susunanoŋ maroŋanoŋ oosirimaŋati eeŋ, ii
saanoŋ moma laarimaŋa. Nii neeno ii mende oosirimaŋati eeŋ,
mono qaagadeeŋ nijogi ii mende moma laarimaŋa.”
26 Kaeŋ jero sonda motooŋgo tegoro gowoko yoŋonoŋ Sonda iikanoŋ
mombo mirinoŋ kululuuŋ nagu koma kii meŋ Tomaswo motooŋ ragi.
Motooŋ ragi Jiisasnoŋ mombo asugiŋ batugianoŋ nama kokaeŋ jero,
“Alauruna, luae mono oŋowo raba!” 27 Kaeŋ jeŋ Tomas ijoro, “Gii mono
boroga boraama borowoina meŋ iima boro susuganoŋ maronanoŋ
oosiriwa. Kaeŋ ama yaŋgiseŋ mesaoŋ uuwoiga yakariŋ nii moma laariŋ
nomba.”
28 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Oo, gii noo Poŋ Anutunaga!”
29 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro, “Gii niijaŋiwaajoŋ nii saanoŋ moma
laariŋ nonjanto, ejemba mende niima kileŋ nii moma laariŋ nomake-
juti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.” Kiaŋ.

Jonoŋ Oligaa Buŋa koi kokaembaajoŋa ooro:

30 Jiisasnoŋ gawoŋ esuŋmumuyawo meŋ laligoro aŋgoleto seiseiya
tosaaŋa ii gowoko yoŋoo jaagia qaganoŋ asugiroto, ii buk koi kanoŋ
mende oowe. 31 Qaa tosaaŋa ooweti, ii kokaembaajoŋa oowe: Jiisas-
noŋ Anutuwaa Meria kolooŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, oŋo qaa
ii moma laariŋ iikaaŋa kanoŋ Jiisaswaa qabuŋayaajoŋ ama laaligo
kombombaŋa buŋa qeŋ aowuya. Kaeŋ ama laligowutiwaajoŋ niinoŋ
Oligaa Buŋa tere koi oowe oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

21

Jiisasnoŋ gowoko 7 yoŋoonoŋ asugiro sora ambembo horogi.

1 Kanageŋ Jiisasnoŋ mombo gowoko tosaaŋa yoŋoonoŋ asugiro.
Taiberias apu aŋgoŋ goraayanoŋ kanoŋ kokaeŋ asugiŋ oŋono:
2 Gowoko eja kokaaŋanoŋ motooŋ laligogi: Saimon Piito, Tomas qata
moŋ Sunesune (Didimus) qagiti, Natanael eja ii Galili prowinswaa
taoŋa Kaanaga ano Zebediwaa merawoita woi ano gowoko tosaaŋa
yoŋoonoŋga woi.

3 *Motooŋ laligogi Saimon Piitonoŋ iŋijoro, “Nii mono sora horomam-
baajoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jero tosianoŋ jegi, “Nono saanoŋ giwo motooŋ
kemboŋa.” Kaeŋ jeŋ mesaoŋ waŋgonoŋ uma kema gomantiiŋa iikanoŋ
sora moŋ mende horogi. 4 Sora mende horoŋ eeŋ laligogi gomaŋ ano
Jiisasnoŋ sakasinoŋ nano. Nanoto, iwaa kaitania ii mende iima kotogi.
5 Jiisasnoŋ nama oŋooma qaro, “Alauruna, sora moŋ horoju me qaago?”
Jero meleema “Qaago!” jegi.

6 *“Qaago!” jegi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono misagia
waŋgo dindiŋaageŋ giligi kemero saanoŋ sora mokoloowuya.” Ii moma
misagia giligi sora seiseiya kemeŋ ologogitiwaajoŋ horoniŋ koubajeŋ
amamaaŋ horoŋ susugogi.

---

* **21:3:** Luuk 5.5 * **21:6:** Luuk 5.6

7 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa wombo gowokoya iikanoŋ Saimon Piito
kokaeŋ ijoro, “Ii mono Poŋga!” Kaeŋ jero Pombaa qata moma opoqiisi-
agadeeŋ somoŋgoŋ laligorotiwaajoŋ selekopaaya kokosiiŋ iikanondeeŋ
apu aŋgonoŋ luguŋ kemero. 8 Yoŋonoŋ sakasiŋ kooroŋanoŋ 100 miita
kawaa so kosianoŋ kema laligogi. Kawaajoŋ Piitonoŋ kemeŋ keno
gowoko tosaaŋa yoŋonoŋ waŋgo loqanoŋ qeŋ naŋgoŋ kema misa
sorayawo horogi waŋgo gematanoŋ karo.
9 Kaeŋ kaŋ sakasinoŋ riiŋ iikanoŋ iwoi kokaeŋ iigi: Gere jero
lokotanoŋ sora jejeta ano bered raro. 10 Ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Oŋo keteda koi sora horojuti, mono iikanoŋa tosaaŋa meŋ koi kawu.”
11 Ii jero Saimon Piitonoŋ moma waŋgonoŋ uma misa hororo sakasi-
noŋ uro. Uro hoŋa 153 iigi. Misa ii sora somata seiseiya yoŋonoŋ saa
qegito, misanoŋ kileŋ mende riiro. 12 Hoŋa ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Mono kaŋ gomaambawaa neneya newu.” Kaeŋ jero moma
kaŋ “Ii Poŋnanaga,” kaeŋ moma kotogito, gowoko yoŋoonoŋga moŋnoŋ
“Gii moronoŋ?” kaeŋ qisimambaajoŋ uulombo moma mende qisiro.
13 Mende qisiroto, Jiisasnoŋ kema bered meŋ oŋoma sora kaaŋagadeeŋ
mendeema oŋono.
14 Jiisasnoŋ koomunoŋga waama gowokouruta asugiŋ oŋono indiŋ
karooŋ kolooro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Piito mombo kuuŋ meŋ kotiiro.

15 Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnoŋ Saimon Piito-waajoŋ
kokaeŋ ijoro, “Saimon Jombaa meria, alauruga koi yoŋonoŋ nii uu-
gianoŋ jopagoŋ nomakejuti, giinoŋ ii uŋuuguŋ mamaga jopagoŋ no-
makejaŋ me qaago?” Ii moma kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii uunanoŋ
jopagoŋ gomakejeŋ. Gii noo wombo alana koloojaŋ. Ii geeŋgo saanoŋ
mojaŋ.” Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna melaa
uŋuagiŋ laligowa.”
16 Kaeŋ ijoro indiŋa woi qisiŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii
oŋanoŋ jopagoŋ nomakejaŋ me qaago?” Ii moma kokaeŋ meleeno, “Oo
Poŋ, nii goojoŋ ama nomakeja. Gii noo wombo alana koloojaŋ. Ii
geeŋgo saanoŋ mojaŋ.” Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo
lamauruna galeŋ koma oŋoma laligowa.”
17 Kaeŋ ijoro indiŋa karooŋ qisiŋ muro, “Saimon Jombaa meria,
gii mono oŋanoŋ womboganoŋ noojoŋ ama gomakeja me qaago?”
Kaeŋ qisiŋ muro uujopawaa qiqisia motooŋgo iikayadeeŋ qisiro indiŋa
karooŋ koloorotiwaajoŋ Piitonoŋ wosobiri moma meleema kokaeŋ
jero, “Oo Poŋ, gii iwoi kuuya saanoŋ modaborojaŋ. Gii wombo alana
koloojaŋ. Giinoŋ mono geeŋgo ii awaagadeeŋ mojaŋ.” Kaeŋ jero
Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna uŋuagiŋ laligowa.
18 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Gii sagbili laligoŋ
geeŋgo selekopaaga somoŋgoŋ kana kanoŋ me kanoŋ kemanjeŋ siiŋ
mobagatiwaa so saanoŋ kema kaŋ laligona. Kaeŋ laligoŋ waanato,
eja waŋa koloowagati, kambaŋ iikanoŋ boroga boraana moŋnoŋ kaŋ
opo selekopaaga somoŋgoŋ goma kana moŋgeŋ mende kemambaajoŋ
mobagati, mono iikanoŋ guama kembaa.”
19 Jiisasnoŋ gejatootoo qaa kaeŋ jeŋ Piito komuwaatiwaa qaa saŋa
iŋisaano. Iinoŋ koomu tania moŋ komuro Anutuwaa qabuŋaya somari-
iwaatiwaajoŋ romoŋgoŋ ii jero. Qaa ii jeŋ iwaajoŋ ijoro, “Gii mono kaŋ
nii notaaŋ laligowa!” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Piitowo gowoko mombaa qaaya amiŋ mori.

20 Piitonoŋ Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombo gowokoyanoŋ
gemagaranoŋ karo iiro. Gowoko iikanoŋ kianʝkomu lama negiti, iikanoŋ
waŋanoŋ Jiisaswaa totoyanoŋ laariŋ jero, ‘Poŋ, goonoŋ memelolo eja
ii moronoŋ?’ 21 Gowoko iikanoŋ kanagaranoŋ karo Piitonoŋ ii iima
Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, gowoko koi kawaanoŋ mono nomaeŋ
koloowaa?”

22 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ iwaa laaligo areŋa kaeŋ me
kaeŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoŋ kokaeŋ moma
jewenaga, ‘Iinoŋ mende koomu laligoŋ uro niinoŋ namonoŋ mombo
kamaŋatiwaa kambaŋanoŋ toroqeŋ jaawo laligoŋ unaga,’ qaa ii iwaa
qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaa mesaoŋ geeŋgaa laaligoga
meagoŋ galeŋ koma aoŋ noo gemananoŋ kaŋ nii notaaŋ laligowa.”

23 Qaa kaeŋ jero tosianoŋ tondu moma jeŋ seigi uumeleeŋ alau-
runana yoŋoo batugianoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ soogi, “Gowoko iikanoŋ
mende komuwaa.” Kaeŋ jeŋ soogito, Jiisasnoŋ jaawo tetegoya qaa
laligoŋ ubaatiwaajoŋ mende jeroto, qaa kokaeŋ jero, “Niinoŋ iwaa
laaligo areŋa kaeŋ me kaeŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago.
Niinoŋ kokaeŋ moma jewenaga, ‘Iinoŋ mende koomu laligoro niinoŋ
namonoŋ mombo kamaŋatiwaa kamba-ŋanoŋ toroqeŋ jaawo laligoŋ
unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaaya mesaoŋ
geeŋgaa laaligoga meagoŋ galeŋ koma aoŋ laligowa.” Kiaŋ.

Neeno ii kuuya jaananoŋ iima naŋgoŋ ooŋ oŋonjeŋ.

24 Gowoko iikanoŋ iwoi ii jaayanoŋ iima laligoŋ iikawaa so ii naŋgoŋ
jeŋ asariŋ Oligaa Buŋa koi ooro. Korebore oŋonoŋ gowoko iikawaa
kania mojutiwaajoŋ ama saanoŋ naŋgoŋ kokaeŋ jeŋ laligowu, “Iinoŋ
qaa naŋgoŋ jeroti, iikanoŋ mono qaa hoŋa tooŋ kolooja.”

25 Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ aŋgoleto tosaaŋa seiseiya ii kaaŋa-gadeeŋ
ama meŋ laligoro. Iikawaa sundugia motomotooŋ ii kuuya tororo
oowonagati eeŋ, mono buk papia boraŋa boraŋa seiseiya koloogi kantri
so papia kowi miri (laibreri) kuuya kanoŋ aniŋ saa qeŋ ologoro tintiŋa
moŋ mende sokonaga. Kaeŋ romoŋgojeŋ.

Aposol Gawoŋ Meme
Uŋa Toroyanoŋ aposol inaaŋ oŋono gawoŋ megi.
Jeŋ-asa-asari

Dokta Luuknoŋ buk qata “Kraistwaa Oligaa Buŋa” ooŋ sunduya toroqeŋ buk qata “Aposol gawoŋ meme” ooro. Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya kuma oŋono Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono Kraistwaa buju qaa jeŋ seigiti, Luuknoŋ iikawaa sunduya asuganoŋ amambaajoŋ moma kokaeŋ (1.8) ooro, ‘Yoŋonoŋ ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema toroqeŋ baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ keno.’ Wala Juuda kanageso uutanoŋ gawoŋ megi uugia meleema gbiligi Kraistwaa qemburuŋ kanaiŋ qeŋ seiŋ kema kema kantria kantria sokono uumeleeŋ kanageso yoŋoo waŋgiaga kolooro. Sunduya weeŋgojuti, Luuknoŋ iyoŋoo uugia meŋ kamaamambaajoŋ kaparaŋ koma qaa kota woi kokaeŋ ooŋ asariro,

1) ‘Kraistwaa alaurutanoŋ Room mindimindiri gawman ii tuarenjeŋ mende ama oŋoma laligoju. Yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ ambutiwaajoŋ toropere mende anju. Tosianoŋ kaeŋ mobuyagati, ii bomboŋgaoya eeŋ waababo.’

2) ‘Juuda yoŋonoŋ jigo gawoŋ megi qereweŋa kolooro hoŋa asugiwaatiwaajoŋ mamboma laligogiti, Jiisasnoŋ mono hoŋa ii meŋ kaŋ oŋono.’ Qaa kota ii.

Jiisaswaa Buŋa qaaya kuuŋ jeŋ seiŋ zioz kanaiŋ meŋ kotiigi toroqeŋ keno uumeleeŋ yoŋoo tuuŋgianoŋ somariiro. Iikawaa so “Aposol gawoŋ meme,” sundu ii juno qaa bakaya waŋa karooŋ kokaeŋ kolooju: 1) Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro gowoko yoŋonoŋ Jerusalem laligogi Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ kanaiŋ qemburuŋ qero. 2) Eŋ somariiŋ Palestain balombaa prowins tosianoŋ keno. 3) Mombo somariiŋ kantria kantria Batugaranoŋ Kowe liligoŋ rama kenjuti, ii sokoma tetegoyanoŋ siti waŋa Room kanoŋ keno.

“Aposol gawoŋ meme” iikawaa qaa waŋa ii Uŋa Toroyaa kania ano gawoŋ meme. Aposol ano momalaari ejemba yoŋonoŋ Yambuyambu dologaa (Pentekost) kambaŋanoŋ Jerusalem qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ ku-usuŋawo uugianoŋ kemero. Uugianoŋ kemeŋ sololooŋ meŋ kotiiŋ oŋono deema kantri liligoŋ gawoŋ megi hoŋa kania kania kolooro. Zioz ejemba ano yoŋoo jotamemeya yoŋonoŋ Kraistwaa Buŋa qaa ii kanakanaiyanoŋ nomaeŋ jeŋ laligogiti, Luuknoŋ iikawaa qaaya ooro ii saanoŋ buk kokanoŋ weeŋgoŋ moboŋa. Ejemba uugia meleema mindiriŋ naŋgoŋ aoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ Buŋa qaawaa ku-usuŋa moma kotogi gomaŋ so asugiro. Nomaeŋ asugiroti, Luuknoŋ iikawaa sunduya ooŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋa qendeema nononja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

1. Buŋa qaa naŋgoŋ jewombaajoŋ jojorigi 1.1-26
a) Jiisasnoŋ jeŋkooto ama Uŋa oŋomambaajoŋ jero 1.1-14
b) Juudas Iskariotwaa kitia Matias metogogi 1.15-26
2. Jerusalem sitinoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 2.1–8.3
3. Judia ano Samaria Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 8.4–12.25
4. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ laligoro 13.1–28.31
a) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 1 kolooro 13.1–14.28

b) Jerusalem ajoajoroo ama qaa somoŋgogi 15.1-35
c) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 2 kolooro 15.36–18.22
d) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 3 kolooro 18.23–21.16
e) Pool Jerusalem, Sisaria ano Room kapuare mirinoŋ raro 21.17–28.31

Jiisasnoŋ zioz kanairo.

1 *Oo Tiofilus, Luuk niinoŋ sunduna mutuya ooweti, iikanoŋ Jiisasnoŋ gawoŋ kanaiŋ meŋ liligoŋ ejemba kuma oŋoma laligoroti, iikawaa sunduya kuuya areŋgoŋ ambe iina. 2 Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ wasiwasi eja aposoluruta meweeŋgoŋ kuma oŋoma laligoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋ qaganoŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Ii oŋono Anutunoŋ wano Siwenoŋ uro. Niinoŋ sunduna ooweti, ii iikanoŋ oodaborowe. Kete iikanoŋa sundu ii toroqeŋ oomaŋa.

3 Jiisasnoŋ siimbobolo moma komuŋ koomunoŋga waama weeŋ 40 namonoŋ toroqeŋ laligoro. Laligoŋ kambaŋ iikanoŋ aposoluruta indiŋa mamaga asugiŋ oŋoma Anutu bentotoŋaa kania toroqeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ aiwese tani kania kania meŋ qendeema oŋono. Yoŋonoŋ ii iima Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoji, ii saanoŋ moma yagogi. Aiwese iigiti, iyoŋonoŋ ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju ano moŋnoŋ ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.

4 *Kambaŋ moŋnoŋ yoŋowo motooŋ laligoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo Jerusalem siti koi uulaŋawo mende mesaowu. Maŋnanoŋ ‘Kaleŋ uugianoŋ ama oŋomaŋa,’ jeŋ qaaya somoŋgoro iŋijoweti, ii mono hoŋawo koloowaa. Oŋonoŋ mono iikawaajoŋ mamboma laligowu. 5 *Wala Jonoŋ ejemba oo tooŋnoŋ mulu meŋ oŋoma laligoroto, Anutunoŋ kambaŋ mende koriro Uŋa Toroya uugianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro.

6 Aposol yoŋonoŋ kambaŋ moŋnoŋ ajoroogi Jiisasnoŋ batugianoŋ asugiro kokaeŋ qisiŋ mugi, “Poŋ, giinoŋ kambaŋ kokaamba me naa kambanoŋ Israel kantriwaa totoŋ ii mombo kuuŋ meŋ kotiiwaga?”

7 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Amanoŋ iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ gbani ano aua kambaŋ areŋgoŋ anota eji, ii oŋonoŋ mobutiwaa so qaago. 8 *Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemebaati, iinoŋ mono ku-usuŋ oŋono letoma noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowu. Ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema liligoŋ toroqeŋ baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ kemba.” 9 *Jiisasnoŋ qaa ii iŋijondabororo Anutunoŋ jaagia qaganoŋ meŋ waaro koosunoŋ kamaaŋ esuuro eukanoŋ uro iibombaajoŋ uugi uro ayay-oogagadeeŋ kono moŋgama naŋgi.

10 Kaeŋ uro sombinoŋ eu iigigiiŋ naŋgi iikanondeeŋ eja woi malekugara tualalakota yoronoŋ kosogianoŋ asugiŋ nani. 11 Nama kokaeŋ iŋijori, “Galili eja oŋo mono naambaajoŋ sombinoŋ eu uuŋgadeeŋ nanju? Anutunoŋ Jiisas koi oŋoo batugianoŋga wama Siwe gomanoŋ eu uro iijuti, iinoŋ mono tani kaaŋiadeeŋ mombo eleema kamaawaa.” Kiaŋ.

---

* **1:1:** Luuk 1.14 * **1:4:** Luuk 24.49 * **1:5:** Mat 3.11; Maak 1.8; Luuk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Maak 16.15; Luuk 24.47-48 * **1:9:** Maak 16.19; Luuk 24.50-51

Juudas Iskariotwaa kitia Matias meweeŋgogi.

12 Kaeŋ iŋijori aposol yoŋonoŋ Jerusalem siti kosianoŋ baaŋa qata
Oil gere baaŋa kanoŋa eleema kamaaŋ 1 kilomiitawaa so kaŋ sitinoŋ
kougi* 13 *Jerusalem kouma miri uuta moŋ qaganoŋ kanoŋ rama lali-
gogiti, iikanoŋ kema ugi. Ugiti, iyoŋoo qagia ii kokaeŋ: Piito, Jon, Jeims
ano Andruu; Filip, Tomas, Bartolomyuu ano Matyuu, Jeims Alfiuswaa
meria, Saimon Zelot politik ejaga ano Juudas Jeimswaa meria† 14 Eja
kuuya yoŋonoŋ uumotooŋ ama emba yoŋowo kaparaŋ koma qama
kooliŋ laligogi. Yoŋoo batugianoŋ Jiisas kouruta ano nemuŋa Maria
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ laligogi.

15 Qama kooliŋ laligoŋ weeŋ moŋnoŋ momalaari ejemba jaŋgogia
120 kawaa so ajoroogi Piitonoŋ batugianoŋ waama qaa kokaeŋ jero,
16 “Eja alauruna, Jiisas meŋ somoŋgogiti, Juudasnoŋ iyoŋoojoŋ kana
qendeeno. Uŋa Toroyanoŋ Juudaswaa qaa ii waladeeŋ kiŋ Deiwidwaa
uutanoŋ saŋe ano jetanoŋ jero Ondino buk (Buk Song) kanoŋ oogita
eji, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro. 17 Jiisasnoŋ Juudas meweeŋgoro
ananaa tuuŋnoŋ moŋ laligoro gawoŋa mewaatiwaajoŋ kuuro wasiwasi
eja waŋa aposol kolooro.

18 *“Juudasnoŋ nanamemeŋ bologa ano sewaŋa mugi meŋ iikanoŋ
baloŋ koria moŋ sewaŋa mero. Ii meŋ iikanoŋ aro aoŋ waŋanoŋ
meleema balonoŋ kuuro tomeŋa juno kera korojoŋa data koga ii
kuuya ujuŋgoŋ kouma kamaaro. 19 Kaeŋ kolooro Jerusalem ejemba
kuuya iikawaa bujuya modaboroŋ baloŋ iikawaa qata iyaŋgiaa qaanoŋ
Akeldama qagi. Ii ananaa qaanoŋ Sa Baloŋ koria.”

20 *Piitonoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ondino (Buk Song) kanoŋ qaa
moŋ kokaeŋ oogita eja,

‘Miria mono bembeŋa kooloŋ gbameŋa namba. Ii moŋnoŋ toya
mende kooloŋ laligoro mirigadeeŋ namba,’

ano qaa moŋ kokaeŋ eja,

‘Moŋnoŋ saanoŋ iwaa dunduŋanoŋ galeŋ gawoŋ meŋ namba.’

21-22 *“Kawaajoŋ ama nono eja moŋ meweeŋgoŋ kuuniŋ nonowo
jotamemeya kooloŋ daŋgunu kaaŋa nama Jiisasnoŋ koomunoŋga
waaroti, iikawaa Buŋaya naŋgoŋ jeŋ laligoro sokombaa. Jonoŋ Ji-
isas oomulu meŋ muro Poŋnoŋ kambaŋ iikanondeeŋ qenjaaronoŋ
kema gawoŋa kanaiŋ meŋ nonoo balonoŋ liligoŋ kema kaŋ laligoro
Anutunoŋ batunananondeeŋ wama uro. Eja kambaŋ kuuya iikanoŋ
tuuŋnananoŋ motooŋ laligoŋ kouniŋi, mono iyoŋoonoŋga moŋ me-
weeŋgoniŋ sokombaa.”

23 Piitonoŋ kaeŋ iŋijoro ejawaa moŋgama eja woi qagara qagi. Moŋ
qata Joosef, qata moŋ Barsabas ano qata moŋ Jastus. Eja mombaa qata
Matias. 24 Qagara qama kokaeŋ qama kooliŋ jegi, “Oo Poŋ, gii ejemba
uunana korebore moma kotojaŋ. Kawaajoŋ gii eja koi yoroonoŋga
moroga meweeŋgojaŋi, ii mono qendeema nonomba. 25 Juudasnoŋ

---

* **1:12:** Juuda yoŋonoŋ 1,100 miita ii Sabat kendonoŋ mende uuguŋ kemakegi. Kawaajoŋ Kana qaa mende uuguŋ kagi. * **1:13:** Mat 10.2-4; Maak 3.16-19; Luuk 6.14-16 † **1:13:** Zelot paati yoŋonoŋ aŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ Room mindimindiri gawmambo toropere ano uugere ama laligogi. * **1:18:** Mat 27.3-8 * **1:20:** Ond 69.25; 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Maak 1.9; 16.19; Luuk 3.21; 24.51

gbiŋgbaoŋ ama dogoŋ kamaaŋ aposol gawoŋ mesaoŋ kileŋaa so tiwilaaŋ kemeroti, iwaa dunduŋanoŋ eja moŋnoŋ mono aposol kolooŋ nama wasiwasi ejawaa gawoŋ meŋ laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ."

26 Kaeŋ jeŋ yoroo unju (kaas, lot) kuugi Matias asugiro. Asugiro aposol 11 yoŋoo batugianoŋ duŋ moŋ mugi tuuŋgianoŋ toroqero. Kiaŋ.

2

Uŋa Toroyanoŋ kamaaŋ gowoko uugianoŋ kemero.

1 *Jiisasnoŋ komuroti, kambaŋ iikanoŋa sonda 7 tegoro weeŋ 50* iikanoŋ yambuyambu kambaŋa kaŋ kuuro uumeleeŋ ejemba kuuya yoŋonoŋ ajorooŋ kendoŋ ragi. 2 Ragi Sombinoŋga iwoi moŋ obabaŋ bilisik kaaŋa kamaaro otoŋ somata asugiro mogi. Raidimbonoŋ qeŋkeji, mono iikawaa tani kaaŋa asugiŋ kamaaŋ miri ragiti, ii kuuya saa qero. 3 Miri saa qeŋ iwoi iikanoŋ deeŋqeema seiŋ gere bolaŋ kaaŋa waŋgia qaganoŋ uro iigi.

4 Kaeŋ asugiro Uŋa Toroyanoŋ kuuya yoŋoo uugia saa qero kantri tosia yoŋoonoŋ qaa kanaiŋ jegi. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ qaa saŋe anotiwaa so asuganoŋ jegi.

5 Juuda ejemba tosianoŋ Anutu goda qeŋ kantri kania kania sombiŋ baatanoŋ rama kenjuti, iikanoŋ deema kema laligoŋ Jerusalem eleema kagiti, tosia iikaaŋa ii sitinoŋ laligogi. 6 Kaeŋ laligoŋ otoŋ somata ii moma ejemba tuuŋ mamaganoŋ kouma ajoroogi. Ajorooŋ naŋgi momalaari ejembanoŋ qaa morota morota jegiti, ii kuuya moma aŋo aŋo moma asariŋ iikawaajoŋ aaruŋ kiko aŋgi.

7 Kiko ama waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Mobu! Eja koi qaaya qaaya jejuti, iyoŋonoŋ mono kuuya Galili ejembaga kolooju me? 8 Nono kantri morota morota kanoŋ kolooŋ kouma laligoniŋ yoŋonoŋ mono nomaeŋ ama laligoŋ somariiŋ kantrinanaa so qaanana aŋa aŋa jegi mojoŋ? 9 Nono Partia ejemba, Midia ejemba ano Eelam ejemba koi nanjoŋ. Nono tosianoŋ Mesopotemia laligoniŋ. Tosianoŋ Judia laligoju ano tosianoŋ Kapadosia gomanoŋ laligogi. Ejemba tosianoŋ Pontuswaajoŋ, tosianoŋ Eisia prowinswaajoŋ koloojoŋ ano yoŋonoŋ ananaa qaanoŋ qaa jegi mojoŋ.

10 "Tosianoŋ Frigia gomaŋ mesaoŋ koi kaŋ laligoju. Tosianoŋ Pamfilia taoŋ mesaogi. Tosianoŋ Iijipt kantrinoŋ laligogi. Tosianoŋ Sairini gomaŋ leegeŋ Libia kantrinoŋ laligogi. Tosaaŋa nono Room sitiga tawatawaga koi kaŋ laligojoŋ. 11 Nono tosianoŋ Juuda ejemba kolooŋ laligojoŋ ano tosianoŋ kantri tosianoŋ kolooŋ kanageŋ Juuda ejemba kolooniŋ. Kaaŋa nanjoŋ ano yoŋonoŋ qaa jegi nono qaanana motomotooŋ ii saanoŋ moma kotojoŋ. Nonoonoŋga tosianoŋ wato qata Kriit mesaoŋ kowe kotoŋ kagi. Tosianoŋ Arebia qaa jeŋkeju. Nono kaaŋanoŋ laligojonto, yoŋonoŋ aisooŋ Anutunoŋ aŋgoleto uuta anoti, iikawaa kania ii ananaa qaanoŋ aŋa aŋa jegi mojoŋ." 12 Kaeŋ jeŋ kuuya yoŋonoŋ aaruŋ mogi sooboo kono iyaŋgia kokaeŋ jeŋ qisiŋ aogi, "Koi kawaa kania mono nomaeŋ?" Kaeŋ qisiŋ aoŋ qaa moŋgama tompiŋ naŋgi.

13 Tompiŋ naŋgito, tosianoŋ mepaqepae ama kokaeŋ jegi, "Yoŋonoŋ wain apu naaŋawo mamaga neŋ eŋkalooŋ kolooju." Kaeŋ.

---

* **2:1:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * **2:1:** 50 ii Griik qaanoŋ Pentekost.

Piitonoŋ Uŋa Toroyaa kania jeŋ asariro.

14 Kaeŋ jegi Piitonoŋ aposol 11 yoŋowo motooŋ waama nama kotakota
qama ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, Juuda ejemba ano
ejemba kuuya Jerusalem laligojuti, niinoŋ iwoi koloojiwaa kania jewe
mono geja ama mobu. 15 Oŋo tosianoŋ nonoojoŋ kokaeŋ jeju, ‘Yoŋonoŋ
apu kotiga negi uugianoŋ eŋkalololoŋ kolooja.’ Kaeŋ romoŋgojuto,
nononoŋ iikaaŋa mende koloojoŋ. Koi gomaambawaa 9 kilok kolooja.
Gomaamba ii apu nene kambaŋa qaago. 16 Qaagoto, gejatootoo eja
Joelnoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeroti, iikanoŋ mono hoŋawo kolooja,

17 *‘Anutunoŋ jeja: Pombaa kaka kambaŋanoŋ toriwaati, niinoŋ
kambaŋ iikanoŋ Uŋana Toroya maabe ejemba kuuya yoŋoo
qagianoŋ ubaa. Uma sololooŋ kotoŋ kondooŋ oŋono kokaeŋ
koloowaa:
Oŋoo meraboraurugianoŋ gejatootoo qaaya qaaya jeŋkebuya.
Oŋoo gbaworo saraŋurugianoŋ jaagia meleeno uŋaya uŋaya
iimakebuya.
Oŋoo ejemba waŋa yoŋonoŋ gaoŋ kuukuu iimakebuya.
18 Uŋana Toroya maamaŋati, ii eja ano emba noo weleŋ qeŋ
laligowuti, iyoŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro gejatootoo qaa
jeŋkebuya.
19 Niinoŋ aŋgoleto sombinoŋ ambe uugi eu uro iibuya ano na-
monoŋ aiwese ii kokaeŋ iibuya:
Iwoi sayawo, gere bolaŋ uuta ano kaaso konduŋawo ii asugiwuya.
20 Weeŋ jaayanoŋ paŋgamaŋ mero koiŋnoŋ ososaaŋ sa kaaŋa
koloowaa.
Kaeŋ kolooro iikawaa gematanoŋ Pombaa kambaŋ somatanoŋ
mono kaŋ kuuwaa.
Weeŋ ii akadamu ano qabuŋayawo.
21 Daeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ Pombaa qata qama kooliwaati, Anu-
tunoŋ mono ii hamo qeŋ muro letombaa.’ Joelnoŋ kaeŋ oorota
eja.

22 “Oo Israel ejemba, oŋo mono geja ama qaa koi mobu: Anutunoŋ
Jiisaswaa laaligo kambaŋanoŋ sololooŋ muro laligoro aŋgoleto, aiwese
ano kaiyaka esuŋmumuyawo ii oŋoo batugianoŋ balonoŋ asuganoŋ
asugiro. Oŋo ii saanoŋ moju. Anutunoŋ iwoi ii kolooŋ muŋ iikaaŋa
kanoŋ Nazaret eja iikawaa kania naŋgoŋ jeŋ qendeema oŋoma laligoro.

23 *“Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Jiisaswaa qaa waladeeŋ somoŋgoŋ
moma kotoŋ kokaeŋ jerota eja, ‘Hamoqeqe Toyanoŋ mono eja jo-
tamemeya oŋoo borogianoŋ kamaawaa.’

Qaa iikawaa so Anutunoŋ Jiisas mende aŋgoŋ kono oŋoo boro-
gianoŋ kamaaro. Kaeŋ kamaaro oŋo komuwaatiwaajoŋ qagi waba
kantri gawman yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa mende moma kileŋ
jeŋ kotogi borogianoŋ Jiisas qelanjiŋ meŋ maripoonoŋ qegi komuro.
Komuroto, sayanoŋ mono oŋoo qagianoŋ urota eja. 24 *Jiisasnoŋ
komuroto, koomuwaa kasa gbadoyanoŋ kamaaro koomu Toyanoŋ ii
somoŋgoŋ kambaŋ koriga galeŋ koma mumambaajoŋ amamaaro. Ii
Anutuwaanoŋ mende sokono. Kawaajoŋ iinoŋ ii meŋ gbiliŋ koomuwaa

* **2:17:** Joel 2.28-32 * **2:23:** Mat 27.35; Maak 15.24; Luuk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Maak 16.6; Luuk 24.5

siimboboloyanoŋga metogoro waaro. 25 *Kiŋ Deiwidnoŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ jerota eja,

‘Niinoŋ taraturu ama tama nuwabotiwaajoŋ Poŋnoŋ boro dindinanoŋ laligoja.

Iinoŋ kambaŋ so kooronanoŋ nano uŋauŋa kaaŋa iima laligojeŋ.

26-27 Kaeŋ laligoŋ komumaŋato, koomuwaa gomanoŋ kemebe gema mende nuwaa.

Giinoŋ geeŋgaa wombo eja soraaya tak-kootoya nii mono metogoŋ nona qasirinoŋ eŋ mende gisaamaŋa.

Kawaajoŋ uunanoŋ korisoro moma buunanoŋ renduŋ rii qama laligojeŋ.

Selenanoŋ kaaŋagadeeŋ gbiliŋ waabaatiwaajoŋ ama mamboma jejeromoŋromoŋ ama haamo meŋ ewaa.

28 Giinoŋ laaligo kotigaa kania qendeema nona moma kotomaŋa.

Niinoŋ goo jaasewaŋganoŋ pondaŋ laligowe giinoŋ uuna korisoronoŋ meŋ saa qewaa.’ Deiwidnoŋ Jiisaswaajoŋ kaeŋ jerota eja.

29 “Oo alauruna, Piito niinoŋ beŋ ambonana kiŋ Deiwidwaa kania ii awasaŋkaka qaganoŋ asuganoŋ kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Deiwidnoŋ komuro roŋ koŋgi qasirianoŋ kete batunananoŋ koi eja. 30 *Deiwidnoŋ gejatootoo ejaga koloon laligoroti, iinoŋ kokaeŋ moro: Anutunoŋ gbiliuruta yoŋoonoŋga moŋ meweeŋgoŋ kuuro iyaŋa kaaŋa eja pombaa duŋ rarayanoŋ rabaa. Anutunoŋ qaa ii somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ laligoro. 31 Moŋnoŋ rabaati, ii waladeeŋ iima moro. Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ koomunoŋga waabaati, Deiwidnoŋ ii moma kokaeŋ jero,

‘Kraistnoŋ laligoŋ komuwaato, koomuwaa gomanoŋ kemero Anutunoŋ ii gema mende qero ewaa.

Iwaa sele busuya ii mende mesaoro qamoyanoŋ qasirinoŋ mende gisaawaa.’

32 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro waaro iikaaŋa kanoŋ qaa ii hoŋawo kolooro. Nono kuuya ii jaa konananoŋ iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanjoŋ. 33 Jiisasnoŋ waama laligoŋ Anutunoŋ wano uma boro dindiŋanoŋ raja. Iikanoŋ rama Maŋanoŋ Uŋa Toroya wasiwaatiwaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, iinoŋ (promis) ii moma ii maaro kamaaro hoŋa kete koi asugiro iima moju. 34 *Deiwidnoŋ Siwenoŋ mende uro. Iinoŋ aŋo qaa kokaeŋ jerota eja,

‘Anutunoŋ Siwe gomaŋ uutanoŋ neenaa Poŋnaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro moro:

Giinoŋ mono kaŋ boro dindinanoŋ asamararaŋ koi kanoŋ kamaaŋ rama laligowa.

35 Kaeŋ rama laligona niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ koi kanoŋ tuarenjeŋuruga riiŋ riitama haamo ama oŋomaŋa.

Haamo ama oŋombe yoŋonoŋ tama kemeŋ siimbobolo moma saama kana doga kaaŋa koloowuya.

Kaaŋa koloogi giinoŋ saanoŋ waama yoŋoo qagianoŋ riiŋ aisooŋ laligowa.’

---

* **2:25:** Ond 16.8-11 * **2:30:** Ond 132.11; 2 Sml 7.12-13 * **2:34:** Ond 110.1

36 “Oo Israel ejemba, oŋo Jiisas maripoonoŋ qegi komuroto, Anutunoŋ
Jiisas ii kuuro Poŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist kolooŋ nonoma laligoja.
Israel tuuŋ kuuya oŋo mono iikawaa kania moma yagowu.”
37 Piitonoŋ kaeŋ jero ejemba tuuŋnoŋ moma uugia qosono Piito
ano aposol tosaaŋa ii kokaeŋ iŋijogi, “Eja alaurunana, nono mono
nomanomaeŋ aniŋ sokombaa?”
38 Iŋijogi Piitonoŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo mono uugia meleembu.
Motomotooŋ uugia meleeŋgitiwaa so nononoŋ mono Jiisas Kraist-
waa qatanoŋ oo mulu meŋ oŋomboŋa. Ii oŋoniŋ Anutunoŋ
siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaoŋ Uŋa Toroyaa kaleŋa ii buŋa qeŋ
oŋombaa. 39 Anutunoŋ Uŋa ii oŋomambaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, qaa ii
mono oŋoaŋgia ano oŋoo gbiliurugia oŋoojoŋ ama jero. Oŋoojoŋ ama
tosaaŋa koriganoŋ kema laligogi Anutu Poŋnananoŋ oŋoombaati, iinoŋ
soomoŋgo qaa (promis) ii mono kuuya oŋoojoŋ ama kaaŋagadeeŋ jeŋ
somoŋgorota eja.”
40 Piitonoŋ kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ qambaŋmambaŋ qaa tosaaŋa mamaga
iikanoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jero, “Ejemba iriŋqiriŋa koi namonoŋ laligo-
juti, Anutunoŋ ii hamo qeŋ oŋono letombutiwaajoŋ moja. Yoŋowo siim-
bobolo mokoloowubotiwaajoŋ mono uugia meleema ejemba doogoya ii
jawo ama oŋomesaowu.” 41 Piitonoŋ kaeŋ jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ
qaaya moma aŋgoŋ koŋgi oomulu meŋ oŋoŋgi. Ii meŋ oŋoŋgi kan-
agesogianoŋ toroqegi jaŋgogianoŋ weeŋ iikanoŋadeeŋ 3,000 kawaa so
somariiro. Kiaŋ.

Momalaari yoŋonoŋ uugia somoŋgoŋ aoŋ laligogi.

42 Uugia meleeŋgiti, iyoŋonoŋ uumotooŋ ama uugia somoŋgoŋ aoŋ
kambaŋ so aima ajoroogi aposol yoŋonoŋ Buŋa qaa kuma oŋoŋgi samoŋ
kowoga ano nembanene motoŋ neŋ qamakooli gawoŋ meŋ laligogi.
Pondaŋ laaligo kaaŋa laligogi.
43 Kaeŋ nama Anutuwaa qatanoŋ boliwabotiwaajoŋ jeneŋooro ama
laligogi. Kaaŋa laligogi Anutunoŋ sololooŋ oŋono aposol yoŋonoŋ je-
tamemegia kolooŋ gawoŋ megi aŋgoleto aiwese morota morota asugiro.
44 *Anutu moma laarigiti, iyoŋonoŋ kuuya laaligogia motooŋ laligoŋ
esuhina (tiwomaleku) iwoigia kuuya mindiriŋ motooŋ meŋ laligogi.
45 Kaeŋ meŋ laligoŋ baloŋ esuhina iwoigia sewaŋa mewutiwaajoŋ
aŋgi sewaŋa oŋoŋgi karoti, ii batugianoŋ mojoqojoroŋ ama ama-
maagitiwaa so mendeema aŋguŋ laligogi. 46 Kaeŋ mindiriŋ laligoŋ
suulaŋ uumotooŋ ama kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ ajoroon laligogi.
Bered ii miri so motoŋ neŋ laligogi ano nembanenegia ii gbiŋgbaoŋgia
qaa korisoro qaganoŋ rama neŋ laligogi. 47 Kaiyakagia kaeŋ ama
Anutu mepeseeŋ laligogi ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iŋisosoroon laligogi.
Iŋisosoroon laligogi tuuŋgianoŋ somariiro Poŋnoŋ kambaŋ so ejemba
tosaaŋa meŋ letoma oŋono uugia meleema mindimindiri areŋgianoŋ
toroqegi. Kiaŋ.

3

Piitonoŋ eja meendaŋgoya moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Juuda yoŋonoŋ mare so 3 kilok qama kooliŋkegi. Mare moŋnoŋ
Piito Jon yoronoŋ qamakooli kambaŋ iikanoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uri.

* **2:44:** Apo 4.32-35

2 Uri iikanoŋ eja moŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋga meendaŋgoya koloon
rama laligoroti, ii aŋgoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa kiropo naguyanoŋ aŋgi.
Alaurutanoŋ weeŋ so kaŋ demberunoŋ aŋgoŋ kiropo nagu qata Nagu
Iimasiiŋsiiŋawo qagiti, iikanoŋ aŋgi raro. Rama ejemba jigo goranoŋ
ugiti, iyoŋonoŋ moneŋ kaleŋ mubutiwaajoŋ welema oŋoma laligoro.
3 Kaeŋ aŋgi raro Piito ano Jon yoronoŋ jiwowoŋ jigonoŋ ubo jeri
dodobobo iriima ii kaaŋadeeŋ kalembaajoŋ welema orono. 4 Welema
orono jaasewaŋanoŋ uuŋ iima Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Mono noro
niriiba.”
5 Kaeŋ ijoro jaa suaŋa irigigiiŋ iwoi moŋ borogaranoŋga nombaoti-
waajoŋ mambono. 6 Irigigiiro Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Noonoŋ silwa
me goul moneŋ mende ejato, noonoŋ iwoi moŋ eji, ii saanoŋ gomaŋa:
Gii mono Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Toya Kraistwaa qatanoŋ waama
kemba!”
7 Kaeŋ ijoŋ boria dindiŋanoŋ meŋ kobibiiro waaro. Waaro kania
ano gbako siita mono iikanondeeŋ kotiiro. 8 Kotiiro waama luguŋ
yorowo jiwowoŋ jigonoŋ uma iikanoŋ kema kaŋ toriŋ qeŋ oroŋ
Anutu mepeseero. 9 Kaeŋ kema kaŋ Anutu mepeseeŋ muro ejemba
tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iigi. 10 Ii iima kokaeŋ jegi, “Eja koi kaleŋ
muboŋiwaajoŋ jigowaa kiropo Nagu Iimasiiŋsiiŋa-wowaa kosianoŋ
rama welema laligoroti, mono ii.” Kaeŋ jeŋ moma muŋ “Selianoŋ naa
iwoiga kolooja?” jeŋ aaruŋ newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ jiwowoŋ jigonoŋ Buŋa qaa jero mogi.

11 Waliŋgogi jejewelenweleŋ eja iikanoŋ suulaŋ Piito Jon yorowo mo-
toon kema karo ejemba tuuŋ korebore yoŋonoŋ uulaŋawo kosogianoŋ
kaŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ uma kiŋ Solomombaa sombeŋ
saraŋawonoŋ ajoroon nama iigigiigi.
12 Kaeŋ iigigiigi Piitonoŋ iŋiima kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oo Israel
alauruna, oŋo mono naambaajoŋ iwoi koi iima aaruju? Naambaajoŋ
noro uuŋ nirigigiiju? Eja koi kanoŋ qeaŋgoŋ kana kema kaji, ii noroo
esuŋnoŋ me Anutuwaa Buŋa qaa tororo moma otaaŋkejotiwaajoŋ
ama qaago. Kaeŋ mende romoŋgowu. 13 *Ananaa ambosakonana
Aabraham, Aisak ano Jeikob yoŋoo beŋ Anutunoŋ mono Meria Jiisas
asamararaŋ muro jotamemeya uuta kolooro hoŋa asugiro iiju. Oŋo
Jiisas ii meŋ baloŋ galeŋ yoŋoo borogianoŋ aŋgi gawana Pailotnoŋ
isamambaa qaaya somoŋgoŋ jeroto, oŋonoŋ Jiisas ii iwaa jaanoŋ
qakooma gema qeŋ mugi.
14 *“Oŋo eja dindiŋa ano soraaya ii gema qeŋ muŋ borosa meme
eja moŋ isambaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qama silama qisigi. 15 Kaeŋ
qama qisiŋ iikaaŋa kanoŋ laaligowaa Toyanoŋ komuwaatiwaa qaaya
jegi komuro. Komuroto, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.
Noronoŋ ii jaanaranoŋ iima naŋgoŋ jeŋ iwaa daŋgunu kaaŋa nanjo.
16 Kaeŋ nama Jiisaswaa qata moma laariŋ muŋ laligojo. Eja koi
iima moma mujuti, ii mono qa iikawaa ku-usuŋanoŋ meŋ kotiiro
nanja. Jiisasnoŋ sololoon norono momalaarinaranoŋ kolooro iikawaa
qaganoŋ nama jeŋ kotori kana gbakoyanoŋ qeaŋgoro oŋo kuuya ii iiju.
17 “Oo alauruna, Jiisas komumambaajoŋ kaparaŋ koŋgiti, oŋonoŋ ii
mono poumapou qaganoŋ aŋgi, ii mojeŋ. Oŋoaŋgia ano galeŋurugianoŋ

* **3:13:** Eks 3.15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Maak 15.6-14; Luuk 23.13-23; Jon 19.12-15

kaaŋagadeeŋ iwoi ama mugiti, iikawaa kania mende moma kotoŋ laŋ aŋgi. 18 Kaeŋ aŋgito, iikawaa kitia Anutunoŋ kokaeŋ ano: Anutunoŋ
qaaya wala eeŋanoŋ gejatootoo ejembauruta kuuya sololooŋ oŋono
waladeeŋ kokaeŋ jeŋ oogi, ‘Anutuwaa Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ mono
siimbobolo mobaa.’ Kawaajoŋ oŋo kaeŋ aŋgi Anutuwaanoŋ qaa
iikanoŋ mono hoŋawo kolooro. 19 Kawaajoŋ mono uugia meleema
Anutuwaanoŋ eleema kagi siŋgisoŋgogia kotoŋ soŋgbambaa.
20 “Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya kolooja. Oŋo eeŋ laŋ laligowubotiwaajoŋ Anutunoŋ Jiisas waladeeŋ meweeŋgoro. Kawaajoŋ oŋo mono
uugia meleeŋgi Hamoqeqe Toya Kraist wasiro oŋoonoŋ karo iwo
qokotaagi laaligogianoŋ gbiliro oyaŋboyaŋ kambaŋgia kaŋ kuuwaa.
21 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ kanaiŋ qaaya gejatootoo ejembauruta tak-kootoya kuuya ii sololooŋ oŋono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ laligogi,

> ‘Anutunoŋ Hamoqeqe Toya aŋgoŋ koma muro Siwe gomanoŋ
> rama laligoro iwoi kuuya mombo areŋgoŋ koloŋaniwaati, mono
> kambaŋ iikanoŋadeeŋ wasiro Siwe mesaoŋ kamaawaa.’

Jiisasnoŋ qaa iikawaa so kamaaŋ nonoonoŋ karo.
22 *Moosesnoŋ kokaeŋ iŋijoro,

> ‘Poŋ Anutunoŋ Juuda tuuŋ oŋoo batugianoŋga gejatootoo eja moŋ
> meŋ gbiliro waama Mooses nii kaaŋa koloowaa.
> Iinoŋ geregiaga nama qaa iŋijowaati, mono ii kuuya geja ama
> moma teŋ koma laligowu.
> 23 *Moŋnoŋ gejatootoo eja iikawaa qaaya mende teŋ kombaati,
> Anutuwaanoŋ kanageso oŋonoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoŋ ti-
> wilaaŋ mubu.’

24 Gejatootoo ejemba Samuelwaanoŋa kanaiŋ kouma qaa jegiti, iyoŋonoŋ mono korebore kaaŋagadeeŋ gejatootoo qaa kambaŋ
kokaamba hoŋawo kolooji, ii waladeeŋ jeŋ laligogi. 25 *Anutunoŋ
ambosakoŋurunana yoŋowo soomoŋgo areŋa ama Aabraham kokaeŋ
ijoro,

> ‘Goo gbiliuruga yoŋoonoŋga moŋnoŋ koloon waabaati, Anutu ni-
> inoŋ mono iwaajoŋ ama namowaa ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya
> kotuegoŋ oŋombe oyaŋboyaŋ koloowuya.’

Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ninisaano gejatootoo ejembanoŋ ii toroqeŋ
jeŋ kotiiŋ laligogiti, ii mono oŋoojoŋ ama anota eja. 26 Anutunoŋ
Meria meŋ gbiliro waaro kotuegoŋ oŋombaatiwaajoŋ wasiro wala
oŋoonoŋ kamaaro. Kawaajoŋ mono keteda koi uugia meleema aŋa aŋa
laaligogiaa kana bologa gema qewu. Kaeŋ ama oyaŋboyaŋ koloowuya.”
Kaeŋ jero.

4

Piito Jon yoronoŋ jigo kaunsol tuuŋnoŋ nani.

1 Piito ano Jon yoronoŋ ejemba tuuŋ ii qaa kaeŋ iŋijori jigo
gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ, jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano Sadusii
(Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ waama jaagaranoŋ kougi.
2 Gowokowoiyanoŋ ejemba tuuŋ kuma oŋoma kokaeŋ jeri, “Jiisasnoŋ
koomunoŋga waaro. Kawaa so komugiti, iyoŋonoŋ kaaŋadeeŋ gbiliŋ
waabuya.” Kaeŋ jeri uugia boliro yoroonoŋ kougi. 3 Kouma uruama

* **3:22:** Dut 18.15, 18 * **3:23:** Dut 18.19 * **3:25:** Jen 22.18

gomaŋ tiirotiwaajoŋ ama kapuare mirinoŋ orooma jegi, “Gomaŋ anogo qaa jakeyanoŋ oroomboŋa.”
4 Kaeŋ jegito, Buŋa qaagara mogiti, iyoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Moma laarigiti, iyoŋoo jaŋgogianoŋ somariiro 5,000:baa so koloon laligogi.
5 Gomaŋ ano galeŋkoŋkoŋ ejaurugia, Juuda yoŋoo jetamemeurugia ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ Jerusalem ajoroogi. 6 Ajoroon jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Anas iinoŋ batugianoŋ raro. Kaaŋagadeeŋ Kaiafas, Jon, Aleksander ano jigo gawoŋ galeŋ waŋaa sumaŋuruta tosaaŋa kuuya ii motoon ragi. 7 Ragi Piito Jon uruama jaagianoŋ orooŋgi nani kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Oronoŋ mono nomaeŋ anjaota? Morowaa qataga qari esuŋanoŋ turuŋ muro letonjaa?”
8 Qisiŋ oroŋgi Uŋa Toroyanoŋ Piitowaa uuta saa qero nama kokaeŋ iŋijoro, “Kantriwaa galeŋkoŋkoŋ eja ano jotamemeurunana, mobu. 9 Noro eja meendaŋgoya nomaeŋ ala ilailaa ama muri kania gbiliŋ qeaŋgoro, kete kaeŋ qisiŋ noronju. 10 Kawaajoŋ iikawaa kitia ii saanoŋ jewe oŋo ano Israel ejemba kanageso kuuya mobu. Oŋonoŋ Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Tonana maripoonoŋ qegito, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Jiisaswaa qataa ku-usuŋanoŋ mono eja koi meagoro oŋoo jaagianoŋ qeaŋgoŋ nanja. 11 *Qaa moŋ ii kokaeŋ,

‘Miri meme eja yoŋonoŋ kowonjiŋ tando moŋ gema qeŋ mesaogito,
Anutunoŋ ii komoro aeŋ tando kombombaŋa waŋa kolooja.’

Aeŋ tando waŋa ii Jiisas. 12 “Jiisas motooŋgonoŋ mono hamo qeŋ nononja. Qa moŋ qama koliniŋ ii amamaawuto, Jiisaswaa qatanoŋ mono sokonja. Anutunoŋ qa moŋ Sombimbaa baatanoŋ mende nononota eja. Qaago! Qa motooŋgo ii qama letoma Siwewaa buŋa koloowoŋa.”
13 Kaeŋ jendabororo kaitanigara iima kokaeŋ jegi, “Eja woi koi yoronoŋ momo mirinoŋ mende uma kileŋ qaa kotiga kotiga jeŋ awasaŋkaka nama kawali kaaŋa koloojao.” Kaeŋ jeŋ kiko ama waliŋgoŋ kaniagara moma kotoŋ jegi, “Oŋanoŋ! Eja woi yoronoŋ mono Jiisaswo laligoŋ letoni.” 14 Kanagara moma kotoŋ eja meendaŋgoyanoŋ qeaŋgoŋ yorowo nanoti, ii iima qaagara qewagowombaajoŋ amamaagi. 15 Ii amamaaŋ jigo kaunsol tuuŋ oŋomesaoŋ seleeŋgeŋ kemebaotiwaajoŋ jeŋ kotogi kemeri aŋgiodeeŋ qaa moŋgama gejanonogia amigi.
16 Gejanonogia amigi, “Nono eja woi koi mono nomaeŋ ama orombonaga? Yoronoŋ jeŋ kotori aŋgoleto qaita moŋ asugiroti, ii Jerusalem korebore yoŋonoŋ modaboroju ano nono ii kaaŋagadeeŋ qakoombombaajoŋ amamaajoŋ. 17 Ii amamaajonto, iikawaa qaaya ejemba batugianoŋ mombo seiŋ kembabotiwaajoŋ mono saanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oroniŋ sokombaa, ‘Oro mono Jiisaswaa qatanoŋ qaa mombo mende jewao.’ Kaeŋ jeŋ kotakota jeŋ qetegoŋ oroniŋ sologori moŋnoŋ moŋ ii mende mobaa.”
18 Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ orooŋgi uri kokaeŋ jeŋ kotoŋ oroŋgi, “Oro mono Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ mende toroqeŋ jeŋ ejemba kuma oŋombao.” Kaeŋ jeŋ soŋgo kotakota ama oroŋgi. 19 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oroŋgito, Piito Jon yoronoŋ meleema kokaeŋ iŋijori, “Noronoŋ oŋoo jeŋkootogia teŋ kombojoŋ Anutuwaanoŋ qaa meŋ kamaaŋ ani omaya koloowabo. Ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ sokonja me qaagoti,

* **4:11:** Ond 118.22

ii mono oŋoaŋgio gosiŋ jeŋ somoŋgowu. 20 Kaeŋ me kaeŋ jeŋ so-
moŋgowuyagato, noronoŋ iwoi iima moriti, ii kolatiŋ qaa bogoro
laligowotiwaa so qaago."
21 Kaeŋ iŋijori mogi ejemba kuuyanoŋ aŋgoleto asugiroti, iikawaajoŋ
Anutu mepeseegi. Kaeŋ mepeseegitiwaajoŋ ama "Kitia nomaeŋ ama
orombonaga?" jeŋ kana moŋ mende mokoloogi. Mende mokolooŋ
galeŋ meme qaa kotiiŋ jeŋ oroma oromesaogi kamaari. 22 Aŋgoleto
asugiro eja meendaŋgoya qeaŋgoroti, ii gbania 40 uuguŋ laligoro.
Kawaajoŋ mono Anutu mamaga mepeseeŋ laligogi. Kiaŋ.

Uumeleeŋ yoŋonoŋ qama kooliŋ nama kotiigi.

23 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya yoŋonoŋ Piito ano Jon
galeŋ meme qaa jeŋ oroma oromesaogi iyaŋgaraa alaurugara yoŋoonoŋ
eleema keni. Kema qaa kuuya jegiti, ii iŋijori mogi. 24 *Ii iŋijori moma
uumotooŋ ama uugia meŋ kululuuŋ arogia meŋ waama Anutu kokaeŋ
qama kooliŋ mugi, "Oo Poŋ uuta somata, giinoŋ Siwe, namo, kowe ano
iwoi kuuya iikanoŋ eji, ii mokolooŋ oŋoma Togia koloojaŋ. 25 *Giinoŋ
eeŋanoŋ geeŋgaa Uŋa Toroya wasina kamaaŋ gawoŋ ejaga Deiwid,
nonoo ambonana iwaa buutanoŋ qaaga ana goo jega meŋ kokaeŋ jero,

'Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ mono naambaajoŋ guju mam-
aga meŋkeju?
Kantria kantria yoŋonoŋ mono nomaembaajoŋ ama momo omaya
omaya romoŋgoŋkeju?
26 Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ baloŋgiaa so waamakeju.
Poŋ jawiŋa jawiŋa yoŋonoŋ mindiriŋ ajoroonkeju. Kaeŋ qemburuŋ
ero Poŋ ano iwaa Hamoqeqe Toya qetama oromakeju.'

27 *Oŋanoŋ, qaa iikawaa so siti kokanoŋ kolooro. Gii Meraga Toroya
Jiisas kuuna Hamoqeqe Tonana kolooja. Iinoŋ asugiro eja poŋ woi
Herod ano Pontius Pailot yoronoŋ Room gawman galeŋ kolooŋ ananaa
Israel isiurunana yoŋowo mindiriŋ ajoajoroo ama tuarenjeŋ ama mugi.
28 Gii geeŋgo ku-usuŋga ano jegaa so iwaajoŋ iwoi koloowaatiwaa qaaya
jeŋ waladeeŋ somoŋgoŋ areŋgona. Yoŋonoŋ iwoi ii ama mugi qaa areŋ
kuuya ii kaeŋ hoŋawo kolooro.
29 "Oo Poŋ, nono gii weleŋ qeŋ goniŋ kete galeŋ meme qaa nononjuti,
gii mono ii iima naŋgoŋ nonona saanoŋ goo Buŋa qaaga kawali kaaŋa
awasaŋkaka nama jeŋ laligowoŋa. 30 Giinoŋ mono boroga suluna ji
ejemba ii Meraga Toroya Jiisaswaa qa ku-usuŋanoŋ qeaŋgowu ano
aŋgoleto aiwese morota morota asugiŋkebu. Qaa ii oŋanoŋ."
31 Kaeŋ qama kooligi miri ajoroon ragiti, baloŋ ii memenjaliŋ utu-
goro Uŋa Toroyanoŋ korebore uugia saa qero kema kawali kaaŋa
awasaŋkaka nama Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ laligogi. Kiaŋ.

Uumeleeŋ ejembanoŋ uugia somoŋgoŋ aogi.

32 *Uumeleeŋ tuuŋ somata yoŋonoŋ uuroromoŋgo motooŋgo ama
laligogi. Iwoi kuuya eŋ oŋonoti, ii goonoŋga me noonoŋga, iikaeŋ
mende jegito, iwoigia kuuya ii metulaŋgogi motooŋgia kolooro laligogi.
33 Kaeŋ laligogi Anutuwaa ku-usuŋanoŋ turuŋ oŋono kotiigi aposol
yoŋonoŋ jeta meŋ daŋgunu kaaŋa nama Poŋ Jiisasnoŋ koomunoŋga

---

* **4:24:** Eks 20.11; Neh 9.6; Ond 146.6 * **4:25:** Ond 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Maak 15.1; Luuk 23.1, 7-11; Jon 18.28-29 * **4:32:** Apo 2.44-45

gbiliŋ waaroti, qaa ii naŋgoŋ jeŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa somata maama oŋono ejembanoŋ goda qeŋ oŋoŋgi.

34 Kaaŋa laligogi iikawaa so batugianoŋ moŋnoŋ iwoi mombaajoŋ mende memeqemeaŋ meŋ amamaaŋ laligoro. Korebore nene gawoŋa gawoŋa ano miria miria yoŋoo toya koloogiti, iyoŋonoŋ ii sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi sewaŋa megi moneŋ karo ii meŋ kagi. 35 Meŋ kaŋ aposol yoŋoo borogianoŋ aŋgi korebore memeqemeaŋ meŋ amamaagitiwaa so ii batugianoŋ mendeema oŋoma laligogi.

36 Eja moŋ qata Joosef, aposol yoŋonoŋ qata Barnabas qagiti, ii ananaa qaanoŋ: Uu-naŋgonaŋgo eja, iinoŋ wato qata Saiprus kanoŋ koloon somariiŋ jigo gawoŋ ejaga (Liwait) laligoro. 37 Iinoŋ kaaŋagadeeŋ nene gawoŋ baloŋa sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo sewaŋa ii meŋ aposol yoŋoonoŋ kaŋ borogianoŋ ano. Kiaŋ.

5

Ananaias Safaira yoroonoŋ tiliqili

1 Kaeŋ ama laligogito, eja moŋ qata Ananaias embia qata Safaira yoronoŋ gawoŋ baloŋgaraa bakaya sewaŋa mewutiwaajoŋ ani. 2 Ani sewaŋa karo ejanoŋ moneŋ bakaya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma mesaŋgoro embianoŋ ii modabororo bakaya moŋ meŋ kaŋ aposol yoŋoo borogianoŋ ano.

3 Borogianoŋ anoto, Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Ananaias, gii mono naambaajoŋ Satan mende qetana uuga saa qeja? Iinoŋ uuga saa qero giinoŋ batogoŋ Uŋa Toroya aŋgomokoloŋ ama muŋ geeŋgaa balombaa moneŋ bakaya aŋgoŋ koma mesaŋgojaŋ? 4 Gii iikawaa toya koloonati, kambaŋ iikanoŋ ii geeŋgaa buŋaga kolooro me? Geeŋgaa baloŋga sewaŋa megi sewaŋa karoti, moneŋ ii mono goo buŋaga kolooro me qaago? Gii mono naambaajoŋ uuganoŋ qaa somoŋgoŋ iwoi koi anjaŋ? Gii qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ iikaaŋa kanoŋ ejemba mende tiligoŋ nononjanto, Anutu iyaŋa mono tiligoŋ mujaŋ!”

5 Kaeŋ ijoro qaa ii moma tama kamaaŋ namonoŋ kemeŋ komuro. Kaeŋ komuro ejemba kuuya iikawaa bujuya moma sombugia mamaga mogi. 6 Komuro eja gbaworo yoŋonoŋ kouma qamoya meŋ esuuŋ aŋgoŋ kema roŋ koŋgi.

7 Aua karooŋ tegoro embianoŋ iwoi kolooroti, ii mende moma karo. 8 Karo Piitonoŋ embia Safaira kokaeŋ qisiŋ muro, “Oro gawoŋ meme baloŋgara bakaya sewaŋa mewutiwaajoŋ ani moneŋ karoti, ii iikawaa so me qaago? Ii mono nijona momaŋ!”

Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno, “Moneŋ ii oŋanoŋ iikawaa so karo.”

9 Kaeŋ meleeno jeŋ muro, “Oro mono naambaajoŋ uumotooŋ ama Pombaa Uŋa Toroya tiligoŋ mujaota? Moba, loganoŋ komuro ejanoŋ meŋ kema roŋ konjuti, iyoŋonoŋ mono nagu koi dodowigi otoŋa mojaŋ. Yoŋonoŋ gii kaaŋagadeeŋ esuuŋ aŋgoŋ goma kembuya.” 10 Kaeŋ jeŋ muro iikanondeeŋ tama Piitowaa batanoŋ kemeŋ komuro. Komuro eja gbaworo yoŋonoŋ kouma qamoya mokoloon meŋ aŋgoŋ kema loyaa kooroŋanoŋ roŋ koŋgi. 11 Roŋ koŋgi uumeleeŋ tuuŋ kuuya yoŋonoŋ moma awawaligi bujuya seiro korebore moma sombugia mamaga mogi. Kiaŋ.

Aposol yoŋonoŋ ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋoŋgi.

12 Kaeŋ aŋgi Anutuwaa ku-usuŋanoŋ aposol inaaŋ oŋono gawoŋ meŋ borogia ejemba qagianoŋ aŋgi Anutunoŋ aiwese aŋgoleto kania kania mero batugianoŋ mamaga kolooro. Ejemba Jiisas moma laarigiti, kuuya iyoŋonoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ uma kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawonoŋ ajoroon tuuŋ motooŋgo koloon laligogi.

13 Kaeŋ ajoroon laligogi ejemba tosianoŋ keegia moma jiriŋjiriŋ ama moŋnoŋ iyoŋoonoŋ mende toroqero. Kaeŋ qaagoto, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ goda mamaga qeŋ oŋoma laligogi. 14 Kaeŋ ajoroon laligogito, kileŋ ejemba seiseiya yoŋonoŋ tuuŋgia toroqeŋ oŋoma laligogi. Eja ano emba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgi tuuŋgianoŋ somariiŋ seiro. 15 Aposol yoŋonoŋ gawoŋ kaeŋ megi ejemba seiseiyanoŋ qeaŋgogi. Kaeŋ qeaŋgogitiwaajoŋ ama tosianoŋ ji ejemba uŋuama demberu koma aŋgoŋ kana goraayanoŋ kaaŋagadeeŋ duŋ meagoŋ maki tamboma kanoŋ oŋooma kokaeŋ jegi, “Piitonoŋ kaŋ nunuuguwaati, uŋauŋayanoŋ mono kambaŋ iikanoŋ yoŋoonoŋga mombaa qaganoŋ uro qeaŋgonaga.”

16 Kaaŋagadeeŋ taoŋ ano gomaŋ Jerusalem siti liligoŋ rama kenjuti, iyoŋoonoŋga ejemba tuuŋ mamaganoŋ horoŋ kagi. Kaeŋ kaŋ ejemba ji iŋiroti ano omenoŋ qaamuuŋ meŋ* kokojinjiŋ ama oŋoŋgiti, ii uŋuama kaŋ kougi. Kougi kuuya yoŋonoŋ qeaŋgogi. Kiaŋ.

Gajobanoŋ aposol kapuare mirinoŋga uŋuano kamaagi.

17 Kaeŋ ama laligogi jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ ano iwaa alauruta Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati naŋgoŋ mugiti, kuuya iyoŋoo iriŋgia soono uuduuduu aŋgi. 18 Uuduuduu ama aposol oŋoma somoŋgoŋ gawmambaa kapuare mirinoŋ oŋooŋgi. 19 Oŋooŋgito, gomantiiŋa kanoŋ egi Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ kapuare miri naguya naguya horoŋ uŋuama seleeŋgeŋ kamaaŋ kokaeŋ iŋijoro, 20 “Mobu, oŋo mono kema jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba jaagianoŋ nama laaligo gbiliaa kania kuuya asuganoŋ iŋijowu.”

21 Kaeŋ iŋijoro gomaŋ ano jiwowoŋ jigonoŋ uma nama Buŋa qaa kuma oŋoŋgi. Kaeŋ nama kuma oŋoŋgi jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano alauruta naŋgoŋ mugiti, iyoŋonoŋ keuma jigo kaunsol tuuŋ ano Israel jotamemeurugia koma horoŋ oŋoŋgi motooŋ ajoroogi. Ajoroon nama opotoro tosaaŋa aposol uŋuambombaajoŋ wasiŋ oŋoŋgi kapuare mirinoŋ keŋgi. 22 Keŋgito, ii iikanoŋ mende mokoloon oŋoma een eleema sundugia kokaeŋ aŋgi, 23 “Nono oŋanoŋ kapuare mirinoŋ keuma nagu kotakota koŋgi nangi eja waagiawo yoŋonoŋ nagu so naŋgi iŋiijoŋ. Ii iŋiijonto, naguya horoŋ uma kanoŋ eja moŋ mende mokoloojoŋ.”

24 Kaeŋ sundugia aŋgi jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ qaa ii moma uugia sooboo kono jegi, “Oopopooŋ! Kete kaeŋ koloon kanageŋ mombo sipasipa kono mono nomaeŋ koloowabo?” 25 Kaeŋ jegi moŋnoŋ kouma kokaeŋ iŋijoro, “Mobu, eja kapuare mirinoŋ oŋooŋgiti, iyoŋonoŋ mono jiwowoŋ jigonoŋ nama ejemba Buŋa qaa kuma oŋonju!” 26 Kaeŋ iŋijoro jigowaa kiropo galeŋ waŋanoŋ opotoro uŋuano keŋgi. Kema “Ejembanoŋ jamo giliŋ nunuwubo,” jeŋ toroko moma loloonkotagadeeŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma aposol uŋuama kagi.

* **5:16:** Qaamuuŋ ii kokaeŋ: Omenoŋ buuta muuŋgoro qaa bogoro laligoja.

27 Kaeŋ uŋuama kaŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ oŋooŋgi naŋgi
jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, 28 *“Oŋo Jiisaswaa
qatanoŋ qaa moŋ mende kuma oŋombu. Nononoŋ kaeŋ jeŋ soŋgo
kotakota ama oŋoninto, qaa iikawaa oŋanoŋ mono nomaeŋ kolooro?
Oŋonoŋ mono kileŋ toroqeŋ Jiisaswaa sundu kuma oŋoŋgi Jerusalem
siti kuuya sokoma waŋgia meŋ saa qero laligojoŋ. Ano eja iikanoŋ
komuŋ saya maaro oŋonoŋ kokaeŋ ninijoŋkeju, ‘Iwaa qaayanoŋ mono
Juuda nonoo qanananoŋ urota eja.’ ”
29 Kaeŋ qisiŋ oŋonoto, Piito ano aposol tosianoŋ kokaeŋ meleeŋgi,
“Nononoŋ ejemba oŋoo jeŋkootogia teŋ kombombaajoŋ ama Anu-
tuwaanoŋ qaa uuguniŋ mende sokombaa. Qaago! 30 Anutunoŋ ananaa
ambosakoŋurunanaa beŋgiaga kolooja. Oŋo Jiisas gere batuyanoŋ mon-
doŋ qegi komuroto, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waaro. 31 Anutunoŋ ii meŋ
gbiliŋ wama uma iyaŋaa boro dindiŋanoŋ anota raja. Eukanoŋ raro
Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ nonomambaajoŋ kuuro Poŋnana
ano Hamoqeqe Tonana kolooja. Iikaaŋa kolooŋ Israel kanageso meŋ
letoma nonono uunana meleembombaajoŋ moja. 32 Nono iwoi ii iima
qaa kuuya ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunuya kolooŋ nanjoŋ. Uŋa Toroyanoŋ
kaaŋagadeeŋ qaa ii naŋgoŋ jeŋkeja. Anutunoŋ Uŋa Toroya ejemba jeta
teŋ koma muŋkejuti, mono iyoŋoo uugianoŋ ama buŋa qeŋ oŋonja.”
33 Piitonoŋ qaa kaeŋ meleeno jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ mogi uugia
soonoŋ kotowageeŋ kaaŋa kotoro. Kotoro uugia gere jero aposol uŋugi
komuwutiwaajoŋ mogi. Kiaŋ.

Gamalielnoŋ alauruta jeŋ meŋ looriŋ oŋono.

34 Kaeŋ mogito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja moŋ qata
Gamaliel iinoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo batugianoŋ raro. Iinoŋ Kana
qaawaa boi ejaga laligoro ejemba kuuya goda qeŋ mugi jotamemegiaga
kolooro. Kaaŋ koloon waama aposol uŋuaŋgi seleeŋgeŋ kemeŋ boroŋa
moŋ mambombutiwaajoŋ jeŋ kotoro.
35 Kaeŋ jeŋ kotoro kemegi jotameme alauruta kokaeŋ iŋijoro, “Israel
ejauruna, oŋo eja koi nomaeŋ ama oŋombuyaga, iikawaajoŋ mono
awaagadeeŋ toogia moma galeŋ meŋ aowu. 36 Wala emukanoŋ eja
moŋ qata Teudas iinoŋ waama ‘Niinoŋ somatagiaga koloojeŋ,’ jero kete
gbani tosaaŋa tegoro laligojoŋ. Teudasnoŋ kaeŋ jero eja 400:waa so
iwo toroqeŋ somoŋgoŋ aoŋ laligogito, moŋnoŋ ii qero komuro tosianoŋ
ejauruta wambelaaŋ mugiti, ii kuuŋ oŋoŋgi boratigi qemburuŋgianoŋ
jaŋgoŋ qaondabororo.
37 “Iwaa gematanoŋ Galili eja moŋ qata Juudas asugiro. Iinoŋ takis
mewutiwaajoŋ ejemba qagia ooŋ areŋgogiti, (sensus) kambaŋ iikanoŋ
asugiro. Asugiŋ ejemba tutugoŋ meŋ looriŋ oŋono kareŋ ambutiwaajoŋ
ala ilailaauruta koloogi. Kaeŋ koloogito, ii kaaŋagadeeŋ qegi komuro
ano alauruta wambelaaŋ mugiti, tosianoŋ ii kuugi toroko moma
boratigi. 38 Kaeŋ kolooro niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo mono eja
koi yoŋoo selegianoŋ iwoi laŋ mende ambu. Yoŋonoŋ gawoŋ koi megi
qemburuŋ kolooji, ii baloŋ ejemba yoŋoo momo areŋgianondeeŋ kolooji
eeŋ, ii mono sooŋ jaŋgoŋ qaombaa. Kawaajoŋ ii mono oŋomesaogi
kamaawu. 39 Ii qaombaato, Anutuwaa momo areŋnoŋga koloonagati
eeŋ, oŋonoŋ mono qemburuŋ ii somoŋgowombaajoŋ amamaawuya.

* **5:28:** Mat 27.25

Oŋo Anutu iyaŋa qetama tuarenjeŋ ama muŋ laligowubo. Oŋoaŋgiaa kaniagia kaaŋa mokoloowubotiwaajoŋ mono toogia moma galeŋgia meŋ aowu.”

40 Gamalielnoŋ kaeŋ iŋijoro gejanono qaaya aŋaliŋ aŋgoŋ koma otaagi. Ii otaaŋ aposol oŋooŋgi kougi opotorowaajoŋ jegi raunakapaŋ meŋ oŋoŋgi. Raunakapaŋ meŋ oŋoŋgi jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ aposol ii Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ toroqeŋ jewubotiwaa soŋgo kotakota ama oŋoma “Kamaaŋ kembu,” jegi.

41 Kaeŋ jegi jigo kaunsol tuuŋ mesaoŋ keŋgi. Kananoŋ kema kokaeŋ jegi, “Jiisaswaa qataajoŋ ama qabuŋanana kaeŋ meŋ soojuti, ii Anutunoŋ moja. Iinoŋ nono siimbobolo iikaaŋa mobombaa so moma niniiro saanoŋ sokonja.” Kaeŋ jeŋ uugianoŋ kawaajoŋ qeaŋgoro aisoogi. 42 Aisooŋ gawoŋ toroqeŋ meŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ ugi ano miria miria kanoŋ kema Buŋa qaa kuma oŋoma laligogi. Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, yoŋonoŋ iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ iikanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligogi. Kiaŋ.

6

Gawoŋ ilailaa eja (diikon) 7 metogoŋ oŋoŋgi.

1 Gowoko jaŋgogianoŋ somariiŋ uro Juuda ejemba tuuŋ woi koloon laligogi. Tosianoŋ kantri tosianoŋga kaŋ Griik qaa jegi ano tosianoŋ iyaŋgiaa baloŋgianoŋ laligoŋ kouma Arameik ano Hibruu qaa jeŋkegi. Kaeŋ laligogi kambaŋ iikanoŋ niinoŋgiinoŋ kolooro. Griik qaa jegiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi boliro, “Aposol yoŋonoŋ kambaŋ so nene hina mendeema nonomakejuto, Griik qaa jeje emba malo nonoo nene hina bakaya ii bakasasaŋ nonomakeju. Ororoŋ mende mendeeŋgi mende sokonja.”

2 Kaeŋ jegitiwaajoŋ ama aposol 12 yoŋonoŋ gowoko tuuŋ ii koma horoŋ oŋoŋgi ajoroogi kokaeŋ iŋijogi, “Nononoŋ selewaa gawoŋ meŋ nembanene mendeema oŋoma Anutuwaa Buŋa gawombaajoŋ kambanana saanoŋ mende sokono uuwaa gawonananoŋ kamaawabo. Ii mende sokonja. 3 Kawaajoŋ alaurunana, mobu! Oŋonoŋ mono oŋoaŋgiaa batugianoŋga gawoŋ ilailaa mokoloon oŋombu. Uŋa Toroyanoŋ eja uugia saa qero Anutunoŋ momakootoya qaita moŋ oŋono qabuŋa awaa meŋ nanjuti, mono eja iikaaŋa 7 meweeŋgoŋ oŋombu. Ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi gawoŋ ii oŋoniŋ ii galeŋ koma meŋ laligowuya. 4 Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuyato, nononano kambaŋ so pondaŋ qama kooliŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jegeŋa nama jeŋ seiŋ laligowoŋa. Gawoŋ iikanoŋ mono pondaŋ nambоŋa.”

5 Kaeŋ iŋijogi tuuŋ kuuya yoŋonoŋ “Saanoŋ sokonja,” jegi. Kaeŋ jeŋ eja qata Stiiwen meweeŋgogi. Stiiwen ii Anutu kotakota moma laariŋ muro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero laligoro. Toroqeŋ eja kokaaŋ meweeŋgoŋ oŋoŋgi: Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas ano Nikolas. Nikolas ii waba kantriwaa siti qata Antiokia kanoŋ koloon kanageŋ Juuda ejaga koloon uuta Kraistwaanoŋ meleeno. 6 Ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi aposol yoŋoo jaasewaŋgianoŋ uma keŋgi borogia waŋgianoŋ ama qama kooliŋ kotuegoŋ oŋoŋgi.

7 Anutuwaanoŋ qaa jeŋ seigi toomoriaŋawo kolooro gowoko yoŋoo jaŋgogianoŋ Jerusalem sitinoŋ somariiŋ seiro. Jigo gawoŋ galeŋ yoŋoo

tuuŋnoŋga seiseiya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kiaŋ.

Stiiwen qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.

8 Anutuwaa kaleŋmoriaŋa ano ku-usuŋa kanoŋ gawoŋ ilailaa eja
Stiiwembaa uuta saa qero nama aiwese aŋgoleto somasomata ii ejemba
batugianoŋ mero asugiro. 9 Ii asugiroto, Juuda tosianoŋ waama
Stiiwen tuarenjeŋ ama mugi. “Loloon kagiti, iyoŋoo qamakooli miri
tuuŋ”* yoŋoo batugianoŋ Juuda tosianoŋ Sairini ano Aleksandria
Iijipt siti woi kanoŋa eleema kaŋ naŋgi. Eja kaaŋianoŋ mindiriŋ
waama Silisia ano Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyoŋoo tuuŋnoŋga Juuda
eja tosaaŋa uŋuama motooŋ Stiiwembo mondoŋ niinoŋgiinoŋ ama
jenoŋkooli amigi.

10 Kaeŋ amigito, Uŋa Toroyanoŋ Stiiwen sololooro momakooto so-
mataa qaganoŋ qaaya meleema iŋijoroti, ii Juuda yoŋonoŋ qewag-
owombaajoŋ amamaaŋ kamaagi. 11 Amamaaŋ kamaaŋ kokomomola
meŋ kema eja tosaaŋa mokoloon kuuŋ oŋoma kaŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ
mepaqepae qaa jeŋ iikanoŋ Mooses ano Anutu qetama orono moniŋ.”

12 Kaeŋ jeŋ kema ejemba tuuŋ, iyoŋoo jotamemeyagia ano Kana
qaawaa boi yoŋoo uunoŋkeeme qaa jegi uugia gere jero. Gere jero
tililuaaŋ kaŋ Stiiwen horoŋ qelanjiŋ meŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo
jaagianoŋ keŋgi. 13 Kema eja tosaaŋa uŋuaŋgi kouma Stiiwembaa
selianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya kuuŋ kokaeŋ naŋgoŋ jegi, “Eja koi kanoŋ
mono jiwowoŋ jigonana ano Mooseswaanoŋ Kana qaa tuarenjeŋ ama
mende mesaoŋkejato, ii toroqeŋ jeŋkeja. 14 Tuarenjeŋ ama kokaeŋ
jero moniŋ, ‘Jiisas, Nazaret ejanoŋ mono jiwowoŋ jigo koi kondeeno
qeqelalaŋ ewaa ano Moosesnoŋ Kana qaa nononota eji, ii utegowaa.’ ”

15 Kaeŋ jegi jigo kaunsol tuumbaa ajoajoroonoŋ ragiti, ii kuuyanoŋ
Stiiwen tororo uugi kaitanianoŋ Siwe gajoba tani kaaŋa kolooro iima
mogi. Kiaŋ.

7

Stiiwenoŋ qaa kitia meleema jero mogi.

1 Stiiwen qaa jakeyanoŋ ooŋgi nano jigo galeŋ waŋanoŋ kokaeŋ qisiŋ
muro, “Qaa ii hoŋa me qoloŋmoloŋgoyaga?”

Stiiwenoŋ Aabrahambaa sunduya jero.

2 *Qisiŋ muro kitia kokaeŋ meleeno, “Ejauruna, maŋ daremuna,
niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ananaa ambonana Aabrahamnoŋ
Mesopotemia balonoŋ laligoro asamararaŋ Toya Anutu iinoŋ asugiŋ
muro Mesopotemia mesaoŋ Haran gomanoŋ kema laligoro. 3 Anutunoŋ
kokaeŋ ijoro,

‘Gii geeŋgaa gomaŋ baloŋga ano tinitosauruga oŋomesaoŋ baloŋ
moŋ qendeema gomaŋati, mono iikanoŋ kema laligowa.’

4 *Kaeŋ ijoro moma Kaldia gomaŋ mesaoŋ Haran gomanoŋ kema
laligoro. Iikanoŋ laligoro maŋanoŋ komuro Anutunoŋ wasiŋ murota
oŋo kambaŋ kokaamba koi laligojuti, mono baloŋ kokanoŋ kaŋ kanaiŋ

* **6:9:** Qamakooli miri tuuŋ mombaa qata ii kokaeŋ kolooro qagi: Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ tosaaŋa sewaŋgia megi buŋagia kolooŋ togiaa weleŋ eeŋ qeŋ laligoŋ (sleiw) boro-gianoŋga loloon kagiti, iyoŋonoŋ iyaŋgiaa qamakooli miri tuuŋgia ama qagia kaeŋ qagi. * **7:2:** Jen 12.1 * **7:4:** Jen 11.31; 12.4

rama laligoro. 5 *Baloŋ kokanoŋ rama laligoro Anutunoŋ baloŋ kitia boroŋa moŋ kana tamboyaa so ii mende buŋa qeŋ muro. Baloŋ koi kawaa toya mende totooŋ kolooroto, Aabrahambaa gbilia mende kolooro Anutunoŋ kambaŋ iikanondeeŋ iwaa qaa waladeeŋ kokaeŋ jeŋ somoŋgoro,

‘Niinoŋ gomaŋ koi ii gii ano goo gemaganoŋ gbiliuruga koloowuti, mono iyoŋoojoŋ oŋombe iikawaa toya koloowuya.’

6 *Kaeŋ jeŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero,

‘Goo gbiliuruganoŋ gomaŋ moŋgeŋ kema wabaya koloon laligowuya. Wabaya koloon laligogi gomaŋ iikawaa toya yoŋonoŋ somoŋgoŋ oŋoŋgi togiaa weleŋ eeŋ qeŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi ama riiŋ oŋoŋgi gawoŋ biŋawo biŋawo eeŋ megi sewaŋa mende oŋoŋgi gbani 400:waa so koŋajiliŋ qaganoŋ laligowuya.

7 Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kanageŋ baloŋ ejemba weleŋgia qeŋ laligowuyati, ii qaanoŋ ama jeŋ tegoŋ oŋomaŋa.’

Anutunoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero,

‘Kaeŋ kolooro gbiliuruganoŋ gomaŋ ii mesaoŋ gomaŋ kokanoŋ eleema kaŋ waena meŋ mepeseeŋ noma laligowuya.’ Kiaŋ.

Aisak, Jeikob ano Joosef yoŋoo sundugia jero.

8 *“Anutunoŋ Aabraham kaeŋ ijoŋ aiwese kokaeŋ ambutiwaajoŋ jero moro, ‘Oŋo niwo soomoŋgo ambutiwaajoŋ mono noo aiwese asa koma eja selegia kotoŋ laligowu.’ Iikawaa so Aabrahamnoŋ meria Aisak kolooro weeŋ 8 tegoro kanoŋ Anutuwaa aiweseya meŋ selia kotoro. Aisaknoŋ meria Jeikob mekoloon aiwese ii kotoro ano Jeikobnoŋ merauruta mekoloon oŋoma iikawaa so kotoŋ oŋono. Jeikobwaa merauruta 12 yoŋonoŋ Israel nonoo ambosakoŋurunanaga koloogi.

9 *“Ambosakoŋurunananoŋ kogia Joosef ii gema qeŋ muŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi tosianoŋ sewaŋa meŋ wama Iijipt kantrinoŋ kema ooŋgi laligoro. Iikanoŋ laligoroto, Anutunoŋ iwo laligoro. 10 *Iwo laligoro koŋajiliŋ kania kania qaganoŋ uro moroti, kuuya iikanoŋga mono metogoŋ muro. Metogoŋ muŋ kaleŋmoriaŋa muro momakootoya awaa kolooro. Ii kolooro Iijipt kantriwaa faarao kiŋ iwaa jaanoŋ keuro iiro sokono eja poŋ kuuŋ muro Iijipt kantri ano faarao kimbaa jiŋkaroŋ miri iwoiya galeŋ koma oŋoma laligoro. 11 *Galeŋ koma oŋono bodi kambaŋa kaŋ kuuro Iijipt kuuya ano Keinan gomaŋ ii sokono. Kawaajoŋ ejemba yoŋonoŋ majakaka somata moma korowe-borowe laligogi. Kaeŋ laligoŋ ananaa ambourunananoŋ nembanene mokoloowombaajoŋ memeaŋgogi.

12 “Kaeŋ memeaŋgogi ‘Iijipt gomanoŋ dumuŋ kota eja,’ kaeŋ jegi Jeikobnoŋ moro. Kaeŋ moma merauruta, ananaa ambourunana ii indiŋ mutuya wasiŋ oŋono kanoŋ keŋgi. 13 *Kaeŋ kema laligoŋ eleema maŋgiaanoŋ kagi. Kanageŋ indiŋa moŋ mombo keŋgi Joosefnoŋ kaniaya iŋisaano mogi. Mogi faarao kiŋnoŋ kaaŋiadeeŋ tinitosaya iŋiima kaniagia moma kotoro. 14 *Moma kotoro Joosefnoŋ qaa ama

* **7:5:** Jen 12.7; 13.15; 15.18; 17.8 * **7:6:** Jen 15.13-14; Eks 3.12 * **7:8:** Jen 17.10-14; 21.2-4; 25.26; 29.31–35.18 * **7:9:** Jen 37.11, 28; 39.2, 21 * **7:10:** Jen 41.39-41 * **7:11:** Jen 42.1-2 * **7:13:** Jen 45.1, 16 * **7:14:** Jen 45.9-10, 17-18; 46.27

maŋa Jeikob ano tinitosauruta kuuya ii koma horoŋ oŋono iwaanoŋ keŋgi. Ejemba keŋgiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 75 kolooro.

15 *“Jeikob kaeŋ waŋgi Iijipt gomanoŋ keno. Kema laligoŋ
iikanoŋ komuro. Ambourunananoŋ kaaŋagadeeŋ komudaborogi.
16 *Komudaborogi qamogia meŋ aŋgoŋ Keinan gomanoŋ eleema Sekem
gomanoŋ kaŋ roŋ koma oŋoŋgi. Wala eeŋanoŋ Aabrahamnoŋ Sekem
(Sikem) laligoŋ baloŋ moŋ eja qata Haamor iwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga
moneŋnoŋ sewaŋa meroti, mono iikawaa qasirianoŋ jamo kobaa
uroroon kanoŋ ama oŋoŋgi.” Kiaŋ.

Moosesnoŋ Iijipt kantrinoŋ kolooŋ laligoŋ kouro.

17 *Stiiwenoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ wala eeŋanoŋ
soomoŋgo qaa Aabraham muroti, ii hoŋawo koloowaatiwaa kambaŋa
toriŋ dodowiro. Dodowiroti, iikawaa so Israel yoŋonoŋ Iijipt gomanoŋ
kolooŋ seiŋ laligogi tuuŋgianoŋ somariiŋ uro. 18 Somariiŋ uro faarao
kiŋ moŋnoŋ waama kanaiŋ Iijipt galeŋ koma oŋono. Faarao kiŋ gbilia
iinoŋ Joosefwaa kania mende moma laligoro. 19 *Iwaa kania mende
moma ananaa kanageso ii aŋgomokoloŋ qaganoŋ tiligoŋ ambourunana
ama riiŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi kiŋnoŋ Israel yoŋoo jeŋkooto
kotakota kokaeŋ ano, ‘Oŋo mono meraurugia bubuga ii oŋoma yamageŋ
kema apunoŋ giligi kemeŋ komuwu.’

20 *“Jeŋkooto kaeŋ ano kambaŋ iikanoŋadeeŋ mera moŋ qata Mooses
kolooro. Anutunoŋ ii iima moro sokono. Mooses kolooro ne-
muŋmaŋanoŋ ii koiŋ karoombaa so mirigaranoŋ galeŋ koma laligori.
21 *Koiŋ karooŋ ii tegoro nemuŋanoŋ meŋ yamageŋ kema kondenoŋ
apu qaganoŋ ama mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ keno faarao kimbaa bo-
ratanoŋ mokoloon mero meria kolooro galeŋ koma muro laligoro.
22 Kaeŋ laligoro Iijipt yoŋoonoŋ momo ano kaiyaka kuuya ii kuma
mugitiwaa so Iijipt yoŋoonoŋ momakooto eja somata kolooro. Iinoŋ
qaaya ano nanamemeŋa ii esuŋmumu qaganoŋ jeŋ ama laligoro.

23 *“Mooses gbania 40 tegoro kanoŋ Israel daremuŋuruta yoŋoo
prowinsnoŋ kema iŋiimambaajoŋ romoŋgoŋ qaaya somoŋgoŋ keno.
24 Kema Iijipt ejanoŋ Israel eja moŋ iwo eeŋ toontooŋ aŋgowowo ama
horoŋ ureeŋ ama muŋ qero iiro. Iima kema Israel eja ii ilaaŋ muŋ
gematanoŋ kema iroŋa meleema Iijipt eja ii qeŋ qero komuro. 25 Qero
komuro Anutunoŋ Mooseswaanoŋ laariŋ Israel ejemba faarao kimbaa
boronoŋga metogoŋ oŋomambaajoŋ ku-usuŋ muro karo. Yoŋonoŋ
Mooses iima kaniaya iikaeŋ saanoŋ moma asariju, iikaeŋ romoŋgoroto,
yoŋonoŋ ii mende moma asariŋ eeŋ tompiŋ laligogi.

26 “Gomaŋ ano mombo yoŋoonoŋ keno Israel eja woiyanoŋ aori
iriiro. Iriima batogoŋ batugaranoŋ luae koloowaatiwaajoŋ moma
kokaeŋ irijoro, ‘Eja woi, oro daremuŋga. Oroaŋgara motoonoŋ mono
naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaŋ aojao?’ 27 Kaeŋ irijoroto, ejanoŋ alia meŋ
boliŋ muroti, iinoŋ mono Mooses geriawo utama muŋ kokaeŋ jeŋ muro,
‘Gii nonoonoŋ galeŋkoŋkoŋ ano jenteego ejaga koloojaŋ me? Moronoŋ
kuuŋ gonota nanjaŋ? 28 Gii woraŋ Iijipt eja qena komuroti, mono
kaaŋadeeŋ nii numambaajoŋ jejaŋ me?’

---

* **7:15:** Jen 46.1-7; 49.33 * **7:16:** Jen 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joos 24.32 * **7:17:** Eks 1.7-8
* **7:19:** Eks 1.10-11, 22 * **7:20:** Eks 2.2 * **7:21:** Eks 2.3-10 * **7:23:** Eks 2.11-15

29 *Kaeŋ qisiŋ muro qaa kawaajoŋ ama Iijipt kantri mesaoŋ oloŋ koma
Midian gomanoŋ kema wabaga laligoro. Iikanoŋ laligoŋ emba meŋ
merawoita woi mekoloon orono laligogi." Kiaŋ.

Moosesnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 laligoro.

30 *Stiiwenoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero, "Kaaŋ laligogi gbani 40
tegoro kanoŋ Moosesnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ baaŋa qata
Sainai iikawaa kanianoŋ laligoro Siwe gajoba moŋnoŋ asugiro. Ii gere
jerendeŋ batuyanoŋ gere bolaŋ kooloŋ mende jeŋ kotoroti, iikanoŋ
asugiŋ muro. 31 Kaeŋ asugiŋ muro tani iikawaajoŋ waliŋgoŋ kania iima
moma kotomambaajoŋ kosianoŋ keno Anutuwaanoŋa qaa moŋ kokaeŋ
koloooro moro, 32 'Niinoŋ goo ambosakoŋuruga yoŋoo Anutugiaga koloo-
jeŋ. Niinoŋ Aabraham, Aisak, Jeikob yoŋoo Poŋgiaga laligoŋ kouma
laligojeŋ.' Qaa kaeŋ koloooro moma jeneŋa kanaiŋ ororo iikaaŋ baageŋ
uuŋ iimambaajoŋ toroko moro.
33 "Toroko moroto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, 'Baloŋ riiŋ nanjaŋi, ii baloŋ
kowogaga. Kawaajoŋ gii mono kana esuga qetegowa. 34 Noo ejemba
tuuŋuruna Iijipt laligojuti, ii ama riiŋ oŋoŋgi siisiiwaewae qaganoŋ aoŋ
oroŋ laligoju. Niinoŋ ii iima kotoŋ laligojeŋ. Yoŋonoŋ osoŋgoŋ uŋuro
saama welenjuti, niinoŋ ii modaborojeŋ. Niinoŋ yoŋoo borogianoŋga
metogoŋ oŋomambaajoŋ kamaajeŋ. Kawaajoŋ gii mono keteda koi
waama kana wasiŋ gombe Iijipt kemba!' Kaeŋ ijoro."

Moosesnoŋ Israel uŋuano gbani 40 kananoŋ laligogi.

35 *Stiiwenoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero, "Yoŋonoŋ Mooses qakooma
kondama muŋ kokaeŋ ijogi, 'Gii galeŋkoŋkoŋ ano jenteego ejaga
koloojaŋ me? Moronoŋ kuuŋ gonota kaya nanjaŋ?' Kaeŋ qakooma
ijogito, Anutunoŋ Mooses ii wasiŋ muro yoŋoo eja poŋgia koloooro.
Siwe gajobanoŋ gere jerendenoŋ bolaŋ jero kanoŋ asugiŋ muroti,
iinoŋ mono Anutuwaanoŋ buju qaa ii meŋ kaŋ uuta kuuro mootogo
ejagiaga koloooro. 36 *Israel mootogo ejagia kooloŋ ejembauruta
ii aiwese aŋgoleto kania kania meŋ Iijipt kantrinoŋga metogoŋ
uŋuano mesaoŋ Kowe Osoga iikanoŋ kagi. Emu kagi kanoŋ ano
baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaaŋiadeeŋ toroqeŋ aiwese aŋgoleto mo-
rota morota ii gbani 40:waa uutanoŋ meŋ qendeeno iima laligogi.
37 *Moosesnoŋ eja poŋgia laligoŋ Israel kanageso ii kokaeŋ iŋijoro, 'Anu-
tunoŋ Juuda tuuŋ oŋoo batugianoŋga gejatootoo eja moŋ meweeŋgoŋ
kuuro nii kaaŋa koloowaa.'
38 *"Israel yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligogi eja poŋgia
kooloŋ ananaa ambosakoŋurunana yoŋowo laligoŋ kanagesogia galeŋ
koma oŋono. Galeŋ koma oŋoma baaŋa qata Sainai iikanoŋ uro Siwe
gajoba moŋnoŋ qaa ijoro moma iwo laligoro. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ
laaligo kotigaa qaaya suulaŋ ijoro moma laligoroti, iinoŋ qaa ii iikawaa
so jero nonoo Buŋa koloooro.
39 "Iinoŋ eja poŋgia laligoroto, ananaa ambosakoŋurunana yoŋonoŋ
qaaya teŋ koma mubombaajoŋ mojogia tiiro gema qegi. Gema qeŋ
utama muŋ uugia meleeno Iijipt kantrinoŋ mombo eleembombaa
siiŋa mogi. 40 *Kaeŋ moma Mooseswaa data Aaron ii kokaeŋ ijogi,

* **7:29:** Eks 18.3-4 * **7:30:** Eks 3.1-10 * **7:35:** Eks 2.14 * **7:36:** Eks 7.5; 14.21; Jaŋ 14.33
* **7:37:** Dut 18.15, 18 * **7:38:** Eks 19.1–20.17; Dut 5.1-33 * **7:40:** Eks 32.1

‘Moosesnoŋ eja Poŋnana koloon Iijipt kantrinoŋga metogoŋ nunuano kaniŋi, iinoŋ baaŋanoŋ uma tani nomaeŋ kolooji, nono ii mende mojoŋ. Ii mende mojoŋiwaajoŋ giinoŋ saanoŋ tando lopioŋ mena iikanoŋ jotamemenana koloogi kanagianoŋ toroqeŋ kemboŋa.’

41 *“Kaeŋ ijoŋ iikanondeeŋ goul meŋ kanoŋ lopioŋ moŋ bulmakao meriaa tani megi. Ii meŋ siimoloŋ meŋ kaŋ ama muŋ lombaŋ ooŋ iwoi borogianoŋ megiti, iikawaa korisoro ama mepeseegi. 42 *Kaeŋ aŋgito, Anutunoŋ ii iima mojoya tiiro gema uŋuro Sombimbaa seŋgelao Toya waegia meŋ mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ oŋomesaoro. Gejatootoo eja Aamosnoŋ qaa moŋ ooro Buju Terenoŋ eji, mono iikawaa so kokaeŋ aŋgi,

‘Oo Israel ejemba, oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ gbani 40:waa so laligoŋ kambaŋ iikanoŋ oro siimoloŋ ooŋ nanduŋ tosaaŋa meŋ kaŋ noma laligogi me qaago?
43 Ii qaagoto, oŋonoŋ mono beŋ qata Moolek iwaa opo sel kuuŋa ii aŋgogi ano beŋ qata Refan iwaa seŋgelao uŋaya ii aŋgoŋ kaŋ laligogi.
Oŋonoŋ uŋa lopioŋ ii waegara meŋ mepeseeŋ orombombaajoŋ megi buŋagia kolooro.
Kawaajoŋ ama niinoŋ mono konjoma oŋombe kereurugianoŋ kaŋ uŋuaŋgi kema laligoŋ koriganoŋ Babilon kantriwaa gematanoŋ uma laligowu.’ ” Kiaŋ.

Stiiwenoŋ opo sel jigowaa qaaya jero.

44 *“Ambosakoŋurunana yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligoŋ Anutuwaa daŋgunu kuuŋ opo sel jigo meŋ aŋgoŋ laligogi. Ii meŋ aŋgoŋ Anutunoŋ jigoya mewutiwaajoŋ Mooses jeŋ kotoŋ muŋ uŋa sareya qendeema muro iiroti, mono iikawaa so megi nano. 45 *Moosesnoŋ ambosakoŋurunana galeŋ koma oŋono yoŋonoŋ opo sel jigo ii aŋgoŋ laligogi. Kanageŋ Joosuanoŋ waama galeŋ koma oŋono gbiliurugianoŋ jigo ii buŋa qeŋ aŋgoŋ toroqeŋ kaŋ laligoŋ kantri kokanoŋ kougi. Kantri kokanoŋ kougi Anutunoŋ baloŋ toya tuuŋa tuuŋa oŋotaaro keŋgi gomaŋgia aŋgoŋ koma megi. Meŋ rama laligogi kiŋ Deiwid kolooro.

46 *“Iinoŋ kolooŋ Anutu jaasewaŋanoŋ kaleŋmoriaŋa mokoloon kokaeŋ qisiŋ muro, ‘Anutu Jeikobwaa beŋa, giinoŋ saanoŋ jena niinoŋ jeŋ kotowe nono goojoŋ jiwowoŋ jigo waŋa mewoŋa.’ 47 *Kaeŋ qisiŋ muroto, Solomonoŋ jeŋ kotoro Anutuwaajoŋ jiwowoŋ jigo megi. 48 Ii megito, Uuta Somata iinoŋ ejanoŋ miri borogianoŋ megiti, iikanoŋ mende laligoja. Kawaa qaaya gejatootoo eja moŋnoŋ kokaeŋ oorota eja,

49 *‘Poŋnoŋ jeja: Noonoŋ jiŋkaroŋ duŋ rarana ii Siwenoŋ ero namo ii kananaa doya kolooro iikanoŋ riiŋ rajeŋ.
Oŋo mono noojoŋ miri tania nomaeŋ megi sokonaga?
Me miri dakanoŋ mokoloon noŋgi iikanoŋ uma haamo meŋ laligowenaga?
50 Iwoi kuuya ii mono neeno neenaa boronanoŋ mokoloon oŋombeti, ii moju.’ ” Kiaŋ.

---

* **7:41:** Eks 32.2-6 * **7:42:** Aam 5.25-27 * **7:44:** Eks 25.9, 40 * **7:45:** Joos 3.14-17
* **7:46:** 2 Sml 7.1-16; 1 Hist 17.1-14 * **7:47:** 1 Kiŋ 6.1-38; 2 Hist 3.1-17 * **7:49:** Ais 66.1-2

Stiiwenoŋ kaunsol yoŋoo uugia kuuro.

51 *"Oo qaaqeqe ejemba, oŋoo uugianoŋ mono duuro gadokopa kolooju. Gejagianoŋ hoŋgoŋ mende totooŋ tooja! Ii duujiwaajoŋ Anutuwaanoŋ qaa qotogoŋ gejajojombaŋ amakeju. Ambosakoŋurugianoŋ Uŋa Toroya tuarenjeŋ ama muŋ laligogi oŋonoŋ mono yoŋoo so toroqeŋ kaaŋiadeeŋ Uŋa Toroya suulaŋ gema qeŋkeju! 52 Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba afaaŋa qaago sisiwerowero ama oŋoma laligogi. Yoŋoonoŋga moronoŋ kakasililiŋ mende mokolooro? Yoŋonoŋ Eja Solaŋanoŋ asugiwaatiwaa gejatootoo qaaya jegi ii uŋugi komugi. Yoŋonoŋ komugi Eja Solaŋanoŋ aŋo asugiro oŋonoŋ ii memelolo meŋ muŋ qegi komuro. 53 Anutunoŋ gajobauruta wasiŋ oŋono Siwenoŋga kamaaŋ Kana qaa oŋoŋgi Buŋagia kolooroto, oŋonoŋ ii mende teŋ koma otaaŋ laligogi." Kiaŋ.

Stiiwen jamonoŋ qegi komuro.

54 Stiiwenoŋ qaa kaeŋ jero jigo kaunsol yoŋonoŋ mogiti, ii uugia soonoŋ kootoya kaaŋa kotoro. Kotoro uugia gere jero ambari kiŋ waama naŋgi. 55 Kaeŋ aŋgito, Uŋa Toroyanoŋ Stiiwembaa uuta saa qero jaaya Siwenoŋ uuro uro Jiisas Anutuwaa asamararaŋ uutanoŋ eukanoŋ Anutuwaa boro dindiŋanoŋ nano iiro. 56 Jiisas iima jero, "Mobu! Siwe aantano Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Anutuwaa boro dindiŋanoŋ nano iijeŋ."

57 Kaeŋ jero moma qa gigilaagi guju somata waaro gejagia borogianoŋ gojoma kuuyanoŋ luguŋ kema qelanjiŋ megi. 58 Kaeŋ meŋ taoŋ goraayanoŋ ororaaŋ kema seleeŋgeŋ ama jamonoŋ kanaiŋ giliŋ qegi. Kaeŋ qegi tosianoŋ ii iima nama malekugia qetegoŋ meloloon eja gbaworo Soolwaa kosianoŋ aŋgi. 59 Kaeŋ ama jamonoŋ giliŋ qeŋgadeeŋ naŋgi Stiiwenoŋ Anutuwaa qama kooliŋ kokaeŋ jero, "Oo Poŋ Jiisas, gii mono kokoosona meŋ aŋgoŋ komba!" 60 Kaeŋ jeŋ kemeŋ simiŋ kuma qa gigilaaŋ jero, "Poŋ, siŋgisoŋgo koi anjuti, iikawaa lombota mono yoŋoo qagianoŋ mende amba!" Kaeŋ jeŋ goroŋ qeŋ komuro. Kiaŋ.

8

Soolnoŋ uumeleeŋ tuuŋ sisiwerowero ama oŋono deeŋgi.

1 Stiiwen qegi komuroti, ii Soolnoŋ kaaŋagadeeŋ moro sokono. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ sisiwerowero somata kolooro Jerusalem sitiwaa uumeleeŋ tuuŋ kazi ama oŋoŋgi. Kawaajoŋ yoŋonoŋ korebore siti mesaoŋ deema Judia ano Samaria prowins woi ii sokoma keŋgi aposol yoŋonondeeŋ kaparaŋ koma sitinoŋ laligogi. 2 Ejemba Anutu goda qeŋ waeya meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ Stiiwen komurotiwaajoŋ jiŋgeŋ qama mamaga saama qamoya meŋ kema roŋ koŋgi.

3 *Roŋ koŋgito, Soolnoŋ uumeleeŋ kanageso jaabamagege meŋ oŋoma miria miria liligoŋ uma uumeleeŋ eja ano emba ororaaŋ uŋuama giliŋ oŋono kamaagi jero kapuare mirinoŋ oŋooŋgi. Kiaŋ.

Filipnoŋ Samaria sitinoŋ Buŋa gawoŋ mero.

4 Uumeleeŋ ejembanoŋ deema gomaŋ so kema kaŋ liligoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ Oligaa Buŋa jeŋ iikanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligogi. 5 Filipnoŋ Samaria prowinswaa siti moŋnoŋ kemeŋ Hamoqeqe Toya

* **7:51:** Ais 63.10 * **8:3:** Apo 22.4-5; 26.9-11

Kraistwaa kania jeŋ asariŋ oŋono mogi. 6 Ii jeŋ asariŋ oŋoma aŋgoleto
mero letono ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima qaa jeroti, ii uumotooŋ ama
geja ama moma aŋgoŋ koŋgi.
7 Filipnoŋ gawoŋ mero Anutuwaa ku-usuŋanoŋ omejiilaŋ mamaga ii
ejemba uugianoŋga oŋotaaro. Oŋotaaro qa bobolo qama kouma keŋgi.
Gawoŋ mero ejemba seiseiya bakagia koomuya kolooŋ meendaŋgoya
laligogiti, ii qeaŋgogi. 8 Kaeŋ kolooro Samaria sitinoŋ korisoro uuta
kolooŋ ero. Kiaŋ.

Sele galeŋ eja Saimonoŋ umbuqumbuliŋ ano.

9 Korisoro eroto, Samaria siti kanoŋ oweŋ jenaŋ eja moŋ qata Saimon
laligoro. Iinoŋ gbani tosaaŋa suuqaŋgoroŋ hamoqeqe gawoŋ meŋ
Samaria ejemba waliŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi “Eja uuta
koloojeŋ,” jeŋ iyaŋaajoŋ moro uro. 10 Ejemba uuta ano kamaaŋqeqeta
yoŋonoŋ korebore Saimombaa qaawaajoŋ geja ama moma kokaeŋ
jeŋ laligogi, “Anutuwaa esuŋa qata ‘Ku-usuŋ somata,’ qajuti, iikanoŋ
mono eja kawaa uutanoŋ kemerota eja.” 11 Saimonoŋ suuqaŋgoroŋ
hamoqeqe gawoŋ ii kambaŋ koriga mero ejembanoŋ waliŋgoŋ laligogi.
Kaeŋ ano waliŋgoŋ laligotiwaajoŋ ama iwaanoŋ qokotaaŋ laligogi.
12 Kaeŋ laligogito, Filipnoŋ kaŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubombaa
Oligaa Buŋa ano Jiisas Kraist qataa kania ii jeŋ asariŋ oŋono. Ii
jeŋ asariŋ oŋono ejemba mamaganoŋ Buŋa qaa moma laariŋ uugia
meleeŋgi oomulu meŋ oŋono. 13 Kaeŋ aŋgi Saimonoŋ kaaŋagadeeŋ
qaa ii moma laariro oomulu meŋ mugi Filipwaa kosianoŋ kaŋ laligoŋ
otaaro. Kaeŋ kolooro Filipnoŋ aŋgoleto aiwese somasomata mero
asugiro ii iima waliŋgoŋ laligoro. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ Samaria yoŋoo uugianoŋ kemero.

14 Samaria ejembanoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kaeŋ moma aŋaliŋ
aŋgoŋ koŋgiti, iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Jerusalem sitinoŋ keno aposol
yoŋonoŋ mogi. Yoŋonoŋ ii moma Piito ano Jon meweeŋgoŋ wasiŋ
oroŋgi yoŋoonoŋ keni. 15 Kema keuma yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ Uŋa
Toroyanoŋ uugianoŋ kemebaatiwaajoŋ Poŋ qisiri. 16 Kania kokaem-
baajoŋ qisiŋ qama kooliri: Yoŋonoŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu
meŋ oŋoŋgito, Uŋa Toroyanoŋ yoŋoonoŋga mombaa uutanoŋ mende
kemero eeŋ laligogi. 17 Kawaajoŋ qama kooliŋ borogara waŋgianoŋ ani
Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemero megi. Kiaŋ.

Saimonoŋ Uŋa Toroya sewaŋa memambaajoŋ jero.

18 Aposol yoronoŋ borogara ejemba waŋgianoŋ ani Anutunoŋ
iikawaa so Uŋa Toroya yoŋoo uugianoŋ ano Saimonoŋ ii iima moneŋ
meŋ kaŋ kokaeŋ irijoro, 19 “Oro mono ku-usuŋ kaaŋa ii nii moŋ noni
meŋ borona daeŋ yoŋoo waŋgianoŋ amaŋati, Uŋa Toroyanoŋ mono
iyoŋoo uugianoŋ kemebaa.”
20 Kaeŋ irijoroto, Piitonoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Ae! Yamageŋ! Giinoŋ
Anutuwaa kaleŋa ii moneŋnoŋ sewaŋa memambaajoŋ jejaŋ. Kawaajoŋ
gii mono moneŋgawo gere sianoŋ kemeba. 21 Goo uuganoŋ Anutuwaa
jaanoŋ mende diŋgoja. Kawaajoŋ gii Buŋa qaa kokawaa hoŋa moŋ
mende totooŋ mewaga. 22 Kileŋaganoŋga mono uuga meleema Poŋ
qama koolina iinoŋ uumomogaa siŋgisoŋgoya ii mesaonaga. 23 Goo
uuganoŋ kobooro tomembombomboŋ kaaŋa juma saa qeŋ gonja.
Siŋgisoŋgoganoŋ mono kasa kaaŋa kokosiiŋ gono osijaŋ.”

24 Piitonoŋ kaeŋ jeŋ muro oweŋ jenaŋ eja Saimonoŋ kokaeŋ meleema
orono, “Oro mono noojoŋ ama Pombaajoŋ qama kooliri qaa jejaoti,
iikawaa hoŋa moŋ mende kolooŋ nonaga.”
25 Aposol yoronoŋ Pombaa Buŋa qaa ii siti iikanoŋ naŋgoŋ jeŋ jeŋ
asariŋ oŋomesaoŋ keni. Kananoŋ kema Samaria prowinswaa gomaŋa
gomaŋa liligoŋ ejemba uugia Oligaa Buŋa qaanoŋ kuuŋ oŋoma laligoŋ
Jerusalem sitinoŋ eleema keni. Kiaŋ.

Filipnoŋ Afrika eja moŋ ii Buŋa qaa ijoro.

26 Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ Filip qaa kokaeŋ ijoro, “Gii mono
Jerusalem siti mesaoŋ Saut waageŋ kemba. Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ
kana isia (walaga) Gaza taonoŋ kemeŋkejuti, mono iikanoŋ kemba.”
27 Kaeŋ ijoro Filipnoŋ afaaŋgoŋ mesaoŋ keno. Kema Afrika eja moŋnoŋ
gomaŋanoŋ eleema keno kananoŋ mokolooro. Iinoŋ Etiopia kantriwaa
kandasi kwiimbaa jawiŋa uuta kolooŋ emba pombaa jiŋkaroŋ mirianoŋ
moneŋ ano esuhina iwoiya galeŋ koma laligoro. Seliaa iwoiwaajoŋ ama
Juuda eja koloomambaajoŋ amamaaroto, kileŋ Anutuwaa waeya meŋ
mepeseemambaajoŋ Jerusalem sitinoŋ karo.
28 Kaŋ gomaŋanoŋ eleemambaajoŋ hoos karenoŋ uro hoosnoŋ horogi
kananoŋ keno. Iikanoŋ kema gejatootoo eja Aisaiawaa buk kotuma
weeŋgoŋ raro. 29 Kaeŋ kolooro Uŋa Toroyanoŋ Filip saŋe qeŋ muŋ
qaa kokaeŋ ijoro, “Gii mono hoos kare iikawaa kooroŋanoŋ kema
metetereeŋ kemba.” 30 Uŋa Toroyanoŋ kaeŋ ijoro iikanondeeŋ bobog-
ariŋ kosianoŋ keno. Kema ejanoŋ gejatootoo eja Aisaiawaa buk
iikanoŋa Buŋa qaaya weeŋgoro moro. Moma kokaeŋ qisiŋ muro, “Qaa
weeŋgojaŋi, ii saanoŋ moma asarijaŋ me qaago?”
31 Qisiŋ muro ijoro, “Moŋnoŋ mende jeŋ asariro neeno ii nomaeŋ
moma asariwenaga?” Kaeŋ ijoro hoos karenoŋ uro motooŋ rari.
32 *Buŋa Tere weeŋgoroti, ii kokaeŋ,

“Ejanoŋ lama qeŋ kotowombaajoŋ meŋ wanjuti, ii mono iikawaa
so osoŋ sororoŋgoŋ ero.
Galeŋanoŋ lama meriaa juya biaŋkatinoŋ motoro kooroŋanoŋ
goroŋ qeŋ otoŋa qaa nanji, iwaa so mono mende qama
wauŋgoro.
33 Meŋ kamaaŋ mugi moŋnoŋ qaa jakeyanoŋ qaayaa kitia mende
naŋgoŋ jero eeŋ laŋ jeŋ tegogi. Namonoŋ laaligoya kaeŋ waŋgi
komuro.
Gbiliuruta qaa komuro. Kawaajoŋ moŋnoŋ qa areŋa kanageŋ
mende weeŋgoŋ jewaa.”

34 Jawinoŋ ii weeŋgoŋ Filip kokaeŋ qisiŋ muro, “Gejatootoo ejanoŋ
qaa ii morowaajoŋ jeja? Ii iyaŋaajoŋ me eja mombaajoŋ jeja? Gii
saanoŋ iikawaa kania nijowa.” 35 Kaeŋ qisiŋ muro gejatootoo yoŋoonoŋ
Buju Terenoŋga kanaiŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaniawo jeŋ asariro
moro. 36 Kaeŋ amiŋ moma kananoŋ kema apu kosianoŋ keuri kwiin
jawiŋanoŋ ijoro, “Iiba, apu bereŋa koi eja. Kawaajoŋ gii saanoŋ oomulu
meŋ nomba. Qaa moŋnoŋ aŋgoŋ koma gonja me qaago?” 37 (Kaeŋ
ijoro Filipnoŋ jero, “Gii qaa gijojeŋi, ii uuga kuuya Anutuwaanoŋ ama
moma laarijaŋi eeŋ, ii saanoŋ amaŋa.” Jero qaa kokaeŋ meleeno, “Jiisas
Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooja, niinoŋ ii moma laarijeŋ.”

* **8:32:** Ais 53.7-8

38 Kaeŋ meleema jeŋ kotoro hoos kare somoŋgogi aŋgarakuŋ apunoŋ
kemeŋ Filipnoŋ oomulu meŋ muro. 39 Ii meŋ muro apunoŋga kouri
Pombaa Uŋa Toroyanoŋ Filip wano uma aliro kwiin jawiŋanoŋ ii
mombo mende iiro. Mende iiroto, toroqeŋ korisoro qaganoŋ gomaŋ
baloŋanoŋ Etiopia keno. 40 Filipnoŋ aliŋ kema taoŋ qata Asdod kanoŋ
asugiro mokoloogi. Iikanoŋadeeŋ toroqeŋ taoŋa taoŋa liligoŋ kanoŋ
Oligaa Buŋa qaanoŋ ejemba uugia kuuŋ kema laligoŋ Sisaria taonoŋ
kouro. Kiaŋ.

9

Poŋnoŋ Sool asugiŋ muro uuta meleeno.
Apo 22.6-16; 26.12-18

1 Kambaŋ biiwia kanoŋ Soolnoŋ uugere qaganoŋ nama uu selia
bolaŋ qetano Pombaa gowokouruta uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ
laligoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa iwaanoŋ keno. 2 Iwaanoŋ kema
kokaeŋ kuuŋ qisiro, “Kana gbilia otaaŋ laligojuti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ
koriganoŋ Damaskas sitinoŋ laligoju. Kawaajoŋ niinoŋ saanoŋ endu
kema moŋgama oŋoma moŋ mokoloomaŋati, ii mono somoŋgoŋ wama
Jerusalem sitinoŋ kamaŋa. Damaskas sitinoŋ Juuda nonoo qamakooli
miri galeŋ komakejuti, iyoŋonoŋ ii aŋgoŋ koma oŋombubotiwaajoŋ
mono jenteego tere ooŋ nona meŋ kema qendeema oŋomaŋa.” Kaeŋ
jero ooro meŋ keno.

3 Kananoŋ kema kema Damaskas siti dodowimambaajoŋ ano iwoi
moŋ uulaŋawo kokaeŋ kolooro: Asamararaŋ moŋ Siwenoŋga oobili
kaaŋa asugiŋ kamaaŋ liligoŋ muro. 4 Liligoŋ muro tama namonoŋ
kemeŋ eŋ otoŋ moŋ moro qaa kokaeŋ ijoro, “Sool Sool, gii mono
naambaajoŋ sisiwerowero qaganoŋ ama nonjaŋ?”

5 Kaeŋ ijoro Soolnoŋ qisiŋ jero, “Poŋ, gii moronoŋ?” Kaeŋ jero
meleeno, “Nii Jiisas sisiwerowero qaganoŋ ama nomakejaŋi, nii mono
ii. 6 Ii koloojento, saanoŋ waama sitinoŋ kemba. Iikanoŋ kema naa
iwoiga ambagati, moŋnoŋ iikawaa bujuya gijowaa.”

7 Eja iwo keŋgiti, iyoŋonoŋ qaagia bogoro totomiŋ naŋgi. Yoŋonoŋ
qaa otoŋ oŋanoŋ mogito, eja moŋ mende iigi. 8 Qaa meleeno Soolnoŋ
namonoŋga waaroto, jaaya uuŋ iwoi moŋ mende iima titou kuuŋ nano.
Kaeŋ nano borianoŋ meŋ Damaskas sitinoŋ wama keŋgi. 9 Keŋgi weeŋ
karooŋ kawaa so titou rama apu me nene moŋ mende neŋ eeŋ raro.
Kiaŋ.

Ananaiasnoŋ Sool oomulu meŋ muro.

10 Damaskas sitinoŋ Jiisaswaa gowoko moŋ qata Ananaias laligoro.
Poŋnoŋ kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro “Ananaias!” qaro. Qata
qaro jero, “Oo Poŋ, nii koi rajeŋ.”

11 Kaeŋ jero Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono waama kana qata
Kana Dindiŋa jeŋkejuti, iikanoŋ kemba. Iikanoŋ kema Juudaswaa
mirinoŋ uma Tarsus eja qata Soolwaajoŋ qisiwa. Moba, iinoŋ nii qama
kooliŋ noma raja. 12 Qama kooliŋ rama uutanoŋ jaameleeŋ uŋa moŋ
kokaeŋ iiro: Eja qata Ananaiasnoŋ miria uutanoŋ kouma jaaya mombo
toowaatiwaajoŋ boria waŋanoŋ ambaa.”

13 Poŋnoŋ qaa kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, ejemba ma-
maganoŋ eja iikawaa sunduya jedaborogi mobe. Iinoŋ Jerusalem

sitinoŋ goonoŋ kanagesouruga soraaya ii mamaga uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro. 14 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ nemuŋ koma ku-usuŋ mugi Damaskas siti kokanoŋ kaaŋagadeeŋ gawoŋ iikayadeeŋ memambaajoŋ karo. Ejemba goo qaga qama kooliŋkejoŋi, iinoŋ mono nono korebore nonoma somoŋgoŋ nonomambaajoŋ moja."

15 Kaeŋ meleenoto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ eja ii meweeŋgoŋ mube qana bosima noo manja qeŋ laligowaa. Kaeŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ noo Buŋana jeŋ seiro Israel ano waba kantri ejembanoŋ momakebuya. Qaa jakeya jakeya kanoŋ horogi eja poŋ mamaga yoŋoo jaagianoŋ keuma noo Buŋana iŋijoro mobuya. Kawaajoŋ mono kileŋ kemba. 16 Iinoŋ qana bosima kawaajoŋ siimbobolo mamaga mobaa. Niinoŋ iikawaa areŋa qendeema mumambaajoŋ mojeŋ."

17 Kaeŋ ijoro Ananaiasnoŋ kema miri iikawaa uutanoŋ uma borowoita Soolwaa waŋanoŋ ama ijoro, "Sool alana, kana somatanoŋ kana Jiisasnoŋ asugiŋ gonoti, Poŋ iikanoŋ mono wasiŋ nono kajeŋ. Goo jaaganoŋ mombo tooro Uŋa Toroyanoŋ uuga saa qewaatiwaajoŋ nijoro kajeŋ." 18 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ iwoi sunuyawo tani kanoŋ jaayanoŋga tama kamaadabororo jaaya tooro. Jaaya tooro uuro asariro waaro. Waama jero oomulu meŋ muro. 19 Oomulu meŋ muro nene neŋ kotiiro. Soolnoŋ kotiiŋ gowoko yoŋoo batugianoŋ Damaskas sitinoŋ weeŋ tosaaŋa laligoro. Kiaŋ.

Soolnoŋ Damaskas sitinoŋ Buŋa gawoŋ mero.

20 Laligoŋ iikanoŋa waama Juuda yoŋoo qamakooli miria miria kanoŋ uma Jiisaswaa kania jeŋ asariŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ iŋijoro, "Jiisasnoŋ Anutuwaa meria kolooja."

21 Kaeŋ iŋijoro moma kuuya yoŋonoŋ aaruŋ waliŋgoŋ jegi, "Jerusalem sitinoŋ qa ii qama kooligiti, eja koi kanoŋ ii uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro me qaago? Kaaŋiadeeŋ koi kanoŋ karoti, ii mono nono somoŋgoŋ nunuama jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋoo borogianoŋ nonoomambaajoŋ karo. Kawaajoŋ mono nomaeŋ letoma aŋo Anutuwaa qaa iikayadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeja?"

22 Kaeŋ jegito, Anutunoŋ Sool esuŋmumu muro mombo kotiiŋ laligoro. Kotiiŋ laligoŋ Juuda ejemba Damaskas sitinoŋ laligogiti, iyoŋoo uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, "Jiisasnoŋ oŋanoŋ Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja." Qaa ii jeŋ kotiiŋ kania qendeema laligoro yoŋonoŋ kiko qeŋ qaa ii qewagowombaajoŋ amamaaŋ laligogi.

23 *Weeŋ mamaga tegoro Juuda yoŋonoŋ ajoroon qaa gawoŋ meŋ Sool qegi komuwaatiwaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi. 24 Aŋgonaŋ aŋgito, iikawaa bujuya ii Soolwaa gejianoŋ kemero moro. Soolnoŋ Damaskas siti mesaomambaajoŋ ano iikanoŋ qegi komuwaatiwaajoŋ siti kiropo naguyanoŋ iwaajoŋ asaga gomantiiŋa jaa galeŋ meŋ laligogi. 25 Kaeŋ meŋ laligogito, gowokourutanoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ konde (misa) somata meŋ kasanoŋ somoŋgoŋ Sool kondenoŋ ama siti sopawaa ootanoŋga aŋgi kemeŋ keno. Kiaŋ.

Soolnoŋ Jerusalem tatawaga kema laligoro.

26 Soolnoŋ kema Jerusalem sitinoŋ keuma Jiisaswaa gowokouruta yoŋowo batogoŋ toroqeroto, kuuya yoŋonoŋ Sool gowoko koloon laligoroti, ii mende moma laarigitiwaajoŋ ama iwaajoŋ toroko mogi.

* **9:23:** 2 Kor 11.32-33

27 Toroko mogito, eja qata Barnabas iinoŋ ala meŋ muŋ kalaŋ koma
wama aposol yoŋoonoŋ kema qendeema sunduya kokaeŋ jeŋ asariŋ
oŋono, “Sool eja koi kanoŋ kananoŋ karo Poŋnoŋ asugiŋ muro iiro
qaaya ijoro ano kanageŋ Jiisaswaa qata ii Damaskas sitinoŋ jeŋ asariŋ
uugia kotakota kuuŋ laligoro.”
28 Sunduya kaeŋ jeŋ asariŋ oŋono yoŋowo toroqeŋ Jerusalem siti uu-
tanoŋ liligoŋ awasaŋkaka nama Pombaa qata asuganoŋ qama ejemba
uukuukuu kotakota ama oŋoma laligoro. 29 Ii ama oŋoma laligoŋ Juuda
ejemba Griik qaa moma laligogiti, iyoŋowo amiŋ moma mondoŋgosi
qaa meleŋqeleeŋ anoto, yoŋonoŋ Sool kaparaŋ koma qegi komuwaati-
waajoŋ mogi. 30 Ii batogi alaurutanoŋ Sool mokolooŋ wama Sisaria
taonoŋ kema nama wasigi yaŋodeeŋ toroqeŋ kolokoloo taoŋa qata
Tarsus kanoŋ keno. Kiaŋ.

Uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ luaenoŋ laligogi.
31 Soolnoŋ uuta meleeno iikawaa gematanoŋ uumeleeŋ kanageso ku-
uya Judia, Galili ano Samaria prowins sokoma laligogiti, iyoŋonoŋ luae
mokoloogi Uŋa Toroyanoŋ ii meŋ kotiiŋ naŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ
metulaŋgoŋ Pombaa qaaya uuguwombotiwaa keegia moma gawoŋ
megi uumeleeŋ kanagesogianoŋ somariiŋ seiro laligogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Lida eja moŋ meŋ qeaŋgoro.
32 Piitonoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Jiisaswaanoŋ kanageso soraaya
iŋiima kema laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ taoŋ qata Lida kanoŋ keuro.
33 Keuma kanoŋ eja moŋ qata Ainias mokolooro. Bakaya koomuya
kolooro duŋnondeeŋ eŋ laligoro gbani 8 tegoro. 34 Piitonoŋ ii mokolooŋ
kokaeŋ ijoro, “Ainias, Jiisas Kraistnoŋ gii meŋ qeaŋgoŋ gonja. Kawaa-
joŋ mono waama tambomaeega meŋ kululuuwa.” Kaeŋ ijoro iikanon-
deeŋ waaro. 35 Kaeŋ kolooro Lida ano Saaron ejemba kuuya yoŋonoŋ
ii iima uugia meleema Pombaanoŋ qokotaagi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jopa kema Tabita meŋ gbiliro.
36 Jopa taonoŋ gowoko emba moŋ qata Tabita laligoro. (Qa ii Griik
qaanoŋ Dorkas, ananaa qaanoŋ nembaro, Iŋglis qaanoŋ deer.) Iinoŋ
kambaŋ so gawoŋ awaa awaa meŋ kaleŋ seiseiya mendeema ejemba
kamaaŋqeqeta ilaaŋ oŋoma laligoro. 37 Piitonoŋ gomaŋ kanoŋ laligoro
Tabitanoŋ kambaŋ iikanoŋ ji koloon muro komuro. Komuro qamoya
soŋgbama meŋ miri uuta moŋnoŋ uma aŋgi.
38 Lida ii Jopa taoŋ kosianoŋ raro. Kawaajoŋ Piitonoŋ Lida laligoroti,
gowoko yoŋonoŋ ii moma eja woi wasiŋ oroŋgi kema Piito kokaeŋ
qisiŋ muri, “Gii mono uulaŋawo kana norowo Jopa taonoŋ kemboŋa.”
39 Qisiŋ muri iikanondeeŋ afaaŋgoŋ yorowo keŋgi. Kema keugi qamo
miri uutanoŋ erotiwaanoŋ wama ugi. Ugi emba malo kuuya Piito
liligoŋ saama Dorkasnoŋ yoŋowo laligoŋ opo maleku uuŋ meŋ oŋonoti,
ii qendeema mugi. 40 Qendeema mugito, Piitonoŋ jero kuuya yoŋonoŋ
kemedaborogi simiŋ kuma qama kooliro. Qama koolindaboroŋ qamo
jaasewaŋ qeŋ kokaeŋ ijoro, “Tabita, mono waaba.” Kaeŋ ijoro jaaya
uuŋ Piito iima waama raro.
41 Raro Piitonoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano. Nano
uumeleeŋ alauruta ano emba malo oŋoono ugi. Ugi koomunoŋga
gbiliŋ waaroti, emba ii jaasewaŋgianoŋ ano iigi. 42 Iikawaa buju qaa
ii Jopa uutanoŋ miri so keno moma ejemba mamaganoŋ kanaiŋ Poŋ

moma laariŋ mugi. 43 Piitonoŋ Jopa kanoŋ somaŋa tosaaŋa toroqeŋ laligoŋ Saimombaa mirinoŋ rama ero. Eja ii kana esu mewutiwaajoŋ bulmakao selia orasiŋ soŋgbama meagoŋ laligoro. Kiaŋ.

10

Korniliusnoŋ Piito qaro karo uuta meleeno.

1 Taoŋ qata Sisaria kanoŋ kawali galeŋ wabaya moŋ qata Kornilius laligoro. Iinoŋ manjaqeqe tuuŋ bakaya moŋ qata “Italiwaa manjaqeqe tuuŋ” qagiti, iikanoŋ manjaqeqe eja 100 yoŋoo galeŋgia laligoro. 2 Iinoŋ sumaŋuruta kuuya yoŋowo Anutu goda qeŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Juuda ejemba wanaya yoŋoojoŋ kaleŋ seiseiya oŋoma Anutu pororo qama kooliŋ laligoro. 3 Mare moŋnoŋ 3 kilok kawaa so kolooro Poŋnoŋ Kornilius kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa moŋ iiro. Uŋa ii tororo iima iikanoŋ Anutuwaanoŋ gajoba moŋnoŋ mirianoŋ uro iiro. Gajoba kanoŋ uma “Kornilius!” jeŋ qata qaro.

4 Kaeŋ qaro gajoba iigigiiŋ sombuya moma ijoro, “Somatana, naambaajoŋ koi kajaŋ?” Kaeŋ ijoro meleeno, “Gii qama kooliŋ laligona qaaga Anutuwaanoŋ uro moro awaa kolooja. Gii ejemba wanaya kaleŋa kaleŋa mendeema oŋomakejaŋi, ii Anutunoŋ moma aŋgoŋ koma goojoŋ romoŋgoŋ wasiŋ nono kajeŋ. 5 Kawaajoŋ mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno eja qata Saimon, qata moŋ Piito qajuti, iiga wama kawu. 6 Iinoŋ oro selianoŋ gawoŋ meme eja qata Saimon iwaa mirinoŋ kowe goraayanoŋ laligoja.”

7 Siwe gajobanoŋ Kornilius qaa kaeŋ ijoŋ mesaoŋ keno. Mesaoŋ keno weleŋqeqeya woi oroono kari. Kari koipuya manjaqeqe eja moŋ kosianoŋ kaparaŋ koma Anutu motooŋgara goda qeŋ laligoriti, ii kaaŋagadeeŋ oono karo. 8 Kagi gajobawaanoŋ qaa ii kuuya iŋijoro wasiŋ oŋono Jopa taonoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poŋnoŋ Piito kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro.

9 Eja yoŋonoŋ kananoŋ keŋgi gomaŋ ano taoŋ dodowigi weeŋ biiwia kanoŋ Piitonoŋ miri uuta moŋ eu kanoŋ uma nama qama kooliro. 10 Nama qama kooliŋ nenewaa komuŋ iwoi nemambaajoŋ moma jero oogi. Oogi kambaŋ kanoŋ Pombaa umbeumbeŋanoŋ qero rama jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro: 11 Siwenoŋ aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taaŋa somataa tani kaaŋa kolooro. Gajoba yoŋonoŋ iwoi iikawaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ meŋ naŋgowuyaga, iikawaa tani kaaŋa balonoŋ kamaaro. 12 Iwoi iikawaa uutanoŋ oro kania kania ragi. Oro tosianoŋ kana 4:yanoŋ riiŋ kemakeju. Tosianoŋ wosogianoŋ kondondoŋgoŋ kemakeju. Kaaŋagadeeŋ kooŋa kooŋa kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi kaaŋa kaaŋa ii opo iikawaa uutanoŋ motooŋ kamaagi. 13 Kamaagi iikanoŋ qa moŋ kolooŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Piito, gii mono waama iwoi koi qeŋ ooŋ newa.”

14 Kaeŋ ijoroto, Piitonoŋ jero, “Oo Poŋ, kaeŋ qaago totooŋ! Ii qizimiziŋawo. Nii kambaŋ moŋnoŋ iwoi aŋgonjorayawo ii mende newe. Nii iikawaajoŋ arokuukuu mojeŋ.”

15 Kaeŋ ijoro qa iikanoŋ mombo kolooŋ iwaajoŋ jero, “Anutunoŋ iwoi jeŋ konjoratiro eji, giinoŋ iikawaa qata aŋgonjorayawo kaeŋ mende qaba.” 16 Iwoi kaaŋa ii mombo asugiro indiŋa karooŋ kolooro. Indiŋa karooŋ kolooro iikanondeeŋ opo ii mombo horogi Siwenoŋ uro.

17 Piitonoŋ jaameleeŋ uŋa ii iima iikawaa kaniaajoŋ kiko qeŋ mo-
mambaajoŋ moma bimbimgoŋ raro. Kaeŋ raro kambaŋ iikanondeeŋ
Korniliusnoŋ eja wasiŋ oŋono kaŋ Saimombaa miri moŋgama kawaajoŋ
qiqisi ama mokoloon kouma miri naguyanoŋ naŋgi. 18 Miri naguyanoŋ
nama kokaeŋ qama qisigi, “Saimon qata moŋ Piito qajuti, iinoŋ miri koi
kanoŋ laligoja me qaago?”

19 Piitonoŋ toroqeŋ jaameleeŋ uŋa iikawaa kaniaajoŋ moma bimbim-
goŋ raro Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ ijoro, “Moba, eja karoonoŋ kaŋ gii
moŋgama gonju. 20 Niinoŋ eja ii wasiŋ oŋombe koi kaju. Kawaajoŋ
mono keteda koi waama kemeŋ uuwoi ezelobezelo mesaoŋ yoŋowo
kemba.” 21 Kaeŋ ijoro Piitonoŋ eja iyoŋonoŋ kemeŋ iŋijoro, “Mobu, oŋo
eja moŋganjuti, niinoŋ ii koloojeŋ. Mono naambaajoŋ kaju?”

22 Iŋijoro meleeŋgi, “Kawali galeŋ Kornilius ii eja dindiŋa kolooja.
Iinoŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ laligoro Juuda ejemba tuuŋ kuuya
yoŋonoŋ goda uuta qeŋ muŋkeju. Anutuwaa gajoba toroya moŋnoŋ
asugiŋ muŋ kokaeŋ jeŋ kotoro moro, ‘Gii mono qele ama Piito koma
horoŋ muna miriganoŋ uma qaa uutanoŋga jewaati, ii geja ama
moba.’ ” 23 Kaeŋ meleeŋgi horoŋ oŋono miri uutanoŋ ugi kalaŋ koma
oŋono ainjoloŋ rama egi. Egi gomaŋ ano Piitonoŋ waama yoŋowo keno.
Jopa taoŋ kanoŋa ala tosaaŋa uŋuano iwo motooŋ keŋgi. Kiaŋ.

Piitonoŋ waba ejemba yoŋowo ajoroogi.

24 Motooŋ kema somaŋa motooŋgo eŋ kema laligoŋ Sisaria taonoŋ
keugi. Keugi Korniliusnoŋ yoŋoojoŋ mamboma laligoro. Kaeŋ laligoŋ
tinitosa ano alauruta awaa ii koma horoŋ oŋono mirianoŋ ajoroon ragi.
25 Keuma Piitonoŋ mirinoŋ umambaajoŋ ano Korniliusnoŋ waama
kamaaŋ joloŋa jeŋ kanianoŋ kemeŋ usugoŋ muro. 26 Usugoŋ muroto,
Piitonoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waaro kokaeŋ ijoro, “Mono waaba, nii
kaaŋiadeeŋ baloŋ ejaga koloojeŋ.”

27 Kaeŋ ijoro iwo amiŋ moma miri uutanoŋ uri ejemba mamaganoŋ
ajoroon ragiti, ii iŋiiro. 28 Iŋiima kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo Juuda
ejemba nonoo kanianana moju. Juuda nono ejemba wabaya oŋoo
mirinoŋ uma oŋowo ainjoloŋ rarawaa soŋgo ero amamaaŋkejoŋ. Ii
amamaaŋkejonto, Anutunoŋ qaaya moŋ qendeema noma kokaeŋ ni-
joro, ‘Giinoŋ ejemba ii me woi yoŋoo qagia ii aŋgonjora arokuukuuyawo
kaeŋ mende qaba.’ 29 Kawaajoŋ oŋo qele ama koma horoŋ noŋgi
niinoŋ mende qotogoŋ kaŋ koujeŋ. Kouma kokaeŋ qisijeŋ: Oŋo mono
naambaajoŋ qele ama koma horoŋ noŋgi? Ii saanoŋ jegi momaŋa.”

30 Kaeŋ iŋijoro moma Korniliusnoŋ meleeno, “Nii mare moŋnoŋ
kambaŋ kokaamba 3 kilok kanoŋ mirinanoŋ rama qamakooli gawoŋ
meŋ laligoŋ koube kete somaŋa 4 kolooja. Qamakooli gawoŋ meŋ
laligowe iikanoŋadeeŋ eja moŋ selekopaaya asamararaŋawo kanoŋ
asugiŋ bananoŋ nano. 31 “Bananoŋ nama kokaeŋ nijoro, ‘Kornilius,
gii qama kooliŋ laligona qaaga Anutuwaanoŋ uro moro awaa kolooja.
Gii kaleŋa kaleŋa ejemba wanaya mendeema oŋomakejaŋi, ii Anutunoŋ
moma aŋgoŋ koma goojoŋ romoŋgoŋ wasiŋ nono kajeŋ. 32 Kawaajoŋ
mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno eja qata Saimon, qata moŋ
Piito qajuti, iiga wama kawu. Iinoŋ oro selianoŋ gawoŋ meme eja
Saimon iwaa mirinoŋ kowe goraayanoŋ laligoja.’

33 “Kaeŋ nijorotiwaajoŋ ama niinoŋ iikanondeeŋ qele ambe goonoŋ kagi. Giinoŋ qaana moma kajaŋiwaajoŋ uuna qeaŋgoja. Poŋnoŋ qaa kuuya jewagiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gonoti, giinoŋ ii saanoŋ jena moboŋa. Nono kuuya keteda koi iikawaajoŋ ajoroon Anutuwaa jaasewaŋanoŋ koi rajoŋ.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Korniliuswaa mirinoŋ Buŋa qaa jero.

34 *Korniliusnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ kanaiŋ kokaeŋ jero, “Ahaa! Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋiisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja. Iwaa jaanoŋ moŋnoŋ aŋgonjorayawo mende kolooja. Niinoŋ ii keteda koi oŋanoŋ moma kotojeŋ.

35 “Kaeŋ qaagoto, ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya noŋoo batunananoŋ daeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ kaiyakayanoŋ kana dindiŋa otaaji, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ sokonja. 36 Jiisas Kraistnoŋ ejemba kuuya ananaa Poŋnana kolooŋ luae qeŋ nonomakeji, Anutunoŋ Buŋa qaaya ii Israel kanageso nonoonoŋ ano karo. Buŋa iikanoŋ karo nono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligojoŋ. 37 Jonoŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ jero, ‘Oŋo mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa.’ Kaeŋ jero kawaa gematanoŋ qaa ii Galili prowinsnoŋ kanaiŋ jegi seiŋ kema Judia prowinsnoŋ keuma kuuya sokono. Oŋo ii modaboroju.

38 “Anutunoŋ Uŋa Toroya Nazaret eja Jiisaswaa uutanoŋ maaro kuusuŋ buŋa qeŋ aoŋ gomaŋ so liligoŋ laligoroti, ii iwo nano kema ejemba kiaŋkomuŋ oŋono. Kileŋaa Toyanoŋ ejemba esuŋanoŋ somoŋgoŋ horoŋ oŋono kemegiti, iinoŋ ii kuuya meŋ qeaŋgoŋ oŋondabororo. 39 Iwoi ii Juuda nonoo gomanoŋ ano Jerusalem sitinoŋ ama meŋ laligoro gere batuyanoŋ mondoŋ qegi komuro. Nono ii kuuya iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunuya koloon nanjoŋ. 40 Komuŋ ero somaŋa karoon kolooro Anutunoŋ meŋ gbiliro waaro. Waama indiŋa mamaga ejemba asugiŋ oŋono.

41 “Iinoŋ ejemba tuuŋ kuuya yoŋoojoŋ mende asugiroto, Anutunoŋ waladeeŋ nono meweeŋgoŋ nonono Jiisasnoŋ koomu-noŋga waama laligoroti, kambaŋ iikanoŋ iwo qaa amiŋ moma nembanene aŋgoŋ neŋ laligoniŋi, mono nonoojoŋ asugiro nono iikawaa qaaya naŋgoŋ jeŋ namakejoŋ. 42 Kaeŋ naniŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono, ‘Anutunoŋ kuuŋ nono niinoŋ ejemba laligojuti ano komugiti, iyoŋoo jenteego Togiaga koloojeŋ. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono noo kaniana ii ejemba tuuŋ so yoŋoonoŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowu.’ 43 Ejemba daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ muŋ qata qamakejuti, Anutunoŋ mono qa ii moma yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbamakeja. Iwaa kania kaeŋ eji, ii gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ oogita eja.” Kiaŋ

Uŋa Toroyanoŋ waba ejemba yoŋoonoŋ kamaaro.

44 Piitonoŋ qaa kaeŋ jeŋgadeeŋ nano Uŋa Toroyanoŋ ejemba geja ama mogiti, iyoŋoo uugianoŋ kemero. 45 Anutunoŋ Uŋa Toroya kaleŋa ii waba ejemba yoŋoo uugianoŋ kaaŋagadeeŋ maaro kemeroti, ii Piitowaa alaurutanoŋ iima aarugi. Juuda ejemba selegianoŋ Anutuwaa aiwese meŋ kotogi uugia meleema Jiisas moma laariŋ Piito

* **10:34:** Dut 10.17

otaaŋ kaŋ ragiti, iyoŋonoŋ mono aaruŋ kokaembaajoŋ waliŋgogi:
46 Yoŋonoŋ kantri tosaaŋa yoŋoo qaagia morota morota kanaiŋ jeŋ
Anutu mepeseegi. Kawaajoŋ waliŋgogi Piitonoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋoma
jero, 47 “Yoŋonoŋ Uŋa Toroya ii nononoŋ aniŋ kaaŋa aŋgoŋ koma
buŋa qeŋ aojuti, ii mojoŋ. Kawaajoŋ ii saanoŋ oomulu meŋ oŋoniŋ
sokombaa. Ii aniŋ moronoŋ qotogoŋ nononaga?”
48 Kaeŋ jeŋ jeŋ kotoŋ oŋono Piitowaa alaurutanoŋ nama Jiisas
Kraistwaa qatanoŋ Kornilius sumaŋuruta oomulu meŋ oŋoŋgi. Oomulu
meŋ oŋoŋgi Piito aŋgoŋ koma mugi toroqeŋ weeŋ tosaaŋa yoŋowo
laligoro. Kiaŋ.

11

Piitonoŋ Jerusalem kema gawoŋaa sunduya jero.

1 Waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ qaa meŋ aŋgoŋ
koŋgiti, iikawaa bujuya ii aposol ano uumeleeŋ alaurugia Judia
prowins sokoma laligoŋ mogi. 2 Kawaajoŋ Piitonoŋ Jerusalem sitinoŋ
eleema uro Juuda selegianoŋ Anutuwaa aiwese meŋ kotogi uugia
meleeŋgiti, iyoŋonoŋ jejewili (jaaliki) ama jeŋ mugi. 3 Jeŋ muŋ kokaeŋ
ijogi, “Waba kantri eja Anutuwaa aiwesewo mende laligojuti, gii mono
naambaajoŋ kema yoŋowo ainjoloŋ rama nembanene nena? Ii mende
sokonja.” 4 Kaeŋ ijogi kanakanai-yanoŋga kanaiŋ iwoi kolooroti, ii
korebore areŋawo jeŋ asariŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro,
5 “Niinoŋ Jopa sitinoŋ laligoŋ qama kooliwe Pombaa umbeum-
beŋanoŋ nuro rama jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iibe: Siwenoŋ aantano
iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taaŋa somataa tani kaaŋa
kolooro. Gajoba yoŋonoŋ iwoi iikawaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ meŋ
naŋgowuyaga, iikawaa tani kaaŋa noo kosonanondeeŋ kamaaŋ ero.
6 Kamaaŋ ero iwoi iikawaa uutanoŋ tororo iibe oro kania kanianoŋ ragi.
Oro tosaaŋa ii namonoŋ kana 4:yanoŋ riiŋ kemakeju. Tosaaŋa kawalia
geregiawo kolooju. Tosianoŋ wosogianoŋ kondondoŋgoŋ kemakeju.
Kaaŋagadeeŋ kooŋ kania kania kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi
iikaaŋa ii opo iikawaa uutanoŋ motooŋ kamaagi iŋiibe. 7 Iŋiibe qa moŋ
kaaŋagadeeŋ kolooŋ kokaeŋ nijoro mobe, ‘Piito, mono waama iwoi koi
qeŋ ooŋ newa.’
8 “Kaeŋ mobeto, niinoŋ kokaeŋ jewe, ‘Oo Poŋ, nii iikawaajoŋ
arokuukuu mojeŋ. Iwoi qizimiziŋ aŋgonjorayawo kaaŋa ii kambaŋ
moŋgeŋ noo buunanoŋ mende oosiriro. Kawaajoŋ ii mono mende
totooŋ nemaŋa.’ 9 Kaeŋ jewe qa iikanoŋ mombo Siwenoŋga koloon
kokaeŋ nijoro, ‘Anutunoŋ iwoi jeŋ konjoratiro eji, giinoŋ iikawaa qata
aŋgonjorayawo kaeŋ mende qaba.’ 10 Iwoi kaaŋa ii indiŋa karooŋ
kolooro. Kaeŋ kolooro iwoi kuuya ii mombo horogi Siwenoŋ eleema
uro. 11 Uma ayayooga kono kambaŋ iikanoŋadeeŋ Korniliusnoŋ Sisaria
taonoŋga eja karooŋ wasiŋ oŋono noonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ miri raniŋi,
iikawaa naguyanoŋ naŋgi.
12 “Naguyanoŋ naŋgi Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nono mobe,
‘Gii mono uuwoi ezelobezelo yakariŋ yoŋowo kemba.’ Qaa ii mobe
uumeleeŋ alauruna 6 yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Jopa mesaoŋ niwo Sisaria
taonoŋ keniŋ. Sisaria keuma kawali galeŋ iikawaa mirinoŋ uniŋ.
13 Uniŋ qaa sundu kokaeŋ meŋ nonono, ‘Gajoba moŋnoŋ noo mirinoŋ
asugiro iibe nama kokaeŋ nijoro: Gii mono Jopa gomanoŋ qele ama eja

qata Saimon, qata moŋ Piito ii wama kawu. 14 Iinoŋ kaŋ Buŋa qaa jero
gii ano sumaŋurugaŋoŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgi kuuya hamo qeŋ
oŋono letombu.'
15 "Sundu ii meŋ nonono niinoŋ kanaiŋ Buŋa qaa jewe. Ii jewe
mogi Uŋa Toroyanoŋ kanakanaiyanoŋ nonoo uunananoŋ kemeroti,
mono iikawaa so geja ama mogi iyoŋoo uugianoŋ kaaŋgadeeŋ ke-
mero. 16 *Iinoŋ kemero iibe iikanondeeŋ Pombaa qaa moŋ noo
momonoŋ kouro romoŋgowe. Qaa ii kokaeŋ, 'Jonoŋ oo tooŋnoŋ mulu
meŋ oŋonoto, niinoŋ Uŋa Toroya uugianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ
oŋomaŋa.' 17 Nononoŋ Poŋ Jiisas Kraist moma laariŋ muniŋ Anutunoŋ
kaleŋa nononoti, ano yoŋonoŋ moma laarigi Anutunoŋ kaleŋa iigadeeŋ
yoŋoo uugianoŋ kaaŋagadeeŋ ano. Kawaajoŋ ama nii kaaŋanoŋ mono
nomaeŋ Anutu ku-usuŋ Toya batogoŋ qetama mubenaga? Iinoŋ kaeŋ
ama oŋonota niinoŋ aŋgoŋ koma mumambaajoŋ amamaawe."
18 Piitonoŋ sunduya kaeŋ jero moma uugia olomooro bonjoŋ kolooro
Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jegi, "Oŋanoŋ, nono uunana meleema laaligo
kotigaa buŋaya koloojoŋ mojonto, Anutunoŋ kana motooŋgo ii waba
kantri ejemba yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋonota eja. Ii mono keteda
koi asariŋ moma kotojoŋ." Kiaŋ.

Waba kantrinoŋ uumeleeŋ tuuŋ mutuya kolooro.

19 *Stiiwen qegi komurotiwaajoŋ ama kakasililiŋ kolooro uumeleeŋ
ejembanoŋ deema liligoŋ kema kagi. Kema kagi tosianoŋ kowe
goraayanoŋ Fonisia gomanoŋ keŋgi. Tosianoŋ kowe kotoŋ wato qata
Saiprus kanoŋ keŋgi. Tosianoŋ Siria prowinswaa sitia qata Antiokia
keŋgi. Kaeŋ deema keŋgito, ejemba batugianoŋ Jiisaswaa Buŋa qaa
ii Juuda ejembagadeeŋ iŋijogi mogi. Waba kantri ii mende iŋijogi.
20 Mende iŋijogito, Saiprus ano Sairini eja tosianoŋ yoŋoo batugianoŋ
laligogi. Yoŋonoŋ waba balonoŋ somariiŋ Antiokia sitinoŋ kouma baloŋ
toya yoŋowo Griik qaanoŋ amiŋ moma Poŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa
ii kaeŋ Juuda qaago yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋoŋgi. 21 Ii
jeŋ asariŋ oŋoŋgi Poŋnoŋ yoŋowo laligoro ku-usuŋanoŋ ejemba uugia
kuuŋ oŋono mamaga yoŋonoŋ Poŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleema
iwaanoŋ qokotaagi tuuŋgia somariiŋ somata kolooro.
22 Kaeŋ kolooro iikawaa bujuyanoŋ kema Jerusalem kanageso yoŋoo
gejagianoŋ kemero mogi. Ii moma Barnabas wasigi Antiokia siti-
noŋ keno. 23 Kema keuma Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba oŋono
qeaŋgogiti, ii jaayanoŋ iima moro uro aisooŋ qambaŋmambaŋa kokaeŋ
jero, "Oŋo mono korebore uugia meŋ kululuuŋ kotiiŋ Pombo qokotaaŋ
nambu." 24 Barnabasnoŋ eja awaa kolooro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa
qero uuwoi yakariŋ gema qeŋ uuta kuuya kanoŋ Jiisas moma laariŋ
muŋ laligoro. Kawaajoŋ ejemba mamaganoŋ uugia meleema Pombaa
tuuŋnoŋ toroqegi somariiro.
25 Barnabasnoŋ Antiokia mesaoŋ Sool moŋgamambaajoŋ Tarsus
taonoŋ keno. 26 Kema mokolooŋ wano Antiokia sitinoŋ kari. Kaŋ
iikanoŋ motooŋgara gbani motooŋgo kuuya laligoŋ zioz gawoŋ meŋ
uugia meleeŋgiti, ii tuuŋa tuuŋa kuma oŋoni ejemba mamaganoŋ
momo meŋ uu wombogianoŋ aŋgi. Antiokia ejembanoŋ mutuya

* **11:16:** Apo 1.5 * **11:19:** Apo 8.14

kanaiŋ gowoko qagia Kraistwaa ejemba (kristen, Kraistwaa buŋa) qama laligogi. Kiaŋ.

Waba kantriwaa uumeleeŋ yoŋonoŋ Juuda naŋgoŋ oŋoŋgi.

27 Kambaŋ kanoŋ gejatootoo ejemba tosianoŋ Jerusalem mesaoŋ
Antiokia sitinoŋ kamaaŋ kougi. 28 *Yoŋoonoŋga moŋ qata Agabus
ii waama Uŋa Toroyanoŋ sololooro buju qaa kokaeŋ iŋijoro, “Bodi
somatanoŋ koloon gomaŋa gomaŋa sokoma ewaa.” Kaeŋ jero iikawaa
so Siisakiŋ qata Kloodius iwaa galeŋkoŋkoŋ kambaŋanoŋ kolooro.
29 Ii kolooro gowoko yoŋonoŋ mindiriŋ uumeleeŋ alaurugia Judia
prowinsnoŋ laligogiti, ii naŋgoŋ oŋoma kulukululuuŋ nanduŋ somata
aŋgi kembaatiwaa qaa somoŋgogi. 30 Qaa ii somoŋgogi ano iikawaa
so oŋanoŋ aŋgi. Yoŋonoŋ moneŋ ano iwoi meŋ kululuuŋ Barnabas
Sool yoroo borogaranoŋ ama wasiŋ oroŋgi Jerusalem kema uumeleeŋ
kanageso yoŋoo jotamemeurugia iŋiima oŋoni. Kiaŋ.

12

Herodnoŋ Jeims qeŋ Piito kapuare mirinoŋ ano.

1 Kambaŋ iikanoŋ kiŋ Herodnoŋ* uumeleeŋ kanageso sisiwerowero
meŋ oŋomambaajoŋ moma jero uumeleeŋ ejemba tosaaŋa oŋoma
somoŋgoŋ oŋoŋgi. 2 Kiŋnoŋ jeŋ kotoro Jombaa data Jeims ii manjawaa
soo somatanoŋ kiaŋgi.

3 Kaeŋ jeŋ kotoro qegi komuro Juuda ejemba tosianoŋ ii mogi awaa
kolooro iiro. Ii iima kawaajoŋ toroqeŋ jero Piito kaaŋagadeeŋ meŋ
somoŋgogi. Iwoi ii bered yiistya qaawaa kendoŋ kambaŋanoŋ jero
kolooro. 4 *Kawaajoŋ kiŋnoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ kianŋkomu kendoŋ†
tegoro Juuda yoŋoo qaa jakeyanoŋ oomaŋa.” Kaeŋ jeŋ jeŋ kotono
kapuare mirinoŋ ooŋgi. Ooŋgi manjaqeqe eja 16 yoŋonoŋ batugianoŋ
tuuŋ 4 koma kambaŋ utekute aŋgita eja 4:yanoŋ asaga gomantiiŋa
suulaŋ nama galeŋ meŋ muŋ laligogi. 5 Piito kaeŋ galeŋ meŋ muŋ
laligogi kapuare mirinoŋ eroto, uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ suulaŋ
iwaajoŋ ama Anutu kaparaŋ koma qama kooliŋ laligogi. Kiaŋ.

Siwe gajobanoŋ Piito isama wama kamaaro.

6 Qama kooliŋ laligogi kianŋkomu (Passover) kendoŋ tegoro goman-
tiiŋa kanoŋ manjaqeqe eja woiyanoŋ Piito gbado (tape) woinoŋ ko-
takota somoŋgori batugaranoŋ gaoŋ ero ano eja waagiawo tosianoŋ
nagu gematanoŋ nama kapuare miri galeŋ megi. Kiŋ Herodnoŋ gomaŋ
ano Piito wama qaa jakeyanoŋ oomambaajoŋ romoŋgoŋ areŋ ano
gaoŋ egi. 7 Gaoŋ egito, Pombaa gajoba moŋnoŋ uulaŋawo asugiŋ
Piitowaa kooroŋanoŋ nano kasa miriwaa uuta asaridabororo Piitowaa
maroŋanoŋ qeŋ ijoro, “Mono uulaŋawo waaba.” Kaeŋ ijoro gbado
(tape) woiyanoŋ iikanondeeŋ Piitowaa borianoŋga eeŋ suni. 8 Suni
gajobanoŋ ijoro, “Mono opoga somoŋgoŋ kana esuga mouba.” Ijoro
moma iikaeŋ ano. Ii ano toroqeŋ ijoro moro, “Mono malekuga mouma
nii notaaŋ kawa.”

---

* **11:28:** Apo 21.10 * **12:1:** Kiŋ Herod Agripa I (mutuya) iinoŋ gbani 37-44 kanoŋ Palestain kuuya galeŋ koma oŋoma laligoro. * **12:4:** Eks 12.1-27 † **12:4:** Kianŋkomu kendoŋ ii Iŋglis qaanoŋ Passover. Ananaa qaanoŋ qata moŋ ii goukoŋkoŋ kendoŋ. Israel ejemba yoŋonoŋ Iijipt laligoŋ nagugia sanoŋ morigi Anutuwaa gajobanoŋ iŋiima koboon uŋuuguŋ mutu meragia mende uŋuro komugi.

9 Kaeŋ ijoro moma miri uuta mesaoŋ otaaro. Ii otaaŋ kenoto,
gajobanoŋ iwoi anoti, ii oŋanoŋ kolooro me qaagoti, Piitonoŋ iikawaa-
joŋ moro sisau kolooro. Iinoŋ gaoŋ eŋ gaoŋ iiroti, iikawaa tanitani
moro kolooro. 10 Miri uuta mesaoŋ nagu mutuyanoŋ galeŋ meŋ naniti,
ii uruuguŋ nagu moŋnoŋ keuma uruuguŋ kotoŋ kema kapuare miri
seliaa aeŋ kiropoyanoŋ keuri. Keuri nagu somata kotakota iikanoŋ
mono aŋodeeŋ eeŋ tano seleeŋgeŋ siti kana qaa ootanoŋ kemeri.
Kemeŋ kana somata striit moŋ toroqeŋ keni gajobanoŋ uulaŋawo Piito
mesaoŋ aliro.

11 Aliro Piitowaa uuta tooro kokaeŋ jero, “Oo Poŋnoŋ mono gajobaya
wasiro kaŋ Herodwaa boronoŋga metogoŋ nonja, ii mojeŋ. Juuda
ejembanoŋ noo selenanoŋ iwoi koloowaatiwaajoŋ mambonjuti, iinoŋ
mono iwoi kuuya iikanoŋa noo waŋna somoŋgoja. Niinoŋ keteda koi ii
oŋanoŋ moma kotojeŋ.”

12 Kaeŋ moma kotoro asariro Jombaa nemuŋa Mariawaa mirinoŋ
baageŋ keno. Jon iikawaa qata moŋ Maak qagi. Miri iikanoŋ ejemba
mamaganoŋ ajoroon Anutu qama kooliŋ laligogi. 13 Kaeŋ laligogi Pi-
itonoŋ kaŋ toomaanoŋ nama nagunoŋ qero. Nagunoŋ qero weleŋqeqe
emba qata Roda iinoŋ kaŋ “Gii moronoŋ?” jeŋ qisiro. 14 Qisiŋ nama
Piitowaa aroya moma kotoŋ “Ii-ia kajaŋ!” jeŋ aisooŋ luguŋ nagu mende
horoŋ uulaŋawo miri uutanoŋ uma iŋijoro, “Piitonoŋ kaŋ nagunoŋ
nanja.” 15 Iŋijoro moma iwaajoŋ “Uuga sooro jejaŋ,” jegi. Jegito, iinoŋ
waŋ qeŋ “Qaa oŋia jejeŋ!” iŋijoro. Kaeŋ iŋijoro jegi, “Ii mono Piitowaa
gajobayanoŋ nanja.”

16 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ nagu qeŋgadeeŋ nano horoŋ iima
aarugi. 17 Aarugi borianoŋ sare ama oloŋ ambutiwaajoŋ jero. Jeŋ
Poŋnoŋ kapuare mirinoŋga wama seleeŋgeŋ kamaaroti, sundu ii
iŋijoro, “Oŋo buju koi mono bisop Jeims ano uumeleeŋ alaurunana
tosaaŋa ii iŋijogi mobu.” Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ gomaŋ moŋgeŋ keno.
Kiaŋ.

Piitonoŋ kapuare miri mesaoro kiŋ Herodwaa iriŋa soono.

18 Gomaŋ ano manjaqeqe eja yoŋonoŋ Piito moŋgama “Daeŋ iliŋoloŋ
koma aliŋ kenja?” jeŋ kawaajoŋ konjiliŋ ano majakaka somata mogi.‡
19 Herodnoŋ kaaŋagadeeŋ Piito mokoloowutiwaajoŋ jero moŋgama
bimbimgoŋ mende mokoloogi eja waagiawo Piitowaa galeŋ megiti, ii
qaa jakeyanoŋ oŋooma mamaga qisiŋ oŋoma jeŋ tegoŋ uŋuama uŋugi
komuwutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kawaa gematanoŋ Judia prowins
mesaoŋ Sisaria taonoŋ kemeŋ kanoŋ laligoro. Kiaŋ.

Anutunoŋ kiŋ Herod iroŋa muro komuro.

20 Fonisia prowinswaa taoŋ qagara Taia ano Saidon yoŋonoŋ nene
gawoŋgia mewombaajoŋ amamaaŋ kiŋ Herodwaa kantri yoŋoonoŋga
nene iwoigia sewaŋa meŋ laligogi. Kaaŋa laligogi Herodwaa iriŋa
soono Taia Saidon kere ama oŋoma nembanene oŋombutiwaa soŋgo
ano. Kawaajoŋ yoŋonoŋ kululuuŋ jotamemeurugia wasiŋ oŋoŋgi tuuŋ
meŋ kiŋ Herod iibombaajoŋ keŋgi. Keŋgi jawiŋa qata Blastus jiŋkaroŋ
miriaa galeŋanoŋ ii wala iŋiiro. Iŋiiro ijogi, “Nono qaa jeŋ solaŋaniniŋ

‡ **12:18:** Room gawman gawombaa areŋa kokaeŋ: Kapuare ejanoŋ oloŋ konagati eeŋ, eja waagiawo ii mono uŋugi komuŋkegi. Kawaajoŋ konjiliŋ ama majakaka somata mogi.

luae koloowaatiwaa qisiwombaajoŋ kajoŋ.” Kaeŋ ijoŋ jeŋ meŋ loriŋ mugi iŋijoro, “Saanoŋ qaagia kotiŋgoŋ gemagianoŋ namaŋa.”
21 Kaeŋ iŋijoro kiŋnoŋ qaa meleema oŋomambaajoŋ kambaŋ meŋ oŋono kanoŋ ajoroogi iyaŋaa selia menjereŋgoŋ kiŋ eja poŋ malekuya mouma jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ rama korisoro qaa iŋijoro. 22 Iŋijoro ejemba tuuŋ yoŋonoŋ moma kokaeŋ jeŋ qagi, “Qaa ii Anutuwaanoŋ qaaga. Ii baloŋ ejawaa qaaya qaago.” 23 Kaeŋ qagito, kiŋnoŋ kaeŋ ama Anutuwaa qabuŋaya qakooma mende mepeseeŋ iyaŋaajoŋ moro uro. Kawaajoŋ Pombaanoŋ Siwe gajoba moŋnoŋ iikanondeeŋ qero doonoŋ kiŋ kiŋ kema kiro komuro. 24 Kaeŋ kolooroto, Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii jeŋ laligogi toomoriaŋawo koloon seiro.
25 Antiokia siti yoŋonoŋ Barnabas ano Sool naŋgonaŋgo misin gawoŋ moŋ§ oroŋgiti, iyoronoŋ ii Jerusalem laligoŋ metogori. Ii metegoŋ Jon qata moŋ Maak qagiti, ii wama motooŋ Jerusalem mesaoŋ Antiokia sitinoŋ eleema kagi. Kiaŋ.

13

Barnabas Sool yoronoŋ misin gawoŋ kanaiŋ meŋ keni.
1 Antiokia sitinoŋ tosianoŋ uugia meleema uumeleeŋ kanageso koloogi jotamemegia kokaaŋanoŋ gejatootoo qaa jeŋ kuma oŋoma laligogi: Qagia Barnabas ano Simeon qata moŋ Injaŋa (Griik qaanoŋ Naija) ano Lusius (Sairini gomambaajoŋ), Manaiŋ (ii poŋ gawana Herod* iwo motooŋ laligoŋ somariiri) ano Sool. 2 Uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ Pombaa waeya meŋ mepeseeŋ nene siŋgi laligogi iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Barnabas ano Sool gawoŋ qaita moŋ mewaotiwaajoŋ meweeŋgoŋ oroombe. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono ii jeŋ tegoŋ wasiŋ oroŋgi kembao.”
3 Kaeŋ iŋijoro qama kooliwombaajoŋ nene siŋgi laligoŋ borogia waŋgaranoŋ aŋgi Pombaa ku-usuŋanoŋ turuŋ orono wasiŋ oroŋgi keni. Kiaŋ.

Saiprus watonoŋ kema gawoŋ megi.
4 Uŋa Toroyanoŋ kaeŋ wasiŋ orono gomaŋ qata Selusia kanoŋ kemeri. Kanoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema wato Saiprus kawaa weeŋ koukoutanoŋ keugi. 5 Keugi siti qata Salamis kanoŋ kema Juuda ejemba yoŋoo qamakooli miria miria kanoŋ uma Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ uu kuuŋ oŋoni. Eja qata Jon ii kaaŋagadeeŋ wani yorowo kema kaŋ ala ilailaagaraga laligoro. 6 Kaeŋ laligoŋ wato kuuya liligoŋ kotoŋ leegeŋ weeŋ kemekemetanoŋ Pafos sitinoŋ keugi. Kanoŋ keuma Juuda eja qata Barjiisas mokoloogi. Iinoŋ oweŋ jenaŋ ejaga kolooŋ gejatootoo eja takapolakaya laligoro.
7 Oweŋ eja ii wato kawaa kiapya qata Sergius Pool iwaa mirinoŋ rama laligoro. Kiap iikanoŋ momakooto ejaga laligoro. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa momambaa siiŋa eŋ muro Barnabas Sool koma horoŋ orono iwaanoŋ kari. 8 Karito, Elimas, (oweŋ memewaajoŋ qata Griik qaanoŋ kaeŋ jeŋkegiti,) iinoŋ kiapnoŋ Anutu moma laariŋ

§ **12:25:** Antiokia yoŋoonoŋ naŋgonaŋgo moneŋ ii meŋ kema Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeurugia yoŋoo borogianoŋ ani. Kawaajoŋ qata naŋgonaŋgo misin gawoŋ moŋ jejoŋ. Apo 11.30 * **13:1:** Herod Antipas iinoŋ gbani 4 B. C. – 39 A. D. kanoŋ Galili ano Perea prowins woi ii galeŋ koma oŋoma laligoro.

mubabotiwaajoŋ tuarenjeŋ ama oroma kiap uuta qaanoŋ eŋkalololoŋ memambaajoŋ aŋgobato mero. 9 Aŋgobato mero Sool, qata moŋ Pool qagiti, Uŋa Toroyanoŋ iwaa uuta saa qero Elimas tororo iima kotoro.
10 Iima kotoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Yei! Umbuqumbuliŋ eja, gii mono Kileŋaa Toyaa mera koloojaŋ. Satanoŋ uuga osoŋkakale ambembo meŋ gono selenoŋ kuukuu kania kania ama laligoŋkejaŋ. Qaa dindiŋa kuuyaa kereya koloon Pombaanoŋ kana dindiŋa meeraŋgona dogoŋkeji, ii mono mesaowaga me? 11 Kawaajoŋ moba! Poŋnoŋ mono boria qaganoŋ ano esuŋanoŋ turuŋ gono jaaga gooro weeŋ asasaga iimambaajoŋ amamaawaga. Iinoŋ kambaŋ merotiwaa so mono jinjauŋ qeŋ laligowa.” Jeŋ muro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ qaganoŋ kamaaŋ tururo umuŋ koma titou kuuŋ iliŋwaliŋ qeŋ kema kaŋ borianoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ borianoŋ koromojoroŋ ano. 12 Iwoi ii kolooro kiapnoŋ ii iima Pombaa Buŋa qaa momoyaajoŋ waliŋgoŋ moma laariŋ muro. Kiaŋ.

Pisidiawaa Antiokia taonoŋ misin gawoŋ megi.

13 Poolnoŋ neŋauruta yoŋowo Pafos gomaŋ mesaoŋ waŋgonoŋ ugi opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ Pamfilia prowinswaa siti qata Perga kanoŋ keugi. Kanoŋ keuma nama Jonoŋ oromesaoŋ eleema Jerusalem sitinoŋ karo. 14 Eleema karoto, yoronoŋ Perga siti mesaoŋ toroqeŋ kema Pisidia prowinswaa taoŋ qata Antiokia kanoŋ keuri. Kanoŋ keuma Sabat kendonoŋ qamakooli mirigianoŋ uma rari. 15 Rari qamakooli miriwaa galeŋ yoŋonoŋ Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere weeŋgoŋ weleŋ aŋgi kamaaŋ kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Alawoinana, oroonoŋ qaa moŋ kanageso uunana kuuwaotiwaajoŋ eji eeŋ, ii mono saanoŋ jeri moboŋa.”
16 Kaeŋ qisiŋ oroŋgi Poolnoŋ waama boro kuma kokaeŋ jero, “Israel wabaurunana ano baloŋ toya nonowo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejuti, oŋo mono geja ama mobu. 17 *Israel ejemba tuuŋ ananaa beŋnana ii Anutu. Iinoŋ bemunjaleurunana meweeŋgoŋ oŋono ambosakoŋurunananoŋ Iijipt gomanoŋ kema waba koloon laligogi. Anutunoŋ kambaŋ kanoŋ Israel ejemba tuuŋ ii toomoriaŋ oŋono seiŋ qabuŋagiawo koloogi. Kaeŋ koloogi Anutunoŋ aŋgoleto meŋ ku-usuŋa qendeema iikanoŋ uŋuano Iijipt kantri mesaoŋ seleeŋgeŋ kagi.
18 *“Kaŋ laligoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kotoŋ kaŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ laligogi Anutuwaa iriŋa soono gbani 40:waa so uubooli moma laligoro. 19 *Moma laligoroto, kileŋ kaŋ laligoŋ Keinan gomanoŋ kougi. Kougi iikanoŋ kanageso tuuŋ 7 konjoma kondeema oŋoma baloŋgia meŋ mendeema isiurunana toya toya koloowutiwaajoŋ buŋa qeŋ oŋono. 20 *“Kaeŋ kolooro gbani 450 kawaa so keno. Iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ jenteegowaa eja poŋa poŋa (Judge) kuuŋ oŋono. Ii kuuŋ oŋono laligoŋ kougi Samuelnoŋ kolooro. Iinoŋ jenteegowaa eja poŋ konoga koloon gejatootoo ejaga laligoro.
21 *“Samuelnoŋ koloon laligoro kambaŋ iikanoŋ kiŋ pombaajoŋ Anutu welema mugi eja qata Sool oŋono. Sool iinoŋ Benjamin isi yoŋoonoŋga eja qata Kiis iwaa meriaga kolooro ano gbani 40:waa so

* **13:17:** Eks 1.7; 12.51 * **13:18:** Jaŋ 14.34; Dut 1.31 * **13:19:** Dut 7.1; Joos 14.1 * **13:20:** Poŋ 2.16; 1 Sml 3.20 * **13:21:** 1 Sml 8.5; 10.21

kiŋ poŋgia laligoro. 22 *Ii laligoroto, Anutunoŋ Sool utegoŋ kitianoŋ eja
qata Deiwid kiŋ eja poŋgia koloowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ kuuro. Kuuŋ
kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, 'Niinoŋ Jesiwaa meria Deiwid mokoloo-
jeŋ. Iwaa uuta gosiŋ mobe saanoŋ sokoma nonja. Iinoŋ nanamemeŋa
kuuya kanoŋ noo jena teŋ koma laligowaa.' 23 Anutunoŋ wala
eeŋanoŋ Hamoqeqe Toya wasiŋ nonombaatiwaajoŋ jeroti, soomoŋgo
qaa iikawaa oŋanoŋ mono kokaeŋ kolooro: Deiwidwaa gbiliuruta
yoŋoonoŋga eja qata Jiisas kolooro Anutunoŋ ii Israel tuuŋ nonoo
Hamoqeqe Tonana kolooŋ laligowaatiwaajoŋ kuuro.

24 *"Jiisasnoŋ mende asugiro waladeeŋ iikanoŋ Jonoŋ kaŋ kokaeŋ jeŋ
laligoro, 'Oŋo mono uugia meleembu. Uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu
meŋ oŋomaŋa.' Kaeŋ jeŋ Israel ejemba tuuŋ kuuya uu kuuŋ oŋoma
laligoro. 25 *Kaeŋ laligoroto, iinoŋ gomaŋlili gawoŋa mendaboromam-
baajoŋ ama iikanoŋ kokaeŋ iŋijoro, 'Oŋo noojoŋ nomaeŋ romoŋgoju?
Iwoi romoŋgojuti, niinoŋ ii qaagoto, mobu, noo gemananoŋ eja moŋ
kawaa. Iinoŋ karo niinoŋ iwaa kooroŋanoŋ kamaaŋqeqeta laligo-
jeŋiwaajoŋ wayaŋgesoya besaaŋ kana esu kasia isamambaajoŋ moma
bimbiŋgomaŋa.'

26 "Oo alauruna, Aabrahambaa gbiliuruta ano baloŋ toya oŋonoŋ
nonowo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejuti, Anutunoŋ hamo qeŋ
nonombaatiwaa Buŋaya ii ano nonoonoŋ kaja. 27 Iikawaa kania ii
kokaeŋ: Jerusalem toya ano galeŋurunana yoŋonoŋ Jiisaswaa kania
mende moma kotogi. Gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere Sabat kendoŋ
so weeŋgoŋkejuto, iikawaa kania ii mende moma asariŋkeju. Kaaŋa
tompiŋ laligojuto, kileŋ galeŋkoŋkoŋ ejaurunananoŋ Jiisas komuwaati-
waa qaaya jeŋ tegogi gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ qaa ii iikaaŋa kanoŋ
hoŋawo kolooro. 28 *Yoŋonoŋ Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaa
so qaa kania moŋgama moŋ mende mokoloon kileŋ "Kozigeŋ!" qagi.
Qama Pailotnoŋ jeŋ tegoro komuwaatiwaajoŋ qama weleŋgi.

29 *"Iwaajoŋ qaa kuuya oogita eji, yoŋonoŋ mono iikawaa so aŋgi
hoŋa koloodabororo Jiisas gerenoŋga metogoŋ kamaaŋ qasirinoŋ kema
jamo kobaa uutanoŋ aŋgi. 30 Aŋgito, Anutunoŋ ii koomu-noŋga meŋ
gbiliro waaro. 31 *Waaro iwo Galili prowinsnoŋga Jerusalem sitinoŋ
kagiti, ii mono weeŋ boria mamaga asugiŋ oŋono. Alauruta asugiŋ
oŋonoti, iyoŋonoŋ kambaŋ kokaamba ejemba batugianoŋ daŋgunu
kaaŋa nama kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligoju. 32 Anutunoŋ Juuda
ambosakoŋurunana yoŋowo iwoi amambaa qaa jeŋ somoŋgorota nono
iyoŋoo gbiliurugia kolooniŋ qaa walaga iikawaa oŋanoŋ mono kambaŋ
kokaamba nonoojoŋ kokaeŋ kolooro: Iinoŋ Jiisas meŋ gbiliro waama
laligoja. Kawaajoŋ nononoŋ iikawaa Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋonjoŋ.

33 *"Anutunoŋ Jiisaswaajoŋ qaa jero Deiwidnoŋ moro Ondino (Buk
song) jaŋgo woi kanoŋ kokaeŋ oorota eja,

'Giinoŋ neenaa meranaga koloojaŋi, ii kete ejemba qendeema
oŋombe iima kotoju.'

---

* **13:22:** 1 Sml 13.14; 16.12; Ond 89.20 * **13:24:** Maak 1.4; Luuk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11;
Maak 1.7; Luuk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Maak 15.13-14; Luuk 23.21-23; Jon
19.15 * **13:29:** Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42 * **13:31:** Apo 1.3
* **13:33:** Ond 2.7

Iinoŋ qaa iikawaa so Jiisas meŋ gbiliro waaro. 34 *Jiisas meŋ gbiliro
koomunoŋga waama kotiiŋ laligoŋ kanageŋ mombo mende komuwaa.
Iikawaa qaaya Anutunoŋ kokaeŋ jerota eja,

‘Nii kaleŋmoriana kiŋ Deiwid muŋ laligowe soraaya koloon
powowoŋ kotiiŋ nanoti, iikawaa so ii mono oŋoojoŋ togoŋ
oŋomaŋa.’

35 *Deiwidnoŋ iikawaa qaaya ii Ondino (Buk song) moŋnoŋ
kaaŋagadeeŋ kokaeŋ anota eja,

‘Geeŋgaa wombo ejaga soraaya ii mende mesaona koomuwaa
roŋnoŋ mende gisaawaa.’

36 Nono kiŋ Deiwidwaa kania mojoŋ: Iinoŋ laaligoya laligoŋ Anutuwaa
jeta otaaŋ gawoŋ muroti, ii medaboroŋ goroŋ qeŋ komuro. Komuro
ambosakoŋuruta yoŋoo kosogianoŋ roŋ koŋgi qamoyanoŋ eŋ gisaaŋ
qaono. 37 Deiwidnoŋ gisaaŋ qaonoto, Anutunoŋ eja meŋ gbiliro
waaroti, iinoŋ mende gisaaro.

38 “Eja alauruna, kawaajoŋ qaa koi mono mobu: Anutunoŋ Jiisaswaa-
joŋ ama siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbambaa. Nononoŋ iikawaa Buŋaya
jeŋ asariŋ oŋonjoŋ. 39 Wala ‘Mooseswaanoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa
kanoŋ solaŋa koloowoŋa,’ jeninto, iikanoŋ iinoŋ woinoŋ osiŋ amamaaŋ
laligoniŋ. Kaeŋ laligoninto, kambaŋ kokaamba daeŋ yoŋonoŋ Jiisas
moma laariŋ iwo qokotaawuti, Anutunoŋ mono kuuya yoŋoo qaagia
jeŋ tegoro solaŋaniwuya. 40 Gejatootoo ejembanoŋ qaa jeŋ oogita eji,
Anutunoŋ iikawaa so iroŋa meleeno qagianoŋ ubabotiwaajoŋ mono
toogia moma galeŋgia meŋ aowu. Qaa kaaŋa moŋ ii kokaeŋ,

41 *‘Niinoŋ oŋoo laaligo kambaŋanoŋ aŋgoleto qaita moŋ memaŋa.
Moŋnoŋ iikawaa buju qaa jero mobuyaga, ii qaa hoŋa koloowaati-
waajoŋ mende moma laariwuyaga.
Kawaajoŋ qaa ii meŋ kamaaŋ ama jejewili amakejuti, oŋo mono
eeŋ uuŋ iima waliŋgoŋ tiwilaawu.’ ”

42 Poolnoŋ kaeŋ jero Barnabaswo qamakooli miri mesaoŋ kamaari
tosianoŋ kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Nono qaa koi mombo mobombaajoŋ
mojoŋ. Kawaajoŋ ii Sabat kendoŋ moŋ eukanoŋ saanoŋ toroqeŋ
jeri mobonaga.” 43 Qamakooli mirinoŋga kamaaŋ deeŋgi ejemba
mamaganoŋ Pool ano Barnabas kanagaranoŋ orotaagi. Tosianoŋ Ju-
udaga koloogi ano tosianoŋ waba kantrinoŋa koloogito, Juuda yoŋowo
toroqeŋ laligogi. Yoŋonoŋ orotaagi amiŋ moma qambaŋmambaŋ qaa
kokaeŋ oŋoni, “Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ oŋonoti, iikanoŋ mono boŋ qeŋ
nambu.”

44 Sabat kendoŋ moŋ kaŋ kuuroti, iikanoŋ taoŋ baloŋ iikawaa
ejembaya ii kololoon “Anutuwaa Buŋa qaa mobonja,” jeŋ kouma
ajoroogi. 45 Kouma ajoroogi Juuda yoŋonoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa iŋiima
iriŋgia soondabororo. Soondabororo Poolwaanoŋ qaa qewombaajoŋ
jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ jeŋ mepaqepae ama oroŋgi. 46 Kaeŋ ama
oroŋgi Pool Barnabas yoronoŋ awasaŋkaka kotiiŋ nama qaa kokaeŋ
jeri, “Anutunoŋ gawoŋ noronotiwaa so Buŋaya wala Juuda ejemba
iŋijoniŋ sokonagato, oŋo ii gema qeŋ laŋ kokaeŋ jeju, ‘Nono laaligo
kotiga uutanoŋ keuboŋatiwaa so qaago.’ Kawaajoŋ mobu, noronoŋ

* **13:34:** Ais 55.3 * **13:35:** Ond 16.10 * **13:41:** Hab 1.5

mono oŋomesaoŋ waba kantria kantria yoŋoonoŋ eleema kembota.
47 *Poŋnoŋ iikawaa qaaya kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono,
‘Niinoŋ kuuŋ gombe waba kantri yoŋoo asasagiaga koloon hamoqeqewaa kania jeŋ asariŋ laligona baloŋ goraaya kuuya sokondabororo leelee eu emu yoŋonoŋ letoma Siwewaa buŋa koloowuya.’ ”
48 Kaeŋ jeri baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋonoŋ moma uugia qeaŋgoro Pombaa Buŋaya mepeseegi. Mepeseeŋ laaligo kotigaa buŋa koloowutiwaajoŋ Anutunoŋ moma gosiŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ iikawaa so uugia meleema Jiisaswaa Buŋaya moma laarigi.
49 Moma laarigi Pombaa Buŋa qaa jeŋ seigi prowins kuuya sokoma keno. 50 Saanoŋ kenoto, Juuda yoŋonoŋ taombaa eja geria ano emba uuta Anutu goda qeŋ laligogiti, iyoŋoo uugia qaanoŋ osoŋ kuuŋ Pool Barnabas motooŋ sisiwerowero ama oroma gomaŋ mirigianoŋga orotaagi. 51 *Kembaotiwaajoŋ ama telambelaŋgia qendeema kokaeŋ iŋijori, “Noro oŋoo balonoŋ kari sububuŋ kana tambonaranoŋ mokotaaji, ii mono qesaari oŋoaŋgiaagen eleema kemebaa.” Kaeŋ iŋijori kaniagara solaŋa moma kotogi kema Galesia prowins uutanoŋ siti qata Aikoniam kanoŋ keuri. 52 Keurito, gowokourunana Antiokia taonoŋ laligogiti, Uŋa Toroyanoŋ iyoŋoo uugia saa qero honoŋa mende aisooŋ laligogi. Kiaŋ.

14

Aikoniam sitinoŋ uugia kuuri.
1 Pool Barnabas yorononŋ Aikoniam sitinoŋ keuma kaaŋiadeeŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa jeri. Jeri Juuda ano waba kantri ejemba yoŋoonoŋga tuuŋ seiseiya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. 2 Moma laarigito, Juuda ejemba mende moma laarigiti, iyoŋonoŋ baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋoo uugia osoŋ aposol uunoŋkeeme ama orombutiwaajoŋ uugia kuugi. 3 Kuugi kileŋ kambaŋ koriga kanoŋ laligoŋ Poŋ moma laariŋ awasaŋkaka nama Buŋaya jeŋ laligori. Poŋ kaleŋmoriaŋaa qaaya jeŋ asariri qaagara naŋgoŋ kuusuŋa borogaranoŋ ano aiwese aŋgoleto meri asugiro. 4 Kaeŋ asugiro taombaa kanagesoyanoŋ juma deeŋgi. Tosianoŋ Juuda jotamemeya yoŋowo motooŋ somoŋgogi tosianoŋ aposol yorowo toroqeŋ naŋgi.
5 Kaeŋ aroŋ qeŋ naŋgi baloŋ toya ano Juuda ejemba wabaya yoŋonoŋ waama jotamemeurugia yoŋowo uumotooŋ ama wasiwasi eja aposol ii “Jamonoŋ giliŋ uruwoŋa!” jeŋ romoŋgogi. 6 Kaeŋ romoŋgogi moma oloŋ koma togoŋ Likaonia prowinsnoŋ keni. Kanoŋ kema taoŋ qagara Listra ano Derbe ano gomaŋ liligoŋ oroma rama keŋgiti, iikanoŋ keuri.
7 Kanoŋ keuma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligori. Kiaŋ.

Listra taonoŋ Pool Barnabaswaajoŋ beŋ qagi.
8 Listra taonoŋ eja moŋ kanawoita koomuya laligoro. Ii nemuŋ goroŋ uutanoŋga meendaŋgoya koloon kambaŋ moŋgeŋ kana mende riiŋ eeŋ ramakero. 9 Poolnoŋ Buŋa qaa jero moma raro uuŋ kania kokaeŋ iima romoŋgoro, “Iwaa uutanoŋ momalaaria eŋ murotiwaajoŋ ama saanoŋ qeaŋgowaa,” kaeŋ jero. 10 Kaeŋ romoŋgoŋ qa somata qama

* **13:47:** Ais 42.6; 49.6 * **13:51:** Mat 10.14; Maak 6.11; Luuk 9.5; 10.11

ijoro, “Mono waama namba.” Kaeŋ ijoro porazak waama kema kaŋ nano.
11 Poolnoŋ kaeŋ ano ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima Likaonia qaagianoŋ
kokaeŋ silama qagi, “Beŋ yoronoŋ letoma eja selewo koloon batu-
nananoŋ asugiŋ nonoonoŋ kamaaŋ laligojao.” 12 Kaeŋ jeŋ Barnabas
qata beŋ waŋgia qata Zuus qagi ano Poolnoŋ jetanoŋ meŋ qaa jerotiwaajoŋ ama beŋ qata Hermes qagi. 13 Kaeŋ qagi beŋ Zuus iwaa jiwowoŋ
jigoya taoŋ batanoŋ eroti, iikawaa jigo gawoŋ galeŋanoŋ bulmakao ejia
uŋuama karo. Kaeŋ kaŋ ila kasasoroŋ meŋ kaŋ taoŋ kiropo naguyanoŋ
nama ejemba tuuŋ yoŋowo jakenoŋ ama siimoloŋ ooŋ orombombaajoŋ
aŋgi.
14 Kaeŋ aŋgi aposolwoi yoronoŋ ii moma “Mende sokonja,” jeŋ
qotogoŋ selekopaagara menjurama uulaŋawo ejemba tuuŋ uutanoŋ
kema qari. 15 *Qama kokaeŋ jeri, “Ejaurunara, oŋo mono nomaembaajoŋ ama iwoi kaaŋa anju? Noro kaaŋagadeeŋ oŋo kaaŋa baloŋ
eja tooŋga koloojo. Noro Anutuwaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋonjo.
Kawaajoŋ oŋo mono beŋ omaya gema uŋuwu ano uugia meleema
Anutu laaligo Toyaanoŋ qokotaawu. Anutu laaligo Toyanoŋ Siwe,
namo, kowe ano iwoi kuuya iikawaa uutanoŋ eji, ii mokoloon oŋonota
laligoju. 16 Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ wala eeŋanoŋ laligoŋ
kougiti, Anutunoŋ ii mende aŋgoŋ koma oŋono iyaŋgiaa jaajaa iliŋwaliŋ
laligogi.
17 “Mende aŋgoŋ koma oŋonoto, kileŋ tompiŋ mende laligogi.
Qaagoto, Anutunoŋ iwoi awaa awaa ama oŋoma laligoro. Iinoŋ jero koŋ
kiro weeŋ qero toomorianŋanoŋ kambaŋa kambaŋa kolooro neŋkorisoro
ama iikaaŋa kanoŋ uugia kuuŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi aŋaa kania
mobutiwaajoŋ kaleŋa ii qendeema oŋoma iikaaŋa kanoŋ daŋgunuya
ano laligogi.” 18 Yoronoŋ kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ siimoloŋ ooŋ orombutiwaajoŋ jarambaraŋ riiŋ jeŋ susugoŋ oŋoni loriŋ mesaogi. Kiaŋ.
19 Listra yoŋonoŋ Pool Barnabas oromesaogito, Juuda ejemba
tosianoŋ Antiokia taoŋ ano Aikoniam siti woi iikanoŋa kouma ejemba
tuuŋ uunoŋkeeme ama oŋoŋgi. Ama oŋoma yoŋowo ororoŋ luguŋ Pool
jamonoŋ qeŋ “Mono komuja!” jegi. Kaeŋ jeŋ ororaaŋ taoŋ gematanoŋ
kamaaŋ mesaogi ero. 20 Eroto, gowoko yoŋonoŋ kouma liligoŋ mugi
waama kema taonoŋ uro. Kanoŋ uro eri gomaŋ ano Barnabaswo Derbe
sitinoŋ keni.

Siriawaa Antiokia sitinoŋ eleema kari.

21 Derbe sitinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋoni mamaganoŋ
uugia meleema Jiisaswaa gowokouruta koloogi. Kaeŋ koloogi Derbe
taoŋ mesaoŋ Listra, Aikoniam ano Antiokia taoŋ iikanoŋ eleema kema
iŋiiri. 22 Iŋiima rama gomaŋ so liligoŋ Jiisaswaa gowokouruta yoŋoo uugia naŋgoŋ meŋ kotiiri. Poŋ moma laarigiti, iwo qokotaaŋ nambutiwaa
qambaŋmambaŋ qaaya oŋoma kokaeŋ iŋijori, “Nono mono koŋajiliŋ
qaganoŋ (lombo kania kania mokoloon) laligoŋ papaŋgoŋ Anutuwaa
bentotonoŋ eu keuboŋa.” 23 Uumeleeŋ kanageso so jotamemeurugia
meweeŋgoŋ galeŋ laligowutiwaa kania kuma oŋoma kuuŋ oŋoni. Kuuŋ
oŋoma Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋ gowoko tuuŋ yoŋoojoŋ qama
kooliŋ Poŋ moma laarigiti, iwaa boronoŋ oŋooni.

* **14:15:** Eks 20.11; Ond 146.6

24 Oŋooma oŋomesaoŋ Pisidia prowins kotoŋ kema Pamfilia prowinsnoŋ keuri. 25 Kanoŋ keuma Perga sitinoŋ rama Buŋa qaa jeŋ uugia kuuŋ oŋoma Atalia taonoŋ kemeri. 26 Kanoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ Antiokia sitinoŋ keuri. Antiokia uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii Anutuwaa kaleŋmoriaŋ uutanoŋ misin gawoŋ mewaotiwaajoŋ wala Anutuwaa boronoŋ ama oroŋgi oŋomesaoŋ keni. Kema liligoŋ gawoŋgara ii medaboroŋ mombo iyaŋgaraa sitinoŋ eleema kari.

27 Kanoŋ kaŋ uumeleeŋ kanageso koma horoŋ oŋoni. Koma horoŋ oŋoni ajoroogi qaa sundugara kokaeŋ iŋijori, “Anutunoŋ norowo laligoŋ aŋgoleto somasomata ama meŋ laligoro. Iinoŋ nemuŋ koma norono gawoŋ meri waba kantria kantria yoŋonoŋ Jiisas moma laariwutiwaa nagu horoŋ oŋono uugia meleeŋgi.” 28 Sundugara kaeŋ iŋijoŋ gowoko tuuŋ yoŋowo kambaŋ koriga qeŋ koriŋ rama laligori. Kiaŋ.

15

Waba kantri yoŋoojoŋ ama zioznoŋ deemambaajoŋ ano.

1 *Antiokia laligorito, Judia prowinsnoŋga ejemba tosianoŋ kamaaŋ kaŋ kanaiŋ uumeleeŋ ejemba kokaeŋ kuma oŋoŋgi, “Oŋo Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiwese meŋ selegia mende kotowuti eeŋ, iikaaŋa mono Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ amamaawuya.” 2 Kaeŋ kuma oŋoŋgitiwaaajoŋ ama aŋgowowo kolooro Pool Barnabas yoronoŋ tuarenjeŋ ama oŋoma geriawo jeŋ oŋoni. Jeŋ oŋoni uumotooŋ mende ama qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jegi, “Nono mono Pool, Barnabas ano jotamemeya tosaaŋa wasiŋ oŋoniŋ Jerusalem sitinoŋ uma qaa ii meŋ aposol ano Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋoonoŋ kema iŋijowu.”

3 Qaa kaeŋ somoŋgoŋ jegi uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi kananoŋ keŋgi. Kema laligoŋ Fonisia ano Samaria prowins woi ii kotoŋ kananoŋ kanagesoya kanagesoya iŋiigi. Iŋiima waba kantri tosaaŋa yoŋonoŋ uugia meleeŋgitiwaa bujuya jeŋ uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ korisoro somata ama oŋoŋgi. 4 Ama oŋoma kema kema Jerusalem sitinoŋ keugi. Keugi aposol ano jotamemeya yoŋonoŋ uumeleeŋ kanageso yoŋowo koma horoŋ oŋoŋgi. Koma horoŋ oŋoŋgi sundugia kokaeŋ jegi, “Anutunoŋ nemuŋ koma nonono misin gawoŋ meniŋ nonowo laligoŋ aŋgoleto somasomata ama meŋ laligoro.” 5 Sundu ii jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnoŋga uumeleeŋ eja tosianoŋ waama kokaeŋ jegi, “Waba kantri yoŋonoŋ uugia meleeŋgiti, iyoŋoojoŋ mono kokaeŋ jeŋ kotowoŋa: Yoŋonoŋ mono Anutuwaa aiwese meŋ selegia kotoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa kuuya otaaŋ laligowu.” Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroo ama aŋgowowo qaa mindiŋgogi.

6 Kaeŋ jegi aposol ano jotamemeya yoŋonoŋ qaa ii jeŋ gosiwombaajoŋ ajoroogi. 7 *Ajorooŋ niinoŋgiinoŋ qaa mamaga jeŋ jenoŋkooli aŋgi. Ii aŋgi Piitonoŋ waama kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, Anutunoŋ wala batunananoŋ gawoŋ mendeema meweeŋgoŋ noma noojoŋ kokaeŋ jero, ‘Gii mono waba kantrinoŋ kema Oligaa Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋona yoŋonoŋ uugia meleema Poŋ moma laariwu.’ Oŋo qaa ii moju. 8 *Anutunoŋ

* **15:1:** Lew 12.3 * **15:7:** Apo 10.1-43 * **15:8:** Apo 2.4; 10.44

ejemba kuuya uunana moma kotoji, iinoŋ kania qendeema Uŋa Toroya Juuda ejemba nonoojoŋ wasiro kamaaroti, iikawaa so mono waba kantri ejemba yoŋoojoŋ kaaŋiadeeŋ ii wasiro uugianoŋ kemero.

9 “Wasiro kemero iikaaŋa kanoŋ Juuda ejemba mende iŋisosoroon kantri tosia mende sureeŋ oŋono. Qaagoto, yoŋonoŋ Anutu moma laarigi siŋgisoŋgogia mesaoŋ uugia soŋgbano soraaya koloogi. 10 Kawaajoŋ oŋo mono naambaajoŋ Anutu aŋgobato meŋ mubuyaga? Naambaajoŋ gowoko gbilia yoŋoo arogianoŋ qaqaŋ toroqeŋ aniŋ aŋgowuyaga? Qaqaŋ kaaŋa ii ananaa ambosakonananoŋ me nononano kaaŋagadeeŋ aŋgowombaa so mende koloon laligoniŋ. 11 Kaeŋ qaagoto, kokaeŋ moma laarijoŋ: Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono Anutu nemuŋ koma muro hamo qeŋ nonono Siwewaa buŋa koloowoŋa. Waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kana motooŋgo iikayadeeŋ otaaŋ letoma Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ moma laariŋkeju.”

12 Kaeŋ iŋijoro tuuŋ yoŋonoŋ kuuya qaa moŋgama qaa bo ragi. Ragi Pool Barnabas yoronoŋ qaa sundugara kokaeŋ jeri, “Anutunoŋ nemuŋ koma norono waba kantrinoŋ kema batugianoŋ misin gawoŋ meri aiwese aŋgoleto somasomata asugiro.” Kaeŋ jeri geja ama mogi. Kiaŋ. *

Bisop Jeimsnoŋ qaa iŋijoro.

13 Pool Barnabas yoronoŋ sundugara jedaborori mogi Jeimsnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Alauruna, niinoŋ qaa jewe mono geja ama mobu. 14 Anutunoŋ kambaŋ mutuya waba kantri ejemba jaasewaŋ qeŋ oŋoma batugianoŋga ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono qata bosima kanagesoya toroqegi. Anutunoŋ kaeŋ ama kaniaya qendeema nononoti, Saimon Piitonoŋ iikawaa qaaya ninijoro. 15 Qaa kaaŋa ii gejatootoo ejemba yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeju. Yoŋonoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

16 *‘Kawaa gematanoŋ niinoŋ eleema kaŋ kiŋ Deiwidwaa kantri totoŋa mombo meŋ waamaŋa.
Iinoŋ wala jiŋkaroŋ kuuŋa qeŋ ambosakonana galeŋ koma oŋono kuuŋanoŋ boratiŋ riiŋ kamaaroto, niinoŋ ii mombo meagoŋ kuuwe kantrinoŋ qeaŋgoŋ nambaa.
17 Ii kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ amaŋa: Ejemba tuuŋ tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ Poŋ moŋgambuya.
Waba kantri kuuya neenaa buŋana koloowutiwaajoŋ oŋoombeti, iyoŋonoŋ Poŋ nii moŋgama nombuya.
Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ ano iikawaa so kantrigia meŋ qeaŋgomaŋa.
18 Kaeŋ amakejeŋi, ii mono monowaa monoyanoŋga moma kouma laligoju.’

19 “Kawaajoŋ Jeims niinoŋ qaa ii gosiŋ momonanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jejeŋ: Waba kantri ejemba uugia Anutuwaanoŋ meleenjuti, nononoŋ mono lombo qaqaŋ somata iyoŋoo qagianoŋ aniŋ mende sokombaa. 20 *Kaeŋ qaagoto, iyoŋoojoŋ tere kokaeŋ ooniŋ sokombaa: Yoŋonoŋ oro busuya beŋ lopiombaa nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mende newu. Serowiliŋ mende ambu. Oro

* **15:12:** Bisop, Griik qaanoŋ episkopos, ananaa qaanoŋ jaagaleŋ me inspekta. Iinoŋ zioz gawoŋ kuuyaa mindimindiri galeŋa kolooja. Jeims koi kanoŋ Jiisaswaa gowokoya qaagoto, Jiisaswaa koga. * **15:16:** Aam 9.11-12 * **15:20:** Eks 34.15-17; Lew 17.10-16; 18.6-23

aroya qoosoŋaa busuya ano sa ii mende newu. Iwoi 4 ii mesaowutiwaajoŋ jeŋ kotiiwonaga. 21 Mooseswaa Kana qaa ii monowaa monoyanoŋga gomaŋ so jeŋ asariŋ kouma laligojoŋ. Ii Sabat kendoŋ so qamakooli mirinananoŋ weeŋgoŋ momakejoŋ. Kawaajoŋ qaa 4 ii saanoŋ mende mesaowoŋa.” Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroonoŋ waba kantri yoŋoojoŋ tere oogi.

22 Jeimsnoŋ kaeŋ jero aposol ano jotameme yoŋonoŋ kanageso kuuya yoŋowo qaa ii mogi sokono. Mogi sokono batugianoŋga eja tosaaŋa meweeŋgoŋ oŋoma Pool Barnabas yorowo motooŋ Antiokia sitinoŋ wasiŋ oŋombombaajoŋ jegi. Kaeŋ jeŋ eja qata Juudas qata moŋ Barsabas ano Sailas meweeŋgoŋ oroŋgi. Eja woi ii uumeleeŋ tuumbaa jotameme ejaga koloori. 23 “Eja ii wasiŋ oromboŋa,” jeŋ tere moŋ kokaeŋ ooŋ borogaranoŋ aŋgi,

“Momalaariwaa waba alaurunana, Antiokia siti ano Siria ano Silisia balonoŋ laligojuti, nononoŋ oŋoo joloŋgia jejoŋ. Aposol nononoŋ momalaari kanagesowaa jotamemeya yoŋowo oŋoo uumeleeŋ alaurugiaga koloojoŋ. Kaeŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere ama oŋonjoŋ.

24 Ananaa ejemba tosaaŋa mende jeŋ kotoŋ oŋoniŋ aŋgio nonomesaoŋ oŋoonoŋ kaŋ uugia kuuŋ qaa morotanoŋ lolowawa meŋ oŋoŋgi uu momogia sisau kolooro moniŋ.

25 Kawaajoŋ nono korebore ajoajoroo ama uumotooŋ aniŋ sokono. Sokono eja woi meweeŋgoŋ wasiŋ oroniŋ wombo alawoinana Barnabas Pool yorowo oŋoonoŋ kawuya.

26 Barnabas Pool yoronoŋ ananaa Poŋ Jiisas Kraistwaa qataajoŋ ama laaligogara qeleeni tosianoŋ urugi komuwowaajoŋ ani.

27 Nono Juudas Sailas wasiŋ oroniŋ kaŋ qaa iikayadeeŋ toroqeŋ jegaranoŋ jeri mobuya.

28 Uŋa Toroya ano nononoŋ qaa kokaembaajoŋ uumotooŋ aniŋ sokonja: Oŋoo qagianoŋ lombo qaqaŋ mende toroqeŋ amboŋa. Qaa waŋa 4 iikayadeeŋ mono otaawu. Ii uugugi juma deembombo.

29 Qaa 4 ii kokaeŋ: Oro busuya beŋ lopiombaa nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono mende newu. Kaaŋagadeeŋ sa me oro aroya qoosoŋaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi 4 ii mesaoŋ gema qegi uumotooŋ aniŋ Anutunoŋ kotuegoŋ oŋono qeaŋgoŋ laligowu. Mono uu bonjoŋ laligowu.” Kiaŋ.

Qaa meŋ keŋgi Antiokia siti yoŋonoŋ aisoogi.

30 Tere kaeŋ ooŋ wasiŋ oŋoŋgi keŋgi. Kana kema kemeŋ Antiokia sitinoŋ keugi. Keuma uumeleeŋ kanageso koma horoŋ oŋoŋgi ajoroogi. Ajoroogi tere ii oŋoŋgi weeŋgogi. 31 Ii weeŋgogi iikawaajoŋ afaaŋgoŋ uluŋkoleŋ qaganoŋ moma aisoogi. 32 Juudas Sailas yoronoŋ iyaŋgoro gejatootoo ejaga laligoŋ qambaŋmambaŋ qaa mamaga oŋoma uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ meŋ kotiiŋ oŋoni. 33 Meŋ kotiiŋ oŋoma kambaŋ tosaaŋa kanoŋ toroqeŋ laligori. Laligori tegoro uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ “Luaewo kembao,” jeŋ wasiŋ oroŋgi. Jerusalem laligori wasiŋ oroŋgiti, Juudasnoŋ yoŋoonoŋ eleeno.† 34 (-)

† **15:33:** Tosianoŋ toroqeŋ jawo 34 kokaeŋ anju: Eleenoto, Sailasnoŋ qaaya somoŋgoŋ toroqeŋ kanoŋ laligoro.

35 Pool ano Barnabas yoronoŋ toroqeŋ Antiokia sitinoŋ laligoŋ
ejemba tosaaŋa mamaga yoŋowo Pombaanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma
uugia kuuŋ oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Pool ano Barnabas yoronoŋ deeni.
36 Kaeŋ laligogito, kambaŋ tosaaŋa tegoro Poolnoŋ Barnabas kokaeŋ
ijoro, “Anara taoŋ ano gomaŋ kuuya liligoŋ Pombaanoŋ Buŋa qaa
jeŋ asariŋ laligoriti, mono iikanoŋ eleema uumeleeŋ alaurunaranoŋ
nomaeŋ laligojuti, ii saanoŋ kema iŋiima mobota.” 37 Kaeŋ ijoro
Barnabasnoŋ Jon qata moŋ Maak qagiti, ii kaaŋagadeeŋ wama motooŋ
kembombaajoŋ moro.
38 *Kaeŋ moroto, Jonoŋ wala Pamfilia taonoŋ looriŋ oromesaoŋ
yorowo toroqeŋ gawoŋ mende mero. Kawaajoŋ Poolnoŋ ii wama
kembombaajoŋ moro mende sokono. 39 Mende sokono aŋgowowo ama
uugara gere jero deeni. Deema Barnabasnoŋ Maak wama kemeŋ
waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Saiprus
watonoŋ keni. 40 Kenito, Poolnoŋ eja qata Sailas meweeŋgoro uumeleeŋ
alaurugara yoŋonoŋ Pombaa boronoŋ ama oroma kaleŋmoriaŋanoŋ
sopa somoŋgoŋ orombaatiwaajoŋ jegi mesaoŋ keni. 41 Kema laligoŋ
Siria ano Silisia prowins woi ii kotoŋ liligori. Liligoŋ Poolnoŋ uumeleeŋ
kanagesoya kanagesoya iŋiima meŋ kotiiŋ oŋoma laligoro. Kiaŋ.

16

Timotinoŋ Pool ano Sailas yorowo toroqero.
1 Poolnoŋ liligoŋ kema laligoŋ taoŋ qagara Derbe ano Listra kanoŋ
keuro. Listra keuma kanoŋ gowoko moŋ qata Timoti mokolooro.
Nemuŋanoŋ Juuda uumeleeŋ embaga kolooroto, maŋanoŋ Griik ejaga.
2 Poolwaa eja alaurutanoŋ Listra ano Aikoniam laligogiti, iyoŋonoŋ
Timotiwaa kania jeŋ qeaŋgogi moro. 3 Kaeŋ jegi moma wama motooŋ
kemambaajoŋ moro. Ii moroto, Timotiwaa maŋanoŋ Griik ejaga
laligoroti, ii kuuyanoŋ modaborogi ano miri gomaŋ kanoŋ Juuda
ejemba mamaga laligogi. Kawaajoŋ yoŋonoŋ Pool jeŋ mububotiwaajoŋ
Timoti wama Anutuwaa aiwese meŋ selia kotoro. 4 Kotoro kema taoŋ
ano gomaŋ so keugiti, iikanoŋ Jerusalem mindimindiri ajoajoroowaa
qaaya jegi. Aposol ano Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya
yoŋonoŋ qaa somoŋgoŋ kotiigiti, ii otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi.
5 Kaeŋ liligogi Jiisaswaanoŋ kanagesoya kanagesoya gomaŋ so laligogiti,
iyoŋoo momalaarigianoŋ kotiiro. Kaeŋ kotiiŋ Buŋa qaa jegi tosianoŋ
uugia meleema weeŋ so kaŋ toroqegi tuuŋgiaa jaŋgoyanoŋ somariiŋ
uro. Kiaŋ.

Anutunoŋ Pool gaonoŋ kotoŋ kondooro Yurop keŋgi.
6 Liligoŋ laligoŋ “Eisia prowinsnoŋ kema Buŋa qaa jeŋ asariwoŋa,”
jegito, Uŋa Toroyanoŋ soŋgo ama aŋgoŋ koma oŋono. Kawaajoŋ
yoŋonoŋ toroqeŋ kema Frigia ano Galesia prowins woi ii eeŋ kotoŋ
uruuguŋ keŋgi. 7 Kema laligoŋ Misia gomaŋ goraayanoŋ keuma
Bitinia prowinsnoŋ keubombaajoŋ mogito, Jiisaswaa Uŋa Toroyanoŋ
iikanoŋ kembutiwaajoŋ uumotooŋ mende ano. 8 Uumotooŋ mende ano
mesaoŋ kema Misia gomaŋ eeŋ kotoŋ kowe goraayanoŋ kemeŋ Troas
taonoŋ keugi. 9 Troas keuma gomantiiŋanoŋ gaoŋ egi Anutunoŋ Pool

* **15:38:** Apo 13.13

kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro: Yurop eja moŋnoŋ Masedonia leegeŋ nama ooma kokaeŋ jeŋ qama kooliŋ muro, “Gii mono kowe kotoŋ Masedonia gomanoŋ kaŋ ilaaŋ nonomba.”
10 Poolnoŋ jaameleeŋ uŋa ii iiro nono iikawaa kania kokaeŋ moma kotoŋ jeniŋ, “Anutunoŋ mono nonooma kowe kotoŋ Yurop uutanoŋ kema Oligaa Buŋa Masedonia prowinsnoŋ jeŋ asariŋ oŋombombaajoŋ jeja.” Kaeŋ jeŋ iikanondeeŋ mesaoŋ kembombaajoŋ romoŋgoŋ afaaŋgoniŋ. Kiaŋ.

Filipai emba Lidianoŋ uuta meleeno.

11 Nononoŋ afaaŋgoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ moro-roŋgogi haamonoŋ naŋgoro Troas siti mesaoŋ kema dindiŋagadeeŋ Samotres watonoŋ keuniŋ. Keuma eŋ gomaŋ ano toroqeŋ kema Neapolis sitinoŋ keuniŋ. 12 Kanoŋ keuma waŋgonoŋga kamaaŋ kana kema Filipai sitinoŋ keuniŋ. Room ejemba yoŋonoŋ eeŋanoŋ kaŋ Filipai siti ii meŋ kanoŋ laaligo raragia aŋgi Masedonia prowinswaa siti somata kolooro.* Nono Filipai keuma weeŋ tosaaŋa kanoŋ laligoniŋ.
13 Kanoŋ laligoŋ Sabat kendonoŋ siti kiropo seleeŋgeŋ keniŋ. Kanoŋ kema ‘Juuda yoŋonoŋ apu sakasiŋanoŋ ajoroon Anutu qama kooliŋkejuti,’ kaeŋ romoŋgoŋ kemeŋ rooŋqeqe moŋnoŋ keniŋ. Kema emba ajoroon ragiti, ii iŋiima rama amiŋ moma Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii jeniŋ mogi. 14 Mogiti, iyoŋoo batugianoŋ emba moŋ qata Lidia raro. Iinoŋ Taiataira sitinoŋga Filipai kaŋ opo osoga nezoŋgbala akadamuyawo meŋ kululuuŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ama laligoro ano Anutu waeya meŋ mepeseeŋ laligoro. Poŋnoŋ uuta meŋ afaaŋgoro Poolnoŋ qaa jeroti, iikawaajoŋ siiŋa koloo geja ama moma aŋgoŋ kono. 15 Aŋgoŋ kono iyaŋa ano sumaŋuruta oomulu meŋ oŋoniŋ qisiŋ nonoma kokaeŋ ninijoro, “Oŋo noojoŋ ‘Poŋ moma laarija,’ jejuti eeŋ, mono saanoŋ kaŋ noo mirinoŋ uma rama nene neŋ ewu.” Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma qisiŋ nonono. Kiaŋ.

Pool Sailas yoronoŋ kapuare mirinoŋ rari.

16 Nono kambaŋ moŋnoŋ qamakooli rooŋqeqeyanoŋ kemebombaajoŋ kana somatanoŋ keniŋ weleŋqeqe emba moŋnoŋ mokoloon nonono. Emba ii andoleiŋawo laligoŋ ejemba kaniagia asuganoŋ jeŋ mokoloomambaajoŋ moro. Ii moma gejatootoo qaa aasaŋgoya jeŋ koloon iikaaŋa kanoŋ moneŋ iwoi ii mamaga horoŋ laligoro touruta yoŋoo borogianoŋ kemero. 17 Iinoŋ Pool ano nono niniima nonoo gemanananoŋ kaŋ kokaeŋ jeŋ qaro, “Eja koi yoŋonoŋ Anutu uuta somataa weleŋa qeŋ Siwewaa buŋaya koloowombaa kania jeŋ asariŋ oŋomakeju.” 18 Kaeŋ jeŋ somaŋa mamaga qama laligoro. Ii laligoroto, Poolnoŋ togoŋ iikawaajoŋ siimbobolo moro. Ii moma kambaŋ moŋnoŋ eleema omeya kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Nii Jiisas Kraistwaa qatanoŋ gijojeŋ: Gii mono emba kokawaa uutanoŋga kouma kemba!” Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro iikanondeeŋ kouma mesaoŋ keno.
19 Ii kenoto, emba tourutanoŋ ii moma moneŋ iwoi horowombaa kania juguroti, ii mokoloon iriŋgia soono. Iriŋgia soono Pool Sailas oroma somoŋgoŋ maaket sombeŋanoŋ horoŋ oroŋgi galeŋ eja yoŋoo

* **16:12:** Masedonia prowinswaa siti waŋa ii Tesalonaika. Distrik mutuyaa siti waŋa ii Amfipolis ano siti somata qatawo moŋ Filipai. Room yoŋonoŋ Filipai ii Itali kaaŋa galeŋ koma oŋoŋgi. Griik gomaŋ toya yoŋonoŋ iyaŋgiaa balonoŋ waba kaaŋa koloon laligogi.

jaagianoŋ keŋgi. 20 Kema qaa jake galeŋ yoŋoo jaagianoŋ orooma selegaranoŋ qaa kokaeŋ kuuŋ jegi, “Nono siti koi kanoŋ luaenoŋ laligojonto, eja woi koi yoronoŋ kaŋ eŋkalolоŋ ama nonomakejao. Yoronoŋ Juuda ejaga koloojao 21 ano Juuda siligia kuma nonomakejao. Nono Room mindimindiri kantriwaa totoŋ toya koloojoŋ. Kawaajoŋ nono siligia ii saanoŋ mende moma aŋgoŋ komboŋa. Ii meŋ otaawombaa soŋgo ero amamaajoŋ.”

22 Selegaranoŋ qaa kaeŋ kuuŋ jeŋ oroŋgi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ waama mindiriŋ kotiiŋ qotogoŋ oroŋgi. Qotogoŋ oroŋgi galeŋ yoŋonoŋ kuuŋ oŋoŋgi selekopaagara horoŋ menjuqen-juraŋgi ano jeŋ kotoŋ oŋoŋgi arawambunoŋ urugi. 23 Mamaga urugi tegoro kapuare mirinoŋ oroombombaajoŋ uruama eja waayawonoŋ awaagadeeŋ galeŋ meŋ orombaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ mugi. 24 Kaeŋ jeŋ kotoŋ mugi moma uruama kapuare miri biiwianoŋ miri uuta moŋnoŋ kema kanawoigara gere ozozopaŋ† batugaranoŋ ama kasanoŋ somoŋgoŋ miri uuta iikawaa naguya woi ii kii kuŋgi kiro rari. Kiaŋ.

Kapuare miri galeŋanoŋ uuta meleeno.

25 Pool Sailas yoronoŋ kaeŋ rari. Rama gomaŋ ruuŋanoŋ kolooro kanoŋ Anutu qama kooliŋ rii qama mepeseeŋ rari kasa eja kuuyanoŋ geja ama mogi.

26 Kaeŋ aŋgi iikanondeeŋ uulaŋawo naŋ somata meŋ giliro kapuare miriwaa tandoya kuuya waŋsaŋwaŋsaŋ qegi. Kaeŋ qegi iikanondeeŋ nagu kuuya taŋgi kasa eja kuuya yoŋoo aeŋ gbadogianoŋ (tape) loloon kamaaro. 27 Kaeŋ kolooro kapuare miri galeŋ iinoŋ gaoŋ uutanoŋga waaro. Waama kapuare miriwaa naguya kuuya tandaborogiti, ii iima jero, “Yei! Kasa ejanoŋ togoŋ kendaboroju me nomaeŋ?” Kaeŋ jeŋ romoŋgoŋ jeneŋa ororo manjawaa soo somata ii kopiŋanoŋga horoŋ iyaŋa aomambaajoŋ ano.‡ 28 Aŋa aomambaajoŋ anoto, Poolnoŋ gbaŋgbaŋ tereŋgoŋ kokaeŋ jero, “Nono korebore koi rajoŋ. Mono geeŋgaa selega eeŋ mende tiwilaawa.”

29 Kaeŋ jero moma kiwa mubutiwaajoŋ qisiro mugi uulaŋawo kapuare miri uutanoŋ kema jeneŋa ororo Pool Sailas yoroo kosoga-ranoŋ kema simiŋ kuma orono. 30 Simiŋ kuma oroma kapuare mirinoŋga uruama kamaaŋ kokaeŋ qisiŋ orono, “Eja somata woi, nii mono nomaeŋ ambe Anutunoŋ hamo qeŋ nono letombenaga?”

31 Qisiŋ orono ijori, “Mono uuga meleema Poŋ Jiisas moma laariŋ muna gii ano sumaŋuruganoŋ kaaŋagadeeŋ letoma Siwewaa buŋa koloowu.” 32 Kaeŋ ijori mirianoŋ keŋgi kanagesouruta kuuya yoŋowo ajoroogi Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeri mogi. 33 Jeri moma gomantiiŋaa aua iikanondeeŋ uruama kema wijigara soŋgbano. Soŋgbano iikanondeeŋ ii ano sumaŋurutа kuuya ii oomulu meŋ oŋoni. 34 Oomulu meŋ oŋoni uruano nene mirinoŋ uma nene ooŋ ama orono. Oroma iyaŋa ano sumaŋurutа yoŋonoŋ kuuya Anutu moma laarigitiwaajoŋ korisoro aŋgi. Kiaŋ.

Kapuare mirinoŋga konjoma oroŋgi kamaari.

† **16:24:** Gere ozozopanoŋ kanagara melanjiro amamaaŋ rari. Uŋaya iiba. ‡ **16:27:** Kasa ejanoŋ oloŋ kono galeŋa ii qaa jakeyanoŋ ama qegi iroŋa siimbobolo moma komuŋkegi. Iyaŋa gamuya moma aonaga, kaeŋ afaaŋgoŋ komunaga.

35 Gomaŋ ano qaa jake galeŋ (majistreit) yoŋonoŋ opotoro wasiŋ
oŋoŋgi kapuare mirinoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Eja woi ii mono isama orona
kamaawao.”
36 Kaeŋ jegi eja waayawonoŋ kaŋ buju ii Pool kokaeŋ ijoro, “Majistreit
galeŋ yoŋonoŋ qaa kokaeŋ aŋgita kaja: Oro mono kasagara isambe
kamaawao. Kawaajoŋ oronoŋ mono keteda koi mesaoŋ kamaaŋ
luaenoŋ kembao.”
37 Kaeŋ ijoroto, Poolnoŋ opotoro ii kokaeŋ iŋijoro, “Room mindi-
mindiri gawmanoŋ sopa somoŋgoŋ noroma kawaa (jeŋkooto) paaspoot
noroŋgi laligojo. Kawaajoŋ yoŋonoŋ qaanara mende gosiŋ jeŋ tegoŋ
kileŋ asuganoŋ ejemba jaagianoŋ eeŋ laŋ arawambu koobinoŋ nuruŋ
kapuare mirinoŋ noroonŋgi. Ii gamuyawo. Kaeŋ noroonŋgi rari keteda
koi nomaembaajoŋ wasiŋ noroŋgi eeŋ oloŋ kamaaworaga? Ii mende
sokonja. Noro qaago totooŋ kamaawoto, yoŋonoŋ mono aŋgio kaŋ
nuruaŋgi kamaaworaga.”
38 Poolnoŋ opotoro ii kaeŋ iŋijoro qaa ii meŋ majistreit galeŋ
yoŋoonoŋ kema iŋijogi. Ii moma Room gawmambaa (jeŋkooto)
paaspoot meŋ laligoriti, ii moma aaruŋ sombugia mogi. 39 Sombugia
moma kapuare mirinoŋ kaŋ bonjoŋ susugoŋ kele ama kuuŋ oroŋgi ke-
meri. Kemeri Filipai siti mesaowaotiwaajoŋ welema oroŋgi. 40 Welema
oroŋgi Pool Sailas yoronoŋ kapuare miri mesaoŋ Lidiawaa mirinoŋ
keni. Kanoŋ kema uumeleeŋ alaurugara iŋiima uuwaa naŋgonaŋgo qaa
jeŋ oŋomesaoŋ keni. Kiaŋ.

17

Tesalonaika gawoŋ megi sisiwerowero aŋgi.

1 Kema laligoŋ Amfipolis ano Apolonia siti woi ii kotoŋ Tesalonaika
sitinoŋ keugi. Siti waŋa iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ qamakooli mirigia megi
nano. 2 Poolnoŋ nanamemeŋa ama laligoroti, iikawaa so qamakooli
mirigianoŋ uma Sabat kendoŋ karooŋ kanoŋ yoŋowo Uumeleembaa
Buŋa Tere weeŋgoŋ kania aminŋ moma laligogi. 3 Kaeŋ laligoŋ Buŋa
Terewaa kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ areŋ ama Hamo-
qeqe Toyanoŋ siimbobolo moma komuŋ koomunoŋga waabaatiwaajoŋ
jero.” Kaeŋ jeŋ iikawaa kania Buŋa Terenoŋga qendeema uugia kuuŋ
kokaeŋ iŋijoro, “Eja Jiisas jeŋ asariŋ oŋonjeŋi, iinoŋ mono Hamoqeqe
Toya Kraist kolooja.”
4 Kaeŋ iŋijoro Juuda kanageso yoŋoonoŋga tosianoŋ moma laariŋ uu-
gia meleema Pool Sailas yorowo toroqeŋ naŋgi. Griik ejemba tosianoŋ
Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋoonoŋga kaaŋagadeeŋ tuuŋ so-
matanoŋ yoŋowo toroqegi ano emba uuta qabuŋagiawo yoŋoonoŋga
mamaganoŋ uugia meleeŋgi.
5 Uugia meleeŋgito, Juuda eja geria yoŋonoŋ uugia soono uunoŋ
motoqoto moma gemaqeqe qaa jegi. Kaeŋ jegi injarere ejemba
rooŋqeqenoŋ laŋ laligogiti, iyoŋoonoŋ kema eja doogoya tosaaŋa
oŋoŋgi. Ii oŋoma mindiriŋ ejemba tuuŋ uugia kuuŋ horoŋ oŋoŋgi
ajoroogi. Ajoroon laŋ qagi qemburuŋ gujubaju kolooro siti sokonda-
bororo. Laŋ qama luguŋ eja qata Jeison iwaa miri rijugoŋ Pool
Sailas ejemba tuuŋ jaagianoŋ ama orombombaajoŋ moŋgama oroŋgi.
6 Moŋgama oroŋgito, mende mokoloon oroma Jeison ano uumeleeŋ
alauruta tosaaŋa somoŋgoŋ horoŋ oŋoma sitiwaa galeŋkoŋkoŋ eja

yoŋoo jaagianoŋ keuma kokaeŋ qagi, “Yei! Eja baloŋa baloŋa liligoŋ gomaŋ so uu kuuŋ oŋoŋgi kaamaa qeŋ sooŋkejuti, iyoŋonoŋ mono koi kanoŋ kaaŋagadeeŋ kari. 7 Koi kanoŋ kari Jeisonoŋ ii oroma aŋgoŋ koma orono. Ejemba kaaŋa kuuya yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Eja moŋ qata Jiisas iinoŋ kiŋ Poŋnana kolooja.’ Kaeŋ jeŋ Room Siisa-kimbaa jeŋkootoya qotogoŋ meŋ kamaaŋ amakeju.”

8 Kaeŋ qagi ejemba tuuŋ ano galeŋkoŋkoŋ eja yoŋonoŋ mogi uugianoŋ kamaaŋ raidimboŋ kaaŋa sisau kolooro. 9 Sisau kolooro Jeison ano uumeleeŋ alauruta tosaaŋa kuuŋ qisiŋ oŋoŋgi moneŋ ama waŋ taraagara megi kamaaŋ keŋgi. Kiaŋ.

Berea keŋgi Baibel stadi ama qaagara gosigi.

10 Kamaaŋ keŋgito, uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ Pool ano Sailas iikanondeeŋ wasiŋ oroŋgi mesaoŋ gomantiiŋa kana gomaŋ qata Berea kanoŋ keni. Kema keuma Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uri. 11 Qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa jeriti, ii siiŋa somata moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Juuda kanageso Berea laligogiti, iyoŋonoŋ Tesalonaika kanageso uŋuuguŋ awaa soro koloogi. Qaa tororo jeri me qaago, ii weeŋ so Buŋa Terewaa qaanoŋ gosiŋ weeŋgoŋ amiŋ moma laligogi.* Sili awaa kaaŋia otaaŋ Juuda ejemba Tesalonaika laligogiti, ii haamo ama oŋoŋgi. 12 Buŋa qaa jeri Juuda yoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ moma laariŋ uugia meleeŋgi. Griik ejemba yoŋoonoŋga kaaŋagadeeŋ mamaganoŋ Jiisas moma laarigi batugianoŋ emba uuta qabuŋagiawo ii mamaga laligogi.

13 Jiisas moma laarigito, Poolnoŋ Berea kanoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ laligoroti, iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Tesalonaika kema Juuda jotamemeya yoŋoo gejagianoŋ kemero. Gejagianoŋ kemero moma waama Berea kaŋ kaaŋiadeeŋ ejemba uugia osoŋ kuugi. 14 Kuugi uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ ii moma iikanondeeŋ Pool wasigi kowe goraayanoŋ kemero. Kemeroto, Sailas Timoti yoronoŋ toroqeŋ Berea laligori. 15 Eja Pool ooŋgiti, iyoŋonoŋ toroqeŋ wama kema Atens sitinoŋ keugi. Keugi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi, “Oŋo mono eleema Sailas ano Timoti jegi uulaŋawo noonoŋ kawao.” Qaa ii moma mesaoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Atens sitinoŋ gawoŋ mero.

16 Poolnoŋ Atens sitinoŋ rama Sailas Timoti yoroojoŋ mamboma laligoŋ liligoro. Liligoŋ siti ii tando lopioŋa lopioŋa kanoŋ saa qegi kana goraaya goraaya naŋgi iŋiima awawaliŋ temboma uuta gere jero. 17 Poolnoŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uma Juuda waba ejemba ano baloŋ toya Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋowo nama amiŋ mogi. Poolnoŋ weeŋ so rooŋqeqe sombeŋgia so kema ejemba mokoloon oŋoma yoŋowo aitoŋgoŋ amiŋ mogi.

18 Amiŋ mogi Epikuros ano Stoik momo jake woi kanoŋa boi tosianoŋ kaŋ Poolwo qaa silia siliaa jeŋ niinoŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amigi.† Tosianoŋ toroqeŋ Poolwaa qaaya moma kokaeŋ jegi, “Momo kitia kitia zezeŋgo kaaŋa usuma uuŋ moŋgama laŋ meŋ kululuuŋ motooŋgo woi

* **17:11:** Berea yoŋonoŋ Baibel stadi awaa aŋgi. † **17:18:** Momakooto boi qata Epikuros iinoŋ keraqeeaŋgo mobombaa kania kuma oŋono. Stoik momo jake (akademi) kawaa boiya qata Zeno iinoŋ siiŋ awaa ano bologa qowogoŋ boŋ qeŋ kotiiŋ nambombaa kania kuma oŋono.

mokoloon bimbimgoŋ meŋ kaja. Ii meŋ kaŋ sosoŋae kaaŋa laŋ jejato, qaayaa hoŋa naama jemambaajoŋ moji, ii mende mojoŋ.”

Poolnoŋ Jiisaswaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ koomunoŋga waaro‡ jero. Kawaajoŋ tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jegi, “Beŋ wabaya meŋ kaŋ yoroo kanagara jeŋ asarija, iikawaa tania kaaŋ kolooro iijoŋ.”

19 Kaeŋ lansaŋ jegi Pool wama maaket sombeŋ somata qata Areopagus§ iikanoŋ uma kaunsol yoŋoo jaagianoŋ aŋgi nano kokaeŋ jegi, “Gii momo areŋ gbilia asuganoŋ kuma nonomakejaŋi, iikawaa kania ii nomaeŋ? Ii saanoŋ jena moboŋa. 20 Giinoŋ waba kantri yoŋoonoŋ qaa morota meŋ kaŋ jena gejanananoŋ kemero mojoŋ. Kawaajoŋ goo qaa areŋgaa kania ii tororo mobombaajoŋ mojoŋ.” 21 Atens toya ano waba iikanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kuuya eeŋ lansaŋ laligoŋ momo qaa dologa dologa nuuguna guuguwe ama jeŋ moma uugia iikanoŋ ama kambaŋgia tiwilaaŋ laligogi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Areopagus sombenoŋ nama qaa jero.

22 Poolnoŋ waama Areopagus sombeŋ biiwianoŋ kema kaunsol yoŋoo jaagianoŋ nama kokaeŋ jero, “Atens ejauruna, niinoŋ koi kaŋ iwoi kuuya iima kaniagia kokaeŋ ero mojeŋ: Oŋo beŋurugia goda awaa qeŋ mepeseeŋ oŋoma laligoju. 23 Niinoŋ liligoŋ oŋoonoŋ miri kowoga kowoga iima iikawaa batuyanoŋ alata tereyawo moŋ mokoloowe. Iikanoŋ kokaeŋ oogita ero iibe, ‘Beŋ kania mende mojoŋi, iwaajoŋ koi meniŋ.’ Kawaajoŋ oŋo beŋ moŋ kania mende moma kileŋ waeya meŋ mepeseeŋkejuti, niinoŋ mono iwaa kania iŋisaama jewe mobu.

24 *“Beŋ Anutunoŋ Siwe namo ano iwoi kuuya iikawaa uugaranoŋ eji, ii mokoloon oŋono. Iinoŋ Siwe namowaa Poŋaga kolooja. Iinoŋ jiwowoŋ jigo boronoŋ memeta kanoŋ mende rama laligoja. 25 Iyaŋo laaligowaa kania kolooja. Ii ano anana balonoŋ laligowoŋatiwaajoŋ sele, kokooso ano iwoi tosaaŋa kuuya nonono sewaŋ aasoŋ horoŋkejoŋ. Kaeŋ nonomakejiwaajoŋ ama aŋo nembanene me iwoi mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Kawaajoŋ ejemba anana ii wagiwombaajoŋ amamaajoŋ. Anana boronananoŋ iwoi mende meŋ nanduŋ ama muniŋi eeŋ, iinoŋ mende komuwaa. Iinoŋ baloŋ eja kaaŋa mende laligoja. Qaago.

26 “Iinoŋ wala eja motooŋgo mokolooro iwaanoŋga seiŋ deema gbala injaŋa ano sele tosaaŋa koloon baloŋa baloŋa kuuya sokoma laligojoŋ. Iinoŋ kambanana kuuya tororo areŋgoŋ nonono iikawaa so laligojoŋ ano miri gomaŋ daeŋgeŋ daeŋgeŋ eŋ rama laligojoŋi, iikawaa goraaya ano aasoya ama jeŋ kotoro iikawaa so laligojoŋ. 27 Anana mono Anutu iyaŋa moma moŋgama mubombaajoŋ iwoi kuuya ii areŋgoŋ nonono. Iinoŋ korebore kosonananondeeŋ laligojato, kileŋ koromojoroŋ ama Anutu moŋgama laligoŋ mokoloowonaga me qaago? 28 Oŋoaŋgiaa Griik momo ejembanoŋ qaa kota areŋgoŋ oogiti, iyoŋoonoŋga woiyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kota moŋ kokaeŋ jeri,

‘Nono kaaŋagadeeŋ iwaa gbiliuruta koloon laligojoŋ.’

Eja kaaŋa moŋnoŋ qaa kota moŋ kokaeŋ ooro,

---

‡ **17:18:** Jiisas ano Koomunoŋga waawaataa qaa woi ii mende moma asariŋ tompiŋ nama kokaeŋ jegi, ‘Iinoŋ mono beŋ eja ano emba yoroo qagara kaeŋ qaja.’ § **17:19:** Areopagus qaa iikawaa kania ii manjaqeqewaa beŋa qata Ares iwaa baaŋa. * **17:24:** 1 Kiŋ 8.27; Ais 42.5; Apo 7.48

‘Iinoŋ mono meŋ letoma nonono iwaa aoŋanoŋ laaligonana laligoŋkejoŋ, kananana kema kaŋkejoŋ ano eŋ waawaanana amakejoŋ.’**

29 Qaa iikawaa so anana Anutuwaa gbiliuruta koloon laligoŋ kosianoŋ nanjoŋ. Kosianoŋ nanjonto, kileŋ iwaa kania moma sooŋ jinjauŋ qewombo. Uŋa meme eja (artist) yoŋonoŋ momo qaganoŋ nama beŋ mombaa tania romoŋgoŋ goul, silwa me jamo kowonjiŋ meŋ ururooŋ tando lopioŋa sogoŋ menjereŋgoŋ meŋkejuti, iinoŋ mono iikawaa tani mende kolooja. 30 Ejembanoŋ poumapou ama jibijabu laligoŋ kougi Anutunoŋ kambaŋ kanoŋ nanamemeŋgiaajoŋ moma boliŋ ironga mende meleema laligoroto, kambaŋ kokaamba qaaya iŋisaama kokaeŋ iŋijoja, ‘Ejemba korebore gomaŋgia so rama kenjuti, oŋo mono uugia meleema noonoŋ kawu.’

31 “Anutunoŋ kambaŋ somata ano kaŋ kuuwaa. Iinoŋ kambaŋ iikanoŋ ejemba gomaŋa gomaŋa kuuya laligoŋ kenjuti, ii meŋ kululuuŋ nonoma qaanana gosiŋ tororo jeŋ tegowaa. Iinoŋ eja moŋ qaanana jeŋ tegowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ jenteegowaa ku-usuŋa borianoŋ ano. Iinoŋ eja ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro iikaaŋa kanoŋ ku-usuŋa somata ii ejemba kuuya qendeema nonono iima mojoŋ. Eja koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono jenteego Tonanaga kolooja.”

32 ‘Anutunoŋ eja moŋ koomunoŋga meŋ gbiliro waaroti,’ tosianoŋ qaa ii moma mepaqepae aŋgi. Kaeŋ aŋgito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Qaa jejaŋi, nono ii mombo mobombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ gii saanoŋ kambaŋ moŋnoŋ qaa ii toroqeŋ jeŋ asariwa.” 33 Kaeŋ aŋgi Poolnoŋ yoŋoo batugianoŋga waama oŋomesaoŋ keno. 34 Kenoto, tosianoŋ kaŋ Jiisas moma laariŋ iwo toroqegi. Moma laarigiti, iyoŋoo batugianoŋ Areopagus kaunsol tuuŋ yoŋoo jotamemeya eja moŋ qata Dionisius laligoro. Kaaŋagadeeŋ emba somata moŋ qata Damaris ano tosianoŋ yorowo toroqeŋ moma laariŋ uugia meleeŋgi. Kiaŋ.

18

Poolnoŋ Korint sitinoŋ keno uugia meleeŋgi.

1 Iwoi ii kolooro Poolnoŋ Atens siti mesaoŋ Griik siti moŋ qata Korint kanoŋ keno. 2 Korint kema Juuda eja moŋ qaya Akwila mokolooro. Akwila iinoŋ Eisiawaa prowinsya qata Pontus kanoŋ kolooŋ kanageŋ mindimindiri siti Room kema laligoro. Kanoŋ laligoro Siisakiŋ qata Kloodius iinoŋ jeŋkootoya kokaeŋ ano, “Juuda ejemba oŋo mono korebore Room siti mesaoŋ deembu.” Kaeŋ jeŋkooto anotiwaajoŋ ama Itali kantri mesaoŋ Griik kemeŋ kambaŋ kanoŋ Korint kouro. Kouro Poolnoŋ mokoloon ii ano embia qata Prisila yoroonoŋ keno. 3 Laaligogara naŋgowaotiwaajoŋ opo kuuŋa kuuŋa meri. Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ opo sel kuuŋ meme ejaga. Kawaajoŋ yoroonoŋ keno gawoŋgia ororoŋ ero yorowo laligoŋ eŋ opo sel kuuŋ gawoŋ motooŋ megi. 4 Meŋ laligogi Sabat kendoŋ so qamakooli mirinoŋ uma Juuda ano Griik ejemba yoŋowo Jiisaswaa kania amiŋ mosoma uugia meleembutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma laligoro.

** **17:28:** Momo eja somata Pool iinoŋ momo jakeya jakeya uma Griik yoŋoonoŋ buk morota morota weeŋgoŋ moma kotoŋ iikanondeeŋ qaa kota kota afaaŋgoŋ meŋ asuganoŋ jero.

5 Kuuŋ laligoro alawoita Sailas Timoti yoronoŋ Masedonia prowinsnoŋga kouri Jiisaswaa Buŋaya kambaŋ so jeŋ asariŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iikawaa kania asuganoŋ qendeema qaa iikanoŋ Juuda ejemba uugia kuuro. 6 Uugia kuuroto, Pool tuarenjeŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ mugi borianoŋ jaagianoŋ kuuŋ sububuŋ qesaaro kamaaro kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ koposo mende ambe oŋo tiwilaaŋ iikawaa iroŋa ii mono noo qananoŋ ambombaajoŋ amamaawuya. Ii oŋoaŋgio bosimbu. Oŋo Buŋa qaa qotogogi niinoŋ saanoŋ oŋomesaoŋ kete nama ubaati, iikanoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ eleema kemaŋa.”

7 Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ qamakooli miri goraayanoŋ eja moŋ qata Titius Jastus iwaa mirinoŋ uma laligoro. Iinoŋ Juuda ejaga qaagoto, kileŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligoro. 8 Goraayanoŋ kenoto, qamakooli miriwaa galeŋ qata Krispus ano iwaa embameria yoŋonoŋ kuuya uugia meleema Poŋ moma laarigi. Kaaŋiadeeŋ Korint ejemba tosaaŋa Poolwaanoŋ qaa mogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgi oomulu meŋ oŋoŋgi.

9 Poolnoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ gaoŋ ero Poŋnoŋ kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro kokaeŋ ijoro, “Gii toroko mende mobato, Buŋa qaa mono kotiiŋ jeŋ laligowa. 10 Siti kokanoŋ ejemba tuuŋ mamaga yoŋonoŋ noo buŋa kolooju. Kawaajoŋ niinoŋ giwo laligowe moŋnoŋ iwoi moŋ mende kanaiŋ meŋ boliŋ gombaa.” 11 Kawaajoŋ Poolnoŋ kambaŋa meŋ koriŋ yoŋoo batugianoŋ gbani motooŋgo ano koiŋ 6 kawaa so laligoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro.

12 Kuma oŋoma laligoroto, Room yoŋonoŋ eja Galio kuugi Akaia prowinswaa kiap gawana laligoroti, kambaŋ iikanoŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mindiriŋ Pool tuarenjeŋ ama muŋ horoŋ qaa jakeyanoŋ ooŋgi. 13 Qaa kokaembaajoŋ ooŋgi, “Eja koi kanoŋ ejemba eŋkalololoŋ meŋ oŋomakeja. Room yoŋonoŋ jeŋkootogia aŋgi eji, iinoŋ ejemba kana ii uuguŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseewutiwaajoŋ uukuukuu meŋ nonomakeja.”

14 Qaa kaeŋ selianoŋ kuuŋ jegi Poolnoŋ qaa kitia jemambaajoŋ ano kiap gawana Galio iinoŋ Juuda ejemba ii kokaeŋ iŋijoro, “Juuda ejemba oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ eja qero komunaga me qinji bologa totooŋ moŋ anagati eeŋ, iikawaajoŋ niinoŋ saanoŋ qaagia geja ama mobenaga. 15 Kaanto, oŋoo batugianoŋ momalaariwaa qaa kolooro qa morota morota qama aŋgowowo ama jeŋkootogia nomaeŋ ambuti, ii mono oŋoaŋgiaa lombogiaga. Niinoŋ iwoi kaaŋa ii gosiŋ jeŋ tegomaŋatiwaa so qaago.” 16 Kaeŋ iŋijoŋ qaa jakeyanoŋga oŋotaaro kamaagi. 17 Kamaaŋ iyaŋgiodeeŋ mindiriŋ motooŋ luguŋ qamakooli miriwaa galeŋ qata Soostenes ii qelanjiŋ meŋ kaŋ qaa jakeyaa kana qaa ootanoŋ ama qegi. Qegi kiap gawana Galionoŋ ii iima kawaajoŋ jaaya sooŋgoro hoŋa moŋ mende kolooro. Kiaŋ.

Poolnoŋ aŋaa gomanoŋ Antiokia sitinoŋ eleeno.

18 *Poolnoŋ kileŋ toroqeŋ Korint sitinoŋ weeŋ mamaga laligoro. Laligodaboroŋ uumeleeŋ alauruta yeizozogia jeŋ oŋomesaoŋ Prisila ano Akwila uruama kowenoŋ kemeŋ waŋgowaajoŋ mamboma ragi.

* **18:18:** Jaŋ 6.18

Wala Anutuwaa jaanoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ Anutuwaa gawoŋa pondaŋ kaparaŋ koma memaŋa.” Qaa kaeŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ laligoro. Kambaŋ ii tegoro kowenoŋ gomaŋ qata Seŋkria kanoŋ kemeŋ jojopaŋ qaayaajoŋ jero waŋ juya motogi. Waŋgo moŋ Siria prowinsnoŋ kemambaajoŋ anoti, ii mokoloon iikanoŋ uma opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keŋgi.

19 Kema Efesus taonoŋ keuma Poolnoŋ Prisila ano Akwila oromesaoroto, aŋa qamakooli mirinoŋ uma Juuda yoŋowo Jiisaswaa kania amiŋ mogi. 20 Amiŋ moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii saanoŋ kambaŋ koriga nonowo laligowa.” Kaeŋ qisiŋ mugito, Poolnoŋ iikawaa uumotooŋ mende ano. 21 Kawaajoŋ yeizozo kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ iikawaajoŋ ‘Ooŋ,’ jewaati eeŋ, mono saanoŋ eleema oŋoonoŋ kamaŋa.” Kaeŋ iŋijoŋ waŋgo moŋnoŋ ugi opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Efesus mesaoŋ keŋgi.

22 Kema taoŋ moŋ qata Sisaria kanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ baloŋ kana Jerusalem uro. Uma eleema uumeleeŋ kanageso joloŋgia iŋijoro. Ii iŋijoŋ rama waama kemeŋ Antiokia sitinoŋ keno. 23 Antiokia sitinoŋ kema laligoro sonda tosaaŋa tegoro oŋomesaoŋ kananoŋ keno. Kananoŋ kema Galesia ano Frigia prowins woi ii uuguŋ gomaŋ so liligoŋ gowoko kuuya iŋiima koma gbiliŋ oŋono kotiigi. Kiaŋ.

Apolosnoŋ Efesus ano Korint gawoŋ mero.

24 Kambaŋ kanoŋ Juuda eja moŋ qata Apolos ii Efesus karo. Apolos iinoŋ Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanoŋ koloon laligoŋ momo mirinoŋ uro tegoro Buŋa Tere Walagaa qaaya awaagadeeŋ moma kotoro. Ii moma kotoŋ kania jero qaayaa tania kawaajoŋ ejemba gomaŋ so aiŋa mamaga moma aisoogi. 25 Pombaa kania otaawombaa kania kuma mugi Anutuwaanoŋ gere bolaŋanoŋ uutanoŋ jero. Jiisaswaa kania tororo dindiŋa kuma oŋoma Jonoŋ oomulu meŋ oŋonoti, iikawaa kania saanoŋ moma sorogoŋ jero. Ii jeroto, iikawaa batuya moŋ mesaoro. Uŋa Toroyanoŋ mulu meŋ nononji, ii mende moro.

26 Iinoŋ kaŋ qamakooli miri uutanoŋ kanaiŋ qaa esuŋmumu-yawo jero. Jero Prisila Akwila yoronoŋ qaaya moma nama wani yoroo mirinoŋ keŋgi. Kema Anutuwaa kania awaagadeeŋ toroqeŋ jeŋ asariŋ ijori moro. 27 Apolosnoŋ Griik kantriwaa bakaya qata Akaia kanoŋ kemambaajoŋ moro Efesus uumeleeŋ ala yoŋonoŋ kotiŋgoŋ mugi. Kotiŋgoŋ muŋ Akaia gowokourugia yoŋoojoŋ tere kokaeŋ oogi, “Eja koi mono koma horoŋ mubu.” Apolosnoŋ tere ii meŋ Akaia prowinsnoŋ kema ejemba Anutuwaa kaleŋmoriaŋa moma asariŋ uugia meleeŋgiti, ii mamaga ilaaŋ oŋono. 28 Ilaaŋ oŋoma “Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja,” jeŋ iikawaa kania ii Buŋa Terewaa qaaya qaaya weeŋgoŋ kanoŋ qendeema oŋono mogi. Juuda yoŋonoŋ qaa ii moma jenoŋkooli aŋgi niinoŋgiinoŋ kolooroto, Apolosnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ nama qaagia asuganoŋ qewagoro kamaagi. Kiaŋ.

19

Poolnoŋ Efesus laligoŋ gawoŋ mero.

1 Apolosnoŋ Korint sitinoŋ laligoro Poolnoŋ Antiokia siti mesaoŋ prowins tosaaŋa* uuguŋ kema kema kowe goraayanoŋ Efesus sitinoŋ

* **19:1:** Baloŋ ii kambaŋ kokaamba kantri qata Tooki (Turkey) kawaa uutanoŋ eja.

keuro. Keuma kanoŋ gowoko tosaaŋa mokoloon iŋiiro. 2 Iŋiima kokaeŋ
qisiŋ oŋono, “Oŋo moma laariŋ uugia meleeŋgiti, Uŋa Toroyanoŋ mono
kambaŋ iikanoŋ uugianoŋ kemero me qaago?” Kaeŋ qisiŋ oŋono
kokaeŋ meleema jegi, “Uŋa Toroyanoŋ laligoji, nono iikawaa qaaya ii
mende totooŋ moniŋ.”
3 Meleema jegi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naa oomuluga meŋ
oŋoŋgita laligoju?” Kaeŋ iŋijoro meleeŋgi, “Nono Jonoŋ oomuluwaajoŋ
jeŋ laligoroti, mono iikaya meŋ nonoŋgi meniŋ.”
4 *Kaeŋ meleeŋgi Poolnoŋ jero, “Jonoŋ Jiisaswaajoŋ qaa jeŋ ejemba
tuuŋ uugia kuuro kokaeŋ mogi, ‘Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati,
oŋo mono ii moma laariŋ uugia meleembu.’ Kaeŋ jero moma uugia
meleeŋgiti, Jonoŋ ii oomulu meŋ oŋoma laligoro.”
5 Kaeŋ jero mogi Poolnoŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu meŋ oŋono.
6 Meŋ oŋoma boria waŋgianoŋ ano Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemero
kantri tosiaa qaa morota morota kanaiŋ jeŋ gejatootoo qaa jegi. 7 Eja ii
mindiriŋ 12 kawaa so laligogi.
8 Poolnoŋ qamakooli mirinoŋ uma nama Anutuwaa bentotombaa
kania amiŋ moma awasaŋkaka nama kawali kaaŋa uugia kuuro qaaya
qewagowombaajoŋ amamaaŋ laligogi. Kaeŋ laligogi koiŋ karooŋ
tegoro. 9 Qewagowombaajoŋ amamaagito, tosianoŋ yaŋgiseŋ ama
mende moma laariŋ Pombaanoŋ kania asuganoŋ jeŋ boliŋ ejemba
jaagianoŋ qaa kisama jeŋ naŋgi. Kaeŋ jeŋ naŋgi Poolnoŋ gosiŋ
mendeema oŋoma oŋomesaoŋ gowokouruta uŋuano korikori keŋgi.
Korikori kema eja qata Tiranus iwaa qenjaaro momo jakenoŋ weeŋ so
(aua 5 ajoorooŋ) kuma oŋono amiŋ momo ama laligogi. 10 Kaeŋ ama
laligogi Pombaa Buŋa qaayanoŋ seiro gbani woi tegoro. Ii tegoro Buŋa
qaa ii Eisia prowins uutanoŋ gomaŋ toya ano Juuda ejemba kuuya
yoŋoo gejagianoŋ kemero modaborogi. Kiaŋ.

Sewa meraurutanoŋ omejiilaŋ konjombombaajoŋ amamaagi.

11 Anutuwaa ku-usuŋanoŋ Poolwaanoŋ keuro gawoŋ meŋ boria
ejemba waŋgianoŋ ano Anutunoŋ aŋgoleto morota morota mero asu-
giro. 12 Kaeŋ laligoro ejemba ji iŋiro laligogiti, tosianoŋ Poolwaa
selianoŋga nogo motomoto ano opo jokaŋa tosaaŋa kaaŋagadeeŋ meŋ
kema kaŋ qagianoŋ aŋgi jigia oŋomesaoro omejiilaŋurugia kouma keŋgi
qeaŋgogi. 13 Juuda sele galeŋ tosianoŋ liligoŋ omejiilaŋ oŋotaaŋ
kema kaŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kanaiŋ omenoŋ kokojinjiŋ
meŋ oŋoŋgiti, iyoŋoo qagianoŋ Poŋ Jiisaswaa qata qama esuŋa koma
horowombaajoŋ aŋgobato megi. Aŋgobato meŋ kokaeŋ jegi, “Poolnoŋ
Jiisaswaa qata qama uukuukuu meŋ nonomakeji, niinoŋ mono Poŋ
iikawaa qatanoŋ omejiilaŋ kouma togowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.”
14 Jiisaswaa qata kaeŋ qagiti, iyoŋoo batugianoŋ Juuda jigo gawoŋ galeŋ
waŋa qata Sewa iwaa merauruta 7 yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ laligogi.
15 Yoŋonoŋ ome moŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ mugito, iinoŋ meleema kokaeŋ
jeŋ oŋono, “Nii Jiisas moma mujeŋ ano Pool moma mujento, oŋo mono
moroga?”
16 Kaeŋ jeŋ oŋoma eja uutanoŋ nanoti, iinoŋ mono luguŋ qagianoŋ
uma qelanjiŋ oŋono. Kaeŋ korebore haamo ama japaleleŋ meŋ oŋoma
selegia motoqotoŋ opo malekugia menjuqenjurano. Menjuqenjurano

* **19:4:** Mat 3.11; Maak 1.4, 7-8; Luuk 3.4, 16; Jon 1.26-27

aŋa aŋa selegianoŋ sagorogoro kamaaŋ nano togoŋ kesagia meŋ miri uuta ii mesaoŋ selegia tomaŋa kamaaŋ kemaligi. 17 Kaeŋ kolooro Juuda waba ano baloŋ toya Efesus laligogiti, kuuya yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma mamaga aaruŋ awawaligi. Awawaligi tosianoŋ Poŋ Jiisaswaa qata kaparaŋ koma mepeseegi akadamuyawo kolooro. 18 Moma laariŋ uugia meleeŋgiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ kema siŋgisoŋgogia iŋisaama jeŋ koloogi. 19 Tosianoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ buk papiagia meŋ kaŋ meŋ kululuuŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ nama asuganoŋ gerenoŋ giligi jero. Buk papia iikawaa sewaŋgia weeŋgoŋ kululuugi mindimindiri jaŋgogia ii silwa moneŋ (Kina) 50,000 kawaa so kolooro. 20 Tani kaeŋ aŋgi Pombaa Buŋa qaaya ii esuŋmumuyawo seiŋ kotiiŋ keno. Kiaŋ.

Poolnoŋ gawoŋaa areŋa ano.

21 Iwoi kuuya ii koloodabororo Uŋa Toroyanoŋ Pool sololooŋ muro qaaya somoŋgoŋ kokaeŋ jero, “Nii kowe kotoŋ Griik kantriwaa leegeŋa woi Masedonia ano Akaia kanoŋ liligowe tegoro mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kanoŋ kema rama Jerusalem mesaoŋ Room siti kaaŋiadeeŋ kema iimaŋa.” 22 Kaeŋ jeŋ neŋawoita Timoti ano Erastus wasiŋ orono Masedonia keni aŋa toroqeŋ kambaŋ tosaaŋa Eisia prowins uutanoŋ laligoro. Kiaŋ.

Efesus yoŋonoŋ manja kareŋ aogi.

23 Efesus sitinoŋ Pombaanoŋ kana otaagitiwaajoŋ kambaŋ kanoŋ eŋkalololoŋ gujubaju somata qatawo kolooro. 24 Silwa gawoŋ meme eja moŋ qata Demitrius iinoŋ silwa ooro bolbolgoro qokotaaŋ beŋ emba qata Artemis iwaa jiwowoŋ jigowaa so uŋa busubuusu meŋ laligoro. Ii mero sewaŋa meŋ laligogi moneŋ uuta hororo koŋkororo alaurutanoŋ mendeema megi. 25 Megi Demitrius ano tuuŋ tosianoŋ gawoŋ kaaŋa meŋ laligogiti, ii motooŋ oŋoono kaŋ ajoroogi kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, nono gawoŋ koi meniŋ sewaŋa awaa kolooŋ kaŋkeji, ii mojoŋ. 26 Ii mojonto, Pool eja iikanoŋ Efesus koi kanoŋ kouma ejemba uugia osoŋ ii ano Eisia prowins kuuya sokoma ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono jinjauŋ koloojuti, ii kambaŋ kokaamba saanoŋ iima kotoju. Iinoŋ kokaeŋ jeŋkeja, ‘Beŋ boronoŋ memeta ii beŋ hoŋa qaago.’

27 “Kaeŋ jeŋ laligoro nono komahooro gawonana meŋkejoŋi, iikawaa qata meŋ boliro jejewili ambubotiwaa uulombo kolooja. Ano iikayadeeŋ qaagoto, uulombo moŋ kokaeŋ eja: Ejemba kuuya Eisia prowins uutanoŋ ano baloŋa baloŋa kuuya kanoŋ beŋ emba uuta Artemis waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iwaa beŋ qabuŋaya somatanoŋ tiwilaaŋ esuŋanoŋ kamaawabo ano jiwowoŋ jigoyaa qatanoŋ boliŋ ejemba jaagianoŋ kamaaŋ omaya koloowabo. Uulombo kaeŋ eja. Kawaajoŋ majakaka moma qaa koi jejeŋ.”

28 Demitriusnoŋ kaeŋ jero gawoŋ alaurutanoŋ ii moma iriŋgia soono kokaeŋ jeŋ qa gigilaagi, “Efesus nonoonoŋ Artemis ii uuta!” 29 Qa gigilaagi eŋkalololoŋ gujubaju kanoŋ seiŋ kema siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Masedonia eja woi qagara Gaius ano Aristarkus Poolwaa neŋawoita ii qelanjiŋ uruama ororaaŋ oroma kulukululuu mirinoŋ kema ajoajoroo megi. 30 Ajoajoroo megi Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋlelembe yoŋoo batugianoŋ kemambaajoŋ moroto, uumeleeŋ ejembanoŋ ii aŋgoŋ koma mugi.

31 Eisia prowinswaa galeŋkoŋkoŋ eja tosianoŋ Poolwaa alauruta
koloogiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qele ama kokaeŋ welema mugi, “Ku-
lukululuu mirinoŋ ajoajoroo mejuti, gii mono geeŋga iikanoŋ mende
asugina giibu.” 32 Ajoajoroo megiti, iikanoŋ ejemba mamaganoŋ nama
ajoroogitiwaa kania moŋ mende mogitiwaajoŋ aŋa aŋa lansaŋ qa
gigilaaŋ sisau eŋkalololoŋ somata megi seiŋ keno. 33 Kaeŋ keno Juuda
yoŋonoŋ eja qata Aleksander kuuŋ naŋgogi tuuŋ yoŋonoŋ horoŋ kana
megi qaitanoŋ eu uma nano. Uma nama ejemba jaasewaŋgianoŋ qaa
kitia metogoŋ jemambaajoŋ moma boro araŋ kuma aiwese meŋ oŋono.
34 Aiwese meŋ oŋonoto, Juuda ejaga kolooji, iikaya moma kotoŋ
iikanondeeŋ buugia mindiriŋ kuuyanoŋ kanaiŋ qaa kokaeŋ qagi, “Efe-
sus nonoonoŋ Artemis ii uuta!” Kaeŋ qama silama naŋgi aua woiwaa
so keno.
35 Qama naŋgi siti (klaak) poŋ qereweŋanoŋ ejemba tuuŋ uugia
meŋ kamaaro goroŋ qegi nama kokaeŋ iŋijoro, “Efesus ejemba, nono
ananaa siti kokanoŋ Artemis uuta ii mepeseeŋ laligojoŋ. Nono iwaanoŋ
jiwowoŋ jigo ano jamo uŋaya kowoga Siwenoŋga kamaaroti, ii galeŋ
koma laligojoŋ. Qaa ii oŋo kuuya saanoŋ moju. 36 Ii moŋnoŋ qakoom-
baatiwaa so qaago. Kawaajoŋ oŋo mono uugia osoŋ meŋ kamaaŋ ama
bonjoŋ laligowu. Gejajojombaŋ iwoi moŋ mende ambu. 37 Eja woi koi
jiwowoŋ jigonoŋ uma iwoi moŋ mende luluuma qeŋ meŋ boliri. Beŋ
embanana mende mepaegoŋ muri. Oŋo kileŋ ii uruaŋgi koi nanjao.
38 “Demitrius ano iwaa komahooro alaurutanoŋ tosia yoŋowo
aŋgowowo ama qaa jeŋ aowuyagati eeŋ, kiap mono raju ano qaa
jakewaa ajoajorooya ajoajorooya ii qaa mindiŋgowombaajoŋ amakeju.
Kawaajoŋ mono saanoŋ iikanoŋ kema qaa jakeyanoŋ ama aoŋ aroŋ qeŋ
naŋgi sokombaa. 39 Oŋo iwoi moŋ toroqeŋ jewombaajoŋ mobuyagati
eeŋ, siti kokawaa toya tosianoŋ saanoŋ kanageso horoŋ oŋoŋgi qen-
jaaro sombenoŋ ajoroon qaa gosiŋ jeŋ tegowoŋa. 40 Kete eŋkalololoŋ
gujubaju somata koi kania qaato, kileŋ tondu kolooji, ii Room gawman
yoŋonoŋ moma kokaeŋ jewubo, ‘Efesus yoŋonoŋ Room mindimindiri
gawman qetama manja kareŋ anju.’ Kaeŋ jeŋ qaa jakeyanoŋ nonoom-
bubo. Kawaa uulombota kolooji, ii mojeŋ. Qaa jakeyanoŋ nonooma
kareŋ koi kawaa kaniaajoŋ qisiŋ nonombuyagati eeŋ, nono mono kitia
meleema aŋgoŋ koma jewombaa so mende mojoŋ.” 41 Efesus siti poŋ
qereweŋanoŋ qaa kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ kondeema oŋono zololoŋgoŋ
deema keŋgi. Kiaŋ.

20

Poolnoŋ Masedonia ano Griik kema gawoŋ mero.

1 Efesus kanoŋ gujubaju kanoŋ zololoŋgodabororo Poolnoŋ gowok-
ouruta oŋoono kagi uuwaa naŋgonaŋgo qaa qambaŋmambaŋ oŋoma
yeizozo jeŋ oŋomesaoŋ Masedonia prowinsnoŋ keno. 2 Masedonia
kema gomaŋa gomaŋa kotoŋ liligoŋ kanoŋ qambaŋmambaŋ qaa ma-
maga jeŋ laligoŋ Griik kantrinoŋ karo. 3 Griik kaŋ koiŋ karooŋ
laligoro. Ii laligoro tegoro waŋgo meŋ kowe kotoŋ Siria kemambaajoŋ
moro. Kaaŋa moroto, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kananoŋ qewombaa
aŋgonaŋ aŋgi gejianoŋ kemero moro. Ii moma kawaajoŋ Masedonia
prowins kotoŋ baloŋ kana gomaŋanoŋ eleemambaa qaaya uutanoŋ
somoŋgoro.

4 Qaaya somoŋgoro neŋauruta kokaaŋanoŋ iwo keŋgi: Berea eja qata
Soopater Piruswaa meria, Tesalonaika eja woi qagara Aristarkus ano
Sekundus, Derbe eja qata Gaius, Timoti ano Eisia prowinsga eja woi
qagara Tikikus ano Trofimus. 5 Yoŋonoŋ waladeeŋ Troas kema kanoŋ
nonoojoŋ mamboma laligogi. 6 Troas kema laligogito, Luuk nii ano
tosaaŋa nononoŋ bered yiistya qaawaa kendoŋ ii Filipai sitinoŋ raniŋ.
Ii raniŋ tegoro waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ
naŋgoro kema weeŋ 5 kolooro Troas yoŋoonoŋ keuniŋ. Troas keuma
kanoŋ weeŋ 7 toroqeŋ laligoniŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ kambaŋ konoga Troas laligoro.

7 Weeŋ 7 laligoniŋ tegoro Poolnoŋ weeŋ 8 kanoŋ oŋomesaoŋ kemam-
baajoŋ moro. Ii moma gomantiiŋa konoga Sondameraanoŋ ajoroon
Jiisas romoŋgoŋ samoŋ kowoga motowombaajoŋ raniŋ. Kaeŋ raniŋ
Poolnoŋ yoŋowo amiŋ moma qaaya jeŋ raro raro gomaŋ ruuŋanoŋ
keno. 8 Nono miri uuta mombaa qaganoŋ eu uma ajoroon raniŋ lambe
mamaganoŋ jeŋ asarigi. 9 Ajoroon raniŋ eja gbaworo moŋ qata Yutikus
iinoŋ jeŋgenanoŋ raro. Raro Poolnoŋ qaa jeŋ raro moro kambaŋ
koriro gaoŋaajoŋ moma eŋ gbororo motoŋ kanakeewanoŋga tama uuta
mende moma miri uuta karooŋ uuguŋ balonoŋ kemeŋ qero. Kemeŋ
qero luguŋ kemeŋ meŋ waaniŋ komuroti, iiniŋ.

10 Kaeŋ iininto, Poolnoŋ kemeŋ kepelaaŋ muŋ jero, “Mombo sewaŋ
aasoŋ ama gbilija. Kawaajoŋ mende awawaliwu.” 11 Kaeŋ jeŋ mombo
eleema miri uutanoŋ eu uma samoŋ kowoga motoŋ nero. Neŋ yoŋowo
kambaŋ koriga qaa jeŋ raro gomaŋ anogo oŋomesaoŋ kananoŋ keno.
12 Keno eja gbaworo ii waŋgi gbiliŋ laligoroti, ii iima uluŋkoleŋ somata
moma keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Troas mesaoŋ Miletus keno.

13 Yoŋonoŋ keŋgito, Poolnoŋ aŋa baloŋ kana kemambaajoŋ moma
kokaeŋ Luuk nii ano tosia jeŋ kotoŋ nonono, “Oŋo mono waladeeŋ
kowe kana gomaŋ qata Asos kanoŋ keŋgi aitoŋgoŋ nuaŋgi waŋgonoŋ
uboŋa.” Kawaajoŋ nononoŋ mesaoŋ waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ
mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema Asos kanoŋ keuniŋ. 14 Asos
keuma nonowo aitoŋgoŋ Pool waniŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ qata
Mitilini kanoŋ keniŋ. 15 Mitilini kema kanoŋ opo sel mombo horoŋ
mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ eŋ waama wato qata
Kios kawaa kosianoŋ keuniŋ. Keuma toroqeŋ kotoŋ kema eŋ waamago
gomaŋ qata Samos kanoŋ kemeŋ mombo kema eŋ waama gomaŋ qata
Miletus kanoŋ kokaembaajoŋ keuniŋ: 16 Poolnoŋ “Yambuyambu dologa
(Pentekost) ii batogoŋ kema Jerusalem sitinoŋ ramaŋa,” jeŋ kambaŋ ti-
wilaawombotiwaajoŋ uulaŋawo kembombaajoŋ moro. Kawaajoŋ Eisia
prowinsnoŋ kambaŋ koriga tiwilaawombotiwaajoŋ moma waŋgonoŋ
uma Efesus siti uuguwombaa qaaya somoŋgoro laligoniŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ qaa konoga jero.

17 Miletus keuniŋ Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ qele ama uumeleeŋ
kanagesowaa jotamemeurugia yoŋonoŋ kamaaŋ kawutiwaajoŋ koma
horoŋ oŋono. 18 Koma horoŋ oŋono gomaŋ qata Miletus kanoŋ
kougi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ kambaŋ mutuya Eisia prowinsnoŋ
kaweti, iikanoŋadeeŋ kanaiŋ kambaŋ kuuya oŋowo laligoŋ kouma

gawoŋ meweti, oŋo iikawaa tania saanoŋ moma yagoju. 19 Niinoŋ Pombaa jaanoŋ uuna meŋ kamaaŋ aodaboroŋ gawoŋa nomaeŋ meŋ kouma laligoweti, oŋo ii saanoŋ moju. Gawoŋa meŋ ejemba oŋoojoŋ saama jauŋna kamaaro laligowe. Juuda yoŋonoŋ uugia mende meleeŋgiti, iyoŋonoŋ kambaŋ tosaaŋa kanoŋ selenoŋ kuukuu ama nuwombaajoŋ aŋgonaŋ ama laligogi. Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ ama aŋgobato morota morota mokoloon siimbobolo moma laligowe.

20 “Niinoŋ Buŋa qaa meŋ qeaŋgoŋ oŋomakeji, ii jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Ii qenjaaronoŋ ajorooŋ ano miria miria kanoŋ uma kuma oŋoma laligowe. Niinoŋ kawaajoŋ kokodunduŋ koma gawoŋ mende mesaowe. 21 Gawoŋ mende mesaoweto, Juuda waba ano baloŋ toya oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kota kokaeŋ naŋgoŋ jeŋ laligowe, ‘Oŋo mono uugia meleema Anutuwaanoŋ qokotaaŋ Poŋnana Jiisas Kraist moma laariŋ mubu.’ Oŋo ii kuuya saanoŋ modaboroju.

22 “Mobu, kete Uŋa Toroyanoŋ nii Jerusalem sitinoŋ kemambaajoŋ kuuŋ nonja. Kanoŋ kembe naa iwoiga koloon nombaati, ii mende mojeŋ. 23 Moŋ kokaeŋ mojeŋ: Niinoŋ taoŋ daeŋ daeŋ kema laligoweti, Uŋa Toroyanoŋ iikanoŋ saŋe nuŋ kokaeŋ naŋgoŋ nijoro moma laligowe, ‘Gii kakasililiŋ moma laligona kapuare mirinoŋ gooŋgi rabaga.’ 24 *Kaeŋ nijoro moma laligoweto, ii kileŋ. Niinoŋ toroqeŋ laligowenaga me komuwenaga, ii qaa moŋ mende koloon nonja. Ii qaago totoonto, Poŋ Jiisasnoŋ gawoŋ nonoti, niinoŋ mono ii meŋ yagomambaajoŋ moma kotiijeŋ. Iinoŋ kokaeŋ nijoro, ‘Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba oŋomambaajoŋ moji, gii mono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligowa.’ Kawaajoŋ balonoŋ laligomaŋati me komumaŋati, ii iwoi omaya totooŋ koloon nonja. Ejemba aaŋgolenoŋ kuuwaajoŋ kenjuti, moŋnoŋ iikanoŋ batuyanoŋ kotoŋ haamo mende ambaa. Niinoŋ mono iikawaa so gawoŋa meŋ batuyanoŋ kotoŋ mesaomambotiwaajoŋ esuŋna kuuyanoŋ kaparaŋ koma kema laligomaŋa.

25 “Kaeŋ laligomaŋato, mobu, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kema kaŋ Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariwe mogiti, oŋo noo jaasewana ii mombo mende iibuya. Oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende niibaati, kete kaeŋ mojeŋ. 26-27 Kawaajoŋ niinoŋ oŋo Anutuwaa jeta kuuya otaawutiwaajoŋ jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligowe. Ii mende kokodunduŋ koma mesaowe. Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ siŋgisoŋgoyaajoŋ ama sooŋ komuŋ gere sianoŋ kemebaati eeŋ, oŋo nii jeŋ nombombaajoŋ amamaawuya. Niinoŋ ii kete oŋoojoŋ asuganoŋ naŋgoŋ jeŋ kotiijeŋ.

28 “Poŋnoŋ iyaŋaa saya maama iikanoŋ kanagesouruta sewaŋgia mero buŋaya koloodaborojuti, oŋo mono ii lama kaaŋa galeŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligowu. Uŋa Toroya aŋo gawoŋ ii oŋono. Kawaajoŋ oŋo mono oŋoaŋgia ano Pombaanoŋ lama tuuŋ yoŋoojoŋ galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. 29 Niinoŋ kembe iikawaa gematanoŋ ejemba kanjaŋgiawo ii kasu kawalia kaaŋa oŋoo batugianoŋ asugiwuya. Yoŋonoŋ asugiŋ lama tuuŋ oŋoojoŋ mende moma titiikota koloon laŋ kaŋ iŋiwuyati, ii mojeŋ. 30 Oŋoaŋgiaa batugianoŋga eja tosianoŋ waama nama Jiisas gowokourutanoŋ goraayanoŋ kembutiwaajoŋ horoŋ oŋoma qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ laligowuya. 31 Kawaajoŋ oŋo mono uugbiligbili laligoŋ qaa koi uu konoŋgianoŋ ama romoŋgowu: Niinoŋ gbani karoombaa so asaga gomantiiŋa qambaŋmambaŋ qaaya

* **20:24:** 2 Tim 4.7

qaaya ii oŋo motomotooŋ pororo kuma oŋoma laligowe jauŋna kamaaŋkero.
32 “Niinoŋ kete oŋo Anutuwaa boronoŋ oŋooma kokaeŋ iŋijojeŋ: Iwaa Buŋa qaayanoŋ mono kaleŋmoriaŋa iŋisaama kalaŋ koma oŋomakeba. Anutunoŋ kotiiŋ uugia naŋgoŋ meagoro saanoŋ kotikotii mokoloon metulaŋgoŋkebu. Oŋo Anutuwo rapiŋgogi alauruta kuuya tak kotoŋ oŋono soraaya koloojuti, mono iyoŋoo batugianoŋ keuma duŋ raragia meŋ oyaŋboyaŋ koloon laligowu. 33 Nii oŋoonoŋga mombaa maa suaŋ me moneŋ opo ii mende buŋa qeŋ aomambaajoŋ moma laligowe. 34 Nii ano neŋauruna iwoiwaajoŋ amamaaŋ laligoniŋi, ii neenaa borona koi kanoŋ gawoŋ meŋ mokoloon laligowe.
35 “Ii kuuya ama meŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowe. Oŋo mono kaaŋiadeeŋ gawoŋ meŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ ejemba loriŋ gawoŋ mewombaajoŋ amamaawuti, ii saanoŋ kalaŋ koma oŋoma laligowu. Gawoŋ megi hoŋa kolooro Poŋ Jiisaswaanoŋ qaa koi mono romoŋgowu: Iinoŋ aŋo qaa moŋ kokaeŋ jero, ‘Hina iwoi buŋa qeŋ aogi jaŋgoŋ qaono eeŋ laligowuyato, tosaaŋa yoŋoojoŋ iwoi kaleŋgiaga oŋoŋgi Anutunoŋ kitia meleeno oyaŋboyaŋ mokoloowuya.’ Kiaŋ.”
36 Poolnoŋ qaa kaeŋ jeŋ kamaaŋ simiŋ kuma kuuya yoŋowo Anutu qama kooliro. 37 Qama kooliro kuuya yoŋonoŋ amburereŋ meŋ urusaaŋ qeŋ aŋgoŋ muŋ buuta kitoŋ negi. 38 Poolnoŋ wala qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo noo jaasewana mombo mende iibuya.” Qaa kaeŋ moma kawaajoŋ wosobiri uuta moma nama wama waŋgonoŋ uma yeizozo jeŋ ooŋgi. Kiaŋ.

21

Poolnoŋ Jerusalem keno.

1 Yeizozo jeŋ nonomesaogi opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema wato qata Koos iikaaŋ baageŋ dindiŋagadeeŋ kema keuniŋ. Keuma eŋ waama toroqeŋ wato qata Rodos kanoŋ keniŋ. Iikanoŋa toroqeŋ Lisia prowinswaa gomaŋa moŋ qata Patara kanoŋ keuniŋ. 2 Keuma nama waŋgo moŋ Fonisia gomanoŋ kemambaajoŋ anoti, ii mokoloon kanoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keniŋ.
3 Kema laligoŋ wato moŋ qata Saiprus iikawaa kosianoŋ kaŋ iima misiŋgoŋ Saut waageŋga uuguŋ toroqeŋ haamonoŋ naŋgoro Siria prowins waageŋ keniŋ. Kema “Waŋgowaa hinaya ii Taia taonoŋ kema waŋgonoŋga meŋ amboŋa,” jegitiwaajoŋ iikanoŋ keniŋ. Iikanoŋ kema waŋgo mesaoŋ kemeniŋ. 4 Kemeŋ gowoko tosia mokoloon oŋoma yoŋowo toroqeŋ weeŋ 7 laligoniŋ. Kanoŋ laligoniŋ Uŋa Toroyanoŋ sololoon oŋono Pool Jerusalem sitinoŋ kembabotiwaajoŋ galeŋ meme qaa jegi. 5 Ii jegito, nono weeŋ 7 ii yoŋowo laligoniŋ tegoro oŋomesaoŋ kana keniŋ. Kana kemboŋa jeniŋ yoŋonoŋ korebore embameraurugiawo nonoombonjeŋ taoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ kagi. Taoŋ seleeŋgeŋ kaŋ kowe sakasiŋanoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu qama kooliniŋ. 6 Qama kooliŋ yeizozonana jeŋ aoniŋ Jerusalem kembombaajoŋ waŋgonoŋ uniŋ yoŋonoŋ mirigianoŋ eleeŋgi.
7 Pool ano neŋauruta nono kaeŋ Taia mesaoŋ toroqeŋ kema gomaŋ qata Tolemes kanoŋ keuma waŋgo mesaoniŋ. Waŋgo mesaoŋ uumeleeŋ alaurunana joloŋgia jeniŋ ano yoŋowo weeŋ motooŋgo

laligoniŋ. 8 *Laligoŋ eŋ waama oŋomesaoŋ baloŋ kana kema Sisaria
taonoŋ kouniŋ. Jerusalem uumeleeŋ tuuŋ uutanoŋ uukuukuu eja
(ewanjelis) sewen metogoŋ oŋoŋgiti,* yoŋoonoŋga moŋ qata Filip iinoŋ
Sisaria laligoro. Nononoŋ Sisaria kouma iwaa mirinoŋ kema rama
eniŋ. 9 Filipwaa borauruta 4 laligogi. Anutunoŋ emba saraŋ yoŋoo
uugianoŋ gejatootoo qaa jejewaa momo kaleŋ ano laligogi.

10 *Nononoŋ Sisaria taoŋ kanoŋ weeŋ mamaga toroqeŋ laligoniŋ.
Kanoŋ laligoniŋ Juuda prowinsnoŋga gejatootoo eja moŋ qata Agabus
kamaaro. 11 Nonoonoŋ kamaaŋ Poolwaanoŋ iiŋkasa meŋ kanoŋ
aŋaa kana boria somoŋgoŋ kokaeŋ jero, “Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ
jeja, ‘Juuda jotamemeya yoŋonoŋ iiŋkasa kokawaa toya ii Jerusalem
sitinoŋ kokaeŋ somoŋgoŋ waba kantriwaa galeŋ† yoŋoo borogianoŋ
ambuya.’ ” 12 Kaeŋ jero moma nono ano uumeleeŋ alaurunana kanoŋ
laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋgadeeŋ Poolnoŋ Jerusalem kembabotiwaajoŋ
welema qotogoŋ muniŋ. 13 Qotogoŋ muniŋ kokaeŋ meleema jero, “Oŋo
mono nomaeŋ anju? Saama qaa jeŋ iikaaŋa kanoŋ noo uuna men-
juranju. Niinoŋ Jerusalem kembe gbadooŋ nombutiwaajoŋ jojorijeŋ
ano iikayadeeŋ qaagoto, Poŋ Jiisas qataajoŋ ama nugi komuwenagati,
niinoŋ mono iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ jojoriŋ nanjeŋ.”

14 Kaeŋ jero meŋ loriŋ mubombaajoŋ amamaaŋ uunana bonjoŋ
kono kokaeŋ jeniŋ, “Ii mono Pombaa uusiiŋaa so koloowa.”

15 Sisaria taonoŋ laligoniŋ kambaŋ ii tegoro afaaŋgoŋ mozozoŋgoŋ
oŋomesaoŋ kema Jerusalem sitinoŋ uniŋ. 16 Sisaria iikanoŋa gowoko
tosianoŋ kaaŋagadeeŋ nonoo koipunana kagi. Kagiti, yoŋonoŋ kokaeŋ
jegi, “Oŋo Saiprus eja qata Naason iwaa mirinoŋ eŋ laligowu.” Kaeŋ
jeŋ nunuaŋgi iwaa mirinoŋ keniŋ. Naasonoŋ waladeeŋ uuta meleema
Jiisaswaa gowokoya kolooŋ laligoŋ kouro. Kiaŋ.

Poolnoŋ Jerusalem sitinoŋ kouro.

17 Nononoŋ Jerusalem keuniŋ uumeleeŋ alaurunana yoŋonoŋ
nunuama aisooŋ jolonana jegi. 18 Jolonana jegi eŋ waama Poolnoŋ
nonowo bisop Jeims iibombaajoŋ moma keniŋ. Keniŋ uumeleeŋ
kanagesowaa jotamemeya yoŋonoŋ korebore iikanoŋ kouma ragi.

19 Ragi Poolnoŋ joloŋgia jeŋ sunduya ano. Anutunoŋ koipu kolooŋ
nemuŋ koma nonono waba kantri yoŋoo batugianoŋ kema liligoŋ
misin gawoŋ meniŋ hoŋa kolooroti, iikawaa sunduya kaniawo motogoŋ
motomotooŋ ii korebore iŋijoro. 20 Ii iŋijoro moma Anutu mepeseegi
eja geria moŋnoŋ kokaeŋ jero, “Pool alanana, Juuda ejemba tauseŋa
tauseŋa yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleema kileŋ korebore
toroqeŋ Mooseswaa Kana qaa ii tororo otaawombaajoŋ kaparaŋ ko-
makeju. 21 Kaeŋ kaparaŋ komakejuto, goo bujuga ii kokaeŋ laŋ jegi
mogi, ‘Juuda ejemba deema waba kantri yoŋoo batugianoŋ kema
laligojuti, giinoŋ liligoŋ ii kokaeŋ kuma oŋoma laligojaŋ, jeŋkeju, “Oŋo
mono Mooseswaa kana qaa gema qeŋ Anutuwaanoŋ aiwese ii mende
meŋ merasisi selegia mende kotowu ano Juuda nanamemeŋ tosaaŋa ii
mende otaawu.” ’

---

* **21:8:** Apo 6.5; 8.5 * **21:8:** Aposol gawoŋ meme boŋ 6 kanoŋ eja 7 ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi
naŋgonaŋgo gawoŋ ano ewanjelis gawoŋ ii mindiriŋ megi. * **21:10:** Apo 11.28 † **21:11:**
Waba kantri yoŋoo borogianoŋ ambuya, ii Room gawman yoŋoojoŋ jeja.

22 “Kaeŋ jeŋkejutiwaajoŋ ama giinoŋ kajaŋi, iyoŋonoŋ ii moma
iikanondeeŋ horoŋ tuuŋ somata meŋ ajoroowuyaga. Kawaajoŋ nono
majakaka moma mono nomaeŋ aniŋ sokonaga? 23 *Kawaajoŋ nononoŋ
keteda koi qaa goojoŋ jewoŋati, giinoŋ mono iikawaa so amba. Eja
4:yanoŋ iwoi ambombaa qaagia Anutuwaanoŋ jeŋ jojopaŋ qaanoŋ
somoŋgogi. 24 Ii qaanoŋ somoŋgogito, monembaajoŋ amamaaŋ mam-
boma batunananoŋ koi laligoju. Kawaajoŋ giinoŋ mono ii uŋuama
yoŋowo koma konjoratiŋ aoŋ yoŋoojoŋ ama nanduŋ ana sokono saanoŋ
waŋ jugia motogi qaagia kotiiwaa. Giinoŋ kaeŋ ama Mooseswaa Kana
qaa teŋ koma otaaŋ laligojaŋi, koreboreyanoŋ goo kanaga ii tororo
iima moma asariwuya. Ii moma asariŋ goojoŋ qaa jegi mogiti, ii
hoŋa moŋ mende mokoloogi omaya kolooro komuwaa. 25 *Goonoŋ
qaa komuwaato, waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia
meleeŋgiti, nononoŋ iyoŋoojoŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ tere ooŋ aniŋ
keno, ‘Oro busuya beŋ lopioŋ yoŋoo nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi
esuŋgianoŋ tururoti, ii mono mende newu. Kaaŋagadeeŋ sa me oro
arogia qoosoŋa iikawaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende
ambu. Iwoi kanjaŋawo 4 ii mono mesaoŋ gema qegi sokombaa.’ ”
26 Jotamemeya yoŋonoŋ kaeŋ jegi Poolnoŋ eja 4 ii uŋuama eŋ waama
yoŋowo koma konjoratiŋ aogi. Aogi jiwowoŋ jigonoŋ uma eja motomo-
tooŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ama siimoloŋ oogi koma konjoratiŋ kambaŋgia
tegowaati, iikawaa kambaŋ bujuya iŋijoro. Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ Pool meŋ somoŋgogi.

27 Poolnoŋ ii iŋijoroto, weeŋ 7 ii tegomambaajoŋ ano Juuda tosaaŋa
Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Pool jiwowoŋ jigonoŋ uro iigi.
Iima ejemba tuuŋ kuuya uugia kuuŋ oŋoŋgi waaro Pool qelanjiŋ megi.
28 Qelanjiŋ meŋ kokaeŋ qagi, “Israel ejemba, mono ilaaŋ nonombu! Eja
koi kanoŋ baloŋa baloŋa liligoŋ gomaŋ so kuma oŋoma uugia kokaeŋ
kuuŋ oŋomakeja: Oŋo kuuya mono Israel ejemba tuuŋ qotogoŋ meŋ
boliŋ nonombu. Ananaanoŋ Kana qaa mesaoŋ jiwowoŋ jigonananoŋ
laŋ uma jeulalaŋ ama laligowu. Kaeŋ kuma oŋoma laligoro ano kete
Griik eja Anutuwaa aiweseya qaa ii kaaŋiadeeŋ wama jiwowoŋ jigonoŋ
uro miri kowoga koi kanoŋ mono totowiŋ kokojinjiŋawo koloowabo.”
29 *Ii kokaembaajoŋ qagi: Efesus eja Trofimus iinoŋ wala siti kananoŋ
Poolwo keno iriima kokaeŋ romoŋgogi: Poolnoŋ ii wano motooŋ
jiwowoŋ jigonoŋ ubaobo.
30 Kaeŋ qagi ejembanoŋ eŋkalololoŋ ama esuŋgiagadeeŋ luluuma kaŋ
ajoroon qemburuŋ somata meŋ guju megi siti kuuya sokono. Kaeŋ
kolooro Pool qelanjiŋ somoŋgoŋ jiwowoŋ jigonoŋga horoŋ seleeŋgeŋ
kamaaŋ iikanondeeŋ jigowaa kiropo naguya kuuya ii uulaŋawo koma
somoŋgogi. 31 Pool somoŋgoŋ qewombaajoŋ kaparaŋ koŋgi bujuya
seiŋ Room manjaqeqe tuumbaa kawali galeŋ waŋa iwaa gejianoŋ qaa
kokaeŋ kemero moro, “Jerusalem kuuya yoŋonoŋ kareŋ ama manja
qeju.” 32 Kaeŋ moma iikanondeeŋ manjaqeqe eja tuuŋ tosia kawali
galeŋgiawo uŋuama luguŋ yoŋoonoŋ kemegi. Kemegi ii iŋiima Pool
qegiti, ii mesaogi.
33 Mesaogi kawali galeŋ waŋanoŋ batugianoŋ kema jeŋ kotoro Pool
meŋ gbado (tape) woinoŋ somoŋgogi. Somoŋgogi kokaeŋ jeŋ qisiŋ

* **21:23:** Jaŋ 6.13-21 * **21:25:** Apo 15.29 * **21:29:** Apo 20.4

oŋono, “Eja koi moroga?” ano “Nomaeŋ ano qeju?” 34 Qisiŋ oŋonoto, ejemba tuuŋnoŋga qaa morota morota meleema lansaŋ qagi. Kaeŋ lansaŋ qama guju megitiwaajoŋ ama kania tororo momambaajoŋ amamaaro. Ii amamaaŋ kawaajoŋ jeŋ kotoro Pool wama manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ keŋgi. 35-36 Wama keŋgi ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ kanagianoŋ oŋotaaŋ kaŋ kokaeŋ qagi, “Mono qegi komuwa. Yamageŋ!” Kaeŋ qagi manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo naguyanoŋ keuro uulaŋawo kema kaŋ gujubaju somata megitiwaajoŋ bimooro. Kawaajoŋ manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool meŋ aŋgoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ qaayaa kitia kanaiŋ meleema jero.

37 Aŋgoŋ kaŋ manjaqeqe eja yoŋoo kiripo uutanoŋ ubombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ kawali galeŋ waŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Nii qaa moŋ saanoŋ gijomaŋa me qaago?” Qisiŋ muro moma kiko ama ijoro, “Oo, gii Griik qaa mojaŋ me? 38 Kawaajoŋ gii Iijipt ejaga koloojaŋ me qaago? Iijipt eja moŋnoŋ indigeŋ tuarenjeŋ eja tiwogiawo 4,000 ii eŋkalaloŋ meŋ oŋoma Room gawman tuarenjeŋ ama manja kareŋ kanaiŋ uŋuŋ uŋuama baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keŋgi. Gii galeŋ eja ii koloojaŋ me qaago?”

39 Kaeŋ ijoro Poolnoŋ jero, “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taoŋ qata Tarsus mojaŋi, mono iikanoŋ kolooŋ laligoŋ koube. Kawaajoŋ qisiŋ gomaŋa: Gii saanoŋ jena niinoŋ ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ qaa jewe mobu.”

40 Kaeŋ jero “Saanoŋ jewa,” ijoro Poolnoŋ donoŋ nama ejemba oŋoojoŋ boro kuno. Boro kuno guju mesaoŋ qaagia bogoro naŋgi Hibruu qaanoŋ qaa kokaeŋ jero,

22

1 Poolnoŋ nama kokaeŋ jero, “Eja alauruna, niinoŋ qaa kitia jemaŋati, ii mono geja ama mobu.” 2 Hibruu qaanoŋ qaa jero moma qaagia kuuya bogodabororo naŋgi toroqeŋ jero,

3 *“Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taoŋ qata Tarsus kanoŋ koloowe Jerusalem siti kokanoŋ galeŋ koma noŋgi laligoŋ somariiwe. Laligoŋ somariiŋ kouma boi qata Gamaliel iwaa qaa baatanoŋ rabe iinoŋ Juuda ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ Kana qaa ano nanamemeŋ ii tororo kuma nono iikawaa momoya moma laligowe. Kete oŋonoŋ korebore Anutuwaa qaa baatanoŋ keuma kaparaŋ koma iwaajoŋ manja qeŋ laligojuti, niinoŋ mono iikawaa so koloon laligowe. 4 *Kaeŋ laligoŋ ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, ii uŋuŋ kondeema sisiwerowero ama oŋombe siimbobolo moma tosianoŋ komugi. Niinoŋ ejembaya ejembaya uŋuama gbadonoŋ (tape) somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ oŋoombe. 5 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya kuuya yoŋonoŋ ii saanoŋ moju ano yoŋoonoŋ kema qisiŋ oŋoniŋ ii saanoŋ naŋgoŋ jewuyaga. Yoŋonoŋ Juuda eja geria Damaskas sitinoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ tere ooŋ noŋgi meŋ laligowe. Iikanoŋ ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, niinoŋ ii kaaŋiadeeŋ ‘Iroŋa meleema oŋombutiwaajoŋ gbadooŋ oŋoma Jerusalem koi uŋuama kamaŋa,’ jeŋ kananoŋ kembe.”

Poolnoŋ aŋaa uumeleeŋaa kania jero.

---

* **22:3:** Apo 5.34-39 * **22:4:** Apo 8.3; 26.9-11; 9.1-19; 26.12-18

6 “Kananoŋ kembeto, Damaskas siti dodowiwe kanoŋ iwoi moŋ
kokaeŋ kolooro: Weeŋ biiwia kanoŋ asamararaŋ somata moŋ Si-
wenoŋga oobili kaaŋa asugiŋ uulaŋawo kamaaŋ turuŋ nono. 7 Turuŋ
nono tama balonoŋ kamaaŋ ewe Siwenoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro
mobe, ‘Sool Sool, gii mono naambaajoŋ sisiwerowero qaganoŋ ama
nomakejaŋ?’ 8 Ii moma meleembe, ‘Poŋ, gii moronoŋ?’ Kaeŋ meleembe
nijoro, ‘Nii Nazaret eja Jiisas, sisiwerowero meŋ nomakejaŋi, nii mono
ii.’ 9 Eja niwo kaŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ asamararaŋ ii iigito, qaa nijoroti,
qaa ii zoobooya moŋ mende mogi. 10 Kaeŋ nijoro niinoŋ qisiŋ jewe,
‘Poŋ, nii mono nomaeŋ amaŋa?’ Jewe nijoro, ‘Gii mono keteda koi
waama Damaskas sitinoŋ kena Anutunoŋ naa iwoiga ambaagiwaajoŋ
jewaati, ii moŋnoŋ gijowaa.’ 11 Asamararaŋ iikanoŋ jaana kuuro
titou kuuŋ nambe eja niwo kagiti, iyoŋonoŋ boronanoŋ meŋ nuaŋgi
Damaskas sitinoŋ keniŋ.

12 “Iikanoŋ eja moŋ qata Ananaias laligoro. Iinoŋ Anutu goda
qeŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa tororo otaaŋ laligoro. Kawaajoŋ Ju-
uda ejemba Damaskas laligogiti, iyoŋonoŋ kuuya godaya awaa qeŋ
muŋ laligogi. 13 Iinoŋ noonoŋ kaŋ kosonanoŋ nama kokaeŋ nijoro,
‘Sool alana, jaaga mono mombo toowa.’ Kaeŋ nijoro aua kambaŋ
iikanondeeŋ jaana tooro uuŋ iibe. 14 Iibe Ananaiasnoŋ nijoro, ‘Giinoŋ
nanamemeŋ dindiŋa solaŋaa Toyaga iina qaa jetanoŋ gijoro aro konoŋa
mona. Ananaa ambosakonana yoŋoonoŋ Anutu iinoŋ gii meweeŋgoŋ
gono iwaa uusiiŋa moma kotowa. 15 Gii naa iwoi iima mojaŋi,
mono ii naŋgoŋ jeŋ iwaa jotamemeya kolooŋ baloŋa baloŋa ejemba
jaagianoŋ daŋgunu kaaŋa nama laligowa. 16 Kawaajoŋ gii naambaajoŋ
ezelobezelo ama mambonjaŋ? Mono waama iwaa qata qama qama
kooliŋ jena oomulu meŋ goniŋ siŋgisoŋgoga soŋgbano solaŋaniwa.’
Ananaiasnoŋ kaeŋ nijoro.”

Misin gawoŋ waba kantri yoŋowo memambaajoŋ noono.

17 “Damaskas siti mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema jiwowoŋ jigonoŋ
qama kooliwe Pombaa umbeumbeŋanoŋ turuŋ nono nama jaameleeŋ
uŋa moŋ iibe. 18 Uŋa iikanoŋ Jiisas iibe noonoŋ kaŋ kokaeŋ nijoro,
‘Gii kantri kokanoŋ noo kaniana ano Buŋa qaana ii pondaŋ mende jeŋ
laligowa. Ii naŋgoŋ jena telambelaŋ ama gema qewuya. Kawaajoŋ
Jerusalem siti koi mono uulaŋawo mesaoŋ kemba.’

19 “Kaeŋ nijoro jewe, ‘Poŋ, yoŋonoŋ noo kanana moju. Niinoŋ
wala liligoŋ ejemba gii moma laariŋ goŋgiti, ii qamakooli miria miria
kanoŋ uma mokoloon oŋoma somoŋgoŋ ooli waayawonoŋ oŋootiŋ
tosaaŋa kapuare mirinoŋ oŋooma laligowe. 20 *Goonoŋ gawoŋ ilailaa
eja Stiiwenoŋ kaniaga naŋgoŋ jero qegi saya kamaaro niinoŋ kambaŋ
kanoŋ kaaŋagadeeŋ kosogianoŋ nama wambelaaŋ malekugia galeŋ
koma nambe qegi komuro.’ 21 Kaeŋ jewe Poŋnoŋ nijoro, ‘Niinoŋ wasiŋ
gonjeŋa gii mono koriganoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ kemba.’
Kiaŋ.”

Room gawmambaa manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool galeŋ koŋgi.

22 Poolnoŋ qaa kitia jeroti, ii ejemba tuuŋ yoŋonoŋ geja ama
mogito, (Poŋnoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ kemambaajoŋ jeroti,)
qaa ii moma iikanondeeŋ kotigagadeeŋ silama qagi, “Yamageŋ! Eja

* **22:20:** Apo 7.58

kaaŋa ii mono qegi komuwa. Ii balonoŋ nonowo laligowaatiwaa so qaago." 23 Kaeŋ silama qama opo kereŋ qetegoŋ giliŋ (kanagianoŋ rimbomboŋgoŋ riiŋ) sonjoŋ orasiŋ kanakeewaŋ lansaŋ giligi. 24 Kaeŋ aŋgi Room yoŋoo kawali galeŋ waŋanoŋ jeŋ kotoro manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool wama kema manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ aŋgi. Kiropo uutanoŋ aŋgi Juuda yoŋonoŋ ii naambaajoŋ ama guju meŋ qajuti, iikawaa kania momambaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, "Oŋo mono Pool meŋ ooli waayawonoŋ qeŋ qisiŋ mugi kania asuganoŋ jero moboŋa." 25 Kaeŋ jeŋ kotoroto, Pool meŋ somoŋgoŋ ooli waayawonoŋ qewombaajoŋ aŋgi Room kawali galeŋ moŋnoŋ kosianoŋ nano Poolnoŋ kokaeŋ ijoro, "Room mindimindiri gawman yoŋonoŋ sopa somoŋgoŋ noŋgi borogianoŋ laligojeŋ. Niinoŋ iikawaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligojeŋ. Kawaajoŋ oŋo noo qaana mende moma gosiŋ laŋ jeŋ tegoŋ eeŋ ooli waayawonoŋ nuwuti, ii mono Room jeŋkooto toya yoŋoo jaagianoŋ sokombaa me qaago?"

26 Poolnoŋ kaeŋ ijoro kawali galenoŋ moma iikanondeeŋ kawali galeŋ waŋa iwaanoŋ kema buju qaa kokaeŋ ijoro, "Eja iikanoŋ Room gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligoja. Kawaajoŋ gii mono nomaeŋ ambaga?"

27 Kaeŋ ijoro kawali galeŋ waŋanoŋ Poolwaanoŋ kema qisiŋ muro, "Gii oŋanoŋ Room gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligojaŋ me qaago? Ii jena momaŋ." Qisiŋ muro Poolnoŋ meleeno, "Oŋanoŋ, niinoŋ ii meŋ laligojeŋ."

28 Kaeŋ meleeno ijoro, "Nii moneŋ somata giliŋ Room mindimindiri gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot sewaŋa mewe noŋgi laligojeŋ." Ijoro Poolnoŋ jero, "Ii awaato, noo maŋnanoŋ Room gawmambaanoŋ paaspoot meŋ laligoro niinoŋ iwaa meria koloon iikanoŋa qa ii meŋ laligojeŋ."

29 Kaeŋ jero eja qisiŋ mubombaajoŋ aŋgiti, iyoŋonoŋ iikanondeeŋ mesaoŋ eleema keŋgi. Poolnoŋ "Nii Room gawmambaa paaspoot meŋ laligojeŋ," jero kawali galeŋ waŋanoŋ ii moma Room ejaga gbadooŋ murotiwaajoŋ ama awawaliŋ sombuya moro.* Kiaŋ.

Poolnoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nano.

30 Gomaŋ ano kawali galeŋ waŋanoŋ waama Juuda yoŋonoŋ naambaajoŋ Pool qaanoŋ ama muŋ jegiti, iikawaa kania tororo momambaajoŋ moma jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jigo kaunsol tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ajoroowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ ajoroogi jero Poolwaa gbadoya (tape) isaŋgi wama kamaaŋ yoŋoo jaasewaŋgianoŋ ano nano. Kiaŋ.

23

1 Poolnoŋ nama jigo kaunsol tuuŋ ii uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, "Alauruna, niinoŋ nanamemena kuuya ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ama meŋ laligowe iinoŋ iima 'Sokonja,' jero uunaa gejananoŋ moma qeaŋgoŋ kouma laligoŋ kete koi nanjeŋ." 2 Poolnoŋ kaeŋ jeroto, jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananaias iinoŋ kosianoŋ naŋgiti, ii jeŋ kotoŋ oŋono uruŋa qetaaligi. 3 *Qetaaligi Poolnoŋ ijoro, "Anutunoŋ mono gii qetaaliŋ

* **22:29:** Moŋ Room gawmambaa paaspoot meŋ laligoroti, ii kasanoŋ gbadooŋ mububotiwaajoŋ soŋgo ero. Moŋnoŋ soŋgo ii waleenoti eeŋ, ii mono qaa jakeyanoŋ oomakegi. Kawaajoŋ sombuya moro. * **23:3:** Mat 23.27-28

gomba. Giinoŋ miri sopa taaŋa kaaŋa koloojaŋ. Selia mundanoŋ oogi taaŋa koloojato, uuta jewoŋ meŋ injaŋa kolooja. Giinoŋ Mooseswaa Kana qaa meŋ kanoŋ gosiŋ noma qaana jeŋ tegomambaajoŋ rajanto, kileŋ geeŋgo Mooseswaa Kana qaa iikayadeeŋ qeŋ jeŋ kotoŋ oŋona nuju. Ii mende sokonja.”

4 Poolnoŋ kaeŋ ijoro kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ ijogi, “Gii Anutuwaanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa mepaqepae meŋ gamu qeŋ mujaŋ me?”

5 *Kaeŋ ijogi jero, “Oo alauruna, iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooji, ii mende moma jejeŋ. Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, ‘Gii mono kanageso tuuŋgaa eja poŋa mende qasuaawa.’ ”

6 *Kaeŋ jeroto, jigo kaunsol tuuŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati qokotaagi tosianoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati ejaga laligogi. Poolnoŋ ii moma kawaajoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ qaa kokaeŋ qama jero, “Alauruna, niinoŋ Farisii ejaga koloojeŋ. Maŋnanoŋ kaaŋagadeeŋ Farisii paati ejaga. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati, niinoŋ iikaeŋ koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Kaeŋ laligojeŋiwaajoŋ ama qaa jakeyanoŋ nooŋgi gosiŋ noma jeju.”

7 Kaeŋ jero iikanondeeŋ Farisii ano Sadusii paati yoŋoo batugianoŋ aŋgowowo kolooro jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ juma tuuŋ woi koloogi.

8 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋkegi, “Ejemba koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuya. Siwe gajoba mende laligoju. Omejiilaŋ ano uŋa ii mende laligoju.” Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati yoŋonoŋ qaa karooŋ iikanoŋ qokotaaŋ iikawaa so moma laariŋ namakegi. 9 Tuuŋ woi kaeŋ kolooŋ qagi guju somata kolooro Kana qaawaa boi tosianoŋ Farisii tuuŋ yoŋoo batugianoŋga waama geriawo tereŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Nono eja kokawaa qinjita moŋ mende mokoloojoŋ. Siwe gajoba me uŋa moŋnoŋ qaa kotoŋ kondooŋ iwaa uutanoŋ ano jenaga, ii mono nomaeŋ sokoma oŋonaga?”

10 Kaeŋ jegi aŋgowowo iikanoŋ mombo gere tooŋ somariiro. Somariiro aworaŋgoŋ Pool leelee horogi kema karo mosoma tagogi. Tani kaeŋ kolooro. Kaeŋ kolooro kawali galeŋ waŋanoŋ iikawaa toroko moma manjaqeqe tuuŋ moŋ jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ Pool batugianoŋga horoŋ wama manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ aŋgi.

11 Aŋgito, gomantiiŋa kanoŋ gaoŋ ero Poŋnoŋ Poolwaa kooroŋanoŋ nama kokaeŋ ijoro, “Mono qaqabuŋabuŋagawo koloon satiiŋ laligowa. Noo kanana Jerusalem kokanoŋ naŋgoŋ jeŋ laligonati, iikawaa so mono Room sitinoŋ kaaŋagadeeŋ kema ii naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowa.” Kiaŋ.

Pool qewombaajoŋ aŋgonaŋ megi.

12 Poŋnoŋ kaeŋ ijoroto, gomaŋ ano kanoŋ Juuda eja tosianoŋ oloŋ ajoroon Pool komuwaatiwaa aŋgonaŋ megi. Yoŋonoŋ areŋ ii aŋgi ano ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kotiiŋ kokaeŋ jegi, “Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia kokanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Siŋgi laligoŋ qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo newoŋa.” 13 Eja 40 ano jaŋgo ii uugugiti, iyoŋonoŋ mindiriŋ jojopaŋ qaa ii somoŋgoŋ kotiiŋ jegi.

* **23:5:** Eks 22.28 * **23:6:** Apo 26.5; Fil 3.5 * **23:8:** Mat 22.23; Maak 12.18; Luuk 20.27

14 Ii jeŋgo jotamemeya ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema kokaeŋ
jegi, “Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia koi
kanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Poolnoŋ mende komuwaati eeŋ, ejem-
banoŋ mono oŋanoŋ qasuaaŋ nonoŋgi sokombaa. Kawaajoŋ nono
mono ajoroon jojopaŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ kotiiŋ laligojoŋ: Pool
qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo
neŋ laligowoŋa. 15 Kawaajoŋ ama oŋo mono keteda koi jigo kaunsol
tuuŋ yoŋowo motooŋ mindiriŋ kawali galeŋ waŋaanoŋ kema qaa
kokaeŋ jeŋ qisiwu, ‘Nono Poolwaanoŋ qaa kania mombo qisiniŋ jero
hoŋa mobombaajoŋ mojoŋ.’ Tani kaeŋ kolooro qisigi saanoŋ Pool
wama oŋoonoŋ kamaawaa. Kamaanagato, kananoŋ kaŋ oŋoonoŋ
koumambaajoŋ ambaati, iikanoŋ mono ii qeniŋ komuwaatiwaajoŋ
jojoriŋ laligowoŋa.”
16 Kaeŋ jegito, qeniŋ komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgitiwaa bujuya ii
Poolwaa beetaa gejianoŋ kemero moro. Ii moma manjaqeqe eja yoŋoo
aeŋ kiropo uutanoŋ kema Pool raroti, iikanoŋ uma ijoro. 17 Jero moma
kawali galeŋ moŋ qaro karo kokaeŋ ijoro, “Eja gbaworo koi kanoŋ qaa
moŋ meŋ kajiwaajoŋ giinoŋ ii saanoŋ wama kawali galeŋ waŋaanoŋ
kena qaa ii ijowaa.” 18 Kaeŋ ijoro ii wama kawali galeŋ waŋaanoŋ keni
jero, “Kasa eja Poolnoŋ noono iwaanoŋ kembe eja gbaworo koi wama
goonoŋ kawaatiwaajoŋ qisiŋ nonja. Iinoŋ goojoŋ qaa moŋ meŋ kaja.”
19 Kaeŋ jeŋ keno galeŋ waŋanoŋ borianoŋ meŋ wama goraayanoŋ
kema qisiŋ muro, “Gii naa qaaga meŋ kajaŋ?”
20 Qisiŋ muro ijoro, “Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa moŋ qisiŋ
gombombaajoŋ somoŋgoŋ goonoŋ kaŋ kokaeŋ jewuya: Nono Poolwaa
qaa kania tororo mende moma komujoŋ. Kawaajoŋ gii saanoŋ Pool
woraŋ wana jigo kaunsol tuuŋ yoŋoonoŋ kamaaro mombo qisiŋ muna
jero kaniayaa hoŋa moboŋa. Yoŋonoŋ kaeŋ koloowaatiwaajoŋ moju.
21 Kaeŋ kaŋ jewuyato, giinoŋ qaa iikawaajoŋ mende wambelaawa.
Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋga eja 40 ano jaŋgo ii uugugiti,
iyoŋonoŋ mindiriŋ Poolwaajoŋ kokaeŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ
kotiigi, ‘Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia koi
kanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Siŋgi laligoŋ qeniŋ komuro iikawaa
gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo newoŋa.’ Kaeŋ jeŋ giinoŋ
wambelaawagatiwaajoŋ mamboma jojoriŋ embonju.”
22 Kaeŋ jero eja gbaworo ii wasiŋ kokaeŋ ijoro, “Buju koi jena mojeŋi,
ii mono moŋ mende jena moba.” Kiaŋ.

Pool waŋgi Sisaria taonoŋ keno.

23 Kawali galeŋ waŋanoŋ ii moma kawali galeŋwoita oroono kari
kokaeŋ irijoro mori, “Oro mono tiwo eja 200, hoos manjaqeqe eja 70
ano wasa manjaqeqe eja 200 ii jeŋ kotoŋ oŋoni kete gomantiiŋaa 9 kilok
kanoŋ Sisaria kembutiwaajoŋ jojoriwu. 24 Kaaŋagadeeŋ hoos tosaaŋa
meweeŋgoŋ meagoŋ oŋoma Pool mombaa qaganoŋ ama kalaŋ koŋgi
gomantiiŋa kokanoŋ gawana Fiilikswaanoŋ kemba.” 25 Kaeŋ irijoro
mori gawanawaajoŋ tere moŋ kokaeŋ ooro,

26 “Oo Uuta sorona gawana Fiiliks! Kloodius Lisias, niinoŋ joloŋga
jejeŋ.

27 “Juuda yoŋonoŋ eja koi meŋ somoŋgoŋ qegi komuwaatiwaajoŋ
aŋgi. Kaeŋ aŋgito, Room mindimindiri gawmambaa (jeŋkooto)
paaspoot meŋ laligoji, niinoŋ ii moma iikanondeeŋ manjaqeqe

tuuŋ yoŋowo kouma sopa somoŋgoŋ muŋ metogoŋ waŋa somoŋgowe.
28 Naa qaawaajoŋ qaa jakeyanoŋ anjuti, niinoŋ iikawaa kania momambaajoŋ moma wama Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ oombe.
29 Oombe qaa jakeyanoŋ uma iyaŋgiaa Kana qaawaa kesaawaraŋ qaaya qaaya kawaajoŋ aŋgowowo ano tuarenjeŋ ama jeŋ mugi mokoloowe. Iikaaŋ mokoloowetо, iwoi bologa komuwaatiwaa so me kapuare mirinoŋ aniŋ rabaatiwaa so ii mende kolooro. Yoŋonoŋ qaa kaaŋaga moŋ mende jegi mobe.
30 Ii mende mobeto, moŋnoŋ iwaa buju qaaya ii kokaeŋ nijoro mobe: Tosianoŋ ‘Eja ii qeniŋ komuwaa,’ jeŋ aŋgonaŋ aŋgita eja. Buju qaa ii moma keteda koi kanoŋga wasiwe goonoŋ kaja. Qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ mojuti, niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ oŋombe goo jaasewaŋganoŋ kouma qaagia kuuya asuganoŋ jeŋ mokoloogi moba.”
31 Tere kaeŋ ooro manjaqeqe eja jeŋ kotoŋ oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qaa ii otaaŋ Pool meŋ wama paŋgamanoŋ gomaŋ qata Antipatris kanoŋ keŋgi. 32 Kema gomaŋ ano manjaqeqe eja hoosgiawo yoŋonoŋ Pool wama kana toroqeŋ keŋgito, tiwo eja yoŋonoŋ iyaŋgio eleema manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ kagi. 33 Manjaqeqe eja hoosgiawo yoŋonoŋ Sisaria taonoŋ keuma tere ii gawana muŋ Pool kaaŋagadeeŋ iwaa jaanoŋ ooŋgi. 34 Ooŋgi tere weeŋgoŋ “Pool ii naa prowinswaajoŋ?” jeŋ qisiŋ oŋono. Qisiŋ oŋono “Silisia prowins ejaga,” kaeŋ ijogi. 35 Kaeŋ jegi moma ijoro, “Qaa jakeyanoŋ ama gombombaajoŋ mojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kougi iikanoŋ saanoŋ qisiŋ gomaŋa.” Kaeŋ ijoŋ jeŋ kotoro Pool wama kiŋ Herodwaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ ama jaagaleŋ meŋ mugi. Kiaŋ.

24

Pool qaanoŋ aŋgi gawana Fiilikswaa jaanoŋ nano.

1 Gawoŋ memeya 5 tegoro jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananaias iinoŋ jotamemeya tosaaŋa ano Kana qaawaa momo eja (looya) qata Tertulus yoŋowo aitoŋgoŋ Sisaria taonoŋ kemeŋ gawana Fiilikswaa jaanoŋ uma Pool qaa jakeyanoŋ ambombaa qaaya jegi moro.
2 Ii moma Pool koma hororo kouro Kana qaawaa momo eja Tertulusnoŋ kanaiŋ Poolwaa selianoŋ qaa kuuŋ gawanawaa jaasewaŋanoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Fiiliks, giinoŋ galeŋ koma nonoma laligonati, nono kambaŋ iikanoŋ luae somata moma gumbonjonjoŋ laligoniŋ. Giinoŋ awaagadeeŋ kalaŋ koma jeŋ kotoŋ nonona laaligo raranana leelee meagogi kantri koi kanoŋ utegoŋ waaro qeaŋgojoŋ. 3 Oo somatanana Fiiliks, nono ii gomaŋ so awaagadeeŋ moma kotoŋ goojoŋ aisooŋ kilikaluya moŋ mende moma daŋgiseŋ jeŋ gonjoŋ. 4 Daŋgiseŋ jeŋ gonjonto, niinoŋ qaa koriga jewe mojoga tiiwabotiwaajoŋ kokaeŋ qisiŋ gonjeŋ: Nono qaa meŋ kaniŋ toroga jemaŋati, ii mono awutambaŋ koma nonoma geja ama moba.
5 “Nono eja kokawaa kania ii kokaeŋ iima mokoloniŋ: Iinoŋ kikekakasililiŋ eja torokoyawo kolooja. Iinoŋ baloŋa baloŋa liligoŋ Juuda ejemba uugia osoŋ kuuŋ oŋono kareŋa kareŋa gomaŋ so kolooro gujubaju qama amakeju. Tosianoŋ toropere meŋ Nazaret eja mombaa

qatanoŋ paati anjuti, iinoŋ mono iyoŋoo somatagia kolooja. 6 Iinoŋ jiwowoŋ jigo ii kaaŋ*aga*deeŋ kaparaŋ koma meŋ totowiŋ meŋ kamaaŋ amambaajoŋ ano. Kawaajoŋ nono ii meŋ somoŋgoniŋ. Nono qaaya gosiŋ ananaanoŋ Kana qaa otaaŋ jeŋ tegowombaajoŋ moniŋ. 7 (Ii moninto, kawali galeŋ waŋ*a* Lisias iinoŋ manjaqeqe eja yoŋowo kaŋ kuusuŋ somata kanoŋ geriawo boronananoŋg*a* metogoŋ waŋgi. 8 Wama qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mujuti, ii goo jaasewaŋg*a*noŋ koubutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ nonono.) Gii geeŋgo qisiŋ muna kania ninisaama jewa. Ii jero qaa meŋ kajoŋi, iikawaa hoŋ*a* kuuya saanoŋ asugiro moba.” 9 Kaeŋ jero Juuda ejemba yoŋonoŋ kaaŋ*aga*deeŋ “Qaa kuuya ii oŋ*a*noŋ,” jeŋ wambelaaŋ ii naŋgoŋ toroqeŋ selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi. Kiaŋ.

Poolnoŋ qaa kitia meleeno Fiiliksnoŋ moro.

10 Pool jeŋ mugi gawananoŋ qaa jewaatiwaajoŋ borojuulaŋ kuuro kokaeŋ meleema jero, “Giinoŋ gbani mamaga ejemba tuuŋ koi kawaa jenteego toya kolooŋ laligona mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ qaanaa kitia ii goo jaaganoŋ awasaŋk*a*k*a* jemaŋ*a*. 11 Niinoŋ indigeŋ Anutu waeya meŋ mepeseemambaajoŋ Jerusalem sitinoŋ ube. Ii weeŋ 12 iikayadeeŋ tegoro kete koi nanjeŋ. Geeŋgo qisiŋ oŋ*ona*g*a*ti eeŋ, ii saanoŋ naŋgoŋ jewuya. 12 Niinoŋ jiwowoŋ jigonoŋ me qamakooli miri moŋgeŋ uma eja me emba mombo niinoŋgiinoŋ qaa jeŋ jenoŋkooli ambe iikaaŋ*a* mende mokoloon noŋgi. Siti uutanoŋ kana me sombeŋ moŋnoŋ ejemba uugia kuuwe orogoŋ liligoŋ noŋgiti, iikaaŋ*a* mende niigi.

13 “Kaeŋ mende niima keteda koi qaa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nonjuti, yoŋonoŋ iikawaa hoŋ*a* qendeema gombombaajoŋ amamaaju. Qaa omaya jeju. 14 Ii amamaajuto, qaa moŋ ii oŋ*a*noŋ jokoloon gomaŋ*a*: Yoŋonoŋ Nazaret paati qata qajuti, niinoŋ mono iikawaa kana otaaŋ laligoŋ ananaa ambosakoŋ*uruna*n*a* yoŋoonoŋ beŋ Anutu ii waeya meŋ mepeseeŋkejeŋ ano Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere iikanoŋ qaa oogita eji, ii kuuya moma laariŋ kotiijeŋ. 15 Anutunoŋ ejemba dindiŋ*a* ano doogoya ii korebore meŋ gbiliŋ oŋono koomunoŋg*a* waabuti, Juuda eja koi yoŋonoŋ iikawaajoŋ mambonju. Niinoŋ yoŋowo toroqeŋ ororoŋ nama kaeŋ koloowaatiwaajoŋ jejeromoŋ*ro*moŋ ama mamboma laligojeŋ. 16 Kaeŋ laligoŋ Anutu ano ejemba jaagianoŋ dindiŋ*a* nambe Anutunoŋ qaana naŋgoŋ jero uunaa gejianoŋ momakejeŋ. Jeneŋ*na* mende oroja. Mono soraaya koloon laligomambaajoŋ kambaŋ so kaparaŋ koma kotiiŋ laligoŋkejeŋ.

17 *“Niinoŋ moŋgeŋ laligowe gbani tosaaŋ*a* tegoro eleema gomaŋ tosaaŋ*a* yoŋoonoŋg*a* kaleŋ meŋ indigeŋ kawe. Kaeŋ kaŋ ‘Ii neenaa kanagesourunana wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋomaŋ*a*,’ jeŋ Anutuwaa siimoloŋ ooŋ nanduŋ ama mumambaajoŋ Jerusalem ube. 18 Kanoŋ uma koma konjoratiŋ aoŋ solaŋ*a* laligoŋ jiwowoŋ jigonoŋ ube. Iwoi ii ooŋ Anutu mube mokoloon noŋgi. Mokoloon noŋgiti, iikanoŋ ejemba tosianoŋ mende kaŋ liligoŋ orogoŋ noma guju megi. 19 Juuda ejemba tosianoŋ Eisia prowinsnoŋg*a* kaŋ jigonoŋ uma niigiti, iyoŋonoŋ mono keteda koi goo jaaganoŋ koi kanoŋ kouma nama qaa moŋ eŋ oŋ*ona*g*a*ti, ii asuganoŋ selenanoŋ kuuŋ jeŋ noŋgi sokonaga.

* **24:17:** Apo 21.17-28

20 “Me jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nama qaa jeweti, kambaŋ
iikanoŋ naa Kana qaaga uuguŋ qinji ambeta qaa jakeyanoŋ noombom-
baa qaaya mokoloogi? Eja koi rajuti, iyoŋonoŋ mono ii jegi sokombaa.
21 *Niinoŋ yoŋoo batugianoŋ nama qaa motooŋgo jeŋ qaa tokoroŋkota
qabe bimooro. Koposo moŋ kaeŋ ambe me qaago? Ii nomaeŋ gosigita
eja? Qaa kokaeŋ qama jewe, ‘Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati,
niinoŋ iikaya moma laarijeŋiwaajoŋ ama qaa jakeyanoŋ nooŋgi kete
qaana gosiŋ jeŋ tegoŋ nombombaajoŋ anju.’ ” Kiaŋ.

Poolwaa qaaya mende jeŋ tegoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi.

22 Poolnoŋ kaeŋ jero gawana Fiiliksnoŋ Jiisaswaa kania otaaŋ laligo-
juti, iikawaa kania saanoŋ moma sororogoŋ Poolwaa qaaya batuyanoŋ
kotoŋ kokaeŋ jero, “Kawali galeŋ waŋa Lisiasnoŋ kouro kambaŋ
iikanoŋ Poolwaa qaa ii jeŋ tegomaŋa.” 23 Kaeŋ jeŋ kawali galeŋ
jeŋ kotoro Pool mende somoŋgoŋ eeŋ jaagaleŋ mero kasa mirinoŋ
raro. Tinitosaurutanoŋ Pool kalaŋ koma iwoi amamaaroti, ii meŋ
mubutiwaajoŋ mende qotogoŋ oŋono.

Poolnoŋ qaaya jero Fiiliks ano Drusila mori.

24 Weeŋ tosaaŋa tegoro Fiiliksnoŋ embia qata Drusila, Juuda emba so-
mata ii wama kari Poolwaajoŋ qaa ano karo qaayaajoŋ geja ano Kraist
Jiisas moma laariŋ mubombaa kania jeŋ asariro moro. 25 Ii moroto,
Anutuwaa qaa tosia toroqeŋ amiŋ mogi bimooro. Poolnoŋ Anutuwaa
jaanoŋ solaŋaniwombaa kania jeŋ asariŋ ananaa nanamemenana galeŋ
koma aowombaajoŋ jero ano Anutunoŋ kambaŋ moŋ ano iikanoŋ
gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaati, qaa karooŋ iikanoŋ uuta kuuro.
Poolnoŋ qaa iikaaŋ jero aaruŋ lalaŋaniŋ bo qosoma jero, “Yamageŋ!
Mono ii mesaowa. Keteda koi saanoŋ mesaoŋ kena kambaŋ moŋ
mobe sokombaati, iikanoŋ saanoŋ mombo koma horoŋ gombe kawa.”
26 Kaeŋ jeŋ kileŋ toroqeŋ Poolnoŋ aŋa wantaaya moneŋ mubaatiwaa
romoŋgoro. Kaeŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama indiŋ mamaga
koma horoŋ muro karo qaa qaa jeŋ rari.

27 Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro gbani woi tegoro. Ii tegoro eja qata
Porsius Festus iinoŋ Fiilikswaa mundaŋaga gawana koloomambaajoŋ
ano. Kaeŋ ano Fiiliksnoŋ Juuda ejembanoŋ nisosoroowutiwaajoŋ
moma Pool mende isano kapuare mirinoŋ toroqeŋ raro. Kiaŋ.

25

Poolnoŋ gawana Festuswaa jaanoŋ qaa kitia jero.

1 Festusnoŋ gawana koloon prowins uutanoŋ keuma raro weeŋ
karooŋ tegoro Sisaria taoŋ mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ uro. 2 Uro jigo
gawoŋ galeŋ waŋa ano Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jaasewaŋanoŋ
kouma Pool qaa jakeyanoŋ ambombaajoŋ jeŋ aroŋ qeŋ naŋgi. 3 Aroŋ
qeŋ nama kokaeŋ jeŋ weleŋgi, “Oo gawana, giinoŋ saanoŋ nononoŋ
moniŋ sokombaatiwaajoŋ jeŋ tegona qaa aŋgi Pool wama Jerusalem
sitinoŋ koi kawu.” Yoŋonoŋ wala qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jegi, “Poolnoŋ
kananoŋ karo iikanoŋ mono qeniŋ komuwaa.” Kaeŋ jeŋ jojoriŋ
emboŋgitiwaajoŋ ama kaŋ kaeŋ weleŋgi. 4 Kaeŋ weleŋgito, Festusnoŋ
kokaeŋ meleema oŋono, “Pool ii Sisaria taombaa kasa mirinoŋ raro
galeŋ komakeju. Nii neeno kambaŋ mende koriro iikanoŋ eleema

* **24:21:** Apo 23.6

kemambaajoŋ mojeŋ.” 5 Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kawaajoŋ eja iikanoŋ
qinjita moŋ anagati eeŋ, saanoŋ oŋoo jotamemeurugia tosianoŋ niwo
Sisaria kemeŋ kanoŋ qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi momaŋa.”
6 Kaeŋ jeŋ weeŋ 8 me 10 kawaa so Jerusalem sitinoŋ yoŋowo
laligoro tegoro eleema Sisaria taonoŋ kemero. Kemeŋ eŋ waama
iikanondeeŋ qaa jenteegowaa duŋ rarayanoŋ rama jeŋ kotoro Pool
wama kagi jaayanoŋ kouma nano. 7 Poolnoŋ kouma nano Juuda
jotamemeya Jerusalem sitinoŋga kagiti, iyoŋonoŋ liligoŋ muŋ nama
kazi qaganoŋ qaa bologa mamaga selianoŋ kuuŋ jegi. Ii jegito, qaagiaa
hoŋa ii qendeembombaajoŋ amamaagi. 8 Kazi qaa eeŋ jeŋ naŋgito,
Poolnoŋ ii qewagoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ iwoi bologa moŋ mende ambe.
Juuda nonoonoŋ Kana qaa mende qotogowe. Jiwowoŋ jigo mende
meŋ totowiwe ano Room Siisakimbaanoŋ qaawaajoŋ tuarenjeŋ mende
ambe.”
9 Kaeŋ jero Festusnoŋ Juuda yoŋonoŋ iyaŋaajoŋ mogi ubaatiwaajoŋ
moma Pool kokaeŋ qisiŋ muro, “Selenoŋ kuukuu qaa koi jejuti, gii
saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanoŋ noo jaasewananoŋ nama
jewaga me qaago?”
10 Qisiŋ muroto, Poolnoŋ jero, “Room Siisakiŋnoŋ jeŋ kotoro qaa
jake koi kuugita koi nambe gosiŋ noma qaana jeŋ tegona sokombaa.
Nii Juuda ejemba bologa moŋ mende ama oŋombe. Ii geeŋgo saanoŋ
moma yagojaŋ. Mono naambaajoŋ mombo yoŋoonoŋ kembenaga?
11 Bologa moŋ mende ambeto, Kana qaa moŋ uuguŋ iwoi moŋ ama
boliŋ kawaajoŋ koomuwaa buŋa koloowenagati eeŋ, ‘Niinoŋ komu-
mambo,’ jeŋ mende oloŋ koma kemaŋa. Ii qaagoto, yoŋonoŋ kazi
qaa eeŋ toontooŋ jeŋ qaagiaa kania qendeembombaajoŋ amamaajuti
eeŋ, qaa omayaajoŋ ama moŋnoŋ nuama yoŋoo boronoŋ amambaajoŋ
amamaawaa. Room Siisakiŋnoŋ mono qaana mindiŋgoŋ jeŋ tegoro
diŋgowaa. Kawaajoŋ niinoŋ mono iwaa jaanoŋ kemambaajoŋ kotiiŋ
qisijeŋ.”
12 Kaeŋ jero Festusnoŋ jawiŋuruta yoŋowo qambaŋmambaŋ qaa
moŋgama gosiŋ kokaeŋ meleema muro, “Gii Siisakimbaanoŋ kemam-
baajoŋ moma qisijaŋi, iikawaajoŋ mono saanoŋ Room kema iwaa
jaanoŋ namba.” Kiaŋ.

Poolnoŋ kiŋ Agripawaa jaanoŋ nano.

13 Weeŋ tosaaŋa tegoro kiŋ Agripa ano naaŋa Bernaisi yoronoŋ Festus
iima godagara qendeembaotiwaajoŋ Sisaria taonoŋ kari. 14 Kaŋ kanoŋ
weeŋ mamaga laligori Festusnoŋ Poolwaanoŋ qaa ii kiŋ pombo amiŋ
moma kokaeŋ jero, “Fiiliksnoŋ eja moŋ mende isano kapuare mirinoŋ
kokanoŋ rama laligoja. 15 Niinoŋ Jerusalem kembe Juuda yoŋoo jigo
gawoŋ galeŋgia waŋa ano jotamemeurugianoŋ noonoŋ kouma kokaeŋ
qisiŋ noŋgi, ‘Nono eja iikawaa qaa meŋ kaniŋ giinoŋ mono saanoŋ iwaa
kania gosiŋ qaaya jeŋ tegowa.’
16 “Kaeŋ qisiŋ noŋgito, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mogi, ‘Room gawman
nonoonoŋ kana ii kokaeŋ: Mombaa selianoŋ qaa bologa kuuŋ jejuti,
nono ejemba mombaa qaa ii laŋ mende jeŋ tegoŋkejoŋ. Wala horoŋ
qaa jakeyanoŋ aniŋ kaziurutanoŋ kagi leelee ororoŋ aroŋ qeŋ naŋgi
qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi kitia saanoŋ jewaa. Qaa kitia jero ii gosiŋ
hoŋa kolooro iikawaa so saanoŋ qaaya jeŋ tegoŋkejoŋ.’ 17 Yoŋonoŋ
koi kaŋ ajoroogi niinoŋ kambaŋ mende koriro eŋ waama iikanondeeŋ

jenteegowaa duŋ rarayanoŋ rama jeŋ kotowe eja ii wama kagi noo jaananoŋ kouro.

18 “Kouroto, qaa meŋ kagiti, iyoŋonoŋ liligoŋ muŋ aroŋ qeŋ nama
qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi. Kaeŋ aŋgi iwoi bologa totooŋ moŋ
anagati, kaeŋ jewuyatiwaajoŋ mambombeto, qaa iikaaŋa moŋ mende
jegi mobe. 19 Ii mende jegi mobeto, kitianoŋ eja ii qetama iyaŋgiaa
momalaarigiaa qaa batuya tosaaŋa ano eja moŋ qata Jiisas iwaajoŋ
aŋgowowo megi. ‘Jiisasnoŋ komuro,’ jegito, Poolnoŋ ‘Gbiliŋ laligoja,’
jeŋ kaparaŋ koma kotiiro. 20 Kaeŋ jeŋ kazi aŋgi niinoŋ ‘Qaa kaaŋa ii
nomaeŋ gosiwenaga?’ jeŋ kana moŋgama uuwoi mobe. Ii moma nama
kokaeŋ qisiŋ mube, ‘Selenoŋ kuukuu qaa jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia
ii Jerusalem uma kanoŋ jenaga me qaago?’ 21 Qisiŋ mubeto, Poolnoŋ
Uutananaa jaanoŋ kemambaajoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ qisiro, ‘Mono
jena galeŋ koma noŋgi Siisakimbaanoŋ kembe qaana mindiŋgoro
diŋgowaa.’ Kaeŋ qisiro eja waagiawo jeŋ kotoŋ oŋombe galeŋ koŋgi
raja. Era wasiŋ mube Siisa-kimbaa jaasewaŋanoŋ kembaa.”

22 Festusnoŋ kaeŋ jero Agripanoŋ ijoro, “Niida moŋ eja iikanoŋ qaaya
jero momambaa siiŋa mojeŋ.” Ijoro kokaeŋ meleeno, “Woraŋgo saanoŋ
qaaya mobaga.”

23 Kaeŋ meleeno eŋ waagi kantriwaa jawiŋ, kawali galeŋ somata ano
jotamemeya uuta yoŋonoŋ kaŋ Agripa ano Bernaisi yoroojoŋ jura soroŋ
arogaranoŋ mouma korisoro rii qama koma horoŋ oroŋgi qaawaa jake
miri uuta iikawaa uutanoŋ keugi. Festusnoŋ jeŋ kotoro Pool waŋgi
iikanoŋ kouro. 24 Poolnoŋ kouro Festusnoŋ waama nama kokaeŋ jero,
“Kiŋ Agripa ano eja somata kuuya nonowo koi rajuti, oŋo mono eja koi
iibu. Juuda ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ iwaajoŋ ama noo uuna kuugi.
Sisaria taoŋ kokanoŋ ano Jerusalem sitinoŋ oŋanoŋ qaanoŋ kuuŋ
noma qa gigilaaŋ kokaeŋ jeŋ laligogi, ‘Eja koi kanoŋ mono balonoŋ
laligowaatiwaa so qaago. Mono yamageŋ!’

25 “Kaeŋ qama laligogito, niinoŋ gosiwe iwoi moŋ koomuwaa buŋa
koloowaatiwaa so ii mende ano. Niinoŋ kania kaeŋ mokoloon
iibeto, aŋo Room Uutananaa jaanoŋ keno qaaya mindiŋgoro
diŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qisiro. Kawaajoŋ qaa somoŋgoŋ
wasiwe Room kembaa. 26 Room sitinoŋ kembaato, iwaanoŋ qaa ii
nomaeŋ ooŋ Room eja Poŋnaajoŋ ambe kenaga? Iwaajoŋ qaa laŋ
jejuto, qaa kaniawo moŋ ii tororo mende moma asarijeŋ. Kawaajoŋ
jewe wama kaŋ kiŋ Agripa goo jaaganoŋ ano oŋo tosaaŋa kiŋ pombaa
gematanoŋ koi rajuti, oŋoo jaasewaŋgianoŋ aŋgi nanja. Oŋo saanoŋ
borojaŋ meŋ qaaya gosigi hoŋa kolooro mono ii moma saanoŋ terenoŋ
oowenaga. 27 Eja moŋ kasanoŋ somoŋgoŋ qaa jakeyanoŋ oombombaa
qaaya nomaeŋ jejuti, ii asuganoŋ jewombaajoŋ amamaaŋ kileŋ eeŋ
wasiwombo. Sili ii noo momonoŋ gejajojombaŋ tani kaaŋa kolooja.”
Kiaŋ.

26

Poolnoŋ qaayaa kitia kiŋ Agripawaa jaanoŋ jero.

1 Kaeŋ ragi kiŋ Agripanoŋ Pool ijoro, “Gii saanoŋ geeŋgaa qaa kitia
jena momaŋ.” Kaeŋ ijoro Poolnoŋ nama boro kotoŋ muŋ iyaŋaa qaaya
naŋgoŋ kokaeŋ kanaiŋ jero,

2 “Oo kiŋ Agripa, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa selenanoŋ kuuŋ
jeŋ nonjuti, niinoŋ qaa kuuya iikawaa kitia ii kete saanoŋ goo
jaaganoŋ asuganoŋ jemambaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ. 3 Giinoŋ Juuda
nonoonoŋ nanamemeŋ ano aŋgowowo qaanana kuuya ii tororo moma
yagojaŋ. Kawaajoŋ niinoŋ oŋanoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Kaeŋ kolooro
qisiŋ gonjeŋ: Qaa jemaŋati, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ geja amba.
4 “Niinoŋ Juuda ejemba tuuŋ uutanoŋ koloon kanakanaiyanoŋga
kanaiŋ neenaa kantri koi ano sitinana Jerusalem kanoŋ laligoŋ koube.
Kawaajoŋ Juuda ejemba kuuya yoŋonoŋ laaligona gbaworonanoŋga
nomaeŋ kouma laligoweti, ii saanoŋ moma kotoju. 5 *Yoŋonoŋ kaniana
kambaŋ koriga moma kotoju. Siiŋgia ero ii saanoŋ kokaeŋ naŋgoŋ
jewuyaga: Ananaa jigo gawoŋ uutanoŋ Farisii paati nononoŋ asa
yoŋoonoŋ jigo momo ii tororo toontooŋ otaaŋ laligoŋkejoŋ. Niinoŋ wala
yoŋoo tuuŋ paatinoŋ keuma Kana qaa kaparaŋ koma otaaŋ laligowe.
6 Anutunoŋ ambosakoŋurunana yoŋoojoŋ soomoŋgo qaa anoti, ni-
inoŋ iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama
laligojeŋ. Kawaajoŋ ama kete qaa jakeyanoŋ nooŋgi nanjeŋ.
7 “Ananaa Israel ejemba tuuŋ 12 nononoŋ korebore soomoŋgo qaa
iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. Ii mamboma jejero-
moŋromoŋ ama asaga gomantiiŋa pororo Anutu waeya meŋ mepe-
seeŋkejoŋ. Oo Uutana, niinoŋ jejeromoŋromoŋ kaaŋ amakejeŋiwaajoŋ
Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa bologa bologa selenanoŋ kuuŋ jeŋ
nomakeju. 8 Anutunoŋ ejemba koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuyati,
oŋo ii mono nomaembaajoŋ ama mende moma laariju?
9 *“Neeno kaaŋagadeeŋ kokaeŋ romoŋgoŋ laligowe, ‘Nii Jiisas
Nazaret ejawaa qabuŋaya soŋgbambe qaombaatiwaajoŋ manja ma-
maga qemaŋatiwaa so koloojeŋ’ Kaeŋ romoŋgoŋ kazi ama laligowe.
10 Kazi ama Jerusalem kanoŋ oŋanoŋ manja qeŋ laligowe. Jigo gawoŋ
galeŋ waŋa yoŋonoŋ nemuŋ koma noŋgi jeŋ kotowe Anutuwaa ejemba
soraaya ii mamaga uŋuama kapuare mirinoŋ oŋoomakegi ano tosaaŋa
komuwutiwaa qaa jegi niinoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii kotiŋgoŋ wambelaaŋ
(wout ama) laligoŋkebe. 11 Kambaŋa kambaŋa liligoŋ qamakooli miri
so borojaŋ meŋ oŋombe uugia meleeŋgiti, iyoŋonoŋ asugigi. Asugigi
Jiisas qakooma mepaegoŋ mubutiwaajoŋ kuuŋ qaa tokoroŋkota jeŋ
horoŋ ureeŋ oŋombe. Kaeŋ ama oŋombe oolinoŋ geriawo taluŋgoŋ
uŋugi siimbobolo moma laligogi. Uunanoŋ gere jeŋ sorogoro sisi-
werowero ama oŋomambaajoŋ koriganoŋ waba kantriwaa sitia sitia
kanoŋ kema laligowe.” Kiaŋ.

Poolnoŋ uuta meleenotiwaa sunduya jero.
Apo 9.1-19; 22.6-16

12 “Kaiyaka kaeŋ ama laligowe kambaŋ moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ
waŋa yoŋonoŋ niwo uumotooŋ ama nemuŋ koma noŋgi Damaskas
sitinoŋ kemambaajoŋ kananoŋ kembe. 13 Oo Uutana, niinoŋ kananoŋ
kembe weeŋ biiwia kanoŋ Siwenoŋga asamararaŋ moŋ uulaŋawo
kamaaro. Kamaaŋ oobili kaaŋa asugiŋ weeŋ jaaya uuguŋ asariro
iibe. Asasaga iikanoŋ mono nii ano eja niwo keniŋi, nono turuŋ
nonono. 14 Turuŋ nonono kuuya tama namonoŋ kamaaŋ koniŋ.
Kamaaŋ koma eniŋ noojoŋ qaa moŋ kolooro Hibruu qaanoŋ kokaeŋ

* **26:5:** Apo 23.6; Fil 3.5 * **26:9:** Apo 8.3; 22.4-5

nijoro mobe, ‘Sool, Sool, gii naambaajoŋ sisiwerowero ama nomakejaŋ? Gii mono bulmakao ejia kaaŋa koloowabo. Toyanoŋ baloŋ mozozoŋgowaatiwaajoŋ bulmakao ejia kinoŋnoŋ somoŋgoro sosooda hororo sokonjato, laŋ horoŋ geriawo yakariŋ horoŋ ureero oolinoŋ qero siimbobolo momakeja. Gii mono iikawaa so laŋ luguŋ geeŋgaa gemaga eeŋ toontooŋ kotowabo.’

15 “Ii moma qisiwe, ‘Oo Poŋ, gii moronoŋ?’ Qisiwe nijoro, ‘Nii Jiisas sisiwerowero qaganoŋ ama nomakejaŋi, mono ii koloojeŋ. 16 Ii koloojento, gii saanoŋ waama namba. Nii ano iwoi iijaŋi ano kanageŋ toroqeŋ asugiŋ goma qendeemaŋati, ii mono naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nama noo jotamemena kolooŋ welena qeŋ laligowa. Gii gawoŋ ii meŋ laligowa. Niinoŋ kawaajoŋ ama asugiŋ gonjeŋ. 17 Niinoŋ mono geeŋgaa Israel kanageso tuuŋ yoŋoo borogianoŋga metogoŋ gomaŋa ano waba kantri ejemba yoŋoonoŋ wasiŋ gombe kembagati, iyoŋonoŋ guwubotiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ reeŋreeŋ koma gomaŋa. 18 Niinoŋ wasiŋ gombe kema ejemba jaagia metoona uugia meleema paŋgamanoŋga asasaganoŋ koubuya. Jaagia tooro uugia meleema Satambaa ku-usunoŋga loolooŋ Anutuwaa sopa uutanoŋ kawuya. Kaeŋ kaŋ moma laariŋ noŋgi siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaomaŋa. Mesaowe Anutunoŋ alauruta tak kotoŋ oŋono soraaya koloojuti, mono iyoŋoo batugianoŋ keuma duŋ raragia meŋ oyaŋboyaŋ koloooŋ laligowuya.’ Jiisasnoŋ kaeŋ kotoŋ kondooŋ noma nijoro.”

Poolnoŋ uuwaa gawoŋaa sunduya jero.

19 “Oo kiŋ Agripa, Jiisasnoŋ kaeŋ nijoro niinoŋ Siwenoŋga jaameleeŋ uŋa iima kania moma ii kolatiŋ laligomambaajoŋ moma osiwe. Kawaajoŋ niinoŋ jaameleeŋ uŋa iikawaa qaaya ii teŋ koma gawoŋ meŋ laligowe. 20 *Ii teŋ koma liligoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ seiŋ laligowe: Oŋo mono uugia meleema Anutuwaanoŋ eleema kaŋ uumeleeŋgitiwaa hoŋa ii nanamemeŋgianoŋ qendeema laligowu. Buŋa qaa ii wala Damaskas ano Jerusalem siti woi iikanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ jeŋ asariŋ laligowe. Iikawaa gematanoŋ Juuda kantri kuuya yoŋoojoŋ jewe ano waba kantri yoŋoojoŋ jeŋ uugia kuuŋ laligowe. 21 Kania kawaajoŋ ama Juuda ejemba tosianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma iikanoŋ qelanjiŋ noma kaparaŋ koma koomuya nuwombaajoŋ aŋgi.

22 “Kaeŋ aŋgito, uuna meleembeti, iikanoŋa laligoŋ koube Anutunoŋ ilaaŋ noma laligoro kambaŋ kokaamba toroqeŋ saanoŋ laligojeŋ. Ilailaaŋ kawaajoŋ ano koi nama uuta ano kamaaŋqeqeta oŋoo jaanoŋ nama qaana koi jejeŋ. Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ iwoi koloowaatiwaajoŋ jegiti, niinoŋ mono yoŋoonoŋ qaa iikayadeeŋ tororo otaaŋ qaa kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ: 23 *Anutunoŋ areŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ siimbobolo moma komuŋ eja mutuya koomunoŋga waabaa. Waama Anutu asasagaa kania ii Juuda tuuŋ ano waba kantri ii iŋisaama jeŋ asariŋ oŋoma laligomambaajoŋ nijoro.”

24 Poolnoŋ qaayaa kitia kaeŋ jero gawana Festusnoŋ tereŋgoŋ qaa batuyanoŋ kotoŋ jero, “Pool, gii kaamaa anjaŋ. Papia miria miria kanoŋ una momoganoŋ seiŋ waŋga meŋ soorota laligojaŋ.”

25 Kaeŋ jeroto, Poolnoŋ meleeno, “Oo poŋ sorona Festus, niinoŋ waŋna soosooya mende koloojeŋ. Qaa jejeŋi, ii momakooto qaa hoŋaga

* **26:20:** Apo 9.20, 28-29 * **26:23:** Ais 42.6; 49.6; 1 Kor 15.20

kolooja. 26 Kiŋ Agripanoŋ qaa kokawaa kania moma yagoja, kaeŋ mojeŋ. Iwoi kuuya ii aasaŋgoyanoŋ waŋgoŋ moŋnoŋ mende kolooro. Kawaajoŋ buju qaa kuuya ii mono kiŋ pombaa gejianoŋ kemero modaboroji, iikaeŋ moma kotiijeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ qaana koi saanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ nama jewe mojaŋ. 27 Oo kiŋ Agripa, Juuda eja gii gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Terewaa qaaya moma laarijaŋ me qaago? Ii moma laarijaŋi, iikaeŋ mojeŋ.”

28 Poolnoŋ kaeŋ jero Agripanoŋ meleema jero, “Oo Pool, giinoŋ kambaŋ torodaamoŋ kokaamba uuna kuuna niinoŋ uuna meleema Kraistwaa alia koloowenagatiwaajoŋ mojaŋ me? Kaeŋ romoŋgojaŋ me?”

29 Kaeŋ jero Poolnoŋ meleeno, “Oo kiŋ, qaa koriga me toroga jewenagati, ii kileŋ. Giinondeeŋ qaagoto, keteda koi qaana geja ama mojuti, kuuya oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Kraistwaa alauruta koloowutiwaajoŋ uusiiŋnanoŋ moma kokaeŋ qama koolijeŋ: Oo Anutu, uugia meleema oŋona niinoŋ koi laligojeŋi, mono iikawaa so koloowu. Gbado (tape) iikayadeeŋ oŋoo borogianoŋ ubaatiwaajoŋ mende mojeŋ.”

30 Kaeŋ meleeno kiŋnoŋ waaro gawana ano Bernaisi yoronoŋ kaaŋagadeeŋ waari ano yoŋowo ragiti, iyoŋonoŋ kuuya waagi. 31 Waama mesaoŋ keŋgi eja geria yoŋonoŋ iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kanoŋ bologa moŋ mende ano naambaajoŋ eeŋ tooŋ gbadooŋ mugi? Iinoŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja, kaeŋ mojoŋ.” 32 Kaeŋ jeŋ amiŋ moma Agripanoŋ Festus ijoro, “Siisakimbaanoŋ kembe qaana mindiŋgoro diŋgowaatiwaajoŋ mende kaparaŋ koma qisiŋ jenagati eeŋ, mono saanoŋ isaniŋ kemenaga.” Kiaŋ.

27

Pool waŋgonoŋ ooŋgi kanaiŋ Room keno.

1 Eja geria yoŋonoŋ nonoojoŋ qaa kokaeŋ somoŋgogi: “Nono waŋgonoŋ uniŋ haamonoŋ naŋgoro Itali kantrinoŋ kemboŋa.” Qaa kaeŋ somoŋgogi Pool ano kapuare eja tosaaŋa ii kawali galeŋ moŋ qata Julius iwaa boronoŋ nonooŋgi. Julius iinoŋ manjaqeqe tuuŋ bakaya moŋ qata “Room Siisakimbaa manjaqeqe tuuŋ” qagiti, iikanoŋ manjaqeqe eja 100 yoŋoo galeŋgiaga laligoro. 2 Gomaŋ moŋ qata Adramitium iikanoŋa waŋgo moŋ kaŋ Eisia prowinswaa kowe goraaya metetereeŋ waŋgo doya motomotooŋ kanoŋ kembaatiwaajoŋ ama jojoriroti, iikanoŋ uniŋ. Uniŋ opo sel horoŋ morororŋgogi haamonoŋ naŋgoro kowenoŋ keniŋ. Masedonia prowinswaa siti qata Tesalonaika iikanoŋa eja moŋ qata Aristarkus iinoŋ koipunana kolooro motooŋ keniŋ.

3 Kema eŋ waama kanoŋ Saidon gomanoŋ keuniŋ. Keuniŋ Juliusnoŋ Pool ala meŋ muŋ jeŋ tegoro waŋgo mesaoŋ alauruta yoŋoonoŋ kema iŋiiro naa iwoiwaajoŋ amamaaroti, ii ilaaŋ mugi. 4 Iikanoŋa mombo kowenoŋ keniŋ haamonoŋ kana kemboŋ jeniŋi, iikaaŋ baageŋga qeŋ gilirotiwaajoŋ bimooro toroqeŋ wato qata Saiprus kawaa aasaŋgoyanoŋ kemeŋ kooroŋgoŋ metetereeŋ keniŋ. 5 Keniŋ haamonoŋ naŋgoro kowe kotoŋ Silisia ano Pamfilia prowins woi ii uruuguŋ Lisia prowinswaa siti qata Maira kanoŋ keuniŋ. 6 Keuma kanoŋ kawali galenananoŋ waŋgo moŋ mokolooro. Waŋgo iikanoŋ Iijiptwaa siti qata

Aleksandria kanoŋa kaŋ Itali kantrinoŋ kemambaajoŋ ama jojoriro. Ii mokoloon jeŋ kotoŋ nonono iikanoŋ uniŋ.

7 Uma kowenoŋ keniŋ haamonoŋ saanoŋ mende naŋgoro weeŋ mamaga ii osoŋosoŋ keniŋ. Kaeŋ keniŋ tegoro kanoŋ kupukapa koma kowe kanoŋ Nidas taoŋ kosianoŋ keuniŋ. Kosianoŋ keuniŋ haamo kotakota qeŋ kaaŋ baageŋ toroqeŋ kembombaa kania somoŋgoro. Somoŋgoro bimooro Kriit watowaa masuya qata Salmone ii uuguŋ kema wato gematanoŋ kemeŋ kooroŋgoŋ metetereeŋ keniŋ. 8 Kowe goraaya kosere metetereeŋ osiqosiwo kema laligoŋ Lasea taoŋ kosianoŋ gomaŋ qata “Waŋgo suuluya iimasiiŋsiiŋawo, Fair Hafens” qamakejuti, iikanoŋ keuniŋ.

9 Iikanoŋ keuma kambaŋ koriga mesoqesooŋ laligoniŋ. Kaeŋ laligoniŋ siŋgisoŋgo sooŋgbambaa kendoŋa qata Yom Kippur* iikawaa kambaŋanoŋ tegoro haamoqeqe kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro keuniŋ. Haamoqeqe kambaŋanoŋ ejemba kowenoŋ kema “Tiwilaawombo,” jeŋ waŋgogia somoŋgoŋ laligoŋkegi. Kawaajoŋ Poolnoŋ galeŋ meme qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, 10 “Ejauruna, anana kowe qaganoŋ toroqeŋ kembombo. Kupukapa qaganoŋ kema tiwitiwilaa mokoloowombo. Raidimbonoŋ qero waŋgonana jaŋgoro esuhinaya sooro nononano kaaŋagadeeŋ komuwombo. Gomaŋ tanianoŋ kaeŋ kolooro iijeŋ.”

11 Galeŋ meme qaa kaeŋ jeroto, kawali galenananoŋ Poolwaanoŋ qaa ii qotogoŋ waŋgo toya ano meleŋqeleeŋ loqa (steer) galeŋa yoronoŋ “Saanoŋ kemboŋa,” jeriti, kawali galenananoŋ qaagara ii moma laariro. 12 Gomaŋ qata “Waŋgo suuluya iimasiiŋsiiŋawo” iikawaa waŋgo doya ii haamoqeqe kambaŋ rarawaa so mende kolooro. Kawaajoŋ ama eja mamaganoŋ kembombaa qaa kotiŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Koi rabombaajoŋ mojonana tiija. Saanoŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi kowenoŋ kemboŋa. Kema kaparaŋ koma laligoŋ kana kolooro Fiiniks waŋgo donoŋ keubonaga. Iikanoŋ keuma haamoqeqe kambaŋ koi saanoŋ rama laligoniŋ tegowaa.” Waŋgo do qata Fiiniks ii Kriit wato kawaa goraayanoŋ weeŋ kemekemetaageŋ eja. Kiaŋ.

Raidimbonoŋ kowe mero boliro.

13 Kembombaa qaa kaeŋ jegi haamonoŋ osoŋosoŋ kanaiŋ Saut waageŋga qero. Qero “Saanoŋ kema areŋnana otaaŋ Fiiniks iiboŋa,” jeŋ romoŋgoŋ nama waŋgowaa kasa mindaŋa mesuŋgi kouro. Kouro waŋgonoŋ lolooro haamonoŋ naŋgoro sosooda nunuano Kriit watowaa goraaya metetereeŋ kosere keniŋ. 14 Kaeŋ keninto, kambaŋ mende koriro haamo esuŋa kotakota qata yoware, Noot Iistwaa raidimboŋ (momosia) kanoŋ mono wato iikawaa qaganoŋga qeŋ giliŋ nunuŋ karo.

15 Nunuŋ karo waŋgonana galeŋ kombombaajoŋ meŋ bimbimgogi haamo qeŋ karotiwaageŋ kemambaajoŋ amamaaro. Amamaaro mesaogi haamonondeeŋ waŋgo kuuŋ meŋ wano aŋo eeŋ keno utugoŋ nonono laŋ keniŋ. 16 Utugoŋ nonono laligoŋ wato melaa moŋ qata Kauda kawaa gematanoŋ Saut waageŋ keniŋ. Iikanoŋ kema gomba kasanoŋ somoŋgogi waŋgo gematanoŋ apu kotoŋ karoti, ii aoŋ oroŋ kowenoŋga horoniŋ mamaga bimooro kileŋ kaparaŋ koma horoniŋ kouro.

* **27:9:** Yom Kippur korisoro kendoŋ ii Septembe tetegoyanoŋ me Oktobe kanakanaiyanoŋ amakeju.

17 Gomba ii horoniŋ kouro waŋgo somatanoŋ aniŋ. Waŋgonoŋ utugoŋ jaŋgowabotiwaajoŋ moniŋ kasa meŋ waŋgo kokosiiŋ somoŋgoŋ kotiigi. Kaeŋ kema kema sakasiŋ bambaaŋa qata Sirtis† iikanoŋ kowe koria koriga mende eja. Nono iikanoŋ kuuŋ osiwombotiwaajoŋ toroko moniŋ. Kaeŋ moniŋiwaajoŋ ama waŋgowaa opo sel iwoiya ii metogoŋ kamaaŋ ama waŋgo galeŋkoŋkoŋ mesaogi. Ii mesaogi haamonoŋ waŋgo kuuŋ naŋgoro eeŋ laŋ keniŋ. 18 Eeŋ laŋ keninto, raidimboŋ iikanoŋ mono geriawo toroqeŋ qeŋ utugoŋ nonono. Kaeŋ utugoŋ nonono gomaŋ ano iikanoŋ kanaiŋ waŋgowaa esuhina tosaaŋa meŋ kowenoŋ giligi kemero. 19 Weeŋ karooŋ kolooro kanoŋ waŋgowaa ilawoila akadamuyawo ii aŋgio meŋ giligi kowenoŋ kemero. 20 Kaeŋ memenjaliŋ kema kema gomantiiŋa weeŋ mamaga iikanoŋ weeŋ me seŋgelao moŋ mende iiniŋ. Raidimboŋ kanoŋ kaaŋagadeeŋ kotakota toroqeŋ qeŋ ero. Qeŋgadeeŋ ero bimooro “Mono qaomboŋa!” jeŋ laaligo soomoŋgowaajoŋ moma uunananoŋ kamaaro titiboronana tegoro raniŋ.

21 Raidimboŋ uutanoŋ kambaŋ koriga kaŋ laligoŋ nembanene moŋ mende neniŋ. Kawaajoŋ ama Poolnoŋ batugianoŋ waama nama kokaeŋ iŋijoro, “Ejauruna, niinoŋ Kriit wato mende mesaowombaa gejanono iŋijoweti, oŋo noonoŋ qaa ii otaagi sokonaga. Kaeŋ aniŋ tiwitiwilaa koi kanoŋ mono qanananoŋ mende unaga. 22 Gejanonona mesaogito, keteda koi qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ oŋonjeŋ: Oŋoonoŋga moŋnoŋ laaligoya mende tiwilaawaa. Ii qaagoto, waŋgogadeeŋ tiwilaawaa. Kawaajoŋ oŋo mono qaqabuŋabuŋagia moma rabu.

23 “Niinoŋ beŋ qata Anutu iwaa buŋa kolooŋ weleŋa qeŋ laligojeŋ. Gomantiiŋa gaoŋ ewe iinoŋ Siwe gajobaya moŋ wasiro noo kosonanoŋ kaŋ nanja. 24 Nama kokaeŋ nijoja, ‘Pool, gii toroko mende moba! Gii saanoŋ Room Siisakimbaa jaasewaŋanoŋ kena gosiŋ gombaa. Moba! Anutunoŋ keraqeeaŋgoya qendeema goma ejemba kuuya giwo waŋgonoŋ motooŋ laligojuti, iyoŋoo laaligogia mono goo boroganoŋ ano giwo nama moŋnoŋ mende komuwaa.’ 25 Siwe gajobanoŋ qaa nijoji, mono iikawaa so koloowaa. Niinoŋ Anutu kaeŋ moma laariŋ mujeŋ. Kawaajoŋ ejauruna, oŋo mono qaqabuŋabuŋagia moma rabu. 26 Kaeŋ koloowaato, haamonoŋ qeŋ utitiiŋ nonono wato mombaa goraayanoŋ keuboŋatiwaa so kolooja.” Kiaŋ.

Gomantiiŋa 14 kolooro baloŋ dodowigi.

27 Waŋgonananoŋ Kowe Baloŋ Batugaranoŋ (Mediterranean Sea) iikawaa bakaya qata Adria Kowe iikanoŋ eeŋ laŋ keno gomantiiŋa 14 kolooro. Ii kolooro gomantiiŋa biiwia kanoŋ waŋgo gawoŋ meme eja yoŋonoŋ “Mono baloŋ moŋ dodowijoŋ,” jeŋ uugianoŋ kaeŋ mogi. 28 Kaeŋ moma nama keda kasa moŋ aeŋ kitiawo somoŋgoŋ giligi kemeŋ kowe dusiita oosiriro. Oosiriro kowe koriaa jaŋgoya kolooroti, ii 40 miita (120 fiit) kawaa so. Boroŋa moŋ toroqeŋ kema tani motooŋ ii kaaŋiadeeŋ aŋgi jaŋgoya iikanoŋ 30 miita (90 fiit) kawaa so kolooro mokoloogi. 29 Ii mokoloon waŋgonananoŋ jamo toroŋ batuyanoŋ kuuwabotiwaajoŋ toroko mogi. Kaeŋ moma waŋgowaa kasa mindaŋa

† **27:17:** Sirtis ii Afrika kantri qata Libia iikaaŋ baageŋ eja. Sirtis kanoŋ kowe dutanoŋ sakasiŋ bambaaŋa bambaaŋa eja.

4 ii waŋgo gematanoŋga isama osoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi ano gomaŋ asariwaa-tiwaajoŋ mamboma qama kooliŋ ragi.

30 Kaeŋ ragito, waŋgowaa gawoŋ meme eja yoŋonoŋ mondomondo qaa kokaeŋ jegi, “Nono waŋgo waŋaageŋ waŋgowaa kasa mindaŋa tosaaŋa giliniŋ kemebaa.” Kaeŋ mondoŋ jeŋ waŋgo melaa, gomba moŋ waŋgonoŋga metogoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi kowenoŋ kamaaro waŋgo mesaoŋ aŋgobato meŋ aasaŋgoyanoŋ oloŋ koma kembombaajoŋ aŋgi. 31 Kaeŋ aŋgito, Poolnoŋ kawali galeŋ ano manjaqeqe eja ii kokaeŋ irijoro, “Yoŋonoŋ waŋgonoŋ mende meselatiŋ nambuti eeŋ, oŋoo laaligo soomoŋgowaa kania moŋ mende koloowaa.” 32 Kaeŋ irijoro manjaqeqe eja yoŋonoŋ kema gombaa kasia kotogi aŋodeeŋ keno gawoŋ meme eja yoŋonoŋ oloŋ koma kembombaajoŋ amamaagi.

33 Weŋgeraŋ suluro kanoŋ Poolnoŋ korebore nene newutiwaa qambaŋmambaŋ qaa jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Oŋo mono kambaŋ koriga uuwoi mamboma nembanene moŋ mende kisiriiŋ laligogi kete weeŋ 14:ŋa kolooja. 34 Kawaajoŋ nii kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Anana laaligonana somoŋgowombaajoŋ aoŋ orowoŋati, iikanoŋ esuŋnana kamaawabotiwaajoŋ mono kotiiŋ nama qeaŋgoniŋ sokombaa. Kawaajoŋ oŋo mono nembanene newu. Oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ selia mende tiwilaawaa. Waŋ jugia melaa moŋ ii mende totooŋ soowaa.” 35 Kaeŋ jeŋ Poolnoŋ bered meŋ korebore yoŋoo jaasewaŋgianoŋ Anutuwaa daŋgiseŋ jeŋ motoŋ kanaiŋ nero. 36 Kaeŋ nero iima kuuya yoŋonoŋ awasaŋgia kamaaro kaaŋagadeeŋ nene meŋ negi. 37 Nono waŋgo uutanoŋ mindiriŋ jaŋgo 276 kawaa so laligoniŋ. 38 Yoŋonoŋ korebore nene neŋ neŋ timbiriŋgogi. Kaeŋ ama waŋgonoŋ afaaŋgowaatiwaajoŋ wiit dumuŋ kota taruyawo meŋ giligi kowenoŋ kemero. Kiaŋ.

Waŋgonoŋ kowe toroŋnoŋ kuuŋ osiŋ jaŋgoro.

39 Gomaŋ ano baloŋ iima ii mende moma kotogi. Mende moma kotogito, kowe waŋgoŋa (bay) sakasiŋawo moŋ mokoloon iigi. Ii iima “Mono waŋgo meleema batogoŋ iikanoŋ keubonaga,” jeŋ qaa somoŋgogi. 40 Qaa kaeŋ somoŋgoŋ nama waŋgowaa kasa mindaŋaa kasia kotogi suno mesaogi kowe dutanoŋ ero. Ii kotoŋ iikanondeeŋ leelee meleŋqeleeŋ (steer) loqa woi eroti, iyoroo kasagara isaŋgi lolooro. Ii isama waŋgo bataa opo selya horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro waŋgo meleeŋgi sakasinoŋ baageŋ keniŋ. 41 Kaeŋ keninto, waŋgonoŋ kowe toroŋnoŋ kembabotiwaajoŋ somoŋgowombaajoŋ amamaaŋ mesaoŋ giligi kema kuuro. Iikanoŋ kuuŋ waŋgo waŋanoŋ toroŋnoŋ qeŋ osiŋ kema kamambaajoŋ amamaaŋ raro. Kaeŋ raro kowe sirinoŋ waŋgo gooŋanoŋ kotakota giliŋ qeŋ qosomosono.

42 Kaeŋ kolooro jegi, “Kapuare eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ apu qeŋ kotoŋ oloŋ koma kembabo.” Kaeŋ jegi manjaqeqe eja yoŋonoŋ kapuare eja nono kuuya nunuwombaajoŋ mogi. 43 Kaeŋ mogito, kawali galenananoŋ Poolwaa laaligoya somoŋgomambaajoŋ moma manjaqeqe ejaurutanoŋ kaeŋ ambubotiwaajoŋ aŋgoŋ koma oŋono. Aŋgoŋ koma oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono, “Daeŋ oŋonoŋ kowe aotiŋ kekembaa kania mojuti, oŋo mono wala luguŋ kemeŋ kowe aotiŋ kema goraayanoŋ ubu. 44 Yoŋonoŋ wala keŋgi tosianoŋ gemagianoŋ palaŋ tapia qelanjiŋ mewu me waŋgowaa kitia kania kania mokoloon iikawaa qaganoŋ eŋ kowe aotiŋ kembu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ nonono tani kaeŋ ama

kuuyanoŋ laaligonana somoŋgoŋ kowe goraayanoŋ keudaboroniŋ. Kiaŋ.

28

Malta watonoŋ mamboma laligoniŋ.

1 Laaligonana somoŋgoŋ kowe goraayanoŋ kouma kanoŋ wato qata
Malta qagi moniŋ. 2 Kouniŋ koŋnoŋ kanaiŋ kamaaro gomaŋ olo-
mooroto, Malta ejemba yoŋonoŋ ala awaa toontooŋ koloo ŋ nonoma
gere aŋgi jero nunuaŋgi korebore gere kosianoŋ kema konama raniŋ.
3 Poolnoŋ gere akado meŋ kululuuŋ boraŋgoŋ gerenoŋ ano. Ii ano
jero qato moŋnoŋ gere kukuŋanoŋ kosuro kouma borianoŋ somoŋgoŋ
kiro. 4 Mokolenoŋ kaeŋ somoŋgoŋ borianoŋ mondoŋ kamaaŋ nano
watowaa toya yoŋonoŋ iima iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Eja
koi kowenoŋga laaligoya somoŋgoŋ kouroto, Soŋgorinoŋ kileŋ iroŋa
meleema laaligoya kotoŋ muro komuwaa. Kawaajoŋ mono uŋuro
koomu ejaga kolooja. Kaeŋ moma kotiijoŋ.”

5 Kaeŋ jegito, Poolnoŋ soromaaŋ utugoŋ nama giliro gere uutanoŋ
kemero Poolwaa selianoŋ tiwitiwilaa moŋ mende kolooro. 6 Kaeŋ jeŋ
iigigiiŋ “Selia somariiŋ osaawaa me uulaŋawo komuŋ balonoŋ tama
kamaaŋ kombaa,” kaeŋ jeŋ akakariŋ iima mamboma naŋgi. Kambaŋ
koriga mamboma naŋgito, Poolwaa selianoŋ iwoi bologa moŋ mende
kolooro. Kaeŋ kolooro roromoŋgia meleeno jegi, “Oo, eja koi mono beŋ
ejaga kolooja.”

7 Malta sakasinoŋ kouma laŋ uuŋ kosianoŋ nene gawoŋ baloŋ koria
koria ano bao bulmakao tuuŋa tuuŋa egi iiniŋ. Ii watowaa eja
poŋgia qata Publius iwaanoŋa ero. Baloŋ toya iikanoŋ koma horoŋ
nonono mirianoŋ uniŋ uukaleŋ qaganoŋ kalaŋ koma nonono iwo
ainjoloŋ raniŋ weeŋ karoombaa so keno. 8 Raniŋ Publiuswaa maŋanoŋ
selegere ano kerauru sayawo ji (dysentery) kanoŋ kiro duŋnondeeŋ
ero. Ero Poolnoŋ iwaanoŋ kema qama kooliŋ boria waŋanoŋ ama
meŋ qeaŋgoro. 9 Kaeŋ kolooro iikanondeeŋ ji ejemba tosaaŋa kuuya
wato iikanoŋ egiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kougi Poolnoŋ Anutu qama
kooliro qeaŋgogi. 10 Yoŋonoŋ kaleŋ kania kania mamaga nonoma
iikaaŋa kanoŋ goda qeŋ nonoma laligogi. Kanageŋ waŋgonoŋ ubom-
baajoŋ aniŋi, kambaŋ iikanoŋ kowe qaganoŋ kana laaligowaa iwoiyaa-
joŋ amamaaniŋi, ii meŋ nonoojoŋ waŋgonoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Malta mesaoŋ kema Room sitinoŋ keuniŋ.

11 Koiŋ karooŋ tegoro waŋgo moŋ qata “Beŋ Sunesune” mokoloogi.
Waŋgo iikawaa waŋanoŋ sunesune beŋwoi qagara Kastor ano Poluks
yoroo uŋagara menjereŋgoŋ aŋgi nani. Waŋgo kanoŋ Iijipt kantriwaa
siti qata Aleksandria iikanoŋa karo wato kanoŋ somoŋgoŋ haamoqeqe
kambaŋa ii ragi. Ii ragi tegoro uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi
haamonoŋ naŋgoro mesaoŋ keniŋ. 12 Kema kema siti qata Sairakyus
kanoŋ keuma balonoŋ kamaaŋ weeŋ karooŋ raniŋ. 13 Rama waŋgonoŋ
uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi kema Regium sitinoŋ keuniŋ. Keuma
eŋ waama haamo Saut waageŋga kanaiŋ qero. Qero kema weeŋ boria
woi kolooro kanoŋ Room leegeŋ Puteoli taombaa waŋgo donoŋ keuniŋ.

14 Keuma kanoŋ uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa mokoloo ŋ iŋiiniŋ.
Iŋiiniŋ kokaeŋ qisiŋ nonoŋgi, “Oŋo saanoŋ nonowo sonda motooŋgo

laligowuyaga me qaago?" Qisiŋ nonoŋgi "Saanoŋ," jeŋ yoŋowo laligoniŋ. Laligoniŋ tegoro oŋomesaoŋ Room sitinoŋ uniŋ. 15 Uumeleeŋ alaurunananoŋ Room siti laligogiti, iyoŋonoŋ kaniŋiwaa buju qaa mogi. Ii moma mokoloon nonombombaajoŋ tosianoŋ waama (kana 43 mail kaŋ) gomaŋ qata Apius Forum maaket iikanoŋ kagi. Tosianoŋ (33 mail kaŋ) gomaŋ qata Ala miri karooŋ, iikanoŋ kaŋ mokoloon nonoŋgi aitoŋgoniŋ. Aitoŋgoŋ Poolnoŋ "Anutu daŋgiseŋ!" jeŋ mepeseeŋ uuta qeaŋgoro. Kiaŋ.

Poolnoŋ Room rama Juuda ejemba uugia kuuro.

16 Room sitinoŋ kouma kanoŋ Poolnoŋ miri moŋnoŋ aŋodeeŋ rabaatiwaajoŋ jeŋ tegoŋ mugi manjaqeqe eja moŋnoŋ galeŋ meŋ muŋ laligoro.

17 Kaeŋ jeŋ tegoŋ mugi miri iikanoŋ raro weeŋ karooŋ tegoro Juuda ejemba geria koma horoŋ oŋono kaŋ ajoroogi. Ajoroogi Poolnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Alauruna, niinoŋ ananaa Juuda ejemba tuuŋnana mende qetama kazi ama oŋombe me ambosakoŋurunana yoŋoonoŋga nanamemeŋ moma laligojoŋi, ii mende meŋ boliwe. Kaeŋ qaagoto, kileŋ Jerusalem sitinoŋ qelanjiŋ noma somoŋgoŋ noma kapuare mirinoŋ nooŋgi rabe Room gawman yoŋoo borogianoŋ nooŋgi. 18 Nooŋgi borojaŋ meŋ kanianaa qisiŋ gosigi qeaŋgoro. Niinoŋ iwoi bologa moŋ mende ama koomuwaa buŋa koloowenagatiwaa so mende kolooro. Yoŋonoŋ kaeŋ iima kotoŋ isama nombombaajoŋ mogi.

19 *"Kaeŋ mogito, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Judia kanoŋ qaa ii qewagoŋ tuarenjeŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi sisau koloon bimooro niinoŋ kana moŋgama moŋ mende mokoloon kokaeŋ kaparaŋ koma qisiwe, 'Niinoŋ saanoŋ Room sitinoŋ kembe Siisakiŋnoŋ qaana mindiŋgoro diŋgowaa.' Kaeŋ qisiwe wasiŋ noŋgi koi kawe. Neenaa Juuda tuuŋ yoŋonoŋ kazi ama noŋgito, kileŋ yoŋoo selegianoŋ qaa bologa moŋ kuuŋ jeŋ oŋomambaajoŋ mende mojeŋ. Kaeŋ qaago. 20 Anutunoŋ eja moŋ koloowaatiwaa soomoŋgo qaa nonono Israel nononoŋ qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakejoŋi, niinoŋ mono eja soro iwaajoŋ ama gbadooŋ noŋgi gbado (tape) koi bosinjeŋ. Kaniana kaeŋ. Kawaajoŋ ama kete iŋiima qaa qaa ama amiŋ mobombaajoŋ koma horoŋ oŋombe koi kagi ajoroojoŋ."

21 Kaeŋ iŋijoro moma jegi, "Judia balonoŋ goojoŋ qaa jeŋ laligogito, nonoojoŋ tere moŋ mende aŋgi karo iiniŋ. Kaaŋagadeeŋ alaurunananoŋ iikanoŋa koi kagiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ goo qaa buju me sundu bologa moŋ mende jegi moniŋ. 22 Ii moŋ mende jegi moninto, uuganoŋ qaa eji, nono ii saanoŋ mobombaajoŋ mojoŋ. Goonoŋ Nazaret paati tuuŋ iikawaa qaaya ii baloŋ so jegi ejembanoŋ qotogogi leelee iikanoŋ niinoŋgiinoŋ qaa mamaga jeŋ kazi amakeju. Paati tuuŋ iikawaa bujuya ii gejanananoŋ kaeŋ kemero mojoŋ."

23 Kaeŋ jeŋ Poolnoŋ qaa mombo jewaatiwaa kambaŋ moŋ areŋgogi. Ii areŋgogi Juuda ejemba jaasooŋgonoŋ kambaŋ iikanoŋ kaŋ Pool miri raroti, iikanoŋ ajoroogi. Ajoroogi umugawodeeŋ kanaiŋ Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariŋ laligoro gomaŋ tiiro. Jiisaswaa kania moma yagoŋ moma laariŋ uuwoi mesaowutiwaajoŋ kaparaŋ koma uukuukuu meŋ oŋoma laligoro. Wala Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere weeŋgoŋ qaa iikanoŋadeeŋ kanaiŋ Jiisaswaa kania iŋisaama iikanoŋ qendeema naŋgoŋ jeŋ laligoro. 24 Buŋa

* **28:19:** Apo 25.11

qaa kaeŋ jeŋ laligoro tosianoŋ uuwoi mesaoŋ moma laarigito, tosianoŋ
ii mende moma laariŋ tompiŋ laligogi. 25 Aŋgia uumotooŋ mende
ama aoŋ batugianoŋ roromoŋgo tuuŋ woi koloon deembombaajoŋ
aŋgi. Deembombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ qaa kokaaŋagadeeŋ iŋijoro,
“Uŋa Toroyanoŋ qaa moŋ gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoŋ saŋe
qero ambosakoŋurugia iŋijoroti, ii mono oŋoo saregiaga tororo jero.
26 *Aisaianoŋ qaa ii kokaeŋ jerota eja,

‘Gii mono ejemba tuuŋ koi yoŋoonoŋ kema kokaeŋ iŋijona mobu:
Oŋo gejagia ama qaa oŋanoŋ momago kania moma bimbimgoŋ
kileŋ mende moma asariwuya.
Jaagianoŋ uuŋ iwoi oŋanoŋ iimago kania iima bimbimgoŋ kileŋ
mende iima kotowuya.
27 Ejemba tuuŋ koi yoŋoo uugianoŋ mono kotiiŋ gojoma eja.
Gejagianoŋ qaa moma bimbimgoŋ jaagia komujulaaŋ laligoju.
Kaeŋ mende koloowuyagati eeŋ, mono jaagianoŋ iwoi saanoŋ iima
kotoŋ gejagianoŋ qaa moma uugianoŋ kania moma asariŋ uugia
meleeŋgi niinoŋ ii saanoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga.’ ”

28 Poolnoŋ qaa ii jendaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kawaajoŋ oŋo mono
qaa kota koi saanoŋ moma yagowu: Anutunoŋ hamoqeqewaa Buŋa
qaaya ii mono waba kantri yoŋoonoŋ ano kembaa. Yoŋoonoŋ keno
yoŋonoŋ ii saanoŋ geja ama mobuya.” 29 (Poolnoŋ kaeŋ jendabororo
Juuda yoŋonoŋ aŋgiodeeŋ geriawo jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ amigi
uma kamaaŋ ano mesaoŋ keŋgi.)

30 Poolnoŋ iyaŋaajoŋ miri moŋ tatawaga sewaŋa meŋ iikawaa uu-
tanoŋ gbani woi kuuyagadeeŋ eŋ laligoro. Iikanoŋ laligoŋ ejemba
daeŋ yoŋonoŋ iibombaajoŋ kagiti, iinoŋ ii kuuya saanoŋ koma horoŋ
oŋoma laligoro. 31 Awasaŋkaka qaganoŋ nama Anutu bentotoŋaa kania
jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligoro. Poŋ Jiisas Kraist moma
mubutiwaajoŋ Anutu hamoqeqewaa kania kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ
laligoro moŋnoŋ mende qotogoŋ muro laligoŋ kouma laligoro. Kiaŋ.

* **28:26:** Ais 6.9-10

Room Tere
Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleeŋ tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ batugianoŋ siiŋserereŋ qeŋ deema laligogi. Juuda tosianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenoŋ ano Kana qaanoŋ qokotaaŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ qokotaaŋ Anutuwaa Kana qaa baatanoŋ mende kema sewaŋqaari qaganoŋ siŋgisoŋgo afaaŋgoŋ ambombaajoŋ mogi. (6.15) Anutunoŋ Juuda kanageso hoŋa gema uŋuŋ kitigianoŋ waba ejemba oŋoono buŋaya koloogiti, iikawaajoŋ jomoma mepaegoŋ oŋoŋgi. (11.18-20) Kaeŋ ama Juuda uumeleeŋ yoŋonoŋ siligia walaga kaaŋagadeeŋ otaagitiwaajoŋ ama jejewili ama oŋoma laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleeŋ alaurugia sureeŋ oŋoma Juuda siligia mende otaagitiwaajoŋ ama qaagia totoroŋkota jeŋ tegoŋ sewaŋqaari laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindiriŋ oŋomambaajoŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋoojoŋ gejanono qaa aŋa aŋa ooŋ oŋomakeja. Juuda yoŋoo kanagia iŋisaano (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aisoogi. Qaa waŋa kokaeŋ iŋijoro, “Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ momalaarinana iima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Kana morota moŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewaŋpiriŋgia qetegowaatiwaajoŋ kanagia iŋisaama kokaeŋ iŋijoro: “Anutunoŋ oŋoaŋgiaa awaagiaajoŋ ama qaagoto, iyaŋaa kiaŋkomuyaajoŋ ama oŋo meweeŋgoŋ oŋono. (11.30-32) Kawaajoŋ mono kaparaŋ koma Kana qaa teŋ koma laligowu. (7.12-24) Korebore siŋgisoŋgowaa kasa gbadonoŋ laligoŋ tiwilaawombaajoŋ anjonto, (3.23; 5.12) Anutunoŋ iyaŋaa iriŋsoŋsooŋanoŋ kamaawaatiwaajoŋ ama Kraist wasiro. (5.8-9) Uŋa Toroyanoŋ metogoŋ siŋgisoŋgo kiaŋkoomuwaa ku-usunoŋga isama nonombaa. Kawaajoŋ siŋgisoŋgo nanamemeŋ mesaoŋ (6.11-14) mindiriŋ jopagoŋ aoŋ gadokopa yoŋoo batugianoŋ gadokopa kaaŋa mende laligowu.” Gejanono kaaŋa oŋono osoŋ osoŋ teŋ koma mindiriŋ laligogi. Poolnoŋ kambaŋ mutuya Room keno naŋgoŋ mugi toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemambaajoŋ moma kaeŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa ano qaa waŋa 1.1-17
Kuuyanoŋ siŋgisoŋgowaa hamoqeqewaajoŋ amamaajoŋ 1.18–3.20
Anutunoŋ hamo qeŋ nonomakejiwaa kania 3.21–4.25
Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1–8.39
Israel yoŋonoŋ Anutuwaa roromoŋgo areŋnoŋ laligoju 9.1–11.36
Uumeleeŋ nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1–15.13
Qaa tetegoya ano aŋaa yeizozo qaaya 15.14–16.27

[1] Pool nii Jiisas Kraistwaa gawoŋ meme ejaga ano Room uumeleeŋ ejemba oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojeŋ. Anutunoŋ noono wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Anutunoŋ Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoŋ meweeŋgoŋ nonota laligojeŋ.

2 Anutunoŋ oyamboyaŋ laligowombaa Oligaa Buŋaya ninisaambaatiwaa qaaya ii waladeeŋ somoŋgoŋ jero gejatootoo ejembanoŋ moma Buŋa Tere toroya iikanoŋ oogita eja. 3 Oligaa Buŋawaa kania ii iyaŋaa meria Jiisas Kraist. Iinoŋ baloŋ eja kaaŋa kiŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga kolooro.

4 Siwe eja kaaŋa Uŋayanoŋ solaŋa toroya kolooro. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro ku-usuŋanoŋ asuganoŋ asugiro. Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ iyaŋaa Meria koloojiwaa qaaya ii jeŋ kotiiŋ kuuŋ muro. Poŋnanaa kania kiaŋ. 5 Kraistnoŋ gawombaa hoŋa kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ moro: Nononoŋ waba kantria kantria liligoŋ Jiisaswaa qata batugianoŋ jeŋ seiniŋ moma uugia meleema moma laariŋ muŋ qaaya teŋ koma laligowu. Kawaajoŋ aposol gawoŋa ano kaleŋmoriaŋa ii nonono meŋ laligojoŋ. 6 Anutunoŋ ejemba Jiisas Kraistwaa buŋa kolooŋ laligowutiwaajoŋ oŋoonoti, Room oŋo kaaŋagadeeŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoju.

7 Uugia meleema Room sitinoŋ laligojuti, niinoŋ kuuya oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Anutunoŋ oŋo iyaŋaa ejemba soraaya laligowutiwaajoŋ oŋooma jopagoŋ oŋomakeja. Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kaeŋ qama kooliŋkejeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliro:

8 Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ Room oŋoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejeŋ. Kawaajoŋ qaana kanaiŋ Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nono kuuya oŋoojoŋ ama Anutuna daŋgiseŋ jeŋkejeŋ. 9 Niinoŋ uusiiŋna kuuya Anutuwaa gawonoŋ ama weleŋa qeŋ Meriaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ. Iikanoŋ suulaŋ oŋo romoŋgoŋ oŋomakejeŋi, ii Anutunoŋ naŋgoŋ jeŋkeja.

10 Kambaŋ so kokaeŋ jeŋ qama kooliŋkejeŋ, “Oo Anutu, niinoŋ Room yoŋoonoŋ kemambaajoŋ moma kambaŋ koriga mambonjeŋ. Kawaajoŋ mono siiŋgaa so jena kana kolooro kambaŋ kokaamba saanoŋ kemaŋa.” 11 Iŋiima momalaarigianoŋ kotiiwaatiwaajoŋ moma saanoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ moŋ oŋomaŋa. Kawaajoŋ kambaŋ mutuya oŋoonoŋ kaŋ iŋiimambaajoŋ awelegoŋ laligojeŋ. 12 Kokaeŋ ambombaajoŋ awelegoŋkejeŋ: Niinoŋ iŋiibe metulaŋgoŋ nii ano oŋo nomaeŋ moma laariŋkejoŋi, ii amiŋ moma uunoŋ naŋgoŋ keraqeeaŋgo qeŋ aowoŋa.

13 *Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo mono kokaeŋ romoŋgoŋ laligowu: Niinoŋ waba kantri tosia yoŋoo batugianoŋ liligoŋ uugia kuuŋ oŋombe meleeŋgiti, iikawaa so oŋoo batugianoŋ kaaŋagadeeŋ hoŋa kolooro iimambaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kambaŋ mamaga oŋoonoŋ kusu kamambaajoŋ areŋ ama laligoweto, iwoi tosianoŋ mono kambaŋa kambaŋa somoŋgoŋ nono amamaawe. 14 Anutuwaa jaanoŋ tosa kokaeŋ eŋ nonja: Ejemba tuuŋ kania kania ilaaŋ oŋomambaa qaayanoŋ mono noo qananoŋ eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yoŋoo weleŋqeqegia mujoŋ koloojeŋ. Mindimindiri qaa Griik mojuti ano qanda* laligoŋ iyaŋgiaa qaagianoŋ irikawaraka jeŋkejuti, ii kuuya ilaaŋ

* **1:13:** Apo 19.21 * **1:14:** Qanda, Kooŋ qaanoŋ bus kanaka, ejemba duuyanoŋ iyaŋgiodeeŋ tompiŋ laligoŋ momo mirigia qaa lalabubu laligogi.

oŋomambaajoŋ mojeŋ. 15 Kaeŋ moma Oligaa Buŋa ii Room siti oŋoojoŋ
kaaŋagadeeŋ jeŋ asarimambaajoŋ afaaŋgoŋ geregere amakejeŋ. Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaa ku-usuŋa kokaeŋ:

16 *Anutuwaa ku-usuŋanoŋ anana kuuya meŋ letoma nonono kam-
baŋ kokaamba Siwewaa buŋa koloojoŋ. Juuda nononoŋ wala uunana
meleema ii moma laariniŋ ano nonoo gemanananoŋ kantri tosaaŋa
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgi. Kawaajoŋ Anu-
tunoŋ ku-usuŋa Oligaa Buŋanoŋ ano ejiwaajoŋ ii gamugamu mende
amakejeŋ. 17 *Oligaa Buŋanoŋ mono solaŋa koloowombaa kania
ninisaamakeja. Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Solaŋa kolooji, iinoŋ
mono momalaariŋanoŋ nemuŋ kono kotiiŋ laligoŋ ubaa. Qaa iikawaa
kania ii kokaeŋ: Nono Anutu kanaiŋ moma laariniŋ momalaarinana
iima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ ano namonoŋ laligowoŋatiwaa so
toroqeŋ moma laariŋ muŋ jaayanoŋ solaŋaniŋkeboŋa.” Kiaŋ.

Ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ Anutuwaa iriŋa soomakeja.

18 Saanoŋ solaŋaniwonagato, ejemba qaa hoŋa nanamemeŋgianoŋ
kojaŋgiŋ sisau meŋkejuti, Anutunoŋ ii Siwenoŋ eukanoŋa uuŋ iiro
mende sokono iriŋa soomakeja. Ejemba iikaaŋa kuuya iŋiima
aŋgonjoragia qetama siligia bologaajoŋ ama kazia iŋisaamakeja. 19 Ii
kokaembaajoŋ: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii
mono aŋo iŋisaama oŋono batunananoŋ asuganondeeŋ erota mo-
makeju.

20 Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, ku-usuŋa ii Siwe namo
mokolooŋ oroma iikanoŋa kanaiŋ qendeema laligoŋ kouro kam-
baŋ tetegoya qaa asugiŋ eŋkeja. Kawaajoŋ Anutuwaa borotereya
tororo iiniŋ beŋ akadamuyawo koloojiwaa kanianoŋ mono saanoŋ
moma kotowoŋatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ ejembanoŋ iwoi moŋnoŋ
mondoŋ iyaŋgiaa qaagiaa kitia naŋgoŋ jewombaajoŋ amamaaŋkeju.
21 *Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogito, kileŋ “Iinoŋ beŋnanaga,”
kaeŋ mende jeŋ ii mende mepeseegi qabuŋaya batugianoŋ mende
kolooro. Kaeŋ mende kolooroto, qaa omaya lansaŋ romoŋgogi mo-
mogianoŋ looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanoŋ mono
umuŋ koma paŋgamaŋ mero tiŋtuaŋ laligoju. Kawaajoŋ “Anutuwaa
kania mende mojoŋ,” jeŋ mondomondo laŋ aŋgi mende sokonja.

22 “Momakooto ejemba laligojoŋ,” jeŋ selegia meŋ uma laligogito,
iikaaŋa kanoŋ ejemba uugia qaa kolooju. 23 *Anutu qabuŋaya asama-
raraŋawo kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaati, ii mende mepeseeŋ
waeya mende meŋ laligogito, ii mesaoŋ tando lopioŋ ano borosowo
uŋa tosaaŋa kuugi. Tando lopioŋ sogogi kaitanigianoŋ eja koomuyaa
so kolooju. Uŋa tosaaŋa megi kooŋ, oro ano namonoŋ bagianoŋ koma
kondondoŋgoŋkejuti, iyoŋoo so kolooju. Yoŋonoŋ ii usugoŋ beŋ kaaŋa
mepeseeŋ oŋoma laligogi.

24 Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa
uugiaa siiŋ kombombaŋa tondu otaaŋ serowiliŋ ama iyaŋgiaa sele-
gia gamu qeŋ meŋ kamaaŋ aoŋ laligoju. 25 Anutuwaa qaa hoŋa
mesaoŋ kitianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoyanoŋ qokotaagi. Mokomokoloo
Toya oŋanoŋ mende goda qeŋ weleŋa mende qeŋ laligogito, iwoi

* **1:16:** Maak 8.38 * **1:17:** Hab 2.4 * **1:21:** Ef 4.17-18 * **1:23:** Dut 4.16-18

mokolooroti me iyaŋgiaa borogianoŋ megiti, iikawaa siiŋa kolooro moma borotere yoŋoo waegia meŋ mepeseeŋ oŋoma laligogi. Iikaaŋa laligogito, nononoŋ mokomokoloo Tonana ii kambaŋ tetegoya qaa mepeseeŋkeboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.

26 Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa gamuyawo ii tondu otaaŋ kokaeŋ aŋgi: Yoŋoo embaurugianoŋ loemba kana dindiŋa mesaoŋ iyaŋgiodeeŋ meleema agimiŋ aoŋ laligogi. 27 Eja yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ embawo agimiŋ aoŋ laaligo mesaoŋ dogogi. Serowiliŋ ambutiwaa siiŋgia kombombaŋa ii eja batugianoŋ horoŋ aoŋ mogi geriawo kolooro aŋgiodeeŋ meleema agimiŋ aoŋ aŋgonjoragiawo koloon laligogi. Dogoŋ jeubaba laligogitiwaa iroŋa ii Anutunoŋ sogianoŋ meleema oŋono qagianoŋ uro boligi.

28 Anutuwaa kania moma kotowombaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro mesaogi Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa roromoŋgogia doogoyanoŋ galeŋ koma oŋono nanamemeŋ gamuyawo ama meŋ laligogi. 29 Nanamemeŋ doogoya ano sili bologa kania kania iikanoŋ uugia saa qero kokaeŋ amakeju: Iwoi otoko ama neŋ mewombaajoŋ koposoŋgoŋ aŋgomokoloŋ amakeju. Tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoiwaajoŋ goroŋkiki amakeju. Ejemba uŋugi komuŋkeju. Aŋgowowo ama tosaaŋa tiligoŋ oŋomakeju. Ejemba tosaaŋa konjiliŋ qaganoŋ bologa ama oŋombombaajoŋ momakeju. Ejemba gejagianoŋ qaa saŋe aŋgi kemero dimboŋawo juma kemakeja.

30 Gemaqeqe qaa jeŋkeju. Anutuwaa yoŋ jeŋkeju. Sili bologa geriawo teŋ koma otaaŋkeju. Jaba-arambaraŋ ama selegia meŋ umakeju. Selenoŋ kuukuu ano sili bologa morota morota mokolooŋkeju. Nemuŋmaŋ qaagia mende teŋ komakeju.

31 Momogia mende tooro uugia qaa laligoŋ qaa laŋ somoŋgoŋ mende otaaŋkeju. Ala-ala mende ama tosaaŋa yoŋoojoŋ wosomomo mende moma kere meŋ oŋomakeju. 32 Anutunoŋ kana dindiŋa kokaeŋ jeŋ kotorota eja: Ejemba bologa kaaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ mono koomu kotakotaa buŋa koloowutiwaa so kolooju. Yoŋonoŋ jeŋkooto ii moma asarijuto, kileŋ iyaŋgio bologa ii amakeju ano iikayadeeŋ qaagoto, tosianoŋ kaaŋa aŋgi ii “Saanoŋ!” jeŋ wambelaaŋ naŋgoŋ oŋomakeju. Kiaŋ.

2

Anutunoŋ qaanana gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkeja.

1 *Oo alana, gii tosia yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋkejaŋ me qaago? Gii tosaaŋa yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ geeŋgo nanamemeŋ iikayadeeŋ amakejaŋ. Kawaajoŋ alagaa qaaya moŋ jeŋ tegojaŋi eeŋ, mono geeŋgaa qaa kaaŋagadeeŋ jeŋ tegona iikawaa iroŋanoŋ mono geeŋgaa qaganoŋ ubaa. Kawaajoŋ uuta me kamaaŋqeqeta koloojaŋi, ii kileŋ mono iwoi moŋnoŋ mondoŋ geeŋgaa qaawaa kitia naŋgoŋ jemambaajoŋ amamaaŋkejaŋ. 2 Ejemba nanamemeŋ bologa kaaŋa amakejuti, Anutunoŋ iyoŋoo qaagia qaa hoŋaa so gosiŋ jeŋ tegoŋkeja, ii mojoŋ.

3 Kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgojaŋ? Gii namo ejaga ano kileŋ iwoi kaaŋa amakejuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ geeŋgo nanamemeŋ iikayadeeŋ ana sokonja me qaago? Anutunoŋ qaaga gosiŋ jeŋ tegoŋ

* **2:1:** Mat 7.1; Luuk 6.37

ironja meleema gono honja goo qaganoŋ ubaa. Anutuwaa jaanoŋ mende kokomomola meŋ asaŋgowaga.

4 Anutunoŋ ŋala meŋ nonoma kileŋananaa ironja uulaŋawo mende meleembaato, mamboma moma mokosiŋgoŋkeji, qaa iikawaajoŋ jejewili anjaŋ me? Anutunoŋ uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajoŋ horoŋ gomakeji, iikawaajoŋ tompiŋ laligowabo. 5 Gii gejajuju ama uuga mende meleembagati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa jaanoŋ kokomomola mende mewagato, iriŋsoŋsooŋanoŋ mono goo qaganoŋ seiŋ ubaa. Kazi kambaŋanoŋ kaŋ kuuro qaanana dindiŋagadeeŋ jeŋ tegowaa. Ironja meleema nonombaati, kambaŋ iikanoŋ iriŋsoŋsoona mono asuganoŋ ninisaano iima mobonja.

6 *Anutunoŋ mono “Nanamemenanaa so motomotooŋ ananaajoŋ kitia meleema nonombaati,” ii kokaeŋ: 7 Anutunoŋ qabuŋaya nonombaatiwaajoŋ mamboma akadamunanawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma pondaŋ nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligojoŋi, ananaajoŋ laaligo kombombaŋa nonombaa. Ii nonono kambaŋ tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligoŋ uboŋa. 8 Iikaaŋa laligoŋ uboŋato, ejemba iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ kirinjaba meŋ Buŋa qaa honja gema qeŋ qaa bologa otaaŋkejuti, Anutuwaa iriŋanoŋ mono iikawaajoŋ soono uugereya ano qagianoŋ ubaa. 9 Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananoŋ uro nonoo gemanananoŋ kantri tosaaŋa kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyoŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro siimbobolo kakasililiŋ moma laligowuya.

10 Kaeŋ laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananoŋ kantri tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadamuyanoŋ mono kuuya ananaa qanananoŋ uro qabuŋa nonono luaenoŋ laligowoŋa. 11 *Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende ninisoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja.

12 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa mende weeŋgoŋ moma siŋgisoŋgo laŋ amakejuti, iyoŋonoŋ mono korebore tompiŋ laligoŋ tiwilaawuya. Juuda nononoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa weeŋgoŋ moma kileŋ siŋgisoŋgo amakejoŋi, Anutunoŋ mono qaa iikawaa so kuuya gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa. 13 Ejemba Anutuwaanoŋ Kana qaa eeŋ momakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa mende kolooju. Qaagoto, Kana qaa teŋ koma otaaŋkejuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwuya. 14 Kantri tosianoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa mende meŋ laligojuto, tosianoŋ kileŋ tondu iyaŋgiaa aiŋgiaa so romoŋgoŋ amakeju. Anutuwaa kana qaaya mende mojuto, kileŋ momogianoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Anutuwaa kana qaawaa so ama iikawaa baatanoŋ laligoju.

15 Kaaŋa laligojutiwaa kania ii asuganoŋ asugiŋ kokaeŋ eja: Anutunoŋ ejemba mokolooŋ nonoma iikanoŋ Kana qaayaa jeŋkootoya ii kuuya ananaa uunanoŋ anota eja. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaaya jeŋ saŋe amakeji, ii waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ momakeju. Ii uugiaa gejianoŋ mogi qaagia iŋijoro Anutuwo ororoŋ momakeju. Anutunoŋ uumomo oŋonoti, iikanoŋ kambaŋ tosaaŋanoŋ qaa jakeyanoŋ ama kuuŋ oŋono moma boliŋkeju ano kambaŋ tosaaŋanoŋ qaagia naŋgoŋ

* **2:6:** Ond 62.12; Gba 24.12 * **2:11:** Dut 10.17

jero moma qeaŋgoŋkeju. 16 Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋi, iikawaa so
kambaŋ somatanoŋ kokaeŋ koloowaa: Kraist Jiisasnoŋ Anutu ilaaŋ
muro ejemba ananaanoŋ qaa aasaŋgoya aasaŋgoya gosiŋ jeŋ tegoŋ
nonombaa. Kiaŋ.

Kana qaa iikanoŋ kanianana nomaeŋ ninisaanja?

17 Gii geeŋgaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanoŋ hamo qeŋ gom-
baatiwaajoŋ moma laariŋ "Anutuwaa buŋa koloojeŋ," jeŋ selega mepe-
seena sokonja me qaago? 18 Gii Anutuwaa jetaa so laaligowaa qaaya
moma sorogoŋ laligojaŋ. Anutuwaa Kana qaa kuma goŋgitiwaajoŋ
ama kana awaa soro otaamambaajoŋ jeŋ qaa kuuya gosiŋ hoŋa ano
qoloŋmoloŋgoya mendeemakejaŋ. 19 Gii "Saanoŋ jaagoo ejemba ala
ilailaagia koloon uŋuamaŋa," jeŋ awelegoŋ aoŋkejaŋ. Paŋgamanoŋ
laligojuti, ii meŋ asariŋ oŋombagatiwaa so awasaŋkaka koloojaŋ.
20 Kaeŋ koloon kokaeŋ jeŋkejaŋ, "Kana qaa kuma noŋgita mo-
makooto mokoloon qaa hoŋaa kania modaborojeŋ." Kaeŋ jeŋ
afaaŋgoŋ kokaeŋ jeŋkejaŋ, "Nii saanoŋ ejemba momogia qaa yoŋoo
boigia koloomaŋa. Saanoŋ naambora yoŋoo qaqazugia koloon kuma
oŋomakemaŋa." 21 Kaeŋ jeŋ tosaaŋa kuma oŋoma naambaajoŋ geeŋga
mende kuma aoŋkejaŋ? "Yoŋgoro mende mewa," jeŋ ejemba uugia
kuuŋ oŋomakejanto, geeŋgo yoŋgoro meme koloona mende sokonja.
22 "Serowiliŋ mende amba," kaeŋ iŋijona mogito, geeŋgo serowiliŋ
anjaŋ me qaago? Tando lopioŋ sisi meŋ oŋomakejanto, kileŋ geeŋgo
jiwowoŋ jigonoŋ uma iwoi aŋgoŋ koma leiŋ qeŋ meŋkejaŋ. Ii mende
sokonja.
23 Anutuwaanoŋ Kana qaawo laligojaŋiwaajoŋ selega tondu meŋ
umakejanto, geeŋgo ii waleema iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa qabuŋaya
meŋ kamaaŋ ama laligona gamuyawo kolooŋkeja. 24 *Iikawaa qaaya
ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, "Oŋoo siligiaajoŋ ama waba kantri
kanageso yoŋonoŋ Anutuwaa qata mepaegoŋ batugianoŋ mepaqepae
amakeju."
25 Anutuwaanoŋ Kana qaa otaaŋ laligojaŋi eeŋ, Anutuwaa aiweseya
seleganoŋ kotogiti, iikanoŋ mono ilaaŋ gono sokonja. Ii sokonjato,
kana qaa waleema siŋgisoŋgo amakejaŋi eeŋ, mono aiweseya mende
memetaa taniŋaeŋ koloon eeŋ tondu laligojaŋ. 26 Tosianoŋ Anutuwaa
aiweseya selegianoŋ mende kotogi kileŋ kana qaawaa jeŋkootoya
otaaŋkejuti eeŋ, Anutunoŋ aiwese ii selegianoŋ ejiwaa so kaaŋa iŋiiro
sokonja.
27 Iikaaŋa iŋiiro yoŋoonoŋga moŋnoŋ saanoŋ Kana qaawaa so goo
qaaga toon gosiŋ jeŋ tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganoŋ
kotogi Kana qaawaa waŋa motomotooŋ moma aŋgoŋ koma laligojanto,
ii waleema siŋgisoŋgo amakejaŋiwaajoŋ ama kamaawaa. 28 Eja moŋnoŋ
selenondeeŋ Juuda ejaga kolooji eeŋ, iinoŋ mono Juuda eja hoŋa
mende kolooja. Kaaŋagadeeŋ Anutuwaa aiweseya selianondeeŋ kotogi
yaŋgiseŋ amakejuti eeŋ, ii mono aiwese omaya, hoŋa qaa.
29 *Hoŋa qaagoto, eja moŋ uutanoŋ Juuda ejaga kolooji, iinoŋ mono
Juuda eja hoŋa kolooja. Kaaŋiadeeŋ Anutunoŋ uunana qosoma Uŋaya
Toroya iikanoŋ ano laligoji, iikanoŋ mono aiwese hoŋa kolooja. Kana

* **2:24:** Ais 52.5 * **2:29:** Dut 30.6

qaawaa waŋa otaaŋ eja selia kotogi baloŋ ejembanoŋ mogi umakejato, Anutunoŋ aiweseya uunananoŋ nanjiwaajoŋ moro uro mepeseeŋ nonomakeja. Kiaŋ.

3

Anutunoŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeja.

1 Kaeŋ ero Juuda ejemba laligojoŋi, iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nononaga? Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogiti, iikawaa hoŋanoŋ mono nomaeŋ kolooŋ nononja? 2 Hoŋanoŋ mono laaligo kuuya kanoŋ mamaga kolooŋ oŋanoŋ ilaaŋ nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaeŋ: Anutunoŋ Buŋa qaaya nonono ananaa buŋa kolooro laligojoŋ.

3 Kaeŋ laligojonto, ananaanoŋga tosianoŋ Anutu mende moma laariŋ muŋ laligogi nomaeŋ ama oŋombaa? Yaŋgiseŋ laligogitiwaa iroŋa meleema mono nomaeŋ ama nonombaa? Uujopaya somoŋgoŋ aŋgoŋ kono omaya koloowaa me nomaeŋ? 4 *Ii qaago totooŋ! Anana koreboreyanoŋ ejemba qooloŋgoya koloojonto, Anutunoŋ hoŋa toontooŋa kolooja. Anutuwaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Qaa jakeyanoŋ ama qisiŋ goŋgi qaagaa kitia jeŋ asariŋ iikanoŋ dindiŋa kolooŋ haamo ama oŋoma namba. Goo kaniaga kaaŋa mokolooŋ naŋgoŋ jewuya.”

5 Anana nanamemeŋ doogoya otaaniŋ Anutunoŋ qindiŋgoŋ nonono iikanoŋ nanamemeŋa dindiŋanoŋ asuganoŋ asugiji eeŋ, anana qaa iikawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaeŋ jejeŋ: Anutunoŋ iroŋa meleeno iriŋsoŋsooŋanoŋ qanananoŋ uji, iwaa momoyanoŋ kaeŋ dogoja me qaago? 6 Qaago, ii mono kozigeŋ! Anutunoŋ doogoya koloonagati eeŋ, iinoŋ gomaŋa gomaŋa ananaa qaanana mono nomaeŋ gosiŋ tororo jeŋ tegonaga?

7 Niinoŋ eja qoloŋmoloŋgoya koloowe Anutunoŋ qaaya hoŋa iikanoŋ mindiŋgoŋ nono iwaa qabuŋayanoŋ iikaeŋ asuganoŋ kolooja. Kaeŋ kolooro niinoŋ siŋgisoŋgo ambeti, Anutunoŋ iikawaa qaaya mono nomaembaajoŋ jeŋ tegoja? Nomesaoro neenaa jaajaa laligowe sokonaga me qaago? Qaayanoŋ mono mende loriŋ kamaawaa. 8 Mono kokaeŋ jeniŋ sokonaga, “Nono saanoŋ bologa toroqeŋ aniŋ Anutunoŋ ii mindiŋgoro sili awagaa hoŋanoŋ asugiro qaayanoŋ qabuŋayawo koloowaa.” Tosianoŋ nonoojoŋ qaa sologeŋ kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ qaa kaeŋ jeŋ iikawaa so laŋ amakeja.” Kaeŋ ama jegitiwaa qaaya ii Anutunoŋ gosiŋ sogianoŋ jeŋ tegoŋ oŋombaa, ii mojeŋ. Kiaŋ.

Ejemba moŋnoŋ solaŋa mende kolooja.

9 Qaa kaeŋ amiŋ moma ii nomaeŋ jeŋ tegowonaga? Juuda nononoŋ kantri tosaaŋa uŋuuguŋ Anutuwaa jaanoŋ dindiŋa koloojoŋ me qaago? Qaago totooŋ! Iikawaa qaaya mono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ kotiiniŋ: Juuda me kantri tosaaŋa koloowonagati, anana korebore siŋgisoŋgo aniŋ kokosiiŋ nonono laligojoŋ. Kawaajoŋ selenana meŋ ubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. 10 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Moŋnoŋ moŋ solaŋa dindiŋa mende totooŋ kolooja.

---

* **3:4:** Ond 51.4 * **3:10:** Ond 14.1-3; 53.1-3

11 Mombaa uutanoŋ momo mende kolooŋ asariro tondu laligoju.
Moŋnoŋ moŋ Anutu mokoloomambaajoŋ mende kaparaŋ ko-
makeja.
12 Qaagoto, kuuyanoŋ mono kana uuguŋ sisau laligoju.
Koreborenoŋ mono boliŋ Anutuwaa jaanoŋ aŋgonjoragiawo
kolooju. Awaa kolooŋkeji, motoondago moŋ ii mende totooŋ
mokoloojeŋ.
13 *Neselaŋgianoŋ aŋgomokoloŋ amakeju.
Neŋgbaogbaogianoŋ qasiriwaa roŋ kaaŋa aantama nano
koomuwaa kaŋgaruga kaaŋa iikanoŋ ejemba laŋ tiwilaaŋ
oŋomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta nombeŋ warabe kaaŋa
buugianoŋ saa qeŋ ero jegianoŋ ejemba tondu iŋiŋkeju.
14 *Qaa kowoga seiyawonoŋ mono buugia saa qero ejemba tondu
qasuaaŋ oŋomakeju.
15 *Ejemba tondu uŋuŋ sagia molaawutiwaajoŋ kanagianoŋ kike
uulaŋawo kema kaŋkeju.
16 Nanamemeŋgiaa kania dogoro laligojutiwaa aiwesegia kokaeŋ
kolooja: Daeŋ daeŋ liligoŋkejuti, iikanoŋ mono kondemondeeŋ
aŋgi ejemba uugianoŋ boliŋ kobooŋkeja.
17 Luaenoŋ laaligowaa kania ii mende moma kotoŋ yagoju.
18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianoŋ mende eja. Jeta
uuguwubotiwaajoŋ keegia mende moma eeŋ laŋ laligoju."
Anutuwaanoŋ qaa kaeŋ eja.
19 Anutunoŋ Kana qaa kokaembaajoŋ nonono, ii mojoŋ: Kana qaa
kuuya kanoŋ gomaŋ so somoŋgoŋ nonomakeja. Anana qaa kawaa
baatanoŋ kema teŋ koma laligoniŋ sokombaa. Mende teŋ komboŋati
eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa meleema nonono tiwilaawoŋa. Kawaajoŋ
sombunana moma mondomondonana mesaoŋ qaanana bogoro laligoŋ
teŋ koma muniŋ sokombaa. Anutunoŋ ejemba kananana kaeŋ nin-
isaanota eja.
20 *Kana qaanoŋ somoŋgoŋ nonomakejato, nono kuuya ii otaa-
wombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Anutuwaanoŋ Kana qaanoŋ siŋgisoŋgo-
nana meŋ asugiro iima saanoŋ moma kotowoŋato, kana iikanoŋ
Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ amamaawoŋa. Kiaŋ.

Solaŋa koloowoŋatiwaa kania ii momalaari.

21 Nononano amamaaŋkejonto, Anutunoŋ Kana qaa otaaŋ solaŋa
koloowoŋatiwaajoŋ ii mende jeroto, kana morota kokaeŋ areŋgoŋ
jerota eja: Anutunoŋ aŋo qaanana jeŋ tegoro iwaa jaanoŋ so-
laŋaniwoŋa. Anutunoŋ qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoojoŋ
iŋisaano naŋgoŋ jeŋ Buŋa Terenoŋ oogita kambaŋ kokaamba asuganoŋ
asugiro mojoŋ.
22 *Kawaajoŋ kanoŋa me kanoŋa anana Jiisas Kraist moma laarijoŋi,
Anutunoŋ mono kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa.
Ejemba tuuŋ morota morota anana Anutuwaa jaanoŋ ororoŋ koloojoŋ.
23 Ejemba kuuya anana siŋgisoŋgo ama Anutuwaa asamararaŋaajoŋ
amamaajoŋ.

---

* **3:13:** Ond 5.9; 140.3 * **3:14:** Ond 10.7 * **3:15:** Ais 59.7-8 * **3:18:** Ond 36.1 * **3:20:** Ond 143.2; Gal 2.16 * **3:22:** Gal 2.16

24 Ii amamaajonto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ kolooro Kraist Jiisasnoŋ dowenana mero. Anutunoŋ kaleŋ iikawaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. 25 Wala siŋgisoŋgo ama laligogiti, Anutunoŋ ii moma mokosiŋgoŋ iroŋa uulaŋawo mende meleema oŋono. Ii mende meleema oŋoma iyaŋaa nanamemeŋ solaŋanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ moma Kraist Jiisas siimoloŋ oro kaaŋa kolooro qegi komuro Anutuwaa jaanoŋ koma konjoratiŋ nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laariniŋ iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgonana soŋgbama mesaoro solaŋaniwoŋa. 26 Kania ii kambaŋ kokaamba asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ moma Jiisas kaeŋ ama muro. Anutuwaa nanamemeŋ solaŋa ii kokaeŋ: Aŋo solaŋa kolooja ano moŋnoŋ Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jeŋ tegoro solaŋaniŋkeja.

27 Kaeŋ kolooro mono naambaajoŋa selenana meŋ ubonaga? Iwoi mombaajoŋa ama qaago totooŋ. Kana qaa otaaŋ solaŋa koloowombaajoŋ ii amamaajoŋ. Kaaŋa kanoŋ solaŋa mende koloowoŋato, Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ niniima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa. 28 Qaa koi jeŋ tegoŋ kota kokaeŋ jeŋ kotiijoŋ: Kana qaa otaaŋkejoŋiwaajoŋ qaagoto, Jiisas moma laariŋ mujoŋiwaajoŋ ama Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa. 29 Anutunoŋ Juuda nonoo Anutunanagadeeŋ mende kolooja. Mono kantri tosaaŋa yoŋoo Anutugia kaaŋagadeeŋ kolooja me qaago? Mono yoŋoo Anutugia kaaŋgadeeŋ kolooja.

30 *Anutunoŋ motooŋgo kolooja. Kawaajoŋ selenana kotogi laligojoŋi, nononoŋ moma laariŋ muniŋ meŋ solaŋaniŋ nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaaŋagadeeŋ moma laariŋ mugitiwaajoŋ ama meŋ solaŋaniŋ oŋomakeja. 31 Moma laariwutiwaa qaa jeŋ kanoŋ kuuŋ oŋoma iikaaŋa kanoŋ Kana qaa meŋ kamaaŋ aniŋ omaya koloowaa me qaago? Ii kozigeŋ qaagoto, Anutuwaanoŋ Kana qaa ii mende qewagoŋkejonto, ii meŋ kotiiŋkejoŋ. Kiaŋ.

4

Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ solaŋa kolooro.

1 Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaajoŋ nomaeŋ jewoŋa? Iinoŋ Anutuwaa kania nomaeŋ mokoloon iwaa jaanoŋ solaŋa kolooro? 2 Oŋanoŋ, Anutunoŋ iwaa qaaya ii nanamemeŋa awagaajoŋ ama jeŋ tegoro solaŋaninaga eeŋ, iinoŋ iikawaajoŋ saanoŋ selia meŋ unagato, ii Anutuwaa jaanoŋ qaago. 3 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.” Qaa kaeŋ eja.

4 Qaaya ii mono kaleŋga jeŋ tegoro solaŋaniroto, moŋnoŋ gawoŋ mero galeŋanoŋ tawaya kaleŋga qaagoto, gawoŋ meŋkejiwaa so iima gosiŋ tawaya muŋkeja. 5 Baloŋ galenoŋ kaeŋ muŋkejato, Anutunoŋ aŋgonjora ejemba ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa. Kawaajoŋ moŋnoŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ gawoŋ mende meŋ Anutu eeŋ moma laariŋ muji, Anutunoŋ mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniwaa.

6 Deiwidnoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kawaa kania naŋgoŋ qaa kokaeŋ ninisaama jero, “moŋnoŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ gawoŋ mende

* **3:30:** Dut 6.4; Gal 3.20 * **4:3:** Jen 15.6; Gal 3.6

mero Anutunoŋ momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniji,
iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.” 7 *Kaeŋ jero qaaya ii kokaeŋ oogita
eja,
“Ejemba Kana qaa waleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ koma
konjoratiro laligojuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
8 Poŋnoŋ mombaa siŋgisoŋgoya soŋgbama iiro sokono iroŋa
qaganoŋ mende ano ubaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋawo kolooja.”
Qaa kaeŋ eja.
9 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania kaeŋ ninisaama Anu-
tuwaa aiwesenanawo nonoojoŋadeeŋ jerota eja me qaago? Kiaŋ
qaago. Ii mono kantri tosaaŋa aiwesegia qaa yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ
eja. Nononoŋ kokaeŋ jeŋ oodaborojoŋ, “Aabrahamnoŋ Anutu moma
laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.”
10 Mono naa kambanoŋ iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro? Anu-
tuwaa aiweseya selianoŋ kotogi laligoroti, kambaŋ iikanoŋ qaagoto,
wala eeŋ laligoroti, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ momalaaria iiro
sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.
11 *Wala eeŋ laligoŋ Anutu moma laariro qaaya jeŋ tegoro so-
laŋaniro. Kawaa gematanoŋ sokonotiwaa aiweseya ii selianoŋ ko-
towutiwaajoŋ jero muŋgeŋ aasoya kaaŋa kolooro. Kaeŋ kolooro
iwaa gematanoŋ Anutuwaa aiwesenanawo mende laligoŋ moma laariŋ
muniŋ momalaarinana iiro sokono qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋati,
Aabrahamnoŋ kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro. 12 Wanjalenana
iinoŋ eeŋ laligoŋ kambaŋ iikanoŋ uuta meleema Anutu moma laariŋ
laligoroti, nono aiwesenanawo iwaa so ama laligojoŋ. Anutuwaa
aiwesenanawo laligoŋ uunana meleema laligojoŋi, mono nonoo wan-
jalenana kaaŋagadeeŋ kolooro. Aiwese kotoŋ nonoŋgi eeŋ laŋ mende
laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaaŋ moma laariŋkejoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaa moma laariniŋ hoŋawo koloowaa.

13 *Anutunoŋ Aabraham baloŋ buŋa qeŋ muro toya kolooro gbiliurutanoŋ
iwaa gematanoŋ iikaaŋ laligoŋ ubutiwaa qaaya jeŋ somoŋgoro.
Qaa ii Kana qaa otaarotiwaajoŋ ama mende ijoroto, Anutunoŋ moma-
laaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋa koloorotiwaajoŋ qaa ii ijoro.
14 *Tosianoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ Kana qaanoŋ qokotaaŋ
iikaaŋa kanoŋ Anutuwaanoŋ iwoi ii buŋa qeŋ aowuyagati eeŋ,
iyoŋonoŋ mono momalaariwaa qaaya qewagogi omaya koloonaga.
Kaeŋ Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaawaajoŋ mende amamaaniŋ qaa
iikanoŋ mono omaya koloowabo. 15 Anutuwaanoŋ Kana qaa waleeniŋ
iriŋa soono kazianoŋ qanananoŋ umakejato, Kana qaa mende enaga, ii
siŋgisoŋgowaa qaaya mende jewonaga.
16 *Aabrahamnoŋ kaeŋ mindiriŋ nonoma kuuya ananaa wan-
jalenana kolooja. Kawaajoŋ soomoŋgo qaaya nononoti, ii Kana
qaanoŋ qokotaaŋkejuti, iyoŋoojoŋadeeŋ qaagoto, Aabrahamnoŋ moma
laariroti, iikaaŋa moma laariniŋ ananaanoŋ kaaŋagadeeŋ hoŋawo
koloowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii
kokaeŋ areŋgoŋ ano: Ii moma laariniŋ hoŋa kuuya ananaajoŋ kaleŋga
nonono kaleŋmoriaŋanoŋ asuganoŋ asugiŋkeja.

* **4:7:** Ond 32.1-2 * **4:11:** Jen 17.10 * **4:13:** Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29 * **4:14:** Gal 3.18 * **4:16:** Gal 3.7

17 *Aabrahambaa qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Niinoŋ gii kuuŋ gombe ejemba kanageso mamaga yoŋoo maŋgiaga
koloowaga.” Qaa kawaa so Aabrahamnoŋ Anutuwaa jaanoŋ maŋ koma
nonomakeja. Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Kanageso
laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwaa tani kaaŋa oŋoono asugiŋkeju.
Aabrahamnoŋ mono Anutu kaaŋa moma laariŋ muro.
18 *Anutunoŋ wala Aabrahambaajoŋ kokaeŋ ijoro, “Goo gbiliu-
ruganoŋ kolooŋ seigi jaŋgogia seŋgelao kaaŋa kolooro laligowuya.”
Soomoŋgo qaa ii moma nomaeŋ hoŋawo koloonaga, ii mende mo-
roto, ii kileŋ jejeromoŋromoŋ ama ejemba kanageso mamaga yoŋoo
maŋgia koloomambaajoŋ mamboma laligoro. Soomoŋgo qaa mu-
tuyaa so koloowaatiwaajoŋ mono Anutu moma laariŋ muŋ laligoro.
19 *Saarawaa goroŋanoŋ merabora memewaa so mende kolooro aŋo
gbania 100:waa so laligoŋ waaro. Kawaajoŋ iyaŋa romoŋgoro mono
eja waŋa selia waziiŋ soosoolia kolooroto, kileŋ Anutuwaa qaanoŋ
hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ muŋ laligoro Aabrahambaa
momalaarianoŋ mende sologoŋ looriro.
20 Mende looriroto, qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma
laariŋ iikanoŋ kotiiŋ nano. Anutuwaa soomoŋgo qaawaajoŋ uu-
tanoŋ kema qeŋ kaŋ qeŋ mende anoto, momalaarianoŋ kotiiro Anutu
mepeseeŋ laligoro Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiro. 21 Anutunoŋ iwoi
asugiwaatiwaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ ii andaboromambaajoŋ kotiiŋkeji,
ii moma kotiidaboroŋ uuwoi moŋ mende ama laligoro. 22 Kaeŋ
ama laligorotiwaajoŋ Anutunoŋ Aabrahambaa momalaaria iiro sokono
qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. 23 Momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ
tegoro solaŋaniroti, qaa ii Aabrahambaajoŋadeeŋ mende oogita eja.
24 Aabrahambaajoŋadeeŋ qaagoto, ananaajoŋ ama kaaŋagadeeŋ ii
oogita eja. Anana Poŋnana Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti,
Anutu iikaaŋ moma laariŋ muniŋ momalaarinana iiro sokono jeŋ tegoŋ
nonono solaŋaniwoŋa. 25 *Anutunoŋ ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ ama
Jiisas mende aŋgoŋ kono komuro ano solaŋa koloowombaajoŋ ama
meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoja. Kiaŋ.

5

Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniŋ aisooŋ luaenoŋ laligojoŋ.

1 Anana Anutu moma laariniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋ.
Kawaajoŋ Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono nemuŋ koma nonono Anu-
tuwo luae mokoloon laligojoŋ. 2 Kaaŋagadeeŋ Jiisas Kraist moma
laariniŋ nemuŋ koma nonono kaleŋmoriaŋ buŋa qeŋ aowombaa
kania mokoloon kambaŋ kokaamba kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligojoŋ.
Anutuwaa asamararaŋ uutanoŋ keubombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama
aisooŋkejoŋ.
3 Kawaajoŋadeeŋ mende aisooŋkejonto, koŋajiliŋ moma kawaajoŋ
kaaŋagadeeŋ aisooŋkejoŋ. Koŋajiliŋ moma mokosiŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ
kaparaŋkoŋkoŋ mokoloowoŋa. Ii moma iikawaajoŋ aisooŋkejoŋ.
4 Kaparaŋ koma aŋgobatonoŋ kotiiŋ namboŋa. Aŋgobatonoŋ kotiiŋ
naniŋ jejeromoŋromonananoŋ kotiiŋkebaa. 5 Anutunoŋ Uŋa Toroya

* **4:17:** Jen 17.5 * **4:18:** Jen 15.5 * **4:19:** Jen 17.17 * **4:25:** Ais 53.4-5

ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananoŋ kemero laligojoŋ. Kawaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama mamboma gamugamu mende mokoloowoŋa.

6 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anana wala loolooria esunana qaa laligoniŋi, Kraistnoŋ mono kambaŋ dindiŋa iikanondeeŋ komuŋ ejemba aŋgonjorananawo ananaa dowenana mero. 7 Moŋnoŋ Kana qaa tororo otaaŋ dindiŋa kolooji, alia iikaaŋaajoŋ moŋnoŋ saanoŋ mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato, moŋnoŋ uujopa mamaga ejemba ama oŋomakeji, alia moŋnoŋ iwaajoŋ ama saanoŋ selia qeleema komumambaajoŋ monaga.

8 Ejembanoŋ iikaaŋa amakejonto, Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ nonomakeji, iinoŋ ii kokaeŋ qendeeno: Iinoŋ Kraist wasiro kamaaŋ wala aŋgonjora ejemba laligoniŋi, kambaŋ iikanondeeŋ mono ananaajoŋ ama komuro. 9 Komuro kambaŋ kokaamba sayanoŋ soŋgbama jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniŋ laligojoŋ. Kileŋ ii qereweŋa kaaŋa kolooro hoŋanoŋ mono kanageŋ kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa uugereya asuganoŋ qendeeno iwoi kanjaŋawo namonoŋ asugiwaa. Ii asugiro Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloojoŋiwaajoŋ Jiisasnoŋ mono iriŋsoŋsooŋ iikanoŋa metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa.

10 Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoniŋi, kambaŋ iikanoŋ iyaŋaa Meria wasiro komuŋ iinoŋ tawanana kolooro Anutuwo alaala kolooniŋ. Kolooniŋi, iikanoŋ qereweŋa koloojato, hoŋanoŋ kanageŋ kokaeŋ asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligoniŋ Jiisasnoŋ kotiiŋ laligojiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. 11 Poŋnana Jiisasnoŋ Anutuwaa hamoqeqe gawoŋa mero Anutunoŋ tawanana ano iwo ala-ala kolooniŋi, iikayadeeŋ qaagoto, oŋanoŋ Anutuwo jopagoŋ aoŋ nama otokoriaŋ maama aisooŋkejoŋ. Kiaŋ.

Aadambaajoŋ ama komuninto, Kraistwaajoŋ ama gbiliwoŋa.

12 *Eja motooŋgonoŋ siŋgisoŋgo namonoŋ kondooro kolooro. Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa iroŋa ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuuyanoŋ siŋgisoŋgo ama laligoniŋ koomunoŋ iikawaajoŋ ejemba korebore sokoma nonono laligojoŋ. 13 Wala Kana qaa mende kolooro kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ siŋgisoŋgo asuganoŋ asugiŋ edabororoto, Kana qaa mende ero siŋgisoŋgowaa qaaya ii mende jeŋ gosiŋ laŋ laligogi.

14 Aadambaa kambaŋanoŋga kanaiŋ laŋ laligoŋ kougi Mooseswaa kambaŋanoŋ Kana qaa asugiro. Ejemba kambaŋ biiwianoŋ iikanoŋ siŋgisoŋgo aŋgito, Aadamnoŋ kana waleenoti, iikawaa sogadeeŋ mende waleema laligogito, koomunoŋ kileŋ ii kaaŋagadeeŋ galeŋ koma oŋono laligogi.

Aadam, eja mutuya iinoŋ mono eja moŋ kawaatiwaa sareyaga kolooro.

15 Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororoŋ mende koloojao. Aadamnoŋ Kana qaa waleema kamaaro siŋgisoŋgo asugiŋ seiŋ ejemba mamaga sokoma oŋono komuŋ laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyaŋboyaŋ koloowombaa kania ii moŋ. Ii kokaeŋ: Eja motooŋgo Jiisas Kraist iinoŋ nemuŋ koma nonoma kaleŋmoriaŋa ninisaano Anutuwaa kaleŋanoŋ asuganoŋ asugiŋ ejemba mamaga sokoma

* **5:12:** Jen 3.6

qepalugoŋ nonono. 16 Toroqeŋ kokaeŋ jemaŋa: Kana woi ii ororoŋ mende koloojao. Eja motooŋgonoŋ siŋgisoŋgo ano Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro siŋgisoŋgo ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kooloniŋ. Ii baloŋ ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii moŋ. Ii kokaeŋ: Kambaŋ mamaga Anutuwaa Kana qaa waleeniŋ kaleŋa qendeema jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniŋkejoŋ.

17 Ii mombo jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ Kana qaa waleema koomu kondooro ejemba korebore komuŋ laligojoŋ. Aadambaa siŋgisoŋgowaajoŋ ama koomunoŋ kuuya sokoma galeŋ koma nonono tondu laligoniŋ. Ii kana kamaaŋqeqeta koloojato, Anutu esuŋmumuyaa kania ii kokaeŋ: Ejemba anana solaŋa koloowombaa kaleŋa ii kelemaleleŋ buŋa qeŋ aoŋ kaleŋmoriaŋaa uutanoŋ laligojoŋi, anana mono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Eja motooŋgo Jiisas Kraist iinoŋ naŋgoŋ inaaŋ nonono kawali kaaŋa kotiiŋ laligoŋ uboŋa.

18 Mombo toroqeŋ jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kooloniŋ. Kaaŋiadeeŋ eja moŋnoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kondooro uunana meleeniŋ Anutunoŋ saanoŋ ejemba kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ kotiiŋ laligoŋ uboŋa. 19 Iikayadeeŋ mombo jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ qootogo ama siŋgisoŋgo waŋ kono seiro ejemba seiseiya anana meleema siŋgisoŋgo ejemba kooloniŋ. Kaaŋiadeeŋ eja moŋnoŋ Anutuwaa jeta teŋ koma siŋgisoŋgonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunoŋ ejemba seiseiya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa.

20 Wala eeŋ laŋ laligoŋ kougito, Mooseswaa kambanoŋ Anutunoŋ Kana qaa ejemba siŋgisoŋgogia moma kotowutiwaajoŋ toroqeŋ oŋono. Ii toroqeŋ oŋonoto, ii mogi siŋgisoŋgogianoŋ seiŋ asuganoŋ asugiro. Iikaeŋ kolooro Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋa kaaŋagadeeŋ meŋ seiro siŋgisoŋgo uuguŋ asugiro. 21 Siŋgisoŋgowaa ku-usuŋa ii somata. Kawaajoŋ siŋgisoŋgo aniŋ iikanoŋ galeŋ koma nonono koomuya kolooŋ laligoŋ kouniŋ. Anutuwaa kaleŋmoriaŋa iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ ku-usuŋawo kolooja. Jiisas Kraist Poŋnananoŋ solaŋaniwombaajoŋ kondooro Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro diŋgoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Kiaŋ.

6

Siŋgisoŋgo gema qeŋ Kraistwo gbiliŋ laligowu.

1 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa nonono seiwaatiwaajoŋ siŋgisoŋgo toroqeŋ ama laligowoŋa me qaago? Kawaajoŋ mono nomaeŋ jeniŋ sokombaa? 2 Siŋgisoŋgo mono kozigeŋ! Nono siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon uunana walaganoŋ qamo kaaŋa kolooro siŋgisoŋgo ambombaajoŋ togoŋ laligojoŋi eeŋ, mono nomaembaajoŋ siŋgisoŋgonoŋ toroqeŋ galeŋ koma nonono laligowonaga?

3 Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanoŋ qokotaawoŋatiwaajoŋ ama oomulu meŋ nonoŋgi. Iikanoŋ uunana walaganoŋ mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaajoŋ oomulu ii meŋ nonoŋgi.

4 *Amanoŋ asamararaŋa qendeema Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, ananaa uunananoŋ kaaŋagadeeŋ gbiliro dologa koloon laligoniŋ sokombaa. Maŋnananoŋ anana Kraistwaa tani kaaŋa gbiliŋ waama nanamemeŋ dologa ama meŋ laligowoŋatiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ oomulu ii kokaembaajoŋ meŋ nonoŋgi: Uunana walaganoŋ Jiisaswo motooŋ komuŋ ewaatiwaajoŋ uunana walaga ii kaaŋa roŋ koŋgi.

5 Uunana walaganoŋ Kraistwo ororoŋ komuro iikanoŋ iwo qokotaaŋ laligojoŋi eeŋ, Maŋnananoŋ anana kaaŋagadeeŋ Kraistwo namboŋatiwaajoŋ moja. Kraistnoŋ koomunoŋga waaroti, mono iwaa tani ororoŋ gbiliŋ laligoniŋ sokombaa. 6 Uuselewaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ siŋgisoŋgo amboŋatiwaajoŋ koposoŋgoŋkeji, Anutunoŋ siiŋ ii kondeeno kemebaatiwaajoŋ momakeja. Anutunoŋ siŋgisoŋgonoŋ toroqeŋ galeŋ koma nonono weleŋa qeŋ laligowoŋatiwaajoŋ mende moja. Kawaajoŋ uunana walaga ii Kraistwo maripoonoŋ qero komuro. Iikawaa so laligojoŋ, ii mojoŋ.

7 Mombaa uuta walaganoŋ komuro iinoŋ mono siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon laligoja. 8 Uunana walaganoŋ Kraistwo komuroti eeŋ, kaaŋiadeeŋ iwo gbiliŋ laligoŋ kotiiwombaajoŋ moma laarijoŋ.

9 Kaeŋ moma laariŋ Kraistwaa kania kokaeŋ ero moma yagojoŋ: Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoŋ kotiiŋ mombo mende komuwaa. Koomunoŋ ii mende toroqeŋ galeŋ kono laligoŋ ubaa. 10 Koomu komuroti, iikaaŋa kanoŋ mono kambaŋ motooŋgo iikanoŋ siŋgisoŋgowaa ku-usuŋa kondeeno kambaŋ tetegoya qaa looloria eŋ ubaa. Laaligo kombombaŋa laligoji, ii mono Anutuwaajoŋ laligoŋ ubaa. 11 Qamo yoŋonoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ amamaawuya. Oŋo mono kaaŋiadeeŋ oŋoaŋgiaajoŋ mogi qamo kaaŋa kolooro Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaajoŋ kotiiŋ laligowu.

12 Selegia komuwaati, iikawaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono ii teŋ koma muŋ siŋgisoŋgo ambubotiwaajoŋ ii mono somoŋgoŋ laligowu. 13 Kawaajoŋ sele kitigia kuuya ii mono siŋgisoŋgo Toyaa boronoŋ mende ambu. Kema kaeŋ aŋgi buŋaya kolooro waŋ kono aŋgonjora koloowabo. Iikaaŋa qaagoto, koomuyanoŋga gbiliŋgo mono oŋoaŋgia Anutuwaa boronoŋ ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwaa borianoŋ aŋgi buŋaya kolooro nemuŋ kono nanamemeŋ solaŋa kolooŋkebaa. 14 Oŋo Kana qaa baatanoŋ qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligoju. Kawaajoŋ siŋgisoŋgonoŋ mono eeŋ somoŋgoŋ galeŋ koma oŋono laligowubo. Kiaŋ.

Solaŋa laaligowaa Toyaa mono weleŋ qeŋ laligowu.

15 Kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Anana Kana qaa baatanoŋ qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligoŋ siŋgisoŋgo aniŋ sokonja me qaago? Ii kozigeŋ! 16 To woi koloojao. Oŋoaŋgia yoroonoŋga mombaa boronoŋ ama aoŋ jeta teŋ koma weleŋa qeŋkejuti, iikawaajoŋ mono qaa koi moma yagowu: Oŋo moŋ jeta teŋ komakejuti, mono iwaa weleŋqeqeuruta kolooju. Siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta koloojuti eeŋ, iinoŋ mono uŋuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋa qeŋkejuti eeŋ, iinoŋ mono qaagia jeŋ tegoro solaŋa koloon laligoŋ ubuya.

17 Oŋo wala siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta koloon laligogi. Kaaŋa laligogi Buŋa qaanoŋ mindiŋgoŋ oŋomakebaatiwaajoŋ kuma oŋoŋgi

* **6:4:** Kol 2.12

mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kambaŋ kokaamba Buŋa qaa tororo teŋ koma Anutuwaa kania otaaŋkeju. Kaeŋ moma oŋoojoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ laligojoŋ. 18 Ii otaaŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loolooŋ Anutuwaa weleŋ qeŋ nanamemeŋ solaŋa ama meŋ laligoju.

19 Uuselegianoŋ loolooria koloojiwaajoŋ ama qaa iikawaa kania ii mono baloŋ ejemba ananaa qaa jejewaa so niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Oŋo wala sele kitigia kuuya togoŋ jeulalaŋ Toyaa (Satambaa) boronoŋ ama weleŋ qeŋ laligogi. Kaaŋa laligogi nanamemeŋ aŋgonjorayawo asugiŋ uugia meŋ tilooro laligogi. Kaaŋa laligogito, kambaŋ kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono togoŋ Anutuwaa boronoŋ ambu. Kaeŋ ama weleŋ qegi nanamemeŋ solaŋa asugiro soraaya kolooŋkebu.

20 Oŋo siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeurута laligogiti, kambaŋ iikanoŋ nanamemeŋ solaŋa ii mende otaagito, oŋoaŋgiaa jaajaa tondu laligogi. 21 Kambaŋ kokaamba nanamemeŋ iikawaajoŋ gamugia mojuto, kambaŋ iikanoŋ iikaeŋ ama laligoŋ hoŋa mono nomaeŋ mokoloogi? Nanamemeŋ gamuyawo kawaa hoŋa ii koomu kotiga.

22 Kambaŋ kokaamba Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga isama oŋono loolooŋ Anutuwaa weleŋqeqeurута koloogi hoŋa asugiro soraaya kolooŋkeju. Kaaŋ ama laaligo kombombaŋa laligoŋ tetegoyanoŋ oyaŋboyaŋ mokolooŋ laligoŋ ubuya. 23 Siŋgisoŋgo aniŋ Toyanoŋ tawa nonono koomu kotiga mokoloowoŋato, Anutuwaa kaleŋa ii oyaŋboyaŋ laaligo. Kraist Jiisas Poŋnanawo qokotaaŋ namboŋati eeŋ, mono kotiiŋ tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Kiaŋ.

7

Loemba laaligowaa sareqaaya

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Kana qaa mojutiwaa so oŋoojoŋ kokaeŋ jemaŋa: Kana qaanoŋ ejemba somoŋgoŋ nononja. Namonoŋ laligoŋ uboŋatiwaa so mono kawaa baatanoŋ laligowoŋa, oŋo ii moju me qaago? 2 Kawaa sareya moŋ ii kokaeŋ: Kana qaanoŋ emba loyawo somoŋgoro ejanoŋ laligowaatiwaa so loemba laligowaoto, loyanoŋ komuwaati eeŋ, embianoŋ mono loemba laaligowaa Kana qaanoŋga loloowaa.

3 Kawaajoŋ loyanoŋ jaawo laligoro eja mombaajoŋ Ooŋ jero mewaati eeŋ, iwaa qata mono oloŋkalu embaga jeŋkejoŋ. Kaeŋ jeŋkejonto, loyanoŋ komuwaati eeŋ, Kana qaa iikanoŋ mende toroqeŋ somoŋgoro laligowaa. Kaaŋa laligoŋ eja moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu embaga mende koloowaa.

4 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋoo kanagianoŋ mono kaaŋiadeeŋ eja. Oŋo kaaŋagadeeŋ eja mombaa buŋa koloowutiwaajoŋ Kraistwo qokotaagi. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro laaligonananoŋ hoŋa Anutuwaajoŋ mokolooro asugiwaatiwaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ komuro uugia walaganoŋ iwo komuro qamo kaaŋa kolooŋ Kana qaawaa buŋa mende laligoju. 5 Wala uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma nonono tondu laligoniŋ. Kambaŋ kanoŋ Kana qaanoŋ sololooŋ kuuŋ nonono siŋgisoŋgo ambombaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ kolooŋ galeŋ koma nonoŋgi. Kawaajoŋ uuselenananoŋ waaro laaligonananoŋ koomu kotigaa hoŋa mokoloon tondu laligoniŋ.

6 Kaaŋa laligoninto, wala qaa iikanoŋ somoŋgoŋ nonono gbadoyanoŋ laligoŋ kana qaawaa waŋa motomotooŋ otaawombaajoŋ kaparaŋ koma gawoŋa meŋ laligoniŋ. Kraistwo qokotaaŋ naniŋ uunana walaganoŋ iwo komuro kambaŋ kokaamba kana qaawaa buŋa kolooniŋinoŋa loloon mombo weleŋa mende qeŋkejoŋ. Kambaŋ kokaamba kanananananoŋ gbiliro Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ Anutuwaa gawoŋa meŋkejoŋ. Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo ambombotiwaajoŋ kaparaŋ koma aoŋoroŋkejoŋ.

7 *Kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Kana qaa aŋo siŋgisoŋgoyawo kolooja me qaago? Ii kozigeŋ! Kana qaanoŋ mono siŋgisoŋgowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa moŋ kokaeŋ eja, “Mombaanoŋ iwoiwaajoŋ mende koposoŋgowa.” Kaeŋ mende jenagati eeŋ, niinoŋ iwoiwaa koposoŋgoŋkejeŋi, iikawaa kania mende moma kotowenaga. Kawaajoŋ Kana qaa mende moma kotowenaga, iikiaŋ siŋgisoŋgo mende moma yagowenaga.

8 Kana qaa mende enaga, siŋgisoŋgonoŋ mono qaa omaya ano koomuya koloonaga. Kaaŋa koloonagato, jeŋkooto qaa mobe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa kania kolooro siŋgisoŋgo ambe asugiro. Jeŋkooto qaanoŋ mono kuuŋ nono uuna waaro siiŋna kombombaŋa bologa kania kania ii tororo asugigi bologaajoŋ tondu koposoŋgoŋkejeŋ. 9 Wala Kana qaa mende moma tompiŋ laligoweto, jeŋkooto qaa mobe iikanoŋ aŋgoŋ koma nonotiwaajoŋ siŋgisoŋgowaa siiŋnanoŋ gbiliro uuna waaro ii ambe. Siŋgisoŋgo ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

10 Anutunoŋ jeŋkooto qaa ii otaaŋ laligoŋ kotiimambaajoŋ moma nonoto, qaa ii otaamambaajoŋ batogowe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro mokoloowe. 11 *Jeŋkooto qaa moma kotowe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa kania kolooro jeŋkooto qaanoŋ kuuŋ nono siŋgisoŋgonoŋ tiligoŋ nono ii ambe. Siŋgisoŋgo ama qaanawo koloowe. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa jeŋkooto qaa iikanoŋ siŋgisoŋgo nemuŋ kono ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

12 Kaaŋa kolooweto, kileŋ Kana qaa iikanoŋ mono kowoga ano soraaya kolooja. Iikawaa jeŋkooto qaayanoŋ mono dindiŋa ano awaa kolooja. 13 Kaaŋa kolooro jeŋkooto qaa awaa iikanoŋ meŋ komuŋ nono koomuya koloowe me qaago? Ii kozigeŋ! Qaa awaanoŋ qaagoto, Kana qaanoŋ mono neenaa siŋgisoŋgonaa kania nisaano moma kotowe. Siŋgisoŋgowaa gamuya asuganoŋ asugiro kanjaŋawo momambaajoŋ ama jeŋkooto qaa iikanoŋ siŋgisoŋgowaa sopaya somoŋgoro uunanoŋ waaro waleema siŋgisoŋgo ambe. Neenaa siŋgisoŋgona iikanoŋ mono meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Kiaŋ.

Uunanoŋ siŋgisoŋgowaa manjaqeqe ero laligojeŋ.

14 Uŋa Toroyanoŋ Kana qaa nonono dindiŋa kolooji, ii mojonto, niinoŋ siŋgisoŋgo ejaga koloon siiŋna kombombaŋa bologawo koloojeŋ. Kamaaŋ kombe siŋgisoŋgonoŋ galeŋ koma nono teŋ koma weleŋa qeŋ siŋgisoŋgo amakejeŋ.

---

* **7:7:** Eks 20.17; Dut 5.21 * **7:11:** Jen 3.13

15 *Kawaajoŋ iwoi awaa amambaajoŋ momakejeŋi, ii mende amakejeŋ. Iito, iwoi bologa amambaajoŋ togoŋ sisia meŋkejeŋi, mono ii amakejeŋ. Kawaajoŋ iwoi amakejeŋi, niinoŋ kawaa kania saanoŋ mende moma kotoŋkejeŋ. 16 Kawaajoŋ iwoi bologa amambaajoŋ mojotiitii ama ii amakejeŋi eeŋ, Kana qaanoŋ mono kileŋ awaa kolooja. Kana qaawaajoŋ mono uumotooŋ anjeŋ.

17 Kaeŋ kolooro niinoŋ neeno ii mende toroqeŋ amakejento, siŋgisoŋgo uunanoŋ eji, iinoŋ mono kuuŋ nono ii amakejeŋ. 18 Nanamemeŋ awaa amambaa siiŋa oŋanoŋ momakejento, ii amambaa esunanoŋ mende kolooŋ nomakeja. Kawaajoŋ noo uunanoŋ iwoi awaa moŋ mende ejato, uuselenanoŋ mono siŋgisoŋgo amambaajoŋ kuuŋ nomakeja, iikaya mojeŋ. 19 Kawaajoŋ iwoi awaa amambaa siiŋa momakejeŋi, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajoŋ momakejeŋi, mono ii amakejeŋ. 20 Kaeŋ kolooro iwoi amambaajoŋ togoŋkejeŋi, ii kileŋ amakejeŋi eeŋ, ii neeno mende toroqeŋ amakejento, siŋgisoŋgo uunanoŋ eji, iikanoŋ mono kuuŋ nono ii amakejeŋ.

21 Kawaajoŋ neenaa kanana kokaeŋ ero mokolooŋkejeŋ: Iwoi awaa amambaa siiŋa mobe bologaa siiŋanoŋ mono uuna somoŋgoro osiŋkejeŋ. 22 Kawaa kania ii kokaeŋ: Uunanoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaawaajoŋ uumotooŋ ama teŋ komambaajoŋ momakejeŋ.

23 Kaeŋ momakejento, sele busunanoŋ neenaa kaniana kokaeŋ ero mokolooŋkejeŋ: sele busunaa kitia yoŋonoŋ siŋgisoŋgowaa waŋa koloogi amambaajoŋ momakejeŋ. Siŋgisoŋgo amambaa siiŋnanoŋ mono uusiiŋna awaa ii meŋ kamaaŋ amambaajoŋ moro aoŋ oroŋkejao. Siŋgisoŋgo amambaa siiŋna kombombaŋanoŋ mono sele busunaa kitia kitia sololooŋ oŋoma somoŋgoŋ nono kasa gbadonoŋ laligojeŋ. 24 Oo niinoŋ boliŋ tegoŋ aŋgonjoranawo koloojeŋ. Uuselenaa siiŋa bologanoŋ nuano koomu kotiga komumambotiwaajoŋ mono moronoŋ dowena meŋ hamo qeŋ nonaga?

25 Oo Jiisas Kraist Poŋna, iinoŋ nemuŋ koma nono “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ. Kaniananoŋ kaaŋa kolooro neeno uunanondeeŋ Anutuwaanoŋ Kana qaawaa baatanoŋ kema weleŋa qeŋkejento, sele busuna siŋgisoŋgoyawo iikaaŋanoŋ siŋgisoŋgo amambaa siiŋna kombombaŋanoŋ somoŋgoŋ nono iikawaa kasa gbadonoŋ laligojeŋ. Kiaŋ.

8

Uŋa Toroyanoŋ riindaŋgonana kolooro kotiiŋ laligojoŋ.

1 Kawaajoŋ ejemba Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjoŋi, Anutunoŋ mono ananaa qaanana jeŋ tegoro kambaŋ kokaamba gere siawaa buŋa mende kolooŋ laligojoŋ. 2 Kawaa kania kokaeŋ: Gii siŋgisoŋgowaa siiŋa teŋ koma laligonatiwaajoŋ ama koomu kotigaa buŋa kolooŋ laligona. Kaaŋa laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nana laaligo kotigaa Uŋayanoŋ mono koomu kotigaa kasanoŋga isama gono laligojaŋ.

3 Ejemba uuselenananoŋ siiŋnana kombombaŋa bologa ii eja. Ii otaaniŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ looriŋ laaligo kombombaŋa nonombaatiwaajoŋ amamaaro osiŋ qagoniŋ. Qagoniŋ uuselenananoŋ siŋgisoŋgo ama laligoniŋi, Anutunoŋ siŋgisoŋgo iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ kitia kokaeŋ meleeno: Iinoŋ iyaŋaa Meria wasiro namonoŋ

* **7:15:** Gal 5.17

kamaaŋ siŋgisoŋgo ejawaa sele kaaŋa kolooro. Toroqeŋ siŋgisoŋgowaa siimoloŋ tani kaaŋa kolooro oogi komuro. Anutunoŋ laaligo kotigaa kania kaeŋ meleuro.

4 Anutunoŋ kania ii kokaembaajoŋ meleuro: Kana qaanoŋ anana solaŋa ano dindiŋa laligowombaajoŋ jeŋ kotoŋ nonomakeji, Anutunoŋ qaa iikawaa hoŋanoŋ ananaanoŋ koloodaborowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ uuselenanaa siiŋa kombombaŋa bologanoŋ mende galeŋ koma nonombiwaajoŋ togoŋ Uŋa Toroyaa uusiiŋa teŋ kombombaajoŋ namakejoŋ. 5 Ejemba uuselegiaa siiŋ kombombaŋa bologa otaaŋkejuti, iyoŋoo uugianoŋ mono siŋgisoŋgo ambombaajoŋ eja. Ejemba Uŋa Toroyaanoŋ siiŋ otaaŋ amakejoŋi, ananaa uunananoŋ mono Uŋa Toroyaanoŋ nanamemeŋ amboŋiwaajoŋ eja. 6 Uuselenanaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ mono horoŋ nonono koomu kotigaageŋ kembombaajoŋ ejato, Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ luae qero kotiiŋ laligowombaa siiŋa momakeja.

7 Anutunoŋ Kana qaa nonono siŋgisoŋgo ambombaa siiŋ kombombaŋanoŋ mono qaa iikawaa baatanoŋ mende kemakeja. Ii kemambaajoŋ amamaaja. Ii amamaaro tondu laligoŋ uunananoŋ Anutu qetama kere ama muŋkejoŋ. 8 Ejemba uuselewaa siiŋgia kombombaŋanoŋ galeŋ koma oŋoŋgi tondu laligojuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ sokombombaajoŋ osiwuya.

9 Yoŋonoŋ osiwuyato, Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji eeŋ, iinoŋ mono galeŋ koma oŋono laligoju. Uuselewaa siiŋgia kombombaŋa bologa yoŋonoŋ mono oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ mombaa uutanoŋ mende kemero eeŋ laligoji, iinoŋ Kraistwaa buŋa mende kolooja. 10 Mende koloojato, Kraistnoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji eeŋ, sele busugianoŋ siŋgisoŋgowaajoŋ ama komuwuyato, uŋagianoŋ solaŋa koloojutiwaajoŋ ama kotiiŋ laligoŋ ubuya. 11 *Anutunoŋ Kraist Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoji eeŋ, iyoronoŋ oŋo Anutuwo qokotaaŋ naŋgi selegia koomuya ii kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliwaota.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, gbiliŋ laligojoŋiwaajoŋ nononoŋ mono Anutuwaanoŋ tosawo laligojoŋ. Uuselewaa siiŋnana kombombaŋa bologa otaawombaa tosaga qaagoto, Uŋa Toroyaa jeta teŋ koma laligowombaa tosayanoŋ mono eŋ nononja. Kawaajoŋ ananaa aiŋnananoŋ laŋ laligowombo. 13 Uuselewaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ laligojuti eeŋ, oŋo mono koomu kotigaa buŋa koloowuya. Kaaŋa koloowuyato, Anutu qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ uuselegiaa nanamemeŋ bologa meŋ komuŋkebaati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ mono gbiliŋ kotiiŋ laligoŋ ubuya. 14 Anutuwaa Uŋayanoŋ ejemba qindiŋgoŋ uŋuano laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya Anutuwaa meraboraaŋa kolooju.

15 **Omejiilaŋ yoŋonoŋ ejemba sololooŋ oŋoŋgi jeneŋgia ororo weleŋqeqe omaya koloon laligojuto, oŋo ome kaaŋa ii moŋ qaagoto, Uŋa Toroya ii buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Kawaajoŋ oŋo mono mombo toroqeŋ toroko qaganoŋ laligowubo. Uŋa Toroya iinoŋ mono meŋ letoma oŋono Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Uŋa iikanoŋ sololooŋ nonono Anutuwaajoŋ “Aba* Ama!” qamakejoŋ. 16 Anutuwaa meraboraaŋa

* **8:11:** 1 Kor 3.16 * **8:15:** Maak 14.36; Gal 4.6 * **8:15:** Gal 4.5-7 * **8:15:** Aba ii Arameik qaanoŋ ama.

koloojoŋi, qaa ii Uŋa Toroyanoŋ aŋo ananaa uŋananawo wambelaaŋ motooŋ naŋgoŋ jeŋkejao.
17 Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋi eeŋ, iinoŋ iyaŋaa ejembauruta ananaajoŋ oyaŋboyaŋ mozozoŋgoro eji, ii kaaŋagadeeŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Anutunoŋ Kraistwaajoŋ iwoi mozozoŋgoro eji, ii mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa kooroŋanoŋ nama buŋa qeŋ aowoŋa. Kraistwo motooŋ siimbobolo momakejoŋi eeŋ, mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa asamararaŋanoŋ uma iwo motooŋ asariŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Laaligo asamararaŋawonoŋ uma laligowoŋa.
18 Kambaŋ kokaamba siimbobolo moma laligojoŋi, iikanoŋ laaligo kamaaŋqeqeta kolooja. Kanageŋ Kraistwaa asamararaŋanoŋ uma asariŋ oyaŋboyaŋ laligowoŋati, iikanoŋ mono laaligo uuta akadamuyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwoŋatiwaa so qaago. Kaaŋ romoŋgojeŋ. 19 Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono mamboma Kraistnoŋ kaŋ Anutuwaa meraboraaŋa metogoŋ qendeema oŋono asamararaŋ asugiŋ oŋombaatiwaajoŋ awelegoŋkeju.
20 *Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorotо, yoŋonoŋ laligoŋ komuŋ qaombuya. Iyaŋgiaa siiŋgiaa so qaagoto, Anutunoŋ mono iyaŋaa siiŋaa so kaeŋ areŋgoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kileŋ jejeromoŋromoŋ oŋono oyaŋboyaŋ kokaeŋ asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju: 21 Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ kokaembaajoŋ mambomakeju: Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ aŋgonjora laaligowaa kasayanoŋga isama oŋono mende komuŋ gisaaŋ qaombuyato, Anutuwaa merabora kaaŋa loloon asamararaŋgiawo asariŋ eŋ ubuya.
22 Kawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ korebore mono motooŋ osoŋgoŋ horoŋ merabora memewaa masu uŋuŋkeji, iikaaŋa moma eŋ kouma kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ amakeju, ii mojoŋ. 23 *Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋoonoŋga qaagoto, Anutuwaa yambuyambu kolooniŋ Uŋaya Toroya kaleŋa nonono laligojoŋi, anana mono kaaŋagadeeŋ uunananoŋ osoŋgoŋ horoŋ laligoŋkejoŋ. Anutunoŋ nunuano meraboraaŋa qaita moŋ koloowombaajoŋ mamboma laligoŋ osoŋgoŋ amakejoŋ. Nunuama dowenana mero selenana qaita moŋ buŋa qeŋ aoŋ Siwenoŋ uma qeaŋgowaatiwaajoŋ awelegoŋ laligojoŋ.
24 Kaaŋa letombombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama uunana meleema Siwewaa buŋa koloowoŋa. Iwoiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ amakejoŋi, iikawaa hoŋa kolooro iiniŋ jejeromoŋromonana iikaaŋa kanoŋ tegowaa. Moŋnoŋ iwoiwaa hoŋa kolooro iima iikawaa jejeromoŋromoŋa ii mende toroqeŋ ama mambomakeja. Ii qaago. 25 Iwoiwaa hoŋanoŋ mende kolooro iimakejoŋi, iikawaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjoŋi eeŋ, ii mono kaparaŋ koma koloowaatiwaajoŋ mamboniŋ uunana mende kamaaŋkeja.
26 Kaaŋiadeeŋ loriniŋ Uŋa Toroyanoŋ ilaaŋ nonomakeja. Nomaeŋ qama koliniŋ sokonaga, ii mende mojonto, Uŋa Toroyanoŋ mono aŋo qamakooli gawonananoŋ ilaaŋ nonoma ananaajoŋ ama qama kooliŋ qaa jeta asuganoŋ jejewaa so qaagoto, osoŋgoŋbooro qaganoŋ saŋenoŋ

* **8:20:** Jen 3.17-19 * **8:23:** 2 Kor 5.2-4

jeŋkeja. 27 Saŋenoŋ jeŋ Anutuwaa siiŋaa so ejemba soraaya ananaajoŋ
ama qama kooliŋkeja. Anutunoŋ ejemba uunana iima gosiŋkeji, iinoŋ
mono afaaŋgoŋ Uŋa Toroyaa uumomoya momakeja.
28 Anutunoŋ qamakoolia moma ilawoila kuuya galeŋ kono kawaa
mindimindiri hoŋanoŋ mono iyaŋaa alaurutanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ
koloonkeja. Ii mojoŋ. Hoŋa iikanoŋ ejemba hamoqeqe areŋaa so
oŋoono jopagoŋ muŋkejuti, mono ii kaeŋ me kaeŋ ilaaŋ oŋomakeja.
29 Anutuwaa areŋaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋaa Merianoŋ uumeleeŋ
ala seiseiya ananaa batunananoŋ jeta meŋ nonombaatiwaajoŋ
momakeja. Kawaajoŋ waladeeŋ areŋ ama nonono taninananoŋ
Meriaa so koloowombaajoŋ moro. Iikawaajoŋ ejemba waladeeŋ
moma nononoti, nono kaaŋagadeeŋ koloowombaajoŋ jeŋ meweeŋgoŋ
nonono. 30 Waladeeŋ jeŋ meweeŋgoŋ nononoti, anana kaaŋagadeeŋ
nonoono. Nonoonoti, ananaa qaanana kaaŋagadeeŋ jeŋ tegoro
solaŋaniniŋ. Solaŋaniniŋi, ananaajoŋ kaaŋagadeeŋ kana qendeeno
iyaŋaa asamararaŋanoŋ uma oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Anutuwaa uujopayaa mepemepesee rii.

31 Qaa ii moma kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Anutunoŋ sopa
somoŋgoŋ nonoma leegenananoŋ laligoji eeŋ, moronoŋ mono qotogoŋ
nononaga? 32 Anutunoŋ iyaŋaa Meria kaaŋiadeeŋ mende aŋgoŋ
konoto, ii jeŋ tegoro laaligoya kuuya ananaajoŋ ama qeleeno. Ii qeleeno
Anutunoŋ iwo kaleŋ qerewena tosaana kuuya ii kaaŋagadeeŋ afaaŋgoŋ
nonombaa.
33 Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonoma qaanana jeŋ
tegoro solaŋaniŋkejoŋi, iikawaajoŋ moronoŋ mono qaa jakeyanoŋ ama
nononaga? 34 Kraist Jiisasnoŋ komuro Anutunoŋ mombo meŋ gbiliro
Siwenoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ rama toroqeŋ ananaajoŋ
ama qama kooliŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ moŋ qaanana gosiŋ gere
sianoŋ kemebombaajoŋ jeŋ tegoŋ nonomambaajoŋ amamaawaa.
35 Kraistwaa uujopa uutanoŋ laligoniŋ moronoŋ mono iikanoŋa
mendeema nonono kamaawonaga? Kakasililiŋ ama nonoŋgi koŋajiliŋ
mobonagato, Kraistwaa uujopayanoŋga saanoŋ mende kamaawoŋa.
Sisiwerowero ama nonombuyagato, iikanoŋa saanoŋ mende kamaa-
woŋa. Bodi mokoloowonaga me opo surunananoŋ qaono laligowon-
aga, mono saanoŋ mende kamaawoŋa. Komuwombotiwaa toroko
qaganoŋ laligowonaga me manja qegi kazi koloonagato, mono saanoŋ
mende kamaawoŋa. 36 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita
eja,

> “Goo qagaajoŋ ama umugawodeeŋ kanaiŋ nunugi komu-
> woŋatiwaajoŋ mogi kema gomaŋ tiiŋkeja. Lama uŋuŋ neŋkejuti,
> iikaaŋiadeeŋ nonoojoŋ romoŋgoŋkeju.”

37 Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnoŋ uujopaya nin-
isaano moniŋi, iinoŋ naŋgoŋ nonono lombo kuuya iikanoŋ mono
haamo ama otokoriaŋ maama laligowoŋa. 38 Iwoi moŋnoŋ mono
Kraistwaa uujopayanoŋga mendeema nonomambaajoŋ amamaawaa.
Ii hoŋa tooŋaga moma yagojeŋ. Koomunoŋ me laaligowaa iwoiya
moŋnoŋ mono mendeema nonomambaajoŋ amamaawaa. Siwe gajoba
me omejiilaŋ yoŋonoŋ mono kambaŋ kokaamba me kanageŋ nono

* **8:36:** Ond 44.22

mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Beŋsakoŋ kawali kuusuŋgiawo yoŋonoŋ ii amamaawuya.
39 Euwaa euyanoŋ me emuwaa emuyanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ
mono mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Anutunoŋ ilawoila tosaaŋa moŋ mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ
Anutuwaa uujopaya iikanoŋa mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Anutuwaa uujopaya iikanoŋ mono Kraist Jiisas Poŋnana
iwaanoŋ asugiro ninisaano ii mojoŋ. Kiaŋ.

9

Anutunoŋ siiŋaa so Israel meweeŋgoŋ oŋono.

1 Niinoŋ Kraistwo qokotaaŋ nama qaa qoloŋmoloŋgoya qaagoto, qaa
hoŋa tooŋ moŋ jemaŋa. Uŋa Toroyaa qaawaajoŋ geja ambe qaana
naŋgoŋ jeŋ kotiiŋ uunanoŋ saŋe nuro kokaeŋ moma jejeŋ: 2 Niinoŋ
Juuda ejemba tosaaŋa yoŋoo wosobirinoŋ nuro uunanoŋ siimbobolo
somata tetegoya qaa kokaembaajoŋ momakejeŋ:

3 Yoŋonoŋ niwo baloŋ selenoŋ Israel kanagesoga motooŋgo koloojonto, uugianoŋ Kraistwo mende qokotaaŋ laŋ laligoju. Niinoŋ Israel ŋalaurunanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ aoŋoroŋkejeŋ. Anutunoŋ
yoŋoo qaagia gosiro neeno yoŋoo kitigia koloowe iroŋa meleema
noo qananoŋ kokaeŋ ubaatiwaajoŋ mojeŋ: Iinoŋ nii Kraistwaanoŋga
mendeema nono gere siawaa buŋa koloomambaajoŋ mojeŋ.

4 *Yoŋonoŋ Israel tuuŋ uutanoŋ laligogi Anutunoŋ uŋuano buŋaya
kolooju. Anutuwaa qabuŋaya bosima akadamugiawo kolooju. Anutunoŋ yoŋowo oyaŋboyaŋ koloowutiwaa soomoŋgo walaga ano gbilia
ama Kana qaa oŋono. Kawaajoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma Anutuwaa
waeya meŋ mepeseeŋkeju. Anutunoŋ kotumotueya seiwaatiwaa
qaa somoŋgoroti, iikawaa hoŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ mambomakeju.
5 Yoŋonoŋ wanjalenana Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo esa meraurugiaga laligoju. Kraistnoŋ yoŋoonoŋga baloŋ sele busu meŋ eja kolooro.
Kraistnoŋ Anutunana kolooŋ iwoi kuuya galeŋ kono qata kambaŋ
tetegoya qaa mepeseeŋkeboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.

6 Iikaaŋa laligojuto, Israel kanagesonoŋga koloon seiŋ laligojoŋi,
anana kuuya mono kileŋ Israel ejemba hoŋa mende koloojoŋ. Kawaajoŋ Anutuwaa qaayanoŋ soŋgiro esuŋanoŋ kamakamaata koloonkeja
me? Kaeŋ jewonaga, ii qaa hoŋa qaago. 7 *Aabrahambaa gbiliuruta
yoŋoonoŋga koloojoŋiwaajoŋ ama kuuya anana mono Anutuwaa meraboraaŋaga mende koloojoŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ kokaeŋ ijoro, “Aisakwaa esameraurutanoŋ mono goonoŋ toroqeŋ
qaga bosima laligoŋ ubuya.”

8 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Aabrahambaa gbiliuruta baloŋ ejemba
silinoŋ merabora kolooŋkejoŋi, kuuya anono mono Anutuwaa meraboraaŋa mende koloojoŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ qaa somoŋgoro ejiwaa
so kolooniŋi, Anutunoŋ mono nonoga moma nonono Aabrahambaa
gbiliuruta hoŋa koloojoŋ. 9 *Soomoŋgo qaa iikanoŋ Aabrahambaanoŋ
kokaeŋ karo moro, “Gbani motooŋgo tegoro kanoŋ mombo kaŋ giibe
Saaranoŋ mono meriawo koloowaa.”

---

* **9:4:** Eks 9.4 * **9:7:** Jen 21.12 * **9:9:** Jen 18.10

10 Qaa kaeŋ moro iwaanoŋ iikaya kolooroto, iikanoŋ mende tegoro.
Iwaa gematanoŋ Rebekawaanoŋ kaaŋiadeeŋ Anutuwaa qaayaa so
kolooro. Beŋnana Aisak iinoŋ embia ii koro muro merawoigara
sunesune koloori. 11 Sunesune yoronoŋ goroŋ uutanoŋ rama mende
kooloŋ iwoi awaa me bologa moŋ mende aniti, Anutunoŋ mono kam-
baŋ iikanoŋ mera iyoroonoŋga moŋ iyaŋaajoŋ meweeŋgoro. Iyaŋaa
momo areŋanoŋ kotiiŋ hoŋawo kooloŋ tegowaatiwaajoŋ ama koga
meweeŋgoro.
12 *Iyaŋaa uusiiŋanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ Rebeka kokaeŋ
ijoro, “Datanoŋ mono kogaa weleŋqeqe kooloŋ newo baatanoŋ
laligowaa.” Anutunoŋ kaeŋ ijoŋ nanamemeŋgara ambaoraga iikawaa
soyanoŋ ii mende gosiŋ oronoto, iyaŋaa siiŋagadeeŋ otaaŋ koga oono
dataa somataya kolooro. 13 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ
oogita eja, “Jeikob uunanoŋ jopagoŋ laligoweto, Iisoo (Esau) ii togoŋ
kazi ama muŋ laligowe.”
14 Qaa kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Anutunoŋ dindiŋa mende
kolooja me? Iikaaŋa qaago totooŋ! 15 *Anutunoŋ Mooseswaajoŋ qaa
kokaeŋ ijorota eja, “Niinoŋ mono neenaa siiŋna otaaŋ moŋ moroga iima
koboon kianŋkomumambaajoŋ mojeŋi, iiga mono kianŋkomuŋ muŋkejeŋ.
Moŋ morowaajoŋ wosomomo ama mumambaajoŋ jejeŋi, iwaajoŋ
mono wosona momakejeŋ.” 16 Qaa kawaajoŋ ama namo ejanoŋ
Anutu mende galeŋ komakejato, iwoiwaa siiŋa moma amambaajoŋ
batogoŋ bimbimgonagato, ii kileŋ Anutu mende uuguwaa. Anutu aŋo
kaleŋmorianŋaa so iwoi kuuya galeŋ kono iwaa borianoŋ eja.
17 *Anutunoŋ faarao kimbaajoŋ qaa ijoro Buŋa Terenoŋ kokaeŋ
eja, “Neenaa qabuŋana jeŋ seigi gomaŋ korebore sokombaatiwaajoŋ
mojeŋ. Kaeŋ moma ku-usuna qendeembe asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ
kuuŋ gombe giinoŋ asugina. Asugiŋ laligoŋ tuarenjeŋ ama noma
laligona mono haamo ama gombe.” 18 Qaa iikawaa so Anutunoŋ
iyaŋaa siiŋa otaaŋ moŋ iima koboon kianŋkomumambaajoŋ moji, ii mono
kianŋkomuŋ muŋkebaa ano mombaa uuta meŋ gojomambaajoŋ moji, ii
mono meŋ gojono yaŋgiseŋ kooloŋkebaa. Kiaŋ.

Anutuwaanoŋ iriŋsoŋsooŋ ano kianŋkomu

19 Oŋoonoŋga moŋnoŋ noojoŋa kokaeŋ jenaga, “Kaeŋ kolooro kuuya
anana mono Anutuwaa uusiiŋa tuarenjeŋ ama mubombaajoŋ ama-
maaŋkejoŋ. Kaeŋ koloorogo Anutunoŋ mono naambaajoŋ toroqeŋ jeŋ
nonomakeja?” 20 *Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, baloŋ eja gii mono moroga
kooloŋ Anutu tuarenjeŋ ano aŋgowowo ama munaga? Boroterenoŋ
mono iyaŋaa mokomokoloo Toya kokaeŋ saanoŋ mende jeŋ mubaa,
“Gii mono naambaajoŋa tani koi kaaŋa mokooloŋ nona?” 21 Monjoŋ
meme ejanoŋ mono iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ siiŋaa so gbakoŋ meleema
meweeŋgoŋ gbakoŋ motooŋgo kanoŋa koworaŋeŋ morota morota
meŋkeja. Tosia kambaŋ so meŋ gawoŋ muŋkejoŋ ano tosia akadamu-
giawo ii mono korisoro kambaŋanoŋadeeŋ gawoŋ muŋkejoŋ.
22 Anutu mokomokoloo Tonananoŋ mono kaaŋiadeeŋ ama nono-
makeja. Iinoŋ iriŋsoŋsooŋa ejemba qendeema nonono ku-usuŋa
iima mobombaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma iriŋa soono kazianoŋ

* **9:12:** Jen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3 * **9:15:** Eks 33.19 * **9:17:** Eks 9.16 * **9:20:** Ais 29.16; 45.9

ejemba tosaaŋa yoŋoo qagianoŋ uro jojoriŋ kondeema oŋomambaajoŋ ama laligoro. Ii kileŋ ironja uulaŋawodeeŋ mende meleema oŋonoto, yoŋoojoŋ ama siimbobolo mamaga moma mokosiŋgoŋ uugia meleembutiwaajoŋ mamboma laligoro.

23 Kaaŋiadeeŋ kaleŋmoriaŋa iŋisaano kelemaleleŋ koloowaatiwaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma ejemba akadamuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ meweeŋgoŋ nononoti, anana mono niniima kobooro akadamuyawo asariŋkejoŋ. 24 Anana kaaŋagadeeŋ kaaŋa koloowombaajoŋ nonoono. Juuda ejembagadeeŋ qaagoto, waba kantria kantria ii kaaŋagadeeŋ kaaŋa koloowutiwaajoŋ oŋoono. 25 *Anutunoŋ iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hooseawaa terenoŋ kokaeŋ eja,

> “Ejemba neenaa kanagesouruna mende koloon laligogiti, niinoŋ mono ii oŋoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianoŋ neenaa wombo alana mende laligogiti, iyoŋoojoŋ mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaeŋ jeŋ laligomaŋa.
>
> 26 *Niinoŋ gomaŋ mombaa ejembaya yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ laligowe,
>
> ‘Oŋo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaeŋ jeŋ laligoweto, ii mono baloŋgianoŋ iikanoŋa oŋooma qagia kokaeŋ qamaŋa: Oŋo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraaŋa kolooju. Utequte kaaŋa koloowaa.”

27 *Aisaianoŋ kaaŋagadeeŋ Israel kanageso nonoojoŋ ama kokaeŋ saama jero, “Israel ejemba jaŋgonana kowe sakasiŋ kaaŋa koloonagati eeŋ, ii kileŋ nonoonoŋga afaaŋanoŋ mono uunana meleeniŋ hamo qeŋ nonombaa. 28 Poŋnoŋ gomaŋa gomaŋa kuuya ananaa qaanana iliŋ alaŋ gosiŋ jeŋ tegoŋ kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”

29 *Aisaianoŋ kaeŋ jeŋ waladeeŋ qaa moŋ jeroti, iikawaa oŋanoŋ mono nonoonoŋ kokaeŋ kolooja, “Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Tonananoŋ gbiliurunana tosaaŋa mende iŋiima kobooro uugia meleembuyagati eeŋ, balonananoŋ mono Sodom kaaŋa meleeno kemero gere jenaga. Nononoŋ mono Gomora ejemba kaaŋa tiwilaawonaga. Anutunoŋ mono kaaŋa ama nononaga.” Kaeŋ jero.

Israel kelemaleleŋanoŋ Anutu yaŋgiseŋ ama muŋkeju.

30 Kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Kantri tosianoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa gawoŋa mende kaparaŋ koma megiti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋanigi. Uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaajoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligoju. 31 Kaeŋ laligojuto, Israel nononoŋ solaŋa koloowombaa Kana qaa otaawombaajoŋ kaparaŋ koma laligoŋ kouma ii kileŋ Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniniŋ.

32 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋgiodeeŋ batogoŋ nanamemeŋ dindiŋa ama iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma Jiisas mende moma laariŋ mugi. Iinoŋ jamo powowoŋ kaaŋa kolooji, mono iwaanoŋ ritataŋgoŋ uŋuro osiŋ gema qegi. Iikawaajoŋ solaŋa mende koloogi. 33 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Iibu, Anutu niinoŋ mono aeŋ jamo moŋ Zaion baaŋanoŋ Israel tuuŋ uugianoŋ komowe yoŋonoŋ iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ

* **9:25:** Hoos 2.23 * **9:26:** Hoos 1.10 * **9:27:** Ais 10.22-23 * **9:29:** Ais 1.9 * **9:33:** Ais 28.16

uŋuro gema qeŋkebu. Moŋnoŋ eja gereya powowoŋ kotakota ii moma laariŋ mubaati, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ iwaajoŋ nama gamu mende mokoloowaa." Kiaŋ.

10

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajoŋ awelegoŋkejeŋ. Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ uuna meŋ kululuuŋ yoŋoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ muŋkejeŋ. 2 Yoŋoo kanagianoŋ kokaeŋ eja: Yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ uugere amakejuto, ii poumapou qaganoŋ amakeju. Yoŋoo qaagia kaeŋ naŋgoŋ jejeŋ.

3 Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋi, iikawaa kania mende moma yagoŋ iyaŋgiodeeŋ batogoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeju. Kaeŋ ama Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ jeŋkeji, qaa iikawaa baatanoŋ mende kema osiŋ eeŋ tondu laligoju. 4 Kraistnoŋ aŋodeeŋ Kana qaa otaadabororo. Nono tosianoŋ ii amamaaŋ Kraist moma laariŋ uunana meleenjoŋi, iikaya mono Kraistwaajoŋ ama Anutuwaa jaanoŋ solaŋanijoŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ anana kuuya hamo qeŋ nonomambaajoŋ moja.

5 *Moosesnoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaa qaaya ii kokaeŋ oorota eja, "Kana qaa otaadaborowaati, iinoŋ mono kawaajoŋ ama laaligo kotiga mokoloowaa." 6 *Qaa kaeŋ ejato, uunana meleema moma laariniŋ Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkejoŋi, Moosesnoŋ kawaajoŋ qaa kokaeŋ jerota eja, "Uuganoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jewabo: Eja moronoŋ mono Siwe gomanoŋ unaga?" Ejembanoŋ ii Kraist wama kamaawaatiwaajoŋ laŋ jegi. 7 Me "Eja moronoŋ koomu gomambaa dutanoŋ kemenaga?" Ejembanoŋ ii Kraist wama koomunoŋga waabaatiwaajoŋ laŋ jegi.

8 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, "Buŋa qaa ii koriganoŋ qaagoto, mono goo buuganoŋ ano uuganoŋ eja." Buŋa qaa ii moma laariwombaajoŋ eja. Nononoŋ qaa iikanoŋ ejemba uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋomakejoŋ: 9 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Giinoŋ qaa ii uuwomboganoŋ moma laariŋ je buu susuganoŋ "Jiisasnoŋ Poŋna kolooja," kaeŋ jeŋ asugijaŋi eeŋ, mono hamo qeŋ gono letomba.

10 Gii uuwomboganoŋ Buŋa qaa moma laarina Anutunoŋ qaaga jeŋ tegoro solaŋaniwa ano je buu susuganoŋ Jiisas jeŋ asugina hamo qeŋ gono letomba.

11 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ jegita eja, "Moronoŋ ii moma laariŋ mubaati, iinoŋ mono gamuya mende mobaa." 12 Anutunoŋ Juuda ejemba mende ninisoroon kantri tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja. Poŋ motooŋgo iinoŋ mono kuuya ananaa Poŋnana kolooŋ so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja. Ejemba ii qama kooliŋkejoŋi, anana kuuya mono kotumotueya kelemaleleŋ nonomakeja.

13 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, "Ejemba dakaya yoŋonoŋ Pombaa qata qama kooliwuyati, iinoŋ mono ii kuuya hamo qeŋ oŋono letombuya."

---

* **10:5:** Lew 18.5 * **10:6:** Dut 30.12-14 * **10:11:** Ais 28.16 * **10:13:** Joel 2.32

14 Ejembanoŋ Poŋ mende moma laariŋ muŋ iwaa qata mono nomaeŋ
qama kooliwuyaga? Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaeŋ
moma laariŋ mubuyaga? Moŋnoŋ Buŋa qaa mende jeŋ asariwaati eeŋ,
yoŋonoŋ ii mono nomaeŋ mobuyaga? 15 *Ejemba moŋ Buŋa qaawaajoŋ
mende wasiwoŋati eeŋ, iinoŋ mono nomaeŋ kema ii jeŋ asarinaga?
Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba Buŋa qaa
awaa meŋ kaŋkejuti, iyoŋoo kana otoŋgia moniŋ awaa soro kolooja.”
16 *Kaeŋ oogita ejato, noo Israel kanageso hoŋa yoŋonoŋ Oligaa Buŋa
mende teŋ koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianoŋ
kokaeŋ ninijorota eja, “Oo Poŋ, nono Buŋa qaa jeŋ seiniŋ moronoŋ
mono uuta meleema ii moma laarinagato?” 17 Qaa iikawaa so Kraistwaa
qaaya jeŋ seiniŋ gejagianoŋ kemero mogi momalaarigianoŋ mono
iikaaŋ koloowaa.
18 *Momalaari kaaŋ koloowaato, kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Buŋa qaa
iikanoŋ mono Juuda yoŋoo gejagianoŋ mende kemero mogi me? Qaago,
ii mono mogi. Kawaa qaaya ii kokaeŋ jegita Buŋa Terenoŋ eja,

“Qaa jegi qaagianoŋ mono kema kaŋ gomaŋ kuuya sokono. Ii
gomaŋa gomaŋa eu emu leelee iikanoŋ mogi.”

19 *Qaa iikawaa so Buŋa qaa mono mogito, mombo toroqeŋ kokaeŋ
qisiŋ oŋonjeŋ: Israel ejembanoŋ ii moma asarigi me qaago? Moosesnoŋ
wala qaa kokaeŋ jero,

“Ejemba kanageso uumeleeŋgiaa hoŋa qaa niinoŋ ii hamo
qeŋ oŋombe oŋoo uugianoŋ mono iikawaajoŋ ama motoqoto
koloowaa. Waba tuuŋ poumapou laligojuti, iyoŋonoŋ oŋo
uŋuugugi sili iikanoŋ mono Juuda oŋoo uugia kuuwe iriŋgia
soono uugianoŋ waabaa.”

20 *Aisaianoŋ mono kotiiŋ nama kokaeŋ jerota eja,

“Ejemba nii mende moŋgama noma laŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono
nii mokoloon noŋgi.
Ejemba noo kananaajoŋ mende qisiŋ laligogiti, niinoŋ kaniana
mono yoŋoojoŋ iŋisaambe iima mogi.”

21 *Yoŋoojoŋ kaeŋ jeroto, Israel nonoojoŋ qaa kokaeŋ ninijorota
eja, “Weeŋ so umugawodeeŋ kanaiŋ qootogo kanageso gejajuju
koloonkejuti, oŋo noonoŋ kawutiwaajoŋ oŋooma boro kaka koma
laligowe gomaŋ tiiŋkeja.” Kiaŋ.

11

Israel uutanoŋ uumeleeŋ tuuŋ melaa eja.

1 *Kawaajoŋ kokaeŋ qisijeŋ: Anutunoŋ iyaŋaa kanagesoya gema qeŋ
nonono me qaago? Ii qaago totoon! Niinoŋ kaaŋagadeeŋ Aabrahambaa
gbilia moŋ koloojeŋ. Neeno Israel kanagesowaa tuuŋ qata Benjamin
iwaa uutanoŋ laligojeŋ. 2 Anutunoŋ waladeeŋ iyaŋaa kanagesoya
meweeŋgoŋ nononoti, nono mono mende gema qeŋ nonono laligojoŋ.
Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buŋa Terenoŋ oogita eja.
Iinoŋ Anutuwaa jaanoŋ Israel ejemba jeŋ oŋoma qama kooliroti, oŋo
qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaeŋ, 3 *“Oo Poŋ, yoŋonoŋ mono

---

* **10:15:** Ais 52.7 * **10:16:** Ais 53.1 * **10:18:** Ond 19.4 * **10:19:** Dut 32.21 * **10:20:** Ais 65.1 * **10:21:** Ais 65.2 * **11:1:** Fil 3.5 * **11:3:** 1 Kiŋ 19.10, 14

goo gejatootoo ejembauruga uŋugi komugi goonoŋ siimoloŋ ooŋooŋ alataya alataya kondemondeeŋgi. Nii motooŋgo nomesaogi laligowe kokomomola meŋ emboma nuwombaajoŋ jojoriju.”

4 *Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ ii moma mono kokaeŋ meleema muŋ ijoro, “Gii geeŋgodeeŋ mende laligojanto, niinoŋ eja 7,000 kaaŋiadeeŋ sopa somoŋgoŋ oŋombe neenaa buŋana koloon beŋ qoloŋmoloŋgoya Baal ii mende simiŋ kuma muŋ giwo toroqeŋ laligoju.” 5 Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ Anutuwaa tuuŋ melaa eja. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋaa so ejemba afaaŋa meweeŋgoŋ nonono laligojoŋ.

6 Kaleŋmoriaŋanoŋ mono nemuŋ koma muro meweeŋgoŋ nonono. Nono nanamemeŋ awaa ama meŋ laligowonagati, iikawaajoŋ ama mende meweeŋgoŋ nonono. Baloŋ ejemba nanamemenananoŋ nemuŋ koma muro meweeŋgoŋ nononagati eeŋ, iwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono iwoi omaya koloonaga.

7 Kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Israel kanagesonoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma laligogito, solaŋaniwombaa kania ii mende mokoloogi. Yoŋonoŋ qaagoto, Anutunoŋ tuuŋ melaa meweeŋgoŋ nononoti, nononoŋ kaleŋa ii mokoloon solaŋa kooniŋ. Tosianoŋ momo bologanoŋ uugia gojono eeŋ tondu laligoju. 8 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutunoŋ ome mende somoŋgoro uugianoŋ kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajoŋ jaagia meŋ gooro umuŋ kono. Qaa gejagianoŋ moma moma asariwubotiwaajoŋ ii meŋ gojono. Kaeŋ tompiŋ laligoŋ kouma kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ eeŋ tondu laligoju.” 9 *Kiŋ Deiwidnoŋ iikawaa qaaya kokaeŋ jerota eja,

> “Oo Anutu, yoŋonoŋ jejelombaŋ ooŋ ama neŋ laŋ aisooŋkeju. Iikanoŋ mono mokoloon iŋiima siŋgisoŋgogiaajoŋ moto ama oŋomba.
> Mono iyaŋgiaa duŋgianoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro iroŋa meleema oŋona siimbobolo mobu.
> 10 Oo Anutu, gii mono jaagia meŋ goona uuŋ iibombaajoŋ amamaawu.
> Mono iroŋa meleema oŋona qagianoŋ uma bimooro suulaŋ uuŋgoŋ laligowuya.”

Deiwidnoŋ kaeŋ qama kooliro.

Waba kantri yoŋonoŋ Anutuwaa geria hoŋa koloogi.

11 Toroqeŋ kokaeŋ qisijeŋ: Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro uugianoŋ gojono awaa koloowombaajoŋ amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya! Kamaaŋ uŋuroti, iikanoŋ mono Anutu moma kotowombaajoŋ awelegowutiwaajoŋ kolooro. Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kana uuguŋ kamaaŋ uŋuro waba kantri yoŋonoŋ kitigia koloon uugia meleema Anutuwaa buŋaya koloogi. Kaeŋ koloogiti, iikanoŋ uugia kuuro kawaajoŋ iriŋgia soono uugia meleembutiwaa siiŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ ama kaeŋ kolooro.

12 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuro kawaajoŋ waba gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue uutanoŋ laligojuto, Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ tompiŋ laligoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende

* **11:4:** 1 Kiŋ 19.18 * **11:8:** Dut 29.4; Ais 29.10 * **11:9:** Ond 69.22-23

sokonju. Kanageŋ Juuda yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kuuya uugia meleembuya. Kaeŋ kolooro Anutuwaa kotumotueyanoŋ seiŋ kelemalelen asuganoŋ asugiwaa.

13 Niinoŋ qaana koi Juuda oŋoojoŋ qaagoto, waba kantri kanageso oŋoojoŋ jejeŋ. Niinoŋ waba kantri oŋoonoŋ wasiwasi eja aposol koloojeŋiwaajoŋ “Gawona qabuŋayawo kolooja,” jeŋ kaeŋ romoŋgojeŋ. 14 Gawona ii mewe hoŋa kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanoŋ iikawaa bujuya mobutiwaajoŋ kaparaŋ koma awelegoŋkejeŋ. Buju qaa iikanoŋ motomotooŋ yoŋoo uugia kuuro kawaajoŋ iriŋgia soono uugia meleembombaa siiŋanoŋ kolooro meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaa. Gawona qabuŋayawo ii mono kawaajoŋ ama waba kantri oŋoo batugianoŋ meŋkejeŋ.

15 Anutunoŋ Juuda tuuŋ gema nunuro iikawaa hoŋanoŋ mono kokaeŋ kolooro: Waba kantria kantria oŋonoŋ kitigianoŋ koloogi Anutunoŋ tawagia meŋ uŋuano alauruta koloogi. Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋoma moma aŋgoŋ koma aŋaliŋ oŋombaati, iikawaa hoŋanoŋ mono koomunoŋga gbiliŋ laligoŋ kotiiwutiwaa so koloowaa.

16 Gbani jaayaqeqe gbilianoŋ nene Anutuwaajoŋ gosiŋ ama korisoro aniŋ soraaya kolooji eeŋ, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaaŋagadeeŋ soraaya kolooja. Gere tiitanoŋ toroya kolooji eeŋ, borianoŋ mono kaaŋagadeeŋ toroya kolooju. 17 Juuda tuuŋ ii Anutu iyaŋaanoŋ oil gerega kolooja. Anutunoŋ iyaŋaanoŋ oil gere ii hoŋaboŋa meŋ boria tosaaŋa motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria meŋ kaŋ batugianoŋ ano toroqeŋ somariiŋkeju. Kantri tosaaŋa oŋo duuyaa oil gere kawaa so koloojuto, Anutunoŋ kileŋ uŋuano kambaŋ kokaamba gere boria qaita moŋ yoŋoo batugianoŋ laligoŋ kotiiŋkeju. Oŋo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanoŋga nene apuya horoŋ neŋ somariiŋkeju.

18 Oŋo Juuda nonowo nanjuto, kileŋ Juuda nunuuguŋ selegia meŋ ububo. Selegia meŋ ubuyagati eeŋ, mono qaa koi mobu: Kantri tosaaŋa oŋo gere boriagadeeŋ kaaŋa kolooju. Oŋo tiinana mende bosimakejuto, nonoonoŋ gere tiitanoŋ mono oŋombosino nanju.

19 Qaa kokaeŋ jewuyaga, “Anutunoŋ anana iyaŋaa gere batuyanoŋ ama nonombaatiwaajoŋ ama gere boria ii kotoro kamaaro tintiŋa kolooro.” 20 Qaa ii hoŋaga. Anutunoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiwaajoŋ ama kotoŋ oŋono kamaagito, oŋo mono momalaarigianoŋ rindaŋgoŋ oŋono zeŋ nanju. Kaeŋ nama jabaarambaraŋ mende meŋ awelegoŋ laligowuto, mono kokaeŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ sombugia moma laligowu: 21 Anutunoŋ aŋaa geriaa boria hoŋa mende iŋiima koboon Juuda kanageso kotoŋ oŋonoti eeŋ, oŋo mono “Saanoŋ niniima koboowaa,” kaeŋ jewubo. Eeŋ kaaŋa romoŋgoŋ tondu laligowubo. 22 Kawaajoŋ waba kantri oŋo Anutuwaa kania romoŋgoŋ kokaeŋ jewuya, “Juuda ejemba kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuroti, Anutunoŋ iikawaa iroŋa meleema mono oŋanoŋ geriawo ama oŋomakejato, anana qeeaŋgo Toyawo qokotaaŋ naniŋ meŋ qeaŋgoŋ nonomakeja. Iwo mende toroqeŋ namboŋati eeŋ, mono kantri tosaaŋa nono kaaŋagadeeŋ kotoŋ nonono kamaawoŋa.”

23 Kaeŋ saanoŋ jewuyato, Anutunoŋ ejemba kana soŋgigiti, ii kaaŋagadeeŋ saanoŋ kotiiŋ gere batuyanoŋ mombo toroqeŋ oŋombaa.

Kawaajoŋ Juuda kanageso yoŋonoŋ yaŋgiseŋgia mesaoŋ uugia meleembuti eeŋ, ii mono saanoŋ Jiisaswo toroqeŋ oŋombaa. 24 Anutunoŋ oŋo duuyaa oil gere kanoŋa kotoŋ oŋoma komakoomowaa kania uuguŋ oil gere qaita mombaa batuyanoŋ ama toroqeŋ oŋono. Kantri tosaaŋa oŋo kaaŋa ama oŋonoti eeŋ, iikawaajoŋ iyaŋaa gere boria hoŋa Juuda kanageso hoŋa ii mono afaaŋgoŋ uŋuama siiŋanoŋ iyaŋaa oil geriaa batuyanoŋ ama oŋono mombo toroqewuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ Israel kuuya kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ moja.

25 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋoaŋgiaa momakooto qaganoŋ laŋ laligowubotiwaajoŋ mono qaa aasaŋgoya moŋ iŋisaambe moma asariwutiwaajoŋ mojeŋ. Qaa ii kokaeŋ: Momo bologanoŋ Israel kanagesowaa bakaya moŋ yoŋoo uugia gojono laligojuto, kambaŋ tetegoya qaa yaŋgiseŋ mende toroqeŋ laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yoŋoonoŋga kelemaleleŋ yoŋonoŋ uugia meleema Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ koubuya. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ jaŋgogia iiro sokombaati, kambaŋ iikanoŋ Juuda kanageso nonoo yaŋgiseŋ kambanananoŋ tegoro kuuya uugia meleembuya. 26 *Uugia meleeŋgi Anutunoŋ Israel kanageso kuuya hamo qeŋ oŋono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Hamoqeqe Toyanoŋ mono Zaion baaŋanoŋga asugiŋ Jeikob tuuŋ nonoo nanamemenana aŋgonjorayawo ii koma konjoratiwaa.
>
> 27 *Anutu niinoŋ siŋgisoŋgogia koma konjoratiŋ oyaŋboyaŋ mokoloowutiwaajoŋ soomoŋgo areŋa ii yoŋowo ambe motooŋ laligowoŋa.”

Qaa kaeŋ eja.

28 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ Oligaa Buŋa gema qeŋ Anutuwaa kereuruta koloogitiwaajoŋ kantri tosaaŋa oŋonoŋ kitigianoŋ Anutuwaa alauruta kolooju. Kaeŋ koloojuto, Anutunoŋ Israel wanjaleurunana meweeŋgoŋ oŋonotiwaajoŋ Juuda nononoŋ mono toroqeŋ wombo alauruta hoŋaboŋa koloojoŋ. 29 Anutunoŋ ejemba moroga meweeŋgoŋ oŋooma kaleŋ oŋomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago. 30 Waba kantri oŋo kaaŋagadeeŋ wala Anutuwaa jeta mende teŋ koma tondu laligogito, Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ yaŋgiseŋ koloogitiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋo kiaŋkomuŋ oŋono letoŋgi.

31 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba Anutuwaa jeta qotogoŋ tondu laligoŋ koujuto, oŋonoŋ letoŋgitiwaajoŋ ama Anutunoŋ Juuda kanageso nono kaaŋiadeeŋ kambaŋ kokaamba kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ moja. Waba kantri oŋonoŋ uugia meleema letoŋgi kawaa silianoŋ uugia kuuŋkeji, iikawaajoŋ yoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ afaaŋgoŋ uugia meleema kiaŋkomuya buŋa qeŋ aowuya.

32 Ejemba kuuya anana Anutu qotogoŋ laŋ laligoniŋ qaa qootogonana mokoloon gbadooŋ nonono. Korebore kiaŋkomuŋ nonombaatiwaajoŋ ama kasanoŋ gbadooŋ nonono. Kiaŋ.

Anutu mepeseeŋ ooŋsaa rii kokaeŋ qamakejoŋ:

33 *Anutu kaleŋmoriaŋaa kowianoŋ mono somata qatawo kolooja. Maŋgaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoyanoŋ nunuuguŋ uuta somata kolooja. Iinoŋ qaanana gosiŋ jeŋ

* **11:26:** Ais 59.20 * **11:27:** Jer 31.33-34 * **11:33:** Ais 55.8

tegoŋkeji, nononoŋ ii kuuya jeŋ asariŋ tegowombaajoŋ amamaawoŋa. Laaligonanaa kana areŋgoŋkeji, iikawaa kania mono moma gosiŋ mokoloon tegowoŋatiwaa so qaago.

34 *"Pombaa uu konoŋaa areŋa ii ejemba kuuyanoŋ moma yagowombaajoŋ amamaaŋ laligoŋ kouniŋ. Moŋnoŋ gejanono qaa mubaatiwaa so qaago."

35 *"Baloŋ ejemba kaleŋ aŋguŋkejonto, iwo kaeŋ ambombaajoŋ amamaaŋ laligoŋ kouniŋ.

Iwoi muniŋ kitia mende meleema nonono saanoŋ sokoma muja. Iwoi moŋ era nonombaatiwaa kiti mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ."

36 *Ii kokaembaajoŋ amamaaŋkejoŋ: Iinoŋ iwoi kuuyaa Toya koloon wanjaleya kolooja. Iinoŋ iwoi kuuya nemuŋ kono kolooro. Ii iyaŋaa akadamuya mokoloon mubaatiwaajoŋ ama kolooro. Kawaajoŋ anana qabuŋaya mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ uma ewaa. Qaa ii oŋanoŋ.

12

Laaligonana nomaeŋ laligoniŋ Anutuwaanoŋ sokombaa?

1 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ kaeŋ kiaŋkomuŋ nononotiwaajoŋ niinoŋ mono uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono kiaŋkomuya ii uu konoŋgianoŋ romoŋgoŋ kawaa so kitia meleema muŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligowu. Kaaŋagadeeŋ oŋoaŋgiaa sele busugia ii Anutuwaa kotiŋ nanduŋga ambu. Kaeŋ ambuti eeŋ, oŋo mono gbiliŋ soraaya koloogi Anutunoŋ nanduŋgia ii iiro sokono siiŋa momakebaa.

2 Wala namowaa nanamemeŋ bologaa areŋa otaaŋ laligogito, kambaŋ kokaamba iikaaŋa mono mende toroqeŋ amakebu. Kaeŋ qaagoto, mono uumomogianoŋ gbiliro letoma laligowu. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ siiŋ nomaeŋ moji, ii moŋgama saanoŋ kotiiŋ gosiŋ mokoloowuya. Ii mokoloon iikawaa so amakebuti eeŋ, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamugiawo koloonkebuya.

3 Sisau tondu laligowubotiwaajoŋ qaa moŋ jemaŋa. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ nono iikawaa qaganoŋ nama kuuya oŋoojoŋ kokaeŋ iŋijojeŋ: Oŋo mono oŋoaŋgiaajoŋ mogi uuta mende koloowato, motomotoon oŋo mono tororo moma kotoŋ aoŋ laligowu. Anutunoŋ momalaari nonono iikawaa hoŋa kolooŋkejiwaa so mono oŋoaŋgia gosiŋ aoŋ iikawaa so qaa jeŋ laligowu.

4 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Sele busunananoŋ motooŋgo koloojato, sele busu kitinana ii mamaga. Kitia kuuya yoŋonoŋ gawoŋ motooŋgo iikayadeeŋ mende meŋkeju. 5 Iikawaa so uumeleeŋ ejemba anana kaaŋagadeeŋ mamaga laligojonto, kileŋ Kraistwo qokotaaŋ nama sele busu kaaŋa hoŋa motooŋgo koloojoŋ. Motooŋgo koloojonto, aŋa aŋa nononoŋ mono toroqeŋ aoŋ motooŋ gawoŋ meniŋ sokono nanjoŋ.

6 *Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa nononotiwaa so gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ. Moŋnoŋ gejatootoo gawombaa momo kaleŋa buŋa qeŋ aoji eeŋ, iinoŋ ii mono gawonoŋ amakeba. Momalaarianoŋ rindaŋgoŋ muŋkejiwaa so gawonoŋ ama

* **11:34:** Ais 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **11:36:** 1 Kor 8.6 * **12:4:** 1 Kor 12.12 * **12:6:** 1 Kor 12.4-11

Anutuwaa qaaya jeŋ laligowa. 7 Mombaajoŋ weleŋqeqe gawombaa
momo kaleŋa muroti eeŋ, iikawaa so mono tosaaŋa pondaŋ ilaaŋ
oŋoma laligowa. Mombaajoŋ boi qaqazu gawoŋ mewaatiwaa momo
kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono membiriqembiria qaa pondaŋ tosaaŋa
kuma oŋoma laligowa.

8 Mombaajoŋ uu naŋgonaŋgo gawombaa momo kaleŋa muroti eeŋ,
iinoŋ mono pondaŋ kaparaŋ koma ejemba uugia kuuŋ naŋgoŋ oŋoma
laligowa. Tosianoŋ iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ meŋ amamaagi mom-
baajoŋ ii naŋgoŋ oŋombaatiwaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono
koŋgbaraya qaa pondaŋ naŋgoŋ ilaaŋ oŋoma laligowa. Mombaajoŋ
galeŋkoŋkoŋ gawombaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono zeŋ
nama tosaaŋa galeŋ koma oŋoma laligowa. Mombaajoŋ uujopa gawom-
baa momo kaleŋa muroti, iinoŋ gawoŋ ii mono korisoro qaganoŋ meŋ
laligowa. Kiaŋ.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

9 Mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ tororo uujopa ama aoŋ laligowu. Bologa
sisia meŋ gema qeŋ laligowu. Awaawaajoŋ ama oŋono iikanoŋ mono
qokotaaŋ laligowu. 10 Uumeleeŋ alaurugia ii mono gumbonjonjoŋ
qaganoŋ ama oŋoma tororo jopagoŋ aoŋ laligowu. Goda qeŋ aowom-
baajoŋ kaparaŋ komakejuti, iikanoŋ mono awelegoŋ mepeseeŋ aoŋ
laligowu.

11 Uugianoŋ mono mende sologoŋ looriwato, qama kooligi Uŋa
Toroyanoŋ inaaŋ oŋono geregerenoŋ nama Pombaa gawoŋ meŋ
laligowu. 12 Mono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋatiwaajoŋ mamboma je-
jeromoŋromoŋ ama korisoro qaganoŋ laligowu. Kakasililiŋ moma
mono mokosiŋgoŋ laligowu. Mono pondaŋ nama Anutu qama kooliŋ
laligowu. 13 Anutuwaa ejemba soraayanoŋ iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii
mono ilaaŋ oŋoma laligowu. Mono ejemba koma horoŋ oŋoma motooŋ
rama nembanene neŋ korisoro amakebu.

14 *Sisiwerowero ama oŋomakejuti, ejemba ii mono mende qasuaaŋ
oŋombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegoŋ oŋomakeba. 15 Aisoojuti,
iyoŋowo mono ilaaŋ oŋoma aisoowu. Saajuti, iyoŋowo mono ilaaŋ
oŋoma saabu. 16 *Mono uumotooŋ ama aoŋ luaenoŋ laligowu.
Oŋoaŋgiaajoŋ mono mende mogi uba. Jaba-arambaraŋ mende ambuto,
ejemba kamaaŋqeqeta mono ala meŋ oŋoma laligowu. Oŋoaŋgiaajoŋ
mogi momakooto ejembaga laligojutiwaa so mende koloowa.

17 Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajoŋ mende ambu.
Ejemba kuuyanoŋ sili tosaaŋa yoŋoojoŋa mogi nanamemeŋ awaa
koloojuti, ii mono kaparaŋ koma meŋ laligowu. 18 Iwoi mombaajoŋ
osiqosi mende anjuti, mono kotikotii eŋ oŋonjiwaa so kaparaŋ koma
ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ laligowu.

19 *Qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ mono
bologaa kitia meleembe qagianoŋ ubaa. Ii noo gawoŋga. Poŋ niinoŋ
kaeŋ jejeŋ.” Kawaajoŋ wombo alauruna, oŋoaŋgio mono bologaa iroŋa
mende meleembuto, ii Anutuwaajoŋ mesaogi iriŋa soono iwaa kitia
meleema metogoŋ oŋombaa.

---

* **12:14:** Mat 5.44; Luuk 6.28 * **12:16:** Gba 3.7 * **12:19:** Dut 32.35

20 *Kawaajoŋ ii oŋoaŋgio mende meleembuto, Buŋa qaa koi mono
otaaŋ laligowu, “Kereganoŋ nenewaa komuji eeŋ, ii mono nene
wagiwa. Goo kereganoŋ apuwaajoŋ moji eeŋ, ii mono apu muna newa.
Kaeŋ ama goonoŋ sili awaa iikanoŋ mono uu kuuŋ muna gamuya
moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaaŋ laligowu. 21 Moŋnoŋ sili bologa
iikanoŋ haamo ama gombaboto, geeŋgo mono sili awaa ama iikanoŋ
haamo ama muŋ silia bologa ii koloŋaniwaga. Kiaŋ.

13

Gawman yoŋoo qaa baagianoŋ kema teŋ koma laligowu.

1 Gawman moŋ ii aŋodeeŋ mende kolooroto, Anutu, ku-usuŋ Toya
iinoŋ mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usuŋ qaganoŋ
nama galeŋ koma nonomakeju. Jeŋkooto gawombaa kondomondooya
ii Anutu. Kawaajoŋ oŋo kuuya mono oŋoaŋgiaa gawman yoŋoo qaa
baatanoŋ kema laligowu. 2 Kania kaeŋ mojutiwaajoŋ ama moŋnoŋ
jeŋkooto galeŋ yoŋoo ku-usuŋgia qetanji, iinoŋ Anutunoŋ laaligowaa
areŋa anoti, mono ii qetanja. Jeŋkooto Toya qetanjuti, Anutunoŋ iyoŋoo
qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋono lombo mokoloowuya.

3 Galeŋkoŋkoŋ yoŋonoŋ ejemba nanamemeŋ bologa amakejuti, ii
kee momo ama oŋomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaaŋa mende ama
oŋomakeju. Kawaajoŋ galeŋ ku-usuŋgiawo yoŋoo keega momambaa-
joŋ mojaŋ me qaago? Ii mende momambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono
nanamemeŋ awaa ama meŋ laligona mepeseeŋ gomakebuya.

4 Gawman yoŋonoŋ mono Anutu weleŋa qeŋ muŋ meŋ qeaŋgoŋ
gombombaajoŋ moju. Kaeŋ mojutiwaajoŋ ejemba bologa koloojuti,
mono iikawaa iroŋa meleeŋgi qagianoŋ uro lombo mobutiwaajoŋ
nanju. Anutuwaa weleŋqeqeuruta koloogi goondomombaa soo somata
oŋonoti, ii eeŋ totooŋ mende meŋ laligoju. Kawaajoŋ iwoi bologa anjaŋi
eeŋ, mono toroko moma laligowa. 5 Lombo qagianoŋ ubabotiwaajoŋ
mono gawman jegia teŋ koma laligowu. Kawaajoŋadeeŋ qaagoto, Anu-
tuwaa jaanoŋ kaaŋgadeeŋ sokombaatiwaajoŋ mono kaeŋ amakebu.
Mende teŋ koŋgi Anutuwaa iriŋa soono jero uu konoŋgianoŋ kaeŋ mogi
uugianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono kaaŋagadeeŋ gawman yoŋoo qaa
baatanoŋ kema laligowu.

6 *Gawman yoŋonoŋ mono Anutuwaa gawoŋ bakaya moŋ meŋ
iikanoŋ zeŋ nama galeŋ koma oŋomakeju. Gawoŋgia ii mewutiwaajoŋ
oŋonoŋ mono ilaaŋ oŋoma takis kaaŋagadeeŋ amakeju. 7 Gawmambaa
takis ama kotiŋ kania kania dawi oŋombutiwaajoŋ jeŋkejuti, ii mono
kuuya iikawaa so oŋomakebu. Gawmambaa takis kania kania ku-
uya oŋoma komuniti gawoŋ ii mono tororo meŋkebu. Gawmambaa
gawoŋ meme ejemba yoŋoojoŋ mono qaqabuŋabuŋa ama goda qeŋ
oŋomakebu. Kiaŋ.

Kambaŋ somatanoŋ dodowiro mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

8 Kaeŋ ama mombaanoŋ tosa moŋ oŋowo mende ero laligowu.
Kileŋ oŋoo tosagia motooŋgo ii kambaŋ so kokaeŋ eja: Oŋo mono
uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Moŋnoŋ tosaaŋa jopagoŋ uukaleŋ ama
oŋomakeji, iinoŋ mono Kana qaa otaadaboroŋkeja.

---

* **12:20:** Gba 25.21-22 * **13:6:** Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25

9 *Jeŋkooto qaa waŋa ii kokaeŋ, “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono tosaaŋa kuuya jopagoŋ oŋomakeba.” Qaa kawaa uutanoŋ jeŋkooto qaa koi kaaŋa eju, “Serowiliŋ mende amba,” “Ejemba moŋ mende qena komuwa,” “Yoŋgoro mende mewa,” “Iwoiwaajoŋ mono mende koposoŋgowa.” Ii ano jeŋkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa waŋa iikawaa newoyanoŋ kolooju.

10 Ejemba moŋ jopagoŋ mujaŋi eeŋ, iwaajoŋ mono iwoi bologa moŋ mende ama muba. Kawaajoŋ uujopa ama iikaaŋa kanoŋ mono jeŋkooto qaa korebore teŋ koma otaaŋkejaŋ.

11 Kambaŋ kokawaa kania moma kotojutiwaajoŋ mono nanamemeŋ kaaŋa ama meŋ laligowu. Wala Kraist moma laariŋ uunana meleeniŋi, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ laligoŋ kouniŋ Poŋnoŋ metogoŋ nonono Siwenoŋ uboŋati, iikawaa kambaŋanoŋ mono kosere kadaboroja. Kawaajoŋ oŋo gaoŋ ejuti, iikanoŋa uugia tooro waabutiwaa kambaŋa mono kaja. 12 Gomantiiŋa koriga laligoniŋ weeŋ jaaya jililiŋgoŋ kouro asarimambaajoŋ anja. Kawaajoŋ paŋgamambaa nanamemeŋ ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja qewoŋiwaa akadamuya ii mono meŋ koŋgi kemero namboŋa.

13 Asasagaa uutanoŋ laligojoŋiwaa so mono nanamemeŋ soraaya ama meŋ laligowoŋa. Tosianoŋ jejelombaŋ paati ama baonoŋ neŋkejuti, iikaaŋa neŋ apu kotiga neŋ eloŋkaloŋ amakeju. Sero namboŋnamboŋ ama laŋ emba yoŋgoro horoŋkeju. Juma deema aŋgowowo ama kisooma aoŋ uunoŋ junjuŋ moma gema qeŋ aoŋkeju. Nanamemeŋ kaaŋa ii mende sokonja. 14 Uuselewaa siiŋgara kombombaŋa bologanoŋ gbiliŋ waagi yoroo siiŋgara teŋ koma oŋombubotiwaajoŋ ii mono geja mende ama romoŋgoŋ oŋomakebu. Kaeŋ qaagoto, Poŋ Jiisas Kraistwaa nanamemeŋanoŋ mono tiwo sumaŋgia kolooro ii maleku kaaŋa mouma aoŋ laligowu. Kiaŋ.

14

Ala looloria ii mende jeŋ oŋoma laligowu.

1 *Mombaa momalaarianoŋ looloria kolooro ii mono kalaŋ koma koma horoŋ muŋ laligowu. Iwo amiŋ moma jenoŋkooli qaa kolooro kawaajoŋ kesa-awaraŋ mende amakebu. 2 Tosianoŋ momalaarigiaa so nembanene kuuya saanoŋ neŋkejuto, tosaaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloria kolooro nene piapiayagadeeŋ neŋkeju. Uugianoŋ tiloowabotiwaajoŋ uuwoi ama oro tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii sisia meŋ logoyagadeeŋ iyaŋa ooŋ neŋkeju. 3 Nembanene kuuya neŋkejuti, iinoŋ mono alaurugia logoyagadeeŋ neŋkejuti, ii jejewili mende ama oŋomakebu. Anutunoŋ alaurugia nembanene kuuya neŋkejuti, ii kaaŋagadeeŋ “Sokonju,” jeŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kawaajoŋ logoyagadeeŋ neŋkejuti, oŋonoŋ mono alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

4 Giinoŋ mono moroga kolooŋ mombaa weleŋqeqeya jeŋ tegoŋ munaga? Iinoŋ mono aŋaa toyaa jaanoŋ qaayaa kitia jero gosiŋ jeŋ tegoro sokono nambaa me lombo qaganoŋ uro kamaawaa. Poŋnoŋ mono kotiiŋ boŋ qeŋ nambaatiwaajoŋ naŋgoŋ muŋkebaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ boŋ qeŋ nambaa.

---

* **13:9:** Eks 20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18 * **14:1:** Kol 2.16

5 Tosianoŋ weeŋ kuuyaajoŋ romoŋgogi tanigia ororoŋ ejuto, tosianoŋ
weeŋa weeŋa gosiŋ weeŋ mombaajoŋ mogi uro qaita moŋ kolooro
weeŋ tosianoŋ iikawaa newoyanoŋ kolooju. Oŋo motomotooŋ mono
oŋoaŋgiaa momogianoŋ qokotaaŋ iikanoŋ uuwoi kuuya yakariŋ
awasaŋkaka nama laligowu. 6 Tosianoŋ weeŋa weeŋa gosiŋ uma ka-
maaŋ amakejuti, iyoŋonoŋ ii mono Poŋ qabuŋa mubaatiwaajoŋ moma
amakeju. Tosianoŋ oro kuuya neŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutu mepe-
seeŋ Poŋnoŋ kaeŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ neŋkeju. Tosianoŋ
oro tosiaa siŋgi laligoŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Poŋnoŋ qabuŋayawo
koloowaatiwaajoŋ moma ii amakeju ano kaeŋ laligoŋ Anutu mepe-
seeŋkeju. 7 Ananaanoŋga moŋnoŋ mono iyaŋaajoŋadeeŋ mende
laligoja ano iyaŋaajoŋadeeŋ mende komuwaa.

8 Kawaa kania ii kokaeŋ: Jaawo laligowoŋati eeŋ, mono laaligo-
onana Pombaajoŋ qeleema laligowoŋa. Komuwoŋati eeŋ, mono
Pombaajoŋ komuwoŋa. Kawaajoŋ laligowoŋa me komuwoŋati eeŋ,
mono Pombaa buŋa koloojoŋ. 9 Kraistnoŋ mono komugiti ano jaawo
laligojoŋi, kuuya ananaa Poŋnana koloon laligowaatiwaajoŋ komuŋ
gbiliro. 10 *Anutunoŋ mono kuuya nunuama aŋaa qaa jakeyanoŋ
nonoono nambonga. Kawaajoŋ tosaaŋa oŋonoŋ mono moroga koloon
uumeleeŋ alaurugia jeŋ tegoŋ oŋomakeju? Kaaŋagadeeŋ alauruna
tosaaŋa oŋonoŋ mono naambaajoŋ uumeleeŋ alaurugia tosaaŋa ii
jejewili ama oŋomakeju? Juma deendeeŋ aŋgi siligia iikanoŋ mono
mende sokonja. 11 *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Poŋ niinoŋ laligoŋ kotiijeŋi, iikawaa so qaa hoŋa toontooŋa
> kokaeŋ iŋijojeŋ: Ejemba korebore oŋo mono noo jaasewananoŋ
> simiŋ kuma jegianoŋ Anutu nii mepeseeŋ nombu.”

12 Qaa kawaa so anana kuuyanoŋ mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa
sundunana ii Anutu ijoŋ jeŋ asariniŋ gosiŋ nonombaa. Kiaŋ.

Moŋnoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaatiwaajoŋ romoŋgowu.

13 Kawaajoŋ mono mende toroqeŋ jeŋ boliŋ aoŋ qaagia mende
jeŋ tegowu. Uumeleeŋ alaurugia yoŋoo kananoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ
uŋuwabotiwaajoŋ iwoi moŋ mono mende amakebu. Kawaa qaaya
mono kaparaŋ koma jeŋ somoŋgowu. 14 Nembanene iwoi moŋnoŋ
aŋa siri aŋgonjorayawo mende koloojato, ejembanoŋ iwoiwaajoŋ mogi
aŋgonjorayawo kolooji, iyoŋoojoŋadeeŋ ii aŋgonjorayawo kolooja. Ni-
inoŋ Poŋ Jiisaswo nama qaa ii moma kawaajoŋ uuwoi moŋ mende
mojeŋ. 15 Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya
koloojuto, kileŋ alaurunana tosianoŋ qizimiziŋgia ama oro tosia mende
neŋkeju. Kraistnoŋ yoŋoojoŋ ama komuroto, tosaaŋa oŋonoŋ mono
naambaajoŋ oro neŋ iikaaŋa kanoŋ yoŋoo uugia meŋ boliŋkeju?
Iikaaŋanoŋ oŋoaŋgiaa aiŋgia otaagi uumeleeŋ alaurugianoŋ kawaajoŋ
wosobiri mokolooŋkejuti, iikaaŋanoŋ uujopawaa kana ii mende toro-
qeŋ otaaŋkeju.

16 Momo awaa eŋ oŋonjato, iikawaa qaganoŋ nanamemeŋgianoŋ
tondu aŋgi tosianoŋ kawaajoŋ qaa sologeŋ jeŋ jeŋ oŋomakeju. Kaeŋ
ambubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. 17 Naa nenega
newoŋati ano naa apuga newoŋati, iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa
aiweseya mende kolooja. Iwoi iikanoŋ mono kamaaŋqeqeta kolooja.

* **14:10:** 2 Kor 5.10 * **14:11:** Ais 45.23

Iwaa bentotoŋ uutanoŋ laaligowaa hoŋa ii kokaeŋ: Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono nanamemeŋ dindiŋa otaaniŋ luae qeŋ nonono aisooŋ laligojoŋ. Iikanoŋ mono muŋgeŋa kolooja. 18 Daeŋ yoŋonoŋ kaeŋ ama Kraistwaa weleŋ qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ sokoŋgi ejembanoŋ qaagia mogi sokoma oŋomakeja.

19 Kawaajoŋ mono luae qeŋ aoniŋ uumotooŋgonoŋ seiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komboŋa. Iikaaŋa kanoŋ mono uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ aowoŋa. 20 Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya kolooju, ii mojonto, moŋnoŋ oro me nene moŋ nero aliaa uutanoŋ kawaajoŋ boliro uugereya asugiro siŋgisoŋgowo kolooji, iikanoŋ mono mende sokonja. Moŋnoŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ mende romoŋgoŋ iyaŋaajoŋadeeŋ moma tondu neji, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ siŋgisoŋgowo koloowaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ yoŋoo uugianoŋ gawoŋ meroti, tosaaŋa oŋonoŋ mono gawoŋa awaa ii nenewaajoŋ ama mende meŋ boliwu.

21 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurugia yoŋoojoŋ ama orowaa siŋgi laligoŋ wain apu ii mende neŋ laligowu. Iikaaŋa kanoŋ mono motooŋ meŋ qeaŋgoŋ aowuya. Kaaŋagadeeŋ uugianoŋ iwoiwaajoŋ boliro siŋgisoŋgowo koloon loorinaga, oŋonoŋ ii mende ambu. Kaeŋ mono motooŋ meŋ qeaŋgoŋ aowu. 22 Kesa-awaraŋ qaawaa momalaaria kaeŋ me kaeŋ eŋ gonji, ii mono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ aŋgoŋ koma laligowa. Moŋnoŋ qaa mombaajoŋ “sokonja,” jeŋ iikanoŋ qokotaaŋ moma kotiiŋ kawaajoŋ iyaŋa mende jeŋ tegoŋ aoji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.

23 Ii me woi momalaari qaganoŋ mende nama amakejoŋi, ii kuuya mono siŋgisoŋgo kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ nene mombaajoŋ uuwoi ama kileŋ ii neji, iinoŋ mono siŋgisoŋgo ambaa. Momalaari qaganoŋ mende nama nejiwaajoŋ Anutunoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoro osiŋ lombo mokoloowaa. Kiaŋ.

15

Mono Kraistwaa roromoŋgoya otaaŋ laligowu.

1 Momalaarinananoŋ kotakota kolooji, anono mono ananaajoŋadeeŋ laŋ aisooŋ ananaa ainananoŋ laligowombo. Tosaaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloria kolooro kokobimbinoŋ kana uuguŋ tororo mende otaaŋkejuti, anana ii uujopa ama oŋoma lombogia bosimbutiwaajoŋ ilaaŋ oŋomboŋa. 2 Anana motomotooŋ mono alaurunananoŋ qeaŋgowutiwaa so romoŋgoŋ ilaaŋ oŋomakeboŋa. Kaeŋ ama oŋoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya. 3 *Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ iyaŋaajoŋadeeŋ iyaŋaa aiŋnoŋ mende aisooroto, Buŋa qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoroŋkota jeŋ gii jeŋ gomakejuti, iyoŋoo qaagianoŋ mono nuro siimboboloya momakejeŋ.” Qaa kaeŋ eja.

4 Anutunoŋ ananaajoŋ siiŋa kokaeŋ momakeja: Anana kaparaŋ koma kotiiŋ nama Buŋa Tere weeŋgoniŋ uunana naŋgoro iikaaŋa kanoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowoŋ. Kawaajoŋ Buŋa qaa kuuya eeŋanoŋ oogiti, Anutunoŋ mono iikawaa so kuma nonomambaajoŋ moja. Iikawaajoŋ ii oogita eja. 5 Anutunoŋ mono iyaŋo uugia naŋgoro saanoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ

* **15:3:** Ond 69.9

nambu. Iinoŋ mono Uŋaya oŋono inaaŋ oŋono batugianoŋ uunoŋ somoŋgoŋ aoŋ Kraist Jiisaswaa roromoŋgoya otaaŋ laligowu.
6 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ uumotooŋ qaganoŋ buugia mindiriŋ Anutu,
Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa ii mepeseeŋ laligowu. Anutunoŋ
oŋonoŋ kaaŋ ama laligowutiwaajoŋ momakeja. Kiaŋ.

Oligaa Buŋanoŋ kantri tosianoŋ kema karo.

7 Kraistnoŋ oŋo moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa
so oŋo mono kaaŋagadeeŋ kalaŋ koma aoŋ laligowu. Anutuwaa
qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ mono kaeŋ ama laligowu. 8 Niinoŋ qaa
hoŋa koi jemaŋa: Anutunoŋ qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wan-
jaleurunana yoŋoojoŋ jeŋ somoŋgoroti, iikanoŋ hoŋawo koloowaati-
waajoŋ moro. Kawaajoŋ Kraist wasiro Anutuwaa Buŋa qaa oŋanoŋ
kotiiwaatiwaajoŋ ama Juuda nonoo batunananoŋ kamaaŋ weleŋ qeŋ
nonoma laligoro. 9 *Juuda nono weleŋ qeŋ nonoma laligoroto, kantri
tosaaŋa yoŋononoŋ kaaŋagadeeŋ iwaa kiaŋkomuya moma kawaajoŋ
Anutu mepeseeŋ laligoju. Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita
eja,

> “Kawaajoŋ niinoŋ kantri tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ laligoŋ mepe-
> seeŋ goma qabuŋaganoŋ seiwaatiwaa rii qamakemaŋa.”

10 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ jeŋ oogita eja,

> “Anutunoŋ Juuda nono meweeŋgoŋ nonono kanagesoya koloon
> aisooŋkejoŋ. Kantri tosaaŋa oŋo mono nonowo toroqeŋ aisooŋ
> otokoriaŋ maama laligowu.”

11 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ,

> “Waba kantriwaa tuuŋ kuuya oŋo mono Poŋ mepeseeŋ laligowu.
> Gomaŋ so laligojuti, oŋo mono kuuya ‘Anutu daŋgiseŋ!’ jeŋ rii
> qama laligowu.”

12 *Gejatootoo eja Aisaia iinoŋ kaaŋagadeeŋ kawaa qaaya kokaeŋ jerota
eja,

> “Gere tiitanoŋa unjuta juma waaji, iikaaŋa eja qata Jesi iwaa
> gbilinoŋa moŋ kolooŋ ejemba gomaŋ so galeŋ koma oŋombaa.
> Kaeŋ ama oŋono namowaa kanageso kuuya yoŋonoŋ ilaaŋ
> oŋombaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowuya.”

Qaa walaga kanoŋ mono kambaŋ kokaamba hoŋawo kolooŋkeja.
13 Uŋa Toroyaa esuŋanoŋ mono naŋgoŋ oŋono jejero-
moŋromoŋgianoŋ kotiiŋ powowoŋ koloowaatiwaajoŋ mojeŋ.
Kawaajoŋ jejeromoŋromoŋ Toya Anutu iinoŋ mono luae qeŋ oŋoma
korisoro kuuya kanoŋ uugia meŋ saa qewaa. Kaeŋ qama kooliwe
saanoŋ Anutu moma laariŋ muŋ oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ
mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowuya. Kiaŋ.

Qaa kotakota ii nomaembaajoŋ oojeŋ?

14 Oo uumeleeŋ alauruna, neeno oŋoojoŋ kokaeŋ moma kotiijeŋ:
Oŋo mono tompiŋ mende laligojuto, Anutunoŋ iwoi kuuya awaa ii
uugianoŋ ano saa qero momo kania kania mokoloon iikanoŋ saanoŋ
qambaŋmambaŋ qaa kuma aowoŋatiwaa so kolooju. 15 Kaeŋ koloojuto,
kileŋ qaa ii duduuwubotiwaajoŋ moma yoŋoo kanagia ii mombo
koma gbiliŋ oŋonjeŋ. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ nono iikawaa qaganoŋ

---

* **15:9:** 2 Sml 22.50; Ond 18.49 * **15:10:** Dut 32.43 * **15:11:** Ond 117.1 * **15:12:** Ais 11.10

nanjeŋiwaajoŋ mono awasaŋkaka qaganoŋ qaa kotakota tosaaŋa ooŋ oŋonjeŋ.
16 Kawaa kania kokaeŋ: Anutunoŋ waba kantri oŋonoŋ uugia
meleeŋgi Uŋa Toroyanoŋ meŋ soraiŋ oŋono soraaya koloowutiwaa-
joŋ momakeja. Wala siimoloŋ oogi kaasoyanoŋ uro Anutunoŋ
aisooŋkero, iikawaa so kambaŋ kokaamba Anutunoŋ ejemba gomaŋ
so buŋaya koloogi iŋiima aisoomambaajoŋ awelegoŋkeja. Kawaajoŋ
Oligaa Buŋaya kantri tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ jeŋ seimambaajoŋ jeŋ
gawoŋa qananoŋ ano iikawaa so uuwaa gawoŋ galeŋ kolooŋ Kraist
Jiisaswaa weleŋ qeŋkejeŋ.
17 Kawaajoŋ Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaanoŋ gawoŋ
mewe qabuŋa nono selena meŋ uma awasaŋkaka nanjeŋ. 18 Kraistnoŋ
kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaa jeta teŋ kombutiwaajoŋ moma
sololooŋ kuuŋ nomakeji, iikanoŋ mono nemuŋ koma nono qaana jeŋ
nanamemena amakejeŋ. Qaa tosia laŋ jeŋ seiseiwaa awasaŋkakaya ii
mende eŋ nonja.
19 Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma nono aŋgoleto
aiwese ku-usuŋgiawo asugigi. Niinoŋ Jerusalem siti mesaoŋ kantria
kantria liligoŋ kema kema Yuropwaa sitia moŋ qata Ilirikum kanoŋ
keube. Kaeŋ baloŋ so liligoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ
oŋondaborowe. 20 Moŋnoŋ tando komoro moŋnoŋ kaŋ aŋaa miria
iikawaa qaganoŋ meŋ mono qaayawo koloowaa. Iikawaa so moŋnoŋ
Kraistwaa qaayanoŋ momalaariwaa tando komodabororo nanoti, ni-
inoŋ mono kaŋ iwaa tando qaganoŋ rindaŋgoŋ nama uugia toroqeŋ
meagoŋ meŋ kotiiŋ oŋomambaajoŋ togoŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ
mutuya meŋ kanoŋ akadamuna mokoloomambaajoŋ kaparaŋ koma
laligowe. Kawaajoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa qata mende
moma tompiŋ laligogiti, niinoŋ Oligaa Buŋa iyoŋoojoŋ jeŋ asarimam-
baajoŋ awelegoŋ laligowe. 21 *Kawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ
oogita eja,

> “Daeŋ yoŋonoŋ qaaya mende iŋijogi mogiti, iyoŋonoŋ mono laligoŋ
> ii iibuya. Daeŋ yoŋonoŋ kania wala mende moma tompiŋ
> laligogiti, iyoŋonoŋ mono laligoŋ ii moma asariwuya.”

22 *Gawoŋ kaaŋanoŋ somoŋgoŋ nonotiwaajoŋ mono kambaŋ so
oŋoonoŋ kamambaajoŋ amamaaŋ laligowe. Kiaŋ.

Poolnoŋ Room kemambaa areŋa ano.

23 Kaaŋ laligoweto, liligoŋ uukuukuu gawoŋ mutuya meŋ gomaŋ
kuuya moma oŋonjoŋi, iikanoŋ ii medaboroŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ
mutuya memaŋatiwaa gomaŋa ii kambaŋ kokaamba mombo mende
eja. Kaaŋagadeeŋ oŋo iŋiimambaa siiŋa moma laligowe gbani mamaga
tegoro. 24 Kawaajoŋ kantri qata Spein kemaŋati, iikawaa gematanoŋ
mono oŋoonoŋ kamambaa areŋa ama iŋiimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ
ama kokaeŋ mojeŋ: Iŋiima oŋowo korisoro ama boroŋa moŋ ainjoloŋ
rabe ilaaŋ noŋgi saanoŋ kana toroqeŋ Spein kemaŋa.
25 *Kaeŋ mojento, kambaŋ kokaamba Jerusalem sitiwaa kanageso
soraaya naŋgoŋ oŋomboŋatiwaajoŋ iikanoŋ kemaŋa. Iikanoŋ kemago
oŋoonoŋ kamaŋa. 26 Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo
uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono Jerusalem sitiwaa

---

* **15:21:** Ais 52.15 * **15:22:** Room 1.13 * **15:25:** 1 Kor 16.1-4

ejemba soraaya ilaaŋ oŋombombaa qaa somoŋgogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyoŋoojoŋ qaa somoŋgoŋ nanduŋ mamaga somata ama mindirigi ii meŋgo kema oŋomaŋa.

27 *Kaeŋ ambombaa uukorisoroya moma qaa somoŋgoŋ kulukuluuu nanduŋ somata ii aŋgi. Kaeŋ ambutiwaa tosa eŋ oŋono aŋgi saanoŋ sokonja. Anutunoŋ Juuda kanageso kotuegoŋ nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanoŋ waba kantria kantria sokoma qagianoŋ uro laligoju. Kawaajoŋ waba kantri oŋoonoŋ tosa ero kitia meleema kaleŋgianoŋ Juuda kanagesowaa wanaya ilaaŋ oŋoŋgi sokonja. 28 Niinoŋ kaleŋ ii meŋ kema borogianoŋ ambe gawona iikanoŋ tegoro iikawaa gematanoŋ ii oŋomesaoŋ kusudeeŋ oŋoonoŋ kaŋ iŋiimago toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemaŋa. 29 Oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ kotumotue ii kuuya meŋ kaŋ oŋomaŋa. Kiaŋ moma yagojeŋ.

30 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Poŋ Jiisas Kraistwo qokotaaŋ nama kokaeŋ uu kuuŋ oŋonjeŋ: Uŋa Toroyanoŋ jopagoŋ naŋgoŋ oŋomakejiwaa so mono noojoŋ Anutu qama kooliŋ laligowu. Aoŋoroŋkejeŋi, iikanoŋ mono uujopagianoŋ ilaaŋ noma laligowu.

31 Judia prowinsnoŋ kema ejemba Kraistwaajoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋoo borogianoŋ umambotiwaajoŋ mono Anutuwaa qama kooligi sopa somoŋgoŋ nonaga. Kaaŋagadeeŋ nanduŋ kaleŋ somata meŋ Jerusalem kema ejemba soraaya yoŋoo borogianoŋ ambe sokono siiŋa mobutiwaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu. 32 Kaeŋ qama kooligi Anutunoŋ siiŋ kaeŋ moji eeŋ, niinoŋ mono korisoro qaganoŋ oŋoonoŋ kaŋ oŋowo ainjoloŋ rama keraqeeaŋgo qeŋ noŋgi laligomaŋa. 33 Luae Toya Anutu iinoŋ mono kuuya oŋowo namba. Qaa ii oŋanoŋ.

16

Yeizozo qaa tetegoya

1 Alanana Fiibi (Foibe) iinoŋ Seŋkria uumeleeŋ kanagesowaa gawoŋ meme embaga kolooja. Iinoŋ Room oŋoonoŋ kawaati, ii kalaŋ kombutiwaajoŋ mono qisiŋ oŋoma borogianoŋ anjeŋ. 2 Iinoŋ ejemba mamaga ano nii kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonoma laligoro. Kawaajoŋ Anutuwaa ejemba soraayanoŋ alaurunana koma horoŋ oŋomakejoŋi, iikawaa so Fiibinoŋ karo ii mono Pombaa qatanoŋ qama kooliŋ koma horoŋ mubu. Oŋoonoŋ kaŋ iwoi mombaajoŋ amamaaro iikawaa so mono ilaaŋ mubu.

3 *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jiisaswo nanjaoti, neŋawoina ii mono noonoŋ yeizozona jegi mobao. 4 Yoronoŋ mono noojoŋ ama laaligogara qeleema komuwaotiwaajoŋ koloori. Niinoŋadeeŋ mende mepeseeŋ oronjento, kantri tosianoŋ uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ yoroojoŋ daŋgiseŋ jeŋkeju.

5 Uumeleeŋ kanageso mirigaranoŋ ajoroonkejuti, ii mono kaaŋagadeeŋ noonoŋ yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnoŋ gawoŋ mewe hoŋa mutuyanoŋ kolooro Epainetus iinoŋ uuta meleema Kraistwaa buŋa kolooroti, wombo alana ii mono noonoŋ yeizozona jegi moba. 6 Marianoŋ oŋoojoŋ ama gawoŋ somata meŋ laligoroti, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. 7 Andronikus ano Junias

* **15:27:** 1 Kor 9.11 * **16:3:** Apo 18.2

tinitosawoina yoronoŋ wala Kraistwaanoŋ qokotaari niinoŋ yoroo gemagaranoŋ uuna meleembe iikawaa gematanoŋ niwo kapuare mirinoŋ laligoniŋ. Aposol yoŋonoŋ oroojoŋ mogi batugianoŋ uuta koloojao. Ii mono noonoŋ yeizozona jegi mobao.

8 Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. 9 Neŋanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobao. 10 Apeles Anutunoŋ aŋgobato muro sokono Kraistwo qokotaaŋ nanji, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motooŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu. 11 Tinitosana Herodion iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. Narsisuswo Pombo qokotaaŋ miri motooŋgo laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.

12 Trifina ano Trifosa emba woi yoronoŋ gawoŋ somata meŋ Pombo nanjaoti, iyoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinoŋ Pombaajoŋ gawoŋ somata qatawo meŋ laligoji, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. 13 *Rufus iinoŋ Pombaa gawoŋ awaa totooŋ meŋkeji ano iwaa nemuŋa kambaŋ so nii kaaŋiadeeŋ meria kaaŋa kalaŋ koma noma laligoroti, iyoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobao.

14 Asiŋkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano uumeleeŋ ala tosaaŋa yoŋowo nama laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu. 15 Filologus, Julia, Nereus naaŋawo ano Olimpas ano ejemba soraaya tosaaŋa kuuya yoŋowo laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.

16 Uumeleeŋ alaurunana yoŋoo batugianoŋ mono aŋgoŋ aoŋ newogia kososooŋ joloŋgia jeŋ laligowu. Kraistwaa uumeleeŋ kana-geso kuuya yoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

17 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ iŋijojeŋ: Ejemba tosianoŋ uu mendemendeeŋ koloowaatiwaajoŋ waŋ qeŋkejuti, iyoŋoojoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Uumotooŋgowaa silia awaa kuma oŋoŋgi mojuto, qaa ii qotogoŋ kesa-awaraŋ qaa tosaaŋa kanoŋ uugia kuugi boliro osiŋ kamaaŋkeju. Ejemba kaaŋa ii mono oŋomesaoŋ korikori laligowu. 18 Ejemba kaaŋanoŋ mono ananaa Poŋnana Kraistwaanoŋ gawoŋ mende meŋkejuto, iyaŋgiaa siiŋgiaa so koloowaatiwaajoŋ tompe jeŋ iyaŋgia weleŋ qeŋ aoŋkeju. Kele qaa awaa awaa aiŋawo jeŋ ejemba gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋoo uugia kuuŋ tiligoŋ oŋomakeju.

19 Oŋo Oligaa Buŋa teŋ koma otaaŋkejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananoŋ kemero mojoŋ. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ ama honombonoŋa qaa aisooŋkejeŋ. Kaeŋ anjento, oŋo kokaeŋ ama laligowutiwaajoŋ mojeŋ: Mono bologa ambombaajoŋ momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajoŋ momakootogia ii mono pondaŋ koma gbiliŋ meŋ somariiwu. 20 Luae Toya Anutu iinoŋ mono Satan uulaŋawo rinjaŋgoro oŋoo baagianoŋ kamaaro otokoriaŋ maama aisooŋ laligowu.

Poŋnana Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.

---

* **16:13:** Maak 15.21

21 *Noo neŋana Timoti iinoŋ mono yeizozoya ano oŋoonoŋ kaja.
Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.
22 Tertius niinoŋ Poolwaa qaaya moma tere koi oojeŋi, niinoŋ
kaaŋagadeeŋ Pombo nama yeizozona ambe oŋoonoŋ kaja.
23 *Gaiusnoŋ miria jeŋ tegoro laligowe uumeleeŋ kanageso kuuya
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ koi kaŋ ajoroogi nene ainjoloŋ ama nono-
makeji, iinoŋ mono yeizozoya ano oŋoonoŋ kaja. Erastus iinoŋ
siti poŋ qereweŋaa ofis uutanoŋ takis moneŋ galeŋ komakeji ano
uumeleeŋ alanana Kwartus yoronoŋ mono yeizozogara ani oŋoonoŋ
kaja. 24 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.
Qaa ii oŋanoŋ.

Poŋ mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ:
25 Oligaa Buŋa qaa hoŋa ii monowaa monoyanoŋga laligoŋ kougiti,
iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ero. Kaeŋ ero Jiisasnoŋ kamaaŋ ninisaama jeŋ
asariro moma jeŋ seiŋkejeŋ. Buŋa qaa kawaa so Anutunoŋ mono kotiiŋ
momalaarigia meŋ kotiiro saanoŋ zeŋ nama kotiiwu. Kawaajoŋ anana
mono Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ seiŋkebaa.
26 Wala Buŋa qaa oŋanoŋ aasaŋgoyanoŋ eŋ kouroto, kambaŋ
kokaamba gejatootoo ejemba tere oogita ejiwaa so mono asuganoŋ
asugiro. Anutunoŋ kambaŋ so laligoŋ kouma tetegoya qaa laligoŋ
ubaati, iinoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa anana uunana meleema Buŋa qaa
moma laariŋ teŋ koma laligowombaajoŋ moja. Kawaajoŋ gawoŋ
kokaeŋ mewombaajoŋ jeŋ kotoŋ nonono, “Oŋo mono kema gomaŋ so
liligoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ laligowu.” Qaa iikawaa so nononoŋ Buŋa
qaa ii ejemba tuuŋ kuuya mobutiwaajoŋ jeŋ asariŋ laligoniŋ.
27 Anutu iyaŋodeeŋ momakooto Toya kolooji, anana mono Jiisas
Kraistwaa qatanoŋ iwaa qabuŋaya mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa
akadamuyawo eŋ uma ewaa. Qaa ii oŋanoŋ.

* **16:21:** Apo 16.1 * **16:23:** Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

Korint Tere 1
Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa woi kolooro Griik siti Korint kanoŋ keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti waŋa. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weeŋgowu. Kambaŋ kanoŋ Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopioŋ ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseeŋ laligogi. Aaŋgolegia kania kania ama aisooŋkegi. Mamaganoŋ serowiliŋ ama laligogi.

Tere koi kokaembaajoŋ ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karooŋ kolooro Efesus sitinoŋ laligoro tosianoŋ Korintnoŋga kaŋ batugianoŋ lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaaŋa kokaeŋ: Uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ deema siiŋserereŋ qeŋ laligogi (1.10–4.21), serowiliŋ laŋ amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianoŋ sooro (Boŋ 7), tando lopiombaa bao newombaa niinoŋgiinoŋ amakegi (Boŋ 8), samoŋ toroya newombaa eŋkalooloŋ amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa areŋ mende otaaŋ ilinoŋ kooson laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama jeŋkegi (12–14). Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere moŋ kaaŋagadeeŋ oogi Poolwaanoŋ karoti, iikanoŋ qiqisi tosaaŋa ama mugi, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanoŋ weeŋgowa).

Poolnoŋ qiqisigia ii meleema lombogiaa qambaŋmambaŋ qaa oŋoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Boŋ 13 ii awaa soro. Kanageŋ aŋo Korint kema iŋiimambaa qaaya jeŋ ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.19
Deema tuuŋa tuuŋa laligogi 1.10–4.21
Serowiliŋ ano loemba laaligo 5.1–7.40
Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1–11.1
Uumeleeŋ laaligo ano mepemepesee areŋ 11.2–14.40
Kraist ano kuuya anana koomunoŋga waaboŋa 15.1-58
Judia uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ nanduŋ aŋgi 16.1-4
Poolwaa areŋa ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

1 Kraist Jiisasnoŋ Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Niinoŋ uumeleeŋ alana Soostenes iwo rajo.

2 *Anutuwaanoŋ kanageso Korint sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo Buŋa qaa amiŋ mobombaajoŋ kajeŋ. Kraist Jiisasnoŋ oŋo oŋoono iwo qokotaagi tak kotoŋ oŋono soraaya kolooju. Kaaŋagadeeŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ baloŋ so Poŋnana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaaŋgadeeŋ poŋ koma nonomakeji, mono kuuya oŋoojoŋ Buŋa Tere koi oojo.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ Anutu kokaeŋ mepeseeja:

* **1:2:** Apo 18.1

4 Oŋo Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naŋgi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa
oŋonoti, iikawaajoŋ mono kambaŋ so oŋoojoŋ Anutuna daŋgiseŋ jeŋ
mepeseeŋkejeŋ. 5 Oŋo Kraistwo qokotaaŋ naŋgi gawoŋ memewaa
momo kaleŋa kelemaleleŋ oŋono momo kania kania buŋa qeŋ aoŋ
saanoŋ Buŋa qaawaa kania kuuya jeŋkeju.
6 Nono Kraistwaa kania naŋgoŋ jeniŋ qaa iikawaa hoŋanoŋ kolooŋ
kotiiro nanjutiwaa so momo kaleŋ kuuya ii oŋono. Kawaajoŋ Anutu
mepeseeŋkejeŋ. 7 Kawaajoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ mombaa-
joŋ mende amamaaŋ nama Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugi-
waatiwaajoŋ mambomakeju.
8 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ kotiiŋ oŋoma kambaŋ tetegoyanoŋ
asuganoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ oŋo solaŋa kolooŋ qaagia qaa
nama ii iibuya. 9 Anutunoŋ qaaya tororo otaaŋ ilaaŋ oŋomakebaa.
Iinoŋ oŋo iyaŋaa Meria Jiisas Kraist Poŋnanawo toroqeŋ laligowutiwaa-
joŋ oŋoono. Kiaŋ.

Korint kanagesonoŋ deema tuuŋa tuuŋa nanju.

10 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa qatanoŋ
kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono korebore uumo-tooŋgo
ama batugianoŋ deendeeŋ mende ama laligowuto, uugia kululuugi
motooŋgo kolooro momo motooŋgo otaaŋ laligowu. 11 Oo uumeleeŋ
alauruna, oŋo batugianoŋ aŋgowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa
buju qaaya ii emba Kloewaa sumaŋuruta tosianoŋ nijogi.
12 *Kokaembaajoŋa ii jejeŋ: Oŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju,
“Nononoŋ Poolwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Tosianoŋ “Nononoŋ
Apoloswaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ,” jeŋkeju. Toroqeŋ tosianoŋ kokaeŋ
jeŋkeju, “Nononoŋ Piitowaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Duŋanoŋ mombo
tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Kraistwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.”
13 Kraistnoŋ juma mamaga kolooro me? Pool niinoŋ mono oŋoojoŋ
ama maripoonoŋ komuwe me? Pool noo qananoŋ oomulu meŋ oŋoŋgi
me? Kaeŋ moma soowubo?
14 *Niinoŋ oŋoonoŋga Gaius ano Krispus oomulu meŋ orombeto,
tosaaŋa ii mende meŋ oŋombetiwaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.
15 Kawaajoŋ “Poolwaa qatanoŋ oomulu meŋ nonoŋgi,” moŋnoŋ qaa
omaya kaeŋ jewabo.
16 *Oo oŋanoŋ, Stefanas ano iwaa sumaŋuruta ii kaaŋagadeeŋ
oomulu meŋ oŋombeto, iyoŋoo gemagianoŋ moŋ oomulu meŋ mube
me qaago, ii tororo mende mojeŋ. 17 Kraistnoŋ nii ejemba oomulu meŋ
oŋomambaajoŋ ama mende wasiŋ nonoto, Oligaa Buŋa jeŋ seimambaa-
joŋ nijoro kema kaŋkejeŋ. Kraistnoŋ ananaajoŋ ama maripoonoŋ ko-
muroti, gawoŋ iikawaa esuŋanoŋ kamaaŋ omaya koloowabo. Kawaa-
joŋ Buŋa qaa ii baloŋ ejawaa momakooto qaganoŋ laŋ mende jeŋkejeŋ.
Kiaŋ.

Kraistnoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ano momo areŋa ninisaano.

18 Ejemba gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋonoŋ maripooŋaa Buŋa
qaaya moma iikawaajoŋ mogi uugia qaa yoŋoo qaa taniŋaaŋ kolooja.
Kaeŋ koloojato, Siwewaa buŋa koloojoŋi, nonoojoŋ qaa iikanoŋ mono

* **1:12:** Apo 18.24 * **1:14:** Apo 18.8; 19.29; Room 16.23 * **1:16:** 1 Kor 16.15

Anutuwaa ku-usuŋa ninisaano momakejoŋ. 19 *Iikawaa qaaya Buŋa
Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
"Niinoŋ momo ejemba yoŋoo momakootogia kondeembe soowaa.
'Moma asariŋ yagoŋkejoŋ,' jeŋkejuti, iyoŋoo momogia mono meŋ
soowe zololoŋgoŋ omaya koloowaa."
20 *Momakooto ejemba hoŋa ii dakanoŋ laligoju? Buk weeŋgoŋ
momowaa kania mokoloogiti, ii dakanoŋ? Balonoŋ jenoŋkooliwaa boi
koloon qaa meleŋqeleema jeŋkejuti, ii mono oŋanoŋ qagiawo kolooju
me? Balonoŋ momakooto somata eji, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogia
meŋ mokokowiro uugia qaa taniaaŋ kolooja. Qaa ii oŋia.
21 Anutunoŋ iyaŋaa momakootoyaa so namonoŋ laaligowaa areŋa
anoto, ejembanoŋ iyaŋgiaa momakootogia naŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ
Anutuwaa kania moma kotowombaajoŋ amamaaŋ tompiŋ laligogi.
Amamaaŋ laligoŋ Kraistnoŋ maripoonoŋ komuroti, iikawaajoŋ "Uugia
qaa yoŋoo qaaga!" jegito, Anutunoŋ Buŋa qaa ii nononoŋ jeŋ sei-
woŋiwaajoŋ ninijoro. Ii jeŋ asariniŋ daeŋ yoŋonoŋ uugia meleema
moma laariwuti, ii doŋhamo qeŋ oŋomambaajoŋ moro sokono. 22 Juuda
yoŋonoŋ aiwese aŋgoleto asugiwutiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto, Griik
kantri yoŋonoŋ momakootogianoŋ somariwaatiwaajoŋ moma janjariŋ
riiŋkeju.
23 Ii janjariŋ riiŋkejuto, nononoŋ Kraist maripoonoŋ qegi komuroti-
waa Buŋa qaaya jeŋ seiŋkejoŋ. Juuda yoŋonoŋ qaa ii mogi uugia
boliro iikanoŋ osiŋ uugia mende meleemakeju. Waba kantri yoŋonoŋ
iikawaajoŋ mogi qaa motoya kolooja.
24 Mamaganoŋ kaeŋ romoŋgojuto, Anutunoŋ nonoono uunana
meleeniŋi, Kraistnoŋ mono nonoojoŋ Anutuwaa momakootoya nin-
isaama iyaŋo Anutuwaa ku-usuŋa kooloŋ nonoma nanja. Juuda me
kantri tosaaŋa koloojoŋi, ii kileŋ Kraistwo qokotaaŋ nama motooŋgo
koloojoŋ.
25 Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaaŋqeqeta.
Anutunoŋ uuta qaa koloonagati eeŋ, iikanoŋ mono kileŋ ejemba
momakootonana uuguŋ uuta somata koloonaga. Anutunoŋ looloori a
koloonagati eeŋ, iikanoŋ mono kileŋ ejemba esunana uuguŋ kotakota
totooŋ koloonaga.
26 Uumeleeŋ alauruna, oŋoaŋgiaa kanagia nomaeŋ ero Anutunoŋ
oŋoonoti, mono ii romoŋgowu? Oŋo mamaganoŋ balombaa mo-
makooto somata mende meŋ laligogi. Mamaganoŋ ku-usuŋ qaganoŋ
esuhinagiawo mende laligogi. Maŋurugia mamaganoŋ qabuŋagiawo
mende laligogi. 27 Kaeŋ qaagoto, baloŋ ejembanoŋ oŋoojoŋ mogi uugia
qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋia meweeŋgoŋ
oŋono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qeŋ oŋono. Baloŋ
ejembanoŋ oŋoojoŋ mogi looloori a koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo
iikaaŋa meweeŋgoŋ oŋono. Balombaa ku-usuŋ ejemba geria ii gamu
qeŋ oŋono.
28 Baloŋ ejembanoŋ jejewili ama oŋoma kanagiaajoŋ mogi ka-
maaŋqeqeta koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋia meweeŋgoŋ
oŋono. Baloŋ ejemba yoŋoo jaagianoŋ somata koloojuti, iyoŋoo
qabuŋagia meŋ kamaaŋ ano qaombaatiwaajoŋ kamakamaata koloo-
juti, mono ii meweeŋgoŋ oŋono.

* **1:19:** Ais 29.14 * **1:20:** Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

29 Moŋnoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono
kaeŋ meweeŋgoŋ oŋono. 30 Anutunoŋ nemuŋ koma oŋoma uŋuano
Kraist Jiisaswo qokotaaŋ laligoŋ kotiiŋkeju. Iinoŋ Anutuwaa mo-
makootoya qaita moŋ ninisaano momakejoŋ. Kraistnoŋ dowenana
meŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligojoŋ ano tak kotoŋ nonono
soraaya koloojoŋ. 31 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,
“Moŋnoŋ selia meŋ ubaati, iinoŋ mono Poŋ moma mujiwaajoŋ ama
selia meŋ uba.” Qaa iikawaa so aniŋ sokombaa. Kiaŋ.

2

Kraist maripoonoŋ komurotiwaa qaaya jewe.

1 Uumeleeŋ alauruna, niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ Anutuwaa kania naŋgoŋ
jeŋ asariŋ oŋombeti, ii qaana naaŋ siiŋsiiŋawo koloowaatiwaajoŋ
mende jeŋ laligowe me balombaa momakooto uuta qendeema iikanoŋ
selena mende meŋ uma laligowe. 2 Niinoŋ oŋoo batugianoŋ momo
morota kuuya goraayanoŋ ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoonoŋ
komurotiwaa kania iikayadeeŋ moma kotoŋ ii jeŋ seimambaajoŋ qaa
somoŋgowe.

3 *Qaa kaeŋ somoŋgoŋ oŋoonoŋ kaweti, kambaŋ iikanoŋ eja looloo-
ria koloon jenena mamaga ororo keena moma laligowe. 4 Niinoŋ Buŋa
qaa jeŋ asariŋ oŋombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanoŋ
mende iŋijoŋ laligowe. Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ sololoon oŋono
esuŋmumuyanoŋ uugianoŋ inaawaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qaa iŋijoŋ
laligowe. 5 Baloŋ ejembawaa momakootogianoŋ qaagoto, Anutuwaa
ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma oŋono moma laariwutiwaajoŋ kaparaŋ
koma laligowe. Kiaŋ.

Uŋa Toroyaanoŋ momakooto ii qaita moŋ.

6 Niinoŋ kileŋ uumeleeŋ alauruna akadamugiawo laligojuti, iyoŋoo
batugianoŋ rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanoŋ amiŋ
momakejoŋ. Balombaa momakootoyaga mende amiŋ momakejoŋ.
Baloŋa baloŋa galeŋ koma oŋoma laligogi ku-usuŋgianoŋ qaombaati,
iyoŋoo momakootogia ii kaaŋagadeeŋ mende amiŋ momakejoŋ.
7 Ii qaagoto, Anutuwaa momakooto aasaŋgoya mono ii amiŋ mo-
makejoŋ. Anutunoŋ Siwe namo mende mokoloon orono iikanoŋ
waladeeŋ areŋa kokaeŋ ama somoŋgoro, “Ejembanoŋ kanageŋ koloon
akadamu mokoloowutiwaajoŋ mono momakootona qaita moŋ ii
iŋisaamaŋa.” Kaeŋ jeŋ ii aasaŋgoyanoŋ ano ero. 8 Balombaa eja
poŋa poŋa laligoŋ kougiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ momakooto ii mende
moma kotoro. Ii moma kotowuyagati eeŋ, Poŋnana asamararaŋawo
ii maripoonoŋ mende qegi komunaga. 9 *Momakooto qaita moŋ
kawaajoŋ qaa kokaeŋ oogita eja,

> “Moŋnoŋ iwoi ii jaa gejianoŋ mende iima moro. Iikawaa momoy-
> anoŋ mombaa uutanoŋ mende kolooro moroto, ejemba Anutu
> uugianoŋ jopagoŋ muŋkejuti, iyoŋoojoŋ ii mono mozozoŋgoŋ
> anota eja.”

10 Baloŋ ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunoŋ ii mono
Uŋaya wasiro nonoojoŋ ninisaano moniŋ. Iinoŋ qaa kuuyaa kania

* **1:31:** Jer 9.24 * **2:3:** Apo 18.9 * **2:9:** Ais 64.4

moŋgama mokolooŋkeja. Anutuwaa momo keemeya kaaŋagadeeŋ modaboroji, iinoŋ mono ii sololooŋ nonono moniŋ.
11 Mombaa uuta moŋnoŋ mende moja. Uutaa uŋaya iinondeeŋ mono
ii moma yagoja. Kaaŋiadeeŋ Anutuwaa uuta ii moŋnoŋ mende mojato,
Anutu iyaŋaa Uŋa Toroya iinondeeŋ ii moma yagoja. 12 Nononoŋ
balombaa nanamemeŋ bologaa omeya moŋ mende buŋa qeŋ aoninto,
Anutunoŋ iwoi kaleŋ nononoti, iikawaa kania mobombaajoŋ mono
iyaŋaa Uŋaya wasiro uunananoŋ kemerota laligojoŋ.
13 Iikawaa kania keemeya ii ajoroon amiŋ momakejoŋ. Baloŋ
ejembanoŋ momakootogiaa qaganoŋ qaa kuma nonoŋgi iikawaa so ii
mende amiŋ momakejoŋ. Kaeŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ qaa kuma
nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa hoŋa gosiniŋ sololooŋ nonono
jeŋ asariŋkejoŋ. 14 Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonono qaa ii kaeŋ
gosijoŋi eeŋ, kania mono mokolooŋ moma asariwoŋatiwaa so kolooja.
Kawaajoŋ Uŋa Toroyanoŋ daeŋ yoŋoo uugianoŋ mende laligoro eeŋ laŋ
laligojuti, iyoŋonoŋ Anutu Uŋayaa buŋa ii moma aŋgoŋ kombombaajoŋ
amamaaŋkeju. Yoŋonoŋ Buŋa iikawaajoŋ mogi qaa motoya kaaŋa
kolooro kania moma asariwombaajoŋ amamaaju.
15 Yoŋonoŋ amamaajuto, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nononji eeŋ, mono
qaa kuuyaa kania gosiŋ jeŋ tegowoŋatiwaa so koloojoŋ. Kaeŋ koloo-
jonto, uumeleeŋ ejemba mombaa kania ii baloŋ ejemba kuuyanoŋ
tororo jeŋ tegowombaajoŋ amamaaŋkeju. 16 *Iikawaa kania ii Buŋa
Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

“Pombaa uumomoya ii eja moŋnoŋ moŋ mende moro.
Kawaajoŋ moŋnoŋ ii qambaŋmambaŋ mubaatiwaa so qaago.”

Moŋnoŋ ii mende moroto, nononoŋ Kraistwaa uumomoya meŋ laligo-
joŋ. Kiaŋ.

3

Anutuwaa gawoŋ meme ejemba

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo naamade kaaŋa Kraistwo
qokotaaŋ naŋgi. Kawaajoŋ niinoŋ oŋo balombaa nanamemeŋ
metetereeŋkejutiwaa tani Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋoma batugianoŋ
laligowe. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono laligojutiwaa tani kaaŋa
iŋijomambaajoŋ amamaaŋ laligowe. 2 *Niinoŋ qaa moma asariwutiwaa
so aju apuya kaaŋa uŋuagiŋ laligowe. Nene hoŋa nenetaa so mende
koloogitiwaajoŋ qaakeemeyaii mende oŋombe. Kambaŋ iikanoŋ nene
hoŋa newombaa amamaagi ano kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ ii
saanoŋ mende neŋkeju.
3 Oŋo toroqeŋ balombaa nanamemeŋ bologa metetereeŋ laligoju.
Oŋo uugianoŋ uunoŋ junjuŋ moma aŋgowowo ama qaa jejegianoŋ
nuuguna guuguwe amakeju. Kaeŋ aŋgi uu selewaa siiŋgia kombom-
baŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono uumeleembaa gadokopa ejemba
omaya yoŋoo tanigiaeŋ kolooŋkeju. 4 *Tosaaŋa oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju,
“Nono Poolwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono
Apoloswaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Kaeŋ kaeŋ jeŋ mono baloŋ ejemba
omaya kolooŋkejutiwaa tani kaaŋa laligoju.

---

* **2:16:** Ais 40.13 * **3:2:** Hib 5.12-13 * **3:4:** 1 Kor 1.12

5 Apolosnoŋ moroga kolooja ano Pool niinoŋ moroga koloojeŋ?
Noronoŋ mono Anutuwaa gawoŋga meŋ laligojo. Poŋnoŋ noroojoŋ
gawoŋ aŋa aŋa noronoti, iikawaa so ilaaŋ oŋoni uugia meleema Poŋ
moma laariŋ laligoju.
6 *Niinoŋ kota komowe Apolosnoŋ apu meŋ kaŋ iikanoŋ maaroto,
Anutunoŋ mono kondooro toomoriaŋ kolooro. 7 Kawaajoŋ komoroti,
iinoŋ qatawo mende kolooja. Apu maaroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ
qatawo mende koloojato, Anutunoŋ kotuegoro toomoriaŋa kouma
somariiŋkejuti, iinondeeŋ mono qabuŋayawo kolooja. 8 Kaeŋ koloo-
jato, komomakejeŋi ano apu maamakeji, noronoŋ mono so motooŋgo
koloojo. Motooŋgo koloojoto, ii kileŋ tawanara ii mono gawonara
meŋkejotiwaa so aŋa aŋa mewota.
9 Noronoŋ Anutuwaa gawombaa neŋawoita kolooŋ iwo gawoŋ
meŋkejo. Oŋoo uugia ii Anutuwaanoŋ molaleŋ kaaŋa kolooro ko-
makoomo gawoŋa kanoŋ meŋkeja. Anutunoŋ miri kaaŋa uugia
inaaŋ mindiriŋ oŋono kotiiŋ waamakeju. 10 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ
nonoti, niinoŋ iikawaa so miri memewaa momo eja kaaŋa kolooŋ Anu-
tuwaa tando kombombaŋa uugianoŋ kuuŋ komowe moŋnoŋ iikawaa
qaganoŋ miri meŋkeja. Saanoŋ meŋkejato, motomotooŋ nononoŋ
miriwaa gawoŋa awaagadeeŋ mewoŋatiwaa so koloojoŋ. Iima kotoŋ
mewoŋatiwaajoŋ mono jaa galeŋ meŋ aowoŋa. 11 Uuwaa tandoya ii
Jiisas Kraist. Niinoŋ ii mono uugianoŋ komowe moŋnoŋ momalaariwaa
tando moŋ mokoloomambaajoŋ amamaawaa.
12 Tando motooŋgo koloojato, iikawaa qaganoŋ tosianoŋ mirigia goul
silwanoŋ me jamo hoŋgiawo tosaaŋa kanoŋ meŋkeju. Tosianoŋ mirigia
gere kasanoŋ, towo booŋ seŋanoŋ me ganoŋ meŋkeju. Silinana kaeŋ
me kaeŋ nama meŋkejoŋi eeŋ, 13 uuwaa gawonanaa hoŋanoŋ mono
iyaŋa iyaŋa asuganoŋ asugiwaa. Poŋnoŋ kambaŋanoŋ kaŋ kuuro
iikanoŋ mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri esunananoŋ
mono Anutuwaa gere bolaŋanoŋ asugiro jeŋ kamaaro hoŋanoŋ asug-
anoŋ iibombaa so koloowaa. Gere iikanoŋ mono motomotooŋ nonoo
mirinanaa tania hoŋa ii aŋgotetenoŋ ama gosiwaa.
14 Gerenoŋ jeŋ miri kuuya gosiŋ oŋono megi hoŋgianoŋ kotiiŋ
nambuyati eeŋ, iyoŋonoŋ mono gawoŋgiaa tawaya buŋa qeŋ aowuya.
15 Tosianoŋ mirigia megi hoŋgianoŋ jeŋ kamaawuti eeŋ, iyoŋonoŋ
mono tawa qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii mokoloowuyato,
iyaŋgio kileŋ Siwewaa buŋaya laligowuya. Gere bolanoŋ jeŋ oŋooro
iikawaa tani uuguwombaajoŋ janjariŋ riiŋ kok koŋgi Anutunoŋ meto-
goŋ oŋono Siwenoŋ ubuya.
16 *Oŋoaŋgio Anutuwaa Buŋa jigo (tempel) koloogi Anutuwaa
Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoji, ii moju me qaago? 17 Anutuwaa Buŋa
jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so oŋonoŋ soraaya kolooju. Kawaajoŋ
moŋnoŋ Anutuwaa jigo meŋ boliji eeŋ, Anutunoŋ mono iyaŋa meŋ
boliŋ mubaa.
18 Moŋnoŋ aŋaa baloŋ momoya otaaŋ tiligoŋ aowabo. Oŋoo batu-
gianoŋ moŋnoŋ iyaŋaajoŋ moro “Balombaa momakooto uuta meŋ
laligojeŋ,” jeji eeŋ, iinoŋ mono wala uuta qaa kolooŋ iikaaŋa kanoŋ
momakooto hoŋa mokoloonaga.

* **3:6:** Apo 18.4-11, 24-28 * **3:16:** 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16

19 *Anutunoŋ balombaa momakooto uuta iikawaajoŋ moro uugia qaa
yoŋoo qaaga kolooja. Iikawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Anutunoŋ momakooto uuta meŋ laligojuti, ii gbadooŋ oŋono iyaŋgiaa
momo aiŋgianoŋ sipasipa koma osiwuya.” 20 *Kawaa qaaya moŋ ii
kokaeŋ eja, “Poŋnoŋ momakooto ejemba yoŋoo momo areŋgiaajoŋ
moro omaya kolooja.” 21 Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ mono ejemba
nonoojoŋ ama selia meŋ ubabo. Kuuya nononoŋ mono oŋoo buŋaga
koloojoŋ.

22 Pool, Apolos, Piito* nononoŋ mono oŋoo buŋaga koloojoŋ. Ejemba
baloŋ so laligojoŋi, nononoŋ mono kuuya oŋoo buŋa koloojoŋ. Kawaa-
joŋ saanoŋ qaa ii me ii gosiŋ meŋ iikaaŋa kanoŋ laaligogia laligowuya
ano koomugia komuwuya. Kambaŋ kokaamba laligojoŋi, kuuya
nononoŋ mono oŋoo buŋa koloojoŋ ano kanageŋ gawoŋ meme ejemba
laligowuyati, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo buŋa koloowuya.
23 Kaeŋ koloon oŋonjonto, oŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloogi Kraistnoŋ
Anutuwaa buŋa kolooja. Kiaŋ.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojoŋ.

1 Kawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ mono nonoojoŋ kokaeŋ mogi sokom-
baa: Kraistnoŋ jeŋ kotoŋ oŋono gawoŋa meŋkeju. Anutunoŋ qaaya
aasaŋgoya nonono buŋananа kolooro galeŋ komakejoŋ. Nononoŋ miri
galeŋaa tani kaaŋa koloojoŋ. 2 Galeŋ yoŋoo togianoŋ miri iwoiya
galeŋ kombutiwaajoŋ borogianoŋ anji, iinoŋ mono qaa waŋa kokaeŋ
kaparaŋ koma jeŋ kotoŋ oŋomakeja, “Gawoŋgia mono meteqetetaŋa
qaa nama pondaŋ meŋ laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaeŋ
mokoloon oŋombe sokombaa.” 3 Korint oŋonoŋ me balombaa qaa
jake mombaa galeŋanoŋ nii gosiŋ jeŋ tegoŋ nombuyagati eeŋ, niinoŋ
mono qaa iikawaajoŋ mobe kamaaŋqeqeta totooŋ kolooja. Neeno
kaaŋagadeeŋ neenaa qaana mende jeŋ tegojeŋ. 4 Uuna gosiŋ qaa moŋ
mende mobe meŋ bimooŋ nonjato, iikawaajoŋ kileŋ solaŋa mende
koloojeŋ. Ejembanoŋ qaagoto, Poŋnoŋ mono noo qaana gosiŋ jeŋ tegoŋ
nomakeja.

5 Kawaajoŋ oŋo mono kambaŋ kokaamba mombaa qaaya moŋ ii
mende jeŋ tegowu. Poŋnoŋ kambaŋa ano kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mono
mambombu. Mamboma laligogi iikanoŋ kaŋ qaa iwoi mesaŋgogita eji,
ii mono asasaganoŋ isaano asuganoŋ asugiwaa. Iinoŋ kaŋ ejemba uu-
nana meŋ asariro nanamemenanaa kanianoŋ asuganoŋ asugiro iibaa.
Nanamemenanaa kania iima motomotooŋ gosiŋ nonono Anutunoŋ
mono iikawaa so kambaŋ iikanoŋ mepeseeŋ nononaga.

6 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo juma jaba-arambaraŋ ama laŋ
leelee aroŋ qeŋ nama utama aoŋkeju. Kaeŋ laligowubotiwaajoŋ
mono Apoloswo noro romoŋgoŋ noroma oŋoaŋgiaa aiŋgia mesaoŋ
qaa kokawaa kania moma kotowu, “Buŋa qaa oogita eji, ii mono
mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianoŋ ero teŋ koma
qeaŋgowutiwaajoŋ sundunara kaeŋ oojeŋ. Ii neena ano Apolos noroo
kananara gosiŋ romoŋgoŋ moma asariwutiwaajoŋ oojeŋ. Deen-
deeŋgianoŋ kaeŋ tegowaa.

---

* **3:19:** Job 5.13 * **3:20:** Ond 94.11 * **3:22:** Piito qata moŋ Siifas

7 Balombaa iwoi moŋnoŋ mono mende meŋ letoma gono tosaaŋa uŋuuguŋ qaita moŋ koloonaga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya eŋ gonji, ii mono Anutunoŋ kaleŋ gono buŋa qeŋ aona me qaago? Ii kaleŋga buŋa qeŋ aonati eeŋ, mono naambaajoŋ kaleŋ ii qakooma selega eeŋ meŋ umakejaŋ? Ii mende sokonja.

8 Iwoi kuuya meŋ laligowombaa siiŋa mojuti, ii eŋ oŋondaboroja. Anutunoŋ Siwe kowianoŋga kaleŋa kaleŋa maama oŋono simbawoŋawo kolooju. Nononoŋ mende ilaaŋ oŋoniŋ oŋoaŋgio kileŋ momalaariwaa kiŋ poŋ kaaŋa kolooju. Oŋoaŋgiaajoŋ kaeŋ romoŋgoŋ aoju. Oo oŋanoŋ oŋo kiŋ koloogi sokonaga. Kaeŋ koloogi nononoŋ mono kaaŋagadeeŋ eja poŋurugia kolooŋ oŋoo kooroŋgianoŋ saanoŋ motooŋ selenana meŋ uma awelegoŋ aowonaga. Niinoŋ kaeŋ ambombaa siiŋa mojeŋ.

9 Niinoŋ kaeŋ mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaeŋ kolooja: Anutunoŋ aposol nono kuuŋ nonono ejemba jaagianoŋ kamaaŋqeqeta tooŋ koloon laligojoŋ. Ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ jeŋ tegogitiwaa tania asuganoŋ kema kaniŋ laŋ qama gamu qeŋ nonomakeju. Iwoi iiiita qaita moŋ koloniŋ baloŋ so yoŋoo toya ano Siwe jakeya jakeya yoŋoo poŋ qerewenja gajoba yoŋonoŋ mono jaagianoŋ niniima kotoŋ niniigigiiŋkeju.

10 “Kraistwaajoŋ nama uuta sooro laligoji,” noojoŋ kaeŋ jeŋkejuto, oŋonoŋ Kraistwo nama momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa tani kolooju. Niinoŋ loolooria koloojento, oŋonoŋ “Ejemba kotiga koloojoŋ,” jeŋkeju. Ejembanoŋ oŋo goda qeŋ oŋomakejuto, noojoŋ mogi kamaaro jejewili ama nomakeju. 11 Kambaŋ koi kaaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ nembanenewaa komuŋ apuwaajoŋ moma opo walaga junjuraŋa mouma laligoniŋ manjanoŋ laŋ nunugi duŋ mirinana qaa laligoŋ toroqeŋ kema kaŋkejoŋ.

12 *Ananaa boronananoŋ seleqeqe gawoŋ meŋkejoŋ. Ejembanoŋ laŋ qasuaaŋ nonomakejuto, nononoŋ mono kotuegoŋ oŋoma yoŋoojoŋ qama kooliŋkejoŋ. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nononoŋ mono ii moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma laligojoŋ. 13 Uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ nonomakejuto, nononoŋ mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ sosooda meleemakejoŋ. Nononoŋ balombaa gojejera roŋaa kaaŋa kolooniŋ baloŋa baloŋa yoŋonoŋ sisinana meŋ gema nunuŋkeju. Kaaŋa laligoŋ kouma kambaŋ koi kaaŋanoŋ kaeŋ toroqeŋ laligojoŋ.

14 Gamu qeŋ oŋomambaajoŋ qaa koi mende oojento, wombo meraborauruna kaaŋa mono qambaŋmambaŋgia oŋomambaajoŋ mojeŋ. 15 Momalaariwaa boi 10,000 yoŋonoŋ Kraistwo qokotaaŋ kalaŋ koma kuma oŋombuyagati eeŋ, ii kileŋ niinoŋ mono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ maŋgia kolooŋe uugia meleeŋgi. Kawaajoŋ maŋurugia mamaga mende laligoju.

16 *Kawaajoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ sili amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina ii otaaŋ laligowu. 17 Niinoŋ silina Kraist Jiisaswo qokotaaŋ ama meŋ baloŋa baloŋa liligoŋ uumeleeŋ kanageso so kuma oŋomakejeŋi, iikawaajoŋ mono duduuwubo. Niinoŋ kawaajoŋ ama wombo merana Timoti wasiwe oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ niwo pondaŋ laligoŋ Pombo qokotaaŋ nama kaŋ kanana jeŋ koma gbiliŋ oŋombaa.

* **4:12:** Apo 18.3 * **4:16:** 1 Kor 11.1; Fil 3.17

18 Oŋoonoŋga tosia yoŋonoŋ niinoŋ oŋoonoŋ mende kawenaga, kaaŋa
moma selegia mepeseeŋ jaba-arambaraŋ ama laŋ laligoju. 19 Kaeŋ
laligojuto, Pombaa siiŋanoŋ noojoŋ “Kemba!” jewaati eeŋ, mono uu-
laŋawo oŋoonoŋ kamaŋa. Kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ jaba-arambaraŋ
ejemba yoŋoo ku-usuŋgiaajoŋ qisiŋ oŋombe jokoloogi momaŋa. Selegia
meŋ uma qaa somasomata laŋ jeŋkejuti, ii niinoŋ mobe kamaaŋqeqeta
koloonkeja. 20 Anutuwaa bentotoŋ ii qaagadeeŋ jejetaa iwoiga qaagoto,
hoŋa ii Anutuwaa ku-usuŋa. Iikanoŋ mono nemuŋ koma nononja.
21 Kawaajoŋ uugia mende meleema laŋ laligowuyati eeŋ, niinoŋ
mono koobiŋ meŋ kaŋ qaanoŋ oŋootimaŋa. Uugia meleembuti eeŋ,
mono uubonjoŋ qaganoŋ uujopa ama oŋomambaajoŋ kamaŋa? Qaa
woi ii gosiŋ noojoŋ siiŋgia nomaeŋ mojuti, ii mono moma gosiŋ nijowu.
Kiaŋ.

5

Moŋnoŋ serowiliŋ anoti, ii mono batugianoŋga konjombu.

1 *Qaa moŋ kokaeŋ jegi noo gejananoŋ kemero: Tosianoŋ uumeleeŋ
kanageso batugianoŋ serowiliŋ amakeju. Moŋnoŋ maŋaa embia meŋ
laligoja. Serowiliŋ kaaŋa ii uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo
batugianoŋ kaaŋagadeeŋ moŋ mende eja. 2 Moŋnoŋ kaeŋ ano oŋo kileŋ
selegia meŋ uma laŋ jaba-arambaraŋ amakeju. Ii mende sokonjato,
siliaa wosobirinoŋ mono meŋ komuŋ oŋono sokonaga. Kaeŋ ama
saanoŋ eja siŋgisoŋgo kaaŋa anoti, ii mono batugianoŋga konjoŋgi
seleeŋgeŋ kamaabaa. Ii nomaeŋ ama mende otaaju?
3 Niinoŋ oŋanoŋ oŋoonoŋga koriganoŋ laligowe selena mende iimake-
juto, kileŋ uŋananoŋ mono oŋowo laligoja. Moŋnoŋ nanamemeŋ
jekania booroŋgoya anoti, niinoŋ mono iwaa qaaya gosiŋ batugianoŋ
laligojeŋiwaa tani moma jeŋ tegoŋ kokaeŋ jejeŋ: 4 Oŋo mono Poŋnana Ji-
isaswaa qatanoŋ ajoajoroo aŋgi noo uŋananoŋ oŋowo toroqero Poŋnana
Jiisaswaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma oŋono ororoŋ nama qaaya jeŋ
mono kokaeŋ somoŋgowu: 5 Satanoŋ seliaa siiŋ kombombaŋa bologa
qero kamaawaatiwaajoŋ mono gema qeŋ muŋ iwaa borianoŋ aŋgi
mindiŋgoŋ mubaa. Mindiŋgoŋ muro loriŋ uuta meleeno Anutunoŋ
hamo qeŋ muŋ Pombaa kambaŋanoŋ uŋaya metogoro Siwewaa buŋa
koloonaga.
6 *Selegia meŋ umakejuti, ii awaa qaago. Oŋo qaa woi koi moma
yagowu, “Yiist kitia melaa apuwo mindiriŋ flauanoŋ aniŋ meŋ somari-
iro dis saa qeŋkeja. Kaaŋagadeeŋ bao woosoya kaambogawo kanoŋ
jumakeji, iikanoŋ mono busia kuuya meŋ boliŋkeja.”
7 *Qaa iikawaa so oŋo flaua dis soraaya kaaŋa koloogito,
siŋgisoŋgowaa yiistya moŋ ii qaroŋ kaaŋa batugianoŋ kouma iŋiŋkeja.
Kuuya boliwubotiwaajoŋ mono yiistgia walaga ii gosiŋ utegowu. Eja
ii wooso kaambogawo kaaŋa otaaŋ mono duŋanoŋ mombo yambu
gbiliaa flaua dis soraaya kaaŋa koloon laligowu. Kiaŋkomu kendoŋ
kambaŋanoŋ lama siimoloŋ ooŋ bered yiistya qaa neŋkejuti, iikawaa so
Kraistnoŋ ananaa kiaŋkomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajoŋ
oŋo saanoŋ flaua dis soraaya yiistya qaa kaaŋa koloowu ano mombo
oyaŋboyaŋ uutanoŋ kouma laligowu.

---

* **5:1:** Dut 22.30 * **5:6:** Gal 5.9 * **5:7:** Eks 12.5

8 *Kraist komurotiwaajoŋ mono korisoro kendoŋ ama laligowoŋa. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemeŋ bologa umaqeŋkamaaŋqeŋawo. Iikawaa qaganoŋ mono korisoro kendoŋ mende amboŋa. Kawaajoŋ mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ qaa hoŋa otaaŋ bered yiistya qaa kaaŋa kolooŋ iikawaa qaganoŋ korisoro kendoŋ ama laligowoŋa.

9 Niinoŋ Buŋa Tere ooŋ oŋoma kokaeŋ iŋijowe: Oŋo serowiliŋ amakejuti, iyoŋowo mono ainjoloŋ mende rama amiŋ mobu. 10 Balonoŋ uugia mende meleema nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoŋoojoŋ qaa ii mende oowe. Yoŋonoŋ serowiliŋ ama iwoiwaa dogo koloon meŋgo mewombaajoŋ koposoŋgoŋkeju. Iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeju ano tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋomakeju. Yoŋoojoŋ ama kaeŋ ooŋ oŋombenagati eeŋ, oŋo mono balonoŋ laligowombaajoŋ amamaawuyaga.

11 Yoŋoojoŋa qaagoto, kania kokaembaajoŋ qaa ii ooŋ oŋombe: Moŋnoŋ aŋaa qata uumeleeŋ ala jeŋ kileŋ serowiliŋ anja me iwoiwaa dogo koloon meŋgo memambaajoŋ koposoŋgoŋkeja me tando lopioŋ waeya meŋ mepeseeŋkeji, iwo mono ainjoloŋ mende rama amiŋ mobu. Momalaari tuuŋ oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ mepaqepae amakeja me apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ amakeja me iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeji eeŋ, iwo rama nembanene moŋ mende newu.

12 Seleeŋgeŋ laligojuti, niinoŋ iyoŋoo qaagia mende jeŋ tegoŋkejeŋ. Ii noo gawoŋga qaago. Oŋo kaaŋagadeeŋ kanageso kuuya yoŋoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa uutanoŋ laligojuti, mono iyoŋoo qaagia iikayadeeŋ gosiŋ jeŋ tegoŋkeju. 13 *Seleeŋgeŋ laŋ laligojuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. Kawaajoŋ mono Buŋa qaa kokawaa so ambu, “Eja bologa ii mono batugianoŋga konjombu.” Kiaŋ.

6

Uumeleeŋ alagia ii seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ mende ambu.

1 Uumeleeŋ ejemba batugianoŋ moŋnoŋ alia qaa jakeyanoŋ amambaajoŋ moji eeŋ, iinoŋ Anutuwaa ejemba soraaya uŋuuguŋ ejemba doogoya yoŋoo jaagianoŋ keno mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaaŋ mubutiwaajoŋ qisiŋ oŋono gamuyawo kolooja. 2 Anutuwaa ejemba soraaya nononoŋ kantria kantria yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowoŋati, ii modaboroju. Oŋo baloŋ kuuya yoŋoo qaagia jeŋ tegowombaa so koloojuti eeŋ, mono nomaeŋ ama qaa melamelaa gosiŋ jeŋ tegowutiwaa so mende koloowuyaga? Oŋo mono oŋanoŋ iikawaa so kolooju. 3 Uumeleeŋ ejemba nononoŋ Siwe gajobaurunana yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowoŋati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojoŋi eeŋ, balonoŋ laaligowaa qaaya ii mono afaaŋgoŋ gosiŋ saanoŋ jeŋ tegoŋkeboŋa.

4 Kawaajoŋ balonoŋ laaligowaa qaaya batugianoŋ kolooŋkeji, qaagia ii mono naambaajoŋ seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ uma jeŋ tegowutiwaajoŋ qisiŋ oŋomakeju? Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoŋ jejewili ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ kileŋ qaa kambaŋanoŋ mogi umakeja. Ii mende sokonja.

5 Qaa ii gamu qeŋ oŋomambaajoŋ jejeŋ. Momalaari ejemba oŋoo batugianoŋ qaa eji, oŋoonoŋga mombaa momakootoya sokono qaa

* **5:8:** Eks 13.7; Dut 16.3 * **5:13:** Dut 13.5; 17.7

ii saanoŋ jeŋ tegowaatiwaa so kolooja me qaago? Mono saanoŋ batugianoŋga eja kaaŋa mokoloowu. 6 Qaago tani kolooro uumeleeŋ ala moŋnoŋ alia seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ amakeja. Kaeŋ ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyoŋoo jaagianoŋ kema qaa gawombaajoŋ qisiŋ oŋomakeja. Ii mende sokonja.

7 Batugianoŋ qaa jakeyanoŋ ama aoŋkejuti, iikaaŋa kanoŋ mono oŋoaŋgia kamaaŋ uŋuro Kraistwaa qabuŋayanoŋ mono kamaaŋqeqeta kolooro laligoju. Ejembanoŋ meŋ boliŋ oŋoŋgi uugia kawaajoŋ waaro qaanoŋ ama oŋoŋgi Anutuwaa jaanoŋ mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horoŋ megi oŋo kitia mende meleema oŋoŋgi iikaaŋa kanoŋ Kraistwaa kanianoŋ mono akadamuyawo koloowaa.

8 Oŋo Kraistwaa qata kokaeŋ meŋ boliŋkeju: Mono oŋoaŋgio tiliqili ama ejemba meŋ boliŋ oŋoma iwoigia horoŋ meŋkeju. Uumeleeŋ alaurugia yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋomakeju.

9 Ejemba iriŋqiriŋa yoŋonoŋ mono Anutu bentotoŋaa uutanoŋ uma duŋ mende mewuyati, ii moju. Nanamemeŋgianoŋ mono tiligoŋ aoŋ jinjauŋ ambubo. Tosianoŋ serowiliŋ ama tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋkeju. Tosianoŋ loemba laaligo uuguŋ oloŋkalu amakeju. Tosianoŋ monembaajoŋ laŋ agimiŋ aoŋ laligoju ano eja iyaŋgarodeeŋ emba iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋ laligoju. Kaaŋa yoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋaa buŋa mende kolooju.

10 Tosianoŋ yoŋgoro meŋ iwoiwaa dogo koloonŋ meŋgo mewombaajoŋ koposoŋgoŋkeju. Tosianoŋ apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ ama laŋ mepaqepae amakeju. Tosianoŋ iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeju. Ejemba kaaŋanoŋ mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa mende qeŋ aowuya. 11 Oŋoonoŋga tosianoŋ wala iikaaŋa laligogito, kanageŋ Poŋnana Jiisas Kraist buŋa qeŋ aogi sayanoŋ soŋgbama tak kotoŋ oŋoma iwaa qatanoŋ soraaya koloogi. Meŋ solaŋaniŋ oŋono Anutunanaa Uŋayanoŋ mono inaaŋ oŋono diŋgoŋ laligoju. Kiaŋ.

Sele busugianoŋ Anutuwaa jigo kowoga kolooja.

12 *Niinoŋ iwoi kuuya saanoŋ memaŋatiwaa so koloojento, iwoi kuuyanoŋ mono mende meŋ qeaŋgoŋ nombaa. Iwoi kuuya saanoŋ memaŋatiwaa so koloojento, iwoi moŋnoŋ poŋna kolooŋ nombabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkejeŋ. 13 “Nene ii nenegadeeŋ. Ii korojonanaajoŋ raja. Korojonana ii nembanene neniŋ kemebaatiwaajoŋ raja.” Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, Anutunoŋ mono nene ano korojoŋ ii motooŋ jeŋ tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowiliŋ ambombaajoŋ qaagoto, Pombaa gawoŋa mewombaajoŋ ama raja. Kaeŋ raro aŋo sele busunana qeaŋgowaatiwaajoŋ nene iwoi nonomakeja. 14 Anutu iyaŋaa ku-usuŋanoŋ Poŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono waaboŋa.

15 Oŋoo sele busugianoŋ Kraistwo toroqeŋ iwaa sele kitia koloojuti, ii moju me qaago? Kawaajoŋ niinoŋ Kraistwaa sele busu kitia moŋ meŋ kana somata embawo qokotaamaŋa me qaago? Ii qaago totooŋ! Mono yamageŋ! 16 *Anutunoŋ qaaya kokaeŋ jerota eja, “Yoronoŋ mono sele busu motooŋgo koloowao.” Kawaajoŋ moŋnoŋ kana somata embawo qokotaaji, iinoŋ mono iwo sele busu motooŋgo koloowaota. Ii moju me qaago? 17 Motooŋgo koloowaoto, moŋnoŋ Pombo qokotaaji,

* **6:12:** 1 Kor 10.23 * **6:16:** Jen 2.24

iwaa uŋayanoŋ mono Pombaa Uŋayawo mindiriro motooŋgo kolooŋ laligowaota.
18 Serowiliŋ ii mono misiŋgoŋ mesaowu. Siŋgisoŋgo tosaaŋa ii me
ii amakejoŋi, ii kuuya mono selenanaa seleeŋgeŋanoŋ kolooŋkeja.
Moŋnoŋ serowiliŋ amakeji, iinoŋ mono iyaŋaa selia meŋ boliŋ
siŋgisoŋgo amakeja. 19 *Sele busugianoŋ mono Uŋa Toroyaa Buŋa
jigoya (tempel) kolooja. Anutunoŋ Uŋaya oŋono buŋa qeŋ aogi uu-
gianoŋ laligoja. Kawaajoŋ oŋoaŋgiaa buŋa mende koloojuti, ii moju me
qaago?
20 Oŋoaŋgiaa buŋaga qaagoto, Kraistnoŋ iwoi somatanoŋ sewaŋgia
mero iwaa buŋa koloogi. Kawaajoŋ selegianoŋ mono nanamemeŋ
soraaya aŋgi Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋ kembaa. Kiaŋ.

7

Loemba ano gbaworo saraŋ laaligo rara

1 Oŋo qaa tosaaŋa ooŋ qisigiti, ii jeŋ asarimaŋa. Ejanoŋ emba mende
meŋ gbaworoga laligoji, ii saanoŋ. 2 Ii awaa koloojato, sele busuwaa
siiŋanoŋ serowiliŋ ambubotiwaajoŋ oŋo motomotooŋ mono aŋa aŋa
loemba agimiŋ aoŋ laligowu. 3 Ejanoŋ mono embiaa siiŋaa so loemba
laaligowaa areŋa otaawa. Embianoŋ kaaŋagadeeŋ mono loyaa siiŋa
otaaŋ laligowa.
4 Embiaa selianoŋ mono aŋaa buŋaga mende kolooro aŋa ii mende
galeŋ komakejato, loyanoŋ ii galeŋ komakeja. Loyaa selianoŋ
kaaŋagadeeŋ aŋaa buŋaga mende kolooro aŋasiri mende galeŋ ko-
makejato, embianoŋ ii galeŋ komakeja. 5 Kawaajoŋ oroaŋgara mono
mende aŋgoŋ koma aoŋ laligowao. Yaŋgorodeeŋ uumotooŋ ama pon-
daŋ qamakooli gawoŋ mewojoŋ saanoŋ aŋa aŋa laligowaoto, kambaŋ
tosaaŋa kaeŋ laligoŋgo mono mombo mindiriŋ motooŋ laligowao.
Uugara saanoŋ mende galeŋ koni Satanoŋ aŋgobato meŋ orono
siŋgisoŋgonoŋ kamaaŋ uruwabotiwaajoŋ mono iikaeŋ ama laligowao.
6 Kaeŋ ambaotiwaajoŋ saanoŋ jejento, jojopaŋ qaa kaaŋa ii mende
ama oŋonjeŋ. 7 Niinoŋ ejemba korebore nii kaaŋa masaraŋa laligowu-
tiwaajoŋ mojento, oŋo tosaaŋa Anutuwaa gawoŋ memewaa momo
kaleŋ kaaŋa ii mende meŋ laligoju. Anutunoŋ momo kaleŋa mendeeno
motomotooŋ nononoŋ ii me ii aŋa aŋa buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ.
8 Loemba mende kolooŋ malo laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jejeŋ:
Oŋonoŋ nii kaaŋa toroqeŋ loemba mende kolooŋ solaŋa laligowuti, ii
mono awaa kolooja. 9 Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere
jero laligowubotiwaajoŋ mono saanoŋ loemba koloogi afaaŋgowaa.
Kawaajoŋ yoŋonoŋ uugia galeŋ kombombaajoŋ amamaajuti eeŋ, mono
saanoŋ loemba koloowu.
10 *Loemba laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ, niinondeeŋ
qaagoto, Poŋnoŋ aŋo mono qaa koi jeja: Embianoŋ loya mende
mesaowa. 11 Kaeŋ jejato, kileŋ loya mesaowaati eeŋ, mono eja moŋ
mende meŋ eeŋ laligowa me loyawo mombo amiŋ moma somoŋgoŋ
aoŋ laligowao. Kaaŋagadeeŋ loyanoŋ embia mende mesaowa.
12 Ii Pombaa qaagato, loemba tosaaŋa oŋoo gejanonogia ii Poŋnoŋ
mende jejato, neeno ii kokaeŋ jejeŋ: Uumeleeŋ eja mombaa embianoŋ

* **6:19:** 1 Kor 3.16; 2 Kor 6.16 * **7:10:** Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

uuta mende meleema kileŋ iwo laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono embia ii mende mesaowa. 13 Kaaŋiadeeŋ uumeleeŋ emba mombaa loyanoŋ uuta mende meleema kileŋ iwo laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono loya ii mende mesaowa. 14 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Mombaa loyanoŋ uumeleembaa gadokopa ejaga kolooro Anutunoŋ ii kileŋ uumeleeŋ embiawo qokotaajiwaajoŋ ama tak kotoŋ muro soraaya kolooja. Kaaŋiadeeŋ mombaa embianoŋ momalaaria qaagoto, uumeleeŋ loyawo qokotaajiwaajoŋ ama Anutunoŋ ii tak kotoŋ muro soraaya kolooja. Moŋnoŋ soraaya mende koloonagati eeŋ, merab-oragaranoŋ mono Anutuwaa sopa seleeŋgeŋ laligowuyaga. Kaeŋ laligowuyagato, Anutunoŋ motooŋ tak kotoŋ oŋonotiwaajoŋ mono soraaya kolooju.

15 Soraaya koloojuto, moŋnoŋ mende moma laariŋ loya me embia mesaomambaajoŋ mojati eeŋ, mono saanoŋ mesaowa. Kaeŋ kolooro noo qaananoŋ uumeleeŋ alanana ii mende somoŋgowaa. Anutunoŋ oŋo luaenoŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. 16 Emba, gii loga uu kuuŋ muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaeŋ monaga? Me eja, gii embaga uu kuuŋ muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaeŋ monaga? Kawaajoŋ mono luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutunoŋ oŋoonotiwaa so mono toroqeŋ laligowu.

17 Poŋnoŋ motomotooŋ oŋoo laaligogiaa areŋ ano loemba me masaraŋa laligogi Anutunoŋ oŋoonoti, iikawaa so mono toroqeŋ laligoŋ laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya liligoŋ gomaŋ so kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ.

18 Anutuwaa aiweseya eja mombaa selianoŋ kotogi laligoro kaaŋa oonoti eeŋ, ii mono kotomambaajoŋ mende kaparaŋ komba. Anutuwaa aiweseya mombaa selianoŋ mende kotogi laligoro kaaŋa oonoti eeŋ, mono ii kotowutiwaajoŋ mende kaparaŋ komba. 19 Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogita eja me mende eji, iikanoŋ Anutuwaa jaanoŋ iwoi omaya koloojato, jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaniŋ iikanoŋ mono hoŋawo kolooja.

20 Anutunoŋ oŋoono kambaŋ iikanoŋ loemba me masaraŋa laligogiti, oŋo motomotooŋ mono iikawaa so toroqeŋ laligowu. 21 Mombaa weleŋqeqe omaya koloona Anutunoŋ goonoti eeŋ, iikawaajoŋ mono majakaka mende ama laligowa. Uuga meleema saanoŋ solaŋa kolooŋ gawoŋ moŋ mokoloonagati eeŋ, ii mono saanoŋ mokoloowa me uuga afaaŋgoro saanoŋ toroqeŋ weleŋqeqe omaya laligowa.*

22 Ii kokaembaajoŋ: Moŋnoŋ weleŋqeqe omaya kolooro Poŋnoŋ kaeŋ oono uuta meleeno siŋgisoŋgoyaa kasia isano solaŋa kolooŋ laligoja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ solaŋa kolooro Poŋnoŋ kaaŋa oono uuta meleeno iyaŋaa aiŋa qaagoto, Kraistwaa jeta teŋ kombaatiwaa kasanoŋ nama weleŋa qeŋ laligoja. 23 Kraistnoŋ tawa somatanoŋ sewaŋgia mero laligojutiwaajoŋ mono baloŋ ejemba yoŋoo qaa baatanoŋ kema keegia moma weleŋqeqegia omaya kolooŋ laligowubo. 24 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ oŋoono kambaŋ iikanoŋ solaŋa kasagia qaa me weleŋqeqe togiaa kasa gbadonoŋ laligogiti, oŋo motomotooŋ mono iikawaa so Anutuwaa jaanoŋ toroqeŋ laligowu. Kiaŋ.

* **7:21:** Qaa kawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Uuga meleema saanoŋ solaŋa kolooŋ gawoŋ moŋ mokoloojaŋi eeŋ, gii saanoŋ toroqeŋ weleŋqeqe omaya laligowa.

Gbaworo saraŋ ano malo yoŋoo gejanono qaagia

25 Emba saraŋ jumuŋa† oŋoo gejanonogia ii Poŋnoŋ mende jeŋ kotoro
mojeŋ. Kawaajoŋ Poŋnoŋ kiaŋkomuŋ nono qaana laŋ qaagoto, moma
laariŋ noŋgi sokonjiwaa so jeŋkejeŋi, mono iikawaa so gosiŋ neenaa
momonanoŋ kokaeŋ jemaŋa:
26 Kakasililiŋ kambaŋa dodowijiwaajoŋ eja gbaworo emba saraŋ
laligojuti, kuuya oŋonoŋ mono iikawaa so toroqeŋ laligogi awaa
koloowaa. Kaeŋ romoŋgojeŋ. 27 Emba meŋ laligojaŋi eeŋ, embaga
mesaomambaajoŋ mende janjariŋ riiwa. Embaga qaa masaraŋa
laligojaŋi eeŋ, mono embawaajoŋ mende moŋgamba. 28 Kileŋ emba
mewaati, iikanoŋ mono siŋgisoŋgoyawo mende koloowaa. Kaaŋiadeeŋ
emba saranoŋ eja mewaati, iinoŋ siŋgisoŋgo mende ambaa. Siŋgisoŋgo
qaagoto, iikaaŋa ambuti, iyoŋonoŋ mono selegianoŋ kakasililiŋ ma-
maga mokoloowuya. Oŋonoŋ ii mokoloowubotiwaajoŋ mono aŋgoŋ
koma oŋomambaajoŋ mojeŋ.
29 Kaeŋ moma gejanonogia jejento, kileŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa:
Uumeleeŋ alauruna, Poŋ kawaatiwaa kambaŋanoŋ torijiwaajoŋ ama
emba meŋ laligojuti, oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokainoŋga
kanaiŋ embagia qaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu. 30 Wosobiri moma
saajuti, oŋonoŋ mono mende saabutiwaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu.
Uugia qeaŋgoro aisoojuti, oŋonoŋ mono mende aisoowutiwaa tani
kaaŋa kolooŋ laligowu. Iwoi sewaŋa mejuti, oŋonoŋ mono ii mende
buŋa qeŋ aowutiwaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu.
31 Namonoŋ kambaŋ kokaamba areŋ otaaŋ laligoŋkejuti, iikanoŋ
mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ balombaa ilawoilaya
koŋkororo ama gawombaajoŋ amakejuti, oŋonoŋ mono iikanoŋ uugia
somoŋgoŋkejiwaa tani kaaŋa mende koloon laligowu.
32 Oŋo balombaa lombotaajoŋ majakakagia qaa laligowutiwaajoŋ
mojeŋ. Ejemba masaraŋa laligoji, iinoŋ mono Pombaa ilawoilawaajoŋ
majakaka momakeja. Ii moma “Nomaeŋ ambe Pombaa uutanoŋ
qeaŋgoro sokonaga,” aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja. 33 Kaeŋ jeŋkejato, emba
meŋ laligoji, iinoŋ mono balombaa ilawoilawaajoŋ majakaka mo-
makeja. Ii moma “Nomaeŋ ambe embanaa uutanoŋ qeaŋgoro sokon-
aga,” aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.
34 Poŋnoŋ leegeŋ embianoŋ leegeŋ awaraŋgoŋ momoya horori uu-
tanoŋ deeno laligoja. Kaaŋiadeeŋ emba loya qaa ano emba saraŋ
masaraŋa laligojaoti, iyoronoŋ mono Pombaa ilawoilawaajoŋ ma-
jakaka momakejao. Ii moma “Nomaeŋ ambe uŋana ano sele busuna
soraaya kolooro Pombaajoŋ sokonaga,” iyaŋgaraajoŋ kaeŋ jeŋkejao.
Kaeŋ jeŋkejaoto, eja meŋ laligoji, iinoŋ mono balombaa ilawoilawaajoŋ
majakaka momakeja. Ii moma “Nomaeŋ ambe lonaa uutanoŋ qeaŋgoro
sokonaga,” aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.
35 Oŋoaŋgia ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma gejanono qaa ii oŋonjeŋ.
Ii tosaaŋa kasa kaaŋa somoŋgoŋ oŋombe lombo mokoloowutiwaajoŋ
qaagoto, kania kokaembaajoŋ ii oŋonjeŋ: Niinoŋ oŋo nanamemeŋ
dindiŋa otaaŋ uudendeeŋ qaagoto, pondaŋ Pombo qokotaaŋ nama
kotiiwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ gejanono qaagia ii iŋijojeŋ. Kiaŋ.
36 Eja moŋnoŋ emba sarambo buŋa qeŋ aoŋ laligoŋgo mesaomam-
baajoŋ romoŋgoji, iwaa goro qaa ii kokaeŋ jemaŋa: Eja iikanoŋ

† **7:25:** Oloŋkalu mende qeqeta

kokaeŋ romoŋgoŋ jeja, “Emba ii meŋ sili awaa mende ama mumambo.” Kaeŋ jero emba mewaatiwaa siiŋa moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ agimiŋ aori sokombaa. Iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgoyawo mende koloowaa. 37 Mende koloowaato, ejanoŋ emba ii mende mewaatiwaa qaaya aŋaa uutanoŋ somoŋgoŋ moma kotiiji, iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ eja ii qaanoŋ mende kuuro osijato, saanoŋ aŋaa siiŋa otaaro qaa moŋnoŋ mende somoŋgoji, eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ aŋaa siiŋa otaaŋ emba ii mende mewa.

38 Kaeŋ kolooro emba saraŋ mewaati, iwaa silianoŋ mono dindiŋa koloowaato, ii mende mewaati, iinoŋ mono kana awaa soro otaawaa. Kiaŋ.‡

39 Embanoŋ loyanoŋ jaawo laligowaatiwaa so meŋ aoaowaa qaayanoŋ somoŋgoro laligojato, loyanoŋ komuwaati eeŋ, qaa iikanoŋ kaaŋiadeeŋ komuro saanoŋ eja siiŋanoŋ jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeeŋ mewaa. 40 Saanoŋ eja meŋ korisoro qereweŋa mokoloowaato, toroqeŋ masaraŋa laligowaati eeŋ, mono uukoisoro hoŋa mokoloon aisooŋkebaa. Niinoŋ qaa ii gosiŋ kaeŋ jejeŋ. Anutuwaa Uŋayanoŋ noo uunanoŋ kaaŋagadeeŋ laligoji, iikawaajoŋ mono kaeŋ romoŋgoŋ jejeŋ. Kiaŋ.

8

Nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii newoŋa me qaago?

1 Oŋo nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa kawaa tere oogi gejanono kokaeŋ jemaŋa: Uujopanoŋ mono ilaaŋ oŋombaa. Niinoŋgiinoŋ jegi tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Kuuya nononoŋ tando lopiombaa kanagia moma yagoniŋ omaya kolooja.” Qaa ii hoŋaboŋaga kolooji, ii mojoŋ. Oŋo momo kaaŋia jeŋ laligogi uugianoŋ waaro koŋaiŋ kaaŋa terereeŋ awelegoŋkeju. Kaeŋ ama deema sisau laligoju. Kana qaa waŋa ii uujopa. Kana iikaaŋa kanoŋ mono ananaa uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ aowoŋa. 2 Moŋnoŋ “Qaa mombaa kania moma yagojeŋ,” ii jetanoŋ jeji, iwaa momakootoya hoŋanoŋ mono mende kolooro toroqeŋ tompiŋ laligoja. 3 Ii qaanondeeŋ jejato, moŋnoŋ Anutu uutanoŋ jopagoŋkeji, Anutunoŋ mono iwaajoŋ moro hoŋa kolooja.

4 Nene tando lopioŋ yoŋoojoŋ nanduŋ aŋgiti, ii newoŋa me qaago? Qaa kokaeŋ jeŋkeju, “Tando lopioŋ ii beŋ hoŋa mende laligojutiwaa kaisaregia kolooju,” ano qaa moŋ ii kokaeŋ, “Anutu motooŋgonoŋ laligoja. Alia moŋ qaago.” Qaa woi ii oŋiaga koloojaoti, ii mojoŋ. 5 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ, “Ome beŋa beŋa,” qagia kaeŋ qamakejuti, ii

‡ **7:38:** 36b Eja moŋnoŋ borata eja mumambaajoŋ uuwoi moji, niinoŋ iwaa gejanono qaa kokaeŋ jemaŋa: Maŋanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeja, “Borana muŋ sili awaa mende ama mumambo.” Kaeŋ jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siiŋa moma kotiiji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ eja muro mero sokombaa. Maŋanoŋ iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgo mende ambaa. 37b Mende ambaato, maŋanoŋ borata eja mende mubaatiwaa qaaya aŋaa uutanoŋ somoŋgoŋ moma kotiiji, iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ maŋa ii mende kuuro osijato, saanoŋ aŋaa siiŋa otaaro qaa moŋnoŋ mende somoŋgoji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ borata aŋgoŋ komba. 38b Kaeŋ kolooro bora saraŋa eja mubaati, iwaa silianoŋ mono dindiŋa koloowaato, ii mende mubaati, iinoŋ mono kana awaa soro otaawaa. Kiaŋ.

mamaga laligoju. Sombinoŋ me balonoŋ laligojuti, ii saanoŋ mende mojoŋ. Oŋanoŋ omejiilaŋ, beŋ ano eja poŋ ii mamaga laligoju.
6 Ii laligojuto, ii kileŋ Anutu motooŋgo iinondeeŋ ananaa beŋnana ano Maŋnana kolooja. Iinoŋ iwoi kuuya mokolooro asugiro. Laaligonana iwaajoŋ laligowombaajoŋ ama nonono laligojoŋ. Kaaŋagadeeŋ Poŋ motooŋgo Jiisas Kraist laligoja. Iinoŋ Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori. Nono kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonono laligoŋ kotiiŋkejoŋ.
7 Kaeŋ moma laarijonto, ejemba kuuyanoŋ momakooto kaaŋa ii mende meŋ laligoju. Ii qaagoto, tosianoŋ wala tando lopioŋ waegia meŋ moma kotiigitiwaajoŋ ama koi kaaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii neŋ iikaaŋa kanoŋ afaaŋgoŋ beŋurugia ii romoŋgoŋ laligoju. Uugianoŋ looloria kolooro uuwoi ama negi uugia iikanoŋ menjereŋgoŋkeja. 8 Menjereŋgoŋkejato, nenenoŋ nunuama Anutuwaa kosianoŋ mende nonoomakeja. Nene siŋgi laligowoŋati, iikanoŋ tiwitiwilaa mende mokoloowoŋa. Nene neŋ laligowoŋati, qabuŋananananoŋ iikanoŋ mende somariiwaa.
9 Ii kileŋ nene kuuya newombaajoŋ afaaŋgojuti, oŋonoŋ mono jeubaba laŋ laligowubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Jeubaba kaeŋ laligogi tosianoŋ iŋiima uugia looloria kanoŋ boliro kamaaŋ uŋuwabo. 10 Kawaa kania ii kokaeŋ: Giinoŋ momakooto hoŋa meŋ laligoŋ afaaŋgoŋ tando lopioŋ jigoyanoŋ kema rama nembanene nena alaga moŋnoŋ giiro kokaeŋ bimoowaa: Uutanoŋ looloria kolooro uuwoi anji, iinoŋ kaeŋ giima uutanoŋ waaro afaaŋgoŋ nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii neŋ kamaaŋ qenaga.
11 Goo momakootoga hoŋa kanoŋ mono geeŋgaa uumeleeŋ alaga kuuro uuwoi qaganoŋ looloria koloojiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ neŋ kamaaŋ qenaga. Kraistnoŋ iwaajoŋ ama komuroto, nene ii neŋ kaeŋ kamaaŋ qeŋ tiwilaaro mende sokombaa.
12 Tiwilaawaato, uumeleeŋ alaurugia kaeŋ meŋ boliŋ oŋoma uugia looloria ii qeŋ kondeema siŋgisoŋgo amakejuti, iikaaŋa kanoŋ mono Kraist iyaŋa qotogoŋ siŋgisoŋgo amakeju. 13 Kawaajoŋ niinoŋ nene moŋ newe iikanoŋ uumeleeŋ alana koŋgoro muro kamaaŋ qeŋ siŋgisoŋgo anji eeŋ, niinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ nene ii mende toroqeŋ nemaŋa. Niinoŋ alana joloŋgoŋ koŋgoro mumambotiwaajoŋ kaparaŋ koma nanjeŋ. Kiaŋ.

9

Aposol nomaeŋ koloowe sokonaga?

1 Naa kasanoŋ somoŋgoŋ nono solaŋa mende koloowenaga? Oŋonoŋ gosiŋ noŋgi aposol koloojeŋ me qaago? Poŋnana Jiisasnoŋ asugiŋ nono iibe me qaago? Niinoŋ Pombaanoŋ naŋgoŋ gawoŋ mewe oŋo mono gawoŋ iikawaa hoŋa kolooju. 2 Poŋnoŋ aŋo aposol gawoŋ nono iwo nama mewe oŋo uugia meleema noo muŋgeŋ aasona kolooju. Kawaajoŋ tosianoŋ gosiŋ noŋgi aposol mende koloowenagati eeŋ, oŋonoŋ mono kanana iikaaŋa moma yagoju. Ii mono afaaŋgoŋ naŋgoŋ jegi sokombaa.
3 Ejemba tosianoŋ noojoŋ “Aposol mende kolooja,” jeŋ ajoroon gemanoŋ qeqe ama nomakejuto, niinoŋ mono oŋoonoŋ sundu jeŋ iikanoŋ neenaa kanana naŋgoŋ jeŋkejeŋ. 4 Kawaajoŋ gere ano nembanene nonoŋgi neŋauruna yoŋowo meŋ neŋ laligowonaga, iikanoŋ mono

soyanoŋ koloonaga. 5 Piito, aposol tosaaŋa ano Poŋ Jiisaswaa kouruta
yoŋonoŋ embaurugia momalaarigiawo uŋuama motooŋ kema kaŋkeju.
Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iikawaa so ambenagati eeŋ, sili iikanoŋ mono
kana waleema qetetaŋgowenaga me qaago? Ii qaago totooŋ.
6 Selewaa laaligoyanoŋ oŋo ejemba geria naŋgoŋ oŋomakejuto,
nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende noroŋgi
eeŋ laligoŋkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianoŋ uuwaa
gawoŋ megi tawa oŋoŋgi selegiaa gawoŋ mende meŋkejuto, noroo-
joŋgadeeŋ mono naŋgonaŋgonara noronaro mokoloowotiwaajoŋ jeju
me? 7 Gawmambaa manjaqeqe gawoŋ meŋkejuti, yoŋoonoŋga moŋnoŋ
aŋaa laaligoya naŋgoŋ aoŋ meŋkeja me qaago? Wain gawoŋ ko-
momakejuti, yoŋonoŋ kuuya iikawaa hoŋa meŋ neŋkeju me qaago?
Kaaŋiadeeŋ bulmakao galeŋ komakejuti, yoŋonoŋ kuuya iikawaa aju
apuya neŋkeju me qaago?
8 Qaa ii baloŋ ejemba ananaa momonana iikayadeeŋ mondama otaaŋ
mende jejento, Anutunoŋ kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ Mooseswaa
Kana qaanoŋ jeja. 9 *Mooseswaa Kana qaanoŋ Juuda noŋoo gawoŋ
meme silinana ii jeŋ asariŋ kokaeŋ oogita eja, “Wiit dumuŋ kota ano
kaawoya gosiwombaajoŋ bulmakao ejia wama kaŋ ooŋgi dumuŋ tuuŋ
qaganoŋ riiŋ rijijaaŋkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaeŋ
wagigi saanoŋ nene kitia nero sokombaa.” Kawaa so kasunoŋ tiwojuŋ
meŋ oro metogoro qeŋ nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunoŋ kasu
bulmakao yoŋoojoŋa majakaka mende moma kaeŋ jeja. Ii qaago.
10 Orowaajoŋ qaagoto, qaa ii mono nonoojoŋ jero eja. Qaa ii
nononoŋ kokaeŋ ambombaajoŋ ama oogita eja: Kinoŋnoŋ gawoŋ
tetebaro meji, iinoŋ mono hoŋa koloowaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ
qaganoŋ gawoŋa meŋkeba. Kaaŋagadeeŋ dumuŋ toŋtonoŋ qeŋ hoŋa
ano kaawoya gosiji, iinoŋ mono bakaya meŋ newaatiwaa mamboma
gawoŋa meŋkeba. 11 *Nononoŋ uuwaa qaa kota batugianoŋ qosoma ko-
roroon laligoniŋ oŋonoŋ laaaligowaa naŋgonaŋgo iwoi mende nonoŋgi
gamuyawo koloonkeja. Niinoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombe oŋonoŋ iikawaa
kitia meleema noŋgi soyanoŋ koloowaa.
12 Tosianoŋ batugianoŋ uuwaa gawoŋ megi naŋgoŋ oŋoŋgi soyanoŋ
kolooji eeŋ, nii mono so ii uuguŋ naŋgoŋ noŋgi sokombaa. Kitia
oŋoniŋ iikawaa kitia nonoŋgi so konagato, niinoŋ iikaaŋ ambutiwaajoŋ
mende qisiŋ oŋombe. Kraistwaa Oligaa Buŋa qaa seiwaatiwaa kania
somoŋgowombotiwaajoŋ mono iwoi nonombutiwaajoŋ mende qisiŋ
oŋoniŋ. Qaagoto, nononanodeeŋ mono kaparaŋ koma kotiiŋ lombo
kuuya bosima laligoniŋ.
13 *Qaa koi mono romoŋgowu: Jiwowoŋ jigonoŋ gawoŋ meŋkejuti,
iyoŋonoŋ mono jigo iikanoŋa nembanenegia meŋ neŋkeju. Siimoloŋ
ooŋ alatawaa gere bolaŋa galeŋ kombutiwaajoŋ kuuŋ oŋoŋgi nanjuti,
iyoŋonoŋ ejemba nene nanduŋgia alatanoŋ aŋgi nene iikawaa kitia
tosia ii iikanoŋa buŋa qeŋ aoŋkeju. 14 *Qaa iikawaa so Poŋnoŋ
kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oligaa Buŋa jeŋ seigi ejem-
banoŋ mobuti, iyoŋonoŋ mono Oligaa Buŋawaa kitia kotiŋ nanduŋ aŋgi
laaligogiaa naŋgonaŋgogia mokoloon laligowu.”

* **9:9:** Dut 25.4; 1 Tim 5.18 * **9:11:** Room 15.27 * **9:13:** Dut 18.1 * **9:14:** Mat 10.10; Luuk 10.7

15 Niinoŋ saanoŋ qaa iikawaa so romoŋgoŋ uuwaa gawoŋ meŋ tawa
nombutiwaajoŋ qisiŋ oŋombenagato, kotiŋ nanduŋ ambutiwaa qaa
kuuya ii mesaowe. Moneŋ ambutiwaa qaa oojeŋi, ii oŋonoŋ kaeŋ
ama nombutiwaajoŋ mende oojeŋ. Tawa memambaajoŋ romoŋgowe
bimooro koomuwaajoŋ mobe afaaŋgoja. Neenaajoŋ ii qaa omaya
qaagoto, tawa mende nombutiwaa qaaya ii mono selena mepeseeŋ je-
jeŋ. Noonoŋ qaa ii moŋnoŋ me moŋnoŋ qewagomambaajoŋ amamaaro
laligomaŋa.
16 Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkejeŋi, iikawaajoŋ selena mepeseemambaa
so mende koloojeŋ. Niinoŋ Anutuwaa jeŋkooto baatanoŋ laligoŋ
ii jeŋ seimambaa so koloojeŋ. Gawoŋ ii mono mesaomambaajoŋ
amamaajeŋ. Oligaa Buŋa mende jeŋ seiwenagati eeŋ, iikawaajoŋ
lombonoŋ qananoŋ uro niima ilipizi jewutiwaa so koloowenaga.
17 Neenaa siiŋnaajoŋ gawoŋ ii meweeŋgoŋ mewenagati eeŋ, mono
saanoŋ tawa nombutiwaajoŋ mambombenaga. Kaento, Anutunoŋ
kuuŋ nono neenaa aiŋna mende otaaŋ Buŋaya galeŋ komakejeŋi eeŋ,
ii mono Anutunoŋ moma laariŋ noma gawoŋa nono laligojeŋiwaa so
meŋkejeŋ. 18 Kaeŋ kolooro naa iwoinoŋ mono tawana kolooŋkeja?
Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ ii sewaŋa qaa amakejeŋi, iikanoŋ mono noo
tawana kolooŋkeja. Anutunoŋ gawoŋaa kitia nombutiwaajoŋ jeŋ
kotoro Buŋa Terenoŋ eji, qaa iikawaa so tawawaajoŋ mende kaparaŋ
komakejeŋ.
19 Ejemba moŋnoŋ me moŋnoŋ mende somoŋgoŋ nono saanoŋ
neenaa aiŋnoŋ laligowenagato, ii kileŋ neena meŋ kamaaŋ aoŋ laligo-
jeŋ. Ejemba kuuyanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.
Kaeŋ ambutiwaajoŋ ejemba kuuya weleŋgia qeŋ laligojento, seiseiya
yoŋonoŋ kileŋ Kraistwaa buŋaya mende koloowutiwaa so kolooju.
20 Juuda yoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ
Juuda tani koloon laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanoŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma neeno Kana qaa kawaa
baatanoŋ mende laligoŋ kileŋ qaa iikawaa gbadonoŋ somoŋgoŋ nonji-
waa tani koloon batugianoŋ laligowe.
21 Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyoŋonoŋ uugia
meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ Kana qaa mende moma
laligojeŋiwaa tani koloon laligowe. Neeno Anutuwaa Kana qaawaajoŋ
tompiŋ mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa baatanoŋ kema ii teŋ
komakejeŋ. Ii kileŋ yoŋoo batugianoŋ Anutuwaa Kana qaa mende mo-
jeŋ tani koloon laligowe. Ejemba seiseiyanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ
kaeŋ ama laligowe.
22 Momalaarigianoŋ looloria laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleema
kotiiwutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ looloria tani koloon
laligowe. Ejemba tosaaŋa naa afaaŋaga kana iinoŋ me iinoŋ uugia
meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma ejemba kania kania yoŋoo batugianoŋ
tani kania kania ama laligowe.
23 Tani kuuya ii Oligaa Buŋanoŋ seiwaatiwaajoŋ amakejeŋ. Seiro
kotumotueyanoŋ neenaa qananoŋ uro neeno kaaŋagadeeŋ oyaŋboyaŋ
koloomambaajoŋ ama kaeŋ amakejeŋ. 24 Qaa koi mono romoŋgowu:
Kuu aambaa kambaŋanoŋ kuuya yoŋonoŋ haamo ambutiwaajoŋ
esuŋgia meŋ kululuuŋ kemakejuto, motooŋgo moŋnoŋ mono haamo
ama tawa mewaa. Oŋo mono motooŋgo iikawaa so bobogariŋ kema

tawa mewombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbiliŋ laligowu.

25 Ejemba aaŋgolenoŋ haamo ambombaajoŋ kemakejuti, iyoŋonoŋ mono kuuyanoŋ iyaŋgia tororo galeŋ koma aowombaajoŋ koma gbiliŋkeju. Yoŋonoŋ kasasoroŋ juquma gororoŋgowaati, iikayadeeŋ mewombaajoŋ kaparaŋ komakejuto, nononoŋ ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajoŋ kaparaŋ komakejoŋ. 26 Kawaajoŋ niinoŋ lansaŋ kema koma kaŋ koma mende bobogariŋ kemakejeŋ. Borona kuma manja lansaŋ mende qeŋkejento, kuu aaŋ alauruna haamo ama oŋomambaajoŋ mono dindiŋagadeeŋ tororo qeŋkejeŋ.

27 Niinoŋ ejemba tosaaŋa Buŋa qaanoŋ uugia kuuŋ laligowe tegoro Anutunoŋ mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaajoŋ mono neenaa sele busuna mindiŋgoŋ tororo koma gbiliŋ galeŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

10

Israel wala laligogiti, iyoŋoonoŋ galeŋ meme qaa

1 *Oo uumeleeŋ alauruna, Israel nonoo ambosakonananoŋ Mooseswaa gematanoŋ otaaŋ kagi iwoi kolooroti, iika-waajoŋ poumapou laligowubo. Kawaajoŋ Israel nonoo kananana kokaeŋ toroqeŋ oomaŋa: Yoŋonoŋ kuuya koosu baatanoŋ kaŋ laligoŋ Kowe Osoga kotogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende tiwilaaro. 2 Anutunoŋ oomuluya koosunoŋ ano kowenoŋ ano ii kotoŋ kaŋ kuuyanoŋ uugia meleema Mooseswaanoŋ kanageso koloogi. 3 *Kaeŋ kolooŋ kuuya yoŋonoŋ uuwaa nene iikayadeeŋ mokolooŋ neŋ laligogi.

4 *Kaaŋagadeeŋ kuuya yoŋonoŋ uuwaa apuya iikayadeeŋ mokolooŋ neŋ laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata moŋnoŋ oŋotaaŋ kanagianoŋ karoti, mono iikanoŋa mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya. 5 *Kaeŋ laligogito, ii kileŋ Anutunoŋ kanageso hoŋa yoŋoojoŋa uukorisoro mende moma laligoro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ tiwilaagi qamogianoŋ qeqelalaŋ eŋ gisaagi.

6 *Kaeŋ kolooroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunoŋ mono sare ii nonoojoŋ ama ano galeŋ meme qaananaga kokaeŋ kolooja: Yoŋonoŋ uugia mende galeŋ koma bologa mewombaajoŋ koposoŋgogiti, nononoŋ mono iikawaa so ama tiwilaawombo. 7 *Kaaŋagadeeŋ Israel yoŋoonoŋga tosianoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ laligogiti, oŋonoŋ mono iikawaa so ama laligowubo. Yoŋoojoŋ Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Kanageso yoŋonoŋ neŋ korisoro ama ajoroŋ ragi uugianoŋ waaro iikanoŋ meleema gejajojombaŋ kokaeŋ kolooro: Yoŋonoŋ rii gbawe oroŋ apu kotiga neŋ serowiliŋ laŋ aŋgi.” Qaa kaeŋ eja.

8 *Yoŋoonoŋga tosianoŋ serowiliŋ aŋgi Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaajoŋ ama ejemba 23,000 kawaa so weeŋ motooŋgowaa uutanoŋ komuŋ kamaagi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so serowiliŋ ambombo. 9 *Kaaŋagadeeŋ Israel yoŋoonoŋga tosianoŋ Poŋ iijoŋgogi mokoleŋ yoŋonoŋ iŋigi komugi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so Poŋ

* **10:1:** Eks 13.21-22; 14.22-29 * **10:3:** Eks 16.35 * **10:4:** Eks 17.6; Jaŋ 20.11 * **10:5:** Jaŋ 14.29-30 * **10:6:** Jaŋ 11.4 * **10:7:** Eks 32.6 * **10:8:** Jaŋ 25.1-18 * **10:9:** Jaŋ 21.5-6

iijoŋgo wombo. 10 *Yoŋoonoŋga tosianoŋ galeŋurugia ŋindiŋ-ŋunduru
jeŋmeesaŋ ama gema uŋuŋ laligogi meŋ tiwitiwilaa gajobanoŋ mono
uŋuro komugi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so ŋindiŋ-ŋunduru
jeŋmeesaŋ laŋ ama laligowombo.
11 Kaeŋ kolooŋ oŋonoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga
kolooja. Namonoŋ laaligowaa kambaŋ tetegoyanoŋ kaŋ kuuŋ nonono
laligojoŋi, sundu ii mono nonoojoŋ ama oogi galeŋ meme qaananaga
kolooja. 12 Kawaajoŋ nama kotiimambaajoŋ jejaŋi, gii mono kamaaŋ
guwabotiwaajoŋ ama galeŋ meŋ aoŋ laligowa.
13 Aŋgobato qagianoŋ umakejuti, iikayadeeŋ mono baloŋ ejemba ku-
uya nonoo qanananoŋ umakeju. Aŋgobato tania moŋ mokoloowuyaga,
iikanoŋ esuŋgianoŋ mende sokombaatiwaajoŋ kamaawuyagato, Anu-
tunoŋ qaaya somoŋgorotiwaa so ii pondaŋ otaaŋ amakeja. Iinoŋ
aŋgobato Toya aŋgoŋ kono aŋgobato esuŋgia mende sokombaatiwaa
so ii ama oŋomambaajoŋ amamaaŋkeja. Kawaajoŋ aŋgobato mogi Anu-
tunoŋ esuŋa oŋoma iikaaŋa kanoŋ oloŋ kombombaa kana kaaŋagadeeŋ
meleuŋ oŋono kolooŋkeja. Kawaajoŋ oŋonoŋ balombaa aŋgobatoya
iikanoŋ saanoŋ kotiiŋ haamo ambutiwaa so kolooju. Kiaŋ.

Tando lopiombaa lombaŋ ano Pombaa samoŋ kowoga

14 Kawaajoŋ wombo alauruna, tosianoŋ tando lopioŋ waegia meŋ
mepeseeŋ oŋomakejuto, oŋonoŋ ii kok koma mesaowu. 15 Niinoŋ momo
ejemba akadamugiawo koloojutiwaa so qaa jemaŋati, ii mono oŋoaŋgio
gosiŋ iikawaa hoŋa mokoloowu.
16 *"Pombaanoŋ samoŋ newoŋa," kaeŋ jeŋ kotumotuewaa qambi-
waajoŋ Anutu daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ qambi iikanoŋa neŋkejoŋi,
iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ toroqeŋ saya neŋkejoŋ. Bered motoŋ
iikanoŋa neŋkejoŋi, iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ toroqeŋ busuya
neŋkejoŋ. Iikawaajoŋ mono duduuwubo. 17 Kuuya nononoŋ bered
motooŋgo iikanoŋa neŋkejoŋ. Bered ii motooŋgo koloojiwaajoŋ ama
mamaga nononoŋ Kraistwaa hoŋa motooŋgo koloojoŋ.
18 *Oŋo mono Israel kanagesowaa laaligoya romoŋgowu. Ejemba
siimoloŋ oowutiwaajoŋ nene aŋgi tosianoŋ iikawaa kitia neŋkejuti,
iyoŋonoŋ alatanoŋ toroqeŋ gawoŋa Anutuwaajoŋ meŋkeju. 19 Qaa
iikawaa kania hoŋa ii mono nomaeŋ jewenaga? Tando lopioŋ oŋoojoŋ
bao qegi saya kamaaro siimoloŋ ooŋkejuti, iikanoŋ hoŋawo koloojiwaa-
joŋ jeja me qaago? Tando lopioŋ ii hoŋa koloojutiwaajoŋ jeja me qaago?
Qaa kawaa kania ii nomaeŋ?
20 *Tando lopioŋ ii hoŋa qaagoto, uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ
kileŋ siimoloŋgia omejiilaŋ yoŋoojoŋ ooŋkeju. Ii Anutuwaajoŋ qaago.
Niinoŋ oŋo ome yoŋowo toroqeŋ laligowubotiwaajoŋ majakaka mo-
jeŋ. 21 Oŋo Pombaa qambinoŋga ano omejiilaŋ yoŋoo qambinoŋga
ororoŋ newombaajoŋ amamaawuya. Kaaŋagadeeŋ Pombaa nene
duŋ ano omejiilaŋ yoŋoonoŋ nene duŋ ii ororoŋ toroqewombaajoŋ
amamaawuya. 22 *Nanamemeŋ kaaŋanoŋ mono Pombaa uuta mero
boliro iriŋa soombaatiwaajoŋ mojoŋ me? Ku-usunananoŋ mono Poŋ
uuguŋ uma laligojoŋ me?

---

* **10:10:** Jaŋ 16.41-49 * **10:16:** Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * **10:18:** Lew 7.6 * **10:20:** Dut 32.17 * **10:22:** Dut 32.21

Nononana ainana mesaoŋ Poŋ mepeseewoŋa.

23 *Tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono saanoŋ nononana jaajaa ainana
otaaŋ iwoi kuuya amakeboŋa.” Qaa ii hoŋagato, nanamemeŋ kuuya
kanoŋ mono mende ilaaŋ nonomakebaa. “Nono saanoŋ nononana jaa-
jaa ainana otaaŋ iwoi kuuya amakeboŋa,” kaeŋ jeŋkejuto, nanamemeŋ
kuuyanoŋ mono uunana mende naŋgoŋ meŋ kotiiŋ nonomakebaa.
24 Moŋnoŋ moŋ iyaŋaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ qeaŋgomambaajoŋ kaparaŋ
kombaboto, alaurutanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ kaparaŋ kono sokombaa.
25 Oro ii me ii maaketnoŋ ama qetegoŋ nene mirinoŋ (sii mirinoŋ)
sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuti, ii mono uuwoi mesaoŋ neŋkebu.
Orowaajoŋ ama uugianoŋ menjereŋgowabotiwaa qisiqisia moŋ mono
mende ambu. Qaago! 26 *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ
oogita eja, “Baloŋ ano iwoi kuuya kanoŋ eji, ii Pombaa buŋaga kolooja.”
27 Moŋ Kraist mende moma laariji, iinoŋ oŋoono iwaanoŋ kem-
bombaajoŋ moma kema ragi nembanene ii me ii jaagianoŋ ama
oŋombuti, ii mono uuwoi mesaoŋ newu. Nenewaajoŋ ama uu-
gianoŋ menjereŋgowabotiwaa qisiqisia ii mono mende ambu. Qaago!
28 Oŋoaŋgiaajoŋ qaagoto, “Nene koi tando lopioŋ yoŋoo nanduŋ aaŋa
kolooja,” moŋnoŋ kaeŋ iŋijoroti eeŋ, ii iŋijoroti, iwaa uutanoŋ boli-
wabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ mende newu.
29 Geeŋgaa uuganoŋ menjereŋgowabotiwaajoŋ mende jejento, alagaa
uutanoŋ boliwabotiwaajoŋ ii jejeŋ. Niinoŋ neenaa aiŋnoŋ iwoi ambe
alanaa uutanoŋ boliro gosiŋ noma Anutunoŋ qaana jeŋ tegoŋ kitia
meleema nombabo. Eeŋ kaeŋ mendeema aoniŋ jawo kolooro mende
sokonja. 30 Niinoŋ ejemba yoŋowo toroqeŋ rama nenegiaajoŋ “Anutu
daŋgiseŋ!” jeŋ oro nemaŋati, tosianoŋ iikaaŋ ambe niima iikawaajoŋ
gema nugi mende sokombaa. Orowaajoŋ Anutu mepeseejeŋi, iikawaa-
joŋ mono qaa tokoroŋkota jeŋ noŋgi mende sokonja.
31 Kawaajoŋ nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii kuuya mono Anu-
tuwaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ ama amakebu. 32 Iwoi moŋ mende
aŋgi mombaa uutanoŋ iikawaajoŋ boliro momalaarianoŋ zolololoŋgoŋ
kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanoŋ
kanageso yoŋoo batugianoŋ mombaa uutanoŋ mono oŋoojoŋ ama
boliwabo. 33 Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi kuuya amakejeŋi, iikanoŋ
mono ejemba korebore uugianoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma
laligojeŋ. Neenodeeŋ qeaŋgomambaajoŋ mende nanjento, ejemba
seiseiyanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ janjariŋ riiwe mombo letoma Siwewaa
buŋa koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

11

1 *Niinoŋ Kraistwaa sili kaaŋa amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono
noo silina otaaŋ laligowu. Kiaŋ.

Emba oŋonoŋ mono waŋgia esuuŋ Poŋ mepeseewu.

2 Niinoŋ iwoi kuuya amakejeŋi, oŋo iikanoŋ romoŋgoŋ nomakejuti-
waajoŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋonjeŋ. Oŋo kuma oŋombetiwaa so qaana teŋ
koma otaaŋkejuti, iikawaajoŋ mono mepeseeŋ oŋonjeŋ. 3 Niinoŋ oŋo
qaa koi moma kotowutiwaajoŋ mojeŋ: Kraistnoŋ eja kuuya nonoo
waŋnana kolooja. Ejanoŋ embawaa waŋa kolooja ano Anutunoŋ

* **10:23:** 1 Kor 6.12 * **10:26:** Ond 24.1 * **11:1:** 1 Kor 4.16; Fil 3.17

Kraistwaa waŋa kolooja. 4 Kawaajoŋ eja oŋo mono waŋkougia qetegoŋ
qama kooliŋ Anutuwaa qaa jegi sokombaa. Eja kuuyanoŋ waŋgia turuŋ
qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asarijuti, Anutunoŋ
mono iyoŋoo momogiaajoŋ moro gamuyawo kolooro iyaŋgia meŋ
kamaaŋ aoŋkeju.
5 Kaento, emba moŋnoŋ waŋa mende esuuŋ qenjaaro ajoajoroonoŋ
qama kooliji me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asariji, iinoŋ mono loya
waŋ kolooji, ii gamu qeŋ muŋ iyaŋa meŋ kamaaŋ aowaa. Kaeŋ ama
waŋ juya kuuya motogi asuganoŋ eeŋ laligowaatiwaa so koloowaa.
6 Embanoŋ waŋa mende esuuji eeŋ, iinoŋ mono waŋ juya kaaŋagadeeŋ
jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanoŋ waŋ juya jero
motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajoŋ mono waŋa esuuŋ laligoro
sokombaa. 7 *Embanoŋ loyaa akadamuya koloojato, ejanoŋ Anutuwaa
uŋauŋaya ano akadamuya kolooja. Kawaajoŋ ejanoŋ mono waŋa
mende esuuro sokombaa.
8 *Ii kokaembaajoŋ: Waladeeŋ ejanoŋ embanoŋga mende kolooroto,
embanoŋ ejawaanoŋa kolooro. 9 Anutunoŋ eja ii embawaajoŋ qaagoto,
emba ii ejawaajoŋ mokolooro laligoju. 10 Kania kawaajoŋ ama em-
banoŋ mono ku-usuŋ baatanoŋ laaligowaa aiweseya ii waŋa esuuŋ
laligoro sokombaa. Kaeŋ kolooro Siwe gajoba yoŋonoŋ godaqeqewaa
sili awaa iimakebu.
11 Kaeŋ sokombaato, Pombo qokotaaŋ laligoniŋ embanoŋ mono
ejawaa qaaya mende uuguŋ aŋaa aiŋanoŋ laŋ mende laligowa. Ejanoŋ
kaaŋagadeeŋ embawaa qaaya mende uuguŋ aŋaa aiŋanoŋ laŋ mende
laligowa. 12 Embanoŋ ejawaa siitanoŋga kolooro kawaa so ejanoŋ
kaaŋagadeeŋ embawaa goroŋ uutanoŋga kolooŋ laligojonto, ilawoila
kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.
13 Kawaajoŋ embanoŋ waŋa mende esuuŋ Anutu qama kooliro
sokombaa me qaago? Qaa ii mono oŋoaŋgio gosiŋ somoŋgowu.
14 Anutunoŋ ejemba mokolooŋ nonoma balonoŋ motooŋ laaligo
areŋgoroti, areŋ ii iima gosiŋ sili koi kaaŋa mono moma asarijoŋ me
qaago? Ejanoŋ waŋ juya mende motoro koriji eeŋ, iikanoŋ mono gamu
qeŋ aoja.
15 Anutunoŋ embawaa waŋ juya koriga ii esuya koloowaatiwaajoŋ
muro laligoja. Kawaajoŋ embanoŋ waŋ juya mende motoro koriji
eeŋ, iikanoŋ mono akadamuya kolooŋ muja. 16 Moŋnoŋ qaa kawaajoŋ
niinoŋgiinoŋ amambaajoŋ moji eeŋ, niinoŋ iikawaajoŋ qaa motooŋgo
kokaeŋ jemaŋa: Anutuwaanoŋ kanagesoya kanagesoya Anutu mepe-
seewombaajoŋ ajoroonkejuti, iyoŋonoŋ mono nonowo uumotooŋgo
ama sili iikayadeeŋ otaaŋ sili tosaaŋa togoŋkeju. Kiaŋ.

Pombaa samoŋ toroya newutiwaa silia
Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

17 Oŋo uumeleeŋ ajoajoroonoŋ ajoroon kanoŋ mende qeaŋgoŋkejuto,
mono toroqeŋ kileqileeŋkeju. Kawaajoŋ niinoŋ mende mepeseeŋ
oŋonjento, areŋ ama jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. 18 Qaa mutuya moŋ gejananoŋ
kemero kokaeŋ mobe, “Oŋo uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroonoŋ
ajoroonkejuti, iikanoŋ mono batugianoŋ aŋgowowo amakeju.” Qaa ii
jegi moma bakayagadeeŋ hoŋa kolooji, iikaeŋ moma laarijeŋ.

* **11:7:** Jen 1.26-27 * **11:8:** Jen 2.18-23

19 Batugianoŋ deema tuuŋ busubuusu aŋgi Anutunoŋ iŋiiro daeŋ oŋonoŋ momalaariwaa aŋgotetenoŋ nama kotiiwu ano daeŋ oŋonoŋ mende sokombuti, qaa iikanoŋ mono asuganoŋ koloonkeja. Iikawaajoŋ uuwoi mende mojeŋ. 20 Uumeleeŋ ajoajoroonoŋ ajoroonkejuti, iikanoŋ mono Pombaa samoŋ kowoga newombaa silia mende otaaŋkeju.

21 Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Samoŋ kowoga neŋkejuti, iikanoŋ ororoŋ qaagoto, aŋa aŋa nenegia meŋ kanaiŋ laŋ negi tegoro tosianoŋ toroqeŋ wosogia iŋiro tosianoŋ apu kotiga mamaga neŋ eŋkalololoŋ kolooju. 22 Ee mirigia eŋ oŋonja me qaago? Iikanoŋ saanoŋ nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleeŋ kanageso jejewili ama oŋombombaajoŋ moju me ejemba wanaya nembanenegia qaa ii meŋ kamaaŋ oŋombombaajoŋ moju me? Kawaajoŋ niinoŋ oŋo mepeseeŋ oŋomaŋiwaajoŋ moju me? Kaeŋ qaago totooŋ. Mono nomaeŋ jeŋ oŋombe sokonaga?

23 Poŋnoŋ qaa nonoti, niinoŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii mobutiwaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Poŋ Jiisas memelolo meŋ mugi gomantiiŋa kanoŋ bered mero. 24 Ii meŋ kotuegoŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ kokaeŋ jero, “Koi neenaa busunaga. Ii oŋoojoŋ ama togoŋ oŋonjeŋ. Ii neŋ mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.” 25 *Kaeŋ jero negi tegoro kaaŋiadeeŋ qambi meŋ kokaeŋ jero, “Qambi koi mono soomoŋgo gbilia kolooja. Noo sana koi kanoŋ mono Anutuwaa soomoŋgoya meŋ kotiiro ewaa. Ii neŋkebutiwaa so mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.”

26 Bered ano qambi iikanoŋa neŋkebuti, iikanoŋ mono kambaŋ so Poŋnoŋ komuroti, iikawaa buŋaya meŋ asariŋ laligoŋ ugi eleema karo tegowaa. 27 Kawaajoŋ moŋnoŋ bered me Pombaa qambi iikanoŋa arambaraŋ qaganoŋ neji, iinoŋ mono Pombaa busuya ano saya meŋ kamaaŋ ama siŋgisoŋgoyawo kolooja. 28 Kawaajoŋ ejemba nononoŋ ananaa uunanaa kania gosiŋgo mono bered ano qambi iikanoŋa neniŋ sokombaa.

29 Moŋnoŋ Pombaa busuya ano saya mende goda qeŋ nembanene tooŋ kaaŋa laŋ neji, Poŋnoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoro lombo qaganoŋ ubaa. 30 Laŋ neŋ laligogitiwaajoŋ ama ejemba seiseiyanoŋ batugianoŋ looriŋ ji mokoloogi mamaganoŋ goroŋ qeŋ komudaborogi.

31 Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati eeŋ, Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoro lombo mende mokoloowoŋa. 32 Ii mende mokoloowoŋato, Poŋnoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ kaeŋ mono kambaŋ kokaamba mindiŋgoŋ nonomakeja. Kanageŋ jeŋ tegoŋ nonono ejemba uugia mende meleeŋgiti, iyoŋowo ororoŋ gere sianoŋ kemebomboti-waajoŋ mono mindiŋgoŋ nonomakeja.

33 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, nene newombaajoŋ ajoroonkebuti, iikanoŋ mono oŋoaŋgiaajoŋ mamboma aoŋ ororoŋ neŋkebu. 34 Moŋnoŋ wosoya kiji eeŋ, iinoŋ mono iyaŋaa mirinoŋ nembaneneya newa. Ajoroon laŋ negi Anutunoŋ iŋiima qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajoŋ ii jejeŋ. Qaa tosaaŋa oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ jeŋ kotoŋ oŋomaŋa. Kiaŋ.

12

Gawoŋ memewaa momo kaleŋ yoŋoo kanagia

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Uŋa Toroyaa momo kaleŋa kaleŋa iikawaa qaawaajoŋ poumapou laligowubotiwaajoŋ mojeŋ.

* **11:25:** Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

2 Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kambaŋ iikanoŋ iinoŋ me iinoŋ
horoŋ oŋoma uŋuano tando lopioŋ omaya waegia meŋ mepeseeŋ
laligogi. Kaeŋ me kaeŋ jeŋ jinjauŋ kema laŋ laligogiti, ii saanoŋ moju.
3 Kawaajoŋ oŋo qaa koi mobutiwaajoŋ jejeŋ: Anutuwaa Uŋayanoŋ
moŋ sololooro "Jiisas qasuaajeŋ," qaa ii jemambaajoŋ osiwaa.
Kaaŋagadeeŋ Uŋa Toroyanoŋ eja me emba moŋ mende sololooŋ muji
eeŋ, iinoŋ mono "Jiisasnoŋ Poŋna koolooŋ nonja," qaa ii jemambaajoŋ
amamaawaa.
4 *Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii kania kania koloojuto, Uŋa
Toroya iinoŋ mono motooŋgo kolooja. 5 Uumeleeŋ kanageso weleŋ
qeŋ oŋombombaajoŋ gawoŋ kania kania meŋkejonto, Poŋnoŋ mono mo-
tooŋgo kolooja. 6 Weleŋ qeŋ oŋombombaajoŋ Anutunoŋ ku-usuŋa ku-
uya nonoojoŋ mendeema nonono afaaŋgoŋ kotiiŋ gawoŋ meniŋ hoŋa
kania kania koloonkeja. Hoŋa kuuya ii Anutuwaanoŋga kaŋkejato,
Anutunoŋ mono motooŋgo kolooja.
7 Uŋa Toroyanoŋ kanageso uunana naŋgoro kotiiwombaajoŋ moma
gawoŋ memewaa momo kaleŋa ninisaano hoŋanoŋ mono motomotooŋ
nonoonoŋ kokaeŋ me kokaeŋ koloonkeja: 8 Uŋa Toroyanoŋ mombaa
uutanoŋ kemeŋ Anutu nemuŋ koma muŋ momakooto qaa jejewaa
kaleŋa muja. Uŋa motooŋgo iikanondeeŋ mono moŋ sololooro momo
qaita moŋ moma yagojiwaa kaleŋa buŋa qeŋ aoja.
9 Moŋnoŋ Uŋa motooŋgo ii qokotaaŋ momalaariwaa kaleŋa buŋa
qeŋ aoja. Toroqeŋ moŋnoŋ Uŋa Toroya iikanondeeŋ qokotaaŋ meŋ
qeeaŋgowaa kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ aoja.
10 Mombaajoŋ aŋgoleto memewaa esuŋa muja. Mombaajoŋ Anu-
tuwaa gejatootoo qaa jejewaa kaleŋa muja. Mombaajoŋ uŋa ano ome
mendeembombaa kaleŋa muro uŋa awaanoŋ me omejiilaŋ moŋnoŋ
sololooro laligoji, ii saanoŋ gosiŋkeja. Mombaajoŋ qaaya qaaya qaita
moŋ jejewaa kaleŋa muja. Toroqeŋ moŋnoŋ qaa qaita moŋ jero
mombaajoŋ ii meleembaatiwaa kaleŋa muja. 11 Gawoŋ memewaa
momo kaleŋ kuuya ii Uŋa Toroyamotooŋgo iikanondeeŋ mono sololooŋ
moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nononoŋ aŋa aŋa buŋa qeŋ aoŋ
laligojoŋ. Kiaŋ.

Kraistwaa selia motooŋgoto, kitiuruta mamaga.

12 *Sele busunana motooŋgo koloojato, kileŋ iikawaa uutanoŋ sele
kitiuruta ii mamaga kolooju. Kitia kuuya ii mamaga koloojuto, kileŋ ii
mindiriŋ sele busu motooŋgo kolooju. Kraistwaa selianoŋ kaaŋagadeeŋ
mono iikawaa so kolooja. 13 Kawaa kania ii kokaeŋ: Uŋa motooŋgonoŋ
mono kuuya nono sololooŋ koma konjoratiŋ kanoŋ mulu meŋ nonono
Kraistwaa sele busu motooŋgo koloojoŋ. Nono Juuda me kantri tosiaa
toya laligojoŋi, ananaa gawonana meŋkejoŋi me tonana eeŋ weleŋ qeŋ
oŋomakejoŋi, ii kileŋ kuuya nono mono Uŋa iikayadeeŋ buŋa qeŋ aoniŋ
uunananoŋ kemero moma mujoŋ.
14 Sele busunananoŋ mono sele kitia motooŋgowaa so mende koloo-
jato, iikawaa uutanoŋ kitiuruta mamaga kolooju. 15 Kanananananoŋ
kokaeŋ jenaga, "Nii boroga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende toroqeŋ
laligojeŋ." Kaeŋ jenagati eeŋ, iikawaajoŋ mono kileŋ sele busu
mesaoŋ aŋodeeŋ mende laligonaga. 16 Gejanananoŋ kokaeŋ jenaga,

* **12:4:** Room 12.6-8 * **12:12:** Room 12.4-5

“Nii jaaga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende toroqeŋ laligojeŋ.” Kaeŋ jenagati eeŋ, iikawaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ aŋodeeŋ mende laligonaga.

17 Selenananoŋ kuuya jaa koloonagati eeŋ, qaa momowaa gejananoŋ mono daeŋ ranaga? Kaaŋagadeeŋ jumuŋanoŋ geja kolooŋaga, iikaya moroŋ momowaa sewanananoŋ mono daeŋ ranaga?

18 Aŋa aŋa qaagoto, Anutunoŋ sele busu kiti motomotooŋ ii areŋgoŋ moro sokonjiwaa so mindiriŋ oŋono sele busu motooŋgo kolooju. 19 Sele kiti kuuya ii kiti motooŋgo koloowuyagati eeŋ, mono nomaeŋ sele busu motooŋgo koloonaga? 20 Kaeŋ qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunoŋ motooŋgo kolooja.

21 Kawaajoŋ jaanoŋ borowaajoŋ kokaeŋ jemambaajoŋ amamaaja, “Nii goojoŋ mende amamaajeŋ.” Kaaŋagadeeŋ waŋnoŋ kanawaajoŋ “Nii goojoŋ mende amamaajeŋ,” kaeŋ jemambaajoŋ amamaaja. 22 Simbiriŋsambaraŋ qaagoto, sele kitinana moniŋ looloooria koloojuti, iyoŋonoŋ qaoŋgi jaawo laligowombaajoŋ amamaawoŋa. 23 Sele kitinana moniŋ qabuŋagia kamakamaata koloojuti, ii mono esuuniŋ qabuŋagiawo kolooju. Sele kitinana moniŋ gamugiawo koloojuti, ii mono tororo esuuniŋ ejemba jaagianoŋ sokonja.

24 Sele kitinana asuganoŋ qendeembombaajoŋ gamu mende mojoŋi, ii mende esuuniŋ sokonja. Kaeŋ amakejonto, Anutunoŋ sele kitia kitia mindiriŋ somoŋgoŋ oŋoma kitia omaya ii qabuŋa somata muro ororoŋ kolooju. 25 Sele busu kiti yoŋonoŋ batugianoŋ juma aŋgowowo meŋ aowuboto, tani motooŋgo kalaŋ koma aowutiwaajoŋ mono areŋgoro ororoŋ kolooju. 26 Sele busu kitia moŋnoŋ siimbobolo moji, tosaaŋa kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia moŋnoŋ qabuŋa mokolooji, tosaaŋa kuuya mono iwo aisooŋkeju.

27 Oŋonoŋ Kraistwaa sele busuya kolooju ano motomotooŋ oŋonoŋ mono iwaa sele kitiuruta kolooju. 28 *Kawaa so Anutunoŋ ama oŋono uumeleeŋ kanagesowaa gawoŋ kokaeŋ meŋkeju: Wala tosaaŋa kuuŋ oŋono wasiwasi eja aposol kolooju. Kawaa gematanoŋ tuuŋ woiya kuuŋ oŋono gejatootoo ejemba kolooju. Tuuŋ karooŋa yoŋonoŋ boi qaqazu kolooju. Kawaa gematanoŋ tosianoŋ aŋgoleto meme ejemba kolooju. Tosaaŋa yoŋoojoŋ momo kaleŋ oŋono jia jia meŋ qeaŋgoŋkeju. Tosianoŋ afaaŋgoŋ kotiiŋ tosaaŋa ala ilailaa ama oŋomakeju. Tosaaŋa yoŋoojoŋ kaleŋ oŋono galeŋkoŋkoŋ gawoŋ meŋkeju. Tosianoŋ qaa qaita moŋ jeŋkeju.

29 Kuuya oŋonoŋ wasiwasi eja aposol mende kolooju. Awawi totooŋ! Kuuya oŋonoŋ gejatootoo ejemba mende kolooju. Kuuya oŋonoŋ boi qaqazu kolooju me qaago? Kuuya oŋonoŋ aŋgoleto meme ejemba kolooju me qaago?

30 Ji meŋ qeaŋgowombaa momo kaleŋa kaleŋa ii kuuya oŋoonoŋ eja me qaago? Kuuya oŋonoŋ qaa qaita moŋ mende jeŋkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita moŋ jegi oŋo kuuya ii meleembombaajoŋ afaaŋgoju me qaago? 31 Oŋonoŋ mono gawoŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa awaa soro ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ awelegoŋkebu. Kaeŋ awelegogi niinoŋ kana awaa soro qendeema iikawaa momo kaleŋa ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa:

---

* **12:28:** Ef 4.11

13

Uunoŋ jopagoŋ aoaowaa kaleŋa

1 Niinoŋ ejemba ano Siwe gajoba yoŋoo qaaya qaaya qaita moŋ kanoŋ qaa jeŋ laligowenagato, uujopananoŋ mende kolooji eeŋ, mono kileŋ kokaeŋ koloowenaga: Goŋ qegi goŋgoŋ qaro aŋgotomaŋa momakejoŋi me goubire utugogi kiŋqororoŋ qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.

2 *Gejatootoo qaa jejewaa momo kaleŋa eŋ nono qaa aasaŋgoya kuuya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eeŋ, iikanoŋ mono soyanoŋ kolooja me qaago? Ii kileŋ uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiro iikaaŋa mono iwoi omayagadeeŋ kolooŋ eeŋ totooŋ laligowenaga. Momalaari kotiga totooŋ mokoloonŋ kawaa qaganoŋ baaŋaa Toya jeŋ kotowe saanoŋ teŋ koma baaŋa qetegoŋ moŋgeŋ anagato, uujopana mende asugiji eeŋ, iikanoŋ kileŋ mono iwoi omayagadeeŋ kolooŋ eeŋ totooŋ laligowenaga.

3 Esuhinana kuuya ejemba wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋombenaga ano sele busuna tosia yoŋonoŋ oogi jewaatiwaajoŋ togoŋ oŋombenagato, uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiji eeŋ, iikanoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ nombaa.

4 Moŋnoŋ alia uutanoŋ jopagoji, iinoŋ mono uugereya qaa uubonjoŋ qaganoŋ ala ama muŋkeja. Goroŋkiki mende moma iwoiyaajoŋ mende koposoŋgoŋkeja. Selia mende meŋ uma jaba-arambaraŋ mende laligoja. 5 Nanamemeŋanoŋ alia horoŋ ureeŋ mende ama uuta mende meŋ boliŋkeja. Iyaŋa qeaŋgomambaajondeeŋ mende kaparaŋ komakeja. Uuqeqe ama mugi uu uugere uulaŋawo mende amakeja. Meŋ boliŋ mugi siimbobolo moroti, ii mende romoŋgoŋ mesaoŋkeja.

6 Tosianoŋ bologa anjuti, iikawaajoŋ mende aisoojato, qaa hoŋa otaaŋkejuti, mono iyoŋowo motooŋ aisooŋkeja. 7 Kambaŋ so alia sopa somoŋgoŋ kooroŋanoŋ nama kotiiŋ moma laariŋ muŋkeja. Kaeŋ me kaeŋ kolooro Anutuwaa jejeromoŋromoŋ ama mamboma awasaŋkaka nama siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋkeja.

8 Uujopa nanamemeŋ ii kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Gejatootoo qaa jeŋ qaaya qaaya qaita moŋ jeŋkejuti, iikanoŋ qaombaa ano momo qaita moŋ iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ omaya kolooŋ tegowaa. 9 Momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagoŋkejoŋ ano gejatootoo qaa ii bakasasaŋ jeŋkejoŋ. 10 Bakasasaŋ amakejonto, Anutuwaa kaleŋa kaleŋa akadamugiawo koloowuti, kambaŋ iikanoŋ bakasasaŋ laaligonananoŋ mono qaono oyaŋboyaŋ siiseweweya qaa laligowoŋa.

11 Niinoŋ naamade laligoweti, kambaŋ iikanoŋ naamade qaa jeŋ laligowe. Uumomonanoŋ naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosiŋ romoŋgoŋ laligowe. Eja somata kolooŋ kanoŋ naamade nanamemeŋ ii mesaoŋ gema qewe. 12 Kawaa so kambaŋ kokaamba Anutuwaa akadamuya ii saanoŋ mende iimakejoŋ. Ii atatonoŋ uuŋ ii-iitaa tani iima bimbimgoŋ tania tororo mende moma eeŋ romoŋgoŋkejoŋ. Kaeŋ romoŋgoŋkejonto, kanageŋ Anutuwo jaasewaŋ qeŋ aoŋ iima sororogowoŋa. Kambaŋ kokaamba momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagojento, kambaŋ iikanoŋ ii mono kuuya moma yagodaboro

* **13:2:** Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

maŋa. Anutunoŋ nii moma komuŋ nonji, niinoŋ iikawaa so iwaa kania moma komudaboro maŋa.
13 Qaa koi jeŋ kotiijoŋ: Kaleŋ karooŋ momalaari, jejeromoŋromoŋ ano uujopa ii kotiiŋ eŋ ubuto, uujopa nanamemeŋ iikanoŋ mono batugianoŋ uuta kolooja. Kiaŋ.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita moŋ jejewaa kaleŋa

1 Uujopawaa kania mono otaaŋ laligowu ano gawoŋ memewaa momo kaleŋ kania kania ii mono buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Iikanoŋ awaato, gejatootoo qaa jejewaa kaleŋa mewombaajoŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu. 2 Moŋnoŋ qaa qaita moŋ jeji, iinoŋ ejemba nonoojoŋ qaagoto, mono Anutuwaajoŋadeeŋ ii jeŋkeja. Uŋa Toroyanoŋ sololooro qaa aasaŋgoya asugiro jeŋkejiwaajoŋ tosaaŋa nononoŋ qaa ii mende moma asariŋ muŋkejoŋ. Mono iyaŋa siri ilaaŋ aoŋkeja.
3 Tompiŋ laligojonto, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ejemba uunana meŋ kotiiŋ naŋgoŋ uluŋkoleŋ ama nonomambaajoŋ ama qaa jeŋkeja. 4 Moŋnoŋ qaa qaita moŋ jeŋ iikanoŋ iyaŋaa uuta meagoŋ kotikotii mokolooŋkejato, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono uumeleeŋ kanageso kuuya uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ nonomakeja.
5 Oŋo kuuyanoŋ qaa qaita moŋ jewutiwaajoŋ mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma mamaga mojeŋ. Gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono qaa qaita moŋ jeŋkeji, ii uuguja. Qaa qaita moŋ jeŋ ii iikanondeeŋ ananaa qaanoŋ meleenji, iikaaŋa mono ororoŋ koloojao. Kaeŋ kolooro qaayanoŋ mono uumeleeŋ kanageso uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ nonono sokonja.
6 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ qaaya qaaya qaita moŋ jewenaga, iikanoŋ mono nomaeŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga? Kaeŋ qaagoto, Anutuwaanoŋ qaa iŋisaamaŋa me momo qaita moŋ oŋomaŋa me gejatootoo qaa jemaŋa me gejanono qaa kuma oŋomaŋati eeŋ, iikanoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ oŋomaŋa.
7 Awelo me gita kulele me iwoi moŋnoŋ riiwaa aroya mokolooŋkejoŋi, iyoŋonoŋ mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ eja: Moŋnoŋ awelo laŋ uuŋ me gita kulele laŋ qero iikanoŋ qagia aŋa aŋa mende mokolooŋkeji eeŋ, riiwaa aroya mono nomaeŋ moma asariwonaga? 8 Kaaŋagadeeŋ romoŋ uuŋ boligi qata tororo mende moma asarijoŋi eeŋ, moronoŋ mono manja qeqewaajoŋ afaaŋgoŋ jojorinaga?
9 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja: Neselaŋgianoŋ ejemba mende moma asariwutiwaa so qaa laŋ jejuti eeŋ, moŋnoŋ qaa kaaŋa mono nomaeŋ moma asarinaga? Qaa kaeŋ jejuti, iikanoŋ mono eeŋ laŋ haamonoŋ kemakeja. 10 Baloŋa baloŋa kanoŋ qaa morota morota dawi jeŋkejoŋi, ii moronoŋ monagato, kileŋ kuuya yoŋonoŋ mono qaawaa kania moma asariwoŋiwaajoŋ eju.
11 Kania kawaajoŋ ama jeŋkejonto, moŋnoŋ qaa jero qaayaa kania mende mojeŋi eeŋ, niinoŋ iwaa qaayaa wabaya koloowe iinoŋ kaaŋagadeeŋ noo qaanaa wabana kolooja. 12 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja: Oŋo gawoŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ aowombaajoŋ awelegogi sokonja. Iikanoŋ mono kaleŋ koi kaaŋa

mewombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu: Momo kaleŋ uumeleeŋ kanageso uugia meagoŋ meŋ kotiiŋkejuti, mono ii buŋa qeŋ aoŋ gawonoŋ aŋgi awaa soro koloowaa.

13 Kawaajoŋ qaa qaita moŋ jeŋkeji, iinoŋ mono kokaeŋ qama kooliro
sokombaa, “Oo Anutu, qaa jejeŋi, ii meleemaŋiwaa momo kaleŋa
mono nomba.” 14 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ qaa qaita moŋ jeŋ
qama koolijeŋi eeŋ, noo uŋananoŋ qaagadeeŋ jeŋ qama kooliŋkejato,
uumomonanoŋ mono hoŋa moŋ mende mokolooŋkeja.
15 Kawaajoŋ mono nomaeŋ ambe sokombaa? Niinoŋ mono
uŋananondeeŋ qaagoto, uumomona kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ama qama
kooliŋkemaŋa. Rii qama mepeseeŋkejeŋi, ii uŋananondeeŋ qaagoto,
uumomona mono kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ama qamakemaŋa. 16 Gii
Anutu uŋaganoŋ mepeseeŋ mujaŋi eeŋ, ejemba omaya moŋnoŋ ajoajoroogianoŋ kaŋ rama mepeseejaŋiwaa kania mende moma kotowaati,
iinoŋ mono “Qaa ii oŋanoŋ,” ii nomaeŋ jenaga? Naama jejaŋi, iinoŋ ii
mende moma asariŋ eeŋ tompiŋ raja. 17 Gii saanoŋ Anutu mepeseejanto, goo qaaganoŋ tosaaŋa yoŋoo uugia mende meagoŋ meŋ kotiiŋ
oŋonja.
18 Niinoŋ kuuya oŋo uŋuuguŋ qaaya qaaya qaita moŋ ii mamaga
jeŋkejeŋi, iikawaajoŋ Anutu mepeseejeŋ. 19 Anutu mepeseejento,
uumeleeŋ kanageso uutanoŋ ejemba kuma oŋomambaajoŋ kaparaŋ
koma moma asariwutiwaajoŋ qaa jeta 5 jemambaajoŋ mobe hoŋa
kolooja. Qaaya qaaya qaita moŋnoŋ qaa jeta 10,000 neenaajoŋadeeŋ
jemambaajoŋ mobe kamakamaata kolooja.
20 Uumeleeŋ alauruna, oŋo qaa gosiŋ romoŋgoŋkejuti, iikanoŋ
mono naamade tani mesaoŋ ejemba somata yoŋoo tani kolooŋ romoŋgoŋ laligowu. Bologa amboŋa jegi iikanoŋ mono merasiisii kaaŋa
kolooŋ amamaawuto, momakootogianoŋ mono ejemba somata kolooŋ
laligowu. 21 *Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Niinoŋ waba ejemba kuuŋ oŋombe kanageso koi yoŋoonoŋ kaŋ
> jegianoŋ qaa tania moŋ jegi laŋ waliŋgoŋkebuto, ii kileŋ noo
> qaana mende moma kotowu. Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ.”

22 Qaa kawaa so qaa qaita moŋ jeniŋ uugia mende meleeŋgi yoŋonoŋ
mogi Anutuwaa aiweseya kolooŋ oŋonjato, momalaari ejemba nonoojoŋ iikanoŋ mono aiweseya moŋ mende kolooja. Ii qaagoto, gejatootoo
qaa jeniŋ iikanoŋ momalaari ejemba nonoojoŋ Anutuwaa aiweseya
kolooja. Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ ii mogi Anutuwaa aiweseya
moŋ mende kolooŋ oŋonja.
23 Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ ajoroon kuuya oŋonoŋ qaaya qaaya
qaita moŋ kanoŋ jegi tosianoŋ Buŋa qaa mende kuma oŋoŋgi uugia
mende meleema eeŋ kanoŋ ubuti, iyoŋonoŋ mono aaruŋ kokaeŋ
jewuyaga me qaago, “Waŋsoosoo mono kolooŋ oŋonja.”
24 Kaeŋ jewuyagato, kuuya oŋonoŋ gejatootoo qaaya qaaya jegi
moŋnoŋ Buŋa qaa mende kuma mugi momalaaria qaa eeŋ ajoajoroogianoŋ ubaati eeŋ, kuuya oŋonoŋ mono siŋgisoŋgoya isaama
uuta mende meleenotiwaa qaaya jedaborogi kaniaya moma kotoro
asuganoŋ asugiwaa. 25 Uutaa qaa aasaŋgoya aasaŋgoya asuganoŋ asugiro iinoŋ mono dagoŋ kamaaŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ kokaeŋ
jokolooŋ qabaa, “Anutu ii oŋanoŋ oŋoo batugianoŋ laligoja.” Kiaŋ.

* **14:21:** Ais 28.11-12

Uumeleeŋ ajoajoroowaa areŋa ii kokaeŋ:

26 Oo uumeleeŋ alauruna, kawaajoŋ nono mono nomaeŋ jeniŋ
sokombaa? Oŋo Buŋa qaawaajoŋ ajoroonkebuti, iikanoŋ motomotooŋ
oŋo mono kuuya areŋgia moŋ me moŋ ii kokaeŋ amakebu: Moŋnoŋ
Buŋa ooŋsaawaa areŋa ano moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono moŋnoŋ
Anutuwaa gejanono qaa doŋgoga iŋisaano moŋnoŋ qaa qaita moŋ
iŋijoro moŋnoŋ ii meleembaa. Areŋ kuuya ii mono uumeleeŋ kanageso
uunana kuuŋ meŋ kotiiwombaajoŋ ama amakebu.

27 Tosianoŋ qaa qaita moŋ jewuti eeŋ, ejemba 4 qaagoto, woi
me karooŋ yoŋonoŋgadeeŋ mono ajoajoroo motooŋgowaa uutanoŋ
kaeŋ jewu. Yoŋonoŋgadeeŋ mono areŋgiaa so awaŋao jegi moŋnoŋ
ii meleembaa. 28 Moŋnoŋ qaa meleemambaa so mende kolooji
eeŋ, iyoŋonoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroonoŋ qaagia
bogoro rama iyaŋgiaajoŋadeeŋ qaagia qaita moŋ jegi Anutunoŋ mobaa.
29 Gejatootoo ejemba yoŋoonoŋga woi me karooŋ yoŋonondeeŋ mono
areŋ oŋoŋgi qaa iŋijogi tosianoŋ mono qaagia gosiwu.

30 Kaeŋ ambuto, moŋnoŋ ajoajoroonoŋ raro Anutunoŋ gejanono
qaa uutanoŋ isaano moji eeŋ, iinoŋ mono ii iŋijoro gejatootoo qaa
wala jeji, iinoŋ qaaya mesaoŋ qaa bo raba. 31 Ejemba kuuyanoŋ
Anutuwaanoŋ gejanono qaa mogi uugia naŋgoro qeaŋgowutiwaajoŋ
oŋo mono korebore saanoŋ kambaŋgia meŋ areŋgiaa so gejatootoo qaa
jewu. 32 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ mono saanoŋ uŋagia galeŋ koŋgi
uŋagianoŋ qaa baatanoŋ kenjutiwaa so kolooju.

33 Anutunoŋ gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga kolooja. Kawaajoŋ
ajoajoroogia mono areŋanoŋ otaaŋ amakebu. Ejemba soraaya yoŋoo
batugianoŋ kanageso so amakejuti, oŋo kaaŋagadeeŋ mono iikawaa
so kokaeŋ amakebu: 34 Emba oŋo mono uumeleeŋ kanagesowaa
ajoajoroogianoŋ qaa bogoro rabu. Yoŋonoŋ qaa jewutiwaa so mende
koloojuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanoŋ kema laligowu.

35 Embanoŋ uumeleeŋ kanagesowaa qaa jeŋ kotoŋ kuma oŋono
mende sokonja. Kawaajoŋ qaa mombaa kania mobombaajoŋ mojuti
eeŋ, iyoŋonoŋ mono mirigianoŋ kema rama aŋgiaa lourugia qisiŋ
oŋombu.

36 Anutuwaanoŋ Buŋa qaa iikanoŋ oŋoo batugianoŋga kolooro me
qaago? Qaa iikanoŋ kolooŋ seiŋ oŋoonoŋ kaŋ oŋoo buŋagadeeŋ kolooja
me qaago? 37 Moŋnoŋ kokaeŋ jenaga, “Niinoŋ gejatootoo qaa jewe Uŋa
Toroyanoŋ sololoon nono qaa iikawo uumotooŋgo mende anjeŋ.” Kaeŋ
jeji, iinoŋ mono qaa koi moma yagowa: Niinoŋ embawaajoŋ qaa ooŋ
oŋonjeŋi, iikanoŋ mono Pombaa jeŋkooto qaaga kolooja. 38 Moŋnoŋ
qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji eeŋ, oŋo mono eja iwaa
qaawaajoŋ geja mende ama laligowu.

39 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋo mono gejatootoo qaa jewom-
baajoŋ awelegoŋ laligowu ano qaa qaita moŋ jewubotiwaa soŋgoya ii
mende ambu. 40 Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo areŋ ama
otaaŋ amakebu. Kiaŋ.

15

Kraistnoŋ koomunoŋga waaro.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋombeti, ii
duduuwubotiwaajoŋ mono meŋ gbiliŋ oŋomaŋa. Oŋo ii buŋa qeŋ aoŋ

momalaarigia iikanoŋ ama rindaŋgoŋ nanju. 2 Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ
asariŋ oŋombeti, oŋo ii iikawaa so pondaŋ meŋ aŋgoŋ kombuti eeŋ,
iikanoŋ mono meŋ letoma oŋono Siwewaa buŋa koloowu. Kaeŋ mende
ambuti eeŋ, uugia mono eeŋ totooŋ meleema laligoju.

3 *Niinoŋ qaa tosaaŋa kuuya goraayanoŋ ama neeno Buŋa qaa moma
aŋgoŋ kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaajoŋ ii kokaeŋ
oŋombe: Kraistnoŋ Buŋa Tere ejiwaa so nonoo siŋgisoŋgonanaajoŋ ama
komuro. 4 *Komuro Buŋa Tere ejiwaa so roŋ koŋgi somaŋa karooŋ
kolooro koomunoŋga waaro. 5 *Koomunoŋga waama Piitowaanoŋ
asugiro ano kawaa gematanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋ asugiro.

6 Kawaa gematanoŋ kambaŋ motooŋgo iikanondeeŋ uumeleeŋ alau-
runana jaŋgogia 500 uuguroti, mono iyoŋoonoŋ asugiro. Yoŋoonoŋga
ejemba hoŋa yoŋonoŋ toroqeŋ kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ laligo-
juto, tosianoŋ komudaborogi. 7 Kawaa gematanoŋ koga Jeimswaanoŋ
asugiro ano kawaa gematanoŋ aposol kuuya yoŋoonoŋ asugiro.

8 *Yoŋoonoŋ kuuya asugiŋgo konoga mono noonoŋ kaaŋagadeeŋ
asugiro. Niinoŋ aposol kolokolooyanoŋ qaagoto, paluga kaaŋa koloowe.
9 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ aposol yoŋoo batugianoŋ mobe
kamaaro daaburugiaga koloojeŋ. Anutuwaa uumeleeŋ kanageso sisi-
werowero ama oŋoma laligoweti, iikawaajoŋ noo qana aposol qagi
mobe gamuyawo kolooja.

10 Gamuyawo koloojato, kambaŋ kokaamba iwoi anjeŋi, ii mono
Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ meŋ letoma nemuŋ koma nono laligojeŋ.
Iinoŋ kaleŋmoriaŋa nono lalababu mende ambe kamaaŋ qeŋ omaya
mende kolooroto, niinoŋ mono aposol kuuya uŋuuguŋ haamo ama
oŋoma kotiiŋ gawoŋ meŋ laligowe. Ii neeno qaagoto, Anutuwaa
kaleŋmoriaŋanoŋ mono inaaŋ nono gawonaa hoŋa kaeŋ kolooŋ seiro.

11 Niinoŋ meweti me yoŋonoŋ megi hoŋa kolooroti, ii kileŋ. Nononoŋ
mono Oligaa Buŋa qaa kaeŋ jeŋ asariŋkejoŋ ano oŋo iikawaa so uugia
meleema Kraist moma laariŋ laligoju. Kiaŋ.

Anana koomunoŋga nomaeŋ gbiliŋ waaboŋa?

12 Mobu! Kraistnoŋ koomunoŋga gbiliŋ waaroti, iwaa kania kaeŋ
jeŋ asariŋkejoŋi eeŋ, oŋoonoŋga tosianoŋ mono nomaeŋ ama kokaeŋ
jeŋkeju, “Koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuya.” 13 Kaeŋ jeŋkejuto,
koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuyagati eeŋ, Kraistnoŋ mono
kaaŋagadeeŋ mende gbiliŋ laligoŋ kotiinaga. 14 Anutunoŋ Kraist mende
meŋ gbiliro koomunoŋga waanagati eeŋ, nono Buŋa qaaya ii jeŋ
asariŋkejoŋi ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaa-
rigia iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ jaŋgoŋ qaoma omaya koloonaga.

15 Anutunoŋ oŋanoŋ koomuya mende meŋ gbiliŋ oŋono waabuyagati
eeŋ, Kraist kaaŋagadeeŋ mende meŋ gbiliro waanaga. Nono ii kileŋ
Anutuwaa kania kokaeŋ naŋgoŋ jeŋkejoŋ, “Anutunoŋ mono Kraist meŋ
gbiliro koomunoŋga waaro.” Qaa ii hoŋa mende koloonaga, ejem-
banoŋ mono kawaajoŋ ama kanianana mokoloogi qooloŋgoya kolooro
saanoŋ nonoojoŋ kokaeŋ jewuyaga, “Anutuwaa kania mono naŋgoŋ
jeŋ sooŋkeju.” Qaa kanoŋ mono gamuyawo koloonaga. 16 Anutunoŋ

* **15:3:** Ais 53.5-12 * **15:4:** Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32 * **15:5:** Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Apo 9.3-6 * **15:9:** Apo 8.3

koomuya mende meŋ gbiliŋ oŋono waabuti eeŋ, Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ mende gbiliŋ waanaga.
17 Anutunoŋ Kraist mende meŋ gbiliro waanagati eeŋ, oŋo mono eeŋ toontooŋ moma laariŋ muŋ toroqeŋ siŋgisoŋgogiaa kasagbadonoŋ laligowuyaga. 18 Kaeŋ kolooro alaurunananoŋ Kraistwo qokotaaŋ komugiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ sooŋ gere siawaa buŋa koloowuyaga. 19 Anana Kraist jejeromoŋromoŋ ama muŋ balonoŋ laligowombaa so galeŋ koma nonono kambaŋ iikanoŋ tegowaatiwaa-joŋ mambonjoŋi eeŋ, nono mono ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ baagianoŋ kemeŋ auta dawoyagadeeŋ laligoniŋ kuuyanoŋ woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.
20 Kaaŋa koloowonagato, Kraistnoŋ mono oŋanoŋ gbiliŋ koomuya yoŋoo jetamemegia koolooŋ koomunoŋga waaro. 21 Kawaa kania ii kokaeŋ: Eja moŋnoŋ koomu kondooro asugiro kanaiŋ komuŋ laligoŋ kouniŋ. Komuŋ laligojoŋiwaajoŋ ama eja moŋnoŋ komuŋ gbiliŋ laaligo kombombaŋa kondooro asugiro. Kawaajoŋ anana kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ gbiliŋ koomunoŋga waaboŋa. 22 Kuuya anono Aadam kaaŋa koloon komuwoŋati, kaaŋiadeeŋ Kraistwo qokotaajoŋi, Anutunoŋ anana kuuya laligoŋ kotiiwombaajoŋ meŋ gbiliŋ nonombaa.
23 Meŋ gbiliŋ nonombaato, kuuya anono mono Anutunoŋ kambaŋ anotiwaa so gbiliŋ waaboŋa. Kraistnoŋ jotamemenana koloon gbiliro iikawaa gematanoŋ iwaa buŋa koloojoŋi, anono eleema karo kambaŋ iikanoŋ gbiliŋ waaboŋa. 24 Kraistnoŋ mono eleema kaŋ omejiilaŋ kuuya baloŋ so esuŋmumu qaganoŋ galeŋ komakejuti, iyoŋoo usuŋgia meŋ kamaaŋ ama esuŋgia kuuya kondeembaa. Ii kondeema bentotoŋa Anutu Mambaa borianoŋ ano balonoŋ laaligo kanoŋ tegowaa.
25 *Kraistnoŋ galeŋ koma laligoŋ uro Anutunoŋ Buŋa qaa ejiwaa so “mono kereuruta kuuya haamo ama iyaŋaa kana baatanoŋ ama oŋombaa.” Kraistwaa galeŋkoŋkoŋ gawoŋanoŋ mono iikanoŋ tegowaa. 26 Kereuruta haamo ama oŋono kanoŋ koomu Toyanoŋ mono konoga kolooro meŋ kamaaŋ mubaa.
27 *Kawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, “Anutunoŋ mono iwoi kuuya iwaa kana baatanoŋ ano eja.” Qaa kaeŋ ejato, “Iwoi kuuya ano eja,” qaa kaeŋ jero kania mono asuganoŋ kokaeŋ eja: Anutunoŋ iwoi kuuya Kraistwaa baatanoŋ ano ero iyaŋa mono mende meŋ kamaaŋ Kraistwaa baatanoŋ ama aoro. 28 Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ iwoi kuuya Meriaa baatanoŋ ano galeŋ koma kereuruta kuuya iyaŋaa ku-usuŋaa baatanoŋ ama oŋombaa. Ii tegoro kanoŋ Anutunoŋ mono Meria kaaŋagadeeŋ iyaŋaa ku-usuŋaa baatanoŋ ama galeŋ koma mubaa. Kaeŋ kolooŋ Anutunoŋ iwoi kuuyaa Poŋa koloodaboroŋ laligoŋ ubaa.
29 Qaa moŋ ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ uugia mende meleema eeŋ komugitiwaajoŋ tosianoŋ koomuya ii ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ jeŋ kitigia kooloogi duŋanoŋ mombo oomulu meŋ oŋomakeju. Koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuyagati eeŋ, iyoŋoo gawoŋ hoŋanoŋ mono nomaeŋ koloonaga? Anutunoŋ komugiti, ii qaago totooŋ meŋ gbiliŋ oŋono waabuyagati eeŋ, ejemba kaaŋa yoŋonoŋ mono nomaembaajoŋ ama jegi yoŋoo kitigia kooloogi oomulu meŋ oŋomakeju? Gawoŋgia ii mono eeŋ mewubo.

* **15:25:** Ond 110.1 * **15:27:** Ond 8.6

30 Komuŋ mende waabonagati eeŋ, nononoŋ kaaŋagadeeŋ mono uunana Anutuwaa gawonoŋ mende ama somoŋgowonaga. Anutuwaa gawombaajoŋ ama komuwombotiwaa lombo baatanoŋ suulaŋ mende kema laligowonaga. Qaago.

31 Koomunoŋ mono kambaŋ so gogoŋ nomambaa so kolooja. Qaa ii oŋia. Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Kraist Jiisas Poŋnana iwo nama oŋoojoŋ ama selena meŋ umakejeŋi, iikawaa sareqaa hoŋa ii asuganoŋ iŋijowe mobutiwaajoŋ mojeŋ.

32 *Neenaa aiŋ otaaŋ gawoŋ koi memambaajoŋ romoŋgojuti eeŋ, iwoi koi kanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nombaa? Kaeŋ qisiŋ oŋombe ii mono romoŋgoŋ meleembu: Niinoŋ Efesus siti kokanoŋ ejemba jeraŋai kanjaŋawo kaaŋa mokoloon komumambotiwaajoŋ yoŋowo aoŋ laligowe. Mono doomorona keno moma aoŋ laligowe. Komuŋgo mende gbiliŋ waaboŋati eeŋ, iikaaŋa mono mende aoŋ orowenaga. Mono Efesus uulaŋawo mesaowenaga. Kaeŋ kolooro saanoŋ tosaaŋa yoŋowo kokaeŋ jewenaga, “Woraŋ komuwoŋatiwaajoŋ mono saanoŋ neŋkorisoro ama apu kotiga neŋ laligowoŋa.”

33 Jinjauŋ mende ambu. “Ejemba bologa yoŋowo ainjoloŋ ragi nanamemeŋgia awaa iikanoŋ boliwaa.” Qaa moŋ kaeŋ eja. 34 Oŋoo batugianoŋ ejemba tosianoŋ Anutu mende moma mujuti, iikawaajoŋ uumeleeŋ oŋonoŋ gamugia mobutiwaajoŋ ama ii jejeŋ. Kawaajoŋ mono poumapougia mesaowu. Uugianoŋ letono tororo moma siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakebu. Kiaŋ.

Sele busunananoŋ gbiliŋ waama qaita moŋ koloowaa.

35 Moŋnoŋ kokaeŋ qisinaga, “Anutunoŋ koomuya ii nomaeŋ meŋ gbiliŋ oŋono waabuya? Sele busugianoŋ letono mono tani nomaeŋ koloowuyaga?” 36 Kaeŋ qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Oŋo yagoŋ kota mende komuro komowuyati eeŋ, iikanoŋ mono mende juma waabaa. 37 Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeeŋ komojaŋ. Wiit me yagoŋ kota me waroga tosaaŋa komoma kororooŋkejaŋ.

38 Iikayadeeŋ komoma kororooŋkejanto, Anutunoŋ mono siiŋaa so gowoya mubaa. Kota tania aŋa aŋa ii iyaŋgiaa gowogia aŋa aŋa oŋomakeja.

39 Iwoi busugia ii tanigia motooŋgo qaago. Ejemba busugia aŋa, oro busugia aŋa, kooŋ busugia aŋa ano sora busugia ii aŋa.

40 Iikawaa so Siwenoŋ laaligowaa sele busu ii aŋa kolooja ano namonoŋ laaligowaa sele busu ii aŋa kolooja. Aŋa aŋa koloojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uuguŋ qaita moŋ kolooja. 41 Weembaa asamararaŋa ii aŋa, koimbaa asamararaŋa aŋa ano seŋgelao yoŋoo asamararaŋgia ii aŋa. Seŋgelao asarigi tosaaŋa yoŋoo asamararaŋgia ii seŋgelao tosaaŋa yoŋoo asamararaŋgia ii uguŋkeja.

42 Koomunoŋga gbiliŋ waaboŋati, iikawaa kanianoŋ mono iikawaa so eja. Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ gisaaŋ qaombaato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waabaati, iikanoŋ mende komuwaa. 43 Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ loolooria akadamuya qaa koloojato, Anutunoŋ

* **15:32:** Ais 22.13

ii meŋ gbiliro waama kanoŋ mono kotiga koloon asamararaŋawo koloowaa.
44 Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ namonoŋ laaligowaa selia koloojato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waama iikanoŋ mono uŋa gomanoŋ laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji eeŋ, iikawaa so uŋawaa selia ii kaaŋagadeeŋ eja. 45 *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ oogita eja, “Eja mutuya Aadam iinoŋ letoma uŋaya mokoloon sewaŋ aasoŋ horoŋ laaligoyawo kolooro.” Qaa ii moniŋ bakaya kokaeŋ kolooro: Aadam moŋ kanageŋ asugiŋ mono meŋgbiligbiliwaa uŋaya kolooro. 46 Uŋawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanoŋ mono mutuya kolooja. Uŋawaa iwoiyanoŋ mono iikawaa gematanoŋ kolooro.
47 Anutunoŋ eja mutuya sububunoŋga mero baloŋ eja kolooro. Aadam kanageŋa iinoŋ mono Siwenoŋga kamaaŋ batunananoŋ asugiro. 48 Namo ejembanoŋ eja balonoŋga kolooroti, mono iwaa so kolooju. Siwewaa buŋa koloojoŋi, nononoŋ eja Siwenoŋga kamaaŋ asugiroti, mono iwaa tani koloojoŋ. 49 Anana namo eja mutuyaa kaitania meŋ laligojoŋi, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania ii kaaŋagadeeŋ meŋ laligowoŋa. Kiaŋ.
50 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Sa busunananoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma duŋ mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanoŋ gisaaŋ qaombaati, iikanoŋ mono oyaŋboyaŋ mende mokoloowaa. Siwewaa duŋ mende aliwaati, sele busu koi kanoŋ mono ii memambaajoŋ amamaawaa.
51 *Mobu! Niinoŋ qaa aasaŋgoya moŋ kokaeŋ iŋisaamaŋa: Kuuya nononoŋ mono mende goroŋ qeŋ komuwoŋa. Qaagoto, koomuya yoŋonoŋ letoŋgi tosaaŋa nononoŋ mono sele busunanawo letomboŋa. 52 Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋono romoŋ qaita moŋ konoganoŋ qaro iikanoŋ waagi anono bilisik ano uulaŋawodeeŋ letomboŋa. Wala komugiti, iyoŋonoŋ mono mombo mende komuwu.
53 Sa busu koi gisaaŋ qaombaati, iikanoŋ mono letoma mende aliwaatiwaa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunoŋ ii mono opo kaaŋa qetegoŋ kawaa kitianoŋ sele busu mende komuwaati, ii nonono meŋ maleku kaaŋa mouboŋa.
54 *Kaeŋ koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita moŋ meniŋ mende komuŋ gisaawaati, kambaŋ iikanoŋ mono aisoowoŋa. Buŋa Terenoŋ qaa oogita eji, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro iikawaa so kokaeŋ jewu, “Iinoŋ mono koomu Toya kondeema haamo ano otokoriaŋ maajoŋ.”
55 *Qaa iikawaa alia moŋ ii kokaeŋ, “Oo koomu Toya, giinoŋ mono haamo ambagatiwaa so qaago. Oo koomu Toya, goonoŋ wasa jeta kanoŋ mono ninimambaajoŋ amamaawaa.”
56 Qaa kaeŋ ejato, koomuwaa wasa jeta ii siŋgisoŋgo nanamemeŋ. Jojopaŋ qaayanoŋ mono siŋgisoŋgo ambombotiwaa soŋgo ano kileŋ aniŋ siŋgisoŋgonoŋ esuŋawo kolooŋkeja. 57 Esuŋawo kolooŋkejato, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono Anutuwaanoŋ nemuŋ kono ala ilailaanana kolooro iwaajoŋ ama koomu haamo ama uuguŋ laligowoŋa. Kawaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.

---

* **15:45:** Jen 2.7 * **15:51:** 1 Tes 4.15-17 * **15:54:** Ais 25.8 * **15:55:** Hoos 13.14

58 Oo wombo alauruna, haamo amboŋatiwaajoŋ oŋonoŋ mono nama kotiiŋ waŋsaŋ-waŋsaŋ mesaoŋ uugia mende uma kamaaŋ amakeba. Pombaanoŋ qokotaaŋ gawoŋa megi hoŋanoŋ mono kamaaŋ omaya mende koloowaa. Ii moma yagoŋ Pombaa gawoŋa ii mono uugere* qaganoŋ boŋ qeŋ pondaŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

16

Jerusalem ala ilailaa oŋombutiwaa jeŋkootoya

1 *Judia kanageso soraaya yoŋoojoŋ ala ilailaa moneŋ meŋ kululuuwutiwaajoŋ qisiŋ noŋgiti, iikawaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ Galesia prowinswaa uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya jeŋ kotoŋ oŋombeti, oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ mono iikawaa so kokaeŋ amakebu:
2 Sonda so weeŋ mutuya kanoŋ oŋo kuuya aŋa aŋa mono nanduŋ amakebu. Toomoriaŋ meŋkejutiwaa so moneŋgia bakaya ii kowigiaa goraayanoŋ ama galeŋ koma laligowu. Kaeŋ aŋgi niinoŋ kambaŋ moŋnoŋ oŋoonoŋ kawe kanoŋ nanduŋ saŋgabaŋga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanoŋ kowigianoŋga meŋ alatanoŋ ambu.
3 Kaeŋ aŋgi oŋoonoŋ kamaŋati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ saanoŋ jeŋ-asa-asari tere ooŋ eja gawoŋ kawaajoŋ mogi sokonji, mono iyoŋoo borogianoŋ ama wasiŋ oŋombe kulukululuu kaleŋgia ii meŋ Jerusalem kembu. 4 Niinoŋ yoŋowo motooŋ kemambaajoŋ kemaŋati eeŋ, iyoŋonoŋ mono saanoŋ niwo toroqeŋ motooŋ kowe kotoŋ kemboŋa. Kiaŋ.

Poolwaa gawoŋaa ano kana kekembaa areŋa

5 *Niinoŋ Masedonia prowins uuguŋ kemaŋa. Kawaajoŋ Masedonia mesaoŋgo mono oŋoonoŋ kamambaajoŋ mojeŋ. 6 Oŋoonoŋ kaŋ kambaŋ tosaaŋa oŋowo rabenaga me koŋuru kambaŋ (winter) ii kaaŋagadeeŋ oŋoo batugianoŋ toroqeŋ laligodaborowenaga. Kaeŋ laligowe saanoŋ ilaaŋ noŋgi daeŋ daeŋ kembenaga, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ kana toroqeŋ kemaŋa. 7 Kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kaŋ tatawagadeeŋ iŋiima uŋuuguŋ kemambaajoŋ mende mojento, Poŋnoŋ oo jewaati eeŋ, mono kambaŋ tosaaŋa oŋowo ramambaajoŋ jojorijeŋ.
8 **Kaeŋ jojorijento, wala Efesus siti kokanoŋ toroqeŋ laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekost) kanoŋ kaŋ kuuwaa. 9 Anutunoŋ noojoŋ gawombaa naguya somata hororo saanoŋ gawoŋ somata mewe hoŋa koloon seiŋkejato, mamaganoŋ tuarenjeŋ ama nomakeju. Kawaajoŋ kokanoŋ toroqeŋ laligomambaajoŋ mojeŋ.
10 *Timotinoŋ nii kaaŋa Pombaa eja geria koloon gawoŋa meŋ laligoja. Kawaajoŋ iinoŋ oŋoonoŋ kawaati eeŋ, oŋo mono kalaŋ koma mugi kee momoya qaa oŋoo batugianoŋ laligowaa. 11 Moŋnoŋ moŋ mende iima sisiriiŋ jejewili ambato, oŋowo laligoro tegoro noonoŋ kamambaajoŋ jewaati, iikanoŋ mono ilaaŋ mugi luaenoŋ oŋomesaoŋ eleema kawa. Niinoŋ uumeleeŋ alauruna yoŋowo ii iibombaajoŋ mambonjoŋ.
12 Uumeleeŋ alanana Apolos iwaa qaa ii kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ uumeleeŋ alauruna yoŋowo oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ qaa kotakota ijoŋ

* **15:58:** Uugere ii Pombaanoŋ awaawaajoŋ jeja. Uugere bologa ii qaago. * **16:1:** Room 15.25-26 * **16:5:** Apo 19.21 * **16:8:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * **16:8:** Apo 19.8-10 * **16:10:** 1 Kor 4.17

uu kuuŋ mube. Kaeŋ kuuŋ mubeto, kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kamambaajoŋ uuta kotiiro togoja. Kanageŋ kambaŋa saanoŋ eŋ mubaati, mono iikanoŋ kawaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Oŋo mono uugbiligbili laligoŋ momalaarigia meŋ gbiliŋ kotiiŋ laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa naŋgonaŋgo ejemba kolooŋ Pombaa ku-usuŋawo nambu. 14 Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanoŋ aŋgi koloowaa.

15 *Stefanas iwaa mirinoŋ laligojuti, oŋo ii moma oŋonju. Akaia prowinsnoŋ gawoŋ meniŋ uugia meleeŋgi gawonanaa hoŋa mutuya kaeŋ kolooroti, ii moju. Yoŋonoŋ ejemba soraaya ii pondaŋ weleŋ qeŋ oŋoma uugia iikanoŋ somoŋgoŋ ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: 16 Oŋo kaaŋiadeeŋ ejemba kaaŋa ano yoŋowo toroqeŋ gawoŋ motooŋ meŋ Anutuwaa weleŋ qeŋkejuti, mono kuuya iyoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.

17 Niinoŋ Stefanas Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaajoŋ aisooŋkejeŋ. Oŋo niwo Efesus koi mende laligogi yoŋonoŋ mono oŋoo kitigia kolooŋ ainjoloŋ ama noŋgi sokonja. 18 Yoŋonoŋ oŋoo uŋagia keraqeeaŋgo qeŋ laligojuti, iikawaa so mono noo uŋana kaaŋagadeeŋ keraqeeaŋgo qeŋ noma laligogi. Kawaajoŋ oŋo mono eja kaaŋa yoŋoojoŋ mogi uro ii asuganoŋgadeeŋ jeŋ qaagiaajoŋ tororo geja ama laligowu.

19 *Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Akwila Prisila ano uumeleeŋ kanageso yoroo mirinoŋ ajorooŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Pombaa qatanoŋ yeizozogia mamaga aŋgi oŋoonoŋ kaja. 20 Uumeleeŋ alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Oŋo mono uumeleeŋ alaurugia yoŋowo joloŋgia jeŋ aŋgoŋ aoŋ buugia kitoŋ neŋ laligowu.

21 Neenaa yeizozona oŋoonoŋ ama qana neenaa boronanoŋ kokaeŋ oojeŋ: Pool.

22 Moŋnoŋ Poŋ mende jopagoŋ uujopa mende ama laligoji eeŋ, Poŋnoŋ mono qasuaaŋa iwaa qaganoŋ ano ubaa. Poŋnana, gii mono kawa!

23 Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.

24 Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjuti, noo uujopananoŋ mono kuuya oŋowo eŋ kotuegoŋ oŋono laligowu. Qaa ii oŋanoŋ. Kiaŋ.

---

* **16:15:** 1 Kor 1.16 * **16:19:** Apo 18.2

Korint Tere 2
Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Pool ano Korint uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ uumotooŋ awaa mende aŋgi kambaŋ iikanoŋ Poolnoŋ Masedonia laligoŋ tereya koi ooro. Tosianoŋ Pool tuarenjeŋ kotiga ama mugito, Poolnoŋ kileŋ aŋgowowo meŋ kamaaŋ ama yoŋowo uumotooŋ ambombaajoŋ kaparaŋ kono. Aŋgowowogia tegowaatiwaa uukoisoroya qendeema oŋono.

Tere bakaya mutuya (Boŋ 1-7) iikanoŋ Poolnoŋ Korint uumeleeŋ kanageso yoŋowo soomoŋgo anotiwaa qaaya jeja. Kania naata uumeleeŋ kanageso ii kotakotagadeeŋ jeŋ oŋono? Kaeŋ ano uugia meleema uumotooŋgo aŋgiti, iikawaa korisoroya qendeema jeŋ asarija.

Tere bakaya 2 (Boŋ 8-9) iikanoŋ Judia uumeleeŋ kanageso ilaaŋ oŋoma nanduŋ oŋombutiwaajoŋ kuuŋ oŋonja.

Tere bakaya 3 (Boŋ 10-13) iikawaa qaaya ii kokaeŋ: Boi takapolakaya tosianoŋ iyaŋgiaa qagia ‘Aposol hoŋa’ jeŋ Poolwaajoŋ aposol qoloŋ-moloŋgoya jegi Poolnoŋ qaa iikawaa kitia meleema oŋono.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.1-11
Pool ano Korint uumeleeŋ kanageso 1.12–7.16
Judia uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ambu 8.1–9.15
Poolnoŋ aposol hoŋa koloojiwaa ku-usuŋa 10.1–13.10
Qaa tetegoya 13.11-13

1 *Anutunoŋ uusiiŋaa so Pool nii kuuŋ nono Kraist Jiisaswaa wasi-wasi eja aposol koloojeŋ. Niinoŋ uumeleeŋ alanana Timotiwo rajo. Korint sitinoŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanageso laligojuti ano ejemba soraaya kuuya Akaia prowinsgia sokoma laligojuti, noronoŋ oŋowo Buŋa qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojo.

2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Poolnoŋ Anutu uluŋkoleŋaajoŋ mepeseeja.

3 Nono Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseeŋkejoŋ. Iinoŋ kiaŋkomu Toya ano uluŋkoleŋ kuuya nonomakejiwaa Anutuya kolooja.

4 Nono kakasililiŋ kania kania mokolooŋkejoŋi, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ uunana meŋ saaliŋkeja. Uunana meŋ saaliro moma iikawaa qaganoŋ naniŋ tosianoŋ kakasililiŋ kania kania mokolooŋkejuti, ii saanoŋ afaaŋgoŋ meŋ saaliŋ oŋomakeboŋa. 5 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kraistwo qokotaaniŋ iwaa siimboboloyanoŋ qanananoŋ uro kelemaleleŋ momakejonto, iikawaa so uunana kaaŋiadeeŋ meŋ saaliro Kraistwo qokotaaniŋ uluŋkoleŋanoŋ uunananoŋ kemero kelemaleleŋ momakejoŋ.

6 Nononoŋ konjiliŋ uutanoŋ laligojoŋi eeŋ, Anutunoŋ mono oŋoo uugia meŋ saaliro uugia mombo meleema oyaŋboyaŋ koloowutiwaa-joŋ moja. Anutunoŋ uugia meŋ saaliro oŋonoŋ ii iima oŋoaŋgio uugia meŋ saaliŋ aoŋ laligowu. Meŋ saaliŋ oŋomakejiwaa hoŋanoŋ

* **1:1:** Apo 18.1

mono uugianoŋ kokaeŋ koloonkeja: Nono siimbobolo moniŋ oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ siimbobolo iikayadeeŋ mokoloowuti eeŋ, ii mono saanoŋ moma mokosiŋgoŋ kotiiŋ laligowu. 7 Siimbobolonoŋ qagianoŋ uro momakejuti, uluŋkolenoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo qagianoŋ uro laligojuti, ii mojoŋ. Ii moma kawaajoŋ oŋonoŋ nama kotiiwutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ kotakota amakejoŋ.

8 *Oo uumeleeŋ alauruna, nono Eisia prowins uutanoŋ gawoŋ meŋ laligoŋ gawombaa siimbobolo moma kakasililiŋ mokoloon moniŋi, oŋo iikawaajoŋ poumapou laligowubojeŋ mojoŋ. Gawombaa lombotanoŋ esuŋnana uuguŋ uuta koloon menduŋgoŋ nonono nama kotiiwombaajoŋ amamaaninto, kileŋ kaparaŋ koniŋ meŋ kamaaŋ nonono laligoniŋ. Kaeŋ kolooro toroqeŋ jaananawo laligowonaga me qaago, iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ doomoronana keno laligoniŋ.

9 Kaeŋ laligoŋ uunananoŋ kokaeŋ romoŋgoniŋ: Moŋnoŋ komuwoŋatiwaa qaaya jeŋ tegoro qaa iikanoŋ qanananoŋ uro tiwilaawoŋatiwaajoŋ mamboniŋ. Ananaa esuŋnananoŋ laariŋ laligowomboto, Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ laariŋ laligowombaajoŋ ama kaeŋ kolooro. Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuti, iinoŋ mono afaaŋgoŋ nono kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonomakebaa.

10 Komuwombotiwaa torokonana somata totooŋ moninto, Anutunoŋ iikanoŋa metogoŋ nonono. Metogoŋ nonono ano toroqeŋ metogoŋ nonomakebaa. Nono jejeromoŋromonana Anutuwaanoŋ ama kaeŋ moma laariŋ muŋ nanjoŋ. 11 Oŋo kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonoma nonoojoŋ ama qama kooligi metogoŋ nonomakebaa. Mamaganoŋ nonoojoŋ ama qama kooligi Anutunoŋ moma iikawaa kitia meleeno kaleŋmoriaŋanoŋ sokoma nonono niniima kobooŋkebaa. Kaeŋ metogoŋ nonono alauruna mamaganoŋ ii moma nonoojoŋ ama mindiriŋ mepeseeŋ mugi qamakooligianoŋ otokoriaŋ kaaŋa uma Anutuwaa gejianoŋ kemeŋkebaa. Kawaajoŋ mono toroqeŋ noojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Kaeŋ qisijeŋ.

Poolnoŋ kana kekeŋaa areŋa utegoro.

12 Tosaaŋa oŋonoŋ noo kanianaajoŋ uuwoi anjuti, iikawaajoŋ qaa kokaeŋ jemaŋa: Anutunoŋ solaŋa laligowombaajoŋ momakeji, nononoŋ mono iikawaa so gomaŋa gomaŋa liligoŋ kanoŋ nanamemeŋ soraaya ii pondaŋ otaaŋ laligoniŋ. Oŋoo batugianoŋ ii mono kaparaŋ koma tororo otaaŋ laligoniŋ. Ii baloŋ ejemba momakootonanaa so qaagoto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ inaaŋ nononotiwaa so ii ama meŋ laligoniŋ. Anutunoŋ nanamemena ii iima naŋgoŋ “Sokonja,” jero uugejananoŋ qaa ii momakejeŋ ano iikawaajoŋ selenana meŋ umakejoŋ.

13 Tere ooŋkejeŋi, iikawaa qaaya kuuya mono saanoŋ weeŋgoŋ moma asariwutiwaa so kolooja. Qaana ii gbiŋgbaoŋa qaa. Qaa kania aasaŋgoya moŋ mende ooŋkejeŋ. Ii asuganondeeŋ eja. Kawaajoŋ noo kaniana ii kuuya moma asaridaborowutiwaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. 14 Noo kaniana ii bakasasaŋ kokaeŋ moma asariju: Poŋnana Jiisasnoŋ mombo asugiwaati, niinoŋ mono kambaŋ iikanoŋ oŋoojoŋ ama selena meŋ umaŋa. Kawaa so oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ saanoŋ noojoŋ ama oŋoaŋgiaa selegia mepeseegi sokombaa. Oŋo noo kaniana kaeŋ moma asaridaborowutiwaajoŋ mojeŋ.

* **1:8:** 1 Kor 15.32

15 Niinoŋ qaa iikawaa qaganoŋ awasaŋkaka nambetiwaajoŋ ama
wala oŋoonoŋ kaŋ iŋiimambaa areŋa ambe. Indiŋa woi kaŋ iŋiibe
kotumotue mewutiwaajoŋ ama kana kamambaa areŋa kokaeŋ ambe
ero: 16 *Masedonia prowinsnoŋ kemambaa kananoŋ wala oŋo iŋiima
toroqeŋ Masedonia kema eleema mombo oŋoonoŋ kamambaajoŋ jewe.
Kaŋ laligowe iwoi tosia ilaaŋ noma wasiŋ noŋgi oŋomesaoŋ Judia
prowinsnoŋ kemambaajoŋ mobe.
17 Areŋna kaeŋ ambe eroto, ii utegowe. Kaeŋ ama kemakoŋkaŋkoŋ
qaganoŋ mondoŋ laŋ mende ambe. Neenaa areŋna ii baloŋ ejemba
yoŋoo so neenaajoŋ laŋ romoŋgoŋ mende ambe. Kaeŋ mende ro-
moŋgowu. Qaa aasoŋ motooŋgo iikanondeeŋ "Ooŋ, saanoŋ kamaŋa," ano "Mende kamaŋa," qaa woi ii mindiriŋ mende jewe. Mono nanamemeŋ soraaya otaaŋkejeŋ.
18 Anutunoŋ qaa jeŋ iikawaa so pondaŋ amakeji, nononoŋ mono iwaa jaanoŋ kokaeŋ jeŋ kotiijoŋ: Nononoŋ kambaŋ moŋnoŋ "Ooŋ, ii saanoŋ amboŋa," jeŋ somoŋgoŋ iikawaa gematanoŋ "Ii mende amboŋa," potagororoŋ kaeŋ meleŋqeleeŋ mende jeŋ laligoniŋ.
19 *Anutuwaa Meriaa kania ii kokaeŋ: Nii, Sailas ano Timoti nononoŋ oŋoo batugianoŋ Kraist Jiisaswaa kania jeŋ asariŋ laligoniŋi, Kraist ii "Anutuwaa jeta teŋ komaŋa," ano "Mende teŋ komaŋa," qaa aro woi-woiwaa qaganoŋ meleŋqeleeŋ amambaajoŋ mende asugiŋ laligoroto, Anutunoŋ qaa jeŋ somoŋgoroti, iikawaa so mono "Ooŋ!" jeŋ ama mero hoŋawo kolooro.
20 Anutunoŋ soomoŋgo qaa (promis) seiseiya dawi nononoti, jaŋgogia mende mojonto, Kraistnoŋ qaa kuuya iikawaajoŋ "Ooŋ!" jeŋ meŋ kotiirota powowoŋ eja. Kawaajoŋ Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ nemuŋ koma nonono qaa iikawaa hoŋgianoŋ kolooro moma "Qaa ii oŋanoŋ," jewoŋa. Kaeŋ aniŋ Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋkebaa.
21 Anutu aŋo mono nono ano oŋo kaaŋgadeeŋ meŋ kotiiŋ nonono Kraistwo qokotaaŋ nama kotiiwoŋa. Iinoŋ mono Buŋa qaa jeŋ seiwombaajoŋ ama bedu meŋ nonono laligojoŋ. 22 Anutunoŋ uunananoŋ Uŋa Toroya mokotaaro iinoŋ oyaŋboyaŋ laligowombaa qaaya naŋgoŋ jeŋ kotiiŋkeja. Anutunoŋ kaeŋ ama buŋaya koloojoŋiwaa muŋgeŋ aasoya ii mokotaaŋ nonono.
23 Niinoŋ temboma lombo oŋomambotiwaajoŋ moma uulaŋawo Korint oŋoonoŋ mende eleema kawe. Kaeŋ jeŋ Anutuwaa qata qabe saanoŋ qaana ii naŋgoŋ jewaa. 24 Sili nomaeŋ ama Anutu moma laariŋkejuti, iikanoŋ poŋgia koloowaatiwaajoŋ mende mojeŋ. Momalaarigianoŋ rindaŋgoŋ oŋono nama kotiiŋkeju. Kawaajoŋ korisoro qaganoŋ laligowutiwaajoŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma oŋowo motooŋ uuwaa gawoŋ meŋkeboŋa. Kiaŋ.

2

1 Wala oŋoonoŋ kaŋ sisau aŋgitiwaajoŋ jeŋ oŋombe gamugia moma wosobiri aŋgi. Kawaajoŋ ama oŋoonoŋ kawe mombo iikaaŋ ambubotiwaajoŋ moma uunanoŋ qaa somoŋgoŋ kana kekeŋaa arena utegowe. 2 Kawaa kania ii kokaeŋ: Gamu qeŋ oŋombe wosobiri ambuyagati eeŋ, moronoŋ saanoŋ uuna meŋ saaliŋ nono mombo korisoro mokoloowenaga? Jinjauŋgiaajoŋ ama jeŋ oŋombe wosobiri

* **1:16:** Apo 19.21 * **1:19:** Apo 18.5

ambuyagati eeŋ, tosianoŋ korisoro qeŋ nombombaajoŋ amamaagi neeno kaaŋagadeeŋ wosobiri ama laligomambo. Kawaajoŋ uulaŋawo kaŋ gamu qeŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ.

3 Tere kotakota ii kania kokaembaajoŋ ooŋ ambe: Niinoŋ aisoowe kuuya oŋonoŋ mono niwo aisoowu. Niinoŋ oŋo kuuya kaeŋ uuwoiya qaa moma laariŋ oŋonjeŋ. Niinoŋ tosaaŋa oŋoojoŋ korisoro mokoloomambaajoŋ mojento, kawe kanagia sooro laŋ laligogi iŋiima wosobiri momambo. 4 Wosobiri ambutiwaajoŋ tere ii mende ooweto, honoŋa qaa uu jopagoŋ oŋomakejeŋi, oŋo iikawaa kania moma yagowutiwaajoŋ mono qaa kotakota ii terenoŋ oowe. Uunanoŋ oŋoojoŋ ama majakaka somata moma koŋajiliŋ qaganoŋ rama jauŋnanoŋ kamaarota oowe. Kiaŋ.

Moŋnoŋ kana uuguroti, iwaa siŋgisoŋgoya mono mesaowu.

5 Moŋnoŋ siŋgisoŋgo anota oŋonoŋ gamugia mogi wosobiri asugiroti, iikanoŋ mono noo qananondeeŋ qaagoto, kuuya oŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro. Qaa ii jeŋ somariiwe soowabotiwaajoŋ mono kokaaŋadeeŋ jemaŋa: Gamu iikanoŋ mono kuuya sokoma oŋono iikawaajoŋ mamaga me boroŋa moŋ wosobiri aŋgi. 6 Kanageso hoŋa oŋonoŋ qaayaa kitia meleema mugiti, iikanoŋ mono sokoma muro uuta mombo meleeno.

7 Kambaŋ kokaamba gamu ano wosobiri somata qatawo moro iikanoŋ jeŋ kelelеŋgowabotiwaajoŋ mono lombo mende toroqeŋ mubu. Lombo qaagoto, mono kaparaŋ koma siŋgisoŋgoya mesaoŋ uluŋkoleŋ ama mubu. 8 Kawaajoŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono qaa somoŋgoŋ uujopagia mombo toroqeŋ kotiiŋ qendeema muŋ laligowu. 9 Niinoŋ terena ii kokaembaajoŋ oowe: Oŋo noo qaana kuuya teŋ koma aŋgobatonoŋ nama kotiiwu me mende teŋ koma riporogoŋ kamaawuti, iikawaa kania gosiŋ momambaajoŋ moma ii oowe.

10 Oŋo mombaa siŋgisoŋgoya mesaojuti eeŋ, niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ mesaoŋ mujeŋ. Bologa ama nonoti, iikawaajoŋ mende mobe ujato, oŋonoŋ mombo qeaŋgoŋ mindiriŋ aowutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kileŋaya ii Kraistwaa jaanoŋ oŋanoŋ mesaoŋ mube tegoro. 11 Satanoŋ areŋa ama selenoŋ kuukuu kania kania amakeji, iikawaajoŋ tompiŋ mende laligojeŋ. Kawaajoŋ Satanoŋ haamo ama nonombaboti-waajoŋ ama eja iikawaa siŋgisoŋgoya mono mesaodaborowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Troas laligoŋ Taituswaajoŋ majakaka moro.

12 *Niinoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoŋ ama Troas taonoŋ kembe Poŋnoŋ nagu horoŋ nono gawoŋa iikanoŋ memambaajoŋ afaaŋgoro. 13 Kaeŋ afaaŋgoroto, uumeleeŋ alana Taitus mende mokoloowe qaagia mende nijoro mobetiwaajoŋ ama majakaka moma luae uunanoŋ mende ero. Kawaajoŋ yeizozogia jeŋ oŋomesaoŋ Taitus moŋgamambaajoŋ Masedonia prowinsnoŋ kembe. Kiaŋ.

Kraistnoŋ ku-usuŋ nonono haamo amakejoŋ.

14 Nononoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkeboŋa: Kraistwaa buŋa koloon weleŋa qeniŋ Anutunoŋ kambaŋ so kawali galeŋ kaaŋa nunuano kema otokoriaŋ maamakejoŋ. Haamonoŋ japujariŋ jurayaa moroŋa awaa meŋ karo momakejoŋi, iikawaa so Anutunoŋ nemuŋ koma nonono gomaŋ daeŋ daeŋ liligoŋ Kraistwaa kania jeŋ asariniŋ

* **2:12:** Apo 20.1

asuganoŋ koloon seiŋ keno gomaŋ so momakeju. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋkejoŋ.

15 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Nononoŋ ejemba Siwenoŋ ubuti ano gere sianoŋ kemebuti, iyoŋoo batugianoŋ kema kaniŋ mozo moroŋnana soraaya momakeju. Kraistwaa kania jeŋ seiniŋ Anutunoŋ gawonanaa moroŋa moro awaa kolooŋkeja.

16 Gere sianoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ Buŋa qaanana mogi iikanoŋ qaagia jeŋ tegoro komuŋ kotiiwutiwaajoŋ mogi qamowaa mumu moroŋa kaaŋa kolooŋkeja. Siwenoŋ ubuti, iyoŋonoŋ Buŋa qaanana mogi oyaŋboyaŋ oŋombaatiwaajoŋ mogi laaligo kombombaŋaa moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa kolooŋkeja. Moronoŋ gawoŋ kaaŋa mewaatiwaa so kolooja? 17 Ejemba tosaaŋa mamaganoŋ nii kaaŋa mende kolooju. Yoŋonoŋ laaligogia naŋgowombaajoŋ moma Anutuwaanoŋ qaa ii komahooro gawoŋ kaaŋa laŋ meŋ ama jeŋkeju. Niinoŋ iyoŋoo so mende koloon amakejento, Kraistwo qokotaaŋ qalomaloweŋ mesaoŋ uuna soraaya kolooro nanjeŋ. Anutunoŋ wasiŋ nonoti, ii moma iwaa jaasewaŋanoŋ nama Buŋa qaaya tororo jeŋ seiŋkejeŋ. Kiaŋ.

3

Soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋ meme ejemba koloojoŋ.

1 Neeno kaniana mombo kanaiŋ jeŋ qeaŋgomaŋatiwaajoŋ romoŋgoju me? Kaeŋ qaago. Gawoŋ meme ejemba tosianoŋ Korint oŋo iyoŋoo kaniagia mobutiwaajoŋ moma jeŋqeeaŋgo tere oowombaajoŋ kaparaŋ komakeju. Tosianoŋ Korint oŋo iyoŋoo kanagia naŋgoŋ jeŋqeeaŋgo tere mamaga oowutiwaajoŋ oŋo kuuŋ oŋomakeju. Niinoŋ gawona dindiŋagadeeŋ mewetiwaajoŋ jeŋqeeaŋgo tere kaaŋaajoŋ mende amamaajeŋ. 2 Anutunoŋ Korint oŋo noo boronanoŋ oŋoono letoma noo wombo alauruna koloon oŋoaŋgio neenaa jeŋqeeaŋgo terena kaaŋa kolooju. Anutunoŋ neenaa jeŋqeeaŋgo terena kaeŋ oorota ejemba kuuyanoŋ oŋoo kaisiligia gbilia ii iima weeŋgoŋkeju.

3 *Oŋo Kraistwaa tere papia kaaŋa koloojuti, iikanoŋ asuganoŋ eja. Moosesnoŋ Kana qaaya naŋiŋ apuya iŋk kanoŋ jamo tafenoŋ ooroti, oŋo iikawaa so mende koloojuto, Kraistnoŋ tereya oŋoo uugiaa tafeyanoŋ kokaeŋ oorota nanju: Nononoŋ gawoŋ meniŋ hoŋa kolooro Kraistnoŋ Anutu laaligo kombombaŋa Toyaa Uŋaya uugianoŋ ano letoŋgi. Ejembanoŋ gawonanaa hoŋa ii iigi iikanoŋ ilaaŋ oŋono gawonanaa kania moma asariŋkeju.

4 Kraistwo qokotaaniŋ Anutunoŋ gawonanaa tania moja. Kawaajoŋ gawoŋ meniŋ oŋo Kraistwaa buŋaya koloogiti, ii saanoŋ Anutuwaa jaanoŋ awasaŋkaka nama jejoŋ. 5 Anana kotikotii qaganoŋ gawoŋ awaa koi Anutuwaa jaanoŋ mewoŋatiwaa so koloojoŋi, iikaeŋ saanoŋ mende jewoŋa. Anana iwoi moŋnoŋ mende rapiŋgoŋkejonto, Anutunoŋ aŋodeeŋ inaaŋ nonoma momo nonono gawoŋ koi meŋkejoŋ.

6 *Anutunoŋ inaaŋ nonoma momo nonono soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋ meme ejemba koloojoŋ. Mooseswaa Kana qaawaa tereya motomotoombaajoŋ uugere ambonagati eeŋ, qaa iikanoŋ mono qaanana jeŋ tegoro koomu kotigaa buŋa koloojoŋ. Uŋa Toroyaa gawoŋ areŋa jeŋ asariniŋ iinoŋ meŋ gbiliŋ nonono kotiiŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ Kana

* **3:3:** Eks 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19; 36.26 * **3:6:** Jer 31.31

qaawaa areŋa iikayadeeŋ otaawutiwaajoŋ mende kaparaŋ komakejonto, Uŋa Toroya moma aŋgoŋ kombutiwaajoŋ uu kuuŋ oŋomakejoŋ. Kiaŋ.

Soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋa ii akadamuyawo.

7 *Anutunoŋ Kana qaaya jeŋ tereya jamonoŋ kondoŋgoŋ ooroto, ejembanoŋ ii mende teŋ koŋgi Anutunoŋ qaa iikawaa so gosiŋ iroŋa meleema oŋono komuŋ koomuya laligoŋ kougi. Anutunoŋ wala Kana qaaya nonono kambaŋ iikanoŋ asamararaŋanoŋ Mooseswaa jaasewaŋa qero asariro. Asamararaŋ iikanoŋ waziiŋ aliwaatiwaa so kolooroto, ii kileŋ Israel ejemba yoŋonoŋ jaasewaŋa tororo uuŋ iibombaa so mende koloogi. Mamaga asarirotiwaajoŋ ii amamaagi. Kana qaawaa Buŋa areŋ walaganoŋ iikaaŋa asamararaŋawo asugiro.

8 Iikaaŋa asugiroto, Uŋa Toroyanoŋ Buŋa areŋ gbilia nonono iikawaa asamararaŋanoŋ asugiwaati, iikanoŋ mono soomoŋgo areŋ walagaa asamararaŋa uuguŋ honoŋa qaa asariŋ jaanana gamugamuyawo qeŋkebaa. 9 Wala Mooseswaa Kana qaa ii asugiŋ gosiŋ nonono iikawaa so gere siawaa buŋa koloojoŋ. Buŋa qaa ii akadamuyawo asugiro. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoro solaŋaniwoŋati, Buŋa qaa iikawaa akadamuyanoŋ mono uuta kolooja. Iikanoŋ soomoŋgo areŋ walagaa akadamuya ii mamaga uuguŋ qaqabuŋayawo kolooja.

10 Buŋa gawoŋ walaganoŋ wala akadamuyawo kolooroto, ii Buŋa gawoŋ areŋ gbiliawo mindiriŋ gosiniŋ walaga iikanoŋ mono qabuŋaya qaa kolooja. Uŋa Toroyaa gawoŋ areŋ iikawaa akadamu-yanoŋ uuta koloojiwaajoŋ gawoŋ areŋ walaganoŋ mono iwoi omaya kaaŋa kolooja.

11 Anutu hamoqeqeyaa kana walaganoŋ aloweewaatiwaa so kolooro. Iikanoŋ asamararaŋawo asugidabororo. Kawaajoŋ kana dologa tetegoya qaa eŋ ubaati, iikawaa asamararaŋanoŋ mono kana mutuyaa asamararaŋa ii honoŋa qaa uuguŋ jaanana gamugamuyawo qeŋkeja.

12 Soomoŋgo gbilianoŋ tetegoya qaa ilaaŋ nonono asamararaŋanoŋ asugiwaati, iikaeŋ Anutu jejeromoŋromoŋ ama muŋkejoŋ. Kawaajoŋ keenana qaago totooŋ moma awasaŋkaka nama qaa ii kuma oŋomakejoŋ. 13 *Moosesnoŋ Israel ejemba asamararaŋ eŋ aloweeroti, ii iigigiiwubotiwaajoŋ majakaka moma jaasewaŋa opo jakaŋanoŋ esuuro. Nononoŋ iikawaa so mende amakejonto, Buŋanana qenjaaronoŋ jeŋkejoŋ.

14 Buŋa walagaa asamararaŋa iigito, uugianoŋ kileŋ gojono laŋ laligoŋ kougi. Kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ iwoi moŋnoŋ mono opo jokaŋa iikawaa so Juuda ejemba mamaga yoŋoo uugia gojono laligoju. Kawaajoŋ Soomoŋgo Walagaa Buŋa qaaya qaaya weeŋgojuti, iikawaa kanagia ii tororo mende moma asariŋkeju. Uugia meleema Kraistwo toroqegi iikaaŋa kanoŋ mono opo jakaŋgia ii qetegoro moma asariwuya. 15 Kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ Mooseswaa Kana qaaya weeŋgogi iwoi moŋnoŋ mono opo jokaŋa kaaŋa uugia gojono momogianoŋ bimooro laligoju.

16 *Kaaŋa laligojuto, Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Moosesnoŋ ‘Pombo amiŋ mobo,’ jeŋ opo jakaŋa jaasewaŋanoŋga qetegoŋkero.” Qaa kaeŋ ero yoŋoonoŋga moŋnoŋ uuta meleema Pombo toroqeji, kambaŋ iikanondeeŋ mono iwoi opo jakaŋaa so ii qetegoro Anutuwaa

* **3:7:** Eks 34.29 * **3:13:** Eks 34.33 * **3:16:** Eks 34.34

hamoqeqeyaa kania moma asariwaa. 17 “Pombaajoŋ” jeji, qaa ii Pombaa Uŋayaajoŋ jeja. Pombaa Uŋa Toroyanoŋ daeŋ yoŋoo uugianoŋ laligoji, iinoŋ mono siŋgisoŋgogiaa kasia isano solaŋa (frii) laligoju. (Kaaŋa laligoŋ solaŋa dindiŋa koloowombaajoŋ Kana qaa otaawombaajoŋ mende kaparaŋ komakeju.)

18 Kawaa so uunana meleeniŋ Pombaa asamararaŋaŋanoŋ kuuya ananaa jaa wambusoonananoŋ kuuro bilibili ano jaanana mende esuuniŋ ejembanoŋ niniima Anutuwaa akadamuya awaa soro ii atatonoŋ uuŋ ii-iitaa tani iimakeju. Nono ii somariiŋ seiŋ iimakebutiwaa so letomakeboŋa. Kaeŋ letoma akadamuya awaa soro ii somariiŋ asariŋ Pombaa tanitani kolooŋkeboŋa. Poŋnoŋ Uŋaya kolooji, iwaa asamararaŋaŋanoŋ mono kaeŋ meŋ letoma nonomakeja. Kiaŋ.

4

Nono koworaŋeŋ kaaŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanoŋ hoŋa kolooja.

1 Anutunoŋ kiaŋkomuŋ nononotiwaa so gawoŋ koi qanananoŋ ano meŋkejoŋi, iikawaajoŋ mono boŋ qeŋ naniŋ uunananoŋ mende kamaabaa. Qaago! 2 Nononoŋ gawoŋ memewaa kana aasaŋgoya gamugiawo ii kuuya gema qeniŋ. Tiliqili mende ama Anutuwaa qaaya mende meeraŋgoŋkejonto, qaa hoŋa ii asuganondeeŋ jeŋ silia qeŋkejoŋ. Iikaaŋ aniŋ Anutuwaa jaasewaŋaŋanoŋ ejemba keraqeeaŋgo moma nonombutiwaajoŋ naniŋ jeŋqeeaŋgo qaanananoŋ kolooro kuuyanoŋ qaa tororo jeŋ nonombombaajoŋ amamaaŋkeju.

3 Kaeŋ amakejonto, tosia oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ Oligaa Buŋaya ii esuyawo jeŋkeja.” Kaeŋ jewenagati eeŋ, esu iikanoŋ gere sianoŋ kemebuti, mono iyoŋoo uugianoŋ ejiwaajoŋ gojono osiŋkeju.

4 Kraistnoŋ Anutuwaa uŋauŋaya kolooja. Kraistwaa akadamuya ii aŋaa Oligaa Buŋayanoŋ ninisaama asasaga kaaŋa asariŋkejato, yoŋoo jaagianoŋ umuŋ kono tiŋtuaŋ qeŋkeju. Kambaŋ kokaamba bologaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, iinoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uŋagiaa jaaya meŋ gooro laŋ laligoju. Kawaajoŋ Oligaa Buŋawaa asasaga iima asariwombaajoŋ amamaaŋkeju.

5 Neenaa qabuŋananoŋ somariiwaatiwaajoŋ Buŋa qaa ii mende jeŋ asariŋkejento, oŋonoŋ Poŋ Jiisas Kraistwaa kania moma jeta teŋ kombutiwaajoŋ uu kuuŋ oŋomakejeŋ. Nononoŋ Pombaa jeta otaaŋ oŋo weleŋ qeŋ oŋomakejoŋ. 6 *Kania kokaembaajoŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋ: Anutunoŋ kanakanaiyanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, “Asasaganoŋ mono paŋgamaŋ qero asariwa.” Kaeŋ jeroti, iinoŋ mono Buŋayaa asasaga ano uunana kuuro asariro. Kraistnoŋ nanamemeŋa ama mero Anutuwaa asamararaŋaŋanoŋ jaasewaŋaŋanoŋ asariro iigiti, Anutunoŋ nono iikawaa kania moma kotowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Asasagaa kania jeŋ seiwombaajoŋ ama asasaga ii nonono.

7 Asasaganoŋ uunana kuuro asariniŋ momakooto iikawaa sewaŋa ii milyon kina uuguŋ uuta koloojato, sele busunana ii koworaŋeŋ kaaŋa afaaŋgoŋ jumakeja. Anutuwaa asasaganoŋ mono sele busu kaaŋaa uutanoŋ eja. Ejembanoŋ iikawaa kania iibutiwaajoŋ Anutunoŋ areŋa ama nonono. Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: ku-usuŋ honoŋa qaa ama nonomakeji, ii nonoonoŋga eeŋ kolooŋkejiwaa so qaagoto, Anutunoŋ mono iikawaa Toya kolooja.

* **4:6:** Jen 1.3

8 Eu emu lee lee iikanoŋa lombo kania kania qanananoŋ uma
qololombiŋ nonoŋgi koŋajiliŋ momakejoŋ. Ii momakejonto, kileŋ
iikanoŋ mende qezejaaŋ nonoŋgi kamaaŋkejoŋ. Kambaŋ tosaaŋanoŋ
juŋ kaaŋa waŋgoŋanoŋ osiŋ kana mende mokolooŋkejonto, kileŋ
titiboronana tegoro doomoronana mende momakejoŋ.
9 Ejembanoŋ sisiwerowero ama nonomakejuto, Anutunoŋ gema
mende nunuŋkeja. Ejembanoŋ meŋ kamaaŋ ama riiŋ nonomakejuto,
kileŋ mende tiwilaaŋkejoŋ. 10 Jiisas qegi komuroti, iikawaa so nono
kaaŋiadeeŋ buŋaya jeŋ seiŋkejoŋiwaajoŋ ama nunugi komuwombotiwaa moma kema kaŋ laligojoŋ. Jiisaswo kotiiŋ laligoniŋ inaaŋ nonomakeji, ejembanoŋ iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ ama kaeŋ
laligowombaajoŋ uumotooŋ anjoŋ.
11 Balonoŋ jaawo laligoŋ Jiisaswaa gawoŋa meŋkejoŋiwaajoŋ ama
kambaŋ so komuwombaa so koloojoŋ. Sele busunananoŋ komuwaatiwaa so koloojato, Jiisasnoŋ uunananoŋ kotiiŋ laligoŋ sele busunana
meŋ gbiliŋkeji, ejembanoŋ iikawaa hoŋa iima asariwutiwaajoŋ ama
nanjoŋ. 12 Nono kambaŋ so siimbobolo moma komuwombaa so
kolooŋkejonto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ gawoŋ meŋ laligoweti, oŋonoŋ
iikawaajoŋ ama gbiliŋ laaligo kotiganoŋ keuma laligoŋ ubuya.
13 *Ondino (Buk Song) moŋnoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Anutu moma
laariŋ koomunoŋga metogoŋ nombaatiwaa qama kooliŋ laligowe.”
Nononoŋ qaa iikawaa so koomunoŋga metogoŋ nonombaatiwaajoŋ moma laarijoŋ. Momalaariwaa Uŋa Toroya iikayadeeŋ buŋa
qeŋ aojoŋiwaajoŋ nononoŋ mono kaaŋagadeeŋ qaanana jeŋ qama
kooliŋkejoŋ. 14 Anutunoŋ Poŋ Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti,
iinoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono waama Jiisaswo
uniŋ jaasewaŋanoŋ ama nonono oŋowo motooŋ laligoŋ uboŋa. Ii
mojoŋiwaajoŋ ama qaanana jeŋ qama kooliŋkejoŋ.
15 Qaanana jeŋ qama kooliniŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ toroqeŋ
ejemba seiseiya sokoma oŋombaa. Kaeŋ kolooro yoŋonoŋ afaaŋgoŋ
Anutu kelemaleleŋ mepeseegi qaqabuŋayanoŋ seiŋ eŋ ubaa. Oŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ Anutu mepeseeŋ seiwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ lombo
kania kania bosima aoŋ oroŋ laligojoŋ.

Momalaarinoŋ laaligowaa tania ii kokaeŋ:

16 Anana meŋ gbiliŋ nonombaatiwaajoŋ moma mono boŋ qeŋ
naniŋ uunananoŋ mende kamaawa. Oŋanoŋ selenanaageŋ waziiŋ
sooliŋkejonto, ii kileŋ uunanaageŋ kambaŋ so koloŋaniŋkejoŋ. 17 Ii
kokaembaajoŋ: Namonoŋ kakasililiŋ kambaŋ torodaamoŋ moma
laligowoŋato, iikawaa gematanoŋ asamararaŋ hononoŋa qaa mokoloon
tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Asamararaŋ ano kakasililiŋ woi
ii gosiŋ oroniŋ asamararaŋ iikanoŋ mono uuta kolooro namowaa
kakasililiŋ kania kania ii moniŋ afaaŋa ano kamaaŋqeqeta kolooja.
18 Ejemba ano ilawoila jaanoŋ ii-iita ii kambaŋgia tegoro aliwuto,
Siwe gomambaa ilawoilaya kambaŋ kokaamba mende iimakejoŋi,
iyoŋonoŋ mono kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubu. Kawaajoŋ nononoŋ
jaanananoŋ ii-iita ii qaagoto, mende ii-iita mono iikaaŋ baageŋ uuŋ
iŋiimakejoŋ. Kiaŋ.

---

* **4:13:** Ond 116.10

5

Poolnoŋ Siwewaa oyaŋboyaŋ kuunoŋ kemambaajoŋ moro.

1 Nononoŋ qaa koi mojoŋ: Namo sele busuwaa opo sel kuuŋanoŋ
laligoniŋ koomunoŋ ii kondeeno kamaawaati, Anutunoŋ kambaŋ
iikanoŋ sele busuwaa miri doŋgoga aŋo mero Siwenoŋ ewaati, ii buŋa
qeŋ nonono iikanoŋ laligowoŋa. Sele busuwaa miri qaita moŋ ii
tetegoya qaa kotakota eŋ ubaa.
2 Qaa ii moma kambaŋ biiwianoŋ kokanoŋ letombombaa aiŋa
moma osoŋgoŋ nunuro Siwe laaligo gomanananoŋ ubombaajoŋ awele-
goŋkejoŋ. 3 Siwenoŋ uniŋ sele busu qaita moŋ mouma nonono
raboŋati, kambaŋ iikanoŋ moŋnoŋ bombolaŋ mende mokoloon
nonombaa.
4 Namo sele busu koi qetegowutiwaajoŋ mende mojonto, Siwe
laaligo gomanananoŋ uma sele busunana doŋgoga mewombaajoŋ
awelegoŋkejoŋ. Sele busu koi komuwaati, ii laaligo kotiganoŋ gogoro
qaono Anutunoŋ kitia oyaŋboyaŋ sele busuga nonombaatiwaajoŋ mo-
joŋ. Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba sel kuuŋ kokawaa uutanoŋ laligoŋ
uulombonana bosima letombombaa aiŋa moma osoŋgoŋ nunuŋkeja.
5 Anutu aŋo Siwe sele busu mewombaajoŋ moma mokoloon nonoma
Uŋa Toroya uunananoŋ ano oyaŋboyaŋ koloowombaa daŋgunuya
kolooja.
6 Kawaajoŋ nono mono kambaŋ so qaqabuŋabuŋananawo satiiŋ
laligoŋ kokaeŋ momakejoŋ: Sele busunanaa laaligo kuuŋnananoŋ koi
laligowoŋati, kambaŋ iikawaa so eu Siwe laaligo gomanananoŋ Poŋ
Jiisaswo mende laligowoŋa. 7 Kambaŋ kokaamba Siwe gomambaa
ilawoilaya mende uuŋ iŋiimakejonto, kileŋ ii moma laariŋ iikawaa
so ama meŋ laligoniŋ nemuŋ koma nonomakeju. 8 Kawaajoŋ
qaqabuŋabuŋananawo kotiiŋ sele busunanaa laaligo kuuŋa koi
mesaowombaajoŋ kaparaŋ koma gomanana hoŋanoŋ eu uma Pombo
laligowombaajoŋ mojoŋ.
9 Kawaajoŋ gomanananoŋ koi me eu laligowoŋati, nononoŋ mono
uunana Poŋ Jiisas keraqeeaŋgo ama mubombaajoŋ somoŋgoŋ iikawaa-
joŋ kotiiŋ kaparaŋ komakejoŋ. 10 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kuuya
anana mono Kraistwaa qaa jakeyanoŋ asugiwoŋa. Namonoŋ sele
busuwo laligoŋ Pombaa uusiiŋa soyanoŋ teŋ koniŋi me qetemetetaŋ
aniŋi me eeŋ laŋ laligoniŋi, aŋo mono qaanana ii gosiŋ iikawaa so
tawanana aŋa aŋa nonono buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

Ejemba Anutuwo uumotooŋ ambutiwaa gawoŋa meŋkejoŋ.

11 Kraistwaa qaa jakeyanoŋ namboŋati, nononoŋ ii moma Pombaa
momoya uuguwombotiwaajoŋ keenana momakejoŋ. Ii mojoŋiwaajoŋ
ejemba kanianana soraaya mobutiwaajoŋ kaparaŋ koma uu kuuŋ
oŋomakejoŋ. Kanianana ii Anutuwaa jaanoŋ asuganoŋ eja. Niinoŋ
tiliqili ejaga qaago, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii uugianoŋ moma yagowu-
tiwaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ amakejeŋ.
12 Kaeŋ jeŋ ananaa jeŋqeeaŋgo qaanana mobutiwaajoŋ mombo
mende kaparaŋ komakejento, kanianana iikayadeeŋ jeŋ asariŋ
oŋomambaajoŋ mojeŋ. Oŋo ii moma saanoŋ nonoo selenana ii boi
takapolakaya yoŋoo jaagianoŋ mepeseegi sokombaa. Yoŋonoŋ iwoi

* **5:10:** Room 14.10

oŋoo uugianoŋ eji, iikawaajoŋ qaagoto, selegiaa iwoiya jaanoŋ iibombaa so kolooji, mono iikawaajoŋ awelegoŋ oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma qaa laŋ jeŋkeju. Kawaajoŋ qaana koi jejeŋ. Oŋonoŋ yoŋoo qaagia auta (gorosoŋa) mojutiwaajoŋ mono nonoo kanianana jeŋ asariŋ tororo meleema oŋombu.

13 Oŋonoŋ noojoŋ “Uusoo tani kaaŋa kolooja,” jegiti eeŋ, niinoŋ mono Anutuwaa gawombaajoŋ ama uugere moma laligowe. Tosianoŋ noojoŋ kokaeŋ jeju, “Uugereya qaagoto, qaaya bonjoŋa-gadeeŋ jeŋkeja.” Kaeŋ jejuti eeŋ, ii mono oŋo ilaaŋ oŋombombaajoŋ ama ambe. Mono ii duduuwubo.

14 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ jopagoŋ nonomakeji, iikanoŋ mono kondooŋ kuuŋ nonono gawoŋa meŋkejoŋ. Eja motooŋgonoŋ kuuya ananaa kitinanaga duŋnana meŋ komuro. Kawaajoŋ siŋgisoŋgonanaa iroŋa mende meleema nononoto, kuuya ananaa siŋgisoŋgonana mesaoro toroqeŋ koomuya mende koloojoŋ. Qaa ii moma asariŋ moma yagojoŋi, Kraistwaa uujopayanoŋ mono kuuya anana joloŋgoŋ gawoŋa mewombaajoŋ kuuŋ nonomakeja.

15 Iinoŋ mono kokaembaajoŋ kuuya ananaa duŋnana meŋ komuro: Namonoŋ jaawo laligojoŋi, anana mono laaligonana toroqeŋ ananaajoŋadeeŋ laligowombo. Kaeŋ qaagoto, moŋ ananaajoŋ ama komuŋ waaroti, laaligonana mono iwaajoŋ togoŋ muŋ laligowombaajoŋ komuro.

16 Kawaajoŋ uunana meleeniŋi, kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ ejemba selesele mende gosiŋ oŋonjoŋ. Ejemba moŋ namonoŋ siliaa so mende moma kotoŋ mujoŋ. Wala Kraist gosiŋ moniŋ baloŋ eja tooŋ kolooroto, kambaŋ kokaamba moma kotoŋ muniŋ Siwewaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja. 17 Kawaajoŋ moŋnoŋ Kraistwo qokotaaji eeŋ, iinoŋ mono kolokoloo dologa koloonŋ doŋa doŋgoga kolooja. Laaligo walaganoŋ aliro laaligo gbilianoŋ mono duŋanoŋ koloonŋ asugiŋ muja.

18 Kaaŋa laligojato, iwoi kuuya iikawaa kondomondoo Toya ii Anutu. Iinoŋ Kraist wasiro tawanana meŋ aŋaliŋ nonoma Anutu iyaŋawo uumotooŋgo amboŋiwaa kania mesasariro. Kana kaeŋ asugiro Anutunoŋ gawoŋ nonono ejemba Anutuwaa alauruta koloowutiwaajoŋ joloŋgoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ.

19 Anutuwo uumotooŋgo amboŋiwaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ kamaaŋ gomaŋa gomaŋa ananaa tawanana mero sokono Anutunoŋ aŋaliŋ nonono alauruta kooloniŋ. Kana uuguŋ laligoŋ kouniŋi, siŋgisoŋgo iikawaa qaagia mende weeŋgoŋ romoŋgoŋ iroŋa mende meleema nonono. Anutuwaa alauruta kooloniŋ moma laariŋ nonoma Kraistwaa tawawaajoŋ ama Anutuwo uumotooŋgo ambombaa Buŋa qaaya ii boronananoŋ ano.

20 Ii ano Kraistwaa jotamemeuruta koloojoŋ. Anutunoŋ qaa saŋe ama nonono iikawaa so ejemba uugia kuuŋ oŋomakejoŋ. Kraistwaa jeta meŋ kaparaŋ koma kokaeŋ qisiŋ oŋomakejoŋ: Mono Kraistwaa tawaya buŋa qeŋ aoŋ Anutuwaa alauruta koloowu. 21 Anutunoŋ kuuya ananaa siŋgisoŋgonanaa qaaya jeŋ tegoŋ iroŋa meleema Kraist siŋgisoŋgo moŋ mende anotiwaa qaganoŋ ano uro duŋnana meŋ siimbobolo moro. Kraistwaa siimboboloyaajoŋ ama iwaanoŋ qokotaaniŋ Anutunoŋ saanoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Kiaŋ.

6

1 Nono Anutu iyaŋaa gawoŋ meme alauruta koloojoŋiwaajoŋ ama uugia kokaeŋ kuujoŋ: Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ omaya koloowabotiwaajoŋ ii mono buŋa qeŋ aowu. 2 *Anutunoŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota Buŋa Terenoŋ eja,

“Giima koboomambaa kambananoŋ mono kaŋ kuuro niinoŋ qamakooliga mobe.
Hamoqeqe kambananoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ ilaaŋ gombe.”

Qaa kaeŋ eji, ii mobu! Kambaŋ keteda koi kanoŋ mono Anutuwaa hamoqeqe kambaŋa kolooja. Anutunoŋ iŋiima koboomambaajoŋ moro kambaŋanoŋ kaŋ kuuro kiaŋkomuya ii mono keteda koi buŋa qeŋ aowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ kakasililiŋ kania kania mokolooro.

3 Moŋ nonoojoŋ ama uuta boliro kamaawabotiwaajoŋ galenana meŋ aoŋ laligoŋkejoŋ. Jeŋ nonoŋgi gawonananoŋ qaayawo kolooŋ kamaawabotiwaajoŋ kaeŋ amakejoŋ. 4 Anutuwaa gawoŋ meme ejemba awaa soro koloojoŋi, ii nanamemenana kuuyanoŋ qendeemakeja. Kakasililiŋ ama jaabamagege kania kania ama nonoŋgi koŋajiliŋ uutanoŋ laligojonto, iikanoŋ mono mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ namakejoŋ.

5 *Ooli waayawonoŋ nunuŋ kapuare miria miria kanoŋ nonooŋgi laligoniŋ. Kareŋa kareŋa asugigi kawaa uutanoŋ komuwombotiwaajoŋ doomoronana keno keenana moma laligoniŋ. Gaoŋ gbili rama nenewaajoŋ wosonana niniro laligoninto, kileŋ selenana qeŋ gawoŋ meŋ laligoniŋ.

6 Nanamemeŋ soraaya otaaŋ Anutuwaa uusiiŋa moma asariŋ lombo aŋgoŋ mokosiŋgoŋ ejemba ala meŋ oŋomakejoŋ. Uŋa Toroyanoŋ uunana saa qero batugianoŋ gbiŋgbaoŋa qaa jopagoŋ oŋoma laligojoŋ. 7 Qaa hoŋagadeeŋ jeniŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma nonono nanamemeŋ solaŋaa tiwo sumaŋa meniŋ boro dindinananoŋ ano qaninananoŋ meŋ nanjoŋ. Kaeŋ nama leegeŋ Buŋa qaa jeŋ seiniŋ, leegeŋ qaa qoloŋmoloŋgoya selenananoŋ aŋgi iikawaa kitia jeŋ mindiŋgoŋ laligoniŋ.

8 Qabuŋa nonoŋgi selenana mende mepeseeŋkejoŋ. Yoŋ jeŋ gamu qeŋ nonoŋgi uunananoŋ mende kamaaŋkeja. Nonoojoŋ sundu awaa ano bologa ii laŋ jeŋkeju. Ejemba qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkejuti, iikaaŋa ama nonomakejuto, kileŋ qaa hoŋagadeeŋ kuuya jeŋkejoŋ.

9 Ejembanoŋ kanianana saanoŋ moma kotoŋkejuto, kileŋ tosianoŋ lolomoniŋ telambelaŋ ama nonomakeju. Kambaŋ tosaaŋanoŋ komuwombaajoŋ ama laligoninto, kileŋ toroqeŋ jaawo laligojoŋ. Kikekakasililiŋ eja kaaŋa nunuŋ laligogito, kileŋ mende komuniŋ. 10 Wosobirinoŋ nunuro kileŋ kambaŋ so aisooŋ laligojoŋ. Wanaya laligoŋ kileŋ ejemba mamaga ilaaŋ oŋoniŋ uugianoŋ qaqabuŋagiawo kolooŋkeju. Namowaa esuhinanana qaagoto, kileŋ oyaŋboyaŋ kuuya buŋa qeŋ aoŋ simbawoŋawo laligojoŋ.

11 Oo Korint ejemba, nononoŋ uunanaa naguya oŋoojoŋ horoŋ qaa moŋ mende koniŋ kemero kanianana asuganondeeŋ iŋijowe moju. 12 Oŋonoŋ nonoo uumomonana mobubotiwaajoŋ ii mende

* **6:2:** Ais 49.8 * **6:5:** Apo 16.23

aŋgoŋ komakejonto, nononoŋ oŋoo uugia mobombotiwaajoŋ mono oŋoaŋgiodeeŋ aŋgoŋ koma aoŋkeju.
13 Niinoŋ uumomona oŋombe oŋonoŋ mono iikawaa kitia kaaŋagadeeŋ tororo nombu. Niinoŋ meraborauruna kaaŋa tani qaa kokaeŋ iŋijoŋ oojeŋ: Oŋo kaaŋagadeeŋ mono oŋoaŋgiaa uugiaa naguya horoŋ uujopagia ii mombo momboga qendeema nonombu. Kiaŋ.

Momalaarigia qaa yoŋowo mende qokotaawu.
14 Ejemba uugia mende meleeŋgiti, iyoŋowo mono uugia mende somoŋgoŋ* ororoŋ mende laligowu. Laaligo solaŋa ano laaligo doogoya ii aŋa aŋa koloojao. Ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawoŋa. Paŋgamaŋ ano asasaga ii motooŋ mende koloojao. Qaago! 15 Kraist ano Iimolaŋ (Satan) yoronoŋ uumotooŋ ama motooŋ laligowowaajoŋ amamaawaota. Kawaajoŋ uumeleeŋ ejemba moŋnoŋ nanamemeŋa uumeleembaa gadokopa ejemba moŋ iwo motooŋ mindiriŋ ambowaajoŋ amamaaŋkebaota. 16 *Anutu aŋo qaaya moŋ kokaeŋ jerota eja,

> “Niinoŋ kanagesouruna yoŋoo uugianoŋ laligoŋ batugianoŋ kema kaŋ Poŋgia koloowe yoŋonoŋ nii weleŋ qeŋ mepeseeŋ noma laligowuya.”

Qaa iikawaa so Anutuwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoro sele busunananoŋ Anutu laaligo kombombaŋaa Toyaa jigo kolooja. Anutunoŋ iyaŋaa jiwowoŋ jigoyanoŋ tando lopioŋ mepeseewombaa soŋgo ano erota amamaaŋkejoŋ. Anutuwaanoŋ jigo ano asa jigo ii aŋa aŋa. Iikawaa so nononoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo qokotaawombaa soŋgo ano erota amamaaŋkejoŋ.
17 *Kawaajoŋ oŋo mono Poŋnoŋ qaa kokaeŋ jerotiwaa so otaaŋ ambu,

> “Ii mono oŋomesaoŋ seleeŋgeŋ kaŋ tuuŋ iyaŋa moŋ laligowu.
> Aŋgonjoragiawo kolooŋkejuti, ii mono mende oŋoosirigi niinoŋ moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligomaŋa.

18 *Niinoŋ Maŋgia koloowe oŋo noo meraborauruna kolooŋ laligowuya. Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ kaeŋ jeja.” Kiaŋ.

7

1 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ kalaŋ koma nonomambaa qaaya kaeŋ somoŋgoŋ nonono eja. Kawaajoŋ iwoi sele uŋanana meŋ tilooji, anana mono ii kuuya qetegowombaajoŋ Kraist qama koliniŋ hamo qeŋ nonombaa. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ mono keenana moma kaparaŋ koniŋ meŋ solaŋaniŋ nonono soraaya kolood-aborowoŋa. Kiaŋ.

Uugia meleeŋgitiwaajoŋ Poolnoŋ keraqeeaŋgo moro.
2 Nononoŋ moŋ mende jeŋ kondemondeeŋ ama muniŋ tiwilaaro. Mombaanoŋ iwoi mende qenjamenjaŋgoniŋ. Moŋ mende tiligoŋ jaameesaŋ ama muniŋ. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono uugiaa naguya horoŋ nono uugianoŋ somoŋgoŋ nonoma laligowu. 3 Tosianoŋ batugianoŋ gawoŋ meŋ selenoŋ kuukuu qaa kaeŋ jeŋ jeŋ nonoŋgito, niinoŋ qaa koi oŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋomambaajoŋ ama mende jejeŋ.

---

* **6:14:** Qaqaŋ (yoke) ii hoos me bulmakao woi yoroo arogaranoŋ aŋgi kemero kare me kinoŋ iwoi horoŋkejao. Kaeŋ oroaŋgaraa aiŋgara ambotiwaajoŋ amamaaŋkejao. Kaeŋ jinjauŋ kembabo. * **6:16:** Lew 26.12; Eze 37.27; 1 Kor 3.16; 6.19 * **6:17:** Ais 52.11 * **6:18:** 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13; Ais 43.6; Jer 31.9

Niinoŋ qaa kokaeŋ jewe modaborogi: Nononoŋ uunanaa naguya horoŋ oŋo uunananoŋ somoŋgoŋ oŋomakejoŋ. Kaeŋ ama saanoŋ oŋowo ororoŋ somoŋgoŋ komuwoŋa ano ororoŋ kotiiŋ laligowoŋa.

4 Uuwoiya qaa momalaarina somata oŋoonoŋ ama laligojeŋ. Oŋoo selegia mamaga mepeseeŋkejeŋ. Oŋoojoŋ ama uluŋkolena somata mokoloojeŋiwaajoŋ kakasililiŋ kania kania moma iikanoŋ kileŋ honoŋa qaa aisoojeŋ.

Masedonia prowinsnoŋ kema Taituswo aitoŋgori.

5 *Taitus moŋgama laligowetiwaajoŋ* jeweti, qaa ii toroqeŋ jemaŋa. Masedonia prowinsnoŋ kouma kanoŋ kaaŋagadeeŋ uuluae mokoloomambaajoŋ amamaawe. Daeŋ daeŋ kembeti, iikanoŋ konjiliŋ kania kania mokoloowe. Anutuwaa manja qeŋ tosaaŋa yoŋowo aŋgowowo ama oŋoojoŋ majakaka moma laligowe. 6 Kaaŋ laligoweto, Anutunoŋ uukamakamaa ejemba naŋgoŋ nonomakeji, iinoŋ Taitus karoti, iikanoŋ uluŋkoleŋ ama nono.

7 Taitusnoŋ karoti, iikanondeeŋ qaagoto, Korint oŋonoŋ uluŋkoleŋ ama mugi iinoŋ nijoro Anutunoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uluŋkoleŋ ama nono. Oŋoo sundugia kokaeŋ nijoro, “Oŋonoŋ nii niibombaajoŋ koposoŋgoŋ laligoju. Wosogia oŋanoŋ moma noma lombo noŋgitiwaa qaaya jeŋ noo kitina naŋgoŋ jewombaajoŋ jojoriŋkeju.” Sundu ii nijoro moma uukoisoro somata qatawo mobe.

8 Niinoŋ uugia Buŋa qaanoŋ kuuŋ tere ii oowe weeŋgoŋ oŋoaŋgia moma boliŋ aogiti, iikawaajoŋ mende moma boliŋ aojeŋ. Wala moma boliŋ aoweti, ii kileŋ kambaŋ kokaamba kokaembaajoŋ mombo aisoojeŋ: Tere qaananoŋ uugia meŋ boliro wosobiri aŋgito, wosobiri iikanoŋ mono meleema kambaŋ torodaamonda eŋ tegoro. Kaniagia kaeŋ iibe.

9 Kambaŋ kokaamba oŋo moma boliŋ aogitiwaajoŋ ama mende aisoojento, kokaembaajoŋ aisoojeŋ: Oŋo nanamemeŋgiaajoŋ ama moma boliŋ aogi gamu wosobirigianoŋ ilaaŋ oŋono uugia mombo meleema diŋgogi. Ii Anutuwaa jetaa so kolooro uugianoŋ mono nonoojoŋ ama mende boliroto, oŋanoŋ ilaaŋ oŋombe.

10 Siŋgisoŋgonanaajoŋ ama moma boliŋ aojoŋi eeŋ, gamu wosobiri iikanoŋ mono ilaaŋ nonono uunana mombo meleema diŋgowoŋa. Diŋgowoŋati, Anutunoŋ mono nunuano Siwenoŋ uboŋa. Moŋnoŋ uuta meleema iikawaajoŋ mende moma boliŋ aowaa. Baloŋ ejemba tosianoŋ siŋgisoŋgogiaa wosobiri momakejuto, Anutunoŋ ii mesaowaatiwaajoŋ mende qisiwuti eeŋ, iinoŋ mono iroŋa meleema oŋono koomu kotiga kumuwuya.

11 Oŋonoŋ Anutuwaa uusiiŋaa so wosobiri mokoloogi gamu iikawaa hoŋa ii uugianoŋ kolooro letoŋgiti, ii gosiŋ iima waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Anana goŋ-aaŋgolenana mesaoŋ uunana meŋ kululuuŋ uugere qaganoŋ waama kanianana soosooya gosiŋ mindiŋgoniŋ. Ejemba siŋgisoŋgo aŋgiti, iyoŋoojoŋ uunana waaro sisigia meŋ jeŋ oŋoniŋ. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ keenana moniŋ. Poolnoŋ kaŋ uunana meleeniŋiwaa hoŋa iibaatiwaajoŋ koposoŋgoŋ laligojoŋ. Uunana nanamemeŋ dindiŋa ambombaajoŋ aniŋ ano

* **7:5:** 2 Kor 2.13 * **7:5:** 2 Kor 2.13 kanoŋ Taituswaajoŋ jero.

moŋnoŋ kana qiwitigoroti, ii mindiŋgoŋ mubombaajoŋ jojoriŋ laligoniŋ.” Kaeŋ jegi sokombaa. Kambaŋ kokaamba kana dindiŋa otaajuti, ii qendeema noŋgi iijeŋ.

12 Kawaajoŋ moŋnoŋ batugianoŋ boliroti, iigadeeŋ mindiŋgoŋ mubutiwaajoŋ ama terena mende oowe me moŋ ii meŋ boliŋ muroti, iigadeeŋ ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ tere ii mende ooŋ ambe. Ii kokaembaajoŋ oowe: Oŋo Anutuwaa jaasewaŋanoŋ niwo uumotooŋ ambombaajoŋ kaparaŋ komakejuti, sili iikanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ tere ii oowe.

13 Neenaa uluŋkolena iikayadeeŋ mende mojento, Taituswaa uuta batugianoŋ qeaŋgoro iiniŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uuna naŋgoro hononga qaa aisooŋkejeŋ. Oŋonoŋ korebore Taitus keraqeeaŋgo qeŋ mugitiwaajoŋ aisooŋkeji, korisoro iikanoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ nono iikawaajoŋ hononga qaa aisoojeŋ. 14 Niinoŋ oŋoo siligiaajoŋ ama selegia Taituswaa jaanoŋ mepeseeŋ laligoweti, oŋonoŋ iikawaa so aŋgi niinoŋ gamu mende mewe. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligoŋ qaa kuuya iŋijoweti, ii hoŋagadeeŋ. Kawaa so oŋoo qaagia Taituswaa jaanoŋ jeŋ mepeseeŋ laligoweti, qaa iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ kaniagia mindiŋgogi hoŋa kolooro.

15 Oŋo korebore noo qaana teŋ koma Taitusnoŋ karo sombugiawo moma jeneŋgia ororo koma horoŋ mugi. Taitusnoŋ siligia ii romoŋgoŋ qaa nijoro uuqeeaŋgoyanoŋ oŋoojoŋ ama somariiro kotiiŋ mepeseeŋ oŋomakeja. 16 Niinoŋ nanamemeŋgia kuuya romoŋgoŋ iikanoŋ saanoŋ oŋoojoŋ ama qaqabuŋabuŋanawo kaeŋ moma kotiiŋ satiiŋ laligomaŋa. Kawaajoŋ aisooŋkejeŋ. Kiaŋ.

8

Uumeleeŋ alaurunana naŋgoŋ oŋombombaa qaaya

1 *Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kanoŋ nonono hoŋa mono Masedonia prowins uutanoŋ awaagadeeŋ kolooro. Niinoŋ oŋo kawaajoŋ poumapou laligowubotiwaajoŋ moma sundugia kokaeŋ jemaŋa: 2 Yoŋonoŋ kakasililiŋ kania kania mokoloogi aŋgotete lombotawonoŋ qagianoŋ uro wanaya totooŋ laligojuto, ii kileŋ hononga qaa aisoogitiwaajoŋ ama uumeleeŋ alaurunana naŋgoŋ oŋombombaajoŋ moneŋ nanduŋ somata qatawo aŋgi.

3 Yoŋoo kaniagia kokaeŋ naŋgoŋ jemaŋa: Moŋnoŋ mende kuuŋ oŋono iyaŋgiaa siiŋgiaajoŋ kileŋ afaaŋgoŋ esuŋgiaa so nanduŋgia aŋgi ano ii kaaŋiadeeŋ uuguŋ oŋoŋgi. 4 Yoŋonoŋ kaparaŋ koma mamaga kuuŋ nonoma kokaeŋ welema ninijogi, “Nono kaaŋiadeeŋ Judia prowinswaa ejemba soraaya ilaaŋ oŋombombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ Pool, gii saanoŋ ‘Ooŋ!’ jena mono simbawoŋawo moma gawoŋ iikawaa bakaya afaaŋgoŋ mewoŋa.”

5 Kaeŋ jegi jewe nanduŋ ambutiwaajoŋ mambombeti, iikawaa so iikayadeeŋ qaagoto, ii uuguŋ kokaeŋ aŋgi: Yoŋonoŋ wala naŋgonaŋgo Pombaa jaanoŋ sokonji, ii ambombaajoŋ uugia somoŋgogi ano iikawaa gematanoŋ Anutuwaa jeta teŋ kombombaajoŋ moma iyaŋgiaa laaligogia ii kaaŋagadeeŋ nonoo boronananoŋ aŋgi. 6 Kawaajoŋ Taitus kokaeŋ jeŋ kotoŋ mube, “Gii naŋgonaŋgo gawoŋ ii kanaiŋ menati,

* **8:1:** Room 15.26

iikawaajoŋ ii mono toroqeŋ Korint kanageso ilaaŋ oŋona uukaleŋgia qendeema moneŋ nanduŋ somata ii mombo toroqeŋ aŋgi batugianoŋ tegowaa."
7 Uuwaa iwoi kania kania ii kelemaleleŋ buŋa qeŋ aoŋ kokaeŋ ama laligoju: Awaagadeeŋ Kraist moma laariŋ Buŋa qaa hoŋa jeŋ sororogoŋ Anutuwaa uusiiŋa moma kotoŋ tosaaŋa naŋgoŋ oŋombombaajoŋ pondaŋ koposoŋgoŋkeju. Oŋonoŋ tosaaŋa uŋuuguŋ awaagadeeŋ jopagoŋ nonoma awaa soro kolooju. Kawaa so naŋgonaŋgo gawoŋ koi kaaŋagadeeŋ mono saanoŋ meŋ sororogoŋ tosaaŋa uŋuugugi awaa soro koloowaa.
8 Kaeŋ jeŋ moneŋ ambutiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Ii qaagoto, uukaleŋgia gbiŋgbaoŋawo kolooja me qaagoti, mono ii aŋgotetenoŋ ama kaniagia momambaajoŋ mojeŋ. Kanageso tosianoŋ goŋaaŋgole mesaoŋ naŋgonaŋgo gawoŋgia hoŋa tooŋa meŋ zeŋ nanjuti, qaa ii jeŋ iikanoŋ oŋo aŋgotete ama oŋonjeŋ.
9 Nanduŋ dawi ambutiwaajoŋ gosiwuti, iikanoŋ mono Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaniaa tania romoŋgowu. Oŋo iwaa kaleŋmoriaŋa somata ii kokaeŋ moju: Iinoŋ Siwewaa ilawoila kuuyaa Toya uuta kolooroto, kileŋ oŋo oyaŋboyambaa qaqabuŋagiawo koloowutiwaajoŋ ama namonoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ laaligoya togoŋ qeleeno.
10 Moneŋ ambutiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋonjento, Jiisasnoŋ sare anoti, iikawaa so qambaŋmambana iikayadeeŋ oŋonjeŋ. Oŋonoŋ gbani emugeŋanoŋ mutuya kolooŋ naŋgonaŋgo gawoŋ kaparaŋ koma megi ano ii toroqeŋ mewombaa siiŋ kotiga mogi. 11 Kambaŋ kokaamba gawoŋgia ii mono medaborowu. Wala naŋgonaŋgo gawoŋ mewombaajoŋ kaparaŋ koma awelegogiti, iikawaa so ii mono toroqeŋ medaborowu. Iwoi eŋ oŋonjiwaa so mono nanduŋgia mamaga ambu.
12 Kawaa kania ii kokaeŋ: Nanduŋ ambombaa siiŋgianoŋ kolooŋ eji eeŋ, mono iwoi eŋ oŋonjiwaa so aŋgi Anutunoŋ moma aŋgoŋ kono sokombaa. Iwoi mende eŋ oŋonjiwaa so mono mende gosiŋ jeŋ oŋomakeja.
13 Nanduŋ somata aŋgi alaurunana yoŋoo laaligogianoŋ afaaŋgoro oŋoaŋgiaa qagianoŋ lombo ubaatiwaajoŋ mende mojonto, alaurunana amamaaŋ memeqemeaŋ mejuti, iyoŋowo mendeema ororoŋ laligowoŋatiwaajoŋ mojoŋ.
14 Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba iwoi kelemaleleŋ eŋ oŋono tosianoŋ laaligogiaa iwoiwaajoŋ amamaajuti, oŋo mono ii ilaaŋ oŋoŋgi soyanoŋ koloowaa. Kaeŋ ama oŋoaŋgia kanageŋ iwoiwaajoŋ amamaagi yoŋoo ilawoilagianoŋ kelemaleleŋ ewaati, kambaŋ iikanoŋ mono iidamoŋ ilaaŋ oŋombuya. Kaeŋ ama aogi ala ilailaa siligianoŋ ororoŋ koloowaa.
15 *Ii Buŋa qaa koi oogita ejiwaa so koloowaa, "Mamaga meŋ kululuuŋ laligoroti, iinoŋ aŋaa so nero qaa suruya mende raro ano borombooroŋ meŋ kululuuŋ laligoroti, iinoŋ nene iwoiwaajoŋ mende amamaaro." Kiaŋ.

Neŋauruna karooŋ wasiŋ oŋoniŋ kaŋ ilaaŋ oŋombu.
16 Anutunoŋ Taituswaa uuta sololooro oŋoojoŋ nii kaaŋa majakaka moma ilaaŋ oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma laligoja. Kawaajoŋ "Anutu daŋgiseŋ!" jejeŋ. 17 Niinoŋ Taitus oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ qisiŋ uuta kuuwe waŋa meleeno. Iikayadeeŋ qaagoto, aŋo oŋo ilaaŋ

* **8:15:** Eks 16.18

oŋomambaajoŋ moma koposoŋgoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ nonomesaoŋ Korint oŋoonoŋ kamambaajoŋ jero. 18 Nononoŋ uumeleeŋ alanana moŋ wasiniŋ iwo kawaota. Kokanoŋ Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkejiwaajoŋ ii uumeleeŋ kanageso so mepeseeŋ muŋkeju.

19 Iwaa qaa toroqeŋ kokaeŋ jemaŋa: Masedonia uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii meweeŋgogi naŋgonaŋgo nanduŋa ii meŋ nonowo motooŋ kana kemboŋa. Nononoŋ Poŋ iyaŋaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ moma nanduŋ somata ii saanoŋ galeŋ koma Judia prowinsnoŋ kema oŋomboŋa. Ala ilailaa oŋombombaa uukalenana kaeŋ asuganoŋ qendeema oŋomboŋa.

20 Kaeŋ ama naŋgonaŋgo nanduŋ somata ii tiliqili aŋgi soowabotiwaajoŋ saanoŋ galeŋ koma sororogowoŋa. Moŋnoŋ silinana iikawaajoŋ jeŋ nonombabotiwaajoŋ moma kaparaŋ koma nanjoŋ. 21 *Qaa kawaa kania ii kokaeŋ: Nononoŋ sili Pombaa jaanoŋ dindiŋa kolooji, ii qetetaŋgowombotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkejoŋ. Iikayadeeŋ qaagoto, sili ejemba jaagianoŋ sokonji, ii kaaŋagadeeŋ ambombaajoŋ moma kaparaŋ komakejoŋ.

22 Yorowo uumeleeŋ alanana moŋ ii kaaŋagadeeŋ wasiniŋ kawaa. Ii kambaŋ mamaga aŋgotete meŋ muŋ tania kokaeŋ iiniŋ: Iinoŋ kambaŋa kambaŋa Pombaa gawoŋ memambaajoŋ geregere amakeja. Kambaŋ kokaamba oŋo tosaaŋa ala ilailaa oŋombombaajoŋ mojuti, iikaeŋ moma laariŋ oŋonjiwaajoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma uuwaawaa somata momakeja.

23 Niinoŋ Taitus kokaembaajoŋ meweeŋgowe: Iinoŋ noo ala ilailaana ano gawoŋ meme neŋana kolooja. Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya yoŋonoŋ alawoinana woi ii meweeŋgoŋ oroŋgi jotamemegia koloojao. Kraistwaa qabuŋayanoŋ mono yoroojoŋ ama somariiŋkeja. 24 Kawaajoŋ eja karooŋ kawuti, ii mono uugianoŋ jopagoŋ oŋoma kaniagia kaeŋ ii qendeeŋgi iibuya. Kaeŋ ambuti eeŋ, nononoŋ siligiaajoŋ selegia mepeseeniŋi, qaa iikawaa hoŋanoŋ mono asuganoŋ kolooro iigi uumeleeŋ kanageso mamagayanoŋ mobuya. Kiaŋ.

9

Mono uumeleeŋ alaurugia ilaaŋ oŋombu.

1 Anutuwaa ejemba soraaya ala ilailaa moneŋ oŋombutiwaajoŋ oomambaajoŋ mojento, oŋo qaa ii modaborojutiwaajoŋ qaa mombo jemambaajoŋ mende amamaajeŋ. 2 Oŋo ala ilailaa ambombaa uusiiŋgia eja. Niinoŋ ii moma iikawaajoŋ oŋoo selegia meŋ uma Masedonia uumeleeŋ kanageso yoŋoo jaanoŋ mepeseeŋ oŋoma kokaeŋ jewe, “Korint ano Akaia uumeleeŋ alaurunana tosianoŋ mono gbani emugendeeŋ kanaiŋ Judia ala ilailaa ama oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligoju.” Kaeŋ jewe oŋoo uugeregiaajoŋ mogi qaa iikanoŋ mono uugia kuuro. Kawaajoŋ kanageso hoŋa yoŋoo uugia waaro ala ilailaa ambombaajoŋ afaaŋgogi.

3 Oŋoaŋgiaa siiŋ kolooŋ oŋono mojuto, kileŋ neŋauruna karooŋ koi wasiŋ oŋonjeŋ. “Korint yoŋonoŋ moneŋ meŋ kululuuwombaajoŋ jojoriŋ laligoju,” kaeŋ jeŋ qaa iikawaajoŋ oŋoo selegia mepeseewe. Qaa iikanoŋ omaya kolooro mamaganoŋ mobuboto, qaagia otaaŋ moneŋ oŋanoŋ aŋgi ozoŋ esunoŋ raro kuuyanoŋ kaaŋ iŋiibutiwaajoŋ mojeŋ.

* **8:21:** Gba 3.4

4 Qaa iikanoŋ omaya kolooro moneŋgianoŋ mawosusunoŋ mende
raro eeŋ laligogi Masedonia neŋauruna tosianoŋ niwo kaŋ kaaŋ
mokoloon oŋombuyagati eeŋ, niinoŋ mono oŋoojoŋ ama gamu
mokoloomambo. Teŋ kombutiwaajoŋ moma laariŋ oŋoma laligowe
hoŋa mende koloonagati eeŋ, oŋo mono kaaŋiadeeŋ qaagia omayaajoŋ
ama gamu mokoloowubo.
5 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana karooŋ ii uu kuuŋ oŋomambaajoŋ
mobe sokono kokaeŋ iŋijowe, “Oŋo mono waladeeŋ Korint yoŋoonoŋ
kema naŋgonaŋgo nanduŋ somata ambutiwaa qaa somoŋgogiti, areŋ
ii otaaŋ andaborowutiwaajoŋ mono uukuukuu meŋ oŋombu. Kaeŋ
aŋgi ala ilailaa nanduŋgia ii kikuyawo otoko qaganoŋ qaagoto, mono
loloogendeeŋ afaaŋgoŋ mamaga ambu. Ii mindirigi ziozwaa ozoŋ
esunoŋ raro kaŋ saanoŋ mewoŋa.” Kaeŋ jewe.

Kota afaaŋgoŋ mamaga qosoma kororoowu.

6 Qaa koi mono romoŋgoŋ laligowu: Nene kota afaaŋagadeeŋ qosoma
kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaaŋagadeeŋ afaaŋagadeeŋ mewaa. Nene
kota mamaga qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaaŋagadeeŋ ma-
maga mewaa. Kawaajoŋ mamaga aŋgi Anutunoŋ kitianoŋ mamaga
oŋombaa. 7 Oŋo aŋa aŋa nanduŋgia mono uugianoŋ somoŋgogitiwaa so
amakebu. Korisoronoŋ afaaŋgoŋ mojoqojoroŋ ejemba kaleŋ oŋonjuti,
Anutunoŋ ii jopagoŋ oŋomakeja. Kawaajoŋ nanduŋgia moŋnoŋ kuuŋ
oŋonjiwaajoŋ ama uuwoi qaganoŋ mende ambu. Ii kikuwo mende
ambu.
8 Uuafaaŋ qaganoŋ kotiŋgia mamaga aŋgi Anutunoŋ mono kotiiŋ
kaleŋmoriaŋa kuuya meŋ seiŋ oŋomakebaa. Kaeŋ oŋono laaligo kuuya
kanoŋ iwoiwaajoŋ amamaawuti, ii kuuya mono kambaŋ so buŋa qeŋ
aogi sokoma oŋomakebaa. Kaeŋ kolooro gawoŋ awaa kania kania ii
afaaŋgoŋ megi hoŋa kelemaleleŋ koloowaa. 9 *Otokoya qaa nanduŋ
somasomata amakejuti, ii Buŋa Tere qaa koi oogita ejiwaa so kolooju,

“Iinoŋ afaaŋgoŋ kaleŋa kaleŋa mendeema ejemba wanaya
oŋomakeja.
Nanamemeŋa dindiŋa kikuya qaa kanoŋ mono kambaŋ tetegoya
qaa Anutuwaa jaanoŋ eŋ ubaa.”

10 *Anutunoŋ qosomakororoo ejawaajoŋ nene kota muro nene kolooro
neŋkejoŋi, iinoŋ mono nembanenewaa mojoqojoroŋ amakebuti, ii
kaaŋagadeeŋ oŋomakebaa. Ii oŋono uugianoŋ lolooro saanoŋ afaaŋgoŋ
qaa kota qosoma kororooŋ seigi nanamemeŋ solaŋaa hoŋa kolooro
Anutunoŋ ii meŋ somariiro seiŋkebaa. 11 Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ mono
laaligo kuuya kanoŋ kotuegoŋ meŋ seiŋ oŋono qeaŋgoŋkebu. Kanoŋ
saanoŋ afaaŋgoŋ ejemba kambaŋ so gbiŋgbaoŋa qaa kaleŋ mamaga
oŋomakebu. Kaeŋ aŋgi ii meŋ (Jerusalem kema) oŋoniŋ ejemba mam-
aganoŋ kotiŋgiaajoŋ ama Anutu mepeseegi hoŋa oŋoonoŋ koloonkebaa.
12 Naŋgonaŋgo gawoŋ koi meŋkebuti, iikanoŋ mono Anutuwaa
ejemba soraaya yoŋonoŋ iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ aŋgi ilaaŋ
oŋomakebaa. Iikayadeeŋ qaagoto, iikawaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!”
qaa ii mamaga jewutiwaajoŋ ama hoŋa oŋoonoŋ koloonkebaa.
13 Kawaa kania ii kokaeŋ: Naŋgonaŋgo gawoŋ koi meŋ iikaaŋa kanoŋ
momalaarigiaa kania qendeengi ejemba mamaganoŋ ii iima Anutu

* **9:9:** Ond 112.9 * **9:10:** Ais 55.10

teŋ kombutiwaajoŋ mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jewuya, “Korint yoŋonoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii qaanondeeŋ mende jokoloojuto, Poolwaanoŋ qaa ii gbiŋgbaoŋa qaa teŋ koma afaaŋgoŋ loloogendeeŋ nono ano tosaaŋa kuuya noŋoojoŋ kaleŋ jaasooŋgo nonomakeju.”

14 Kaeŋ jeŋ oŋoojoŋ qamakooli gawoŋ meŋ iikanoŋ waegia mamaga meŋ oŋoma kokaeŋ jewuya, “Iiya! Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋa kelemaleleŋ Korint oŋono uujopagiaa hoŋa mamaga nonoŋgi.” Kaeŋ jegi Anutuwaa kaleŋanoŋ asuganoŋ koloowaa. 15 Oo anana Anutu kaleŋaajoŋ ama mono mepeseeŋkeboŋa. Iwaa kaleŋa Jiisas Kraistnoŋ mono awaa soro kolooja. Naŋgonaŋgo ambutiwaa qaaya ii kaeŋ kaŋ tegoja.

10

Poolwaa gawombaajoŋ qaa jegi kitia meleeno.

1 Tosianoŋ oŋoo batugianoŋ noojoŋ kokaeŋ jeŋkeju: Jaasewaŋ qeŋ aoŋ geregere mende amakejato, moŋgeŋ kema kanoŋ mono qaa kotakotagadeeŋ jeŋ nonomakeja. Kaeŋ jeŋkejuto, Kraistnoŋ kiaŋkomuŋ gumbonjonjoŋ nomakeji, niinoŋ mono iikawaa qaganoŋ neeno uugia kokaembaajoŋ kuumaŋa:

2 Tosaaŋa yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeŋkeju, “Pool ano iwaa neŋauruta yoŋonoŋ balombaa nanamemeŋaa taniga otaaŋ iyaŋgiaajoŋ romoŋgoŋ amakeju.” Niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ qaa kaeŋ jeŋkejuti, ii mono temboma oŋoma awasaŋkaka nama jeŋ oŋomambaajoŋ mojento, kileŋ uugia kotakota totooŋ kuuŋ jeŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ. Kawaajoŋ oŋo ejemba noojoŋ qaa kaaŋa jeŋkejuti, ii mono uulaŋawo gema uŋuwu. Qaagia kaaŋa ii mindiŋgogi iŋiibe uunanoŋ mono luae qero batugianoŋ kaŋ bonjoŋ laligomaŋa.

3 Oŋanoŋ, nanamemena namonoŋ amakejento, ii kileŋ neenaajoŋ ama balombaa nanamemeŋ bologa mende otaaŋ manja mende qeŋkejeŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa kawali galeŋ koloon kereuruta kiropo kuuŋ oŋoma kanoŋ areŋ soraaya otaaŋ manja qeŋkejeŋ. 4 Baloŋ ejemba yoŋonoŋ uugia walaga otaaŋ manjawaa iwoiya kuuya iikawo manja qeŋkejuto, nononoŋ kaeŋ qaago. Manjaqeqe eja yoŋonoŋ jiŋkaroŋ jake kiripoya kiripoya simeŋ aeŋnoŋ memeta ii idoŋ kondeeŋgi kamaaŋkejuto, Anutunoŋ tiwo sumaŋ qaita moŋ usuŋawo ii nonono inaaŋ nonono iikanoŋ mono kere yoŋoo qaa areŋgia powowoŋ kotiga ii kuuŋ qewagoniŋ kamaaŋkeju.

5 Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ Anutuwaa kania moma kotowubotiwaajoŋ ama oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma momogia dindiŋa kojaŋgiro lalababu laligojuto, nononoŋ iyoŋoo roromoŋgo areŋgia doogoya kiripoyawo ii kuuya qewagoŋ kondeeniŋ kamaaŋkeju. Ejembanoŋ qaa momogia bologa ii menagoŋ somoŋgowutiwaajoŋ kana qendeema oŋoniŋ saanoŋ qaagia kuuya Kraist teŋ koma muŋkeboŋatiwaa so romoŋgoŋkebu.

6 Kaeŋ romoŋgoŋ Korint oŋonoŋ wala Kraistwaa qaa kuuya teŋ koma aposol gawona naŋgowutiwaajoŋ mambonjoŋ. Oŋonoŋ uugia mombo kaeŋ meleeŋgigo nononoŋ mono qaa qootogo ejemba yoŋoo qaagia kuuya gosiŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligojoŋ. Kiaŋ.

7 Oŋo iwoi kuuya mono selewaajoŋadeeŋ mende iima gosiwu.
Batugianoŋ nanamemeŋ sooŋkeji, iikawaa kaniaa hoŋa ii mono
romoŋgowu. Tosianoŋ batugianoŋ nii meŋ kamaaŋ nooma iyaŋgio Kraist-
waa jotamemeuruta koloojutiwaajoŋ uuwoi mende ama moma kotiijuti
eeŋ, iyoŋonoŋ mono toroqeŋ noojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ romoŋgowu:
Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloojuti, niinoŋ mono kaaŋagadeeŋ Kraist-
waa buŋa koloojeŋ.

8 Poŋnoŋ kokaembaajoŋ ku-usuŋ nono: Oŋo meŋ kamaaŋ
oŋoomambaajoŋ qaagoto, mono uugia meagowe kotiiwutiwaajoŋ ama
laligojeŋ. Kawaajoŋ ku-usuŋ iikawaajoŋ awelegoŋ koŋaiŋ kaaŋa
selena meŋ uma terereewenagati eeŋ, ii kileŋ mono gamu moŋ
mende mokoloowenaga. 9 Tereya tereya ooŋ ambe weeŋgoŋ ku-
usunaajoŋ toogia mobubo. Iikawaa toroko mobutiwaajoŋ mende
mojeŋ. Kawaajoŋ qaa ii kambaŋ kokaamba mende toroqeŋ jemaŋa.
Kiaŋ.

10 Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋkeju: Poolnoŋ tereya kanoŋ qaa lomb-
otawo ooŋ uunana oŋanoŋ kuuŋkejato, batunananoŋ nano iiniŋ eja
loota kolooja ano qaaya jero moniŋ piapiaya kolooja. 11 Niinoŋ qaa
iikawaa kitia kokaeŋ jemaŋa: Qaagia omaya mono mesaowu. Noo ka-
nianaajoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu: Nii moŋgeŋ kema terenoŋ qaana
kotiga ooŋkejeŋi, iikawaa so mono batugianoŋ laligoŋ kaaŋagadeeŋ
kotakota mindiŋgoŋ oŋomaŋa.

12 Umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ iyaŋgia jeŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuto, oŋanoŋ
nii nuuguŋ aposol qabuŋagiawo koloowuyagati eeŋ, niinoŋ mono
gamuna mobenaga. Kaeŋ kolooro neenaa ano yoŋoo nanamemeŋgia
leelee ama iima gosimambaajoŋ qetetaŋgoŋ kokodunduŋ ambenagato,
yoŋonoŋ mono momogia toroga otaaŋ iyaŋgiaa aiŋgiaa so uugia kedaya
ama gosiŋkeju. Nanamemeŋgia kaeŋ laŋ gosiŋ “Pool uugujoŋ,” jeŋ
uuqeeaŋgo momakeju. Qaa omaya kaeŋ jeŋ uugia qaa kolooju. Anu-
tuwaa kedanoŋ gosiŋ noŋgi saanoŋ uŋuuguŋ laligojeŋ.

13 Anutunoŋ gawoŋ memewaa jawoya ama nonoti, ii mende uuguŋ
selena mamaga mepeseemambaajoŋ mende mojeŋ. Anutunoŋ gawoŋ
meme areŋna ama nono meŋkejeŋi, iikawaa so mono oŋoo batugianoŋ
kaaŋagadeeŋ gawoŋ meŋkejeŋ ano iikawaa hoŋaajoŋadeeŋ selena
mepeseeŋkejeŋ.

14 Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋ sooŋkeju, “Poolnoŋ Korint batugianoŋ
gawoŋ merotiwaajoŋ selia mepeseero mende sokonja. Anutunoŋ baloŋ
mosoma gawoŋ mewaatiwaa jawo ama muroti, Poolnoŋ ii uuguŋ
lansaŋ waleemakeja.” Yoŋonoŋ waladeeŋ gawoŋ oŋoo batugianoŋ
mende megito, kileŋ nii meŋ kamaaŋ nooma iyaŋgiaa selegia qaanon-
deeŋ mepeseeŋkeju. Niinoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ kema
laligoŋ wala Korint oŋoonoŋ kaŋ uuwaa gawoŋ mewe. Wala mende
kawenagati eeŋ, umbuqumbuliŋ boi yoŋonoŋ noo qaana kaeŋ jegi
sokono niinoŋ neenaa kaniana jemaŋ jeŋ jeŋ soowenaga.

15 Anutunoŋ baloŋ mosoma gawoŋ memewaa jawo ama oŋonoti,
iyoŋonoŋ jawogia ii waleema oŋoo batugianoŋ kaŋ uuwaa gawoŋ
meŋkeju. Neeno jawona mende waleema tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ
gawoŋ mewetiwaajoŋ selena mepeseeŋkejeŋ. Boi tosianoŋ uuwaa
gawoŋ meŋ laligogiti, iikawaajoŋ selena mende mepeseeŋkejeŋ. Oŋoo
batugianoŋ wala kanaiŋ gawoŋ mewetiwaajoŋ kaeŋ ambe saanoŋ

sokonja. Anutuwaa areŋa otaaŋ batugianoŋ gawoŋ meŋ laligoniŋ momalaarigianoŋ toroqeŋ somariiro naŋgoŋ nonombutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ.

16 Naŋgoŋ nonoŋgi saanoŋ gomaŋa gomaŋa Korint leegeŋanoŋ Noot waageŋ ejuti, mono endukanoŋ kaaŋagadeeŋ kema Oligaa Buŋa jeŋ asariwoŋa. Gawonananoŋ kaeŋ somariiro gemaqeqe qaagianoŋ tegowaa. Anutunoŋ tosaaŋa yoŋoo gawoŋ meme jawogia ama oŋono megi honja koloodabororoti, iikawaajoŋ neenaa selena mepeseemambaajoŋ mende mojeŋ.

17 *Kaeŋ qaagoto, Buŋa qaa koi otaaŋ amambaajoŋ mojeŋ, “Moŋnoŋ selia mepeseemambaajoŋ moji, iinoŋ mono Pombaa gawombaa hoŋaajoŋ ama selia mepeseero sokombaa.” 18 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋgia jeŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokonjuto, Poŋnoŋ moroga jeŋ qeaŋgoŋ mubaati, iinoŋ mono aŋgotetenoŋ kotiiŋ nambaa. Kiaŋ.

11

Aposol takapolakaya yoŋonoŋ tiligoŋ oŋombubo.

1 Niinoŋ uuna qaa taniŋaaŋ qaa boroŋa moŋ jeŋ selena meŋ ube iikawaajoŋ mono mende moma bimoowu. Ii kileŋ nii gema mende nuwuyati, ii mojeŋ. 2 Niinoŋ oŋo eja motooŋgo Kraist iwaa buŋa koloogi emba saraŋ jumuŋa soraaya kaaŋa oŋoombe iinondeeŋ uŋuambaatiwaa qaaya jeŋ somoŋgowe. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ ama uutanoŋ motoqoto moma uugereya waamakeji, niinoŋ mono iikawaa so tosianoŋ qaanoŋ tutugoŋ oŋoma kele qeŋ horoŋ oŋoŋgi boliwubotiwaajoŋ majakaka momakejeŋ.

3 *Kokaembaajoŋ majakaka momakejeŋ: Mokolenoŋ osoŋkakale ano Iiwnoŋ (Eewanoŋ) boliroti, iikawaa so umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ kaeŋ me kaeŋ jeŋ tiligoŋ oŋooŋgi uugianoŋ menjereŋgoro jinjauŋ ambubo.

4 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Tosianoŋ kaŋ Jiisas jeŋ asariniŋi, ii qaagoto, Jiisas morota mombaa kania jeŋ seiŋ laligogi oŋonoŋ yoŋoojoŋ mende mogi bimooŋkeja. Uŋa Toroya buŋa qeŋ aogiti, ii qaagoto, ome moŋnoŋ tosaaŋa oŋoo uugianoŋ kemero melokanjiŋ laligoŋ iikawaajoŋ kileŋ konjiliŋ mende moju. Oligaa Buŋa moma aŋgoŋ koŋgiti, ii qaagoto, qaa tania aŋa so moŋ qatagadeeŋ Oligaa Buŋa qama laŋ jegi tosianoŋ ii afaaŋagadeeŋ moma aŋgoŋ komakeju. Kaeŋ kolooŋkejiwaajoŋ oŋonoŋ kileŋ majakaka moŋ mende momakeju. Ii mende sokonja.

5 Kawaajoŋ majakaka momakejento, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosigi niinoŋ kamaaŋqeqeta mende koloojeŋ. Tosianoŋ aposol qa meŋ umbuqumbuliŋ laŋ amakejuti, niinoŋ mono iyoŋoo newo baagianoŋ qaago totooŋ laligojeŋ. 6 Qaa nomakejutiwaa kitia ii kokaeŋ jejeŋ: Qaa awaga jejetaa tania ii saanoŋ mende mojento, Buŋa qaawaa kania ii mono moma sororogojeŋ. Ii kambaŋa kambaŋa pondaŋ asuganoŋ iŋisaambe moma yagoju.

7 Oŋo metaama oŋomambaajoŋ moma neena meŋ kamaaŋ aoŋ laaligona naŋgomambaajoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kawaajoŋ Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa ii oŋoojoŋ sewaŋa qaa eeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowe.

* **10:17:** Jer 9.24 * **11:3:** Jen 3.1-5, 13

Kaeŋ ama laligowetiwaajoŋ tosianoŋ noojoŋ uuduuduu qaa kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo amakeja.” 8 Uumeleeŋ kanageso tosianoŋ gawoŋ mende mewe kileŋ nanduŋgia eeŋ noŋgi mewe naŋgoŋ nono oŋo eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligowe. Tosianoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ yoŋgoro meme sili kaaŋa ama oŋoma laligoja. Kawaajoŋ iinoŋ aposol mende koloojato, aŋaa gawoŋga meŋkeja.” Noojoŋ kaeŋ jeŋ sooŋkeju.

9 *Oŋowo laligoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ iikanoŋ oŋoonoŋga moŋ mende kuuŋ meŋ bimooŋ muŋ nene iwoiya mende meŋ laligowe. Kaeŋ qaagoto, uumeleeŋ alauruna Masedonia prowinsnoŋga kaŋ iwoiwaajoŋ amamaaweti, ii iima asariŋ moneŋ noŋgi sokono. Nanamemena kuuya kanoŋ meŋ bimooŋ oŋomambotiwaajoŋ moma galeŋ meŋ aoŋ laligoweta mombo toroqeŋ kaeŋ laligomaŋa.

10 Meŋ bimooŋ oŋomambotiwaa qaana iikawaajoŋ mono neenaa selena meŋ uma laligojeŋ. Moŋnoŋ qaana ii Akaia prowinsgiaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanoŋ qewagomambaajoŋ amamaawaa. Kraistwaa qaa hoŋanoŋ mono nemuŋ koma nono qaa kaeŋ somoŋgoŋ jeŋ nanjeŋ. 11 Ii naambaajoŋ? Ii oŋo mende jopagoŋ oŋombenaga, iikawaajoŋ me? Mono oŋanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋi, ii Anutunoŋ moja.

12 Aposol sosoŋae kaaŋa kolooŋkejuti, iyoŋonoŋ nonowo “Ororoŋ koloowombaa gawoŋ tania iikayadeeŋ meŋkejoŋ,” kaeŋ jewombaajoŋ moju. Kawaajoŋ kokaeŋ kuuŋ oŋoma jeŋkeju, “Poolwaa tani kaaŋa gawoŋ meŋkejoŋi, iikawaajoŋ mono Pool kaaŋa naŋgoŋ nonombu.” Gawoŋgiaajoŋ selegia mepeseewombaajoŋ moma iikawaa kania moŋgamakejuto, ii saanoŋ mende mokoloowu. Niinoŋ ii kaaŋa mende koloojeŋ. Kawaajoŋ meŋ bimooŋ oŋomambotiwaajoŋ mono neena galeŋ meŋ aoŋ laligoŋkejeŋa mombo toroqeŋ iikaaŋa laligomaŋa.

13 Yoŋonoŋ aposol hoŋa qaagoto, aposol takapolakaya ano gawoŋ meme ejemba osoŋkakalegiawo kolooju. Kraistwaa aposol nonoo tanitani koloon qendeema aoŋ gawoŋ laŋ meŋkeju. 14 Satan aŋo asasagaa gajoba tani kaaŋa qendeema aoŋ gawoŋ laŋ meŋkeja. Kawaajoŋ umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ kaeŋ koloogitiwaajoŋ mende waliŋgoŋkeboŋa.

15 Kawaajoŋ Satambaa weleŋqeqe ejembauruta yoŋonoŋ ejemba weleŋgia qewombaa tanitani ama Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowutiwaajoŋ jeŋ sooŋ qendeema aoŋkeju. Gawoŋ kaaŋ laŋ meŋkejutiwaajoŋ nono mende aaruŋ waliŋgoŋkejoŋ. Selememe kaeŋ amakejuto, kambaŋ tetegoyanoŋ Anutunoŋ tawagia nanamemeŋgiaa so meleema oŋombaa. Kiaŋ.

Poolnoŋ aposol gawoŋ meŋ siimbobolo mamaga moro.

16 Qaana mombo kokaeŋ jemaŋa: Oŋoonoŋga tosianoŋ noojoŋ “Uuta qaaga laligoja,” kaeŋ jeŋ romoŋgowuyaga. Kaeŋ romoŋgowuyagati eeŋ, nii eja uuta qaa kaaŋa mono koma horoŋ nombu. Kaeŋ aŋgi saanoŋ ii kaaŋa neenaa selena meŋ uma batugianoŋ laligomaŋa. 17 Awasaŋkaka somata moma selena meŋ uma qaana jejeŋi, ii Pombaa momonoŋ mende otaaŋ jejento, qaa ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jejeŋ.

18 Ejemba mamaganoŋ batugianoŋ balombaa nanamemeŋ bologa otaaŋ selegia meŋ umakejuti, iikawaajoŋ niinoŋ kaaŋiadeeŋ ama qaana

* **11:9:** Fil 4.15-18

iikawaa so jejeŋ. 19 Oŋoaŋgio “Momo ejemba uuta koloojoŋ,” jejutiwaa-
joŋ oŋonoŋ ejemba uugia qaa yoŋoojoŋ mogi mende bimooŋkeja.
20 Oŋonoŋ hoŋa toontooŋ kokaeŋ kolooju: Ejemba koi kaaŋa yoŋoojoŋ
mogi uugianoŋ mende bimooŋkeja: Moŋnoŋ uŋuama somoŋgoro
weleŋqeqeuruta kamaaŋqeqeta kolooju. Moŋnoŋ tutugoŋ oŋoma nene-
gia nedaboroŋkeja. Moŋnoŋ jeŋ kelekele ama oŋono iwaa buŋa
kolooju. Moŋnoŋ iyaŋaa selia meŋ uma qaa tokoroŋkota jeŋ uruŋgia
qetaaliŋkeja.
21 Ii kaaŋa horoŋ ureeŋ ama oŋomambaajoŋ mono looloria koloon
laligowe. Bonjoŋa ama oŋombetiwaajoŋ “Kee momo meraga kolooja,”
jeŋ noojoŋ kaeŋ romoŋgoju me qaago? Qaa kaeŋ jeŋ iikanoŋ
saanoŋ gamu qeŋ nombutiwaa so kolooja me? Qaa jemaŋati, ii
eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jemaŋa. Umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ gawoŋ
meŋkejutiwaajoŋ selegia meŋ uma gamugia mende mojuti eeŋ, ni-
inoŋ mono kaaŋagadeeŋ gawonaajoŋ ama selena meŋ umambaajoŋ
kotiiŋkejeŋ.
22 Yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jeŋ selegia meŋ umakeju, “Nono Juuda
ejemba koloon Hibruu qaa jeŋkejoŋ.” Kaeŋ jeŋkejuto, niigago mono
kaaŋiadeeŋ koloojeŋ. “Israel ejemba koloojoŋ,” jeŋkejuto, niigago
mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ. “Aabrahambaa esa ambouruta koloojoŋ,”
jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ.
23 *Qaa moŋ ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jemaŋa, “Yoŋonoŋ Kraist-
waa gawoŋa meŋkejoŋ,” jeŋkejuto, niinoŋ ii mono ii haamo ama
uŋuuguŋ meŋkejeŋ. Niinoŋ mono ejemba ii uŋuuguŋ gawoŋ kotiiŋ meŋ
laligowe. Kraistwaa gawombaajoŋ ama kapuare mirinoŋ nooŋgi kanoŋ
ii uŋuuguŋ kambaŋ mamaga rabe. Ooli waayawonoŋ geriawo geriawo
nuŋ laligogi. Kambaŋa kambaŋa lombo mokoloon komumambaajoŋ
ama laligowe.
24 *Juuda jigo galeŋ tosianoŋ jegi arawambu noŋ nugi indeŋa 39
kolooro siimboboloya moma laligowe. Kaeŋ ama noŋgi areŋa 5 kolooro.
25 *Room gawman yoŋonoŋ jegi oporondaayanoŋ nugi indiŋa karoon
kolooro. Somaŋa motooŋgo jamonoŋ nugi komumambaajoŋ ambe.
Waŋgo somatanoŋ laligowe kowe toroŋanoŋ kuuŋ qagoŋ jaŋgoro in-
diŋa karooŋ kolooro. Kambaŋ moŋnoŋ waŋgo jaŋgoro kowenoŋ kemeŋ
weeŋ motooŋgo ano gomantiiŋa moŋ kowe qaganoŋ laŋ laligowe.
26 *Kambaŋa kambaŋa kana kema kaŋ laligowe. Apu somaso-
mata mamaga kotoŋ iikanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaajoŋ ama
laligowe. Kikekakasililiŋ ejemba yoŋoojoŋ ama koomuwaa toroko
moma laligowe. Juuda kanagesouruna yoŋoojoŋ ama lombo mokoloon
tiwilaamambaa ama laligowe. Waba kantri yoŋoojoŋ ama lombo
mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Taoŋa taoŋa kanoŋ lombo
mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Duuyaa gomaŋa gomaŋa
kanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Kowe kotoŋ
kema kanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Alau-
runa takapolakagiawo yoŋonoŋ nugi komumambotiwaajoŋ wosona (ba
kukuuna) kouma gojono laligowe.
27 Laaligona naŋgomambaajoŋ gawoŋ kotiiŋ meŋ laligowe. Gaoŋ
gbili mamaga laligowe. Gawoŋ mamaga mewetiwaajoŋ nenewaa

* **11:23:** Apo 16.23 * **11:24:** Dut 25.3 * **11:25:** Apo 16.22; 14.19 * **11:26:** Apo 9.23; 14.15

kambana mende ero nene apuwaa komuŋ laligowe. Nene qaono kambaŋ mamaga bodi laligowe. Opo malekuwaajoŋ amamaaŋ totoŋga ariŋ laligowe. 28 Iikayadeeŋ qaagoto, toroqeŋ kokaeŋ moma laligowe: Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kuuya yoŋonoŋ majakaka qaagia nijogi uunanoŋ mono kambaŋ so moma bimooŋ laligowe.

29 Momalaari alauruna daeŋ yoŋonoŋ sologoŋ loorijuti eeŋ, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii mobe bimooro uuna looriŋkeja. Moŋnoŋ koŋgoro ano uumeleeŋ alananoŋ siŋgisoŋgo anji, siŋgisoŋgo iikawaa gerianoŋ mono noo uuna kaaŋagadeeŋ nooro tembomakejeŋ.

30 Oŋonoŋ sele meŋ-uu qaagadeeŋ mobombaa siiŋa momakeju. Kawaajoŋ niinoŋ selena meŋ ubenagatiwaa so koloowenagati eeŋ, nii selenaa iwoiwaajoŋ qaagoto, mono uunaa iwoiwaajoŋ kamaaŋqeqeta koloowe esuŋna kamaaŋkejiwaajoŋ ama selena meŋ ubenaga. 31 Anutu Poŋ Jiisaswaa Maŋa kambaŋ so mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo laligoŋ ubaati, iinoŋ mono noo kaniana moro qaa qoloŋmoloŋgoya qaagoto, qaa hoŋa tooŋ ii jejeŋ.

32 *Damaskas sitinoŋ laligowe kiŋ Aretaswaa kiapyanoŋ goondomoŋuruta noma somoŋgoŋ nombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Damaskas ejemba yoŋoo siti sopa naguyanoŋ emboma oloŋ koma kemambotiwaajoŋ galeŋ meŋ naŋgi. 33 Kaeŋ naŋgito, alauruna yoŋonoŋ noma konde uutanoŋ nooma kasanoŋ somoŋgoŋ siti kiropo jeŋgenanoŋga sosooda aŋgi namonoŋ kamaaŋ koma borianoŋga oloŋ koma kawe. Kiaŋ.

12

Poolnoŋ jaameleeŋ uŋa iima isaisaaŋ qaa moro.

1 Oŋoo selememe alaurugianoŋ jaameleembaa qaaya qaaya jeŋkejuti, iikawaajoŋ niinoŋ kaaŋagadeeŋ selena mepeseeŋ jaameleembaa qaana jemaŋa. Qaa ii saanoŋ mende ilaaŋ oŋombaato, kileŋ qaa toroqeŋ jaameleeŋ uŋaya uŋaya ii Poŋnoŋ qaagia nisaano mobeti, iikawaa sunduya jemaŋa. 2 Eja moŋ moma mube Kraistwo qokotaaŋ laligoja. Uŋa Toroyanoŋ ii wano namowaa koosu haamo jawoya uuguŋ uma seŋgelao jawoya uuguŋ uma Anutu iyaŋaa Siwe gomaŋ uutanoŋ eu uro. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ gbani 14 tegoro laligojoŋ. Seliawo me selia qaa uŋa kokoosoyagadeeŋ uroti, ii mende mojeŋ. Anutunoŋ ii moja.

3-4 Uŋa Toroyanoŋ eja ii wano Anutuwaa oyaŋboyaŋ gomaŋaŋoŋ uro qaa qaita moŋ jegi moro. Baloŋ eja niinoŋ qaa ii jemambaajoŋ soŋgo eja ano qaa ii baloŋ ejemba ananaa qaanananoŋ jewombaa so qaago. Seliawo me selia qaa uroti, ii Anutunoŋ moja. Niinoŋ ii mende mojento, iwaa sunduya mojeŋ.

5 Niinoŋ eja iwaanoŋ iwoi kolooroti, iikawaajoŋ selena meŋ umaŋatiwaa so koloojeŋ. Neenaajoŋ ii kolooroto, kileŋ iikawaajoŋ ama neenaa selena mende mepeseeŋkejeŋ. Kawaajoŋ qaagoto, esuŋkamakamaa koloojeŋiwaajoŋ kaeŋ amakejeŋ.

6 Neenaajoŋ selena kaaŋagadeeŋ meŋ umambaajoŋ mobenagati eeŋ, qaana mono qaa hoŋaa so jewenaga. Kaeŋ qaa omaya jeje ejaga mende koloowenagato, ii kokaembaajoŋ kolatiŋ aoŋkejeŋ: Kuuya oŋonoŋ jaameleeŋ ii iibetiwaajoŋ qaa dindiŋa uuguŋ noojoŋ mogi uuta koloomambo. Nanamemena ambe iigi qaa jewe mogiti, mono iikawaa sogadeeŋ gosiŋ nombutiwaajoŋ mojeŋ.

* **11:32:** Apo 9.23-25

7 Nisaŋnisaaŋ qaa uuta mobe qaa tosaaŋa uuguŋkeji, iikawaajoŋ awelegoŋ aomambotiwaajoŋ Anutunoŋ iwoi jetawo noo sele busunanoŋ ano sosoro somambaa so nuŋkeja. Satambaa gajobanoŋ siimbobolo ii nono momakejeŋ. 8 Kawaajoŋ Poŋnoŋ ii sele busunanoŋga itagowaatiwaajoŋ qama kooliwe indiŋa karooŋ kolooro.

9 Kaeŋ qama kooliweto, qaa kokaeŋ nijoro, “Qaago. Esuŋkamakamaa koloona noo ku-usunanoŋ mono afaaŋgoŋ uuga saa qero akadamugawo kolooŋkebaa. Kawaajoŋ noo kaleŋmoriana mono buŋa qeŋ aona sokombaa.” Qaa ii nijoŋ Kraistwaa ku-usuŋanoŋ qananoŋ ubaatiwaajoŋ momakejeŋ. Kawaajoŋ esuŋkamakamaa kolooŋkejeŋiwaajoŋ selena mepeseeŋkejeŋ. Lombo ii qaombaatiwaajoŋ mende toroqeŋ qama koliŋkejeŋ.

10 Kraistnoŋ nii esuŋkamakamaa kolooŋkejeŋi, kambaŋ iikanoŋ esuŋ nono kotiiŋ namakejeŋ. Kawaajoŋ esuŋkamakamaa koloojeŋiwaajoŋ kileŋ mobe sokono kiku mende amakejeŋ. Tosianoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ noŋgi mobe sokoma nonja. Kraistwaajoŋ ama kakasililiŋ sisiwerowero ama noŋgi koŋajiliŋ moma kanoŋ kileŋ uubonjoŋ mokolooŋkejeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ majakaka moro?

11 Selena meŋ uma eja uuta qaa taniŋaaŋ koloojeŋ. Diŋgowutiwaajoŋ ama kana morota moŋ mende mokoloon noojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ ii jejeŋ. Oŋanoŋ, Anutunoŋ mende ilaaŋ nonagati eeŋ, neeno mono iwoi moŋ mende ambe gemaqeqe qaagianoŋ hoŋa koloonaga. Hoŋa koloonagato, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosijeŋi, mono kamaaŋqeqeta mende koloojeŋ. Tosianoŋ aposol qabuŋagiawowaa qa meŋ umbuqumbuliŋ laŋ laligojuti, niinoŋ mono iyoŋoo newo baagianoŋ mende totooŋ laligojeŋ.

12 Oŋoo batugianoŋ gawoŋ meŋ lombo mamaga moma mokosiŋgoŋ laligoweti, iikanoŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ sololooŋ nono aŋgoleto aiwese kania kania asugiro. Nanamemeŋ iikanoŋ aposol koloojeŋiwaa kania qendeema oŋonota iigi.

13 Oŋo ilaaŋ oŋombe ano uumeleeŋ kanageso tosaaŋa ii oŋowo ororoŋ ama oŋombe. Tosaaŋa oŋombe waagita oŋo mono nomaeŋ oŋomesaowe eeŋ laligowuyaga? Oŋanoŋ, naŋgoŋ nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianoŋ mende ambe. Aposol takapolakagiawo yoŋonoŋ lombo ii oŋoo qagianoŋ amakejuto, niinoŋ ii tosaaŋa yoŋoo qagianoŋ ambe bosimakeju. Naŋgoŋ nombutiwaajoŋ mende kuuŋ oŋoma iikanoŋ koposo ama oŋombe me? Kawaajoŋ “Poolnoŋ koposo ejaga kolooja,” jewuyaga, mono qinjina ii mesaowutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjeŋ.

14 Mobu, kambaŋ kokaamba mombo oŋoonoŋ kamambaajoŋ jojoriwe indiŋa karooŋ koloowaa. Kaŋ gawona naŋgowutiwaa lombota ii duŋanoŋ mombo oŋoo qagianoŋ mende amaŋa. Ii qaago. Oŋoaŋgiaa esuhinagiaajoŋ mende koposoŋgoŋkejento, oŋoaŋgio noo siiŋ mobutiwaajoŋ mojeŋ. Merabora yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia naŋgoŋ esuhina meŋ kululuuŋ oŋombutiwaa so mende koloojuto, nemuŋmaŋ yoŋonoŋ ii meraboraurugia yoŋoojoŋ meŋ kululuugi sokombaa. Iikawaa so uuwaa gawoŋ baageŋ niinoŋ maŋgia koloojeŋ. Kawaajoŋ uunoŋ baageŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.

15 Kawaajoŋ oŋonoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ iwoina kuuya ii korisoro qaganoŋ togoŋ oŋombe oŋoo buŋa koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Neenaa

laaligona kaaŋiadeeŋ qeaŋgowutiwaajoŋ qeleemambaajoŋ mojeŋ Kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ oŋombe uujopananoŋ somariiŋkejato, oŋoo uukaleŋgianoŋ mono kileŋ naambaajoŋ waziiŋkeja?

16 Oŋanoŋ, naŋgoŋ nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianoŋ mende ambe. Noo tuarenjeŋurunanoŋ qaa iikawaajoŋ uumotooŋgo anjuto, tosianoŋ kokaeŋ jewuyaga, “Pool ii momo eja koloojiwaajoŋ tiliqili ama uugia mejaŋgoŋ kokosiiŋ oŋoma moneŋgia kaeŋ me kaeŋ horoŋkeja.” Qaa ii hoŋa qaago! 17 Ii nomaembaajoŋ jeju? Neŋauruna wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kagiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ Pool esuhina mubutiwaajoŋ kuuŋ oŋono me qaago? Qaago. 18 Taitus oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ kuuŋ muŋ uumeleeŋ ala moŋ iwo wasiwe kari. Taitusnoŋ nii esuhina nombutiwaajoŋ kuuŋ oŋono me qaago? Qaago. Uŋa Toroya motoongonoŋ mono sololooŋ norono gawoŋ naŋgonaŋgowaa kana motoondeeŋ kema kaŋ laligori. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ kawaa.

19 Tere koi weeŋgoŋ iikanoŋ noojoŋ kokaeŋ romoŋgowubo, “Qaa jeŋ muniŋi, mono iikawaa kitiaga kaparaŋ koma jeŋ kaeŋ ooja.” Oo wombo alauruna, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Niinoŋ Kraistwo qokotaaŋ qaana Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jeŋ oowe. Gawonana kuuya ii oŋonoŋ uugia meagoŋ kotikotii mokoloowutiwaajoŋ meŋkejoŋ.

20 Oŋoonoŋ kaŋ iibe nanamemeŋgia togoŋkejeŋi, ii mombo otaaŋ laligowubo. Kaeŋ mokoloon oŋomambotiwaajoŋ majakaka mojeŋ. Nanamemeŋgiaa iroŋa meleema oŋombe qagianoŋ ubaati, oŋonoŋ tani amaŋati, ii togowuya, iikaeŋ mojeŋ. Batugianoŋ nanamemeŋ kokaeŋ ambubotiwaajoŋ toona mojeŋ: Uunoŋ motoqoto moma juma andoruru jewubo. Uuduuduu ama yoŋ jewubo. Selenoŋ kuukuu ama aoŋ deema oŋoaŋgiaa tuumbaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ laligowubo. Gemaqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ iikanoŋ meŋ boliŋ aowubo. Tosaaŋa yoŋoo qaagia aasaŋgoyanoŋ jegi dimboŋawo kembabo. Jaba-arambaraŋ ama areŋa tororo mende otaaŋ oŋoaŋgiaa aiŋgianoŋ laŋ laligowubo.

21 Kaeŋ ama laligowuti eeŋ, niinoŋ kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ majakaka moma kamaŋa: Ejemba mamaganoŋ wala siŋgisoŋgo ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoojoŋ uukonduŋ ama saamambo. Nanamemeŋ jewoŋawo laŋ otaaŋ siiŋgia kombombaŋa mokoloowutiwaajoŋ serowiliŋ ama gamugia moma mende moma boliŋ aogi. Batugianoŋ kawe uugia mombo mende meleeŋgi iŋiibe Anutunoŋ uuna kuuro mombo uukamakamaa amambo. Kiaŋ.

13

Galeŋ meme qaa konoga

1 *Kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kawe indiŋa karooŋ koloowaa. “Qaawaa jakeyanoŋ aambaa qaaya kuuya ii ejemba woi me karooŋanoŋ naŋgoŋ jegi kotiiŋkeja.” 2 Niinoŋ Buŋa qaa iikawaa so anjeŋ. Oŋoo batugianoŋ laligowe indiŋa woi kolooro kambaŋ iikanoŋ galeŋ meme qaa oŋombe. Qaa ii kambaŋ kokaamba mombo qeŋ gbiliŋ waladeeŋ jejeŋi, iikanoŋ tegoja. Kawaajoŋ mombo kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ ejemba siŋgisoŋgo wala aŋgiti me anjuti, ii mende iŋiima koboomaŋa. Kileŋagiawo oŋo mono kuuya mindiŋgoŋ oŋomaŋa.

* **13:1:** Dut 17.6; 19.15

3 Kraistnoŋ esuŋkamakamaa qaganoŋ mende ama oŋomakejato, ku-
usuŋa oŋoo batugianoŋ qendeemakeja. Kraist iikanondeeŋ mono
sololooŋ nono aposol koloonŋ qaa jeŋkejeŋi, oŋo iikawaa kaniaajoŋ
uuwoi ama kaparaŋ koma qisiŋ aoŋkeju. Kawaajoŋ siligiaa so mono
qaa jeŋ oŋoma mindiŋgoŋ oŋomaŋa.
4 Kraist maripoonoŋ qegi komuroti, kambaŋ iikanoŋ esuŋkamakamaa
tani laligoroto, kileŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma muro kotiiŋ
laligoja. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ iwo qokotaaŋ neena esuŋkamakamaa
koloonŋ laligojento, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma nono
Kraistwaa jeta teŋ koma mindiŋgoŋ oŋomambaajoŋ kotiiŋ laligojeŋ.

Mono oŋoaŋgia gosiŋ aoŋ uugia meleembu.

5 Mono oŋoaŋgia tororo gosiŋ aowu. Uugia meleema oŋanoŋ Kraist
moma laariju me qaago, iikawaajoŋ mono aŋgotetenoŋ ama gosiŋ
aowu. Kraist Jiisaswaa Uŋayanoŋ uugianoŋ kotiiŋ laligoji, ii moma
kotoju me qaago? Uugianoŋ mende laligoji eeŋ, oŋo mono aŋgotete
iikanoŋ kamaaŋ uŋuro Kraistwaa buŋa mende kolooju. 6 Niinoŋ
oŋoonoŋ aposol hoŋa koloojeŋ me qaago, oŋo kaeŋ gosiŋ noŋgi aŋgotete
iikanoŋ mende kamaaŋ nuwaa, iikaeŋ mojeŋ. Oŋo noo kaniana kaeŋ
asuganoŋ iima moma kotowutiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ.
Kawaajoŋ mindiŋgoŋ oŋombe oŋanoŋ sokombaa.
7 Qaa kuuya ooŋ koujeŋi, ii aŋgi soowabotiwaajoŋ Anutu qama
koolijoŋ. Qaa moŋ jeŋ sooŋ laligogi kaŋ mindiŋgoŋ oŋombe tuaren-
jeŋurunanoŋ mono aposol ku-usuna oŋanoŋ iima asariwuya. Kaeŋ
koloowaatiwaajoŋ mende qama koolijeŋ. Oŋo mende mindiŋgoŋ
oŋomaŋatiwaa so niibubotiwaajoŋ mende qama koolijento, oŋonoŋ
uugia dindiŋa meleembutiwaajoŋ qama koolijeŋ. Uugia oŋanoŋ
meleembuti eeŋ, niinoŋ mende mindiŋgoŋ oŋombe tuarenjeŋurunanoŋ
noojoŋ toroqeŋ “Eja looloorіaga!” jeŋ mobuyagato, ii kileŋ.
8 Nono qaa hoŋa qotogoŋ moŋ utegowombaajoŋ amamaawoŋato,
qaa hoŋanoŋ seiwaatiwaajoŋ saanoŋ namboŋa. 9 Niinoŋ ku-usuna
mende qendeema esuŋkamakamaa tani laligowe oŋonoŋ kotiiŋ nam-
buti, kambaŋ iikaaŋanoŋ mono korisoro amakeboŋa. Uumeleembaa
akadamugia kuuya mokoloonŋ kotiiŋ nambutiwaajoŋ nononoŋ Anutu
qama koliŋ muŋkejoŋ. 10 Poŋnoŋ oŋo meŋ kamaaŋ oŋomambaajoŋ
qaagoto, uugia meagowe kotiiwutiwaajoŋ moma ku-usuŋa ii nono. Ku-
usuŋ iikawaa qaganoŋ nama oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ geri-
awo ama oŋomambotiwaajoŋ mono qaa koi koriganoŋ laligoŋ oŋoojoŋ
tere koi oojeŋ. Oŋoaŋgio mindiŋgoŋ aowuti eeŋ, mono bonjoŋa ama
oŋomaŋa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

11 Oo uumeleeŋ alauruna, qaana jeŋ tegoŋ qambaŋmambaŋ kokaeŋ
oŋonjeŋ: Mono aisooŋ laligowu. Kaniagia sooroti, ii mono kuuya
mindiŋgodaborowu. Uukuukuu qaa oŋonjeŋi, ii mono buŋa qeŋ
aoŋ teŋ kombu. Qaa jeweti, iikanoŋ mono uumotooŋ ama luaenoŋ
laligowu. Kaeŋ aŋgi Anutu jopagoŋ aowutiwaajoŋ inaaŋ nonoma luae
qeŋ nonombaati, iinoŋ mono oŋowo laligowa.
12 Oŋo uumeleeŋ alaurugia yoŋowo mono joloŋgia jeŋ aŋgoŋ aoŋ
kana soraaya otaaŋ buugia kitoŋ neŋ aoŋ laligowu. Anutuwaa ejemba
soraaya kuuya koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.

13 Poŋ Jiisas Kraistnoŋ mono kaleŋmoriaŋa oŋono Anutuwaa uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono Uŋa Toroyanoŋ kuuya inaaŋ oŋono uumotooŋ ama ainjoloŋ laligowu. Kiaŋ.

Galesia Tere
Poolnoŋ Galesia yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ Buŋa Tere koi Galesia prowinswaa uumeleeŋ kanageso yoŋoojoŋ ooro. Galesia prowins ii Eisia Maino (Turkey) uutanoŋ Room yoŋonoŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi baagianoŋ laligogi.

Aposol yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ seigi wala Juuda tosaaŋa ano kanageŋ waba kantri tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleeŋgi. Kambaŋ iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ kaparaŋ koma qaa woi kokaeŋ jegi bimooro:

1) “Waba kantri yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotowuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono uumeleeŋ kanageso hoŋa mende koloowuya.” Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ me-weeŋ-goŋ oŋonoti, iyoŋoo aiweseya ii sele kooto. Jen 17.10–12. Poolnoŋ ii moma “Qaa ii hoŋa qaago!” jeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laarigi Anutunoŋ momalaarigia iikawaajoŋ ama qaagia jeŋ tegoro solaŋaniŋ uumeleeŋ tuuŋ hoŋa koloowuya.”

2) Boi takapolakaya yoŋonoŋ Poolnoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋnoŋ gawoŋ meroti, ii meŋ kamaaŋ ama kokaeŋ jegi, “Pool ii aposol hoŋa mende koloojiwaajoŋ ama qaaya mende mobu.” Kaeŋ jegito, Poolnoŋ kotiiŋ jero, “Niinoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa jeje ejaga koloowe Anutunoŋ metogoŋ kuuŋ nono aposol hoŋaga laligojeŋ.” Kaeŋ jeŋ Galesia yoŋoo uumeleeŋ tuuŋa tuuŋa nanamemembaa qambaŋmambaŋ qaa ooro. Uunana meleemboŋati eeŋ, mono afaaŋgoŋ Kraist jopagoŋ gawoŋa meniŋ hoŋa koloowaa.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-10
Pool nii aposol hoŋa koloojeŋ 1.11–2.21
Anutu kaleŋmoriaŋaa Buŋa qaa 3.1–4.31
Nononanaa aiŋnanaa soŋgoya 5.1–6.10
Terewaa qaa kota waŋa 6.11-18

1 Pool niinoŋ qaa amiŋ mobombaajoŋ Galesia uumeleeŋ kanageso oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Wasiwasi eja koloojeŋiwaa kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ aposol gawombaajoŋ mende kuuŋ noŋgi meŋ laligojeŋ. Baloŋ eja moŋnoŋ mende wasiŋ nonoto, Jiisas Kraist ano Maŋ Anutu ii koomunoŋga meŋ gbiliroti, iyoronoŋ mono areŋgoŋ aposol gawoŋ noni meŋ nanjeŋ. 2 Neŋauruna kuuya niwo nanjuti, iyoŋonoŋ nii kotiŋgoŋ noŋgi tere koi ambe Galesia prowinsnoŋ uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa oŋoonoŋ kaja.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

4 Jiisasnoŋ ananaa Anutu ano Maŋ iwaa je buuta otaaŋ ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ ama laaligoya qeleeno qegi. Kambaŋ kokaamba namowaa kambaŋ bologanoŋ laligoŋkejoŋi, iinoŋ mono kokainoŋga hamo qeŋ metogoŋ nonombaatiwaajoŋ ama komuro. 5 Kawaajoŋ Anutuwaa qabuŋaya kambaŋa kambaŋa mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Oligaa Buŋa ii mende jeŋ sooŋ modoqodowagowu.

6 Niinoŋ oŋoo kanagiaajoŋ ama aaruwe jaa kona luguja. Anutunoŋ
Kraistwaa kaleŋmoriaŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ oŋoono iwo laligogito,
niinoŋ oŋomesaowe tosianoŋ kaŋ Oligaa Buŋa morota jegi kambaŋ
mende koriro eleema qaa doogoya kanoŋ qokotaaŋ eŋkalololoŋ laligoju.
Kawaajoŋ mono aaruŋ tililiŋgojeŋ. 7 Qaagia ii Oligaa Buŋa hoŋa mende
totooŋ koloojato, ejemba tosianoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii eŋkalololoŋ
meŋ meeqeeraŋ aŋgi dogoja. Kaeŋ kolooro laŋ liligoŋ ejemba kuuŋ
oŋoŋgi uugia sisau kolooro laligoju.

8 Ejemba kaaŋa ii mono yamageŋ (kozigeŋ)! Nononoŋ Oligaa Buŋa
jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋi, moŋnoŋ ii qewagoŋ buŋa qaa morota
jeŋ asarinagati eeŋ, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ gere siawaa buŋa
kolooja. Ii nonoonoŋga moŋnoŋ me Siwewaa gajoba moŋnoŋ kamaaŋ
jenaga, ii kileŋ qaa kaaŋa mono mende totooŋ teŋ kombu. Qaa doogoya
ii kileŋ. 9 Qaa wala jeŋ laligoniŋi, iikayadeeŋ mono keteda koi mombo
jejeŋ: Oŋonoŋ Oligaa Buŋa aŋaliŋ moma aŋgoŋ kondaborogiti, moŋnoŋ
ii qewagoŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagi eeŋ, Anutunoŋ mono ii
qasuaaŋ muro gere sianoŋ kemeba.

10 Qaa kaeŋ jejeŋi, ii ejembanoŋ nisosoroogi neeno yoŋoo jaanoŋ
sokomambaajoŋ ama mende jejento, Anutunoŋ niiro iwaa jaanoŋ
sokomambaajoŋ ama ii jejeŋ. Niinoŋ baloŋ ejemba uuqeeaŋgo moma
nombutiwaajoŋ mende totooŋ kaparaŋ komakejeŋ. Toroqeŋ ejemba
kele ama oŋoma usugowenagati eeŋ, niinoŋ mono Kraistwaanoŋ gawoŋ
memambaajoŋ amamaawenaga. Kiaŋ.

Kraistnoŋ meŋ letoma nono aposol koloowe.

11 Oo alauruna, Oligaa Buŋawaa kania ii kokaeŋ moma yagowu: Buŋa
qaa jeŋ asariŋkejeŋi, ii baloŋ eja moŋnoŋ mende uunoŋ junjuŋ qaa
jerota eja. 12 Moŋnoŋ moŋ ii mende kuma nono. Ii baloŋ eja mom-
baanoŋga mende moma aŋgoŋ kombeto, Jiisas Kraistnoŋ iyaŋo asugiŋ
noma Oligaa Buŋaya nisaano moma asariwe noo buŋaga kolooro.

13 *Oŋonoŋ noo kaniana saanoŋ moju. Juuda ejembanoŋ Anu-
tuwaa Kana qaawaajoŋ uugere amakejuti, niinoŋ waladeeŋ iyoŋoo
momogia otaaŋ yoŋoo so koloon meŋ laligowe. Kaaŋa laligoŋ
Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso ii uŋuŋ ureeŋ jaabamagege meŋ
oŋoma laligowe. Geriawo sisiwerowero ama oŋoma meŋ tiwilaaŋ
oŋomambaajoŋ aŋgobato meŋ laligowe. 14 *Juuda ejemba gbaworo
alauruna gbaninana motooŋanoŋ laligoniŋi, niinoŋ iyoŋoonoŋga sei-
seiya ii haamo ama oŋoma Kana qaawaajoŋ uugere meŋ laligowe. Kaeŋ
laligoŋ Juuda nanamemenanaa kania tororo otaaŋ ambosakonanaa
jeŋkooto qaa kamaawabotiwaajoŋ mono hononja qaa kaparaŋ koma
laligowe.

15 *Kaeŋ ama laligoweto, Anutunoŋ walagadeeŋ nemuŋ goroŋ
uutanoŋga niima iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nono ano kanageŋ
kaleŋmoriaŋaajoŋ ama noono. Noonoti, iinoŋ mono noojoŋ areŋ
kokaeŋ moro sokono: 16 Iinoŋ Meriaa kania nii nisaano momambaajoŋ
moma Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ waba kantri tosianoŋ kema
yoŋoo batugianoŋ jeŋ asariŋ laligomambaajoŋ nijoro. Iinoŋ kaeŋ
nijorotiwaajoŋ ama niinoŋ waama kanakanaiyanoŋga kanaiŋ baloŋ

* **1:13:** Apo 8.3; 22.4-5; 26.9-11 * **1:14:** Apo 22.3 * **1:15:** Apo 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18

ejemba yoŋoo gejanono qaagiaajoŋ mende totooŋ moŋgama qisiŋ oŋoma laligoŋ koube.
17 Kaaŋiadeeŋ Jerusalem sitinoŋ mende uma wasiwasi eja aposol
wala laligoŋ kougiti, iyoŋoonoŋ mende kema asugiwe. Kaeŋ qaagoto,
iikanondeeŋ Arebia gomanoŋ kema laligoŋ mombo Damaskas sitinoŋ
eleembe. 18 *Damaskas eleembe gbani karooŋ tegoro “Piito iima
moma kotomaŋa,” jeŋ Jerusalem sitinoŋ uma iwo somaŋa 15 kawaa
so laligowe. 19 Kanoŋ laligoweto, wasiwasi eja aposol tosaaŋa ii mende
iŋiibe. Pombaa koga Jeims iigadeeŋ iibe.
20 Kawaajoŋ mobu, qaa ooŋ oŋonjeŋi, ii qaa hoŋaga kolooja.
Qoloŋmoloŋgoya moŋ qaago. Qaa ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jejeŋ.
21 Jerusalem mesaoŋ Siria ano Silisia balonoŋ kema gomaŋ tosaaŋa
liligoŋ laligowe. 22 Kaeŋ kema laligoweto, Judia prowinswaa uumeleeŋ
kanageso tuuŋa tuuŋa Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, iyoŋonoŋ mende
niigitiwaajoŋ kambaŋ iikanoŋ nii mende moma kotoŋ noma laligogi.
23 Noonoŋ buju qaa kokaenda ii yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi, “Wala
sisiwerowero meŋ nonoma laligoroti, iinoŋ mono letoma laligoja. Mo-
malaari qaa aliwaatiwaajoŋ jaabamagege meŋ nononoti, iinoŋ mono
kambaŋ ketada kokaamba aŋo qaa iikayadeeŋ jeŋ asariŋkeja.” 24 Kaeŋ
moma noojoŋ ama Anutu mepeseeŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

2

Aposol yoŋonoŋ Pool horogi batugianoŋ karo.

1 *Kawaa gematanoŋ gbani 14 tegoro kanoŋ “Barnabaswo Jerusalem
sitinoŋ mombo umaŋa,” jeŋ Taitus kaaŋagadeeŋ wambe motooŋ uniŋ.
2 Anutunoŋ wala noonoŋ asugiŋ kemaŋatiwaa qaa nisaanotiwaa-
joŋ ama yorowo kema Jerusalem keuma gawonaa kania jeŋ asariŋ
oŋombe. Gawoŋ pondaŋ meŋ kouma laligojeŋi, iikanoŋ aposol
yoŋoonoŋ mende sokono gawonaa hoŋanoŋ kamaaŋ qero pogowabo.
Kaeŋ romoŋgoŋ sunduna ejemba omaya yoŋoojoŋ laŋ mende iŋijoweto,
jotamemeurunana goda qeŋ oŋomakejoŋi, iigadeeŋ horoŋ oŋombe
ajoroogi. Ajoroogi kanoŋ Oligaa Buŋa waba kantri batugianoŋ liligoŋ
jeŋ seiŋkejeŋi, ii asuganoŋ jeŋ asariwe mogi. 3 Yoŋonoŋ ii moma
“Saanoŋ!” jegi. Kaeŋ jeŋ neŋana Taitus Griik eja iinoŋ niwo laligoroto,
kileŋ somataurunana yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya selianoŋ kotowu-
tiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ mugi. Juuda nonoonoŋ Kana qaa ii mende
meŋ kotiiŋ mugi.
4 Juuda somata yoŋonoŋ qaagoto, tosianoŋ eja selia kotowombaajoŋ
moma batuyanoŋ batuyanoŋ kuuŋ jegiti, boi takapolakaya iyoŋoo
kanagia ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ “Uunana meleenjoŋ,” jeŋ kaeŋ mon-
doŋ nonoo kanianana iima kotowutiwaajoŋ oloŋ jaŋ qeŋ kaŋ ala
kaaŋa batunananoŋ kouma laligogi. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaniŋ
laaligo walagaa kasanoŋga isama nonono solaŋa laligojoŋi, iikawaa
silia iima kotowutiwaajoŋ naŋgi. Yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaeŋ moma
koposoŋgogi: Saanoŋ laligogi oŋoniŋ ananaa sopa uutanoŋ kougi
Mooseswaa Kana qaa baatanoŋ oŋooniŋ ananaa weleŋqeqeurunana
koloowuya. 5 Kaeŋ koposoŋgoŋ metama nonoŋgito, nononoŋ Oligaa
Buŋawaa qaa hoŋanoŋ meeqeesoo koloowabotiwaajoŋ nanjoŋ. Ii oŋoo

* **1:18:** Apo 9.26-30 * **2:1:** Apo 11.30; 15.2

batugianoŋ agokayaŋ koniŋ kotiiŋ ewaatiwaajoŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende loriŋ qaagiaa baatanoŋ kembombaajoŋ mende totooŋ wambelaaniŋ.

6 *Ajoajoroonoŋ nii Buŋa qaana jeŋ asariwe jotamemeya yoŋonoŋ "Saanoŋ!" jeŋ niinoŋ Buŋa qaa moŋ toroqeŋ jemaŋatiwaajoŋ mende jegi. Eja ii geregiaga koloogi goda qeŋ oŋomakeju. Qabuŋagia kaeŋ me kaeŋ kolooji, niinoŋ iikawaajoŋ mobe so motooŋgo kolooja. Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende ninisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja. Keda motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja. 7 Buŋa qaana mende totooŋ utegogito, Anutuwaanoŋ gawoŋ areŋa iikawaajoŋ mono "Ahaa!" jeŋ kokaeŋ iima asarigi: Anutunoŋ moma laariŋ nonoma Oligaa Buŋa jeŋ asariwombaa gawoŋa ii kokaeŋ mendeeno: Niinoŋ ii waba kantri batugianoŋ jeŋ seiwe Piitonoŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ Juuda kanageso yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋomakeja.

8 Gawoŋa kaeŋ mendeema aposol Piito inaaŋ muro Juuda eja selegia kotogiti, iyoŋoo batugianoŋ uukuukuu gawoŋ meŋkeja ano nii kaaŋiadeeŋ inaaŋ nono wasiwasi ejaga kolooŋ waba kantri batugianoŋ liligoŋ gawoŋ iikayadeeŋ meŋkejeŋ. 9 Kawaajoŋ Jeims, Piito ano Jon, eja geria qabuŋagiawo yoŋonoŋ Poŋnoŋ kaleŋmoriaŋ kaaŋa nono laligoweti, qaa ii moma kotogi uumotooŋgo aniŋ. Gawoŋ kaeŋ mendeema iikawaa kaisareyaga Barnabaswo noro boronara qegi kokaeŋ jeŋ kotiiniŋ, "Noro waba kantri yoŋoonoŋ kema gawoŋ meri oŋoaŋgia Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋ toroqeŋ gawoŋ meŋkebu." 10 Qaa motooŋgo qisiŋ noroma kokaeŋ toroqeŋ nirijogi, "Ejemba wanaya ilaaŋ oŋombojoŋ mono toroqeŋ romoŋgoŋ laligowao." Kaeŋ nirijogi niinoŋ iikaaŋagadeeŋ ama oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Piito jeŋ qotogoŋ muro.

11 Kaeŋ jeŋ kotiininto, Piitonoŋ Antiokia sitinoŋ kaŋ meleŋqeleeŋ ano ejemba uugianoŋ mamaga boliro. Kawaajoŋ Piitonoŋ karo iibeti, kambaŋ iikanoŋ niinoŋ jaayanoŋ kuuŋ kokaembaajoŋ tuarenjeŋ ama mube: 12 Piitonoŋ wala waba kantri yoŋowo laligoŋ nene motooŋ neŋ laligogito, eja tosianoŋ Jeims mesaoŋ Jerusalemga kagi iikawaa gematanoŋ ejemba ii iŋiima sisiriiŋ sigeŋsigeŋ nano. Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotogi yoŋoojoŋ toroko moma ziriŋziriŋ ama Juuda tuuŋ yoŋowo qokotaaŋ laligoro.

13 Kaeŋ waba kantri ejemba ii mojogia tiiro koŋgbara qegi Juuda uumeleeŋ ejemba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ Piitowo qokotaaŋ uumeleembaa selesele qeŋ naŋgi. Selesele qeŋ nama Barnabas kaaŋagadeeŋ horogi yoŋowo jibijabu qero. 14 Kaeŋ ama nanamemeŋgianoŋ Buŋa qaa hoŋa dindiŋagadeeŋ mende otaagiti, niinoŋ ii iima ejemba kuuya yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nama kokaeŋ ijowe, "Piito, gii Juuda ejagato, kileŋ waba kantri yoŋoonoŋ nanamemeŋgia otaaŋ laligojaŋ. Gii Juuda ananaanoŋ nanamemeŋ mende otaaŋ kileŋ waba kantri ejemba ii otaaŋ nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma uugere amakejaŋ? Ii mende sokonja." Kiaŋ.

Juuda ano waba kantri anana Anutuwaa jaanoŋ ororoŋ koloojoŋ.

* **2:6:** Dut 10.17

15 Juuda kolooŋ uunana meleeniŋi, nononoŋ waba kantri ejemba
siŋgisoŋgogiawo kaaŋa mende kolooŋ laligojoŋ. 16 *Kaaŋa laligojonto,
hamoqeqewaa kania ii kokaeŋ erota moma yagojoŋ: Jiisas Kraist
moma laariniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋ. Moŋnoŋ Kana qaa
otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa mende koloowaa. Kawaajoŋ nononoŋ
kaaŋiadeeŋ solaŋa koloowombaajoŋ moma Kraist Jiisas moma laariŋ
muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ. Ii Kana qaa teŋ kombonagati-
waajoŋ ama qaago.
17 Kaeŋ ama Kraistwo qokotaaŋ Anutuwaa jaanoŋ so-
laŋaniwombaajoŋ kaparaŋ koniŋ Anutunoŋ kileŋ mokoloon nonono
nononano kantri tosaaŋa yoŋoo tani kaaŋa siŋgisoŋgonanawo laligojoŋi
eeŋ, Kraistnoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ nemuŋ koma nononja me
qaago? Qaago totooŋ! Qaa ii yamageŋ (kozigeŋ)! 18 Kana qaa otaaŋ
solaŋa koloowombaa qaaya ii kondeema qewagowe. Qewagoweto,
ii mombo aŋgobato meŋ jeŋ kuuwenagati eeŋ, mono Kana qaa
iikayadeeŋ qotogoŋ siŋgisoŋgo ejaga koloon kaniana mombo iikaeŋ
mokoloomambo. 19 Wala kaniana iikaeŋ mokoloon Kana qaawaajoŋ
ama koomuya tani kaaŋa koloowe. Kaeŋ koloowe Kana qaanoŋ
mende toroqeŋ galeŋ koma nono solaŋa laligojeŋ. Niinoŋ laaligona
Anutuwaanoŋ ambe Kraistwo maripoonoŋ nugi kaaŋa komuŋ nama
iwo kotiiŋ laligojeŋ.
20 Kawaajoŋ neeno mende toroqeŋ laligojento, Kraistwaa Uŋayanoŋ
mono noo uunanoŋ kotiiŋ laligoja. Kraistnoŋ uu jopagoŋ noma
laaligoya noojoŋ qeleema dowena mero. Kawaajoŋ toroqeŋ jaawo
laaligo laligomaŋati, ii mono Anutuwaa Meria moma laariŋ muŋ
laligomaŋa. 21 Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowonagati
eeŋ, Kraistnoŋ mono eeŋ toontooŋ komunaga. Komuroti, ii moma
laariŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa kaeŋ mende qewagoŋkejeŋ. Iikanoŋ
mono nemuŋ koma nonono solaŋaniŋkejoŋ. Kiaŋ.

3

Kana qaawaajondeeŋ nambu me Jiisas moma laariwu?

1 Oo Galesia kaamaa ejemba, uugia qaa! Niinoŋ Jiisas Kraist
maripoonoŋ qegitiwaa kania ii jaagianoŋ ama jeŋ qendeema oŋombeto,
moŋnoŋ noo gemananoŋ kaŋ uusoosoo meŋ oŋono jinjauŋ qeju. Ii
mende sokonja. 2 Iwoi motoondago qisiŋ oŋombe nijogi momam-
baajoŋ mojeŋ: Oŋonoŋ Uŋa Toroya ii mono nomaeŋ ama buŋa qeŋ
aogi? Ii Kana qaa otaagitiwaajoŋ ama qaagoto, Oligaa Buŋa moma
Jiisas moma laarigi Uŋa ii uugianoŋ ano buŋa qeŋ aogi. Niinoŋ
qaa ii duduuwubotiwaajoŋ nama uugia kuujeŋ. 3 Ii duduugitiwaa
tanitani meleema momogia mesaoŋ uugia sooro kaamaa anju. Wala
Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemeŋ inaaŋ oŋono kania kanaiŋ keŋgito,
mombo Mooseswaa Kana qaawaa kanianoŋ kemeŋ kemakeju. Kambaŋ
kokaamba oŋoaŋgiaa esuŋ qaganoŋ solaŋa koloowombaajoŋ aŋgobato
meŋkeju me? Esuŋgia iikanoŋ mende sokonja.
4 Kraistwaajoŋ ama siimbobolo mamaga ama oŋoŋgi qagianoŋ uroti,
ii mono eeŋ toontooŋ moma bosima laligogi me? Hoŋa mende
kolooro ii mono oŋanoŋ eeŋ toontooŋ bosiŋgi. Kawaajoŋ oŋo mono

* **2:16:** Ond 143.2; Room 3.20, 22

ejemba uugia qaaga laligoju. 5 Kawaajoŋ Anutunoŋ Uŋa Toroya oŋoma batugianoŋ aŋgoleto kania kania esuŋmumuyawo meŋkeji, ii oŋonoŋ Buŋa qaaya moma Jiisas moma laariŋkejutiwaajoŋ ama meŋkeja. Kana qaa otaaŋkejutiwaajoŋ ama ii mende meŋkeja. Qaago. Qaa ii mono mende duduuwu. Kiaŋ.

Aabrahambaa kana otaaniŋ sokombaa.

6 *Qaa iikawaa so Anutunoŋ Aabraham ama muro ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.”

7 *Kawaajoŋ Aabrahambaa kania romoŋgoŋ kokaeŋ mobu: Daeŋ yoŋonoŋ Anutu moma laariŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Aabrahambaa mundaŋuruta kolooŋ laligoju. 8 *Anutunoŋ walawala areŋa kokaeŋ ano, “Ejemba Juuda qaago yoŋonoŋ nii moma laariŋ noŋgi qaagia jeŋ tegowe solaŋaniwuya.” Areŋa kaeŋ ama iikawaa so Aabrahambaajoŋ Oligaa Buŋa qaa walawala kokaeŋ ijoro, “Goojoŋ ama noo kotuemotuenanoŋ mono namowaa ejemba tuuŋ kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa.” Tosianoŋ qaa ii waladeeŋ iima asariŋ Buŋa qaanoŋ oogi. 9 Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro kotuegoŋ muro momalaariwaa wanjaleya kolooro. Iikawaa so daeŋ yoŋonoŋ Aabraham kaaŋa moma laarijuti, Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ kotuegoŋ oŋono Aabrahambaa mundaŋuruta koloowuya.

Jiisasnoŋ kitinana kolooro Anutuwaa qasumasuwaa buŋa qeŋ aoro.

10 *Kaeŋ koloowuyato, kuuya yoŋonoŋ Kana qaa otaaŋ kawaa qaganoŋ laariŋ laligojuti, Anutunoŋ mono qasuaaŋ oŋono laligowuya. Qaa ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ oogita eja, “Kana qaa Terenoŋ qaa kuuya oogita eji, moŋnoŋ moŋ ii kuuya mende teŋ koma otaaŋkeji, Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ murota laligowaa.” 11 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba solaŋa mombaa momalaarianoŋ mono nemuŋ koma muro kotiiŋ laligowaa.” Kawaajoŋ moŋnoŋ Kana qaa otaaŋ iikanoŋ solaŋa koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwaa. Qaago. Qaa ii asuganoŋ qendeema oŋombe tegoja. 12 *Momalaarinoŋ Mooseswaa Kana qaa mende nemuŋ konja. Qaa iikanoŋ jojopaŋ qaa kuuya teŋ kondaborowombaajoŋ uunana kuuŋkeja. Kana woi ii aŋa aŋa. Kana qaawaa kania ii kokaeŋ jero oogita eja, “Kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono kotiiŋ laligowaa.”

13 *Kana qaa mende waleembonaga, kaeŋanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloowonaga. Kaento, Anutunoŋ anana iyaŋaa Kana qaayaa so qasuaaŋ nonomambaajoŋ togoŋ Kraist wasiro ala ilailaanana kolooŋ dowenana mero. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba gere batuyanoŋ mondoŋ oŋonjuti, Anutunoŋ ii kuuya qasuaaŋ oŋono laligoju.” Iikawaa so Kraist gerenoŋ mondoŋgi ananaa kitinana kolooro Anutunoŋ qasuaaŋ muro iikaaŋa kanoŋ dowenana mero. Qasumasuaa ananaa qanananoŋ uroti, ii qetegoro.

14 Beŋnana Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro kotuegoŋ muroti, iikawaa so kotumotue iikanoŋ waba kantri kuuya sokoma yoŋoo

* **3:6:** Jen 15.6; Room 4.3 * **3:7:** Room 4.16 * **3:8:** Jen 12.3 * **3:10:** Dut 27.26 * **3:11:** Hab 2.4 * **3:12:** Lew 18.5 * **3:13:** Dut 21.23

buŋagiaga koloowaatiwaajoŋ moro. Kaeŋ moma kuuya ananaa dowenana mero. Dowenana mero Kraist moma laariniŋ kana kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ Uŋaya Toroya nonomambaa qaaya somoŋgoroti, nono uunana meleema Uŋa ii saanoŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

Kana qaa ano oyaŋboyaŋ mokoloowoŋatiwaa soomoŋgo qaa

15 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ balonoŋ laaligowaa sareqaaya moŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ borosamoya tosia yoŋoo buŋaga koloowaatiwaa qaaya tuuŋnoŋ jero somoŋgogita eji, ii moŋnoŋ moŋ qewagoŋ kanageŋ qaa moŋ qaganoŋ toroqemambaajoŋ amamaawaa. 16 *Mobu, Anutunoŋ soomoŋgowaa qaaya ii Aabraham ano gbilia moŋ yoroojoŋ jeŋ somoŋgorota eja. Buŋa qaa iikanoŋ “gbiliuruga” mamaga ananaajoŋ tani kaaŋa mende jejato, eja motooŋgowaajoŋ kokaeŋ jeja, “Ii goo gbilinoŋa moŋ ii mumaŋa.” Eja motooŋgo ii Kraist.

17 *Qaa iikawaa kaniaajoŋ kokaeŋ jejeŋ: Soomoŋgowaa qaa iikawaa hoŋa ii mono kamaawaatiwaajoŋ amamaawaa. Anutunoŋ ii walawala jeŋ somoŋgoŋ gbani 430 tegoro kanoŋ Kana qaaya mokolooŋ Mooses muro. Kana qaa iikanoŋ soomoŋgo qaaya wala jeroti, ii qewagomambaajoŋ amamaawaa. 18 *Oyaŋboyaŋ koloowombaa kotumotueya ii Kana qaa otaaŋ mokoloowonagati eeŋ, Anutuwaa soomoŋgo qaawaajoŋ mende toroqeŋ amamaaniŋ eeŋ toontooŋ ewabo. Buŋa qaaya Aabraham muroti, ii eeŋ totooŋ mende eroto, Anutunoŋ qaaya iikawaa so Aabraham kotuegoŋ muro oyaŋboyaŋ mokolooŋ laligoro.

19 Aabraham eeŋ kotuegoŋ muŋ Kana qaa ii mono nomaembaajoŋ anota eja? Kawaa kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ kana uuguŋ jinjauŋ qeŋ laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ Kana qaa ii kanageŋ toroqeŋ jeŋ asugiro. Jeŋ asugiro Siwe gajoba yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ ala ilailaa eja (namel man, mediator) Mooseswaajoŋ isaama borianoŋ aŋgi Anutuwaa je meŋ ejemba batunananoŋ nama jeŋ kotoro. Kana qaa iikanoŋ kambaŋ so eŋ uma galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ ama qaagoto, kanageŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ kamaawaatiwaajoŋ ii nonono. Aabrahambaa gbili mombaa soomoŋgo qaaya nonono eja iikanoŋ asugiroti, kambaŋ iikanoŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ mono kamaaro.

20 Ala ilailaa eja iinoŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ nama qaa gawoŋ meŋkeja. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii ala ilailaaya qaa, mono aŋo Aabraham muro. Kawaajoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaaya ii uuta ano Kana qaa iikanoŋ mono newo baatanoŋ raja. Kiaŋ.

Kana qaawaa gawoŋ hoŋa ii nomaeŋ?

21 Kaeŋ raro Kana qaa ano oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaa ii aojao me qaago? Awawi! Anutunoŋ kotiiŋ laligowombaa Kana qaaya nononagati eeŋ, mono oŋanoŋ Kana qaa otaaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowonaga. Kawaajoŋ qaa woi ii mende aojao. 22 Qaagoto, qaa woi ii aŋa aŋa. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii uumeleeŋ ejemba oyaŋboyaŋ mokoloon nonomambaajoŋ ama anota eja. Soomoŋgo qaa iikanoŋ Jiisas Kraist moma laarijoŋi, mono ananaanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma kokaeŋ areŋgoŋ jero, “Siŋgisoŋgo ejemba uugia mende meleembuti eeŋ, mono eeŋ toontooŋ Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwuya.” Kawaa kania ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ jerota

* **3:16:** Jen 12.7 * **3:17:** Eks 12.40 * **3:18:** Room 4.14

eja, “Siŋgisoŋgonoŋ mono gomaŋ so ejemba kuuya gbadooŋ nonono laligojoŋ.”

23 Wala uunana mende meleeniŋ momalaarinananoŋ mende kolooro Kana qaanoŋ somoŋgoŋ galeŋ koma nonoma kapuare uutanoŋ nonoono. Kanageŋ Anutunoŋ momalaariwaa kania ninisaano kolooroti, kambaŋ iikanoŋ kasa gbadonoŋ laaligonana ii tegoro.

24 Kaeŋ raniŋ Kana qaa ii boinanaga kolooŋ Kraistwaa kania mobombaajoŋ kuma nonomakeja. Boi eja gbaworo kuma oŋoŋgiti, iikawaa so qaa iikanoŋ nunuama solaŋa koloowombaajoŋ mindiŋgoŋ galeŋ koma nonomakeja. Kaeŋ ama Kraistwaa kania moma asariŋ moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ kuuŋ nonomakeja. Uunana meleeniŋ boiwaa gawoŋa ii mono kambaŋ iikanoŋ tegowaa. 25 Uunana meleeniŋ momalaarinananoŋ kolooro Kana qaa baatanoŋ mende laligoniŋ iikanoŋ boi kaaŋa mende toroqeŋ galeŋ koma nonomakeja. Kiaŋ.

Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ laligojoŋ.

26 Kuuya oŋonoŋ Jiisas moma laariŋ mugi kolokoloo dologa oŋono Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ Kraistwo qokotaaŋ nanju. 27 Kraistwo nambutiwaajoŋ oomulu meŋ oŋoŋgiti, kuuya oŋo mono Kraist moma aŋgoŋ koma iikanoŋ maleku taaŋa kaaŋa esuuŋ aoŋ iwo qokotaaŋ nanju. 28 Oŋo korebore Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naŋgi mindiriŋ oŋono motooŋgo kolooŋ laligoju. Kawaajoŋ Juuda ano kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ tuuŋ woi ii mombo mende kolooju. Iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano weleŋqeqe omaya koloojuti, Anutunoŋ mono iŋiiro tuuŋ woi mende toroqeŋ kolooju. Ejemba oŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ tuuŋ woi mende toroqeŋ kolooju.

29 *Oŋo Kraistwaa buŋa koloojuti eeŋ, mono Aabrahambaa gbilia iwaanoŋga kolooŋ tinitosauruta laligoju. Kaeŋ kolooŋ soomoŋgo qaayaa hoŋa oyaŋboyaŋ ii buŋa qeŋ aowutiwaa so kolooju. Kiaŋ.

4

Anana Kraistwaajoŋ ama Anutuwaa meraborata kolooniŋ.

1 Qaa ii toroqeŋ kania kokaeŋ jemaŋa: Meranoŋ maŋaa borosamoya buŋa qeŋ aowaatiwaa so koloojato, mera gbaworo laligoŋ kambaŋ kanoŋ weleŋqeqe omaya yoŋowo ororoŋ kaaŋa kolooja. Maŋaa borosamo iwoi kuuyaa toya koloowaato, kileŋ weleŋqeqe yoŋoo kooroŋgianoŋ alagiaga kolooŋ gawoŋ tawaya qaa eeŋ meŋkeja.

2 Kaeŋ mera laligoŋ galeŋuruta yoŋoo newo baagianoŋ nano yoŋonoŋ laaligoya kuuya areŋgoŋ galeŋ koma jeŋ kotoŋ muŋkeju. Maŋanoŋ kambaŋ ama muro kaŋ kuuwaati, iikanoŋadeeŋ kanaiŋ aŋo borosamo toya kolooŋ laligowaa. 3 Nononana kaaŋiadeeŋ wala uuwaa leegeŋanoŋ mera gbaworo kaaŋa laligoniŋ. Kambaŋ iikanoŋ beŋ ano kawali galeŋ Siwe namo batugaranoŋ iwoi kuuya galeŋ koma oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ galeŋ koma nonoŋgi eeŋ yoŋoo weleŋgia qeŋ newo baagianoŋ laligoniŋ.

4 Kaeŋ laligoninto, Anutuwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Meria wasiro embawaanoŋga kolooro. Juuda ananaa Kana qaa baatanoŋ laligomambaajoŋ kolooro. 5 *Kana qaa baatanoŋga isama nonoma dowenana

* **3:29:** Room 4.13 * **4:5:** Room 8.15-17

memambaajoŋ asugiro. Kaaŋanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloon buŋaya moma aŋalidaboroŋ laligojoŋ.
6 Kaeŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloojutiwaajoŋ ama Anutunoŋ
Meriaa Uŋaya wasiro uunananoŋ kemeŋ kokaeŋ qamakeja, “Oo Aba
Amana!”* 7 Kaeŋ qamakejiwaajoŋ ama mende toroqeŋ weleŋqeqe
omaya koloojanto, Anutuwaa meraboraaŋa koloon laligojaŋ. Kaeŋ
laligojaŋiwaajoŋ ama Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Buŋaya gono buŋa qeŋ aoŋ
galeŋ koma laligowaga. Kiaŋ.

Poolnoŋ Galesia yoŋoojoŋ majakaka moro.

8 Oŋo wala Anutu mende moma kotoŋ laligogi. Kambaŋ iikanoŋ
tando lopioŋ ano beŋ kawali galeŋ beŋ hoŋaa laaligoya mende meŋ
laligojuti, ii tawagia qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta laligogi.
9 Kaeŋ laligogito, uugia meleema kambaŋ kokaaŋanoŋ Anutuwaa kania
moma kotoŋ laligogita Anutunoŋ moma kotoŋ oŋono laligoju. Anu-
tunoŋ moma oŋonji, qaa iikanoŋ waŋa koloon oŋonja. Kaeŋ laligojuto,
duŋanoŋ mombo naambaajoŋa beŋ kawali galeŋ iwoi kuuya galeŋ
komakejuti, mono iyoŋoonoŋ meleema jaasewaŋ qeŋ oŋoma laligoju?
Beŋ kawali galeŋ ii esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojuto, oŋonoŋ mono
kileŋ ii weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta koloowombaa siiŋa moju. Ii
mende sokonja.
10 Ii weleŋ qeŋ oŋoma kendoŋ rara kambaŋ kania kania iikawaajoŋ
mogi uro tororo otaaŋkeju. Sabat kendoŋ ramakeju. Koiŋ gbilia kouro
beŋgia romoŋgoŋ koiŋ so aisooŋkeju. Yambuyambu korisoro ama
kendoŋ tosia ii gbani so tororo otaaŋkeju. 11 Niinoŋ oŋoojoŋ ama toroko
kokaembaajoŋ mojeŋ: Niinoŋ oŋoo batugianoŋ gawoŋ mewe hoŋa
mende kolooro eeŋ toontooŋ seleqeqe amambo.

Galesia yoŋonoŋ Pool gema qewombaajoŋ aŋgi.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ kokaeŋ kuuŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ
oŋo kaaŋa koloon laligowetiwaajoŋ oŋonoŋ mono noo so koloowu. Iwoi
bologa moŋ mende ama noŋgi. 13 Niinoŋ wala oŋoonoŋ kaŋ ji niro
selena kamaaro laligoweti, kania iikawaajoŋ rama Oligaa Buŋa jeŋ
asariwe mogi. Oŋonoŋ ii moma komuju. 14 Niinoŋ selekamakamaa
laligowe gema nuwombaa aŋgobatoya mokoloogi, ii mojento, kileŋ
mende jejewili ama sureeŋ noŋgi. Kaeŋ qaagoto, nii niigi Anutuwaa
gajoba kaaŋa koloowe noŋgi. Oopopoo, noojoŋ Kraist Jiisas iyaŋaa tani
romoŋgoŋ horoŋ noma “Oowe oowe!” jegi.
15 “Oowe oowe!” jeŋ selenanoŋ gemananoŋ poupou qeŋ jaa korogia
qonjoma nombombaajoŋ mogito, ii mende sokono mesaogi. Oŋoo
kaniagia moma ii oŋanoŋ kaeŋ naŋgoŋ jejeŋ. Yei! Kambaŋ iikanoŋ
qaakorisoro honoŋa qaa aŋgiti, ii mono nomaembaajoŋ kambaŋ
kokaamba qaonota eeŋ laligoju? Ii mende sokonja. 16 Oŋoo Buŋa qaa
hoŋa jeŋkejeŋiwaajoŋ mono kere ama nonju me?
17 Ejemba tosaaŋa yoŋonoŋ oŋoojoŋ ama uugere amakejuto, ii uugere
awaaga qaago. Ii awaaga qaagoto, yoŋonoŋ oŋo nonoonoŋga uŋuama
batunananoŋ jawo ama togoŋ nombutiwaajoŋ moju. Kaeŋ mendeema
nonoŋgi uugere qaganoŋ iyaŋgia naŋgoŋ oŋom-butiwaajoŋ kaparaŋ
komakeju. 18 Oŋo nanamemeŋ awaa ambutiwaa uugereya amakejuti,

* **4:6:** Aba ii Arameik qaanoŋ Ama.

ii awaa soro. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligowe kambaŋ iikanoŋadeeŋ qaagoto, mono kambaŋ so kaeŋ aŋgi sokombaa.
19 Oo kokouruna, nii kolokoloo dologa koloowutiwaajoŋ masu kaaŋa
nuro siimbobolo mobeti, iikaaŋagadeeŋ mono duŋanoŋ mombo mo-
jeŋ. Kraistwaa nanamemeŋanoŋ oŋoonoŋ koloon kotowaatiwaajoŋ
siimbobolo ii moma laligojeŋ. 20 Noo uunanoŋ mono oŋoojoŋ ama
sisau kolooja. Kawaajoŋ niinoŋ kambaŋ kokaamba oŋoo batugianoŋ
laligomambaajoŋ motoqoto mojeŋ. Oŋowo laligoŋ qaa arona meŋ
kamaaŋ ama qaa bonjoŋ jemambaajoŋ mojeŋ. Kiaŋ.

Haagar ano Saara yoroo sareqaa

21 Tosaaŋa oŋonoŋ Juuda nonoo Kana qaa Tere otaawombaajoŋ
mojuto, qaa iikawaa kania ii oŋanoŋ moma kotoju me qaago? Kania ii
moma asariwutiwaajoŋ qisiŋ kuuŋ oŋonjeŋ. 22 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ
oogita eja: Aabrahambaa merawoita woi koloori: Moŋ weleŋqeqe
emba kamaaŋqeqetanoŋ (sleiw) mero ano moŋ ii aŋaa suujariŋ embia
(frii) solaŋa laaligoya iinoŋ mero. 23 Weleŋqeqe embanoŋ meria
meroti, iikanoŋ mera kolokoloowaa kananoŋ kolooroto, moŋ emba
(frii) solaŋa laaligoyanoŋ meroti, iinoŋ Anutunoŋ mera koloowaatiwaa
qaa somoŋgoroti, mono qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ kolooro.
24 Qaa iikawaa kania ii aasaŋgoya. Emba woi ii Anutunoŋ
ejemba ananawo soomoŋgo areŋ woi anoti, mono iyoroo saregaraga.
Soomoŋgo areŋ moŋ ii Sainai (Sinai) baaŋanoŋ anoti, iikawaa sareya
ii emba qata Haagar. Ejemba soomoŋgo areŋ ii otaaŋkejuti, iyoŋonoŋ
mono Kana qaawaa jeŋkooto baatanoŋ laligoju ano gbiliurugianoŋ qaa
iikawaa weleŋa qeŋkebutiwaajoŋ kolooŋkeju.
25 Haagar ii Sainai baaŋa, Arebia balonoŋ nanjiwaa sareya kolooja.
Sainai iikawaa alia ii Juuda gomambaa siti qata Jerusalem. Siti
iikawaa kanagesoya somata melaa yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba Kana
qaa baatanoŋ laligogi somoŋgoŋ oŋono solaŋa (frii) mende kolooju.
Kawaajoŋ sogara motooŋgo koloojao. 26 Solaŋa (frii) mende koloojuto,
Jerusalem siti moŋ eukanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono kasa gbadogia
qaa solaŋa laligoju. Nonoo nemunana Saara iinoŋ siti iikawaa sareya
kolooja. 27 *Iikawaa gejatootoo qaaya ii kokaeŋ oogita eja,

> “Emba ejanoŋ mojoya tiiroti, iinoŋ mono merabora oŋono seigi
> iikanoŋ emba loyawo ii uuguŋ haamo ambaa.
> Kawaajoŋ emba aruŋa merabora mende menati, gii mono kileŋ
> aisooŋ laligowa.
> Masu mende guro laligonati, gii mono kileŋ qa gigilaaŋ merabora
> koloowaatiwaajoŋ otokoriaŋ maama laligowa.”

28 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Aisakwaa so Anutuwaa soomoŋgo
qaanoŋ nemuŋ koma oŋono kolokoloo dologa koloon laligoju.
29 *Kambaŋ iikanoŋ merabora kolokoloowaa kananoŋ kolooroti, iinoŋ
koga Uŋa Toroyanoŋ nemuŋ koma muro kolooroti, ii sisiwerowero ama
muŋ laligoro. Kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ sisiwerowero kaaŋa ii
eja.
30 *Kaeŋ ejato, Buŋa qaa moŋ ii toroqeŋ kokaeŋ jegita eja, “Weleŋqeqe
embawaa merianoŋ mono Maŋaa borosamoya mende mewaa. Emba

* **4:22:** Jen 16.15; 21.2 * **4:27:** Ais 54.1 * **4:29:** Jen 21.9 * **4:30:** Jen 21.10

solaŋa laaligoya iwaa meriawo ii motooŋ mende mendeema aŋgoŋ kombao. Kawaajoŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqeta ii mono konjona meriawo kembao.” 31 Oo uumeleeŋ alauruna, sareqaa kaaŋaa so anana mono weleŋqeqe embawaa mundaŋuruta gbadonanawo mende koloojonto, emba solaŋa laaligoyaa mundaŋuruta koloojoŋ. Kawaajoŋ meloqelokanjiŋ nanamemeŋ ii mono konjombu. Kiaŋ.

5

Loloŋgoŋ Kraistwo nanaŋ solaŋanoŋ nambu.

1 Kraistnoŋ Kana qaa baatanoŋga isama nonono solaŋa laligojoŋ. Iikaaŋa laligoŋ tosianoŋ oŋo mombo horoŋ Kana qaawaa qaqaŋ iikanoŋ* somoŋgoŋ oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Weleŋqeqe omaya kaaŋa koloowubotiwaajoŋ mono kotiiŋ boŋ qeŋ nambu.

2 Mobu! Pool niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotowutiwaajoŋ jegi wambelaawuti eeŋ, Kraistnoŋ mono ilaaŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. 3 Qaa ii toroqeŋ kokaeŋ naŋgoŋ jemaŋa: Eja kuuya oŋoo selegia kotoŋ aiwese mewutiwaajoŋ mogi oŋonoŋ wambelaawuti, iyoŋonoŋ mono Kana qaa kuuya teŋ koma otaawutiwaa so kolooju. Ii mende otaagi mende sokombaa. 4 Oŋo Kana qaa teŋ koma otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ mojuti, oŋonoŋ mono Kraistwaanoŋ sopa qisigoŋ iwo mende toroqeŋ nanju. Oŋo mono Anutuwaa kaleŋmoriaŋa mesaoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ laŋ laligoju.

5 Laŋ laligojuto, anana mono Anutuwaa jaanoŋ dindiŋa koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋa ama awelegoŋkejoŋ. Kaeŋ aniŋ Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono Anutu moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ mambomakejoŋ. 6 Kraist Jiisaswo naniŋ uuwaa hoŋa momalaari ii motooŋgonoŋ mono ilaaŋ nonomakeja. Anutu moma laariniŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ uujopa ama aoniŋ sokonjato, momalaari hoŋa qaa ii mende ilaaŋ nonomakeja. Kaaŋagadeeŋ Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogita eja me qaago, ii so motooŋgo kolooja. Selewaa moŋ me moŋ ii Anutuwaa jaanoŋ mende ilaaŋ nonombaa.

7 Wala uu meleŋmeleembaa kuu aaŋnoŋ aaŋgole kaaŋa uulaŋawo keŋgi. Awaagadeeŋ keŋgito, boi takapolakaya moŋnoŋ kaŋ sisau meŋ oŋoma batuyanoŋ kotoro qaa hoŋa mende toroqeŋ teŋ komakeju. 8 Anutunoŋ oŋoomakeji, iinoŋ batuyanoŋ kotowutiwaajoŋ mende tutugoŋ kuuŋ oŋomakeja. Ii qaago. 9 *Yiist melaada monjonoŋ ama flauawo meleeniŋ korebore mero somariiŋ waamakeja. Iikawaa so sisau melaanoŋ mono sokoma oŋono korebore jinjauŋ qewubo.

10 Boi takapolakaya iinoŋ sisau meŋ oŋono jinjauŋ amakejuti, Anutunoŋ mono iwaa nanamemeŋaa iroŋa meleema muro siimbobolo moma laligowaa. Niinoŋ Pombo nama moma laariŋ oŋoma oŋoojoŋ kokaeŋ moma awasaŋkaka koloojeŋ: Oŋo Kraistwaa Buŋa qaa tororo otaaŋ momo morota kuuya yakariwombaajoŋ moma kotiiŋ laligowu.

---

* **5:1:** Gere batuya (yoke) ii bulmakao woiwaa arogaranoŋ ama somoŋgogi mindiriŋ orono iikanoŋ motooŋ kare me baloŋqeqewaa kinoŋ horoŋkejao. Kawaa so Kana qaa gbadonoŋ laligojaŋi eeŋ, gawoŋa mono pondaŋ mewa. * **5:9:** 1 Kor 5.6

11 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo kaeŋ laligowuyato, niinoŋ Kraist
maripoonoŋ komurotiwaa kania jeŋ seiwe Juuda yoŋoo uugianoŋ
iikawaajoŋ boliŋkeja. Maripoombaa qaaya mesaowenagati eeŋ, mono
sisiwerowero mende ama nombuyaga. Anutuwaa aiweseya eja sele-
gianoŋ koma kotowutiwaa Buŋa qaaya toroqeŋ jeŋ uukuukuu meŋ
oŋombenagi eeŋ, mono kakasililiŋ mende ama nombuyaga. 12 Tosianoŋ
kuuŋ oŋoma sisau meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono koma kootowaa qaagia
otaadaboroŋ iyaŋgiaa sele kitigia kuuya kotoŋ aogi mobe sokonaga.
13 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ oŋo kana walagaa qaanoŋga
loloon gbadogia qaa laligowutiwaajoŋ oŋoonoto, kokaembaajoŋ mono
galeŋ meŋ aoŋ laligowu, “Mono gbadononga loloon solaŋa laligo-
joŋ,” kaeŋ jeŋ mondoŋ uugianoŋ waaro selewaa siiŋgia kombombaŋa
bologanoŋ mono galeŋ koma oŋombabo. Oŋoaŋgiaa aiŋgianoŋ qaagoto,
mono uujopa qaganoŋ nama weleŋ qeŋ aoŋ laligowu. 14 *Kana qaa
waŋa motooŋgo otaagi Anutuwaanoŋ qaa kuuya mono kaaŋagadeeŋ
hoŋgiawo koloowuya. Qaa waŋa motooŋgo ii kokaeŋ, “Geeŋga
jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba kuuya uuganoŋ jopagoŋ
oŋomakeba.” 15 Kaeŋ jejato, bao kasu kaaŋa aiŋ aoŋ memesoso meŋ
aoŋkejuti eeŋ, mono oŋoaŋgia tiwilaaŋ aowubotiwaajoŋ toogia pondaŋ
moma laligowu. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ galeŋ koma oŋono laligowu.

16 Niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Uŋa Toroyanoŋ mono nanamemeŋgia
galeŋ kono laligowu. Kaeŋ laligogi iinoŋ uu selewaa siiŋgia kombom-
baŋa bologa ii qero kamaaro mende teŋ koma otaaŋkebu. 17 *Kawaa
kania ii kokaeŋ: Uu selewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ mono
Uŋa Toroya qetama laŋ koposoŋgoro Uŋa Toroyanoŋ uu walagaa
ku-usuŋa qemambaajoŋ moro batugaranoŋ deendeeŋ ero aoŋkejao.
Kaeŋ aoŋkejaotiwaajoŋ oŋonoŋ iwoi awaa ama mewombaajoŋ moma
ii amamaaŋkeju. 18 Ii amamaaŋkejuto, Uŋa Toroyanoŋ uŋuano kema
laligojuti eeŋ, mono Kana qaa baatanoŋ mende laligoju.
19 Uu selewaa nanamemeŋ walagaa gawoŋ hoŋa ii asuganoŋ ero
mojoŋ. Ii kokaeŋ: Kaisero alia-alia laŋ aŋgi uugianoŋ menjereŋgoro
serowiliŋ amakeju. 20 Tando lopioŋ waegia meŋ beŋgia mepeseeŋ
oŋoŋgi uugia sololoon oŋono oweŋ jenaŋ amakeju. Kere kolooro
aŋgowowo ama aoŋkeju. Mombaanoŋ iwoiwaajoŋ uutanoŋ motoqoto
moma baagoŋ yoŋ jeŋ uuduuduu momakeju. Iyaŋgiaajoŋadeeŋ ro-
moŋgoŋ iwoi horoŋ kiririnjaba meŋkeju. Juma mendeema aoŋ tuuŋa
tuuŋa meŋ jejewili ama aoŋkeju.
21 Tosaaŋa yoŋoo iwoiwaajoŋ iimasiiŋ moma goroŋkiki ama jejelom-
baŋ ama nene jabujabu neŋ apu kotiganoŋ eŋkalolon amakeju. Ii ano
sili tosaaŋa kaaŋia amakejuti, iyoŋoojoŋ wala jewe ano iikawaa so galeŋ
meme qaa ii walawala jeweta duŋanoŋ mombo kokaeŋ jejeŋ: Ejemba
sili kaaŋia amakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ
mende ubuya.
22 Yoŋonoŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ gawoŋ meŋkejiwaa hoŋa ii
uujopa, korisoro, luae ano nanamemeŋ awaa kokaeŋ: Lombo kuuya
moma mokosiŋgoŋ tosaaŋa ala meŋ oŋoma nanamemeŋ loloogeŋ
amakeju. Qaagia pondaŋ otaaŋkeju. 23 Gumbonjonjoŋ qaganoŋ tosaaŋa

* **5:14:** Lew 19.18 * **5:17:** Room 7.15-23

ama oŋoma iyaŋgia tororo galeŋ koma aoŋkeju. Ejemba sili kaaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ Kana qaa mende qotogoŋkeju. 24 Ejemba Kraist Jiisaswaa buŋa kolooŋ laligojuti, iyoŋonoŋ uu selegiaa siiŋgia kombombaŋa bologa ano bologaa uugeregia ii kuuya Jiisaswo maripoonoŋ aŋgi meŋ komurota laligoju.

25 Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero laligojoŋi eeŋ, nanamemenana mono kaaŋagadeeŋ Uŋa iikanoŋ galeŋ koma nonono ama meŋ laligowoŋa. 26 Kaeŋ laligoŋ qabuŋa omaya nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma eeŋ totooŋ mende awelegoŋ aoŋkebu. Uubooli ama aowubotiwaajoŋ mono uuwaawaa ano uuhooŋgo qaganoŋ mende ama aoŋkebu. Kaaŋagadeeŋ goroŋkiki mende amakebu. Kiaŋ.

6

Lombogia mono bosima ilaaŋ aoŋkebu.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo ano mokoloojuti eeŋ, uumeleeŋ alauruna oŋonoŋ mono ala kaaŋa ii migigiiŋ mindiŋgoŋ mugi mombo kana mokoloowaa. Kaeŋ ama geeŋga kaaŋagadeeŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ guwabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. 2 Lombogia mono ilaaŋ aoŋ bosimakebu. Iikaaŋa kanoŋ Kraistwaa Kana qaaya otaagi hoŋawo kolooŋkebaa. 3 Moŋnoŋ kamaaŋqeqeta laligoŋ kileŋ aŋaajoŋ moro uuta kolooji, iinoŋ mono iyaŋa tiligoŋ aoŋkeja.

4 Kaeŋ mende ambuto, motomotooŋ oŋonoŋ mono oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia gosiŋ aŋgotete megi sokombaa. Kaeŋ ama alagia uuguŋ qabuŋagiawo koloojutiwaajoŋ mende awelegowuto, mono oŋoaŋgiaa kanagiaajondeeŋ selegia mepeseegi sokombaa. 5 Anutunoŋ lombonana morota morota mendeema nonono aŋa aŋa bosimakejoŋ. Kawaajoŋ anana tosaaŋa yoŋowo leelee ama gosiŋ aowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

6 Boi qaqazunoŋ mombaajoŋ Buŋa qaa kuma muŋkeji, iinoŋ mono iikawaa tawaya meleema iwoiya awaa kuuya mendeema bakaya muŋkeba.

7 Oŋoaŋgia mono mende tiligoŋ aoŋkebu. Moŋnoŋ nene waroga komoro hoŋa iikawaa so kolooro mokoloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kileŋanana iima iroŋa iikawaa so nonombaa. Kawaajoŋ Anutu ii eja omaya kaaŋa mepaqepae meŋ mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. 8 Uu selewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ moŋ nemuŋ koma muro iikawaa waroga laŋ komomakeji, iinoŋ mono iikawaa kondemondeeŋa mokolooŋ boliŋkebaa. Iinoŋ boliŋkebaato, Uŋa Toroyanoŋ moŋ sololooŋ muro iikawaa waroga komomakeji, iinoŋ mono hoŋa iikawaa so mokolooŋ laaligo kotigaa buŋa kolooŋ laligowaa.

9 Anana jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ iikanoŋ mono looriŋ tanzololoŋ mende amboŋa. Ataqataŋ ama gawoŋ mende mesaowoŋati eeŋ, hoŋa meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ mono gawonanaa tawaya mokoloowoŋa. 10 Kawaajoŋ namonoŋ laligowoŋatiwaa so anana mono ejemba awaa ama oŋombombaajoŋ jegeŋa nama laligowoŋa. Uumeleeŋ kanageso uutanoŋ laligojuti, ii wala ala ilailaa ama oŋomakeboŋa ano yoŋoo gemagianoŋ ejemba tosaaŋa kuuya kana kolooro meŋ qeaŋgoŋ oŋomakeboŋa.

Galeŋ meme ano yeizozo qaa tetegoya

11 Pool niinoŋ kirifi meŋ neenaa boronanoŋ tere waŋa somata
koi oŋoojoŋ oojeŋi, ii iibu. 12 Ejemba Anutuwaa aiweseya sele-
gianoŋ kotowutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ kuuya sele megi
baloŋ ejembanoŋ yoŋoojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ kaparaŋ komakeju.
Kraistnoŋ maripoonoŋ komuroti, qaa iikawaajoŋ sisiwerowero ama
oŋombubotiwaajoŋ mono kaeŋ kuuŋ oŋomakeju. Iikawaa kania mo-
rota moŋ qaago. 13 Anutuwaa aiwesegiawo yoŋonoŋ mono aŋgio
kaaŋagadeeŋ Kana qaa mende otaadaboroŋ laligoju. Kaeŋ qaagoto,
oŋoo selegia kotowutiwaajoŋ mojuti, iyoŋonoŋ mono oŋoo sele kiti-
giaajoŋ ama iyaŋgiaa selegia meŋ uma qabuŋagiawo koloowombaajoŋ
momakeju.
14 Kaeŋ momakejuto, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraist maripoonoŋ ko-
muroti, mono Buŋa iikawaajoŋ ama selena mepeseeŋkejeŋ. Qabuŋa
morota moŋ mende moŋgamakejeŋ. Ii yamageŋ (kozigeŋ)! Kraistnoŋ
maripoonoŋ komuro iwo toroqewe momo areŋnanoŋ utegoro sili
bologaa sisia meŋkejeŋ. Baloŋ ejembanoŋ selewaa nanamemeŋ bologa
mewombaajoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkejuti, niinoŋ mono iikaaŋ baageŋ
koomuya tani koloojeŋ. Mepeseeŋ nombuti me selenanoŋ qaa ambuti,
iikawaa kitia ii mende meleemaŋa. Namonoŋ qaa gosiŋ tosia mogi uro
tosia mogi kamaaŋqeqeta kolooji, ii noo momo areŋnawo so motooŋgo
mende koloojao.
15 Selenananoŋ aiwese kotogi me qaagoti, iikanoŋ mono so motooŋgo
kolooja. Iikanoŋ gorosoŋa koloojato, kolokoloo dologaa doŋa koloojoŋi,
iikanoŋ mono hoŋa tooŋ kolooja. 16 Ejemba kolokoloo dologaa jeŋkooto
qaa otaaŋ laligojuti, Anutunoŋ Juuda kuuya ii ano Anutuwaa uumeleeŋ
kanageso kuuya oŋo mono kiaŋkomuŋ oŋono luaenoŋ laligowu.
17 Qaa tetegoya ii kokaeŋ jejeŋ: Niinoŋ Jiisas qegitiwaa lopoya ii
neenaa selenanoŋ ero bosimakejeŋiwaajoŋ moŋnoŋ mono uulombo
mende toroqeŋ nomba.
18 Oo uumeleeŋ alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ
mono oŋowo eŋ uŋagia kotuegoŋkeba. Qaa ii oŋanoŋ.

Efesus Tere
Poolnoŋ Efesus yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari qaa

Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ rama Efesus uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ Tere koi ooro. Efesus ii Eisia prowinswaa siti waŋa. Siti iikawaa uutanoŋ koŋkororo mamaga ama meŋ laligogi. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karooŋ kolooro Efesus kaŋ gbani karooŋ kanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligoro. Efesus sitinoŋ Juuda ejemba tosaaŋa gomaŋ toya yoŋoo batugianoŋ laligogitiwaajoŋ Poolnoŋ tere koi ooŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Kraistnoŋ tuuŋ woi mindiriro uumeleeŋ tuuŋ motooŋgo koloojao.” (2.15-16), (3.6) Anutunoŋ uusiiŋa ano kaleŋmoriaŋa uumeleeŋ tuuŋ ananaajoŋ nomaeŋ ano eji, ii mamaga jeŋ asarija. (3.10) Iikawaa sare-qaaya karooŋ ii kokaeŋ jero:

1. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ sele busu motooŋgo koloogi Kraist aŋo waŋgia kolooja. (1.23; 4.15-16)
2. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ miri motooŋgo kaaŋa koloogi Kraistnoŋ oŋoo tandogia kombombaŋa kolooja. (2.21-22)
3. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ emba buŋa kaaŋa koloogi Kraistnoŋ logia kolooja. (5.25-27) Kaaŋagadeeŋ Kraistnoŋ Efesus oŋoo tuuŋ woi mindiriŋ orono iikawaajoŋ sele busu motooŋgo kolooju. Asasagaa ejemba koloogitiwaajoŋ laaligogiaa gejanono qaaya qaaya ooro. Kiaŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Kraist ano uumeleeŋ kanageso 1.3–3.21
Kraistwo laaligo gbilia 4.1–6.20
Terewaa qaa kota waŋa 6.21-24

1 *Anutunoŋ Pool nii uusiiŋaa so wasiŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Momalaari alauruna soraaya Kraist Jiisaswo qokotaaŋ Efesus sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.
2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋ-moriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Kraistnoŋ Anutuwaa kotumotueya nonomakeja.

3 Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseeŋkeboŋa. Iinoŋ anana Kraistwo qokotaaniŋ uunananoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ Siwewaa kotumotueya ano kaleŋa kania kania ii uunananoŋ anota laligoŋ koujoŋ. 4 Anutunoŋ anana wala monowaa monoyanoŋga kokaeŋ koloowombaajoŋ meweeŋgoŋ nonono: Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono anana iwaa buŋa soraaya kolooŋ Anutuwaa jaase-waŋanoŋ koposowaa qaanana qaa namboŋa. Kaeŋ meweeŋgoŋ nonoma iikawaa gematanoŋ Siwe namo mokoloon ama oroono. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ ejemba jopagoŋ nonoma laligoŋ kouro.
5 Jopagoŋ nonoma uusiiŋaa so walawala qaa je areŋa ama qaanana kokaeŋ jeŋ tegoro: Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutunoŋ nonoono iyaŋaa meraboraaŋa koloowoŋa. 6 Wombo Meria ii ananaajoŋ wasiro kamaaŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo

* **1:1:** Apo 18.19-21; 19.1

qeleema sewaŋa qaa eeŋ nonono. Anana mono kaleŋmoriaŋa iikawaajoŋ Anutu mepeseeŋ muŋkeboŋa. 7 *Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa kowia ii somata qatawo. Kawaa so Jiisasnoŋ saya maama iikanoŋ dowenana mero. Ii merotiwaajoŋ Anutunoŋ saanoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ soŋgbama nonomakeja.

8 Iinoŋ kaleŋmoriaŋa ii kowianoŋga kelemaleleŋ maaro qanananoŋ uro. Momakootoya uuta kuuya iikawaa so kokaeŋ meŋ asariŋ nonono: 9 Anutunoŋ wala iyaŋaa uutanoŋ qaa areŋ somoŋgoŋ moro awaa kolooro qaa areŋa ii aasaŋgoyanoŋ ero eeŋ laligoŋ kougito, Kraistnoŋ Anutuwaa qaa jetaa so otaaŋ kamaaŋ anana ninisaano iima moniŋ. 10 Anutunoŋ waladeeŋ kaleŋmoriaŋ areŋaa kania ii kokaeŋ romoŋgoro, “Anutu niinoŋ areŋ ii otaaŋ laligoŋ laligowe kambaŋa tororo kaŋ kuuro iikanoŋ hoŋawo kolooro kokaeŋ asugi-waa: Kuuya Siwe gomambaa jakeya jakeya iikanoŋ me namonoŋ koloon laligojuti, niinoŋ mono ii kuuya mindiriŋ somoŋgoŋ oŋomaŋa ano Kraist kuuŋ mube kuuya yoŋoo waŋgia motooŋgo koloon laligowaa.”

11 Anutunoŋ waladeeŋ iyaŋaa uutaa so qaa somoŋgorota eji, mono areŋ iikawaa so kuukuu qaaya jero iwoi kuuya koloonkeja. Iyaŋaa areŋa iikawaa so walawala Juuda kanageso nono iyaŋaa buŋa koloon laligowombaajoŋ jeŋ tegoŋ nonoono. Kawaa so tosia anana Kraistwo qokotaaniŋ metogoŋ nonono iwaanoŋ oyaŋboyaŋ akadamu ii borosamo kaaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ. 12 Juuda kanageso nononoŋ Kraistnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ mamboma walawala jejeromoŋromoŋ ama muŋ laligoŋ kouniŋi, iinoŋ anana Anutuwaa kuusuŋa buŋabuŋayawo ii mepeseeŋ laligowombaajoŋ ama meweeŋgoŋ nonono.

13 Waba kantri oŋoonoŋga tosianoŋ kaaŋagadeeŋ Kraistwo toroqeŋ qokotaagi. Hamoqeqewaa Oligaa Buŋaya jegi qaa hoŋa ii moma uugia meleeŋgi. Uŋa Toroya iinoŋ Anutu qaqabuŋayaa muŋgeŋ aiweseya kolooja. Uŋa ii wasiro kamaawaatiwaa qaa somoŋgoroti, iinoŋ mono ii uugianoŋ ano kemero. Kraist moma laariŋ mugi Anutunoŋ aiweseya kombombaŋa ii mokotaaŋ oŋono laligoju. 14 Anutunoŋ kanagesouruta Siwewaa oyaŋboyaŋ akadamu nonomambaa qaa somoŋgoroti, ii mewombaa aiweseya Uŋa Toroya ii wala ama nonono. Uŋa Toroya uunananoŋ ano laligojiwaajoŋ mono kokaeŋ moma kotiijoŋ: Anutunoŋ dowenana meŋ buŋauruta kooloniŋ era namonoŋga nunuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Kawaajoŋ mono Anutuwaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii mepeseeŋkeboŋa. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliro:

15 Kanoŋ oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ ama niinoŋ Efesus oŋoojoŋ qama kooliŋkejeŋ. Oŋonoŋ Poŋ Jiisas pondaŋ moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uugianoŋ jopagoŋ oŋomakejuti, tosianoŋ iikawaa buju qaaya jegi mobe. 16 Kawaajoŋ buju qaa ii mobeti, niinoŋ kaaŋagadeeŋ oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ laligoweti, ii mende mesaowe. Qaago. Niinoŋ qama kooliŋ kanoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋ.

17 Romoŋgoŋ oŋoma Poŋnana Jiisas Kraistwaa Anutuya ii kokaeŋ qama kooliŋ muŋkejeŋ, “Oo Maŋnana ku-usuŋ Toya, gii mono Uŋaga Toroya ii Efesus alaurunana oŋomba. Uŋa ii uugianoŋ ana momakootogia qaita moŋ kolooro Anutuwaa kania awaagadeeŋ iŋisaano moma

* **1:7:** Kol 1.14

yagowuya. 18 Anutu, gii mono uugiaa jaaya meŋ asarina geeŋgaa
Buŋagaa kania moma yagowuya." Anutunoŋ iyaŋaa ejemba soraaya
nonoojoŋ Siwe Buŋa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii nonomambaa qaa so-
moŋgoro oŋo iwoi ii mokoloowutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ
ambutiwaajoŋ oŋoono. Jejeromoŋromoŋ aŋgi Jiisasnoŋ mombo asugiro
akadamugiawo koloowuti, oŋo oyaŋboyaŋ iikawaa kania moma soro-
gowutiwaajoŋ qama kooliŋkejeŋ.

19 Moma laariŋ muniŋ Anutuwaa ku-usuŋa kotakotanoŋ uunananoŋ
seiŋ gawoŋ meŋkeji, iikanoŋ mono somata qatawo tetegoya qaa
kolooja. Oŋo iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ qama kooliŋkejeŋ.
Esuŋmumuya damuyawo kanoŋ selenana kotoŋ inaaŋ nonomakeji,
Anutunoŋ iikawaa usuŋa ii kokaeŋ qendeema nonono:

20 *Anutunoŋ ku-usuŋa gawonoŋ ama Kraist meŋ gbiliŋ muro
koomunoŋga waaro ano wano Siwe gomanoŋ uma sopaya sopaya
liligoŋ jakeya jakeya uŋuuguŋ uro Anutunoŋ iyaŋaa boro dindiŋanoŋ
duŋ rara mutuyanoŋ anota raja. 21 Ano jiŋkaroŋ duŋanoŋ rama ilawoila
kuuyaa waŋnanaga nanja. Beŋ kawali galeŋ ano yoŋoo newogianoŋ
jawiŋ, poŋ qerewena ano gawman kiap uuta ano kamakamaata ku-
usuŋgiawo galeŋ koma nonomakejuti, Kraistnoŋ mono iyoŋoo wanjale-
gia koloon korebore galeŋ koma oŋomakeja. Siwe gomanoŋ, namonoŋ
ano yoroo batugaranoŋ galeŋ qa kuuya qama oŋoŋgi bosinjuti, Kraist-
noŋ mono ii kuuya uŋuuguŋ uja. Balombaa kambaŋ kokaaŋanondeeŋ
qaagoto, kanageŋ kambaŋ qaita moŋ kolooro laligoŋ uboŋati, iikanoŋ
kaaŋagadeeŋ ilawoila kuuya galeŋ koma laligoŋ ubaa.

22 **Anutunoŋ uŋa, ome, ejemba ano ilawoila kuuya ii meŋ kamaaŋ
Kraistwaa baatanoŋ ama nonono laligoniŋ Poŋnana uuta kolooja. Anu-
tunoŋ Kraist ii uumeleeŋ kanageso nonooma waŋnana nambaatiwaa-
joŋ kuuŋ muro laligoja. 23 Iinoŋ kopagoŋ nonoma zioz ananaa waŋnana
kolooro anana iwaa hoŋaa kana boboria koloojoŋ. Kraistnoŋ waŋnana
koloon aŋodeeŋ raro mende sokonagato, anana iwaa dondomoŋuruta
koloon iwo toroqeniŋ hoŋanoŋ asugiro sokonja. Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ
ilawoila kuuyaa dondomoŋa moŋ koloon toroqero korebore anana
mono Anutuwaa akadamunanawo asuginiŋ sokoma kemakeja. Kiaŋ.

Koomuyanoŋga gbiliŋ Kraistwo kotiiŋ laligojoŋ.

2

1 *Waladeeŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgiti-waajoŋ
laaligo koomuya laligoŋ kougi. 2 Oŋo kambaŋ iikanoŋ balombaa
nanamemeŋ bologa otaagi. Omejiilaŋ yoŋoo Poŋgianoŋ kambaŋ
kokaamba Siwe namo batugaranoŋ laligoŋ qootogo ejemba uugia
sololoon galeŋ koma oŋomakeji, mono iwaanoŋ qokotaaŋ teŋ koma
muŋ laligogi.

3 Anana kuuya kaaŋiadeeŋ wala yoŋoo batugianoŋ silemale ama laŋ
laligoniŋ. Uu selewaa siiŋnana kombombaŋa bologa otaaŋ ananaa
jaajaa laligoniŋ. Kaeŋ laŋ laligoniŋ Anutunoŋ niniiro mende sokono
iriŋsoŋsoona qanananoŋ ano laligoniŋ. Qaa qootogo ejemba tosaaŋa
yoŋoo so kaaŋa Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaa buŋa koloon laligoniŋ.

---

* **1:20:** Ond 110.1 * **1:22:** Ond 8.6 * **1:22:** Kol 1.18 * **2:1:** Kol 2.13

4 Kaaŋ laligoninto, kambaŋ kokaamba iikaaŋ qaago. Anutunoŋ kianŋkomuya tetegoya qaa kanoŋ jopagoŋ nonono. 5 Kana uuguŋ Anutu qetama muŋ iikawaajoŋ koomuya kolooŋ laligoninto, Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliroti, anana mono kaaŋiadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono kotiiŋ laligojoŋ. Iwaa kaleŋ moriaŋanoŋ mono hamo qeŋ oŋono mombo letoŋgi.

6 Kraistnoŋ waaroti, anana mono kaaŋiadeeŋ nonomindiiro koomuyanoŋa waaniŋ. Anutunoŋ Kraist Jiisas wano Siwe gomanoŋ uroti, anana kaaŋiadeeŋ Siwe laaligowaa jake ejuti, mono iikanoŋ nonoono iwo tosaaŋa galeŋ koma oŋoma laligojoŋ.

7 Anutunoŋ kokaembaajoŋ kaeŋ nonoono: Anutuwaa kaleŋ-moriaŋaa kowia tetegoya qaa iikanoŋ asuganoŋ asugiro moma asariwombaajoŋ moro. Moma asariŋ kanageŋ kambaŋa kambaŋa qaita moŋ asugiro tetegoya qaa laligoŋ uboŋati, kambaŋ iikanoŋ ii meŋ somariiŋ nonomambaajoŋ moro. Anutunoŋ Kraist Jiisas wasiro kaŋ uujopaya kaeŋ qendeema nonono. 8 Anutu moma laariŋ mugi kaleŋmoriaŋanoŋ mono hamo qeŋ oŋono mombo letoŋgi. Oŋoaŋgio nemuŋ koma aoŋ iikaaŋa kanoŋ mende letoŋgito, Anutunoŋ kaleŋaajoŋ ama meŋ letoma oŋono. 9 Aŋgio iwoi moŋ ama meŋ sororogogitiwaajoŋ mende letoŋgi. Moŋnoŋ moŋ aŋaa selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono kaleŋmoriaŋaajoŋadeeŋ kaeŋ ama oŋono.

10 Anana Anutuwaa borosowoga laligojoŋ. Kraist Jiisaswo qokotaaniŋ Anutunoŋ uu dologa mokolooŋ nonono. Anutunoŋ walawala gawoŋ awaa awaa meweeŋgoŋ mozozoŋgoroti, anana ii meŋ laligowombaajoŋ kaeŋ mokolooŋ nononota laligojoŋ. Kiaŋ.

Kraistwo qokotaaŋ sele busu motooŋgo koloojoŋ.

11 Kawaajoŋ Efesus oŋo wala Juuda ejemba mende kolooŋ Anutuwaanoŋ kanageso mende laligogiti, mono ii romoŋgoŋ laligowu. Tosianoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ jeŋ oŋoma laligogi, “Nono Anutuwaa aiwesenanawo laligojonto, kantri tosaaŋa oŋo ejemba omaya aiwesegia qaa!” Qa ii eja boronoŋ aiwese selenananoŋ kotoŋkejuti, mono ii romoŋgoŋ jeŋ laligogi. 12 Oŋo kambaŋ iikanoŋ uugia Kraistwo mende jopagoŋ aoŋ eeŋ yamageŋ laligogi. Waba kantri oŋo Juuda kanageso nonoo too leeurunanaga laligogi. Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonono laligojoŋi, oŋo nonoo batunananoŋ qagia qaa laligogi. Anutunoŋ Buŋaya alauruta oŋomambaajoŋ jeŋ qaa somoŋgoroti, oŋo ii mende totooŋ moma kotoŋ tompiŋ laligogi. Oyaŋboyaŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋgia qaa. Anutugia qaa kaaŋa namonoŋ eeŋ laŋ laligogi. Mono ii romoŋgoŋ laligowu.

13 Oŋo wala sigeŋsigeŋ laligogito, Kraist Jiisaswo qokotaagi sayanoŋ soŋgbama oŋono kambaŋ kokaamba afaaŋgoŋ Anutuwaa kosianoŋ kaŋ laligoju. 14 Kraist aŋo luae Tonana kolooja. Iinoŋ Juuda kanageso ano waba kantri ejemba tuuŋ woi anana mindiriŋ nonono mutulaŋgoŋkejoŋ. Batunananoŋ kere eŋ sopa renjeŋ kotiga kuuŋ mendeema nononoti, iinoŋ mono soŋgo ii riwagoro uumeleeŋ kanageso motooŋgo koloojoŋ. 15 *Jiisasnoŋ iyaŋaa baloŋ selianoŋ komuro iikaaŋa kanoŋ Juuda nonoonoŋ Kana qaa ano iikawaa jojopaŋ qaaya ano jeŋkooto tosia ii kondeeno. Tuuŋ woi mindiriŋ nonoma kanageso gbilia motooŋgo

* **2:15:** Kol 2.14

koloowombaajoŋ ii kondeeno. Kawaajoŋ uu gbilia mokolooŋ nonono Kraistwo qokotaaniŋ batunananoŋ luaeya kolooro.

16 *Kraistnoŋ komuŋ kere nanamemenana maripoonoŋ qero komuŋ kamaaro. Sele busunoŋ motooŋgo komurotiwaa sayanoŋ mono ejemba tuuŋ woi nunuano saanoŋ eleema Anutuwaa kosianoŋ kawoŋa. Kaeŋ mindiriŋ nonono saanoŋ boroqeqe amboŋa. Ii andaboroŋ Kraistwo sele busu motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. 17 *Kraistnoŋ kaŋ luae koloowaatiwaa Buŋaya ii waba kantri ejemba Anutu gema qeŋ sigeŋsigeŋ laligogiti, oŋoojoŋ jeŋ asariŋ oŋono ano Juuda ejemba Anutuwaa kosianoŋ laligoniŋi, mono nonoojoŋ motooŋadeeŋ jeŋ asariŋ nonoma laligoro. 18 Kraistnoŋ Juuda ano waba kantri ejemba anana kuuya nemuŋ koma nonono Uŋa Toroya motooŋgonoŋ kana qendeema nonono saanoŋ afaaŋgoŋ Maŋnanaa jaasewaŋanoŋ keuboŋa.

19 Kawaajoŋ oŋo Juuda ejemba qaagoto, kileŋ waba ejemba tawataawaya ii mende toroqeŋ laligoju. Anutuwaa gomaŋ baloŋ toya soraaya koloogi nonowo motooŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanageso koloojoŋ.

20 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ waladeeŋ Anutuwaa qaanoŋ tando osoŋ kuugi Kraist Jiisas aŋo kaŋ tandonana kombombaŋa kolooŋ aposol wasiŋ nonoma waŋnana nano Anutuwaa uumeleeŋ jigo koloojoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ tando iikanoŋ keuma naŋgonaŋgo ama aoŋ kotikotii mokolooŋkeju. 21 Iinoŋ miri ii muzugoŋ mindiriŋ somoŋgoro namakeja. Anana Pombo qokotaaŋ nama mutulaŋgoniŋ momalaarinananoŋ kotiiŋ somariiro Anutuwaa uumeleeŋ jigo kowoga koloojoŋ. 22 Oŋo kaaŋagadeeŋ Pombaanoŋ qokotaaŋ uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa yoŋowo mutulaŋgoŋ motooŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokolooŋkeju. Kaeŋ nama Anutuwaa uumeleeŋ jigo koloogi Uŋa Toroya uugianoŋ anota aŋo jigoya iikawaa uutanoŋ laligoja. Kiaŋ.

3

Poolnoŋ waba kantri yoŋoonoŋ kema Buŋa gawoŋ mero.

1 Kania iikawaajoŋ ama Pool niinoŋ waba kantri ejemba oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ gawoŋ meŋ laligojeŋ. Kaeŋ laligowe Kraist Jiisaswaa gawoŋ mewetiwaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rama simiŋ kuma qama kooliŋkejeŋ. 2 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa kantri tosaaŋa oŋoojoŋ mendeema oŋono qeaŋgowutiwaa gawoŋ nonoti, oŋo ii oŋanoŋ modaboroju. 3 Anutunoŋ qaa areŋa aasaŋgoya nisaama jero moma yagojeŋi, qaa iikawaa kania torodaamonda ooŋ oŋombe. 4 *Ooŋ oŋombeti, oŋo tere ii weeŋgoŋ saanoŋ noo kaniana kokaeŋ moma asariwu: Niinoŋ Kraistwaa kania aasaŋgoya ii awaagadeeŋ moma kotojeŋ.

5 Monowaa monoyanoŋga ejembanoŋ kanaiŋ laligoŋ kouma laligogiti, iyoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ Buŋa aasaŋgoya iikawaajoŋ tompiŋ laligogi. Kaaŋa laligoŋ kougito, kambaŋ kokaamba Uŋa Toroyanoŋ ii Anutuwaa aposol ano gejatootoo ejemba tak-kootoya nonoojoŋ jeŋ ninisaano mojoŋ. 6 Buŋa aasaŋgoya ii kokaeŋ: Kraist Jiisasnoŋ oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ nonombaatiwaajoŋ jeŋ qaa somoŋgoroti, oŋo ii Juuda nonowo ororoŋ aŋgoŋ koma meŋ laligoju. Oligaa Buŋanoŋ iikawaa kania ii waba kantri ejemba oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ qendeema oŋomakeja. Oŋo uugia meleema saanoŋ nonowo motooŋ kotumotueyaa

* **2:16:** Kol 1.20 * **2:17:** Ais 57.19 * **3:4:** Kol 1.26-27

Buŋaya so motoondeeŋ buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Uugia Anutuwo somoŋgoŋ motooŋ Kraistwaa sele busuya kolooŋ nonowo tuuŋ motooŋgo nanjoŋ.

7 Iwaa ku-usuŋanoŋ mono noo uuna sololooro uuna meleembe
Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa sewaŋa qaa nono. Ii nono kana kolooro
Oligaa Buŋawaa gawoŋ meme ejaga koloowe. 8 Niinoŋ Anutuwaanoŋ
kanageso soraaya kuuya oŋoo newo baagianoŋ kamaaŋqeqeta totooŋ
laligojeŋ. Kaeŋ laligojento, Anutunoŋ kileŋ kaleŋa uuta koi kaaŋa nono:
Niinoŋ Kraistwaa oyaŋboyaŋaa Buŋaya ii waba kantri ejemba oŋoojoŋ
jeŋ asarimambaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Oyaŋboyaŋ iikawaa kania
ii kuuya osoŋ moma kotodaborowoŋatiwaa so qaago.

9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ iwoi kuuya mokolooŋ Buŋaya
aasaŋgoya kojaŋgiro ejembanoŋ laligoŋ kouma laligogiti, kambaŋ
iikanoŋ tompiŋ laligogi. Kawaajoŋ niinoŋ Anutuwaa Buŋa areŋ
aasaŋgoya ii galeŋ koma laligowe hoŋawo kolooŋkeja. Niinoŋ iikawaa
kania asuganoŋ jewe ejemba kuuyanoŋ moma sorogowutiwaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ.

10 Anutunoŋ momakootoya kania kania qaita moŋ ninisaano kambaŋ kokaamba uumeleeŋ zioz tuuŋ batunananoŋ amiŋ moniŋ asuganoŋ kolooŋ seiŋkeja. Anutunoŋ uusiiŋa kokaeŋ momakeja: Beŋ
kawali galeŋ ano poŋ qerewena gajoba uuta ano kamaaŋqeqeta
Siwe namo batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, iyoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ Anutuwaa momakootoya ii geja ama mobutiwaajoŋ momakeja. 11 Yoŋonoŋ ii mobutiwaajoŋ Anutunoŋ Buŋa areŋa ii monowaa
monoyanoŋga kambaŋa qaanoŋ uutanoŋ jeŋ kotiiŋ ano ero. Iikawaa
so Poŋnana Kraist Jiisas wasiro hoŋa mokolooro kanagesouruta koloon
mindiriŋ nanjoŋ.

12 Kraistwo qokotaaŋ nama moma laariŋ muniŋ Anutuwaa nagunoŋ kaeŋ tano saanoŋ iwaa jaasewaŋanoŋ keubombaajoŋ awasaŋkaka
nanjoŋ. 13 Kawaajoŋ kokaeŋ welema oŋonjeŋ: “Niinoŋ kapuare
mirinoŋ rama oŋo qeaŋgowutiwaajoŋ ama konjiliŋ moma laligoŋkejeŋi,
iikawaajoŋ uugia mono mende kamaawa. Oŋo noo siimbobolona
iikawaajoŋ ama saanoŋ akadamugiawo koloowuya.” Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliro:

14 Kania iikawaajoŋ niinoŋ Maŋnana simiŋ kuma muŋ qama
kooliŋkejeŋ. 15 Iinondeeŋ mono maŋnana mutuya kolooja. Iwaa so
Siwe ano namowaa kanageso kuuya anana ama qa ii meŋ qamakejoŋ.
16 Kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ, “Anutu, gii mono Uŋaga Toroya ama
oŋona uugianoŋ kotiiŋkebaa. Goo Buŋaga ku-usuŋa buŋabuŋayawo
ii tetegoya qaa kowiganoŋ eji, gii mono ku-usuŋga iikawaa so meŋ
kotiiŋ oŋomakeba. 17 Meŋ kotiiŋ oŋona saanoŋ Kraist moma laariŋ
mugi uugianoŋ duŋ meŋ laligowaa. Kaeŋ laligoro kosogia Kraistwaa
uujopanoŋ mondoŋgoŋ menduŋgogi kemero rindaŋgoŋ nambu.

18 Uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono kanageso soraaya kuuya yoŋowo
saanoŋ Kraistwaa uujopayaa kania moma kotowu. Jopagoŋ nonomakeji, uujopa iikawaa soya ii kokaeŋ: Goraaya leelee tetegoya qaa
kema bimbimgoja. Koriga enduwaa enduyanoŋ kemalija. Koriga
euwaa euyanoŋ uja. Kaaŋagadeeŋ dutanoŋ emuwaa emuyanoŋ kemeŋ
eja. 19 Kraistwaa uujopayanoŋ mono balombaa momonanaa soya

uuguja. Ii moma komuwutiwaajoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: “Anutu, gii mono akadamuga kuuya kanoŋ uumomogia saa qeŋ musuluŋgoŋ oŋomba.”

20 Anutu kaeŋ qama kooliŋ muŋ kokaembaajoŋ mepeseeŋkejeŋ: Anana momonana uuguŋ iwoiwaajoŋ qama kooliŋ qisiwonaga me jaameleeŋ uŋa iima romoŋgowonagati eeŋ, iinoŋ mono iwoi ii saanoŋ meŋ kotiiŋ nonombaa. Anutu ku-usuŋanoŋ uunananoŋ gawoŋ meŋkeji, iinoŋ mono iikawaa so qamakooli ano momonanaa soya ii uugudaboroŋ afaaŋgoŋ iwoi kuuya saanoŋ nonomakebaa. Kawaajoŋ mepeseeŋ muŋkeboŋa. 21 Uumeleeŋ kanageso anana ajoroon Kraist Jiisaswaajoŋ ama Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ akadamuyawo koloon ewaa. Ii beŋ isiurunana yoŋonoŋ meŋ kotiiŋ tetegoya qaa eŋ ubuti, kambaŋ iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ akadamuyawo koloon ewaa. Qaa ii oŋanoŋ.

4

Kraistnoŋ mindiriŋ nonono sele busu motooŋgo koloojoŋ.

1 Niinoŋ Pombo qokotaaŋ nama gawoŋa mewetiwaajoŋ kapuare ejaga koloojeŋ. Qaa ii jedaboroŋ uugia qaa kokanoŋ jeŋ kuujeŋ: Anutunoŋ nanamemeŋ akadamuyawo ama meŋ laligowutiwaajoŋ oŋoonoti, iikawaa so oŋo mono laaligo qaita moŋ laligowu. 2 *Mono uugia meŋ kamaaŋ ama qaa baatanoŋ kema ejemba gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma laligowu. Lombo mokosiŋgoŋ laligowu. Mono loloŋgoŋ bologaa kitia mende meleembuto, qaqaaŋgoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. 3 Uŋa Toroyanoŋ uugia meŋ kululuuŋ luaewaa kasanoŋ somoŋgoŋ mindiriŋ oŋomakeji, oŋo mono uusoomoŋgo ii batugianoŋ ewaatiwaajoŋ kaparaŋ koma nambu.

4 Anutunoŋ oŋoonoti, iikanoŋ mono ororoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋgia motooŋgo iikayadeeŋ ama oŋono mamboma laligoju. Iikawaa so oŋo kaaŋiadeeŋ Kraistwaa hoŋa sele busuya motooŋgo koloogi mono Uŋa Toroya motooŋgonoŋ inaaŋ oŋono laligowu. 5 Poŋnana motooŋgonoŋ galeŋ koma oŋono ororoŋ moma laariŋ mugi oomulu motooŋgo iikayadeeŋ meŋ oŋoŋgi motooŋ koloon laligoju. 6 Anutunana motooŋgonoŋ kuuya maŋ koma nonomakeja. Iinoŋ iwoi kuuya kore nunuuguŋ Poŋnana uuta koloonkeja. Kaeŋ koloon jeta teŋ kombombaajoŋ kuuya kuuŋ inaaŋ nonoma uunana so laaligo ano rama momo nonomakeja.

7 Iikawaa so ororoŋ Kraistwaa sele busu motooŋgo laligojonto, Kraistnoŋ kaleŋmoriaŋa uusiiŋaa so maama nonono. Gawoŋ memewaa momo kaleŋa kania kania ii motomotooŋ sonananoŋ mendeema nonono laligojoŋ. 8 *Kawaa qaaya ii kokaeŋ jegita Buŋa Terenoŋ eja,

> “Iinoŋ eukanoŋ uma nama kapuare ejemba mamaga oŋono buŋauruta koloogi kaleŋa kaleŋa ii ejemba ananaajoŋ nonono.”

9 “Eukanoŋ uro,” Anutunoŋ qaa ii mono nomaembaajoŋ jero? Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ wala Siwenoŋga kamaaro. Mono namo dutanoŋ emukanoŋ kemero. 10 Kamaaroti, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ eleema eu uro. Uma Siwe gomambaa jakeya kuuya uŋuuguŋ qaganoŋ

---

* **4:2:** Kol 3.12-13 * **4:8:** Ond 68.18

eukanoŋ uma laligoja. Iikanoŋ laligoŋ Siwe ano namowaa ila-woilaya kuuya ii esuŋanoŋ meŋ saa qeŋ kuuya sokondaboroŋ laligoja.
11 Kraistnoŋ ejemba ananaajoŋ momo kaleŋa kania kania kokaeŋ
mendeema nonono: Gawoŋa mendeema nonono tosianoŋ wasiwasi
ejemba waŋa (aposol) koloogi. Tosianoŋ gejatootoo ejemba (profet)
koloogi. Tosianoŋ uukuukuu ejemba (ewanjelis) koloogi. Tosianoŋ eja
to pasto ano boi qaqazu koloogi.
12 Kraistwaa sele busuya ii uumeleeŋ kanagesouruta. Nononoŋ
yoŋoo uugia naŋgoniŋ kotikotii mokoloowutiwaajoŋ gawoŋa kaeŋ
mendeema kuuŋ nonono. Kanageso soraaya anana kuuyanoŋ uuwaa
gawoŋ mewombaajoŋ jojoridaboroŋ laligowombaajoŋ ama kaeŋ inaaŋ
nonono. 13 Kaanoŋ kaeŋ gawoŋ morota morota meŋ laligoŋ Anutu
moma laariŋ kanageŋ Meria moma yagoŋ iikanoŋ meŋ kululuuŋ aoŋ
motooŋgo kolooŋ namboŋa. Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya
kuuya ii koreyanoŋ Kraistwaanoŋ eja. Nononoŋ Kraistwaa kowinoŋa
momoya ano esuŋa horoniŋ musuluŋgoŋ nonono somariiŋ seiŋ kotiiŋ
laligoniŋ akadamuya maama nonono kuuya asugiro laligowoŋa.
14 Toroqeŋ naamade kaaŋa laligowombotiwaajoŋ Kraistnoŋ uunana
kuuŋ iyaŋa kaaŋa akadamunanawo koloowoŋatiwaajoŋ inaaŋ nono-
makeja. Naambora kaaŋa laligoniŋ qewoloŋ ejembanoŋ areŋ ii me
ii ama mondoŋ tutugoŋ nonoŋgi tama kamaaŋ nunuroti, oŋo mono
iikawaa so kolooŋ laŋ laligowubo. Haamonoŋ momosiiŋ ewaewaŋ
kono kowenoŋ qindiiro sirinoŋ godomaruru laŋ wama kemaqeŋ-
kaŋqeŋ ama simbiriŋsambaraŋ amakeja. Kawaa so baloŋ ejembanoŋ
selenoŋ kuukuu ama unju meŋ momo tiliqiliawo mokoloon ejemba laŋ
kuma oŋoŋgi jinjauŋ amakeju.
15 Iikawaa so laŋ mende laligowuto, qaa hoŋagadeeŋ pondaŋ jeŋ
jopagoŋ aoŋ laligowu. Kaaŋa laligoŋ Kraistnoŋ waŋnana kolooji,
kosogia mono iwaanoŋ mondoŋgogi kemero rindaŋgoŋ iwoi kuuya
kanoŋ somariiŋ kotiiŋ akadamugiawo kolooŋ laligowu. 16 *Kraistnoŋ
waŋnana kolooŋ aŋaa sele busuya anana kuuya galeŋ koma nonono
tokotokoya kuuyanoŋ sele busuya ano kana boria toroqeŋ somoŋgoŋ
metulaŋgoŋ nonoŋgi motooŋ koloojoŋ. Esuŋ motomotooŋ eŋ nononji-
waa so mono gawonana meŋ kotiŋgoŋ jopagoŋ aoniŋ hoŋa sele busuya
iikanoŋ kotiiŋ somariiŋkeja. Kiaŋ.

Asasagaa nanamemeŋ gbilia ama meŋ laligowu.

17 Kaaŋa koloojoŋiwaajoŋ niinoŋ Pombaa jeta meŋ galeŋ meme
qaa kokaeŋ jewe moma yagowu: Uumeleembaa gadokopa ejemba
uumomogia sooro kikisi kaaŋa kolooŋ eeŋ omaya laŋ laligoŋkejuti,
oŋo mono iyoŋoonoŋ tani bologa ii mende toroqeŋ ama meŋ laligowu.
18 Uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uumomogia-noŋ tiiro Anu-
tuwo laaligowaajoŋ sisau ama sooju. Momo bologanoŋ uugia gojoma
duurotiwaajoŋ ama poumapou ama tompiŋ laligoju. Kawaajoŋ Anu-
tuwaanoŋ laaligo kotiganoŋ mende qokotaaŋkejuto, iyaŋgiodeeŋ laŋ
toontooŋ laligoju. 19 Galeŋgia mende meŋ aogi uugia gojondabororo
gamu sayawo uŋuro laligoju. Uugia kaiseronoŋ somoŋgoŋ meŋ tiloon
oŋono iwoi kaaŋaajoŋ laŋ aisooŋkeju. Iwoi meŋgo mewombaajoŋ otoko
ama koposoŋgoŋkeju.

* **4:16:** Kol 2.19

20 Yoŋonoŋ kaeŋ amakejuto, oŋo Kraistwo laaligowaa kania ii kaaŋa
mende kuma oŋoŋgi mogi. 21 Oŋo qaa hoŋaa Toya Jiisaswo qoko-
taagi iikawaa so kania kuma oŋoŋgi hoŋa kokaeŋ moma yagogi:
22 *Wala nanamemeŋgia walaga otaagi siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ
aŋgomokoloŋ ama oŋono tiwilaaŋ aowombaajoŋ aŋgi. Kana kuma
oŋoŋgi mogiti, iikawaa so mono uugia walaga motogoŋ giliŋ gema
qewu.
23 Uumomogia meŋ gbiligi koloŋaniŋ laligowutiwaajoŋ kana kuma
oŋoŋgi. 24 *Anutunoŋ anana aŋaa kaitaniaa so soraaya koloon kotiiŋ
laligowombaajoŋ mokoloon nonono. Uu gbiliaa laaligo solaŋa otaa-
wombaajoŋ mono nonoono. Kawaajoŋ uu gbilia iikayadeeŋ mono bo
koŋgi kemero laligowu. Kana ii kaeŋ kuma oŋoŋgi moma yagogi.
25 *Kana kaeŋ ero anana Kraistwaa sele busuya motooŋgo iikawaa
uutanoŋ daremuŋ kaaŋa toroqeŋ ala-ala koloon laligojoŋ. Kawaajoŋ
qaa qoloŋmoloŋgoya ii mono motogoŋ giligi kemero batugianoŋ qaa
hoŋagadeeŋ kuuya amiŋ moma laligowu. 26 *Temboma kukupirinoŋ
ambuti eeŋ, mono kileŋ siŋgisoŋgo mende ambu. Iriŋgia soombaati,
qaagia ii mono uulaŋawo weeŋ jaayanoŋ mende tegoŋ kemero jeŋ
tegogi solaŋaniwa. 27 Kaeŋ Kileŋaa Toyanoŋ batugianoŋ koubabotiwaa-
joŋ qewagoŋ kambaŋ moŋ mende muŋ uulaŋawo yakariwu.
28 Moŋnoŋ yoŋgoro meme laligoroti, iinoŋ kaaŋa mombo mende
amba. Kaeŋ qaagoto, mono iyaŋaa borianoŋ gawoŋ kaparaŋ koma meŋ
laligowa. Gawoŋ meŋ aŋaa nene hinaya mokoloon saanoŋ afaaŋgoŋ
ejemba wanaya naŋgoŋ oŋomakeba.
29 Qaa saga moŋ jegianoŋga mende kamaawato, qaa ejemba uu-
gia naŋgoŋ meŋ kotiiwaati, mono iikayadeeŋ jeŋ laligowu. Ejemba
qaagia moma uugia ejiwaa so qambaŋmambambaajoŋ amamaajuti,
mono iikawaa so gejanono qaagia oŋoŋgi naaŋa moma qeaŋgowuyaga.
30 Anutunoŋ buŋauruta dowenana mero Siwenoŋ uboŋati, kambaŋ
iikawaajoŋ aiweseya kombombaŋa mokotaaŋ oŋono uugianoŋ kemeŋ
Anutuwaa muŋgeŋa kolooja. Kawaajoŋ Anutuwaa muŋgeŋa Uŋa
Toroya ii mono wosobiri mende qeŋ mubu.
31 Oŋo mono uukaambo ano uuduuduu kuuya ii qetegoŋ giligi
koriganoŋ raba. Uugerenoŋ mende juma oŋooro uugianoŋ aoŋ yoŋ
qama jeŋ aowubo. Kaaŋagadeeŋ gemaqeqe qaa tokoroŋkota ii mende
jewu. Aŋgonjora kania kanianoŋ uugia meŋ tiloowabotiwaajoŋ ii mono
kuuya gema qegi korikori ewa. 32 *Korikori ewato, ala-ala meŋ migigiiŋ
aoŋ gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama aoŋ laligowu. Kraistwo qokotaagi
Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbama oŋonoti, oŋo mono iikawaa
so toroqeŋ koposogia mesaoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Anutuwaa asasaganoŋ laaligo ii kokaeŋ:

1 Anutuwaa wombo meraboraaŋa koloojutiwaajoŋ siligia mono ka-
paraŋ koma Anutunoŋ amakejiwaa so ama otaaŋ laligowu. 2 *Kraistnoŋ
jopagoŋ nonoma laaligoya nonoojoŋ ama qeleema mesaoro. Siimoloŋ
oogi kaasoyanoŋ umakeroti, Anutunoŋ iikawaa so Kraist laaligoyaa

* **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Jen 1.26; Kol 3.10 * **4:25:** Zek 8.16 * **4:26:** Ond 4.4 * **4:32:** Kol 3.13 * **5:2:** Eks 29.18; Ond 40.6

kaleŋa ii moma aŋgoŋ kono moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa koloon iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooro. Oŋo mono kaaŋagadeeŋ uujopanoŋ nama Kraistwaa so jopagoŋ aoŋ ama meŋ laligowu.

3 Serowiliŋ ano aŋgonjora kania kania me otokowaa (greedy) silia ii Anutuwaa jaanoŋ mende sokonja. Kawaajoŋ Anutuwaa ejemba soraaya koloojutiwaa so iwoi kaaŋaa qaaya moŋ ii batugianoŋ mende oosiriŋ jegi mobu. Awawi!

4 Goŋ koma jonoŋsisi ama qaa saga arokuukuuyawo ano qaa seŋa seŋa ii mende jewu. Iikanoŋ uugia meŋ tilooro mende sokonja. Kawaajoŋ ii mono mesaodaboroŋ mepemepesee qaa jeŋ seiŋ laligowu.

5 Qaa kota koi mono moma komuwu: Moŋnoŋ serowiliŋ me aŋgonjora me otoko koloon iwoiwaajoŋ koposoŋgoŋkeji, iinoŋ mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa qeŋ aomambaajoŋ amamaawaa. Nanamemeŋ iikanoŋ beŋ qoloŋmoloŋgoya me tando lopioŋ mepeseeŋ oŋomakejutiwaa tania kolooja. Kaeŋ anji, iinoŋ mono Kraist ano Anutu yoroo bentotoŋ uutanoŋ keumambaajoŋ amamaawaa.

6 Anutunoŋ siŋgisoŋgo iikaaŋaajoŋ ama temboma iriŋsoŋsooŋa qaa qootogo ejemba yoŋoo qagianoŋ ano umakeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ qaa omaya kaaŋa jeŋ kele ama tutugoŋ tiligoŋ oŋombabo. 7 Kawaajoŋ ejemba kaaŋa mono gema uŋuŋ yoŋowo ainjoloŋ mende laligowu. 8 Wala paŋgamanoŋ laligogito, kambaŋ kokaamba Pombo qokotaaŋ nama iwaa asasagawo laligoju. Nanamemeŋgia mono asasagaa buŋaya koloojutiwaa so ama meŋ laligowu. 9 Asasagaa buŋa koloojutiwaa toomoriaŋa hoŋa ii kokaeŋ: Oŋo nanamemeŋ awaa otaagi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwu ano qaa hoŋa tooŋgadeeŋ jeŋ laligowu. 10 Naa iwoi Pombaa jaanoŋ sokombaati, iikawaa kania mono moŋgama gosiŋ moma asariwu.

11 Paŋgamambaa nanamemeŋ gorosoŋa ama meŋkejuti, iyoŋowo mono ainjoloŋ mende toroqeŋ laligowu. Yoŋoo kileŋagia ii mono iŋisaama asasaganoŋ ama jeŋ oŋombu. 12 Tosianoŋ siŋgisoŋgo aasaŋgoyanoŋ amakejuti, ii asuganoŋ jeniŋ gamuyawo koloowabo. 13 Anutuwaa asasaganoŋ siŋgisoŋgogia kuuya meŋ asariro kaniagia hoŋanoŋ mono asuganoŋ asugiwaa. 14 Asasagaa Toyanoŋ mono aasaŋgoyaa iwoiya kuuya iŋisaano asasaganoŋ asugiŋ ewaa. Kawaajoŋ qaa moŋ kokaeŋ jegita eja,

> “Gaoŋ ejaŋi, gii mono uuga tooro moba.
> Mono koomuyanoŋga gbiliŋ waana Kraistnoŋ meŋ asariŋ gombaa.”

15 Qaa iikawaa so nanamemeŋgia mono momakooto qaganoŋ ama meŋ laligowu. Moto koloon tompiŋ laligowubotiwaajoŋ mono awaagadeeŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu. 16 *Kambaŋ kokaamba bobooli kambaŋ koloojiwaajoŋ ama uuwaa gawoŋ mewombaa kana moŋ koloowaati, kambaŋ ii mono mende mesoqesooŋ tiwilaawuto, ejemba kooroŋgianoŋ kema osoŋ qambaŋmambaŋ koma oŋombu. 17 Kawaajoŋ eja uugia qaa kaaŋa laŋ mende laligowuto, Pombaa uusiiŋa ii awaagadeeŋ moma asariŋ nambu.

18 Wain apu kotiga neŋ eŋkalooloŋ ambubo. Aŋgiaa jaajaa laligogi momogia bologanoŋ asugiro paŋgamaŋ laaligonoŋ ritegoŋ kemeŋ tiwilaawubo. Kawaajoŋ eŋkalooloŋ ambuboto, Uŋa Toroyanoŋ uugia saa

* **5:16:** Kol 4.5

qewaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu. 19 *Mono Buŋa qaa amiŋ
moma ondino (Buk soŋ), mepemepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaa rii tosia
ii uu wombogianoŋ qama Poŋ mepeseeŋkebu. 20 Kaeŋ me kaeŋ kolooro
iikawaajoŋ mono Poŋnana Jiisas Kraistwaa qata qama Maŋnana Anutu
suulaŋ daŋgiseŋ jeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Loemba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

21 Kraistwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ mono keegia moma batugianoŋ
qaa baatanoŋ kemeŋ aoŋ laligowu.

22-23 *Kraistwaa sele busuya ii uumeleeŋ kanageso. Iinoŋ iikawaa
waŋa ano Hamoqeqe Toya kolooja. Iikawaa so ejanoŋ kaaŋagadeeŋ em-
biaa waŋa kolooja. Kawaajoŋ emba oŋo mono Pombaa qaa baatanoŋ
kekembaa so oŋoaŋgiaa lourugia goda qeŋ oŋoma qaagia baatanoŋ
kema laligowu. 24 Uumeleeŋ kanageso anana Kraistwaa qaa baatanoŋ
nanjoŋi, iikawaa so emba oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mono lourugia yoŋoo
qaa kuuya otaaŋ laligowu.

25 *Kraistnoŋ iyaŋaa uumeleeŋ kanagesoya jopagoŋ nonoma
ananaajoŋ ama laaligoya togoŋ qeleenoti, iikaaŋa eja oŋonoŋ
mono kaaŋagadeeŋ embaurugia jopagoŋ uukaleŋ ama oŋoma
laligowu. 26 Kraistnoŋ uumeleeŋ kanagesoya Buŋa qaayanoŋ tak
kotoŋ emba buŋaya soraaya koloowombaajoŋ apu kaaŋa kanoŋ
soŋgbama meŋ solaŋaniŋ nonono. 27 Iinoŋ anana bumbuŋa awaa
soro koloowombaajoŋ moma uunanaa sunuya meŋ solaŋaniŋ jewoŋ
gojejeraya qaa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kanageso
soraaya koposowaa qaanana qaa koloowombaajoŋ momakeja.
Kraistnoŋ kaŋ nunuano asamararaŋanoŋ eu keuniŋ jiilaŋanoŋ kuuro
asariŋ emba buŋaya kaaŋa iyaŋaa jaasewaŋanoŋ nonoma nonoono
akadamunanawo ano iimasiiŋsiinanawo nambоŋa.

28 Eja oŋo kaaŋagadeeŋ mono Kraistwaanoŋ tani ii otaaŋ embau-
rugia jopagoŋ oŋoma laligowu. Embia jopagoŋkeji, iinoŋ mono iyaŋa
kalaŋ koma aoŋkeja. Kawaajoŋ oŋoaŋgiaa sele busugia kalaŋ koma
aoŋkejuti, iikaaŋa mono embaurugia kalaŋ koma oŋoŋgi sokombaa.
29 Moŋnoŋ moŋ aŋaa sele busuya kambaŋ moŋnoŋ kazi mende ama
muroto, kuuya anana sele busunana wagiŋ kalaŋ komakejoŋ. Kraist-
noŋ kaaŋagadeeŋ uumeleeŋ kanagesouruta anana sele busuya kaaŋa
qaayanoŋ nunuagiŋ kalaŋ koma nonomakeja.

30 Uumeleeŋ kanageso anana Kraistwaa sele busuya koloojoŋ. Anana
Kraist sele busuyaa dondomoŋuruta kolooŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ
nunuagiŋkeja. 31 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Kawaajoŋ ejanoŋ
mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiawo qokotaaŋ woi yoronoŋ sele-
motooŋgo kolooŋ laligowao.” 32 Qaa ii sareqaa aasaŋgoya. Ii Kraist ano
uumeleeŋ kanageso ananaa uu soomoŋgonanaajoŋ jeŋ oojeŋ. Qaa areŋ
iikawaa kania ii aasaŋgoya ano dusiita keemeya. 33 Kaeŋ koloojato,
oŋoojoŋ qaa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋo motomotooŋ mono kaaŋagadeeŋ
embaurugia oŋoaŋgia kalaŋ koma aoŋkejutiwaa so jopagoŋ oŋoma
laligowu. Emba oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ lourugia goda qeŋ oŋoma
laligowu. Kiaŋ.

---

* **5:19:** Kol 3.16-17 * **5:22-23:** Kol 3.18; 1 Piito 3.1 * **5:25:** Kol 3.19; 1 Piito 3.7 * **5:31:** Jen 2.24

6

Merabora ano nemuŋmaŋ oŋoo uusoomoŋgo

1 *Merabora oŋoonoŋ nanamemeŋ dindiŋa ii kokaeŋ: Oŋo mono
Pombo qokotaaŋ nemuŋmaŋwoigia yoroo jegara teŋ koma otaaŋ
laligowu. 2 *Anutunoŋ jojopaŋ qaa 1-2-3 kawaa tetegoyanoŋ tawaya
nonomambaajoŋ mende jero ejato, jojopaŋ qaa jaŋgo 4 ii dondo-
moŋawo. Wala kokaeŋ jeja, “Nemuŋmaŋwoiga mono goda qeŋ oroma
laligowa.” Qaa ii teŋ koniŋ Anutunoŋ iwaa tawaya nonomambaa qaaya
kokaeŋ somoŋgoro oogita eja, 3 “Goda qeŋ orona Anutunoŋ toomoriaŋ
gono toroqeŋ namonoŋ kambaŋ koriga laligowaa.”

4 *Meraboraurugianoŋ uukanjaŋgiawo koloowubotiwaajoŋ maŋ
oŋonoŋ mono qaanoŋ soya uuguŋ mende horoŋ kitoŋ oŋoma laligowu.
Kaeŋ qaagoto, Pombaa Kana qaa teŋ kombutiwaajoŋ kuma oŋoma
iikawaa so mindiŋgoŋ oŋoŋgi somariiwu. Kiaŋ.

Weleŋqeqe ano galeŋ oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

5 *Weleŋqeqe oŋo mono namonoŋ galeŋurugia yoŋoo qaagia Kraist-
waa qaa kaaŋa teŋ koma siijaago siimeme mende amakebu. Qaa-
gia uuguwubotiwaajoŋ sombugia moma jeneŋgiawo ororo laligowu.
Uugianoŋ gbiŋgbaoŋ mende ambuto, mono boŋ qeŋ nama ama meŋ
laligowu. 6 Tourugianoŋ kondokondoowaa waŋ aŋgi ejembanoŋ
iŋisosoroowutiwaajoŋ qaagoto, jaaqasue mesaoŋ uugia gawonoŋ ama
meŋkebu. Kaeŋ ama Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ Kraistwaa weleŋqeqe
kaaŋa koloonkebu. 7 Baloŋ ejembaga weleŋ qeŋ oŋonjonjeŋ Poŋ aŋa
weleŋ qeŋ muŋkejoŋ. Kaeŋ moma gawoŋgia mono Pombaa jaanoŋ
sokombaatiwaa so uuqeeaŋgowo meŋ laligowu.

8 Qaa koi mobu: Oŋoo batugianoŋ tosianoŋ gawoŋ toya laligoju ano
tosianoŋ tourugia ii tawagia qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta
laligoju. Ii kileŋ daeŋ yoŋonoŋ gawoŋ awaa ii me ii meŋkejuti,
Anutunoŋ mono iikawaa tawaya oŋono buŋa qeŋ aowuya. Qaa ii mono
romoŋgoŋ laligowu.

9 *To ano weleŋqeqe oŋoo Poŋgia motooŋgo iinoŋ Siwe gomanoŋ
laligoja. Iinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosorooŋ tosaaŋa mende
sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ qaanana jeŋ tegoŋ nonom-
baa. Galeŋ oŋo ii moma kotojutiwaajoŋ mono weleŋqeqe alaurugia
yoŋowo wasombura maayanoŋ aoŋ so motooŋgo ama oŋoma horoŋ
ureeŋ memetorotoro mesaoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutuwaa jurujambaŋ kuuya meŋ laligowu.

10 Terena oodaboromambaajoŋ ama qaa kokaeŋ oojeŋ: Oŋo Pombo
qokotaaŋ naŋgi ku-usuŋa somatanoŋ mono inaaŋ naŋgoŋ oŋono
kotiiŋkebu.

11 Kileŋaa Toyanoŋ selenoŋ kuukuuwaa momo areŋ kania kania
amakeji, oŋo ii jaasewaŋ qeŋ kotakota nambutiwaajoŋ mono Anutuwaa
jurujambaŋ kuuya meŋ koŋgi kemero laligowu.

12 Nononoŋ baloŋ ejemba sa busugiawo yoŋowo manja mende
aoŋkejonto, beŋ kawali galeŋ ano koŋhaamo bologa bologa tuarenjeŋ
ama oŋombombaajoŋ nanjoŋ. Beŋ kawali galeŋ bologa namo sombiŋ

---

* **6:1:** Kol 3.20 * **6:2:** Eks 20.12; Dut 5.16 * **6:4:** Kol 3.21 * **6:5:** Kol 3.22-25 * **6:9:** Dut 10.17; Kol 3.25; 4.1

batugaranoŋ jiŋkaroŋ duŋgianoŋ nama poŋ kaaŋa galeŋ komakejuti, ii mono qotogoŋ qetama oŋomakejoŋ. Kaaŋagadeeŋ poŋ qerewena boi uuta ano kamaaŋqeqeta batunananoŋ paŋgamambaa ometotombaa eja geria laligoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, nononoŋ mono iyoŋowo manja qeŋkejoŋ. 13 Kawaajoŋ tuarenjeŋ ama oŋombombaajoŋ mono Anutuwaanoŋ jurujambaŋ kuuya meŋ koŋgi kemero nambu. Kaeŋ naŋgi kereurugia kambaŋ bologanoŋ uŋuwombaajoŋ alanzaŋ koumakebuti, kambaŋ iikanoŋ mono saanoŋ afaaŋgoŋ manja qeŋ riitama oŋombu ano manja qegi tegoro saanoŋ gomaŋ baloŋgianoŋ wakasiiŋ nambu.

14 *Jurujambaŋgia mono kokaaŋa kaya mouma aowu: Qaa hoŋagadeeŋ jejeta iikanoŋ mono irimuŋgaŋ kaaŋa iiŋgianoŋ somoŋgoŋ nambu. Nanamemeŋ solaŋa soro ii totogianoŋ reeŋ maleku kaaŋa koma sopa somoŋgoŋ aoŋ nambu. 15 *Kana esu mouma saanoŋ rindaŋgoŋ riiŋ kemakejoŋ. Kawaa so oŋo mono luaewaa Buŋa jeŋ seiwombaajoŋ jojorigi iikanoŋ nemuŋ koma oŋombaa. 16 Jurujambaŋ iikawo toroqeŋ sumaŋ waŋa qata momalaari ii mono buŋa qeŋ aoŋ suulaŋ besaaŋ namakebu. Kileŋaa Toyanoŋ ninidoŋ siwisewe nonomambaajoŋ moma tiwo wasaya motoŋkeji, iikawaa aŋgobato geria kuuya mono reeŋ iikanoŋ qewagoŋ aŋgoŋ koma aoŋkebu.

17 *Anutuwaa Hamoqeqe Toya ii mono buŋa qeŋ aowu. Buŋa qeŋ aoŋ mombo letombuti, doŋhamo ii mono waŋgianoŋ aeŋ waŋkou kaaŋa mougi turuŋ aŋgoŋ koma oŋomakebaa. Uŋa Toroyanoŋ manjawaa soo somata nononji, ii Anutuwaanoŋ Buŋa qaa. Ii kaaŋagadeeŋ mono buŋa qeŋ aoŋ uu wombogianoŋ ama manja iikanoŋ qeŋkebu. 18 Jurujambaŋgia kuuya ii mouma aoŋ mono kambaŋ so Anutu qama kooliŋ qisiŋ laligowu. Uŋa Toroyanoŋ kondooŋ inaaŋ oŋomakejiwaa so mono welema saama muŋkebu. Mono pondaŋ uugbiligbili laligoŋ suulaŋ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya yoŋoojoŋ ama kaparaŋ koma qama kooliŋkebu.

19 Noojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qama kooliŋkebu, “Anutu, gii mono qaa kota dindiŋa Pool muna goo Oligaa Buŋaga aasaŋgoya ii qaa jetanoŋ jewaatiwaa so jeŋ asariŋ awasaŋkakagadeeŋ nama uukuukuu meŋ oŋomakeba.” 20 Niinoŋ Oligaa Buŋa iikawaajoŋ ama Anutuwaa jo-tamemeya eja waŋa koloojento, gawoŋa meŋkejeŋiwaajoŋ ama kambaŋ kokaamba kapuare mirinoŋ rajeŋ. Kawaajoŋ Buŋa qaa ii Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so awasaŋkakagadeeŋ jeŋ laligomambaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

21 Wombo alana Tikikus iinoŋ noo sunduna ano mobuya. Iinoŋ Pombo qokotaaŋ gawoŋa membiri-qembiria qaa meŋkeja. Kokanoŋ nomaeŋ ama meŋ ramakejeŋi, ii kuuya iŋijoro oŋo kaaŋagadeeŋ ii mobu. 22 Nononoŋ nomaeŋ rama laligojoŋi, oŋo sundu ii mobutiwaajoŋ Tikikus wasiŋ mube Efesus oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ kaŋ uluŋkoleŋ meŋ oŋono saanoŋ bonjoŋ laligowu.

23 Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono uumeleeŋ alaurunana oŋo luae qeŋ uunoŋ jopagoŋ oŋoma momalaarigia meŋ

* **6:14:** Ais 11.5; 59.17 * **6:15:** Ais 52.7 * **6:17:** Ais 59.17

kotiiŋkeba. 24 Ejemba Poŋnana Jiisas Kraist kambaŋ tetegoya qaa jopagoŋ laligowuti, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo eŋ eŋ ubaa. Kiaŋ.

Filipai Tere
Poolnoŋ Filipai yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Poolnoŋ misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋ*a* woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaoŋ Yurop balonoŋ keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanoŋ uugia kuuro meleeŋgi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoŋ kolooro. Kanageŋ aposol Pool ii Room sitiwaa kasa mirinoŋ aŋgi siimbobolo qaganoŋ raro gawoŋ meme ejemba tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi. Ii ama mugi tosianoŋ Filipai uutanoŋ kaaŋi*a*deeŋ qaa doogoya kuma oŋoŋgitiw*aa*joŋ majakaka moro. Kambaŋ iikanoŋ Buŋ*a* Tereya koi Filipai momalaari kanageso yoŋoojoŋ ooro. Majakaka moroto, kileŋ uluŋkoleŋ qaa ano uunaŋgonaŋgo qaa koi korisoro qaganoŋ ooŋ ano.

Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro Filipai momalaari kanageso yoŋonoŋ ilaaŋ mubombaajoŋ kaleŋ aŋgi karoti, iinoŋ iikawaa daŋgiseŋ jeŋ oŋomam-b*aa*joŋ Tere koi ooro. Ii ooŋ toroqeŋ uunaŋgonaŋgo qaaya mamaga motooŋ ano. Aŋo koŋ*a*jiliŋ kania kania moro Filipai yoŋonoŋ Poolwaa qaaya ii mogi kileŋ kotiiŋ awasaŋk*a*k*a* nambutiwaajoŋ uu naŋgoŋ oŋono. Gejanono qaa tosaaŋ*a* kokaeŋ: Oŋo*a*ŋgi*aa* selegia meŋ uma awelegowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ laligowu. Dogo mambaŋ koloon toroqeŋ neweqewele ambuboto, Jiisas kaaŋ*a* uugia meŋ kamaaŋ ama aoŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, ii Anutuwaa kaleŋg*a*. Juuda yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa areŋ*a* teŋ koma otaaŋ Anutuwaajoŋ sili iwoi amakejuto, uumeleeŋ alaurunana oŋonoŋ kaeŋ qaago. Oŋonoŋ mono Anutu moma laariŋ mugi kaleŋmori*a*ŋ*a* sewaŋ*a* qaa oŋono buŋ*a* qeŋ aoŋ iikanoŋ laaligo doŋgog*a* mokoloon laligoju. Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwo qokotaaŋ laligojuti, Anutunoŋ mono ii luae qeŋ oŋono aisooŋ laligowu.

Kraist moma laariniŋ Anutunoŋ uukoisoro nonono saanoŋ awasaŋk*a*k*a* qaganoŋ kotiiŋ laligowoŋ*a* ano uumeleeŋ alaurunana yoŋowo motooŋ kaparaŋ koma kotiiŋ namboŋ*a*. Poolnoŋ iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoŋ Filipai kanageso yoŋoo waegia kotiga mewombaajoŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaaŋ*a*g*a*deeŋ asuganoŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 7 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-11
Poolnoŋ nomaeŋ ama laligoro 1.12-26
Kraistwo laaligowaa kania 1.27–2.18
Timoti Epafroditus yoroonoŋ gawoŋ areŋ*a* 2.19-30
Tuarenjeŋ yoŋonoŋ tiligoŋ oŋoŋgi kamaawubo 3.1–4.9
Poolwaa alauruta Filipai laligogiti, iyoŋoo qaagia 4.10-20
Terewaa qaa kota waŋ*a* 4.21-23

1 *Pool Timoti noronoŋ Kraist Jiisaswaa weleŋ qeŋ laligojo. Uumeleeŋ kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Filipai sitinoŋ laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo waŋgi*a* (bisop, pasto) ano Buŋ*a* gawoŋ

* **1:1:** Apo 16.12

meme ejemba tosaaŋa (diikon) oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ moma tere koi oojeŋ.
2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowutiwaajoŋ mojeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ qama koolija.

3 Niinoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋiwaa so Anutu mepeseeŋkejeŋ. 4 Kambaŋ so korebore oŋoojoŋ Anutu qama kooliŋkejeŋi, ii mono korisoro qaganoŋ qama kooliŋkejeŋ. 5 Niinoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkejeŋ: Oŋo Oligaa Buŋanoŋ qokotaagiti, kambaŋ mutuya iikanoŋadeeŋ kanaiŋ niwo manja qeŋ kotiŋgoŋ noma laligoŋ kouma laligoju. 6 Anutunoŋ uugianoŋ gawoŋ awaa kanaiŋ meŋ laligoji, ii mono toroqeŋ mero Kraist Jiisasnoŋ mombo asugi-waatiwaa kambaŋanoŋ tegowaa. Kaeŋ moma laariŋ kotiiŋ Anutu mepeseeŋkejeŋ.
7 Oo jogia newe, wombo alauruna koloojutiwaajoŋ kuuya oŋo kaeŋ romoŋgoŋ oŋombe awaagadeeŋ sokonja. Anutunoŋ gawoŋ nonota kapuare mirinoŋ ramakejeŋ me aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ manja qeŋ eŋkalooloŋ qaa qewagoŋ qaa oŋanoŋ tiita iriga meŋ kotiiwaatiwaajoŋ liligoŋkejeŋ. Kaeŋ me kaeŋ amakejeŋi, kuuya oŋonoŋ mono niwo naŋgi kaleŋmoriaŋ iikayadeenoŋ sokoma oŋono gawona naŋgogi motooŋ simbawoŋawo koloojoŋ. 8 Kraist Jiisasnoŋ oŋo jopagoŋ inaaŋ oŋomakeji, niinoŋ ii moma iikawaa qaganoŋ nama kuuya oŋoojoŋ siiŋ moma iŋiimambaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Kaeŋ jeŋ qaa hoŋa jejeŋi, ii Anutu aŋo saanoŋ naŋgoŋ noma jewaa.
9 Niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono Filipai alauruna inaaŋ oŋona toroqeŋ kotiiŋ jopagoŋ aogi uujopagianoŋ somariiŋ seiwaa. Kaeŋ kolooro saanoŋ kana hoŋa iima kotoŋ eŋkalooloŋ qaa mesaoŋ laligowu. 10 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ qaa gosiŋ kana awaa soro meweeŋgoŋ soraaya kolooŋ koposowaa qaagia qaa laligoŋ ubu. Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ lombonananoŋ tegowaa. 11 Jiisas Kraistnoŋ nanamemeŋ solaŋa nemuŋ kono iikawaa hoŋa asugiŋkebaa. Hoŋa kanoŋ uugia saa qero ejembanoŋ kaeŋ iŋiima Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ seiwaati-waajoŋ qama kooliŋkejeŋ. Qaa ii oŋanoŋ.

Pool kapuare mirinoŋ aŋgi Buŋa qaanoŋ kotiiro.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋonoŋ noo kanana moma kotowutiwaajoŋ kokaeŋ moma oojeŋ: Iwoi bologa noonoŋ kolooroti, iikawaa bujuyanoŋ seiro Oligaa Buŋananoŋ ejemba sokoma oŋono gawonananoŋ toomorianawo kolooŋkeja. 13 *Nii Kraistwaajoŋ ama kasanoŋ gbadooŋ noŋgi Room kokanoŋ rajeŋi, qaa ii manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa galeŋkoŋkoŋ miri galeŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ moju ano kaaŋagadeeŋ ejemba tosaaŋa mamaga yoŋoo gejagianoŋ kemero modaboroju.
14 Toroqeŋ hoŋa kokaeŋ kolooro: Uumeleeŋ alaurunananoŋ kapuare mirinoŋ rabe Poŋnoŋ ilaaŋ nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseiyanoŋ Pombo kotiiŋ qokotaaŋ nama kaparaŋ koma awasaŋkaka koloogi. Kaeŋ kolooŋ Anutuwaanoŋ qaa torokoya qaa jeŋ seigi toroqeŋ kemakeja.

---

* **1:13:** Apo 28.30

15 Tosianoŋ noojoŋ mogi uro uusiiŋ soraayanoŋ nama Kraistwaa
kania jeŋ asariŋkejuto, tosianoŋ noojoŋ ama uugianoŋ junjuŋ moma
gema nuŋ aŋgowowo ambombaajoŋ moju. 16 Alauruna hoŋa yoŋonoŋ
noo kanana kokaeŋ moju: Anutunoŋ kuuŋ nonota aworo niinoŋ
Oligaa Buŋawaajoŋ manja qeŋ eŋkalolоŋ qaa qewagoŋkejeŋ. Kaeŋ
moma jopagoŋ noma naŋgoŋ nomakeju. 17 Gemaqeqe ejemba yoŋonoŋ
iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ tawawaajoŋ mondoŋ uugianoŋ men-
jereŋgoro Kraistwaa kania kaeŋ jeŋ asariŋkeju. Kaeŋ ama kapuare
mirinoŋ rajeŋi, kambaŋ kokaamba aŋgosisiri toroqeŋ ama nombom-
baajoŋ moju.

18 Kaeŋ mojuto, ii kileŋ. Kraistwaa kania ii iwoiwaajoŋ mondoŋ
silemale amakeju me Anutu tororo teŋ koma jeŋ asariŋkejuti, ii niinoŋ
mobe sokonja. Kaeŋ me kaeŋ amakejuti, uunanoŋ mono iikawaa-
joŋ qeaŋgoro oŋanoŋ aisoojeŋa aisooŋkemaŋa. 19 Aisoowe noojoŋ
qama kooligi Jiisas Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ naŋgoŋ nono saanoŋ
isama noŋgi kamaamambaa tani mojeŋ. Kaeŋ koloowaati-waajoŋ
moma iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋkejeŋ. 20 Iwoi moŋ ama gamu
mokoloomambotiwaajoŋ mono jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Gamu
qaagoto, kambaŋ so Kraist mepeseeŋ laligoweti, iikawaa so kambaŋ
kokaamba kaaŋagadeeŋ koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Sele busunanoŋ
komuwaa me laligowaati, ii kileŋ mono awasaŋkaka qaganoŋ Kraist
mepeseewe qabuŋayanoŋ somariiwaa.

21 Laligomaŋati eeŋ, laaligona mono Kraistwaa qabuŋayanoŋ somari-
iwaatiwaajoŋ ama laligomaŋa. Nugi komuwenagati eeŋ, iikanoŋ mono
meŋ qeaŋgoŋ nono oyaŋboyaŋ koloomaŋa. 22 Kaeŋ koloowenagato,
balonoŋ sele busuwo laligomaŋati eeŋ, mono uuwaa gawoŋ mewe
toroqeŋ hoŋawo koloоŋkebaa. Ii romoŋgoŋ neenaajoŋ laaligo me
koomuga meweeŋgowenaga, ii saanoŋ mende mojeŋ. 23 Laaligo ano
koomu batugaranoŋ papaŋgoŋ laligojeŋ. Kraistwo eu laligowenaga,
iikanoŋ mono iwoi kuuya uuguŋ moriaŋ somata mokoloоŋ nonaga.
Kawaajoŋ baloŋ mesaomambaa siiŋa moma laligojeŋ.

24 Kaaŋa laligojento, sele busuwo qeŋ koriŋ laligomaŋati eeŋ, iikanoŋ
mono oŋo ilaaŋ oŋombe hoŋa oŋoonoŋ koloowaa. Komu-wenaga,
iikanoŋ mono oŋo mende ilaaŋ oŋonaga. 25 Iikaaŋa moma laariŋ kotiiŋ
kawaajoŋ niima koboogi toroqeŋ laligoŋ kuuya oŋo ilaaŋ oŋoma laligo-
mambaajoŋ mojeŋ. Ilaaŋ oŋombe momalaarigiaa oŋanoŋ mono so-
mariiŋ kotiiro saanoŋ hononja mende aisooŋ lali-gowu. 26 Kaaŋagadeeŋ
Kraistnoŋ niima kobooro mombo oŋoonoŋ kawe oŋo saanoŋ noojoŋ
ama Kraist Jiisas hononja mende mepeseeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Momalaarigianoŋ kotiiwaatiwaajoŋ manja qeŋ laligowu.

27 Nanamemeŋgia ii mono Kraistwaa Oligaa Buŋayanoŋ akadamuyawo koloowaatiwaa so ama meŋ laligowu. Kaeŋ laligogi oŋoo-
noŋ kaŋ iŋiimaŋati me mende kaŋ sigeŋsigeŋ laligoŋ qaa bujugia
mobe kanagianoŋ kokaeŋ ero sokombaa: Oŋo kulukululuu areŋ mo-
tooŋgowaa qaa somoŋgoŋ uumotooŋgo ama nambu. Kaeŋ nama Oligaa
Buŋawaa qaa oŋanoŋ sooliwabotiwaajoŋ motooŋ somoŋgoŋ manja
qeŋ laligowu. 28 Kaaŋagadeeŋ tosianoŋ tuarenjeŋ ama oŋomakebuti,
oŋonoŋ mono qaa jegia kania kania kawaajoŋ mende aaruŋ lalaŋanigi
uugia mende kamaawa. Kaniagia kaeŋ mobe sokombaa. Anutunoŋ

ku-usuŋ oŋono tuarenjeŋ ejemba yoŋonoŋ kaniagia iima kokaeŋ moma asariwu: Oŋoaŋgia kamaaŋ uŋuro tiwilaagi Anutunoŋ metogoŋ nonono eu oyaŋboyaŋ laligowoŋa.

29 Anutunoŋ areŋa ama oŋonoti, ii kokaeŋ: Oŋo Kraist moma laariŋ muŋ leegeŋ aisooŋ leegeŋ iwaajoŋ ama siimbobolo moma laligowuya.
30 *Niinoŋ momalaariwaa manja wala oŋowo laligoŋ qeweti, niigi ano kambaŋ kokaamba toroqeŋ qeŋkejeŋiwaa buju qaa koi mojuti, oŋo mono manja iikayadeeŋ niwo naŋgoŋ qeŋ laligoju, ii mojeŋ. Kiaŋ.

2

Kraistwaa so oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ ama aoŋ laligowu.

1 Oŋo Kraistwo qokotaaŋ nanjutiwaajoŋ mono uugia naŋgoŋ aowombaajoŋ qambaŋmambaŋ mokoloowu. Uujopagia iikanoŋ mono uluŋkoleŋ ama aoŋkebu. Uŋa Toroyawo ususugoŋ nama waegia meŋ kiaŋkomuŋ aoŋkebu. 2 Kaeŋ anjutiwaajoŋ mono momo motooŋgo otaaŋ ororoŋ jopagoŋ aoŋ luaenoŋ laligowu. Mono uusiiŋgia ano momo areŋgia motooŋgo ambombaajoŋ somoŋgowu. Qaa kaeŋ somoŋgoŋ uumotooŋgo aŋgi hoŋa kolooro moma niinoŋ oŋoojoŋ honoŋa qaa aisooŋ laligomaŋa.

3 Ilawoila oŋoaŋgiaajoŋadeeŋ horowombaa siiŋanoŋ mono mende nemuŋ koma oŋomba. Oŋoaŋgiaa qabuŋagianoŋ somariiwaatiwaajoŋ mono selegia mende meŋ ubuto, uugia meŋ kamaaŋ ama tosaaŋa yoŋoojoŋ mogi umakeba. 4 Oŋo motomotooŋ mono oŋoaŋgiaa uugiagadeeŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ mende romoŋgowuto, tosaaŋa yoŋoo uugianoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ kaparaŋ koma romoŋgoŋ yagowu. 5 Kraist Jiisasnoŋ balonoŋ laligoro aro momo eŋ muroti, iikayadeeŋ mono oŋoonoŋ ero ii otaaŋ laligowu.

6 Anutuwaa kaitani kaaŋa eŋ muro laligoroto, kileŋ Anutu kaaŋa laligorotiwaajoŋ mende mondoŋ awelegoŋ laligoro.

7 Kaeŋ qaagoto, aŋo afaaŋgoŋ Anutuwaa asamararaŋa mesaoŋ kamaaŋ meleema eja tani koloon weleŋqeqewaa kaitania meŋ laligoro.

Mono baloŋ eja ananaa tani koloon laligoro.

8 Kaeŋ laligoŋ uuta meŋ kamaaŋ aoŋ Maŋaa qaa jeta kambaŋ so teŋ koma laligoro. Kaeŋ laligoro gamu qeŋ muŋ “Maripoonoŋ qewoŋa,” jegito, kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ teŋ kondabororo.

9 Kaeŋ teŋ koma laligorotiwaajoŋ ama Anutunoŋ wano eukanoŋ uma raro qabuŋa muroti, iikanoŋ qa tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ akadamuyawo kolooja.

10 *Anutunoŋ qabuŋa uuta ii kokaembaajoŋ muro:

Ejemba korebore anana mono qa iikawaajoŋ ama kambaŋ moŋnoŋ simiŋ kuma mepeseeŋ muboŋa. Tosianoŋ Siwe gomanoŋ eukanoŋ laligoju. Tosianoŋ namonoŋ koi laligojoŋ. Tosianoŋ komuŋ koomu mirinoŋ me senjoŋ mirinoŋ laligoju. Anana mono korebore kululuuŋ usugoŋ simiŋ kuma muboŋa.

11 Kuuya anana simiŋ kuma muŋ je buu susugia so Maŋ Anutu asuganoŋ goda qewombaajoŋ qata jokoloon kokaeŋ jewoŋa,

“Jiisas Kraistnoŋ mono Poŋnana kolooja.” Kiaŋ.

---

* **1:30:** Apo 16.19-40 * **2:10:** Ais 45.23

Jiisaswaa asasaga ii ejemba batugianoŋ qendeema laligowu.

12 Kawaajoŋ wombo alauruna, oŋo mono Kraistwaa sareya otaaŋ
iikanoŋ mende sologoŋ kamaawu. Kambaŋ so Anutuwaa qaa teŋ koma
letoma laligogiti, iikawaa so siligianoŋ uumeleeŋ ejemba oŋoonoŋ
sokonji, ii mono kaparaŋ koma otaaŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligowu.
Niinoŋ oŋowo laligoweti, kambaŋ iikanoŋ Buŋa qaa awaagadeeŋ koma
gbiliŋ zeŋ nama laligogi. Oŋomesaoŋ sigeŋsigeŋ laligojeŋi, kambaŋ
kokanoŋ mono kaaŋiadeeŋ Anutuwaa jaanoŋ sombugia moma jeneŋgia
ororo pondaŋ gawoŋ ii meŋ sororogoŋ laligowu.

13 Anutu aŋo mono oŋo suulaŋ sololooŋ nemuŋ koma oŋoma iyaŋaa
areŋaa so uugia kuuŋkeja. Kaeŋ kanoŋ uusiiŋgia Anutu sokoma
mubaatiwaa so kolooro inaaŋ oŋono gawoŋa megi hoŋa kolooŋkeba.

14 Galeŋurugia yoŋowo qaa meŋkamakamaa mende ama laligowu.
Jeŋmeesaŋ ano uunoŋ ŋindiŋ-ŋunduru laŋ mende amakebuto,
areŋnana kuuya mono uuwoi jeaqea mesaoŋ pondaŋ meŋ laligowu.
15 *Nanamemeŋgianoŋ mono koposowaa qaaya qaa soraaya koloon
ama meŋ laligowu. Ejemba doogoya iriŋqiriŋa kete balonoŋ laligojuti,
oŋo mono iyoŋoo batugianoŋ Anutuwaa merabora solaŋa soro
laligowu. Seŋgelao sombinoŋ eu asarijuti, oŋo mono kaaŋiadeeŋ
balonoŋ sili awaa ama iikanoŋ ejemba asariŋ oŋoma laligowu.

16 Kaeŋ laligoŋ laaligo kotigaa Buŋa qaaya pondaŋ meŋ ejemba
oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligowu. Kaeŋ laligogi Kraistnoŋ eleema
kawaati, kambaŋ iikanoŋ noo kanananoŋ kokaeŋ asugiwaa, “Aaŋgole
ejanoŋ kuunoŋ haamo amambaajoŋ esuŋa meŋ kululuuŋ kemakeji,
niinoŋ iikawaa so uuwaa gawombaajoŋ sele qeŋ meŋ kotiiŋ laligowe.
Ii eeŋ toontooŋ mende meŋ laligoweto, hoŋa kolooro.” Kanana kaeŋ
kolooro saanoŋ neenaa selena oŋoojoŋ ama mepeseemaŋa.

17 Niinoŋ laaligona qeleema togoŋ oŋoma Anutuwaanoŋ gawoŋ
teŋ koma meŋ laligowe. Kaeŋ laligowe oŋo uugia meleema Anutu
moma laarigi iikawaa hoŋa asugiŋkeja. Kawaajoŋ Room gawman
yoŋonoŋ qaana jeŋ tegoŋ oro kaaŋa nuŋ siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama
nombuyaga. Sele busunaa saya kaeŋ maabenagati eeŋ, ii mono apu
kaaŋa eeŋ totooŋ mende kemenaga. Oŋoo momalaari gawoŋgiaa
hoŋaajoŋ ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajoŋ
nugi komuwenagato, uunanoŋ mono kileŋ aisooŋkejeŋ ano kuuya
oŋowo motooŋ aisooŋkeboŋa. 18 Kaaŋiadeeŋ oŋo mono aisoowu ano
niwo otokoriaŋ maama aisooŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Timoti wasiwe Filipai oŋoonoŋ kawaa.

19 Poŋ Jiisasnoŋ noojoŋ moro sokombaati eeŋ, mono uulaŋawo
Timoti wasimambaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Oŋoonoŋ kaŋ
nomaeŋ laligojuti, ii moma eleema kaŋ nijoro moma noo uunanoŋ
kaaŋagadeeŋ qeaŋgoŋ sororogonaga. 20 Momalaarigianoŋ kotiiju me
loorijuti, iinoŋ yaŋodeeŋ oŋoojoŋ majakaka kaeŋ moma noo kooro-
nanoŋ nanja. Tosianoŋ koi laligojuti, iyoŋonoŋ mono “Iyaŋgiaa ma-
jakakagiaga,” jeŋ qaago totooŋ kotiŋgoŋ oŋombombaajoŋ momakeju.
21 Yoŋonoŋ kuuya iyaŋgiaa iwoiwaajoŋ moma ii koma horoŋ meŋ
somariiwombaajoŋ janjariŋ riiŋkejuto, Kraist Jiisaswaa gawoŋanoŋ

* **2:15:** Dut 32.5

hoŋawo kolooŋkebaatiwaajoŋ mende kaparaŋ komakeju. Mono qemasologeŋ laŋ laligoju.
22 Laŋ laligojuto, Timotinoŋ kania awaa qendeenoti, ii oŋoaŋgio
moma yagoju. Meranoŋ aŋaa maŋa weleŋ qeŋ muŋkeji, iinoŋ mono
iikawaa so nii Oligaa Buŋa gawombaa ilaaŋ noma weleŋ qeŋ laligoro. 23 Kawaajoŋ Room gawman yoŋonoŋ noo qaa nomaeŋ ama
nombombaajoŋ somoŋgowuti, ii momago mono saanoŋ Timoti wasiwe
uulaŋawo oŋoonoŋ kawaatiwaa jejeromoŋromoŋ anjeŋ. 24 Neeno
kaaŋiadeeŋ Pombo nama kambaŋ mende koriro oŋoonoŋ kamambaajoŋ awasaŋkaka kaeŋ moma laarijeŋ.

Epafroditus wasiwe Filipai oŋoonoŋ kawaa.
25 Niinoŋ iwoi moŋgama amamaaŋ laligowe oŋonoŋ neŋana Epafroditus wasigi kaŋ naŋgoŋ ilaaŋ nono. Iinoŋ noo kooronanoŋ gawoŋ
meŋ manja qeŋ laligoroto, toroqeŋ somoŋgoŋ mubenaga, iikanoŋ
mende sokonaga. Kaeŋ romoŋgoŋ uumeleeŋ alana ii kambaŋ
kokaambaga wasiwe oŋoonoŋ eleema kawaa. 26 Iinoŋ kuuya oŋo
iŋiimambaajoŋ kaparaŋ koma laligoja. Ji kiro eroti, oŋo qaa ii mogi
oŋoonoŋ bimooro moma kawaajoŋ uukamakamaa laligoja. 27 Iinoŋ
oŋanoŋ jinoŋ eŋ koomu borianoŋ meroto, Anutunoŋ kiaŋkomuŋ muro
qeaŋgoro. Anutunoŋ Epafroditus iigadeeŋ mende kiaŋkomuŋ muroto,
nii kaaŋagadeeŋ niima koboon meŋ afaaŋgoŋ nono. Iinoŋ komunagati eeŋ, neenaa wosobirinanoŋ mono somariiŋ seiŋ qana qana uro
laligowenaga.
28 Oŋo Epafroditus iima mombo aisoogi noo wosobirinanoŋ
kaaŋagadeeŋ afaaŋgowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kambaŋ
kokaambadeeŋ uulaŋawo wasiwe oŋoonoŋ kawaa. 29 Oŋo Pombaa
ejemba yoŋoojoŋ hononja mende aisooŋkejuti, korisoro iikawaa
qaganoŋ mono iinoŋ karo koma horoŋ mubu ano gawoŋ meme
ejemba kaaŋa ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu. 30 Iinoŋ Kraistwaa
gawombaajoŋ ama koomu borianoŋa uma komuŋ tagoro. Oŋo nii
naŋgoŋ ilaaŋ nombombaajoŋ mogito, ii amamaagitiwaajoŋ iinoŋ oŋoo
kitigianoŋ kaeŋ ama nomambaajoŋ kaŋ laaligoya mesaoro tiwilaaŋ
tagoro. Kiaŋ.

3

Solaŋa koloowombaa kana hoŋa ii kokaeŋ:
1 Oo uumeleeŋ alauruna, qaa kota kokaeŋ toroqeŋ jemaŋa:
Mono Pombo qokotaaŋ aisooŋ laligowu. Qaa ii duŋanoŋ mombo
ooŋ oŋomambaajoŋ mojona mende tiija. Ejemba tosianoŋ tiligoŋ
oŋombubotiwaajoŋ ii ooŋ oŋombe saanoŋ sokonja. 2 Zioz gawoŋ
meme ejemba bologa yoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. Yoŋonoŋ
uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoŋ liligoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ
jeŋkeju, “Anutuwaa buŋa koloowutiwaajoŋ mono aiweseya meŋ selegia
kotowu.” Kaeŋ kaparaŋ koma qaagadeeŋ jeŋ kasu kaaŋa houŋhouŋ
qama “Kanageso walaga koloojoŋ,” jeŋ eeŋ totooŋ jeŋkeju.
3 Yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende diŋgoju. Selegianoŋ aiwese
iikayadeeŋ kotoŋ oŋoŋgito, hoŋa ii mono ananaanoŋ kokaeŋ kolooro:
Anutuwaa Buŋa qaayanoŋ uunana mosonoti, anana mono iwaa
uumeleeŋ kanageso hoŋaboŋa kolooŋ laligojoŋ. Anutuwaa qatanoŋ

selenananoŋ aiwese ama nonoŋgiti, nononoŋ iikawaa qaganoŋ mende nama naŋgoŋ moma laariŋkejonto, Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ nononoti, iikawaajoŋ mono selenana meŋ umakejoŋ. Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋkejoŋ.

4 Tosianoŋ selegiaa iwoinoŋ naŋgoŋ Anutuwaa buŋa koloowombaajoŋ moma laarijuti, niinoŋ mono ii uŋuugujeŋ. Kawaajoŋ awaagadeeŋ koroa kaaŋa terereeŋ eŋgana meŋ waama awelegowenaga. 5 *Noo akadamuna ii kokaeŋ: Niinoŋ Israel ejemba tuuŋ uutanoŋ jotamemeya moŋ koloojeŋ. Beŋ isina qata Benjamin. Nemuŋmana Hibruu ejembaga. Niinoŋ yoroononŋga koloon Hibruu eja hoŋa koloojeŋ. Koloon ewe weeŋ 8 kolooro kanoŋ selena kotogi. Farisii koloon laligowetiwaajoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa ii tororo otaamambaajoŋ kaparaŋ koma laligowe. 6 *Farisii laligoŋ uunanoŋ otoroŋgoŋ gere tooro uumeleeŋ kanageso ii oŋanoŋ sisiwerowero ama oŋoma laligowe. Mooseswaanoŋ Kana qaa teŋ koma otaaŋ dindiŋa koloowonagati eeŋ, niinoŋ mono iikawaa so koposowaa qaaya qaa solaŋa laligowe.

7 Iwoi ii mobe uro iikanoŋ naŋgoŋ moma laariŋ laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaoŋ zeŋ sureeŋ muŋ jejeŋ. Kambaŋ kokaamba Kraistnoŋ hamo qeŋ nono letombeti, iikawaajoŋ mono mobe umakeja. 8 Poŋna Kraist Jiisas moma kotoŋ oyaŋboyaŋ mokoloomaŋati, ii moma gosiwe sewaŋa uuta kaaŋa kolooja. Kawaajoŋ laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqeŋ iikanoŋ mesaoŋ zeŋ sureeŋ mujeŋ. Kraist mokoloon noonoŋ iwoi kuuya ii mobe kikisi kera tooŋ kaaŋa kolooro sureeŋ gemageŋ giliwe.

9 Tosianoŋ “Mooseswaanoŋ Kana qaa teŋ kondaboroŋ iikaaŋa kanoŋ nononano dindiŋa koloowoŋa,” jejuto, niinoŋ so iikanoŋ solaŋa mombo mende laligojeŋ. Kambaŋ kokaamba Kraist moma laariwe Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ qaana jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligojeŋ. Momalaari qaganoŋ laligowe Anutunoŋ kiaŋkomuŋ noma jeŋ kotoro siŋgisoŋgonaa qaayanoŋ komuro laligojeŋ. Kraistwo qokotaaŋ nama laligowe Anutunoŋ noo kanana kaeŋ mokoloowaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

10 Niinoŋ Kraist kokaeŋ moma kotomambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ: Siimbobolo moroti, iikanoŋ iwo toroqemambaajoŋ jojorijeŋ. Siimbobolo moma komuroti, niinoŋ tani iikayadeeŋ komuŋ iikaaŋa kanoŋ iwaa tani kaaŋa koloomambaajoŋ jojorijeŋ. Komuŋ waaroti, iwaa ku-usuŋa iikanoŋ mono inaaŋ nono kotiimambaajoŋ mojeŋ. 11 Komuwe Anutunoŋ meŋ gbiliŋ nono koomunoŋga waamambaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Kiaŋ.

Mono Anutuwaa kuunoŋ kaparaŋ koma tooŋanoŋ kembu.

12 Neenaajoŋ kokaeŋ mende jejeŋ, “Anutunoŋ tooŋ anoti, iikanoŋ mono koudaboroŋ uumeleembaa akadamuya kuuya mokoloon laligojeŋ.” Kaeŋ mende koloon laligojento, Kraist Jiisasnoŋ haamo ama nonotiwaajoŋ mono oyaŋboyaŋa buŋa qeŋ aomambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

13 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutuwaa tooŋ iikanoŋ mende keudaborojeŋi, ii mojeŋ. Motooŋgo kokaeŋ moma amakejeŋ: Iwoi kotogoŋ gema qeweti, ii duduuŋ Anutunoŋ iwoi wambusoonanoŋ ano eji, mono

* **3:5:** Apo 23.6; 26.5; Room 11.1 * **3:6:** Apo 8.3; 22.4; 26.9-11

iikaaŋ baageŋ uulaŋawo kemambaajoŋ awelegoŋkejeŋ. 14 Anutunoŋ eukanoŋ umaŋatiwaajoŋ nooma tooŋ kaeŋ qeŋ nono. Kawaajoŋ Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ nonotiwaajoŋ niinoŋ aŋgobatonoŋ kotiiŋ haamo ama Anutuwaa toonoŋ keube iinoŋ ila wage waŋnanoŋ koma nombaa. Ii memambaajoŋ awelegoŋ tooŋ iikaaŋ baageŋ dindiŋagadeeŋ ulanjiŋ esuna meŋ kululuuŋ bobogariŋkejeŋ.

15 Kawaajoŋ uuwaa akadamunanawo koloojoŋi, Anutunoŋ anana kuuya momo motooŋgowaa qaganoŋ Kraist moma kotoŋ laligowombaajoŋ moja. Qaa mombaajoŋ momo aro morota moŋ eŋ oŋonagati eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikawaajoŋ nomaeŋ mogi sokonji, ii kaaŋagadeeŋ jeŋ iŋisaama oŋombaa. 16 Oŋoonoŋ majakaka waŋa ii kokaeŋ kolooro sokombaa: Anana kambaŋ koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kananoŋ laligoŋ kouniŋi, mono nanamemembaa kana motooŋgo iikayadeeŋ toroqeŋ keniŋ sokombaa.

17 *Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ nanamemena amakejeŋi, oŋo mono nii niima noo silina ii otaaŋ laligowu. Nononoŋ sili awaa qendeema oŋoniŋ tosianoŋ iikawaa so riiŋ horoŋ oŋomakejuti, oŋo mono iyoŋoonoŋ nanamemeŋ ii uuŋ iŋiima kotoŋ laligowu. 18 Ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ nanamemeŋgianoŋ Kraist kere ama muŋ iyaŋgiaa aiŋgianoŋ laŋ laligoju. Maripoonoŋ komuroti, iikawaa kania riiŋ koloŋaniŋ laligoju. Qaa ii kambaŋ mamaga jinjauŋ koloowubotiwaajoŋ iŋijowe mogito, kambaŋ kokaamba ii saama jauŋna kamaaro jejeŋ.

19 Sele busugiaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ beŋgia kolooja. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajoŋ mogi uro akadamugia kolooro sewaŋpiriŋ laligoju. Uumomogia balombaa iwoinoŋ somoŋgogi gbadooŋ oŋono laŋ laligoŋ tetegoyanoŋ gere sianoŋ kemebuya. 20 Yoŋonoŋ emu kemebuto, tosaaŋa nonoo kulukululuu totonana ii Siwenoŋ eu eja. Balonoŋ wabaya koloon tatawagadeeŋ laligoŋ Poŋ Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananoŋ mombo asugiŋ nunuambaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. 21 Iinoŋ baloŋ sele busunana kamaaŋqeqeta koi ii meŋ letono iyaŋaa Siwe sele busu kaaŋa asamararaŋawo koloowaa. Ku-usuŋ kaaŋa ii Kraist eŋ muja. Iinoŋ ku-usuŋ kaaŋa kanoŋ ejemba ano namo Siwewaa ilawoila kuuya ii saanoŋ kotiiŋ meŋ kamaaŋ nonono iwaa newo baatanoŋ keniŋ galeŋ koma nonono laligowoŋa. Kiaŋ.

4

Qambaŋmambaŋ qaa tosia

1 Oo wombo alauruna, kaeŋ koloowaatiwaajoŋ Poŋnoŋ mono ilaaŋ oŋono boŋ qeŋ kotiiŋ nambu. Niinoŋ oŋoojoŋ siiŋ moma iŋiimambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Oŋo korisoro qeŋ noŋgi. Batugianoŋ gawoŋ mewetiwaa hoŋa kolooro qendeeŋgi Anutunoŋ iikawaa tawa nonombaati, iikawaajoŋ mono sewaŋpiriŋ ama aisooŋkejeŋ.

2 Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, oronoŋ juma aŋgowowo ama laligojao, kaeŋ mobe. Kawaajoŋ niinoŋ uugara kokaeŋ kuujeŋ: Oro Pombo motooŋgo nanjao, iikawaajoŋ mono uumotooŋ ama laligowao. 3 Oo neŋana hoŋa, gawombaa motooŋ bosima laligoriti, gii kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qisiŋ gonjeŋ: Emba woi yoronoŋ uumotooŋ ambaotiwaajoŋ mono ilaaŋ oromba. Yoronoŋ niwo Oligaa Buŋa kotiiŋ seiwaatiwaajoŋ manja qeŋ laligori. Yoronoŋ Kleemen ano neŋauruna

* **3:17:** 1 Kor 4.16; 11.1

tosaaŋa yoŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ manja qeŋ laligori. Tosaaŋa yoŋoo qagia ii laaligo kotigaa buk papianoŋ eu eja.

4 Kambaŋ so mono Pombo nama aisooŋ laligowu. Aisoowu qaa ii duŋanoŋ mombo jejeŋ.

5 Oŋo mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ ejemba ama oŋoŋgi kuuyanoŋ tanigia ii mobu. Poŋnoŋ mono kamambaajoŋ dodowija. 6 Iwoi mombaajoŋ mono koŋajiliŋ mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajoŋ qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaeŋ me kaeŋ koloowaati, mono Anutu qama kooliŋ welema daŋgiseŋ jeŋ laligowu. 7 Anutunoŋ uuluae oŋonji, nono iikawaa kania moma kotowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Ii momakootonana kuuya uuguŋ qaita moŋ kolooja. Kraist Jiisaswo naŋgi Anutunoŋ mono uugia ano qaa momogia sopa somoŋgoŋ kokojiji meŋ oŋono laligowu.

8 Oo uumeleeŋ alauruna, qaana jeŋ tegomambaajoŋ ama qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ jejeŋ: Aŋgonjora qaa mende romoŋgowuto, iwoi kuuya goda qeniŋ akadamuyawo kolooji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ laligowu. Qaa hoŋa, qaa dindiŋa ano soraaya ii mono romoŋgoŋ laligowu. Qaa siiŋnananoŋ momakejoŋi, iikanoŋ mono uugia saa qero nambu. Qaa qaqabuŋabuŋayawo mepemepesee koloowaatiwaa so kolooji, uugia mono iikanoŋ qokotaaŋ laligowu. 9 Noo nanamemena iima Buŋa qaana moma uu konoŋgianoŋ ama buŋa qeŋ aogiti, oŋo mono ii koma gbiliŋ ama meŋ laligowu. Kaeŋ laligogi luae Toya Anutu iinoŋ oŋowo nambaa. Kiaŋ.

Poolnoŋ Filipai yoŋoo kaleŋgiaajoŋ daŋgiseŋ jeja.

10 Niinoŋ Pombo qokotaaŋ nama oŋoojoŋ keraqeeaŋgo somata mojeŋ. Oŋo waladeeŋ nii kalaŋ koma moneŋ nombombaa siiŋ moma laligogito, nomaeŋ ambombaa kana moŋgama amamaagi. Kambaŋ koriga amamaaŋ laligogi Poŋnoŋ kambaŋ kokaamba uugia meŋ gbiliro afaaŋgoŋ mombo ilaaŋ noŋgi. 11 Sele busunaa lombonoŋ rama amamaawenaga, iikawaajoŋ qaa koi mende jejeŋ. Noonoŋ iwoi eji, niinoŋ mono kawo uuluaenoŋ bonjoŋ laligomambaajoŋ mojeŋ. 12 Nii janjariŋ riiŋ luaenoŋ laligowe ano laaligo qaqabuŋayawo siiseweweya qaa laligoŋ luaenoŋ laligowe. Miri so kambaŋ so uuna bonjoŋ kono laligomambaajoŋ mojeŋ. Neŋ timbiriŋ ambenaga me bodi rabenaga, iikawaajoŋ mono uuna mende meŋ kamaaŋ aoŋkejeŋ. Iwoina kelemaleleŋ me boroŋa eŋ nonaga, ii kilenda. Mono saanoŋ bonjoŋ laligomaŋa. 13 Ii me woi moŋ koloonaga, Kraistnoŋ meŋ kotiiŋ nono iwoi moŋnoŋ moŋ mono mende meŋ kamaaŋ nono saanoŋ laligomaŋa.

14 Kileŋ koŋajilina iikawaa uutanoŋga ala ilailaa ama meŋ afaaŋgoŋ noŋgi sokono. 15 *Filipai oŋo kaaŋagadeeŋ noo kanana moma komuju. Niinoŋ kanaiŋ liligoŋ Oligaa Buŋa gawoŋ meŋ oŋowo Masedonia prowinsnoŋ laligoŋ oŋomesaoweti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ momalaari kanageso tosianoŋ nii selewaa iwoigianoŋ mende naŋgoŋ noŋgi. Niinoŋ uuwaa Buŋa oŋombe buŋa qeŋ aogito, selewaa leeya moŋ mende meleema noŋgi. Filipai uumeleeŋ kanageso oŋo motooŋgonoŋ mono niwo soomoŋgo ama laaligona naŋgogi nanduŋ monenana buŋa qeŋ aoŋ laligowe.

* **4:15:** 2 Kor 11.9

16 *Niinoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ laligoweti, oŋo ii noojoŋ aŋgi
Tesalonaika sitinoŋ karo. Indiŋ motooŋgo qaagoto, indiŋ woi sele-
naa iwoiwaajoŋ amamaaweti, ii aŋgi noonoŋ karo. 17 Oŋoo hina
kaleŋgiaajoŋ koposoŋgowenaga, iikawaajoŋ qaa koi mende oojeŋ.
Anutunoŋ oŋoo ala ilailaagiaa kitia meleema oŋomakebaati, niinoŋ
mono hoŋa ii oŋoonoŋ seiwaatiwaajoŋ mojeŋ. 18 *Oŋonoŋ kambaŋ
kokaamba iwoi aŋgiti, ii buŋa qeŋ aoŋ noonoŋ iwoi kuuya kanoŋ
mono sona uuguŋ mamaga eŋ nonja. Epafroditus iinoŋ oŋoo ala ilailaa
kaleŋgia meŋ kaŋ nonota morianawo koloon laligojeŋ. Oŋo nanduŋ
mamatewoogia aŋgi iinoŋ meŋ karoti, Anutunoŋ iikawaa siiŋa moro
saanoŋ sokonja. Anutunoŋ oŋoo nanduŋgia moma aŋgoŋ kono moroŋa
awaa uŋkoowayawo koloon iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooŋkeja.
19 Noo Anutunanoŋ toomorian kuuyaa Toya kolooja. Iwaa kowianoŋ
iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajoŋ oŋo Kraist Jiisaswo qoko-
taaŋ nama iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii kuuya mono eŋ mujiwaa so
oŋomakebaa. 20 Kawaajoŋ Anutu Maŋnana mono kambaŋ so mepe-
seeŋkeboŋa. Kaeŋ aniŋ Anutuwaa qabuŋayanoŋ kambaŋ tetegoya qaa
seiŋkebaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Yeizozo tetegoya

21 Niinoŋ yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeeŋ
nanjuti, kuuya oŋoojoŋ ambe kaja. Neŋauruna niwo koi laligojuti,
iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. 22 Anutuwaanoŋ ejemba
soraaya tosaaŋa kuuya koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ
kaja. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Siisakimbaa jiŋkaroŋ mirinoŋ gawoŋ
meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono kaeŋ moma kaparaŋ koma jeju.
23 Poŋ Jiisas Kraistwaa kaleŋmorianŋanoŋ mono oŋowo eŋ uma uŋagia
kotuegoŋkeba.

* **4:16:** Apo 17.1 * **4:18:** Eks 29.18

Kolosi Tere
Poolnoŋ Kolosi yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Kolosi ii Eisia prowinswaa taoŋa moŋ. Ii Efesus sitiwaa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja. Poolnoŋ Kolosi kambaŋ moŋgeŋ mende kenoto, Eisiawaa siti somata Efesus kanoŋ gbani karooŋ Buŋa gawoŋ meŋ Kolosi yoŋoojoŋ kaaŋiadeeŋ majakaka moma laligoro. Kanageŋ Kolosi tosianoŋ uugia meleeŋgi (1.7; Apo 19.10). Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ raro neŋata Epafras iinoŋ Kolosi uumeleeŋ tuumbaa buju qaaya meŋ iwaanoŋ karo. (1.7-8) Sundugia tosaaŋa ii awaa koloogito, Kolosi kanoŋ boi takapolakaya kaaŋiadeeŋ laligogi.

Boi yoŋonoŋ ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋoma laligogi: “Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ Anutu waeya mewombaa kana qaa kania kania ii saanoŋ otaawu. Oŋonoŋ saanoŋ uugia meŋ kamaaŋ selegia qeŋ siimbobolo mobu.” (2.16, 20-21, 23) Toroqeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi, “Momalaarigiawo oŋonoŋ mono simiŋ kuma gajoba waegia meŋ laligowu.” (2.18) Jiisas kaaŋagadeeŋ meŋ kamaaŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Ii Anutuwaa Meria qaagoto, gajoba waŋa moŋ.” Kaeŋ jeŋ kokaeŋ toroqegi, “Nonoo qaanana otaawuti, iyoŋonoŋ mono momo aasaŋgoya qaita moŋ mokoloowuya.”

Kawaajoŋ Poolnoŋ Tere koi ooŋ Kolosi uumeleeŋ tuuŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Iwoi kuuya mono Jiisaswaa baatanoŋ ero iinoŋ Anutu hoŋa tooŋ koloon (1.15-17) uumeleeŋ tuuŋ ananaa Waŋnanaga laligoja.” (1.18) Toroqeŋ qaa kokaeŋ qendeema oŋono, “Kraist Jiisas moma laarigi iinoŋ Anutuwaa momo ano momakooto aasaŋgoya saanoŋ qendeema oŋombaa. Anutuwaa momoya ii momo tosia kuuya uuguŋ qaita moŋ kolooja.” (2.2-3, 9-10) Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ uumeleeŋ ejemba laaligogiaa jeŋkooto qaa tosaaŋa ooŋ ano Kolosi keno. (3.1–4.1)

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-8
Kraistwaa laaligoya ano gawoŋa 1.9–2.19
Kraistwo laaligo gbilia 2.20–4.6
Terewaa qaa kota waŋa 4.7-18

1 Anutunoŋ Pool nii wasiŋ nono jetaa so Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Uumeleeŋ alanana Timoti iinoŋ niwo rajo.

2 Oo uumeleeŋ alaurunana soraaya Kolosi taonoŋ laligoŋ Kraistwo qokotaagi momalaarigianoŋ mende sologoro zeŋ nanjuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ. Anutu Maŋnananoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋono luaenoŋ laligowu.

Oŋoojoŋ Anutu mepeseeŋ qama kooliŋkejoŋ.

3-4 Oŋo Kraist Jiisas pondaŋ moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋomakejuti, iikawaa buju qaaya jegi moniŋ. Kawaajoŋ oŋoojoŋ qama kooliŋkejoŋi, iikanoŋ mono kambaŋ so Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa mepeseeŋkejoŋ. 5 Oligaa Buŋawaa qaa oŋanoŋ wala oŋoonoŋ karo jegi jejeromoŋromonanaa kania moma moma asaridaborogi. Moma asariŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ iwoi ano Siwe

gomanoŋ ozoŋ esuŋnoŋ eji, oŋo ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju. Jejeromoŋromoŋ kanoŋ nemuŋ koma oŋono afaaŋgoŋ Anutu moma laariŋ uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligojuti, mono iikawaajoŋ mepeseeŋ muŋkejoŋ.

6 Oligaa Buŋa qaa iikanoŋ seiŋ gomaŋa gomaŋa sokoma hoŋawo kolooŋ somariiŋkeja. Kawaa so oŋoonoŋ karo oŋo Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa kania hoŋa ii moma moma asarigi. Ii waladeeŋ moma asarigiti, weeŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ oŋoo batugianoŋ kaaŋiadeeŋ hoŋawo kolooŋ kotuegoŋ oŋomakeja. 7 *Wombo neŋanana Epafras iinoŋ Kolosi oŋoojoŋ Oligaa Buŋa ii kuma oŋono mogi. Epafras iinoŋ nonoo kitinana nama Kraistwaa gawoŋa pondaŋ kaparaŋ koma meŋkeja. 8 Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono jopagoŋ aoŋkejuti, Epafrasnoŋ oŋoo kaniagia kaeŋ iima ninijoro moniŋ.

9 Kawaajoŋ buju qaa ii moniŋi, nononoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ oŋoojoŋ Anutu qama kooliŋ laligoŋ koujoŋ. Oŋonoŋ Anutuwaa uusiiŋa moma yagogi momo iikanoŋ uugia saa qewaatiwaajoŋ welema muŋkejoŋ. Iikanoŋ saa qeŋ oŋono Uŋa Toroyanoŋ mono sololooŋ momo oŋomakebaa. Iikaaŋa kanoŋ mono saanoŋ Anutuwaa siiŋa kuuya dindiŋagadeeŋ moma kotoŋ laligowuya.

10 Oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ: Momakooto kanoŋ nemuŋ koma oŋono saanoŋ laaligogia Pombaa jaanoŋ sokombaatiwaa so laligowu. Uusiiŋa ejiwaa so nanamemeŋgia kuuya ama meŋ laligowu. Kaeŋ saanoŋ gawoŋ awaa kania kania pondaŋ megi kawaa hoŋa kolooŋkeba. Momakootogia kaeŋ koma gbiligi saanoŋ kotiiŋkebu ano Anutuwaa kania toroqeŋ moma sororogoŋ laligowu.

11 Anutuwaa ku-usuŋa ii akadamuyawo. Iikawaa so iyaŋaa esuŋmumuya kuuya togoŋ oŋono turuŋ meŋ kotiiŋ oŋomakebaatiwaajoŋ qama kooliŋkejoŋ. Anutunoŋ kaeŋ meŋ kotiiŋ oŋono saanoŋ kotiiŋ kambaŋ so kaparaŋ koma uubonjonoŋ nama lombo moma mokosiŋgoŋ aisooŋ laligowu. 12 Aisooŋ laligoŋ Maŋgiaa daŋgiseŋ jeŋ laligowutiwaajoŋ qama kooliŋkejeŋ. Maŋnananoŋ alauruta soraaya ananaajoŋ iwoi oyamboyaŋawo areŋgoŋ ano asamararaŋaa uutanoŋ eja. Iinoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ meŋ letoma oŋono iwoi oyamboyaŋawo ii buŋa qeŋ aowutiwaa so kolooju.

13 Paŋgamanoŋ galeŋ koma nononoti, Maŋnananoŋ iikanoŋa metogoŋ nunuama kaŋ wombo Meriaa bentotoŋ uutanoŋ nonoma nonoono. 14 *Meria iinoŋ dowenana meŋ siŋgisoŋgonana soŋgbama mesaowaatiwaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ muŋkejoŋ. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistnoŋ iwoi kuuyaa kania ano waŋa kolooja.

15 Kraistnoŋ Anutu mende ii-iita iwaa uŋauŋaya kolooja. Monowaa monoyanoŋ laaligo kuuya mende kolooro Kraistnoŋ mono waladeeŋ Maŋawo eja waŋ kolooŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ Maŋa Anutu ilaaŋ muro ilawoila kuuya mokoloon oŋoni koloogi.

16 Merianoŋ Anutu ilaaŋ muro ilawoila kuuya mokoloon oŋoni. Iwoi tosaaŋa Siwe gomambaa jakeya jakeya kanoŋ egi mende iŋiimakejoŋi ano iwoi tosaaŋa namononoŋ egi iŋiimakejoŋi, ii Kraistnoŋ jero letoŋgi. Iwoi kuuya ii galeŋ koma oŋombutiwaajoŋ uŋa kawali (ome) galeŋa galeŋa mokoloon oŋono Siwe namo batugaranoŋ jiŋkaroŋgianoŋ nama

* **1:7:** Kol 4.12; Flm 23 * **1:14:** Ef 1.7

jeŋkootogia amakeju. Yoŋoo newogianoŋ poŋ qereweŋa jawiŋgia uuta ano kamakamaata ii kuuŋ oŋono jakegianoŋ ku-usuŋgiawo nama tosaaŋa poŋ kaaŋa galeŋ koma oŋomakeju. Merianoŋ iwoi kuuya koloowaatiwaa bemunjaleya koloorota Anutunoŋ uŋa (ome) mokoloon oŋonoti, ii Kraist mepeseegi akadamuyawo koloonkebaatiwaajoŋ kuuŋ oŋonota raju.

17 Kraistnoŋ waladeeŋ laligorogo ilawoila kuuya ii iwaa gematanoŋ koloogi. Iinoŋ mono iwoi kuuya mindiriŋ nemuŋ koma oŋono metulaŋgoŋ iwaanoŋ riiŋ rindaŋgoŋ nanju. 18 *Kraistnoŋ bemunjalenana kolooja. Ilawoila kuuya anana horoŋ nonoma waŋnana kooloŋ laligowaatiwaajoŋ koomunoŋga waaro. Komugiti, iyoŋoo batugianoŋga iinoŋ wala jota meŋ gbiliŋ waaro. Kaeŋ jotamemenana mutuya kolooro anana kanageso walagaa zioz gbilia kooloŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ uuwaa, sele busuwaa, iwoi kuuyaa waŋnana kolooro uumeleeŋ kanageso anana iwaa sele busuya kuuya koloojoŋ.

19 Anutunoŋ Meria aŋaa so korondoŋ kineŋ laligowaatiwaajoŋ modabororo sokono. Kawaajoŋ iyaŋaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwo qokotaaŋ nanjiwaajoŋ keraqeeaŋgo moma laligoja. 20 *Ilawoila kuuya namonoŋ ano sombinoŋ Anutuwo kazi amakejuti, ii Anutunoŋ kuuya tawagia meŋ uŋuano iyaŋawo qokotaaŋ uumotooŋgo ambutiwaajoŋ moma kokaeŋ jeŋ tegoro sokono, “Mono neenaa Meranaga wasiwe kemeŋ maripoonoŋ komuŋ saya maama luae nemuŋ kono koloowaa.”

21 Oŋo kaaŋagadeeŋ wala nanamemeŋgia bologa erotiwaajoŋ ama uugianoŋ Anutuwo uumotooŋgo mende ama kere moma muŋ sigeŋsigeŋ laligogi. 22 Wala kaeŋ laligogito, kambaŋ kokaamba Anutunoŋ aŋawo uumotooŋgo ama nambutiwaajoŋ Meria wasiro baloŋ sele busuwo komuŋ koma konjoratiŋ oŋono. Kaeŋ naŋgi qewomewoloŋgia soŋgbano laligogi uŋuama iyaŋaa jaanoŋ soraaya koposogiaa qaaya qaa oŋoono keubutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju.

23 Jejeromoŋromoŋ amakejuto, laligoŋ waŋsaŋwaŋsaŋ qeŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono Kraist pondaŋ moma laariŋ nambu. Anutunoŋ Oligaa Buŋaya iikanoŋ tando kuuroti, oŋo iikawaa qaaya mogi. Uugianoŋ iikanoŋ naŋgoŋ rindaŋgoŋ nama kotiiŋ laligowuti eeŋ, mono oyaŋboyaŋ koloowu. Nono Oligaa Buŋaya ii jeŋ seiŋkejoŋ. Anutunoŋ ejemba mokoloon oŋono Siwe baatanoŋ laligoŋ kenjuti, iyoŋoo batugianoŋ ii liligoŋ jeŋ asariŋ laligojoŋ. Pool niinoŋ kaaŋagadeeŋ Oligaa Buŋawaa gawoŋa ii meŋ laligojeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ zioz tuumbaa gawoŋ nomaeŋ meŋ laligoro?

24 Kraistwaa sele busuya kuuya ii uumeleeŋ kanageso anono koloojoŋ. Kraistnoŋ ananaajoŋ ama koŋajiliŋ moro kitia eŋ uumeleeŋ kanageso qanananoŋ umakeja. Niinoŋ Kraistwaa sele busuya ilaaŋ oŋomambaajoŋ ama sele busunanoŋ koŋajiliŋ kitia ii meŋ moma laligoŋkejeŋ. Kaeŋ kooloŋ nono oŋoojoŋ ama siimbobolo moma laligoweti, iikawaajoŋ kambaŋ kokaamba aisooŋkejeŋ.

25 Anutunoŋ kuuŋ nono uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya weleŋ qeŋ oŋoma gawoŋ meŋ laligojeŋ. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba

* **1:18:** Ef 1.22-23 * **1:20:** Ef 2.16

mendeema nonomambaa areŋa anoti, iikawaa so Buŋa qaaya jeŋ seidaboromaŋatiwaajoŋ jero. Oŋonoŋ qeaŋgoŋ kotiiwutiwaa gawoŋ ii nono. 26 Anutunoŋ Buŋa qaa ii monowaa monoyanoŋga mesaŋgoro ejemba qeŋ seiŋ ama komugi gbiliurugia waama kaaŋagadeeŋ komugi kaandeeŋ kaaŋ ama laligoŋ kouma tompiŋ laligogi. Kaeŋ laligogi qaa ii kambaŋa kambaŋa aasaŋgoyanoŋ eroto, kambaŋ kokaamba kanagesoya kanagesoya soraaya anana ninisaama jero mojoŋ.

27 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋaa areŋa kokaeŋ jeŋ anota eja, “Niinoŋ qaana aasaŋgoya ii neenaa kanagesouruna oŋo iŋisaama iŋijowe mobutiwaajoŋ mojeŋ. Yoŋonoŋ ii moma yagoŋ kema jeŋ seigi Buŋana aasaŋgoyaa akadamuyanoŋ mono waba kantria kantria yoŋoo batugianoŋ somariiŋ qaqabuŋayawo koloowaa.” Qaa kota aasaŋgoya ii kokaeŋ: Kraistnoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji eeŋ, mono asamararanoŋ keubombaa jejeromoŋromoŋ ama oŋomakebaa.

28 Anana Anutuwaa areŋ iikawaa so Kraistwaa kania ejemba kuuya oŋoojoŋ jeŋ asariŋ laligojoŋ. Yoŋonoŋ kuuya Kraistwo qokotaaŋ nama kotiiŋ akadamugiawo koloowutiwaajoŋ kuma oŋomakejoŋ. Kaeŋ uŋuaniŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ keubutiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ momakootonana kuuya meŋ kululuuŋ qambaŋmambaŋ qaaya qaaya oŋomakejoŋ. 29 Niinoŋ iikawaajoŋ aoŋ oroŋkejeŋ. Kraistnoŋ ku-usuŋaa qaganoŋ sololooŋ inaaŋ nomakeji, niinoŋ mono iikawaa so manja qeŋ laligoŋkejeŋ. Kiaŋ.

2

Poolnoŋ Kolosi yoŋoojoŋ majakaka moro.

1 Niinoŋ Kolosi oŋoojoŋ ama manja qeŋ laligojeŋ. Kaaŋagadeeŋ Laodisia sitinoŋ laligojuti ano uumeleeŋ alauruna tosianoŋ noo jaasewana mende iigiti, mono kuuya yoŋoojoŋ qama kooliŋ mamaga aoŋ oroŋkejeŋ. Niinoŋ oŋo iikawaa kania mobutiwaajoŋ mojeŋ.

2 Kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono uugia naŋgoŋ oŋona ororoŋ somoŋgoŋ jopagoŋ aoŋ motooŋ uuwaa akadamugia kuuya mokoloowu. Ii mokolooŋ saanoŋ kotiiŋ iwoi kuuya moma kotodaborowuya. Kaeŋ ama saanoŋ Anutuwaa Buŋa aasaŋgoya, Kraistwaa kania ii kuuya moma asaridaborowuya. 3 Anutunoŋ momoya ano momakootoya ii kuuya Kraistwaanoŋ ama mesaŋgorota eja. Anutuwaanoŋ momakootoyaa kowia ii maa suaŋ kaaŋa kowi aasaŋgoyanoŋ ero Kraistnoŋ iikawaa kiiya meria kolooja. Kraistwaa jeta teŋ koma iikaaŋanoŋ saanoŋ momakootoya ii mokoloowoŋa.

4 Moŋnoŋ mondokondoroŋ ama qaa kele jeŋ uugia kuuŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ Kraistwaa qaa ii jejeŋ. 5 Selenoŋ oŋowo motooŋ mende laligojento, uŋa kokoosonanoŋ mono oŋowo nanja. Oŋo kotiiŋ Kraist moma laariŋ qaaya teŋ koma batugianoŋ areŋgiaa so bonjoŋ laligojuti, oŋoojoŋ kaeŋ moma romoŋgoŋ aisooŋkejeŋ. Kiaŋ.

Balombaa momoyanoŋ somoŋgoŋ oŋombabotiwaa galeŋ meme qaa

6 Kawaajoŋ oŋo Kraist Jiisas meŋ aŋaligi Poŋgia kolooŋ nanji, mono iwo qokotaaŋkejutiwaa so nanamemeŋgia ama meŋ laligowu. 7 Qaa kuma oŋoŋgiti, iikawaa so mono kosogia Kraistwaanoŋ mondoŋgoŋ iwo qokotaaŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ momalaariwaa esuŋmumuya

toroqeŋ mokoloon laligowu. Daŋgiseŋgia mono apu sasagoŋ kamaaŋkejiwaa so jeŋ mepeseeŋ laligowu.
8 Ambosakoŋ yoŋonoŋ balombaa momakooto kuma oŋoŋgi kana
walaga mokoloon tosianoŋ ii otaaŋkeju. Kaaŋagadeeŋ beŋ kawali
galeŋ sombiŋ namo batugaranoŋ laligoŋ yoroo ilawoilagara kuuya
galeŋ koma oŋomakejuti, tosianoŋ Kraist uuguŋ iyoŋoonoŋ qokotaaŋ
qaa kuma oŋomakeju. Kaeŋ amakejuti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ oŋoma
tiliqili omaya kawaa kasianoŋ somoŋgoŋ oŋono kamaaŋ boi iyoŋoo
buŋa koloowubo.
9 Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraist-
waanoŋ ero baloŋ sele busu meŋ asugiro. Kawaajoŋ boi takapolakaya
kaaŋa yoŋoojoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. 10 Kraistnoŋ uŋa
kawali galeŋ ano poŋ qereweŋa ano jawiŋ kuuya yoŋoo waŋgia kolooja.
Kraistwo qokotaagi iinoŋ Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya
kuuya ii saanoŋ sogianoŋ oŋono laligojuya.
11 Kaeŋ laligoŋ Kraistwo qokotaagi iinoŋ aiweseya hoŋa ii oŋoonoŋ
kaaŋagadeeŋ kotoŋ oŋono laligoju. Aiwese ii boronoŋ selenananoŋ
kotoŋkejutiwaa so qaagoto, Kraistnoŋ sele kotokoto qaita moŋ ama
oŋonoti, ii kokaeŋ: Iinoŋ selewaa nanamemeŋ wala-ganoŋ galeŋ koma
oŋombabotiwaajoŋ mono siiŋgia kombombaŋa bologa ii somoŋgoro
laligoju. 12 *Kraistwaa qamoya roŋnoŋ aŋgiti, oŋoo uu walaganoŋ mono
iikaaŋa tanitani komuŋ oomulu iikanoŋ koomu roŋnoŋ kemero. Kaeŋ
kemeroto, Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iwaa ku-
usuŋanoŋ mono oŋo kaaŋia-deeŋ inaaŋ oomulu iikanoŋ nemuŋ koma
oŋono gbiligi. Oŋo Anutuwaa ku-usuŋa ii meŋ aŋaliŋ moma laariŋ
mugitiwaajoŋ ama Kraistwaa kooroŋanoŋ gbiliŋ kotiiŋ laligoju.
13 *Wala moŋnoŋ oŋoo siiŋgia kombombaŋa bologa ii mende so-
moŋgoro uugia walaganoŋ galeŋ koma oŋono laligogi. Siŋgisoŋgo
aŋgitiwaajoŋ ama uu koomuya laligogito, Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ
iwaa kooroŋanoŋ meŋ gbiliŋ oŋono. Siŋgisoŋgonana mono kuuya
soŋgbandabororo kotiiŋ laligojoŋ. 14 *Kileŋanana ano iikawaa iroŋaa
jeŋkootoya ii Siwe gomanoŋ lopo terenoŋ oogita ero. Kraistnoŋ
loponana ii korebore kotoŋ qewagoro. Lopo iikanoŋ Anutuwo nama
gemanananoŋ qeŋ tuarenjeŋ ama nonoma eroti, iinoŋ ii kotogoŋ
maripoonoŋ kosigoro tegoro.
15 Maripoonoŋ komuŋ beŋ kawali galeŋ ano uŋa poŋ qereweŋa
namo sombiŋ batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, Kraist-
noŋ iyoŋoo ku-usuŋgia ii lua jaŋgbeŋ jeta kaaŋa qewagoŋ riligoŋ
rijoŋgodabororo. Kaeŋ ama kaziuruta kasanoŋ gbadooŋ oŋoma gamu
qeŋ oŋono. Kaeŋ ama uŋuama otokoriaŋ maama renduŋ hororo
qenjaaroyanoŋ kagi haamo ama oŋonotiwaa kania ii asuganoŋ asugiro
iigi.
16 *Kraistnoŋ haamo ama oŋonoti, iikawaajoŋ oŋo mono Kraistwo
nama qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Kaeŋ laligogi oŋoo batu-
gianoŋ moŋnoŋ naa nene apuga ooŋ neŋkejuti, iikawaa soŋgoya eeŋ
ama jeŋ kotoŋ oŋombabo. Gbani so kendoŋ kowoga moŋ ano koiŋ
so koiŋ dologa koujiwaa korisoroya ii amakeju me qaago, iikawaa-
joŋ eeŋ jeŋ boliŋ oŋombubo. Sabat kendoŋ ii Sondameraanoŋ me

* **2:12:** Room 6.4 * **2:13:** Ef 2.1-5 * **2:14:** Ef 2.15 * **2:16:** Room 14.1-6

weeŋ moŋnoŋ ramakejuti, iikawaajoŋ eeŋ wambusooŋgianoŋ qeŋ jeŋ oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. 17 Soŋgo kaaŋa kawaajoŋ mono geja mende ambu. Iwoi ii sareyagadeeŋ kolooju. Eja oŋanoŋ dodowiro uŋauŋayanoŋ wala kaŋkeji, iikawaa so hoŋa ii Kraist. Nene soŋgo ano kendoŋ rarawaa qaaya ii Kraistwaa sareya koloon kamaaŋqeqeta kolooja. Kraistnoŋ mono asugiroto, oŋo kileŋ kema kana sareya walaganoŋ eeŋ qokotaaŋ laligowubo.

18 Tosia oŋonoŋ siiŋgianoŋ kokaeŋ amakeju: Oŋoaŋgiaa uugia meŋ kamaaŋ ama Siwe gajoba waegia meŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋomakeju. Kaaŋagadeeŋ jaagia meleeno uŋauŋagia iima iikawaajoŋ sewaŋkiki amakeju. Kaeŋ oŋoaŋgiaa namowaa momoyanoŋ kuuŋ oŋono selegia eeŋ totooŋ meŋ uma selememe amakeju. Yoŋoonoŋga moŋnoŋ tiligoŋ oŋoma Kraistwaanoŋga utuŋ oŋombabo. Kaeŋ ano oŋo momalaariwaa kuunoŋ haamo mende ama tawagia mende mewubo. Kawaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. 19 *Yoŋonoŋ Kraist waŋnana kolooji, iwo nanaŋgia ii mesaoŋ laŋ laligoju. Kraistnoŋ waŋnana koloon iyaŋaa sele busuya kuuya anana galeŋ koma nonono saanoŋ qokotaaŋ aoŋ laligojoŋ. Sii toroqeqeya ano tokotokoya iikanoŋ mono sele busuyaa dondomoŋuruta mindiriŋ somoŋgoŋ nonoŋgi metulaŋgoŋ motooŋgo koloojoŋ. Kaeŋ koloon Anutunoŋ nemuŋ koma nonomakejiwaa so somariiŋ kotiiŋkejoŋ.

Kraistwo naŋgi namowaa momoyanoŋ galeŋ koma oŋombabo.

20 Oŋo Kraistwaanoŋ qokotaagi uu walagagianoŋ komuro beŋ kawali galeŋ yoŋoo kasa gbadononga loloogi. Yoŋonoŋ namo sombiŋ batugaranoŋ laligoŋ iwoigara kuuya galeŋ koma oŋomakejuto, oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kawaajoŋ boi takapolakaya kaaŋanoŋ jeŋkooto laŋ ama oŋomakejuti, ii mono naambaajoŋ eeŋ otaaŋkeju? Siwewaa buŋa koloojuto, kileŋ namowaa qaaya otaagi sisau kolooŋkeja.

21 Soŋgogia kokaeŋ amakeju, “Ii mende gajugoŋ mewa. Moŋ ii mende kisiriiwa. Iwoi ii mende oosiriwa.” 22 Baloŋ ejembanoŋ iyaŋgiaa waŋgianoŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ tosaaŋa kuma oŋomakejuto, Anutunoŋ kaaŋa qaago. Anutunoŋ iwoi kuuya ii ama mewoŋatiwaajoŋ ama jero meŋ neniŋ qaombutiwaajoŋ ano eju. Ii balombaa iwoi tatawaga.

23 Ii kileŋ tosianoŋ beŋ kawali galeŋ ano gajoba waegia meŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Ii kaparaŋ koma “Ananaa uunana meŋ kamaaŋ anjoŋ,” jeŋ iikanoŋ mondoŋ selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ soŋgoya soŋgoya ama selegia qeŋ sembeŋ aoŋ aoŋkeju. Kaeŋ ama jeŋkootogia amakejuti, ii momakooto qaganoŋ aambaa tani kolooro mamaganoŋ siligia ii iima mogi umakeja. Umakejato, ii kileŋ kaeŋ selewaa siiŋgia kombombaŋa bologa aŋgoŋ kombombaajoŋ amamaaŋ ii laŋ otaaŋkeju. Kawaajoŋ jeŋkooto qaagia iikanoŋ mono iwoi omaya totooŋ kolooja. Kiaŋ.

3

Kraistnoŋ laaligo gbilianoŋ laligowombaa esuŋa nonomakeja.

1 *Kraistnoŋ eukanoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ jiŋkaroŋ jakeya meŋ qaqabuŋayawo raja. Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliŋ muroti,

* **2:19:** Ef 4.16 * **3:1:** Ond 110.1

iikawaa tani kaaŋagadeeŋ oŋo meŋ gbiliŋ oŋono koomuyanoŋga waama laligoju. Kawaajoŋ oŋo Siwe gomanoŋ eu ilawoila eji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ laligowu.

2 Balombaa ilawoilaya kanoŋ qaagoto, eukanoŋ ilawoila eji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ kotiiŋ laligowu. 3 Oŋoo uugia walaganoŋ komuro Anutuwaanoŋ duŋgoŋ laligoju. Kaeŋ Anutuwaa aoŋanoŋ kema laaligo kotigaa kania mokoloogi. Kraistnoŋ Siwe laaligo aasaŋgoyanoŋ laligoji, oŋoo uulaaligogianoŋ mono iikawaa so aasaŋgoyanoŋ eja. Kawaajoŋ uugia mono Kraistwo somoŋgoŋ laligowuya. 4 Kraist laaligo kotigaa Tonananoŋ mombo karo asamararaŋanoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ oŋo mono kaaŋagadeeŋ asugigi uŋuano iwo Anutuwaa asamararaŋanoŋ keubu.

Uu walaga ano uu gbilia ii aworaŋgoŋ aojao.

5 Balombaa siiŋgia kombombaŋa bologa kania kania ii uugianoŋ eŋ yayaseseŋ meŋ oŋomakejuti, iyoŋoo waŋgia mono kuuya rinjaŋgodaborowu. Bao kasu kaaŋa serowiliŋ ano qewoloŋ aŋgonjorayawo ii mono gema qewu. Uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologa ii mono mesaoŋ uugere bologa qowogogi bogowa. Iwoi meŋgo mewombaajoŋ mambaŋ kolooŋ koposoŋgoŋkejuti, iikanoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋonjutiwaa tania kolooja. 6 Ii aŋgitiwaajoŋ ama Anutuwaa iriŋanoŋ soono uukazia qagianoŋ ano umakeja.

7 Siiŋgia kombombaŋa bologa kaaŋanoŋ mono wala oŋoaŋgiaa laaligogia kaaŋagadeeŋ galeŋ kono kana bologa ii riiŋ otaaŋ laligoŋkegi.

8 Kaeŋ laligogito, kambaŋ kokaamba oŋo kaaŋagadeeŋ iwoi iikaaŋa kuuya ii mono giligi kemba: Uuduuduu moma uugeregianoŋ juma oŋooro uugianoŋ aoŋ uubooli mojuto, ii unjuma giligi kemba. Kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota ano qaa aŋgonjorayawo jeŋ uugia menjereŋgojuti ii mono kuuya gema qeŋ mesaowu. 9 *Oŋo uu walaga ano iikawaa nanamemeŋa aŋgonjora-yawo ii yakariŋ qeŋ komuŋ laligojuti eeŋ, qaa qoloŋmoloŋgoya mono mende amiŋ mobu.

10 *Oŋo uu walaga kotogoŋ mombo letoma uu dologa mouma laligoju. Mokomokoloo Tonananoŋ iyaŋaa kania moma asariwombaa sareya anoti iinoŋ mono iikawaa so uu dologa ii letoma muro toroqeŋ koloŋaniŋkeja. 11 Kawaajoŋ anana Juuda me kantri tosiaa ejemba laligojoŋi, ii mono so motooŋgo koloojoŋ. Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogi me qaago, ii kileŋ Anutuwaa jaanoŋ so motooŋgo koloojoŋ. Taoŋ ejemba momogiawo me qandaya (bus kanaka) laligoŋ iyaŋgiaa qaagianoŋ irikawaraka jeŋ poumapou laligojuti ii kileŋ Kraistnoŋ uunananoŋ nano motooŋgo koloojoŋ. Ananaa gawonana meŋkejoŋi me tourunana ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, iikanoŋ iwoi qerewena koloojato, hoŋaboŋa ii Kraist. Iinoŋ mutulaŋgoŋ kuuya nunuuguŋ uma Kiŋ Poŋnana uuta motooŋgo kolooja.

12 *Anutunoŋ meweeŋgoŋ oŋono uu dologa otaaŋ Anutuwaa wombo alauruta soraaya kolooju. Kawaajoŋ oŋo mono batugianoŋ kiaŋkomu ama ala meŋ aoŋ laligowu. Uugia meŋ kamaaŋ tosaaŋa gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma lombo moma mokosiŋgoŋ laligowu. Sili iikanoŋ mono malekugia kolooro koŋgi kemero ii pondaŋ meŋ laligowu.

13 *Mono loloŋgoŋ bologaa kitia mende meleembuto, mono qaqa-

* **3:9:** Ef 4.22 * **3:10:** Jen 1.26; Ef 4.24 * **3:12:** Ef 4.2 * **3:13:** Ef 4.32

aŋgoŋ aoŋ laligowu. Kalaŋ koma aogi batugianoŋ qaa koposo kolooro moŋnoŋ alia jeŋ mumambaajoŋ moji, ii mono mesaoŋ aowu. Poŋnoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaoroti, oŋo mono batugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama aoŋkebu. 14 Kaeŋ ama uujopawaa malekugia ii koŋgi kemero iikawaa qaganoŋ mono uukaleŋ ama jopagoŋ aogi qabo koloowaa. Uujopa kanoŋ akadamu kuuyaajoŋ jejeŋi, ii qooŋgoŋ mindiriŋ waŋgiaga nanja.

15 Kraistnoŋ oŋo luaenoŋ sele busu motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kawaajoŋ iwaa luaenoŋ mono uugianoŋ eŋ awaawaa qawa loqagia kolooro uubonjonoŋ jeŋ mepeqepesee ama laligowu.

16 *Kraistwaanoŋ Buŋa qaa iikanoŋ mono uugianoŋ eŋ batugianoŋ mamaga asugiŋ seiwaa. Mono momakooto qaa kuuya jeŋ kuma aoŋ qambaŋmambaŋ qeŋ aoŋkebu. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋomakejiwaa so mono Buŋa Rii Ondino (Buk Song), mepemepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianoŋ Anutu mepeseeŋ qamakebu. 17 Nanamemeŋ ii me ii jenoŋ me silinoŋ ama mewuti ii kuuya mono Poŋ Jiisaswaa qanoŋ amakebu. Kaeŋ aŋgi Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono Maŋ Anutu oewae jeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Loemba, nemuŋmaŋ ano weleŋqeqe oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

18 *Emba oŋo mono lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Pombaa buŋa koloojutiwaajoŋ mono kaeŋ aŋgi sokombaa.

19 *Eja oŋo mono embaurugia uukalenoŋ jopagoŋ oŋoma goroŋooso wosokonduŋ qaganoŋ mende ama oŋoma laligowu.

20 *Merabora oŋo Pombo qokotaaŋ nama nemuŋmaŋwoigia yoroo jegara otaagi Poŋnoŋ iŋiiro sokombaa. Kawaajoŋ oŋo mono qaagia jewutiwaa so kuuya teŋ koma oŋoma laligowu.

21 *Maŋurunana oŋoo meraborau rugianoŋ awasaŋkakagia mesaowubotiwaajoŋ mono mende uŋuŋ ureeŋ horoŋ kitoŋ oŋoma laligowu.

22 *Weleŋqeqe oŋo mono namonoŋ galeŋurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ komakebu. Kondokondoowaa waŋ aŋgi ejembanoŋ iŋisosoroowutiwaajoŋ qaagoto, gbiŋgbaoŋ mesaoŋ Pombaa jeta uuguwombotiwaajoŋ sombugia moma uugia gawonoŋ ama meŋ laligowu. 23 Iwoi ama meŋkebuti uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ romoŋgowu: Baloŋ ejembagadeeŋ qaagoto, Poŋ iyaŋa mono weleŋ qeŋ muŋ laligoju.

24 Poŋ Kraist weleŋ qeŋ muŋ laligogi iinoŋ tawagia Siwe gomanoŋ ano eji, ii oŋono buŋagia koloowaa. Mono kaeŋ romoŋgoŋ laligowu. 25 *Moŋnoŋ gawoŋa meŋ soowaati Anutunoŋ kaaŋiadeeŋ meŋ soosooyaa iroŋa meleema mubaa. Anutunoŋ tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, kuuya anana so motooŋgonoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.

---

* **3:16:** Ef 5.19-20 * **3:18:** Ef 5.22; 1 Piito 3.1 * **3:19:** Ef 5.25; 1 Piito 3.7 * **3:20:** Ef 6.1 * **3:21:** Ef 6.4 * **3:22:** Ef 6.5-8 * **3:25:** Dut 10.17; Ef 6.9

4

1 *Galeŋurunana oŋoonoŋ Poŋ somata ii Siwe gomanoŋ laligoji,
ii moma kotojutiwaajoŋ mono weleŋqeqeurugia yoŋowo wasombura
maayanoŋ aoŋ so motooŋgo ama oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tosia

2 Qamakooli gawoŋ mono kaparaŋ koma meŋ laligowu.
Iikanoŋ mono uugbiligbili laligoŋ jeŋ mepeqepesee ama laligowu.
3 Mepeqepesee ambuti iikanoŋ mono nonoojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ
qama kooliŋ laligowu, “Anutu, gii mono Pool neŋauruta kana meŋ
oŋona saanoŋ Kraistwaa Buŋa qaa aasaŋgoya ii jeŋ asarigi seiwaa.”
Niinoŋ Buŋa gawoŋ mewetiwaajoŋ gbadooŋ noŋgi kapuare mirinoŋ
rajeŋ. 4 Niinoŋ Buŋa qaa Anutuwaa siiŋaa so jewe asariwutiwaajoŋ
mono qamakooligianoŋ naŋgoŋ noma laligowu.

5 *Ejemba uumeleeŋ mende ama seleeŋgeŋ laligojuti ii mono mo-
makooto qaganoŋ ama oŋoma laligowu. Uuwaa gawoŋ mewom-
baa kana moŋ koloowaati kambaŋ ii mono mende mesoqesooŋ ti-
wilaawuto, ejemba kooroŋgianoŋ kema bonjoŋ qambaŋmambaŋ koma
oŋombu. 6 Qaa amiŋ mobuti, ii mono kambaŋ so siiyawo mindiriŋ
iŋijogi naaŋawo kolooŋkeba. Qaa iŋijogi ejemba motomotooŋ siiŋgia
kolooro kuuya yoŋoonoŋ qaa nomaeŋ meleema oŋombuti ii mono
moma yagoŋ iikawaa so jeŋkebu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Tikikus Onesimus wasiŋ orono kawao.

7 **Wombo alana Tikikus iinoŋ Pombo qokotaaŋ nama niwo gawoŋa
tororo meŋ neŋana kolooja. Iinoŋ oŋoonoŋ kaŋ nomaeŋ ama
laligoŋkejeŋi, iikawaa sunduya kuuya iŋijoro mobu. 8 Nomaeŋ ama
meŋ rama laligojoŋi, oŋo sundu ii mobutiwaajoŋ wasiŋ mube oŋoonoŋ
kawaa. Iinoŋ kaŋ saanoŋ uluŋkoleŋ ama oŋomba. 9 *Kaaŋagadeeŋ
wombo alanana Onesimus Kolosi oŋoonoŋga kaŋ Pombaa qaaya pon-
daŋ otaaŋ meŋ yagoŋkeji, niinoŋ ii wasiwe eleema kawaa. Eja woi
yoronoŋ kaŋ kokanoŋ iwoi kuuya nomaeŋ kolooro laligojoŋi, iikawaa
sunduya saanoŋ jedaborori mobuya. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

10 *Aristarkus niwo kapuare mirinoŋ raji ano Barnabaswaa niwita
Maak yoronoŋ yeizozogara jeŋ ani oŋoonoŋ kaja. Maakwaajoŋ qaana
kokaeŋ jeŋ kotowe mogi: Oŋoonoŋ kaŋ koubaati eeŋ, ii mono saanoŋ
koma horoŋ ala meŋ mubu. 11 Joosua qata moŋ Jastus qajuti iinoŋ
kaaŋagadeeŋ yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Neŋaurunanoŋ niwo
Anutuwaa bentotoŋaa gawoŋ meŋ laligojuti iyoŋoo batugianoŋ eja
karooŋ yoŋononga Juuda ejaga laligoju. Yoŋonoŋ uluŋkoleŋ ama noma
laligogi.

12 *Aŋgiaanoŋa eja Epafras Kraist Jiisas weleŋ qeŋ muŋkeji, iinoŋ
yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Iinoŋ kambaŋ so oŋoojoŋ ama qama
kooliŋkeja. Qaa kuuya Anutuwaa jetaa so koloon eji, oŋo iikanoŋ
rindaŋgoŋ nama kotiiŋ akadamugiawo koloon laligowutiwaajoŋ aoŋ
oroŋkeja. 13 Niinoŋ iwaa kania moma kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ: Iinoŋ oŋo

* **4:1:** Ef 6.9 * **4:5:** Ef 5.16 * **4:7:** Apo 20.4; 2 Tim 4.12 * **4:7:** Ef 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-12 * **4:10:** Apo 19.29; 27.2; Flm 2-4; Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 * **4:12:** Kol 1.7; Flm 23

ilaaŋ oŋomambaajoŋ gawoŋ mamaga meŋkeja. Kaaŋagadeeŋ Laodisia
ano Hierapolis taoŋ woi kanoŋ moma laariŋ laligojuti iyoŋoojoŋ ama
gawoŋ naa afaaŋaga meŋ aoŋ oroŋkeja. 14 *Wombo doktanana Luuk
ano Deemas yoronoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia jeŋ ani oŋoonoŋ kaja.
15 Niinoŋ yeizozogia jeŋ oojeŋi, ii mono uumeleeŋ alaurunana Lao-
disia taonoŋ laligojuti, ii iŋijogi mobu. Kaaŋagadeeŋ Nimfa ano iwaa
mirinoŋ kanageso ajorooŋkejuti mono ii iŋijogi mobu. 16 Tere koi
weeŋgoŋ oŋoŋgi mogi tegoro iikawaa gematanoŋ ii mono aŋgi Laodisia
uumeleeŋ kanageso yoŋoonoŋ keno weeŋgowu. Laodisia yoŋoojoŋ tere
moŋ oowe kenoti ii aŋgi oŋoonoŋ karo oŋo ii kaaŋagadeeŋ weeŋgowu.
17 *Arkipus eja ii mono kokaeŋ ijogi moba, “Poŋnoŋ Buŋa gawoŋ
mewaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ goma koipuga raro laligojaŋi, giinoŋ mono
gawoŋ ii romoŋgoŋ kuuya medaborowa.”
18 Pool niinoŋ yeizozogia jeŋ neenaa boronanoŋ qana kokaeŋ oojeŋ:
Pool. Oŋo mono kasa gbadonawo nii romoŋgoŋ noma laligowu.
Kaleŋmorianoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **4:14:** 2 Tim 4.10, 11; Flm 24 * **4:17:** Flm 2

Tesalonaika Tere 1

Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere mutuya ano.

Jeŋ-asa-asari

Room mindimindiri kantriwaa prowins qata Masedonia kawaa siti waŋa ii Tesalonaika. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoŋ Filipai siti mesaoŋ Tesalonaika kaŋ gawoŋ mero tosianoŋ uugia meleeŋgi kuma oŋono uumeleeŋ tuuŋ kolooro. Ii kolooroto, tuarenjeŋ iikanondeeŋ kolooro. Poolnoŋ Kraistwaa Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuro iikanoŋ Griik ejemba Juuda yoŋowo toroqeŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleeŋgi tuuŋ iikanoŋ somariiro. Kawaajoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema uugianoŋ boliro Pool gema qeŋ mugi. Gema qeŋ mugitiwaajoŋ bimooro kana moŋgama oŋomesaoŋ Berea taonoŋ keno. Kanageŋ Korint sitinoŋ laligoro neŋata Timotinoŋ ala ilailaaya koloon Tesalonaika sitiga kaŋ nomaeŋ moma laarigiti, iikawaa sunduya ijoro moro.

Poolnoŋ Tereya mutuya Tesalonaika anoti, ii Kraistwaa alauruta yoŋoo uugia naŋgoŋ momalaarigia meŋ kotiiwaatiwaajoŋ ooro. Poŋ moma laariŋ uunoŋ jopagoŋ aoŋkejuti, iikawaa bujuya momago yoŋoojoŋ Anutu mepeseeja. Aŋo laaligo yoŋowo nomaeŋ ama laligoroti, ii duduuwubotiwaajoŋ ii papianoŋ ooja. Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ batugianoŋ qaa tosaaŋa kolooro jegiti, Poolnoŋ ii meleema jeŋ asariŋ ooja. Qaa tosia ii kokaeŋ: Kraistnoŋ eleema karo Siwe laaligonoŋ keuboŋati, iikanoŋ tosianoŋ uugia meleema koomunoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ mono nomaeŋ koloowaa? Kraistnoŋ naa kambanoŋ eleema kawaa? Qaa ii meleema kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo Kraist mombo kawaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligoŋ iikanoŋ mono gawoŋ awaa awaa ii jegeŋa nama pondaŋ meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1
Daŋgiseŋ jeŋ aisooŋ mepeseeja 1.2–3.13
Nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ kuuŋ oŋonja 4.1-12
Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋonja 4.13–5.11
Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya tosaaŋa 5.12-22
Terewaa qaa kota waŋa 5.22-28

1 *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleeŋ kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojoŋ.

Oŋo Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ naŋgi mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Momalaari qeŋ gbilijutiwaajoŋ aisoojoŋ.

2 Nononoŋ suulaŋ romoŋgoŋ oŋoma kuuya oŋoojoŋ “Anutu keraqeeaŋgo daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeŋkejoŋ ano qamakooli gawoŋ meŋ iikanoŋ kambaŋ so qagia qamakejoŋ. 3 Oŋo Jiisas Kraist jopagoŋ moma laarigi uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono gawoŋa kotiiŋ meŋkeju ano Poŋnananoŋ eleema kawaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama kaparaŋ

* **1:1:** Apo 17.1

koma mambomakeju. Nononoŋ ii kuuya Anutu Maŋnanaa jaasewaŋanoŋ saanoŋ romoŋgoŋkejoŋ.
4 Uumeleeŋ alaurunana, Anutunoŋ jopagoŋ oŋoma oŋo iyaŋaajoŋ
kokaeŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii mojoŋ. 5 Nononoŋ Jiisaswaa Oligaa
Buŋaya meŋ oŋoonoŋ kaŋ batugianoŋ nomaeŋ ama laligoniŋi, oŋo ii
moju. Nononoŋ Buŋa ii qaa tooŋgadeeŋ mende jeniŋ mogito, Uŋa
Toroyanoŋ sololooŋ nonono awasaŋkaka nama esuŋmumuyawo uugia
kuuŋ laligoniŋ. 6 *Kaeŋ laligoniŋ oŋo koŋajiliŋ somataa uutanoŋ laligoŋ
Buŋa qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii aŋgoŋ koŋgi Uŋa Toroyanoŋ
korisoro oŋono Poŋ ano nonoo silinana otaaŋ laligoju. Ii nomaeŋ
kolooroti, nononoŋ ii saanoŋ mojoŋ. 7 Kaeŋ gemanananoŋ kaŋ laligoŋ
Masedonia Akaia prowins woi kanoŋ Jiisas moma laarijuti, korebore
yoŋoojoŋ sili awaa qendeema oŋomakeju.
8 Ii kokaeŋ: Oŋo Pombaanoŋ qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koma jeŋ
laligogi tosianoŋ ii aŋgotomaŋ kaaŋa toroqeŋ jeŋ seigi keno. Kema
laligoŋ Masedonia ano Akaia prowins woi ii sokondabororo. Ii sokondabororoto, iikayadeeŋ qaago. Oŋo Anutu moma laariŋ gawoŋa megiti,
iikawaa oŋanoŋ mono gomaŋ so kema kaŋ seiro mamaganoŋ uugia
meleeŋgi. Ii kilikalu qaago. Kawaajoŋ nono iikawaa qaa moŋ mende
toroqeŋ jewoŋa.
9 Nono oŋoonoŋ kaniŋ nomaeŋ kolooroti, iikawaa sunduya ii gomaŋ
tosaaŋa yoŋonoŋ jeŋ seigi aŋgotomaŋ kaaŋa momakejoŋ. Oŋo tando
lopioŋ ano beŋ qoloŋgoya ii gema uŋuŋ Anutu hoŋaboŋa ano laaligo
Toyaanoŋ eleema gawoŋa meŋ laligoju. 10 Anutunoŋ Meria meŋ gbiliro
koomunoŋga waaroti, oŋo iinoŋ Siwe gomanoŋga kamaaŋ asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju. Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ kanageŋ asuganoŋ
asugiro Jiisasnoŋ mono kamaaŋ jiŋjauŋ kanjaŋawo iikanoŋa metogoŋ
nonombaa. Kiaŋ.

2

Poolnoŋ Tesalonaika sitinoŋ gawoŋ nomaeŋ mero?

1 Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meniŋi,
iikanoŋ mende jaŋgoŋ qaonoto, hoŋa saanoŋ kolooro. Oŋoaŋgio ii
kaaŋagadeeŋ saanoŋ moju. 2 *Mende jaŋgoŋ qaonoto, wala Filipai
sitinoŋ gawoŋ meniŋ horoŋ ureeŋ ama nonoŋgi siimbobolo moniŋi,
ii moju. Siimbobolo ii momago oŋoonoŋ kaniŋ tosianoŋ tuarenjeŋ
kotakota ama nonoŋgito, ii kileŋ Anutunoŋ awasaŋkaka nonono nama
iwaanoŋ Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ.
3 Nonoo kanianana ii kokaeŋ: Uukuukuu qaanana ii aŋgomokoloŋ
qaganoŋ mende jeŋkejoŋ. Anano jinjauŋ aniŋ uunananoŋ menjereŋgonaga, ii kaaŋa mende jeŋkejoŋ. 4 Kaaŋa qaagoto, Anutunoŋ
Oligaa Buŋa jeŋ seiwoŋatiwaajoŋ niniima uunana gosiro sokono moma
laariŋ nonoma Buŋaya nononoti, iikawaa so mono qaaya meŋ jeŋ
asariŋkejoŋ. Anutunoŋ uunana aŋgotete meŋ gosiŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ iwoi kuuya ii Anutuwaa jaanoŋ sokomboŋatiwaajoŋ
amakejoŋ. Ii ejemba siiŋgia otaawoŋatiwaajoŋ qaago. 5 Nononoŋ
kambaŋ moŋgeŋ ejemba kelebele qaanoŋ kele qeŋ oŋombombaajoŋ
mende kema kaniŋi, ii moju. Nono dogonana esuuŋ moneŋ iwoi

* **1:6:** Apo 17.5-9 * **2:2:** Apo 16.19-24; 17.1-9

nonombutiwaajoŋ mondoŋ qaa siliaa siliaa mende jeniŋ. Anutunoŋ kanianana ii saanoŋ jeŋ naŋgowaa. 6 Oŋo me ejemba tosianoŋ qabuŋa nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma laligoniŋ.

7 Kraistwaa aposoluruta koloojoŋiwaajoŋ saanoŋ uugia kokaeŋ kuuwonaga, “Oŋo mono naŋgoŋ nonoŋgi batugianoŋ uuwaa gawoŋ mewoŋa.” Iikaeŋ jeniŋ sokonagato, nononoŋ oŋoo batugianoŋ migigiiŋ oŋoma laligoniŋ. Merabora nemuŋgianoŋ aju oŋoma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so mono nononana meŋ kamaaŋ aoŋ bonjoŋ ama oŋoma laligoniŋ. 8 Nononoŋ nemuŋmaŋ kaaŋa mokokoliŋ oŋoma laligoniŋiwaajoŋ ama Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa oŋoniŋ ano toroqeŋ ananaa laaligonana kaaŋagadeeŋ qeleema oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligoniŋ. Oŋonoŋ hoŋaga komunjua meraboraurunana koloogi.

9 Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoojoŋ ama gawoŋ meŋ selenana qeŋ laligoniŋi, mono ii romoŋgowu. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanoŋ oŋoonoŋga mombaa qaganoŋ ubabotiwaajoŋ gomantiiŋa asasaga nononanaa boronananoŋ gawoŋ meŋ Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ. Ii mono duduuwubo.

10 Jiisas moma laarijuti, nononoŋ oŋoo qaagia kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ soraaya koposowaa qaanana qaa laligoniŋ. Oŋo ii iima moma naŋgoŋ jeŋ naŋgowutiwaa so kolooju. Anutunoŋ kaaŋagadeeŋ ii jeŋ naŋgoŋ daŋgunu kaaŋa nanja. 11 Amanoŋ iyaŋaa meraboraaŋa bonjoŋbonjoŋ ama oŋomakeji, iikawaa so nononoŋ oŋo motomotooŋ ama oŋoma laligoniŋ. Ii kaaŋiadeeŋ saanoŋ moju. 12 Nononoŋ uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ uluŋkoleŋ meŋ oŋoma laligoniŋ. Anutunoŋ oŋo iyaŋaa bentotonoŋ keuma asamararanoŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono. Kawaajoŋ nononoŋ uugia kuuŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariŋ laligoniŋ, “Nanamemeŋgia mono Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so soraaya soro ama meŋ laligowu.”

13 Kawaajoŋ nononoŋ kaaŋagadeeŋ suulaŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkejoŋ: Anutuwaa Buŋa qaa oŋoniŋi, ii baloŋ ejemba ananaa qaa kaaŋa mende buŋa qeŋ aogito, oŋanoŋ Anutuwaa qaa jeta kaaŋa moma ii aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii moma laarigi iikanoŋ mono meŋ gbiliŋ oŋono letomakeju. 14 *Juuda ejemba Judia prowinsnoŋ uugia meleeŋgi Juuda tosianoŋ aŋgosisiri ama oŋoŋgi siimbobolo mogi. Yoŋonoŋ ii moma kileŋ Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso koloogi. Uumeleeŋ alaurunana, oŋoo batugianoŋ mono kaaŋiadeeŋ kolooro: Oŋoaŋgiaa Griik ejembanoŋ Juuda yoŋoo tani kaaŋa ama oŋoŋgi oŋonoŋ siimbobolo ororoŋ moma Anutuwaanoŋ kanageso koloogi.

15 *Juuda yoŋonoŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi Poŋ Jiisas kaaŋagadeeŋ qegi komuro nono sisiwerowero ama nonoma laligogi. Yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokoma ejemba kuuya kere ama nonomakeju. 16 Nono waba kantri oŋonoŋ uugia meleema letombutiwaajoŋ Buŋa qaa jewombotiwaajoŋ ama aŋgoŋ koma kojaŋgiŋ nonomakeju. Kaeŋ siŋgisoŋgo suulaŋ ama qeragogi qagianoŋ umakeja. Siŋgisoŋgogia qeragogi soya Anutuwaa jaanoŋ saa qero iriŋsoŋsooŋa toroqeŋ aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋ kambaŋ kokaamba qendeeno qagianoŋ udaboroja. Kiaŋ.

---

* **2:14:** Apo 17.5 * **2:15:** Apo 9.23, 29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

Poolnoŋ Tesalonaika mombo kemambaajoŋ moro.

17 Oo uumeleeŋ alaurunana, anana kambaŋ kokaamba kambaŋ
toroga deema laligojoŋ. Selenananoŋ deema laligojonto, uunananoŋ
somoŋgoŋ motooŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ oŋoo jaasewaŋgia iibombaajoŋ
mono kaparaŋ koma uuqeeaŋgo laligojoŋ. 18 Kawaajoŋ oŋoonoŋ
kawombaajoŋ moma laligoniŋ. Pool niinoŋ indiŋ motooŋgo qaagoto,
indiŋa woi kamambaajoŋ batogoweto, Satanoŋ somoŋgoŋ nonono
amamaaniŋ. 19 Oŋo nononanaanoŋ ila wage soronana kaaŋa nanju.
Poŋnana Jiisasnoŋ eleema karo iwaa jaasewaŋanoŋ keuma namboŋati,
iikanoŋ iŋiima "Uuwaa gawoŋ eeŋgereda mende meŋ laligoniŋ," kaeŋ
jewombaajoŋ mojoŋ. Nononoŋ qaa ii oŋo ano tosaaŋa yoŋoojoŋ
ama afaaŋagadeeŋ jewombaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjoŋ. Kawaajoŋ
oŋoojoŋ ama honoŋa qaa aisooŋ selenana meŋ umakejoŋ. 20 Nononoŋ
oŋoojoŋ ama qabuŋa mokoloniŋ korisoro ama nonomakeju. Kiaŋ.

3

Timoti wasiri Tesalonaika keno.

1 *Oŋo nomaeŋ ama laligojuti, ii mobombaa motoqoto somata moma
bimbimgoŋ toroqeŋ eeŋ laligowombaajoŋ amamaaniŋ. Kawaajoŋ
noronarodeeŋ Atens sitinoŋ laligowotiwaa qaa somoŋgoŋ 2 alanara
Timoti wasiri oŋoonoŋ karo. Iinoŋ Anutuwaa gawoŋ meŋ norowo
Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkeja. Iinoŋ uu naŋgonaŋgo qaa oŋoma
momalaarigia meŋ kotiiwaatiwaajoŋ karo. 3 Anutunoŋ areŋnana
jeŋ tegoro tosianoŋ qotogoŋ oŋomakeju, ii oŋoaŋgio saanoŋ moju.
Oŋoonoŋga moŋnoŋ konjiliŋ uutanoŋ koŋgbara ama looriwabotiwaa-
joŋ jeniŋ karo.

4 Nononoŋ Tesalonaika oŋowo laligoŋ kambaŋ iikanoŋ oŋoojoŋ
walawala qaa kokaeŋ jeniŋ, "Pombaa uusiiŋa teŋ koniŋ ejembanoŋ sisi-
werowero ama nonoŋgi konjiliŋ mokoloowoŋa." Kaeŋ jeniŋ iikawaa
so oŋanoŋ kolooroti, ii saanoŋ moju. 5 Kaeŋ kolooro aŋgobato Toyanoŋ
iŋijoŋgoro looriŋ kamaagi gawonanaa oŋanoŋ kamaaŋ jaŋgoŋ qaom-
babo. Kawaajoŋ nomaeŋ moma laariŋ laligojuti, ii mobombaajoŋ mo-
toqoto somata aniŋ bimooro mombo eeŋ laligomambaajoŋ amamaaŋ
Timoti wasiwe qisiŋ momambaajoŋ karo. Kiaŋ.

Timotinoŋ sundugia ano moniŋ qeaŋgoro.

6 *Motoqoto moma laligoninto, Timotinoŋ kema oŋomesaoŋ eleema
kaŋ buŋagia awaa meŋ kaŋ kokaeŋ ninijoro: Oŋo Poŋ saanoŋ moma
laariŋ uujopagoŋ aoŋkeju ano kambaŋ so nonoojoŋ romoŋgogi awaa
kolooŋkeja. Nononoŋ iŋiibombaa siiŋ moniŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nono
niniibombaajoŋ kaparaŋ komakeju.

7 Oo uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ sisiwerowero koŋajiliŋ kania
kania moniŋ kambaŋ iikanoŋ kaŋ moma laarijutiwaa sunduya awaa
ninijoro moniŋ qaa iikanoŋ mono oŋanoŋ uluŋkoleŋ meŋ nonono.
Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba oŋoojoŋ ama afaaŋgoŋ luaenoŋ awaa-
gadeeŋ laligojoŋ. 8 Oŋo Pombo qokotaaŋ boŋ qeŋ nambutiwaajoŋ
nononoŋ mono oŋanoŋ kotiiŋ laligojoŋ. 9 Oŋoojoŋ ama Anutuwaa
jaasewaŋanoŋ honoŋa qaa aisooŋkejoŋi, korisoro kuuya iikawaajoŋ
mono nomaeŋ Anutu mepeseeŋ daŋgiseŋ jeniŋ sokonaga?

* **3:1:** Apo 17.15 * **3:6:** Apo 18.5

10 Nononoŋ asasaga gomantiiŋa uunana meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma
kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, ‘Anutu, mono ilaaŋ nonona Tesalonaika
kema jaasewaŋgia iima mondoriŋ momalaarigiaa iwoiwaajoŋ ama-
maajuti, ii oŋomboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.’
11 Kaeŋ qama kooliniŋ Anutu Maŋnana aŋa ano Poŋnana Ji-
isas yoronoŋ mono kana meleuŋ nononi saanoŋ oŋoonoŋ kawoŋa.
12 Toroqeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, ‘Nono honombonoŋa qaa uu-
jopagoŋ oŋomakejoŋi, Poŋ giinoŋ mono uujopaga toroqeŋ oŋona batu-
gianoŋ seiro aŋgia qendeema aoŋ ejemba kuuya kaaŋiadeeŋ qendeema
oŋomakebu. 13 Poŋ, giinoŋ mono uugia meŋ kotiiŋkeba. Poŋnana Jiisas
giinoŋ kanageŋ kanagesoga soraaya kuuya yoŋowo mombo kawagati,
kambaŋ iikanoŋ Tesalonaika yoŋonoŋ soraaya koposowaa qaagia qaa
Maŋnana Anutuwaa jaanoŋ nambu.’ Kaeŋ qama kooliŋkejoŋ.

4

Nanamemeŋ solaŋa uujopayawo ii sokombaa.

1 Uumeleeŋ alaurunana, qaa moŋ ii kokaeŋ: Nanamemeŋgia Anu-
tuwaa jaanoŋ aŋgi sokombaatiwaa kania kuma oŋoniŋ ii koma gbiliŋ
otaaŋkejuto, ii toroqeŋ mamaga amakebutiwaajoŋ uugia kuujoŋ.
Nononoŋ qambaŋmambaŋ qaa iikaeŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oŋonjoŋ.
2 Nononoŋ Poŋ Jiisaswaa ku-usuŋ qaganoŋ nama jojopaŋ qaaya jeŋ
kotoŋ oŋoniŋi, oŋonoŋ qaa kota motomotooŋ ii modaboroju.
3 Anutunoŋ oŋoojoŋ uusiiŋa kokaeŋ moja: Oŋo mono serowiliŋ
gema qeŋ soraaya tak-kootoya koloon laligowu. 4 Anutuwaanoŋ kana
dindiŋa ii mono kokaeŋ moma kotowu: Uu selegiaa siiŋgia kombom-
baŋa galeŋ koma soraaya (laligoŋ oŋoaŋgiaa embagia aŋa aŋa meŋ)
laligogi akadamuyawo koloowaa. 5 Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ
Anutuwaa kania mende moma kotoŋ uugianoŋ gere jero emba laŋ
meŋkeju. Iikawaa so mono mende ama laligowu.
6 Kaeŋ qaagoto, emba loyanoŋ moŋgeŋ keno moŋnoŋ oloŋ kaŋ emba
mende seigowa. Moŋnoŋ bologa kaaŋa ano uugaranoŋ koboowabo.
Wala qambaŋmambaŋ qaa ii jeŋ galeŋ meŋ oŋoniŋi, iikawaa so
moŋnoŋ emba meŋ boliro Poŋnoŋ siŋgisoŋgoya kuuyaa iroŋa meleema
mubaa. 7 Anutunoŋ anana qewoloŋ laligowombaajoŋ qaagoto, laaligo
soraaya laligowombaajoŋ nonoono. 8 Kawaajoŋ moŋnoŋ jojopaŋ qaa ii
mesaowaati, iinoŋ baloŋ ejembaga qaagoto, mono Anutu gema qewaa.
Anutu Uŋaya Toroya oŋomakeji, ii mono gema qewubo.
9 Batugianoŋ jopagoŋ aoŋkejuti, iikawaa kania Anutunoŋ kuma
oŋono oŋoaŋgio modaboroŋ laligoju. Kawaajoŋ nononoŋ uunoŋ
jopagoŋ aowombaa qaaya mombo ooŋ oŋombombaajoŋ mende ama-
maajoŋ. 10 Oo uumeleeŋ alaurunana, oŋo Masedonia prowins uu-
tanoŋ uumeleeŋ alaurunana kuuya uunoŋ jopagoŋ oŋoma laligojuto, ii
mono toroqeŋ mamaga ama laligowutiwaajoŋ uugia kuujoŋ. 11 Mono
osoŋosoŋ laligoŋ oŋoaŋgiaa laaligo naŋgonaŋgogia galeŋ koma boro-
gianoŋ gawoŋ meŋ laligowu. Kaeŋ ama akadamugiawo koloowombaa-
joŋ mono kaparaŋ koma nambu. Wala kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ iikawaa
so mono ama meŋ laligowu.
12 Kaeŋ aŋgi uugia mende meleema seleeŋgeŋ nanjuti, iyoŋonoŋ
nanamemeŋgia solaŋa iima yagoŋ goda qeŋ oŋoma laligowu. Injarere

laŋ laligoŋ nene iwoiwaa welema mombaa qanoŋ mende laligowu. Kiaŋ.

Pombaa kaka kambaŋanoŋ kokaeŋ koloowaa:

13 Oo uumeleeŋ alaurunana! “Tosianoŋ uugia meleema komugita roŋnoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ nomaeŋ koloonaga?” Oŋo qaa kaeŋ jeŋ iikawaajoŋ poumapou laligowubo. Ejemba uugia mende meleema jejeromoŋromoŋgia qaa laligojuti, iyoŋonoŋ koomuya yoŋoojoŋ ama wosobiri laligojuto, oŋonoŋ ii kaaŋa wosobiri laligowubotiwaajoŋ qaa kokaeŋ jewoŋa: 14 Jiisasnoŋ komuŋ waaroti, nono qaa ii moma laariŋ kokaeŋ jejoŋ: Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro. Kawaajoŋ ejemba iwo komuŋ goroŋ qegiti, Anutunoŋ mono ii kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ oŋoma Jiisaswo motooŋ uŋuano asuganoŋ asugiŋ waabuya. Qaa leeya moma laarijoŋi eeŋ, leeya moŋ ii kaaŋagadeeŋ moma laariniŋ sokombaa.

15 *Poŋnoŋ qaa kuma nononoti, nononoŋ iwaa jo meŋ oŋo kokaeŋ iŋijojoŋ: Tosia mende komuŋ toroqeŋ sele busuwo laligoniŋ Poŋnoŋ eleema kawaati, anana kambaŋ iikanoŋ wala mende uboŋa. Anana ejemba koomuya mende uŋuuguwoŋa. Qaago. 16 Iikawaa areŋa ii kokaeŋ: Anutunoŋ romoŋa qaita moŋ uuro otoŋa kolooro Siwe gajoba waŋanoŋ jeŋkooto qa qaro ejembanoŋ otoŋa mogi Poŋ aŋo Siwenoŋga kamaawaa. Kraistnoŋ kamaaro ii moma laariŋ muŋ komugiti, iyoŋonoŋ mono wala koomunoŋga waabuya.

17 Yoŋonoŋ wala waagigo anana mende komuŋ jaawo laligowoŋati, Anutunoŋ mono nunuano kanakeewaŋ uboŋa. Waabuyati, iyoŋowo ororoŋ koosunoŋ uma Pombo aitoŋgoŋ iwo Siwe gomanoŋ kambaŋa qaa laligowoŋa. 18 Kawaajoŋ qaa kaaŋa jeŋ iikanoŋ mono uugia naŋgoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Poŋnoŋ kawaatiwaajoŋ mono jojoriŋ laligowu!

1 Oo uumeleeŋ alaurunana, Kraistnoŋ eleema kawaato, naa gbaninoŋ ano naa kambanoŋ asugiwaati, nono iikawaa qaaya ooŋ oŋombombaajoŋ mende amamaajoŋ. 2 *Oŋoaŋgio mono qaa ii kokaeŋ moma komuju: Yoŋgoro memenoŋ gomantiiŋanoŋ oloŋ koumakeji, Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono iikawaa so alanzaŋ kaŋ kuuwaa.

3 Ejembanoŋ kokaeŋ jewuya, “Kete kambaŋ kokaamba luaenoŋ siiseweweya qaa laligojoŋ.” Kaeŋ jegi iikanondeeŋ kondemondeenoŋ asugiŋ qagianoŋ ubaa. Embanoŋ merabora memambaa masuya qero momakeji, mono iikawaa so kolooro misiŋgoŋ kembombaajoŋ amamaawuya. 4 Yoŋonoŋ amamaawuyato, uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ paŋgamaŋ uutanoŋ kematoukantou mende laligojutiwaajoŋ ama kambaŋ iikanoŋ mono utuŋ saaŋgoŋ yoŋgoro meme kaaŋa oŋoo qagianoŋ umambaajoŋ amamaawaa. 5 Kuuya oŋonoŋ mono asasagaa ejembaya kolooju ano iwoi kuuya asuganoŋ ambombaa siiŋa momakeju. Anana paŋgamambaa ejemba mende koloojoŋ ano umuŋkoŋkoŋaa iwoiya togoŋ sisia meŋkejoŋ.

6 Kawaajoŋ tosaaŋa ii kaaŋa uunananoŋ mono gaoŋ ewabo. Kaeŋ qaagoto, mono anana galeŋ koma aoŋ uugbiligbili laligowoŋa. 7 Gaoŋ ejuti, iyoŋonoŋ gomantiiŋanoŋ gaoŋ eŋkeju. Ejemba apu kotiga negi

* **4:15:** 1 Kor 15.51-52 * **5:2:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 2 Piito 3.10

eŋkalolоŋ meŋ oŋomakeji, iyoŋonoŋ mono paŋgamaŋ uutanoŋ kaeŋ ama laligoju.

8 *Paŋgamaŋ uutanoŋ kaeŋ amakejuto, asasagaa ejemba anana mono galeŋ koma aoŋkeboŋa. Waajambaranana mono opo maleku kaaŋa kokaeŋ mouma nambоŋa: Anana momalaari ano uujopa koma gbiliŋ iikaaŋa kanoŋ totonananoŋ reeŋ maleku koosiŋ (reeŋ* kaaŋa besaaŋ) sopa somoŋgoŋ aoŋ nambоŋa ano Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama iikaaŋa kanoŋ waŋnana aeŋ waŋkou kaaŋa esuuŋ turuwoŋa.

9 Anutunoŋ nono kamaaŋ nunuro iriŋsoŋsooŋ mobombaajoŋ mende jeŋ tegoroto, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ letoma nonono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowombaajoŋ jeŋ tegoro laligojoŋ. 10 Jiisasnoŋ ananaajoŋ ama komurotiwaajoŋ laaligonana balonoŋ laligowoŋati me komuŋ goroŋ qeŋ ewoŋati, ii mono Jiisaswo kotiiŋ laligowoŋa. 11 Kawaajoŋ uu naŋgonaŋgo meŋ mindiŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloоŋ mondoriŋkejuti, ii mono toroqeŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ ano gejanono qaa konoga

12 Uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋ: Ejembanoŋ togia Pombo qokotaaŋ nama batugianoŋ gawoŋ meŋ qambaŋmambaŋ oŋomakejuti, ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu. 13 Goda qeŋ oŋoma gawoŋgia meŋkejutiwaajoŋ mono yoŋoojoŋ mogi uro pondaŋ jopagoŋ oŋoma waegia meŋ laligowu. Kanageso batugianoŋ mono luae qeŋ aoŋ laligowu.

14 Uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ uukuukuu qaa tosaaŋa kokaeŋ oŋonjoŋ: Tosianoŋ iyaŋgiaa jaajaa injarere laŋ laligojuti, ii mono jeŋ oŋoma galeŋ meme qaa oŋombu. Ejemba ziriŋziriŋa mono uu naŋgonaŋgo qaa iŋijogi kotiiŋ awasaŋkaka koloowu. Ejemba uugia looriro laligojuti, ii mono kalaŋ koma oŋombu. Uugere mende ambuto, ejemba kuuya mono uubonjoŋ qaganoŋ ama oŋombu. 15 Jena jewe, nuna guwe me ana ambe ii moŋnoŋ mende amba. Soŋgo ii waleembubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Kambaŋ so iwoi awaa awaa ii kaparaŋ koma aŋgia jopagoŋ aoŋ ejemba tosaaŋa kuuya ii kaaŋiadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowu.

16 Mono kambaŋa kambaŋa korisoro ama laligowu! 17 Mono Anutu suulaŋ qama kooliŋ muŋ laligowu! 18 Kaaŋ me kaaŋ koloowaati, iikanoŋ mono Anutu mepeseeŋ laligowu! Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjuti, Anutunoŋ oŋoojoŋ uusiiŋa iikaaŋ momakeja.

19 Uŋa Toroyaa bolaŋa mono mende qowogowu. 20 Anutuwaanoŋ gejatootoo qaa jeŋkejuti, iikawaa jejewilia mono mende ambu. 21 Qaa kuuya mono gosiŋ batogowu. Batogoŋ iigi qaa awaa koloowaati, ii mono aŋaliŋ aŋgoŋ koma laligowu. 22 Qaa ano nanamemeŋ bologa kania kania ii mono gema qeŋ laligowu.

23 Niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ, ‘Luaewaa beŋ Anutu, gii geeŋgo mono kuuya tak kotoŋ oŋona soraaya koloоŋ laligowu. Giinoŋ mono uugia, kokoosugia ano sele busugia ii kuuya sopa somoŋgoŋ oŋona koposowaa qaagia qaa koloоŋ laligowu. Kaeŋ kambaŋ so laligogi

* **5:8:** Ais 59.17; Ef 6.13-17 * **5:8:** Omejiilaŋ yoŋonoŋ sololoоŋ nonombutiwaajoŋ iwoi bologa bologa ii wasa kisare kaaŋa nonoojoŋ motoŋ giliŋkejuto, iikawaa jeta ii saanoŋ Jiisas moma laariŋ uukaleŋ qendeema aoŋ nama leelee reeŋ kaaŋa kojaŋgiŋ aoŋ kokojinjiŋ komakeboŋa.

Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ iikaaŋa mokoloon oŋombaa. Qaa
ii oŋanoŋ.’ 24 Oŋoonji, iinoŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeja. Kawaajoŋ mono
qamakooli iikawaa so ama oŋondaborowaa.
25 Uumeleeŋ alaurunana, oŋo mono nonoojoŋ ama Anutu qama
kooliŋ laligowu.
26 Uumeleeŋ alaurunana kuuya batugianoŋ mono aŋgoŋ aoŋ
qaqatetegia meŋ laligowu.
27 Niinoŋ Pombaa qatanoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma jojopaŋ qaanoŋ so-
moŋgoŋ kokaeŋ oojeŋ: Tere koi mono uumeleeŋ alaurunana kuuya
yoŋoojoŋ aŋgi keno weeŋgoŋ oŋoŋgi mobu.
28 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

Tesalonaika Tere 2
Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ uutanoŋ Kraist kawaatiwaajoŋ mamboŋgi tosianoŋ “Mono karo,” jegi tosianoŋ “Qaa ii qoloŋmoloŋgoya,” kaeŋ lansaŋ jeŋ sisau ama laligogi. Tosianoŋ “Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro,” jeŋ moma laarigi. Kawaajoŋ “Poolnoŋ Tere Tesalonaika ano 2 kolooro,” buk ii ooŋ qaa ii jeŋ asariro. Poolnoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya ii mindiŋgoŋ kania kokaeŋ iŋisaano: Kraistwaa kaka kambaŋanoŋ dodowiwaati, kambaŋ iikanoŋ ejemba nanamemeŋgianoŋ dogoŋ boliwaa. Kaeŋ boliro eja tania moŋ qata Jeulalaŋ Toya iinoŋ asugiŋ wala aasaŋgoyanoŋ laligoŋ kanageŋ Kraist asuganoŋ tuarenjeŋ ama muŋ ejemba kantri so galeŋ koma oŋombaa.

Tosianoŋ Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ kakasililiŋ meŋ oŋoŋgi siimbobolo moma laligogi. Kawaajoŋ aposol Poolnoŋ qaa waŋa tosaaŋa kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋono, “Oŋo mono kaparaŋ koma kotiiŋ Pombo qokotaaŋ nama moma laariŋ laligowu.” Qaa kota moŋ ii kokaeŋ jeŋ asariro, “Niinoŋ neŋauruna yoŋowo laaligonana naŋgoŋ aowombaajoŋ gawoŋ meŋ laligoniŋi, oŋo mono iikawaa so injarere laaligo mesaoŋ oŋoaŋgia nene apu mokoloon ii neŋ laligowu ano gawoŋ awaa awaa kaparaŋ koma jegeŋa nama meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Keraqeeaŋgo moma oŋoma aisooŋ mepeseeja 1.3-12
Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋonja 2.1-17
Nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ kuuŋ oŋonja 3.1-15
Terewaa qaa kota waŋa 3.16-18

1 *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleeŋ kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere oojoŋ. Oŋonoŋ Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ nanju.

2 Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Siimbobolo momago mono oyaŋboyaŋ mokoloon laligowoŋa.

3 Uumeleeŋ alaurunana, oŋoo momalaarigianoŋ mamaga kotiiro korebore uukaleŋ ama aoŋkejuti, sili iikanoŋ motomotooŋ oŋoo uugianoŋ seiŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ oŋoojoŋ kambaŋ so “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeŋ muŋkejoŋi, ii awaagadeeŋ sokonja. Buŋa qaa koma gbiligitiwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋkejoŋi, ii mono gawonanaga. 4 Sisiwerowero aŋgosisiri kania kania ama oŋoŋgi momakejuti, ii kuuya kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ boŋ qeŋ naŋgi momalaarigianoŋ mende sologoŋ loorija. Nononana kaaŋagadeeŋ iikawaa sunduya ii Anutuwaa kanagesoya kanagesoya yoŋoo jaagianoŋ jeŋ selenana oŋoojoŋ ama meŋ uma mepeseeŋkejoŋ.

5 Anutunoŋ qaa dindiŋagadeeŋ gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, aŋgosisiri momogianoŋ mono iikawaa aiweseya kolooja. Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ

* **1:1:** Apo 17.1

kouma laligojutiwaajoŋ siimbobolo mogi iŋiiro Siwe gomanoŋ ubutiwaa so soraaya soro koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kawaajoŋ koŋajiliŋ mende aŋgoŋ kono kambaŋ kokaamba qagianoŋ umakeja. 6 Anutunoŋ dindiŋa koloojiwaajoŋ nama kakasililiŋ ama oŋomakejuti, ii mono kakasililiŋ iikayadeeŋ meleeno iyaŋgiaa qagianoŋ ubaa.

7 Qagianoŋ ubaato, kakasililiŋ moma laligojuti, oŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ mokoloowuya. Poŋ Jiisasnoŋ gajobauruta ku-usuŋgiawo uŋuama yoŋowo Siwenoŋga kamaaŋ asugiwuti, kambaŋ iikanoŋ mono nonowo motooŋ haamo mewuya. 8 Jiisasnoŋ gere bolaŋ uutanoŋ kamaawaa. Kaeŋ kamaaŋ ejemba Anutu mende moma muŋ Poŋnana Jiisaswaa Oligaa Buŋaya mende teŋ komakejuti, ii mono iroŋa meleema oŋono siimbobolo kokaeŋ moma laligowuya: 9 *Poŋnoŋ mono “Yamageŋ (kozigeŋ)!” jeŋ jaasewaŋanoŋga konjoma oŋono Anutuwaa ku-usuŋa asamararaŋawonoŋ mende ubuyato, seleeŋgeŋ laligoŋ gere siawaa siimboboloya tetegoya qaa moma laligowu.

10 Poŋnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ tuuŋuruta soraaya anana mono iwaa asamararaŋa iima iikawaa so letoma “Oowe, Jiisas Poŋnana oowe!” jewoŋa. Moma laariŋ muniŋi, kuuya anana kaeŋ waliŋgoniŋ ejemba omayanoŋ niniima “Yei!” jeŋ aaruŋ nambuya. Nononoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeniŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgitiwaajoŋ mono letoma jiilaleŋgiawo asariŋ nonowo motooŋ nambuya.

11 Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ nononoŋ kambaŋ so oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, “Anutunana, geeŋgo oŋooma iikawaa so mono nemuŋ koma oŋona soraaya soro koloon laligowu. Mono ku-usuŋga ama inaaŋ oŋona iwoi awaa kuuya ama mewombaa uusiiŋgia kuuya koloodaborowa. Kaeŋ momalaariwaa gawoŋgia megi hoŋa kuuya koloowa.” 12 Kaeŋ qama koliniŋ Poŋnana Jiisas mepeseegi qatanoŋ oŋoojoŋ ama batugianoŋ akadamuyawo koloowaa. Ananaa Anutunana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ kaleŋmoriaŋ oŋoni laligojutiwaa so mono oŋoaŋgio kaaŋagadeeŋ akadamugiawo koloowuya. Kiaŋ.

2

Poŋnoŋ kamambaajoŋ ano Jeulalaŋ Toyanoŋ asugiwaa.

1 *Uumeleeŋ alaurunana, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ nunuano iwaanoŋ eu ajoroowoŋati, oŋo qaa ii mojuto, nononoŋ kokaeŋ qisiŋ qambaŋmambaŋ oŋonjoŋ:

2 “Pombaa kaka kambaŋanoŋ kaŋ kuuja,” haamo qaa kaeŋ jegi doomoroŋgianoŋ mono iikanondeeŋ keno oŋopopo qeŋ rabubo. Qaa ii nomaeŋ kolooro? Omejiilaaŋ moŋnoŋ eja moŋ qaganoŋ uro umbeumbeŋanoŋ tururo uŋauŋa iima gejatootoo qaa jeŋ soŋgiro me moŋnoŋ uugia kuumanjeŋ qaa ii jeŋ soŋgiro kolooro? Tosianoŋ kokaeŋ jewubo, “Pool alauruta yoŋonoŋ qaa ii terenoŋ ooŋ aŋgi karo.” Qaa omaya iikawaajoŋ mono eeŋ totooŋ aaruŋ lalaŋaniŋ jeneŋgia ororo laligowubo.

3 Moŋnoŋ moŋ kaeŋ me kaeŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Ii kokaembaajoŋa: Wala aiwese woi

* **1:9:** Ais 2.10 * **2:1:** 1 Tes 4.15-17

kokaeŋ asugiri Poŋnoŋ iikawaa gematanoŋ kawaa: Ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ Poŋ jeulalaŋ ama gema qewuya ano Jeulalaŋ Toyanoŋ aŋo kaaŋagadeeŋ asuganoŋ asugiwaa. Anutunoŋ ii jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebaa. Aiwese woi ii wala asugiri iikawaa gematanoŋ kambaŋ somata ii kawaa. 4 *Tuarenjeŋ Toya iinoŋ jaba-arambaraŋ ama aŋaa selia momboga meŋ ubaa. Ejembanoŋ iwoiwaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti me qata beŋ qajuti, iinoŋ mono ii kuuya uŋuuguŋ selia meŋ uma laligowaa. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaa jiwowoŋ jigonoŋ uma jiŋkaroŋ duŋa koma “Anutu koloojeŋ,” jeŋ kantri kuuya galeŋ koma nonoma laligowaa.

5 Niinoŋ Tesalonaika oŋowo laligoweti, kambaŋ iikanoŋ qaa ii jewe modaborogi. Oŋonoŋ ii duduuwubo. 6 Jeulalaŋ Toyanoŋ alanzaŋ asugiwaatiwaajoŋ amamaawaa. Naa iwoinoŋ kania aŋgoŋ komakeji, oŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba moju. Kambaŋa tororo kaŋ kuuwaati, iikanoŋadeeŋ mono asugiwaa.

7 Kambaŋ kokaamba Jeulalaŋ Toyaa ku-usuŋa aasaŋgoya iikanoŋ mono koloon ejemba sololooŋ oŋomakeja. Asuganoŋ asugiwabotiwaa kania kojaŋgiji, iinoŋ ii mesaoro kana koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoja. 8-9 **Mambono kania kolooro iikanoŋadeeŋ mono afaaŋgoŋ asugiwaa. Satanoŋ Jeulalaŋ Toya sololooŋ nemuŋ koma muro aŋgoleto qoloŋmoloŋgoya ano aiwese tere kania kania mero iima laligowuya. Ii iima laligowuyato, Poŋ Jiisasnoŋ asamararaŋawo asugiŋ aoŋ ii buu aasoŋanoŋ qeŋ japaleleŋ meŋ mubaa.

10 Ejemba Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ togoŋ qaa hoŋa buŋa qeŋ aowombaa siiŋa mende moma tondu laligoŋ gere sianoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ Jeulalaŋ Toyaa aŋgoletoya ii iigi kaitere kania kania qendeema oŋono jinjauŋ amakebuya. 11 Kawaajoŋ Anutunoŋ momo areŋ jinjauŋa uupaŋawo ii ano kolooro ejembanoŋ ii ku-usuŋgiawo jeŋ seigi kanageso hoŋa yoŋonoŋ sosogoŋ jo kelega gogoŋ qaaya qoloŋmoloŋgoya ii oŋanoŋ jeŋ moma laariwuya. 12 Kaniagianoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ Anutunoŋ momo areŋ jinjauŋa ii ano karo qagowuya. Ejemba qaa hoŋa mende moma laariŋ uusiiŋgia nanamemeŋ doogoyanoŋ ama osigiti, Anutunoŋ mono kuuya iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebuya. Kiaŋ.

Qaa hoŋa teŋ koma kaparaŋ koma kotiiŋ nambu.

13 Yoŋoonoŋ kaeŋ koloowaato, Pombaa wombo alauruna, oŋoojoŋ kambaŋ so “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeniŋ sokonja. Ii gawonanaga. Anutunoŋ oŋo kanakanaiyanoŋga Siwewaa buŋa koloon letombutiwaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono. Iikawaa so qaa hoŋa moma laarigi Uŋa Toroyanoŋ meŋ sorain oŋono laligoju. 14 Kaaŋ laligowutiwaajoŋ ama Oligaa Buŋa ano nonoonoŋ karo jeŋ asariniŋi, iikanoŋ oŋo oŋoono. Kaaŋ toroqeŋ laligoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa asamararanoŋ uma akadamugiawo koloowuya.

15 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, koŋgbara mono mende qeŋ laligowu. Nononoŋ qaa kuma oŋoma jenananoŋ jeniŋ me terenoŋ ooniŋ iima mogiti, qaa kota ii mono qokotaaŋ otaaŋ laligowu. Kiaŋ.

---

* **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2 * **2:8-9:** Ais 11.4 * **2:8-9:** Mat 24.24

16 Poŋnana Jiisas Kraist aŋo ano Anutu Maŋnana yoronoŋ jopagoŋ
nonoma kaleŋmoriaŋ qaganoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejero-
moŋromoŋa nononi iikawaajoŋ mamboma uluŋkoleŋ tetegoya qaa
moma laligojoŋ. 17 Yoronoŋ mono uugia naŋgori gawoŋ awaa kuuya
meŋ qaa awaa kuuya jeŋ laligowuti, iikanoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoni
laligowu. Kiaŋ.

3

Saanoŋ nonoojoŋ qama kooliŋ laligowu.

1 Qaa tetegoya moŋ koi: Pombaa qaanoŋ seiŋ oŋoo batugianoŋ
akadamuyawo kolooroti, iikawaa so mono uulaŋawo gomaŋ tosianoŋ
kaaŋiadeeŋ kema jeŋ seiniŋ hoŋawo koloon kembaa. Kawaajoŋ
uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ
laligowu. 2 Ejemba kelemaleleŋanoŋ Anutu mende moma laariŋkeju.
Kawaajoŋ ejemba kaamaaya doogoya yoŋonoŋ kakasililiŋ ama nonom-
bubotiwaajoŋ mono Anutuwaa qama kooliŋ laligogi sopa somoŋgoŋ
nonombaa.
3 Kelemaleleŋ yoŋonoŋ bolijuto, Poŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeji, iinoŋ
mono meŋ kotiiŋ oŋoma bologanoŋga sopa somoŋgoŋ oŋombaa. 4 Qaa
jeŋ kotoŋ oŋoniŋi, oŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba ano kanageŋ teŋ koma
laligowuti, ii moma uuwoi mende anjoŋ. Nononoŋ Pombo qokotaaŋ
nama kaeŋ mojoŋ.
5 Poŋnoŋ mono uugia meleema Anutuwo somoŋgoro uujopaya moma
yagoŋ Kraist kaaŋa kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligowu. Kiaŋ.

Injarere laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

6 Uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoaŋgiaa aiŋgia otaaŋ lansaŋ
laligowubotiwaajoŋ kuma oŋoninto, tosianoŋ kileŋ qaa baatanoŋ
mende kema nepinepi tondu laligoju. Kawaajoŋ nono Poŋ Jiisas
Kraistwaa qatanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋ: Oŋo mono uumeleeŋ
alaurunana kaaŋa kuuya ii oŋomesaoŋ misiŋgoŋ sigeŋsigeŋ laligowu.
7 Nononoŋ oŋoo batugianoŋ nononanaa aiŋnoŋ lansaŋ qaagoto, qaa
baatanoŋ laligoniŋ. Kawaajoŋ nonoo kana lasunana otaawutiwaa
kania ii oŋoaŋgio saanoŋ moju. 8 Nono injarere mende laligoniŋ
ano oŋoonoŋga mombaanoŋ nene iwoi ii eeŋ mende neŋ laligoniŋ.
Qaago. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanoŋ oŋoonoŋga mombaa
qaganoŋ ubabotiwaajoŋ mono asaga gomantiiŋa gawoŋ suulaŋsuulaŋ
meŋ selenana qeŋ laligoniŋ.
9 Anutunoŋ gawoŋa mewombaa ku-usuŋa nonono laligojoŋiwaajoŋ
saanoŋ naŋgoŋ nonombutiwaa qaanoŋ uugia kuuŋ oŋombonagato,
nonoo kana lasunana otaawutiwaa sili awaa qendeema
oŋombombaajoŋ mojoŋ. 10 Oŋowo laligoniŋi, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ
jeŋ kotoŋ oŋoniŋ: Gawoŋ memambaajoŋ togoji, iinoŋ mono nene
kaaŋagadeeŋ mende newa.
11 Oŋoo batugianoŋ tosianoŋ qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa
aiŋgia otaaŋ lansaŋ laligoju. Yoŋonoŋ gawoŋ hoŋa mende meŋkejuto,
gawoŋ meme tanitani eeŋ laŋ ewaewaŋ koma iinoŋ wainoŋ mondoŋ
tosia yoŋoonoŋ iwoi meŋ soon qewoloŋ qeŋ silemale laŋ laligoŋkeju.
Oŋoo buju qaa moŋ ii kaeŋ karo moniŋ. 12 Nononoŋ ejemba kaaŋa
ii Poŋ Jiisas Kraistwaa qatanoŋ jeŋ kotoŋ uugia kokaeŋ kuujoŋ: Oŋo

mono kemaqokotaaŋkaŋqokotaaŋ mesaoŋ zeŋ laligoŋ gawoŋ megi hoŋa kolooro oŋoaŋgiaa nene apugia neŋ laligowu.
13 Oo uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ iikanoŋ
mono ataqataŋ mende ambu. 14 Nononoŋ tere koi ooŋ jeŋ kotoŋ
oŋonjoŋi, moŋnoŋ ii mende teŋ kombaati eeŋ, oŋo mono uuta meleem-
baatiwaajoŋ gamu qeŋ muŋ iima tiiŋ iwo qaa qaa mende ama ainjoloŋ
mende rama laligowu. 15 Kaaŋa laligoŋ kere qaagoto, ala kaaŋa meŋ
muŋ qambaŋmambaŋ koma muŋ laligowu. Kiaŋ.

Qamakooli ano yeizozo qaa tetegoya

16 Poŋ luae Toyanoŋ aŋo mono kambaŋ so nanamemeŋ kuuya kanoŋ
luae qeŋ oŋono bonjoŋ laligowu. Poŋnoŋ mono kuuya oŋowo laligowa.
17 Pool neeno yeizozogia neenaa boronanoŋ oojeŋ. Tere kuuya
ooŋkejeŋi, iikanoŋ neenaa yeizozo qa tere koi neeno amakejeŋ. Qana
kokaeŋ oojeŋ: Pool*
18 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo
ewa. Kiaŋ.

* **3:17:** Wala moŋnoŋ tiligoŋ Poolwaa qatanoŋ tere moŋ ano sisau kolooro. Kawaajoŋ iyaŋaa borianoŋ qata ooro.

Timotiwaa Tere 1
Poolnoŋ Timotiwaa Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Timoti sagbili eja iwaa nemuŋa ii Juuda embaga ano maŋa ii Griik ejaga. Iinoŋ Eisia prowinsnoŋ laligoŋ uuta meleema Kraistwaa alia koloon laligoro. Kaaŋa laligoŋ Poolwaa neŋata koloon ilaaŋ muro motooŋ liligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoŋ lombonoŋ Timoti meŋ kamaaŋ mubabotiwaajoŋ majakaka qaa waŋa karooŋ romoŋgoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Majakaka waŋa somata ii boi takapolakaya. Tosianoŋ zioz uutanoŋ nama qaa doogoya kuma sooŋ oŋoma laligogiti, Poolnoŋ iyoŋoojoŋ ama galeŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yoŋonoŋ Juuda yoŋoonoŋ momo ano balombaa momo tosia mindiŋqindirigi kaniagia siliqalu kolooro kokaeŋ moma laariŋ jeŋ ejemba kuma oŋoma laligogi: “Namo ano iwoi kuuya iimakejoŋi, ii iwoi bologa. Kawaajoŋ tosianoŋ Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma momo aasaŋgoya qaita moŋ mende buŋa qeŋ aoŋ nembanenewaa qizimiziŋ ama soŋgo tosaaŋa waleema loemba koloojuti eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikanoŋ osiŋ hamo qeŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa.”

Majakaka qaa waŋa moŋ ii: Nomaeŋ uumeleeŋ kanageso galeŋ koma oŋoniŋ tororo Anutuwaa waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoŋ iikawaa qambaŋmambaŋ qaaya papianoŋ ooro. Kaaŋiadeeŋ zioz galeŋ, babafi ano gawoŋ meme ejemba tosianoŋ nomaeŋ ama laligogi sokonji, iikawaa qaa areŋa ii jeŋ asariŋ ooro.

Tetegoyanoŋ qaa waŋa karooŋa kanoŋ Timotiwaa gejanono qaa tosaaŋa ooro. Mundaŋa iinoŋ mono nomaeŋ Jiisas Kraistwaa weleŋqeqe awaa koloon momalaari ejemba tuuŋa tuuŋa oŋombosima ilaaŋ oŋono sokombaati, iikawaa gejanonoya ooŋ muro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 3 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Ziozwaa gawoŋ meme yoŋoo jeŋkooto 1.3–3.16
Timotinoŋ gawoŋa mewaatiwaa jeŋkootoya 4.1–6.21

1 Anutu, Hamoqeqe Tonana ano Kraist Jiisasnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma mujoŋi, iyoronoŋ Pool nii jeŋ kotoŋ noma kuuŋ wasiŋ noni aposol koloojeŋ. Kraist Jiisaswaa jotamemeya kaaŋa koloon giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Oo Timoti! Gii uuga meleema Jiisas moma laariŋ momalaariwaa mera sorona koloon laligojaŋ. Maŋ Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Eŋkaloloŋ kuma oŋombubotiwaa galeŋ meme qaa

3 Masedonia prowinsnoŋ kemambaajoŋ ambeti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gombe, ‘Gii mono Efesus sitinoŋ toroqeŋ laligoŋ uumeleeŋ tuuŋ ilaaŋ oŋomakeba. Tosianoŋ momalaariwaa qaa batuya tosaaŋa kuma sooŋkejuti, ii toroqeŋ ambubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ jewe. 4 Tosianoŋ

* **1:2:** Apo 16.1

beŋ sosombaŋa sosombaŋa ano ambosakoŋ yoŋoo qa areŋa areŋa ii tetegoya qaa amiŋ mogi sipasipa kono aŋgowowo ano qaa qiqisi omaya kolooro romoŋgoŋkeju. Yoŋonoŋ uugia iikanoŋ ama soowubo. Qaa seŋa seŋa jeje kaaŋa ii mende totooŋ ilaaŋ oŋombaato, Anutuwaa laaligo areŋa ii kokaeŋ eja, ‘Moŋnoŋ Jiisas moma laariŋ uuta meleeno iinoŋ mono ii hamo qeŋ muro letombaa.’ Kete kaeŋ ama oŋombagatiwaajoŋ mombo uuwaa-waataa qaaya jeŋ gonjeŋ.

5 Jeŋ kotoŋ gonjeŋi, iikawaa tooŋa ii uujopa. Niinoŋ uujopa koloowaatiwaajoŋ manja qeŋ kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ kuuŋ gonjeŋ: Yoŋonoŋ uugianoŋ soraaya ewaatiwaajoŋ galeŋ koma aogi momo bologanoŋ ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunoŋ saŋe qeŋkeji, ii uugejagianoŋ saanoŋ moma laligowuya. Kaeŋ laligoŋ Kraist tororo moma laarigi Anutunoŋ mono uujopaya uugianoŋ ano saanoŋ kolooŋkebaa. Uujopa iikanoŋ batugianoŋ asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

6 Tosianoŋ Anutuwaa laaligo areŋa ii soŋgiŋ jinjauŋ ama qaa julujulu omaya omaya tondu jeŋkeju. 7 Yoŋonoŋ Anutuwaa Kana qaawaa boi koloowombaajoŋ mojuto, iyaŋgio Buŋa qaawaa kania mende moma kotoŋ jaasewaŋ qeŋgadeeŋ jeŋkeju. Eeŋ ejemba jaagianoŋ awasaŋkaka nama qaa kotiiŋ lansaŋ jeŋ manja qeŋkeju.

8 Anutuwaanoŋ Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aoŋ otaaniŋ saanoŋ meagoŋ nonomakeja, ii mojoŋ. 9 Anutu Kana qaayaa kania mono kokaeŋ moma yagowu: Ii ejemba solaŋa dindiŋa yoŋoojoŋ ama qaagoto, Anutunoŋ ii ejemba doogoya mindiŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ ama anota eja. Tosianoŋ dogoŋ kokaeŋ amakeju: Jeulalaŋ jeubaba ama qaa qeŋ yaŋgiseŋ qaganoŋ aoŋ jaasiisii amakeju. Aŋgonjora ano siŋgisoŋgogiawo laligoŋ kileŋ Anutu telambelaŋ ama mugi uugia menjereŋgoŋ lolomoniŋ laligoju. Nemuŋmaŋgia ano tosaaŋa uŋugi komuŋkeju.

10 Serowiliŋ amakeju. Sodom taonoŋ aŋgiti, iikawaa so kana uuguŋ eja iyaŋgarodeeŋ ano emba iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋkeju. Ejemba meŋ boliŋ oŋombutiwaajoŋ qelanjiŋ somoŋgoŋ oŋomakeju. Qaa qoloŋmoloŋgoŋkeju. Qaa jeŋ jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kileŋ tiligoŋkeju. Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaajoŋ Oligaa Buŋa nononoti, ii ii me woi ama meŋ iikanoŋ qetamakeju. Anutuwaa Kana qaa iikanoŋ ejemba momalaariwaa kana dindiŋa soŋgiŋkejuti, mono ii mindiŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ ama eja. 11 Anutu, oyaŋboyaŋ Toya iinoŋ momalaariwaa kana dindiŋa ii Buŋa qaanoŋ anota eja. Niinoŋ Oligaa Buŋaya akadamuyawo jeŋ seimaŋatiwaajoŋ moma laariŋ noma Buŋa qaaya ii nono. Kiaŋ.

Poolnoŋ Poŋ kaleŋmoriaŋaajoŋ mepeseeja.

12 Kraist Jiisasnoŋ uuna gosiro gawoŋa pondaŋ memaŋatiwaa so koloowe niiro sokono gawoŋa nono meŋkejeŋ. Gawoŋ memambaa ku-usuŋ noma laligoŋ kouji, iikawaajoŋ Poŋnana mepeseeŋ laligojeŋ. 13 *Niinoŋ wala Jiisaswaa alauruta mepaegoŋ sisiwerowero molaŋkota ama oŋoma laligowe. Kaaŋa laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laariŋ silemale tompiŋ laligoŋ tondu ama meŋ laligowe. Siŋgisoŋgo

* **1:13:** Apo 8.3; 9.4-5

kaeŋ ama laligowetiwaajoŋ mono kiaŋkomuŋ noma koloŋaniŋ nono letombe.
14 Poŋnananoŋ kaleŋmoriaŋa noma kelemaleleŋ maaro noo qananoŋ uro. Kaeŋ uro momalaarinanoŋ kolooro uujopawaa kondomondoo Toya Kraist Jiisas mokoloowe. Iwo qokotaaŋ nama uujopaya buŋa qeŋ aoŋ ejemba uunanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ.
15 Niinoŋ ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgowaa ejemba yoŋoo batugianoŋ somatagia kolooŋ laligowe. Kaaŋa laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ siŋgisoŋgo ejemba hamo qeŋ nonomambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Qaa kota ii noonoŋ hoŋawo kolooro. Kawaajoŋ qaa kota iikanoŋ mono powowoŋ kotiga kolooja. Ii ejemba korebore moma laariŋ meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ komboŋatiwaa so kolooja.
16 Siŋgisoŋgowaa ejemba yoŋoo somatagia kolooŋ laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ nii kokaembaajoŋ kiaŋkomuŋ nono: Iinoŋ niwo uuluae qaganoŋ hamo qeŋ noma Anutuwaa uu tania asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moma kotiiro. Noo gemananoŋ ejemba tosianoŋ Jiisas moma laariwuti, tania ii iyoŋoojoŋ qendeema oŋomambaajoŋ moro. Ii qendeema oŋono saanoŋ afaaŋgoŋ uugia meleema laaligo kotigaa buŋa koloowuya. 17 Kiaŋkomuŋ nonotiwaajoŋ ama Anutu mepeseeŋkejeŋ. Iinoŋ Kiŋ Poŋ tetegoya qaa kolooŋ laligowaa. Anutu motooŋgonoŋ goroŋ mende qero kaitania mende iimakejoŋ. Niinoŋ iwaa qabuŋaya kambaŋ so mepeseewe tetegoya qaa akadamuyawo kolooŋ eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.
18 Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatootoo qaa tosaaŋa goojoŋ jegiti, qaa iikanoŋ kotiŋgoŋ gono saanoŋ akadamugawo koloon laligowa. Qaa iikawaa so kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Giinoŋ mono laaligo soraaya laligowagatiwaajoŋ manja kotakota qeŋ laligowa.
19 Manja qeŋ iikanoŋ momalaariga zolololoŋgoŋ soowabotiwaajoŋ mono koronsoŋ mewa. Uuga kalaŋ koma aona momo bologanoŋ mende gojono Anutunoŋ uugejanoŋ saŋe qeŋkeji, ii saanoŋ moma laligowa. Ejemba tosianoŋ uu kalaŋkoŋkoŋgia mesaoŋ laŋ laligogi momalaarigianoŋ looriŋ koomuya kolooŋ jaŋgoŋ qaono. Waŋgonoŋ kowe toronoŋ kuuŋ jaŋgoji, mono iikawaa so unjaŋqunjaŋgoŋ boligi.
20 Momalaarigianoŋ jaŋgoŋ qaonoti, iyoŋoo batugianoŋ eja woi qagara Himeneus ano Aleksander laligojao. Neeno mindiŋgoŋ oromambaajoŋ amamaaŋ uugara meleembaotiwaajoŋ ii Satambaa borianoŋ oroombe. Oroombe Satambaa ku-usuŋa nanamemeŋgara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajoŋ looriro eleema mepaqepae mombo toroqeŋ mende ambaoraga. Kiaŋ.

2

Buŋa gawombaa qamakooli areŋ

1 Iwoi waŋa ii qamakooli gawoŋ. Niinoŋ iikawaa uuwaawaataa qaaya jeŋ uugia kokaeŋ kuujeŋ: Oŋo mono ejemba korebore oŋoojoŋ qama kooliŋ kaparaŋ koma welema Anutu qisiŋ muŋ daŋgiseŋ jeŋ laligowu.
2 Kiŋ eja poŋ ano gawmambaa galeŋ ejemba kania kania yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ laligowu. Kaeŋ kotiŋgoŋ oŋoŋgi dindiŋagadeeŋ galeŋ koma nonoŋgi luae qaganoŋ gumbonjonjoŋ laligowoŋa. Kaeŋ laligoŋ Anutuwaa jeta otaaŋ nanamemeŋ dindiŋa ama meŋ laligoniŋ

akadamuyawo kolooŋkeba*a*. 3 Qamakooli gawoŋ kaaŋ*a* kanoŋ awaa
soro kolooja. Ii Anutu, Hamoqeqe Tonanaa jaasewaŋ*a*noŋ saanoŋ
sokonja. 4 Iinoŋ ejemba kuuyanoŋ Buŋ*a* qaa hoŋ*a* moma kotoŋ uugia
meleeŋgi hamo qeŋ oŋono letombutiwaa uusiiŋ*a* momakeja.
5 Anutu motooŋgo raja ano ejemba Anutuwo mindiriŋ nonombaati-
waajoŋ eja motooŋgo kaaŋ*a*g*a*deeŋ raja. Eja motooŋgo Jiisas Kraistnoŋ
mindiriŋ nonomambaajoŋ kotiiro tosianoŋ ii amamaaŋkeju. 6 Iinoŋ
siŋgisoŋgo ejemba kuuya ananaa dowenana mewaatiwaajoŋ laaligoya
qeleema mesaoro. Buŋ*a* qaa ii Anutunoŋ kambaŋ ano tosianoŋ
kambaŋ dindiŋ*a* iikanoŋ kanaiŋ naŋgoŋ jeŋ asarigi ananaanoŋ karo.
7 *Kawaajoŋ ama Anutunoŋ aposol koloomam-baajoŋ kuuŋ wasiŋ nono
qeleya qeŋ kantri so liligoŋkejeŋ. Ejemba Jiisas moma laariwutiwaa
Buŋ*a* qaa hoŋ*a*boŋ*a* kuma oŋom*a*kejeŋ. Kaniana kaeŋ jeŋ qolomoloŋ
qaagoto, qaa hoŋ*a*g*a* kaeŋ jejeŋ. Kiaŋ.

Eja ano emba oŋoo laaligo areŋgia

8 Kawaajoŋ uusiiŋn*a*noŋ kokaeŋ jejeŋ: Eja oŋonoŋ mono pondaŋ
goma ŋ so ajoroo ŋ qamakooli gawoŋ koronsoŋ meŋ laligowu. Yoŋ kazi
ano aŋgowowo mesaoŋ uugia sorairo saanoŋ borogianoŋ meŋ waama
Anutu qama kooliŋkebu. 9 *Emba oŋoo qambaŋm*a*mba*ŋ* qaa ii kokaeŋ
jejeŋ: Oŋonoŋ mono kinisurugia mouma selegia tororo turuŋ laligowu.
Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu. Waŋ jugia qeŋ gawasu kania
kania mende ama miziziiŋ hoŋboŋ mewu. Kasasoroŋ me goul kanoŋ
mende menjereŋgoŋ aowu ano moumou sewaŋ*a* somata kanoŋ meŋ
aiweleqaiwele mende ambu.
10 Akadamugia hoŋ*a* ii nanamemeŋ awaa. Emba Anutuwaa jeta
uuguwombojeŋ keegia moma qata asuganoŋ jokolooŋkejuti, iikawaa
so oŋonoŋ mono gawoŋ awaa awaa jegeŋ*a* nama meŋkebu. 11 Ejanoŋ
kuma oŋoŋgi emba oŋonoŋ mono aŋgi*a* meŋ kamaaŋ aoŋ Buŋ*a* qaa
osoŋosoŋ moma neselaŋ qaganoŋ takaporaka ama jegianoŋ kooga
mende meleembuto, ii uu wombogianoŋ ama laligowu.
12 Emba oŋonoŋ eja galeŋ koma kuma oŋombutiw*aa*joŋ niinoŋ ‘Ooŋ!’
mende jejento, ajoroogi oŋo osoŋ qaagia bogoro rabu. 13 *Anutunoŋ
wala Aadam mokoloo ŋ iwaa gematanoŋ Iiw (Eewa) mokolooro.
14 *Mokolenoŋ Aadam mende tiligoroto, emba ii tiligoŋ muro qaa uugu ŋ
siŋgisoŋgo ano. 15 Kileŋ emba yoŋonoŋ gawoŋ areŋgi*a* otaaŋ merabora
meŋ Kraist moma laariŋ nanamemeŋ soraaya otaaŋ uumeleeŋ alau-
rugia uunoŋ jopagoŋ oŋom*a* bonjoŋ laligowuti eeŋ, Anutunoŋ mono
saanoŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya. Kiaŋ.

3

Ziozwaa gawoŋ galeŋ oŋoo qaa areŋ

1 Moŋnoŋ uumeleeŋ kanagesowaa uu galeŋ pasto koloomambaa aiŋ
moji, iinoŋ mono gawoŋ qabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii
hoŋ tooŋ*a*g*a*. 2 *Kawaajoŋ uumeleeŋ kanagesowaa uu galeŋ gawom-
baajoŋ mono eja koi kaaŋ*a* meweeŋgoŋ kuugi sokombaa: Mombaa
selianoŋ koposowaa qaaya qaa, emba motooŋgow*aa* loya, kepiriria qaa,
nanamemeŋ*a* tororo galeŋ koma aoro goda qeŋ muŋkeju. Iwaanoŋ

* **2:7:** 2 Tim 1.11 * **2:9:** 1 Piito 3.3 * **2:13:** Jen 2.7, 21-22 * **2:14:** Jen 3.1-6 * **3:2:** Tai 1.6-9

kawuti, ii saanoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋoma momo tororo kuma oŋomakeja.
3 Moŋnoŋ apu kotiga neŋ manja laŋ qeŋ aŋgowowo ama monembaa otoko amakeji, ii qaagoto, moŋnoŋ saanoŋ ejemba mondoriŋ migigiiŋ oŋoma gumbonjonjoŋ ama oŋomakeji, mono eja iikaaŋa kuuwu. 4 Moŋnoŋ iyaŋaa embameraaŋa saanoŋ galeŋ koma gejanonogia oŋono meraboraaŋanoŋ goda qeŋ muŋ qaaya kuuya teŋ koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa. 5 Galeŋ eja moŋnoŋ aŋaa sumaŋuruta galeŋ koma oŋomambaajoŋ qetetaŋgoji eeŋ, iinoŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanagesouruta mono nomaeŋ kalaŋ koma oŋonaga? Ii mono amamaanaga.
6 Eja moŋnoŋ kambaŋ koriga uuta meleema zeŋ nanji, iinoŋ saanoŋ mindimindiri gawoŋ meme galeŋgiaga koloon laligowaa. Moŋnoŋ kambaŋ toroga uuta meleema kemakoŋ kaŋkoŋ ama tewomawoo ama totoyanoŋ qeŋ selia meŋ ubabo. Kileŋaa Toyanoŋ gejajuju ano Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoŋ hagoŋ muŋ konjono kamaaro. Iikawaa so oŋoo galeŋgianoŋ selia meŋ uro Anutunoŋ ii Satan kaaŋa jeŋ tegoro kamaawabo. 7 Galeŋ moŋnoŋ uumeleembaa gadokopa yoŋoo batugianoŋ qabuŋa awaa mende bosinagati eeŋ, ejembanoŋ ii laŋ jeŋ boligi Kileŋaa Toyanoŋ moto siwaya ano iikanoŋ ritogoro qero kamaawabo. Kiaŋ.

Ewanjelis ano Buŋa gawoŋ ejemba yoŋoo qaa

8 Buŋa gawoŋ ejemba* yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ejembanoŋ goda qeŋ oŋombutiwaa so taŋhoragia qaa koloon laligowu. Tosianoŋ qaa aro woiwoi jeŋ wain apu mamaga neŋ mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ kaparaŋ komakejuti, ii mono mende kuuŋ oŋoŋgi nambu.
9 Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hoŋa aasaŋgoya Anutunoŋ iŋisaanoti, iinoŋ meŋ iikanoŋ qokotaaŋ uugia menjereŋgowabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ soraaya laligojuti, mono iiga kuuŋ oŋombu. 10 Ii mono kaaŋagadeeŋ wala gosiŋ oŋoŋgi qaa jejeŋiwaa so kotiiŋ naŋgi sokombaati eeŋ, mono saanoŋ kuuŋ oŋoŋgi nama Buŋa gawombaa ejembagiaga koloon laligowu. 11 Yoŋoo embaurugianoŋ† kaaŋagadeeŋ ejembanoŋ goda qeŋ oŋombutiwaa so taŋhoragia qaa ano gemaqeqe qaa jenoŋ kiisaŋ mende ama laligowuto, kepiririgia qaa nama gawoŋ kuuya membiriqembirigia qaa meŋ laligowu.
12 Buŋa gawoŋ ejanoŋ mono emba motooŋgowaa loya koloon iyaŋaa embameraaŋa ano weleŋqeqeuruta ii saanoŋ galeŋ koma oŋomakeba. 13 Buŋa gawoŋ ejemba gawoŋgia awaagadeeŋ meŋkejuti, ejembanoŋ ii goda qeŋ oŋoŋgi qabuŋa awaa mokoloowuya. Ii mokoloon saanoŋ awasaŋkaka nama ejemba uugia kuuŋ Jiisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kotiiŋ jeŋkebu. Kiaŋ.

Anutunoŋ Buŋaya aasaŋgoya ninisaano.

14 Oo Timoti, niinoŋ uulaŋawo goonoŋ kaŋ giimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjento, kileŋ tere koi goojoŋ oojeŋ. 15 Kambana qeŋ

* **3:8:** Diikon ii eja ano diikones ii emba, yoŋonoŋ pasto kooroŋgianoŋ ilaaŋ gawoŋ meŋ uumeleeŋ tuuŋ kalaŋ koma oŋoma Buŋa qaanoŋ uŋuagiŋ selewaa gawoŋ tosaaŋa meŋ kanoŋ naŋgoŋ oŋomakeju. Ewanjelis me uukuukuu ejemba yoŋonoŋ sopa seleeŋgeŋanoŋ nanjuti, iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaa Buŋa qaa kuma kanoŋ uugia kuuŋ gejanono qaagia oŋomakeju. † **3:11:** Buŋa gawoŋ emba ano Buŋa gawoŋ ejawaa embia yoŋoo jeŋkootogia jeja.

koriŋ kamambotiwaajoŋ wala tere koi kokaembaajoŋ ooŋ ambe kaja:
Gii Anutuwaa uumeleeŋ kanagesouruta nomaeŋ galeŋ koma oŋona
nanamemeŋgianoŋ diŋgoŋ awaa koloowaati, mono qambaŋmambaŋ
qaa ii weeŋgoŋ moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa
kulukululuuŋ zioz sopaya koloojoŋ. Laaligo Toyaanoŋ qokotaaniŋ
mindiriŋ nonono gomaŋ so ajoroon qaa hoŋa jeŋ seiŋkejoŋ. Qaa
hoŋanoŋ boliŋ esuŋa kamaawabotiwaajoŋ iikawaa wota ano tandoya
koloojoŋ. 16 Anutunoŋ hamoqeqewaa kania aasaŋgoya ninisaanoti,
nononoŋ Buŋa qaa ii moma asariŋ kokaeŋ jeŋ mokoloonkejoŋ:

Buŋa Toya iyaŋo namo ejaga koloon batunananoŋ asugiro.
Asugiro qaa jakeyanoŋ oombombaa qaaya tondu moŋgama bim-
bimgogi Uŋa Toroyanoŋ kania solaŋa asuganoŋ qendeeno. Ii
qendeema kuuro Poŋ koloon waama Siwe gajoba galeŋ koma
oŋono akadamuya uuŋ iigi.
Ii iigi Anutunoŋ wano Siwenoŋ uma Anutuwo rama galeŋ koma
nonomakeja. Galeŋ koma nonono Buŋa qaaya ii kantria kantria
liligoŋ jeŋ asarigi mamaga yoŋonoŋ moma laariŋ muŋkeju.
Kaeŋ jokoloniŋ oŋanoŋ akadamuyawo kolooja. Kiaŋ.

4

Qaa qoloŋmoloŋgoya kuma oŋoŋgi eŋkaloloŋ kolooja.

1 Anutuwaa Uŋayanoŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariro tororo moma yagojoŋ:
Balombaa kambaŋa tegomambaajoŋ ambaati, kambaŋ iikanoŋ ejemba
kelemaleleŋ yoŋonoŋ momalaari mesaoŋ Poŋ gema qeŋ omejiilaŋ
yoŋoo borogianoŋ kemebuya. Kaeŋ kemegi omejiilanoŋ sololoon kuma
oŋomakejuti, mono iyoŋoonoŋ momo areŋ otaaŋ eŋkalolon laligowuya.
2 Sisau ii kokaeŋ koloowaa: Tosianoŋ uumeleeŋ selesele aŋgi Satanoŋ
aaso aiweseya uugianoŋ aeŋ geriawonoŋ qokotaaŋ uugejagia gojono
koomuya kolooro qaa qoloŋmoloŋgoya laŋ jeŋ sooŋkeju. 3 Yoŋonoŋ
ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋomakeju, ‘Uumeleeŋ ejemba oŋonoŋ
mono loemba kaaŋa mende agimiŋ aoŋ laligowu ano nene tosia
newubotiwaa qizimiziŋ ama laligowu.’ Kaeŋ kuma sooŋ oŋomakejuto,
Anutunoŋ nembanene kuuya ii newombaajoŋ mokolooro. Ii ejemba
Anutu moma laariŋ qaa hoŋa moma yagojoŋi, iinoŋ ii kotuegoro saanoŋ
daŋgiseŋ jeŋ newom-baajoŋ ama nonono.
4 Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloooroti, ii awaa kolooju. Ii gema
qewombaa so qaagoto, iwoi ama nonombaati, ii saanoŋ daŋgiseŋ jeŋ
buŋa qeŋ aowoŋa. 5 Iwoi ejemba jaagianoŋ qizimiziŋawo koloonagati
eeŋ, ii mono saanoŋ Anutuwaa qaa jeŋ qama kooliniŋ esuŋanoŋ turuŋ
hamo qero saaŋa koloowaa. Kiaŋ.

Kraist Jiisaswaa weleŋqeqe awaa ii kokaeŋ:

6 Giinoŋ uumeleeŋ ejemba kaeŋ kuma oŋoma laligoŋ Kraist Jiisas-
waanoŋ Buŋa gawoŋ meme eja awaa koloon laligowa. Giinoŋ Buŋa
qaa otaaŋ laligoŋ koujaŋi, ii tosaaŋa kuma oŋoma geeŋgo kaaŋiadeeŋ
qaa awaa ii ano momalaariwaa qambaŋmambaŋ qaa kuuya weeŋgoŋ
romoŋgoŋ iikanoŋ uuga wagiŋ aoŋ laligowa. 7 Baloŋ ejembanoŋ
beŋ sosombaŋ qaaya julujulu jegi Anutuwaa Buŋa qaanoŋ bibiloko
amambaajoŋ anji, ii mono yakariŋ gema qewa. Ii gema qeŋ Kraist
kaaŋa koloon laligowagatiwaajoŋ uuwaa komagbiligbili ama laligowa.

8 Anutunoŋ laaligo kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojoŋi, ii kotuegoŋ nonono kanageŋ oyaŋboyaŋ laligowombaa soomoŋgo ano. Aaŋgole ii sele busu gbiligbiliwaajoŋ melaada ilaaŋ nonoma kamaaŋqeqeta koloojato, uuwaa komagbiligbilia ii tandonana komboŋa kolooja. Kawaajoŋ uuwaa nanamemeŋa ii pondaŋ koma gbiliŋ laligona iikanoŋ mono iwoi kuuya kanoŋ nemuŋ koma naŋgoŋ gomakebaa. 9 Qaa jejeŋi, ii ejemba korebore meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ komboŋatiwaa so powowoŋ kotakota kolooja. Qaa powowoŋ kotakota moŋ ii kokaeŋ:

10 “Anutu laaligo Toya iinoŋ ejemba korebore hamo qeŋ nonomambaajoŋ moja. Uunana meleema moma laariŋ muŋkeboŋati eeŋ, mono oŋanoŋ hamo qeŋ nonomakebaa. Kaeŋ moma laarijoŋ. Tosia nononoŋ kaeŋ koloowaatiwaa jejeromoŋromoŋ iikaaŋa Anutu ama muŋ nama gawoŋa meŋ selenana qeŋ aoŋ oroŋkejoŋ.”

11 Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaaŋ ama mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ kuma oŋoma laligowa. 12 Oo Timoti, sagbili laligojaŋiwaajoŋ moŋnoŋ meŋ kamaaŋ gombabo. Kawaajoŋ mono uumeleeŋ ejemba batugianoŋ sili awaa kokaeŋ qendeema oŋoma laligowa: Qaa awaagadeeŋ jeŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ ejemba tororo jopagoŋ oŋoma laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ Anutuwaa gawoŋa meŋ sororogona iikawaajoŋ moma laariŋ goma laligowu. Kaaŋa soraayagadeeŋ kolooŋ mena ejembanoŋ saanoŋ goda qeŋ goŋgi laligowa.

13 Mono pondaŋ Uumeleembaa Buŋa Tere ii jegeŋa weeŋgoŋ kaparaŋ koma jeŋ asariŋ kanageso uugia iikanoŋ kuuŋ kuma oŋoma laligowa. Kambaŋ batuya kokanoŋ kaeŋ ama laligona niinoŋ kawe sokombaa. 14 Jotamemeya yoŋonoŋ borogia goo qaganoŋ ama qama kooligi Anutuwaa gejatootoo qaa goojoŋ kolooro Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ gono uuganoŋ eji, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganoŋ gawoŋ meŋ laligowa. 15 Mende kolatiwato, Buŋa Tere weeŋgoŋ jeŋ asariŋ kuma oŋoma laligowa. Iwoi karooŋ ii mono kaparaŋ koma jegeŋa nama koma gbiliŋ laligowa. Ataqataŋ mende ambagati eeŋ, uugaa toomorianaŋanoŋ mono somariiro kotiiŋ awasaŋkaka koloowaati, ii kuuyanoŋ iima kotowuya.

16 Oo Timoti, mono geeŋgaa uu selega galeŋ koma aoŋ uumeleeŋ gawoŋ tororo kuma oŋombagiwaajoŋ galeŋga meŋ aoŋ laligowa. Kaeŋ ama laligowaati eeŋ, mono geeŋga oyaŋboyaŋ qeŋ aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaaŋadeeŋ oyaŋboyaŋ qeŋ oŋona Siwenoŋ ubuya. Kiaŋ.

5

Malo ano ejemba waŋa ii kokaeŋ galeŋ koma oŋombu:

1 Eja waŋa ii geriawo mende jeŋ mindiŋgoŋ oŋombato, maŋga kaaŋa arobonjoŋanoŋ qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremuŋuruga kaaŋa ama oŋoma laligowa. 2 Emba waŋa ii nemuŋga kaaŋa arobonjoŋanoŋ qaa jena mobu. Emba saraŋ ii naaŋuruga kaaŋa nanamemeŋ soraaya otaaŋ goda qeŋ oŋoma laligowa.

3 Malo tinitosagia qaa ii mono godaqeqe qaganoŋ ama oŋoma laligowa. 4 Malo mombaa esamerauruta laligojuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono mutuya kolooŋ waŋ kuuŋ ii galeŋ koma mubu. Anutunoŋ jeŋ kotoŋ nononoti, iyoŋonoŋ mono iikawaa so iyaŋgiaa sumaŋurugia kalaŋ koma oŋombombaa kania moma kotowu. Nemuŋmaŋurugia-noŋ wala

kambaŋ koriga kalaŋ koma oŋoma laligogiti, oŋonoŋ iikawaa kitia meleema tosagia metogoŋ oŋoŋgi Anutuwaa jaanoŋ sokombaa.

5 Malo emba hoŋa, tinitosaya qaa aŋodeeŋ laligoji, iinoŋ jejeromoŋromoŋa Anutu ama muŋ ii suulaŋ asaga gomantiiŋa qisiŋ qama kooliŋ muŋkeja. 6 Iinoŋ kaeŋ laligojato, emba malo tosianoŋ uugianoŋ gere tooro siiŋgia kombombaŋaa so iwoi lansambaajoŋ borojaŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ namonoŋ selewo laligojuto, kileŋ uunoŋ koomuya kolooju. 7 Kawaajoŋ malo yoŋoo selegianoŋ koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaajoŋ mono kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.

8 Moŋnoŋ aŋaa tinitosauruta mende kalaŋ koma oŋomesaoro guaŋ laligojuti, iwaa nanamemeŋanoŋ mono bolidaboroja. Iinoŋ Poŋ moma laarijiwaa qaaya ii silianoŋ qakooma uumeleembaa gadokopa tani uuguŋ kileqileeŋ laligoja.

9 Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ malo tosaaŋa kululuuŋ kalaŋ koma oŋomakejuti, malo moŋnoŋ iyoŋoo areŋnoŋ koubaatiwaa (aplikesin) qiqisi ambaati eeŋ, emba ii mono gosiwu. Gosigi kokaeŋ kolooro iigadeeŋ mono qa areŋ iikanoŋ toroqeŋ ooŋ ambu: Moŋnoŋ gbania 60 uuguŋ eja motooŋgowaa embiaga laligoro. 10 Kaeŋ laligoro tosianoŋ kaniaajoŋ kokaeŋ naŋgoŋ jeŋkeju: Iinoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ merabora galeŋ koma gejanono qaa oŋono somariigi. Ejemba wabaya mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋono Kraistwaa alauruta soraayanoŋ kagi wijigia soŋgbama esuuŋ nene apu ooŋ uŋuagiŋ laligoro. Konjiliŋ uutanoŋ laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma gawoŋ awaa kuuya memambaajoŋ uuta pondaŋ somoŋgoŋ jegeŋa nama laligoro. Malo kaaŋa mono areŋ papianoŋ ooŋ kalaŋ koma laligowu.

11 Malo emba waŋa mende koloojuti, iyoŋoo qagia mono qa areŋ papia iikanoŋ mende amba. Ii anagati eeŋ, iyoŋoo siiŋgia kombombaŋanoŋ gere jero eja mombo mewombaajoŋ uugia waaro Kraist silemale ama muŋ zioz gawoŋ mesaowubo. 12 Ii mesaoŋ wala Kraist teŋ kombombaajoŋ jojopaŋ qaagia asuganoŋ jeŋ somoŋgogiti, ii qegi jaŋgoŋ qaono Kraistnoŋ qaagia jeŋ tegoŋ gamu qeŋ oŋono eeŋ laŋ laligowubo.

13 Nepinepi laŋ laligoŋ toroqeŋ kokaeŋ boliwubo: Miria miria laŋ liligoŋ kambaŋ tiwilaawutiwaa kania meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ kombubo. Toroqeŋ boliŋ qaa kisama laŋ jeŋ qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ gawoŋ meme tanitani ewaewaŋ kombubo. Iinoŋ woinoŋ laŋ mondoŋ gawoŋ hoŋa mende meŋ tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoi meŋ soowubo. Qaa tosia yoŋoonoŋ iwoiga qaagoto, kileŋ ii eeŋ laŋ jeŋ seiwubo.

14 Kaeŋ ambubotiwaa siiŋna moma kokaeŋ jejeŋ: Malo emba waŋa mende koloojuti, iyoŋonoŋ mono eja meŋ merabora meŋ gawoŋ mirigia galeŋ koma laligogi sokombaa. Kaeŋ aŋgi tuarenjenananoŋ jeŋ boliŋ nonomambaa kania moŋgama ii mende mokoloowaa.

15 Malo tosianoŋ galeŋ mende meŋ aoŋ Kraist gema qeŋ kamaaŋ Satambaa kananoŋ kemeŋ otaaŋ laligoju. 16 Uumeleeŋ kanageso anana emba malo tooŋ, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalaŋ koma oŋombombaajoŋ amakejoŋ. Kawaajoŋ uumeleeŋ emba mombaa tinitosaurutanoŋ malo koloojuti, iinoŋ mono ii kalaŋ koma oŋoma laligowa. Iikawaa lombotanoŋ mono zioz tuuŋ oŋoo qagianoŋ mende uba. Kiaŋ.

Ziozwaa jotamemeya ii kokaeŋ kalaŋ koma oŋomboŋa:

17 Jotamemeurunana uumeleeŋ kanageso saanoŋ galeŋ koma
oŋomakejuti, oŋonoŋ mono iikawaa tawaya meleema godaqeqe uuta
qendeema oŋoma laligowu. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ
kuma oŋomakejuti, iikawaajoŋ mono kotiŋgia toroqegi uro oŋoma
laligowu. 18 *Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ kawaa kania ii kokaeŋ jeja,

> “Wiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaajoŋ bul-
> makao ejia waŋgi dumuŋ tuuŋ qaganoŋ riiŋ rinjanjaŋgoŋkeji,
> iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaeŋ wagigi saanoŋ nene
> kitia nero sokombaa.”

(Kawaa so kasunoŋ tiwojuŋ meŋ oro metogoro qeŋ ooŋ kitia mugi nero
sokombaa.) Qaa moŋ kokaeŋ eja,

> “Moŋnoŋ gawoŋ mero tosianoŋ tawaya mugi sokombaa.”

19 *Jotamemeya mombaa selianoŋ qaa laŋ ama jeŋ mugi woi me
karoonoŋ ii mende naŋgowuyagati eeŋ, ii mono qaa jakeyanoŋ mende
amba. 20 Daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, giinoŋ mono ii asuganoŋ
temboma jeŋ oŋona korebore qaaga ii moma siŋgisoŋgo ambombotiwaa toroko moma galeŋgia meŋ aoŋkebu.

21 Oo Timoti, qaa ooŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋi, ii mono teŋ koma otaaŋ
laligowa. Eja me emba moŋ mende isosorooŋ tosaaŋa mende sureeŋ
oŋomba. Kawaajoŋ mombaa qaaya ii waladeeŋ laŋ mende somoŋgowa.
Ejemba korebore mono ororoŋ gosiŋ oŋomba. Kaeŋ ambagatiwaa
qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugara soraaya
yoŋoo jaasewaŋgianoŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgona mobe sokombaa.

22 Tosaaŋa yoŋoo siŋgisoŋgogianoŋ goo qaganoŋ uro gamu
mokoloowabo. Kawaajoŋ moŋnoŋ “Pombaa gawoŋ memaŋa,” me
“Uumeleeŋ tuuŋ toroqemaŋa,” jeji, iwaa kaniaya wala mende gosiŋ
boroga iliŋ alaŋ iwaa qaganoŋ mende ama kotuegoŋ muba. Geeŋgo
soraaya laligowagatiwaajoŋ mono galeŋ koma aoŋ laligowa.

23 Oo Timoti, gii kambaŋ tosaaŋa ji koloon gono “Yaeŋmaeŋ!” qama
eŋkejaŋ. Kawaajoŋ mono apugadeeŋ mende newato, wain apu tosia
kaaŋagadeeŋ nena korojoŋga ilaaro afaaŋgowaa.

24 Qaa moŋ ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ siŋgisoŋgo aŋgi uulaŋawo
asuganoŋ asugiro ejembanoŋ iima walawala jeŋ tegogi kambaŋ
kokaamba gamugiawo nanju. Kaeŋ nanjuto, tosianoŋ siŋgisoŋgo ama
mesaŋgoŋ aoŋ laligoŋ daandaaŋ Anutuwaa jaanoŋ keugi asuganoŋ
asugiro jeŋ tegoŋ oŋombaa. 25 Ejemba gawoŋ awaa akadamuyawo
meŋkejuti, gawoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokaamba asuganondeeŋ eja. Gawoŋ awaa tosaaŋa asuganoŋ mende ewuyagati eeŋ, ii
mono kaaŋagadeeŋ aasaŋgoyanoŋ ewombaajoŋ amamaaŋ daandaaŋ
asugiro iiboŋa. Kiaŋ.

6

Weleŋqeqe yoŋoonoŋ qambaŋmambaŋ areŋ

1 Weleŋqeqeurugia kuuya togiaa qaqaŋ bosima gawoŋ tawagia qaa
meŋkejuti, oŋonoŋ mono tourugia jeulalaŋ laŋ mende ama oŋombuto,
godaqeqe kuuya qendeema oŋombombaa so iŋiima laligowu. Oŋonoŋ

* **5:18:** Dut 25.4; Mat 10.10; Luuk 10.7 * **5:19:** Dut 17.6; 19.15

mono tosia yoŋonoŋ Anutuwaa qata mepaegoŋ jewubotiwaajoŋ kaparaŋ koma nambu. Anutuwaa Buŋa qaaya ejemba kuma oŋoniŋ ii oŋoo nanamemeŋgiaajoŋ ama gema qegi boliwabo. 2 Tourugia tosianoŋ uumeleeŋ alaurugia koloojuti, iikawaajoŋ mono godaqeqegiaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta mende koloowa. Kaeŋ qaagoto, tourugia weleŋ qeŋ oŋoŋgi gawoŋgia awaa kolooŋkeji, iyoŋonoŋ Kraist moma laarigi wombo ala kolooŋ oŋoŋgi iikawaajoŋ mono kaparaŋ koma tourugiaa qaa baatanoŋ kema uugia gawonoŋ ama awaagadeeŋ meŋ laligowu. Mono kaeŋ jeŋ kotoŋ kuma oŋoma laligowa. Kiaŋ.

Buŋa qaa jeŋ soogi uugere koloowubo.

3 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ uuwaa komagbiligbili ambombaajoŋ Buŋa qaaya nononoti, nononoŋ mono iikawaa so ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ kuma oŋomakejoŋ. Moŋnoŋ Buŋa qaa hoŋa qiwitigoŋ qaa batuya morota ejemba kuma oŋomakeji, iinoŋ mono gadokopa kolooja.

4 Iinoŋ selia meŋ umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma kotoŋ momalaariwaa qaa batuya batuya jeŋ meleŋqeleema jenoŋkooli ambombaajoŋ koposoŋgoŋkeja. Kaeŋ moma tosaaŋa yoŋowo mondoŋgosi aŋgi hoŋa kokaeŋ koloowaa: Leelee uunoŋ motoqoto aŋgowowo ama aoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ meŋ boliŋ aowubotiwaa sombu momo amakeju. 5 Kaeŋ ama momogia sooro kaamaa ama laaligo hoŋaa kania soŋgiŋ kokaeŋ romoŋgoŋkeju: ‘Uunoŋ komagbiligbili aniŋ iikanoŋ donana kolooro iikanoŋ riiŋ moneŋ hina mokoloowoŋa’ Kaeŋ romoŋgoŋ ajoroon suulaŋ jenoŋkooli amiŋkeju.

6 Kaeŋ amakejuto, anana Anutu Buŋayaa komagbiligbili ama moneŋ hina eŋ nononji, iikanoŋ uu luae qeŋ aoŋkejoŋ. Uŋa Toroyanoŋ donana kolooŋ meŋ bonjoŋ ama nonomakejiwaajoŋ mono oŋanoŋ oyaŋboyaŋ somata mokoloon simbawoŋawo laligojoŋ. 7 Kawaa kania ii kokaeŋ: Anana wala boronananoŋ iwoi moŋ mende meŋ eeŋ toontooŋ namonoŋ asuginiŋ. Kanageŋ kaaŋagadeeŋ komuŋ namo koi mesaoŋ bobora kemboŋa. 8 Kaeŋ kemboŋato, kambaŋ kokaamba nene ano opo maleku eŋ nonono iikawo mono meŋ bonjoŋ ama luae qeŋ aoŋkeboŋa.

9 Kaeŋ amboŋato, ejemba moneŋ esuhina somata mokoloowombaajoŋ momakejuti, iyoŋonoŋ mono aŋgobatonoŋ siwa kaaŋa ritogogi kamaaŋ uŋuŋkeja. Kamaaŋ uŋuro siiŋgia kombombaŋa bologa bologa ii mamaga asugiŋ uugia eŋkalolon megi gejajuju amakebu. Siiŋgia kombombaŋa doogoya iikanoŋ mono horoŋ somoŋgoŋ oŋoŋgi uluŋgoŋ kondemondeeŋ mokoloon tiwilaawuya. 10 Moneŋ hinawaa siiŋ kombombaŋa kanoŋ mono iwoi bologa kuuyaa wanjaleya kolooja. Mamaga yoŋonoŋ moneŋ hinawaa uusiiŋgia moma ewaewaŋ koma jinjauŋ aŋgi momalaarigianoŋ jaŋgoŋ qaono laŋ laligoju. Uugere somata mogi iikanoŋ mono gbagia qosono siimbobolo mamaga moma wosobiri laligoju. Kiaŋ.

Poolnoŋ Timoti gawombaa jeŋkooto ama muro.

11 Mamaganoŋ kaaŋa laligojuto, Anutuwaanoŋ eja gii mono iwoi kaaŋa ii misiŋgoŋ gema qeŋ laaligo koi kaaŋa laligowagatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowa: Nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbiliŋ laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili

pondaŋ meŋ ejemba oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligowa. Mono kaparaŋ koma kotiiŋ nama ejemba gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma laligowa.

12 Aaŋgole ejanoŋ kuu aŋgi iikanoŋ haamo ambaatiwaajoŋ esuŋa kuuya meŋ kululuuŋ kenji, gii mono iikawaa so momalaariga koma gbiliŋ Anutunoŋ kuu akadamuyawo ano iikanoŋ kotiiŋ pondaŋ manja qeŋ laligowa. Anutunoŋ laaligo kotiganoŋ keubagatiwaajoŋ goonoti, gii mono laaligo ii koronsoŋ meŋ buŋa qeŋ aoŋ laligowa. Laaligo kotigaa buŋa koloojaŋi, giinoŋ qaa ii awaagadeeŋ jokoloona mamaganoŋ ii moma saanoŋ naŋgoŋ jeŋkeju. 13 *Anutu iwoi kuuya meŋ gbiliŋkeji, gii iwaa jaanoŋ kaniaga jokoloona ano Kraist Jiisaswaa jaanoŋ ii kaaŋagadeeŋ jokoloona moro. Jiisasnoŋ gawana Pontius Pailotwaa jaasewaŋanoŋ nama kaniaya jeŋ asariŋ qaa awaa soro jokolooroti, mono Kraist iikawaa jaanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ:

14 Gii mono Buŋa qaa koma gbiliŋ pondaŋ teŋ koma otaaŋ laligowa. Kaeŋ laligona moŋnoŋ “Gii kana soŋgiŋ bolina,” qaa kaeŋ jeŋ gomambaajoŋ amamaawaa. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa moti, kambaŋ batuya kokanoŋ mono uuwaa gawoŋ kaeŋ meŋ laligowa.

15 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya koloon kambaŋa ano kaŋ kuuro iikanoŋ Jiisas Kraist wasiro asuganoŋ asugiro iiboŋa. Anutu yaŋodeeŋ Uutanana kolooro kuuyanoŋ iwaa newo baatanoŋ nanjoŋ. Iinoŋ kiŋ poŋ yoŋoo Poŋgia ano jawiŋ yoŋoo waŋgia kolooja. 16 Anutu, oyaŋboyaŋ Toya iinoŋ motooŋgo kambaŋ moŋnoŋ mende komuwaa. Iinoŋ asamararaŋ gomanoŋ eukanoŋ laligoro kuuya nono nononano iikanoŋ ubombaajoŋ qagojoŋ. Namowaa ejemba moŋnoŋ ii jaayanoŋ mende uuŋ iiro ano iimambaajoŋ amamaawaa. Iwaa qaqabuŋaya mepeseeniŋ ku-usuŋ Toya akadamuyawo koloon kambaŋ tetegoya qaa iwoi kuuya galeŋ koma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ.

17 Ejemba qaqabuŋagiawo kambaŋ kokaamba namonoŋ uuta laligojuti, ii giinoŋ mono kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Moneŋ esuhinanoŋ kambaŋ moŋgeŋ qaondaborowaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono uugia iikanoŋ mende ama laligowu. Moneŋ esuhina qaganoŋ nama awelegoŋ sewaŋkiki koloojuti eeŋ, jejeromoŋromoŋgianoŋ mono jaŋgoŋ qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunoŋ mende ambuto, Anutunoŋ iwoi kuuya kanoŋ kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ ama mamboŋgi sokombaa. Anutuwo qokotaaŋ naŋgi iinoŋ saanoŋ iwoi kania kania ii kelemaleleŋ laaligonoŋ aisoowoŋiwaajoŋ nonomakeja.

18 Kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Yoŋonoŋ mono gawoŋ awaa awaa jegeŋa nama meŋ iikaaŋa kanoŋ akadamugiawo koloowu. Anutuwaa jaanoŋ akadamugiawo koloon afaaŋgoŋ jojoriŋtosaaŋa ilaaŋ oŋoma kaleŋ seiŋ mendeema laligowu. 19 Kaeŋ Anutuwaa jaanoŋ qaqabuŋagiawo koloon laaligowaa maa suaŋ hoŋa mokoloon meŋ seiŋkebu. Maa suaŋ kaaŋa ii laaligowaa tando wota kotakota kolooja. Ii meŋ seiŋ galeŋ koma saanoŋ kanageŋ tando wota iikanoŋ naŋgoŋ nama laaligo hoŋaboŋa buŋa qeŋ aoŋ laligowu.

20 Oo Timoti, Anutunoŋ moma laariŋ goma gawoŋ memewaa momo kaleŋ uuganoŋ anoti, ii mono gawonoŋ ama soowaboti-waajoŋ galeŋ meŋ laligowa. Balombaa qaa julujulu omaya ano aŋgowowo sipasipa koma jegi sooŋkeji, ii mono mesaoŋ gema qeŋ laligowa. Tosianoŋ

* **6:13:** Jon 18.37

“Momakooto amiŋ moboŋa,” jeŋ qaa seŋa seŋa jeŋ seigi kemakeja.
Momakooto hoŋa ii kaeŋ jeŋ sooŋkeju. 21 Tosianoŋ momo soosooya
buŋa qeŋ aoŋ jokoloon tiŋtuaŋ aŋgi momalaarigianoŋ zololoŋgoŋ
loriŋ sooro.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.

Timotiwaa Tere 2
Poolnoŋ Timotiwaa Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Poolnoŋ mundaŋ*a* ano gbaworo ala ilailaaya Timotiwaajoŋ “Ando qambaŋ*mamba*ŋ qaana konoga mumaŋ,” jeŋ Buŋ*a* Tere koi ooro. Qaa areŋ*a* waŋ*a* ii awaawaa kaparaŋkoŋkoŋ. Poolnoŋ ii jeŋ asariŋ uuta naŋgoŋ qambaŋ*mamba*ŋ*a* kokaeŋ muŋ ooro: Timoti giinoŋ mono pondaŋ nama Jiisas Kraistwaa kania naŋgoŋ jeŋ laligowa. Oligaa Buŋ*a* ano Soomoŋgo Areŋ Walaga mojaŋi, mono iikanoŋ qokotaaŋ iikawaa qaaya hoŋ*abo*ŋ*a* ii ejemba kuma oŋo*m*a uukuukuu gawoŋ meŋke*b*a. Tuarenjeŋ ama goŋgi siimbobolo kania kania mokoloon monagati eeŋ, mono kileŋ Anutunoŋ gawoŋ gonotiwaa so ii kaparaŋ koma meŋke*b*a.

Poolnoŋ galeŋ meme qaa kotiga Timoti kokaeŋ muro: Tosianoŋ “poumapou qaganoŋ aŋgowowo omaya ama gejajojombaŋ amakejuti” giinoŋ mono iikawaa qaanoŋ keuma kambaŋg*a* mesoqesooŋ tiwilaawabo. Aŋgowowo qaa kaaŋ*a* kanoŋ ejemba mende totooŋ ilaaŋ oŋo*m*akejuto, ejemba geja ama momakejuti mono ii meŋ boliŋ oŋono tiwilaawuya.

Poolnoŋ qambaŋ*mamba*ŋ qaaya kuuya naŋgo*mamba*ajoŋ aŋ*aa* laaligoyaa sunduya ooro. Naambaajoŋ nomaeŋ gawoŋ areŋ*a* ama manja qeŋ laligoroti Timotinoŋ iikawaa qaaya duduuwabotiwaajoŋ ii kokaeŋ jeŋ asariro, “Niinoŋ Jiisas moma laariŋ lombo moma mokosiŋgoŋ uujopa ama laligowe. Sisiwerowero ama noŋgi siimbobolo moma kaparaŋ koma kotiiŋ nambe.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutu mepeseeŋ Timoti qambaŋ*mamba*ŋ muro 1.3–2.13
Gejanono ano galeŋ meme qaa tosaaŋ*a* 2.14–4.5
Pool horoŋ ureeŋ ama mugi laligoro 4.6-18
Terewaa qaa kota waŋ*a* 4.19-22

1 Anutu uusiiŋ*a*noŋ jeŋ kotoŋ Pool nii kuuŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naniŋ laaligo kombombaŋ*a* nonombaatiwaa qaaya somoŋgorotiw*aa* Buŋ*a* qaaya jeŋ asarimambaajoŋ wasiŋ nono laligojeŋ.

2 *Timoti giinoŋ momalaariwaa wombo merana koloojaŋ. Niinoŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

Maŋnan*a* Anutu ano Poŋnan*a* Kraist Jiisas, yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ kaleŋmori*a*ŋ goni luaenoŋ laligowa.

Poolnoŋ Timoti uuta naŋgoŋ qaa jero.

3 Noo ambosakonurunanoŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋ laligogi niinoŋ toroqeŋ gawoŋ*a* mewe Anutunoŋ “Giibe sokonja,” nijoro uugejananoŋ kaeŋ momakejeŋ. Uuna soraaya kolooro Anutu mepeseeŋkejeŋ. Mepeseeŋ asaga gomantiiŋ*a* qama kooliŋ gii suulaŋ romoŋgoŋ gomakejeŋ.

* **1:2:** Apo 16.1

4 Gomesaowe saana jauŋga kamaaroti, niinoŋ ii romoŋgoŋ giimambaajoŋ awelegoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Giima ainjoloŋ rari korisoronoŋ uuna saa qewaatiwaajoŋ mojeŋ.

5 *Giinoŋ gbiŋgbaoŋa qaa oŋanoŋ Jiisas moma laariŋ laligojaŋi, qaa ii uu wombonanoŋ ero romoŋgoŋkejeŋ. Wala auga Lois ano nemuŋga Yunis yoronoŋ uugara meleeni momalaarigaranoŋ kolooro. Yoroo gemagaranoŋ giinoŋ kaaŋagadeeŋ ama laligojaŋi, iikaya moma laariŋ kotiijeŋ.

6 Kawaajoŋ imowamo laligowabotiwaajoŋ qaa kokaeŋ qeŋ gbiliŋ gijojeŋ: Niinoŋ wala borona waŋganoŋ ama qama kooliwe Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ gonota uuganoŋ eji, ii mono meŋ gbilina gere bolaŋ kaaŋa kotiiŋ jeŋ mende ililiŋgowa. 7 Qaa koi mono romoŋgowa: Anutunoŋ Uŋa Toroya ii jiriŋjiriŋ ama qarasombunana moboŋatiwaajoŋ qaagoto, iyaŋaa ku-usumbaa Uŋaya nonono saanoŋ uunananoŋ jopagoŋ aoŋ nanamemenana tororo galeŋ koma aoŋ namboŋa.

8 Kawaajoŋ Poŋnanaa qaaya naŋgoŋ jeŋ seimambaajoŋ ataqataŋ mende amba. Kaeŋ qaagoto, mono nii kaaŋa kolooŋ laligowa. Niinoŋ Pombaa gawoŋa meŋ laligowe iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rajento, kileŋ noojoŋ ama kuukamakamaa mende moma laligowa. Mono kotiiŋ nii kaaŋa awasaŋkaka nama uuwaa gawoŋ meŋ laligowa. Oligaa Buŋawaajoŋ ama aŋgosisiri ama gombuyagati eeŋ, mono iikawaa siimboboloya moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa. Anutunoŋ kuusuŋ gomakejiwaa so ii saanoŋ niwo motooŋ kaparaŋ koma bosima laligowota.

9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ Siwe namo mende mokoloon oroma kambaŋ iikanoŋ ananaajoŋ romoŋgoŋ areŋ kokaeŋ ano: Anutunoŋ Kraist Jiisaswaajoŋ ama kaleŋmoriaŋ nonombaa. Areŋ ii ano ero laligoŋ kouma laligogi anana kolooniŋ. Kolooniŋ Anutunoŋ anana iwaa buŋa kolooŋ soraaya laligowombaajoŋ nonooma hamo qeŋ nonono. Anano iwoi awaa aniŋiwaajoŋ ama mende meweeŋgoŋ nonoma nonoonoto, iyaŋaa areŋ walaga ii otaaŋ nama iikanoŋ nonoono. 10 Areŋ walaga iikawaa hoŋa ii kambaŋ kokaamba asuganoŋ kolooro. Hamoqeqe Tonananoŋ asugiŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa maama nonono. Kraist Jiisasnoŋ asugiŋ koomuwaa esuŋa qeŋ meluŋgoro kemero Oligaa Buŋaya ninisaano asariro. Buŋa qaa ii moma laariŋ saanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende koomu kombona mende komuwona.

11 *Anutunoŋ nii Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ejemba kuma oŋomaŋatiwaajoŋ kuuŋ nono wasiwasi eja aposol koloojeŋ. 12 Aposol koloojeŋiwaajoŋ ama gawoŋa kotiiŋ mewe tosianoŋ aŋgosisiri naŋ noŋgi siimbobolo momakejeŋ. Siwe Eja moma laariŋ muŋkejeŋi, niinoŋ iwaa kania awaagadeeŋ moma yagojeŋ. Kawaajoŋ awasaŋkaka nama kuukamakamaa mende momakejeŋ. Qaago totooŋ! Anutunoŋ moma laariŋ noma Buŋa gawoŋa ama nonotiwaa so nii galeŋ koma nomambaa kotiiŋ laligoji, ii moma yagojeŋ. Kaeŋ moma yagowe gawoŋanoŋ mende sooma kamaaro laligoŋ uma kambaŋ somatanoŋ keuboŋa. Kaeŋ moma laariŋ iikawaajoŋ uuwoiwoi mende anjeŋ. 13 Momalaariwaa qaa ii uunana meagowaatiwaa soga kolooji, niinoŋ

* **1:5:** Apo 16.1 * **1:11:** 1 Tim 2.7

qaa hoŋa ii kuma goma sili awaa qendeema goma laligowe. Ii mono uu konoŋganoŋ ama kaaŋiadeeŋ otaaŋ laligowa. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ motooŋ naniŋ jopagoŋ nonomakeji, giinoŋ mono uujopa iikawaa uutanoŋ laligowa.

14 Anutunoŋ giima moma laariŋ goma iwoi awaa kuuya gono buŋaga kolooji, iikanoŋ mesoqesoowabotiwaajoŋ mono ii galeŋ meŋ laligowa. Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ nama laligoji mono iwaa ku-usuŋ qaganoŋ iwoi hoŋa ii agokayaŋ kona ewaa.

15 Eisia prowinswaa neŋauruna yoŋonoŋ kuuya nomesaoŋ gema nugi, ii mojaŋ. Eja qagara Figelus ano Hermogenes yoronoŋ iyoŋoo batugianoŋ laligojao. 16 Tosianoŋ nomesaogito, Onesiforus iinoŋ qaago. Kawaajoŋ Poŋ, gii mono Onesiforuswaa sumaŋuruta kiaŋkomuŋ oŋona laligowu. Eja kanoŋ noo gbadonaajoŋ (tape) gamu mende qeŋ no-makejato, kambaŋ mamaga kanoŋ keraqeeaŋgo qeŋ nono uuna bonjoŋ kono. 17 Onesiforusnoŋ Room sitinoŋ koi kouma kambaŋ iikanondeeŋ noojoŋ kaparaŋ koma moŋgama laligoŋ mokoloon nono. 18 Iinoŋ wala Efesus sitinoŋ nomaeŋ ilailaa somasomata ama meŋ afaaŋgoŋ noma laligoroti ii geeŋgo saanoŋ moma komujaŋ. Kawaajoŋ kambaŋ somatanoŋ Pombaa kooroŋanoŋ keuniŋ Onesiforusnoŋ kiaŋkomuwaa tawaya mokoloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ. Kiaŋ.

2

Kraist Jiisaswaajoŋ mono manja qeŋ laligowa.

1 Oo uumeleeŋ merana Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ kaleŋmoriaŋ uutanoŋ boŋ qeŋ kotiiŋ namba. 2 Niinoŋ Buŋa qaa kuma gombe mamaganoŋ niima naŋgoŋ jegi monati, ii ejemba moma laariŋ oŋo-oŋombaa so koloojuti, mono iyoŋoo buŋa ewaatiwaajoŋ oŋomba. Kaeŋ ama oŋona ero saanoŋ ejemba tosaaŋa toroqeŋ kuma oŋombutiwaa so koloowu.

3 Oo Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo nama iwaa manjaqeqe eja akadamugawo koloon kaparaŋ koma kotiiŋ manja qeŋ laligowa. Aŋgosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa. 4 Manjaqeqe ejawaa tania ii kokaeŋ: Kawali galeŋ waŋgianoŋ eja oŋoono manjaqeqe tuumbaa areŋnoŋ keuma kema kaŋ gawoŋ pondaŋ meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya galeŋgianoŋ jeŋ kotoŋkejiwaa so teŋ koma ambombaajoŋ jojoriŋ nanju. Kaeŋ nama iyaŋgiaa laaligowaa naŋgonaŋgowaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ laligoju. Uu deendeeŋ mende laligoju.

5 Kawaa sareqaaya moŋ ii kokaeŋ: Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋnoŋ keuma jeŋkooto galeŋaanoŋ qaa uuguŋ laŋ bobogariŋ kenji iinoŋ akadamuyawo mende koloowaa. Iwaa waŋanoŋ haamo aambaa ila moŋ mende koŋgi kemebaa. Kawaajoŋ gii mono dindiŋagadeeŋ kemba. 6 Kaaŋiadeeŋ komakoomo ejanoŋ gawoŋ somata mero hoŋa kolooro wala kema jaaya qeŋ nero sokombaa. Tosianoŋ loorigiti, iyoŋonoŋ iwaa gematanoŋ kawuya. Gii mono iikawaa so kotiiŋ gawoŋ meŋ laligowa. 7 Qaa oojeŋi, ii weeŋgoŋ moma bimoona Poŋnoŋ mono momakooto gono ii kuuya saanoŋ moma asariwa. Kawaajoŋ ii mono uu konoŋganoŋ ama romoŋgoŋ laligowa.

8 Mono Jiisas Kraist romoŋgoŋ laligowa. Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ
asariŋkejeŋi, Jiisasnoŋ qaa iikawaa so kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooŋ
Hamoqeqe Toya kolooro Anutunoŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.
9 Niinoŋ Oligaa Buŋa qaa ii kaparaŋ koma jeŋ asariŋ aŋgosisiriwaa
siimboboloya mobe kikekakasililiŋ eja kaaŋa kasanoŋ gbadooŋ noŋgita
rajeŋ. Kaeŋ rajento, Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii mende gbadooŋ
somoŋgogi. 10 Kania kawaajoŋ ama niinoŋ siimbobolo kuuya moma
mokosiŋgoŋ kotiiŋ nanjeŋ. Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ
oŋonoti, niinoŋ mono iyoŋoojoŋ ama kaparaŋ koma manja qeŋ laligo-
jeŋ. Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ oŋono yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ letoma
oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ mojeŋ. Uugia meleema laligowuti eeŋ,
mono Siwewaa asamararanoŋ uma tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubu.
11 Qaa koi mono powowoŋ kotakota kolooja:

"Anana uunana walaganoŋ iwo motooŋ komuro laligojoŋi eeŋ,
mono kaaŋiadeeŋ iwo kotiiŋ laligowoŋa.
12 *Iwo motooŋ siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligojoŋi eeŋ, mono
kaaŋiadeeŋ iwaa bentotoŋ uutanoŋ iwo galeŋkoŋkoŋ gawoŋ
mewoŋa.
Anana ii qakoonjoŋi eeŋ, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ qakooma
nonoma niniima tiiwaa.
13 Anana gema qeŋ muniŋ iroŋa meleema nonombaatiwaa qaa
somoŋgoro eji, iinoŋ ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.
Mindiŋqindiŋ ama iyaŋaa kania utegomambaajoŋ qetetaŋgoŋkeja.
Kawaajoŋ ezelobezelo ama qaanana pondaŋ mende otaawoŋati
eeŋ, iinoŋ mono kileŋ (dindiŋa nama) qaaya pondaŋ otaaŋ
iikawaa so ama nonombaa." Kiaŋ.

Anutuwaa Buŋa gawombaa ejia kokaeŋ kolooŋ laligowa:

14 Oo Timoti, qaa koi duduuwabotiwaajoŋ ii mono jeŋ gbiliŋ oŋoma
Anutuwaa jaasewaŋanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Moma-
laariwaa qaa aro kania kania ii mono meleŋqeleema mondoŋ mende
gosiŋ nambu. Jenoŋkoolinoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ nonomakejato,
tosianoŋ niinoŋgiinoŋ qaa kaaŋa moma eloŋkaloŋ aŋgi momalaari-
gianoŋ sooro tiwilaawubo. 15 Giinoŋ mono Buŋa gawombaa aŋgotete
kania kania ii haamo ana Anutunoŋ giima "Sokonjaŋ," jewaatiwaajoŋ
kaparaŋ koma namba. Gii Kraistwaa gawombaajoŋ gamuga mende
moma laligowato, Buŋa qaa hoŋa mono tororo mendeema uugia kuuŋ
oŋoma laligowa.
16 Balombaa qaa julujulu omaya omaya ii mono yakariŋ gema qewa.
Tosianoŋ ii jeŋ seiŋ laligoŋ iikaaŋa kanoŋ balombaa aŋgonjorayanoŋ
qokotaaŋ Anutu toroqeŋ lolomoniŋ kaamaa amakeju. 17 Wiji kotiga
(qata kensa) kanoŋ sele busugia siriawo qeŋ kiro somariiŋ kemakeji,
yoŋonoŋ iikawaa so qaa omaya jeŋ iikanoŋ ejemba meŋ boliŋ
oŋomakeju. Yoŋoo tuuŋnoŋga eja woi qagara Himeneus ano Filetus
laligojao. 18 Yoronoŋ qaa hoŋaa kania mesaoŋ jinjauŋ qeŋ qaa seŋa
kokaeŋ jeŋkejao, "Uumeleeŋ ejemba anono mono gbiliŋ waama laligo-
joŋ. Kawaajoŋ kanageŋ koomunoŋga mombo mende gbiliŋ waaboŋa."
Kaeŋ jeŋ tosaaŋa eŋkalolon meŋ oŋoni momalaarigianoŋ boliŋkeja.

* **2:12:** Mat 10.33; Luuk 12.9

19 *Kaeŋ boliŋkejato, Anutunoŋ tando powowoŋ kotakota kuuroti
iikanoŋ mono kileŋ mende joloma nanja. Iikawaa muŋgeŋa ii kokaeŋ
oogita eja, “Poŋnoŋ aŋaa buŋa koloojuti ii moma kotoŋ oŋonja.”
Muŋgeŋa moŋ ii kokaeŋ, “Ejemba Pombaa qata meŋ qamakejuti, kuuya
iyoŋonoŋ mono nanamemeŋ bologa qeŋ yakariŋ laligowu.”
20 Miri somata kanoŋ juu, monjoŋ, amanene, komanene, kosonene,
uunene kania kania eja. Tosia gerenoŋ ano gbakoŋ namonoŋ
memeta, ii kambaŋ so meŋ gawonoŋ amakejoŋ. Tosia goul ano sil-
wanoŋ memetaga. Akadamugiawo kaaŋa ii korisoro kambaŋanondeeŋ
gawonoŋ amakejoŋ. 21 Kawaa so moŋnoŋ qaa omaya mesaoŋ iyaŋa
koma konjoratiŋ aoji, iinoŋ mono monjoŋ goulnoŋ memeta kaaŋa
koloowaa. Toyanoŋ ii meŋ gawoŋ akadamuyawonoŋ ano meŋkebaa.
Ii mero toomorianŋawo kolooro Somatayanoŋ iwaajoŋ aisooŋkebaa.
Anutunoŋ meŋ soraiŋ muro tiriŋ kotoŋ nama gawoŋ awaa kuuya
memambaajoŋ jojoriŋ nambaa.
22 Sagbili laaligowaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma gom-
babotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. (Gawoŋgaa hoŋanoŋ
kamaawabotiwaajoŋ ii jejeŋ.) Aŋgobatonoŋ horoŋ gomakejuti, ii mono
misiŋgoŋ gema qeŋ laaligo koi kaaŋa laligomambaajoŋ kaparaŋ koma
laligowa: Ejemba uu soraayaa qaganoŋ Poŋ ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ
qamakejuti iyoŋowo mono nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ Anutu tororo
moma laariŋ oŋanoŋ jopagoŋ aoŋ luaenoŋ laligowu.
23 Tosianoŋ gejajojombaŋ qaa oyomakandowe jeŋ niinoŋgiinoŋ
jenoŋkooli aŋgi aŋgowowo koloonkeji, ii oŋanoŋ mojaŋ. Kawaajoŋ ii
mono yakariŋ gema qeŋ laligowa.
24 Pombaa gawoŋ meme eja kolooji, iinoŋ mono aŋgowowo am-
baatiwaa so qaagoto, ejemba kuuya gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama
oŋoma afaaŋgoŋ kuma oŋoma laligowa. Aŋgosisiri ama mugi ii kotiiŋ
mokosiŋgoŋ laligowa. 25 Tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi ii saanoŋ
uuluae qaganoŋ metulaŋgoŋ mindiŋgoŋ oŋomakeba. Kaeŋ ama oŋono
Anutunoŋ uugia meŋ looriro saanoŋ Buŋa qaa moma kotoŋ uugia
meleembuyaga. 26 Tuarenjeŋ ejemba yoŋonoŋ Bologa Toyaa moto
siwanoŋ ritogogi oŋono jeta teŋ koma amakeju. Kaeŋ ama uugia
tooro uuroromoŋgogia kolooro Bologa Toyaa kasa gbadonoŋga loloon
kamaawuyaga. Kiaŋ.

3

Kambaŋ tetegoyanoŋ laaligo boliŋ aŋgonjorayawo koloowaa.

1 Qaa kota koi mono moma kotoŋ laligowa: Jiisas kakataa kam-
baŋanoŋ toriro ejemba kaniagianoŋ boliro tetegoyanoŋ laaligo kan-
jaŋawo kokaeŋ koloowaa: 2 Ejembanoŋ aŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ
moneŋ iwoi buuju meŋgo mewombaajoŋ otoko (greed) amakebuya.
Selegia mepeseeŋ momoso kaaŋa eŋgaŋgia qerereeŋ sewaŋkiki laligoŋ
uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkebuya. Nemuŋmaŋurugia yoŋoo jegia
mende teŋ koma iwoi awaawaajoŋ daŋgiseŋ mende jeŋ nesaqesa
(neŋhololo) amakebuya. Anutuwaa telambelaŋ ama lolomoniŋkebuya.
3 “Aŋaa lomboga,” jeŋ woso momo mende amakebuya. Tosaaŋa
yoŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaoŋ iikawaa uuboolia bosimakebuya.
Gemaqeqe qaa kisama jeŋ iyaŋgia mende galeŋ koma aoŋ ejemba

* **2:19:** Jaŋ 16.5

horoŋ ureeŋ ama oŋomakebuya. Nanamemeŋ awagaajoŋ mojogia tiiro togoŋkebuya.
4 Memelolo ama iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ jeubaba qeŋkebuya. Sewaŋkiki laligoŋ jaba-arambaranoŋ uugia utitiiro uugere amakebuya. Sele busuwaa siiŋ korisorogiaajoŋ siiŋ mamaga moma Anutuwaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro gogoraageŋ amakebuya. 5 Anutuwaa Buŋa gawoŋ bakasasaŋ bosima silemale ama Sonda areŋ laŋ otaaŋ mondoŋkejuto, nanamemeŋgianoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ii kondama qakoomakeju. Ejemba kaaŋa ii mono jawo ama misiŋgoŋ gema uŋuŋ laligowa. 6 Yoŋoonoŋga tosianoŋ laŋ liligoŋ ejemba mirigianoŋ uma qaa kelenoŋ uuqeqe meŋ oŋoma gejagia qeduuŋkeju. Gejagia qeduugi emba tosianoŋ loriŋ yoŋoonoŋ qokotaaŋkeju. Emba siŋgisoŋgogiaa gamuwaajoŋ kamaaŋ uŋuro siiŋgia kombombaŋa kania kania iikanoŋ yaiwisisi meŋ oŋoŋgi sisau anjuti, iyoŋonoŋ ii gbawiiŋ fua manera meŋ kokosiiŋ oŋoŋgi qaa motogianoŋ kamaaŋ uŋuŋkeja.
7 Emba kaaŋa yoŋonoŋ moma bimooŋ suulaŋ qaa kuma oŋombutiwaajoŋ mondoŋ momakejuto, Buŋa qaa hoŋaa kania ii kambaŋ so moma kotowombaajoŋ amamaaŋkeju. 8 *Iijipt kantriwaa tiriqoonjoŋ eja qagara Janes ano Jambres yoronoŋ Mooses tuarenjeŋ ama muri. Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ iyoroo so Buŋa qaa hoŋaajoŋ tuarenjeŋ amakeju. Ejemba kaaŋa yoŋoo momogianoŋ sooro kaamaa koloojuti, ii mono Anutunoŋ momalaarigia aŋgotete mero kamaaŋ uŋuro Pombo nanaŋgianoŋ sologowaa.
9 Kambaŋ toroga selegia meŋ umakebuto, gawoŋgiaa hoŋa ii kambaŋ mende koriro jaŋgoŋ qaombaa. Iijipt eja yoroo kaniagara asuganoŋ kolooroti, iyoŋoo kaamaagiaa kanianoŋ mono iikawaa so asuganoŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ ii iima asariwuya. Kiaŋ.

Poolwaanoŋ jeŋkooto qaa tetegoya

10 Yoŋoonoŋ kaeŋ koloowaato, niinoŋ laaligonaa tooŋa morota kuuŋ areŋ ambe. Ejemba Buŋa qaa kuma oŋoma nanamemena ama meŋ laligoweti giinoŋ ii iima modaborojaŋ. Laaligonaa tooŋa otaaŋ momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ siimbobolo mokosiŋgoŋ laligoweti iikawaa sunduya jeŋ jegi moma sorogojaŋ. Uumeleeŋ alauruna uunanoŋ jopagoŋ oŋoma laligowe. Tuarenjeŋ aŋgosisiri ama noŋgi iikanoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nama laligowe. 11 *Sisiwerowero kakasililiŋ kania kania ama noma laligogiti, ii mojaŋ. Antiokia, Aikoniam ano Listra taoŋ karooŋ kanoŋ siimbobolo noo qananoŋ uro koŋajiliŋ mobeti, ii iwoi kanjaŋawo kolooro. Yei, maŋgaa siita! Aŋgosisiri mokosiŋgoŋ bosima laligoweto, Poŋnoŋ ii kuuya kanoŋa metogoŋ nono.
12 Qaa koi mono moba: Ejemba Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama laaligo kombombaŋa laligoŋ iikawaa komagbiligbilia ambombaajoŋ momakejuti, ii kuuyanoŋ sisiwerowero mokoloowuya. Nii aŋgosisiri ama noŋgiti, eeŋ, tosaaŋa oŋo kaaŋagadeeŋ ama oŋombuya. 13 Tiriqoonjoŋ ejemba bologa Buŋa gawoŋ selesele meŋ oŋompopo qeŋkejuti, iyoŋonoŋ toroqeŋ kileqileeŋkebuya. Yoŋonoŋ ejemba tosaaŋa tiligoŋ oŋoma iyaŋgia kaaŋagadeeŋ tiligoŋ aoŋ laligowuya.

* **3:8:** Eks 7.11 * **3:11:** Apo 13.14-52; 14.1-7, 8-20

14 Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuyato, Timoti gii Buŋa qaa hoŋa moma uu
konoŋganoŋ ama uuwoiwoiya qaa moma laarijaŋi, mono iikanoŋ toro-
qeŋ boŋ qeŋ nama kotiiŋ laligowa. Daeŋ yoŋonoŋ kuma goŋgiti, giinoŋ
iyoŋoo kaniagia moma kotojaŋ. Ii moma laariŋ oŋonjaŋiwaajoŋ mono
Buŋa qaa koronsoŋ meŋ mende zolololoŋgoŋ mesaowa. 15 Uumeleembaa
Buŋa Tere Toroya ii meraaganoŋadeeŋ moma sorogoŋ laligoŋ kouna.
Giinoŋ mono ii weeŋgoŋ romoŋgona momakootoga asariro iikawaa
qaganoŋ nama Hamoqeqe Toyaa kania moma asariwa. Ii moma
asariŋ Kraist Jiisas moma laariŋ muna hamo qeŋ gono toroqeŋ letoma
laligowa.

16 Anutunoŋ Buŋa Terewaa qaaya kuuya ii ejemba tosaaŋa sololooŋ
oŋono oogita kokaeŋ meŋ qeaŋgoŋ nonombaatiwaajoŋ eja: Ii
weeŋgoniŋ Anutunoŋ uunana sololooŋ kana hoŋa kuma nonoma
kileŋananaajoŋ temboma jeŋ nonoma mindiŋgoŋ nonomakeja ano
laaligo solaŋa laligowombaajoŋ gejanono nonoma koma gbiliŋ nono-
makeja. 17 Anutuwaa ejemba anana ii weeŋgoŋ koma gbiliŋ Anutu jetaa
so kotiiŋ akadamunanawo koloon gawoŋ awaa kuuya mewombaajoŋ
jojoriŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

4

Poolnoŋ gawoŋa mundaŋa Timotiwaa qaganoŋ ano.

1 Kiŋ Poŋnana Kraist Jiisasnoŋ asugiŋ jaawo laligowoŋati, me komuŋ
ewoŋati ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ tosaaŋa anana bentotoŋanoŋ
ama galeŋ koma nonombaa. Niinoŋ Jiisas ii ano Anutu yoroo jaase-
waŋgaranoŋ nama gii uuwaa gawoŋ mewagatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ.
Ii otaamambaajoŋ jeŋ qaa ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgona mobe sokom-
baa.

2 Kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Giinoŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uugia kuuŋ
oŋoma laligowa. Mobutiwaa kambaŋaajoŋ mogi sokonja me mende
sokonji, mono kileŋ kaparaŋ koma waama qaa jeŋ asariŋ laligowa.
Ejemba kileŋagiaajoŋ jeŋ oŋoma mindiŋqindiŋ ama galeŋ meme qaa jeŋ
uuwaa qaa oŋoma laligowa. Qaaga mobu me mende mobuti, ii kileŋ
mono mokosiŋgoŋ nama kana hoŋa kambaŋ so kuma oŋoma laligowa.

3 Anana momalaariwaa qaa kambaŋ kokaamba ejemba
qeaŋgowutiwaajoŋ kuma oŋomakejonto, kambaŋ moŋ kaŋ kuuro
iikanoŋ momalaariwaa qaa batuya moŋ mobubotiwaajoŋ togoŋ gejagia
gojombuya. Qaa morota morota mobombaajoŋ gejagia koriro ejawaa
eja kelemaleleŋ horoŋ oŋoŋgi kaŋ ejemba qaa ii me woi mobombaa
siiŋa mobuti, iikawaa so kuma oŋoŋgi laligowu.

4 Kaeŋ laligoŋ Buŋa qaa hoŋa mobubotiwaajoŋ lolomoniŋ ama
gejagia gojoma beŋ sosombaŋ laŋ jeŋkejuti, iyoŋoogeŋ meleema geja
ama moma laligowu. 5 Laaligo kaeŋ me kaeŋ utegoŋ koloowaati, Timoti
gii mono kileŋ boŋ qeŋ zeŋ nama nanamemeŋga tororo galeŋ koma aoŋ
laligowa. Aŋgosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma
mokosiŋgoŋ bosima laligowa. Uukuukuu (ewanjelis) ejawaa gawoŋ
areŋ ii sokoma kuuya medaborowa.

6 Kambaŋ koriga ilaaŋ gomambaajoŋ amamaamaŋatiwaajoŋ kaeŋ
jejeŋ. Tando lopioŋ mepeseewombaajoŋ oro qeŋ jakenoŋ ama oogi
kaasonoŋ umakero. Iikawaa so niinoŋ laaligona Anutuwaajoŋ ama

qeleema gawoŋa meŋ laligowetiwaajoŋ gawman yoŋonoŋ qaana somoŋgoŋ nugi neenaa sana maamaŋatiwaajoŋ dodowijeŋ. Namo koi mesaomaŋatiwaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuumambaajoŋ dodowiŋ karo mojeŋ.

7 Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋ kambaŋanoŋ haamo amambaajoŋ esuŋa kuuya meŋ kululuuŋ bobogariŋ kenji, niinoŋ iikawaa so momalaari koma gbiliŋ kuu aaŋ akadamuyawo andaborojeŋ. Kraist moma laariŋ jeta teŋ komambaa qaa jeŋ somoŋgoweti ii mende kolatiŋ qakoombeto, iikawaa manjaya mono pondaŋ kotiiŋ qeŋ laligowe.

8 Poŋnoŋ jenteego Toya dindiŋa koloon laaligona gosiŋ solaŋa koloon laligoweti, iikawaa ila soroŋa ii jeŋ tegoŋ nonota noojoŋ mamboma eja. Poŋnoŋ eleema kawaati kambaŋ iikanoŋ ii noma aronanoŋ kono kemero qabuŋanawo koloomaŋa. Ii noojoŋadeeŋ mende nombaato, ejemba jopagoŋ muŋ mombo asugiwaatiwaajoŋ mambomakejuti, ii iyoŋoo arogianoŋ kaaŋagadeeŋ kono kemeŋ oŋombaa. Kiaŋ.

Neŋaurunanoŋ nomesaoŋ qeqelalaŋ keŋgi.

9-10 *Kambaŋ kokaamba balombaa nanamemeŋ ama meŋkejuti, neŋana Deemas iinoŋ uuta iikanoŋ somoŋgoŋ nomesaoŋ Tesalonaika sitinoŋ keno. Neŋana Kresens iinoŋ Galesia prowinsnoŋ keno. Taitusnoŋ Dalmesia balonoŋ keno. Kawaajoŋ gii mono uulaŋawo noonoŋ kamambaajoŋ kaparaŋ komba. 11 *Luuk iinoŋ aŋodeeŋ niwo laligojo. Maaknoŋ weleŋ qeŋ nombaatiwaajoŋ mamaga moma iwaajoŋ amamaajeŋ. Kawaajoŋ Maak wama motooŋ kawao. 12 *Neŋana Tikikus wasiŋ mube Efesus sitinoŋ keno. 13 *Troas taonoŋ laligoŋ malekuna eja qata Karpus iwaa mirinoŋ mesaoweti, mono ii meŋ kawa. Kaaŋagadeeŋ tere lama selianoŋ ooŋ lipiŋgiti, noonoŋ lama selia ii mono kaparaŋ koma mewa ano kawaa gematanoŋ buk tosaaŋa ii mujoŋ meŋ kawa.

14 *Aleksander, silwa kopa ooŋ qokoqokotaa eja mojaŋi, iinoŋ bologa kania kania mamaga ama noma laligoro. Poŋnoŋ nanamemeŋa gosiŋ iikawaa so iroŋa meleeno qaganoŋ uro siimbobolo mobaati ii mojeŋ. 15 Iinoŋ qaananaajoŋ mamaga tuarenjeŋ ama nonoma laligoro. Kawaajoŋ gii kaaŋagadeeŋ mono iwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowa.

16 Indiŋ mutuya mindimindiri qaa jake waŋanoŋ ama noŋgi qaana kitia jewe moŋnoŋ moŋ mende kaŋ nii naŋgoŋ noma jeroto, alauruna kuuya yoŋonoŋ boratiŋ nomesaogi. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia iikawaa kitia qagianoŋ ambabotiwaajoŋ qama koolijeŋ.

17 Yoŋonoŋ nomesaogito, Poŋnoŋ ilaaŋ nono. Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uu kuuŋ oŋoma gawoŋ ii kuuya medaboroŋatiwaajoŋ ama meŋ kotiiŋ nono. Kantri kuuya yoŋonoŋ Buŋa ii mobutiwaajoŋ moma ilaaŋ noma laion kawalia yoŋoo qaa oogianoŋ giliŋ nombubotiwaajoŋ aŋgoŋ koma jegianoŋga metogoŋ nono kamaawe.

18 Poŋnoŋ bologa kania kania meŋ nombubotiwaajoŋ metogoŋ nono saanoŋ Siwe bentotoŋaa uutanoŋ eu umaŋa. Pombaa qata mono suulaŋ mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

---

* **4:9-10:** Kol 4.14; Flm 24; 2 Kor 8.23; Gal 2.3; Tai 1.4 * **4:11:** Kol 4.14; Flm 24; Apo 12.12, 25; Apo 13.13; 15.37-39; Kol 4.10 * **4:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8 * **4:13:** Apo 20.6 * **4:14:** 1 Tim 1.20; Ond 62.12; Room 2.6

Yeizozo qaa tetegoya

19 *Gii mono noo yeizozona Prisila ano loya Akwila yoroojoŋ ano
Onesiforuswaa sumaŋuruta yoŋoojoŋ jena mobu. 20 *Neŋana Erastus
mesaowe Korint sitinoŋ laligoja. Trofimus ii Miletus sitinoŋ mesaowe
ji kiro eja. 21 Kawaajoŋ koŋuru kambaŋ mende karo mono baatanoŋ
kokanoŋ noonoŋ kamambaajoŋ kaparaŋ komba. Eja qagia Yubulus,
Pudens, Linus, Kloodia ano uumeleeŋ alaurunana kuuya yoŋonoŋ
yeizozogia jeŋ aŋgi goonoŋ kaja.
22 Oo Timoti, Poŋnoŋ uŋaga kotuegoŋ giwo namba.
Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **4:19:** Apo 18.2; 2 Tim 1.16-17 * **4:20:** Apo 19.22; Room 16.23; Apo 20.4; 21.29

Taituswaa Tere
Poolnoŋ Taituswaa Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Eja gbaworo qata Taitus iinoŋ uuta meleema Poolwo ororoŋ somoŋgoŋ ilaaŋ misin gawoŋ meri. Meŋ kowe biiwianoŋ wato qata Kriit (Crete) kanoŋ laligori Poolnoŋ batuyanoŋ kotoŋ ala ilailaaya mesaoro zioz gawoŋ areŋgoŋ iima gosiŋ galeŋ kono. Poolnoŋ mesaoŋ kema iwaajoŋ qama kooliŋ laligoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Kriit ii qaa Griik iikawo gajugowabo. Kriit ii kowe biiwianoŋ wato moŋ ano Griik (Greece) ii kantri moŋ.

Poolnoŋ Taituswaajoŋ majakaka karooŋ moma qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ ooŋ muro: Kriit yoŋoo kaniagia ii dogodabororo bao jaagoo kolooŋ laligogi. Tosianoŋ uugia meleeŋgi laaligogianoŋ diŋgoroti, iyoŋonoŋ mombo boliwubo. Kawaajoŋ yoŋoo jotamemegianoŋ sili awaa totooŋ qendeema qamakooli ano Baibel stadi gawoŋ mende mesaoŋ tuuŋgia mindiŋgoŋ laligowutiwaajoŋ jeja. Uugia meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ tuuŋ boloboolo ii nomaeŋ mindiŋgoŋ kuma oŋoma laligowuyaga? Eja waŋa, emba waŋa, emba saraŋ, eja gbaworo ano weleŋqeqe yoŋoo qambaŋmambaŋ qaagia ii aŋa aŋa kokaeŋ jeŋ asarija: “Uugia meleema Buŋa qaa otaaŋ luaenoŋ laligoŋ somata yoŋoo qaa baatanoŋ kema jegeŋa komuniti gawoŋ awaagadeeŋ meŋ nama jumbubotiwaajoŋ kazi aŋgowowo mesaoŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Poolnoŋ aposol gawoŋaa kania jeja 1.1-4
Anutuwaa jotamemeya yoŋoo gejanono qaagia 1.5-16
Ejemba tuuŋ boloboolo yoŋoo gejanono qaagia 2.1-15
Uukuukuu ano galeŋ meme qaa 3.1-11
Yeizozo ano qaa tetegoya tosia 3.12-15

Poolnoŋ aposol gawoŋaa kania jeja.

1 Anutunoŋ ejemba meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoo momalaarigianoŋ koloon somariiwaatiwaajoŋ ama Jiisas Kraistnoŋ Pool nii wasiŋ nono iwaa aposolya koloojeŋ.

Niinoŋ Anutu weleŋa qeŋ muŋ qaa hoŋa kuma oŋomakejeŋ. Qaa hoŋa ii moma kotoŋ koma gbiliwuti eeŋ, oŋoo laaligogianoŋ mono utegoŋ letomakebaa. Kawaajoŋ tere koi oojeŋ.

2 Anutunoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya jewaatiwaa so qaago, iinoŋ monowaa monoyanoŋ laaligo kombombaŋa nonomambaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ iikawaa gematanoŋ iwoi kuuya mokolooro. Oŋonoŋ qaa hoŋa moma kotoŋ moma laarigi iikanoŋ mono nemuŋ koma oŋono laaligo kotiganoŋ keubombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju.
3 Anutu, Hamoqeqe Tonananoŋ oyaŋboyaŋ laaligoyaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ iikawaa kambaŋa dindiŋa mero kaŋ kuuro iikanoŋ Buŋa qaaya ninisaama ii jeŋ seiwombaa jeŋkootoya ano. Iikawaa so ii jeŋ asarigi Anutunoŋ nii ii jeŋ seimaŋatiwaajoŋ moma laariŋ noma kuuŋ nono.
4 *Oo uumeleeŋ mera sorona Taitus! Niinoŋ ilaaŋ gombe uuga

* **1:4:** 2 Kor 8.23; Gal 2.3; 2 Tim 4.10

meleema ala ilailaana koloon motoon Pon moma laarin laligonkejo.
Manŋnana Anutu ano Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist yoronon mono kalenmorian goni luaenon laligowa.

Galen jotamemeya yonoo qaa aren

5 Kowe wato Kriit (Crete) kanon motoon misin gawon men batuyanon gomesaomambaajon ama kokaen jen koton gombe: "Uumeleen yononon iliŋgoson lan laligojuti, ii mono arenŋgon onoma (eja to pasto ano) jetamemeurugia goman ano taon so kuun kuma onona arenŋgiawo zioz gawon men laligowu." Kaen jen deeni.

6 *Uugia meleenŋgiti, iyonoo batugianonŋga eja koi kaana meweenŋgowa: Mombaa selianon koposowaa qaaya qaa, embia motoonŋgo men laligoja. Meraboraaŋanon uugia meleema Anutu moma laarin yaŋgisen gejajuju siligiaa qaa selegianon mende kuun jen onomakeju.

7 Uumeleen kanagesowaa somatagia pasto (bisop)* iinon Anutuwaanon kanageso galen koma onomakebaati, iikawaajon mono eja koi kaana kuuwa: Mombaa selianon koposowaa qaaya qaa, jabaarambaran ano goronkikia qaa. Apu kotiga mende nen manja tondu mende qen mondomondo qaganon injarere laligon monen iwoiwaajon mende kaparan komakeja. 8 Iwaanon kawuti, ii saanon koma horon kalan koma onoma qaa nanamemen awaawaa siina moma uuta iikanon ama laligowaa. Kilikalu kepiriria qaa, qaa kuuya dindiŋagadeen gosiŋ soraaya toroya qaita mon koloon iyaŋaa nanamemena tororo galen koma aonkeja.

9 Buna qaa kuma nononŋgi iikanon tando ejia kaana laaligo doonŋgon naŋgomambaajon nanji, pastonon ii mono koronson men iikanon qokotaan nambaa. Kaen nama saanon Buna Tere otaan momalaariwaa qaa batuya batuya ejemba kuma onoma iikanon uugia kuunkebaa ano tosianon Buna qaa meeranŋgon qetamakebuti, iyonoo qaagia doogoya ii saanon qewagon mindiŋgonkebaa. Kian.

Boi takapolakaya mono qotogon onombu.

10 Ejemba mamaganon qaa qen gejajuju ama sosonŋae kaana qaa sena sena jen ejemba tiligon onomakeju. Anutuwaa aiweseya selegianon kotogiti, iyonoo tuunnonga ejemba jaasoonŋgonon iikaana koloonkeju.

11 Ejemba iikaana yonoo qaagia mono qowogowu. Yonononŋ Buna qaa kuma onombombaajon mondon monen iwoi horowombaajon moma kesa-awaran qaa lan jegi gamuyawo koloonkeja. Kaen ama suman tosaana mono korebore men soon onongita enkalolon koloogi. 12 Kriit iyaŋgiaa gejatootoo eja monnon kaiyakagiaajon kokaen jen ooro, "Kriit ejembanon mono kamban so qaa qolonmolonŋgon injarere qezen laligon jeranai kombo kaana ewaewan koma baonon newageen nepaqepalo nenkeju." 13 Yonoojon qaa kaen nanŋgon jeroti, ii honaga. Kawaajon jigia iikanon qaono momalaarigianon asugiŋ honawo koloowaatiwaajon ii mono kotakota jen terenŋgon onomakeba.

14 Momalaarigianon honawo kolooro Juuda nonoo ben sosombanana ano ejemba qaa hona sonŋgiŋ jenkooto amakejuti, qaa iikaanaajon

* **1:6:** 1 Tim 3.2-7 * **1:7:** Ouwasia, zioz paris liida, bisop, gawon meme wana iinon qa somata een mende bosimbaato, paris tuunuruta yonoojon qama koliŋ kuma onoma uugia kuuŋ gawonŋgiaa arenŋgia onoma gejanono qambanmambaŋ qaganon galen koma mindiŋgon onomakebaa.

geja mende ambu. 15 Uunana meleeniŋ Uŋa Toroyanoŋ koŋkonjora meŋ nonono soraaya koloojoŋi, ananaa nembanene mombaa soŋgoya ii mende eja. Anana nembanene kuuya saanoŋ newoŋatiwaa so koloojato, qewoloŋ ejemba qaa hoŋaajoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋonoŋ ii me woi aŋgi uugianoŋ kileŋ tiloonkeja. Uugianoŋ kokojinjiŋawo kolooro uu gejagia duuro mono bao jaagoo tani kaaŋa laligoju.

16 Yoŋonoŋ “Anutu moma yagojoŋ,” jegianoŋ kaeŋ jeŋ kaiyakagianoŋ ii qakooma qewagoŋkeju. Kaaŋa kolooŋ Anutuwaanoŋ qaa qegi iŋiiro arokuukuugiawo kolooro gawoŋ awaa moŋ mewutiwaa so mende kolooju. Kiaŋ.

2

Ejemba somata oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Giinoŋ kaaŋa mende laligojaŋiwaajoŋ mono momalaariwaa qaa batuya batuya ii Buŋa Tere otaaŋ kokaeŋ kuma oŋomakeba: 2 Eja waŋa oŋonoŋ mono kilikalugia qaa laligogi goda qeŋ oŋomboŋatiwaa so koloowu. Iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aogi momalaarigiaa jianoŋ qaono hoŋa uukaleŋ koloonkebaa. Hoŋa kolooro ejemba tororo jopagoŋ oŋoma laligowu ano kaparaŋ koma boŋ qeŋ nambu. Kaeŋ laligowutiwaajoŋ kuma oŋomakeba.

3 Emba waŋa oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ emba soraaya yoŋoo so nanamemeŋgia ama meŋ laligowu. Gemaqeqe qaa mende kisama kema kaŋkebu. Wain apu mamaga newutiwaa moto siwayanoŋ mende kemeŋ osiwu. Uumeleeŋ nanamemembaa silia awaa qendeema tosaaŋa kuma oŋomakebu.

4 Kaeŋ ama laligoŋ emba newo baagianoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ saanoŋ qambaŋmambaŋ qaa iŋijoŋ laligogi yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ lomeraaŋurugia uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu. 5 Jopagoŋ oŋoma iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋ soraaya koloowu. Kaeŋ kolooŋ miriwaa gawoŋa meŋ qelanjiŋ nogo toro qaganoŋ meŋ lomeraaŋurugia kalaŋ koma oŋoma lourugiaa qaa baatanoŋ kema kotiŋgoŋ oŋomakebu. Kaiyaka soraaya kaeŋ kuma oŋoŋgi ama meŋ laligogi tosianoŋ Anutuwaa Buŋa qaa mepaegowombaajoŋ amamaawuya. Kiaŋ.

Eja gbaworo ano weleŋqeqe oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

6 Eja gbaworo yoŋoo uugia mono kaaŋagadeeŋ kokaeŋ kuuŋ oŋomakeba: Yoŋonoŋ mono gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ oyaŋkasa laligoŋ iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋkebu. 7 Uugia kaeŋ kuuŋ oŋoma geeŋgo nanamemeŋ kuuya kanoŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowa. Mono gbiŋgbaoŋa qaa boŋ qeŋ nama taŋhoraya qaa kuma oŋomakeba. 8 Qaa momasiiŋawo jeŋ laligona ejembanoŋ mepaegoŋ meŋ kamaaŋ gombombaajoŋ amamaawuya. Kaeŋ jeŋ laligona tuarenjeŋurunananoŋ qaa bologa jeŋ nonombombaajoŋ qaa moŋgama hoŋa mende mokoloon gamugia mobuya. Kaeŋ kuma oŋomakeba.

9 Weleŋqeqeurunana ii kokaeŋ kuma oŋomakeba: Yoŋonoŋ mono somataurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ koma qaa baatanoŋ kema laligowu. Mono korisoro qeŋ oŋombombaajoŋ kaparaŋ koma nambu. Qaa iŋijowuti, ii mono neselaŋ kiito qaganoŋ mende meleema

oŋomakebu. 10 Somatagiaa mirinoŋga iwoi woi motooŋ ii oloŋ mende meŋkebuto, somatagianoŋ iŋiima moma laariŋ oŋomakebaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu. Gawoŋgia kuuya mono gbiŋgbaoŋa qaa pondaŋ meŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ Anutu Hamoqeqe Tonanaa Buŋa qaa kuma oŋomakejuti, ii kotiŋgoŋ kopagogi hoŋa kolooro iigi akadamuyawo kolooŋkebaa. Kiaŋ.

Laaligo soraayaa nemuŋa ii kaleŋmoriaŋ.

11 Laaligo soraayaa nemuŋa ii kokaeŋ: Anutunoŋ ejemba kuuya hamo qeŋ nonombaatiwaajoŋ ama kaleŋmoriaŋa ninisaano gomaŋ so asugiro. 12 Kaleŋmoriaŋ iikanoŋ gadokopawaa laaligoya aŋgonjorayawo ii gema qewombaa kana qendeema balombaa siiŋ kombombaŋa bologa qowogowoŋatiwaajoŋ mindiŋgoŋ kuma nonomakeja. Nanamemenana tororo galeŋ koma aoŋ qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ laligowombaajoŋ koma gbiliŋ nonomakeja. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa ii kambaŋ kokaamba koma gbiliŋ namonoŋ laligowoŋa.

13 Kaaŋa laligoniŋ Jiisas Kraistnoŋ mombo kawaati, anana kambaŋ iikanoŋ Anutu qabuŋayawo ano Hamoqeqe Tonana yoroo asamararaŋgara asugiro iiboŋa. Anana oyaŋboyaŋ kambaŋa ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligojoŋ.

14 *Jiisas Kraistnoŋ ananaajoŋ ama iyaŋaa laaligoya qeleema mesaoro. Anana nanamemeŋ bologa kania kania iikanoŋa metogoŋ nonoma dowenana memambaajoŋ moma koma konjoratiŋ nonoma iyaŋaa buŋa soraaya koloowombaajoŋ ama laaligoya qeleema mesaoro. Ii mesaoŋ qewolonana soŋgbano aŋaa kanageso koloon mono gawoŋ awaa awaa mewombaa uugeregere ama jojoriŋ laligowoŋa.

15 Iikawaa qaaya mono kuma oŋoma ejemba uugia naŋgoŋ kana soŋgiwuti, ii ku-usuŋ kuuyaa qaganoŋ temboma jeŋ oŋomakeba. Kaeŋ ana moŋnoŋ jejewili ama gombabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. Kiaŋ.

3

Uumeleeŋ oŋo mono sili kokaeŋ ama meŋ laligowu:

1 Kuma oŋoma qaa koi mono koma gbiliŋ oŋona saanoŋ uu wombogianoŋ ama romoŋgowu: Uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ mono kaunsol komiti ano gawmambaa somataurugia tosaaŋa yoŋoo qaa baagianoŋ kema qaagia teŋ koma laligowu. Kulukululuu gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ jegi ii kuuya mono jojoriŋ meŋkebu. 2 Uuqeqe qaa tokoroŋkota ii mombaajoŋ mende jewu. Aŋgowowo mende ambuto, ala meŋ aoŋ uumotooŋ ama laligowu. Ejemba kuuya ii gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma uuluaenoŋ metulaŋgoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

3 Anana kaaŋagadeeŋ wala uunana mende tooro qaa qotogoŋ jinjauŋ laligoniŋ. Siiŋnana kombombaŋa bologa kania kania iikawaa moto siwayanoŋ kemeŋ osiŋ qagoniŋ galeŋ koma nonoŋgi sele busuwaa siiŋ korisoroya moŋgama laŋ laligoniŋ. Goroŋkiki qaga-noŋ kikekakasililiŋ ama iikanoŋ laaligonana tiwilaaŋ laligoniŋ. Tosianoŋ arokuukuu moma kazi ama nonoŋgi batunananoŋ kere jaa aima aoŋ laligoniŋ.

4 Kaeŋ laligoninto, Anutu Hamoqeqe Tonananoŋ silia awaa qeleema ninisaano uukaleŋanoŋ kolooŋ asugiro kotama uutanoŋ jopagoŋ

* **2:14:** Ond 130.8; Eks 19.5; Dut 4.20; 7.6; 14.2; 1 Piito 2.9

nonono. 5 Jopagoŋ nonoma waŋnana somoŋgoŋ hamo qeŋ nonono. Nononano dindiŋa laligoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligowonagati, iikawaajoŋ ama mende niniima kobooro. Kawaajoŋ qaagoto, iyaŋaa kiaŋkomuyanoŋ mono nemuŋ koma muro siŋgisoŋgonana soŋgbano kolokoloo dologa kooliniŋ Uŋaya Toroya uunananoŋ ano meŋ gbiliŋ nonono. 6 Anutunoŋ hamo qeŋ nonoma Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist ijoro Uŋa Toroya wasiŋ kelemaleleŋ maaro uunananoŋ kemero laligojoŋ.

7 Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ nemuŋ koma muro qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ ama Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero gbiliniŋ. Gbiliŋ nama oyaŋboyaŋ laaligo tetegoya qaa laligowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambomakejoŋi, ii saanoŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

8 Qaa oojeŋi, iikanoŋ hoŋ tooŋaga. Giinoŋ mono qaa kokaeŋ kaparaŋ koma jeŋ asariŋ oŋoma laligowa: Ejemba Anutu moma laarijuti, iyoŋonoŋ mono jegeŋ qeŋ nama uugia pondaŋ gawoŋ awaa awaa mewutiwaajoŋ ama laligowu. Kaeŋ ambuti, iikanoŋ mono ejemba ilaaŋ oŋono gawoŋgiaa hoŋa iima “Awaa soro!” jeŋ laligowuya. 9 Tosianoŋ eja uugia qaanoŋ jewageeŋ jejuti ano ambosakoŋ yoŋoonoŋ qa areŋa areŋa amiŋ mogi kesa-awaraŋ ano aŋgowowo kolooŋkeji, giinoŋ mono ii yakariŋ gema qewa. Kaaŋagadeeŋ Moosesnoŋ Kana qaa nononoti, tosianoŋ qaa motomotooŋ iikawaajoŋ mondoŋgosi aŋgi sipasipa koma sooŋkeja. Jenoŋkooli kaaŋa ii iwoi omaya tooŋ kolooŋ mende totooŋ ilaaŋ oŋomakeja. Kawaajoŋ ii mono gema qeŋ mesaowa.

10 Moŋnoŋ qaa kaeŋ jeŋ horoŋ iikanoŋ undeundeeŋ ama oŋomakeji, ii mono galeŋ meme qaa jeŋ muna mende teŋ kono mombo jeŋ muna indiŋ woi kolooro kileŋ yaŋgiseŋ ambaati eeŋ, ii mono konjona uumeleeŋ tuuŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ laligowa. 11 Iwaa kania kokaeŋ ero moma yagojaŋ: Iinoŋ kana soŋgiŋ oŋompopo qeŋ meeqeesooŋ siŋgisoŋgo nanamemeŋ amakeja. Siŋgisoŋgoya iikanoŋ mono kania qendeeno soodabororo Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere siawaa buŋa koloowaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

12 *Nii koŋuru kambaŋ koi siti qata Nikopolis Griik kanoŋ rama laligomambaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ Artemas me Tikikus kitiga laligowaatiwaajoŋ wasiwe goonoŋ koubaati, kambaŋ iikanoŋ mono kambaŋ mende qeŋ koriwaato, uulaŋawo mesaoŋ Nikopolis kaŋ mokoloon nomba. 13 *Kana qaawaa momo eja (lawyer) qata Zenas ano Apolos yoronoŋ iwoi mombaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ Kriit kanoŋ osiŋ rabaobo. Kawaajoŋ mono kaparaŋ koma ilawoila tosianoŋ sogaranoŋ naŋgoŋ orona saanoŋ toroqeŋ kembao. 14 Alaurunananoŋ mono gawoŋ awaa awaa mewutiwaa kania moma sororogoŋ pondaŋ jegeŋa zeŋ nama uugia iikanoŋ ama laligowu. Kaeŋ aŋgi tosianoŋ lombo somata qatawo saŋgabaŋga mokoloowuti, ii afaaŋgoŋ naŋgoŋ oŋomakebu. Momalaariwaa hoŋa kaeŋ kolooro laaligo gipeya (auta) nepinepi mende laligowu.

15 Niwo koi laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya yeizozogia jegi goonoŋ kaja. Giinoŋ alaurunana Kriit kanoŋ Poŋ moma laariŋ uugianoŋ jopagoŋ nonomakejuti, ii mono noo yeizozona iŋijona mobu.

---

* **3:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8; 2 Tim 4.12 * **3:13:** Apo 18.24; 1 Kor 16.12

Kaleŋmoriaŋoŋ mono kuuya oŋowo ewa.

Filemombaa Tere
Poolnoŋ Filemombaa Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Eja qabuŋayawo Filemon ii Kolosi sitinoŋ laligoŋ uuta meleema zioz gawoŋ meŋ weleŋqeqeya qata Onesimus galeŋ kono kileŋ kok koma Room sitinoŋ keno. Kanoŋ kema Poolwo metulaŋgoŋ qaaya moma uuta meleema Poolwo Buŋa gawoŋ meri kapuare mirinoŋ orooŋgi rari. Onesimuswaa kambaŋa qaono Poolnoŋ Tere koi Filemombaajoŋ ooŋ Onesimuswaa boronoŋ ama wasiro Kolosi eleeno. Tere kokanoŋ uuta meleenoti, iikawaa bujuya isaama Filemombaa uuta ii kokaeŋ kuuro: “Gii mono weleŋqeqegaa qinjita mesaoŋ iwo uumotooŋ ama koma horoŋ muna uumeleeŋ alaga kaaŋa kooroŋganoŋ nano iwaajoŋ aisooŋ laligowa.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-3
Poolnoŋ Filemon mepeseeja 4-7
Onesimuswaajoŋ Filemombaa uuta kuuro 8-22
Terewaa qaa kota waŋa 23-25

1 Oo wombo alana ano neŋana Filemon. Pool niinoŋ Jiisas Kraistwaa gawoŋa meŋkejeŋiwaajoŋ ama gbadooŋ noŋgi kapuare mirinoŋ rajeŋ. Uumeleeŋ alana Timoti iinoŋ niwo raro niinoŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Kaaŋagadeeŋ emba somata uumeleeŋ naaŋnana Apia ano Arkipus uumeleembaa manjaqeqe ejanana ano uumeleeŋ kanageso goo mirinoŋ ajoroonkejuti, niinoŋ oŋoojoŋ tere koi oojeŋ.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Filemombaa uukaleŋaajoŋ Poŋ mepeseeja.

4 Niinoŋ kambaŋ so qama kooliŋ gii romoŋgoŋ gomakejeŋiwaa so Anutuna daŋgiseŋ kokaembaajoŋ jeŋ muŋkejeŋ: 5 Gii Poŋ Jiisas moma laariŋ jopagoŋ muŋ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya jopagoŋ uukaleŋ oŋoma laligojaŋ.

6 Daŋgiseŋ jeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Momalaariganoŋ mono kotiiŋ powowoŋ kolooro saanoŋ kooronananoŋ nama nonowo momalaariwaa qaaya jeŋ seiŋ laligowaga. Kaeŋ Kraistwo qokotaaŋ naniŋ kaleŋ awaa awaa nonomakeji, gii mono iikawaa kania korebore moma sorogowaga. 7 Oo uumeleeŋ alana, gii ejemba soraaya keraqeeaŋgo qeŋ oŋona afaaŋgoŋ laligoju. Niinoŋ uujopaga iikawaajoŋ ama mamaga aisoowe iikanoŋ noo uuna naŋgoŋkeja.

Filemonoŋ Onesimus koma horowaatiwaajoŋ qisija.

8 Giinoŋ kaeŋ laligoŋ Kraistwo qokotaari saanoŋ awasaŋkaka koloon ku-usuŋ qaganoŋ nama iwoi ambaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gombenaga. 9 Ii kileŋ Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ noronjiwaajoŋ ama saanoŋ jeŋkootona mesaoŋ qisiŋ welema gonjeŋ. Gii Pool noo silina mojaŋ.

* **1:2:** Kol 4.17

Niinoŋ eja waŋa koloojeŋ ano Kraist Jiisaswaa gawombaajoŋ ama kambaŋ kokaamba kapuare ejaga kaaŋagadeeŋ koloojeŋ.

10 *Nii kapuare miri kokanoŋ alaga qata Onesimus aitoŋgoŋ ilaaŋ
mube uuta meleema momalaariwaa merana kolooro. Kawaajoŋ kete
iwaa je meŋ iwaajoŋ ama qisiŋ welema gonjeŋ. 11 Iinoŋ wala weleŋ qeŋ
laŋ mondoŋ injarere laligoŋ qemasologeŋ ama goma laligoroto, kam-
baŋ kokaamba letoma gii ano nii awaagadeeŋ ilaaŋ norono gawoŋaa
hoŋanoŋ asugiŋkebaatiwaa so kolooja.
12 Iinoŋ neenaa wombo merana kolooja ano neenaa wombona
kaaŋa wasiŋ mube eleema goonoŋ kaja. 13 Niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ
ama kapuare mirinoŋ rajeŋ. Kawaajoŋ Onesimus somoŋgowe niwo
laligoŋ goo kitiga ilaaŋ nombaatiwaajoŋ mojeŋ. 14 Kaeŋ mojento,
ilaaŋ nombaatiwaajoŋ mende kuuŋ gonjeŋ. Siiŋganoŋ jero ilaaŋ
nona sokonagato, giinoŋ weleŋqeqega nombaga me aŋgoŋ kombagati,
iikawaajoŋ “Ooŋ!” mende jena neenodeeŋ somoŋgoŋ mumambaajoŋ
amamaajeŋ.
15 Onesimusnoŋ kokaembaajoŋ ama gomesaoromaeŋ? Iinoŋ kam-
baŋ torodaamoŋ seleeŋgeŋ laligoŋ mombo eleema kaŋ giwo kambaŋ
tetegoya qaa laligowaa. 16 Wala weleŋqeqe omaya koloonŋ laligoroto,
kambaŋ kokaamba ii uuguŋ eja qaita moŋ kolooja. Uuta meleema mono
wombo alanaraga kolooja. Niinoŋ iwaajoŋ siiŋ mamaga mobe giinoŋ
eja ii iina Pombaa buŋa kolooro iwaajoŋ nii nuuguŋ siiŋ hononŋa qaa
momakebaga.
17 Giinoŋ niwo ala-ala ama laligojotiwaajoŋ niinoŋ kawe koma horoŋ
nonagati eeŋ, mono Onesimusnoŋ karo iikaaŋa koma horoŋ muba.
18 Iwoi moŋ ama boliŋ gono me iwaanoŋ tosa moŋ goonoŋ eji eeŋ, ii
mono noo tosaga jena ewa. 19 Nii Pool neenaa boronanoŋ kokaeŋ oojeŋ,
“Niinoŋ ii metogomaŋa.” Niinoŋ ilaaŋ gombe uuga meleena tosaga
somata ii kumbaatiwaajoŋ geeŋga kaaŋiadeeŋ noo buŋa jeŋ tegoŋ aona
sokonaga. Kawaajoŋ saanoŋ kokaeŋ jewenaga: Onesimuswaanoŋ tosa
ii mono jena geeŋgaa tosaga ewa. 20 Oo uumeleeŋ alana, Pombaa Buŋa
gombeti, ii mono meleema ilaaŋ nombagatiwaa siiŋa mojeŋ. Kraistwo
qokotaajaŋi, iikawaa so mono Onesimus koma horona noo uunanoŋ
afaaŋgoŋ qeaŋgowaa.
21 Qaana teŋ kombagati, ii moma laariŋ qaana ooŋ goo kaniaga
kokaeŋ ero mojeŋ: Qaa jejeŋi, ii mono uuguŋ awaa soro ama sororo-
gowaga. Kiaŋ. 22 Qaa moŋ koi: Oŋonoŋ qama kooligi Poŋnoŋ nii wasiŋ
meleema nono oŋoonoŋ kamambaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ
anjeŋ. Kawaajoŋ mono miri uuta moŋ noojoŋ mojoqojojoŋgona raba.

Yeizozo ano kotumotue qaa tetegoya

23 *Alana Epafras iinoŋ Jiisas Kraistwaa gawombaajoŋ ama niwo
kapuare mirinoŋ rama yeizozoya ano goonoŋ kaja. 24 *Neŋauruna
gawoŋ motooŋ meŋkejoŋi Maak, Aristarkus, Deemas ano Luuk yoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja.
25 Poŋ Jiisas Kraistwaa kaleŋmorianoŋ mono uŋagia kotuegoŋ oŋowo
ewa. Kiaŋ.

---

* **1:10:** Kol 4.9 * **1:23:** Kol 1.7; 4.12 * **1:24:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; 19.29; 27.2; Kol 4.10, 14; 2 Tim 4.10-11

Hibruu Tere
Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere aŋgi.
Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro iikawaa gematanoŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja moŋ qata mende mojoŋi, iinoŋ Tere koi ooŋ Juuda uumeleeŋ ejemba yoŋoonoŋ ano. Juuda yoŋonoŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaajoŋ qagia Hibruu qagi. Tosianoŋ Juuda uumeleeŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama oŋoŋgi Jiisaswaanoŋ kana dindiŋa mesaowombaajoŋ romoŋgoŋ Juuda yoŋoo kana walaganoŋ duŋanoŋ mombo keubombaajoŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaeŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinoŋ siimbobolo somata moma iikaaŋa kanoŋ Maŋa teŋ komambaa kania moro. Kawaajoŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.
2. Anutunoŋ Jiisas kuuro kambaŋ tetegoya qaa jigo gawoŋ galenana waŋa koloon laligowaa. Aŋaa saya molaarotiwaajoŋ siimoloŋ ooŋoonoŋ tegoro jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ mende amamaawoŋa.
3. Uumeleeŋ anono Jiisas moma laariniŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ hamo qeŋ nonoma koomunoŋga metogoŋ nonono toroko mende mojoŋ. Jigo gawoŋ walaga ii uŋauŋa kaaŋa kolooro megi Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania hoŋa ninisaama aŋaa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ambutiwaajoŋ ama aoro.

Momalaari ejemba somata yoŋoo siligiaa sunduya ii tetegoyanoŋ (Boŋ 11) ooŋ momalaarigianoŋ zolololŋgowabotiwaajoŋ kokaeŋ kuuŋ oŋonja, “Sisiwerowero ama oŋoŋgi kawaa siimboboloya ii mono kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambaŋmambaŋa ano galeŋ meme qaaya ii aiŋawo.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya: Kraistnoŋ Anutuwaa kania ninisaandabororo 1.1-3
Kraistnoŋ gajoba kuuya uŋuuguja 1.4–2.18
Kraistnoŋ Mooses ano Joosua uruuguja 3.1–4.13
Kraistnoŋ jigo gawoŋ galeŋ kuuya uŋuuguja 4.14–7.28
Kraistwaa soomoŋgo areŋa ii soomoŋgo areŋ walaga uuguja 8.1–9.28
Kraistwaa sa busuyanoŋ siimoloŋ kuuya uŋuuguja 10.1-39
Momalaari ii iwoi mutuya ano waŋa 11.1–12.29
Nanamemenananoŋ Anutu keraqeeaŋgo meŋ mubu 13.1-19
Qamakooli tetegoya 13.20-21
Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunoŋ Meria wasiro qaaya ninisaano.

1 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋga kanaiŋ kana morota morota otaaŋ qaaya ninisaamambaajoŋ moro. Kaeŋ moma qaaya kambaŋ mamaga gejatootoo ejemba sololooŋ uugianoŋ ano asuganoŋ jegi ambosakoŋurunananoŋ moma laligoŋ kougi. 2 Kaaŋ laligoŋ kougito, kambaŋ tetegoyanoŋ laligoniŋ kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganoŋ jero moniŋ. Meria iinoŋ Maŋa ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianoŋ kambaŋ

tetegoyanoŋ iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro laligoja.
3 Anutuwaa kaitanianoŋ Meria eŋ muro kamaaŋ qendeeno. Anutuwaa asamararaŋanoŋ mono ii kuuro bilisik ano uŋauŋa kaaŋa iiniŋ. Siŋgisoŋgonana koma konjoratidaboroŋgo mono Siwe gomanoŋ uma duŋa meŋ Uutananaa boro dindiŋanoŋ raja. Iikanoŋ rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usuŋawonoŋ bosima galeŋ koma laligoja.

Anutuwaa Merianoŋ Siwe gajoba uŋuuguja.

4 Anutunoŋ Meria qa muro iikanoŋ mono Siwe gajoba yoŋoo qagia uuguŋ akadamuyawo kolooji, iikawaa so Merianoŋ Siwe gajoba uŋuuguŋ somatagia kolooro newo baatanoŋ laligoju. 5 *Anutunoŋ kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa kokaeŋ mende jero,

"Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga koloojeŋ."

Kaaŋagadeeŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,

"Niinoŋ iwaa Maŋa koloowe iinoŋ noo Merana koloowaa."

6 *Qaa ii mombo toroqeŋ mutu Meria jeŋ tegoro namonoŋ kamaamambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ waladeeŋ kokaeŋ jero,

"Oo Siwe gajobauruna, oŋo mono korebore iwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowu."

7 *Siwe gajoba ii qaa kokaeŋ iŋijorota eja,

"Anutunoŋ gajobauruta meŋ letoma oŋono haamo kaaŋa kolooŋ kema kawuya. Weleŋqeqeurutanoŋ letoma gere bolaŋ kaaŋa kolooŋ kema kawuya."

8 *Ii kaeŋ iŋijoroto, Meria ii qaa moŋ kokaeŋ ijorota eja,

"Oo Poŋ, giinoŋ mono jiŋkaroŋ duŋ raraganoŋ kambaŋ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usuŋawo iikanoŋ qindiŋgoŋ nonona nanamemeŋ dindiŋanoŋ mono bentotoŋgaa muŋgeŋa kolooŋ eŋ ubaa.

9 Giinoŋ nanamemeŋ solaŋaa siiŋ eŋ gono nanamemeŋ doogoyaajoŋ iriŋga soono kazi ama laligoŋ kouna.

Kawaajoŋ goo beŋga Anutu iinoŋ mono goo siiŋ eŋ muro gii korisoro kelenoŋ alauruga uŋuuguŋ honombonoŋa qaa gomoriro laligojaŋ."

10 *Meriaa qaa moŋ ii kokaeŋ,

"Oo Poŋ, giinoŋ kanakanaiyanoŋ namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanoŋ mono goo boroterega kolooju.

11 Siwe baloŋ kuuya kanoŋ opo maleku kaaŋa walaga kolooŋ aliwuyato, giinoŋ mono kotiiŋ nama uba.

12 Maki pipiiŋkejoŋi, giinoŋ mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somoŋgojoŋ kaaŋa pipiiŋ oŋona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinoŋ mono tani motooŋgo kayadeeŋ kolooŋ gbaniga tetegoya qaa laligoŋ uba."

13 *Anutunoŋ kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa kokaeŋ mende jero,

---

* **1:5:** Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13 * **1:6:** Dut 32.43 * **1:7:** Ond 104.4 * **1:8:** Ond 45.6-7 * **1:10:** Ond 102.25-27 * **1:13:** Ond 110.1

"Giinoŋ kaŋ boro dindinanoŋ rana niinoŋ mono tuarenjeŋuruga kambaŋ batuya kokanoŋ riiŋ riitama oŋombe kamaaŋ uŋuro goo kanagaa doya koloogi otokoriaŋ maaboŋa."

14 Meriaajoŋ qaaya qaaya kaeŋ jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yoŋonoŋ Anutuwaa weleŋqeqe uŋauruta kolooju. Kaaŋa kolooŋ ejemba oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowuti, ii ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ wasiŋ oŋono laligoju. Kiaŋ.

2

Uunana mende meleembombotiwaa galeŋ meme qaa

1 Kawaajoŋ Buŋa qaa moniŋi, ii mono tororo moma asariwombaajoŋ kaparaŋ koma geja ambu. Namonoŋ laaligowaa iwoiya moŋnoŋ nunuano laŋ kema kaŋ lalabubu laligowoŋati eeŋ, mono Jiisaswaa hamoqeqe gawoŋa uuguŋ eeŋ laligoŋ tiwilaawombo. 2 Qaa ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Wala Siwe gajoba yoŋonoŋ Buŋa qaa jegi iikanoŋ ejemba somoŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligoŋ daeŋ yoŋonoŋ Kana qaa mende teŋ koma soŋgo waleeŋgiti, Anutunoŋ mono kuuya iyoŋoo qaagia dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋono lombo qagianoŋ uro laligoŋ kougi.

3 Yoŋonoŋ lombo mokoloogi nononoŋ kaaŋiadeeŋ qaa qewoŋati eeŋ, iikawaa iroŋaajoŋ mono nomaeŋ oloŋ kombonaga? Hamoqeqe gawoŋ somata ii telambelaŋ qaganoŋ lolomoniŋ amboŋati eeŋ, mono iikawaa iroŋanoŋga oloŋ kombombaajoŋ amamaawoŋa. Poŋnoŋ kanaiŋ hamoqeqewaa kania iŋisaano tosianoŋ qaa ii jetanoŋga moma naŋgoŋ jeŋ kotiigi seiŋ sokoma nonono. 4 Ii naŋgoŋ jeŋ asarigi Anutunoŋ yoŋowo motooŋ nama qaagia naŋgoŋ jero aŋgoleto aiwese kania kania ii kuusuŋawo asugiro Uŋa Toroya molaaŋ uusiiŋaa so mendeeno sokoma nonono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ danana kolooŋ Siwenoŋ nunuamambaajoŋ moja.

5 Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jeŋkejoŋi, Anutunoŋ anana iikanoŋ Siwe gajoba newo baagianoŋ laligowombaa areŋa mende jeŋ kotoro. 6 *Kaeŋ qaagoto, qaa ii moŋnoŋ naŋgoŋ jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja,

"Namo ejanoŋ mono moroga kolooro ii romoŋgoŋ muŋkejaŋ? Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono moroga kolooro ii kalaŋ komakejaŋ?

7 Giinoŋ ii meŋ kamaaŋ muna kambaŋ toroga Siwe gajoba yoŋoo newo baagianoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ laligoro. Laligoro wana asamararaŋanoŋ uro kasasoroŋ ilawage muna akadamuyawo kolooŋ qabuŋayawo laligoja. Kaaŋa laligoŋ ilawoila kuuya galeŋ koma laligoja.

8 Boroterega kuuya mono iwaa jeŋkootoyaa baatanoŋ laligowutiwaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋona laligowu."

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usuŋ baatanoŋ laligowutiwaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋoma iikanoŋ iwoi moŋ mende mesaoro iwaa qaayaa baatanoŋ mende enaga. Areŋ kaeŋ anoto, kambaŋ kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usuŋ baatanoŋ meŋ kamaaŋ oŋono qaaya teŋ komakejutiwaa so mende iŋiimakejoŋ.

---

* **2:6:** Ond 8.4-6

9 Kaaŋa mende iŋiimakejonto, Jiisasnoŋ mono kokaeŋ letoma laligoro
iimakejoŋ: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajoŋ Anutunoŋ wano
asamararaŋanoŋ uro kasasoroŋ ilawage muro iiniŋ akadamuyawo
koloon qabuŋayawo laligoja. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa qendeema nono-
mambaajoŋ moma kuuya ananaajoŋ ama koomuwaa siimboboloya
mobaatiwaajoŋ jeŋ tegoro. Kawaajoŋ meŋ kamaaŋ muro kambaŋ
toroga Siwe gajoba yoŋoo newo baagianoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta
koloon laligoro. Kaaŋa laligoroto, kambaŋ kokaamba qabuŋa uuta
meŋ laligoja. 10 Anutunoŋ ilawoila kuuyaa kania kolooja. Iinoŋ kuuya
anana iyaŋa mepeseeŋ mubombaajoŋ ama mokoloon nonono laligojoŋ.
Iinoŋ ejemba seiseiya nunuano asamararaŋanoŋ ubombaajoŋ moja.
Kaeŋ moma hamoqeqenanaa Toya ii mende aŋgoŋ kono siimbobolo
moma iikaaŋa kanoŋ gawoŋa ii medabororo asamararaŋa kuuya
mokoloowaatiwaajoŋ moro sokono.

11 Moŋnoŋ meŋ soraiŋ nonomakeji ano ejemba soraaya koloonkejoŋi,
kuuya ananaa kondomondoo Tonananoŋ mono motooŋgo kolooja.
Kawaajoŋ Jiisasnoŋ qanana “Alauruna,” kaeŋ qamambaajoŋ gamuya
mende momakeja. 12 *Kanianananaajoŋ Buŋa qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,

“Niinoŋ goo qaga ii neenaa alauruna yoŋoojoŋ qama asariŋ oŋoma
uumeleeŋ kanageso batugianoŋ nama mepeseeŋ gomakemaŋa.”

13 *Kaaŋagadeeŋ iikawaa Buŋa qaaya moŋ kokaeŋ jerota eja, “Ni-
inoŋ momalaarina Anutuwaanoŋ ama laligomaŋa.” Duŋanoŋ mombo
iikawaa Buŋa qaaya moŋ ii kokaeŋ jerota eja, “Moba, nii ano Anutunoŋ
merabora nonoti, nononoŋ koi laligojoŋ.”

14 Moŋnoŋ meŋ komuŋ nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Ji-
isasnoŋ mono ii meluŋgoro kemebaatiwaajoŋ ama komuŋ iikanoŋ
haamo ano. “Kileŋaa Toya meluŋgomaŋa,” jeŋ ejemba sa busunanawo
laligojoŋi, iikawaajoŋ iinoŋ kaaŋagadeeŋ ananawo tani motooŋgo
iikayadeeŋ namo ejaga kolooro. 15 Ejemba laaligogia namonoŋ laligoju-
tiwaa so komuwombaa torokogianoŋ somoŋgoŋ oŋono laligoŋ kougiti,
ii kuuya mono isama oŋono solaŋaniwutiwaajoŋ ama namo ejaga
kolooro. 16 Siwe gajoba kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ baloŋ ejaga
mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma aŋgoŋ koma
ilaaŋ nonomakebaatiwaajoŋ mono iikaaŋa kolooro.

17 Kania kawaajoŋ ama iinoŋ ilawoila kuuya kanoŋ alauruta
ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ kolooro. Jigo gawoŋ galenana
waŋa kooloŋ gawoŋa noŋ meŋ kianŋkomuŋ nonoma laligowaatiwaajoŋ
mono ananawo tani motooŋ kolooro. Tani motooŋgo kooloŋgo mono
saanoŋ jotamemenana kooloŋ jigo galeŋ waŋaa gawoŋa meŋkeja.
Ii memambaajoŋ siŋgisoŋgonanaa tawaya ama Anutuwaa jaanoŋ ii
koma konjoratiro. 18 Baloŋ ejaga kolooro ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ mugi
aŋo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajoŋ ejemba aŋgobato meŋ
nonomakejuti, anana mono saanoŋ ilaaŋ nonomakebaa. Kiaŋ.

3

Jiisasnoŋ Mooses uuguŋ uuta kolooja.

* **2:12:** Ond 22.22 * **2:13:** Ais 8.17, 18

1 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana soraaya, Siwe Toyanoŋ oŋoono
nonowo tuuŋ somata motooŋgo laligojuti, oŋonoŋ mono uurorо-
moŋgogia pondaŋ Jiisaswaanoŋ ama laligowu. Anutunoŋ ii wasiro
aposol koloоŋ jigo gawoŋ galenana waŋa kolooji, iwaajoŋ kaeŋ
jokolooŋkejoŋ. 2 *Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya ii mem-
biriqembiria qaato, pondaŋ galeŋ koma oŋoma laligoro. Iikawaa so Ji-
isasnoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ kuuŋ muroti, iwaa qaaya misi metetaŋa
qaa tororo otaaŋ membiriqembiria qaato, pondaŋ meŋ laligoro. 3 Miri
ano eja miri meroti, ii gosiŋ oroniŋ motoŋqeqe ejawaa qabuŋayanoŋ
mono miriwaa qabuŋaya mamaga uuguŋ nanja. Iikawaa so Mooses
ano Jiisas gosiŋ oroniŋ Jiisaswaa asamararaŋa uutanoŋ mono Mooses
mamaga uuguja. Kania kaaŋa iima mokolooŋkejoŋ.
4 Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anu-
tuwaa borosowoya kolooja. 5 Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso
kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligoro.
Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kanageŋ eja qaita mombaajoŋ jeroti, mono
qaa iikawaa sareya ii waladeeŋ isaama daŋgunuyaga nano. 6 Kaaŋa
nanoto, Kraistnoŋ Anutuwaa Meria koloоŋ Maŋaa qaaya (misi mete-
taŋa qaa) noŋ meŋ kanagesoya pondaŋ galeŋ koma nonoma laligoja.
Anutuwaanoŋ kanageso ii anono koloojoŋ. Oyaŋboyaŋ mokoloowom-
baajoŋ jejeromoŋromoŋ ama iikanoŋ qokotaaŋ selenana meŋ uma
awasaŋkaka nama kotiidaborowoŋati eeŋ, mono Anutuwaa uumeleeŋ
kanageso koloоŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Yaŋgiseŋ ama laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

7 *Kawaajoŋ oŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ qaa kokaeŋ jeŋkejiwaa so
koloowu,

“Keteda kokaamba Anutunoŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuti eeŋ,
8 uugia mono roromoŋgo bologanoŋ mende gojombu. Oŋoo
ambosakoŋurugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ kambaŋ
moŋnoŋ Anutu qetama aŋgobato meŋ muŋ kareŋ aŋgiti, oŋo
mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.
9 Yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ Anutu nii aŋgobato meŋ
noma laligogi. Aŋgoleto ama meŋ laligoweti, oŋonoŋ ii gbani
40 kawaa so iima laligoŋ ii kileŋ nii mende moma laariŋ noŋgi
uunanoŋ boliro laligowe.
10 Kawaajoŋ ejemba tuuŋ somata kambaŋ iikanoŋ namonoŋ lali-
gogiti, iyoŋoojoŋ ama iriŋna soono kokaeŋ jewe, ‘Yoŋonoŋ mono
suulaŋ uugianoŋ kaamaa ama jinjauŋ kemakeju. Laaligowaa
kana kuma oŋoma laligoweto, ii mende moma kotoŋ kougi.
Qaago!’
11 Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsooŋ qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananoŋ
ii somoŋgoŋ kokaeŋ jewe,
‘Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono
oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubu.’ ”

12 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋonoŋ mono kokaembaajoŋ galeŋ meŋ
aoŋ laligowu: Oŋoonoŋga mombaa uutanoŋ doogoro momalaari-
anoŋ zololoŋgoŋ kamaaro Anutu laaligo Toya gema qeŋ laligowabo.
13 Kaeŋ qaagoto, siŋgisoŋgowaa aŋgomokoloŋanoŋ tiligoŋ oŋono iikanoŋ

* **3:2:** Jaŋ 12.7 * **3:7:** Ond 95.7-11

oŋoonoŋga mombaa uuta gojombabotiwaajoŋ mono weeŋ so batugianoŋ uugia kuuŋ aoŋ laligowu. “Kete” qaa ii jeŋkejoŋi, iikawaa so mono joloŋgoŋ aoŋ laligowu. 14 Anana Kraist moma aŋgoŋ koma iwo tuuŋ somata motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Wala uunana meleema uuwoi yakariŋ awasaŋkaka mokolooŋ laligoniŋi, iikaaŋa namonoŋ laligowoŋatiwaa so kaparaŋ koma kotiiŋ namboŋati eeŋ, mono oyaŋboyaŋ koloowoŋa.

15 *Buŋa qaa ii mombo jeŋ kokaeŋ oojeŋ,

“Kete Anutunoŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuti eeŋ, uugia mono mende gojombu. Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ Anutu qetama kareŋ aŋgiti, oŋonoŋ mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

16 *Ejemba daeŋ yoŋonoŋ Buŋa qaa moma Anutu qetama kareŋ aŋgi? Moosesnoŋ kanageso uŋuano Iijipt mesaoŋ kagiti, iyoŋonoŋ mono kuuya kaaŋ aŋgi. 17 Ejemba daeŋ yoŋoojoŋ ama gbani 40 kawaa so iriŋa soono kazi ama oŋono laligogi? Ejemba siŋgisoŋgo aŋgi meŋ komuŋ oŋono sele busugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kamaaŋ koŋgiti, iyoŋoonoŋ mono kaeŋ kolooro. 18 Luaenoŋ haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama iyaŋgiaa baloŋgianoŋ mende keubutiwaa qaaya jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaayanoŋ somoŋgoroti, qaa ii mono daeŋ yoŋoojoŋ jero? Ejemba qaaya qotogoŋ yaŋgiseŋ laligogiti, ii mono iyoŋoojoŋ ama jero. 19 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ iima asarijoŋ: Yoŋonoŋ Anutu mende moma laariŋ yaŋgiseŋ aŋgitiwaajoŋ ama iyaŋgiaa baloŋgianoŋ keubombaajoŋ amamaagi. Kiaŋ.

4

Anutunoŋ kanagesoya sonda kendoŋ nonombaa.

1 Anutuwaanoŋ keuma luaenoŋ haamo meŋ laligowombaa qaa somoŋgoroti, qaa iikanoŋ mono powowoŋ kotakota eŋ nononja. Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ looriŋ iyaŋaa Siwe kana kekeŋa ii batuyanoŋ kotoro iikaaŋa mokolooŋ mubombo. Kawaajoŋ mono batunananoŋ galeŋ meŋ aowoŋa. 2 Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kagi Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ nonoŋgi kaaŋa jegi mogito, qaa ii mono eeŋ selegianondeeŋ mogi uugianoŋ mende kemero. Kawaajoŋ moma-laarigia mende mekolooro tompiŋ eeŋ laligogi mende ilaaŋ oŋoma jaŋgoŋ qaono. 3 *Uunana meleema moma laariŋ laligojoŋi, anana mono Anutuwaanoŋ keuma haamo meŋ oyaŋboyaŋ laligowoŋa, ii mojoŋ. Anutunoŋ iikawaa Buŋa qaaya ii kokaeŋ jerota eja,

“Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsooŋ qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananoŋ ii somoŋgoŋ kokaeŋ jewe, ‘Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubuya.’ ”

Anutunoŋ Siwe namo mokolooŋ orono kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ oyaŋboyaŋ gomaŋanoŋ mono medaborogita ejato, kileŋ qaa kaeŋ jero. 4 *Anutunoŋ weeŋ 7:baa qaaya jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja, “Somaŋa 7 kolooro Anutunoŋ gawoŋa kuuya medabororotiwaa haamo meŋ kendoŋ rama moro.” 5 *Anutunoŋ Buŋa qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jerota eja, “Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubuya.”

* **3:15:** Ond 95.7-8 * **3:16:** Jaŋ 14.1-35 * **4:3:** Ond 95.11 * **4:4:** Jen 2.2 * **4:5:** Ond 95.11

6 Ejemba tosianoŋ Anutuwaa oyaŋboyaŋ mokoloon haamo meŋ
laligowuti, qaa iikanoŋ powowoŋ kotakota eŋ nononja. Oligaa Buŋa
wala kanageso jeŋ asariŋ oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qootogogiaajoŋ ama
oyaŋboyanoŋ mende keuma haamo mende megi. 7 *Haamo mende
megitiwaajoŋ ama Anutunoŋ mombo kambaŋ moŋ ama qata 'Kambaŋ
keteda koi,' kaeŋ qaro. Kambaŋ koriga tegoro kambaŋ iikawaa Buŋa
qaaya keteda koi jeŋ oojeŋi, ii mono Deiwid isaano kokaeŋ jero,

"Ketada koi kaaŋanoŋ Anutunoŋ oŋooma qaa saŋe ano mojuti eeŋ,
uugia mono nanamemeŋ bologanoŋ mende gojombu."

8 *Kaeŋ jero Joosuanoŋ uŋuano oyaŋboyanoŋ keuma haamo mewuya-
gati eeŋ, Anutunoŋ mono kambaŋ qaita mombaa qaaya ii kanageŋ
mende jenaga. 9 Ii mende jenagato, Anutunoŋ oŋanoŋ kanagesoya
haamo meme nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Qaa iikanoŋ mono
powowoŋ kotakota eŋ nononja. 10 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ
aŋaa gawoŋa merotiwaa haamo meŋ kendoŋ raroti, iikawaa so moŋnoŋ
Anutuwaa oyaŋboyanoŋ keuma haamo mewaati, iinoŋ mono iyaŋaa
gawoŋa merotiwaa haamoya ii kaaŋiadeeŋ meŋ oyaŋboyaŋ laligowaa.
11 Kawaajoŋ anana mono Anutuwaa oyaŋboyanoŋ keuma haamo
memeta mokoloowombaajoŋ kaparaŋ komboŋa. Oŋoonoŋga moŋnoŋ
kamaaŋ qeŋ kanageso walaga yoŋoo qootogo tanigia iikayadeeŋ
otaawabotiwaajoŋ mono kaparaŋ komboŋa.

12 Anutuwaa qaaya ii meŋgbiligbiliwaa kania ano ku-usuŋawo kolooja.
Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanoŋ
mono soo somata kuuya uŋuuguŋ jebomboŋ kolooro jeta leelee ii
jetawo koloojao. Qaa iikanoŋ mono uu kokoosonana kotoŋ omenoŋ me
Anutuwaa Uŋayanoŋ inaaŋ nonomakeji, ii undeema kuuŋ nonomakeja.
Sele busu kiti toroqeqenana ano siiŋnanaa aladawoya ii kaaŋagadeeŋ
gosiŋ (qaanana aasaŋgoya mokoloon) awaa ano bologa mendeema
oromakeja. Uuwombonana ano momakooto areŋnana ii gosiŋ qaanana
jeŋ tegoŋkeja.

13 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeeŋ iwoi moŋ ii
aasaŋgoyanoŋ mende ero awaagadeeŋ iimakeja. Iwoi moŋ esuuniŋ
Anutunoŋ esunana ii saanoŋ luluuma iiro iwaa jaasewaŋanoŋ asug-
anoŋgadeeŋ eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanoŋ jeŋ
asariwombaa so koloojoŋ. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galenana uuta kolooja.

14 Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa uuta kolooŋ nononjiwaajoŋ
ama anana "Moma laariŋ mujoŋ," jeŋ jokoloonkejoŋi, iikanoŋ mono
kotiiŋ namboŋa. Jiisas Anutuwaa Merianoŋ mono Siwe jakeya jakeya
uŋuuguŋ urota raja. 15 Uuroromoŋgonana tosia looloria kolooro jigo
gawoŋ galeŋ tosianoŋ kawaajoŋ wosomomo mende ama nonomake-
juto, ananaa jigo gawoŋ galenananoŋ mono qaita moŋ kokaeŋ kolooja:
Iinoŋ anana kaaŋa nanamemeŋ kuuya kanoŋ ananawo tani motooŋgo
ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligogito, ii kileŋ siŋgisoŋgo moŋ mende
ano.

16 Jigo galenananoŋ mono eu kaleŋmoriambaa duŋ rarayanoŋ rama
kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ mono awasaŋkaka
qaganoŋ nama iwaa kosianoŋ kemboŋa. Iwaa kosianoŋ keniŋ

* **4:7:** Ond 95.7-8 * **4:8:** Dut 31.7; Joos 22.4 * **4:10:** Jen 2.2

kaleŋmoriambaajoŋ amamaajoŋi, iwaa kambaŋa dindiŋanoŋ mono ilaaŋ nonono ii saanoŋ mokoloowoŋa. Kiaŋ.

5

Galeŋ waŋnana Jiisasnoŋ ilaaŋ nonomakeja.

1 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii ejemba batugianoŋga
meweeŋgoŋ oŋoma gawoŋ kokaeŋ mewutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ:
Iinoŋ ejemba jotamemenana kolooŋ Anutuwo uumotooŋgo ama
laligowombaa gawoŋa meŋ siŋgisoŋgo aniŋiwaa oro kaleŋa kaleŋa ii
Anutuwaajoŋ ama iikanoŋ siimoloŋ ooŋkeja. 2 Iyaŋaa uuroromoŋgoya
tosianoŋ kaaŋagadeeŋ looloria kolooja. Kawaajoŋ ejemba lalabubu
qaganoŋ jinjauŋ amakejuti, ii saanoŋ wosomomo qaganoŋ ama nono-
makeja. 3 *Looloria koloojiwaajoŋ mono iyaŋaa siŋgisoŋgoya ano
kanagesouruta yoŋoo siŋgisoŋgogia kaaŋagadeeŋ koma konjoratiwaati-
waajoŋ oronoŋ siimoloŋ ooŋkeja. 4 *Moŋnoŋ qabuŋa ii aŋaajoŋ
mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunoŋ Aaron oonoti, iikawaa so mono
ii kaaŋagadeeŋ oonja.

5 *Iikawaa so Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ aŋo jigo gawoŋ galeŋ waŋa
koloowaatiwaa qabuŋaya ii aŋaajoŋ mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunoŋ
kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro,

“Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga koloojeŋ.”

Qaa iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ waŋnana kolooro.

6 *Qaa iikayadeeŋ jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja,

“Giinoŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ kambaŋ tete-
goya qaa laligoŋ ubaga.”

7 *Jiisasnoŋ sele busuwo namonoŋ laligoŋ iikanoŋ kambaŋa kambaŋa
qama kooliŋ kotakota qaro jauŋanoŋ kamaaro Anutu koomunoŋga
metogowaatiwaajoŋ kotiiroti, ii qisiŋ muŋ laligoro. Qisiŋ muŋ laligoŋ
Anutu goda qeŋ qaayaa baatanoŋ ama aoŋ laligorotiwaajoŋ Anutunoŋ
qamakoolia moro. 8 Meria kolooroto, Anutunoŋ ii kileŋ siimbobolo
mende somoŋgoro qaganoŋ uro moma kanoŋ teŋkoŋkombaa kania
mokolooŋ moma sororogoro. 9 Ii moma akadamuya kuuya mokolooŋgo
oyaŋboyaŋ tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro.
Kawaajoŋ ejemba iwaa jeta teŋ koma laligojuti, ii kuuya mono saanoŋ
kondooŋ oŋono oyaŋboyaŋ koloowuya. 10 Toya ii kolooro Anutunoŋ ii
Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoŋ
kuuŋ muro. Kiaŋ.

Momalaariwaa hoŋa soowabotiwaa galeŋ meme qaa

11 Qaa ii saanoŋ toroqeŋ mamaga jeŋ somariiwonagato, oŋonoŋ
qaa moma otaawombaajoŋ gaonjaajaa ama taŋqaŋ anju. Kawaajoŋ
ii jeŋ asariŋ oŋombombaajoŋ osiqosi anjoŋ. 12 *Oŋonoŋ kambaŋ
koriga kanageso walaga laligoŋ saanoŋ kambaŋ kokaamba boi qaqazu
koloowutiwaa so koloowuyagato, oŋoaŋgio Anutuwaa qaa kota mutuya
ii moŋnoŋ duŋanoŋ mombo kuma oŋombaatiwaajoŋ amamaaŋkeju.
Oŋonoŋ mono osiŋ Buŋa qaa ii aju kaaŋa newombaajoŋ momakeju.
Nene kotiga kaaŋa ii newombaajoŋ amamaaŋkeju. 13 Moŋnoŋ ii

* **5:3:** Lew 9.7 * **5:4:** Eks 28.1 * **5:5:** Ond 2.7 * **5:6:** Ond 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46 * **5:12:** 1 Kor 3.2

aju kaaŋa neŋ laligoji, iinoŋ mono toroqeŋ merasisi kaaŋa kolooja. Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa qaa kuma oŋoninto, iinoŋ iikawaa kania mende moma kotoŋ tompiŋ laligoja.

14 Merasisi kaaŋa laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianoŋ somariiroti, iyoŋonoŋ newutiwaajoŋ ama eja. Ejemba Buŋa qaa suulaŋ koma gbiliŋ laligogi uumomogianoŋ meleendabororo saanoŋ afaaŋgoŋ sili kuuya gosiŋ awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaaŋkeju. Nene kotiga ii iyoŋoojoŋ ama eja.

6

1 Kawaajoŋ Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboroŋ iikanoŋ mono mende osiwoŋa. Kaeŋ qaagoto, mono toroqeŋ somariiŋ akadamunanawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma laligowoŋa. Momalaariwaa tandoya kuudaboroŋ ii mono duŋanoŋ mombo kanaiŋ kuuwombo. Tando ii uugianoŋ kokaeŋ kuuniŋ: Nanamemenana koomuya mesaoŋ uunana meleema Anutu moma laariŋ muniŋ.

2 Uunana meleeniŋ momalaariwaa qaa batuya batuya kokaeŋ kuma nonoŋgi moniŋ: Siŋgisoŋgonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa kania kuma nonoŋgi. Borogia qanananoŋ aambaa kania kuma nonoŋgi. Gbiliŋ koomunoŋga waaboŋatiwaa kania kuma nonoŋgi. Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro kambaŋ tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nonoŋgi. 3 Momalaariwaa tandoya iikaya kuuŋgo mono toroqeŋ teŋ koma qeŋ gbiliwombaajoŋ momakeboŋa. Anutunoŋ esuŋmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajoŋ kaparaŋ koma namboŋa.

4 Kaeŋ nambombaajoŋ moma iikanoŋ osiŋ kamaawombotiwaajoŋ ama nanboŋa. Ejemba koi kaaŋa ii uugia meleembutiwaajoŋ oŋombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ: Tosianoŋ uugia kambaŋ moŋnoŋ asariro Anutunoŋ Siwe kaleŋa oŋono moma aisoogi Uŋa Toroyanoŋ susugoŋ oŋono laligogi. 5 Anutu Buŋa qaayaa naaŋa mogi oyaŋboyaŋ kambaŋ kanageŋaa ku-usuŋanoŋ uugianoŋ kemero mogi. 6 Ii kuuya momago momalaarigia mesaoŋ Anutu gema qegi. Ejemba kaaŋa ii uugia mombo meleembutiwaa oŋombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Yoŋonoŋ Anutuwaa Meria mepaegoŋ duŋanoŋ mombo maripoonoŋ qeqe kaaŋa meŋ kamaaŋ ama asuganoŋ gamu qeŋ muŋkeju. Iikaaŋa kanoŋ Kraist qenjaaronoŋ jeŋ gamu qeŋ muŋkeju.

7 Ii sareqaa kokawaa so: Koŋnoŋ kambaŋ mamaga kiŋ namo qaganoŋ kamaaŋ uutanoŋ kemeŋ baloŋ meŋ kelekele mero gawoŋ toyaa weleŋqeqeurutanoŋ nene komogi Anutunoŋ baloŋ kotuegoro hoŋa kolooro komakoomo toya yoŋonoŋ ii meŋ kowigianoŋ amakeju. 8 *Kaeŋ amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanoŋ namonoŋ asugiŋ waamakeji, baloŋ iikanoŋ mono nesambureya kolooja. Toya yoŋonoŋ ii seigowombaajoŋ momago kaparaŋ koma mamboŋgi hoŋa mende kolooro iima tetegoyanoŋ mono kuugi jewaa.

9 Oo wombo alauruna, nononoŋ sareqaa kaeŋ jejonto, ii kileŋ oŋo uugia meleema laligowutiwaajoŋ uuwoi mende anjoŋ. Oŋoo uugianoŋ Buŋa qaawaa hoŋanoŋ asugiŋ somariiwaatiwaajoŋ moma awasaŋkaka nanjoŋ. Anutunoŋ hoŋa ii iima metogoŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya.

* **6:8:** Jen 3.17-18

10 Anutunoŋ kalembone qaganoŋ doogoya mende kolooja. Oŋononŋ
Anutuwaa ejemba soraaya ilaaŋ oŋoma laligoŋ kouma toroqeŋ ilaaŋ
oŋoma gawoŋ meŋ laligoŋkeju. Kaeŋ uujopagia Anutu qendeema mugi
qabuŋayanoŋ somariiŋkeji, iinoŋ gawoŋgia ano uujopagia kawaajoŋ
mende duduuŋ tawaya meleema oŋombaa.

11 Anana oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama iikanoŋ
awasaŋkaka uuwoi qaa nambutiwaa siiŋnana moma kokaeŋ awele-
goŋkejoŋ: Oŋononŋ aŋa aŋa Anutuwaa uugere amakejuti, iikayadeeŋ
mono toroqeŋ qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajoŋ
kaparaŋ koma namonoŋ laligodaborowutiwaa so iikanoŋ mono mende
looriwu. 12 Qezeŋ koloowubotiwaajoŋ mono awelegoŋkejoŋ. Anutunoŋ
oyaŋboyaŋ iwoi nonomambaa qaa somoŋgoroti, tosianoŋ Anutu moma
laariŋ siimbobologia moma mokosiŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ ii buŋa qeŋ
aoŋkeju. Oŋononŋ iyoŋoo siligia otaawutiwaajoŋ mojoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaa soomoŋgo qaa ii uuwoiya qaa.

13 Anutunoŋ Aabraham soomoŋgo qaa muŋ ii iyaŋaa qata qama
jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro. Moŋnoŋ Anutu uuguŋ uuta laligonagati,
saanoŋ iwaa qata qanagato, iikaaŋa moŋ mende laligorotiwaajoŋ mono
iyaŋaa qata qama jojopaŋ qaaya jero kotiiro. 14 *Jojopaŋ qaaya ii
Aabrahambaajoŋ kokaeŋ jeŋ ijoro, “Niinoŋ mono oŋanoŋ kotuegoŋ
gomaŋa. Mono oŋanoŋ gbiliuruga gombe seiwuya.”

15 Kaeŋ ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somoŋgoro eroti, iinoŋ
ii hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mamboma laligoŋ hoŋa
buŋa qeŋ aoro. 16 Ejembanoŋ somatagiaa qata qama jojopaŋ qaa
jegi momakeju. Jojopaŋ qaagianoŋ qaa jejuti, ii meŋ kotiiro qewag-
owombaajoŋ amamaagi qaa jejegianoŋ tegoja. 17 Iikawaa so Anutunoŋ
qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaajoŋ somoŋgoŋ jero.
Qaa areŋa ii moŋnoŋ qewagoŋ utegomambaajoŋ amamaaji, gbiliuruta
anana soomoŋgo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajoŋ
moro. Kawaajoŋ soomoŋgo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo
jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro indiŋ woi kolooro.
18 Anutunoŋ qaa ii jeŋ iikawaa qolomoloŋa jemambaajoŋ amamaaro.
Iinoŋ qaa utekuteya qaa ii jeŋgo jeŋ kotiiroti, iikanoŋ mono uunana
naŋgowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ ijoŋgo ii mono jeŋ kotiiro. Anana
balombaa nanamemeŋ bologanoŋga oloŋ koma Anutuwaanoŋ keuma
oyaŋboyaŋ nonombaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ nononoti, ii mono ko-
roŋ meŋ mamboma laligojoŋ. 19 *Oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama
mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amakejoŋ. Jejeromoŋromonana
iikanoŋ uunanaa kasa mindaŋa tani kaaŋa kolooŋ nono Jiisaswo
somoŋgoŋ nonomakeja. Jejeromoŋromonanaa kasa mindaŋa koriga
iikanoŋ mono nonoonoŋga kanaiŋ Siwe jigo gorawaa uutanoŋ uma jigo
uuta leelee batugaranoŋ opo sopa eji, ii kaaŋagadeeŋ kotoŋ toroqeŋ
Jiisas jiŋkaroŋ duŋ kowoganoŋ raji, iwaanoŋ kenja. 20 *Jiisasnoŋ
jotamemenana kolooŋ wala eukanoŋ uma jiŋkaroŋ duŋa meŋ kambaŋ
tetegoya qaa rama ubaa. Kaeŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galenana
waŋa kolooŋ laligoja. Kiaŋ.

---

* **6:14:** Jen 22.16-17 * **6:19:** Lew 16.2 * **6:20:** Ond 110.4

7

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedekwaa sundu

1 *Melkizedek eja ii gomaŋ qata Saalem kawaa kiŋ poŋa koloоŋ Anutu uutaa jigo gawoŋ galeŋaga laligoro. Kaaŋa laligoro Aabrahamnoŋ kiŋ poŋa poŋa manja qeŋ haamo ama oŋoma eleema gomaŋanoŋ karoti, kambaŋ iikanoŋ kaŋ Aabraham mokoloоŋ kotuegoŋ muro.

2 Kotuegoŋ muro esuhinaya kuuya mendeema tenoŋa motomotooŋ (1/10) meŋ nanduŋaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemeŋ solaŋaa kiŋ poŋa.” Qataa so wala “Nanamemeŋ solaŋaa kiŋ poŋa” kolooro ano toroqeŋ kaaŋagadeeŋ “Saalembaa kiŋ poŋa” laligoro. Saalembaa kiŋ poŋ qa iikawaa kania ii “Luaewaa kiŋ poŋ.” 3 Melkizedeknoŋ nemuŋmaŋa qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambaŋa qaa ano koomuya qaa.* Kaeŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloоŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaa. Iinoŋ Anutuwaa Meriaa tani kaaŋa kolooja.

4 Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianoŋ Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaeŋ iima asariwu: Aabraham aŋo esuhina iwoi akadamuyawo kalugoŋ meŋ karoti, iyoŋoonoŋga boro woi (10) kuuya gosiŋ bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa nanduŋ ano. Kawaajoŋ Melkizedeknoŋ oŋanoŋ uuta somata qaita moŋ kolooja. 5 *Anutunoŋ Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, “Liwaiwaa gbilinoŋa eja kuuŋ oŋoŋgi jigo gawoŋ meme (Liwait) koloogi kanageso oŋonoŋ mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosiŋ iikanoŋa bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa nanduŋ ama oŋomakebu.” Yoŋonoŋ oŋo kaaŋa Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kileŋ iyaŋgiaa kanagesourugia oŋoo borogianoŋga nandunana ii buŋa qeŋ aoŋkebu.

6 Jeŋkooto qaa kaeŋ ejato, Melkizedeknoŋ Liwaiwaa gbiliga moŋ mende kolooja. Ii kileŋ Aabrahamnoŋ Anutuwaa soomoŋgo qaa moma aŋgoŋ koma laligoŋ esuhinaya gosiŋ tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ anoti, ii buŋa qeŋ aoŋ kotuegoŋ muro. 7 Somatananaa newo baagianoŋ laligojoŋi, iyoŋonoŋ mono kotuegoŋ nonoŋgi laligojoŋ. Qaa ii qakoombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

8 Kanageso anana tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ amakejoŋi, ii balombaa jigo gawoŋ meme (Liwait) yoŋonoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju. Yoŋonoŋ namonoŋ laligoŋ komuŋkejuto, Siwenoŋ eukanoŋ mombaajoŋ naŋgoŋ jegi kotiiŋ laligoŋ ubaati, iinoŋ mono ii buŋa qeŋ aoŋkeja. 9 Aabrahamnoŋ esuhinaya gosiŋ boro woi kuuya iikanoŋa bakaya motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ anoti, iinoŋ ii gbilia Liwaiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ waladeeŋ ano. Kaeŋ jeniŋ saanoŋ sokonaga. Kambaŋ kokaamba tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ amakejoŋi, ii beŋnana Liwaiwaa gbiliurutanoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju. 10 Kaaŋagadeeŋ munduŋa Liwai koloowaatiwaa romoŋgoŋ iwaa nanduŋ anoti, iikawaa kania ii kokaeŋ: Liwainoŋ amboyaa sele busunoŋ raro Melkizedeknoŋ mono kambaŋ iikanoŋ kaŋ Aabrahambo aitoŋgori. Kiaŋ.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

---

* **7:1:** Jen 14.17-20 * **7:3:** Buŋa Qaanoŋ Melkizedekwaa nemuŋmaŋa ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kambaŋa ii mende jeŋ asarija. * **7:5:** Jaŋ 18.21

11 Anutunoŋ Kana qaanoŋ Israel kanageso jeŋ kotoŋ nonono iikawaa
so Liwai tuuŋnoŋga eja kuuŋ oŋoniŋ jigo gawoŋ galenana kolooŋkegi.
Gawoŋ ii megi iikaaŋa kanoŋ akadamunana kuuya mokoloowonagati
eeŋ, anana jigo gawoŋ galeŋ qaita mombaajoŋ mende amamaawonaga.
Gawoŋ iikawaa hoŋanoŋ mende sokonotiwaajoŋ ama Jiisasnoŋ mono
Melkizedek kaaŋa asugiro. Ejembanoŋ ii Aarombaa areŋaa so mende
kuugi asugiro. 12 Jigo gawoŋ galeŋ gawoŋaa kanianoŋ utegoji, kambaŋ
iikanoŋ Kana qaanoŋ mono kaaŋiadeeŋ utegoja. 13 'Jigo gawoŋ galeŋ
qaita moŋ,' qaa ii Poŋnanaajoŋ jejonto, iinoŋ Liwai tuuŋnoŋga qaagoto,
mono tuuŋ moŋnoŋga kolooro. Tuuŋ iikawaa eja moŋnoŋ jiwowoŋ
jigowaa alatanoŋ nama gawoŋ mende meŋ laligoro. 14 Poŋnananoŋ
Juuda tuuŋnoŋga kolooroti, qaa ii asuganoŋ eja. Moosesnoŋ Juuda tuuŋ
yoŋonoŋ jigo gawoŋ galeŋ kombutiwaa qaa moŋ mende jero.

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedek kaaŋa moŋ

15 Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ moŋ Melkizedekwaa tani kaaŋa asug-
iji, iikanoŋ mono qaa jejoŋatiwaa hoŋa ii asuganondeeŋ qendeeno
sokonja. 16 Iinoŋ namo ejembanoŋ Kana qaa otaaŋ tuuŋaa so jeŋ
kotogitiwaajoŋ ama jigo gawoŋ galeŋ mende kolooroto, laaligo kom-
bombaŋa mende aliwaati, iikawaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma
muro jigo gawoŋ galeŋ kolooro. 17 *Moŋnoŋ iwaa kania naŋgoŋ
jero Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, "Giinoŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ
galeŋ koloon kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uba." 18 Anutunoŋ kaeŋ
jeŋ jeŋkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usuŋanoŋ
qaono ilaaŋ nonombaatiwaajoŋ amamaaŋkeji, iikawaajoŋ ii qewagoro.
19 Kana qaanoŋ ejemba akadamunana mokoloowombaajoŋ mende
ilaaŋ nonono. Qaago. Kawaajoŋ qaa areŋ mutuya qetegoŋ kitianoŋ
jejeromoŋromoŋ awaa soro nononja. Anana jejeromoŋromoŋ iikawaa
qaganoŋ nama saanoŋ Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋkeboŋa.
20 Anutunoŋ jigo gawoŋ galeŋ doŋgogaa qaaya jeŋ ii jojopaŋ
qaayanoŋ jeŋ kotiiro. Kaeŋ anoto, jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa yoŋoo
qaagia ii jojopaŋ qaanoŋ mende jeŋ kotiigi kileŋ kaeŋ aŋgi. 21 *Tosianoŋ
jigo gawoŋ galeŋ eeŋ koloogito, Anutunoŋ Jiisas kuuŋ qaaya ii jojopaŋ
qaayanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ ijoro,

> " 'Giinoŋ mono jigo gawoŋ galeŋ koloon kambaŋ tetegoya qaa
> laligoŋ uba.' Poŋnoŋ jojopaŋ qaa jeŋ kotiiroti, qaa ii mombo
> mende utegowaa."

22 Jojopaŋ qaa iikawaajoŋ ama Jiisasnoŋ mono soomoŋgo areŋ gbiliaa
hoŋa koloowaatiwaa galeŋa koloon nanja. Kaeŋ Anutu ano ejemba
batunananoŋ gawoŋ meŋ laligoja. Soomoŋgo areŋ iikanoŋ walaga
uuguŋ awaa soro kolooja.

23 Jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa ii wala eeŋanoŋ mamaga laligogi. Komuŋ
gawoŋgia toroqeŋ mewombaajoŋ amamaagiti, iikawaajoŋ ii mamaga
laligogi. 24 Yoŋonoŋ mamaga laligogito, Jiisasnoŋ kambaŋ tetegoya qaa
laligoŋ ubaati, iikawaajoŋ jigo gorawaa galeŋ gawoŋ ii tetegoya qaa
meŋ laligoŋ ubaa. 25 Gawoŋ ii meŋ laligojiwaajoŋ ama Jiisasnoŋ ejemba
iwaanoŋ kagi uŋuano Anutuwaa kosianoŋ kemakejuti, ii saanoŋ kotiiŋ
hamo qeŋ oŋono qaagianoŋ komuŋkeja. Kambaŋ so yoŋoojoŋ ama

* **7:17:** Ond 110.4 * **7:21:** Ond 110.4

Anutu qama koliŋkejiwaajoŋ laligoji, iikawaajoŋ mono saanoŋ hamo qeŋ nonondaboroŋkeja.
26 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa kaaŋanoŋ mono saanoŋ sokoma nononja.
Iinoŋ toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunoŋ
Jiisas siŋgisoŋgo ejemba ananaanoŋga tiriŋ kotoŋ wano Siwe jakeya
kuuya kotoŋ euwaa euyanoŋ uma qaita moŋ koloon laligoja. 27 *Jigo
gawoŋ galeŋ tosianoŋ somaŋa somaŋa wala iyaŋgiaa siŋgisoŋgogiaajoŋ
ama iikawaa gematanoŋ kanageso yoŋoo siŋgisoŋgogiaajoŋ ama
oronoŋ siimoloŋ ooŋ laligoŋkegi. Jiisasnoŋ aŋaa sele busuya qeleeno
siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mugi iikaaŋa kanoŋ kanageso ananaa
siŋgisoŋgonana ii indiŋ motooŋgo iikanondeeŋ koma konjoratiro
sokondabororo. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ ii jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa kaaŋa
kambaŋ so amakebaatiwaajoŋ mende amamaaja.
28 Anutunoŋ Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanoŋ eja ii
kuuŋ oŋoŋgi jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooŋkeju. Baloŋ eja yoŋonoŋ
ku-usuŋgia qaa laligojuto, Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa qaaya
ii kanageŋ nonoma ii jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiroti, iikawaa so Meria
kuuro waŋnana kolooja. Waŋnana iinoŋ mono akadamuya korebore
mokoloon kambaŋ tetegoya qaa kotiga laligoŋ uma laligowaa. Kiaŋ.

8

Soomoŋgo areŋ gbiliaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa

1 *Qaa jejoŋi, iikawaa qaa kota waŋa ii kokaeŋ: Anana jigo gawoŋ
galeŋ waŋnanawo koloojoŋ. Waŋnana iinoŋ Siwe gomanoŋ uma Uu-
tanana iwaa jiŋkaroŋ duŋ rara kooroŋanoŋ boro dindiŋanoŋ raja. 2 Opo
sel jigo hoŋa ii Siwenoŋ eja. Ii namo ejanoŋ memeta qaagoto, Poŋnoŋ
aŋo ii mero. Jigo gawoŋ galeŋ waŋnana iinoŋ opo sel jigowaa uuta
leegeŋ qata kowoga totoon iikanoŋ laligoŋ Anutu weleŋa qemambaa
gawoŋa meŋkeja.
3 Balombaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii nanduŋ kaleŋ Anutuwaa-
joŋ ama oronoŋ siimoloŋ ooŋ laligowutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ.
Iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ waŋnana Jiisasnoŋ kaaŋiadeeŋ aŋa Anu-
tuwaa nanduŋ ama muro. 4 Mooseswaa Kana qaawaa so nanduŋ kaleŋ
Anutuwaajoŋ amakeboŋatiwaajoŋ eja kuuŋ oŋoŋgi laligoju. Kawaajoŋ
jigo gawoŋ galeŋ waŋnana iikanoŋ namonoŋ laligonagati eeŋ, iinoŋ
mono balombaa jigo gawoŋ galeŋa koloomambaajoŋ amamaanaga.
5 *Balombaa jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ balombaa jiwowoŋ jigonoŋ
Anutu weleŋa qewombaa gawoŋa meŋkeju. Jigo iikanoŋ Siwe jigo
gorogaa sareya ano uŋaya kolooja. Moosesnoŋ jigo opo selnoŋ memam-
baajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ Siwe jigoyaa areŋa ii isaano.
Aisandaboroŋ galeŋ meme qaaya kokaeŋ ijoro, “Moba, baaŋanoŋ
laligona areŋ qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo
otaaŋ mewa.” Iikawaa so opo selnoŋ jiwowoŋ jigo gora mero iikanoŋ
Siwe jigowaa qereweŋa kolooro. 6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa
soomoŋgo qaa gbilia nonono iikanoŋ soomoŋgo qaa walaga uuguŋ
awaa soro kolooja. Soomoŋgo qaa iikanoŋ areŋ gbiliaa tandoya kolooja.
Soomoŋgo areŋ gbilia iikanoŋ mono areŋ walaga uuguŋ qabuŋayawo
kolooja. Qabuŋa iikawaa so Jiisasnoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋa

* **7:27:** Lew 9.7 * **8:1:** Ond 110.1 * **8:5:** Eks 25.40

awaa soro ii buŋa qeŋ aoŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ nama ilaaŋ nonomakeja. Gawoŋa iikanoŋ mono balombaa jigo gawoŋ meme ii mamaga uuguŋ akadamuyawo kolooja.

7 Soomoŋgo areŋ mutuyanoŋ koposowaa qaaya qaa koloon sokonagati eeŋ, soomoŋgo areŋ kanageŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ mono eeŋ mende mambombonaga. 8 *Kaento, ejembanoŋ kileŋ boligi Anutunoŋ kanagia mokoloon jeŋ oŋoma kokaeŋ jero,

"Poŋ niinoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ: Mobu! Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ Israel tuuŋ ano Juuda tuuŋ oŋowo soomoŋgo areŋ gbilia amaŋa.

9 Niinoŋ ambosakoŋurugia borogianoŋ meŋ Iijipt kantrinoŋga uŋuambe seleeŋgeŋ kagi yoŋowo soomoŋgo areŋ ambeto, yoŋonoŋ noo soomoŋgo areŋ ii mende qokotaaŋ teŋ koŋgi. Kawaajoŋ niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii gema uŋuwe. Poŋ niinoŋ kaeŋ jeŋ kotojeŋ. Soomoŋgo areŋ gbilia amaŋati, ii Buŋa qaa walagaa so qaago.

10 Kaaŋa qaagoto, kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro Poŋ niinoŋ Israel kanageso yoŋowo soomoŋgo areŋ gbilia kokaeŋ ama jemaŋa: Niinoŋ mono neenaa Kana qaana kuuya ii yoŋoo roromoŋgogianoŋ ama uugianoŋ tere kaaŋa oowe ewaa. Kaeŋ ama yoŋoo Anutugia koloowe yoŋonoŋ mono noo kanagesona kolooŋ laligowuya.

11 Kambaŋ iikanoŋ somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagoŋ laligowuya. Kawaajoŋ boi moŋnoŋ Pombaa kania mobutiwaajoŋ batugianoŋ mende kuma oŋoma laligowaa. Datanoŋ koga kokaeŋ mende ijowaa, 'Gii mono Poŋ moma yagowa.'

12 Kokaembaajoŋ nii moma yagoŋ noma laligowuya: Niinoŋ nanamemeŋgia bologa ii soŋgbama mesaomaŋa. Siŋgisoŋgogia mono duduuŋ ii mende toroqeŋ romoŋgomaŋa."

13 Anutunoŋ soomoŋgo areŋa kanageŋaajoŋ "Gbilia" jeŋ iikaaŋa kanoŋ soomoŋgo areŋ mutuyaajoŋ "Mono walaga kolooro," jero kania kaeŋ kolooro. Qaa areŋ moŋnoŋ kambaŋ koriga eŋ walaga kolooji, iikanoŋ mono alimambaa anja. Kiaŋ.

9

Balombaa opo sel jigonoŋ Anutu kokaeŋ mepeseegi:

1 Anutunoŋ soomoŋgo areŋ mutuya ama iikanoŋ kaaŋagadeeŋ waeya meŋ mepeseewombaa areŋa ii jeŋ kotoro otaagi. Ii otaaŋ namonoŋ opo sel jigo gora megi ero. 2 *Anutuwaa opo sel jigo gora ii kokaeŋ megi: Jigo uuta mutuya kanoŋ lambewaa duŋ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ nene duŋnoŋ Anutuwaa buŋa aŋgi raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya 3 *Kawaa gematanoŋ uuta moŋ qata jigo kowoga totooŋ ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranoŋ opo sopa nano.

4 *Jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ jiniŋ ooŋoombaa alata ano soomoŋgo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulnoŋ memeta ano bokis selia ii kuuya goulnoŋ tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjonoŋ ama bokis iikawaa uutanoŋ galeŋ komakegi. Kaaŋagadeeŋ

* **8:8:** Jer 31.31-34 * **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33 * **9:4:** Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jaŋ 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5

Aarombaanoŋ taa gbaru sota junjuŋa ano Anutunoŋ soomoŋgo areŋa jamonoŋ ooro ilaŋa ii bokis iikawaa uutanoŋ galeŋ komakegi. Bokis uutanoŋ iwoi karooŋ ii kaeŋ egi. 5 *Bokis qaganoŋ borosowo gajoba woi goulnoŋ memeta ii nani. Ii Anutunoŋ kosere laligoro asamararaŋaa sareya ii kolooro. Borosowo woi ii eŋgaŋgara kotuma bokis ununa turuŋ nani. Bokis ununa ii Anutuwaa koma konjoratiwaa duŋa kolooro. Qaa motomotooŋ ii kambaŋ kokaamba aŋa aŋa tororo amiŋ mobonatiwaa so qaago.

6 *Anutuwaa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaeŋ areŋgogi ero jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ kambaŋ so jigo uuta mutuya kanoŋ uma Anutu weleŋa qeŋ gawoŋgia meŋ laligogi. 7 *Kaaŋa laligogito, jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinondeeŋ gbani so indiŋa motooŋgo kanoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uma laligoro. Sa meŋ iikanoŋ uma aŋaajoŋ ano kanageso yoŋonoŋ poumapou qaganoŋ siŋgisoŋgo aŋgiti, mono iikawaajoŋ ama siimoloŋ ooŋ sa maaro kamaaro.

8 Kaeŋ areŋgoŋ aŋgi Uŋa Toroyanoŋ sare ii qendeema iikanoŋ ejemba kokaeŋ kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanoŋ toroqeŋ nanji, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikawaa kania ii asuganoŋ mende iŋisaano laligogi. 9 Qaa ii kambaŋ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ kaleŋa kaleŋa nanduŋ ama siimoloŋ meŋ kagi ooŋkejuto, uugianoŋ kileŋ luae mokoloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Uugianoŋ siŋgisoŋgo aŋgitiwaajoŋ ama tilooro siimoloŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranoŋ uma qama kooliŋkejuto, iikanoŋ mono siŋgisoŋgogia koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.

10 Nene kaleŋ ano apu kaleŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma aŋgi oomulu kania kania meŋ oŋomakejuto, kaeŋ selewaa jeŋkootoya kayagadeeŋ otaaŋkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa areŋ gbiliaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanondeeŋ kanaiŋ mende toroqeŋ sokombaa. Kiaŋ.

Kraistwaa sayaa kania

11 Kraistnoŋ kaŋ oyaŋboyaŋ nonomakejiwaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooroti, iinoŋ balombaa opo sel jigo ejanoŋ memeta iikanoŋ mende uro. Kaeŋ qaagoto, Siwenoŋ jigo gora raji, mono iikanoŋ uro. Jigo gora iikanoŋ uuta qaita moŋ kolooja. Asamararaŋanoŋ mono akadamuyawo. 12 Iikanoŋ uma jigo uuta mutuya kotoŋ meme ano bulmakao meria yoŋoo sagia mende meŋ keno. Kaeŋ qaagoto, iyaŋaa saya maaro iikanoŋ nemuŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uro. Iikanoŋ kambaŋ motooŋgowaa so uro tegoŋ sokonota eja. Dowenana kaeŋ meŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ kondooro kambaŋ tetegoya qaa sokoma eŋ ubaa.

13 *Wala namonoŋ meme ano bulmakao ejia uŋuŋ sagia meŋ kaŋ bulmakao embia kowiŋa kanoŋ siimoloŋ ooŋ iikawaa bugaajoŋa kaaŋagadeeŋ meŋ kaŋ ejemba kokojinjiŋgiawo iikanoŋ qeesaaŋ oŋomorigi sokoma oŋono. Kaeŋ hamo qeŋ oŋoŋgi iikanoŋ selegia soŋgbama meŋ soraiŋ oŋono laligogi. 14 Kaeŋ aŋgiti eeŋ, Kraistwaa sayanoŋ mono kambaŋ kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uuguŋ kokaeŋ ama nonomakeja: Sayanoŋ mono uunana tilooro soŋgbama

* **9:5:** Eks 25.18-22 * **9:6:** Jaŋ 18.2-6 * **9:7:** Lew 16.2-34 * **9:13:** Lew 16.15-16; Jaŋ 19.9, 17-19

nanamemenana koomu kotigaa buŋa koloowoŋatiwaa so ii koma konjoratiŋkeja. Kaeŋ ama nonono laaligo Toya Anutu weleŋa qewombaa gawoŋa ii mono afaaŋgoŋ meŋ laligowoŋa. Uŋa Toroyanoŋ laligoŋ kouma tetegoya qaa laligoŋ ubaati, iinoŋ mono Kraist ilaaŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaajoŋ ama iyaŋa qeleema aoŋ Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro.

15 Kania kokaembaajoŋ Kraistnoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋ waŋa kolooja: Anutunoŋ ejemba oyaŋboyaŋ koloonŋ kambaŋ tetegoya qaa kaaŋa laligowombaa qaa somoŋgoŋ oŋoonoti, iyoŋonoŋ iwoi ii buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananoŋ uumotooŋ ambombaa gawoŋa meŋ laligoja. Soomoŋgo areŋ mutuyaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo aŋgi iikanoŋ somoŋgoŋ oŋono laligogiti, Kraistnoŋ ii iikanoŋa isama oŋomambaajoŋ ama komuŋ dowegia mero.

16 Moŋnoŋ ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanoŋ aliaa buŋaya koloowaatiwaajoŋ jeŋ kotorota qaa eji, alianoŋ iwoi ii uulaŋawo mende mewaa. Uulaŋawo qaagoto, qaa toyanoŋ komuro kanianoŋ asuganoŋ asugiro iigigo kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ mewaa. 17 Jaawo laligoro kambaŋ iikanoŋ qaaya iikanoŋ hoŋawo mende koloowaato, qaa toyanoŋ komurogo qaayanoŋ mono esuŋawo koloowaa. 18 Qaa iikawaa so soomoŋgo areŋ mutuya ii kaaŋagadeeŋ oro saya mende maabuyagati eeŋ, mono hoŋawo mende koloonaga.

19 *Areŋ mutuyaa hoŋa ii kokaeŋ kolooro: Moosesnoŋ Kana qaawaa jeŋkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yoŋoojoŋ weeŋgoŋgo bulmakao meria ano meme uŋuro sagianoŋ kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindiriŋ lama juya osoga nezoŋgbala meŋ gumioŋ susuyanoŋ somoŋgoŋ sanoŋ qenduŋgoŋ qeesaaro Kana qaa Tere lama selianoŋ ooŋ lipiŋgiti, ii moriro. Ii moriŋgo kanageso kuuya batugianoŋ liligoŋ sa apunoŋ qenduŋgoŋ qeesaaŋ giliro iikanoŋ oŋomoriro. 20 Kaeŋ oŋomoriŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ qaaya teŋ kombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma oŋowo soomoŋgo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

21 *Kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ opo sel jigo gora ii kaaŋiadeeŋ sa iikanoŋ qenduŋgoŋ giliro moriro. Hamoqeqe gawoŋ mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaaŋagadeeŋ qenduŋgoŋ giliro moriro. 22 *Anutuwaa Kana qaanoŋ jeŋ kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanoŋ soŋgbaniŋ soraaya koloonkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ sa mende maanagati eeŋ, Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mende mesaonaga. Kiaŋ.

Kraistwaa sayanoŋ siŋgisoŋgonana koma konjoratiŋkeja.

23 Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano uŋauŋaya. Namonoŋ jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimoloŋ ooŋooŋ ama iikaaŋa kanoŋ hamo uŋugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajoŋ ii mende sokonja. Kawaajoŋ Kraistnoŋ siimoloŋ ooŋooŋ qaita moŋ anoti, iikanoŋ mono Siwe jigonoŋ uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo uŋuro soraaya koloogi sokono. Siimoloŋ ooŋooŋ qaita moŋ iikanoŋ mono namowaa siimoloŋ ooŋooŋa ii uuguŋ akadamuyawo kolooro. 24 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ jiwowoŋ jigo uuta kowoga totooŋ ejanoŋ memeta iikanoŋ mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya hoŋaa uŋauŋaya kolooro.

* **9:19:** Eks 24.6-8 * **9:21:** Lew 8.15 * **9:22:** Lew 17.11

Kraistnoŋ mono Siwe gomaŋ hoŋa iikanoŋ uma kambaŋ kokaamba ilaaŋ nonomakebaatiwaajoŋ jotamemenana koloon Anutuwaa jaasewaŋanoŋ asugiŋkeja.
25 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ gbani so oro sagia meŋ jiwowoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uma laligoro. Kraistnoŋ iikawaa so mende amakeja. Iinoŋ Siwe gomanoŋ indiŋ mamaga mende uro. Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro gbani so qeŋkebutiwaajoŋ ama eu mende uro.
26 Indiŋ motooŋgonoŋ mende sokonagati eeŋ, iinoŋ mono Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ siimboboloya kanjaŋawo moro indiŋ seiseiya koloonaga. Kaeŋ qaagoto, namowaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ ano kambaŋ kokaamba indiŋ motooŋgogadeeŋ siŋgisoŋgo koma konjoratiwaatiwaajoŋ ama asugiro. Asugiŋ iyaŋa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mubutiwaajoŋ ama aoro.
27 Namo ejemba ananaa areŋnana ii kokaeŋ eja: Anana kambaŋ moŋnoŋ komuwoŋa ano iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ nonombaa.
28 *Areŋ iikawaa so Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ ejemba seiseiya ananaa siŋgisoŋgonana koma konjoratiwaatiwaajoŋ indiŋ motooŋgowaa so kaŋ iyaŋa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mubutiwaajoŋ ama aoro. Iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ eleema kawaa. Siŋgisoŋgowaajoŋ ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajoŋ mambomakejoŋi, mono anana oyaŋboyaŋ nonoma nunuambaatiwaajoŋ ama asugiwaa. Kiaŋ.

10

Indiŋ motooŋgo koomunoŋ ama aoro sokondaborota eja.
1 Kana qaa walaga iikanoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania hoŋa ii mende kolooroto, oyaŋboyaŋ asugiwaatiwaa uŋauŋaya iikaya ero. Anutuwaa Kana qaawaa kania kaeŋ ejiwaajoŋ ama ejemba Anutu mepeseewombaajoŋ jigo goranoŋ kambaŋ so umakejuti, iyoŋonoŋ mono letoma akadamugiawo koloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Yoŋonoŋ kambaŋ tetegoya qaa nanduŋ kaleŋ meŋ kaŋ ama siimoloŋ ooŋooŋ iikayadeeŋ gbani so toroqeŋ ama laligogito, iikanoŋ mende sokono. 2 Iikanoŋ sokonagati eeŋ, siimoloŋ ooŋooŋ ii saanoŋ mesaowuyaga. Jigo goranoŋ Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋonoŋ indiŋ motooŋgo hamo uŋugi soraaya koloodaborowuyagati eeŋ, iikaeŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya ii mende toroqeŋ mobuyagato, ii toroqeŋ mogi. Kawaajoŋ oro kaleŋ ii toroqeŋ nanduŋgiaga amakegi.
3 Gbani so siimoloŋ ooŋ laligogiti, iikanoŋ mono toroqeŋ siŋgisoŋgogiaa gamuya ii jeŋ gbiliŋ oŋono laligogi. 4 Bulmakao ejia ano meme yoŋoo sagianoŋ mono siŋgisoŋgo koma konjoratiwaatiwaajoŋ amamaaŋkeja. Ii batogogito, osiŋ laligoŋ kougi.
5 *Kawaajoŋ Kraistnoŋ namonoŋ kamaaŋ asugiroti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jero,

> “Anutu, giinoŋ nanduŋ kalembaajoŋ ano siimoloŋ oowutiwaajoŋ mende koposoŋgoŋ laligonato, namonoŋ laaligowaa selia ii mozozoŋgoŋ nona.
> 6 Siimoloŋ ooŋ siŋgisoŋgogiaajoŋ ama nanduŋ kaleŋa kaleŋa ama laligogiti, ii iima kawaajoŋ mende aisooŋ laligona.

* **9:28:** Ais 53.12 * **10:5:** Ond 40.6-8

7 Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ ijowe, ‘Anutu, moba, niinoŋ koi kajeŋ.
Noo kanana ii papia liipiŋa iikanoŋ oogita eja. Iikawaa so mono
goo uusiiŋgaa so ama meŋ laligomaŋa.’ ”
8 Wala kokaeŋ jero, “Nanduŋ kaleŋ ama siimoloŋ ooŋ siŋgisoŋgogianoŋ
solaŋaniwaatiwaajoŋ iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajoŋ mono
siiŋganoŋ mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajoŋ mende
aisooŋ laligona.” Iwoi ii Kana qaa walagaa so toroqeŋ amakejuto, ii
kileŋ kaeŋ jero. 9 Kawaa gematanoŋ qaa kokaeŋ jero, “Anutu moba,
niinoŋ mono koi kaŋ goo uusiiŋgaa so ama meŋ laligomaŋa.” Kaeŋ
jeŋ Anutu waeya meŋ mepeseewombaa kania mutuya ii qewagoŋ kana
gbilia kuuro. 10 Anutuwaa uusiiŋanoŋ nemuŋ koma muro selianoŋ
siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa aŋgi tegorotiwaajoŋ mono tak kotoŋ nonono so-
raaya koloodaboroniŋ. Indiŋ motooŋgowaa so selia qeleenoti, iikanoŋ
mono kambaŋ so sokoma eŋ ubaa.
11 *Kambaŋa kambaŋa jigo gawoŋ galeŋ kuuya yoŋonoŋ nama jigo
gawoŋgia meŋkeju. Suulaŋ siimoloŋ iikayadeeŋ ooŋgo ooŋ amake-
juto, iikanoŋ siŋgisoŋgogia koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.
12 *Iikanoŋ amamaaŋkejuto, Siwewaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa Jiisasnoŋ
mono indiŋ motooŋgowaa so siŋgisoŋgowaajoŋ ama selia qeleeno
kambaŋ tetegoya qaa sokoma eŋ ubaa. Namonoŋ siimoloŋ ooŋooŋ
kaaŋa nama mugi Siwe jigonoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ raja.
13 Iikanoŋ rama kambaŋ batuya kokanoŋ Anutunoŋ tuarenjeŋuruta
riitano kamaaŋ uŋuro Kraist kaniaa doya* koloogi otokoriaŋ maabom-
baajoŋ mamboma laligoja. 14 Indiŋ motooŋgowaa so koomunoŋ ama
aoro siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mugi iikanoŋ sokondabororo saanoŋ
ejemba tak kotoŋ nonono soraaya koloowombaa so koloojoŋ. Kaeŋ
saanoŋ meŋ letoma nonono akadamunana kuuya mokoloon kambaŋ
tetegoya qaa iikaaŋa laligoŋ uboŋa.
15 Uŋa Toroyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii naŋgoŋ jero mojoŋ. Wala qaa
kokaeŋ jerota eja:

16 *“Poŋ niinoŋ kokaeŋ jejeŋ: Kambaŋ tosianoŋ tegoro iikanoŋ
mono soomoŋgo areŋ gbilia yoŋowo amaŋati, ii kokaeŋ: Niinoŋ
Kana qaana kuuya ii uu konoŋgianoŋ ama momogianoŋ tere
kaaŋa oomaŋa.”

17 *Kaeŋ jeŋ kokaeŋ toroqero, “Niinoŋ yoŋoo siŋgisoŋgogia ano
nanamemeŋgia jeulalaŋa aŋgiti, iikawaajoŋ duduuŋ ii mende
toroqeŋ romoŋgoŋ laligomaŋa.” 18 Qaa iikawaa so hoŋa kolooro
Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mesaoro qaanananoŋ tegorotiwaajoŋ
siŋgisoŋgonanaajoŋ siimoloŋ oowombaa so mende kolooja. Kiaŋ.

Anutuwo kaparaŋ koma laligowombaajoŋ nonoono.

19 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, Jiisaswaa sayanoŋ soŋgbama
nonono mono saanoŋ Anutuwaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ
uboŋa. Kaeŋ moma laariŋ kotiiŋ uuwoi mende amakejoŋ. 20 Jiisasnoŋ
kana kekeŋaa kana gbilia meleuro aŋo laaligo kotigaa kania koloon
nononja. Kana ii iyaŋaa selia qeleema iikaaŋa kanoŋ meleurota eja.
Kana ii riiŋ Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotoŋ jigo uuta kowoga

* **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1 * **10:13:** Kereuruta meŋ kamaaŋ oŋoma haamo ama gamu qeŋ oŋombombaajoŋ kanagianoŋ riiwagoŋ qagianoŋ do kaaŋa rilanjiŋ laligogi. Juuda yoŋoo kanagia kiaŋ. * **10:16:** Jer 31.33 * **10:17:** Jer 31.34

totooŋ iikanoŋ uboŋa. Jiisaswaa selianoŋ nemuŋ koma nonono opo sopaya ii saanoŋ kotowoŋa. 21 Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galeŋ uuta kolooŋ nonomakeja. Iinoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya galeŋ koma nonoma laligoja.

22 *Kaaŋa laligojiwaajoŋ anana mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ uuwoi kuuya yakariŋ pondaŋgadeeŋ momalaari qaganoŋ nama Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋ laligowoŋa. Sayanoŋ qeesaaro nonomoriŋ uutilotiloonana soŋgbano soraaya kolooŋ laligowoŋa. Uunananoŋ mende toroqeŋ jeŋ nonono mono awasaŋkaka laligowoŋa. Apu taaŋa ariniŋ meŋ taaliŋ nonono iikaaŋa mono Anutuwo qokotaaŋ laligowoŋa. 23 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa qaa somoŋgoŋ nononoti, iinoŋ mono qaaya pondaŋ otaaŋ ananawo nanja. Kaeŋ nanjiwaajoŋ ama iikaaŋa koloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama jokoloonkeboŋa. Iikanoŋ mono koŋgbara mesaoŋ zeŋ nama kotiiŋ laligowoŋa. 24 Uujopa ano nanamemeŋ awaa ambombaajoŋ mono uukuukuu meŋ naŋgoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaaŋa laligowombaajoŋ mono pondaŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowoŋa. 25 Tosianoŋ iyaŋgiaa uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroogia mesaoŋkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowoŋa. Kaeŋ qaagoto, Poŋ kawaatiwaa aiweseya iima kambaŋanoŋ dodowiji iikaaŋ mojoŋi, iikawaa so mono kaparaŋ koma kotiiŋ uukuukuu meŋ aoŋ laligowoŋa.

26 Buŋa qaa hoŋa momago ananaa aiŋnoŋ siŋgisoŋgo laŋ amboŋati eeŋ, siŋgisoŋgonana iikawaajoŋ mono nanduŋ jiwowoŋ moŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa. Siimoloŋ ooŋooŋ moŋ ii mende ilaaŋ nonombaa. 27 *Ii mende ilaaŋ nonombaato, Anutunoŋ qaanana ii jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qanananoŋ ubaatiwaajoŋ mamboma jenenana ororo keenana moma laligowoŋa. Anutunoŋ tuarenjeŋuruta gere gagirinoŋ oŋoowaati, iikawaa usuŋa kayadeeŋ koloowaatiwaajoŋ mono mamboma laligowoŋa. 28 *Moŋnoŋ Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanoŋ ooŋgi woi karoonoŋ qaaya naŋgoŋ jegi qaayawo koloowaati eeŋ, ii mono mende kiaŋkomuŋ mugi koomuwaa buŋa koloowaa.

29 *Kaeŋ koloowaato, ejemba moŋ kokaaŋa iwaa qaayaajoŋ mono nomaeŋ romoŋgoju? Moŋnoŋ Anutuwaa Meriaa qaaya kanianoŋ rikotaaŋ giliŋkeja. Soomoŋgo areŋ gbiliaa sayanoŋ tak kotoŋ muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaaŋa meŋ kamaaŋ amakeja ano kaleŋmoriaŋ Toya Uŋa Toroya ii mepaegoŋ muŋkeja. Moŋnoŋ kaaŋa kolooro Anutunoŋ qaaya gosiŋ iroŋa dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogoŋ koomuwaa buŋa koloowombaa so koloojonto, Anutunoŋ ejemba kaaŋaa iroŋa ii mono gere gagiriawo kuuŋ muro qaganoŋ uro siimbobolo honombonoŋa mende moma laligowaa. Naa siimbobolonoŋ sokoma munaga? Iwaa kaniaajoŋ mono nomaeŋ romoŋgoju?

30 *Qaa moŋ kokaeŋ eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawoŋga. Niinoŋ mono ejemba qaagiaa iroŋa meleemaŋa.” Toroqeŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, “Poŋnoŋ kanagesouruta oŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa.” Moŋ moronoŋ kaeŋ jeroti, nononoŋ ii moma

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25 * **10:27:** Ais 26.11 * **10:28:** Dut 17.6; 19.15 * **10:29:** Eks 24.8 * **10:30:** Dut 32.35, 36

mujoŋ. 31 Anutu laaligo Toyaa jaanoŋ nama kamaaŋ nunuro boria-noŋ
nunuwaati, iikanoŋ mono kanjaŋawo totooŋ koloowaa. Kiaŋ.
32 Looriwubotiwaajoŋ kokaeŋ jejeŋ: Anutuwaa asasaganoŋ karo
buŋa qeŋ aoŋ asarigiti, mono kambaŋ mutuya ii romoŋgoŋ laligowu.
Kambaŋ iikanoŋ momalaariwaa manja qeŋ siimbobolo mamaga
mokolooŋ ii kileŋ aoŋ oroŋ nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii
mende duduuwu. 33 Kambaŋ tosaaŋanoŋ gamu qeŋ oŋoŋgi koŋajiliŋ
mogi qenjaaronoŋ iŋiigigiiŋ laligogi. Kambaŋ tosaaŋanoŋ alaurugia
tani kaaŋagadeeŋ ama oŋoŋgi yoŋoo kooroŋgianoŋ naŋgi. 34 Tosaaŋa
kapuare mirinoŋ oŋooŋgi ragiti, mono ii iŋiima siimbobologia motooŋ
moma laligogi. Esuhinagia kisiyaeŋ qeŋ kopepereeŋ megiti, ii mono ko-
risoro qaganoŋ moma aŋgoŋ koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita
moŋ mende aliwaati, ii eŋ oŋonjiwaajoŋ moma iikawaajoŋ uluŋkoleŋ
moma laligogi.
35 Kawaajoŋ awasaŋkakagia mono kambaŋ kokaamba mende giliŋ
mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunoŋ mono iikawaa tawaya somata
oŋombaa. 36 Anutunoŋ iwoi oŋombaatiwaa qaa somoŋgorota eji,
oŋonoŋ ii buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ nanju. Kawaajoŋ Anutuwaa uusiiŋa
otaaŋ lombo moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma laligowuti eeŋ, Siwe-
waa buŋaya iikanoŋ mono oŋoo buŋa koloowaa. 37 *Kokaembaajoŋ
mono nama kotiiŋ laligowu: Kambaŋ torodaamoŋ iikayadeeŋ mono
toroqeŋ mamboniŋ

“Mombo kawaati, iinoŋ mono kaŋ kuuwaa. Kambaŋa mende qeŋ
koriro ubaato, kambaŋaa so tororo kawaa.
38 Tororo kawaato, noo alananoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋkeji,
iwaa momalaarianoŋ mono nemuŋ koma muro kotiiŋ laligoŋ
ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eeŋ, ii mende
sokono uunanoŋ iwaajoŋ mende aisoowaa.”

39 Qaa kaeŋ ejato, nononoŋ ejemba uugia mombo eleema momalaarigia
mesaoŋ gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋoo tuuŋgianoŋ mende nanjoŋ.
Kaeŋ qaagoto, momalaarinana ii mono galeŋ koniŋ Anutunoŋ hamo
qeŋ nonono laligoŋ Siwe gomanoŋ uboŋatiwaa so koloojoŋ. Kiaŋ.

11

Ejemba momalaarigiaajoŋ ama iwoi kokaeŋ kolooro:

1 Momalaariwaa kania ii kokaeŋ: Iwoiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ an-
joŋi, ii koloowaatiwaajoŋ mono kotiiŋ uuwoiya qaa moma laarijoŋ.
Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama meŋ hoŋa iibombaajoŋ mamboma
awasaŋkaka nanjoŋ. 2 Monowaa monoyanoŋga kanaiŋ ejemba mo-
malaarigianoŋ nemuŋ koma oŋono uugia meleeŋgi Anutunoŋ iŋiiro
sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi. 3 *Momalaarinananoŋ nemuŋ koma
nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaeŋ moma asariŋkejoŋ: Anutunoŋ
qaaya jeŋ kotoŋ iikanoŋ Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro.
Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba iwoi iimakejoŋi, ii iwoi ii-iita iikanoŋa
mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yoŋoo momalaarigia

4 *Kein (Kain) Aabel yoronoŋ Anutuwaajoŋ siimoloŋ oori Aabelnoŋ
uuta meleeno momalaarianoŋ nemuŋ koma muro tororo teŋ kono

* **10:37:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10

kaasoyanoŋ dindiŋa uro. Kaeŋ uro Anutunoŋ siimoloŋa iiro sokono jeŋ qeaŋgoro. Jeŋ qeaŋgoŋ Aabelnoŋ solaŋa kolooroti, Anutunoŋ qaaya ii naŋgoŋ jero momalaarianoŋ nemuŋ koma muro moro. Kaaŋa moma laligoŋ komuroto, ii kileŋ kambaŋ kokaamba nanamemeŋa moniŋ qaa iikanoŋ mono toroqeŋ uunana kuuŋ naŋgoŋ nonomakeja.

5 *Eja qata Eenok iinoŋ wala eeŋanoŋ uuta meleeno Anutunoŋ qaaya naŋgoŋ jeŋ qeaŋgoro moma iwaa jaayanoŋ sokoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ kouro momalaarianoŋ Eenok nemuŋ koma muro Anutunoŋ jaawo wano Siwenoŋ uro. “Anutunoŋ wano eu uro toroqeŋ mokoloowombaajoŋ amamaagi.” Buŋa Tere iikawaa so Eenok momalaarianoŋ aŋgoŋ koma muro mende komuro. 6 Uuta Anutuwaanoŋ meleenji, iinoŋ qaa kokaeŋ moma laariwaa: Anutunoŋ laligoja ano Anutunoŋ ejemba iwaa jaayanoŋ sokombombaajoŋ moŋganjuti, ii tawa qeŋ oŋombaa. Qaa woi ii moma laariŋ saanoŋ Anutuwaa kosianoŋ kawaato, mende moma laariŋ muŋ eeŋ iwaa jaayanoŋ sokombombaajoŋ amamaawoŋa.

7 *Anutunoŋ Nooawaajoŋ iwoi koloowaatiwaa galeŋ meme qaaya isaano. Aisano Nooanoŋ moma asariŋ sombuya qaita moŋ moma hoŋa mende iiro momalaarianoŋ nemuŋ koma muro teŋ koma waŋgo mero. Anutunoŋ iyaŋa ano sumaŋuruta aŋgoŋ koma oŋom-baatiwaajoŋ moma waŋgo ii mero. Nooa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro waŋgo meroti, nanamemeŋ iikanoŋ mono namo ejemba kanagia doogoya iŋisaano Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawaa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa kaleŋa ii buŋa qeŋ aoro. Ejemba Anutu moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkejoŋi, Nooanoŋ mono iikawaa so solaŋa kolooro. Kiaŋ.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

8 *Anutunoŋ Aabraham baloŋ moŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ iikanoŋ kembaatiwaajoŋ oono. Oono momalaarianoŋ nemuŋ koma muro qaa ii teŋ kono. Dakanoŋ kema keunaga ii mende moroto, ii kileŋ iyaŋaanoŋ baloŋ mesaoŋ keno.

9 *Kema kema Anutunoŋ baloŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, mono iikanoŋ keuro. Keuma waba kolooŋ ejemba nanamemeŋgia mende moroto, momalaarianoŋ nemuŋ koma murotiwaajoŋ mono kileŋ opo kuuŋ meŋ maama kanoŋ eŋ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yoronoŋ kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ baloŋ oŋombaatiwaajoŋ soomoŋgo qaaya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aoŋ baloŋ iikanoŋ toroqeŋ opo kuuŋgia meŋ maama eŋ laligogi. 10 Siwe siti tandoyanoŋ mende gisaawaati, Aabrahamnoŋ ii iimambaajoŋ mamboma laligoro. Anutunoŋ siti iikawaa areŋa ama uŋaya meŋ miri tandogia osoŋ mero powowoŋ kotakota eŋ ubaati, mono iikanoŋ keumambaajoŋ ama mamboma opo kuuŋnoŋ laligoro.

11 *Kaaŋa laligoŋ eja waŋa kolooroto, momalaarianoŋ nemuŋ koma muro kotiiŋ maŋ kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinoŋ kopiŋ laligoroto, ii kileŋ koro ama mera mero. Anutunoŋ Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somoŋgoŋ muroti, iwaajoŋ ama

* **11:5:** Jen 5.21-24 * **11:7:** Jen 6.13-22 * **11:8:** Jen 12.1-5 * **11:9:** Jen 35.27 * **11:11:** Jen 18.11-14; 21.2

qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ laligoro. Momalaaria iikanoŋ nemuŋ koma muro meria kolooro iiro. 12 *Eja motooŋgo iwaa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kileŋ iwaanoŋga kanageso somata qatawo koloogi. Seŋgelao sombinoŋ asarigi jaŋgogia weeŋgowombaajoŋ amamaajoŋi, me sakasiŋ kowe goraayanoŋ ejuti, gbiliurutanoŋ mono iikawaa so seiŋ koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajoŋ awelegoŋ laligogi:

13 *Ejemba sundugia ii jejoŋi, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laariŋ muŋ laligoŋ komugi. Anutunoŋ baloŋ oŋombaatiwaa qaa somoŋgoŋ oŋono laligogito, baloŋ iikanoŋ mende keugi. Kaeŋ qaagoto, baloŋgia ii koriganoŋ nama uuŋ iima waeya meŋ aisoogi. Iima eeŋ aisooŋ kokaeŋ jeŋ asariŋ jegi, “Namonoŋ wabaga kolooŋ qanda laligojoŋ.” 14 Ejemba iyaŋgiaa miri gomaŋgianoŋ keubombaajoŋ janjariŋ riiŋkejuti, iyoŋonoŋ qaa kaeŋ jeŋkeju. 15 Baloŋ mesaogiti, iikawaajoŋ romoŋgoŋ qaaya jewuyagati eeŋ, yoŋonoŋ mono saanoŋ eleema iikanoŋ keŋgi uugianoŋ tegonaga.

16 Mono saanoŋ eleembuyagato, yoŋonoŋ iikawaajoŋ mende romoŋgoŋ laligogi. Iikawaajoŋ qaagoto, kantri qaita moŋ Siwenoŋ eji, mono iikanoŋ keubombaajoŋ awelegoŋ laligogi. Anutunoŋ yoŋoojoŋ siti merotiwaajoŋ Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisooŋ yoŋoojoŋ ama gamu moŋ mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yoŋoo momalaarigia

17 *Anutunoŋ Aabraham aŋgotetenoŋ ama muro momalaarianoŋ nemuŋ koma muŋ Aisak Anutu kaleŋga muro. Anutunoŋ Aisakwaajoŋ baloŋ mumambaajoŋ ijoro Aabrahamnoŋ soomoŋgo qaa ii buŋa qeŋ aoroto, kileŋ meria motooŋgo ii moma tegoŋ iikanoŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano. 18 *Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Aisaknoŋ mono gbiliuruga nemuŋ koma oŋono kolooŋ goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kileŋ meria alatanoŋ ano. 19 Ama kokaeŋ gosiŋ romoŋgoro, “Komuwaato, Anutunoŋ saanoŋ kotiiŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waabaa.” Sareqaa kaeŋ jeroti, iikawaa so merianoŋ mombo toroqeŋ koomunoŋga kaaŋa waaro wano.

20 *Momalaarianoŋ Aisak nemuŋ koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegoŋ orono. Anutuwaa kotumotueya iikanoŋ mono kambaŋ kanageŋanoŋ kaaŋagadeeŋ sokoma orono qagaranoŋ umakebaatiwaajoŋ qama kooliro.

21 *Jeikobnoŋ komumambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ momalaarianoŋ nemuŋ koma muro meria Joosefwaa merawoita woi ii kotuegoŋ oroma taa gbaruyaa kitianoŋ laariŋ Anutu waeya meŋ mepeseero.

22 *Joosefwaa koomuyanoŋ dodowiroti, kambaŋ iikanoŋ momalaarianoŋ nemuŋ koma muro Israel kanageso Iijipt mesaoŋ kagiti, iikawaa sunduya ii jeŋ gbiliŋ iŋijoro. Kaeŋ iŋijoŋ kanageŋ qamoya dakanoŋ roŋ kombutiwaa qaaya ii jeŋ kotoŋ oŋono. Kiaŋ.

Mooseswaa momalaaria

* **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12 * **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12 * **11:17:** Jen 22.1-14 * **11:18:** Jen 21.12 * **11:20:** Jen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Jen 47.31–48.20 * **11:22:** Jen 50.24-25; Eks 13.19

23 *Momalaarigaranoŋ Mooseswaa nemuŋmaŋa nemuŋ koma orono
Moosesnoŋ kolooroti, ii kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ koiŋ karoombaa so
mesaŋgori. Mera ii iimasiiŋsiiŋawo tania moŋ kolooroti, ii iima kiŋ
pombaa jeŋkootoya uuguwobotiwaajoŋ toroko mende moma meragara
mesaŋgoŋ galeŋ koni.
24 *Moosesnoŋ somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi
momalaarianoŋ nemuŋ koma muro qa ii bosimambaajoŋ togoŋ faarao
kimbaa miria mesaoŋ kemaliro. 25 Saanoŋ toroqeŋ Iijipt yoŋowo
siŋgisoŋgowaa korisoroya mokoloon ii kambaŋ toroga laŋ aisoonagato,
laaligoya kaaŋa ii gema qero. Ii gema qeŋ Anutuwaa uumeleeŋ
kanageso yoŋowo toroqero kakasililiŋ ama oŋoŋgi ii motooŋ moma
aoŋ orowombaajoŋ moro uuta kolooro. 26 Anutunoŋ tawa mubaati-
waageŋ uuŋ nama kotiiro. Kawaajoŋ Iijipt yoŋonoŋ maa suaŋgiawo
kolooŋ siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajoŋ moro iwoi kamaaŋqeqeta
kolooro. Iikanoŋ iwoi kamaaŋqeqeta kolooro gema qeŋ Hamoqeqe
Toyawo toroqero iwaajoŋ ama mepaqepae ama muŋ laligogito, ii moro
kileŋ hoŋawo ano uuta kolooro.
27 Momalaarianoŋ Mooses nemuŋ koma muro Iijipt kiŋ poŋgiaa iriŋa
soombabotiwaajoŋ toroko mende moma kantria mesaoŋ karo. Anutu
ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romoŋgoŋ muŋ laligoroti, iikawaajoŋ mono
kaparaŋ koma nama kotiiro. 28 *Momalaarianoŋ nemuŋ koma muro
kiaŋkomu kendoŋ* ama iikawaa areŋa jeŋ kotoŋ oŋono aisooŋ ragi.
Koomuwaa gajobanoŋ Iijipt uutanoŋ mutu meraurugia uŋugi Israel
yoŋoo meraurugianoŋ komuwubotiwaajoŋ mono jeŋ kotoŋ oŋono
nagugianoŋ sa morigi.
29 *Momalaarigianoŋ Israel ejemba nemuŋ koma oŋono Kowe Os-
oga ii baloŋ kerasianoŋ kekeŋaa so kotoŋ kagi. Iijipt manjaqeqe
eja yoŋonoŋ ii kotowombaajoŋ batogogito, mono apunoŋ nemotoŋ
tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

30 *Momalaarigianoŋ Israel kanageso nemuŋ koma oŋono Jeriko
taonoŋ kaŋ kiropo sopaya weeŋ 7:baa so liligoŋ motooŋ kema kagi
kiropo sopaya sopaya kotakota iikanoŋ mono ororoŋgoŋ kamaagi.
31 *Momalaarianoŋ kana somata emba Reihab nemuŋ koma muro
kokaeŋ ano Anutunoŋ iima kobooro: Israel jotamemeya yoronoŋ baloŋ
iima mobowaajoŋ oloŋ kari ala meŋ koma horoŋ orono. Anutunoŋ ii
iima kanageŋ yaŋgiseŋ ejemba uŋuro tiwilaagi Reihab iima kobooro
yoŋowo motooŋ mende komuro. Kiaŋ.
32 *Naa qaaga mombo toroqeŋ jewenaga? Deiwid, Samuel ano ge-
jatootoo ejemba tosaaŋa yoŋoo sundugia toroqeŋ jewenagati eeŋ, noo
kambananoŋ mono mende sokonaga. 33 *Momalaarigianoŋ tosaaŋa
nemuŋ koma oŋono galeŋkoŋkoŋ totoŋa totoŋa meluŋgoŋ meŋ ejemba
mindiŋgoŋ oŋoŋgi nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligogi. Anutunoŋ
iwoi nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, mamaganoŋ qaa iikawaa

* **11:23:** Eks 2.2; 1.22 * **11:24:** Eks 2.10-12 * **11:28:** Eks 12.21-30 * **11:28:** Anutuwaa gajobanoŋ Israel ejemba iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, iikawaa kendoŋa ii ananaa qaanoŋ kiaŋkomu kendoŋ jeniŋ Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. * **11:29:** Eks 14.21-31 * **11:30:** Joos 6.12-21 * **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25 * **11:32:** Poŋ 6.11–8.32; 4.6–5.31; 13.2–16.31; 11.1–12.7; 1 Sml 16.1–1 Kiŋ 2.11; 1 Sml 1.1–25.1 * **11:33:** Dan 6.1-27

so qama kooliŋ moma laarigi hoŋa kolooro megi. Tosianoŋ laion oro batugianoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ laion qaa oogia somoŋgoro.

34 *Tosianoŋ gere bolaŋ uutanoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ gere esuŋa qowogoro mende oŋooro. Tosaaŋa manjawaa soo somatanoŋ uŋuwombaajoŋ aŋgi Anutunoŋ yoŋoonoŋ soo jeta meŋ mooniro kok koŋgi. Mamaganoŋ looloria koloon qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ esuŋ oŋono kotiigi. Tosianoŋ manja qeŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ esuŋ oŋono kawali kotakota koloogi. Waba yoŋoo manjaqeqe tuuŋgianoŋ kagi tosaaŋanoŋ qama kooliŋ moma laariŋ kanoŋa mono oŋotaagi unjurama keŋgi.

35 *Emba tosianoŋ kitigianoŋ komuro qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro mombo toroqeŋ aitoŋgogi. Ejemba tosianoŋ koomu gematanoŋ oyaŋboyaŋ uuta mokoloowombaajoŋ moma kaparaŋ koma naŋgi. Kaaŋa naŋgi qanjonoŋ uŋuŋ kakasililiŋ kania kania ama oŋoma kokaeŋ iŋijogi, “Anutu qakoona uulaŋawo isama gomboŋa.” Kaeŋ iŋijogito, yoŋonoŋ ii togogi toroqeŋ jaabamagege meŋ oŋoma laligogi. 36 *Tosianoŋ Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawonoŋ uŋugi siimbobolo kania kania mokoloon laligogi. Toroqeŋ tosaaŋa gbadooŋ kapuare miria miria kanoŋ oŋooŋgi laligogi.

37 *Tosaaŋa jamonoŋ uŋugi komugi. Tosaaŋa segenoŋ motoŋ oŋoŋgi woi koloogi. Tosaaŋa manjawaa soo somatanoŋ uŋugi komugi. Tosianoŋ lama selia ano meme selia kanoŋ opo kaaŋa mouma laŋ kema liligogi. Kaaŋa wanaya tooŋ koloogi sisiwerowero ano kakasililiŋ tondu meŋ oŋoŋgi laligogi. 38 Siwewaa akadamugiawo koloon balombaa nanamemeŋ bologaajoŋ mogi mende sokoma oŋono iikanoŋ mende toroqegi. Mende toroqeŋ laŋ liligoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema kaŋ baaŋa baaŋa uma kamaaŋ kobaa me namo riiriitaa uutanoŋ eŋ laligogi. Kiaŋ.

39 Ejemba sundugia jejeŋi, ii kuuya momalaarigianoŋ nemuŋ koma oŋono uugia meleeŋgi Anutunoŋ iŋiiro sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi. Kaaŋa laligogito, ii kileŋ Anutunoŋ oyaŋboyaŋ qaita moŋ nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, iikanoŋ iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende keuro. Qaago. 40 Anutunoŋ ii aŋgiodeeŋ qaagoto, mono ananawo motooŋ akadamunanawo koloodaborowoŋatiwaajoŋ moja. Kaeŋ moma kawaajoŋ oyaŋboyaŋ qaita moŋ nonono mokoloowombaa qaa areŋa ano eja. Kiaŋ.

12

Anutunoŋ maŋ koma mindiŋgoŋ nonomakeja.

1 Ejemba tuuŋ somata qatawo kaaŋanoŋ momalaariwaa kania naŋgoŋ jeŋ koosu kaaŋa liligoŋ nonoma nanjuti, ii mojoŋ. Kawaajoŋ anana kaaŋiadeeŋ mono lombonana kuuya ano siŋgisoŋgo afaaŋagadeeŋ kokosiiŋ nonomakeji, ii giliniŋ kemba. Anutunoŋ anana momalaariwaa manjaya qeŋ Satan haamo ama mubombaa areŋa anota eja. Kawaajoŋ laaligo batuya koi laligoŋgo komuwoŋati, batuya ii mono

* **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1 Kiŋ 17.17-24; 2 Kiŋ 4.25-37 * **11:36:** 1 Kiŋ 22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6 * **11:37:** 2 Hist 24.21

nuuguna guuguwe kaaŋ kaparaŋ koma manja qeŋ bobogariŋ kemboŋa. 2 Jiisasnoŋ momalaarinana meŋ letono kolooro meŋ somariiro kotiiŋ akadamuyawo kolooŋkeji, Toya ii mono jaanananoŋ uuŋ tororo iimakeboŋa. Iinoŋ saanoŋ toroqeŋ Siwe gomanoŋ laligoŋ aisoonagato, ii mesaoŋ kamaaŋ iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoonoŋ kikekakasililiŋ kaaŋa komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaaronoŋ moma mokosiŋgoŋ komuro. Komuŋ Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ raranoŋ uma boro dindiŋanoŋ raja.

3 Siŋgisoŋgo ejemba yoŋonoŋ kaeŋ tuarenjeŋ ama mugi siimbobolo moroti, oŋonoŋ mono ii romoŋgoŋ laligowu. Zolologoŋ looriŋ uukamakamaa koloon nama momalaarigia ano jejeromoŋromoŋgia mesaowubotiwaajoŋ mono kaeŋ amakebu. 4 Siŋgisoŋgo ambombotiwaajoŋ aoŋ oroŋ manja qeŋ laligogi iikanoŋ siŋgisoŋgowaa Toyanoŋ mono sagorogoro (gbilibambaŋ) mende uŋuro. 5 *Amanoŋ meraborauruta yoŋoojoŋ qambaŋmambaŋ qaa oŋonji, Anutunoŋ iikawaa so qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mono ii duduuŋ laligoju,

> “Oo merana, Poŋnoŋ mindiŋgoŋ gomakeji, iikawaajoŋ mono mona geegee mende koloowa. Qaa jeŋ gono iikanoŋ mono uukamakamaa mende koloon laligowa.
>
> 6 Poŋnoŋ ejemba jopagoŋ oŋomakeji, ii mono mindiŋgoŋ oŋomakeja.
>
> Ejemba merabora kaaŋa uŋuama kalaŋ koma oŋomakeji, ii kuuya koobinoŋ uŋuŋkeja.”

7 Merabora moŋ amayanoŋ mende mindiŋgoro laŋ laligonaga, iikaaŋa mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋo merabora kaaŋa ama oŋomakeja. Kawaajoŋ lombo oŋono ii mono mindiŋgoŋ oŋombaatiwaa tania romoŋgoŋ moma mokosiŋgoŋ diŋgoŋ laligowu. 8 Anutunoŋ meraborauruta kuuya mindiŋgoŋ oŋomakejiwaa so oŋo mende mindiŋgoŋ oŋonagati eeŋ, mono iwaa meraborauruta hoŋa mende koloowuyaga. Kaeŋ mono oŋoaŋgiaa jaajaa gua merabora maŋgia qaa kaaŋa koloowuyaga.

9 Qaa ii mombo kokaeŋ jemaŋa: Namowaa maŋurunananoŋ mindiŋgoŋ nonoŋgi ii goda qeŋ oŋoma laligoniŋ. Selewaa maŋurunananoŋ qerewena koloojuto, uunanaa Amanananoŋ mono hoŋa ano uuta kolooja. Kawaajoŋ mono iwaa qaa baatanoŋ kema diŋgoŋ laligoŋ kotiiniŋ sokombaa. 10 Selewaa maŋrunananoŋ mono iyaŋgiaa momogiaa so kaparaŋ koma namonoŋ kambaŋ toroga laligowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonoma laligoŋkeju. Yoŋonoŋ kaaŋa laligoŋkejuto, Anutunoŋ mono tak kotoŋ nonono iwaa so soraaya koloowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonomakeja. Kaeŋ ama oŋanoŋ awaa ano oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ moja.

11 Moŋnoŋ mindiŋgoŋ nonono kambaŋ iikanondeeŋ korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejoŋ. Qaa ii hoŋato, iikawaa hoŋa ii kanageŋ kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ ejemba iikaaŋa kanoŋ meŋ gbiliŋ oŋomakeji, iyoŋoo nanamemeŋgianoŋ diŋgoro luae qeŋ oŋono moma laligowuya. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ ano galeŋ meme qaa tosia

* **12:5:** Job 5.17; Gba 3.11-12

12 *Kawaajoŋ “Sawiŋgia tegoro borogia bimooŋ sororoŋgoŋ nanji, ii
mono meŋ waama mindiŋgowu. Tawogia juma simiŋgia sunji, ii mono
meŋ kotiiwu.” Buŋa qaa moŋ kaeŋ eja. 13 *Koriŋkoriŋawonoŋ ligisooŋ
kamaaŋ qero kanianoŋ suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia
qotogoŋ mende ama mubuto, mono qeaŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma
laligowu. Buŋa qaa moŋ kokaeŋ eja,

“Kana riiŋ kekeŋaa kanagia mono meŋ qeleleegi dindiŋa koloowu.”
Qaa iikawaa so mono uuqeaŋgoŋ qeŋ aoŋ laligowu.

14 Ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ uumotooŋ laligowutiwaajoŋ mono
kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu. Moŋnoŋ laaligo soraaya mende
mokoloowaati, mono eeŋ Poŋ mende iibaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ meŋ
soraiŋ oŋombaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu. 15 *Moŋnoŋ
Anutuwaa kaleŋmoriaŋa uuguŋ mende buŋa qeŋ aowabotiwaajoŋ
mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Nene gawonoŋ oro kaambogawo ii
tiitawo qonjomakejoŋ. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono
qewagowu. Mende qewagogi iikanoŋ somariiŋ kouma eŋkalololoŋ meŋ
oŋono mamaga oŋoo uugianoŋ tiloowabo.

16 *Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ serowiliŋ ambabo me Iisoo (Eesau) kaaŋa
aŋgonjorayawo laligowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
Iisoonoŋ mutu mera koloorotiwaa borosamo toya kolooroto, qaa ii
nene indiŋ motooŋgo newaatiwaajoŋ ama qewagoro. Qewagoro
koga Jeikobnoŋ borosamowaa qaaya ii nene iikanoŋ sewaŋa meŋ
buŋa qeŋ aoro. 17 *Kanageŋ soomoŋgo qaagaraa so kolooro Maŋaa
kotumotueyanoŋ mono Jeikob qaganoŋ uro, oŋo ii moju. Kaeŋ uro
Iisoonoŋ kotumotue ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ moma welema saaro
jauŋanoŋ kamaaro. Kaeŋ kaparaŋ koma welenoto, kileŋ qaa kogawo
somoŋgoriti, ii utegomambaa kania moŋ mende mokolooro. Kawaajoŋ
mutu meriaa kotumotueya ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ moroto, iikanoŋ
osiŋ amamaaro.

18 *Wala eeŋanoŋ Israel kanageso yoŋonoŋ Sainai (Sinai) kosianoŋ
kaŋ naŋgi baaŋa iikanoŋ gere bolanoŋ jero. Jeŋ kaaso kondunduŋgoŋ
kamaaŋ paŋgamaŋ mero raidimboŋ qero Anutunoŋ iikanoŋ yoŋowo
soomoŋgo areŋ ano. Sainai (Sinai) baaŋa iikanoŋ boronoŋ oosiri-
woŋatiwaa so koloojato, oŋonoŋ baaŋa kaaŋa iikawaa kosianoŋ mende
kaŋ kouma laligoju. 19 Anutunoŋ soomoŋgo areŋa ii Sainai baaŋanoŋ
kokaeŋ ano: Gajobaurutanoŋ romoŋ qaita moŋ uugi aŋgotomaŋa
ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otoŋa mogi. Ii moma qaa kaaŋa
mombo mende jero mobutiwaajoŋ weleŋgi. Oŋonoŋ baaŋa kaaŋa
kawaa kosianoŋ mende kaŋ kouma laligoju. 20 *Anutunoŋ qaa kotiga
jeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Moŋnoŋ ejemba me bao oro moŋnoŋ
baaŋa ii oosiriwaati eeŋ, ii mono jamonoŋ qegi komuwa.” Kaeŋ jeŋ ko-
toŋ oŋono qaa ii otaawombaajoŋ moma bimooŋ amamaagi. Kawaajoŋ
qaa mombo mende jewaatiwaajoŋ weleŋgi. 21 *Iwoi kanjaŋawo totooŋ
ii uuŋ iigi Moosesnoŋ kokaeŋ jero, “Nii mono toroko moma jenena
ororo nanjeŋ.”

---

* **12:12:** Ais 35.3 * **12:13:** Gba 4.26 * **12:15:** Dut 29.18 * **12:16:** Jen 25.29-34
* **12:17:** Jen 27.30-40 * **12:18:** Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27 * **12:20:** Eks
19.12-13 * **12:21:** Dut 9.19

22 Oŋonoŋ kaeŋ qaagoto, mono uugia meleema Zaion baaŋa dodowiŋ
kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenoŋ eji,
iikanoŋ gajobauruta ten tauseŋa ten tauseŋa yoŋonoŋ tuuŋa tuuŋa meŋ
rii oroŋ korisoro amakejuti, oŋonoŋ mono siti ii dodowiŋ laligoju.
23 Wala kolokoloo doŋgoga kolooŋ uumeleeŋ kanageso koloogi qa-
gia Laaligowaa buknoŋ oogita Siwenoŋ eji, oŋonoŋ mono iyoŋoo
tuuŋgia somata ii toroqeŋ laligoju. Anutunoŋ ejemba kuuya ananaa
qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, oŋonoŋ mono beŋnana iwo toroqeŋ
laligoju. Anutunoŋ ejemba meŋ solaŋaniŋ oŋono letoma akadamu-
giawo kolooŋ komugiti, oŋonoŋ mono iyoŋoo kokoosogiawo toroqeŋ
laligoju. 24 *Oŋonoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋa Jiisas iwaanoŋ
kaŋ iwo qokotaaŋ nanju. Iinoŋ sayanoŋ qeesaaro oŋomoriŋkeji, mono
laaligo iikaaŋanoŋ kouma laligoju. Aabelnoŋ saya maaroto, Jiisas-
waa sayanoŋ Aabelwaa saya uuguŋ qaa akadamuyawowaa muŋgeŋa
kolooja.
25 *Wala eja moŋnoŋ namonoŋ laligoŋ Anutuwaa uusiiŋa ejemba
iŋisaama oŋono mamaganoŋ ii mobombaajoŋ togogi Anutunoŋ iroŋa
meleeno qagianoŋ uro. Yoŋonoŋ iikanoŋa kok kombombaajoŋ
amamaagiti eeŋ, anana mono nomaeŋ kok komboŋaga? Kambaŋ
kokaamba alanana moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa Siwenoŋga ninisaama
jeŋkeji, anana ii silemale ama mesaojoŋi eeŋ, mono lombonoŋga
kok mende totooŋ komboŋa. Qootogonanaa iroŋa mono oŋanoŋ
qanananoŋ ubaatiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ moŋnoŋ saŋe qero mojuti,
oŋonoŋ qaa ii moma teŋ kombombaajoŋ gejajuju me mondomondo
mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ
laligowu.
26 *Wala eeŋanoŋ qaaya iŋijoro namo utugoŋ memenjaliroto, geja-
tootoo qaaya moŋ jeŋ somoŋgorota kambaŋ kokaamba kokaeŋ eja,
“Kambaŋ moŋnoŋ namo mombo utugoŋ memenjalimaŋa. Namo-
gadeeŋ qaagoto, iwoi ambe sombinoŋ kaaŋagadeeŋ utugowaa.” 27 Qaa
kaeŋ ejato, “Kambaŋ moŋnoŋ mombo” jeji, qaa iikawaa kania ii kokaeŋ:
Anutunoŋ ilawoila mokoloorota eji, iikanoŋgadeeŋ mono utugoŋ ute-
gowaato, Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanoŋ mono nama
kotiiŋ eŋ ubaa.
28 Anana bentotoŋ mende utugowaati, ii buŋa qeŋ aoŋ nanjoŋ.
Kawaajoŋ mono “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ iikaaŋa kanoŋ waeya meŋ
mepeseeŋ uuqeeaŋgo meŋ muŋkeboŋa. Ii jeta uuguwombotiwaa
keenana moma goda qeŋ laligowoŋa. 29 *Ananaa Anutunananoŋ mono
gere bolaŋ kaaŋa kolooja. Kawaajoŋ gereyanoŋ nonooro siimbobolo
mobombotiwaajoŋ mono toroko qaganoŋ goda qeŋ muŋkeboŋa. Kiaŋ.

13

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

1 Uumeleeŋ alaurunana oŋoaŋgia mono jopagoŋ aoŋ laligowu.
2 *Waba ejemba batugianoŋ kawuti, ii mono kalaŋ koma oŋoŋgi ain-
joloŋ mokolooŋkebu. Kaeŋ ambombaajoŋ mono mende duduuŋkebu.
Tosianoŋ kaaŋa aŋgiti, iikanoŋ Siwe gajoba tosaaŋa mende moma

* **12:24:** Jen 4.10 * **12:25:** Eks 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Dut 4.24 * **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3

asariŋ motooŋ koma horoŋ oŋoŋgi mirigianoŋ laligogi. 3 Tosianoŋ kapuare mirinoŋ laligojuti, ii romoŋgoŋ oŋomakebu. Oŋoaŋgio yoŋowo gbadooŋ oŋoŋgi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romoŋgoŋ oŋomakebu. Tosaaŋa meŋ boliŋ oŋoŋgi iikawaa siimboboloya mojuti, ii mono oŋoaŋgio kaeŋ laligowuyagati, iikaaŋa moma romoŋgoŋ oŋomakebu.

4 Ejemba oloŋkalu ano serowiliŋ anjuti, Anutunoŋ ii jeŋ tegoŋ oŋombaa. Kawaajoŋ kuuya oŋonoŋ mono loemba laaligo ii goda qegi soraaya kolooro loemba batugaranoŋ kiiqetete qaa jewoŋa moŋ mende ewa.

5 *Anutunoŋ aŋo qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, “Niinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende gomesaoŋ gema gumaŋa.” Qaa kawaajoŋ ama nanamemeŋgianoŋ meŋgo mewombaajoŋ otoko mende koposoŋgoŋkebuto, iwoi eŋ oŋonji, iikawaajoŋ mono mogi sokoma oŋono korisorowo laligowu. 6 *Kaeŋ moma saanoŋ qaqabuŋabuŋananawo satiiŋ nama kokaeŋ jeŋ laligowoŋa,

“Poŋnoŋ ilailaana kolooro namo ejembanoŋ tiwilaaŋ nombutiwaa
so mende kolooju. Kawaajoŋ keena moŋ mende moma laligojeŋ.”

7 Galeŋurugianoŋ Anutuwaa qaa iŋijogiti, ii mono romoŋgoŋ oŋoma laligowu. Nanamemeŋgia nomaeŋ ama megi laaligogianoŋ tegoroti, mono ii romoŋgoŋ momalaarigiaa siligia otaaŋ laligowu. 8 Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeeŋ kete laligoja ano kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaa. 9 Kaleŋmoriaŋ toroqeŋ buŋa qeŋ aoniŋ uunana meŋ kotiiro qeaŋgoŋkebaato, nene newombaa silia ii me iikanoŋ mono uunana meŋ kotiiwaatiwaajoŋ amamaaŋkeja. Tosianoŋ nenewaa qizimiziŋ kania kania otaagi nanamemeŋ iikanoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ oŋono porogoro. Kawaajoŋ tosianoŋ qizimiziŋ morota morota ejemba kuma oŋomakejuti, oŋonoŋ mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanoŋ mono jiŋjauŋ mende ama oŋomba.)

10 Siimoloŋ ooŋooŋ alata qaita moŋ ii ananaanoŋ eja. Balonoŋ opo sel jigo gorawaa gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ siimoloŋ qaita moŋ iikawaa bakaya meŋ newombaajoŋ amamaaŋkeju. Anutunoŋ iyoŋoojoŋ qaa kaeŋ mende jeŋ tegorota eja. 11 *Namonoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ nama ejemba siŋgisoŋgogia koma konjoratiwaatiwaajoŋ ama oro qeŋ saya meŋ jigo gorawaa uuta kowoga totooŋ iikanoŋ umakejato, oro hoŋgia ii meŋ gomaŋ tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleeŋgeŋanoŋ kema iikanoŋ oogi jeŋ aloweeŋkeja. 12 Iikawaa so Jiisas kaaŋagadeeŋ kanagesouruta iyaŋaa sayanoŋ meŋ soraiŋ oŋombaatiwaajoŋ ama siti kiropowaa nagu seleeŋgeŋanoŋ qegi siimbobolo moma komuro.

13 Kawaajoŋ gomaŋ tawatawa* laligojoŋi, anana mono iikawaa kiropo seleeŋgeŋanoŋ kema Jiisaswaanoŋ toroqewoŋa. Iwaajoŋ ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowoŋa. 14 Ii kokaembaajoŋ: Siti tetegoya qaa eŋ ubaati, ii namonoŋ mende eŋ nononjato, siti kanageŋ asugiŋ nonombaati, ii iibombaajoŋ mono janjariŋ riiŋ laligojoŋ. 15 Kawaajoŋ mono suulaŋ Jiisasnoŋ nemuŋ koma nonono Anutuwaajoŋ mepemepesee nanduŋ ama laligowoŋa. Jiisas qata mepeseeŋkejuti, iyoŋoo je buugiaa hoŋanoŋ mono Anutuwaa

* **13:5:** Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * **13:6:** Ond 118.6 * **13:11:** Lew 16.27 * **13:13:** Balonoŋ kusu laligojoŋi, iikawaa qata tawatawa.

nanduŋa kolooja. 16 Iwoi eŋ oŋonji, ii mendeema aoŋ meŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuti, iikanoŋ mono Anutuwaa nanduŋa moŋ kolooja. Anutunoŋ nanduŋ ii iiro uutanoŋ qeaŋgoro sokomakeja. Kawaajoŋ kaeŋ ambutiwaajoŋ mono mende duduuwu.

17 Galeŋurugia mono teŋ koma oŋoma ku-usuŋgia baatanoŋ kema laligowu. Gawoŋ megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanoŋ ambuti, iyoŋonoŋ mono iikaaŋa iŋiima uugia galeŋ komakeju. Yoŋonoŋ gawoŋgia ii uulombo qaganoŋ mewubo. Iikanoŋ oŋo mende ilaaŋ oŋonaga. Kawaajoŋ mono qaagiaa baatanoŋ kema laligogi korisoro qaganoŋ gawoŋgia megi sokombaa.

18 Mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Iwoi kuuya kanoŋ nanamemeŋ qabuŋayawo ambombaa siiŋa eŋ nonono Anutunoŋ niniima “Sokonja,” jero uugejanananoŋ moniŋ qeaŋgoŋkeja. Qaa ii moma yagojoŋ. 19 Noojoŋa qama kooliŋkebutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma kokaembaajoŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Oŋo qama kooligi Anutunoŋ kambaŋ mende meŋ koriro qeaŋgoŋ saanoŋ mombo oŋoonoŋ kamaŋa.

Kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ:

20 Jiisasnoŋ komurotiwaajoŋ ama lama galeŋ qabuŋayawo kolooŋ laligoja. Saya molaaŋ iikawaa muŋgeŋanoŋ Anutuwaa soomoŋgo areŋa qokotaaŋ meŋ kotiiro kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Anutunoŋ Poŋnana ii meŋ gbiliro koomunoŋga waama kotiiŋ laligoja.

21 Anutu luae Toyanoŋ mono inaaŋ oŋoma uusiiŋaa so ama meŋ laligowutiwaa akadamuya kuuya oŋomakebaa. Iikaaŋ saanoŋ kotiiŋ gawoŋ awaa kania kania meŋ laligowu. Iinoŋ meweeŋgoŋ kuuŋ oŋono Jiisas Kraistwaanoŋ naŋgoŋ laaligo Anutuwaanoŋ sokonji, mono iikaaŋa laligowu. Kraistwaa qabuŋaya mono kambaŋ so mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Qaa tetegoya

22 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Buŋa Tere toroga koi ooŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ qambaŋmambaŋ qaana koi mono kaparaŋ koma buŋa qeŋ aowu. 23 Buju koi mono mobu: Uumeleeŋ alanana Timoti ii kapuare mirinoŋga isaŋgi kamaaro. Uulaŋawo koi koubaati eeŋ, mono iwo kaŋ iŋiibota.

24 Yeizozo qaa ambe galeŋurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii iŋijowu. Itali alaurunananoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.

25 Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo eŋ uma ewa.

Jeimswaanoŋ Tere
Jeimsnoŋ Tereya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Gomaŋa gomaŋa kanoŋ ejemba kania kania uugia meleema letomakejuti, iyoŋoo nanamemeŋgianoŋ sisau siliqalu kolooro metetaŋgoŋ kamaaŋ uŋuro Anutuwaa qabuŋayanoŋ kamaawabo. Kawaajoŋ Jerusalem bisop Jeims iinoŋ gejanono qaa morota morota meŋ kululuuŋ koi ooja. Gejanono qaaya tosia ii kokaeŋ: Momakooto hoŋa ii nomaeŋ? Zioz gawoŋ hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya. Aŋgotete uutanoŋ laaligo. Tosia mende iŋiima sureewu. Je buu susugia mono galeŋ kombu. Selegia mepeseewu me uugia meŋ kamaaŋ aowu? Aŋgowowo me ala ilailaa ambu? Kaparaŋ koma qamakooli gawoŋ mewu.

Majakakaya waŋa ii kokaeŋ: Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ somariiŋ akadamuyawo koloowaatiwaa qata bosima qaaya koma gbiliŋ meniŋ hoŋa koloowaa me qaago? Je buu susunananondeeŋ moma laarijoŋ jeniŋ mende sokonja. Zioz gawoŋ hoŋa qaa, ii zioz koomuya.

Tere kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1
Momalaari ano momakooto 1.2-8
Ejemba wanaya ano qabuŋayawo 1.9-11
Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete 1.12-18
Buŋa gejanondeeŋ momo me teŋkoŋkoŋ 1.19-27
Kamaaŋqeqeta ii mende iŋiima sureewu 2.1-13
Momalaari gawoŋa qaa ii omaya kolooja 2.14-26
Neselanananoŋ mono tiwilaaŋ nonombabo 3.1-18
Luaenoŋ laaligo me balombaa nanamemeŋ 4.1–5.6
Lombo bosima qama koliniŋ hoŋa koloowaa 5.7-20

1 *Jeims niinoŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraistwaanoŋ gawoŋ meŋ laligojeŋ.

Israel tuuŋ 12 ananaanoŋga tosaaŋa oŋo Israel mesaoŋ gomaŋa gomaŋa deema kema laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi ooŋ joloŋgia jejeŋ.

Moma laariŋ qama kooliŋ momo hoŋa mokoloowoŋa.

2 Oo uumeleeŋ alauruna, momalaariwaa aŋgotete kania kania qagianoŋ umakeji, iikawaajoŋ uugianoŋ mono mende kamaaro simbawoŋawogadeeŋ moma aisooŋ laligowu. 3 Aŋgotetenoŋ qagia-noŋ uro iikanoŋ momalaarigia kotiiro mono kaparaŋ koma moko-siŋgoŋ nambu. Ii mojutiwaajoŋ mono aisooŋ laligowu. 4 Kaparaŋ koma nambuti eeŋ, iikanoŋ mono toroqeŋ meŋ letoma oŋono nanamemeŋgiaa hoŋa kuuya ii akadamuyawo kolooŋkebaa. Iikaeŋ kolooro Anutunoŋ oyaŋboyaŋanoŋ uugia meŋ saa qero uuwaa iwoi mombaajoŋ mende memeaŋgoŋ laligowuya.

5 Oŋoonoŋga moŋnoŋ “Nomaeŋ ambenaga?” jeŋ momakootowaajoŋ amamaaji, iinoŋ mono Anutu qama kooliro ii mubaa. Anutunoŋ kaleŋa ii loloogeŋ kuuya nonoma sologeŋ mende jeŋ nonomambaajoŋ

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3; Apo 15.13; Gal 1.19

momakeja. Kawaajoŋ ii saanoŋ muro buŋa qeŋ aowaa. 6 Qama kooliwaati, iikanoŋ nombaati, mono iikaeŋ moma laariŋ uuwoi mende totooŋ amba. Moŋnoŋ uuwoi anji, iinoŋ kowe siri kaaŋa uma kamaaŋkeja. Haamonoŋ kowe qindiiro lansaŋ kema kaŋkeja. Iikawaa so koloowabotiwaajoŋ mono qamakooliaajoŋ uuwoi mende amba.

7 Uuwoi ejemba kaaŋa Poŋnoŋ iwoi mubaatiwaajoŋ mono mende romoŋgowa. 8 Iwaa uutanoŋ mono juquno kaiyakaya kuuya kanoŋ kiŋkololoŋ ama koŋgbara qeŋ qaa kemameŋ-kaŋmeŋ jeŋkeja. Kiaŋ.

Wanaya ano qabuŋawo laaligo

9 Uumeleeŋ alauruna, oŋoo batugianoŋ tosianoŋ kamaaŋqeqeta laligogi Anutunoŋ oŋoojoŋ moro uuta kolooja. Kawaajoŋ mono saanoŋ oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋkebu. 10 *Tosianoŋ uuta laligojuto, moneŋ hinagiaajoŋ mende mogi umakejiwaajoŋ ama kamaaŋqeqeta tani laligoŋ mono oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋkebu. Yoŋoo laaligogianoŋ mono bura juraya kaaŋa kolooŋ sooliwaa. Kamaaŋqeqeta ano uuta anana komuwoŋati, iikanoŋ ororoŋ koloowoŋa. 11 Weeŋnoŋ kouma bura jeŋ kotoro qararaŋgoŋ sooliŋ jurayanoŋ suma kamaaŋkeja. Jurayanoŋ kamaaro batuyaa kaitania iimasiiŋsiiŋawo kanoŋ titiikota koloonkeja. Qabuŋagiawo yoŋonoŋ esuhinagia meŋ seiwombaajoŋ ewaewaŋ komakejuto, laligoŋ bura kaaŋa gororoŋgowuya. Kiaŋ.

Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete

12 Anutunoŋ qaaya kokaeŋ somoŋgorota eja, “Ejemba uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti, niinoŋ ii laaligo kombombaŋa oŋoma waŋgianoŋ goul ila koma oŋomaŋa.” Qaa iikawaa so bologaa aŋgobatonoŋ mombaa qaganoŋ uro iikanoŋ kaparaŋ koma kotiiro tegoro mono laaligo kotigaa ila soroŋ buŋa qeŋ aoŋ oyaŋboyaŋ koloowaa. Iwaajoŋ “Mono simbawoŋawo!” jejoŋ. 13 Kileŋaa Toyanoŋ Anutu aŋgobato meŋ mubaatiwaa so mende kolooro Anutunoŋ moŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaajoŋ mende aŋgobato meŋ muja. Kawaajoŋ moŋnoŋ aŋgobato uutanoŋ laligoŋ kokaeŋ mende jewa, “Anutunoŋ aŋgobato meŋ nono siŋgisoŋgo amambaajoŋ anjeŋ.”

14 Anutunoŋ qaagoto, ananaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ mono potitiŋ kaaŋa horoŋ nonono motowaa bitiŋbitiŋanoŋ osiniŋ siŋgisoŋgowaa aŋgobatoya kaeŋ motomotooŋ ananaanoŋ koloonkeju. 15 Moŋnoŋ siiŋa kombombaŋa bologa mende somoŋgoji, ii siŋgisoŋgo kondooja. Kondooro siiŋa kombombaŋanoŋ koro ama siŋgisoŋgo ii merabora kaaŋa mero koloonkeju. Siŋgisoŋgonoŋ koloon somariidabororo koomu kotiga koloon muŋkeja.

16 Oo wombo alauruna, siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ mono mende tiligoŋ oŋomba. 17 Kaleŋ awaa akadamugiawo kuuya ii Anutunoŋ ano Siwe eukanoŋa asuginkeja. Koiŋ ano weeŋ jaagara kouma kotoŋ kemeri uŋa-uŋagaranoŋ koriŋ toriŋ amakejato, asa-saga kuuyaa Toya aŋo mende utegowaa. Auŋa me uŋauŋa moŋ ii iwaanoŋ mende eja. 18 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, nono iyoŋoo batugianoŋ yambu dologa koloon laligowoŋatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ aŋaa siiŋaa so qaa hoŋaa kota uunananoŋ komoro iikanoŋ kolokoloo doŋgoga nonono kolooniŋ. Kiaŋ.

---

* **1:10:** Ais 40.6-7

Buŋa qaa eeŋ moboŋa me teŋ koma mewoŋa?

19 Oo wombo alauruna, mono qaa koi romoŋgoŋ mende duduuwu:
Oŋo mono kuuya qaa mobombaajoŋ geja uulaŋawo qewu.
Qaa laŋ ii uulaŋawo mende jewu. Iriŋgianoŋ mono uulaŋawo
mende soomba. 20 Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaa siiŋa mo-
makejato, iriŋsoŋsoonoŋ ii mende kondooŋkeja. Kawaajoŋ mono
iriŋsoŋsooŋ mesaoŋ qaa bonjoŋ jeŋ laligowu. 21 Qewoloŋ kania kania
ano nanamemeŋ jewoŋawonoŋ qokotaajuti, ii mono mesaowu. Mono
yaŋgiseŋgia mesaoŋ Anutuwaa qaa baatanoŋ kema qaa kota uugianoŋ
komomakeji, ii mono moma aŋgoŋ koma laligowu. Kaeŋ aŋgi qaa
iikanoŋ saanoŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya.

22 Buŋa qaa ii eeŋ tooŋ mogi hoŋa mende koloowabo. Kaaŋa silemale
ama tiligoŋ aowuboto, qaa ii mono koma gbiliŋ laligowu. 23 Moŋnoŋ
qaa eeŋ tooŋ moma iikawaa so mende amakeji, iinoŋ eja kokawaa
so kolooja: Moŋnoŋ jaasewaŋa atatonoŋ (jainoŋ) aimakeja. 24 Aima
mesaoŋ moŋgeŋ kema kaitania nomaeŋa, ii uulaŋawo duduuŋkeja.
25 Ii awaa qaagoto, moŋnoŋ kana qaa akadamuyawowaajoŋ geja ama
iigigiiŋ iikanoŋ qokotaaŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loolooŋkeji, iwaa
nanamemeŋaajoŋ mono “Eeso simbawoŋawo!” jewoŋa. Iinoŋ qaa
moma ii mende duduuŋkejato, ii oŋanoŋ teŋ koma iikawaa so amakeja.

26 Moŋnoŋ uumeleembaa komagbiligbili amambaajoŋ jeŋ je buu
susuya mende galeŋ koma aŋa kaeŋ tiligoŋ aoŋkeji, iwaa uumeleembaa
Buŋa gawoŋanoŋ mono iwoi omaya, hoŋa qaa kolooŋkeja. 27 Anutu
Maŋgaa jaasewaŋanoŋ uumeleembaa Buŋa gawoŋ soraaya silemaleya
qaa memambaajoŋ jejaŋi eeŋ, mono kokaeŋ amba: Guaŋ mera ano
malo konjiliŋ qaganoŋ laligojuti, mono ii kema iŋiima kalaŋ koma
oŋoma laligowa ano balombaa nanamemeŋaa qewoloŋanoŋ uuga
tiloowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. Kiaŋ.

2

Kamaaŋqeqeta ii mende sureeŋ oŋombu.

1 Oo uumeleeŋ alauruna! Jiisas Kraist Poŋnana qaqabuŋayawo moma
laariwombaajoŋ jejuti eeŋ, mono ejemba tosaaŋa mende iŋisoroon
tosaaŋa mende sureeŋ oŋombuto, keda motooŋgonoŋ ama oŋoma
laligowu.

2 Iikawaa sareqaaya moŋ ii kokaeŋ: Eja qabuŋayawo moŋ, boro
susuya goul biniŋawo ano opo malekuya iimasiiŋsiiŋawo, iinoŋ qaa
mirigianoŋ uro eja wanaya moŋ selekopaaya junjuraŋa jewoŋawo iinoŋ
kaaŋagadeeŋ unaga. 3 Uri oŋo eja geria iimasiiŋsiiŋawo ii koma horoŋ
muŋ kokaeŋ jewuyaga, “Oo somatanana, gii saanoŋ jaaqeqeyanoŋ eu
kema duŋ rara qemboŋawo iikanoŋ raba.” Kaeŋ jeŋ eja kamaaŋqeqeta
ii iima tiiŋ muŋ jewu, “Gii saanoŋ goraayanoŋ kema namba me
kana qembonoŋ kamaaŋ raba.” 4 Sili kaaŋa kolooro oŋo kanageso
batugianoŋ boŋ jawo ama mendeema aoŋ qemasologeŋ ama qaagiawo
kolooju. Roromoŋgogia bologa otaaŋ jenteego ejemba doogoya kolooju.

5 Oo wombo alauruna, mobu! Anutunoŋ bentotoŋa ejemba jopagoŋ
muŋkejuti, iyoŋoo buŋa ewaatiwaa qaaya jeŋ kotiiŋ somoŋgoro. Qaa
iikawaa so tosianoŋ baloŋ ejemba yoŋoo jaagianoŋ kamaaŋqeqeta
koloojuto, Anutunoŋ ii iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono momalaarigiaajoŋ

ama uuta kolooju. Yoŋonoŋ bentotoŋaa uutanoŋ keugi galeŋ koma oŋono esuhinagiawo koloowuya.

6 Hoŋanoŋ uuta koloojuto, oŋo ejemba wanaya iŋiima tiiŋ sisiriiŋ oŋoma laligoju. Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ oŋo moneŋ hinagia qaawaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋoma oloŋkalu ama oŋoŋgi kamaaŋqeqeta kolooŋkeju. Yoŋonoŋ oŋo horoŋ oŋoŋgi qaa jakeya jakeya kanoŋ keumakeju. 7 Oŋo Kraistwaa buŋa koloogi qa awaa soro ii oŋoma iikawaa so oŋoomakejuto, qabuŋagiawo yoŋonoŋ mono uumeleeŋ (kristen) qa ii laŋ jeŋ boliŋ kisama kema kaŋ jeŋkeju? Namowaa uuta yoŋonoŋ ii kuuya amakeju.

8 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ Anutu bentotoŋaa kana qaa waŋa teŋ koma otaagi sokombaa. Anutuwaanoŋ qaa ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja: “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba tosaaŋa kaaŋiadeeŋ uuganoŋ uukaleŋ ama jopagoŋ oŋomakeba.” 9 Iikanoŋ sokombaato, oŋo ejemba tosaaŋa iŋisoroon tosaaŋa sureeŋ oŋoma keda motooŋgonoŋ mende ama oŋomakejuti eeŋ, mono siŋgisoŋgo amakeju. Anutuwaanoŋ kana qaa waleeŋgi iinoŋ mono qaagia ii mokoloon jeŋ tegoŋ oŋombaa. 10 Moŋnoŋ kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkejato, iikanoŋga jojopaŋ motooŋgonoŋ kamaaŋ qeji, iinoŋ mono kana qaa korebore waleema qaayawo kolooja.

11 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Anutu “Serowiliŋ mono mende amba,” jeroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro, “Moŋ mono mende qena komuwa.” Gii serowiliŋ mende anjanto, kileŋ moŋ qena komuji, iikanoŋ mono kana qaa kuuya waleendaboroŋ laligojaŋ. 12 Anutuwaanoŋ kana qaa ii siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon laligowombaajoŋ eja. Anutunoŋ kana qaa iikanoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwutiwaajoŋ romoŋgoŋ qaagia iikawaa so jeŋkebu ano nanamemeŋgia uujopa qaganoŋ amakebu. 13 Moŋnoŋ ejemba uujopa qaganoŋ mende kiaŋkomuŋ oŋoma laligowaati, Anutunoŋ mono iwaa qaa gosiŋ kiaŋkomu qaganoŋ mende jeŋ tegoŋ mubaa. Moŋnoŋ ejemba uujopa qendeema oŋoma laligowaati, Anutunoŋ ii gosiŋ muŋ saanoŋ kiaŋkomuŋ muro simbawoŋawo kolooŋ selia meŋ ubaa. Kiaŋ.

Momalaari hoŋa qaa ii koomuya kolooja.

14 Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ “Jiisas moma laarijeŋ,” jeŋ iikawaa gawoŋa mende mero momalaaria iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ munaga? Qaayanondeeŋ moma laariro Anutunoŋ iima hamo qero letombaa me qaago? Ii qaago! 15 Iikawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Uugia meleeŋgiti, oŋoo batugianoŋ ejemba moŋnoŋ opo kerembaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ weeŋ motooŋgowaa so nembaneneya qaa laligonaga. 16 Kaeŋ laligoro oŋoonoŋga moŋnoŋ iwo aitoŋgoŋ selewaa naŋgonaŋgo mende muŋ kokaeŋ ijoro monaga, “Gii saanoŋ kema nembanene neŋ gere konama bonjoŋ raba.” Qaa omaya ii moro iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ munaga? Ii qaago totooŋ!

17 Kaaŋiadeeŋ momalaari omaya tooŋ ii koomuya kolooja. Momalaari gawoŋaa hoŋa mende mejiwaajoŋ momalaarianoŋ mono qamo kaaŋa kolooja.

---

* **2:8:** Lew 19.18 * **2:11:** Eks 20.13, 14; Dut 5.17, 18

18 Moŋnoŋ kokaeŋ jenaga, “Giinoŋ uuga meleena niinoŋ nanamemeŋ
dindiŋa otaaŋkejeŋ.” Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ gijojeŋ, “Giinoŋ ‘Anutu
moma laarijeŋ,’ jeŋ iikawaa gawoŋa mende meŋ eeŋ momalaarigaa
hoŋa mono nomaeŋ qendeema nonaga? Niinoŋ uumeleembaa gawoŋa
mewe iina kanoŋ mono saanoŋ neenaa momalaarinaa hoŋa qendeema
gombaa.” 19 Gii “Anutu motooŋgo raji, ii moma laarijeŋ,” jejaŋi, ii awaa!
Omejiilaŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariju. Ii moma laarijuto,
iikanoŋ qindiiŋ oŋono Anutuwaajoŋ jeneŋgia oroŋkeja.
20 Oo eja uuga qaa, gii omejiilaŋ yoŋoo tani kaaŋa moma laariŋkejaŋ
me? Momalaariwaa gawoŋa mende mena hoŋa mende kolooro qaa
ii eeŋ omaya jena momalaariganoŋ mono iwoi omaya, hoŋa qaa
koloonkeja. Iikawaa kania ii sareqaana iikanoŋ qendeema gonja me
qaago? 21 *“Qaago!” jewabotiwaajoŋ ama sareqaa moŋ jemaŋa. Mo-
malaariwaa wanjalenana Aabraham iinoŋ dindiŋa nomaeŋ kolooro?
Iinoŋ Anutuwaa jeta teŋ koma meria Aisak wama kema alatanoŋ ama
kanoŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano. Kaeŋ ama momalaari qaganoŋ
gawoŋ mero Anutunoŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. 22 Sareqaa
iikawaa kania ii iima asarijaŋ me qaago? Aabrahamnoŋ moma laariŋ
qaagadeeŋ mende jeroto, momalaari qaganoŋ nama iikawaa silia
kaaŋagadeeŋ qero nemuŋ kono sokono. Nanamemeŋ dindiŋa ama meŋ
laligoro momalaarianoŋ iikaaŋ somariiŋ akadamuyawo kolooro.
23 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma
laariŋ muro qata Eja Dindiŋa jero.” Qaa ii eeŋanoŋ hoŋawo koloorotiwaa so ii oogita tosianoŋ Aabrahambaa qata “Anutuwaa aliaga,” kaeŋ
qama jeŋ laligogi. 24 Solaŋa koloowombaajoŋ momalaariwaa qaa
ii jenananondeeŋ jeniŋ mende sokonja. Silinananoŋ momalaariwaa
nanamemeŋ hoŋa amboŋati eeŋ, Anutunoŋ mono qaanana jeŋ tegoro
solaŋaniwoŋa. Sundunanoŋ mono iikawaa kania qendeenja.
25 *Sareqaa moŋ ii kaaŋagadeeŋ jewe uumeleeŋ gawombaa kania
ii qendeema gombaa: Israel yoŋonoŋ gomaŋ iima kotowaotiwaajoŋ
eja woi wasiŋ oroŋgi keni kana somataa emba qata Reihab iinoŋ
uruama kalaŋ koma oroma kana moŋnoŋ oromesaoro keni. Iinoŋ
momalaariwaa nanamemeŋ kaeŋ ano Anutunoŋ ii iima qaaya jeŋ
tegoro solaŋaniro. Kiaŋ.
26 Niinoŋ qaana koi kokaeŋ jeŋ tegomaŋa: Eja kokoosoya qaa ii
qamoya. Iikawaa so momalaari gawoŋmemeya qaa ii mono koomuya
kolooja. Kiaŋ.

3

Neselanananoŋ mono tiwilaaŋ nonombabo.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga mamaganoŋ uugia waaro
“Tosaaŋa yoŋoonoŋ koposo mindiŋgowoŋa,” jeŋ boi qaqazu, eja to
koloowombaajoŋ uugia waambabo. Nono tosaaŋa kuma oŋoma ananaa
roromoŋgonana mende mindiŋgowoŋati eeŋ, Anutunoŋ ii iiro mende
sokono qaanana gosiŋ kotakota jeŋ tegoŋ iikawaa so ironja uuguŋ
nonombaa. 2 Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Anana kuuyanoŋ kana qaa
mamaga qiwitigoŋkejoŋ. Moŋnoŋ neselaŋa galeŋ koma qaa mende

* **2:21:** Jen 22.1-14 * **2:23:** Jen 15.6; 2 Hist 20.7; Ais 41.8 * **2:25:** Joos 2.1-21

qiwitigoŋkeji, iinoŋ mono eja akadamuyawo soro kolooja. Iinoŋ saanoŋ kotiiŋ laaligoya kuuya kaaŋagadeeŋ galeŋ koma laligowaa.

3 Hoos ii siiŋnana teŋ kombutiwaajoŋ ama aeŋ qawa qaa oogianoŋ suluŋ somoŋgoŋ kasanoŋ horoŋ kanoŋ saanoŋ hoŋgia somata kuuya ii mindiŋqindiŋ ama oŋoniŋ kemakeju. 4 Kaaŋagadeeŋ waŋgo somata iikawaa siligia romoŋgowu. Waŋgo tosia ii somasomatato, kileŋ haamo kotiganoŋ ii naŋgoŋ oŋoŋgi kowe kotoŋ kemakeju. Somata qatawo koloojuto, ii kileŋ kekeŋaa galeŋa kapten iinoŋ waŋgo giliŋanoŋ rama siiŋa otaaŋ stia (steer) loqaya melaa iikayadeeŋ meleŋqeleeŋ ano waŋgo somatanoŋ kawaa so meleema kemakeja.

5 Neselambaa kania ii kaaŋiadeeŋ. Ii sele busunanaa kitia melaadaga koloojato, kileŋ saanoŋ qaa somata kania kania iikanoŋ selenana meŋ uma jeŋkejoŋ. Mono koi romoŋgoŋ laligowa:

Gere lokota melaadanoŋ tereema kemeŋ saanoŋ jolonoŋ mondoŋ duuya somata qatawo jedabororo kamaanaga.

6 Neselanananoŋ kaaŋagadeeŋ gere bolaŋ kaaŋa kolooja. Ii sele busunanaa kitia kitia iikawaa batugianoŋ rama qewolombaa kondomondoo nemuŋa kolooja. Kaeŋ kolooro gere siawaa Toyanoŋ jiilaŋanoŋ ootiriŋ iikanoŋ upipiiro afaaŋagadeeŋ uugerenoŋ mondoŋ jero uuta kuuya kotomotoŋ tilooro laaligoyanoŋ nanamemeŋa kuuya ii jewoŋ kaaŋa totowiwaa. 7 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, ii oro kania kania, kooŋ me iwoi baagianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti me kowenoŋ laligojuti, ii ejembanoŋ meŋ looriŋ oŋombutiwaa so kolooju. Tosaaŋa ii koma tutugoŋ meŋ looriŋ oŋoŋgi miriwaa oroya kolooju.

8 Kaaŋ koloojuto, neselanananoŋ mono oro kawalia kaaŋa kolooja. Ii nombeŋ warabe kaaŋanoŋ saa qeqeta koloon oŋomumu kaaŋa oŋoŋgoŋ niniŋ meŋ komuŋ nonomambaajoŋ jojoriŋkeja. Ejemba kuuyanoŋ ii meŋ looriŋ somoŋgoŋ mubombaajoŋ amamaaŋkeju. 9 *Neselanananoŋ Poŋ Jiisas ano Maŋ Anutu mepeseeŋ oromakejoŋ ano leegeŋ ejemba iyaŋaa kaitani kaaŋa mokoloon oŋonoti, ii qaa seinoŋ laŋ qasuaaŋ oŋomakejoŋ.

10 Neselaŋ motooŋgo iikanoŋ Anutuwaa qata mepeseeŋkejoŋ ano qaa seinoŋ tosaaŋa qasuaaŋ oŋoma jeŋkejoŋ. Oo uumeleeŋ alauruna, kaniagianoŋ kaaŋa ero mende sokonja. 11 Apu saaŋa ano kaambogawo ii apu jaaya motooŋgonoŋa ujuŋgoŋ koumakejao me qaago? Kaaŋ qaago. 12 Oo uumeleeŋ alauruna, jogaŋnoŋga pandigbamo (saŋ) ii saanoŋ kolooŋkeja me qaago? Kaaŋagadeeŋ jao gerenoŋga mandariina saanoŋ kolooŋkeja me qaago? Iikawaa so apu saaŋa ii kou kaambogawonoŋga ujuŋgomambaajoŋ amamaaŋkeja. Mono ii.

Momakooto hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya

13 Oŋoo batugianoŋ moronoŋ momakootowo kolooŋ qaa mindiŋgowaatiwaa so kolooja? Moŋnoŋ “Kaaŋa kolooja,” jewuti eeŋ, iinoŋ mono uuta ii momakootoyaa so meŋ kamaaŋ silianoŋ gumbonjonjoŋ nanamemeŋa qendeeno asuganoŋ asugiro iiniŋ sokombaa. 14 Iikanoŋ sokombaato, uugianoŋ motoqoto koloon uunoŋ junjuŋ ero iriŋsoŋsooŋ kaambogawo moma gemaqeqe ama aoŋkejuti eeŋ, momakootogia iikawaajoŋ mono selegia eeŋ tooŋ mende meŋ ubu. “Qaa hoŋa otaajoŋ,” jeŋ mono iikawaa hoŋa kolatiwubo. 15 Yoŋoo-noŋ

* **3:9:** Jen 1.26

momakooto kaaŋa ii balombaa momakootoyaga. Ii Siwenoŋga mende kamaaŋkejato, omejiilaŋ yoŋonoŋ ejemba sololooŋ oŋoŋgi jegi Uŋa Toroyanoŋ iikawaajoŋ wosobiri momakeja.

16 Daeŋ yoŋoo uugianoŋ motoqoto kolooŋ uunoŋ junjuŋ ero iriŋsoŋsooŋ moma gemaqeqe ama aoŋkejuti, iyoŋoo laaligogianoŋ sisau iliŋwaliŋ ero sili aŋgonjorayawo kania kania otaaŋkeju. 17 Ii otaaŋkejuto, momakooto Siwenoŋga kamaaŋkeji, iikawaa kania mutuya ii nanamemeŋ soraaya. Momakooto soraayaa silia tosaaŋa ii kokaeŋ: Luaenoŋ laligowombaa siiŋa eŋ oŋono gumbonjonjoŋ qaganoŋ tosaaŋa uujopa ama oŋoma qaa baatanoŋ keŋgi Uŋa Toroyanoŋ uugia saa qero tosaaŋa kiaŋkomuŋ ama oŋoŋgi uumomogiaa hoŋa awaa awaa ii mamaga asugiŋkeja. Gbiŋgbaoŋ mesaoŋ ejemba qaagia bakasasaŋ mende gosiŋ selenondeeŋ ala-ala mende laligoju. 18 Luaeqeqe ejembanoŋ luaenoŋ laligowombaajoŋ moma iikawaa kota komogi hoŋa nanamemeŋ dindiŋa kolooro oyaŋboyaŋ laligoŋkeju. Kiaŋ.

Balombaa momakooto mesaoŋ Anutuwaa ala kolooŋ laligowu.

4

1 Naa iwoinoŋ manja ano aŋgowowo kondooro batugianoŋ kolooŋkeja? Oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋanoŋ mono waama sele busugia sokono awaa ano bologa iikanoŋ aworaŋgori manja ano aŋgowowo kolooŋkeja. 2 Oŋo iwoi kania kania mewombaa siiŋa kotakota bobo momakejuto, ii oŋoo buŋa mende kolooŋkeja. Iwoiwaa iimasiiŋ ama baagoŋ uugianoŋ gere jero ejemba uŋugi komuŋkejuto, kileŋ ii mende meŋkeju. Kawaajoŋ yoŋ jeŋ aŋgo-wowo ama manja qeŋkeju. Oŋo Anutuwaajoŋ mende qama kooliŋ oŋoaŋgio eeŋ mewombaajoŋ mojuti, iikawaajoŋ ii mende buŋa qeŋ aoŋkeju.

3 Anutuwaajoŋ qama kooliŋkejuto, kileŋ ii kokaembaajoŋ mende meŋkeju: Uugianoŋ mende diŋgoro iwoi oŋono ii mesooŋ oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa metogoŋ sele busugiaa korisoro ambombaajoŋ moma welemakeju. Ii mende sokono Anutunoŋ ii aŋgoŋ komakeja. 4 Oo oŋo oloŋkalu ejemba kaaŋa kolooju. Loemba kana dindiŋa mesaoŋ serowiliŋ amakejuti, oŋo mono iikawaa so Anutu mesaoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo ala-ala meŋ moneŋ hinanondeeŋ uugia somoŋgoŋ laligoju. Tani kaaŋ ama iikanoŋ mono Anutuwo kerekere amakeju. Ii moma kotoju me qaago? Kawaajoŋ moŋnoŋ uuta balombaa siiŋ kombombaŋa bologa metogomambaajoŋ amakeji, iinoŋ mono Anutuwaa kereya kolooja.

5 Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ oogita eja, “Uŋaya Toroya uunananoŋ ama nononota laligoji, Anutunoŋ ii siiŋa kombombaŋa iikanoŋ saa qero laligoja.”* Qaa ii omayaga kania qaa kaeŋ romoŋgowubo. 6 *Qaa ii omayaga qaagoto, oŋo iikawaa so siiŋgia tororo Anutuwaanoŋ ambuti eeŋ, iinoŋ mono kaleŋmoriaŋa honoŋa qaa oŋomakebaa. Kawaajoŋ Buŋa Tere koi jeŋ oogita eja:

> “Anutunoŋ sewaŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama oŋomakejato, uugia meŋ kamaaŋkejuti, iiga mono kaleŋmoriaŋ oŋomakeja.”

---

* **4:5:** Buŋa Tere qaa iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ, “Uŋa Toroya uugianoŋ anota laligoji, iinoŋ jopagoŋ nonomambaa siiŋa kombombaŋa moma ananaajoŋ motoqoto momakeja.” * **4:6:** Gba 3.34

7 Kawaa so oŋo mono uugia gosiŋ Anutuwaa qaa baatanoŋ kema laligowuto, Kileŋaa Toya tuarenjeŋ ama mugi oŋomesaoŋ misiŋgoŋ kemaliwaa. 8 Mono Anutuwo soomoŋgo ama kosianoŋ kagi iinoŋ oŋowo soomoŋgo ama kosogianoŋ nambaa. Siŋgisoŋgo megi borogianoŋ totowiro Jiisaswaa sayanoŋ ii soŋgbambaatiwaajoŋ qama kooliwu. Uugianoŋ juŋquno kemaqeŋ-kaŋqeŋ laŋ aŋgi uugianoŋ tilooro koma konjoratiŋ oŋono soraaya koloowutiwaajoŋ qama kooliŋkebu. 9 Mono tapekokorogia moma kotoŋ jiŋgeŋ qama woso-biri moma silama saabu. Jomo ainjoloŋgia mesaoŋ meleema amburereŋ ambu. Korisorogia mono mesaoŋ wosobiri moma aowu. 10 Mono Pombaa jaanoŋ meŋ kamaaŋ aogi iinoŋ metaama oŋombaa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

11 Uumeleeŋ alauruna, gemaqeqe qaa mono mende jeŋ aoŋ laligowu. Moŋnoŋ qaa kaaŋa jeŋ kisama uumeleeŋ aliaa qaaya jeŋ tegoji, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ kana qaa jeŋ tegoŋ meŋ kamaaŋ anja. Gii Anutuwaanoŋ kana qaa jeŋ tegoŋ gogoraageŋ ama iikaaŋa kanoŋ ii mende teŋ komakejanto, ii silemale ama umbuqumbuliŋ ejaga kolooŋ laligojaŋ. 12 Anutunoŋ kana qaa jeŋ kotoŋ nonoma iikawaa so mono qaanana gosiŋ jeŋ tegoro tiwilaawoŋa me kiaŋkomuŋ nonono oyaŋboyaŋ koloowoŋa. Iinondeeŋ jenteego Tonana koloojato, gii mono geeŋgaajoŋ “Moroga koloojeŋ?” jeŋ alaga gosiŋ qaaya jeŋ tegoŋkejaŋ? Kiaŋ.

Sele memewaa galeŋ meme qaa

13 *Mono geja ambu! Tosaaŋa oŋo selegia meŋ uma kokaeŋ jeŋkeju, “Nono kete me woraŋ koi mesaoŋ taoŋ ii me ii kanoŋ kema koŋkororo ama moneŋ somata horoŋ gbani motooŋgo laligoniŋ tegoro kanoŋga eleema kawoŋa.” Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: 14 Laaligogia woraŋ nomaeŋ laligowuti, oŋo ii mende moma kotoju. Oŋoo laaligogiaa kania ii nomaeŋ? Ii kaaso koosuwaa soga kambaŋ torodaamoŋ asugiŋ eŋ aliwaa. 15 Kawaajoŋ oŋo mono kokaeŋ jegi sokombaa, “Pombaa uusiiŋanoŋ ananaajoŋ kaeŋ ero jaawo laligowoŋati eeŋ, mono kaaŋ kaaŋ ama mewoŋa.” 16 Kaeŋ mende jeŋkejuto, eeŋ tooŋ jaba-arambaraŋ ama oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma mepeseeŋkeju. Nanamemeŋ kuuya kaaŋa kanoŋ mono bologa kolooja.

17 Qaana jeŋ tegomambaajoŋ ama kokaeŋ jejeŋ: Moŋnoŋ sili awaa qeŋ mewaatiwaa kania moma kotoŋgo ii mende ama mewaati, iinoŋ mono siŋgisoŋgo anja. Kiaŋ.

5

Ejemba esuhinagiawo yoŋoo galeŋ meme qaa

1 Oo ejemba esuhinagiawo, oŋo mono geja ama qaana koi mobu: Kakasililiŋ siimbobolo qagianoŋ ubaati, iikawaajoŋ mono amburereŋ ama qama silama saabu. 2 *Moneŋ esuhinagianoŋ mono gisaadaboroja. Gejaloloŋ ano dumunjaŋ yoŋonoŋ opo malekugia kitomitoŋ neŋkeju.

3 Oŋo kambaŋ tetegoya kokaamba miri, kare ano esuhina tosaaŋa goul, silwanoŋ memeta ii qanoŋ qanoŋ meŋ kululuugi eji, ii kasukerajujunoŋ turudabororo tonoreawo (rost) meŋ eja. Tonorea ano

* **4:13:** Gba 27.1 * **5:2:** Mat 6.19

kasukerajuju iikanoŋ daŋgunu kaaŋa eŋ kaniagia kambaŋ tetegoya kokanoŋ kokaeŋ qendeembaa: Oŋo laaligogia moneŋ hinanoŋ somoŋgoŋ mesoqesoogi jaŋgoŋ qaono tiwilaawuya. Tonorea ano kasukerajuju iikanoŋ mono gere bolaŋ kaaŋa sele busugia kaaŋagadeeŋ meŋ boliwaa. 4 *Mono koi romoŋgowu: Gawoŋ meme ejemba gawoŋgianoŋ tetebaro meŋ timiŋtameŋ ano oro qinjiŋ qonjoma laligogiti, oŋonoŋ iyoŋoo tawagia ii bone qaganoŋ aŋgoŋ koŋgi. Oŋo iyoŋoo saa ŋindiŋ-ŋundurugia moju me qaago? Qamasilaŋgia iikanoŋ mono Poŋ Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyaa gejianoŋ kemedabororo moja.

5 Oŋonoŋ namonoŋ koi iwoi kania kania jaasooŋgo buŋa qeŋ aoŋ siiseweweya qaa laligoŋ sele busuwaa korisoro ama siiŋgia metogoŋ aoŋ laligogi. Balombaa omakeleyanoŋ somoŋgoŋ oŋono jejelombaŋ mamaga laŋ ama baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋ laligogi. Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro uŋugi komuwutiwaa kambaŋgianoŋ kaŋ kuuwaati, mono kambaŋ iikawaajoŋ jojoriŋ kelegiawo koloon laligoju. 6 Ejemba koposowaa qaagia qaa oŋo mende tuarenjeŋ ama oŋoŋgi kileŋ qaagia jeŋ tegoŋ laŋ uŋugi komuŋ komuŋ laligogi.* Kiaŋ.

Biŋ mokosiŋgoŋ bosima qama kooliŋ laligowu.

7 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Poŋnoŋ koubaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia kokanoŋ mono mokosiŋgoŋ biŋ bosima nambu. Kaeŋ nama komakoomo ejawaa tania ii romoŋgowu: Iinoŋ nembanene namonoŋ komoma nama hoŋa sewaŋa uuta asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mambomakeja. Kaparaŋ koma mamboma laligoro koŋ bedu kambaŋanoŋ karo mombo mambono koŋuru kambaŋanoŋ kaŋ kuuŋkeja. 8 Oŋo kaaŋiadeeŋ mono biŋ bosima mokosiŋgoŋ nambu. Poŋnoŋ mombo kawaatiwaa kambaŋanoŋ torijiwaajoŋ ama mono uugia meŋ kululuuŋ boŋ qeŋ nambu.

9 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajoŋ mono oŋoaŋgiaa batugianoŋ qaa jeŋmeesaŋ ama uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru mende jeŋ aoŋkebu. Mobu, jenteego Toyanoŋ mono dodowiŋ nagunoŋ nanja. Kiaŋ. 10 Uumeleeŋ alauruna, gejatootoo ejemba yoŋonoŋ wala eeŋanoŋ Pombaa qatanoŋ Buŋa qaa jegi kakasililiŋ meŋ oŋoŋgi moma kileŋ mokosiŋgoŋ biŋ bosima kaparaŋ koma laligogi. Oŋo mono iyoŋoo tanigia romoŋgoŋ kana lasugia otaaŋ laligowu. 11 *Tosianoŋ kaparaŋ koma biŋ bosima laligoŋ haamo aŋgiti, nono iyoŋoojoŋ “Ii-a simbawoŋawo!” jejoŋ. Eja qata Job iinoŋ kakasililiŋ moma kileŋ kaparaŋ koma haamo anoti, ii moju. Haamo ano tetegoyanoŋ Poŋ kiaŋkomu Toya koloon niniima koboonkeji, iinoŋ oyaŋboyaŋa muro laligoro. Mono ii romoŋgowu. Kiaŋ.

12 *Oo uumeleeŋ alauruna! Qaa kota uuta moŋ koi jemaŋa. Oŋo qaa ii me ii jewuti, ii jojopaŋ qaanoŋ kokaeŋ mende jeŋ kotiiwu, “Qaana hoŋawo mende kolooji eeŋ, Siwe Toyanoŋ saanoŋ lombo ano qananoŋ ubaa me balombaa omejiilaŋanoŋ baloŋ mewagoro mereŋ meŋ turuŋ nomba.” Qaa ii me jojopaŋ qaa tosaaŋa iikaaŋa kanoŋ mono qaagia mende jeŋ kotiiwu. Kaeŋ qaagoto, oo-qaawaajoŋ moma “Ooŋ!”

---

* **5:4:** Dut 24.14-15 * **5:6:** Qaa iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Oŋo eja koposowaa qaaya qaa kileŋ qaaya jeŋ tegoŋ qegi komuroti, iinoŋ oŋo mombo mende qotogoŋ oŋomakeja. * **5:11:** Job 1.21-22; 2.10; Ond 103.8 * **5:12:** Mat 5.34-37

iigadeeŋ jewu ano qaago-qaawaajoŋ “Qaago!” jewu. Potagororoŋ qaa jegi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ ubaa. Kiaŋ.

Momalaari qaganoŋ qama kooligi hoŋa koloowaa.

13 Uumeleeŋ ejemba oŋoonoŋga moŋnoŋ qenjeŋmanjeŋawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono Anutu qama kooliwa. Moŋnoŋ korisoronoŋ laligoji eeŋ, iinoŋ mono rii qama Anutu mepeseewa. 14 *Oŋoonoŋga moŋnoŋ ji kiro laligoji eeŋ, iinoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya horoŋ oŋono kaŋ Pombaa qatanoŋ kele selianoŋ moriŋ iwaajoŋ qama kooliwu.

15 Momalaari qaganoŋ qama kooligi Poŋnoŋ ejemba jiawo ii hamo qeŋ muro qeaŋgoŋ mombo waabaa. Siŋgisoŋgo ama ji mokolooroti eeŋ, Anutunoŋ mono siŋgisoŋgoya ii soŋgbama mesaowaa.

16 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono qeaŋgowutiwaajoŋ mono siŋgisoŋgogia jokoloon aoŋ Anutuwaa qama kooliŋkebu. Ejemba solaŋa moŋnoŋ uuta meŋ kululuuŋ Anutu qama kooliwaati, iikawaa hoŋanoŋ mono damuyawo ano usuŋawo koloowaa. 17 *Iikawaa sareya moŋ ii gejatootoo eja qata Elaija. Iinoŋ baloŋ eja anana kaaŋa laligoro. Iinoŋ koŋ mende kawaatiwaajoŋ uuta meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma qama kooliro koŋnoŋ gbani karooŋ ano koiŋ 6 kawaa uutanoŋ namonoŋ mende kamaaro. 18 *Kambaŋ ii tegoro mombo qama kooliro sombiŋ injaŋ kono koŋ kiŋ bedu mero nembanene mombo toŋgoniŋ kolooro. Kiaŋ.

Moŋnoŋ jinjauŋ keno alianoŋ ilaaro sokombaa.

19 Uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga moŋnoŋ qaa hoŋaa kania qiwitigoŋ jinjauŋ keno moŋnoŋ ii mokoloon kana dindiŋanoŋ mombo wama ambaati eeŋ, 20 *iikawaajoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu: Siŋgisoŋgo ejemba moŋnoŋ jinjauŋ kanianoŋ keno alianoŋ ii iikanoŋa wano uuta looriro mombo meleembaati, iinoŋ mono koomu kotiga mende komuwaa. Alianoŋ ii gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ aŋgoŋ koma muro Anutunoŋ siŋgisoŋgoya seiseiya ii soŋgbama koma turuwaa. Kiaŋ.

---

* **5:14:** Maak 6.13 * **5:17:** 1 Kiŋ 17.1; 18.1 * **5:18:** 1 Kiŋ 18.42-45 * **5:20:** Gba 10.12; 1 Piito 4.8

Piitowaanoŋ Tere 1
Piitonoŋ Tereya mutuya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Piitonoŋ Buŋ*a* Tere koi ooŋ Kraistwaa alauruta Eisia prowinswaa Noot waageŋ deema laligogiti, iyoŋoojoŋ ano gomaŋ liligoŋ keno. Kanaiŋ qagia kokaeŋ qama ooro, “Anutunoŋ ejemba aŋ*aa*joŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ.” Momalaari ejemba sisiwerowero mokoloon siimbobolo moma laligogiti, iyoŋoo uugia naŋgow*aa*tiw*aa*joŋ moma Tere koi ooro. Kraistwaa Oligaa Buŋ*a*w*a*a kania duduuwubotiwaajoŋ ama Jiisaswaa qaaya mombo kokaeŋ jeŋ asariro, “Jiisasnoŋ komuroto, mombo koomunoŋg*a* gbiliŋ waama mombo eleema kamambaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ oyaŋboy*a*ŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋ*a* nonono mambomakejoŋ. Kawaajoŋ siimbobolo momakejuti, ii mono moma aŋgoŋ koma kaparaŋ koma kotiiŋ nama laligowu. Siimbobolo iikanoŋ momalaarigia gosiro hoŋ*a*wo koloowaati eeŋ, Anutunoŋ mono tawaya meleema oŋomb*aa*. Jiisas Kraistnoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanondeeŋ mono akadamugiawo koloowuya. Qaa ii moma mono awasaŋk*a*k*a* nambu.” Kaeŋ qambaŋm*a*mbaŋ oŋom*a* ooro.

Koŋajiliŋ kambaŋ*a*noŋ uugia naŋgoŋ oŋom*a* toroqeŋ kotiiŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋono, “Oŋo Kraistwaa buŋ*a* koloojutiwaa so mono laaligo soraaya laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutuwaa hamoqeqe gawombaa kania 1.3-12
Laaligo soraaya laligowombaa jeŋkooto 1.13–2.10
Siimbobolo qaganoŋ gawoŋ nomaeŋ bosimboŋ*a* 2.11–4.19
Uugia meleema meŋ kamaaŋ gawoŋ mewu 5.1-11
Buŋ*a* tere kokawaa qaa kota waŋ*a* 5.12-14

1 Anutunoŋ ejemba iyaŋ*aa*joŋ meweeŋgoŋ nonono nonoonoŋg*a* tosia oŋonoŋ Israel mesaoŋ prowins qagia Pontus, Galesia, Kapadosia, Eisia ano Bitinia kanoŋ deema kema laligoju. Piito niinoŋ Jiisas Kraistwaa wasiwasi eja aposol koloon oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ. 2 Maŋn*a*n*a* Anutunoŋ waladeeŋ monowaa monoyanoŋ momo areŋ ano ero iikawaa so Uŋ*a* Toroyanoŋ oŋo meŋ soraiŋ oŋono Anutuwaa buŋ*a* koloogi. Anutunoŋ oŋo Jiisas Kraistwaa jeta teŋ kombutiwaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono Kraistwaa sayanoŋ qeesaaro oŋomoriŋ soŋgb*a*m*a* oŋom*a*kej*a*.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋ*a*noŋ mono uugia so seiro luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

*Oyaŋboyambaa jejeromoŋromonanaajoŋ Anutu mepeseewoŋ*a*.*

3 Anana Poŋn*a*n*a* Jiisas Kraistwaa Maŋ*a* Anutu ii kokaembaajoŋ mepeseeŋkeboŋ*a*: Anutunoŋ kiaŋkomu somata nonoma nunuano kolokoloo dologa kolooniŋ. Kolokoloo dologa koloon Jiisas Kraistnoŋ gbiliŋ koomunoŋg*a* waaroti, anana iikawaa so gbiliŋ waama oyaŋboy*a*ŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojoŋ. 4 Oyaŋboy*a*ŋ buŋ*a* qeŋ aowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambomakejoŋ. Anutunoŋ

oyaŋboyaŋ ii uumeleeŋ alauruta nonombaatiwaajoŋ Siwe gomanoŋ anota eja. Iikanoŋ eŋ mende sakaka kasukerajuju meŋ totowiŋ gisaaŋ aliwaa. 5 Momalaari koma gbiliwuti eeŋ, Anutuwaa esuŋanoŋ sopa somoŋgoŋ kokojiji oŋono Siwewaa buŋa laligogi Jiisasnoŋ saanoŋ uŋuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ koloowuya. Anutunoŋ Hamoqeqe Toyaa kania kambaŋ tetegoyanoŋ kaeŋ ninisaandabororo ejemba jeŋ asariŋ oŋomboŋatiwaajoŋ ama eja.

6 Oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ aisooŋ laligojuto, namonoŋ laligoniŋ Anutunoŋ aŋgobato Toya mende somoŋgoro lombo aŋgosisiri kania kania kolooro siimbobolo mokoloon moma laligoju. Kambaŋ toroga kaaŋa laligowuto, ii kileŋ korisoro ama laligoju. 7 Anutunoŋ aŋgobato mende somoŋgoro qagianoŋ uma momalaarigiaa tania gosiŋkeja. Jamo hoŋa kotakota qata goul kawaa sewaŋa ii maa suaŋ uugujato, kileŋ kambaŋ moŋnoŋ alidaborowaa. Kambaŋ toroga ewaatiwaajoŋ ama ejembanoŋ goul ii gerenoŋ dalasisi ooŋ hoŋanoŋ godomaruruya ewabotiwaajoŋ gosiŋ aŋgotete meŋkeju. Iikawaa so oŋo oŋanoŋ tororo moma laariŋ nama kotiiŋkeju me qaago, aŋgotetenoŋ mono iikawaa kania qendeemakeja. Anutunoŋ uugiaa hoŋanoŋ goul kokaembaajoŋ uuguwaatiwaajoŋ moma gosiŋkeja: Momalaarigianoŋ powowoŋ kotakota kolooro sewaŋa uuta iikanoŋ goul silwa mamaga uuguŋ kambaŋ tetegoya qaa ilaaŋ oŋono sokombaa. Kaeŋ iŋiiro sokombaati eeŋ, Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ mono mepeseeŋ oŋono Anutuwaa jaanoŋ qabuŋa mokoloon akadamugiawo koloowuya.

8 Oŋo Kraist mende iima kileŋ jopagoŋ muŋ laligoju. Kambaŋ kokaamba Kraist mende iima kileŋ moma laariŋ muŋkeju. Kaeŋ ama korisoro akadamuyawo ama aisooŋkeju. Korisorogia iikanoŋ mono jenoŋ mende jejetaa so kolooja. 9 Oŋo Jiisas moma laarigi hamo qeŋ oŋono letoŋgi. Momalaarigiaa tooŋa ii Siwe gomanoŋ eu raja. Anutunoŋ kokoosogia mero oŋonoŋ eukanoŋ uma tooŋ ii uulaŋawo oosiriwutiwaajoŋ moma korisoro amakeju. Kiaŋ.

Gejatootoo ejembanoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligogi.

10 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ hamoqeqewaa kania moŋgama Anutu qama kooliŋ qiqisi ama moma gosiŋ laligoŋ kougi. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ oŋombaatiwaajoŋ moma asariŋ iikawaa gejatootoo qaaya ii waladeeŋ jeŋ laligoŋ kougi. 11 Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ gejatootoo ejemba sololooŋ oŋoma asugiwaatiwaa qaaya iŋisaama saŋe qeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kraistnoŋ siimbobolo moma iikawaa gematanoŋ asamararaŋ akadamuyawo mokoloon asariŋ laligowaa.” Kaeŋ iŋijoro moma Hamoqeqe Toyanoŋ naa kambanoŋ ano nomanomaeŋ asugiwaati, iikawaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi. Kaeŋ laligoŋ buju qaaya qaaya waladeeŋ naŋgoŋ jeŋ laligoŋ kougi.

12 Hamoqeqe Toyaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi Uŋa Toroyanoŋ momo kokaeŋ iŋisaama iŋijoro, “Oŋo mono oŋoaŋgia weleŋ mende qeŋ aowuto, ejemba kanageŋ kolooŋ qaagia weeŋgowuti, mono ii ilaaŋ oŋoma laligowu.” Kaeŋ iŋijoŋ gejatootoo qaa oŋonoti, nono tosianoŋ ii kambaŋ kokaamba liligoŋ jeŋ asariŋ oŋoniŋ mogi. Kraistnoŋ Uŋa Toroya Siwenoŋa wasiro kamaaŋ ejemba sololooŋ inaaŋ oŋono Oligaa Buŋa jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligogiti, iyoŋonoŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ jeŋ laligogi. Gejatootoo qaa iikawaa hoŋa kolooro Siwe

gajobaurunananoŋ kaaŋagadeeŋ ii uuŋ iima kania moma asariwombaajoŋ awelegoŋ laligoju. Kiaŋ.

Anutunoŋ soraaya laligowombaajoŋ nonoomakeja.

13 Buŋa qaaya kaeŋ ejiwaajoŋ oŋo mono uugia Anutuwaa gawoŋ mewombaajoŋ opogia horogi kiro jojoriŋ meŋ afaaŋgoŋ aoŋ nambu. Mono boŋ qeŋ oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ laligowu. Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ kaleŋmoriaŋ oŋombaati, mono iikawaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋgia kuuya iikanoŋ ama laligowu. 14 Anutuwaa meraboraurutanoŋ qaaya teŋ komakejuti, oŋo mono iikawaa so kana soraaya otaaŋ laligowu. Wala lalabubu tompiŋ laligogi oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ yaiwisisi meŋ oŋoŋgi lansaŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, kambaŋ kokaamba nanamemeŋgia mono siiŋ iikawaa so mende toroqeŋ ama meŋ laligowu. Laŋ sisau laligowubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

15 Laŋ sisau qaagoto, Anutu soraayanoŋ oŋoono oŋo mono kaaŋagadeeŋ iwaa so nanamemeŋgia kuuya kanoŋ soraaya koloon laligowu. 16 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ toroya soraaya laligojeŋiwaajoŋ noo buŋauruna oŋo mono soraaya koloon laligowu.”

17 Anutuwaajoŋ “Maŋnana,” jeŋ ku-usuŋa koma horoŋkejoŋi, iinoŋ maŋ awagayaajoŋ ama ejemba tosaaŋa mende ninisoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja. Kuuya ananaa nanamemenana mono keda motooŋgonoŋ gosiŋ motomotooŋ ananaa qaanana jeŋ tegowaa. Kawaajoŋ Anutu toroyaa buŋauruta koloojuti eeŋ, namonoŋ kusu laligowutiwaa so mono soraaya koloon laligowu. Jegianondeeŋ qaagoto, nanamemeŋgianoŋ mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ sombugia moma laligowu. 18 Kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ dowegia merotiwaa kania momago mono soraaya koloon laligowu. Ambosakoŋurunananoŋ tando lopioŋ momo areŋ tondu otaaŋ nanamemeŋ omaya qendeema nonoŋgiti, Anutunoŋ oŋo iyoŋoo so toroqeŋ tondu laligowubotiwaajoŋ sewaŋgia uuta giliŋ dowegia mero. Sewaŋgia ii silwa goul uuguŋ giliroti, ii moju. Balombaa moneŋ hina aliwaatiwaa so kolooji, iwoi iikaaŋa kanoŋ sewaŋgia mende mero.

19 Iikanoŋ qaagoto, Kraistwaa saya sewaŋa uuta iikanoŋ mono waŋgia mero. Kraistnoŋ lama meria solaŋa wiji buubuuya qaa kaaŋa kolooro ii siimoloŋ ooŋ-oombaa tani kaaŋa qegi saya kamaaro. Kawaajoŋ mono soraaya koloon laligowu. 20 Anutunoŋ walawala Siwe namo mende mokoloon oroma kambaŋ iikanoŋa Kraist meweeŋgoŋ dowenana mewaatiwaa gawoŋ areŋ ii waladeeŋ ama areŋgoro. Ii areŋgodabororo ero laligoŋ kouma laligogito, kambaŋ tetegoya kokanoŋ oŋonoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ ama ninisaano asuganoŋ kolooro. 21 Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono saanoŋ Anutu moma laariŋ muŋkeju. Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro asamararaŋ muro laligoja. Iikaaŋa laligojiwaajoŋ ama oŋo Anutu moma laariŋ nama qaa kuuya jeroti, iikawaa so ama meŋkebaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama muŋkeju.

---

* **1:16:** Lew 11.44-45; 19.2

22 Jejeromoŋromoŋ ama muŋ qaa hoŋa teŋ koŋgi Kraistwaa sayanoŋ
koma konjoratiŋ oŋono laligowu. Kaaŋa laligoŋ saanoŋ uumeleeŋ
alaurugia gbiŋgbaoŋa qaa jopagoŋ oŋoma laligowu. Uu wombogia
kuuyanoŋ mono kaparaŋ koma tororo uujopa ama aoŋ laligowu.
23 Laaligo kotigaa qaaya kanoŋ mono nemuŋ koma oŋono kolokoloo
dologa koloogi. Balombaa qaa kusuga moŋnoŋ mende nemuŋ koma
oŋono Maŋ somataa meraborauruta koloogi. Anutuwaa qaayanoŋ
mende aliwaato, mono tetegoya qaa zeŋ eŋ ubaa. 24 *Qaa iikawaa kania
ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja:

"Ejemba kuuya oŋo mono gbojoja lolo tani kaaŋa kolooju.
Akadamugia kuuya ii juraya asasagagiawo tani kaaŋa kolooja.
Gbojoja lolonoŋ mono sooliŋ gororoŋgogi juragianoŋ boratiŋ tego-
qegoŋ kamaawuya.
25 Kaeŋ kamaawuto, Pombaa Buŋa qaa laaligo kombombaŋa nono-
makeji, iikanoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ eŋ ubaa."

Buŋa qaa iikanoŋ Oligaa Buŋaya kolooro tosianoŋ ii jeŋ asariŋ oŋoŋgi
moju. Kiaŋ.

2

Jamo laaligoyawo iwo nama mono soraaya koloowu.

1 Buŋa qaa mojutiwaajoŋ mono kileŋagia kuuya kotogoŋ giliwu.
Gbiŋgbaoŋ qalomaloweŋ kuuya ii mono mesaowu. Uumeleembaa
nanamemeŋ seleseleya ii mono sisia meŋ togowu. Goroŋkiki ano
gemaqeqe qaa kiisaŋ amakejuti, ii kuuya mono qetegogi kamaaŋ
tegowa. 2 Merasisi gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋonoŋ ajugadeeŋ newombaa-
joŋ moma awelegoŋkeju. Oŋo mono iikawaa so Buŋa qaa mende
meeraŋgogiti, ii uu wombogianoŋ ambombaajoŋ awelegoŋ laligowu.
Kaeŋ laligoŋ momalaarigia koma gbiligi somariiŋ kotiiro letoma laligoŋ
oyaŋboyaŋ koloowu. 3 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, "Nem-
banene moŋ kisiriiŋ aiŋa mogiti, iikawaa so mono Poŋ awaa iwo
qokotaaŋ aiŋa mobu." Qaa iikawaa so Pombaa aiŋa mojuti eeŋ, mono
Buŋa qaanoŋ somariiŋ kotiiŋ laligowu.

4 Kraistwaa sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Kraistnoŋ waama Anu-
tuwaa tando kombombaŋa kolooŋ laaligo kotigaa wota kolooja. Oŋo
mono iwaanoŋ kaŋ mombo letombu. Ejembanoŋ tando mombaajoŋ
"Jamo omaya," jeŋ gema qeŋ mesaogito, Anutunoŋ ii Hamoqeqe Toya
koloowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ iwaajoŋ moro sewaŋa uuta somata
kolooja. 5 Kraistwaanoŋ kaŋ gbiliŋ oŋoaŋgio kaaŋagadeeŋ mono jamo
kowonjiŋ laaligogiawo kaaŋa koloowu. Kaeŋ kolooŋ kotiiŋ laligogi
Siwewaa motoŋqeqe iinoŋ oŋoma uugia meagoro kotikotii mokoloon
uuwaa laaligowaa jiwowoŋ jigo hoŋa koloowu. Uŋa Toroyanoŋ uu-
gianoŋ laligoŋ sololooŋ meŋ letoma oŋono mono jiwowoŋ jigo iikawaa
jigo gawoŋ galeŋ soraaya kolooŋ nambu. Uŋa Toroyanoŋ nemuŋ koma
inaaŋ oŋono teŋ koma Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋ laligowu.
Kaeŋ laligogi Anutunoŋ iŋiima Jiisas Kraistwaajoŋ ama nanamemeŋgia
kaaŋaa aiŋa moma laligowaa. 6 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja:

"Iibu, Anutu niinoŋ kowonjiŋ tando moŋ meweeŋgoŋ Zaion
baaŋanoŋ Israel tuuŋ somata uugianoŋ komowe ii jiŋgiliŋ tando

* **1:24:** Ais 40.6-8 * **2:3:** Ond 34.8 * **2:6:** Ais 28.16

kombombaŋa maa suaŋ damandaŋawo (milyon Kina kaaŋa) koloowaa.
Daeŋ yoŋonoŋ tando powowoŋ kotakota ii moma laariŋ muŋkebuti, iyoŋonoŋ iwaajoŋ ama gamu mende moma laligowuya."

7 *Moma laariŋ muŋ laligojuti, oŋoo jaasewaŋgianoŋ ii tando kombombaŋa akadamuyawo koloojato, tosianoŋ uugia mende meleema eeŋ laligojuti, iyoŋoo jaagianoŋ ii Buŋa qaa kokawaa so eja:
"Miri meme yoŋonoŋ 'Kowonjiŋ omaya,' jeŋ tando ii gema qeŋ mesaogiti, tando iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro.
Kanageŋ tania ii aeŋ kaaŋa mokoloogi. Tando powowoŋ kotakota kaaŋa ii riinagati eeŋ, mirinoŋ mono ororoŋgoŋ kamaaŋ konaga."

8 *Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ eja,
"Ejembanoŋ jamo kowonjiŋ iikanoŋ ritataŋgoŋ uŋuro iikanoŋ mono uŋuŋ mizimizi ama oŋombaa."

Yoŋonoŋ Buŋa qaa mende teŋ koma iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋkejutiwaajoŋ ama ritataŋgoŋ kamaaŋkeju. Anutunoŋ kaeŋ areŋgoŋ oŋonotiwaa so kamaaŋkeju.

9 *Yoŋonoŋ kaeŋ kamaaŋkejuto, oŋonoŋ ejemba tuuŋ somata qaita moŋ kokaeŋ kolooju: Anutunoŋ oŋo iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono takkootoya kolooju. Anutunoŋ paŋgamanoŋga oŋoono asasaga damuyawo iikanoŋ keuma jigo gawoŋ galeŋ tuuŋ soraaya kolooju. Aŋgoleto akadamuyawo meŋ laligoroti, iikawaa Buŋa qaaya ii jeŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono. Oŋoonota oŋonoŋ Anutuwaanoŋ kanageso buŋaya laligoŋ Kiŋ Pombaa jawiŋuruta kolooŋ gawoŋa liligoŋ meŋkeju.
10 *Wala Buŋa Terewaa qaa mombaa so "Simbiriŋsambaraŋ laŋ laligogito," kambaŋ kokaamba uugia somoŋgoŋ aoŋ mutulaŋgoŋ "Anutuwaa uumeleeŋ kanageso tuuŋ" kolooŋ laligoju. Wala Anutuwaa kiaŋkomuwaajoŋ "Poumapou laligogito," kambaŋ kokaamba "Iŋiima kobooro kaleŋmoriaŋa saanoŋ moma kotoŋ laligoju." Kiaŋ.

Anutuwaa weleŋqeqe ejemba kokaeŋ kolooŋ laligowoŋa:

11 Oo wombo alauruna, Siwewaa buŋa kolooŋ namonoŋ koi tatawaga wabaya laligojuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaeŋ kuumaŋa: Selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ mono oŋoaŋgia aŋgoŋ koma aowu. Siiŋ morota morota iikanoŋ uugia meŋ boliwaatiwaajoŋ manja qeŋkeju. 12 Uugia mende meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ nanamemeŋgia awaagadeeŋ ama meŋ laligowu. Tosianoŋ oŋo bologa meme ejemba kaaŋa qaanoŋ jeŋ boliŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia awaa iima kaniagia tororo moma asarigi roromoŋgogianoŋ utegowaa. Roromoŋgogianoŋ utegoro iyaŋgiaa siŋgisoŋgogia ano momasoosoogia iima kotoŋ uugia meleema Kraist asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ muŋkebu.

13 Anutunoŋ laaligo areŋgoro ejemba tosianoŋ galeŋ koma nonomakeju. Pombaa qata bosinjuti eeŋ, oŋo mono kuuya iyoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Kiŋ ano gawana yoŋonoŋ waŋgia koloojuti, oŋo mono iyoŋoo jegia teŋ koma laligowu. 14 Kaunsol ano komiti yoŋoo jegia kaaŋagadeeŋ teŋ koma laligowu. Yoŋonoŋ ejemba kaiyaka bologa

* **2:7:** Ond 118.22 * **2:8:** Ais 8.14-15 * **2:9:** Eks 19.5-6; Ais 43.20-21; Dut 4.20; 7.6; 14.2; Tai 2.1; Ais 9.2 * **2:10:** Hoos 2.23

amakejuti, iyoŋoo qaagia gosiŋ iroŋa meleema oŋomakejuto, kaiyaka awaa amakejuti, iyoŋoo qagia mepeseeŋkeju. Anutunoŋ kawaajoŋ ama gawman ejemba kuuŋ oŋono laligoju. 15 Anutuwaa uusiiŋa ii kokaeŋ eja: Gejajuju ejemba uugia qaa poumapou laligoŋ oŋoojoŋ qaa omaya omaya jeŋkejuti, oŋo mono nanamemeŋ awaa ama meŋ iikanoŋ iyoŋoo buugia mejugogi oloŋ laligowu.

16 Anutunoŋ bologaa kasa gbadoyanoŋga isama oŋono loloogiti, oŋo mono iikawaa so nanamemeŋ solaŋa ama meŋ laligowu. Kaaŋ laligowuto, kileŋagia koma turuwutiwaajoŋ kokaeŋ mende jewu: “Kasa gbadonana qaa solaŋa (frii) laligojoŋ.” Kaeŋ jeŋ iikanoŋ mondoŋ oŋoaŋgiaa aiŋgia mende otaawu. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋ qeŋkejuti, mono iikawaa so gbadoya qaa laligowu. 17 Ejemba kuuya ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu. Uumeleeŋ alaurugia ii mono uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu. Anutuwaa qaaya uuguwombotiwaajoŋ mono sombugia moma laligowu. Kiŋ ano galeŋurugia yoŋoojoŋ mono mogi uro goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Kraistnoŋ siimbobolowaa sili awaa qendeema nonono.

18 Weleŋqeqe oŋo mono somatagiaa qaa baatanoŋ kema goda kuuya qendeema oŋoma laligowu. Uubonjonoŋ galeŋ awaa koma oŋomakejuti, iyoŋoojoŋadeeŋ qaagoto, horoŋ ureeŋ ama oŋomakejuti, ii kaaŋagadeeŋ tororo goda qeŋ oŋoma laligowu. 19 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jetaa so ejemba goda qeŋ oŋoma laligogi kileŋ kania qaato, eeŋ kakasililiŋ ama oŋoŋgi siimbobolo kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋkejuti, Anutunoŋ ii iima tawaya meleema kotuegoŋ oŋono simbawoŋawo kolooju. 20 Kaiyaka bologa aŋgi koobinoŋ uŋugi ii moma mokosiŋgoŋ nambuti eeŋ, oŋoaŋgiaajoŋ mono nomaeŋ mogi unaga? Kaiyaka amakegitiwaa so uŋugi qabuŋagiawo mende koloowu. Kaeŋ qaagoto, nanamemeŋ awaa aŋgitiwaajoŋ ama siimbobolo mokoloon moma mokosiŋgoŋ laligowuti eeŋ, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya meleema kotuegoŋ oŋono simbawoŋawo kolooju.

21 Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ oŋoojoŋ ama siimbobolo moma sili awaa qendeema oŋono. Kawaajoŋ oŋo iwaa kana tamboya kosiŋ metetereeŋ siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ laligoŋ simbawoŋawo koloowuya. 22 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Iinoŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ano ano iwaa je buutanoŋga qaa qolomoloŋgoya moŋ mende kamaaro.” Oŋo qaa iikawaa so otaaŋ aŋgi sokombaa. 23 *Ejembanoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota Kraist mamaga jeŋ mugi kitia moŋ mende meleeno. Siimbobolo ama mugi moma kitia metogomambaajoŋ mende torogoŋ oŋono. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ qaa dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkeji, mono ii moma laariŋ qaaya iwaa boronoŋ ama jeŋ tegowaatiwaajoŋ mambono.

24 *Kraistnoŋ ananaajoŋ kaparaŋ koma siŋgisoŋgo gema qeŋ nanamemeŋ solaŋa otaaŋ laligowombaajoŋ ama siimbobolo moro. Ii moro Buŋa Terenoŋ ejiwaa so “Selia qegi wiji koloorotiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋono.” Qeaŋgowutiwaajoŋ mono “Aŋo siŋgisoŋgonana meŋ sele busianoŋ aŋgoŋ” maripoonoŋ uma komuro. Kawaajoŋ oŋo mono Kraistwaa tani kaaŋa koloon siimbobolo moma mokosiŋgogi awaa koloowaa. Siŋgisoŋgowaa aŋgobatonoŋ horoŋ

* **2:22:** Ais 53.9 * **2:23:** Ais 53.7 * **2:24:** Ais 53.5

nonono iikanoŋ mono qamo taniŋaeŋ koloon koomuya laligowoŋa.
25 *Wala oŋo “Lama kaaŋa jinjauŋ kema kaŋ lansaŋ laligogi.” Kaaŋ
laligogito, kambaŋ kokaamba uugiaa galeŋaanoŋ eleema kaŋ laligoju.
Iinoŋ oŋo lama kaaŋa sopa somoŋgoŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kiaŋ.

3

Loemba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 *Anutu weleŋ qewombaa qaaya jedaborojento, emba oŋo mono
kaaŋiadeeŋ lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Kaaŋa
laligogi lourugia tosianoŋ Buŋa qaa mende teŋ koma laligojuti,
iyoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ embaurugia yoŋoo nanamemeŋgia iima
uugia meleembuyaga. Uugia meleema laaligogia Kraistwaa boronoŋ
ambutiwaa Buŋa qaa jegianondeeŋ mende jewuto, Kraistwaa kania
mono siligianoŋ qendeema oŋoŋgi iima asariwuyaga. 2 Nanamemeŋ
soraaya dindiŋa ama meŋ Anutuwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ keegia
mogi ejanoŋ kaeŋ iŋiima yagogi Kraistwo qokotaaŋ laligowombaa
siiŋgia asuginaga. 3 *Selewaa akadamugiajoŋadeeŋ mono mende meŋ
umakebu. Waŋ sawagia qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziiŋ
sele meŋ mende awelegoŋ laligowu. Kasasoroŋ goul iwoinoŋ selegia
mende menjereŋgoŋ aowu. Selekopaa awaa soro akadamuyawo ii
mende meŋ aowu.

4 Kaeŋ qaagoto, akadamugia hoŋa ii mono pondaŋ megi uugianoŋ
ewa. Uŋagianoŋ luaenoŋ bonjoŋ laligogi akadamugia hoŋa kanoŋ
aasaŋgoyanoŋ eŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende aliwaa. Uubonjoŋ lali-
gogi Anutunoŋ iŋiima moro umakebaa. 5 Wala eeŋanoŋ emba soraaya
yoŋonoŋ Anutuwo nama jejeromoŋromoŋ ama muŋ iwoi kuuyaajoŋ
mamboma laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ uugiaa akadamugianoŋ
menjereŋgoŋ aoŋ lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligogi. Mono
emba iyoŋoo tani kaaŋa koloon laligowu. 6 *Saaranoŋ loya Aabraham
teŋ koma muŋ “Eja Poŋna,” jeŋ muŋ laligoro. Oŋo kaaŋagadeeŋ zeŋ
nama gawoŋ awaa awaa meŋ awasaŋkaka nama iwoi mombaajoŋ
jeneŋgia mende ororo lourugiawo laligowuti eeŋ, mono Saara kaaŋa
emba akadamugiawo koloon laligowu.

7 *Emba yoŋonoŋ esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojuto, kileŋ laaligowaa
kaleŋmoriaŋa ii ejawo ororoŋ buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Esuŋgia ka-
maaŋqeqeta koloojutiwaajoŋ eja motomotooŋ oŋo mono embaurugia
tororo kalaŋ koma loloonŋgoŋ oŋoma laligowu. Anutunoŋ eja oŋoo
qamakooligia sureewabotiwaajoŋ mono goda qeŋ oŋoma laligowu.
Kiaŋ.

Gawoŋ awaa meŋkejuto, siimbobolo kileŋ moju.

8 Qaana tegowaatiwaa qambaŋmambaŋa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋo
mono kuuya uumotooŋ ama uumeleeŋ alaurugia yoŋowo uubonjonoŋ
jopagoŋ aoŋ laligowu. Gumbonjonjoŋ laligoŋ oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ
aoŋ uugianoŋ somoŋgoŋ aoŋ motooŋ nambu. 9 Jena jewe nuna guwe
ana ambe ii mende amakebu. Uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoŋgi kitia
mende meleembu. Kaeŋ qaagoto, qaa bologaa kitia meleema mono
kotuegoŋ oŋoma laligowu. Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ iikawaa tawaya

* **2:25:** Ais 53.6 * **3:1:** Ef 5.22; Kol 3.18 * **3:3:** 1 Tim 2.9 * **3:6:** Jen 18.12 * **3:7:** Ef 5.25; Kol 3.19

meleeno kotumotueya buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ ama
laligoŋ Poŋ asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowu.
10 *Kaaŋa koloowutiwaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja:
"Moŋnoŋ laaligo naaŋawo laligomambaa aiŋa kolooŋ muro weeŋ
awaa awaa iima laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono nese-
laŋa qaa bologa jewabotiwaajoŋ somoŋgoŋ laligowa. Buu
susuyanoŋga gbiŋgbaoŋ qaa koloowabotiwaajoŋ mono galeŋ
meŋ aoŋ laligowa.
11 Nanamemeŋ bologa mono gema qeŋ gawoŋ awaa awaa meŋ
laligowa.
Luaenoŋ laaligo iikawaajoŋ moŋgama ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ
kaparaŋ koma namba.
12 Ii kokaembaajoŋa: Poŋnoŋ ejemba solaŋa iŋiima galeŋ koma
qamakooligiaajoŋ geja amakejato, ejemba doogoya ii ba mende
koma oŋomakeja."
Qaa kaeŋ eja.

13 Oŋo gawoŋ awaa mewombaajoŋ uugere ama laligowuti
eeŋ, ejemba seiseiyanoŋ gawoŋgia siimberereŋ meŋ meŋ boliŋ
oŋombombaajoŋ mende mobuya. 14 *Ii mende mobuyato, kileŋ
nanamemeŋ solaŋa aŋgitiwaajoŋ ama siimbobolo mobuyagati eeŋ,
oŋo mono kileŋ Anutunoŋ kotuegoŋ oŋono oyaŋboyaŋ mokoloowuya.
Kakasililiŋ meŋ oŋombubotiwaajoŋ mono eeŋ aaruŋ lalaŋaniŋ keegia
moma uugia kamaaro uubobooligianoŋ uŋuwabo. 15 Uugianoŋ mende
kamaawato, uugia mono Poŋ Kraistwaanoŋ somoŋgoŋ kania soraaya
pondaŋ romoŋgogi uro laligowu. Mono kambaŋ so jojoriŋ Kraistwaa
kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma laligowu. Oyaŋboyaŋ koloowombaa
jejeromoŋromoŋ anjuti, ejembanoŋ iikawaa kaniaajoŋ qisiŋ oŋoŋgi
mono kuuya iyoŋoonoŋ qaa ii meleema oŋoma laligowu. Mono
gumbonjonjoŋ qaganoŋ ejemba goda qeŋ oŋoma uu kuuŋ oŋoma
laligowu.

16 Qaagia kaeŋ galeŋ koŋgi Anutunoŋ iŋiima "Sokonja," jero uuge-
jagianoŋ kaeŋ mobutiwaajoŋ nambu. Kraistwo qokotaaŋ nama
nanamemeŋ awaa aŋgi uuqeqe qaa tokoroŋkota tondu jeŋ oŋomakejuti,
iyoŋonoŋ mono iyaŋgiaanoŋ qaa bologaajoŋ ama gamu mewuya.
17 Gawoŋ awaa awaa meŋ laligogi ejemba tosianoŋ kileŋ kakasililiŋ
ama oŋoŋgi Anutuwaajoŋ ama siimbobolo mogi sokonja. Iwoi
bologa ama meŋ iikanoŋ siimbobolo mokoloogi gamuyawo kolooja.
18 Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ motooŋgo siŋgisoŋgonanaajoŋ ama
komuro. Anana doogoya kooloniŋ Dindiŋa iinoŋ nunuano Anu-
tuwaanoŋ keubombaajoŋ ama siimbobolo moro. Namo ejaga jeŋ selia
qegi komuroto, Uŋa Toroyanoŋ meŋ gbiliŋ muro waama laligoja. 19 Uŋa
Toroyanoŋ wano nonomesaoŋ koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemeŋ
kokooso kasa gbadonoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ Buŋa qaaya jeŋ asariŋ
oŋono.

20 *Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambanoŋ waŋgo somata megi Anu-
tunoŋ uugia meleembutiwaajoŋ kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋ
mambonoto, ejembanoŋ qaa mende teŋ koma tiwilaaŋ koomuwaa

* **3:10:** Ond 34.12-16 * **3:14:** Mat 5.10; Ais 8.12-13 * **3:20:** Jen 6.1–7.24

kasa gbadonoŋ kemegi. Ejemba sumaŋ melaada 8:yanoŋ Anutuwaa jeta teŋ koŋgi jero koŋ kiro apunoŋ waama baloŋ qeŋ turuŋ waŋgo elaaro Anutunoŋ ii gboulunoŋga gou gajogia koma waŋgia somoŋgoro. 21 Iwoi kaaŋa kolooroti, ii oomuluwaa sareya kolooja. Jiisas Kraistnoŋ koomunoŋga waama laligojiwaajoŋ ama kambaŋ kokaamba apu nonomorigi Kraistwaa esuŋanoŋ turuŋ nonoma waŋnana somoŋgoŋkeja. Apu ii selewaa jewoŋa soŋgbambaatiwaajoŋ ama mende ama nononjuto, oomuluwaa hoŋa ii kokaeŋ: Anana Anutuwo laligowombaajoŋ soomoŋgo ama jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, “Anutu, gii mono uutaa gojejeraya soŋgbana uuta soraaya kolooro goo jaanoŋ sokombaa.”

22 Jiisas Kraistnoŋ Siwe gomanoŋ eu uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ buŋabuŋayawo raja. Anutunoŋ ku-usuŋ muro rama Siwe gajoba ano Siewaa beŋ kawali kania kania esuŋmumugianoŋ niniima galeŋ kuuŋ nonomakejuti, ii kaaŋiadeeŋ galeŋ koma oŋono qaaya baatanoŋ laligoju. Kiaŋ.

4

Mono letoma laaligo qaita moŋ laligowu.

1 Kraistnoŋ aŋaa selianoŋ siimbobolo morotiwaajoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ sele busugianoŋ siimbobolo mobombaajoŋ jojoriŋ laligowu. Iwo momo motooŋgo kokaeŋ meŋ romoŋgowu: Moŋnoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iinoŋ iyaŋaa seliaa siiŋa kombombaŋa otaamambaajoŋ nama muŋkeja. Moŋnoŋ Kraistwaajoŋ ama siimbobolo momakeji, iwaa siiŋa kombombaŋa bologanoŋ mono zololoŋgoŋ kamaaro siŋgisoŋgo togoŋ mombo mende amamambaajoŋ kaparaŋ koma laligowaa. Uuroromoŋgogia iikanoŋ mono wogia mero iikanoŋ rindaŋgoŋ akadamugiawo kolooŋ laligowu.

2 Uuroromoŋgogia iikanoŋ rindaŋgoŋ nama uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologa mono somoŋgoŋ galeŋ koma laligowu. Kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ namonoŋ toroqeŋ laligoŋ ubuti, iikanoŋ mono Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma otaaŋ laligowu. 3 Oŋo kambaŋ laligoŋ kougiti, iikanoŋ ejemba aŋgonjoragiawo uugia mende meleema nanamemeŋ bologa laŋ ambombaajoŋ mojuti, iyoŋoo tani kaaŋa kokaeŋ laŋ laligogi: Serowiliŋ ama siiŋgia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ laligogi. Apu gisi (marihuana), goja deuŋ iwoi ii otoŋomboraŋ meŋ wakasiiŋ negi waŋgia sooro eŋkalolоŋ laligogi. Jejelombaŋ ooŋ neŋ rii gbawe oroŋ embaqemba meŋ boliŋ oŋoma gejajuju ama laligogi. Tando lopioŋ liligoŋ simiŋ kuma oŋoma iwoi kanjaŋawo amakegi. Kaeŋ amakegito, oŋo kambaŋ kokaamba nanamemeŋ kaaŋa ii mende toroqeŋ amakeju.

4 Ejemba aŋgonjoragiawonoŋ paŋgamanoŋ laaligowaa resa sumu piliŋpiliŋgoŋ eji, iikanoŋ horoŋ luguŋ kemeŋkeju. Oŋo yoŋowo mende horoŋ kemegi iima aaruŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju. 5 Kaeŋ amakejuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi qisiŋ oŋono kaniagia asuganoŋ isaama jeŋ asarigi mondomondogia qewagowaa. Anutunoŋ ejemba jaawo laligojoŋi ano koomuya mono kuuya ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegomambaajoŋ jojorija. 6 Sele busunananoŋ komuwoŋati, qaanana iikanoŋ mende tegowaa. Kawaajoŋ Oligaa Buŋa ii koomuwaa senjoŋ gomanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ

mobutiwaajoŋ Poŋnoŋ wala jeŋ asariro. Ii kokaembaajoŋ: Anutunoŋ nanamemeŋgia gosiŋ ejemba tosaaŋa nono kaaŋa jeŋ tegoŋ oŋono sele busuwo laligogitiwaa iroŋa mokoloowuto, tosianoŋ uugia meleema kokoosogianoŋ gbiliŋ laaligo kotigaa buŋa koloogi. Anutu aŋo kotiiŋ laligoŋkeji, iikaaŋiadeeŋ kuuyanoŋ laaligo kombombaŋa laligoŋ ubutiwaajoŋ moma kotiiŋkeja. Tosianoŋ Buŋa qaa ii uugia kuuŋ oŋombutiwaajoŋ jegi. Kiaŋ.

Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii mono galeŋ koma ubu.

7 Iwoi kuuyaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ dodowija. Kawaajoŋ oŋo mono qama kooliwombaajoŋ imowamo mende laligowuto, oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ zeŋ nama qamakooli gawoŋ meŋ laligowu. 8 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Ejemba uunananoŋ jopagoŋ oŋoma siŋgisoŋgogia seiseiya koleleeŋ gamugia turuŋkejoŋ.” Kawaajoŋ alaurugia oŋoo batugianoŋ mono pondaŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. 9 Oŋo mono alaurugia koma horoŋ mirigianoŋ ainjoloŋ rama uugianoŋ jejeweneŋweneŋ ŋindiŋ-ŋunduruya qaa kalaŋ koma aoŋ laligowu.

10 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ kania kania iikawaa Toya kolooja. Iinoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota mendeema oŋono laligoju. Oŋo motomotooŋ mono momo kaleŋgia awaagadeeŋ galeŋ koma iikanoŋ kanagesourugia weleŋ qeŋ oŋoma laligowu. Ii buŋa qeŋ aogitiwaa so mono gawonoŋ ama tuuŋ batugianoŋ ilaaŋ aoŋ laligowu. 11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ woi ii kokaeŋ: Daeŋ yoŋonoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋkejuti, iyoŋonoŋ ii mono Anutunoŋ sololooŋ oŋomakejiwaa so jeŋ laligowu. Daeŋ yoŋonoŋ alaurugia weleŋ qeŋ naŋgoŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutunoŋ inaaŋ esuŋ oŋomakejiwaa so ala ilailaa ama oŋoma laligowu. Jiisas Kraistwaa buŋa koloojutiwaajoŋ iwoi kuuya kanoŋ mono Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Iinoŋ asamararaŋ Toya ano ku-usuŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligoja ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistwo nama mono siimbobolo moma laligowu.

12 Oo wombo alauruna, siimbobolo qagianoŋ uro iwaa kukuŋanoŋ gere kaaŋa qetaaliŋ aŋgotete meŋ oŋomakeji, iikawaajoŋ mono mende aaruŋ laligowu. Iwoi koloon oŋomakeji, ii batugianoŋ iwoi morota kaaŋa, iikaeŋ romoŋgowubo. Ii namonoŋ laligojoŋiwaa so koloonkeja. 13 Mende aaruwuto, Kraistnoŋ kaiyaka awaa ano kakasililiŋ ama mugi moroti, oŋo mono siimbobolo iikawaa kitia mojutiwaa so korisoro ama laligowu. Iwo kaaŋa laligogi eleema karo asamararaŋanoŋ asugiro kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋ oyaŋboyaŋ mokoloowuya. 14 Ejembanoŋ iŋiima uugia Kraistwaanoŋ meleeŋgitiwaajoŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakejuti eeŋ, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju. Kaeŋ jeŋ oŋomakejutiwaajoŋ ama Anutuwaa Uŋa Toroya asamararaŋawo iinoŋ mono qagianoŋ uma ku-usuŋanoŋ turuŋ oŋoma kotuegoŋ oŋomakeja.

15 Oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi bologa anotiwaajoŋ siimbobolo mokoloon mobabo. Moŋnoŋ kikekakasililiŋ ama ejemba uŋuŋ iwoi yoŋgoro meroti me tosia siijaago meŋ oŋomanjeŋ yoŋoonoŋ qaa

* **4:8:** Gba 10.12

laŋ jero sipasipa qero gawoŋ meme kaaŋa mondoŋ laŋ ewaewaŋ koma lombo mokoloonkeji, iinoŋ mono siimboboloya aŋaa soyanoŋ moja. 16 Moŋnoŋ Kraistwaa alia koloojiwaajoŋ aŋgosisiri mokoloon siimbobolo moji eeŋ, iinoŋ mono iikawaa gamugamuya eeŋ mende moba. Gamu qaagoto, Kraistwaa qata bosinjiwaajoŋ mono Anutu mepeseeŋ laligowa.

17 Anutunoŋ ejemba qaanana gosiwaatiwaa kambaŋa kaŋ kuuro iyaŋaanoŋ uumeleeŋ kanagesouruta ananaa qaanana ii wala jeŋ tegowaa. Wala ananaa qaanana jeŋ tegowaati eeŋ, ejemba Anutuwaa Oligaa Buŋa mende teŋ koŋgi lombo qagianoŋ uro tetegoyanoŋ mono nomaeŋ koloon oŋonaga? 18 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja:

> “Solaŋa yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ kupukapa ambuti eeŋ, siŋgisoŋgo ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoo qaagia mono nomaeŋ koloonaga?”

19 Kawaajoŋ alauruna Anutuwaa jeta teŋ koma aŋgosisiri mokoloon siimbobolo momakejuti, oŋonoŋ mono kokoosogia mokomokoloo Toyaa boronoŋ ambu. Toya iinoŋ qaa jerotiwaa so alauruta sopa somoŋgoŋ kokojiji koma kalaŋ koma oŋomakeja. Kokoosogia iwaa boronoŋ ama mono jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa pondaŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Jotamemeya oŋoonoŋ qambaŋmambaŋ qaa

1 Niinoŋ uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya moŋ koloon Kraistnoŋ siimbobolo moroti, iikawaa qaaya naŋgoŋ jeŋkejeŋ. Kanageŋ eleema karo asamararaŋanoŋ asugiro qabuŋa nono mokoloomambaajoŋ mojeŋ. Oŋoo batugianoŋ noo jotameme alauruna koloojuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: 2 *Anutunoŋ moma laariŋ oŋoma lama tuuŋa borogianoŋ anoti, oŋonoŋ mono ii kalaŋ koma oŋoma laligowu. Gawoŋ ii mojotiitii qaganoŋ qaagoto, Anutuwaa jeta otaaŋ uusiiŋgia gawonoŋ ama afaaŋgoŋ geregere qaganoŋ zeŋ meŋ nambu. Mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ mende kaparaŋ koma laligowu.

3 Lama tuuŋ baagianoŋ kaŋ nanjuti, ii mono eja poŋ tani kaaŋa mende galeŋ koma oŋombu. “Zioz galeŋ koloojoŋ,” jeŋ totogianoŋ mende qeŋ meŋ biwiiŋ aowuto, nanamemembaa sili awaa ii lama tuuŋ qendeema oŋoma laligowu. 4 Nanamemeŋ awaa ama laligogi lama galeŋ waŋanoŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ mono soroŋ arogianoŋ kotogoŋ ila wage akadamuyawo waŋgianoŋ mouma somoŋgogi buŋa qeŋ aowuya. Akadamu iikanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende taaliŋ titiikota koloowaa. Kiaŋ.

Sagbili oŋoonoŋ qambaŋmambaŋ qaa

5 *Sagbili oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ galeŋurugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. “Anutunoŋ sewaŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama oŋomakejato, iyaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋkejuti, ii mono kaleŋmoriaŋa oŋomakeja.” Kawaajoŋ oŋo mono korebore batugianoŋ oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ laligowu. Tani iikanoŋ mono maleku kaaŋa kotogogi kemero laligowu. 6 *Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ

* **4:18:** Gba 11.31 * **5:2:** Jon 21.15-17 * **5:5:** Gba 3.34 * **5:6:** Mat 23.12; Luuk 14.11; 18.14

Anutuwaa boro ku-usuŋawo iikawaa baatanoŋ keŋgi kambaŋanoŋ kaŋ kuuro saanoŋ meŋ biwiiŋ oŋombaa. 7 Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Iinoŋ oŋo kalaŋ koma oŋomakejiwaajoŋ majakakagia kuuya mono iwaa boronoŋ ama mesaowu.”

8 Nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ zeŋ nama pondaŋ uugbiligbili laligowu. Kileŋaa Toyanoŋ laŋ liligoŋ ejemba tuarenjeŋ ama moŋgama nonomakeja. Moŋnoŋ uruambe qero iinoŋ mono laion kaaŋa gogoŋ nonomambaajoŋ jojorija. (Laionoŋ gbuu gbororo qama silano moma bomboŋgaogia waamakeja.) 9 Oŋo siimbobolo momakejuti, oŋoo uumeleeŋ alaurugianoŋ kaaŋiadeeŋ gomaŋ so kakasililiŋ iikayadeeŋ moma mokosiŋgoŋ laligoju. Ii romoŋgoŋ torokogia yakariŋ moma-laarinoŋ rindaŋgoŋ nama laion ii kotakotagadeeŋ tuarenjeŋ ama muŋ laligowu.

10 Oŋo kambaŋ torodaamoŋ siimbobolo moma laligogi mososoŋgoŋ naŋgoŋ meŋ kotiiŋ oŋonogo saanoŋ nenduŋ powowoŋ kotiganoŋ koŋgbaraya qaa nama laligowuya. Kaaŋa Kraistwo naŋgigo akadamuya togoŋ oŋono asamararaŋanoŋ uma tetegoya qaa asariŋ laligoŋ ubuya. Anutu, kaleŋmoriaŋ kuuyaa Toya kolooji, iinoŋ mono oŋo kaeŋ ama laligowutiwaajoŋ oŋoono. 11 Iinoŋ ku-usuŋ Toya laligoŋ kouma laligoja ano kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Piitonoŋ yeizozo qaa tetegoya jero.

12 *Anutuwaa kaleŋmoriaŋ ii kiaŋkomu hoŋa tooŋ kolooja. Niinoŋ qaa ii kotiiŋ naŋgoŋ jeŋ oŋonoŋ kaleŋmoriaŋ iikanoŋ naŋgoŋ nama kotiiŋ laligowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ tere toroga koi jewe neŋana Sailasnoŋ ooŋ oŋonja. Iinoŋ niwo pondaŋ nama uumeleeŋ neŋana kolooja. Iwaajoŋ kaeŋ romoŋgojeŋ.

13 *Anutunoŋ uumeleeŋ kanageso oŋo kaaŋa iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono Babilon siti bologa kanoŋ* laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Momalaariwaa merana Maak iinoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozoya anja. 14 Oŋo batugianoŋ waegia meŋ aŋgoŋ aoŋ newogia kososooŋ laligowu.†

Alaurunana Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, luaenoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Kiaŋ.

---

* **5:12:** Apo 15.22, 40 * **5:13:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24 * **5:13:** Babilon ii Room sitiwaa qa aasaŋgoyaga. Aisisaaŋ buknoŋ kaaŋiadeeŋ qa ii iikawaa so oogita eja. † **5:14:** Kambaŋ kanoŋ joloŋgia jeŋ waegia meŋ buugia kitoŋ neŋ laligogiti, mono iikawaajoŋ jeja.

Piitowaanoŋ Tere 2
Piitonoŋ Tereya ano 2 kolooro.
Jeŋ-*a*s*a*-*a*s*a*ri

Piitonoŋ Tere koi Kraistwaa alauruta baloŋ so rama keŋgiti, iyoŋoojoŋ ano liligoŋ keno. Tosianoŋ qaa soosooya mokoloon ejemba kuma sooŋ oŋoŋgitiw*aa*joŋ laaligo soraaya mesaoŋ serowiliŋ nam-boŋŋ*a*mboŋ iwoi laŋ ama meŋ laligogi. Boi takapolakaya ii Anutuwaa qaa baatanoŋ mende kema (2.10) jeulalaŋ (3.17) ama selegia mepeseeŋ (2.18) jaba-arambaraŋ (2.10) ama iyaŋg*iaa* jaajaa laligogi. Kaiyaka-gianoŋ Jiisas qakooma mugi. Yoŋonoŋ mepaqepae ejemba godaqeqegia qaa laligoŋ waŋs*a*ŋw*a*ŋs*a*ŋ ejemba (2.3) loolooria (2.18) jinjauŋ meŋ oŋoŋgi. (3.3-4)

Piitonoŋ qaa ano nanamemeŋ iikawaajoŋ majakaka somata moma diŋgow*aa*tiw*aa*joŋ manja qeŋ hamoqeqewaa kania jeŋ asarija. Uugia kuuŋ jeŋkootoy*a* kokaeŋ ooro, “Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist ii oŋ*a*noŋ moma laariŋ oroma yorowo qokotaaniŋ lombo ii meŋ kamaaŋ ano afaaŋgow*aa*. Momo kaaŋ*a* ii jembiri qaagoto, ejemba iyaŋg*iaa* jaa-gianoŋ Jiisas iigi ejemba kuma oŋom*a* laligoroti, ii moma ninijogi karo moniŋ. Kawaajoŋ mono laaligo soraaya laligoŋ gadokopa laaligo ano uuwoi ii gema qewu.”

Tosianoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ laŋ jeŋ ejemba kuma sooŋ oŋom*a* laligogi, “Kraistnoŋ mombo mende eleembaa.” Qaa ii jembiri qaaya. Pi-itonoŋ qaa iikawaajoŋ majakaka somata moma kitia kokaeŋ meleema jeŋ ooro, “Kraistnoŋ eleembaatiwaa kambaŋ*a* qero ujiwaa tani kolooji, ii kokaembaajoŋ*a*: Anutunoŋ ejemba ananaanoŋg*a* moŋnoŋ tiwilaawaatiwaajoŋ mende mojato, kuuya anana uunana meleema siŋgisoŋgo laaligonana mesaowombaajoŋ moma kaparaŋ komakeja.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutunoŋ soraaya laligowombaajoŋ nonoono 1.3-21
Boi takapolakaya yoŋoo kaniagia 2.1-22
Tetegoyanoŋ Kraistnoŋ eleema kawaa 3.1-18

1 Saimon Piito niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

Jiisas Kraistnoŋ wasiŋ nono aposol kolooŋ weleŋ qeŋ muŋ laligoŋkejeŋ. Beŋ Anutunananoŋ Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist wasiro kamaaro iwaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ momalaarinananoŋ kolooro. Oŋo momalaari iikayadeeŋ buŋ*a* qeŋ aogi sewaŋ*a* uuta kolooro nono kaaŋ*a* simbawoŋawo laligoju.

2 Oŋo Anutu ano Poŋŋ*a*n*a* Jiisas moma kotoŋ oronjuti, iyoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ*a* kelemaleleŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutunoŋ oŋoonoti, iikanoŋ mono kotiiŋ nambu.

3 Anutunoŋ asamararaŋ Toya akadamuyawo kolooja. Kawaa so anana soraaya tataaŋkot*a* kolooŋ laligowoŋ*a*tiw*aa*joŋ nonoono. Kania kaeŋ moma yagoniŋ kaleŋ nonomakejiwaa kania kolooro. Anana

laaligo kombombaŋa laligoŋ uuwaa komagbiligbili tororo ambombaajoŋ iwoi amamaaŋkeboŋati, iwaa beŋ esuŋanoŋ mono ii kuuya nonono buŋananaga kolooŋkebaa.

4 Asamararaŋ Toya iinoŋ uunananoŋ gawoŋa gawoŋa damuyawo meŋ kaleŋa kuuya nonomambaajoŋ momakeja. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya nononoti, iikawaa sewaŋanoŋ mono uuta kolooja. Oŋo wala balombaa siiŋgia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ aŋgonjora uutanoŋ laligogito, Anutunoŋ oŋo iikanondeeŋ metogoŋ waŋgia somoŋgoro. Kaeŋ kolooro gadokopa laaligo serereeŋ gema qewutiwaajoŋ hamoqeqe areŋa anota eja. Momo ano nanamemeŋ akadamuyawo Anutuwaanoŋ eji, iinoŋ oŋo iikawaa so letoma gbilia koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Oŋo soomoŋgo qaaya somata qatawo iikanoŋ qokotaajuti eeŋ, iinoŋ mono inaaŋ oŋono mombo letoma Siwewaa akadamuya mokolooŋ buŋa qeŋ aoŋ laligowuya. Akadamuya iikanoŋ saanoŋ rijojooŋ sokoma oŋombaa.

5 Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaa kaaŋa ejiwaajoŋ ama oŋo mono momalaariwaa hoŋa kolooŋ oŋono qendeema laligowu. Kaaŋa laligowutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma zeŋ nama manja qeŋ laligowu. Hoŋa kolooŋ oŋombaati, iikaeŋ saanoŋ Anutuwaa kania toroqeŋ moma kotowuya. 6 Momakootogianoŋ somariiro saanoŋ nanamemeŋgia toroqeŋ galeŋ koma aoŋkebuya. Galeŋ koma aoaogianoŋ somariiro saanoŋ nama kotiiŋ lombo mokosiŋgoŋ bosima laligowuya. Nama kotikotiigianoŋ somariiro saanoŋ mombo Anutuwaa jetaa so uuwaa komagbiligbili ama laligowuya.

7 Uuwaa koma gbiligbiligianoŋ kolooŋ somariiro saanoŋ uujopagianoŋ seiro uumeleeŋ alaurugia ala-ala meŋ kalaŋ koma aoŋ laligowu. Uujopagianoŋ seiro saanoŋ ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowu. 8 Oŋo Anutuwaa akadamu kaaŋa buŋa qeŋ aoŋ meŋ seiŋ laligowuti eeŋ, mono gorosoŋa mende laligowu. Kaaŋa qaagoto, akadamuya iikanoŋ mono nemuŋ koma oŋono afaaŋgoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa kania moma kotoŋ saanoŋ gawoŋa jegeŋa nama megi hoŋa kolooŋkebaa. 9 Saanoŋ kolooŋkebaato, dakaya yoŋoonoŋ Anutuwaa akadamu kaaŋa mende eŋ oŋonji eeŋ, iyoŋoo momakootogianoŋ mono toroga kolooro bao jaagoo kaaŋa kemakuuŋkaŋkuuŋ amakeju. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia walaga soŋgbano soraaya koloogiti, ii duduuŋ imowamo laligoju.

10 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ meweeŋgoŋ oŋoma oŋoonoti, oŋo iikanoŋ riiŋ rindaŋgoŋ nambuti eeŋ, mono kambaŋ moŋnoŋ mende tama kamaaŋ kombuya. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono iikanoŋ kotakota rindaŋgoŋ nambombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. 11 Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ iŋiiro sokono koma horoŋ oŋono Siwe gomaŋ naguyanoŋ kuuya tano saanoŋgadeeŋ uutanoŋ ubuya. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe ano bentotoŋ Toya kolooja. Iwaa bentotoŋ uutanoŋ ugi kambaŋ tetegoya qaa galeŋ koma oŋono oyaŋboyaŋ kolooŋ laligowuya.

12 Buŋa qaa hoŋanoŋ kana kaaŋa qendeema oŋonji, oŋo ii mono buŋa qeŋ aoŋ iikanoŋ boŋ qeŋ nama kotiiju. Kawaajoŋ qaa areŋ jejeŋi, ii saanoŋ moma asarijuto, niinoŋ kileŋ iikawaajoŋ kambaŋ so jeŋ gbiliŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ. 13 Kaeŋ moma sele busu kokawaa kala kuuŋnoŋ laligomaŋatiwaa so qaa areŋ ii duduuwubotiwaajoŋ momogia jeŋ gbiliŋ

kuuŋ oŋomambaajoŋ mobe sokonja. 14 Niinoŋ sele busuna kusuga koi
kala kuuŋ kaaŋa luluuma uulaŋawo komuŋ koomu gomanoŋ umaŋati,
kaeŋ moma yagojeŋ. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ buju qaa
kaaŋiadeeŋ nisaano mobe. 15 Qaa areŋ kuma oŋombeti, iikanoŋ uu
wombogianoŋ ero niinoŋ goroŋ qeŋ koomu gomanoŋ kembe iikawaa
gematanoŋ kaaŋagadeeŋ ii saanoŋ kambaŋ so romoŋgoŋ laligowu.
Niinoŋ iikawaajoŋ kotiiŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

Kraistwaa asamararaŋa ii jaanananoŋ iima naŋgoŋ jeŋkejoŋ.

16 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ qabuŋaya uuta meŋ gawoŋ ku-usuŋawo
meŋ laligoroti, nononoŋ ii nononanaa jaanananoŋ uuŋ iima laligoniŋ.
Kaeŋ laligoŋ iikawaa so ku-usuŋaa kania ano eleema kawaatiwaa
qaaya ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ. Ii beŋ sosombaŋ sundu* kaaŋa
mende jembiri aniŋ roromoŋgo giraboga kaaŋa ii laŋ mende otaaŋ
laligoniŋ. 17 *Niinoŋ Jiisaswaa qabuŋaya uuta ii nononano kokaeŋ
kolooro iiniŋ: Asamararaŋ Toya uuta iinoŋ qaa ijoro qa kokaeŋ kolooro
moro: “Eja koi neenaa wombo merana kolooro iwaajoŋ uunanoŋ
qeaŋgoro iimasiiŋ mojeŋ.” Kaeŋ ijoro moro Maŋ Anutunoŋ asamararaŋ
muro akadamuya buŋa qeŋ aoŋ laligoro. 18 Nononoŋ iwo baaŋa
kowoga kanoŋ uma laligoniŋ qa iikanoŋ Siwenoŋga kolooro moniŋ.

19 Gejatootoo ejemba waladeeŋ Buŋa qaa jeŋ oogiti, ii kambaŋ
kokaamba moma sorogoŋ aŋgoŋ koniŋ powowoŋ kotakota koloon
nononja. Kawaajoŋ Buŋa Tere walagaa qaaya ii mono tororo geja
ama buŋa qeŋ aoŋ laligowu. Kiwanoŋ gomaŋ siŋsiŋgoro asariŋkeji,
gejatootoo qaa iikanoŋ mono iikawaa so jeŋ asariŋ oŋomakeja. Oŋo
iikawaa asasaganoŋ qokotaaŋ nambuti eeŋ, mono saanoŋ Anutu-waa
kana hoŋa iima paŋgamambaa nanamemeŋa yakariŋ mesaoŋ laligowu.
Kaaŋa laligoŋ uma mamboŋgi gomaŋ weŋgeraŋ suluro gomaambawaa
widia asugiro uuwombogianoŋ asariwaa. Poŋnananoŋ eleema kawaati-
waa widianoŋ mono meŋ asariŋ oŋono iima Anutuwaa iwoi kuuya iima
asaridaborowu.

20 Qaa waŋa mutuya koi mono moma asariŋ mende duduuwu: Baloŋ
ejemba moŋnoŋ Buŋa Terewaa gejatootoo qaaya ii iyaŋaa roromoŋgo
qaganoŋ jeŋ asarimambaajoŋ amamaaŋkebaa. 21 Ii kokaembaajoŋ
amamaaŋkebaa: Baloŋ ejemba mombaa uusiiŋanoŋ kambaŋ moŋnoŋ
mende nemuŋ kono gejatootoo qaa kolooro jegi. Kaeŋ qaagoto, Uŋa
Toroyanoŋ gejatootoo ejemba uugianoŋ sololoon oŋono Anutuwaa
jetanoŋga qaa meŋ jegi. Kiaŋ.

2

Boi takapolakayanoŋ mono laligoŋ tiwilaawu.

1 Gejatootoo ejemba takapolakaya ii kaaŋagadeeŋ Israel kanageso
batugianoŋ asugigi. Iikawaa so oŋoo batugianoŋ boi soosooya
kaaŋagadeeŋ asugiwuya. Asugiŋ nama oŋoo momalaarigia ti-
wilaawaatiwaajoŋ eŋkalololoŋ qaa batuya batuya ii aasaŋgoyanoŋ
meŋ batugianoŋ kawuya. Somatanananoŋ dowegia meroti, Poŋ ii

* **1:16:** Beŋ sosombaŋ iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Momo ejemba yoŋoo uugianoŋ jembiri momo letono qaa kania kania laŋ romoŋgoŋ gisomaso aŋgi kolooŋkeju. * **1:17:** Mat 17.1-5; Maak 9.2-7; Luuk 9.28-35

kaaŋagadeeŋ qakooma muŋ iikaaŋa kanoŋ iyaŋgia kondeema aoŋ uulaŋawo tiwilaawuya.

2 Kaento, ii kileŋ ejemba seiseiyanoŋ yoŋoonoŋ serowiliŋ siligia otaaŋ iyaŋgiaa jaajaa laligowuya. Kaaŋa laligowuyatiwaajoŋ ama ejembanoŋ roromoŋgogia aŋgi qetetaŋgoro uumeleembaa kana hoŋaajoŋ mogi gamuyawo kolooŋkebaa. 3 Boi takapolakaya yoŋonoŋ mono otoko qaganoŋ sundu kania kania jembiri (qaa aiseŋa) laŋ jeŋ seiŋ laligowuya. Kaaŋa laligogi oŋonoŋ ii moma afaaŋgoŋ moneŋ iwoi meŋ kululuugi laŋ amanagaju meŋ laligowuya. Anutu-noŋ ejemba kaaŋa yoŋoo qaagia mono monowaa monoyanoŋ jeŋ tegorota iroŋa meleeno qagianoŋ ubaatiwaajoŋ eja. Anutunoŋ kondemondeema oŋomambaajoŋ ataqataŋ imowamo mende ambaato, hoŋ tooŋaga siimbobolo moma laligowuya.

4 Kondemondeeŋ koloowaatiwaa galeŋ meme qaa tosaaŋa ii kokaeŋ: Siwe gajoba tosianoŋ Anutuwaa jeta qotogoŋ siŋgisoŋgo aŋgiti, Anutunoŋ ii mende iŋiima kobooroto, hagoŋ oŋono gere sianoŋ emukanoŋ kemegi. Hagoŋ paŋgamaŋ ziwiziwi dutanoŋ oŋooma aeŋ gbadonoŋ (tape) gbadooŋ oŋono. Gbadooŋ galeŋ koma oŋono qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ mamboma ragita rama kouju. 5 *Monowaa monoyanoŋ ejemba aŋgonjoragiawo namonoŋ laligogiti, Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ mende iŋiima kobooroto, gboulu somata jero waama uŋuŋ turuŋ oŋono. Turuŋ oŋonoto, kileŋ eja Nooa iinoŋ uumeleembaa qaa jeŋ nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ ama uukuukuu meŋ oŋoma laligoroti, ii ano ejemba 7 ii laaligogia aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋono.

6 *Kaaŋagadeeŋ Sodom Gomora taoŋ woi ii tiwilaawaotiwaa qaaya jeŋ tegoŋ gerenoŋ oŋooro gere sogogaragadeeŋ eri. Ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoojoŋ iwoi nomaeŋ koloowaati, iikawaa sareya iibutiwaajoŋ ii ano koloojao. 7 *Gerenoŋ kuuya oŋoomambaajoŋ anoto, kileŋ eja solaŋa Loot ii wala batugianoŋga metogoŋ aŋgoŋ koma muro. Jeulalaŋ ejemba serowiliŋ namboŋnamboŋ ama iyaŋgiaa jaajaa nanamemeŋ tosaaŋa tondu aŋgi iima yoŋoojoŋ moma boliŋ uuta kamaaro laligoro. 8 Eja solaŋa ii yoŋoo batugianoŋ laligoŋ nanamemeŋ jeulalaŋ kanjaŋawo iima moma laligoroti, iikawaajoŋ mono weeŋ so moma jinjiŋgoŋ laligoro. Iwaa uuta solaŋanoŋ mono suulaŋ boliro laligoro.

9 Galeŋ meme qaa jejeŋi, iikanoŋ Anutuwaa kania kokaeŋ qendeemakeja: Poŋnoŋ ejemba Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbiliŋkejoŋi, anana saanoŋ aŋgobatonoŋga metogoŋ waŋnana somoŋgomambaajoŋ momakeja. Iikaaŋ momakejato, ejemba doogoya ii qaagiaa iroŋa meleeno qagianoŋ uro gajobaurutanoŋ galeŋ koma oŋoŋgi laligowuya. Kaaŋa laligoŋ ugi kambaŋ somatanoŋ karo qaagia jeŋ tegoro toroqeŋ siimbobolo moma laligowuya.

10 Ejemba selegiaa siiŋ kombombaŋa bologa otaaŋ aŋgonjora-giawo kolooŋ jeulalanoŋ Anutuwaa ku-usuŋa meŋ kamaaŋ amakejuti, Anutunoŋ ii mono waladeeŋ jeŋ tegoŋ oŋonota siimbobolo somata moma laligowuya. Boi takapolakaya yoŋonoŋ mono jaba-arambaraŋ qaganoŋ iyaŋgiaa jaajaa laligoŋ Siwewaa beŋsakoŋ kawali asamararaŋgiawo

* **2:5:** Jen 6.1–7.24 * **2:6:** Jen 19.24 * **2:7:** Jen 19.1-16

eukanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ sombugia mende momakeju. Ii qaago totoonto, ii kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.
11 Kaeŋ amakejuto, Siwe gajoba ku-usuŋgiawo boi soosooya ii uŋuuguŋ uuta koloojuti, ii kileŋ Siwewaa beŋsakoŋ kawali ejemba ii Pombaa jaasewaŋanoŋ qotogoŋ uuqeqe qaanoŋ tokoroŋkota mende jeŋ tegoŋ oŋomakeju.
12 Gajoba yoŋonoŋ kaeŋ mende amakejuto, ejemba yoŋonoŋ selegia meŋ uma Buŋa qaa mende moma kotoŋ ii kileŋ yoŋoojoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkeju. Oro soona kaaŋa momakootogia hoŋa mende kolooro oro laaligowaa siiŋ iwoi qereweŋa iigadeeŋ momakeju. Oro soona ii koloogita ejembanoŋ laŋ uŋugi komuŋkejuti, iyoŋonoŋ mono iikawaa so lansaŋ tompiŋ laligoŋ tiwilaawuya. Iyaŋgiaa siiŋ roromoŋgogia iŋgoŋmaŋgoŋanoŋ mono kondeema oŋoŋgi tiwilaad-aborowuya.
13 Tosaaŋa horoŋ ureeŋ ama oŋoŋgi kakasililiŋ mogito, Anutunoŋ iyaŋgiaa qaagiaa iroŋa meleema oŋono siimbobolo iikayadeeŋ qagianoŋ ubaa. Uumeleeŋ oŋonoŋ uukaleŋ qendeema aowombaajoŋ ajoroon lombaŋ aŋgi boi takapolakaya yoŋonoŋ mono iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋkeju. Kaŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewoŋgia boroŋa boroŋa gamugiawo kaaŋa kolooju. Iyaŋgio sele busugiaa siiŋa metogowombaajoŋ ajoajoroo iwoi asasaganoŋ ama serowiliŋ asuganoŋ ama lansaŋ aisooŋkeju. “Ziozwaa eja toya koloojoŋ,” jeŋ tosia oŋoojoŋ mende romoŋgoŋ tiligoŋ oŋombombaa korisoro momakeju.*
14 Jaagianoŋ kaisero jaajaa uuŋ emba iŋiimakejuti, ii serowiliŋgadeeŋ ambombaajoŋ momakeju. Serowiliŋ iwoi ambombaa siiŋa ii mende totooŋ mesaowombaajoŋ momakeju. Ejemba koŋgbara komakejuti, ii horoŋ oŋoŋgi kana goraayanoŋ kemegi horombobo meŋ arogia mosomakeja. Otoko ama uuroromoŋgogia kotakota iikanoŋ eja. Kaeŋ amakejutiwaajoŋ Anutunoŋ seigoŋ oŋono tiwilaawuya.
15 *Yoŋonoŋ kana dindiŋa gema qeŋ uusoosoo tiŋtuaŋ kema gejatootoo eja Balaam Beorwaa meria iwaa uugere kana otaaŋkeju. Kere eja poŋ moŋnoŋ Balaam Israel ejemba tiliqili ama oŋombaatiwaajoŋ tawa muroti, uusiiŋanoŋ mono moneŋ ii memambaajoŋ koloon muro.
16 Koloon muroto, doŋgi moŋnoŋ kileŋayaajoŋ tereŋgoŋ jeŋ muro. Doŋgi qaa mende jejeta kanoŋ mono eja aronoŋ qaa jeŋ gejatootoo eja iikawaa uusoo nanamemeŋ ii somoŋgoŋ muro amamaaro.
17 Ejemba yoŋonoŋ mono apu jaaya juuguya kaaŋa tani laligoju. Raidimboŋ haamonoŋ koosu omaya koŋa qaa ii utitiiŋ oŋomakeji, mono iikawaa so eeŋ lansaŋ kema kaŋkeju. Anutunoŋ yoŋoojoŋ paŋgamaŋ ziwiziwiwaa uutanoŋ miri areŋgoŋ oŋonoti, mono dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ laligoŋ ubuya.
18 Yoŋonoŋ gejajuju qaa omaya jeŋ selegia meŋ uma laŋ aweqawele ama tereŋgoŋkeju. Sele busuwaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ serowiliŋ namboŋnambonoŋ ejemba laŋ horoŋ oŋomakeju. Tiŋtuaŋ laligojuti, tosianoŋ iyoŋoo batugianoŋga oloŋ koŋgiti, mono ii kele qaanoŋ kuuŋ oŋoŋgi kana goraayanoŋ kemegi horombobo meŋ arogia mosomakeja.

* **2:13:** Boi yoŋonoŋ toroŋ kaaŋa asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianoŋ iyoŋoonoŋ qagoŋ jaŋgowabo.
* **2:15:** Jaŋ 22.4-35

19 Iwoi moŋnoŋ ejemba moŋ somoŋgoŋ galeŋ koma muŋkeji, iikawaa
kasayanoŋ mono ii somoŋgoro ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeŋ laligoja.
Iikawaa so boi takapolakaya yoŋonoŋ kele qaa kokaeŋ laŋ jeŋkeju,
“Oŋo mono nono toroqeŋ nonoŋgi saanoŋ kasagia qaa solaŋa (frii)
kolooŋ oŋoaŋgiaa jaajaa laligowu.” Qaa kaeŋ jeŋkejuto, ii kileŋ iyaŋgio
aŋgonjoragiaa weleŋqeqeya kolooŋ iikawaa kasanoŋ laligoju.
20 Yoŋoo kaniagianoŋ kokaeŋ dogoro laligoju: Poŋnana Jiisas
Kraist Hamoqeqe Tonana ii moma kotoŋ iikaaŋa kanoŋ balombaa
nanamemeŋ aŋgonjorayawo ii misiŋgoŋ gema qeŋgo mono mombo
iikawaa kasanoŋ kokosiiŋ aoŋ osiŋ raju. Kawaajoŋ kanakanaiyanoŋ
kileŋkilenda laligogito, tetegoyanoŋ kileqileedaboroŋ laligoju.
21 Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaa kania wala mende
moma kotoŋ tompiŋ laligowuyaga, iikanoŋ mono afaaŋa koloon
oŋonaga. Kaeŋ koloonagato, Buŋa ii oŋanoŋ iŋijogi kania moma kotogi
buŋagiaga kolooro. Uugia meleema iikawaa gematanoŋ jojopaŋ qaa
kowoga gema qegiti, iikanoŋ mono iwoi kanjaŋawo koloon gamu
qeŋ oŋomakeja. 22 *Gema qeŋ kokosiiŋ aoŋ kamaaŋ uŋuroti, ii
gbaqooson qaa hoŋaboŋa woi iikawaa so kolooja. Qaa jeta moŋ ii
kokaeŋ, “Kasunoŋ loma mombo eleema loloŋa neŋkeja.” Qaa jeta moŋ
ii kokaeŋ, “Bao apu moriniŋgo mono mombo eleema sumu piliŋpilinoŋ
luguŋ kemeŋ lomu aoŋkeja.” Kiaŋ.

3

Poŋ kawaatiwaa soomoŋgo qaaya

1 Oo wombo alauruna, niinoŋ tere indiŋ woi koi ambe oŋoonoŋ
kaja. Qaa jejeŋi, oŋo ii modaborojuto, niinoŋ Buŋa qaawaa hoŋa
koloowaatiwaajoŋ uugia soraaya ii kuuŋ jeŋ gbiliŋ oŋoma tere indiŋa
woi koi kokaembaajoŋ oojeŋ: 2 Gejatootoo ejemba soraaya yoŋonoŋ
eeŋanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligogiti, ii mono duduuwubo. Kaaŋagadeeŋ
Poŋ Hamoqeqe Toyanoŋ jeŋkooto nonono oŋoaŋgiaa wasiwasi eja
aposolurugia nononoŋ kuma oŋoniŋi, mono ii romoŋgoŋ koma gbiliŋ
aoŋ meŋ laligowu. Kawaajoŋ niinoŋ qaa iikayadeeŋ oowe indiŋa woi
kolooja.

3 *Qaa mutuya moŋ ii kokaeŋ moma asariwu: Kraistnoŋ eleemam-
baajoŋ ano kambaŋ tetegoya kanoŋ mepaqepae ejemba asugiŋ
nanamemeŋgianoŋ iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa ii otaaŋ
mepaqepae qaa jeŋ laligowuya. 4 Tosianoŋ eleema kawaatiwaa qaaya
kokaeŋ jeŋ qewagoŋ laligowu: “Kawaatiwaa soomoŋgo qaaya ii mono
dakanoŋ eja? Ambosakonananoŋ laligoŋ kouma komugiti, kambaŋ
iikanoŋa iwoi moŋnoŋ mende meleeno kemero. Anutunoŋ Siwe namo
mokolooŋ orono ilawoila kuuya kanaiŋ eroti, ii mono kaaŋiadeeŋ eŋ
kouro laligojoŋ.”

5 *Kaeŋ jeŋ qaa kota koi duduuŋkeju: Anutunoŋ monowaa monoy-
anoŋ jeŋ kotoŋ qaayaa ku-usuŋanoŋ siwe namo mokolooŋ orono.
Kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoro apu deema horoŋ keŋgi apu uutanoŋa namo
asugiŋ kouro. Yoŋonoŋ qaa kota ii mojuto, ii mende mojoŋ tani mondoŋ
laŋ jeŋ lolomoniŋ amakeju. 6 *Kanageŋ jeŋ kotoro apu gboulunoŋ
waama baloŋ tururo ejemba kambaŋ iikanoŋ namonoŋ laligogiti, ii apu

* **2:22:** Gba 26.11 * **3:3:** Juud 18 * **3:5:** Jen 1.6-9 * **3:6:** Jen 7.11

neŋ motoŋ komugi. 7 Yoŋonoŋ apunoŋ uŋuro komugito, namo sombiŋ kambaŋ kokaamba iriimakejoŋi, ii gerenoŋ tiwilaawaatiwaa so kolooja. Anutunoŋ iikawaa qaaya ii gbontoŋ gbontoŋ jeŋ kotodabororota eja. Qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Anutunoŋ ejemba aŋgonjoragiawo laligowuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ kondeema oŋono tiwilaawuya.

8 *Kaeŋ koloowaato, wombo alauruna, nononano iiniŋ gbani 1,000 ii kambaŋ koriga koloojato, Buŋa qaa motooŋgo koi mono mende duduuwu, “Weeŋ motooŋgo ii Pombaa jaasewaŋanoŋ gbani 1,000:baa so kolooja ano gbani 1,000 iiro weeŋ motooŋgowaa so kolooja.” 9 Pombaa soomoŋgo qaa ii hoŋawo koloowaato, iikawaa kambaŋa ii tororo mende mojoŋ. Tosianoŋ kambaŋ ii qero ubaatiwaajoŋ romoŋgoŋ laŋ jeŋkeju. Aŋo kambaŋa mende qero ubaato, moma mokosiŋgoŋ ejemba kuuyanoŋ uunana meleemboŋatiwaajoŋ mambomakeja. Moŋnoŋ gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ mono kaparaŋ komakeja.

10 *Qaayaa hoŋa koloowaato, Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono yoŋgoro meme ejawaa tani kaŋ kuuwaa. Ii obabaŋ kota bananano riiro amamaawoŋa. Kambaŋ iikanoŋ namo sombimbaa iwoi ii-iita kuuya ii mono gere tooŋ jeŋ sogoyagadeeŋ ewaa. Weeŋ koiŋ, seŋgelao ano sombimbaa iwoiya kuuya ii juquma otoŋ jinjerereŋawo qama aliŋ qaombuya. Namo ano ejembanoŋ iwoi kuuya iikanoŋ meŋ aŋgita eji, Anutunoŋ ii kuuya kondemondeema meleeno kemebaa. Kemeŋ jeŋ tegoro iwoi moŋ mende totooŋ ewaa. Awawi totooŋ!

11 Ilawoila kuuya ii tani kaaŋa juquma qaombutiwaajoŋ oŋonoŋ mono ejemba nomaaŋa kolooŋ laligogi sokonaga? Kawaajoŋ mono nanamemeŋ soraaya otaaŋ Kraist kaaŋa kolooŋ laligowombaajoŋ koma gbiliŋ aoŋ laligowu. 12 Oŋo Anutuwaa kambaŋ somata ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mamboma uulaŋawo kawaatiwaa gawoŋa kaparaŋ koma meŋ laligoju. Kambaŋ iikanoŋ namowaa ilawoilaya ano weeŋ koiŋ, seŋgelao ano iwoiya ii gere tooŋ taŋururuŋ jewaa. Anutunoŋ sombimbaa ilawoilaya ii kuuya kondemondeeno juquma jedaborowaa. 13 *Kaeŋ jedaborowaato, Anutunoŋ iwoi asugiwaatiwaa qaa somoŋgorota eji, nononoŋ iikawaa so namo sombiŋ dologa mokolooŋ orombaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. Ii mokolooŋ orono iikanoŋ keuma nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowoŋa.

14 Oo wombo alauruna, oŋo kambaŋ somata ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mamboma laligoju. Kawaajoŋ mono kokaeŋ ambombaajoŋ kaparaŋ koma nambu: Uugia soraaya kolooro Anutunoŋ jewoŋgia boroŋaa qaaya moŋ mende mokolooro iwo ososogojutiwaajoŋ luaenoŋ laligowu. 15 Mamboma Poŋnanaa uu taniaajoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ laligowu: Iinoŋ oŋo uugia meleema mombo letombutiwaa kambaŋa qeŋ koriro uro mamboma oŋoma mokosiŋgoŋ laligoja. Wombo alanana Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ momakooto uuta murotiwaa so qaa ii ooŋ oŋono. 16 Iikawaa qaaya ii tereya kuuya kanoŋ jeŋ ooŋkejato, Buŋa Tereyaa uutanoŋ qaaya tosia ii lombotawo. Kawaajoŋ tosianoŋ ii moma asariwombaajoŋ janjariŋ riiŋ bimooŋkeju. Poumapou ejemba koŋgbara qeŋ kokobimbiŋ laŋ laligoŋkejuti, iyoŋonoŋ tereya tereya ii tondu meeraŋgoŋkeju. Iikawaa

* **3:8:** Ond 90.4 * **3:10:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 1 Tes 5.2; Isa 16.15 * **3:13:** Ais 65.17; 66.22; Ais 21.1

so Poolwaanoŋ qaa ii kaaŋagadeeŋ meleŋqeleeŋ aŋgi sipasipa koma sooŋkeja. Kaeŋ meeraŋgoŋ nama iyaŋgia meŋ boliŋ aoŋ gere sianoŋ kemebuya.

17 Yoŋonoŋ kemebuto, wombo alauruna, oŋonoŋ kaeŋ koloowaatiwaa qaaya ii mono waladeeŋ modaborogita laligoju. Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Jeulalaŋ ejemba kana soŋgiŋ qiwitigoŋkejuti, oŋonoŋ mono iyoŋoo kele qaagianoŋ horoŋ oŋono oŋotaaŋ jiŋjauŋ kembubo. Laaligowaa tando powowoŋ kotakota iikanoŋa kaeŋ ligisooŋ tama kamaaŋ uŋuwabo. 18 Poŋnana Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ nanjuti, iikanoŋ mono mombo toroqeŋ meŋ somariiŋ laligowu. Hamoqeqe Tonana Kraistwaa kania moma kotojuti, ii mono toroqeŋ moma sororogoŋ laligowu. Ii mepeseeniŋ qatanoŋ kambaŋ kokaamba akadamuyawo koloon kanageŋ tetegoya qaa kaaŋa eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Jombaanoŋ Tere 1
Jonoŋ Tere mutuya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Jonoŋ uunoŋ jopagoŋ aoaowaa qaaya ii kotiiŋ jeŋ laligoro. Uumeleeŋ ejemba anana Anutu ano Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ nama uunana somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo kolooŋ laligojoŋ.

Tosianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoy*a* ii ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋom*a* laligogi: “Jiisasnoŋ Siwe ejagadeeŋ kolooja. Balonoŋ iwoi kuuya ii bologa kolooja. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ baloŋ eja hoŋ*a* mende kolooŋ laligoro.” Qaa kawaajoŋ ama tosianoŋ “Anutu moma laarijoŋ,” jeŋ nanamemeŋ awaa mesaoŋ sisau silemale laligoŋ ejemba tosaaŋ*a* yoŋ kazi ama oŋoŋgi ano qezeŋ injarere laligogi. Qaa seŋ*a* seŋ*a* kaaŋ*a*noŋ zioz meŋ boliwabotiwaajoŋ Jonoŋ gejanono qaaya terenoŋ kokaeŋ ooŋ anota karo, “Jiisasnoŋ Siwe ano namo ejaga motoondeeŋ kolooja. Namonoŋ gawoŋ meme ano momo meme ii iwoi bologa qaago. Kawaajoŋ ‘Anutu moma laarijoŋ,’ jeŋ Meria Jiisas mende mesaowoŋ*a* ano alaurunana oŋowo uunananoŋ jopagoŋ aowoŋ*a*. Uujopa ii mono kaparaŋ koma ama aoŋkeboŋ*a*.”

Tere kokawaa bakaya waŋ*a* 6 ii kokaeŋ:

Laaligowaa kania ii Jiisas 1:1-4
Asasaga ano paŋg*am*aŋ uutanoŋ laaligo 1:5–2:29
Anutuwaanoŋ ano Satambaanoŋ merabora 3:1-24
Uŋ*a* me ome ii mono kaniagara gosiŋ mobu. 4:1-6
Uujopawaa kania ano jeŋkootoy*a* 4:7-21
Momalaari anana bologa haamo amakeboŋ*a* 5:1-21

Laaligo kotigaa qaaya ii Jiisas Kraist

1 *Niinoŋ laaligo kotigaa qaaya jemambaajoŋ tere koi oojeŋ. Waladeeŋ laaligowaa qaa Toyanoŋ laligorogo kanageŋ ilawoila kuuya kolooro. Iinoŋ laligoŋ kouma namonoŋ kamaaro ii jaanananoŋ iima boronananoŋ selia oosiriniŋ qaaya jero moma laligoniŋ. 2 *Oyaŋboy*aŋ laaligowaa Toyanoŋ asugirota nononoŋ ii iima kania naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋ*a* nanjoŋ. Laaligo tetegoya qaa iikawaa Toyanoŋ Maŋ*a*wo laligoŋ kouma kamaaŋ asugiŋ nononoti, nononoŋ iikawaa Buŋ*a* qaaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋkejoŋ. 3 Nononoŋ Maŋn*an*a ano Meria Jiisas Kraist yorowo uunana somoŋgoŋ motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Oŋo kaaŋ*ag*adeeŋ uugia nonowo somoŋgoŋ motooŋgo laligowombaajoŋ moma iwoi iima moniŋi, ii jeŋ asariŋ oŋom*a*kejoŋ. 4 Korisoronoŋ uunana saa qero laligowombaajoŋ qaa koi neŋ*au*run*a*wo jeŋ asariŋ oojoŋ. Kiaŋ.

Pombaa asasaganoŋ laaligo

5 Buŋ*a* qaa iwaa Meriaanoŋg*a* moma jeŋ asariŋ oŋonjoŋi, ii kokaeŋ: Anutunoŋ asasagaa Toya kolooja ano iwaanoŋ paŋg*am*aŋ moŋ mende eja. 6 “Nononoŋ iwo uunana somoŋgoŋ motooŋgo laligojoŋ,” kaeŋ jenoŋ jeŋ kileŋ kaiyakananananoŋ kematoukantou ama paŋg*am*anoŋ

* **1:1:** Jon 1.1 * **1:2:** Jon 1.14

laligojoŋi eeŋ, mono qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ nanamemenananoŋ qaa hoŋa mende otaaŋkejoŋ. 7 Anutunoŋ asasagaa uutanoŋ laligoro nononoŋ iikawaa so kaiyakanana asasagaa uutanoŋ amakejoŋi eeŋ, mono batunananoŋ uunana somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo laligoniŋ Meria Jiisas Kraistwaa sayanoŋ mono siŋgisoŋgonana kuuya soŋgbamakeja.

8 “Uunananoŋ siŋgisoŋgo mende eja,” kaeŋ jewonagati eeŋ, mono anana tiligoŋ aoniŋ qaa hoŋanoŋ uunananoŋ mende nanja. Qaago! 9 Siŋgisoŋgonana jokoloojoŋi eeŋ, iinoŋ mono uuta dindiŋaa so soomoŋgo qaaya pondaŋ otaaŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ nanamemenana doogoya kuuya soŋgbamakeja. 10 “Siŋgisoŋgo mende aniŋ,” kaeŋ jewoŋati eeŋ, mono qaa Toya uuguniŋ Anutunoŋ qolomoloŋ jeje eja kaaŋa kolooro qaayanoŋ uunananoŋ mende nanja. Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ aworo koipu Tonana kolooja.

1 Oo kokouruna, oŋononoŋ siŋgisoŋgo ambubotiwaajoŋ qaa koi oojeŋ. Ii oojento, moŋnoŋ kileŋ siŋgisoŋgo anagati eeŋ, aworo koipu Tonananoŋ mono eŋ nononja. Jiisas Kraist iinoŋ Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ ama nonomakeja. 2 Aworo koipu Tonana iinoŋ siŋgisoŋgonanaa tawaya koloon koma konjoratiŋ nonono. Ii ananaa siŋgisoŋgowaajoŋadeeŋ qaagoto, mono namonoŋ kuuya ananaa siŋgisoŋgonana ii kaaŋiadeeŋ koma konjoratimambaajoŋ komuro. Kiaŋ.

Teŋkoŋkoŋ ii kaiyaka dindiŋa.

3 Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ komakeboŋati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ ii moma mujoŋi, ii saanoŋ uuwoiya qaa moma yagojoŋ.

4 Moŋnoŋ “Anutu moma mujeŋ,” jeŋ jojopaŋ qaaya mende teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono qolomoloŋ qaa jeje ejembaga kolooro qaa hoŋanoŋ iwaa uutanoŋ mende eja. 5 Qaagoto, moŋnoŋ Anutuwaa qaaya teŋ koma otaaŋkeji, Anutuwaa uujopayanoŋ mono oŋanoŋ iwaa uuta saa qero akadamuyawo laligoja. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwo qokotaaŋ motooŋgo laligojoŋi, ii moma yagojoŋ. 6 Moŋnoŋ “Anutuwo qokotaaŋ laligojeŋ,” jeji, iinoŋ mono Jiisasnoŋ nanamemeŋa anoti, iikawaa so mono otaaŋ ama meŋ laligowaatiwaa so kolooja. Iikaaŋ mende ama meŋ laligoro mende sokonja. Kiaŋ.

Uujopa amboŋatiwaa jojopaŋ qaa gbilia

7 *Oo wombo alauruna, niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia qaagoto, jojopaŋ qaa walaga kanakanaiyanoŋga eŋ oŋonji, mono ii ooŋ oŋonjeŋ. Jojopaŋ qaa walaga iikawaa Buŋa qaaya ii mono moma laligoŋ kougi. 8 Kileŋ iikawaa jeŋkootoya gbilia ii ooŋ oŋonjeŋ. Paŋgamanoŋ alimambaajoŋ ano asasagaa hoŋa asariŋ somariiŋkejiwaajoŋ jojopaŋ qaa iikawaa hoŋa mono Anutuwaanoŋ ano oŋoonoŋ kolooŋ asugiŋ eja.

9 Moŋnoŋ jetanoŋ “Asasaganoŋ laligojeŋ,” jejato, alia kazi ama muji, iinoŋ mono toroqeŋ paŋgamaŋ uutanoŋ laligoja. 10 Moŋnoŋ alia jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono asasagaa uutanoŋ pondaŋ laligoro silianoŋ tosaaŋa siŋgisoŋgo ambutiwaajoŋ mende kondooŋkeja. 11 Kaento, moŋnoŋ alia kazi ama muji, iinoŋ mono umuŋkoŋkoŋanoŋ kematoukantou laligoŋ nanamemeŋa paŋgamaŋ uutanoŋ amakeja.

* **2:7:** Jon 13.34

Paŋgamanoŋ jaaya meŋ gooro jinjauŋ ama laligojiwaajoŋ dakanoŋ kembaati, ii aŋo mende moma kotoŋkeja. Qaago.

Anutunoŋ siŋgisoŋgonana qosoloŋgoŋkeja.

12 Oo meraborauruna, Jiisasnoŋ komuŋ qa somata meŋ laligojiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaoŋ qosoloŋgodabororo. Iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ. 13 Oo maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanoŋga laligoŋ kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougi. Kawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ. Oo gbaworouruna, oŋo kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ. Meraborauruna, oŋo Maŋnanaa kania moma kotoŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.

14 Maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanoŋga laligoŋ kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougita kouju. Kawaajoŋ qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Eja gbaworouruna, oŋo Anutuwaanoŋ Buŋa qaa uugianoŋ aŋgi kotiiŋ nano esuŋmumugiawo kolooŋ kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligoju. Kawaajoŋ qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Balombaa nanamemeŋ bologa mono yakariwu.

15 Oŋo balombaa nanamemeŋ bologa ano iwoi kuuya iikanoŋ eji, iikawaajoŋ mende naŋ oŋomba. Moŋnoŋ uutanoŋ balombaa nanamemembaajoŋ naŋ muji eeŋ, Maŋnanaa uujopayanoŋ mono iwaa uutanoŋ mende nanja.

16 Balombaa nanamemeŋ ii kokaeŋ: Ejembanoŋ sele busugiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋkeju. Iwoi jaagianoŋ iima iimasiiŋ ama koposoŋgoŋkeju ano balombaa laaligogiaajoŋ biririgoŋ terereeŋ selegia meŋ umakeju. Ii ano uugere tosaaŋa ii Maŋaanoŋga mende kaŋkeja. Qaago! Ii balombaa nanamemeŋ bologa kolooja. 17 Balombaa nanamemenoŋ goroŋ qewaa ano iikawaa siiŋa bologa bologa ii kaaŋagadeeŋ goroŋ qewuto, moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono boŋ qeŋ kambaŋ tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaa. Kiaŋ.

Kraistwaa tuarenjeŋuruta ii mono asugiju.

18 Oo kokouruna, Kraistwaa kitia* nama tuarenjeŋ ama mubaati, iinoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ asugiwaati, kaeŋ jegi momakeju. Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba Kraistwaa tuarenjeŋuruta mamaganoŋ mono asugiŋ nanju. Qaa iikawaa hoŋa kaeŋ koloorotiwaajoŋ ama kambaŋ tetegoyaa uutanoŋ kouma laligojoŋ, iikaaŋ mojoŋ. Iikawaa aiweseya kaeŋ. 19 Tuarenjeŋ ejemba iyoŋonoŋ ananaa tuuŋnondeeŋ laligoŋ nonomesaoŋ keŋgi. Uugia nonowo selesele somoŋgoŋ momalaari kanageso batunananoŋ tondu laligoŋ boratigi. Ananaanoŋ kanageso hoŋa koloowuyagati eeŋ, mono ananawo pondaŋ qokotaagi motooŋ laligowonaga. Nonomesaoŋ sigeŋsigeŋ nanjuti, sili iikanoŋ mono kaniagia kokaeŋ qendeema nonono iima mojoŋ: Iyoŋoonoŋga moŋnoŋ nonowo oŋanoŋ motooŋgo mende koloon laligoro.

20 Yoŋonoŋ sigeŋsigeŋ nanjuto, Kraistnoŋ Uŋaya Toroya oŋoo uugianoŋ maaro bedu meŋ inaaŋ oŋono kuuya oŋonoŋ qaa hoŋa moma kotoŋ laligoju. 21 Oŋonoŋ qaa hoŋa mende moma kotowubotiwaajoŋ

* **2:18:** Kraistwaa tuarenjeŋa ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania ii woi. Iinoŋ Kraistwaa kitia nanja ano Kraist tuarenjeŋ ama muŋkeja.

ama qaa koi mende ooŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ qaagoto, oŋo qaa hoŋa moma kotoju ano qaa hoŋanoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya moŋ kondoomambaajoŋ amamaaŋkeja. Kawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.

22 Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojato, moŋ moronoŋ qaa ii qakoonji, iinoŋ aŋgomokoloŋ ejembaga kolooja. Iinoŋ Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋ Maŋ ano Meria ii motooŋ qakooma oromakeja. 23 Moŋnoŋ Mambaa Meria qakoomakeji, iinoŋ Maŋa qaa eeŋ laligoja. Moŋnoŋ Meria jokoloonkeji, iinoŋ mono Maŋ kaaŋagadeeŋ mokoloon iwo laligoja.

24 Oŋo Buŋa qaa kanakanaiyanoŋga moma kougiti, ii uugianoŋ kotiiŋ nambaatiwaajoŋ galeŋgia meŋ aowu. Buŋa qaa moma kougiti, iikanoŋ uugianoŋ nambaati eeŋ, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mono boŋ qeŋ Maŋ ano Meria yorowo qokotaaŋ nambu. 25 Kraistnoŋ soomoŋgo qaa kokaeŋ nononota eja, “Niwo nambuti eeŋ, mono laaligo oyaŋboyaŋawo oŋombe tetegoya qaa kotiiŋ laligowuya.”

26 Tosianoŋ batogoŋ jinjauŋ meŋ oŋomakejuti, niinoŋ iyoŋoojoŋ ama qaa ii ooŋ oŋonjeŋ. 27 Tosianoŋ jinjauŋ amakejuto, Kraistnoŋ Uŋa Toroya oŋoo uugianoŋ maaro bedu meŋ inaaŋ oŋomakeja. Uŋa Toroya iinoŋ uugianoŋ boŋ nano mende looriwuti eeŋ, oŋonoŋ mono boi mombaajoŋ mende amamaawuya. Ii kokaembaajoŋ: Iwaa Uŋa Toroyanoŋ mono nanamemeŋ awagaa qaa kuuya kuma oŋomakebaa. Bedu meŋ inaaŋ oŋomakeji, ii iwoi qoloŋmoloŋgoya moŋ qaagoto, momo qaa hoŋa tooŋga kolooŋkeja. Kawaajoŋ qaa hoŋa kuma oŋonotiwaa so mono qaaya kuuya teŋ koma Kraistwo pondaŋ qokotaaŋ nambu.

28 Oo kokouruna, oŋo mono Kraistwo koronsoŋ qokotaaŋ nambu. Iwo nama laligoniŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ mende konjoma nonono gamu qaganoŋ mende kokomomola meŋ kemboŋato, saanoŋ iwaa jaanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ saitiŋgeŋ namboŋa. 29 Kraistnoŋ solaŋa kolooji, oŋonoŋ qaa ii moma kotojuti eeŋ, mono qaa koi kaaŋagadeeŋ saanoŋ moma asariwu: Ejemba kuuyanoŋ nanamemeŋ solaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋga kolooŋ iwaa meraboraaŋa kolooju. Kiaŋ.

3

Anana Anutuwaanoŋa kolooŋ meraboraaŋa koloojoŋ.

1 *Mobu! Siwe Maŋnananoŋ nonoojoŋ “Neenaa meraboraana,” kaeŋ nonooma iikanoŋ uujopaya somata qendeema nonomakeja. Anana oŋanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋ. Ii koloojoŋiwaajoŋ baloŋ ejembanoŋ kanianana mende moma kotoŋ laligoju. Anutuwaa kania mende moma kotojutiwaajoŋ ananaa kaniananaajoŋ kaaŋagadeeŋ kokobimbiŋ ama laligoju. 2 Oo wombo alauruna, kambaŋ kokaamba anana Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ laligojoŋ. Kaeŋ laligoŋ kanageŋ nomaeŋ kolooŋ laligowoŋati, ii asuganoŋ mende asugija. Qaa motooŋgo mojoŋi, ii kokaeŋ: Iinoŋ mombo asuganoŋ asugiro kaitania hoŋa jaanananoŋ iiboŋati, kambaŋ iikanondeeŋ mono letoma ii kaaŋa koloowoŋa. 3 Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaajoŋ jejeromoŋromoŋ iikaaŋ ama muŋ laligojuti, iinoŋ mono ii koma konjoratiŋ oŋono iwaa tani kaaŋa soraaya kolooŋ laligowu.

---

* **3:1:** Jon 1.12

4 Daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, iyoŋonoŋ mono kana qaa qeŋ
waleemakeju. Siŋgisoŋgo ii jeulalaŋ nanamemeŋga. 5 *Kraist aŋo
siŋgisoŋgoya qaa iinoŋ mono ananaa siŋgisoŋgonana koma konjora-
timambaajoŋ kamaaŋ asugiroti, ii moju. 6 Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwo
boŋ qeŋ nanjuti, iyoŋonoŋ siŋgisoŋgo mende ama laligoju. Moŋnoŋ
siŋgisoŋgo toroqeŋ amakeji, iinoŋ Jiisas mende iima kania mende
moma kotoŋ laligoja. Kiaŋ.
7 Oo kokouruna, moŋnoŋ jinjauŋ meŋ oŋombabotiwaajoŋ mono
galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kraistnoŋ solaŋa koloojiwaa so moŋnoŋ
nanamemeŋ solaŋa tororo otaaŋkeji, iinoŋ solaŋa kolooja. 8 Kileŋaa
Toyanoŋ kanakanaiyanoŋga siŋgisoŋgo ama kouma laligoja. Kawaa
so daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, iyoŋonoŋ mono Kileŋaa Toyaa
buŋaga kolooju. Anutuwaa Merianoŋ mono iwaa gawoŋa kisiyaeŋ
memambaajoŋ kamaaŋ asugiro.
9 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋga koloogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ
laaligo qaita mombaa uutanoŋ ejiwaajoŋ ama siŋgisoŋgo mende toro-
qeŋ amakeja. Kolokoloo doŋgoga kolooŋ laligojiwaajoŋ ama siŋgisoŋgo
toroqeŋ amambaajoŋ amamaaŋkeja. 10 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa mer-
aboraaŋa kolooŋ daeŋ yoŋonoŋ Kilegaa Toyaa meraboraaŋa koloojuti,
ii kokaeŋ gosiŋ moma asariwoŋa: Moŋnoŋ nanamemeŋ solaŋa mende
otaaŋkeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ
alauruta mende jopagoŋ oŋomakeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende
kolooja. Iikawaa aiweseya kaeŋ.

Oŋo mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

11 *Buŋa qaawaa kota kanakanaiyanoŋga moma kouma laligojoŋi,
iikawaa jojopaŋ qaaya ii kokaeŋ: Anana mono uunoŋ jopagoŋ aoŋ
laligowoŋa. 12 *Kein (Kain) iinoŋ Kilegaa Toyaa buŋa laligoŋ koga
qero komuro. Anana mono ii kaaŋa kolooŋ laligowombo. Iinoŋ
kokaembaajoŋ koga qero: Aŋaa nanamemeŋanoŋ bologa kolooroto,
kogaanoŋ ii solaŋa kolooro. Mono iikawaajoŋa qero.
13 Oo uumeleeŋ alauruna, baloŋ ejembanoŋ kazi ama oŋombuti eeŋ,
iikawaajoŋ mono mende waliŋgowu. 14 *Anana uumeleeŋ alaurunana
jopagoŋ oŋomakejoŋiwaajoŋ ama qaa koi moma asarijoŋ: Anana koomu
kotigaa jawoya waleema laaligo kotiganoŋ keuma laligojoŋ. Moŋnoŋ
uujopa mende amakeji, iinoŋ mono toroqeŋ koomu kotigaa uutanoŋ
nambaa. 15 Ejemba alaurugia kazi ama oŋomakejuti, ii kuuyanoŋ mono
koomuya uŋu-uŋu ejembaga kolooju. Laaligo kotiga ii uŋu-uŋu ejemba
kaaŋa mombaa uutanoŋ mende eji, ii saanoŋ moma yagoju.
16 Jiisas Kraistnoŋ laaligoya ananaajoŋ ama qeleema mesaoŋ jopagoŋ
aoaowaa kania kaeŋ qendeema nonono iima moma kotojoŋ. Anana
mono kaaŋiadeeŋ laaligonana uumeleeŋ alaurunana yoŋoojoŋ ama
qeleema mesaoniŋ sokombaa. 17 Moŋnoŋ balombaa ilawoilaya soyanoŋ
meŋ laligoro alianoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ ano iijato,
kileŋ bone koloon uuta somoŋgoji eeŋ, Anutuwaa uujopayanoŋ mono
iwaa uutanoŋ nomaeŋ enaga? 18 Oo kokouruna, jopagoŋ aoao ii je
buu susunananondeeŋ tiwirigoŋ jeŋkebomboto, ii mono nanameme-
nananoŋ qaa hoŋa otaaŋ ama laligowoŋa.

* **3:5:** Jon 1.29 * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Jen 4.8 * **3:14:** Jon 5.24

Mono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ saitiŋgeŋ namboŋa.

19 Anana qaa hoŋaa buŋaga koloojoŋ me qaago? Koloojoŋi
eeŋ, mono saanoŋ uunana bonjoŋ kono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ
awasaŋkaka namboŋa. Qaa ii anana gosiŋ aoŋ kokaeŋ moma ko-
towoŋa: 20 Uunananoŋ iwoi bologaajoŋ ama jeŋ nononji eeŋ, nono qaa
koi saanoŋ moma yagojoŋ: Anutunoŋ gosigosi Tonana kolooŋ qaanana
dindiŋagadeeŋ gosiwaa. Anutuwaa roromoŋgoyanoŋ mono ananaa
roromoŋgonana uuguŋ uuta kolooro qaa kuuya saanoŋ modaboroja.
Kawaajoŋ mono saanoŋ uunana bonjoŋ kono laligowoŋa.
21 Oo wombo alauruna, uunananoŋ mende jeŋ nononji eeŋ, anana
mono saanoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka kolooŋ saitiŋgeŋ
namboŋa. 22 Anana Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ koniŋ nanamemenana ii iiro sokomakejiwaa so ama meŋ laligoŋkejoŋi eeŋ, iwoi mombaajoŋ qama kooliŋ qisiŋ muboŋati, ii mono nonono buŋa qeŋ aowoŋa.
23 *Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa woi ii kokaeŋ: Anana mono Meria
Jiisas Kraistwaa qata meŋ moma laariŋ uunana meleemboŋa ano
jojopaŋ qaa jeŋ kotoŋ nononotiwaa so jopagoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaaŋ
mende ama laligowonagati, ii Anutuwaa jaanoŋ mende sokonaga.
24 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ komakejuti, iyoŋonoŋ
mono Anutuwo qokotaaŋ laligogi Anutunoŋ yoŋowo rapiŋgoŋ nanja.
Iinoŋ ananawo rapiŋgoŋ nanji, ii Uŋaya Toroya nonono uunananoŋ
saŋe nunuŋ laligojiwaajoŋ moma kotojoŋ. Kiaŋ.

4

Uŋa me ome ii mono kaniagara gosiŋ mobu.

1 Oo wombo alauruna, gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganoŋ
goma ŋ so liligoŋ laligojutiwaajoŋ qaa kuuya ii uulaŋawo mende meŋ
moma laariwu. Anutuwaa Uŋanoŋ me ome moŋnoŋ sololooro qaa jeji,
ii mono wala aŋgotetenoŋ ama gosiwu. 2 Anutuwaa Uŋayaa kania ii
mono kokaeŋ gosiŋ mokoloowu, “Jiisas Kraistnoŋ kamaaŋ sele busuwo
kolooŋ laligoro,” daeŋ yoŋonoŋ qaa ii jeŋ asugiŋkejuti, iyoŋonoŋ kuuya
Anutuwaa buŋa kolooju. 3 Moŋnoŋ Jiisaswaa kania kaeŋ mende jeŋ
asugiŋkeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Kraist tuarenjeŋ
Toyaa omeyanoŋ mono iwaa uuta sololooro qaa jeŋkeja. Moŋnoŋ
asugiŋ Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama mubaa,* qaa kaeŋ iŋijogiti,
iinoŋ mono kambaŋ kokaamba namonoŋ asugija.
4 Oo kokouruna, oŋo Anutuwaa buŋa koloogi Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ nama namowaa omejiilaŋa ii uŋuuguŋ haamo ama oŋomakeja.
Kawaajoŋ gejatootoo ejemba takapolakaya ii saanoŋ haamo ama oŋoma
laligowutiwaa so kolooju. 5 Yoŋonoŋ balombaa buŋa koloogi namowaa
omeyanoŋ sololooŋ oŋomakeju. Kawaajoŋ balombaa nanamemeŋa
otaaŋ qaa jegi uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋonoŋ qaagiaajoŋ
geja ama momakeju.
6 Anana Anutuwaa buŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonomakeja. Anutu moma mujuti, iyoŋonoŋ ananaa qaa jeniŋ iikawaajoŋ
geja qeŋ momakeju. Anutuwaa buŋa mende koloojuti, iyoŋonoŋ anana
qaa jeniŋ iikawaajoŋ geja mende ama momakeju. Qaa hoŋaa Uŋaya

* **3:23:** Jon 13.34; 15.12, 17 * **4:3:** Kraistwaa tuarenjeŋ toya ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania woi. Iinoŋ Kraistwaa kitia nanja ano Kraist hoŋa tuarenjeŋ ama muŋkeja.

ano aŋgomokolombaa omeya yoroo kanagara ii mono iikaeŋ gosiŋ moma kotoŋkeboŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ uujopawaa kania kolooja.

7 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ jopagoŋ aoaowaa wanjaleya kolooja. (Kawaajoŋ uujopa ii apu jaayaaŋ eŋ koumakeja.) Kawaajoŋ anana mono jopagoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaeŋ ama laligojoŋi, kuuya anana Anutu moma muŋ iwaanoŋga kolokoloo doŋgoga kolooŋ laligojoŋ.

8 Anutunoŋ uujopawaa kondokondoo Toya kolooja. Iikaaŋ kolooji waajoŋ moŋnoŋ ejemba mende jopagoŋ oŋomakeji, iinoŋ Anutu mende moma muŋ tompiŋ laligoja. 9 Anutunoŋ uujopaya batunananoŋ asuganoŋ kokaeŋ qendeema nonono: Iinoŋ Meria motooŋgo ii nemuŋ koma nonono kotiiŋ laligowoŋatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro. 10 Anana Anutu jopagoŋ muŋ iikanoŋ uujopa mende kondooniŋ kolooroto, uujopawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala jopagoŋ nonoma siŋgisoŋgonana koma konjoratimambaajoŋ Meria wasiro ananaanoŋ kamaaro.

11 Oo kokouruna, Anutunoŋ kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana mono kaaŋiadeeŋ uunananoŋ jopagoŋ aoŋkeboŋa. Uujopa mende ama aoniŋ mende totooŋ sokonja. 12 *Moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiroto, jopagoŋ aoŋ laligojoŋi eeŋ, Anutunoŋ mono uunananoŋ leiŋgoŋ nano uujopayanoŋ uunana saa qero akadamunanawo kolooŋ laligojoŋ.

13 Anana Anutuwo qokotaaŋ laligoniŋ iinoŋ uunananoŋ leiŋgoŋ nanji, ii Uŋaya Toroya nononotiwaajoŋ ama moma kotoŋ uuwoi mende amakejoŋ. 14 Maŋanoŋ Meria gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonana koloowaatiwaajoŋ wasiro kamaaro. Nononoŋ ii iima moma naŋgoŋ jeŋkejoŋ. 15 Moŋnoŋ “Jiisas Anutuwaa Meria kolooja,” jeŋ asugiŋkeji, Anutunoŋ mono iwaa uutanoŋ leiŋgoŋ nano iinoŋ Anutuwo qokotaaŋ laligoja.

16 Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ nonomakeji, nono iikawaa kania moma kotoŋ iikanoŋ moma laariŋkejoŋ. Anutunoŋ uujopawaa Toya kolooja. Kaaŋa koloojiwaajoŋ moŋnoŋ ejemba jopagoŋ oŋoma laligoji, iinoŋ mono Anutuwo qokotaaŋ nano Anutunoŋ iwaa uutanoŋ leiŋgoŋ laligoja. 17 Kaaŋ laligoniŋ Anutuwaa uujopayanoŋ gooŋgoŋ kalaŋ koma nonoma uunana saa qero akadamunanawo laligojoŋ. Kraistnoŋ namonoŋ tatawaga laligoroti, anana tani kaaŋa laligojoŋ. Iikaaŋa laligojoŋiwaajoŋ ama Anutuwaa jenteego kambaŋ somatanoŋ Kraistwaa jaanoŋ keuma iikanoŋ awasaŋkaka kolooŋ saitiŋgeŋ namboŋa.

18 Anutunoŋ jopagoŋ nonono nama eeŋ tooŋ toroko mobombo. Siŋgisoŋgo ejemba Anutunoŋ siŋgisoŋgogiaa iroŋa meleema oŋombabotiwaajoŋ toroko momakejuto, Anutuwaa uujopayanoŋ uunana saa qeji eeŋ, iikanoŋ mono toroonana kuuya yakaridaboroŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ toroko momakeji, iinoŋ jopagoŋ nonomakejiwaa kania ii tororo mende modaboroja.

19 Iinoŋ wala jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana uujopa amakejoŋ. 20 Moŋnoŋ “Anutu jopagojeŋ,” jejato, alia kazi ama muŋkeji, iinoŋ mono ejemba qolomoloŋgoya kolooja. Iikawaa kania ii kokaeŋ: Alia

* **4:12:** Jon 1.18

iima kileŋ mende jopagoŋ muji eeŋ, iinoŋ Anutu mende iima ii mono nomaeŋ jopagoŋ munaga? 21 Moŋnoŋ Anutu jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono alauruta kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowa. Anutunoŋ uujopawaa jojopaŋ qaaya kaeŋ anota eja. Kiaŋ.

5

Uumeleeŋ ejemba anana haamo amakeboŋa.

1 Daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ “Hamoqeqe Tonanaga kolooja,” jeŋkejuti, ii kuuyanoŋ mono Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga kolooŋ laligoju. Daeŋ yoŋonoŋ Maŋa jopagoŋkejuti, ii kuuyanoŋ mono iwaa Meria kaaŋagadeeŋ jopagoŋ muŋkeju. 2 “Anutuwaa meraboraaŋa jopagoŋ oŋonjoŋ,” jeniŋ qaa iikawaa hoŋa ii anana kokaembaajoŋ gosiŋ aoŋ mojoŋ: Anutu jopagoŋ muŋ jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaŋkejoŋi eeŋ, mono Anutuwaa meraboraaŋa kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋomakeboŋa. Iikawaa aiweseya ii kaeŋ. 3 *Anutu jopagoŋ muboŋatiwaa hoŋa ii qaa teŋkoŋkoŋ. Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa otaaniŋ sokonja. Jojopaŋ qaaya teŋ koniŋ lombotawo mende koloowaa.

4 Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga kolooniŋi, anana kuuyanoŋ saanoŋ iwaa jeta teŋ koma balombaa nanamemeŋ bologa haamo amakeboŋa. Anutunoŋ momalaari nonono iikawaa qaganoŋ qama koliniŋ Anutunoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii qeŋ yakariro kamaadabororota laligojoŋ. Haamo amboŋatiwaa kania morota moŋ mende eja. 5 Anana haamo mende ambonagati eeŋ, daeŋ yoŋonoŋ ii ambuyaga? Jiisas Anutuwaa Meria kolooji, moŋnoŋ ii moma laariŋ mono balombaa nanamemeŋ bologa haamo amakebaa. Kiaŋ.

Anutunoŋ Meriaa qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero:

6 Jiisas Kraist Anutuwaa Meria kolooji, ii nomaeŋ mojoŋ? Jiisasnoŋ apunoŋ kemero Jonoŋ oomulu meŋ muro Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ qaa ii jero mogi ano kanageŋ saya molaamambaajoŋ ano iikanoŋ qa aro moŋ Siwenoŋga kolooro mogi. Qaa apunoŋ indiŋ motooŋgo kolooroti, iikayadeeŋ qaago. Siwe Toyanoŋ qaa naŋgoŋ jeroti, iikawaa aiweseya ii apu ano sa, woi ii. Toroqeŋ Uŋa Toroyanoŋ qaa ii jeŋkeja. Iinoŋ qaa hoŋaa Toya koloojiwaajoŋ ama qoloŋgomambaajoŋ amamaaŋkeja.

7 Naŋgonaŋgo qaa karooŋ ii kaeŋ moniŋa eja. 8 Qaa karooŋ iikawaa aiweseya ii Uŋa, apu ano sa. Qaagia ii ororoŋ asuganoŋ moniŋ sokondaboroja. 9 Qaa jakeyanoŋ kouma naŋgonaŋgo amakejuti, ii saanoŋ moma aŋaliŋ aŋgoŋ komakejonto, Anutuwaa naŋgonaŋgo qaayanoŋ mono ejemba qaanana uuguŋ powowoŋ kotakota kolooja. Anutunoŋ Meriaajoŋ “Neenaa Meranaga,” qama kania kaeŋ asuganoŋ naŋgoŋ jero. Kawaajoŋ qaa ii gema qewombo.

10 Moŋnoŋ Anutuwaa Meria moma laariŋkeji, naŋgonaŋgo qaa Toyanoŋ mono aŋo iwaa uutanoŋ laligoro iwaa kania saanoŋ moma yagoŋkeja. Moŋnoŋ Anutu mende moma laariŋkeji, iinoŋ mono naŋgonaŋgo qaa Toya aŋa meŋ kamaaŋ aoŋ eja qolomoloŋgoya kolooŋkeja. Anutunoŋ qaa kota Meriaajoŋ naŋgoŋ jeroti, iinoŋ qaa ii mende moma laarijiwaajoŋ mono Anutu iyaŋa gema qeŋ muŋkeja. 11 *Anutunoŋ qaaya kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Niinoŋ laaligo kombombaŋa oŋomambaajoŋ jeweti, neenaa Merananoŋ mono laaligo kombombaŋa

* **5:3:** Jon 14.15 * **5:11:** Jon 3.36

iikawaa kondomondoo Toya kolooja.” 12 Iwaa Meriawo qokotaaŋ
laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligoja. Anutuwaa
Meriawo mende qokotaaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa mende
buŋa qeŋ aoŋ laligoja. Kiaŋ.

Laaligo kotigaa kania

13 Uugia meleema Anutu Meriaa qata ii moma laariŋkejuti, niinoŋ
tere koi oŋoojoŋ oojeŋ. Laaligo kotigaa buŋa koloojuti, oŋonoŋ iikawaa
kania tororo moma kotowutiwaajoŋ ama koi oojeŋ. 14 Anana saanoŋ
awasaŋkaka kolooŋ Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋ nama
kokaeŋ moma yagoŋkejoŋ: Naa iwoiwaajoŋ iwaa uusiiŋa otaaŋ qama
kooliŋ muboŋati, iinoŋ mono qamakoolinana ii mobaa. 15 Ii me ii
kawaajoŋ qama kooliniŋ qamakoolinana mobaatiwaajoŋ mojoŋi eeŋ,
mono qaa koi kaaŋagadeeŋ moma kotojoŋ: Naa iwoiwaajoŋ qama
kooliŋ mujoŋi, ii kuuya mono ananaa buŋananaga koloowaa.

16 Moŋnoŋ alia iiro siŋgisoŋgo ano iikanoŋ koomu kotigaa buŋa
mende koloowaati, iinoŋ mono alia iwaajoŋ Anutu qama kooliro
hamo qeŋ muro laaligo kotiganoŋ keubaa. Siŋgisoŋgo Anutunoŋ
mesaowaatiwaa so aŋgiti, qaa koi mono iyoŋoojoŋ jejeŋ. Tosianoŋ
siŋgisoŋgo aŋgi iikanoŋ koomu kotigaa buŋa koloowuti, iyoŋoojoŋ
qama kooliwutiwaajoŋ ii mende jejeŋ. Qaago. 17 Nanamemeŋ bologa
kuuya ii siŋgisoŋgo kolooja. Koposo tosaaŋa aniŋ iikanoŋ koomu
kotigaa buŋa mende koloowoŋa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ ejemba anana Anutuwo qokotaaŋ nanjoŋ.

18 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga koloogiti,
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakeji, ii mojoŋ.
Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga koloon laligoji, iinoŋ mono iyaŋa
galeŋ meŋ aoro Kileŋaa Toyanoŋ ii mende qelanjiŋ mewaa.

19 Anana qaa koi mojoŋ: Anana Anutuwaa buŋa koloojonto, gomaŋ
so yoŋonoŋ uugia mende meleema Kilegaa Toyaa ku-usuŋ baatanoŋ
laligogi galeŋ koma oŋomakeja.

20 Qaa koi kaaŋagadeeŋ mojoŋ: Moronoŋ eja hoŋa tooŋ kolooji, anono
ii moma mubombaajoŋ Anutunoŋ Meria wasiro kamaaŋ moma-asa-
asari nonono. Moronoŋ eja hoŋa tooŋ kolooji, anana iwo qokotaaŋ
motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Eja hoŋa tooŋ ii Anutuwaa Meria Jiisas
Kraist. Iinoŋ Anutu hoŋaboŋa ano laaligo kotigaa kondomondoo Toya
kolooja.

21 Oo kokouruna, tando lopioŋ ano beŋ qoloŋmoloŋgoya tosianoŋ
kokosiiŋ qelanjiŋ oŋombubotiwaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋ meŋ aoŋ
laligowu. Kiaŋ.

Jombaanoŋ Tere 2
Jonoŋ Tereya ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Buŋa Tere kokawaa toya iinoŋ iyaŋaa qata “Jotamemeya moŋ,” qaro. Iinoŋ tere ii “Wombo emba ano iwaa meraborauruta,” yoŋoojoŋ ano. Qaa aasaŋgoya ii uumeleeŋ kanageso mombaa sareqaaya. Merabora ii kanageso ano wombo emba ii yoŋoo galeŋgiaga. Buŋa Terewaa qaa toroga kokanoŋ jopagoŋ aowombaajoŋ uu kuuŋ nonomakeja ano boi takapolakaya yoŋonoŋ ejemba kuma oŋoŋgi qaagianoŋ seiwabotiwaa galeŋ meme qaaga kolooja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-3
Uujopa ii iwoi waŋa 4-6
Qaa doogoyanoŋ seiwabotiwaa galeŋ meme qaa 7-11
Terewaa qaa kota waŋa 12-13

1 Oo emba soro, Anutunoŋ meweeŋgoŋ gono uumeleeŋ kanage-
souruga galeŋ koma oŋoma nanjaŋ. Niinoŋ oŋo qaa hoŋaa so uu
wombonanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ. Neenodeeŋ qaagoto, ejemba qaa
hoŋa moma kotojuti, kuuya iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋo jopagoŋ
oŋoma laligoju. Niinoŋ jotamemeya koloojeŋ ano giwo qaa amiŋ
mobojoŋ kaŋ tere oojeŋ. 2 Qaa hoŋanoŋ uunananoŋ nama ananawo
tetegoya qaa eŋ ubaa. Niinoŋ Buŋa qaa iikawaajoŋ ama jopagoŋ
oŋonjeŋ.
3 Anana qaa hoŋa otaaŋ uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligojoŋi eeŋ, Maŋ Anutu
ano Meria Jiisas Kraist yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ ano kaleŋmoriaŋ
nononi luaenoŋ laligowoŋa.

Uujopa ano qaa hoŋa ii motooŋ otaawu.

4 Maŋnoŋ uujopawaa jeŋkooto qaaya nononoti, iikawaa sogadeeŋgoo
kanagesouruga tosianoŋ qaa hoŋaa so nanamemeŋgia ama meŋ
laligoju. Niinoŋ siligia kaaŋa iibe korisoro somata nomakeja. Kiaŋ.
5 *Oo wombo alana emba somata, kambaŋ kokaamba jeŋkooto qaa
ooŋ gonjeŋi, ii qaa dologa qaago. Qaa kanakanaiyanoŋga kanaiŋ
moma kouniŋi, niinoŋ qaa ii mombo ooŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ:
Anana mono uunananoŋ jopagoŋ aoŋ laligowoŋa. 6 Jopagoŋ aoŋ
laligowombaa qaaya jejeŋi, iikawaa hoŋa ii kokaeŋ: Anana mono
Anutuwaa jojopaŋ qaa kuuya teŋ koma nanamemenana ama meŋ
laligowoŋa. Kuuya oŋonoŋ jojopaŋ qaa kanakanaiyanoŋga moma
laligoŋ kougiti, ii kokaeŋ: Oŋo mono uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.
7 Aŋgomokoloŋ ejembanoŋ Jiisas Kraistwaajoŋ kokaeŋ jeŋ asugiŋkeju:
“Hamoqeqe Toyanoŋ baloŋ eja sele busuwo asugimambaajoŋ
amamaaro.” Kaeŋ jeŋ asugiŋ tiliqili aŋgi eŋkalololoŋ kolooŋkeja.
Aŋgomokoloŋ ejemba kaaŋa ii Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama
muŋkeju. Ejemba kaaŋa mamaganoŋ mono baloŋa baloŋa liligoŋ laŋ
kema kaŋ laligoju. 8 Nononoŋ uuwaa gawoŋ meniŋ hoŋa uugianoŋ
kolooroti, iikanoŋ sooŋ jaŋgoŋ qaombabotiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ

* **1:5:** Jon 13.34; 15.12, 17

aŋgomokoloŋ ejembanoŋ eŋkalooŋ ama oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kaeŋ laligogi uugiaa hoŋanoŋ mende sooro Poŋnoŋ tawagia kuuya oŋondaborowaa.

9 Kraistnoŋ qaa kuma nononoti, moŋnoŋ ii mende qokotaajato, ii uuguŋ qaa toroqero melokanjiŋ jeŋkeji, iinoŋ Anutuya qaa eeŋ laligoja. Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa Buŋa qaanoŋ qokotaajuti, iyoŋonoŋ mono Maŋ ano Mera yorowo kotiiŋ laligoju. 10 Moŋnoŋ Buŋa qaa jumuŋa ii mende meŋ oŋoonoŋ kaji, oŋo mono iwaa joloŋa mende jeŋ mirigianoŋ mende horogi uba. 11 Moŋnoŋ iwaa joloŋa jewaati, iinoŋ mono kileŋaa biŋawo hororo qaganoŋ uro ororoŋ bosimbaota. Kiaŋ.

Qaa tetegoya

12 Niinoŋ oŋoojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siiŋ mojento, ii papia seŋanoŋ iŋknoŋ oomambaajoŋ mende moma mesaojeŋ. Oŋoonoŋ kusu kaŋ jaasewaŋ qeŋ qaa amiŋ mobombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Aitoŋgowoŋati, kambaŋ iikanoŋ ainjoloŋ rama amiŋ moma korisoronana asugidaboroŋ uunana saa qero laligowombaajoŋ mojeŋ.

13 Anutunoŋ emba alaga galeŋ gawombaajoŋ meweeŋgoroti, emba soro iwaa kanagesourutanoŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja. Kiaŋ.

Jombaanoŋ Tere 3
Jonoŋ Tereya ano 3 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Buŋa Tere kokawaa toya iinoŋ iyaŋaa qata “Jotamemeya moŋ,” qaro. Iinoŋ Tere ii uumeleeŋ kanageso mombaa jotamemeya moŋ qata Gaius iwaajoŋ ano. Gaiusnoŋ uumeleeŋ ejemba tosaaŋa miri ano nembanene iwoinoŋ ilaaŋ oŋoma laligoro. Kawaajoŋ ii mepeseeŋ muro ano tompe eja moŋ qata Diotrefes iwaajoŋ galeŋ meme qaa jero.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-4
Jonoŋ Gaius mepeseeja 5-8
Diotrefeswaa galeŋ meme qaa 9-10
Demitriuswaa korisoro qaa 11-12
Buk kokawaa qaa kota waŋa 13-15

1 *Oo wombo alana Gaius, niinoŋ jotamemeya moŋ kolooŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ kaŋ tere oojeŋ. Niinoŋ qaa hoŋaa so uunanoŋ jopagoŋ goma laligojeŋ.
2 Oo wombo alana, goo kokoosoganoŋ Anutuwo qokotaaŋ qeaŋgoro laligojaŋi, ii mojeŋ. Kaaŋiadeeŋ sele gbiligbili laligoŋ iwoi kuuya kanoŋ toomoriaŋ mokoloon laligowaatiwaajoŋ Anutu qama koolijeŋ.
3 Uumeleeŋ alaurunana tosianoŋ goonoŋga kaŋ goo sunduga kokaeŋ naŋgoŋ nijogi, “Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa hoŋa ii pondaŋ otaaŋ ama meŋ laligojaŋ.” Kaeŋ nijogi mobe korisoro somata kondooŋ nono.
4 Noo kokourunanoŋ Anutuwaanoŋ qaa hoŋa otaaŋ ama meŋ laligojuti, niinoŋ buju kaaŋa moma honoŋa qaa aisooŋkejeŋ. Buju morota moŋnoŋ korisoro uuta ii mende uuguro mojeŋ. Kiaŋ.

Jonoŋ galeŋ eja qata Gaius mepeseeja.

5 Oo wombo alana, gii uumeleeŋ alaurunana weleŋ qeŋ oŋoma iikanoŋ pondaŋ nama laligoŋkejaŋ. Yoŋoonoŋga tosianoŋ gomaŋ liligoŋ oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii kalaŋ koma oŋomakejaŋ. Moma oŋonjaŋi me qaago, ii kileŋ awaagadeeŋ ilaaŋ oŋomakejaŋ.
6 Gii uuganoŋ jopagoŋ oŋoma laligonati, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koi kaŋ momalaari tuumbaa jaagianoŋ kaniaga kaeŋ naŋgoŋ jegi moniŋ. Kawaajoŋ alaurunana kaaŋanoŋ oŋoonoŋ kawuti, ii mono ilaaŋ oŋoma laligona saanoŋ afaaŋgoŋ gawoŋ meŋ kanagia toroqeŋ kembu. Gawoŋ kaaŋa ii Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so mono toroqeŋ meŋ laligowa. 7 Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋaga koloojutiwaajoŋ ama iyaŋgiaanoŋ gomaŋ mesaoŋ liligoŋ qabuŋaya jeŋ seiŋkeju. Gawoŋ kaeŋ meŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoonoŋga nembanene iwoi moŋ mende aŋaliŋ meŋkeju. 8 Kawaajoŋ Jiisaswaa alauruta nononanodeeŋ alaurunana kaaŋa ii koma horoŋ naŋgoŋ oŋoniŋ sokombaa. Anana gawoŋ bakaya ii meŋ iikanoŋ qaa hoŋaa Toya motooŋ weleŋ qeŋ muniŋ qaaya hoŋanoŋ seiŋkebaa. Kiaŋ.

Diotrefes kaaŋa koloowabotiwaa galeŋ meme qaa

---

* **1:1:** Apo 19.29; Room 16.23; 1 Kor 1.14

9 Niinoŋ momalaari tuuŋ oŋoojoŋ tere moŋ ooweto, Diotrefes jotameme eja iinoŋ batugianoŋ galeŋ waŋ laligomambaa siiŋa moji, iinoŋ qaanaa geja mende ama telambelaŋ amakeja. 10 Kawaajoŋ niinoŋ oŋoonoŋ kawenagati eeŋ, mono iwaa nanamemeŋa bologa ii asuganoŋ jewe kokaeŋ mobuya: Iinoŋ nonoojoŋ andoqeqe qaa jeŋ qoloŋgoŋ kisama jeŋkeja ano qaagadeeŋ mende jeŋkeja. Qaagoto, uumeleeŋ alaurunana gomaŋlili gawoŋ meŋkejuti, iinoŋ ii mende koma horoŋ oŋomakeja ano alaurunana tosianoŋ koma horoŋ oŋombombaajoŋ mojuti, iinoŋ ii aŋgoŋ koma oŋoma momalaari tuuŋgianoŋga utama oŋono seleeŋgeŋ kamaaŋkeju.

11 Oo wombo alana, gii nanamemeŋ bologa qaagoto, nanamemeŋ awaa ii mono otaaŋ laligowa. Daeŋ yoŋonoŋ nanamemeŋ awaa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Daeŋ yoŋonoŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa kania mende moma kotoŋ sopa seleeŋgeŋanoŋ laligoju.

12 Demitrius eja iikawaa kania ii awaa. Alaurunana kuuyanoŋ kaeŋ jeŋkeju. Qaa hoŋaa Toya aŋo qaa ii kaaŋiadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeja ano nononoŋ toroqeŋ iwaajoŋ qaa ororoŋ jeŋkejoŋ. Nononoŋ qaa jeŋkejoŋi, ii qaa hoŋa tooŋ kolooji, ii mojaŋ. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Niinoŋ goojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siiŋa mojento, ii kirifi ano iŋknoŋ ooŋ gomambaa so mende moma mesaojeŋ. 14 Niinoŋ uulaŋawo goonoŋ kaŋ giimambaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Aitoŋgowoŋati, kambaŋ iikanoŋ saanoŋ jaasewaŋ qeŋ aoŋ qaa qaa amiŋ moboŋa.

15 Anutunoŋ luae qeŋ gono laligowa!

Momalaari alaurunana koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja. Giinoŋ kaaŋiadeeŋ uumeleeŋ alaurunana giwo nanjuti, ii aŋa aŋa noonoŋ yeizozona iŋijona mobu. Bonjoŋ!

Juudawaanoŋ Tere
Juudanoŋ Tereya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Juuda ii Jiisas ano Jeims yoroo kogara. Tosianoŋ “Kraist moma laarijoŋ,” jeŋ qaa doogoya ejemba kuma sooŋ oŋo*ma* laligogiti, Juudanoŋ iyoŋoojoŋ ama galeŋ meme qaa ooro. Buŋ*a* Tere koi torodaamoŋ. Qaaya ii 2 Piito 2 qaa iikawaa so. Juudanoŋ Kraistwaa alauruta ananaa uunana kokaeŋ kuuro, “Anutunoŋ anana kambaŋ so moma laariwombaajoŋ momalaari nonono kanagesouruta koloojoŋi, oŋonoŋ mono momalaarigianoŋ seiŋ kotiiwaatiwaajoŋ toroqeŋ manja qeŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-2
Boi takapolakaya yoŋoo kanagia ano jenteegogia 3-16
Toroqeŋ pondaŋ moma laariwombaa jeŋkootoy*a* 17-23
Kotumotue qaa 24-25

1 *Juuda bisop Jeimswaa koga niinoŋ Jiisas Kraistwaa weleŋ qeŋ muŋ uumeleeŋ alauruna oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojeŋ.

Anutu Maŋ*nananan*oŋ oŋoo*ma* uu konoŋ*an*oŋ jopagoŋ oŋo*n*o Jiisas Kraistnoŋ sopa somoŋgoŋ oŋo*n*o laligoju.

2 Anutunoŋ mono kiaŋkomuŋ uujopaya kelemaleleŋ oŋo*n*o luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

*Buŋ*a *qaa meeqeeraŋgowaa galeŋ meme qaa.*

3 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ hamo qeŋ nonono letoma motooŋ Siwewaa buŋ*a* koloojoŋi, niinoŋ iikawaa qaaya jeŋ asariŋ ooŋ oŋo*mambaa*joŋ siiŋ*a* somata moma laligowe. Laligoŋ laligowe bimooro toroqeŋ mambomambaajoŋ amamaajeŋ. Kawaajoŋ tere ooŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Anutunoŋ momalaariwaa qaa batuya kuuya ii ejemba soraaya tataaŋkot*a* anono meŋ galeŋ koniŋ mende utegowaatiwaajoŋ ano buŋ*anan*ag*a* kolooja. Kawaajoŋ boi takapolakaya tosianoŋ Buŋ*a* qaa melokanjiŋ ambubotiwaajoŋ mono boŋ nama manja qeŋ laligowu.

4 Ejemba tosianoŋ mondoŋ uumeleeŋ tuuŋ batugianoŋ oloŋ kondondoŋgoŋ kougi kaniagia doogoya ii asuganoŋ mende asugiro laligoju. Anutunoŋ ejemba kaaŋ*a* yoŋoo qaagia mono wala eeŋ*an*oŋ jeŋ tegoro oogita siimbobologianoŋ yoŋoo qagianoŋ umambaajoŋ anja. Anutunananoŋ qaaya ama kaleŋ*moriaŋaa* kania hoŋ*an*oŋ ninisaamakejato, ejemba aŋgonjor*agia*wo yoŋonoŋ mono iyaŋg*iaa* serowiliŋ namboŋ*nam*boŋg*ia* turuwutiwaajoŋ ama kaleŋ*moriambaa* qaaya ii meeqeeraŋgoŋ meleŋqeleeŋgi boliŋkej*a*. Kaeŋ ama ananaa Somatanana motooŋgo Jiisas Kraist Poŋ*nan*a kolooŋ namakeji, ii qakooma gema qeŋkeju.

5 *Oŋo qaa kuuya ii mono kambaŋ koriga modaboroŋ laligojuto, kileŋ galeŋ meme qaa koi duduuwubotiwaajoŋ mombo kokaeŋ jeŋ

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3 * **1:5:** Eks 12.51; Jaŋ 14.29-30

gbiliŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ: Poŋnoŋ kanagesouruta Iijipt kantrinoŋga metogoŋ uŋuano kagito, kanageŋ tosianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende moma laariŋ mugiti, ii kondemondeeŋ ama oŋono tiwilaagi. Galeŋ meme qaa iikaaŋa ii oŋoojoŋ ama mombo jejeŋ.

6 Kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ Siwe gajobauruta galeŋkoŋkoŋ tooŋgia ama oŋono laligogito, iyoŋoonoŋga tosianoŋ uugere ama qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa galeŋkoŋkoŋ tooŋgia galeŋ koma oŋombombaajoŋ uumotooŋ mende ama sopagia kororoogi. Qaa qootogo aŋgitiwaajoŋ ama Anutunoŋ ii hagoŋ oŋono jiŋkaroŋ duŋ mirigia mesaoŋ kamaagi. Kamaagi "Kambaŋ somatanoŋ qaagia jeŋ tegomaŋa," jeŋ gbadonoŋ gbadooŋ oŋoma paŋgamaŋ uutanoŋ oŋoono rama kougita kambaŋ tetegoya qaa rama ubuya. Galeŋ meme qaa ii oŋoojoŋ ama mombo jejeŋ.
7 *Tani motooŋgo iikanoŋ Sodom, Gomora ano gomaŋ tosaaŋa liligoŋ ragiti, iyoŋoonoŋ kolooro. Ejemba yoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ serowiliŋ ama selewaa siiŋgia kombombaŋa meeraŋgoŋ tania moŋ kokaeŋ aŋgi: Eja woi iyaŋgarodeeŋ ano emba woi iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ iroŋgia meleema oŋono gere jeta tetegoya qaa oŋooro siimbobolo moma laligoŋ kouma laligowuya. Kaeŋ laligoŋ boi takapolakaya yoŋoo galeŋ meŋ aowombaa kaisarenanaga kolooŋkeju.

8 Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba tani motooŋgo kaaŋiadeeŋ amakeju. Jaagia meleeno iwoi uŋauŋaya laŋ iima iikanoŋ mondoŋ otaaŋ iyaŋgiaa selegiaa laaligogia ii meŋ boliŋ kokojinjiŋ mokolooŋkeju. Iikaaŋa kanoŋ Anutu jejewili ama jeŋkoŋkoŋgoŋ jeŋ muŋ ku-usuŋa meŋ kamaaŋ amakeju. Kaeŋ ama Siwewaa beŋsakoŋ kawali ejemba asamararaŋgiawo eukanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.

9 *Kaeŋ amakejuto, Siwe gajoba waŋa qata Maikel iinoŋ kaaŋagadeeŋ kaeŋ amambaajoŋ moma bimooŋ amamaaro. Maikelnoŋ Mooseswaa qamoyaajoŋ Kileŋaa Toyawo aŋgowowo ama mondoŋgosi ano. Ii ama uma kamaaroto, kileŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota ii jeŋ tegoŋ mumambaajoŋ awasaŋkaka mende mokoloon amamaaro. Amamaaŋ kokaaŋadeeŋ jeŋ muro, "Poŋ aŋo mono mindiŋgoŋ gomba."

10 Maikelnoŋ kaaŋagadeeŋ ii amamaaroto, ejemba soosooya yoŋonoŋ mono selegia meŋ uma Buŋa qaa mende moma kotoŋkejuto, kileŋ iikawaajoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkeju. Tompiŋ laligoŋ oro sooŋa kaaŋa lansaŋ laligoju. Momakootogia hoŋa mende kolooro oro laaligowaa siiŋgia qerewena iikayadeeŋ momakeju. Iyaŋgiaa siiŋ momogia iŋgoŋmaŋgoŋa iikanoŋ mono kondeema oŋono tiwilaawuya.
11 *Anutunoŋ boi takapolakaya yoŋoo iroŋgia meleema oŋono siimbobolo somata mobutiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ "Yei!" jejeŋ. Ejemba soosooya yoŋonoŋ eja Kein (Kain) iwaa kania metetereeŋ kemakeju. Kanageŋ kere eja poŋ moŋnoŋ eja qata Balaam tawa muro Israel ejemba tiligoŋ oŋono jiŋjauŋ keŋgi. Boi takapolakaya yoŋonoŋ Balaambaa silia otaaŋ moneŋ mokoloowombaajoŋ uugere moma iwoi iliŋalaŋ ama bimbiŋgoŋ laŋ sooŋkeju. Eja qata Koora iinoŋ Mooses ano Aaron yaŋgiseŋ qaganoŋ tuarenjeŋ ama oroma iikanoŋ tiwilaaroti, boi iyoŋonoŋ mono Koora kaaŋa gejajuju ama laligoŋ tiwilaawuya.

---

* **1:7:** Jen 19.1-24 * **1:9:** Dan 10.13, 21; 12.1; Isa 12.7; Dut 34.6; Zek 3.2 * **1:11:** Jen 4.3-8; Jaŋ 22.1-35; 16.1-35

12 Uumeleeŋ oŋonoŋ uukaleŋ qendeema aowombaajoŋ ajoroon lombaŋ aŋgi boi takapolakaya yoŋonoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋkeju. Kaŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewoŋgia boroŋa boroŋa gamugiawo kaaŋa kolooju. “Ziozwaa eja toya koloojoŋ,” jeŋ ala oŋoojoŋ mende romoŋgoŋ kele qaa laŋ jeŋkeju.* Koosu omaya toontooŋ koŋa qaa kaaŋa laligogi haamonoŋ utitiiŋ oŋono lansaŋ kema kaŋkeju. Hoŋa koloowaatiwaa kambaŋanoŋ geria geria araroga hoŋgia qaa kaaŋa nanju. Guluŋ seŋa kaaŋa kolooŋ wala koomuya kolooŋ tiigia laaligo kotigaa kanianoŋga qonjoma tama mombo komuŋ kotiigi indiŋ woi kolooro koomuya totooŋ kolooŋ laligoju.

13 Yoŋonoŋ kowe siri usuŋawo kaaŋa laŋ qindiiŋgi nanamemeŋgia gamuyawo iikanoŋ kokopa godomaruruyawo kaaŋa asuganoŋ asugiŋkeja. Seŋgelao tosia kanagia soŋgiŋ laŋ kamaaŋkejuti, yoŋonoŋ mono iikawaa so jiŋjauŋ qeŋkeju. Seŋgelao iikawaa so kamaaŋ Anutunoŋ yoŋoojoŋ paŋgamaŋ ziwiziwiwaa uutanoŋ mirigia areŋgoroti, mono dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ kambaŋ tetegoya qaa rama ubuya.

14 *Aadambaa sakoŋaa esia qata Eenok iinoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba takapolakaya yoŋoo gejatootoo qaagia waladeeŋ kokaeŋ jerota eja: “Mobu, Poŋnoŋ Siwe kawali ejemba toroya tauseŋa tauseŋa jaŋgogia uuta somata ii uŋuama kamaaŋ asugiwuya. 15 Asugiŋ korebore ananaa qaanana jeŋ tegowaa. Ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ nanamemeŋ aŋgonjorayawo otaaŋ siŋgisoŋgogia aŋgonjoragiawo ama kougiti, ii kuuya gosiŋ iikawaa iroŋa meleema oŋono kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa. Qinji ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ qaa jaanoŋ kemekeme gamuyawo iikanoŋ Anutu jeŋ qewagoŋ muŋ kougiti, iikawaa iroŋa kuuya meleema oŋono siimbobologia moma laligowuya.” Eenoknoŋ galeŋ meme qaa kaeŋ jero.

16 Boi soosooya yoŋonoŋ jeŋkoŋkoŋgoŋ temboma sosoŋae kaaŋa ŋindiŋ-ŋunduru laŋ jeŋ aoŋkeju. Iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ tereqerereeŋ selegia meŋ uma jaba-arambaraŋ amakeju. Ejemba tosaaŋa goda qeŋ kele uŋujuti eeŋ, ii iwoi meleema iyaŋgiaajoŋ oŋombutiwaa siiŋa moma kelebele amakeju. Kaaŋa laligoju.

Galeŋ meme ano qambaŋmambaŋ qaa tosia

17 Kaeŋ laligojuto, wombo alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa aposolurutanoŋ boi takapolakaya yoŋoo qaagia mono waladeeŋ jedaborogita eja. Oŋo yoŋoo qaagia duduuwubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. 18 *Aposol yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jegi, “Jiisaswaa kaka kambaŋanoŋ toriro kambaŋ tetegoya kanoŋ mepaqepae ejemba koloowuya. Yoŋonoŋ iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ laaligo aŋgonjorayawo laligowuya.” Kaeŋ jegi.

19 Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ batugianoŋ uudendeeŋ ama oŋoŋgi siiŋsereren ambubo. Uŋa Toroyanoŋ mende sololooŋ oŋono balombaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono ii otaaŋkeju. 20 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ momalaari qaita moŋ oŋonoti, ii mono tandogia sewaŋa uuta kaaŋa kolooja. Oŋonoŋ mono momalaari

* **1:12:** Boi yoŋonoŋ toroŋ kaaŋa asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianoŋ iyoŋoonoŋ qagoŋ jaŋgowabo.
* **1:14:** Jen 5.18, 21-24 * **1:18:** 2 Piito 3.3

iikawaa qaganoŋ nama naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokolooŋkebu. Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ oŋomakejiwaa so mono iwaa ku-usuŋnoŋ nama qama koliŋ laligowu. 21 Anutunoŋ jopagoŋ oŋomakeji, oŋo mono iwaa uujopayanoŋ boŋ qeŋ nambu. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ kiaŋkoomu oŋoma mombo asugiro laaligo kotiganoŋ keuma oyaŋboyaŋ laligowu. Oŋo mono kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mamboma laligowu.

22 Ejemba uugia meleembombaajoŋ uuwoi anjuti, ii mono kiaŋkomuŋ oŋoma uujopa qaganoŋ laligowu. 23 Tosianoŋ gere bolanoŋ kemeŋ tagowombaajoŋ anjuti, ii kemebubotiwaajoŋ mono uulaŋawo horoŋ waŋgia somoŋgoŋ oŋoŋgi letombuyaga. Tosianoŋ siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono qemasologeŋ laligojuti, ii mono kiaŋkomuŋ oŋoma laligowu. Kaaŋa laligowuto, oŋoaŋgiaa laaligogianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono keegia moma laligowu. Qemasologeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgi iikanoŋ uugia selegia saa qero asuganoŋ totowiŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kokojinjiŋ ambubotiwaajoŋ mono opo surugia jewoŋawo ii kaaŋiadeeŋ sisigia meŋ mende oosiriwu. Kiaŋ.

Mepemepesee qaa

24 Mono Anutu mepeseeŋkeboŋa. Iinoŋ oŋo tama kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ ama sopa somoŋgoŋ oŋomambaajoŋ kotiija. Iinoŋ saanoŋ uŋuama iyaŋaa jaasewaŋanoŋ oŋoono keuma solaŋa koposowaa qaagia qaa nama asamararaŋa iima aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu. 25 Anutu motooŋgo iinoŋ Hamoqeqe Tonana kolooja. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutu mepeseeŋ muniŋ qata akadamuyawo kolooŋ eŋ ubaa. Iinoŋ monowaa monoyanoŋga kanaiŋ kouma Uutanana ku-usuŋawo kolooja ano kambaŋ kokaamba toroqeŋ iwoi kuuya esuŋmumuyanoŋ galeŋ koma kambaŋ tetegoya qaa Poŋ kolooŋ nonoma laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Aisisaaŋ
Kraistnoŋ qaa aasaŋgoya Jon isaano.
Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ namo mesaoŋ Siwe gomanoŋ uro gbani 65 kawaa so tegoro aposol Jonoŋ Tere koi ooro. Kambaŋ kanoŋ uumeleeŋ kanageso Jiisas moma laarigiti, ii sisiwerowero somata ama oŋoŋgi. Jon ii wato qata Patmos kanoŋ aŋgi kapuare mirinoŋ kaaŋa raro. Patmos laligoro Anutunoŋ jaaya meleeno iwoi kanageŋ koloowaatiwaa uŋaya iiro. Patmos ii wato melaa (Yurop ano Afrika) Batugaranoŋ Kowe (Mediterranean Sea) kanoŋ eja. Efesus mesaoŋ Saut waageŋ 80 kilomiita kembaga. Room gawman yoŋonoŋ kikekakasililiŋ ejemba qaagia jeŋ tegoŋ konjoma oŋoŋgi iikawaa kapuare mirinoŋ tani laligogi. Oloŋ kombombaajoŋ amamaagi. Baloŋ ii qararaŋkoŋkoŋa, jamoya seiseiya. Jonoŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoro Siisa-kiŋ Nerwa iwaa kambaŋanoŋ (gbani 96-98) isaŋgi kamaaro.

Qaa waŋa kokaeŋ: Jiisasnoŋ Satan ano kereuruta kuuya haamo ama meŋ kamaaŋ oŋondaborowaa. Kaeŋ ama momalaari ejemba kotuegoŋ nonono Siwe doŋgoga ano namo doŋgoga kanoŋ keuma tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Sisiwerowero uutanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ lombo moma mokosiŋgoŋ Jiisas moma laariŋ pondaŋ boŋ qeŋ nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakeja. Jiisasnoŋ qaaya qaaya kaaŋa jeŋ kotoŋ isaano Jonoŋ moma Tere koi ooro. Ii uumeleeŋ ejemba uunana naŋgowombaajoŋ ama ooro. Sareqaa ano qaa aasaŋgoya ii mamaga. Qaa tosaaŋa moma kotowombaajoŋ moma bimbimgojoŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 11 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-8
Zioz tuuŋ 7 yoŋoo teregia 1.9–3.22
Tere pipipipiiya aaso 7:ŋanoŋ soomoŋgoya 4.1–8.1
Romoŋ qaita moŋ 7 uugi 8.2–11.19
Jewenaŋ nemuŋa ano jeŋnemba woi 12.1–13.18
Jaameleeŋ uŋa kania kania 14.1–15.8
Anutuwaanoŋ iriŋsoŋsooŋ qambi 7 maagi 16.1-21
Babilon siti, jeŋnemba, gejatootoo takapolakaya ano Satan ii tiwilaawu 17.1–20.10
Jenteegowaa kambaŋ somata 20.11-15
Siwe namo doŋgoga ano Jerusalem doŋgoga 21.1–22.5
Qaa kota tetegoya 22.6-21

1 Anutunoŋ iwoi kambaŋ mende koriro koloowaati, iikawaa tania gawoŋ memeuruta ninisaambaatiwaajoŋ moma Jiisas Kraistwaajoŋ qendeema gejatootoo qaa jeŋ isaano. Aisano Siwe gajoba moŋ wasiro weleŋqeqeya Jon noonoŋ kaŋ nijoro mobe.

2 Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jeŋ asariŋ qendeema nono Jon niinoŋ iwoi ii jaana meleeno uuŋ iibeti, ii kuuya iikawaa so toroqeŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ oojeŋ. 3 Moŋnoŋ gejatootoo qaa koi weeŋgowaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Jiisaswaa kaka kambaŋanoŋ torija. Kawaajoŋ tere kokanoŋ qaa ooweta eji, ejemba

ii geja ama mobuti, ano ii moma sorogoŋ aŋgoŋ kombuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ simbawoŋawo kolooju. Kiaŋ.

Jonoŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 yoŋoo joloŋgia ooro.

4 *Jon niinoŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 oŋoojoŋ kokaeŋ oojeŋ:
Moŋnoŋ kotiiŋ laligoji, monowaa monoyanoŋga laligoŋ kouroti, ano mombo eleema koubaati, iinoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋono luaenoŋ laligowu. Kaaŋiadeeŋ Anutuwaa uŋa waŋa 7 iwaa jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ nanjuti, iyoŋonoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoŋgi luaenoŋ laligowu.
5 *Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa kania pondaŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligoŋ mutuya koomunoŋga waaro. Iinoŋ namowaa eja poŋ yoŋoo Poŋgia kolooja. Iinoŋ sayanoŋ soŋgbama siŋgisoŋgonananoŋga isama nonoma jopagoŋ nonomakeja. 6 *Iinoŋ anana iyaŋaa bentotoŋanoŋ ama meŋ letoma nonono kiŋ kaaŋa koloojoŋ. Buŋa gawoŋ galeŋuruta (priist) ano iyaŋaa Maŋa Anutuwaa weleŋ qeŋkejoŋ. Anana iwaa qabuŋaya ano ku-usuŋa mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.
7 *Iibu, Kraistnoŋ mono kokoosu uutanoŋ kawaa! Kawaati, kambaŋ iikanoŋ anana korebore ii jaanananoŋ uuŋ iiboŋa. Kana boria ano maroŋa qetoogiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii iibuya. Ejemba tuuŋa tuuŋa baloŋ so rama kenjoŋi, anana mono ii iima korebore iwaajoŋ ama jiŋgeŋ qama amburereŋ mewoŋa. Qaa ii oŋanoŋ, uuwoiya qaa.
8 *Poŋ Anutu kotiiŋ laligoji, iinoŋ kokaeŋ jeja, “Niinoŋ walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Kawaa so niinoŋ tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa konoga Z koloojeŋ.” Niinoŋ ku-usuŋ kuuyaa Toya monowaa monoyanoŋga laligoweta laligoŋ kouma laligojeŋ ano mombo eleema koumaŋa. Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋaa tania ii kokaeŋ iibe:

9 Jon niinoŋ oŋoo uumeleeŋ neŋagia koloojeŋ. Kraistwo qokotaawe iyaŋaa bentotonoŋ noma noono ejembanoŋ siimbobolo ama noŋgi koŋajiliŋ momakejeŋ. Ii oŋowo motooŋ moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nanjeŋ. Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeŋ seiŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowetiwaajoŋ nuama kema wato qata Patmos iikanoŋ nooŋgi laligowe. 10 Pombaa sonda kendoŋ rara kambaŋ moŋnoŋ Uŋa Toroyanoŋ turuŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro gemananoŋga qa somata moŋ mobe. Qa otoŋa ii romoŋ qaita moŋ (biugel) qaji, iikawaa taniŋaeŋ kolooro.
11 Qa iikanoŋ kokaeŋ nijoro, “Ilawoila uuŋ iibagati, iikawaa qaaya mono tere pipipipiiyanoŋ oowa. Ooŋ ana zioz tuuŋ 7 yoŋoonoŋ kemba. Siti 7 yoŋoo qagia ii kokaeŋ: Efesus, Smirna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia ano Laodisia.”
12 Qaa kaeŋ nijoro otoŋa mobeti, “Ii moronoŋ?” jeŋ iima momambaajoŋ eleembe. Eleema nama lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 naŋgi iibe. 13 *Lambewaa duŋ rara iikawaa batugianoŋ eja moŋ iibe kaitanianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa kaaŋa kolooro. Malekuya

* **1:4:** Eks 3.14; Ais 4.5 * **1:5:** Ais 55.4; Ond 89.27 * **1:6:** Eks 19.6; Ais 5.10 * **1:7:** Dan 7.13; Mat 24.30; Maak 13.26; Luuk 21.27; 1 Tes 4.17; Zek 12.10; Jon 19.34, 37 * **1:8:** Ais 22.13; Eks 3.14 * **1:13:** Dan 7.13; 10.5

koriga koma hororo kana susuyanoŋ kamaaŋ tururo. Opo jokaŋa goulyawo ii iiŋ kasa kaaŋa maŋkiila koma nano.

14 *Waŋ juyanoŋ tualalakota koosu kombo (snow) kaaŋa kolooro. Lama juya soŋgbaŋgi taaliji, mono iikawaa so iibe. Jaa kotanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jeŋ asariro nano. 15 *Kana susuyanoŋ sosoniŋ goota kolooro. Aeŋ braas gerenoŋ oogi jero gogoriŋ tooŋkeji, mono iikawaa so kokobilibiliawo ero. Qaa nijoro mobeti, ii apu soma-tanoŋ sia kiriŋkiriŋanoŋ kuuro otoŋa somata momakejoŋi, mono iikawaa so ero. 16 Boria dindiŋanoŋ seŋgelao 7 meŋ nano. Buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta leelee sulutuk aaŋaga kamaaro. Jaasewaŋanoŋ weeŋ jaaya kuuya asaridaboroŋkejiwaa so asariro iibe.

17 *Niinoŋ ii iima uuna doŋgoro iwaa kanianoŋ tama kamaaŋ koomu tani ewe. Kaaŋa ewe boria dindiŋanoŋ noo waŋnanoŋ meŋ kokaeŋ nijoro, “Mono toroko mende moba! Niinoŋ walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa.

18 “Niinoŋ laaligo Toya koloojeŋ. Komuŋ laligoweto, moba, niinoŋ mono gbiliŋ waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Niinoŋ koomuwaa kondomondoo Toya galeŋ koma koomu gomaŋ Toya uuguŋ kiiya melaa meŋ laligojeŋ. 19 Kawaajoŋ iwoi kambaŋ kokaamba kolooji ano kanageŋanoŋ koloowaati, niinoŋ iikawaa kania gisaambe iibaga. Iwoi iibagati, ii mono papianoŋ oona ewa. 20 Seŋgelao 7 boro dindinanoŋ rajuti ano lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iijaŋi, iikawaa kanagia aasaŋgoya ii kokaeŋ: Seŋgelao 7 ii zioz tuuŋ 7 yoŋoo gajoba galeŋgiaa sare kolooju. Lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iikanoŋ mono zioz tuuŋ 7 iyoŋoo saregiaga kolooja.” Kiaŋ.

2

Efesus uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ jero, “Jon giinoŋ mono Efesus sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewena gajobagiaajoŋ tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ boro dindiŋanoŋ seŋgelao 7 meŋ lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 yoŋoo batugianoŋ kema kaŋ namakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: 2 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ nogo ariŋ gawona kotiiŋ meŋ laligoŋkejaŋ. Aŋgosisirinoŋ kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Ejemba doogoya yoŋowo ala mende meŋ aoŋ oŋanoŋ sureeŋ konjoma oŋomakejaŋi, ii mojeŋ. Tosianoŋ wasiwasi eja aposol mende kolooŋ kileŋ qagia kaeŋ qamakejuti, giinoŋ ii aŋgotetenoŋ ama gosiŋ oŋona qolomoloŋ qaa jejegiaa kaniagianoŋ asuganoŋ asugiro.

3 “Tosianoŋ noo qanaajoŋ ama kakasililiŋ ama goŋgi kaparaŋ koma siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligona. Esuŋkamakamaa olaŋ mende ama laligonato, iwoi kuuya moma mokosiŋgoŋ nama laligona, ii mojeŋ. 4 Kaaŋa laligonato, uugaa qaaya moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja: Walawala uuga meleema honoŋa qaa jopagoŋ noma laligonato, uuganoŋ mono sologoro kambaŋ kokaamba olomooŋ laligojaŋ.

5 “Walawala uukoisoro somata moma laligonato, iikanoŋadeeŋ looriŋ olomooŋ kamaaŋ qeŋ laligojaŋ. Gii mono geeŋgaa kanaga ii romoŋgoŋ

* **1:14:** Dan 7.9; 10.6 * **1:15:** Eze 1.24; 43.2 * **1:17:** Ais 44.6; 48.12; Ais 2.8; 22.13

moma kotowa. Kawaajoŋ mono uuga meleemba. Walawala uumeleembaa iwoiya anati, mono iikawaa so mombo toroqeŋ amba. Uuga siŋgisoŋgoya iikanoŋa mende meleembagati eeŋ, niinoŋ mono goonoŋ kaŋ lambewaa duŋ raraga qetegowe uumeleeŋ kanageso Efesus kanoŋ mombo mende ewaa. 6 Kamaaŋ guroto, goojoŋ kokaeŋ mobe qeaŋgoja: Giinoŋ Nikolait yoŋoonoŋ nanamemeŋgia togoŋ uuduuduu amakejaŋ. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii togoŋ kawaajoŋ uuduuduu amakejeŋ.

7 *"Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.

"Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ ii wambe Anutuwaa oyaŋboyaŋ gawonoŋ (paradais) eukanoŋ uma laaligo kotigaa gere umuganoŋ rama kota neŋ laligowaa." Kiaŋ.

Smirna uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

8 *"Smirna sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewena gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

"Komuŋ gbiliŋ kotiiŋ laligoji, iinoŋ waladeeŋ laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon kanageŋ jero qaono) konoga laligoŋ ubaati, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: 9 Giinoŋ koŋajiliŋ moma kamaaŋqeqeta koloojaŋi, ii mojento, Anutuwaa jaanoŋ qabuŋaganoŋ uuta kolooro simbawoŋawo koloojaŋ. Tosianoŋ Juuda ejemba mende koloon kileŋ qagia kaeŋ qamakejuti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama gema qeŋ goŋgi aŋgosisiri momakejaŋi, ii mojeŋ. Yoŋonoŋ 'Qamakooli miri hoŋa koloojoŋ,' jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju.

10 "Siimbobolo moma laligowagato, iikawaajoŋ toroko mende moba. Moba, Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobatonoŋ ama oŋomambaajoŋ ejemba kuuŋ oŋono oŋoonoŋga tosaaŋa uŋuama kapuare mirinoŋ oŋoombu. Aŋgosisiri ama oŋombuti, oŋo ii weeŋ 10 moma laligowu. Jaawo laligowuyaga me komuwuyaga, mono niwo pondaŋ naŋgi niinoŋ laaligo kotigaa ila wage oŋomaŋa.

11 *"Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.

"Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, iwaa selianoŋ komuro motooŋgo koloowaato, koomu indeŋ woiya ii mende komuwaa." Kiaŋ.

Pergamum uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

12 "Pergamum sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewena gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

"Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) jewoita leelee sulutuk aaŋa meŋ laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: 13 Giinoŋ laaligo raraga dakanoŋ ama laligojaŋi, ii mojeŋ. Satanoŋ aŋo jiŋkaroŋ duŋ raraya kuurota eji, gii mono iikawaa kosianoŋ laligoŋkejaŋ. Kileŋ noo qana meŋ niwo toroqeŋ qokotaaŋ namakejaŋ. Satambaa laaligo raraya Pergamum siti kanoŋ ero Antipasnoŋ noo kanana pondaŋ naŋgoŋ jeŋ kotiiŋ nano oŋoo batugianoŋ kanoŋ qegi komuro. Giinoŋ nii moma laariŋ nomakejaŋi, qaa ii kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ mende kolatiŋ qakoona.

* **2:7:** Jen 2.9; Ais 22.2; Eze 28.13; 31.8 * **2:8:** Ais 44.6; 48.12; Ais 1.17; 22.13 * **2:11:** Isa 20.14; 21.8

14 *“Kaento, uugaa qaaya melaa moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja:
Goo kanageso batugianoŋ tosianoŋ gejatootoo eja takapolakaya qata
Balaam iwaa jinjauŋ arembo laligoŋ otaaŋkeju. Kantri tosaaŋa
yoŋonoŋ nembanene meŋ tando lopioŋ yoŋoo nanduŋ mamatewoo
buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, Israel ejembanoŋ ii
mende neŋkegi. Wala mende negito, Balaamnoŋ eja qata Baalak
kokaeŋ kuma muro, ‘Gii mono Israel ejemba ii newutiwaajoŋ tutugoŋ
oŋomba.’ Kaeŋ kuma kuuŋ oŋoma siwa kaaŋa utuŋ anoti, iyoŋonoŋ
mono iikanoŋ osiŋ afaaŋgoŋ negi ano serowiliŋ laŋ aŋgi. Oŋoonoŋga
tosianoŋ Balaambaanoŋ momo areŋ ii otaaŋkeju.
15 “Kaaŋiadeeŋ goo kanageso batugianoŋ tosia Nikolait yoŋoonoŋ
momo qoloŋmoloŋgoya meŋ otaaŋkeju. 16 Kawaajoŋ gii mono uuga
meleemba. Kaeŋ mende ambagati eeŋ, niinoŋ mono uulaŋawo goonoŋ
kaŋ kanagesouruga kaaŋa ii metama oŋomaŋa. Buunanoŋ manjawaa
soo somata (bainat) eji, iikanoŋ manja qeŋ kotoŋ giliŋ oŋomaŋa.
17 *“Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz
tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma
kotowa.
“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ
mono nene aasaŋgoya qata mana ano jamo taaŋa mumaŋa. Woi
ii mube jamo taaŋa iikanoŋ qata dologa oogita ewaati, ii yaŋodeeŋ
weeŋgoŋ mobaa. Tosianoŋ ii mende mobuya.” Kiaŋ.

Taiataira uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

18 “Taiataira sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ
mono tere kokaeŋ oowa:
“Anutuwaa Meriaa jaa kotanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jeŋ asariro
kana susuyanoŋ sosoniŋ aeŋ braas kaaŋa kokobilibiliawo kolooji,
iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: 19 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma
kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ Anutu jopagoŋ moma laariŋ muŋ
gawoŋa meŋkejaŋ ano aŋgosisiri kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋ
laligoŋkejaŋ. Kanakanaiyanoŋ iwoi ama menati, ii kambaŋ kokaamba
meŋ seiŋ ama meŋkejaŋ.
20 *“Kaeŋ meŋkejanto, uugaa qaaya moŋ kokaeŋ mobe mende
sokonja: Giinoŋ emba qata Jezebel iwo uumotooŋ ama ii mende
totooŋ sureeŋ muŋkejaŋ. Iinoŋ gejatootoo emba mende koloojato,
kileŋ iyaŋaa qata kaeŋ qamakeja. Iinoŋ ejemba tutugoŋ kokaeŋ kuma
oŋomakeja: Tando lopiombaa nanduŋ mamatewoo nembaneneya buŋa
qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono saanoŋ neŋ laligowu.
Kaeŋ kuma oŋoma gawoŋ meme alauruna kuuŋ oŋono looriŋ jin-
jauŋ kema ii neŋkeju ano serowiliŋ laŋ amakeju. 21 Niinoŋ Jezebel
uuta meleembaatiwaajoŋ kambaŋ mubeto, serowiliŋa mesaoŋ uuta
meleembaatiwaajoŋ mende moma tondu laligoja.
22 “Kawaajoŋ niinoŋ emba ii qewe ji kiro salenoŋ eŋ siim-
bobolo mobaa. Kaaŋagadeeŋ iwo serowiliŋ amakejuti, iyoŋonoŋ
nanamemeŋgia bologa ii mende mesaoŋ uugia meleembuti eeŋ, niinoŋ
mono ii kaaŋgadeeŋ uŋuwe siimbobolo kanjaŋawo mobu. 23 *Iwaa
meraborauruta ii mono uŋuŋ konjoratiwe komuwu. Kaeŋ kolooro zioz

* **2:14:** Jaŋ 22.5, 7; 31.16; Dut 23.4; Jaŋ 25.1-3 * **2:17:** Eks 16.14-15; 16.33-34; Jon 6.48-50; Ais 62.2; 65.15 * **2:20:** 1 Kiŋ 16.31; 2 Kiŋ 9.22, 30 * **2:23:** Ond 7.9; Jer 17.10; Ond 62.12

kanageso kuuya oŋonoŋ iŋiima noo kaniana kokaeŋ moma yagowu: Niinoŋ ejemba uuroromoŋgia gosiŋ qaa jegia ano uusiiŋgia kuuya moma komuŋ nanamemeŋgiaa so kitia meleembe kuuya motomotooŋ oŋoo qagianoŋ ubaa. Niinondeeŋ mono iikawaa Toya koloojeŋ.

24 “Yoŋoojoŋ kaeŋ koloowaato, Taiataira oŋoonoŋga tosianoŋ Jezebelwaa momo areŋa ii mende otaaŋkeju. Kaeŋ mende aŋgi oŋoojoŋ mepaqepae kokaeŋ ama jeŋ oŋomakeju, ‘Oŋo roromoŋgo keemeyaa kania mende moma kotoŋ seleeŋgeŋ laligoju.’ Mepaqepae kaeŋ ama jeŋ oŋomakejuto, Satambaa buŋa momowaajoŋ qa kaaŋa qamakeju. Niinoŋ zioz tuuŋ kuuya oŋoojoŋ kokaeŋ jewe mobu: Niinoŋ lombo moŋ mende toroqeŋ ambe oŋoo qagianoŋ ubaa. 25 Oŋo Buŋa qaa meŋ laligojuti, mono iikanoŋ qokotaaŋ laligowu. Ii mono pondaŋ otaaŋ laligoŋ ugi nii mombo eleemaŋ.

26 *“Moŋnoŋ noo uusiiŋna otaaŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ama laligoŋ komuwaati, niinoŋ ii ku-usuŋ mube waba kantria kantria galeŋ koma oŋoma laligowaa. 27 Maŋnanoŋ ku-usuŋ nono ii buŋa qeŋ aoŋ Poŋ laligojeŋ. Kaaŋiadeeŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ haamo ambaati, niinoŋ ii galeŋkoŋkoŋ gawombaa ila wageya ano aeŋ taa gbaruya mumaŋa. Ii mube iikanoŋ gomaŋa gomaŋa ejemba galeŋ koma oŋoma kotakota mindiŋgoŋ oŋoma laligowaa. Gbakoŋ monjoŋ gbarunoŋ qeŋ qosonjuti, iinoŋ mono iikawaa so qaa qootogo ejemba taa gbaru powowoŋ kotiga iikanoŋ uŋuŋ kondeema mendeema oŋono qeqelala laligowuya. 28 Kaaŋagadeeŋ gomaŋ aaŋaa widi seŋgelaoya mumaŋa.

29 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

3

Sardis uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Sardis sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ Anutuwaa uŋa waŋa 7 ano seŋgelao 7 ii borianoŋ raro meŋ laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ ejemba jaagianoŋ gbiliŋ laligojaŋiwaa qata bosimakejanto, Anutuwaa jaanoŋ koomuya koloojaŋ. 2 Kawaajoŋ mono uuga tooro moma waaba. Goo nanamemeŋganoŋ noo Anutunaa jaanoŋ akadamuyawo mende kolooja. Goo kaniaga gosiŋ kaeŋ mokoloowe. Goo kanageso uutanoŋ uumeleeŋ ejemba tosaaŋa toroqeŋ laligojuto, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ komuŋ tagowombaajoŋ anju. Kawaajoŋ giinoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoma laligowa.

3 *“Anutuwaa iwoi goŋgi buŋa qeŋ aoŋ monati, ii mono uu womboganoŋ somoŋgoŋ romoŋgowa. Buŋa ii mono teŋ koma uuga meleemba. Gbiligbili mende laligowaati eeŋ, niinoŋ mono yoŋgoro meme kaaŋa oloŋ kaŋ asugimaŋa. Kamaŋatiwaa aua kambaŋa mende mona qaananoŋ mono uulaŋawo qaganoŋ uro lombo mokoloowaga. 4 Kaento, Sardis zioz tuuŋ oŋoo batugianoŋ ejemba afaandia oŋonoŋ

* **2:26:** Ond 2.8-9 * **3:3:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 16.15

opo surugia awaagadeeŋ galeŋ koŋgi jewoŋawo mende kolooja. Kawaajoŋ yoŋonoŋ saanoŋ maleku taaŋanoŋ selegianoŋ mouma niwo kema kaŋ laligowuya. Yoŋonoŋ kaaŋa kolooŋ laligowutiwaa so kolooju.

5 *“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, iwaajoŋ mono maleku tualalakota mugi mouma laligowaa. Iwaa qata laaligo kotigaa buk papianoŋ oogita eji, niinoŋ ii mende kondeemaŋa. Maŋnaa jaasewaŋanoŋ keuro Siwe gajobaurutanoŋ iigi qata saanoŋ asuganoŋ jokoloon oŋomaŋa.

6 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Filadelfia uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

7 *“Filadelfia sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ Eja Toroya ano Hoŋaboŋa koloon kiŋ Deiwidwaanoŋ kiiya meria meŋ galeŋ koma laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: Iinoŋ nagu metano moŋnoŋ ii koma kii ii memambaajoŋ amamaawaa. Iinoŋ ii koma kii mero kiro moŋnoŋ ii metamambaajoŋ amamaawaa. 8 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania saanoŋ moma kotojeŋ. Alana moba, goo esuŋganoŋ kamaaŋqeqeta kolooji, ii mojeŋ. Kamaaŋqeqeta koloojato, giinoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma kanana otaaŋ qana mende qakooma laligona. Kawaajoŋ niinoŋ nagu moŋ baganoŋ metambe moŋnoŋ ii komambaajoŋ amamaawaa.

9 *“Moba, tuuŋ moŋ yoŋonoŋ ‘Qamakooli mirinanawo koloojoŋ,’ jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju. Juuda ejemba mende kolooŋ kileŋ qagia kaeŋ qama qoloŋgoŋ jeŋkeju. Niinoŋ ejemba ii kuuŋ oŋombe goo kaniaga moma asariwuya. Ii moma asariŋ kaŋ goo kanaganoŋ usugoŋ kamaaŋ jopagoŋ gomakejeŋi, ii asuganoŋ jokoloowu. 10 Niinoŋ kaparaŋ koma lombo moma mokosiŋgoŋ nama kotiiwagatiwaajoŋ jeweti, giinoŋ noo jeŋkootona ii aŋgoŋ koma otaaŋ laligona. Kawaajoŋ niinoŋ kaaŋagadeeŋ gii kokaeŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koma gomaŋa: Konjiliŋ kambaŋ qaita moŋ kaŋ kantria kantria sokoma namonoŋ laligoŋ kenjuti, ii aŋgotetenoŋ ama oŋombaa. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro niinoŋ gii konjiliŋ iikanoŋa metogoŋ waŋga somoŋgomaŋa.

11 “Niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Moŋnoŋ guuguŋ kouma tawa memeyaa kambaŋanoŋ haamo ama gombabotiwaajoŋ mono uuwaa hina eŋ gonji, ii mono pondaŋ kalaŋ koma laligona mende soowa. 12 *Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono ii wama noo Anutunaa mepemepesee jigo (tempel) uutanoŋ kuuwe tandoya koloowaa ano kambaŋ moŋnoŋ ii mombo mende mesaowaa. Iikanoŋ laligoro selianoŋ neenaa Anutunaa qata, Anutuwaa sitiaa qata ano neenaa qana dologa qa karooŋ ii oomaŋa. Anutunanoŋ Jerusalem sitia doŋgoga ii iyaŋaa gomanoŋ eukanoŋ ano eji, iikanoŋ Siwenoŋga kamaaŋ namonoŋ asugiwaa.

13 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

---

* **3:5:** Eks 32.32-33; Ond 69.28; Isa 20.12; Mat 10.32; Luuk 12.8 * **3:7:** Ais 22.22; Job 12.14 * **3:9:** Ais 49.23; 60.14; 43.4 * **3:12:** Ais 21.2; Ais 62.2; 65.15

Laodisia uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

14 *"Laodisia sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewen*a* gajobagiaajoŋ
mono tere kokaeŋ oowa,
"Moŋ qata Aamen, iinoŋ Anutuwaa qaaya pondaŋ naŋgoŋ Daŋgunu
hoŋabo*ŋa* kolooja. Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori galeŋ ko-
makeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: 15 Niinoŋ goo nanamemeŋ*gaa* kania
moma kotoweta kokaeŋ kolooja: Uuga mende olomooja ano noo gere
bolananoŋ uuganoŋ mende jeŋkej*a*. Oo uuganoŋ olomoonaga me gere
toonaga, iikanoŋ mobe sokonagato, biiwianoŋ kotamototaŋ laligona
mende sokonja.
16 "Moŋ me moŋ sokonagato, uuganoŋ boron*a* moŋ geregere ano
gereganoŋ mende jeji me uuhamo mende koloojaŋi, ii mende sokonja.
Gere ano hamo batubatu uuwoinoŋ laŋ laligojaŋiwa*a*joŋ mono buu-
nanoŋg*a* sulaaŋ gombe kemebaga. 17 Geeŋ*gaa* selega meŋ uma kokaeŋ
jeŋkej*a*ŋ: Niinoŋ eja kindimbiri qabuŋ*a*nawo koloojeŋ. Esuhina meŋ
seiŋ sonanoŋ mokoloojeŋ. Siisewеweya qaa laligoŋ iwoi mombaajoŋ
mende amamaajeŋ. Kaeŋ jeŋkej*a*nto, kaniaga hoŋ*a* mende moma
kotojaŋi, ii kokaeŋ: Giinoŋ mono uuŋgonj*a*ŋ ama tapekokoro laligona
tosianoŋ wosomomo ama gomakeju. Wanaya laligoŋ jaaga gooro titou
sele bombolaŋ laligoŋkej*a*ŋ.
18 "Kawaajoŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ gonjeŋ: Giinoŋ noonoŋg*a*
iwoi karooŋ koi sewaŋ*a* mewa: Eja kindimbiri qabuŋ*aga*wo koloowa-
gatiwaajoŋ mono goul gerenoŋ dalasisi ooŋ godomaruruya mendeeŋgi
sosoniŋ kamaaŋ qaonoti, ii mono sewaŋ*a* mewa. Sele bombolaŋ
laligoŋkej*a*ŋi, iikawaa gamuya kojaŋgiw*aga*tiw*aa*joŋ mono maleku
taaŋ*a* sewaŋ*a* meŋ mouba. Jaaga gooji, iikawaajoŋ mono jaaosowaa
keleya ii sewaŋ*a* meŋ jaaga tororo uuwagatiwaajoŋ moriwa. 19 *Niinoŋ
wombo alauruna jopagoŋ oŋom*a*kejeŋi, ii kuuya kileŋ*agiaa*joŋ tem-
boma jeŋ oŋom*a* mindiŋqindiŋ ama oŋom*a*kejeŋ. Qeaŋgowutiw*aa*joŋ
kaeŋ amakejeŋ. Kawaajoŋ gii mono jeulalaŋ mesaoŋ uuga meleema
siŋgisoŋgog*a* gema qeŋ laligowa.
20 "Moba, niinoŋ nagunoŋ qeŋ nanjeŋ. Moŋnoŋ noo qaa arona moma
uu naguya metambaati, niinoŋ mono iwaa miri uutanoŋ uma iwo rabe
iinoŋ niwo ainjoloŋ rama motooŋ nembanene newota.
21 "Niinoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ama Maŋnanoŋ
nuano iwaa jiŋkaroŋ duŋanoŋ kamaaŋ kooroŋanoŋ rajeŋ. Kawaa so
moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono ii
wambe noo jiŋkaroŋ duŋnanoŋ kamaaŋ kooronanoŋ rabaa.
22 "Oŋoonoŋg*a* moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋ*a* Toroyanoŋ zioz
tuuŋ*a* tuuŋ*a* ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma
kotowa." Kiaŋ.

4

Jaana meleeno moŋnoŋ Siwewaa jiŋkaroŋ jakenoŋ raro iibe.

1 Kawaa gematanoŋ jaameleeŋ mombo kolooro Siwe gomaŋ naguya
moŋ aantano iibe. Iibe aro wala romoŋ qaita moŋ (biugel) kaaŋ*a* qaa
jero mobeti, iinoŋ toroqeŋ kokaeŋ nijoro, "Gii mono kokaeŋ kouna
gemageŋ iwoi koloowaati, ii qendeema gomaŋ*a*."

---

* **3:14:** Gba 8.22 * **3:19:** Gba 3.12; Hib 12.6

2 *Kaeŋ nijoro iikanondeeŋ Uŋa Toroyanoŋ turuŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro iwoi kokaeŋ iibe: Siwe gomaŋ uutanoŋ jiŋkaroŋ duŋ ero moŋnoŋ iikanoŋ raro. 3 Raroti, iwaa jaasewaŋaa asasaganoŋ mono taronjii me kowonjiŋ qata jaspa ano qilimomoso bumbuŋa me kowonjiŋ qata karnilian iikawaa so bilibiliawo asariŋ ero. Marilolon moŋ tere mundaya mumuŋ kaawoya me kowonjiŋ qata emerald kaaŋa kanoŋ jiŋkaroŋ duŋ ii kuuya liligoŋ toŋgoniŋ ero.

Duŋ waŋa liligoŋ duŋ 24:yanoŋ raju.

4 Jiŋkaroŋ duŋ tosaaŋa 24 iikanoŋ duŋ waŋa ii liligoŋ ragi iyoŋoo qagianoŋ Anutuwaa jotamemeuruta 24 ragi. Yoŋonoŋ malekugia tualalakotagadeeŋ mougi oronjoŋ kemero waŋgianoŋ goul ila wage qindiima ragi. 5 *Duŋ waŋa iikanoŋa pilisik bilibili jaasooŋgo asariro gbiŋgururuŋ kolooro aro guŋparandambaa otoŋa kaaŋa mobe. Duŋ waŋaa batanoŋ toos kiwa asasaga 7 jeŋ asariŋ naŋgi. Kiwa 7 ii Anutuwaanoŋ uŋa waŋa 7 kolooju. 6 *Kaaŋiadeeŋ jiŋkaroŋ jake batanoŋ iwoi bilibiliawo kowe kaaŋa ero iibe. Ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so asariro. Jake biiwianoŋ duŋ liligoŋ beŋ jawiŋuruta 4 naŋgi. Gemagia ano wosogia ii jaagiagadeeŋ sokono naŋgi.

7 Beŋ jawiŋa mutuyanoŋ laion kaaŋa kolooro. Alianoŋ bulmakao ejia kaaŋa kolooro. Alagara mombaa kaitania ii eja jaasewaŋaa tani kolooro. Alagia 4:yanoŋ tuu kooŋ elelaoŋkeji, iwaa taniŋaaŋ kolooro. 8 *Beŋ jawiŋuruta 4 motomotooŋ yoŋoo eŋgaŋgia 6 kuuya eŋ oŋono. Selegia kuuya ano eŋgaŋgia baatanoŋ kaaŋagadeeŋ jaa kogiagadeeŋ sokoma oŋono naŋgi. Nama asaga gomantiiŋa rii kokaeŋ pororo qamakeju,

> “Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya giinoŋ mono toroya, toroya ano toroyagadeeŋ koloojaŋ.
>
> Laaligo Toya giinoŋ mono monowaa monoyanoŋga laligoŋ kouma laligojaŋ ano mombo eleema asugiŋ laligoŋ ubaga.”

9 Beŋ jawiŋuruta 4 yoŋonoŋ mepemepesee rii kaeŋ qamakeju. Moŋnoŋ jiŋkaroŋ duŋnoŋ nama kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, ii akadamu ano qabuŋa muŋ daŋgiseŋ jeŋkeju. 10 Kaeŋ amakejutiwaa so Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoŋ kamaaŋ moŋ jiŋkaroŋ duŋnoŋ raji, iwaa jaanoŋ simiŋ kuma usugoŋkeju. Moŋnoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, iwaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋkeju. Mepeseeŋ muŋ ila wagegia qetegoŋ jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ ama kokaeŋ jeŋkeju,

> 11 “Oo Poŋ Anutunana, giinoŋ ilawoila kuuya mokoloon oŋona. Goo uusiiŋganoŋ nemuŋ koma oŋono letoma laaligo mokoloon laligoju. Kawaajoŋ akadamu ano qabuŋa ii goma daŋgiseŋ jeŋ gomakejoŋ. Gii motooŋgoyanoŋ mono mepeqepesee kuuya aŋaliŋ aŋgoŋ kombaatiwaa so koloojaŋ.” Kiaŋ.

5

Lamanoŋ Anutuwaa boronoŋga tere pipipipiiya mero.

---

* **4:2:** Eze 1.26-28; 10.1 * **4:5:** Eks 19.16; Isa 8.5; 11.19; 16.18; Eze 1.13; Isa 1.4; Zek 4.2
* **4:6:** Eze 1.5-10, 22; 10.14 * **4:8:** Eze 1.18; 10.12; Ais 6.2-3

1 *Kawaa gematanoŋ tere pipipipiiya moŋ iibe jiŋkaroŋ duŋnoŋ
rajiwaa boro dindiŋanoŋ ero. Tere iikawaa seŋa ii leelee kuuya
teregadeeŋ ooŋ pipiiŋ saponoŋ ama muŋgeŋ aaso (siil)* 7:noŋ koma
mokotaagita ero. 2 Kaaŋagadeeŋ Siwe gajoba esuŋmumuyawo moŋ iibe
kotakotagadeeŋ qama buju qaa kokaeŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ soraaya
soro koloon saanoŋ tere pipipipiiya koi kawaa muŋgeŋ aasoya (siil)
menjurama kotumbaatiwaa so kolooja?”
3 Kaeŋ jeroto, Siwenoŋ, namonoŋ ano koomu gomaŋ kanoŋ korebore
iŋiigi moŋnoŋ ii metuma tereya iibaatiwaa so mende kolooro. 4 Moŋnoŋ
moŋ soraaya soro koloon tere ii metuma tereya iibaatiwaa so mende
mokoloogiti, niinoŋ iikawaajoŋ mamaga saama boliwe. 5 *Saama
boliwe Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ nijoro,
“Mono mende saaba. Moba, Juuda tuuŋnoŋga Deiwidwaa gbilia moŋ
koloon laion oro kaaŋa koloon Kileŋaa Toya haamo ama laligoja. Iinoŋ
mono saanoŋ kotiiŋ tere pipipipiiya kokawaa muŋgeŋ aasoya (siil) 7 ii
menjurama kotumbaa.”
6 *Kaeŋ nijoro Lama meria iibe jiŋkaroŋ duŋ biiwianoŋ beŋ
jawiŋuruta 4 yoŋoo batugianoŋ nano Anutuwaa jotamemeya yoŋonoŋ
liligoŋ mugi. Lama meria ii qegi komurotiwaa taniŋaaŋ nano. Ilia 7 ano
jaa kota 7. Anutunoŋ uŋauruta waŋa 7 wasiŋ oŋono namowaa ejemba
kuuya yoŋoonoŋ kema laligojuti, jaa kota 7 ii mono iyoŋoo saregia
kolooju. 7 Lama meria ii iibe kaŋ tere pipipipiiya aasoyawo ii jiŋkaroŋ
duŋnoŋ rajiwaa boro dindiŋanoŋga mero. 8 *Ii mero beŋ jawiŋuruta
4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoŋ mono iikanondeeŋ Lama
meriaa batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuŋgi. Yoŋonoŋ motomotooŋ
kulele ano goul qambi meŋ naŋgi. Ejemba soraayanoŋ qama kooligi
Anutuwaanoŋ umakeji, iikanoŋ mono jiniŋ ooŋ-oombaa so kolooro
moroŋa uŋkoowayawonoŋ uma pumpuŋgoŋkeja. Moroŋ kaaŋanoŋ
mono goul qambigia saa qero naŋgi. 9 *Simiŋ kuma rii dologa kokaeŋ
qama jegi,

“Giinoŋ qaita moŋ koloojaŋ. Gii gugi komuŋ saga maama iikanoŋ
ejemba sewaŋgia meŋ oŋona.

Ejemba ii beŋ isigiaa so, qaa aro jejegiaa so, tuuŋgiaa so ano
kantrigiaa so. Giinoŋ yoŋoonoŋga tosaaŋa oŋona Anutuwaa buŋa
kolooju.

Kawaajoŋ giinoŋ mono soraaya soro koloon tere pipipipiiya aasoy-
awo meŋ muŋgeŋ aasoya (siil) metumbagatiwaa so koloojaŋ.

10 *Yoŋonoŋ Anutuwaa buŋa koloogi kuma oŋoma kuuŋ oŋona
beŋtotoŋgaa kiŋ poŋ tuuŋ koloon jigo gawoŋ galeŋuruta kolooju.
Yoŋonoŋ Anutunanaa gawoŋa meŋ laligoŋ baloŋ so ejemba galeŋ
koma oŋoma laligoŋ ubuya.”

11 *Rii dologa kaeŋ qama jegi moma toroqeŋ uuŋ Siwe gajoba jaŋgogia
tauseŋa tauseŋa ano milyoŋa milyoŋa ii iŋiima rii otoŋgia mobe.

* **5:1:** Eze 2.9-10; Ais 29.11 * **5:1:** Kantri tosianoŋ tere ooŋ esunoŋ ama sapo meŋ moŋnoŋ ii kotumbabotiwaajoŋ ama muŋgeŋ aasonoŋ mokotaaŋkeju. Moŋnoŋ muŋgeŋ aaso (siil) ii laŋ menjurama tereya yoŋgoro weeŋgonagati, ii mono mokoloogi qaayawo koloowaa. Tere toyanondeeŋ ii galeŋ komakeja. Miri ii kii nemuŋa ama kuniŋ kemeŋkejato, tere ii muŋgeŋ aasonoŋ somoŋgoŋkeju. * **5:5:** Jen 49.9; Ais 11.1, 10 * **5:6:** Ais 53.7; Zek 4.10 * **5:8:** Ond 141.2 * **5:9:** Ond 33.3; 98.1; Ais 42.10 * **5:10:** Eks 19.6; Ais 1.6 * **5:11:** Dan 7.10

Yoŋonoŋ jiŋkaroŋ duŋ kosianoŋ nama beŋ jawiŋuruta 4 ano Anutuwaa
jotamemeya 24 ii liligoŋ oŋoma rii qagi. 12 Rii kotakotagadeeŋ qama
kokaeŋ qagi,
"Oo Lama meria qegi komuroti, iinoŋ mono soraaya soro kolooro
Anutunoŋ esuŋmumu ano toomoriaŋ muro sokonja.
Momakooto uuta ano ku-usuŋ kuuya buŋa qero sokonja. Soraaya
soro kolooro saanoŋ qabuŋa kuuya muniŋ asamararaŋ buŋa
qero mepeseeŋ mujoŋ."
13 Kaeŋ qama mepeseegi rii tuuŋ moŋ yoŋonoŋ kokaeŋ qagi mobe:
Anutunoŋ laaligowo mokolooŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ mono korebore rii
qagi mobe. Siwenoŋ laligojuti, namonoŋ laligojuti, koomu gomanoŋ
ano kowe qaganoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono kuuya buugia mindiriŋ
rii kokaeŋ qagi,
"Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji ano Lama meria nononoŋ oro mepeseeŋ
oronjoŋ.
Kotumotue Toya oroo qabuŋagara jeŋ somariiŋkejoŋ. Kambaŋ so
asamararaŋ oroniŋ ku-usuŋ Toya ii tetegoya qaa laligoŋ ubao."
14 Kaeŋ qagi beŋ jawiŋuruta 4 yoŋonoŋ "Qaa ii oŋanoŋ," jegi. Jegi
Anutuwaa jotamemeya yoŋonoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu
waeya meŋ mepeseeŋ mugi. Kiaŋ.

6

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso motomotooŋ menjuranja.

1 Kaeŋ moma iwoi kokaeŋ kolooro iibe: Lama merianoŋ tere pipipipi-
iya aasoyawowaa muŋgeŋ aasoya (siil) 7 iikanoŋga mutuya menjurama
kotuno. Kotuno beŋ jawiŋuruta 4 yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ jero,
"Mono asugiŋ kawa!" Qaaya ii guŋparandaŋ tani kaaŋa kotakotagadeeŋ
qaro mobe. 2 *Kaeŋ jero moma iikanondeeŋ hoos taaŋa moŋ asugiro
iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ eja moŋ tiwoyawo raro tosianoŋ ila wage
mugi waŋanoŋ kono. Ii koma manjaqeqenoŋ haamo ama laligoroti,
iinoŋ mono mombo hoos qaganoŋ manjaqeqenoŋ haamo amambaajoŋ
keno. Kiaŋ.

3 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) woiya menjurama kotuno beŋ
jawiŋuruta yoŋoonoŋga woiya iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, "Mono
asugiŋ kawa!" 4 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos moŋ selia osoga
soŋgobolambo asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti,
Anutunoŋ mono ii yoŋ kareŋ qeŋ luae qaombaatiwaa ku-usuŋa muro.
Ii muro namonoŋ kisooma aoŋ komuwutiwaajoŋ kuuro ejemba uugia
meŋ waamambaa ku-usuŋa mokolooro. Ii mokolooro manjawaa soo
(bainat) somata qatawo mugi meŋ keno. Kiaŋ.

5 *Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) karooŋa menjurama kotuno
beŋ jawiŋuruta yoŋoonoŋga karooŋa iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe,
"Mono asugiŋ kawa!" Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos injaŋa moŋ asugiro
iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, iinoŋ hinawaa biŋa
gosiwoŋatiwaa kedaya (skeil) ii borianoŋ meŋ raro. 6 Kaeŋ raro beŋ
jawiŋuruta 4 yoŋoo batugianoŋga moŋnoŋ qaa jero otoŋa kokaeŋ mobe,
"Weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 10) kanoŋ saanoŋ 1 kilogram wiit

* **6:2:** Zek 1.8; 6.3, 6 * **6:4:** Zek 1.8; 6.2 * **6:5:** Zek 6.2, 6

flaua me 3 kilogram baali flaua ii sewaŋa mewa. Kileŋ nembanenewaa oil gere ano wain kasa gawoŋ ii mono mende meŋ boliwu.” Kiaŋ.

7 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 4:ya menjurama kotuno beŋ jawiŋuruta 4:yanoŋ qaa jero otoŋa kokaeŋ mobe, “Mono asugiŋ kawa!”
8 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos moŋ selia googookota ano tootooyawoga asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ rarotiwaa qata ii koomuwaa kondomondoo Toya. Iwaa kosianoŋ koomu gomaŋ Toyanoŋ kaaŋiadeeŋ ii otaaŋ karo. Namo mendeeŋgi bakaya 4 eroti, iikanoŋga mombaa ejembaya ii galeŋ koma oŋombotiwaa ku-usuŋa ii Anutunoŋ orono. Ku-usuŋ ii orono ku-usuŋgaranoŋ namowaa ejemba bakaya ii kokaeŋ meŋ komuŋ oŋoni: Tosianoŋ soo somatanoŋ (bainat) aoŋ komugi. Tosianoŋ bodinoŋ komugi. Ji kanjaŋawonoŋ tosaaŋa iŋiro komugi ano tosaaŋa ii balombaa oro kawalia yoŋonoŋ iŋigi komugi. Kiaŋ.

9 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 5:ya menjurama kotuno iikanondeeŋ Anutuwaa ejemba tosaaŋa uŋugi komugiti, iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaaya aŋaliŋ aŋgoŋ koma naŋgoŋ jeŋ seiŋ laligogitiwaajoŋ uŋugi komuŋ alata baatanoŋ naŋgi. 10 Eukanoŋ nama kotakota kokaeŋ qagi, “Oo Poŋ ku-usuŋ Toya, giinoŋ dindiŋa ano hoŋaboŋa koloojaŋ. Kawaajoŋ mono kambaŋ dawi mamboniŋ tegoro iikanoŋ namowaa ejembaya gosiŋ oŋoma qaagia jeŋ tegowaga? Nononoŋ gii weleŋ qeŋ goniŋ nunugi sananaa iroŋa ii mono naa kambanoŋ meleena qagianoŋ ubaa?”

11 Kaeŋ jegito, maleku taaŋa koriga ii motomotooŋ yoŋoojoŋ koma oŋoma Anutuwaa jeŋkooto kokaeŋ oŋoŋgi mogi, “Oŋo mono toroqeŋ kambaŋ torodaamoŋ mamboma laligowu. Momalaari alaurugianoŋ toroqeŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligogi oŋo kaaŋa kaaŋiadeeŋ uŋugi komuwuya. Yoŋonoŋ komugi jaŋgo ambeti, iikawaa soyanoŋ koloodabororo kambaŋ iikanondeeŋ mono uŋugiti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegomaŋa.” Kiaŋ.

12 *Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 6:ya menjurama kotunoti, ii uuŋ iibe. Ii menjurama kotunoti, kambaŋ iikanoŋ naŋ tania soosooya giliro. Weeŋ jaayanoŋ bututugoŋ injaŋ koma wosobiriwaa malekuya sokosaare kaaŋa (meme juyanoŋ memetaa tani) kolooro tiiro. Koiŋ jaayanoŋ meleema osaaŋ sa kaaŋa kolooro. 13 *Kaeŋ kolooro seŋgelao sombinoŋ ejuti, iyoŋonoŋ namonoŋ kamaagi. Neqaŋ kota gooriŋ ragi haamo kotiganoŋ qeŋ utugoŋ memburatiro kamaaŋkejuti, mono iikawaa so boratiŋ namonoŋ tata bobolo kamaagi.

14 *Kaeŋ kamaagi sombiŋ iimakejoŋi, iikanoŋ aliro. Tere pipipipiiya pipiigi horoŋ kemakejiwaa so mono wolaza horoŋ kema aliro. Ii aliro baaŋa kuuya ano kowewaa watoya watoya ii kuuya eegianoŋga uulaŋawo kok ama musuluŋgoŋ qaoŋgi.

15 *Kaeŋ kolooro balombaa kiŋ poŋa poŋa, eja jawiŋa jawiŋa ano kawali galeŋa galeŋa yoŋonoŋ oloŋ koma asaŋgogi. Ejemba kindimbiri qabuŋagiawo, ejemba ku-usuŋgiawo ii mono kuuya kok ama asaŋgogi. Aŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ii mono korebore kobaa, jamo oota ano baaŋaa seŋ sia oota oota moŋgama iikanoŋ asaŋgogi iŋiibe. 16 *Iikanoŋ asaŋgoŋ baaŋa Toya ano seŋ sia Toya

* **6:8:** Eze 14.21 * **6:12:** Isa 11.13; 16.18; Ais 13.10; Joel 2.10, 31; 3.15; Mat 24.29; Maak 13.24-25; Luuk 21.25 * **6:13:** Ais 34.4 * **6:14:** Isa 16.20 * **6:15:** Ais 2.19, 21 * **6:16:** Hoos 10.8; Luuk 23.30

oŋooma kokaeŋ welema oŋoŋgi, “Oŋo mono baaŋa jeŋ tegogi bagoŋ kaŋ turuŋ nonombu. Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ jaasewaŋ koma nonombabotiwaajoŋ ama Lama meriaa iriŋsoŋsooŋanoŋ nunuwabotiwaajoŋ mono jeŋ tegogi kojaŋgiŋ nonombu.” Kaeŋ welema oŋoŋgi. 17 *Yoronoŋ iriŋsoŋsooŋgara asuganoŋ qendeenjaoti, iikawaa kambaŋa somatanoŋ mono kaŋ kuuŋ eja. Ii moŋnoŋ moŋ jaasewaŋ qeŋ kotiiŋ nambaatiwaa so qaago. Kiaŋ.

7

Israel ejemba 144,000 ii Anutunoŋ aaso kuma oŋombaa.

1 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba 4 iŋiibe namowaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ naŋgi. Yoŋonoŋ namowaa haamo Toya waŋa 4 ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋoŋgi. Haamonoŋ namo qaganoŋ me kowe qaganoŋ gere moŋnoŋ laŋ qewabotiwaajoŋ mono Toya 4 ii borogianoŋ meŋ somoŋgoŋ naŋgi. 2 Anutunoŋ Siwe gajoba 4 ii namo ano kowe kondeema oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono namo waŋgoŋgianoŋ naŋgi. Kaeŋ naŋgi iŋiibe Siwe gajoba moŋnoŋ weeŋ koukoutanoŋga asugiŋ waaro iibe. Iinoŋ laaligowaa Toya Anutuwaa muŋgeŋ aaso taa gbaruya galeŋ koma kaŋ Siwe gajoba 4 yoŋoojoŋ kotakotagadeeŋ qaro.

3 *Qama qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono namo me kowe ii ilinziŋ alanzaŋ mende kondeema orombu ano gere ii mende tiwilaaŋ oŋombu. Ii qaagoto, mono mamboŋgi wala iliŋ alandeeŋ Anutunanaa muŋgeŋ aasoya ii gawoŋa meŋkejuti, iyoŋoo wambusooŋgianoŋ mokotaaŋ oŋomboŋa. Ii wala meŋ mokotaaŋ oŋoniŋgo gematanoŋ ii saanoŋ kondeema tiwilaawu.” 4 Kaeŋ iŋijoro Anutuwaa muŋgeŋ aasoya ii Israel ejemba tosaaŋa yoŋoo wambusooŋgianoŋ meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi. Moŋnoŋ yoŋoo jaŋgogia jero kokaeŋ mobe: Israel ejemba tuuŋ 12 kuuya yoŋoonoŋga mindiriŋ ejemba 144,000 ii meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi.

5 Israel tuuŋ motomotooŋ yoŋoonoŋga 12,000 kaaŋ kaaŋ meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi. Juuda tuumbaa 12,000, Ruuben tuumbaa 12,000, Gaad tuumbaa 12,000, 6 Aser tuumbaa 12,000, Naftali tuumbaa 12,000, Manase tuumbaa 12,000, 7 Simeon tuumbaa 12,000, Liwai tuumbaa 12,000, Aiskar tuumbaa 12,000, 8 Zebulun tuumbaa 12,000, Joosef tuumbaa 12,000 ano Benjamin tuumbaa 12,000. Kaaŋ kaaŋ aaso meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi mindiriŋ 144,000 kolooro. Kiaŋ.

Oyaŋboyaŋ laligowutiwaa tuuŋ somata iibe.

9 Kawaa gematanoŋ tuuŋ jeta booroŋgoya jaŋgogia mende weeŋweeŋgoyaa so ii iŋiibe. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ isigiaa so, kantrigiaa so ano qaa aro jejegiaa so ajoroon jiŋkaroŋ duŋ ano Lama meria yoroo bagaranoŋ naŋgi. Iikanoŋ nama maleku koriga taaŋa kotogoŋ aogi kemero borogianoŋ tombi seŋa boriawo meŋ naŋgi. 10 Ii meŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jegi, “Anutunananoŋ jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji ano Lama meria yoronoŋ mono meŋ letoma nononi oyaŋboyaŋ koloojoŋ.”

11 Kaeŋ qama jegi Siwe gajoba kuuya yoŋonoŋ jiŋkaroŋ duŋ kosianoŋ areŋnoŋ nama Anutuwaa jotamemeya ano beŋ jawiŋuruta 4 ii liligoŋ oŋoŋgi. Kaeŋ nama jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ

* **6:17:** Joel 2.11; Mal 3.2 * **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zek 6.5 * **7:3:** Eze 9.4, 6

kuma Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mugi. 12 Anutu mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Qaa ii oŋanoŋ! Anutu gii mono kotumotue, asamararaŋ ano momakooto uutaa Toya koloojaŋ. Nononoŋ gii mepeseeŋ goma qabuŋaga jeŋ somariiŋkejoŋ. Anutunana, giinoŋ esuŋmumu ano kuusuŋ Toya koloojaŋ. Nononoŋ kambaŋ so kaeŋ jeŋ kotiiniŋ Toya ii tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ!”

13 Kaeŋ mepeseeŋ jegi Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ jeŋ qisiŋ nono, “Ejemba maleku koriga taaŋa mouma nanjuti, ii daaŋ yoŋonoŋ? Ii mono dakanoŋga kaŋ kaeŋ ajorooŋ nanju?”

14 *Qisiŋ nono kokaeŋ meleema mube, “Oo somatana, niinoŋ ii mende mobe geeŋgodeeŋ mojaŋ.” Kaeŋ meleema mube jotamemeya iinoŋ kokaeŋ nijoro mobe, “Kakasililiŋ somataa biiwianoŋga kougiti, iyoŋonoŋ mono ii kolooju. Lama meriaa sayanoŋ opo malekugia soŋgbano taaliro laligogi. 15 Kaaŋa laligogitiwaajoŋ ama Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋa jaasewaŋ qeŋ asaga gomantiiŋa mepemepesee jigoyanoŋ (tempel) laligoŋ Anutuwaanoŋ gawoŋ meŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ mono opo kuuŋa mororoŋgoŋ koma turuŋ oŋono laligowuya.

16 *“Kaeŋ laligogi kambaŋ moŋnoŋ nembanenewaa me apuwaa mende komuwuya. Weeŋnoŋ me iwoi geriawo moŋnoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋombaa. 17 *Kokaembaajoŋ oyaŋboyaŋ laligowuya: Lama merianoŋ jiŋkaroŋ jake biiwianoŋ rama galeŋ koma oŋoma uŋuano laaligo kotigaa apu gowoyaa jaayanoŋ kemakebu. Anutu aŋo jaagianoŋga jauŋgia kuuya kotoro tegowaa.” Kiaŋ.

8

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso 7:ŋa menjuranja.

1 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 7:ŋa menjurama kotuno Siwe gomaŋ iikanoŋ otoŋ kuuya 30 minitwaa so goroŋ qeŋ ero. 2 Kaeŋ kolooro Siwe gajoba 7 Anutuwaa batanoŋ nanjuti, ii iŋiibe moŋnoŋ romoŋ qaita moŋ (biugel) 7 ii borogianoŋ oŋono.

3 *Ii iŋiibe Siwe gajoba moŋ asugiŋ jiniŋ ooŋ-oombaa goul qambia meŋ kaŋ alata kosianoŋ nano. Ejemba soraaya kuuya Anutuwaa qama kooligi iinoŋ jiniŋ alatanoŋ ooro moroŋa uŋkoowayawo ii qamakooligiawo toroqeŋ pumpuŋgoŋ motooŋ uma Anutuwaanoŋ kemakeja. Goul alata ii jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ nanji, iinoŋ mono iikawaa kosianoŋ nano tosianoŋ jiniŋ ii mamaga oowaatiwaajoŋ mugi. 4 Iinoŋ jiniŋ ii ooro iikawaa kaasoyanoŋ mono Anutuwaa ejemba soraaya yoŋoo qamakooligiawo toroqeŋ Siwe gajoba iwaa boronoŋga waama Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ugi. 5 *Siwe gajoba iikanoŋ jiniŋ qambi ii meŋ alatanoŋga gere jeta mero jero qambi iikanoŋ uuro saa qero namonoŋ giliro kemero. Giliro kemero iikanoŋa guŋparandambaa gujuya mamaga koloon gbiŋgururuŋ qaro. Oobili esuŋgiawo asugigi kambaŋa kambaŋa naŋa mero. Kiaŋ.

Gajoba yoŋonoŋ romoŋ qaita moŋ uugi.

---

* **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Maak 13.19 * **7:16:** Ais 49.10 * **7:17:** Ond 23.1; Eze 34.23; Ond 23.2; Ais 49.10; 25.8 * **8:3:** Aam 9.1; Eks 30.1, 3 * **8:5:** Lew 16.12; Eze 10.2; Eks 19.16; Isa 11.19; 16.18

6 Siwe gajoba 7 romoŋgia qaita moŋ (biugel) megiti, iyoŋonoŋ ii uubombaajoŋ jojorigi.

7 *Gajoba mutuyanoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro kombo (ais) kota ano gere bolaŋa ii koŋ kaaŋa kolooŋ sawo gajugogi moŋnoŋ ii maaro motooŋ namonoŋ kamaaro. Iikanoŋ geriawo kamaaŋ balonoŋ qero namowaa bakaya karooŋ ii gerenoŋ jedabororo. Duuyaa geria iikawaa bakagia karooŋ ii gerenoŋ jedaborogi ano gbojoja seŋa toŋgoŋa ii kuuya gerenoŋ jeŋ jedabororo.

8 Gajoba woiya iinoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro moŋnoŋ baaŋa somata gere jejeta tani kaaŋa (wolkeino) iwoi ii giliro kowenoŋ kemero. Kemeŋ kowe mero kowewaa bakaya karooŋ iikanoŋga moŋnoŋ meleema sa kolooro. 9 Kaaŋiadeeŋ Anutunoŋ kowewaa iwoiya kuuya mokolooro laligojuti, iikawaa bakaya karooŋ yoŋoonoŋga moŋ ii komugi ano waŋgo kuuya tuuŋ karooŋ iikanoŋga tuuŋ moŋ ii jaŋgoŋ tiwilaagi.

10 *Gajoba karooŋanoŋ waama romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro seŋgelao somata kiwa bolaŋ kaaŋa tani jeŋ sombinoŋga tegoŋ kamaaro. Kamaaŋ koma namowaa apu gowoya uŋuŋ iikawaa bakaya karooŋ iikanoŋa moŋ ano apu jaaya kuuya ii sokoma oŋono. 11 *Seŋgelao iikawaa qata ii nombeŋ warabe kaambogawo. Nombeŋ warabe iikanoŋ kamaaro apuya apuya iikawaa bakagia karooŋ ii meleema kaambogagiawo koloogi. Kaambogagiawo koloogitiwaajoŋ ama ejemba mamaganoŋ ii neŋ komugi.

12 *Gajoba 4:ya iinoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro moŋnoŋ weeŋ jaaya ano koiŋ jaaya yoroo asasagaraa bakagara karooŋ ii qebugoro bakasasaŋ umuŋ koma tiiri. Kaaŋiadeeŋ seŋgelao bakagia karooŋ qebugoro meleema tiigi. Kawaajoŋ weeŋ kambaŋaa bakaya karooŋanoŋ tiiro paŋgamaŋ mero. Kaaŋiadeeŋ gomantiiŋaa asasaganoŋ toriro bakaya karooŋanoŋ tiiro.

13 Kaeŋ kolooro eu uuŋ tuu kooŋ moŋ iima mobe kanakeewaŋanoŋ eu elelaoŋ sombiŋ biiwianoŋ kotoŋ kaŋ kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jero, “Oo ejemba namonoŋ laligojuti, Siwe gajoba karooŋ yoŋonoŋ mono toroqeŋ romoŋgia qaita moŋ uuwombaajoŋ anju. Romoŋ karooŋ iikawaa otoŋgia mogi lombo kanjaŋawo karooŋ koloowaati, iikawaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei! Yei! Yei!’ jeŋ saajeŋ.” Kiaŋ.

9

Siwe gajoba 5:yanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

1 Siwe gajoba 5:ya iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro iibe sombinoŋga seŋgelao moŋ tegoŋ namonoŋ kamaaro. Kamaaro moŋnoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa kii meria ii seŋgelao Toya muro. 2 *Ii muro omejiilaŋ roŋ dusiita qaa iikawaa ununa mesuno iikanoŋa soŋgo soŋgo taŋururuŋ jeŋ kaaso kondunduŋgoŋ waamakeji, iikawaa so kondunduŋgoŋ waama weeŋ jaaya esuuŋ haamo kaasonondeeŋ sokondabororo. 3 *Kaaso iikawaa uutanoŋga ŋaagisoya ŋaagisoya mesaoŋ namonoŋ kougi Anutunoŋ ku-usuŋ oŋono. Ku-usuŋ ii kuaŋkuaŋ yoŋoonoŋ ku-usuŋ tani kaaŋa kolooro.

* **8:7:** Eks 9.23-25; Eze 38.22 * **8:10:** Ais 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15 * **9:2:** Jen 19.28 * **9:3:** Eks 10.12-15

4 *Ii oŋono Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono
namowaa iwoi toŋgoŋa gbojoja me gere kaaŋa ii mende tiwilaaŋ
oŋombuto, ejemba wambusooŋgianoŋ Anutuwaa muŋgeŋ aasogia qaa
iyoŋogadeeŋ mono meŋ boliŋ oŋombu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono.
5 Anutunoŋ ŋaagiso ii ku-usuŋ oŋono ejemba iŋigi koiŋ 5:waa so
siimbobolo honombonoŋa mende mogi. Siimbobolo ii kuaŋkuanoŋ
eja kiro siimbobolo moji, mono iikawaa so. Siimbobolo kaeŋ mogito,
Anutunoŋ aŋgoŋ koma oŋono meŋ komuŋ oŋombutiwaa ku-usuŋa ii
ŋaagiso yoŋonoŋ mende meŋ eeŋ iŋigi. 6 *Ejemba iŋigiti, iyoŋonoŋ
kambaŋ iikanoŋ komuwombaajoŋ koomu kana moŋgambuyato, koomu
ii mende mokoloon komuwombaajoŋ amamaawu. Komuwombaa-
joŋ moma qenjeŋ qewuto, koomuwaa kondomondoo Toyanoŋ mono
moŋgeŋ kembaa.
7 *Ŋaagiso iŋiibe yoŋonoŋ hoos manjaqeqewaajoŋ akadamugiawo
jojoriŋkejuti, mono ii kaaŋa koloogi. Waŋgianoŋ iwoi mundaya goul
kaaŋa koŋgiti, ii ila wage tanitani kolooro. Jaasewaŋgianoŋ ejemba
jaasewaŋ tani kaaŋa koloogi. 8 *Ŋaagiso yoŋoo waŋ jugia ii gbala emba
yoŋoo wanju kaaŋa kolooro. Ŋaagiso jegianoŋ laion orowaa jeta kaaŋa
kolooro. 9 *Reeŋ malekugia ii aeŋ reeŋ kaaŋa kolooro. Eŋgaŋgia qegi
otoŋ kolooro mobeti, ii kokaeŋ: Hoos seiseiya yoŋonoŋ manjaqeqewaa
kareya kareya horoŋ luguŋ manjanoŋ keŋgi gbiŋgururuŋ qamakeji,
iikawaa so qaro.
10 Daagia ii kuaŋkuaŋ kaaŋa jegiawo koloogi. Iyoŋonoŋ ejemba koiŋ 5
kawaa so siimbobolo mobutiwaajoŋ iŋigiti, iikawaa ku-usuŋanoŋ mono
ŋaagiso yoŋoo daagianoŋ ero. 11 Ŋaagiso yoŋoo kiŋ poŋgia ii omejiilaŋ
yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa gajobaya qata Tiwitiwilaa Toya. Ii
Hibruu qaanoŋ Abadon ano Griik qaanoŋ Apolion.
12 ‘Yei!’ qagi lombo mutuya kanjaŋawo ii kaeŋ tegoro. Mobu, iikawaa
gematanoŋ ‘Yei!’ qagi lombo kanjaŋgarawo woi ii mono toroqeŋ
kanageŋ koloowaota. Kiaŋ.

Siwe gajoba 6:yanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

13 *Siwe gajoba 6:ya iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro
Anutuwaa batanoŋ goul alata eji, iikawaa ilia 4 iikanoŋga qa moŋ
kolooro mobe. 14 Otoŋ iikanoŋ Siwe gajoba 6:ya romoŋawo iwaajoŋ
kokaeŋ ijoro, “Anutunoŋ gajoba 4 somoŋgoŋ gbadooŋ oŋoma apu
gowoya somata qata Yufreitis kawaa kooroŋanoŋ oŋoonoti, ii mono
isama oŋomba.”
15 Anutunoŋ gajoba 4 ii somoŋgoŋ oŋoma gbadonoŋ rabutiwaa gbani-
gia, koiŋgia, weeŋgia ano aua kambaŋgia ii tororo areŋgoŋ oŋono ragi.
Yoŋonoŋ kambaŋgia ii kaŋ kuuro iikanondeeŋ ejemba kantria kantria
yoŋoo bakaya karooŋ ii uŋuwombaajoŋ jojoriŋ rama kambaŋgiaajoŋ
mamboŋgi. Kawaajoŋ Siwe gajoba 6:yanoŋ alatanoŋga qa moma
iikanondeeŋ kema gajoba 4 ii isama oŋono. 16 Aisma oŋono manjaqeqe
tuuŋ somata qatawo ii hoosgiawo asugiŋ kagi. Niinoŋ jaŋgogia mobe
200 milyon kolooro.
17 Jaameleeŋ uŋa iikanoŋ eja hoos qaganoŋ rama kagiti, iyoŋoo
kaitanigia iibe kokaeŋ kolooro: Reeŋgia (totowaa aeŋ reeŋgia) ii gere

* **9:4:** Eze 9.4 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3 * **9:7:** Joel 2.4 * **9:8:** Joel 1.6 * **9:9:** Joel 2.5
* **9:13:** Eks 30.1-3

jo osoga, asoŋa injaŋkoŋkoŋawo ano goota salfa gere jamo kaaŋa. Hoos yoŋoo kaitanigia iŋiibe waŋgia laion orowaa waŋa kaaŋa koloogi qaa oogianoŋga gere, kaaso ano jamo geriawo qata salfa ii kamaaŋ karo.
18-19 Hoos yoŋoo qaa oogianoŋga gere, kaaso ano gere jamo qata salfa
kamaaroti, iikanoŋ mono ejembaya ejembaya uŋuro. Hoos yoŋoo ku-
usuŋgia ii qaa oogianoŋ ano daagianoŋ ero. Daagia ii mokoleŋ kaaŋa
koloogi daa susugia ii jetawo. Daa susugia jetawo iikanoŋ mono ejemba
ooli kaaŋa oŋootiŋkeju. Lombo kanjaŋawo karooŋ ii namowaa ejemba
kuuya yoŋoo bakagia karooŋ ii uŋuro komugi.

20 *Lombo kanjaŋawo iikanoŋ ejemba tosaaŋa mende uŋugi komuŋ toroqeŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kileŋ uugia mende meleeŋgi. Aŋgiaa borogianoŋ iwoi meŋ waegia meŋ mepeseegiti, iikawaajoŋ mende moma boliŋ aogi. Omejiilaŋ ano tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋo-oŋoŋa ii mende mesaogi. Tando lopioŋ tosia ii goul, silwa me brons aiŋnoŋ memetaga. Tosia ii jamo orasiŋ me gere sogoŋ memetaga. Kawaajoŋ tando lopioŋ iikanoŋ iwoi iima mobombaajoŋ me kema kawombaajoŋ amamaaŋkeju. Kileŋ ejembanoŋ ii mende mesaogi.

21 Kaaŋagadeeŋ ejemba uŋugi koomuya me sei suuqaŋgoroŋ hamo-
qeqe ii mende mesaogi. Ii toroqeŋ ama meŋ serowiliŋ aŋgi ano iwoi
laŋ yoŋgoro meŋ laligogi. Iikawaajoŋ uugia mende meleeŋgi. Kiaŋ.

10

Siwe gajoba ano tere pipipipiiya melaa

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba ku-usuŋa qeekuuya moŋ iibe Si-
wenoŋga koosunoŋ esuuŋ muro kamaaro. Waŋa marilolonoŋ liligoŋ
ero. Jaasewaŋa weeŋ jaaya kaaŋa kolooro kanawoita ii tando gere
bolaŋgarawo woi kaaŋa jeŋ nano. 2 Borianoŋ tere pipipipiiya melaa
mero qeetuŋa kolooro. Kania dindiŋa kowenoŋ riiŋ kania qania
ii namonoŋ riiŋ nano. 3 Kaeŋ nama laion oronoŋ gbuu gbororo
qamakeji, qata mono iikawaa so kotakota qaro. Qaro guŋparandambaa
gbiŋgururuŋ 7 iyoŋonoŋ mono meleema gbuu gbororo qaŋ qaagia qagi
mobe.
4 Guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyoŋonoŋ qama qaagia jegi mobeti,
niinoŋ ii mono iikanondeeŋ papianoŋ oomambaajoŋ ambe. Tere
oomambaajoŋ ambeto, qa moŋ Siwenoŋga mobe qaa kokaeŋ nijoro,
“Guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 qaa jejuti, ii mono geeŋgodeeŋ oloŋ
mona ewa. Ii mende oowa.”
5 *Siwe gajoba kania kowe ano namo qagaranoŋ riiŋ nano iibeti,
iinoŋ boria dindiŋa metaama Siwenoŋ baageŋ ano. 6 Jojopaŋ qaa
jemambaajoŋ boria kaeŋ ama ii jeŋ kotiiŋ ano. Moŋnoŋ Siwe, namo,
kowe ano iwoi kuuya iikanoŋ eji, ii mokolooŋ nama kambaŋ so tetegoya
qaa kotiiŋ laligoŋ ubaati, mono iwaa qatanoŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jero,
“Anutunoŋ mono kambaŋ mombo mende qeŋ koriro ubaa. 7 Kaeŋ
qaagoto, Siwe gajoba 7:ŋanoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro otoŋa
mobuti, kambaŋ iikanondeeŋ Anutuwaa qaa areŋ aasaŋgoyanoŋ mono
hoŋawo koloowaa. Gejatootoo ejemba Anutuwaa gawoŋa meŋ laligoŋ
kougi yoŋoojoŋ Buŋa qaaya awaa jeŋ iŋisaama oŋono moma kouma
laligogiti, Buŋa qaa iikawaa so ii mono uulaŋawo hoŋawo koloowaa.”

* **9:20:** Ond 115.4-7; 135.15-17; Dan 5.23 * **10:5:** Eks 20.11; Dut 32.40; Dan 12.7; Aam 3.7

8 *Kawaa gematanoŋ qa moŋ wala Siwenoŋga mobe qaa jeroti,
iikanoŋ mono duŋanoŋ mombo qaa jero kokaeŋ mobe, “Siwe
gajobanoŋ kowe ano namo qagaranoŋ riiŋ nama tere pipipipiiya mero
borianoŋ qeetuŋa eji, ii mono kema mewa.”
9 Kaeŋ moma Siwe gajobawaanoŋ kema tere pipipipiiya melaa ii
nombaatiwaajoŋ qisiwe. Qisiwe kokaeŋ nijoro, “Ii mono meŋ newa.
Nena tomeŋganoŋ kemeŋ meleeno gubeso guwaato, buuganoŋ ii moroŋ
apuyaa aiŋa kaaŋa koloowaa.”
10 Kaeŋ nijoro tere pipipipiiya melaa ii iwaa boronoŋga meŋ newe.
Newe buunanoŋ moroŋ apuyaa aiŋa kaaŋa kolooroto, gogowe tom-
enanoŋ kemero meleeno gubeso nuro. 11 Kaaŋ nuro niinoŋ qaa
kokaeŋ mobe, “Gii mono duŋanoŋ mombo Anutuwaa gejatootoo qaaya
qaaya jeŋ seiŋ laligowa. Kantria kantria ano beŋsakoŋ isia isia qaa
tani jejegiaa so laligojuti, mono iyoŋoo ano iyoŋoo kiŋ poŋgia yoŋoo
gejatootoo qaagia ii waladeeŋ jeŋ laligowa.” Kiaŋ.

11

Anutuwaa jotamemeya woiyanoŋ qaaya naŋgoŋ jeri.

1 *Kaeŋ nijoro moma nambe Siwe gajoba iikanoŋ keda aambaa
gere goroŋa bowo kaaŋa ii noma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nono, “Gii mono
waama kema Anutuwaa jiwowoŋ jigo ano iikawaa siimoloŋ alataya
ii keda aambaa gere goroŋa (rula mesa) kanoŋ soya ama weeŋgowa.
Kaaŋagadeeŋ iikanoŋ uma Anutu mepeseeŋ qamakooligia amakejuti,
mono ii gosiŋ jaŋgogia weeŋgowa. 2 *Jiwowoŋ jigo soya ama kanoŋ
sombeŋ seleeŋgeŋa ii mono uuguŋ mesaowa. Ii waba kantri yoŋoojoŋ
ama oŋoŋgi ero yoŋonoŋ siti toroya ii koiŋ 42 kawaa so riiŋ kema
kaŋkebu. Kawaajoŋ sombeŋ seleeŋgeŋaa soya ii mende weeŋgowa.
3 Niinoŋ jotamemewoina wasiŋ oroma qaana naŋgoŋ jewaotiwaa ku-
usuŋa ama orombe asugiwao. Asugiŋ wosobiriwaa maleku sokosaare
kaaŋa meŋ aoŋ liligoŋ (gbakoŋ osoga ariŋ) weeŋ boria 1,260 kawaa so
gejatootoo qaa gawoŋ meŋ laligowao.”
4 *Oil gere woi ano lambe duŋ raraya woi namowaa Pombaa batanoŋ
nanjaoti, ii mono meleema kamaaŋ asugiŋ daŋgunu kaaŋa nama noo
kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowao. 5 Moŋnoŋ me moŋnoŋ uruŋ mizimizi
ama oromambaajoŋ moji eeŋ, gere bolaŋanoŋ mono buugaranoŋga
kamaaŋ kereurugara oŋooro tiwilaaŋkebuya. Moŋnoŋ me moŋnoŋ uru-
mambaajoŋ moji eeŋ, ii mono kana kaaŋiadeeŋ iikanoŋ qeri komuwaa.
6 *Sombimbaa koosuya somoŋgowaotiwaa ku-usuŋa ii yoroonoŋ ero
gejatootoo qaa jeŋ seiwaoti, kambaŋ iikawaa so koŋ mende kiwaa.
Ku-usuŋgaranoŋ apu jaaya kuuya kaaŋiadeeŋ sokono iikanoŋ saanoŋ
apu kuuya meleeŋgi sa koloowuya. Kaaŋiadeeŋ ku-usuŋgaranoŋ uuta
ejiwaajoŋ ama siiŋgaranoŋ jewaatiwaa so saanoŋ jegi lombo kanjaŋawo
kania kania koloon namo meŋ boliŋ ejemba uŋuŋkebuya.
7 *Anutuwaa qaaya naŋgoŋ jeŋ tegori omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita
qaa iikanoŋa jeŋnemba moŋnoŋ waama manja qeŋ oroma haamo
ama ururo komuwao. 8 *Komuri qamogara siti qabuŋayawowaa kana

* **10:8:** Eze 2.8–3.3 * **11:1:** Eze 40.3; Zek 2.1-2 * **11:2:** Luuk 21.24 * **11:4:** Zek 4.3, 11-14 * **11:6:** 1 Kiŋ 17.1; Eks 7.17-19; 1 Sml 4.8 * **11:7:** Dan 7.7, 21; Ais 13.5-7; 17.8 * **11:8:** Ais 1.9-10

somatanoŋ oromesaogi laŋ ewao. Siti iikawaa qata aasaŋgoya ii Sodom
ano Iijipt qamakeju. Poŋgara Jiisas ii kaaŋagadeeŋ iikanoŋ maripoonoŋ
qegi komuro. 9 Qamogaranoŋ laŋ eri ejemba kuuya ii iriimakebuya.
Balonoŋ roŋ koma orombombaajoŋ jegi aŋgoŋ kombuya. Kaeŋ eeŋ laŋ
eri ejemba kantria kantria, tuuŋa tuuŋa, beŋsakoŋ isia isia qaa tanigia
aŋa aŋa jeŋkejuti, iyoŋonoŋ qamogara ii weeŋ karooŋ ano bakaya moŋ
kawaa so uuŋ irigigiigi.
10 Gejatootoo eja woi yoronoŋ ejemba namo qaganoŋ laligojuti, ii
uu kuuŋ oŋoni iikawaajoŋ siimbobolo hononŋa mende mokoloon laligogi. Kawaajoŋ komuri qamogara iriimakebuti, kambaŋ iikanoŋ mono
otokoriaŋ maama renduŋ oroŋ neŋ korisoro ama iyaŋgia kaleŋ kania
kania aŋguŋ aogi kema kawaa. 11 *Weeŋ karooŋ ano bakaya moŋ ii
tegoro Anutunoŋ buu aasoŋ sewaŋgaranoŋ uuro kemero gbiliŋ waama
koŋa nani. Waama nani ejembanoŋ iriima riimburatiŋ jeneŋgia ororo
sombugia mogi. 12 *Koŋa nani Siwenoŋga qa kotakota moŋ kokaeŋ
qama irijoro, “Oro mono kokaeŋ waabao!” Kaeŋ irijoro moma koosu
uutanoŋ waama Siwenoŋ uri kereurugaranoŋ eeŋ iriima newogia
tegoro naŋgi.
13 *Kanagaranoŋ namo mesaoŋ uri kambaŋ iikanondeeŋ naŋ tania
soosooya meŋ siti bakaya 10% (bakaya tenoŋga motooŋgo) kawaa
so kuma qenjanjaŋgoro kamaaro. Kamaaŋ ejemba 7,000 kawaa so
uŋuro komugi. Ejemba mende komugiti, iyoŋonoŋ ii iima riimburatiŋ
sombugia moma Siwewaa beŋa Anutu ii ku-usuŋaa mepeseeŋ mugi
qabuŋayawo kolooro.
14 ‘Yei!’ qama wanjinjiŋa woiya kanjaŋawo ii kaeŋ tegoroto, mobu,
qama wanjinjiŋ yei qa karooŋaa hoŋanoŋ mono uulaŋawo koloon
qagianoŋ ubaa. Kiaŋ.

Siwe gajoba 7:ŋanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

15 *Siwe gajoba 7:ŋa iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro
Siwenoŋ qaa kotakotagadeeŋ amiŋ mogi qagia mobe kokaeŋ jegi, “Ayo,
ananaa Poŋnana ano iwaa Hamoqeqe Toya Kraist yoronoŋ mono namo
kuuya galeŋ koma oŋombaotiwaa ku-usuŋa ii kuuya buŋa qeŋ aojao.
Iinoŋ mono kambaŋa kambaŋa galeŋ koma oŋoma laligowaa, ee-aa-ee.
Galeŋkoŋkoŋanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende tegowaa, ee-aa-ee.”
16 Kaeŋ jegi mobe Anutuwaa jotamemeya 24 Anutuwaa jaasewaŋanoŋ
jiŋkaroŋ duŋgianoŋ rajuti, iyoŋonoŋ mono kamaaŋ usugoŋ Anutu
waeya meŋ mepeseeŋ mugi. 17 Mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi,

“Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ mono laligoŋ kouma
kambaŋ kokaamba laligojaŋ.
Giinoŋ ku-usuŋga uuta meŋ kanaiŋ namo kuuya galeŋ koma oŋoma
kiŋ poŋgiaga koloon laligowaga.
Kawaajoŋ nononoŋ mono mepeseeŋ daŋgiseŋ jeŋ gonjoŋ.
18 *Waba kantria kantria yoŋonoŋ iriŋgia soono kazi ama goma
laligogito, goo kazi kambaŋganoŋ mono ketada koi kaaŋanoŋ kaŋ
kuuŋ eja.
Giinoŋ kambaŋ kokaamba koomuya yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoŋ
oŋombaga ano geeŋgaa ejembauruga tawagia oŋombaga.

* **11:11:** Eze 37.10 * **11:12:** 2 Kiŋ 2.11 * **11:13:** Isa 6.12; 16.18 * **11:15:** Eks 15.18; Dan 2.44; 7.14, 27 * **11:18:** Ond 2.5; 110.5; 115.13

Gejatootoo ejemba ano ejemba soraaya tosaaŋa goo gawoŋga meŋ laligogiti ano uuta kamaaŋqeqeta goo qaganoŋ tiwilaawabotiwaajoŋ keegia moma laligogiti, ii mono tawagia oŋombaga.
Kaaŋagadeeŋ tosianoŋ ejemba uŋuŋ kantri kondeema laligogiti, ii mono kondeema oŋombaga." Kaeŋ mepeseeŋ jegi.

19 *Kawaa gematanoŋ Siwenoŋ aantano Anutuwaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanoŋ tano iibe jigo uutanoŋ Anutuwaanoŋ soomoŋgo areŋ bokis akadamuyawo iikanoŋ ii-iita ero.* Siwenoŋ aantano kambaŋ iikanondeeŋ oobili ano guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ qaro mobe. Otoŋa otoŋa ii mobe naŋ meŋ koŋ rombuŋ giliro kombo (ais) kota somasomata kamaagi. Kiaŋ.

12

Emba ano jewenaŋ waŋa iliawo

1 Siwenoŋ aiwese somata damuyawo moŋ kokaeŋ asugiro iibe: Emba moŋ weeŋ jaayanoŋ malekuya kolooro koiŋnoŋ kana tamboya baatanoŋ asariro seŋgelao 12 ii ila wage kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kokobilibiligiawo ragi. 2 Koroyawo laligoŋ mera memetaa kambaŋanoŋ dodowiro bimooro masu qero siimbobolo moma qa gigilaaro.

3 *Kawaa gematanoŋ aiwese moŋ Siwenoŋ kokaeŋ asugiro iibe: Jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon), mundaya oso popolaŋ, waŋa 7 ano ilia 10. Waŋa 7 iikanoŋ ila wage 7 koŋgi raro. 4 *Jewenaŋ nemuŋa iikanoŋ daayanoŋ sombiŋ qewagoŋ seŋgelao iyoŋoonoŋga bakaya karooŋ horoŋ giliro namonoŋ kamaagi. Kamaagi emba iyaŋa mera memambaajoŋ anoti, iwaa batanoŋ nano. Kaeŋ nama meria mewaati, ii iikanondeeŋ gogomambaajoŋ moro.

5 *Emba iikanoŋ mera ejaga mero. Iinoŋ kantria kantria kuuya aeŋ taa gbarunoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Embanoŋ mera meroti, gajobanoŋ ii mono iikanondeeŋ uulaŋawo meŋ kema Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ kooroŋanoŋ ano. 6 Iikanoŋ ano embanoŋ aŋodeeŋ mesaoŋ kok koma keno. Anutunoŋ emba ii weeŋ 1,260 kawaa so baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kalaŋ koma mugi laligowaatiwaajoŋ gomaŋ miri moŋ mozozoŋgoroti, iikanoŋ kok ama keno.

7 *Siwe uutanoŋ manja juno kokaeŋ aogi: Siwe gajoba waŋa Maikel ano iwaa gajobauruta yoŋonoŋ jewenaŋ nemuŋa tuarenjeŋ ama ii ano iwaa gajobauruta yoŋowo aogi. 8 Aoŋ jewenaŋ nemuŋa ano iwaa gajobauruta yoŋoo esuŋgianoŋ mende sokono haamo mende ama oŋoma gomaŋgia mesaoŋ Siwe uutanoŋ toroqeŋ laligowombaajoŋ amamaagi. 9 *Amamaagi jewenaŋ nemuŋa iliawo ii mono konjoma Siwenoŋga otaagi. Jewenaŋ nemuŋa iikanoŋ monowaa monoyanoŋga mokoleŋ koloon Iiw (Eewa) manambato meŋ muro. Qata moŋ Kileŋaa Toya ano Satan. Iinoŋ kantria kantria kuuya kuuŋ oŋono jinjauŋ kema laligogiti, ii ano iwaa gajobauruta ii mono iwo Siwenoŋga konjoma hagoŋ oŋoŋgi namonoŋ kamaagi.

---

* **11:19:** Isa 8.5; 16.18, 21 * **11:19:** Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa 10 ano jeŋkooto tosaaŋa ii jamo ilaŋanoŋ ooŋ bokis iikawaa uutanoŋ aŋgi raro galeŋ komakeju. * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Ais 66.7; Ond 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21; 12.1; Juud 9 * **12:9:** Jen 3.1; Luuk 10.18

10 *Kamaagi Siwenoŋ qa somata moŋnoŋ kokaeŋ jero mobe, “Selenoŋ kuukuu Toyanoŋ asaga gomantiiŋa Anutunanaa batanoŋ nama uumeleeŋ alaurunana jenoŋkuukuu qaa jeŋ oŋoma laligoroti, ii mono yakariŋ hagoŋ mugi seleeŋgeŋ kamaaro otokoriaŋ maajoŋ. Ananaa Anutunananoŋ mono kambaŋ kokaamba ejemba hamo qeŋ oŋoma kusuŋaa qaganoŋ galeŋ koma oŋono bentotoŋaa hoŋanoŋ mono kolooja. Hamoqeqe Toyaa esuŋmumuyanoŋ mono koloodaboroja. 11 Iinoŋ momalaari alaurunana qaanoŋ ama oŋoma laligoroto, Toya ii kokaeŋ haamo ama mugi: Lama meriaa sayanoŋ ii hamo qeŋ oŋono kotiiŋ Buŋa qaa hoŋaboŋa naŋgoŋ jeŋ seiŋ laligogi. Kaaŋa laligoŋ jojoriŋ selegia togoŋ boŋ nama manja qeŋ haamo aŋgi.

12 “Kawaajoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti, oŋonoŋ mono korebore aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu. Kaaŋa laligowuto, namonoŋ ano kowenoŋ laligojuti, oŋo mono lombo kanjaŋawo bosimbutiwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Kileŋaa Toyanoŋ luguŋ kamaaŋ riiŋ oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meme kambaŋa torodaamoŋ ero mojiwaajoŋ mono kazi somata amakeja.”

13 Jewenaŋ nemuŋa iliawo yakariŋ hagoŋ mugi namonoŋ kamaaroti, ii iima asariŋ emba mera meroti, ii kazi ama muŋ otaaro. 14 *Otaaroto, embanoŋ kok kono Anutunoŋ tuu somataa eŋgaŋa woi muro kanoŋ elelaoŋ uulaŋawo keno. Anutunoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ iwaajoŋ gomaŋ miri moŋ mozozoŋgoroti, mono iikanoŋ keno. Iikanoŋ kema asaŋgoŋ laligoro gbani 3 ano bakaya moŋ ii kalaŋ koma mugi mokolenoŋ ii mende mokoloon qelanjiŋ mewaa. 15 Embanoŋ elelaoŋ keno mokolembaa iriŋa soondabororo qaa ootanoŋga embawaa gematanoŋ apu gboulu furugoro apu gowoya kolooro. Apu iikanoŋ emba ii kisama meŋ somoŋgoŋ mubaatiwaajoŋ moma kaeŋ furugoŋ lono.

16 Kaeŋ lonoto, namonoŋ emba ii ilaaŋ muŋ riiro roŋ kolooro. Jewenaŋ nemuŋanoŋ qaa ootanoŋga apu furugoro apu gowoya kolooroti, iikanoŋ mono roŋ iikanoŋ kemeŋ juguŋ qaono. 17 Kaeŋ kolooro jewenaŋ nemuŋaa iriŋa emba kawaajoŋ ama soono mesaoŋ emba iikawaa gbiliuruta tosaaŋa qetama manja qeŋ oŋomambaajoŋ keno. Gbiliuruta yoŋonoŋ Anutuwaa jojopaŋ qaa teŋ koma Jiisaswaa Buŋa qaa pondaŋ naŋgoŋ jeŋ seiŋkejuti, mono iyoŋowo kareŋ aowombaajoŋ keno. 18 Aowombaajoŋ kema kowe sakasiŋanoŋ keuma nano. Kiaŋ.

13

Jeŋnemba kowenoŋga kouro.

1 *Kawaa gematanoŋ jeŋnemba moŋ ilia 10 ano waŋa 7 ii kowenoŋga kouro iibe. Ilia 10 iikanoŋ ila wage 10 koŋgi ragi ano waŋa motomotoon iikanoŋ qa mepaqepaegiawo oogita ero.

2 *Jeŋnemba ii iibe kokaeŋ kolooro: Kaitania ii oro somata qagara lepaad ano taiga iyoroo tani kaaŋa kolooro. Kana boriaa silia ii bea orowaa sili kaaŋa kolooro. Qaa oota ii laion orowaa qaa oota kaaŋa. Jewenaŋ nemuŋanoŋ esuŋa, jiŋkaroŋ duŋa ano ejemba galeŋ koma oŋombaatiwaa ku-usuŋa uuta ii jeŋnemba muro. 3 Muroto, waŋa moŋ ii wiji kotiga moŋnoŋ kiro komumambaa anoto, wijianoŋ misiriro lopogadeeŋ raro. Namowaa ejemba korebore yoŋonoŋ aaruŋ jeŋnemba

* **12:10:** Job 1.9-11; Zek 3.1 * **12:14:** Dan 7.25; 12.7 * **13:1:** Dan 7.3; Ais 17.3, 7-12 * **13:2:** Dan 7.4-6

ii gematanoŋ otaaŋ keŋgi. 4 Otaaŋ kema jewenaŋ nemuŋaa waeya meŋ mepeseeŋ laligogi. Ku-usuŋ kaaŋa ii jeŋnemba murotiwaajoŋ ii ano jeŋnembawaa waeya kaaŋiadeeŋ meŋ mepeseeŋ kokaeŋ jegi, “Moronoŋ jeŋnembawaa so koloonaga? Moronoŋ ii tuarenjeŋ ama muŋ iwo aomambaajoŋ kotiinaga?”

5 *Kaeŋ jegi Satanoŋ jeŋnembawaa qaa oota sololooro kotiiŋ jaba-arambaraŋ qaganoŋ mepaqepae qaaya lansaŋ jeŋ laligoro. Anutunoŋ Satan mende aŋgoŋ kono mepaegomambaa ku-usuŋa ii koiŋ 42 kawaa so eŋ mubaatiwaajoŋ jeŋ tegoro. 6 Ii jeŋ tegoro qaa ootanoŋ aantano Anutu mepaegoŋ laligoro. Anutuwaa qata, Siwe gomaŋa ano Siwe uutanoŋ laligojuti, ii kuuya mono mepaqepae ama oŋoma laligoro. 7 *Kaeŋ laligoro Satanoŋ ejemba soraaya tuarenjeŋ ama oŋomambaa ku-usuŋa muro yoŋowo manja aoŋ haamo ama oŋono. Haamo ama oŋono Satanoŋ ejemba isigia kuuya tuuŋgiaa so, qaa tanigiaa so ano kantrigiaa so ii mono jeŋnembawaa borianoŋ ama oŋono.

8 *Ejemba korebore namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono jeŋnembawaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowuya. Anutuwaa ejemba solaŋa qagia Siwe gomanoŋ papianoŋ oogita eji, iyoŋonondeeŋ mono jeŋnemba ii mende mepeseewuya. Monowaa monoyanoŋ Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ qagia ii laaligo kotigaa papia iikanoŋ ooŋ laligoŋ kougi. Laaligo papia ii Lama meria qegi komuroti, iwaa buŋaga ero galeŋ komakeja.

9 “Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa! 10 *Moŋ kapuare mirinoŋ kembaatiwaa so kolooji, iinoŋ mono iikanoŋ kembaa. Moŋ manjawaa soo somatanoŋ uugi komuwaatiwaa so kolooji, iinoŋ mono kaeŋ komuwaa.* Kawaajoŋ ejemba soraaya, oŋonoŋ mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ pondaŋ moma laariŋ laligowu.” Kiaŋ.

Jeŋnemba moŋ namo uutanoŋga kouro.

11 Mombo iibe jeŋnemba moŋ namo uutanoŋga kouro. Ii ilia woi Lama meriaa ilia kaaŋaga koloon qaaya ii jewenaŋ nemuŋa iliawonoŋ jeroti, mono kaaŋiadeeŋ jeŋ laligoro. 12 Iinoŋ kouma alia mutuyaa jotamemeya koloon ku-usuŋa kuuya meŋ iikanoŋ iwoi kuuya aliaa jaanoŋ ano. Kaaŋa ano namo ejemba kuuŋ sololoon oŋono aaruŋ alia mutuyaa waeya meŋ mepeseegi. Jeŋnemba mutuya ii wiji kotiganoŋ kiro komumambaajoŋ anoto, misiriro lopoyadeeŋ raro.

13 Jeŋnemba woiya iinoŋ aŋgoleto somata tania kania kania mero. Moŋ meroti, ii gere bolanoŋ sombinoŋga kamaaŋ namonoŋ kaŋ jero ejembanoŋ ii jaagianoŋ iigi. 14 Anutunoŋ Satan mende aŋgoŋ kono ku-usuŋ muro jeŋnemba mutuyaa jotamemeya koloon iwaa jaanoŋ aŋgoleto kania kania meŋ laligoro. Iikanoŋ mono namowaa ejemba tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama soogi. Soogi kokaeŋ kuuŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa uŋaya sogoŋ kuugi nano goda qeŋ muŋ laligowu. Jeŋnemba mutuya ii manjawaa soo somatanoŋ (bainat) uugi

* **13:5:** Dan 7.8, 25; 11.36 * **13:7:** Dan 7.21 * **13:8:** Ond 69.28 * **13:10:** Jer 15.2; 43.11 * **13:10:** Tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleenju: Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) kanoŋ tosaaŋa uŋuuro komuwuti, tosianoŋ mono iyaŋa ii soo kaaŋanoŋ uugi komuwaa.

wiji kiro komumambaa so kolooroto, kileŋ gbiliŋ laligoji, mono iwaa uŋaya kuuwu."

15 Kaeŋ aŋgi Satanoŋ ku-usuŋ jeŋnemba kanageŋa muro tando lopioŋ ii meŋ gbiliŋ muro kanaiŋ buu aasoŋ ano. Kaaŋagadeeŋ jeŋnemba mutuyaa uŋaya meŋ letono eja qaa jeŋ ejemba kuuŋ oŋono kokaeŋ kolooro: Daeŋ yoŋonoŋ tando lopioŋ iikawaa waeya mende meŋ mepeseegiti, ii mono kuuya uŋugi komugi. 16 Jeŋnemba kanageŋanoŋ ejemba korebore kokaeŋ kuuŋ oŋoma iŋijoro, "Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa muŋgeŋ aasoya ii jaasewaŋgianoŋ me boro dindiŋgianoŋ meŋ mokotaawu." Kaeŋ iŋijoro iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ejemba qaqabuŋayawo ano wanaya, somata ano melaa yoŋonoŋ mono korebore muŋgeŋ aasoya ii meŋ boro dindiŋgia me wambusooŋgianoŋ mokotaagi.

17 Daeŋ yoŋonoŋ jeŋnembawaa qata me qataa jaŋgoya selegianoŋ mende meŋ laligogiti, iyoŋonoŋ nembanene iwoi stuanoŋ me maaketnoŋ sewaŋa mewombaajoŋ me ambombaajoŋ amamaagi.

18 Qaa koi moma asariwombaa momakootoya ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, iinoŋ mono jeŋnembawaa jaŋgoya weeŋgowa. Jaŋgoya ii baloŋ ejawaa jaŋgoya kolooja. Aaso jaŋgoya ii 666. Kiaŋ.

14

Lama meria ano kanagesouruta 144,000.

1 *Kawaa gematanoŋ uuŋ Lama merianoŋ Zaion baaŋanoŋ nano iibe. Iwo kanagesouruta jaŋgogia 144,000 ii motooŋ naŋgi Lama meriaa qata ano iwaa Maŋaa qata ii kuuya yoŋoo wambusooŋgianoŋ oo-ootaga ero iŋiibe. 2 Iikanondeeŋ mobe Siwenoŋga otoŋ moŋ apu somata sianoŋ giliro kemeŋ kuuŋ qamakeji, kaaŋa kolooro. Ii guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ somata qajiwaa otoŋa iikawaa taniŋaeŋ kolooro. Otoŋa ii gita kulele mamaga qegi otoŋa kolooŋkejiwaa so mobe.

3 Anutunoŋ ejemba 144,000 ii namononga sewaŋgia meŋ uŋuanoti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ kouma beŋ jawiŋa 4 ano jotamemeya waŋa 24 iyoŋoo jaasewaŋgianoŋ nama rii doŋgoga qagi. Kuuya yoŋonoŋ iyaŋgiaa riigia qagi seleeŋgeŋ yoŋonoŋ ii kuma aowombaajoŋ amamaagi. 4 Yoŋonoŋ ejemba qaita moŋ kolooŋ laligoŋ kougi. Mende tiloon soraaya laligowombaajoŋ iyaŋgia galeŋ koma aoŋ emba yoŋowo jewoŋ mende mokoloon laligogi. Lama merianoŋ dakanoŋ kema kaŋkeji, iyoŋonoŋ mono ii otaaŋ iikawaa so kema kaŋkeju. Anutunoŋ ii ejemba batugianoŋga sewaŋgia meŋ metogoŋ uŋuano Anutu ano Lama meria yoroo yambugara dologa kolooju. 5 *Yoŋoo jegianoŋa qaa qoloŋmoloŋgoya moŋ mende mokoloogi koposowaa qaagia qaa soraaya laligoŋ kougi. Kiaŋ.

Siwe gajoba karooŋ yoŋonoŋ qaagia jeŋ elelaogi.

6 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe sombiŋ kotoŋ kanakeewaŋ elelaoro. Iinoŋ Oligaa Buŋa koŋkoŋgoŋ* meŋ kaŋ baloŋ ejemba yoŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ karo. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ isigiaa so, qaa tania jejegiaa so ano kantrigiaa so baloŋ sokoma

* **14:1:** Eze 9.4; Ais 7.3 * **14:5:** Zef 3.13 * **14:6:** Poŋ beŋ koŋkoŋgoŋ Toyaanoŋ Buŋa qaa towoya ii koŋkoŋgoŋ. Ii monowaa monoyanoŋga kanaiŋ tetegoya qaa eŋ ubaa.

rama kenjuti, mono kuuya iyoŋoojoŋ jeŋ seimambaajoŋ karo. 7 Kaŋ kotigagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Anutunoŋ ejemba gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombaatiwaa kambaŋanoŋ mono toriŋ dodowija. Kawaajoŋ oŋo mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ keegia moma mepeseeŋ qabuŋaya meŋ seiwu. Moŋnoŋ siwe, namo, kowe ano apu jaaya mokolooŋ oŋonoti, mono iwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowu.”

8 *Kaeŋ qaro iwaa kanianoŋ Siwe gajoba alia moŋ mutuya otaaŋ kaŋ kokaeŋ qaro, “Babilon siti somata ii meleeno kemerota eja. Babilon emba qabuŋayawo iikanoŋ mono serowiliŋ ama iikanoŋ kantri kuuya meŋ tiloon oŋono sokono. Iinoŋ wain apu kaaŋa newutiwaajoŋ oŋono uugia sooro uusoosoo koloon laligogi. Kaaŋa koloon laligorotiwaajoŋ Anutuwaa iriŋa soono kazi ama jero siti qabuŋayawo ii mono kondeeŋgi meleeno kemerota eja.” Kiaŋ.

9 Kaeŋ qaro iwaa kanianoŋ Siwe gajoba karooŋanoŋ orotaaŋ elelaoŋ kaŋ kotigagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Moŋnoŋ jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋgeŋ aasoya aŋgoŋ koma wambusooŋanoŋ me borianoŋ meŋ mokotaaji eeŋ, 10 *iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa ii wain apu kotiga kaaŋa neŋ mobaa. Anutunoŋ wain apu ii apu tooŋawo mende mindiriŋ wain kotiga tooŋgadeeŋ iriŋsoŋsooŋaa qambinoŋ maaro raji, iinoŋ mono ii newaa. Ii neŋ Siwe gajoba toroya ano Lama meria yoŋoo baagianoŋ nano salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ ooro siimbobolo hononga mende moma laligowaa.

11 *“Iikanoŋ oŋooro siimbobolo hononga mende moma laligowuti, iikawaa kaasoyanoŋ mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Ejemba jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono asaga gomantiiŋa senjoŋ moma laligowu. Moŋnoŋ muŋgeŋ aasoya aŋgoŋ koma selianoŋ meŋ mokotaaji, iinoŋ mono selianoŋ ororo qenjeŋ qeŋ haamo memambaajoŋ amamaaŋ laligowaa.”

12 Kawaajoŋ ejemba soraaya Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaŋkejuti, oŋonoŋ mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ Jiisas pondaŋ moma laariŋ laligowu.

13 Kawaa gematanoŋ Siwenoŋga qaa moŋ mobe kokaeŋ nijoro, “Gii mono tere kokaeŋ oowa: Ejemba Pombo qokotaaŋ nama kambaŋ kokaamba kanaiŋ komuwuti, iyoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowuya. Uŋa Toroyanoŋ qaa kitia ii metogoŋ ‘Qaa ii oŋanoŋ,’ jeja. Yoŋonoŋ gawoŋ kotiga meŋ qenjeŋmanjeŋ moma kaŋ laligogi tegoro gawoŋgiaa hoŋa kolooro Siwe Toyanoŋ sundugia moro sokono iikawaajoŋ korisoro oŋono rama haamo meŋ bonjoŋ laligowuya.” Kiaŋ.

Balombaa nene moriaŋ hoŋa mewutiwaa kambaŋa

14 *Kaeŋ nijoro uuŋ koosu taaŋa iibe iikawaa qaganoŋ moŋ kaitania Siwe gomambaa Eja hoŋa kaaŋa iinoŋ raro. Ila wage goulnoŋ memeta ii waŋanoŋ raro borianoŋ soo kaapeŋgoya jetawo meŋ raro. 15 *Ii iibe Siwe gajoba moŋnoŋ mepemepesee jigononga (tempel) asuganoŋ kouma koosu qaganoŋ raji, iwaajoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotakotagadeeŋ qaro, “Namonoŋ moriaŋ hoŋa momogoro hoŋa mewutiwaa kambaŋanoŋ mono kolooja. Kawaajoŋ giinoŋ mono sooga kaapeŋgoya meŋ

* **14:8:** Ais 21.9; Jer 51.8; Ais 18.2 * **14:10:** Ais 51.17; Jen 19.24; Eze 38.22 * **14:11:** Ais 34.10 * **14:14:** Dan 7.13 * **14:15:** Joel 3.13

gawonoŋ kema iikanoŋ namowaa morianŋ hoŋa ii kotoŋ meŋ kululuuwa.” 16 Koosu qaganoŋ raji, iwaajoŋ kaeŋ qaro sooya kaapeŋgoyanoŋ namonoŋ giliŋ gawombaa morianŋ hoŋa kotoŋ meŋ kululuuro.

17 Ii meŋ kululuuro Siwe gajoba moŋnoŋ Siwewaa mepemepesee jigonoŋga (tempel) asuganoŋ kouro. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ soo kaapeŋgoya jetawo moŋ meŋ kouro.

18 Kouro Siwe gajoba karooŋanoŋ Siwewaa alatawaa gere galeŋa ano alata ii mesaoŋ kouro. Kouma kotakotagadeeŋ qama Siwe gajoba soo kaapeŋgoya jetawo meŋ nanoti, ii kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ sooga kaapeŋgoya jetawo ii mono meŋ gawonoŋ kema iikanoŋ balombaa wain kaŋgeŋa kaŋgeŋa ii kotowa. Kaŋgeŋ iikawaa kota mono momogoŋ yagoŋ raju.”

19 Kaeŋ ijoro sooya kaapeŋgoya namonoŋ giliŋ namowaa wain kasa hoŋa ii kotogoŋ meŋ kululuuŋ Anutuwaa wain juu somata iikanoŋ rijijaawutiwaajoŋ giliro. Wain juu ii Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaa kaisareya kolooja.† 20 *Wain bageŋ hoŋa ii siti seleeŋgeŋanoŋ kananoŋ riiŋ rijijaagi sayanoŋ wain juu somataa qaa ootanoŋ kouma kokoŋ tani kaaŋa lansaŋ waama kouma apu gowoya kolooro. Sa iikawaa diiŋa ii wan miita ano bakaya moŋ kolooro. Hoosnoŋ iikanoŋ riiŋ keno qaa ootanoŋ kouro hoos qawayaa kasianoŋ samoriro. Diiŋa kaeŋ kolooro koriga 300 kilomiita kawaa so kolooro. Kiaŋ.

15

Siwe gajoba 7 ano lombo kanjaŋawo 7.

1 Kawaa gematanoŋ siwe uutanoŋ uuŋ aŋgoleto somata moŋ kolooro iima kokaeŋ waliŋgowe: Siwe gajoba 7 ii lombo kanjaŋawo (plague) 7 meŋ naŋgi. Ejemba siŋgisoŋgogiaajoŋ Anutuwaa iriŋa soono jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno lombo kanjaŋawo qagianoŋ uro mogi uutanoŋ olomooro qaagianoŋ komuwaa. Kawaajoŋ qagia lombo kanjaŋawo konoga 7 qagi.

2 Ii iima iwoi bilibiliawo kowe kaaŋa iibe gere bolaŋawo melokanjiŋ ero. Iikawaa kooroŋanoŋ Anutuwaa ejemba naŋgi iŋiibe. Yoŋonoŋ haamo ama jeŋnembawaa qaaya mende teŋ koma uŋayaa waeya mende meŋ qataa jaŋgoya selegianoŋ mende aŋaliŋ aŋgoŋ koma laligogi. Anutunoŋ ii motomotooŋ kulele oŋono meŋ naŋgi. 3 *Iikanoŋ nama Anutuwaa gawoŋ meme eja Mooseswaa rii ano Lama meriaa renduŋ ii kokaeŋ qagi,

“Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ aŋgoleto somasomata damuyawo amakejaŋ.

Giinoŋ kantria kantria ii kiŋ poŋ ama oŋona nanamemeŋgaa kania ii dindiŋa ano hoŋa tooŋ kolooja. Kawaajoŋ Anutu qaita moŋ kolooŋ laligojaŋ.

4 *Oo Poŋ, goonoŋ nanamemeŋga dindiŋa ii mono asuganoŋ asugiro mojoŋ.

Kawaajoŋ kantri kuuya yoŋonoŋ kaŋ goo waega meŋ mepeseeŋ gomakeju.

† **14:19:** Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa ii wain juu somatanoŋ rijijaagi uutanoŋ olomoodaborowaa. Aisisaaŋ 19.15 ii iiba. * **14:20:** Ais 63.3; Seru 1.15; Ais 19.15 * **15:3:** Eks 15.1 * **15:4:** Jer 10.7; Ond 86.9

Giinoŋ geeŋgodeeŋ toroya koloojaŋ. Kawaajoŋ ama moronoŋ
goojoŋ toroko mende monaga? Kuuya nononoŋ goo qabuŋaga
meŋ seiŋ mepeseeŋkejoŋ.”
5 *Kawaa gematanoŋ uuŋ iwoi kokaeŋ iibe: Siwewaa mepemepesee
jigowaa (tempel) naguyanoŋ tano iikawaa uutanoŋ Anutu daŋgunuyaa
opo sel jigoyanoŋ nano iibe. 6 Mepemepesee jigo iikanoŋa Siwe
gajoba 7 lombo kanjaŋawo 7 meŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ kamaaŋ asuganoŋ
kagi. Malekugia tualalakota bilibiligiawo mougi opo jokaŋa maŋkiilaya
goulyawo ii iiŋ kasa kaaŋa basamoŋgianoŋ embaaŋ aoŋ naŋgi.
7 Yoŋonoŋ kagi beŋ jawiŋa 4 yoŋoonoŋga moŋnoŋ goul qambi 7
oŋono Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi ii qaa ootanoŋ kougi. Anutu
iriŋa sooji, iinoŋ laligoŋ kouma laligoja ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa.
8 *Qambi ii oŋono Anutunoŋ asamararaŋa ano kuusuŋa qendeeno
iikawaajoŋ kaaso pumpuŋgoŋ mepemepesee jigo (tempel) saa qero
moŋnoŋ Siwe jigo ii uu-uutaa so mende kolooro. Siwe gajoba 7 yoŋonoŋ
wala qambigia maagi lombo kanjaŋawo 7 asugiŋ hoŋawo koloowaati,
iikawaa gematanoŋ saanoŋ mombo ubuya. Kiaŋ.

16

Qambi 7 maagi Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ asugiro.
1 Mepemepesee jigo (tempel) uutanoŋga qa somata moŋ asugiro Siwe
gajoba 7 yoŋoojoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro mobe, “Oŋo kema Anutuwaa
iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi 7 qaa ootanoŋ kouma eji, iikawaa hoŋgia mono
namonoŋ maabu.”
2 *Siwe gajoba mutuyanoŋ mesaoŋ kema qambiaa hoŋa ii namonoŋ
maaro. Maaro wiji arokuukuuyawo siimbobologia tania soosooya ii
qaa qootogo ejemba yoŋoo selegianoŋ asugiro. Ejemba jeŋnembawaa
muŋgeŋ aasoya selegianoŋ meŋ uŋayaa waeya meŋ mepeseegiti, mono
iyoŋoo selegianoŋ asugiro.
3 Gajoba woiya iinoŋ mesaoŋ kema qambiaa hoŋa ii kowenoŋ
maaro. Maaro kowenoŋ meleema sa kolooro. Mono eja qeqetaa saya
kaaŋa kolooro. Kaeŋ kolooro kowe uutanoŋ iwoi kuuya laaligogiawo
laligojuti, ii kuuya komudaborogi.
4 *Siwe gajoba karooŋanoŋ qambiaa hoŋa ii apu gowoya ano apu
jaaya kanoŋ maaro meleema sa kolooŋ sokono. 5 Kaeŋ kolooro Siwe
gajoba apu galeŋ komakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, “Oo Anutu
toroya, giinoŋ qaa gosiŋ kokaeŋ jeŋ tegona lombo koi asugijiwaajoŋ
dindiŋa koloojaŋ. Mono solaŋa laligoŋ kouma laligojaŋ. 6 Yoŋonoŋ
goonoŋ ejemba soraaya ano gejatootoo ejemba uŋuŋ laligogi sagianoŋ
maaro. Giinoŋ ii uŋugitiwaa ironja meleema sa oŋona negiti, ii mono
sogianoŋ ana qagianoŋ uro. Kawaajoŋ Anutu giinoŋ dindiŋagadeeŋ
koloojaŋ.”
7 Apu galeŋ komakeji, iinoŋ kaeŋ jero qaa moŋ alatanoŋga kokaeŋ
karo mobe, “Qaa ii oŋanoŋ! Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ
ejemba qaagia gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ oŋomakejaŋ.”
8 Siwe gajoba 4:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii weeŋ jaayanoŋ maaro
iikanoŋ weeŋ esuŋ muro geriawo totooŋ koloon ejemba gere kaaŋa

* **15:5:** Eks 38.21 * **15:8:** Eks 40.34; 1 Kiŋ 8.10-11; 2 Hist 5.13-14; Ais 6.4 * **16:2:** Eks 9.10
* **16:4:** Eks 7.17-21; Ond 78.44

oŋooro. 9 Weeŋ jaaya geriawo iikanoŋ oŋooro selegia delatiro. Anutunoŋ lombo kanjaŋawo iikawaa Toya kolooŋ ano qagianoŋ uroti, ejembanoŋ ii moma iikawaajoŋ Anutuwaa qata jeŋ qasuaaŋ muŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, Anutu mepeseeŋ qabuŋaya meŋ seiwutiwaajoŋ mono uugia mende meleeŋgito, toroqeŋ yaŋgiseŋ ama laligogi.

10 *Siwe gajoba 5:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii jeŋnembawaa jiŋkaroŋ duŋnoŋ maaro. Iikanoŋ maaro paŋgamaŋ somatanoŋ jeŋnembawaa ometotoŋa (kingdom) ii sokoma paŋgamaŋ mero. Paŋgamaŋ mero ejemba iriŋgia soono neselaŋgia jegianoŋ kitogi riiro. 11 Ejembanoŋ siimbobolo ano wiji nomboŋgiaa siimboboloya somata moma iikawaajoŋ Siwewaa Anutuya ii jeŋ qasuaaŋ muŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, nanamemeŋgia bologa ama meŋ laligogiti, ii mende gosiŋ mesaoŋ uugia mende meleeŋgi.

12 *Siwe gajoba 6:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii apu somata qata Yufreitis kanoŋ maaro juguro. Weeŋ koukoutanoŋga kiŋ poŋa poŋa kawombaajoŋ moma jojoriŋ laligogiti, iyoŋonoŋ apu juguro mombo mende papaŋgogito, kotoŋ kawutiwaa kania kolooro. 13 Iikanoŋa uuŋ omejiilaŋ bologa karooŋ tanigia taŋa kaaŋa ii iŋiibe jewenaŋ nemuŋa iliawo, jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya yoŋoo qaa oogianoŋga kouma kamaagi. 14 Omejiilaŋ yoŋonoŋ kamaaŋ kema aŋgoleto kania kania amakeju. Kaeŋ ama baloŋa baloŋa kuuya liligoŋ kiŋ poŋgia iŋiima Anutu tuarenjeŋ ambutiwaajoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jegi, “Mono mindiriŋ aoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa kambaŋ somatanoŋ motooŋ manja aowoŋa.”

15 *Jiisasnoŋ jeja, “Geja ambu! Niinoŋ mono yoŋgoro meme kaaŋa oloŋ kamaŋa. Moŋnoŋ uugbiligbili laligowaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Bombolaŋ tondu kema karo gamuya iibubotiwaajoŋ sele esuya galeŋ komakeji, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowaa.”

16 *Ome weleŋqeqe yoŋonoŋ kiŋ poŋa poŋa ii kuuŋ uŋuama baloŋ koria qata Hibruu qaanoŋ Armagedon jejuti, iikanoŋ ajoroogi iŋiibe. Kiaŋ.

17 Siwe gajoba 7:ŋa kanoŋ qambiaa hoŋa ii kanakeewaŋ maaro. Maaro mepemepesee jigo (tempel) uutaa jiŋkaroŋ duŋanoŋga qa somata moŋ kolooŋ qaa kokaeŋ karo jero, “Ii maadaborogi asugidaboroja.” 18 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ oobili mero guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ qama ero naŋ jeta buuratia moŋ mero. Iiw (Eewa) Aadam yoroo kambanoŋga kanaiŋ namonoŋ laligoŋ kouniŋi, kambaŋ iikanoŋ naŋ kaaŋa moŋ mende giiliaga. Iikawaa so tania soosooya giliro bologa totooŋ kolooro.

19 *Kaeŋ asugiro siti somata Babilon iikanoŋ juma bakaya karooŋ koloogi ano kantria kantria kuuya iyoŋoo sitigia ii kaaŋiadeeŋ tiwilaaŋ meleeno kemegi. Anutunoŋ siti qabuŋayawo Babilon yoŋoo kileŋagia mende duduuŋ iroŋgia meleema oŋono. Anutunoŋ uugere ama iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi saa qeŋ raroti, ii mono maama oŋono qagianoŋ uro wain apu kaaŋa negi. 20 *Kowenoŋ wato kuuya egiti, ii mono kok

---

* **16:10:** Eks 10.21 * **16:12:** Ais 11.15 * **16:15:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Ais 3.3 * **16:16:** 2 Kiŋ 23.29; Zek 12.11 * **16:18:** Isa 8.5; 11.13, 19 * **16:19:** Ais 51.17 * **16:20:** Isa 6.14

koma musuluŋgogi ano baaŋa baaŋa naŋgiti, ii mono kaaŋiadeeŋ aliŋ qaoŋgi.

21 *Kaeŋ asugiro kombo kota somata lombogia 45 kilogram iikanoŋ sombinoŋga ejemba qagianoŋ kamaaro. Lombo kanjaŋawo ii tania soosooya kolooro. Koŋ kota taniŋaaŋ iikaaŋa kanoŋ kamaaŋ uŋuro ejembanoŋ iikawaajoŋ Anutu jeŋ qasuaaŋ mugi. Kiaŋ.

17

Emba moŋnoŋ jeŋnembawaa qaganoŋ raro iibe.

1 *Siwe gajoba 7 qambi 7 ii meŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ kaŋ qaa kokaeŋ nijoro, “Gii mono niwo kana kema kana somata emba qabuŋayawo apu mamagaa qagianoŋ raji, ii qendeema gomaŋa. Anutunoŋ qaaya gosiŋ iroŋa meleeno qaganoŋ uro laligoja.
2 *Balombaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Kanagesogianoŋ namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ emba iikawaa serowiliŋaajoŋ ama uugia waaro uusoosoo koloogi. Wain apu neŋ eŋkalooloŋ kolooŋkejuti, mono iikawaa so kanaiŋ serowiliŋ ama laligoŋ kaamaa aŋgi.”

3 *Kaeŋ jero Uŋa Toroyanoŋ nunuano umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba iikanoŋ nuano baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keube. Iikanoŋ keuma emba moŋ jeŋnemba oso popolaŋ iwaa qaganoŋ raro iibe. Jeŋnembawaa selianoŋ mepaqepae qa kania kania oogita saa qero waŋa 7 ano ilia 10 kaeŋ nano.

4 *Emba iikanoŋ opo suru osoga nezoŋgbala ano oso popolaŋ ii mouma raro. Akadamuya goul, kowonjiŋ hoŋawo ano kasasoroŋ tosaaŋa kanoŋ menjereŋgoŋ aoro kaitanianoŋ kokobilibiliawo kolooro. Borianoŋ goul qambi meŋ raroti, ii serowiliŋ ama laligorotiwaa aŋgonjoraya arokuukuuyawonoŋ saa qeqetaga. 5 Emba iikawaa palapaŋanoŋ qata aasaŋgoya ii kokaeŋ oogita ero, “Babilon qabuŋanawo, namowaa kana somata ejemba ano aŋgonjora arokuukuuyawowaa nemuŋgia.” 6 Qata kaeŋ ero Anutuwaa ejemba soraayanoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ boŋ qeŋ nama jeŋ laligogiti, ii uŋuŋ sagia neŋ kawaajoŋ uuŋgonjaŋ qeŋ nano iibe. Ii iima aaruŋ tililiŋgowe.

7 Aaruŋ tililiŋgowe Siwe gajobanoŋ qaa kokaeŋ nijiro, “Gii mono nomaembaajoŋ aaruŋ tililiŋgojaŋ? Niinoŋ saanoŋ emba kokawaa kania aasaŋgoya gisaamaŋa ano jeŋnemba waŋa 7 ano ilia 10 emba ii bosimakeji, iwaa kania aasaŋgoya ii kaaŋagadeeŋ gisaama jokoloon gomaŋa. 8 *Jaaga meleeno jeŋnemba iijaŋi, iinoŋ wala laligoroto, kambaŋ kokaamba jaawo mende laligoja. Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋa gbiliŋ waabaato, Kraistnoŋ hagoro gere sianoŋ kemebaa. Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ namonoŋ laligoŋ kougi qagia laaligo kotigaa papianoŋ mende oogita eji, ejemba iyoŋonoŋ mono jeŋnemba iima aaruwuya. Jaawo laligoroto, kambaŋ kokaamba jaawo mende laligoja ano kanageŋ mombo gbiliŋ asugiwaati, iikawaajoŋ mono aaruwuya.

9 “Anana qaa koi moma asariwombaajoŋ moniŋ momakootoya kokaeŋ eja: Waŋa 7 ii embanoŋ baaŋa 7:baa qagianoŋ raji, mono baaŋa

* **16:21:** Eks 9.23; Isa 11.19 * **17:1:** Jer 51.13 * **17:2:** Ais 23.17; Jer 51.7 * **17:3:** Ais 13.1 * **17:4:** Jer 51.7 * **17:8:** Dan 7.7; Ais 11.7; Ond 69.28

iikawaa sareya kolooja. 10 Waŋa 7 ii kaaŋagadeeŋ kiŋ poŋ 7 iyoŋoo kaisaregiaga kolooja. Yoŋoonoŋga 5 komuŋ kamaadaborogi 6:ya iinoŋ laligoŋ ejemba galeŋ koma oŋomakeja. Konoga era asugiwaatiwaa so kolooja. Iinoŋ asugiwaati, iikanoŋ mono kambaŋ toroga ku-usuŋ qaganoŋ nambaatiwaa so koloowaa. 11 Jeŋnemba laligoroto, kambaŋ kokaamba mende toroqeŋ laligoji, iinoŋ 7 yoŋoonoŋga moŋ kolooja. Iinoŋ mombo gbiliŋ aŋo kiŋ poŋ jaŋgoya 8 koloowaa. Kaeŋ koloowaato, Kraistnoŋ kondeema muro tiwilaaŋ gere sianoŋ kemebaa.

12 *“Ilia 10 iŋiijaŋi, ii kiŋ poŋ 10 yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋonoŋ mende kanaiŋ ejemba galeŋ koma oŋomakejuto, Anutunoŋ kanageŋ ku-usuŋ oŋono kiŋ poŋ kaaŋa koloowuya. Kaeŋ koloon jeŋnembawo aua motooŋgowaa so ejemba galeŋ koma oŋoma laligowuya. 13 Kiŋ poŋ 10 yoŋonoŋ momo areŋ motooŋgo iikayadeeŋ otaaŋ jeŋnemba naŋgoŋ ku-usuŋgia ii mugi laligowaa. 14 Esuŋgia kaeŋ mindiriŋ Lama meria tuarenjeŋ ama manja aowuto, Lama merianoŋ mono haamo ama oŋono kamaawuya. Iinoŋ kiŋ yoŋoo Kiŋgia ano eja poŋ yoŋoo Poŋgia kolooja. Iinoŋ nonooma meweeŋgoŋ nonono iwo pondaŋ nama laligowoŋati, nononoŋ mono motooŋ haamo ama oŋoma otokoriaŋ maaboŋa.”

15 Siwe gajobanoŋ qaaya kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ nijoro mobe, “Kana somata emba somatanoŋ apu mamagaa qagianoŋ raro iŋiidaborojaŋi, apu ii ejemba kantria kantria yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋonoŋ tuuŋgia ano beŋsakoŋ isigiaa so leelee rama keŋgi selegia kania kania kolooro qaagia tania morota morota jeŋkeju. 16 Jaaga meleeno ilia 10 iŋiijaŋi, iyoŋonoŋ esuŋgia jeŋnembawo mindiriŋ kana somata emba ii kazi ama mugi kokaeŋ koloowaa: Yoŋonoŋ ilawoilaya kuuya luluuma qegi kaapiroŋa kolooro opo suruya kotogodaborogi bombolaŋ kolooro busuya neŋ siita gerenoŋ aŋgi jedaborowaa.

17 “Kaeŋ koloowaati, ii Anutunoŋ kiŋ poŋ yoŋoo uugia kuuŋ sololooŋ oŋono uumotooŋ ama mindiriŋ ambuya. Anutuwaa momo areŋa kaeŋ otaawuya. Kawaa so ku-usuŋgia jeŋnemba mugi ejemba galeŋ koma oŋoma laligowaa. Kaaŋa laligoro Anutuwaa qaayanoŋ hoŋawo koloowaati, kambaŋ iikanoŋ tegowaa. 18 Emba raro iijaŋi, ii siti qabuŋayawo toyanoŋ balombaa kiŋ poŋa poŋa galeŋ koma oŋomakeji, mono kiŋ iikawaa sareya kolooja.” Kiaŋ.

18

Babilon siti kondeeŋgi gororoŋgowaa.

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ ku-usuŋa uuta iibe Siwenoŋga asugiŋ kamaaro asamararaŋanoŋ baloŋ meŋ asariro.

2 *Kamaaŋ kotakotagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Babilon siti somata ii kondeeŋgi. Ii oŋanoŋ kondeeŋgi gororoŋgoro. Ejemba qaoŋgi omejiilaŋ kania kania yoŋonondeeŋ mono ajoroon mirigia iikanoŋ megi iyoŋoo gomaŋ waŋa kolooro. Kooŋa kooŋa qizimiziŋgiawo ano arokuukuugiawo yoŋonondeeŋ mono iikanoŋ ajoroon haigia laŋ ama sosoo laligoju.

3 *“Anutunoŋ ii kokaembaajoŋ jero kondeeŋgi: Kantri kuuya yoŋonoŋ emba iikawaa serowiliŋaajoŋ ama uugia waaro eŋkalolon koloogi Anutuwaa iriŋa soono. Iriŋsoŋsooŋa ii qagianoŋ uro wain apu

* **17:12:** Dan 7.24 * **18:2:** Ais 13.21; 21.9; Jer 50.39; 51.8; Ais 14.8 * **18:3:** Ais 23.17; Jer 51.7

neŋkejutiwaa tani mogi. Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ emba iikawo serowiliŋ nambonŋnamboŋ ama laligogi. Koŋkororo ejembanoŋ baloŋ so iikanoŋa kaŋ esuhina akadamugiawo sewaŋa mewaatiwaajoŋ aŋgi honombonoŋa qaa horoŋ siiseweweya qaa laligoro. Iwaa mejuqejuyaajoŋ ama yoŋonoŋ qaqabuŋayawo kindimbiri koloon ejemba uuta koloogi.”

4 *Iikawaa gematanoŋ Siwenoŋga moŋnoŋ qaa nijoro kokaeŋ mobe,
“Noo kanagesouruna, oŋo mono siti ii mesaoŋ seleeŋgeŋ kamaawu.
Emba iikanoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iikanoŋ mono turuŋ oŋono iwo nama uugia tiloowubo.
Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono lombo kanjaŋawo qagianoŋ ubaati, lombo iikaaŋa moŋnoŋ mono oŋoaŋgiaa qagianoŋ uro kaaŋagadeeŋ siimbobolo mobubo. Kawaajoŋ yoŋowo mono mende mindiriŋ laligowu.
5 *Emba iikanoŋ siŋgisoŋgoya ama meŋ qanoŋ qanoŋ ano uma sombiŋ oosiridaboroja.
Kikekakasililiŋ ama laligogiti, Anutunoŋ ii mono aŋaa roromoŋgonoŋ ama iikawaajoŋ mende duduuwaa.
6 *Nanamemeŋ doogoya tosia ama oŋoma laligogiti, oŋo mono iikawaa so meleema ama oŋombu. Bologa ama meŋ laligogiti, oŋo mono iikawaa iroŋa somaŋa woiwaa so meleema oŋoŋgi qagianoŋ ubaa.
Siŋgisoŋgowaa qambia newutiwaajoŋ maama laligogiti, iyaŋgiaa qambi iikanoŋa mono somaŋ woiwaa so kosoŋ meleema wain apu kaamboga kotakota ii iyaŋgia maagi newuya.
7 *Emba iikanoŋ esuhina akadamuyawo honombonoŋa qaa horoŋ qabuŋa uuta mokoloon siiseweweya qaa laligoro. Iikawaa iroŋa mono iyaŋaa oolinoŋ ootiŋ gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa ama mugi jiŋgeŋ qama wosobiri laligowaa. Iyaŋaa uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ tondu jeŋkeja,
‘Niinoŋ kwiin emba pombaa jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ rajeŋ. Malo mende koloojeŋ ano kambaŋ moŋnoŋ jiŋgeŋ mende qamaŋa.’
8 Kaeŋ tondu jeŋkejiwaajoŋ ama Anutunoŋ iroŋa meleema muro kambaŋ motooŋgowaa uutanoŋ iwaa qaganoŋ ubaa.
Poŋ Anutunoŋ qaaya gosiŋ jeŋ tegoŋ muroti, iwaa usuŋanoŋ mono uuta kolooja.
Kawaajoŋ lombo kanjaŋawo kania kania iikanoŋ mono uulaŋawo kokaeŋ koloon mubaa:
Tinitosayanoŋ komugi jiŋgeŋ qama bodi raro iyaŋa gerenoŋ aŋgi jewaa.”

9 *Gerenoŋ aŋgi jero kaaso waabaati, kantria kantria kuuya yoŋoo kiŋ poŋgianoŋ ii iima ambureren meŋ saabu. Kiŋ poŋ yoŋonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Esuhinaya akadamugiawo honombonoŋa qaa iikawaa neŋ korisoroya iwo ama aisooŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono iwaajoŋ ama jiŋgeŋ qabu. 10 Jiŋgeŋ qama oolinoŋ ootigi gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa mobaati, iikawaajoŋ mono riimburatiŋ korikori nama kokaeŋ saama jewu, “Oo Babilon siti qabuŋayawo,

* **18:4:** Ais 48.20; Jer 50.8; 51.6, 45 * **18:5:** Jen 18.20-21; Jer 51.9 * **18:6:** Ond 137.8; Jer 50.29 * **18:7:** Ais 47.7-9 * **18:9:** Eze 26.16-17

lombo qagianoŋ urotiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajoŋ. Oo siti kuusuŋgia somata, Siwe Toyanoŋ iroŋa meleema oŋono uulaŋawo aua motooŋgowaa uutanoŋ qagianoŋ uro siimbobolo somata moju. ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajoŋ!”

11 *Kantria kantria yoŋoo koŋkororo ejemba yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ amburereŋ ambuya. Moŋnoŋ toroqeŋ yoŋoo hinagia sewaŋa mende meŋkebaatiwaajoŋ mono jiŋgeŋ qama saabuya. 12 *Akadamugia goul, silwa, kowonjiŋ hoŋawo ano soroŋ kota ii Babilon yoŋonoŋ me tosianoŋ mende sewaŋa mewuya. Opogia tualalakota, osoga nezoŋgbala, oso popolaŋ ano opo qata silk ii mende sewaŋa mewuya. Gere awaa soro kania kania iikawaa batugia ano borosowogia kania kania ii mende toroqeŋ sewaŋa mewuya. Akadamugia elefant siitanoŋ memeta, ii eeŋ ewuya. Nembanene duŋ iwoigia gere sewaŋgia somata juju, qoŋqoŋ, muzi, naŋiŋ ano yoware kanoŋ memeta, ii eeŋ ewuya. Borosowo aeŋ goota brons ano aeŋ injaŋanoŋ memeta ano jamo qata maabol kanoŋ memeta ii mono eeŋ ewuya.

13 Babilon yoŋonoŋ sosoni (sinamon) ano daŋe tosaaŋa ii mende sewaŋa mewuya. Selewaa sanda qata mor, jiniŋ sambori ano selewaa uŋkoowa tosia ii mende sewaŋa mewuya. Marae, bera, jiniŋ ano moroŋa koloowaatiwaa iwoi tosaaŋa ii mende sewaŋa mewuya. Kaaŋagadeeŋ wain apu, oil gerewaa oilya, wiit kota ano flaua neneya ii mende sewaŋa mewuya. Bulmakao, lama, hoos ano hoos kare ii mende sewaŋa mewuya. Wala weleŋqeqe ejemba sewaŋgia meŋ gawonoŋ oŋooŋgi sele busu me uuroromoŋgogianoŋ boliŋ tiwilaaro. Kaeŋ mende toroqeŋ amakebuya.

14 Koŋkororo ejemba yoŋonoŋ Babilon emba iikawaajoŋ kokaeŋ jewuya, “Gere hoŋa nemambaa siiŋ moma laligonati, ii mono qaoŋgi eeŋ laligojaŋ. Toomoriaŋga ano esuhinaga akadamugiawo ii mono korebore gomesaoŋ aligi totomiŋ laligojaŋ. Ii mono kambaŋ moŋgeŋ mombo mokoloowagatiwaa so qaago.” 15 *Koŋkororo ejemba esuhinagia kaeŋ kaeŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ama siti iikanoŋa moneŋ goul (maa suaŋ) horoŋ qabuŋagiawo koloogi. Yoŋonoŋ korikori naŋgi tosianoŋ oolinoŋ ootigi gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa moroti, iikawaajoŋ mono aaruŋ saama jiŋgeŋ qabuya.

16 Jiŋgeŋ qama kokaeŋ jewuya, “Oo siti somata, lombo qagianoŋ urotiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ qama jiŋgeŋ qajoŋ. Yoŋonoŋ opogia tualalakota, osoga nezoŋgbala ano oso popolaŋ ii mougi. Akadamugia goul, kowonjiŋ hoŋawo ano kasasoroŋ tosianoŋ menjereŋgoŋ aogi tanigianoŋ kokobilibiliawo kolooro. 17 *Kaeŋ aŋgito, esuhinagia kaaŋa honoŋa qaa ii mono uulaŋawo aua motooŋgowaa uutanoŋ tiwilaaŋ aliŋ qaoŋgi.” Kaeŋ jegi.

Waŋgo kapten kuuya ano ejemba waŋgonoŋ kema kaŋkejuti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kuuya Babilon siti oogita jero kaasoya ii korikori nama iibuya. Kaaŋagadeeŋ waŋgo ejemba opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kemakejuti ano kowenoŋ gawoŋ tosaaŋa meŋ laaligogia naŋgoŋkejuti, iyoŋonoŋ mono korebore ii korikori nama iibuya. 18 *Emba somata qabuŋayawo aŋgi jero gere bolaŋaa kaasoya

* **18:11:** Eze 27.31, 36 * **18:12:** Eze 27.12, 13, 22 * **18:15:** Eze 27.31, 36 * **18:17:** Ais 23.14; Eze 27.26-30 * **18:18:** Eze 27.32

waabaati, ii korikori nama iima amburereŋ ama kokaeŋ jewuya, “Siti qabuŋayawo kokawaa alia mono kambaŋ moŋnoŋ mende ero.”

19 *Kaeŋ jeŋ sububuŋ orasiŋ too ariŋ qama jiŋgeŋ qama oroŋ saama kokaeŋ jegi, “Oo siti somata, aua motooŋgowaa uutanoŋ iwoiya kuuya mono tiwilaaŋ aliŋ qaono. Ejemba waŋgogiawo kuuya kowenoŋ kema kaŋ esuhinagia sewaŋa mewutiwaajoŋ ama iikanoŋa moneŋ goul (maa suaŋ) seiseiya horogi siti iikanoŋ qabuŋayawo kolooro. Lombo qagianoŋ ujiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajoŋ.” Kaeŋ jegi.

20 *Yoŋonoŋ nanamemeŋ doogoya tosaaŋa ama oŋoma laligogiti, Anutunoŋ mono iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ uro siimbobolo somata momakeju. Kawaajoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti, oŋo mono iwaajoŋ ama otokoriaŋ maabu. Anutuwaa ejemba soraaya, aposoluruta ano gejatootoo ejemba oŋo mono aisooŋ renduŋ horoŋ laligowu.

21 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba esuŋa uuta moŋnoŋ kaŋ jamo somata qatawo meŋ waama kowenoŋ giliro kemero kokaeŋ jero, “Anutunoŋ siti somata qabuŋayawo ii mono kokawaa so geriawo kondeema meleeŋgi kemeŋ qaondaborowaa. Qaondabororo kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mende mokoloowutiwaa so koloowaa. 22 **Oŋo siti iikanoŋ komaŋ koma gita kulele qeŋ awelo romoŋ uuŋ rii qama oroŋ laligogiti, iikawaa otoŋa mono kambaŋ moŋnoŋ mombo mende mobuya. Babilon oŋoonoŋ ejemba momo gawoŋgia kania kania meŋ laligogiti, ii mono tegoro. Dokta didiman, qaqazu klaak ano kaaŋa ii iikanoŋ mombo mende totooŋ mokoloon oŋombuya. Wiit dumuŋ kota kowonjiŋ woiwaa batugaranoŋ mejejaagi (mill) otoŋa kolooroti, iikawaa isiŋosoŋanoŋ mono qaono sitinoŋ mono goroŋ qeŋ ewaa.

23 “Wala sitigiaa miria kuuya ii kiwagiawo asarigito, asasaga iikanoŋ mono bogoro paŋgamaŋ ewaa. Ejawaa gemaurugianoŋ embawaa mata sewaŋa bao aŋgoŋ boruŋ jegi embawaa sakitiurutanoŋ otokoriaŋ maama neŋ qaa goŋ ama korisoro ama laligogiti, otokoriaŋ iikaaŋaa otoŋa ii mono mombo mobutiwaa so qaago. Babilon oŋoo koŋkorororo ejemba ii kantria kantria kanoŋ moma oŋoŋgi qabuŋagiawo koloon laligogi. Yoŋoonoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe ejemba ii baloŋ so ejemba uugia meŋ soogi jinjauŋ ama laligogi.” Siwe gajobanoŋ kaeŋ jero.

24 *Babilon ii kokaembaajoŋ tiwilaaro: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaa ejemba soraaya ii mono yoŋoo batugianoŋ tondu taŋala ama uŋugi komugi sagianoŋ kamaaro. Yoŋoonoŋ sa ano balonoŋ ejemba tosaaŋa uŋugi komugiti, kuuya iyoŋoo sagiaa iroŋanoŋ mono yoŋoo qagianoŋ uro laligogi. Kaniagia kaaŋa mokoloogi ero. Kiaŋ

19

Siwe yoŋonoŋ Babilon kemerotiwaajoŋ Anutu mepeseegi.

1 Kawaa gematanoŋ Siwenoŋga qaa moŋ mobe tuuŋ somata yoŋonoŋ kotakotagadeeŋ renduŋ rii qajuti, mono iikawaa tanitani kolooro kokaeŋ jegi, “Anutu mepeseejoŋ haleluya! Anutunoŋ hamo nunuŋ nunuano iwaa buŋa koloojoŋ. Anutunananoŋ ku-usuŋ Toya kolooro mepeseeŋ muniŋ qabuŋayawo kolooja. 2 *Anutunoŋ mono qaa hoŋaa

* **18:19:** Eze 27.30-34 * **18:20:** Dut 32.43; Jer 51.48 * **18:21:** Jer 51.63-64; Eze 26.21 * **18:22:** Eze 26.13; Ais 24.8 * **18:22:** Jer 7.34; 25.10 * **18:24:** Jer 51.49 * **19:2:** Dut 32.43; 2 Kiŋ 9.7

so ejemba qaagia gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ nonomakeja. Kana somata emba serowiliŋ ama iikaaŋa kanoŋ ejemba baloŋ so meŋ boliŋ oŋoma laligoroti, Anutunoŋ mono iwaa qaaya gosiŋ jeŋ tegoro. Emba iikanoŋ Anutuwaa gawoŋ meme ejemba uŋuro sagianoŋ kamaaroti, iikawaa iroŋa mono meleema muro qaganoŋ uro siimbobolo moma laligoja. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ mujoŋ.”

3 *Kaeŋ jeŋ mombo qama kokaeŋ jegi, “Emba ii aŋgi jero kaasoyanoŋ mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ muŋkejoŋ, haleluya!” 4 Kaeŋ qama jegi Anutuwaa jotamemeya waŋa 24 ano beŋ jawiŋa 4 yoŋonoŋ mono usugoŋ simiŋ kuma Anutu, jiŋkaroŋ duŋanoŋ rajiwaa waeya meŋ mepeseeŋ kokaeŋ qagi, “Qaa ii oŋanoŋ, haleluya!”

Lama meriaa maraŋ lombaŋ

5 *Kaeŋ qagi jiŋkaroŋ duŋnoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro, “Anutuwaa gawoŋ meme ejemba somata melaa jeta uuguwombotiwaajoŋ keegia momakejuti, oŋo mono korebore Anutunana mepeseeŋ laligowu.”

6 *Qaa ii kolooro qaa moŋ mobeti, ii kokawaa tanitani: Tuuŋ somata yoŋonoŋ rii qama qa qamakejuti ano apu sianoŋ toŋgbama nano otoŋa kolooŋkeji ano pilisik qendaŋ somatanoŋ qaro gbiŋgururuŋ kolooŋkeji, qaa ii mono iikawaa tanitani kaaŋa kolooro kokaeŋ jegi, “Poŋ Anutunana, ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono kanaiŋ gomaŋ so galeŋ koma oŋoma kiŋ Poŋgiaga kolooŋ laligowaa. Kawaajoŋ Anutu mepeseejoŋ, haleluya! 7 Lama meriaa emba buŋayanoŋ mono marambaa moma iyaŋa mozozoŋgoŋ jojoriŋ aoro afaaŋgoro emba memewaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro laligojoŋ. Kawaajoŋ anana mono otokoriaŋ maama aisooŋ Anutu mepeseeŋ muniŋ qabuŋayanoŋ seiŋkebaa. 8 Anutunoŋ maleku tualalakota asamararaŋawo ii oŋono mougi.” (Maleku tualalakota ii ejemba soraaya yoŋoo nanamemeŋ solaŋaa kaisareya, mono iikanoŋ mouma aogi.)

9 *Tuuŋ somataa tanitani kaeŋ qama jegi Siwe gajoba qambiawo iikanoŋ mono toroqeŋ kokaeŋ nijoro mobe, “Qaa koi mono oowa: Anutunoŋ ejemba oŋoono Lama meriaa maraŋ (emba memewaa) lombanoŋ koubuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.” Kaeŋ jeŋ mombo toroqeŋ kokaeŋ nijoro, “Qaa ii mono Anutuwaa qaa hoŋa tooŋ kolooja.”

10 Siwe gajobanoŋ kaeŋ nijoro niinoŋ iikanondeeŋ iwaa waeya meŋ mepeseeŋ mumambaajoŋ moma iwaa kanianoŋ simiŋ kuma usugoweto, iinoŋ kokaeŋ nijoro, “Ae! Kaeŋ mende amba. Gii ano goo uumeleeŋ alauruganoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ laligogi weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, niinoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojeŋ. Jiisasnoŋ Buŋa qaa hoŋa iŋisaanoti, iikawaa esuŋanoŋ mono gejatootoo ejemba inaaŋ oŋono Uŋa Toroyaa qaaya moma jeŋ seigi. Kawaajoŋ mono Anutuwaajoŋ usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligowa.” Kiaŋ.

Kraistnoŋ manjaqeqe tuuŋuruta yoŋowo manja aowombaajoŋ keŋgi.

11 *Niinoŋ Siwe aantano hoos taaŋa moŋ iibe karo. Qaganoŋ raro karoti, iwaa qata ii Pondaŋ Nanaŋ (Kawali) ano Eja Hoŋaboŋa. Qata

* **19:3:** Ais 34.10 * **19:5:** Ond 115.13 * **19:6:** Eze 1.24; Ond 93.1; 97.1; 99.1 * **19:9:** Mat 22.2-3 * **19:11:** Eze 1.1; Ond 96.13; Ais 11.4

kaeŋ qamakejuti, iinoŋ qaa dindiŋa otaaŋ qaa gosiŋ jeŋ tegoŋ iikawaa so manja qeŋkeja. 12 *Jaayanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jero waŋanoŋ ila wage mamaga koŋgi qata asuganoŋ oo-ooyaga karo. Qata iyaŋodeeŋ mojato, moŋnoŋ moŋ ii mende moja. 13 Malekuya sanoŋ qeeqeesaaya ii mouma karo. Qata qamakejuti, ii Anutuwaanoŋ qaa.

14 Ii otaaŋ kagiti, ii Siwe gomambaa manjaqeqe eja tuuŋa tuuŋa. Yoŋonoŋ hoosgia taaŋa uŋuama qagianoŋ rama malekugia tualalakota soraaya mouma kagi. 15 *Kawaligiaa buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta sulutuk aaŋawo moŋnoŋ karo. Ii kantria kantria uŋuŋ haamo ama oŋombaatiwaajoŋ ama karo. Iinoŋ galeŋkoŋkombaa aeŋ gbaruyanoŋ kantri so qindiŋgoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Iinoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa wain juuya somata rijijaawaa. Wain juu ii Anutuwaa iriŋsoŋsoona uuduuduuyawowaa kaisareya kolooja.* 16 Malekuyanoŋ qata moŋ oogita maroŋanoŋ kokaeŋ nano, “Kiŋ yoŋoo Kiŋgia ano eja poŋ yoŋoo Poŋgia.” Kiaŋ.

17 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe weeŋ jaayanoŋ nano. Eukanoŋ nama kotakota qama kooŋa kooŋa sombiŋ biiwia kotoŋ kana-keewaŋ elelaoŋ kemakejuti, mono kuuya ii oŋooma kokaeŋ jero, “Oŋo mono kawu-u! Anutunoŋ jejelombaŋ somata mozozoŋgoroti, mono iikanoŋ ajoroowu. 18 Kaŋ ajoroon kiŋ poŋ, kawali galeŋ ano manjaqeqe eja yoŋoo busugia newu. Hoos ano hoos qagianoŋ ramakejuti, mono iyoŋoo busugia newu. Ejemba kuuya yoŋoo busugia mono kaŋ newu. Ejemba uuta kamaaŋqeqeta, iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋgia eeŋ qeŋkejuti, mono kuuya iyoŋoo busugia newu.”

19 Kawaa gematanoŋ jeŋnemba ano baloŋa baloŋa yoŋoo kiŋ poŋgia iyoŋonoŋ mono manjaqeqe tuuŋgia uŋuama kaŋ ajoroogi iŋiibe. Moŋnoŋ hoos qaganoŋ rama manjaqeqe tuuŋa yoŋowo nanoti, mono ii tuarenjeŋ ama oŋoma manja aowombaajoŋ ajoroogi iŋiibe.

20 *Aogi jeŋnemba meŋ somoŋgogi. Gejatootoo eja takapolakaya jeŋnembawaa jeta meŋ aŋgoleto ama laligoroti, ii kaaŋagadeeŋ jeŋnembawo meŋ somoŋgogi. Gejatootoo eja takapolakayanoŋ aŋgoleto ama iikanoŋ ejemba tosaaŋa koi kaaŋa ii tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama laligogi: Ejemba jeŋnembawaa aasoya meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti ano tosianoŋ uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋ laligogiti, ii mono tiligoŋ oŋoma laligoro. Oroma somoŋgoŋ gbiligbili hagoŋ oroŋgi roŋ salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ jeŋ gogoriŋ qeŋkeji, mono iikawaa sianoŋ kemeri. 21 Kemeri hoos qaganoŋ rarotiwaa buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) karoti, iikanoŋ mono kiŋ poŋ ano manjaqeqe eja kuuya ii uŋuro komugi. Komugi kooŋ kuuya yoŋonoŋ kouma busugia uuŋ neŋ neŋ timbiriŋgogi. Kiaŋ.

20

Satan somoŋgogi gbani 1,000:baa so kapuare mirinoŋ raro.

* **19:12:** Dan 10.6 * **19:15:** Ond 2.9; Ais 63.3; Joel 3.13; Ais 14.20 * **19:15:** Wain kasawaa hoŋa osoga (greip) kawaa kaŋgeŋa ii juu somatanoŋ ama rijijaagi qisigoro apuyanoŋ dutaa ootanoŋ lalanoŋ kemero baket aŋgi kawaa uutanoŋ kemeŋkeja. Anana uunana mende meleeniŋ Anutuwaa iriŋa toroqeŋ soono Jiisasnoŋ iikawaa siimboboloya moma iriŋsoŋsoona rijijaaro kemero Anutuwaa uutanoŋ olomooro luae koloowaa. * **19:17:** Eze 39.17-20 * **19:20:** Ais 13.1-18

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe Siwenoŋga kamaaro.
Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa kii meria ano gbado
somata moŋ ii borianoŋ meŋ kamaaro. 2 *Gajoba iikanoŋ kamaaŋ
jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon) ii meŋ gbani 1,000 rabaatiwaajoŋ
somoŋgoro. Jewenaŋ nemuŋa ii monowaa monoyanoŋga mokoleŋ
kooloŋ laligoŋ kouro. Qata moŋ ii Kileŋaa Toya ano Satan. 3 Gbani
1,000:baa uutanoŋ toroqeŋ ejemba kantri so kuuŋ gomaŋ so jinjauŋ
meŋ ambutiwaajoŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ somoŋgoro. Somoŋgoŋ
giliro omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋ kemero ununa koma
sapo ama muŋgeŋ aasonoŋ (siil) qokotaaŋ kii nemuŋa kuno kemero
uutanoŋ raro. Kaaŋa raro Siwe gajobanoŋ kokaeŋ jero, “Gbani 1,000
tegoro iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ jero mombo isaŋgi kambaŋ
toroga gawoŋa meŋ laligowaa.” Kaeŋ jero.

4 *Kawaa gematanoŋ jiŋkaroŋ duŋa duŋa iibe. Anutunoŋ tosaaŋa ku-
usuŋ oŋono ejemba qaagia jeŋ tegowuti, iyoŋonoŋ mono duŋa duŋa
kanoŋ kamaaŋ ragi. Kaaŋagadeeŋ ejemba Jiisaswaa kania naŋgoŋ
jegitiwaajoŋ ama Anutuwaa Buŋa qaawaajoŋ ama arogia kotogi ko-
mugiti, mono iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Kaaŋagadeeŋ ejemba jeŋnemba
ano iwaa uŋayaa waeya mende meŋ mepeseegiti ano iwaa aasoya ii
wambusooŋgianoŋ me borogianoŋ mende meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti,
mono iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Kokoosogia ii iŋiibe mono gbiliŋ waagi.
Waama Kraistwo gbani 1,000:baa so iwoi kuuya galeŋ koma laligogi.

5 Komugiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koomunoŋga waawaa mutuya
iikawaa kambaŋanoŋ mende gbiligi. Qaagoto, gbani 1,000 ii mamboŋgi
tegoro iikawaa gematanoŋ mono gbiliŋ waabuya. 6 Daeŋ yoŋonoŋ
koomunoŋga waawaa mutuyaa kambaŋanoŋ gbiliwuti, iyoŋonoŋ mono
simbawoŋawo ano toroya soraaya kolooju. Kambaŋ iikanoŋ gbiliŋgo
mono indiŋa woi mende komuwu. Koomu woiyaa ku-usuŋanoŋ
mono yoŋoo qagianoŋ mende uro koomu kotiga komuwombaajoŋ
amamaawuya. Yoŋonoŋ mono Anutu ano Kraist yoroo jigo gawoŋ
galeŋurugara koloowuya. Ii ano Kraistwo gbani 1,000 ii iwoi kuuya
galeŋ koma laligoŋ ubuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ Satambaa qaaya jeŋ tegoro kamaawaa.

7 Gbani 1,000 ii tegoro Satan kapuare mirinoŋga (kapuwareyanoŋga)
isaŋgi kamaawaa. 8 *Kamaaŋ kema ejemba kantri so tiligoŋ
oŋomambaajoŋ baloŋ so liligowaa. Baloŋ goraaya leelee eu emu kema
kaŋ (uugia moŋgosooŋ) sisau ama oŋoma kantri qagara Goog ano
Maagog ii kaaŋiadeeŋ sokoma kembaa. Anutu tuarenjeŋ ama manja
qewutiwaajoŋ kuuŋ oŋono ajoroogi jaŋgogianoŋ kowewaa sakasimbaa
so koloowaa. 9 Ajoroon kaŋ kotoŋ Israel gomaŋ sokondaboroŋ kema
Anutuwaanoŋ kanageso yoŋoo sopagia ano Anutuwaa wombo sitia
(Jerusalem) ii liligoŋ rabuya. Kaeŋ rabuyato, Anutunoŋ gere bolaŋ ano
siwenoŋga kamaaŋ jeŋ kotoŋ oŋondaborowaa.

10 Jeŋ kotoŋ oŋondabororo Kileŋaa Toya tiligoŋ oŋono jinjauŋ aŋgiti,
gajoba yoŋonoŋ ii hagoŋ mugi roŋ salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ
jeŋ gogoriŋlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianoŋ kemero. Wala
jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya kaaŋagadeeŋ hagoŋ oroŋgi
iikanoŋ kemeŋ laligojao. Iikanoŋ asaga gomantiiŋa qanjonoŋ oŋootigi

* **20:2:** Jen 3.1 * **20:4:** Dan 7.9, 22 * **20:8:** Eze 7.2; 38.2, 9, 15

tetegoya qaa siimbobolo honombonoŋa mende moma laligoŋ ubuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ ejemba komugiti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegowaa.

11 *Kawaa gematanoŋ jiŋkaroŋ duŋ somata taaŋa ano iikanoŋ raji, ii iibe. Iibe siwe namonoŋ iwaa jaasewaŋanoŋga qaoma kemaliri. Kemaliŋ mombo iriiboŋatiwaa so mende koloori. 12 Kemaliri ejemba koomuya uuta ano kamaaŋqeqeta iŋiibe jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ naŋgi Anutunoŋ buk papiaya papiaya kotuno. Papia alia moŋ qata laaligo kotigaa qa areŋ buk ii kaaŋagadeeŋ kotuno. Kotuma ejemba koomuya yoŋoo qaagia gosiro nanamemeŋgiaa sunduya buk papianoŋ oogita eji, iinoŋ mono iikawaa so weeŋgoŋ ejemba jeŋ tegoŋ oŋono.

13 Kowenoŋ komuŋ kemeŋ laligogiti, ii kowe Toyanoŋ meleema oŋono Anutuwaa jaanoŋ kougi. Koomuwaa kondomondoo Toyaa boronoŋ laligogiti, ii Toya iikanoŋ meleema oŋono. Komuŋ koomu gomanoŋ kemeŋ laligogiti, ii iikawaa Toyanoŋ meleema oŋono Anutuwaa jaanoŋ kougi. Kaeŋ kouma asugigi Anutunoŋ qaagia motomotooŋ gosiŋ nanamemeŋgiaa so jeŋ tegoŋ oŋono. 14 Jeŋ tegoŋ oŋono koomuwaa kondomondoo Toya ano koomu gomaŋ Toya ii hagoŋ oroŋgi roŋ gere bolaŋ jeŋ gogoriŋlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianoŋ kemeri. Gere sia iikanoŋ kemegiti, iikanoŋ mono koomu indiŋa woi kolooja.

15 Anutunoŋ mombaa qata laaligo kotigaa qa areŋ buknoŋ mende oogita ero mokolooroti, ii mono hagoŋ muro roŋ gere bolaŋ jeŋ gogoriŋ qeŋ namakeji, iikawaa sianoŋ kemero. Kiaŋ.

21

Siwe dologa ano namo dologa iriibe.

1 *Siwe namo mutuya yoronoŋ kaeŋ qaoma aliri kowenoŋ kaaŋagadeeŋ mende toroqeŋ ero. Iikawaa gematanoŋ Siwe ano namo dologa iriibe.

2 *Jerusalem doŋgoga, siti toroya ii Siwenoŋ Anutuwaa gomanoŋga kamaaro iibe. Siti ii meagodaborogi iimasiiŋsiiŋawo kokaeŋ kolooro: Emba marambaajoŋ maleku iimasiiŋsiiŋawo mouma mugi eja buŋayawo aitoŋgowaatiwaajoŋ menjereŋgoŋ aoŋ jojoriŋ akadamuyawo nanji, siti kanoŋ mono iikawaa so kolooro iibe. 3 *Ii iima nama jiŋkaroŋ duŋnoŋga qaa moŋ kolooro mobe kotakota qama kokaeŋ nijoro, “Iiba, Anutuwaa mirinoŋ mono ejemba batugianoŋ kamaaŋ eja. Anutunoŋ batugianoŋ laligoro iwo laligogi aŋo beŋ Anutugia kolooŋ yoŋowo laligoŋ ubaa. 4 *Yoŋowo laligoŋ jauŋgia kuuya kotodaborowaa. Iwoi kuuya wala eroti, iikanoŋ mono qaondabororo. Kawaajoŋ mombo mende komugi jiŋgeŋ mende qabuya ano toroqeŋ siimbobolo moŋ mende mobuya. Iwoi mombaajoŋ mende amamaaŋ saabuya.”

5 Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ kokaeŋ nijoro, “Moba, niinoŋ jewe ilawoila kuuya mono koloŋaniro gbilia koloowaa.” Kaeŋ nijoŋ jero, “Qaa ii hoŋa tooŋa uuwoiya qaa, iikawaajoŋ ii mono papianoŋ oowa.” 6 *Toroqeŋ kokaeŋ nijoro, “Ii jeŋ kotowe koloodaboroja. Niinoŋ

* **20:11:** Dan 7.9-10 * **21:1:** Ais 65.17; 66.22; 2 Piito 3.13 * **21:2:** Ais 52.1; 61.10; Ais 3.12 * **21:3:** Eze 37.27; Lew 26.11, 12 * **21:4:** Ais 25.8; 35.10; 65.19 * **21:6:** Ais 55.1

waladeeŋ laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon kanageŋ jewe qaono) konogaga laligoŋ uma laligomaŋa. Kawaa so niinoŋ tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa tetegoya Z koloojeŋ. Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, niinoŋ mono laaligo kotigaa apu jaayanoŋga apu ii kaleŋ mube iikanoŋga sewaŋa qaa kosoŋ neŋ laligowaa. 7 *Moŋnoŋ lombo kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono iwaa Anutuya kolooŋ iwoi kuuya ii mube iwaa buŋa kolooro noo meraborana kolooŋ qana bosima laligowaa.

8 “Kaeŋ laligowuyato, tosianoŋ ejemba jaagianoŋ jiriŋjiriŋ ama boŋ mende nama momalaarigia mesaogi uugianoŋ tilooji, iyoŋoo mirigianoŋ mono roŋ salfa jamowaa gere* bolaŋanoŋ gogoriŋlao jeŋ namakeji, iikanoŋ ewuya. Yoŋoonoŋ toroqeŋ ejemba koi kaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ iikanoŋ kemeŋ laligowuya: Ejemba uŋugi komugi serowiliŋ oweŋ hamoqeqe ama tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkejuti, niinoŋ mono ii hagoŋ oŋombe sia iikanoŋ kemeŋ laligowuya. Ii koomu indiŋa woi koloowaa.” Jiŋkaroŋ duŋanoŋga qaa kaeŋ karo mobe. Kiaŋ.

Jerusalem siti dologa ii qaita moŋ.

9 Lombo kanjaŋawo konoga 7 kanoŋ qambi 7 saa qegi Siwe gajoba 7 yoŋonoŋ ii meŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ kaŋ kokaeŋ nijoro, “Mono kana emba Lama meriaa emba buŋa koloomambaajoŋ anji, ii qendeema gomaŋa.”

10 *Kaeŋ nijoro Uŋa Toroyanoŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba iikanoŋ nuano baaŋa koriga qabuŋayawo moŋnoŋ uri. Iikanoŋ uma siti toroya Jerusalem Siwenoŋ Anutuwaa gomanoŋga kamaaroti, ii qendeema nono kokaeŋ iibe:

11 Anutuwaa asamararaŋa iikanoŋ asariro kokobilibilianoŋ goul ano kowonjiŋ hoŋawo sewaŋgia uuta iikawaa tani kolooro. Kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota ero. 12 *Kiropoya uuta ii akadamuyawo. Kiropoyaa naguya 12 naŋgi kosogianoŋ Siwe gajoba 12 sokoma naŋgi. Israel kanagesowaa tuuŋ 12 yoŋoo qagia ii nagu iikawaa selegianoŋ oogita nano. 13 Nagu 12 ii leelee eu emu kokaeŋ naŋgi: Weeŋ koukoutanoŋ karooŋ, kemekemetanoŋ karooŋ, Noot waageŋ karooŋ ano Saut waageŋ karooŋ. 14 Siti kiropo ii kowonjiŋ tando damuyawo 12 iikayoŋoo qaganoŋ megi nano. Lama meriaa aposoluruta 12 yoŋoo qagia 12 ii tando 12 iikanoŋ oogita nano.

15 *Siwe gajoba niwo qaa jeroti, iinoŋ siti, iikawaa kiropoya ano naguya 12 iyoŋoo sogia keda ama momambaajoŋ jojoriŋ goul kedaya (rula mesa) meŋ nano. 16 Siti ii areŋgoŋ megi waŋgoŋa 4 kolooro. Leelee eu emu korigaya ii ororoŋ. Koriga motomotooŋ ii goul kedaya iikanoŋ kedaya ama 2,400 kilomiita kawaa so mokolooro ero.† Aaregeŋa ii kaaŋagadeeŋ ororoŋ ero. 17 Siwe gajobanoŋ kaaŋagadeeŋ siti kiropoya ii baloŋ ejawaa kedanoŋ so ama 60 miita mokolooro ero.

18 *Siti kiropoya ii kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa kanoŋ memetaga. Siti aŋo ii goul toonoŋ megi asamararaŋanoŋ mono kaaro taaŋaa so

* **21:7:** 2 Sml 7.14; Ond 89.26-27 * **21:8:** Salfa jamowaa geria ii kojuwaa jamoyanoŋ jeŋ gogoriŋ qeŋ jeŋkejiwaa so kolooja. * **21:10:** Eze 40.2 * **21:12:** Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 † **21:16:** Tuuŋ 12 motomotooŋ iikawaajoŋa 200 kilomiita. * **21:18:** Ais 54.11-12

asasagawo asariro. 19 Siti kiropoyaa tandoya ii kowonjiŋ sewaŋa uuta kania kania kanoŋ menjereŋgoŋ megi akadamugiawo kokaeŋ koloogi iŋiibe: Tando mutuya ii kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa mundaya injaŋa tanitani. Tando woiya ii kowonjiŋ asoŋa qata safaia, karooŋa ii kowonjiŋ toŋgoŋtoŋgoŋ qata ageit. Tando 4:ya ii kowonjiŋ toŋgoŋa qata emerald.

20 Tando 5:ya ii kowonjiŋ nejoŋgbalaya qata sardoniks. Tando 6:ya ii kowonjiŋ osoga qata karnilian, 7:ŋa ii kowonjiŋ qata krisolait (kwortz), mundaya goul kaaro kaaŋa. Tandoya 8:ya ii kowonjiŋ asoŋasoŋa qata beril, 9:ŋa ii kowonjiŋ goota qata topaz. Tando 10:ŋa ii kowonjiŋ qata kalsedoni (krisopreis) mundaya tootooyawo, 11:ŋa ii kowonjiŋ gogookota qata jeisint (torkwois). Tando 12:ya ii kowonjiŋ osoga nezoŋgbala qata ametist. 21 Siti kiropo nagu 12 ii soroŋ kota damuyawo 12 iikanoŋ memetaga. Nagu motomotooŋ ii soroŋ kota motomotooŋ kanoŋ orasiŋ memetaga. Sitinoŋ kana eji, ii goul toonoŋga megi kaaro taaŋa kaaŋa asariro.

22 Siti kuuya yoŋonoŋ Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya ano Lama meria tororo iriima uugia meleema waegara meŋ mepeseeŋkeju. Kawaajoŋ jiwowoŋ jigo (tempel) mombaajoŋ mende amamaaŋkeju. Jigo ii mende iibe.

23 *Anutuwaa asamararaŋanoŋ siti meŋ asariŋ oŋono Lama merianoŋ kiwagia kolooja. Kawaajoŋ weeŋ koiŋ asariwaotiwaajoŋ mende amamaaŋkeju. 24 *Iinoŋ kiwagia kolooro kantria kantria yoŋonoŋ iwaa asasaganoŋ kema kaŋ laligowuya. Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ buŋagia akadamugiawo ii meŋ kaŋ siti iikanoŋ ambuya. 25 *Siti paŋgamaŋa qaa, iikawaajoŋ kiropo naguya ii kambaŋ moŋnoŋ mende kombuto, suulaŋ tama nambaa.

26 Kantria kantria yoŋonoŋ uugia meleema akadamugiaa buŋagiaajoŋ awelegoŋ qabuŋagiawo kolooŋ laligogiti, ii meŋ kaŋ siti iikanoŋ ambuya. 27 *Ejemba qagia laaligo kotigaa qa areŋ buknoŋ oogita eji, iyoŋonondeeŋ mono siti iikanoŋ ubuya. Lama merianoŋ qa areŋ buk ii galeŋ komakeja. Moŋnoŋ uuta tilooji me aŋgonjora imbiloloŋawo ama qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkeji, iinoŋ mono iikanoŋ umambaajoŋ amamaawaa. Kiaŋ.

22

Laaligo kotigaa apu gowoya iibe.

1 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba iikanoŋ laaligo kotigaa apu jaaya qendeema nono Anutu ano Lama meria yoroo jiŋkaroŋ duŋnoŋga ujuŋgoŋ kaŋ apu gowoya kolooro. Kawaa apuya ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota kolooro. 2 *Apu gowoya iikanoŋ sitiwaa kana somatanoŋ kamaaŋ biiwia metetereeŋ kotoŋ karo. Apu gowoyaa goraayanoŋ leelee kanoŋ laaligo kotigaa gereya ii nano. Gere iikawaa hoŋanoŋ mono gbani so somaŋa 12, ii koiŋ motomotoombaa uutanoŋ kolooŋkeju. Gere iikawaa seŋanoŋ mono kantria kantria ejembanoŋ qeeaŋgo mokoloowutiwaajoŋ ama nanju.

---

* **21:23:** Ais 60.19-20 * **21:24:** Ais 60.3 * **21:25:** Ais 60.11 * **21:27:** Ais 52.1; Eze 44.9
* **22:1:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **22:2:** Jen 2.9; Eze 47.12

3 *Moŋnoŋ moŋ mende toroqeŋ alia seigoŋ qasuaawaa. Anutu ano
Lama meria yoroo jiŋkaroŋ duŋgaranoŋ mono siti iikanoŋ ero Lama
meriaa gawoŋ meme ejembaurutanoŋ weleŋ qeŋ muŋkeju. 4 Weleŋ
qeŋ muŋ jaasewaŋa iima Anutuwaa qata wambusooŋgianoŋ meŋ
mokotaagi ewaa.
5 *Gomaŋ mende toroqeŋ tiiwaa. Poŋ Anutunoŋ meŋ asariŋ
oŋomakejiwaajoŋ kiwa asasagaajoŋ me weeŋ asasagaajoŋ mende ama-
maawuya. Kaeŋ oyaŋboyaŋ laligoŋ kambaŋ so tetegoya qaa kiŋ poŋ
kaaŋa galeŋkoŋkoŋ gawoŋ meŋ laligoŋ ubuya.
6 Ii iibe Siwe gajobanoŋ kokaeŋ nijoro, “Buŋa qaa mojaŋi, iikanoŋ
mono hoŋa tooŋ uuwoiya qaa kolooja. Poŋ Anutunoŋ gejatootoo
ejemba sololooŋ oŋomakeji, iinoŋ mono Siwe gajobaya nii wasiŋ
nono asugiŋ goma laligowe. Iwoi kuuya uulaŋawo koloowutiwaa so
anji, momalaari ejembaurutanoŋ ii mobutiwaajoŋ ii asugiŋ qendeema
gombe.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ mombo eleema kawaa.
7 Jiisasnoŋ jeja, “Mobu, niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa.
Tosianoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya buŋa qeŋ qokotaaŋkejuti,
iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.”
8 Jon niinoŋ Buŋa qaa koi moma jaana meleeno uŋaya iibe. Ii iima
modaboroŋ Siwe gajobanoŋ uŋa koi qendeema nonoti, niinoŋ iwaa
waeya meŋ mepeseemambaajoŋ moma namonoŋ kamaaŋ kanianoŋ
simiŋ kumbe. 9 Simiŋ kumbeto, kokaeŋ nijoro, “Ae! Kaeŋ mende amba.
Niinoŋ gii ano gejatootoo alauruga ano ejemba buk kokawaa Buŋa
qaaya buŋa qeŋ qokotaaŋkejuti, mono kuuya oŋoo kooroŋgianoŋ nama
motooŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋkejoŋ. Niiga qaagoto, mono Anutu waeya
meŋ mepeseeŋkeba.”
10 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ nijoro, “Kambaŋ torija. Kawaajoŋ buk
kokawaa gejatootoo qaayanoŋ aasaŋgoyanoŋ ewabotiwaajoŋ ii papia-
noŋ oowato, ii mono muŋgeŋ aasonoŋ (siil) mende qokotaawa.
11 *Bologa meŋkeji, iinoŋ mono toroqeŋ kaeŋ meŋ kileqileewa. Tiloon
laligoji, iinoŋ mono toroqeŋ tiloon aŋgonjorayawo kolooŋ laligowa.
Nanamemeŋ dindiŋa amakeji, iinoŋ mono toroqeŋ dindiŋagadeeŋ ama
meŋ laligowa. Soraaya kolooŋkeji, iinoŋ mono toroqeŋ soraaya totooŋ
kolooŋ laligowa.” Siwe gajobanoŋ kaeŋ nijoro.
12 *Jiisasnoŋ jeja, “Mobu, niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa.
Kamaŋati, iikanoŋ mono tawagia meŋ kamaŋa. Nanamemeŋgia ama
meŋ laligogiti, mono ii gosiŋ iikawaa so tawagia motomotooŋ oŋomaŋa.
13 *“Niinoŋ kanakanaiyanoŋ mutuya laligoŋ (iwoi kuuya mokolooŋ
kanageŋ jewe qaono) tetegoyanoŋ konoga kolooŋ laligomaŋa. Iikawaa
so niinoŋ A ano Z, tere nemuŋa mutuya ano tetegoya koloojeŋ.
14 *“Niinoŋ ejemba malekugia galeŋ komakejuti, iyoŋoojoŋ kiropo
naguya horowe saanoŋ siti uutanoŋ ugi mende aŋgoŋ koma oŋombe
laaligo kotigaa gere hoŋa newuya. Kawaajoŋ opo malekugia galeŋ
koma soŋgbamakejuti, ejemba iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo ano
oyaŋboyaŋ kolooju.

---

* **22:3:** Zek 14.11 * **22:5:** Ais 60.19; Dan 7.18 * **22:11:** Dan 12.10 * **22:12:** Ais 40.10; 62.11; Ond 28.4; Jer 17.10 * **22:13:** Ais 1.8, 17; 2.8; Ais 44.6; 48.12 * **22:14:** Jen 2.9; 3.22

15 “Yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ mokoloowuto, tosaaŋa yoŋoojoŋ nagu koma
somoŋgowe seleeŋgeŋ laligowuti, ii ejemba koi kaaŋa: Kasu kaaŋa
serowiliŋ ama oweŋ hamoqeqe amakeju. Serowiliŋ ama ejemba
uŋugi komuŋkeju. Tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋkeju ano
aŋgomokolombaa siiŋa moma ii amakeju. Ejemba kaaŋa kuuya ii mono
kiropo seleeŋgeŋanoŋ laligowuya.
16 *“Jiisas niinoŋ gajobana wasiwe liligoŋ uumeleeŋ kanageso
oŋoojoŋ gejatootoo qaa koi naŋgoŋ iŋijoŋkebaa. Niinoŋ kiŋ Deiwid-
waa wanjaleya ano mundaŋa koloojeŋ. Niinoŋ gomaambawaa widia
asamararanawo koloon asariŋkejeŋ.” Jiisasnoŋ kaeŋ jero.
17 *Uŋa Toroya ano emba buŋaya yoronoŋ kokaeŋ jeŋkejao, “Jiisas,
gii mono kawa.” Kaeŋ jeri mobuti, oŋo mono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ jewu,
“Jiisas, gii mono kawa.”
Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, iinoŋ mono kawa. Moŋnoŋ laaligo kotigaa
apuwaajoŋ siiŋa moji, iinoŋ mono kaŋ ii kaleŋga aŋaliŋ aŋgoŋ komba.
Kiaŋ.

Galeŋ meme ano jojopaŋ qaa tetegoya

18 *Niinoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya mobuti, kuuya oŋoojoŋ
galeŋ meme qaa kokaeŋ jejeŋ: Moŋnoŋ gejatootoo qaa koiwo qaa moŋ
toroqeŋ jewaati, lombo kanjaŋawo koloowaatiwaa qaaya buk kokanoŋ
ooweti, Anutunoŋ ii mono iwaa qaganoŋ ano ubaa. 19 Moŋnoŋ buk
kokawaa gejatootoo qaaya iikanoŋga qaa moŋ qetegowaati, Anutunoŋ
mono ii aŋgoŋ kono laaligo kotigaa gere hoŋa mende neŋ siti toroyanoŋ
mende ubaa. Iikawaa qaaya Anutunoŋ somoŋgoro buk kokanoŋ
ooweto, qaa iikanoŋ mono iwaanoŋ hoŋawo mende koloowaa.
20 Buŋa qaa koi naŋgoŋ jeji, iinoŋ kokaeŋ jeja, “Qaa ii oŋanoŋ. Niinoŋ
mono uulaŋawo eleema kamaŋa.”
Kaeŋ jero niinoŋ kokaeŋ jejeŋ, “Qaa ii oŋanoŋ. Oo Poŋ Jiisas, gii mono
kawa.”
21 Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Qaa ii
oŋanoŋ.

* **22:16:** Ais 11.1, 10 * **22:17:** Ais 55.1 * **22:18:** Dut 4.2; 12.32